BRZOPISNA IZVJEŠĆA

XXV.ª ZASJEDANJA

POKRAJINSKOGA SABORA DALMATINSKOGA

OD DNEVA 24 SRPNJA DO DNEVA 10 KOLOVOZA 1889.

U ZADRU
Brzotiskom „Narodnoga Lista“
1890.

ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK
WIEN

Izvješće

Visokomu Saboru Kraljevine Dalmacije o poslovanju njegova stalnoga Odbora za doba od 15 lipnja 1888 do 30 lipnja 1889.

Zemaljskomu je Odboru dužnost i čast podnieti Visokomu Saboru na ocjenu svoj rad izza zadnjega zasjedanja do damašnjega dana.

Zakonodarstvo.

Njegovo c. k. Apostolsko Veličanstvo udostojilo se je vrhovnom odlukom 28 travnja 1888 odobriti zakon o povišenju odredbine na ostavštine, u korist mirovinske zaklade učiteljske, glasovan od Sabora u sjednici 26 studenoga 1887. Priobćujuć vrhovnu odluku preuzvišeno Ministarstvo naukâ primjetilo je, da to povišenje neudara, naravito, ostavštine pripale prie proglasenja novice i ako odredbina za iste nije bila utjerana.

Drugom vrhovnom odlukom 17 lipnja 1888 udostojilo se Njegovo c. k. Apostolsko Veličanstvo odobriti zakon o uredjenju Krke, i ovaj glasovan za zasjedanja god. 1887.e Na drugom će mjestu izviestiti Odbor što je do danas jur uradjeno eda bi se velevažni podhvat stao izvadjati.

Od zakona glasovanih zasjedanja 1887.e newisi neodobren još već sami Pravilnik Veresijskoga pokrajinskog Zavoda.

Od zakona glasovanih lanjskog zasjedanja 1888.e nije dobio još previšnje odobrenje zakon o poboljšicam zemalja, ali Odbor ima temelja uvjeriti Visoki Sabor da to odobrenje neće vele kasniti.

Nije napokon bilo udieljeno odobrenje novici glasovanoj godine 1888.e o preinaci §. 33 obćinskog izbornog reda, a to jedino s uzroka jer se nije prikazivala dosta bistra smisao ustanovi, dočim se je Vlada očitovala suglasna u načelu sa smjerom zakona. Bistrije sastavljen, osobitim izvješćem, Zemaljski će Odbor podniti Visokomu Saboru na ustavnu razpravu zakon isti.

Dočim o raznim nalozim Saborskim izvršenim Odbor izvještuje na osobitim mjestim, kako se koji odnosi na kakav predmet, ovdi će samo izviestiti o nalogu glede uvedenja narodnog jezika u cc. kk. civilne Urede u Dalmaciji.

Odnosni Saborski zaključak dneva 18 srpnja 1888 bio je Vladi Njegova Veličanstva dojavljen Odborovim pismom 20 kolovoza 1888 Br. 3243.

Malo za tim preuzvišeno Namjestništvo Dopisom 31 listopada 1888 Br. 3060 priobćivaše Odboru Ministarske naredbe o izpitim i dužnosti poznavanja narodnog jezika sa strane činovnika pri lučko-zdravstenim Uredim u Dalmaciji. Kadno je pa Zemaljski Odbor, dopisom 3 studenoga 1888 Br. 4521, potražio dali je Ministarstvo što naredilo rečenim Uredom glede uporabe narodnog jezika sa strankami, Njegova Preuzvišenost gospodin Namjestnik, odpisom 21 studenoga 1888 Br. 3158, odvrati da mu nije poznato o kakovih tih odredaba, obetajuć da će preporučiti Saborsku i Odborovu želju.

Napokon Dopisom 3 ožujka 1889 Br. 565 Njegova je Preuzvišenost gospodin Namjestnik priobćio Odboru sliedeće izjave Preuzvišenoga gospodina Ministra unutrnjih posala:

„Što se tiče želje, da bude hrvatski ili srbski jezik uveden kao uredovni jezik u sve c. k. gradjanske urede u Dalmaciji, Preuzvišeni Gospodin Ministar samo može uputiti na Vladinu izjavu amo dostavljenu poklonitim Ministerijalnim odpisom 9 decembra 1886 Broj 5230 M. F., koju sam imao čast priobćiti Slavnom Odboru dopisom 17 decembra 1886 Broj 53-geh.

„Što se tiče zahtjeva, da bi visoko Ministarstvo trgovine izdalo podčinjenim uredima shodne naredbe glede narodnoga jezika, imao sam već čast da dopisom 21 novembra pr. god. Br. 3158 pr. dostavim Slavnom Odboru jedan primjerak novoga rasporeda za ispite aspiranatâ na činovnička mjesta pri lučko-zdravstvenijem uredima i na mjesta pilotâ stražarâ, koji u četvrtom paragrafu shodno odredjuje o sposobnosti tijeh aspiranata pogledom na jezik.

„Glede upotrebe zemaljskijeh jezikâ u obćenju sa strankama, visoko je Ministarstvo trgovine napomenulo putem c. k. pomorske Vlade u Trstu predstojnike lučkijeh i zdravstvenijeh kapetanatâ u Dalmaciji da se oznane, koje imaju izdati ti uredi, imaju uvjek sastaviti u oba zemaljska jezika, i da naročito oglasi za „Objavitelj dalmatinski“ moraju izaći u ta dva jezika.

„U isto vrijeme bilo je naredjeno rečenim predstojnicima, da eventualnijem opravdanijem zahtjevima u pogledu jezika i u usmenom i u pismenom obćenju zadovolje po mogućnosti, i da uplivišu u tom smislu i na podčinjene urede.“

Obrt i Trgovina.

Žali Odbor, što i kroz minulu godinu pitanje koje stoji navrh našega ekonomičnog položaja — priveza željezničke pruge Dalmatinske k Bosanskoj mreži — nije se mi zere pomaklo, izuzmelimo zaključke carevinskog Vieća, koji, premda zapoznaju i nuždu i pristojnost snovane priveze, ipak nisu kadri da pritegnu ruku onim čimbenikom koji ju prieče, naumljenom osnovom protimbe, kojoj kao da je zadaća podušiti najpravednije želje zemlje na ekonomičnom polju.

A ipak to je pitanje, čiju riešitbu nameću, ni sami obziri ekonomičnih koristi zemlje, kao što i oni sigurnosti i časti Carevine, nego kako stvari stoje pitanje je upraviteljne ćudorednosti. Usilovani živiti i doprinositi jednakom mjerom kao svi ostali za zahtieve i potrebe novovieke države, nami samim u cieloj Carevini, tvrdokornošću koja se ne pomiče na nikakav razlog, zaniekano je jedino sredstvo, ne da bi se natjecali sa djelatnošću i napredkom ostalih pokrajina, nego da bi teke živili, i ako nevoljno, kao što smo do danas. Dočim neuzkraćuju zadovoljstvo ove potrebe niti stanovnikom najzabitijih naselbina, već grade željeznicâ i u Senegalu i u Kongu, pa i kroz pustare Azijatske i preko mrzlih ravnica Sibirskih, mi smo uzalud preko dvadeset godina na svaku ruku prosjakali; premda naš položaj posrjed Europe i tičak Iztoka — nepristajno brinuće diplomacije — moglo nam je probuditi uhvanje, da će se i bez našega utjecaja pobrinuti, i ako neće na zaštitu naših pokrajinskih koristi, a ma da hoće radi razvoja i zaštite koristi ukupnijih i obćenitijih. Sve uzalud: nad Dalmacijom visi neka osuda osamljenja, koje — kao što sve to više presušuje izvore blagostanja, jer dočim danomice nestaje starih izvora a neprikazuje se mogućnost stvoriti novih — tako vriedja i naše narodno čuvstvo, jer daje promišljati, da nikakvim razlogom nije opravdano ovo naše stanje kao raje u Carevini; uz to, da kako nikome neizostajemo sa žrtvami krvi i novca, tako imamo podpuno pravo zahtievati, da nam, barem nekom mjerom, iz obćih probitaka zajamče i dio blagodati.

Viditi će Visoki Sabor, obširno i duboko razpravljajuć ovaj predmet, nebili shodno billo prihvatiti novih providjenja, kadrih pospiešiti riešitbu i tim zapriečiti ekonomičnu propast, na koju, žalibože, današnje stanje goni pokrajinu.

Pod Br. 4349-g. 88 Odbor se je obratio Ministarstvu Trgovine, podupiruć zaključak Visokog Sabora sa sjednice 16 srpnja 1888, eda bi se pospješila priveza Dalmatinske željeznice sa Novim preko Unske doline; i tim je podkriepio i Spomenicu Trgovačke Komore Splitske, upravljenu u istu svrhu c. k. Ministarstvu Trgovine dne 13 ožujka 1889 (Br. 1732).

Jedini može se reći obrt naš, ribarstvo, privukao je na se i kroz minulu godinu pažnju Zemaljskoga Odbora, barem da, u granicah postojećih zakona, nebi zapinjalo o upravni postupak, i tu je postigao svedje kod c. k. Pomorske Vlade u Trstu najbolje nastojanje i najveću sklonost. Ona pristade na razloge Odborove, eda bi se po Naredbi 5 prosinca 1884, odnosno nadležnosti pomorskih Vlasti, preinačili nekoji propisi pokrajinskoga zakona o stražam ribarskim (Br. 386 i 1942). Usljed opetovanih utjecaja Odborovih, uznastojala je da trsi, pa je i trsila razmiricu o uživanju nekih srdelarskih postaja medju Trpnjom i Kunom (Br. 3978); razpisala je odredaba na uredjenje običnog i srdelarskog ribolova pri otoku Mljetu (Br. 3668-88 i 761-89); odredila je da se prouči tužba Provičkih ribara na lov *bucanjem*, eda bi se na postajam zabranio (Br. 26). Ista se Vlada bavi da napravi Naredbu, kojom bi se preinačili, po potrebi ukazanoj, neki propisi „Dandolova Pravilnika“ o lovu srdela. Odnosna osnova, nakon obširnih razvida na licu mjesta, umetnućem raznih odredaba glede *vojiga*, bi sastavljena od c. k. lučkog Podkapetana Splitskog, gosp. Petra Pavičića, te je ob istoj razpravljalo kod lučkog Poglavarstva Zadarskoga Povjerenstvo, u koje je pristupio i prisjednik Vranković.

Na osobito se je Odbor bavio lovom spužva, o kojem rade jedino Krpanci iz obćine Šibenske (Br. 4875-88, 1, 500, 700). Nestašica iz tog lova zadnjih godina, bila je navela pomorsku Vlast, da porazdieli na četri pojasa svaki pomorski Okoliš, te u svrhu da pomogne razplodjivanju roda, da ne dopusti lov nego godimice po svakom pojasu. Izkustvo dokaza da taj sustav praktično neodgovara, jer se je proizvod stezao bez da se je trud umanjio. Prietilo je da nestane obrta, premda u nj uloženo do 80 brodova i do 160 osoba, a dobre godine radja dohodkom po prilici od fior. 30,000. Krpanjci potražiše da se preinači sustav stege, predlagajuć, ili da se lov zabrani svake druge godine po cielom prostoru morskom, ili da se porazdieli na dva velika pojasa, medjom Krka, pa se po jednom pojasu lov dozvoli svake druge godine. Zemaljski je Odbor kod Pomorske Vlade zagovarao prvu od predloženih riešitba, osobito iz razmišljaja da opočitak svake druge godine promakao bi i težačku radju, te uz lov stvarao bi selu probitaka iz poljodjelstva, osobito kad bi se, kao što je uzdati se, porazdielila onamo obćinska dobra. Pomorska Vlada, izza kratke razprave, pristade ponajviše uz nazore Odborove, i privoli želji ribara, da se lov zabrani za tekuću godinu (Br. 4875, 4457, 5477, 1, 500, 700).

Na predlog Družtva ribolova u Trstu Odbor je Okružnicom 12 prosinca 1888 Br. 5123 preporučio Obćinam, da sve to više paze na zloporabu dinamitom, toli užasnom ribolovu, a tu pažnju da bi povjerile svojim poslovačem i da bi poglavito pazile na one koji prodaju to razprsilo. Pozivu se Odborovu odazvaše do danas obćine: Zadarska, Metkovska, Novigradska, Zatonska, Peraška, Salska, Silbanjska, Selačka, Supetarska, Riečka, Lukšička, Muljska, Šipanjska i Dubrovačka, i obaviestiše da su preuzele najstrožije odredbe. No sama pažnja Obćinâ nije dovoljna da izkorene težke posliedice dinamite, štono se očituju uz cielo primorje nestašicom lova, a

priete jednome od poglavitih izvora narodnog blagostanja. Treba naći korenitijih liekova, pa strožijom oznakom i težom pedepsom bez milosrdja zaustaviti težnje prekršitelja.

Na premupravednu Odborovu tražbu, spomenutu u lanjskom izvješću (Br. 2005-88), da bi se ribari dalmatinski oprostili od obrtarine, kao što su oprošteni Čozoti, premda tudjinci, pa i svi ribari Istarskog i hrvatskoga Primorja, nije se nikad dobilo nikakva odgovora. Nalog da se ponovi tražba, podan lanjskoga zasjedanja, bi izvršen pod Br. 3241 god. 88. Možda da bi Visoki Sabor preuzeo razpravu toli važna pitanja, te da bi iztakao koliko je mrzka ta iznimka, što tare siromašno pučanstvo.

Dne 20 listopada 1888 pod Br. 3242 Zemaljski je Odbor javio Namjestništvu i želju Visokoga Sabora dneva 18 srpnja 1888, da bi Vlada podnila na ustavno pretresanje zakonsku osnovu o ribolovu u riekam i jezerim. Popratio je Odbor taj zaključak Saborski, dokažujuć kako se sada lovi bez ikakva pravila ni reda, na očito izkorenuće ribe. Dokazao je uz to, kako sama Vlada ima pri ruci potrebite podatke po kojim skrojiti željenu osnovu. Ni o tom do danas nikakva odgovora.

Obzirom na zanimanje što mlado ribogojno Družtvo u Trstu pokazuje napram ribarskim poslim u Dalmaciji, te i na posliedice kojim se može nadati odtud ovaj obrt, Zemaljski mu je Odbor doznačio fior. 100 pripomoći (Br. 2033).

Ugovor novi što je Država sklapala sa Lloydovim Družtvom parobrodarskim, bio je probudio mnoge bojazni, osobito u mjestim manje važnosti, gdino se plašili da bi ih parobrodi mogli mimoići, te da izgube i ovo jedino obćilo sa svietom. Svim tražbam što su Odboru u ovom predmetu prispjele, on nije uzkratio što krepčiju podporu. Njegovu nastojanju, pričvršćenu od c. k. Namjestništva, podje za rukom, ni samo to da ostanu dotadanja svratišta, nego da se i novih stvori (Br. 2865, 2679, 3446). Samo iz tekničkih zaprieka nije bila uslišana tražba od Odbora zagovarana da bi se parobrodi svraćali i na Lastvu.

Dopisom 25/8 1888 Odbor je Vladi priobćio Saborski nalog 18 srpnja 1888, da bi pripomogla domaćim parobrodarskim Družtvom; pa u tom smislu pismom 25 veljače o. god. Br. 431 Odbor je preporučio preuzvišenomu Ministarstvu Trgovine, osnovu gospodina Serafina Topića, i drugih trgovaca s Visa, da bi zaveli parobrodarsko obćenje izmedju većih otoka Dalmatinskih i Splita, a to i glede tražene novčane podpore, kao i to da bi Ministarstvo uznastojalo postići da Lloyd sa novim poduzećem sklopi *kartel*, jer bez toga koristi bi se poduzeća vrlo stegle, i nastale bi mnoge mučnoće prometu robe, osobito one što dopire iz Trsta. Upoznati će se važnost takova podužeća, kad se samo zna, da bi novo Družtvo tri puta na nedjelju, polazeć iz Splita, ticalo luke Rogača (na Solti), Milne, Ješe, Starogagrada, Hvara, Visa, Komiže i Veleluke, a slučajno jedanput na nedjelju Lastovo i Korčulu. Osnovu je Ministarstvo rado primilo, i Odboru je poznato da su razprave zametnute kako bi se na djelo izvela, te tim udielila otocim tolike važnosti radi njihovih proizvoda, blagodat lasna i brza trgovačkog prometa.

Nije zanemario Odbor da uloži svoj upliv za što bržu gradnju lučkih radja, premda doznake predračunane od Države nemogu da zadovolje svim potrebam. Bi odredjena gradnja gata u luci Komižkoj sa predračunom od preko fior. 40.000 (Br. 4886); odredjeno izvesti jednu od radnja potrebitih u luci Zlarinskoj (Br. 925) i graditi za sada nekoliko *garufolina* u luci Vrboskoj (Br. 936 i 1529); uklonile su se nekoje mučnoće glede gradnje nekih radja u Budvi (Br. 319 i 1006); napokon bi pospiešeno prokopom ždriela kod Kukljice.

I na oblakšanje poštarskih obćenja zauzimao se je Odbor. Tako je, da bi na otoku Salskom dali knjigonošu, koji da po selim raznosi knjige; ali ga nedadoše, jer da potrebi nebi surazmjeran bio trošak (Br. 2560. 3058. 3825). Bi preporučeno zavedenje brzovoza od Makarske do Zadvarja, eda tim olakoti se Imoskoj krajini pristup k moru (Br. 2129).

Zauzimanju Odborovu podje za rukom da oprosle od plaćanja stanarine za brzojavni Ured obćinu Pažku (Br. 5484) i Kistanjsku (Br. 4860), pa se uzda da će biti uslišana i slična prošnja obćine Janjinske, živo po Odboru preporučena (Br. 115).

Pismom 27 lipnja 1887 Br. 2653, bio je Odbor potražio kod c. k. Ministarstva Trgovine, da bi se i u korist jedrenjača Cisleitanije uporabile oblakšice udieljene svojim od kr. Vlade Ugarske, a medjutim obustavilo pobiranje dohodarine i obrtarine za iste. Pod Br. 558 god. 1889 Pomorska Vlada Tršćanska, po nalogu Ministarstva Trgovine (Odpis 24 studenoga 1888 Br. 41.704), javlja Odboru, *da po zakonu nisu se smjele jedrenjače oproštati od poreza.* Obširno se tu prikazuje kako temelj na kojem je uredjen porez kod nas razložitiji je nego u Kraljevini Ugarskoj, gdi da bi se moglo sgoditi da na brodove od višeg prihoda udare porez laganiji, negoli na one od manjeg prihoda; pa se zaključuje priobćenjem okružnice razpisane na lučka Poglavarstva, iz koje iztiče da je Ravnateljstvo Financija uoblašteno obaliti dohodarinu i obrtarinu na jedrenjače, samo da brodovlastnici mogli budu dokazati, da pravi dohodak neodgovara onomu što se uzeo temeljem pri odmjeri poreza.

C. je k. Namjestništvo Dalmatinsko priobćilo Odboru odgovor što je dobilo od Zemaljske Vlade Bosanske glede tražbe upućene mu, da bi ukinula putovnice za one osobe koje su prisiljene iz Dalmacije prelaziti preko granice (Br. 74). Tim je osobam dozvoljena oblakšica, da mjesto *pašuša* nose prosti putovni list ili izkaznicu po kojoj da zasvjedoče istovietnost osobnu. Od ovog opreza nemože da odstupi, i radi uzroka javnog reda, i radi toga što se mora nadgledati poraba dalmatinaca koji imadu pravo na pašnjake u Bosni; a i tako ta opreznost da ne nosi ni troška, ni znatne muke. Ovaj odgovor bi dojavljen častnomu zastupniku Masovčiću, koji je pitanje bio potakao.

Odlukom Br. 3099 god. 1888 bi udieljeno fior. 180 pripomoći majstorom-zanatlijem Zadarskim, koji prigodom svetkovanja 40godišnjice Kraljevanja Nj. Veličanstva Frane Josipa, podjoše u Beč da u poučne svrhe vide obrtnu izložbu.

Prosliedilo se udieljivanjem podporine od fior. 200 mladiću Mati Radići s Korčule, koji još uči kod nove obrtne škole u Trstu (Br. 4014); a bi doznačeno fior. 15 pripomoći Ivanu Barbaru, koji je učio krtolarstvo kod tečaja zavedena u Sinju, o uspjehu kojeg tečaja nije dobio Odbor od c. k. Namjestništva još nikakve obaviesti.

Upitan od c. k. Namjestništva Odbor je složio se sa mnenjem Namjestničkim, da se Dalmacija združi Primorju i Kranjskoj u jedan kotar sa jednim zavodom za osiguranje radnika od nezgoda (Br. 5229 god. 1888). Po predlogu pa Namjestništva, u dogovoru sa Odborom, članom u starešinstvo toga Zavoda bi imenovan od Ministarstva Mihovio Angjeo Luxardo iz Zadra (Br. 802 i 1488).

Javne Dobrotvornosti.

Naše zakonarstvo i izvrstno stanje u kojem su naši Dobrotvorni Zavodi, zaslužiše da se na nje osvrnu i inokrajci. Da prouči naše ustanove, preporučen od Ministarstva unutrenih posala, kroz ovu godinu dodje u Dalmaciju zastupnik na carevinskom Vieću Dr. Hinko Reicher, pa mu je Odbor podao obilatih podataka i razjasnenja, kojimi ostade dodpuno zadovoljan.

Da bi pribavio Dobrotvornim Zavodom što više prihoda, okružnicom 20 ožujka 1889 Br. 1390 Odbor se je obratio svim Obćinam, eda bi predložile Viećim neka odluče, da podju u korist rečenih Zavoda sve globe iz redarstvenih prekršaja i što se utjera iz stvari stoga zaplienjenih; a pismom 9 travnja 1889 Br. 1680 potražio je od Nj. P. Namjestnika, dali su kriepostne odredbe Dvorske Kancelarije 4 srpnja 1822 Br. 15.516 o obaljenju od 25% na cienah liekova podanih za siromahe Dobrotvornostim. Na prvu nekoliko se je Obćina jur odazvalo povoljno, a nisu mogle još mnoge odazvati se. Glede drugog pitanja bi odgovoreno, da one odredbe nisu bile proglašene u Dalmaciji, stoga za nju nisu kriepostne.

Kao što je prošlih godina i ove Zemaljski Odbor rado izjavlja, da uprava Javnih Dobrotvornosti u obće vodi se točno, da na vrieme podnose račune, da njim prihodi godimice rastu, i da naklonost obćinstva, na razne načine očitovana, podpomaga njihovu razvitku. Po predjašnjem običaju izniti će Odbor glede pojedinih Zavoda poglavite odredbe što se sgodiše za doba od zadnjeg Saborskog zasjedanja, pa će dodati preglednicâ, po kojim da ukaže ekonomično stanje Zavoda, a izcrpljeno iz računa i imovnika, redovito izradjenih na novo od većeg diela Povjerenstva.

Blato. Brojem 5402 g. 1888 bi odobrena pogodba kojom je podano u zajam fior. 500.

Bol. Bi odobrena stečevina vinograda sa fior. 120 (Br. 2293).

Cavtat. Zavelo se je novo Povjerenstvo sa temeljnom glavnicom od fior. 100.

Dobrota. Pokojni kapetan P. L. Tripković (Br. 3466.4463), osim što je ostavio fior. 1.000 da se porazdieli ubozim, ustanovio je kod Obćine zakladu, na uspomenu pokojne mu majke, sa glavnicom od fior. 60.000, namjenjenom za učione i za uboge. Zakladno je pismo Odbor jur odobrio.

Dubrovnik. Mal da ne podpuno bi obistinjena ostavština pokojne Jele Obad, udovice Pitarević. Glede ove ostavštine Odbor je usljed utoka preinačio jedan zaključak Povjerenstva, o načinu kako da se pripomoći porazdiele stidljivim ubogom, pokle je preminuo jedan od oporučnih odredjenika, odvjetnik G. B. Radmilli (Br. 3841). Odlukom 19 siečnja 1889 Br. 179 bi odbiven utok proti zaključku Povjerenstva glede poprave stare Bolnice, odredjene u Zaklonište, sa predračunanom svotom fior. 2403:76, naprain drugoj osnovi, koja je nosila troška fior. 17.944:89.

Zavod je dobio od dobara ukinutih Bratovština na podmiru Obveznicu fior. 1450 i fior. 29:38 gotovine.

Ercegnovi. Pitanje glede ostavštine Tereze Vulićeve bi riešeno od političke Vlasti u smislu, da je njezino odobrenje potrebito za prihvat. U tom smislu Namjestništvo je preduzelo susliedna providjenja a Odbor je dao potrebite naputke Povjerenstvu (Br. 895. 1456. 2080).

Grbalj. Obćinsko je Vieće odbilo predlog Zemaljskoga Odbora, da bi zavelo Dobrotvorni Zavod na Dubu, koji da upravlja pretičcima onog odlomka, od dohodaka Obveznica preko fior. 5000, dobivenih prodajom obćinske zemlje vojničkoj upravi.

Hvar. Bi odredjeno da Obćina zavede Dobrotvorni Zavod na Grabju, a kad se ustanovi da mu Zavod Hvarski izruči što mu dopada od dobara ukinutih svjetovnih Bratovština. U tu svrhu seljani Grabja sabraše svotu od fior. 100.

Imoski. Namjestništvo je bilo odbilo utok bivših Upraviteljâ Povjerenstva Batosića (Br. 892), proti odluci Odborovoj koja ih je dužila da dobra te zaklade izruče Zavodu Dobrotvornosti i trojici novih Upravitelja od Povjerenstva Dobrotvornog imenovanih. Nego utočnici ne podvrgoše se riešitbi, već dalji utok uložiše na c. k. Ministarstvo (Br. 1594). Pošto se radi o imetku, vriednu više hiljada

fiorina, a o kojem niti ima imovnika, Odbor je potražio da bi Namjestništvo providilo na posiguranje imetka, dok utok visi. — Još nikakva odgovora.

Kistanje. Premda se radi o najprostijoj upravi, jer dohodci svi od dobiti gdikoje Obveznice i od dosudjenih globa, Povjerenstvo tvrdo uprlo da hoće da tajnika nagradjuje sa godisnjih fior. 50. Kad Odbor nehtio da odobri taj neopravdani trošak, većina članova Povjerenstva prikaza svoju odreku. Bi odredjeno eda se Povjerenstvo dopuni (Br. 1222. 1916).

Komiža. Bi prihvaćen zapisak od fior. 1000, ostavljenih u korist siromahom od pokojnog Kuzme Mardešića.

Korčula. Biše odobrene odluke Povjerenstna o porazdiobi prčija, na temelju osobitih zapisaka.

Kotor. Nisu se još mogli postići zapisci Tomovića i Jovanovića, radi mučnoća u nasliednom postupku, premda se je Odbor ponovno uticao Sudištu, eda bi pospiešio riešitbu (Br. 865. 1854). Od ukinutih svjetovnih Bratovština bi Zavodu predana Obveznica od fior. 50.

Knin. Broj članova u Povjerenstvu bi povišen od 5 na 7, i odobrena prodaja jedne zidine za fior. 100 (Br. 1503. 1944).

Lastovo. Pospiešuje se riešitba pravde sa nekim Nikolićem, glede nekoliko zemalja, viseće kod Suda Korčulanskoga (Br. 4840-88. 821-89).

Makarska. Bi upozoreno Povjerenstvo na točno vršenje Odborovih odredaba 4 srpnja 1888 Br. 1418, glede uložbe dohodaka zapiska i zaklade Miličića Špiridiuna (Br. 3214), a naknadno se je odobrila neovlaštena razmjena državne Obveznice od fior. 1000 (Br. 3364). Odlukom Br. 3573 bi odobreno zakladno pismo o zakladi Miličića za Ubožište; a pod Br. 3666 jedna sudbena nagodba od fior. 614. Izza duge razprave bi odobrena pogodba o diobi kuće zajedno posjedovane sa Nasliednici Dudan (Br. 2097); odobrena nagodba od fior. 220 (Br. 4306); ovlaštena i odobrena prodaja kućice od zapiska Puharića (Br. 4388-88. 41 i 582-89); odobreno postupanje Povjerenstva sa Marinovićem (Br. 4389); odobrena pomrsba gdikoje vjerovnine (Br. 4637); upućena prodaja zemalja u Bastu, Igranim i Živogošću (Br. 270); privoljeno obaljenje dobiti od 6 na 4% gdikojemu dužniku (Br. 1309); zametnuti dogovori kako da se konačno uredi Ubožište i da se povjeri Milosrdnicam (Br. 1498. 1580).

Milna. Pretresle se neke tužbe proti obustavi gradnje Ubožišta (Br. 2213).

Novi. Odobrila se je prodaja Crkvi komad zemlje dopale od dobara ukinutih svjetovnih Bratovština, a naredilo da se ciena fior. 213:30 uloži u državne Obveznice. — Pod Br. 2445 bi odobrena nagodba 25 tranvja o. g. glede ostavštine kuće i dobara od pokojnoga Frane Sburine odredjene za Ubožište.

Omiš. Usljed utjecaja Odborova, Prva Štedionica Bečka, ne samo što je izplatila Dobrotvornosti jednu zastarjelu dionicu od fior. 40, nego je podmirila i zagodjene dobiti od fior. 293:06.

Orebić. Porestla mu je zakladna glavnica nabavom 3 Obveznice od fior. 100 svaka (Br. 3422).

Pag. D.n Ante Sučić ostavio je Zavodu zapisak od fior. 12 (Br. 2392). Bi odobrena jedna nagodba od fior. 471:38 (Br. 4323).

Perast. Pazi Odbor da se živo gone pravde proti nekim zlim dužnicim (Br. 4864. 863. 1021). Ministarstvo je odbilo utok Odborov proti zaniekanoj razvezi Obveznicâ Banić, o čem se je pisalo u lanjskom izvješću (Br. 3100).

Prčanj. Biše podane odredbe da se sastavi zakladno pismo o zapisku Verona (Br. 2733. 3254. 4646. 5465); utjerao se je drugi zapisak od fior. 50 (Br. 4427), i

odobrila nagodba o vjerovnini od fior. 2.000 (Br. 4428).

Rab. Nabavio je Zavod dvie Obveznice od pisane vriednosti fior. 100 svaku (Br. 3002) i odredjeno je kako da se upravlja dobrima u Nevalji. Odbor je uputio na nadležnost Povjerenstva nekoje Loparane, koji su tražili oprost od gdikoje stare podužice (Br. 3133).

Risan. Bi odobreno zakladno pismo o gradnji Bolnice Egorović-Ljubatović (Br. 2265) i potraženo povlaštenje da se razpiše natječaj za gradnju. — Utjerala se vjerovnina od fior. 400, na pogibi da propadne (Br. 425); bi odredjena prodaja diela dućana od zapiska Jurkovića i svota odtud dobivena od fior. 560 bi uglavničena (Br. 713).

Silba. Bi naredjeno da Obćina izruči Dobrotvornosti globe dosudjene u korist siromahom (Br. 2126).

Slano. Bi providjeno kako da Dobrotvornost utjera vjerovninu od fior. 400, pa i stare dobiti.

Starigrad. Bi dovršena iztraga glede Zavoda Scuttari, i učiteljica odpuštena, jer nije imala svojstva zakonom propisana. — Njoj se udielila znatna pripomoć, obzirom na njene ekonomične okolnosti, i na to što se je ona primila službe na dobru vjeru, pa sada ostaje bez službe (Br. 2634. 4488. 4730). Bi naloženo Povjerenstvu da prouči i predloži potrebite preinake za uredjenje onog Zavoda (Br. 813).

Sućurac. Odobrila se je pogodba, kojom je Dobrotvornost dala u zajam fior. 1.5154 (Br. 1739).

Sutivan. Uredila se je vjerovnina od fior. 400 i odobrila odnosna nagodba.

Šibenik. Pokojni Josip Beban, preminuli u Mletcim, ostavio je fior. 500 siromaham Šibenika, a toliko onim Zlarina.

Trogir. Traži Odbor da se oživotvori namjena u koju je ostavljena baština Godeloević (Br. 1390).

Vrbanj. Bavio se je Odbor da izravna razmiricu Zavoda sa jednim kmetom, pogodba bi sklopljena, ali još neodobrena, čekajuć mnenje Odvjetnika.

Vis. Biše odobreni uvjeti uz koje prodati dolu Srebrnu. — Gospodin Nikola pl. Gjaxa, predsjednik Dobrotvornosti, na svetkovanje 40.godišnjice vladanja Nj. V. Cara, darova Zavodu Obveznicu od fior. 100; — — Nikola Pušić ostavi siromasim zapisak od fior. 50.

Zadar. Bi odobrena pogodba prodaje dobara od zaklade „Morgani“ (Br. 1531).

Dobrotvorni Zavodi u redu su sa računi, izuzmeli se gdikoji od male važnosti.

Takodje dostaviše nove Imovnike; akoli je koji još izostao, udaren njim je stavan rok, pa se paze osobitim očevidom, da dužnost izpune.

Evo ukupni podatci, računâ i imovnikâ.

Blagajničko stanje Dobrotvornih Zavoda.

God. 1887 po zakasnilim konačnim računim, izza lanjskog izvješća.

Redni Broj	Dobrotvornost	Prihod	Razhod	Pretičak
1	Knin	1041	811	230
2	Komiža . . .	616	252	364
3	Luksić . . .	59	25	34
4	Novi kod Trogira	76	58	18
5	Rab	4429	2210	2219
6	Starigrad . . .	4392	3248	1144
7	Supetar . . .	352	308	44
8	Šipanj . . .	20	20	—
9	Zavojani . . .	49	4	45
10	Zlarin	885	566	319
	Skupa .	11919	7502	4417

God. 1888, po konačnim računim do sada prispjelim.

Redni Broj	Dobrotvornost	Prihod	Razhod	Pretičak
1	Biograd . . .	194	104	90
2	Bol	1942	1515	427
3	Blato	460	129	331
4	Dubrovnik . .	52.168	37.013	15.155
5	Ercegnovi . .	454	419	35
6	Hvar.	1444	1388	56
7	Humac donji .	37	12	25
8	Imoski . . .	1264	74	1190
9	Janjina . . .	261	156	105
10	Ješa	200	53	147
11	Korčula . . .	6213	6002	211
12	Kotor	1441	1331	110
13	Lastovo . . .	80	24	56
14	Lukšić . . .	242	13	229
15	Makarska . .	6027	4893	1134
16	Milna	489	481	8
17	Mokošica . . .	161	21	140
18	Novi kod Trogira	93	76	17
19	Nerežišća . .	85	43	42
20	Omiš	575	374	201
21	Obrovac . . .	486	218	268
22	Orašac . . .	179	92	87
23	Opuzen . . .	561	481	80
24	Orebić . . .	487	372	115
25	Pag	714	711	3
26	Postira . . .	146	69	77
27	Pitve	74	—	74
28	Prčanj . . .	403	385	18
29	Pučišća . . .	1076	306	770
30	Promina . . .	279	50	229
31	Risan	413	291	122
32	Silba	177	152	25
33	Sinj	767	537	230
34	Skradin . . .	1540	1330	210
35	Slano	41	18	23
36	Split	38.576	12.182	26.394
37	Ston	78	76	2
38	Sućurac . . .	363	—	363
39	Sumartin . . .	1000	730	270
40	Sutivan . . .	1131	705	426
41	Sućurje . . .	63	24	39
42	Šipanj . . .	24	24	—
43	Trogir . . .	6705	5655	1050
44	Tiesno . . .	235	180	55
45	Vis	10.019	4741	5278
	Skupa .	139367	83450	55917

Izvadak Imovnikâ.

Bol, vriednost:

Sradja	fior.	2.620:40	
Zemalja	„	1.289:—	
Obveznica . . .	„	3.900:—	
Glavnica	„	12.500:—	
Pokretnina . . .	„	62:—	
Svega			fior. 20.371:40

Dubrovnik, vriednost:

Sgradja	fior.	4.875:—	
Obveznica . . .	„	104.625:—	
Glavnica	„	20.712:73	
Prava	„	135.523:60	
Svega			„ 265.736:33

Ercegnovi, vriednost:

Sgradja	fior.	6.000:—	
Obveznica . . .	„	1.650:—	
Svega			„ 7.650:—

Korčula, vriednost:

Sgradja	fior.	100:—	
Obveznica . . .	„	44.600:—	
Glavnica	„	1.607:68 1/2	
Pokretnina . . .	„	799:90	
Prava	„	33.915:—	
Svega			„ 81.022:58 1/2

Kotor, vriednost:

Sgradja	fior.	3.263;33	
Zemalja	„	304:80	
Obveznica . . .	„	3.560:33	
Glavnica	„	4.959:26	
Prava	„	310:—	
Svega			„ 12.397:72

Lastovo, vriednost:

Sgradja	fior.	250:—	
Zemalja	„	376:—	
Svega			„ 626:—

Luštica, vriednost:

Sgradja	fior.	100:—	
Pokretnina . . .	„	4:—	
Svega			„ 104:—

Makarska, vriednost:

Sgradja	fior.	15.742:30	
Zemalja	„	12.629:40	

	Obveznica . . .	fior.	7.500: —	
	Glavnica . . .	„	68.962:31	
	Pokretnina . . .	„	500:97	
	Svega			fior. 105.334:98
Milna, vriednost:				
	Sgradja	fior.	4.000: —	
	Obveznica . . .	„	2.050: —	
	Pokretnina . . .	„	55: —	
	Svega			„ 6.105: —
Omiš, vriednost:				
	Sgradja	fior.	2.000: —	
	Obveznica . . .	„	150: —	
	Pokretnina . . .	„	155:50	
	Svega			„ 2.305:50
Pag, vriednost:				
	Sgradja	fior.	400: —	
	Zemalja	„	110: —	
	Obveznica . . .	„	2.850: —	
	Glavnica	„	5.044:25	
	Pokretnina . . .	„	100:73	
	Prava.	„	1.797:80	
	Svega			„ 10.302:78
Perast, vriednost:				
	Sgradja	fior.	1.885: —	
	Zemalja	„	1.332: —	
	Obveznica . . .	„	9.000: —	
	Glavnica	„	4.193:38 1/2	
	Pokretnina . . .	„	15: —	
	Svega			„ 16.425:38 1/2
Prčanj, vriednost:				
	Obveznica . . .	fior.	1.300: —	
	Glavnica	„	1.000: —	
	Svega			„ 2.300: —
Rab, vriednost:				
	Sgradja	fior.	1.100: —	
	Zemalja	„	17.846:45	
	Obveznica . . .	„	15.550: —	
	Glavnica	„	5.074:39	
	Prava	„	460:95	
	Pokretnina . . .	„	138: —	
	Svega			„ 40.169:79
Sinj, vriednost:				
	Obveznica . . .	fior.	600: —	

	Glavnica	„	742:32	
	Pokretnina . . .	„	2:—	
	Svega			fior. 1.344:32
Skradin, vriednost:				
	Sgradja	fior.	29.173:—	
	Zemalja	„	250:—	
	Svega			„ 29.423:—
Split, vriednost:				
	Sgradja	fior.	113.340:—	
	Zemalja	„	63.476:71	
	Obveznica . . .	„	16.415:—	
	Glavnica	„	21.622:31½	
	Prava.	„	1.929:21	
	Pokretnina . . .	„	5.953:48	
	Svega			„ 222.736:71½
Ston, vriednost:				
	Sgradja	fior.	700:—	
	Zemalja	„	80:—	
	Obveznica . . .	„	100:—	
	Svega			„ 880:—
Sumartin, vriednost:				
	Sgradja	fior.	458:—	
	Zemalja	„	4.553:42	
	Obveznica . . .	„	1.450:—	
	Pokretnina . . .	„	289:58	
	Svega			„ 6.751:—
Sutivan, vriednost:				
	Obveznica . . .	fior.	1.500:—	
	Glavnica	„	3.460:—	
	Pokretnina . . .	„	36:02	
	Svega			„ 4.996:02
Zadar, vriednost:				
	Sgradja	fior.	97,360:—	
	Zemalja	„	63.033:03	
	Obveznica . . .	„	57.160:—	
	Glavnica	„	55.575:60½	
	Prava.	„	36.215:—	
	Pokretnina . . .	„	2.179:60	
	Svega			„ 311.523:23½
Zlarin, vriednost:	Obveznica . . .	fior.	3.100:—	
	Glavnica	„	1.000:—	
	Pokretnina . . .	„	38:80	
	Svega			„ 4.138:80
			Skupa .	fior. 1,152.644:56

Dodaje se vriednost Obveznica, što sliedeći Zavodi posjeduju:

Benkovac	f.	1.400:—
Biograd	„	200:—
Blato	„	1.500:—
Hvar	„	5.600:—
Imoski	„	6.600:—
Janjina	„	100:—
Ješa	„	800:—
Kistanje	„	600:—
Knin	f.	700:*
Kuna	„	300:—
Opuzen	„	1.000:—
Orebić	„	3.600:—
Perast	„	9.000:*
Postira	„	350:—
Pitve	„	100:—
Pučišća	„	4.400:—
Rieka . . . , ...	„	1.000:—
Risan	„	100:—
Silba	„	700:—
Spič	„	100:—
Stolivo	„	2.350:—
Ston	„	100:—
Šibenik	„	12.208:*
Tiesno	„	1.600:—
Trogir	„	17.800:—
Trpanj	„	400:*
Vis	„	42.032:—
Vrbanj	„	3.000:—
Skupa .	f.	109.540:—
Ovomu iznosku dodajuć gornji od . . . imovina Zavoda Dobrotvornih iznosila bi . .	„	1,152.644:56
	f.	1,262.184:56

Ukupna vriednost:

Sgradja . .	f.	283.367:03
Zemalja . .	„	165,280:81
Obveznica . .	„	386.600:33
Glavnica . .	„	206.454:25
Prava . . .	„	210.151:56
Pokretnina . .	„	10.330:58
Svega .	f.	1,262.184:56

* Ovo je podatak cd god. 1887, jer pazbroj god. 1888 joi ne doprao.

Shodno se Odboru čini da izvješće o Dobrotvornim Zavodim popuni, iznašajuć i sakupljajuć nekoliko malo poviestničkih podataka o njihovu začetku i razvoju.

Premda dohodaka namienjenih na oblakšanje nevolje siromaške bilo je, od davnih vremena, u Dalmaciji, Javne Dobrotvornosti kao Zavodi postadoše stopro godine 1812, i bili su uredjeni te godine zakonom 10 rujna. Po ovom zakonu zavedoše se Povjerenstva Javne Dobrotvornosti kod poglavitijih Občina u Iliriji, ustanovi se njihova zadaća da pobiraju i siromasim diele milostinje, ovlastiše se da pobiraju priložke u svojoj okolici i milodare po crkvah i drugih javnih mjestih. Načelnikom bi naloženo da paže i jamče utjerbu desetine od dohodaka kazališta, plesova i drugih javnih predstavaka, u smislu zakona 8 Frimala godine VII. Povjerenstva imala su sastojati od petorice članova, izbranih iz bogatijih i vidjenijih ljudi u okolici. Biskupi i Župnici mogli suući u Povjerenstvo, a svakako imali su njim pomoći znanjem i svjetom.

Ovaj ustroj bi preinačen Vladinom Odlukom 5 lipnja 1818, u smislu da Biskupi i Župnici imaju biti Predsjednici Zavodom po pravu. Načelnici upravitelji i Predsjednici-zamjenici slučajem zaprieke; ostalo petero članova da se biraju iz bogatijih i vidjenijih, pa i bolje naklonjenih ljudi u Občinskoj Okolici.

Kao dojedna ustanova od onih doba, i Povjerenstva Dobrotvornosti djelovahu podpuno zavisni od političke Vlasti: ona imenovala njim članove, odobravala račune i redila do najtanje žice njihov upraviteljni život. Takovi sustav vodio ih je na propadanje, premda mnogo ostavština sgodilo se kroz doba od godiue 1818 unaprjed.

Stanje Dobrotvornostî i potreba da se i ovi Zavodi svedu u suglasje sa novim duhom vremenâ navedoše Visoki Sabor da prihvati zakon predložen mu od Zemaljskoga

Odbora, koji postade krieposlan danom 26 veljače 1876. Ovaj duži Občine da dojedna zavede barem jedno Povjerenstvo u svojem okolišu, od pet, sedam ili devet članova. Polovicu njih imenuje obćinsko Vieće a polovicu Zemaljski Odbor, saslušav obćinsko Opraviteljstvo. Župnici dojedne vjeroispoviedi članovi su po pravu; Predsjednika, njegova zamjenika i Tajnika-blagajnika bira Povjerenstvo, izuzam da u mjestu stoluju Biskupi, jer tu su oni po pravu Predsjednici; a imali ih od raznih vjerozakona, prednost daje izvor zaklada, pa viša čast crkovna i napokon starije doba imenovanja i to odlučuje tko će od njih zasjesti predsjedničku stolicu.

Novi se je zakon poklonio načelu javnosti, naredjujuć proglasenje zapisnika sjednicâ, koje da se imaju sastajati barem jedanput na mjesec; podlagajuć odobrenju Odborovu račune i posle važnije, potanko naznačene; a uz to duži Povjerenstva da dostave dotičnim Občinam u prepisu odobrene račune i jedan primjerak svoga imovnika.

Plod ovog zakona — kako se je Visoki Sabor mogao osvjedočiti iz izvješćâ prošlih godina — bio je plemenit; pa Odbor misli da podpuno odgovora stanju javnog mnenja, i pripomaga razvoju milosrdnih Zavoda, kao što svjedoči i stanje onih Zavoda koji postadoše izza zakona 1876.

Prie zakona 1812 zakladami namjenjenim u korist siromahom upravljahu osobita Povjerenstva, koja su poslovala po osobitim propisim oporučitelja, ili po Bratovštinam, jali drugim crkovnim ustanovam. Mnoga takova osobita Povjerenstva premetnuše se u današnje Dobrotvornosti, kojim usljed Carske Odluke 19 travnja 1843 bi doznačena trećina dobara dopalih od ukinutih svjetovnih Bratovština. Ipak gdikoje od Povjerenstva osobitih za ostavštine starije od godine 1812 poslovahu napose, druge, i ako upravljene od Dobrotvornosti, imaju osobitu namjenu i i napose se rukovode. Taj se sustav upora-blja i glede kasnijih ostavština, koje su odredjene na kakvo osobito dobrotvorstvo, a zajamčeno je to naročitim zakladnim pismima.

Od Dobrotvornosti koje su obstojale prije godine 1876, Zemaljski je Odbor pobrao sliedeće podatke.

Bol. Prvi joj se trag nahodi god. 1839, a prva sredstva priložci pobrani medju članovom Crkovinarstva i osobam dobrostojnijim, potaknućem župnika Ot. Mulanovića. Tim sredstvima i prihodom globa Zavod je živio do god. 1867, kadno preminu sveštenik Dn. Vicko Marinelli, ostavljajuć Zavodu polovicu svoga imetka. Prodajom diela kuće i pokretnina, nabavi se Obveznica od fior. 1.000. Zemljami upravlja Zavod, i danas vadi do fior. 150 godišnjeg dohodka.

Zavodu je pridruženo Ubožište, odredjeno zapiskom fior. 10.000 ostavljenih od Viteza Marka Radića, preminulog u Trstu godine 1862. — Mjestne zaprieke smetahu da se osnova izvadja do god. 1874, kadno nastojanjem oporučnog izvršitelja pokojnog gosp. Vicka Marinkovića, bi sklopljeno zakladno pismo, ustanovljeno mjesto i osnova sgradje. Zapisku Radića pridodalo se je u istu svrhu drugi od fior. 2.000 ostavljen kasnije od pok. Kapetana Luke Marinkovića. Nedostatnost sredstava usilova Dobrotvornost da sgradju, za koju bi odredjeno fior. 6000, izvadja kroz 10 godina. Zaklonište bi primalo 10 mužkaraca i 10 ženskica, koji tu bi imali stan i hranu. Da dovrši sgradju i nabavi joj potrebite pokućstvo, treba Dobrotvornosti drugih sredstava, pa će ih i iztući, uglavničenjem medjutim dohodaka, koji dopiru do fior. 900 na godinu. A da se do podpuna zavedenja zakloništa, zadovolji što bolje može namjeram dobrotvornih zakladitelja, iz godišnjih dohodaka predaje se Dobrotvornomu Zavodu godimice fior. 300, pa tim je stavnimi doznakami popomoženo 13 siromaha, a 10 drugih vanrednimi, i to od obiju spola.

Korčula. Kadno je god. 1300 Občina

Korčulanska zavela tu Biskupsku stolicu, u ugovoru te godine dne 13 lipnja, sklopljenu u Dubrovniku, u crkvi Dominikanaca, medju Stonskim Biskupom Krosiom i odaslanicim Občine Korčulanske, bi utvrdjeno da će se novomu Biskupu davati 15.i dio vina i usjeva, uz uvjet da će se četvrta toga udieljivati siromahom. To se je i udieljivalo sve do g. 1802, kadno to prestade po odredbi tadanje političke Vlasti.

Uz ovo providjenje spominje se o nekoj sgradji namjenjenoj kano Bolnica, čiji dohodci porestoše ostavštinom Prepozita Dn. Frane Zilio, koji oporukom god. 1736 ostavi svoja dobra na umnoženje onih Bolnice; a tim je imao upravljati jedan Prior, biran svake godine od Občine, dužan pobirati nasliedne daće, nabavljati postelje siromahom, kojim se je imalo udieliti svake sedmice po 2 dalmatinske libre.

Godine je 1808 Zavod posjedovao, osim glavnica na daću od Dukata 2917, od 6 dalmatinskih libara svaki, dvie vjerovnine, jedna od Dukata 266 i Lib. 9, druga godišnjom dobiti od 60 libara, i gdikoju nepokretninu od male vriednosti. Premda je Prior dužan bio svake godine polagati račune, rekbi nije se dužnost vršila, te da je Bolnica bila u nevoljnom stanju od god. 1779 do 1807, jer od računa nije naći, nego one što položiše Priori Aleksander Appio Giunio (1789) i Frane Appio Giunio (1801). Uprava se je ovog zadnjega odlikovala radinošću, jer je obnovio pogodbe daćne, obistinio i utjerao znatnih ostanaka. Ovakom je dobrom upravom sliedio gosp. Dominik Andjć, koji god. 1802, izza četri godine uprave, dade pretička 746 libara i 14 novčića mletačkih.

Uredovnih spisa nema starijih izza godine 1808.

Petar Vidović oporukom 3 siečnja 1761 i Toma Azzoli onom 7 svibnja 1788, ostavile glavnica, od kojih dobiti bile su namjenjene ubožnim siroticam prigodom njihove udaje. Ostavština Vidović dandanas sastoji od Obveznice fior. 400, a pripomoć Azzoli svake godine iznosi fior. 30.

I Marin Tomić-Garbor sa Kcare ostavio je Bolnici nekoliko dobara, što je god. 1812 davalo franaka 10 godišnjeg dohodka; pa takodje Jerka Angelini ud.a Ševilo nekoje vjerovnine, radi kojih se zametnuše pravde, a nezna njim se izpadak. Napokon Vicko Dimitri godine 1858 ostavi siromahom glavnicu od fior. 50.

Imetak Zavodu najviše poreste, kadno zadobi naknadu za četvrtinu ukinute Biskupske desetine, ustanovljena na godišnji dohodak od fior. 1615 U. V., a na podmiru ostanaka od godine 1815 do 1827 znatnu svotu fior. 20.102 kar. 15 (Carska Odluka 3 srpnja 1827), uz uvjet da se zavede Ubožište. Ova se zadnja odredba nije mogla izvesti nego stopro danom 12 veljače 1833, kadno se je Ubožište otvorilo za 18 siromaha, 9 mužkih i toliko ženskih, sa jednom privremenom bolničaricom. Kasnije bi dodana jedna Bolničarica za 4 bolestnika. Dan danas prima se 10 zaklonjenika i 15 bolestnika. Na dvoru su pripomožena četvorica, kao da su zaklonjena.

Dohodcima Dobrotvornosti pripomaga se 36 ubožnim obitelji, osim 10 pripomoženih po Nadpopu, i drugih ubogih na Blatu, Smokovici, Kcari i Račišćam pripomoženih po dotičnim Župnicima. Teži Dobrotvornost da bi sagradila Ubožište u podpunom redu, što bi se bilo i uradilo, da se nepametno nebude prodala za samih fior. $501:01\frac{1}{2}$ kuća u tu svrhu izriečito ostavljena od pok. Bariše Donadini, oporukom 24 siečnja 1838.

Kotor. Iz starih pisama g. 1770 zna se da tri *Skrbnika siromaha* (Procuratori dei poveri) od Bratovštine Sv. Križa, nalog su imali da providjaju potrebam ubogih i da ih zaklanjaju u kući Bratimskoj. Pod Vladom Francuzkom tu je zadaću obavljalo Družtvo ili Bratimstvo *Ljubav Kršćanska* (Carità Cristiana).

Tim se potrebam providjalo milostinjami

i dohodcima Komisarije *Zaguri*, dobara na Lastvi, i dandanas u posjedu Zavoda. Tomu se dodavala i trećina stanarine jedne kuće. Osim zaklonjenika, doznačivalo se za liekarije i troškove pokopa, i dielilo se o Božiću, o Uskrsu i u žadnju Nedjelju poklada.

Ti Skrbnici prestadoše djelovati godine 1818, kadno se ustanovi prvo Povjerenstvo na temelju Pravilnika 1812.

Dohodci Zavoda porestoše kasnije, raznim zapiscim, od kojih neki (Tomović, Jovanović) nisu se ni još postigli.

Počam god. 1822 ubozi se Kotorski zaklanjaju u kuću tičak crkve Sv. Duha, od koje $^1/_3$ pripada Zavodu. Ima 10 zaklonjenika, a pripomoženo je uz to po prilici 35 siromaha.

Makarska. Prvu zamisao o milosrdnom zavodu začeo je pok. Biskup Stjepan Blašković, koji god. 1772, na svom zemljištu, sagradi kućicu, prozvanu „Bazanom“, namienjenu da zaklanja putnike, seljane iz okolice, kad usilovani u gradu prenočiti, i uboge bez krova. Dobrotvornost kao pravi Zavod bi ustanovljena godine 1841, usljed oporuke blagodarnog Vikara Dn. Ante Kačića, preminulog godine 1829, koji ostavi siromahom vas svoj imetak, koji vriedi do 30.000 fiorina, a osobitim obzirom na siromahe stidljive. Prie nego što se je ustanovilo Povjerenstvo, tim bićem upravljaše privatna osoba, pa zanemar upravitelja rek bi sklonu Vlast da stvori redovito Povjerenstvo. Ovo je popravilo predjašnje nerede, zaposjede *Bazanu*, pregradi ju s temelja i tu otvori zaklona stavna šestorici ubogih, a to godine 1856.

U pokojnog se Vikara Kačića ugledaše drugi dobročinioci, medju kojim se odlikova pok. Ante Sitarić iz Slavonije, koji ostavi fior. 7000 Obveznica uprav zato, da se Ubožište proširi i povjeri Milosrdnicam. S nedostatka sredstava nije se mogla još izvesti namisao Pokojnika. Od svote ostavljene god. 1877 potrošilo se je gotovih fior. 4000 u dogradnju *Bazane*, koja zaklanja danas 20 ubogih, koje Dobrotvornost hrani godišnjom svotom fior. 600 od prilike, a uz to srednjom 33 siromaha vani pripomaga, osobito u bolesti.

Dobročinioc Zavoda bio je i pok. Tome Puharić, koji mu po smrti ženinoj ostavi imetak od blizu 15.000 fiorina.

Nego je budućnost Dobrotvornosti, a osobito onu Ubožišta, utvrdio pokojni Špiridiun Miličić, znamenitom ostavštinom, većeg diela svojih vjerovnina u nepročišćenu iznosku od fior. 60.000, pa nakon ženine smrti i svih njegovih sgradja, koje će od prilike vrieditì 50.000.

I ako izplatom nasliedne odredbine, pa i radi vrste vjerovnina, mnogih u rukam siromašnim i bez redovitih naslova, obali se iznosak vjerovnina, te spadne po prilici na polovicu, uzdati se je da će djelatnosti sadanjega Povjerenstva poći za rukom da skoro utjera tu svotu, te konačno i na široko uredi današnje Zaklonište, u koje će se po odredbi dobročinioca, primati i ubozi iz sela občine Makarske.

Šibenik. Dobrotvorno se je Povjerenstvo ustanovilo god. 1829, a prvi zapisak kakve vriednosti to je onaj gosp. Luke Coltellini, koji siromahom ostavi svoja dobra, skupa vriedeća fior. 5023:20.

Pokojni Šimun Ključev-Venturini, sagradi današnje Ubožište, na tako rečenoj „Bazan“, pripadajućoj državi, a Carskom Odlukom 5 studenoga 1847 ustupljenoj pokojnomu Birkupu Ivanu Brčiću, uz izriečiti uvjet da bude odredjena kao zaklonište ubogih.

Znatni zapisak god. 1860 ostavi pok. Vicko Sisgoreo, a da se dohodcima mjesečno pomogne djetci jednog i drugog spola, eda se namjeste kod kakva zanatljiju-majstora, pa tu nauče zanat. O tom zapisku bi sklopljeno redovito zakladno pismo, a uložba dohodka spuštena je Povjerenstvu Dobrotvornosti.

Od starih milosrdnih zavoda spominje se Bolnica Sv. Lazara, koja je posjedovala nekoja vlastita dobra, pa se nezna u koje ih ime država sebi prisvojila. Razprava da bi se opet stekla — znajuć da su prodana bila, kao da su spadala u dobro ukinutih svjetovnih Bratovština — i ako zametnuta, nije se mogla dovesti do kraja, s nedostatka podataka i dokaznica.

Skradin. Ovomu je Zavodu začetak godine 1839.e, a začeo se zapiskom jedne kuće od fior. 13.000 vriednosti, ostavljene od pok. Stjepana Zambelli.

U njegov se primjer ugledali drugi, tako da imetak Zavoda, što zemalja a što glavnica, prikazuje svotu od fior. 29.000, a dohodkom od fior. 700 pripomoženo je godimice do 60 mužkaraca i 280 ženskica.

Rab. Rabskoj je Dobrotvornosti postavio temelje Arkandjeo Ugalia iz Lugana, obćinski liečnik, koji god. 1607.e umiruć ostavi siromahom nekoliko glavnica i vjerovnina, čim da upravljaju dva punomoćnika birana od plemićâ i dva od obćine i puka. Glavnice biše uložene u zemlje i u jednu kuću, koja i danas služi zakloništem siromahom bez krova. Oni imadu tu stana, poglavitih svetkovina preko godine pripomoći u novcu, daje njim se hrana i liek kad obole — pa ovo daje i drugim siromahom nezaklonjenim.

Godine 1847 Dr. Dominik Antonietti darova Zavodu glavnicu netrošivu od fior. 200, a dobit da se troši u dobrotvorne svrhe. Godine 1873 Andrija Livić ostavi u istu svrhu fior. 100, a po smrti svoje žene Margarite nepokretnine sa kućicom u staroj Nevalji, na otoku Pagu, kmetovinu Čilo u Banjolu Rabskom i bolnicu Zaro-Livić, uz obvezu da se svake godine izreče 108 misa. Njegova Udovica, preminula godine 1876 ostavi Dobrotvornosti nepokretnina od fior. 3000 vriednosti, uz obvezu od 50 godišnjih Misa; uz to fior. 1000 u gotovini, sa teretom od dvie i slučajno jedne mise gregorijanske, pa fior. 100 bez ikakva tereta.

Dohodci dobara Livića, pošto njim jednaka namjena, biše spojeni sa zakladom Ugalia, pod imenom Ugalia-Livić, a bolnica i tu odredjena u zaklon ubozih. Zaklonjenika dopire do 16, pomoženo njim je godimice svotom fior. 130:50, i troškom fior. 50 u liekove. Iz ove je zaklade pomoženo jošte vani drugih 48 siromaha, svotom fior. 84:50 u gotovu i fior. 225 potrošenih u liekove.

Druga je dobrotvorna zaklada ona Domînika Dokale, koji oporukom 16 veljače 1614 ostavi prostrani posjed na otoku Krku, a da godišnji se dohodci s toga doznače sirotici bez otca i majke, stojnici u gradu Rabu, čije se ime na sreću izvuče dne Sv. Mihovila. Imanjem su imali upravljati četiri punomoćnika, birana dva od plemića a dva od gradjana. Danas upravlja tim Dobrotvornost, koja je stvar uredila osobitim zakladnim pismom, te po odredbi istoga milost se vuče javno pod „Ložom“ u prvu Nedjelju listopada. Uprava se vodi napose pod imenom „Blagajna Dokala“.

Osobita je zaklada i ona arcežakana D.r Ivana Krstitelja Bono, koji ostavi svoj imetak, obtere̊ćen raznim uživanjim, u svrhu da se dohodcima, pod osobite uvjete, obdari pet siromašnih žena, najzaslužnijih, a pretićak, kad bi ga bilo, porazdieli običnim siromahom. I ob ovoj ostavštini bi sklopljeno zakladno pismo, a upravlja se pod nazivom „Blagajna zapisak Dr. Bono“.

Trogir. Prvi se tragovi dobrotvorstva opažaju u oporuci 11 studenoga 1629 Jurja Matkovića, trogirskog gradjanina, koji u korist siromahom njegove otačbine ostavi neke sgradje blizu crkve Sv. Duha, odkud Bolnica pod ovim imenom. Tu se zaklanjalo šest uböžnih žena, hranjenih javnom milostinjom, pa njim nakon malo godina Margarita Centani ostavi godišnji dohodak, koji danas iznosi fior. 26:20, a daje ga Crko-

vinarstvo sborne crkve, pa se zaklonjenicam dieli na jednake diele svake subote.

Povjerenstvo Javne Dobrotvornosti bi ustanovljeno god. 1819, te pod njegovu upravu padoše zapisci Matković i Centani.

Radi veće sgodnosti i iz obzira zdravstvenih bi zapuštena Bolnica Sv. Duha, a ubozi premješteni u onu Sv. Lazara, pometnuti samostan Malobraćana Obslužitelja, darovan Dobrotvornosti Carskom Odlukom god. 1834.

Odkad se redovito ustanovi Dobrotvornost, postiže darova i zapisaka, osobito od pokojnih dobročinioca: Biskupa Povelitelja Ivana Skakoca, Dekana Špiridiuna Carrara, Nadpopa Marka Travirke, Kanunika M. Markovića, Protonotarija Apoštolskoga Ivana Ivačića, sveštenikâ Madirace i D.ra Svilana, Kap. N. od Quarco, Viteza Ivana Dominika Garanjina, D.ra Jozipa od Nutrizio, Antona Katalinića, Antona pok. Injacija Sonjare, Savjetnika Dominika Barbieri, Frane Ivačića, Mihovila Meneghetti, Nikole Lubina, Viteza Ante Mauretića, Lukrecije od Cippico Gavali, Kristine Mioševića rodjene Burića, Ivanice Cikare udate Piteše, Marije Vešelića ud. Tironi, Marije ud. Ivačića, Mitralnoga Opata Pragospodina Frane Macanovića. Tim se druži živući Dr. Vjekoslav Moretti. Blagodarnošću ovih dobročinioca Dobrotvornost je stekla priličnih sredstava, te dandanas osim 6 siromaha i 5 bolestnika zaklonjenih, podpomaga do 600 ubozih, pripomoženih novcem i liekovima.

Uz to po odredbi pok. D.ra Dominika Svilana, svake godine dne 14 studenoga doznačuje se prčija siromašnim siroticam, koje se udaju.

Zaslužuje osobitim priznanjem napomenuti i zapisak pok. Vjekoslava Godoevića, koji je cielu baštinu ostavio, a da se prodajom iste osnuje Milosrdište (Monte di pietà), namienjeno gladnih godina priteći u pomoć siromasim težačke ruke, koji bi plaćali vele danjka ili težku kamatu, a otud njim poglavito propast. Dobra su bila prodana, ali se osnova nije mogla još izvesti, uza sve najbolje nastojanje da se izvede.

V i s. Još godine 1667 Julijo pl. Gjaxa ostavi za siromahe kuću i desetu njegova imetka, u svrhu da se napravi Ubožište, pod zaštitom sbora plemića Hvarskih, kojim je i on pripadao. To bi zavedeno odmah izza njegove smrti, pa je trajalo do godine 1815. Kada prestade sbor plemički, dobrim upravljahu tako rečeni Punomoćnici Bolnice. Porast pučanstva i malanost sredstava, nisu dali da se uzdrži Ubožište, nego su dohodci dielili se siromahom na stanu.

Godine 1840 knez Vjekoslav Geniceo ostavi, po smrti uživaoca Ante Andrića, svoje biće siromahom Viškim, a da upravljaju pretur, načelnik i župnik *pro tempore;* pa taka je uprava trajala do god. 1870, kadno ju priuze Javna Dobrotvornost.

Izza kneza Genicea, Zavod je postigao bogatih zapisaka, od ostavština Jozipa Vužića, Jurja Braičića, dvorskog savjetnika viteza Stjepana Dojmi od Delupis, njegova brata Petra, odvjetnika D.ra Ante Zanella — koji Dobrotvornosti ostavi vas dio razpoloživi svoga imetka — i gospodje Perine Zambarlinove.

Kad je Zavod stekao dovoljnih sredstava, Povjerenstva jedno za drugim zauzeše se da bi zaveli Ubožište. U tu svrhu od Države kupiše tvrdjavicu Gospe, pa sgradje ponapraviše prama potrebam, na način da može biti uzorom sličnim zavodom. Mudrim providjenjem bi odredjeno nekoliko soba, gdi zakloniti i liečiti strance uboge, uz priličnu naknadu. Novo Ubožište, koje je uprav na diku Visu, bi svečano otvoreno dne 15 studenoga 1884, i uprava unutrenja, plemenitim uspjehom, bi povjerena Milosrdnicam Svetoga Križa. Dandanas tu je zaklonjeno i izvrstno oskrbljeno 18 siromaha. Liepo blagostanje mjesta, navede da se ukinu pripomoći na stanu.

V r b a n j. Povjerenstvo započe godine

1859, pokle je oporukom 20 ožujka 1857 svećtenik D.n Dominik Pavicić ostavio siromahom trećinu svoga imetka. Od tih dobara mal da ne jedino i sastoji biće Zavoda.

Prie njega, godine 1832, drugi dobročinioc Vicko Tresić-Pavicić bio je ostavio siromahom tri kućice, gdi je danas zaklonjeno šestero ubogih.

Iz dohodaka Dobrotvornosti pomagano je srednjom na godinu 10 siromaha.

Zadar. U Zadru je od davnih doba obstojalo milosrdnih zavoda, sudeć barem po postanku zaklada, koje sačinjavaju imetak Dobrotvornosti, a obstojale su prie postanka današnje Dobrotvornosti. U Imovniku ukazuje se dobara poteklih od Bratovštine Sv. Silvestra, od zapiska Šimuna pl. Grisogono i Marka Bonaldi. Vidi se da su druga pripadala Bolnici Sv. Martina, Sv. Marka i Lazareta. Druga opet dobra spadaju na osobite zaklade (Cedolin, Leprosi, Morgani). Nego Odbor nema pri ruci potanjih podataka o postanku i osobitih ciljevih tih zaklada, koje sve biše okupljene pod upravu jednog samog Povjerenstva usljed odluke kneza Petra Göess od godine 1803, koje je potrajalo do god. 1806. Kasnije zadaće Povjerenstva biše uredjene po Občini, a to do godine 1812, kadno Proveditur Dandolo ustanovi Povjerenstvo na temelju francuzkog Pravilnika.

Medju novijimi dobročinioci odlikuje se, Vicko Costacchi, Otavij pl. Pellegrini i udovica Kvatrinović.

Osim osobitih namjena, o kojim će se u drugom izvješću na šire pripoviediti, dohodcima Dobrotvornosti god. 1884.e bilo je pripomoženo 254 mužkića i 585 ženskica, oni svotom od fior. 2566:40 a ove od fior. 4349:20.

Da se doskoči potrebi jednog Ubožišta, koja se je u obće ćutila, pokojni Frane Salghetti-Drioli, još za života, darova u tu svrhu tri svoje kuće, gdino se je prevremeno otvorio zavod, mjeseca svibnja godine 1878. Priznav kasnije potrebu da se proširi i razvede, bi nabavljena kuća nazvana Sv. Frane od Milosti, vlastita Otaca Franjevaca, bi ponapravljena prama svojoj svrhi, pa sada zaklanja 26 siromaha, koji su tu hranjeni, odieveni i u bolesti njegovani. Unutri kućom upravljaju Milosrdnice, i služe izvrstno.

Van ovog zavoda zaklonjeno je drugo 9 siromaha u tako rečenom „Ospitaletto", kod Zelenog trga.

Od Dobrotvornosti manje važnih, u svrhu ovoga izvješća, dosad se odjaviše sliedeće:

Benkovačka, zavedena po novom zakonu, pa mudrom upravom, do danas je namakla fior. 1400 državnih Obveznica.

Biogradska, kojemu je isti postanak, pa i ona posjeduje fior. 200 Obveznica.

Cavtatska i Janjinska u istim su okolnostima, a ova zadnja posjeduje Obveznicu od fior. 100.

Ješanska, koja premda postala god. 1838, nije počela djelovati nego god. 1877 netaknivom glavicom od fior. 200, a sada ima fior. 800 Obveznica.

Gomilička i Gradačka, mladi zavodi, nemadu imetka.

Kunska, stvorena god. 1877 nastojanjem župnika predsjednika D.n Stjepana Bazdana, prikupila je glavnicu od fior. 300, milostinjami seljaka, koji doprinesoše od svojih proizvoda, te sada se pripomaga do 10 siromaha.

Lastovskoj se nezna početak; goni pravdu za neka dobra ostavljena njoj od D.n Ante Dundovića, a medjutim slučajnimi prihodi podpomaga 5-10 siromaha.

Mučka postade god. 1877 sa glavnicom od fior. 260, što joj je preteklo od fior. 300 darovanih od Nj. V. Frane Jozipa, kadno je putovao Dalmacijom.

Ovomu je iznosku občinsko vieće dodalo fior, 112:50 god. 1882.

God. 1884 Mihovilka Telegar, rodjena

Borčilo, ostavi ubogom svoje otačbine zapisak od fior. 1000.

Vas ovaj se novac uložio u zajmove i u zemlje, pa dohodkom pripomaga se gdikojemu ubogu u največoj nevolji.

Nerežiška, od malo postala, nema imetka.

Novigradska bi zavedena god. 1873, glavnicom od fior. 48, sahranjenom kod poštarske Štedionice.

Obrovačka nezna ništa o svom postanku a žive od slučajnih prihoda.

Opuzenskoj dade temelja Obćina god. 1885 darom od fior. 200, a sada posjeduje fior. 1000 Obveznica, pa dobiti podpomaga do 30 ubogih preko godine.

Orašačka, postala god. 1877, neposjeduje ništa.

Pažka nema podataka o svom postanku, ali mora da je od starijih doba, sudeć po biću njenom od preko fior. 10.000. Ima Ubožište za 26 ubogih.

Riečkoj dade početak god. 1863 darežljiva ruka Marije Marteletti-Vecarić. Ima danas fior. 1000 Obveznica.

Silbanskoj dade početak god. 1846 pokojni Ivan Nakić zapiskom od fior. 23:91. Godine 1864 pop Ivanmarija Marinić ostavi siromahom fior. $168:33\frac{1}{2}$. Danas zakladna glavnica iznosi fior. 700 Obveznica, pa dobiti od tih i slučajnimi prihodi podpomaga se 10 do 15 siromaha na godinu.

Slano. Pokojni mjestni župnik D.n Ante Djivoje ostavi god. 1849 siromahom fior. 400, pa dobiti podpomaga se 5 do 6 ubožnih žena, sakatih ili sirota.

Sućurski zavod na Hvaru od mala je i nema stavnih prihoda.

Sućurački postade god. 1868, kadno zadobi fior. 150 globa dosudjenih mu. Danas mu zakladna glavnica iznosi fior. 363, a dobiti od te podpomaga največim nevoljam.

Tiesanjski nije nego od god. 1877, a ipak danas ima fior. 1600 Obveznica.

Zlarinski se je zaveo god. 1854, darom nepoznata dobročinioca od 3 Obveznice, ukupne vriednosti fior. 300. Godine 1857 Ivan Miškov mu ostavi fior. 500, pa toliko i Jozip Beban, preminuli u Mletcih. Tim je svotam dodati fior. 100, dara premilostivog Cara za njegova putovanja kroz Dalmaciju. Svrhom god. 1888 Dobrotvornost je posjedovala fior. 3.100 Obveznica i fior. 1000 na zajam, te dohodcima podpomaga na godinu 10 do 12 siromaha.

Ovi podatci — koje će Zemaljski Odbor još pokupljati i popunjati za dojduća izvješća — svjedoče kako milosrdni zavodi, započeli još od viekova, i dan danas su poduprti obilatom rukom. Glavnica, koja pokazuje biće ovih Zavoda, ubrojiv i Blago Djelo Dubrovačko, u zemlji siromašnoj kao što je naša, dopire do nevjerojatna iznoska od 2 milijuna fiorina, a to je najjasnije svjedočanstvo kršćanskim i milosrdnim čuvstom naroda. Razglasenje imena dobročinioca, kao što je dužno priznanje njihovoj uspomeni, potaknut će, uzdati se je, i da se mnogi u nje ugledaju.

Blago Djelo.

Uprava ovoga Zavoda traje svedje najvećom marnošću, a kroz godinu se prikazaše običnì slučajevi — obće obstimbe, obnove najmova kuća i zemalja, uredjenje izpalih vjerovnina. Računi se prikazuju redovito pa nema njim zamjerke ni glede žurnosti ni glede točnosti.

Pokle je c. k. Ministarstvo odbilo utok Zavoda, da bi mu se priznalo pravo predložbe glede nadarbine Triu Crkava bi svjetovano Povjerenstvu, da bi se obratili proti odluci na c. k. Upraviteljno Sudiste (Br. 787. 1790).

Marojica pl. Sorgo, preminuli kroz godinu, ostavi Zavodu sve svoje biće, u svrhu

da po smrti uživateljice Marije Kisića, dohodci se imaju ulagati u podpuni odgoj i nauk jednog mladića siromašna. Blago Djelo prihvati zapisak i obzirom na postojeće uživanje uredi i pravila za upravu ostavštine.

Kako je uradio glede Dobrotvornosti i glede Blagog Djela Odbor je dobavio povjestničkih podataka, koji se niže prenose. I to će doprinili da se dopuni mnenje o milostivosti, uljudbi i gospodarskoj snazi Skupnovlade Dubrovačke, koja toli odlično mjesto zauzimlje medju državnim uredbam. Prama ovoj uspomeni žalostno se prikazuju današnje okolnosti.

Zavedenje Blagog Djela dopire do god. 1300. Nekoji gradjani počeše tada ostavljati zapisaka u milosrdne svrhe, pa ih drugi sliedili, tako da Starovieće Dubrovačko, vidiv porestak takovih milosrdnih ostavština, ustanovi osobito upraviteljstvo, od dva tako rečena Blagajnika Svete Marije Visje. Kasnije njim pridodaše trećega, pa ih sdružiše punomoćnikom crkava. Pošto je sve to više rastao zavod novimi zapisci, u pomoć trima Blagajnikom imenovaše tri Častnika, imenom Nadglednika. Članovi su ovog Povjerenstva dielili prihode i upravljali imetkom zavoda, a kad nebi slagali, pridošli bi punomoćnici Stolne Crkve. Povjerenstvo tako pomnoženo imalo je podpunu oblast, a Starovieće je stezalo svoju vrhovnu moć samo na slučajeve vanredne. Dakako da je oblast i Blagajnikâ i Starovieća bila ograničena oporučnimi odredbami milosrdnih zakladitelja. Tako trajahu stvari sve do navale francuzke, kojino godine 1808 zaplieniše dobra Blagog Djela, ostaviv samo dohodak od 20.031 dubrovačkih dukata gradjanskoj Bolnici (*Domus Christi*).

Tako je ostalo do god. 1818, koje godine sdružena Dvorska Kancelarija Bečka odlukom 7 svibnja Br. 21309-3610, opet oživi Zavod, naredjujuć da se u kriepost povrate i poštuju oporučne odredbe, te da se čisti prihodi izruče onim koji na to imaju pravo. Povjeri medjutim upravu dobara, glavnica i dohodaka jednom Povjerenstvu od sedam članova, biranih iz uglednijih gradjana, kojim da predsjeda Biskup, a za prazne stolice njegov Namjestnik.

Izza godine 1818 nije se sgodila nikakva preuredba, ali Zavod nazadovaše gubitkom svojih dohodaka, tako da Vlada odredi osobito povjerenstvo, koje da prouči uzroke nazadku i predloži kako da se popravi. Izpadak bude, da se dužnikom oprosti veći dio ostarielih dohodaka, a ostalo da izplate kroz 29 godina na obroke, i da se Blago Djelo spoji sa Dobrotvornosti. U tu svrhu pokrajinska Vlada napravi privremeni pravilnik, koji bi odobren odlukom 12 ožujka 1846 Br. 8101 Sdružene Dvorske Kancelarije Bečke. Ipak taj Pravilnik nije mogao stupiti u kriepost, dok Ministarstvo unutrenih posala, odlukom 8 srpnja 1855 Br. 9899, nije uklonilo nekoje mučnosti zamećane od Biskupa.

Spojenje stoga nije se moglo obaviti nego stopro danom 3 rujna 1855, razpustom Upraviteljstva stvorena god. 1818.e, te povjeriv, po novom pravilniku, promaknuće i uzdržanje sdruženih zavoda jednome Ravnateljstvu, sastojećemu: od Biskupa kao predsjednika, od Načelnika i Odvjetnika, kao stalnih članova i od drugo pet članova, izberivih svake tri godine iz uglednijih osoba u gradu. Upraviteljstvu — odredjenu po pravilniku i sastojećem od blagajnika, nadglednika i pomoćnika — bi povjerena blagajna, pobiranje dohodaka, računarstvo i slična, a to pod nadzorom Ravnateljstva i neposrednom zavišnosću i nadgledanjem političke Vlasti, podpomožene od pokrajinskog financijalnog Odvjetništva i državnog Računarstva.

Uprava se je sdruženih dvaju zavoda vodila tako do god. 1872, kadno Zamaljski Odbor, komu politička Vlast bijaše ustupila

štitništvo, nezadovoljan tekom posala Blagog Djela, pokle je po svojim odredjenicim dao razviditi stvari, dogovorno sa Ministarstvom unutrenih posala, odluči rastaviti dva Zavoda, a privremeno povjeriti osobitomu Povjerenstvu upravu Blagog Djela. Nego *veto* predsjednika Odborova izključenju Biskupa sa predsjedništva po pravu, te susljedna razprava zametnuta od Biskupa proti Odboru i Ministarstvu kod Carevinskog Sudišta, riešitbu i konačno preustrojstvo razvlaćiše do godine 1875, kedno pitanje bi riešeno povoljno zadnjim, i ravnateljstvo Blagog Djela bi konačno uredjeno pokrajinskim zakonom 26 veljače 1876. Po tom zakonu Povjerenstvo sastoji od sedam članova na tri godine: dva birana od Vieća občinskoga, tri od Odbora Zemaljskoga, jedan od Dobrotvornosti i jedan od Biskupa. Povjerenstvo sebi bira predsjednika, podpredsjednika i tajnika. Ravnateljstvo — podpomoženo od jednog odvjetnika i jednog pomoćnika — ravna i upravlja zavodom; dočim pravo Upraviteljstvo — ustrojeno stoprv pravilnikom 18 veljače 1880, pripomaga upravi, i pod nadzorom Ravnateljstva vodi vas posao računarski i blagajnički, čuva vriednoće i novac, obavlja utjerbe i izplate, vodi knjige i upisnike, drži na očevidu glavnice i vriednoće, oprema obistimbe dohodaka i troškova — a sastoji: od Blagajnika, Nadglednika i Pomoćnika. Članovi ravnajućeg Povjerenstva služe bezplatno, ostali uz plaću. Svi su pod stitništvom i podvrženi Zemaljskomu Odboru.

Glede gubitaka što je pretrpio Zavod kroz osam viekova svoga obstanka, kazati je, da pokle biše zacieljene težke rane, prouzrokovane strahovitim potresom god. 1667, milosrdnosti občinstva, gorućijom izza nesreće, i podporom moralnom i materialnom Skupnovlade, puče strašna oluja svrhom prošlog i početkom današnjega vieka. Ratovi, napoleonički nazvani, zahvativ i Dubrovnik, porodiše Blagomu Djelu gubitkom od blizu 3 miliuna dubrovačkih dukata, sahranjenih kod Zakupnica (Arrendamenti) Napuljskih, kod Kovnice Mletačke, kod Založnica (Monti) u Livornu, Genovi, Firenci i Petrogradu. Spasilo se jedino što je bilo položeno kod Banke Bečke na 1% i kod Založnice u Rimu na 2%. Ka' da ni to nebi dosta, provala i haranja Crnogoraca god. 1806, nanesoše nenaknadive štete glavnicam zavoda, jer uložene većim dielom po dobitnim prodajam u privatne vlastitosti u topragu Skupnovlade, pretrpiše znatnih obaljenja. Uz to obsjednuće kopna s mora, upropasti trgovačku mornaricu Dubrovnika, koji je odtud crpio najviše blaga, a tim dužnici zavoda upali u nemogućnost da plate dobiti, te od nevolje morali su njim se oprostiti, a to iznoseć znatnih gubitaka, učini da prestane i Upraviteljstvo, ustanovljeno, kako rekosmo, godine 1818.

Nije pomoglo ni preustrojstvo izvedeno po privremenom pravilniku, odobrenom Dvorskom odlukom 12 ožujka 1846, tako da kad je prestalo, moralo se je pomrsiti, što glavnice što dobiti, fior. 110.944:21½.

Ipak današnje biće Blagog Djela, premda razdrobljeno na tisuće čestica, sastojeće od nepokretnina, zajmova, dobitnih prodaja, zemljišnih dohodaka raznih, državnih Obveznica i drugih vriednoća, na 3 do 5%, daje godišnjeg dohodka nečista, brojeć srednju za doba 1874-1883 do fior. 30.538; pa ovaj dohodak, odbiv troškove, svake se godine dieli, po odredbam oporučnim i zakladnim, na razne dielove, sliedećim dioničarom:

1) Udaje plemićkih djevojaka (plemkinje dubrovačke);

2) Udaje djevojaka od gradjanske starinske ruke (pučkinje);

3) Dobrotvorni Zavod, za siromahe u obće, stališe i ubožišta;

4) Učilište sirotica (sada „Ancelle di carità“);

5) Biskupsko Naredbeništvo, za Mise obvezne i slobodne;

6) Vjerozakonska zaklada;

7) Odkup robova (sada c. k. Vlada, za poslanstva bosanska);

8) Stolna Crkva u Dubrovniku;

9) Sborna Sv. Blaža;

10) Bolnica pokrajinska;

11) Rodilište pokrajinsko;

12) Samostan Franjevaca;

13) Samostan Dominikanaca;

14) Sbor P. P. Popova;

15) Razni župnici i crkve po Diocezi;

16) Razne nadarbine i Kapelanije;

17) Obćina Dubrovačka za razsvietu grada;

18) Isto Blago Djelo za parničke i upraviteljne troškove;

19) Siromašna rodbina raznih zakladitelja;

20) Rodbina nekojih oporučitelja za odgoj na naucim;

21) Siromašni učenici;

22) Neki Dioničari *ad personam.*

Konačni račun 1888.e Blagog Djela iznio je:

Prihoda	fior.	105.027:40
Razhoda	„	75.405:18
Pretička	fior.	29.622:22

Ovo je pa njegova imovina:

Vriednost:

Sgradja . . .	fior.	209.512:21
Zemalja . . .	„	12.502:80
Obveznica državnih i drugih papira	„	122.340:—
Glavnica . . .	„	312.783:29
Prava	„	24.358:59
Zapisaka neutjeranih	„	20.207:90
Pokretnina . . .	„	1.356:83
Svega	fior.	703.062:62

Obćine.

Od predmetâ obće koristi Obćinâ, osim onih zakonom ustanovljenih, bilo je Odboru baviti se sliedećimi.

Okružnicom 20 kolovoza 1888 Br. 3256 biše opomenute Obćine, da u gradjevnih poslih čestokrat upravljaju utokâ proti kaznenim odredbam, dočim po bistrom smislu §. 70 gradjevnog pravilnika, takovi utoci idju na političku Vlast, jer Odborova se nadležnost steže na odredbe pravo gradjevne.

Pod Br. 4084 god. 1888 Namjestničtvu je kazao svoje mnenje, kako bi se imala uredjivati statistika, o nahodih, ludjacih, sliepcih i niemih od rodjenja.

Okružnicom 5 veljače 1889 Br. 5481 bi dojavljena Obćinam Ministarska odluka, po kojoj, inače nego se dotle radilo, nije Obćinam priznata oblast da Vieća odluče imajuli se ili nemaju oprostiti obćinski prirezi, kad je oproštena zemljarina radi zračnih šteta, jer oprost glavnog poreza nosi sobom oprost uzgrednih nameta obćinskih, bez potrebe osobitog zaključka.

Bilo je priobćeno Odboru nekoliko primjeraka Ugovora, sklopljena u Gospiću, izmedju Krajiške Vlasti i zanimanih Obćina dalmatinskih, kojim biše uredjena prava na pašnjake Ličke (Br. 20).

Okružnicom 24 travnja 1889 Br. 1678 napomenulo se je Obćinam, da su same dužne, bez poticanja Odborova, podniti najdalje do 25 siečnja prošnje za slučajne oproštaje svojih poslovača od službe u narodnom ustanku.

Po načinu prošlih godina, i ove godine Odbor će navesti poglavite predmete što su se kroz minulo doba razpravili kod pojedinih Obćina; uz to će oznaniti Slavni Sabor, da se poglavite riešitbe Odborove objavljaju i kroz list „Objavitelj dalmatinski“.

B e n k o v a c. Na tužbu nekog Miletića, da prokopom jaruge u Stankovcu prihvatiše njegove vlastite zemlje, potražila su se razjasnenja i preporučilo Obćini da se na liepe nagode (Br. 2609 i 2987). Brojem 832 uputila se je razprava eda bi se neka dobra bivše Vranske gospoštine upisala u zemljišne knjige kao vlastitost odlomaka gdi koje leži.

Biograd. Nesuglasje Opraviteljstva sa većinom Vieća, dade povoda mnogim utocim i mnoštvu sgodjaja, koji Odbor prisiliše da bude strog u porabi globa, napram viećnikom koji sustavno nehtili pristupati na sjednice, niti da razpravljaju predrazbroj. Ovo stanje stvari završi odrekom 20 viećnika, koja bi izručena političkoj Vlasti, da bi uporabila §. 18 odnosno na naknadne izbore (Br. 2307). Bi načelno odobrena gradnja obćinskog doma, uložbom blagajničkih pretičaka (Br. 5166 g. 88), a da bi se ob osnovi odlučilo, kad se napravi redoviti trebovnik. Bi izvršen nalog Saborski, da bi se oprostila Obćina od plaćanja stanarine za Sud. Nego preporuka nebi uslišana. Obćina se je ipak prikazala novom prošnjom (Br. 4942), ali toj još nikakve riešitbe.

Blato. Staro pitanje, da bi se Velaluka razstavila na osobiti odlomak, koje načelno bi riešeno, ali mu izvedba nije se kroz više godina ni pomakla, bi opet potaknuto. Gosp. Rafo Arneri, komu bi povjerena osnova diobe, počeo je poslom se baviti i uzdati se je da će on svojom marnošću stvar izvesti do kraja što skorije (Br. 3971. 3991. 10. 1665. 2020). Pokle se je dugo razpravljalo upraviteljnim putem, bi napokon odlučeno sudbenim tražiti da se Obćini povrate neke zemlje u „Nožnju“ (Br. 4465. 707). Razprava o gradnji novog grobišta dala je povoda dugoj razpravi, ali još nije dovršena (Br. 1762 ex 88. 1438. 2349 i 2426). Žaliti je što nepravilno stanje ove Obćine, čije je Vieće bilo razpušteno ima dvie godine, sveudilj traje, premda je Odbor opetovano potražio da bi to jednom prestalo. Uzrok zakasnenju da se novo zastupstvo ustanovi poglavito je u tom, što se bilo zametnuo prepleteni kazneni postupak glede izbora, pa rekbi da je to svršilo.

Bogomolje. Potreba uredjenja kmetskih odnošaja na obćinskim zemljam, obrane obćinskog vlastništva na zemlji „Jančar“ (Br. 2538, 5178. 114) i razmirice sa Obćinom Sućurja još ne izravnane po cielo, prouzrokovaše dosta pisanije. Vise dogovori eda bi se razmirice sa Sućurjem uklonile postupkom naznačenim na Pogl. VI obć. Pravilnika. Obćine se izjaviše povoljno za prihvat takova postupka. Nego treba točno označiti točke, o kojim se na sastanku ima razpravljati, a Odbor ih je označio, te se čeka da se ob istim izjavi obćinsko Vieće Sućurja (Br. 795. 2269).

Bol. Priobćio je Odboru redarstveni Pravilnik od Vieća glasovan (Br. 2123).

Cavtat. Odobrila se je pogodba, kojom je Obćina kupila državnu kućicu u Mrcinam (Br. 3111) i poduprla sa uspiehom prošnja Obćine, da bi se obćinski izbori 3.a i 2.a izborništva obavili u Grudi (1657. 1798).

Dobrota. Odlukom 17 studenoga 1888 Br. 4463 nije se odobrio zaključak Vieća, da bi se Obćina odrekla, prie prihvaćena, zapiska ostavljena od pok. Trife Kamenarovića pok. Jurja, koji je Obćini ostavio svoj imetak, a da bi se dohodcima, kad bi doprli do prilična iznosa, plaćao učitelj jezika engležkoga, slučajno i francuzkoga. Bi odobren prihvat znamenitog zapiska ostavljena od pok. Pere Lukova Tripkovića, preminulog u Trstu, koji je ostavio zakladu od fior. 60.000, a da poštuje majčinu uspomenu, hotio da se nazovne „Zaklada Jele Lukove“ (Br. 1753). Obratio se je Odbor i Namjestništvu, da bi ono uklonilo gdikoju zaprieku, a da se što prie mogle budu očutiti blagodati zapiska, od čijih dohodaka namienjeno je 2/3 za siromahe a 1/3 za učione.

Drniš. Odbor je odobrio zaključak Vieća, glede ustupa mukte Crkovinarstvu komad zemlje ličak župničkoj crkvi (Br. 4796. 1664). Riešio je razne utoke, osobito proti imenovanju častiu u raznim selim. Bavio se je i pitanjem zametnutim o primanju bolestnikâ u Bolnice (Br. 1714). Podnešen Odboru na odobrenje Pravilnik od Vieća gla-

sovan, u pobiranja travarine, on ga povraća Občini preinačena, da ga bolje prouči i opet ob istom razpravlja (Br. 1599). Kad jednom taj se Pravilnik ustanovi, kani Odbor preporučiti ga svim Občinam, jer se radi o poslu velike koristi, u kojem danas vlada najveća samovolja.

Dubrovnik. Občina je stekla od Države za fior. 1200 tako zvani „Lazaret“ (Br. 4311 ex 88), a ustupi za fior. 600 knezu Kabogi u odlomku Brašini komad zemlje, preko koje da izvede put u obrtne svrhe (Br. 682).

Ercegnovi. Bi odobrena pogodba kojom je Občina ustupila za fior. 300 komad zemlje Vuku Obradoviću (Br. 1458). Pod Br. 176 dali se Občini naputci glede pobiranja naknade za porabu javnih mjera; a pod Br. 1935 obavieštena o boljem načinu, kako bi uzajmila fior. 15.000 za gradnju jedne Kasarne.

Grbalj. Bi providjeno eda se dohodci od fior. 5000 državnih Obveznica, upisanih na ime odlomka Duba, unesu u prihode u predrazbroju. Visi još razprava, kako da se olože pretičci tih dohodaka, pokle se podmire obične potrebe. Od duga fior. 1000, što ciela Občina duguje onomu odlomku, utjeralo se je fior. 500, i naredjeno da se olože u Obveznice; ostalo fior. 500 Občina se obvezuje izplatiti svrhom godine (Br. 126. 619. 1119).

Hvar. Osim riešitbe raznih utoka u poslim občinskim, Odbor se je zauzeo bio, da bi se Občini predali nekoji stari spisi, glede njezine vlastitosti, sahranjeni kod onogo Suda. C. k. Prizivno Sudište nije pristalo na tražbu, ali se ukazalo sklono narediti da se dadu prepisi rečenih spisa (Br. 4669. 2015). Kao što na Blatu i kod ove Občine, jer kasni riešitba izbornih utoka, traje nepravilno stanje uprave, povjereno jednome Povjereniku, evo ima dvie godine dana. Odbor se je višekrat, pa tuskoro Br. 2174, utekao a da bi se ustanovilo redovito zastupstvo.

Imoski. Novo se je zastupstvo ustanovilo o svrhi god. 1888, pokle Povjerenika Gazzari zamjeni Brčić (Br. 4317). Odbor je pozvao novo Vieće, da sudi ob odreci Viećnika, radi koje moralo se je staro Vieće razpustiti (Br. 1779. 1781). Nije bila odobrena odluka Upravitelja Gazzari o pripomoći fior. 1500 u gradnju crkve u Imoskom (Br. 3739. 4019). Zamolilo se je Namjestništvo, da bi uznastojalo neka se rieši pitanje o medjašnoj razmirici Medovdoca sa Grabovcem (Br. 804), i odredjeno glede pravde Gudeljâ sa odlomkom Zagvozdom (Br. 2375). Uzbunjeno stanje u kojem je razpust Vieća ostavilo Občinu, dalo je povoda raznim utokom, pa dojedan bi riešen.

Ješa. Odobrio se je zaključak Vieća, kojim je ustupilo za fior. 100 mali komadić občinskoga Nikoli i Anti Dubokoviću (Br. 2351).

Kistanje. Odlukom Br. 2878 bi odobrena pogodba, kojom je Občina stekla kuću za fior. 2.400.

Knin. Nije bio odobren zaključak Vieća glede pobiranja sajmarine (Br. 2723); dočim bi odobrena pogodba sa Ravnateljstvom željeznicâ glede gradnje vodovoda (Br. 2724). Bi dokončana razmirica glede grobišta Komalića (Br. 1146) i odobrene tri pogodbe za ustup nekih zemalja občinskih za gradnju željeznice (Br. 2346. 2347. 2348).

Komiža. Pod Br. 5473 ex 88 zauzeo se je Odbor da bi se odgodila na 6 mjeseci osnova zemljišnikâ. dok se vlastnici nagode sa kmetovî glede načina upisbe. Ponovila se je prošnja za dalju odgodbu, jer se nebili još nagodili.

Kotor. Bi odobren zaključak Vieća o zajmu fior. 3000. u svrhu da se poljepša gradski perivoj, za prigodu 40godišnjice vladanja Nj. Veličanstva.

Korčula. Bi odobren ustup komad občinskoga Lisanoviću (Br. 3581) za fior. 21, i drugog Ivanu Franasoviću (Br. 1220).

Poduprla se je jako tužba Općine proti nezakonitom uplićanju jednog činovnika u posle zdravstvene, ali o tom nema odgovora (Br. 1785).

Krtoli. Na opetovana uticanja Odborova podje za rukom da se brže trse izborni utoci, i da se napokon ustanovi novo zastupstvo. Novo Vieće nije još pregledalo predjašnju upravu, koja je bila uzrokom da se razpusti staro Vieće, a sudeći po stanju ekonomičnom Općine, ukazuje se hitna nužda da se pregleda (Br. 1872. 2237. 2336).

Kuna. Podali se napulci Opraviteljstvu, glede zaključka sbora Pijavinskoga o zametnuću pravde proti drugom odlomku (Br. 4269) i nametnuo se Općini trošak za primalju, kad ga po zakonu Vieće nehtilo glasovati. (Br. 281. 411). Bi odobrena nagodba sa Braćom Pučićim, glede vlastništva zemlje „Motorožnice“ (Br. 1019). Biše riešeni razni utoci u poslu puteva i paše koza (Br. 773. 774. 775).

Lastovo. Odlukom Br. 5062 ex 88 bi pozvana Općina da povrati pokrajinskoj zakladi fior. 200, udieljene pripomoći za gradnju lokve, nikada negradjene. Po nastojanju Odborovu urediše se nekoje vjerovnine Općine, tvrdimi nagodbami (Br. 1332. 5061).

Lukšić. Bavio se je Odbor jednim utokom o vlastitosti nekakve ulice, pa se je uzdali da će se bez pravde stvar nagoditi (Br. 946. 997. 1012. 2155. 2193).

Makarska. Neprilike u upravi, napomenute u lanjskom izvješću, bile su uklonjene na način povoljan: biše utjerane vjerovnine zaklada Čobarnić i Vodanović, glede kojih biše i odobrena zakladna pisma (Br. 1423. 93). Odlukom Br. 2529 ex 88 bi obustavljena svaka radja na tako rečenih *Tezunih*, dok se ne sgotovi redovita osnova sa trebovnikom, o kojih imalo je razpravljati Vieće.

Metkovići. Odlukom 20 kolovoza 1888 Br. 3149, s uzroka formalnih bi prihvaćen utok Marka Veraje proti zaključcim Vieća o zajmu fior. 50.000. Drugom pa 20 listopada iste godine Br. 3980 bi odobren zajam, potrebit da se poboljšaju okolnosti zdravničke mjeste, a koji bi se imao sklopiti sa Boden-Creditom uz obične uvjete. Taj se zajam nije još sklopio. Pod Br. 4974 bi upućena Općina, kako da uredi pitanje o vlastitosti „Zasotina“, a pod Br. 4976 razjasnjena neka pitanja o gradjevnom pravilniku.

Milna. Bile su izdane odredbe, koje su se ukazale potrebite usljed oblaza Općine po Odborovu Tajniku Ljubiću, o čem bilo je izviešteno lanjske godine (Br. 2863. 3094. 3253). Biše uredjeni stari pazbroji, a Opraviteljem udarena globa što na vrieme ne urediše predrazbroj 1889 (Br. 2381. 2489). Biše riešeni razni utoci u gradjevnom poslu.

Mljet. Nesklad izmedju načelnika i članova Opraviteljstva dade povoda raznim utokom, koji svi biše riešeni. Bi prihvaćen utok tajnika proti odluci Vieća, koje ga bilo odpustilo sa službe (Br. 189) Odbor, obzirom na mjestne okolnosti, nije privolio da se Općina, proti njenoj volji, pridruži kojoj drugoj za službu liečničku (B. 2596). Pitanje o pravu poslužja u šumah učionske zaklade, kao da je bilo riešeno, sudeći po tom što već od neko doba nema žalbâ i tužbâ.

Muć. Usprkos odredbam podanim novoizbranomu Opraviteljstvu (Br. 3456), nisu se ipak izravnale mnoge mučnosti, što se u zadnje doba porodiše radi nepravilna stanja i dadoše povoda raznim tužbam. Odbor shodnimi odredbami (Br. 2148. 3513) pazi da se uredi upraviteljna grana, niti će paznju propustiti dok se cilj nepostigne, i dok se ne podnesu na redovitu razpravu Vieću pazbroji raznih godina, koji se spravljaju.

Nin. Višekrat bi odredjeno kako da se općinska muša sačuva od sve to višega grabeža (Br. 2714. 732. 1670. 1707 2243).

Novi (kod Trogira). Odobrio se je

zajam od fior. 800, što je Obćina uzajala kod onog Crkovinarstva (Br. 526) i prodaja istomu komad zemlje za fior. 213:30 (Br. 1008).

Omiš. Osim što je riešio razne utoke, osobito proti seoskim častim, dao je Odbor i odredaba na obranu obćinskih zemalja.

Opuzen. I tamo su bili riešeni razni obični utoci i providjeno proti čestom grabežu obćinskoga. — Nastojao je Odbor, da bi dopustila politička Vlast Kominjanom pušku za lov, ondi prava grana obrta i privrede (Br. 4719). Razprava o naknadi troškova, što je odlomak Komin pretrpio u pravdi kod Upraviteljnog Sudišta, radi diela prireza od poduzeća radja Neretvanskih, dade povoda odluci Br. 193. — Nije mogao Odbor pristati na predlog c. k. Namjestništva, da bi se uredovno uvrstilo u predrazbroj obćine fior. 334:34, kao doprineska u popravu župničke kuće (Br. 216. 850). Umetnuo se je Odbor, eda bi poravnao razmiricu medju Obćinom i Državnom Upravom glede konačne diobe blatija, čim bi se i najlašnje zapriečio daljni grabež obćinskoga (Br. 653. 1886)

Pag. Bi poučena Obćina, kako da postupa za upisbu svojih dobara u zemljišnike (Br. 5307). Zauzeo se je Odbor, da bi od političke Vlasti dobio nekoje stare spise o uživanju obćinskih dobara, u prepirci medju starom i novom Nevaljom. Pokle bi preinačena odluka pokrajinskog Povjerenstva za diobu obćinskih dobara, kojom se je Nevaljanom skraćivalo pravo poslužja u Lunjskoj šumi, zauze se Odbor da bi Obćine Rabsku i Pažku sveo na prijateljsku nagodbu. Obćine odrediše svoje odaslanike, te ovi kod Odbora dne 6 i 7 tekućega ustanoviše nekoje točke za ugovor, i to sada imaju odobriti dotična Vieća obćinska (Br. 1351. 1528. 2076. 2404. 2336. 2281). Uzda se Odbor, da će mu poć za rukom ukloniti i ovu razmiricu, koja se goni ima pol vieka, a porodila je i porodila bi bezbrojnih pravda i neprocienjivih materijalnih škoda.

Primorje gornje. Nije još konačno uredjena medjašna razmirica medju ovom i Opuzenskom Obćinom, jer se još ne izjavilo Namjestništvo o sklopljenom ugovoru, premda opetovano pospiešeno.

Promina. U suglasju sa predjašnjom riešitbom Upraviteljnog Sudišta, Odbor je pristao na utok Ante Monti glede uživanja pašnjaka, pa proti tomu Obćina se utekla na Upraviteljno Sudište, nu ono odbilo utok *s praga* (Br. 594 950). Odlukom Br. 1689 Odbor, ne odobravajuć nekoje zaključke Vieća glede prekinuća pravda o prisvoju obćinskih zemalja, uputio je Obćinu kako da prosliedi pravde po zakonitom zastupstvu (Br. 1689).

Pučišća. Odobrio je Odbor što je Obćina ustupila kmetovom gdikoju malo vriednu zemlju (Br. 5336). Odbio te utok proti ugovoru odobrenu od Vieća, kojim se uredjuju medjašne razmirice sa Prašnicam, odlomkom obćine Sutivanjske (Br. 260).

Rab. Traje Odbor paziti živo, da se izvedu odredbe podane za uredjenje ekonomično Obćine (Br. 4736. 1938). Razpravljalo se o utoku glede uživanja pašnjaka „Kurelić“ (Br. 4185); bi odredjeno kako upisivati u zemljišnike obćinske zemlje (B. 440), i više odredaba podano glede Lunjskih dobara (Br. 520. 1273. 2076. 2404).

Risan. Pospiešio se ja kazneni postupak, što se vodi proti nekim članovom predjašnjega Opraviteljstva, a u kojoj su upletene novčane koristi Obćine (Br. 776. 2456).

Sali. Pod Br. 786 bi odobrena pogodba glede najma skladišta za sol potrebitu za soljenje ribe.

Selca. Pod Br. 906 i 907 bi odobrena prodaja obćinskih zemalja, a pod Br. 908 ustup komad zemlje Dobrotvornosti. Na Br. 1783 biše podani naputci Obćini za pravdu što je zametnula. — Nije se pristalo

na neke preinake štó je Občina predlagala pravilniku o rondam.

Silba. Biše uklonjene neke razmirice glede puta na občinsku lokvu (Br. 4319); odobren ustup komad zemlje Pomorskoj Vladi (Br. 2368). Iztražilo se je potanko o tužbam proti upravi (Br. 2369), pa dale prama potrebi i odredbe.

Sinj. Bavio se je Odbor tim, da bi se uredila, pa se je i uredila razmirica medjašna Lučani-Podvaroš (Br. 800. 1465), i o prisvajanju občinskoga u Košutim i Donjem Docu (Br. 992. 1813).

Skradin. Osim nekih odredaba na obranu občinskih dobara u Piramatovcih (Br. 3846, 4010. 4062. 4406), prosliedila se je razprava o razdvoju Velima od Čiste (Br. 133. 703), i upućena je razprava o ustanovljenju nove porezne občine Zažević-Ostrovica-Gešić (Br. 5509. 1291. 2048).

Solta. Toli željeni ugovor sa Občinom Splitskom glede dobara što ova posjeduje na Solti postiže se, i sva je prilika da će se prie jematve sklopiti konačna nagodba. Pošto Ministarstvo nije prispjelo da carevinskomu Vieću predloži zakon o oprostu odredbina i biljegovine na pogodbah, da se uklone zaprieke sklapanju pogodbe, dozvolilo je da se biljegovine i odredbine predbilježe, a u svoje će doba pri prvom zasjedanju predložiti zakon (Br. 2034. 2366. 2411).

Split. Nakon tolikih prepiraka napokon se je konačno riešilo pitanje o spomen-česmi, koja uz neke uvjete bi predana Občini (Br. 4997. 5233). Nužda da se podmire neki dugovi, koji nisu potekli iz današnje uprave, i da se izvedu nekoje radje od prave i žive potrebe, a od kojih se Občina nada vaditi toliko koristi da će na blizu podmiriti godišnje obroke, navedoše Vieće da odluči uzajmiti fior. 400.000, koje će se izplatiti utrnućem kroz 40 godina. Proti tomu zaključku bi prikazan utok. Odbor je odobrio zaključak uz gdikoju malu preinaku, u smislu da se novcem uzajmljenim prie svega podmire postojeći dugovi, i obistimba istih bi preporučena Občini; pa ostalo da se uloži u gradnju mesarnice, ribarnice i drugih radja od kojih Občina može vaditi dohodka (Br. 3090. 3459. 3629. 3684). Uznastojao je za tim Odbor da se Obveznicam zajma prizna vriednost pupilarne jamčevine (Br. 18.612). Zajam dandanas je sklopljen, kao što su razpisani i natječaji za gradnju mesarnice i ribarnice. Izplata glavnijega duga visi o ispadku pravde, još nerasudjene od Vrhovnoga Sudišta.—Gradnja novoga Kazališta na občinskom zemljištu i obvezom Občine na godišnju podporu, uz njezino uživanje onog diela sgradje, kojom će se moći okoristiti, a vlastništvo toga ustupljeno je uz neke obveze Občini, i to dade povoda utocim, koje je Odbor odbio, a ovo dana je i Upraviteljno Sudište, koje ih nije moglo ni prepustiti na javnu razpravu (Br. 983. 1216). Odbor se je stegao razpitivati pitanje jedino s gledišta koristi materijalnih i moralnih i položaja što bi obveze stvorile financijalnim okolnostim Občine. Pomislio je da bi zašao preko granica svoje nadležnosti kad bi namećao, kao što su tražili, Občini da prihvati drugih uvjeta, koje su utočnici cienili koristnije, i zahtievali da Kazalište gradi na drugom mjestu, na razvalinah starog kazališta. I u ovom slučaju zaključak bi preinačen u smislu, da se obveze Občine nebi mogle smatrati kao konačne, dok se medju dioničarim ne pokupi svota potrebita za gradnju. Ispadak ove razmirice potaknu drugih utoka u gradjevnoj struci, proti obustavi dozvole pregradnji kazališta „Bajamonti“ (Br. 1967. 2182) i tražbu zametnutu proti Občini, da ju prisili obdržati neke obveze, što hoće da je prihvatila napram starom kazalištu (Br. 2308).

D.r Anti Bajamonti podnio je račune o izjaruženju, o kojim je bilo spomena u prošastih izvještajih (Br. 2494).

Ministarstvo nije odobrilo prodaju Samostana na Poljudih Občini (Br. 1313).

Osim ovih dvaju glavnih pitanja, Odbor

je dao odredaba na uredjenje pravilnije uprave dobrima odlomka Solina, koja radi starih zloporaba bila ostala u rukama Glavara (Br. 4466. 4522). Bi odbiven utok proti doznaci mirovine občinskomu liečniku D.ru Roiću (Br. 2204. 4673); potvrdjen ustup komad zemljišta občinskoga Grgi Vidoviću, da mu se olakša obrt mlivenja žita (Br. 4543).

Starigrad. Bi odobreno 86 pogodba prodaje usljed zaključka Vieća, da se prodadu baštinska dobra (Br. 2243. 2518. 452) i odredjeno, da uhvaćena ciena ostaje kao glavnica netakniva. Bi zaključena od Vieća i od Odbora odobrena dioba zemalja „Kabâl“, koje spadaju u dobra obćeg uživanja. Razpravljalo se usljed utoka razna gradjevna pitanja, a proti jednoj riešitbi uložiše tužbu na Upraviteljno Sudište, koje još rasudilo nije (Br. 1056).

Ston. Podalo se je odredaba usljed utoka Malostonjanâ glede prava na pašnjake (Br. 2594. 2704. 2997) i glede upisbe u zemljišnike pravâ Občinarâ (Br. 861. 862).

Sućurje. Osim što se je Odbor bavio uredjenjem razmirica sa občinom Bogomoljskom, bavio se je usljed utoka i riešitbom razmirice medju Občinom i Dankom Franičevićem glede uživanja nekih zemalja (Br. 3060. 3709. 3869). Biše odobrena priuzeća Občine glede Doca „H-žića“ (Br. 4043) i glede doprineska u radje luke (Br. 1581), kao što i zajam od fior. 4.000, učinjen na kratko doba, za gradnju učione i doma občinskoga (Br. 1884).

Šibenik. Razprave napomenute u lanjskom zasjedanju, glede ovlaštenja novog zajma od fior. 50.000, svršiše povlaštenjem zajma od 3.000 napuljuna u zlatu, pokle je Tajnik Odborov bio onamo poslan i donio dokaze o dugovih neodgodivih, učinjenih uz težke uvjete (Br. 1125. 1171. 2433). Kroz ovu razpravu bi podano Opraviteljstvu odredaba, kako da uredi ekonomičnu upravu, i kako će podmiriti novi dug osnovom utrnuća. Bi uzpostavljena zaklada „Andreis“ i odobreno zakladno pismo (Br. 1124). Potvrdila se pogodba ustupa komad zemljišta za fior. 50 Jozipu Biliću u odlomku Mandalini (Br. 1007. 2186. 2434) i druga sa Pomorskom Vladom o poduzeću radjâ u luci, kasnije ustupljenu Vjekoslavu Meichsneru (Br. 2021. 2070. 2122).

Tivat. Odobrio se je načelno zaključak Vieća o ustupu Ratnoj Mornarici komad zemljišta, pridržajuć se odobriti konačnu pogodbu (Br. 2153).

Trogir. Zaključak da se gradi klaonica i uza nju mesarnicâ, dade povoda utoku, o kojem Odbor nije mogao konačno rasuditi. Razprava bi povraćena, da ob istoj opet odluči Vieće, koje bi upućeno na nekoje odredbe obrtnog zakona, koje su mogle imati upliva na gradnju, osobito što se tiče mesarnica (Br. 2035).

Vrhgorac. Bi odobrena pogodba, kojom se ustupa državnoj upravi za fior. 4.000 zemljišta gdi će graditi skladište duhana (Br. 507).

Vrlika. Usljed utoka, odlukom Br. 5040 ex 1888 bi riešeno jedno načelno pitanje o pobirauju travarine. — Po uticaju Odborovu dozvoliše seoskim rondam nošnju oružja, prie zaniekanu (Br. 1663). Odbor je brzojavkom učestvovao svetčanosti Občine, kad je slavila dviestogodišnjicu izgona Turaka (Br. 727).

Zadar. Na zahtjev Občine Odbor se je zauzeo da brani nadležnost Občine u posiu redarstvenom, koju je politička Vlast sebi prisvajala; Namjestništvo. na navedene razloge očitova, da je radilo kao zdravstvena Vlast (Br. 2297. 2321. 2715. 2941. 3784. 4701. 4702. 4703). Biše zametnute i blizu dovršene razprave o razdvoju Kožina i Dikla, a da se stvore dva odlomka napose.

Zlarin. Pučanstvo se ja tužilo što se Občina protivi diobi občinskih dobara, na pet otočića, pa bi naredjeno da se pitanjem mora baviti občinsko Vieće.

Kako se s početka reklo, obaviesti se gornje odnose na odluke veće važnosti, i koje najviše mogu zanimati Visoki Sabor. One se ne odnose niti na mnoge riesitbe utokâ u običnih poslih obćinskih, ni na odredbe disciplinarne, ni na pitanja gradjevna, koja se često pojavljaju. Svi se ovi poslovi rieše što hitnije, može se reći kroz doba od jedne do druge sjednice. Zaostataka nema.

Pri uredjenju konačnih računa postiže se sve to veća točnost i pospješnost.

Sama Obćina Mučka nije još dokazala uredjenje konačnih računa od god. 1883 do 1887, te je za to, i što još nije podniela ovogodišnji predračun na odobrenje, Odbor obratio se c. k. Kotarskome Poglavarstvu u Splitu dopisom 11 svibnja t. g. Br. 471 da, na temelju druge stavke §. 104 obć. pr., utjera i Odboru dostavi globe od fior. 5 udarene dojednome članu Opraviteljstva iste obćine odlukom 17 studenoga o. g. Br. 2850.

Obćina Biogradska i ako je uredila račune 1886 i 1887 nije ih podniela Vieću na raspravu, jer je financijalni odbor zanemario svoju zadaću i poslije sbog ostavke nekoličine članova nije Vieće bilo u zakonitome broju da se na sjednicu sakupi.

Novo ustanovljene uprave obćina Imotske i Trogira nastoje da čim prie urede konacne račune 1887 (br. 2463. 2529).

Osim spomenutih, svim ostalim obćinama potvrdjeni su računi do uključno god. 1887.

Do danas pa, pretresla su i odobrila obćinska Vieća svega 25 konačnih računa za godinu 1888.

Predračuni obćinski za godinu 1889 bili su na vrieme podnešeni Odboru na odobrenje. Sama obćina Mučka nije do danas izvršila svoju dužnost i ako iz jednog izvještaja iztiče da je Vieće raspravilo predračun u sjednici 31 siečnja t. g. (br. 579).

Prirezi ukupnim izravnim porezom u korist sviju odlomaka bili su odobreni u smislu §. 86 ob. pr. preinačena pokrajinskim zakonom 6 listopada 1883,

Utok podnešen od Odbora c. k. Ministarstvu financija na 22 svibnja 1888 pod br. 1892, o kom je Visoki Sabor bio obavješten u lanjskome izvještaju na strani XX, proti odluci pokr. financijalnog Ravnateljstva, priobćenoj dopisom 27 travnja 1888 br. 5788, za to što je c. k. Porezni Ured u Budvi zanemario naplaćivanje dugova obćine Budve i Paštrovića raznim pokrajinskim zakladam, nije bio jos riešen, te je Odbor upravio odnosnu pospješnicu neposredno na c. k. Ministarstvo financija 14 tekućega lipnja pod br. 1892 godine 1888.

Kroz to Odbor je imao uzroka da se opet potuži c. k. pokr. financijalnomu Ravnateljstvu proti c. k. Poreznom Uredu u Budvi sbog netočnih podataka podanih o pobiranju prireza u korist obćine Budvanske i Paštrovske i o dugu istih obćina pokrajinskim Zakladam, o predaji u gotovu novcu obćini Budvanskoj jedne svote proti *izriečitoj* naredbi da se svi prirezi pridrže za naplatu pokrajinskih vjerovnina i, najposlije, sbog povriede propisa naznačenih u okružnici financijalnog Ravnateljstva, priobćenoj u broju 23 godine 1887 Zakonskoga lista financijalnog Ministarstva, za to što je dopis 9 ožujka t. g. br. 117 c. k. Poreznog Ureda u Budvi napisan talijanskim jezikom (br. 1295).

Financijalno Ravnateljstvo dopisom 29 svibnja t. g. br. 8171, na odgovor spomenutoj tužbi, izjavljuje da će disiplinarno postupati proti odgovornimi upraviteljima c. k. Poreznog Ureda u Budvi radi prekršaja odredaba o uporabi srbskog ilili hrvatskog jezika u dopisivanju sa autonomnim vlastima i za neovlaštenu predaju jedne svote novaca obćini Budvankkoj (br 2531).

Pogledom na opetovane i postojane tvrdnje stranaka da se odredbine na uvoz piva i žesta u korist obćine Zadarske pobiraju od

mjestnih cc. kk. Carinarskih Ureda u razmjerju od fior. 1:35 na metričku centu piva, od fior. 4:50 na neosladjene a fior. 6:75 na osladjene žeste još od 14 siečnja t. g., mjesto nč. 90 na pivo, fior. 3 na neosladjene a fior. 4:50 na osladjene žeste odobrene Odborovom odlukom 31 prosinca p. g. br. 5496, Odbor je dopisom 9 travnja t. g. br. 1699 potražio od c. k. financijalnog Ravnateljstva potrebita razjašnjenja.

Takova razjašnjenja smatrao je Odbor potrebita u koliko više odredbine udarene od Vieća nisu se mogle pobirati prije previšnjeg odobrenja u smislu treće stavke §. 2 pokr. zakona 17 studenoga 1880 (P. Z. L. Komad XVI br. 62 god. 1880), biva prije proglašenja previšnje Carske odluke 24 ožujka t. g. kojom su od Vieća udarene odredbine zadobile potvrdu, i to tim više kad se pomisli da je ista previšnja odluka, priobćena odpisom 27 ožujka t. g. br. 5745 c. k. Ministarstva unutrašnjih poslova, zahtievala da se sankcionirane više odredbine na uvoz piva i žesta u korist obćine Zadarske, nemaju pobirati za vrieme što je prošlo prije proglašenja Carske odluke.

Istim dopisom Odbor je potražio da ga financijalno Ravnateljstvo obznani u kakvom je razmjerju naredilo pobiranja odredbina početkom godine 1889 u korist obćine Šibenske i Splitske.

Do danas c. k. Ravnateljstvo nije riešilo spomeniti dopis.

Dodaju se ovdi Preglednice o troškovim obćinskim i nametim od trogodišta 1882-1884 i 1885-1887.

Redni Broj	OBĆINA	Pučanstvo	Godine 1882			Godine 1883			Godine 1884			Trogodišta			
			Troškovi Občine	Izravni Porezi	Prireza Občinskoga	Troškovi Občine	Izravni Porezi	Prireza Občinskoga	Troškovi Občine	Izravni Porezi	Prireza Občinskoga	Srednji Trošak	Srednji prirez občinski	na 1 stanovnika troška	
			fior.	fior.	%	fior.	fior.	%	fior.	fior.	%	fior.	%	fior	nč
1	Benkovac . .	11695	20576	16314	57	19749	15754	88	14932	15814	64	18419	70	1	57
2	Biograd . . .	5598	[1]	5635	80	4874	5714	80	2470	5821	86	3672	83	—	66
3	Blato	6951	13258	10129	54	12036	10409	45	16123	10569	42	13806	47	1	98
4	Bol	1723	3494	2245	78	3716	2146	78	5801	2169	78	4337	78	2	52
5	Budva . . .	2528	6954	2917	43	6266	2946	87	7098	2888	61	6772	63	2	68
6	Cavtat . . .	9304	5919	8519	82	6620	8518	70	7926	9215	62	6822	71	—	73
7	Dobrota . . .	945	2970	2339	29	3752	2365	29	2177	2418	26	2966	28	3	14
8	Drniš	19457	28814	16616	70	24152	17197	58	25873	17134	61	26280	63	1	35
9	Dubrovnik . .	10936	56041	31559	39	56664	31855	48	58485	32620	62	57063	50	5	22
10	Ercegnovi . .	7188	13126	8377	62	9704	8244	59	11717	8150	62	11516	61	1	60
11	Grbalj . . .	3457	6544	2827	91	4901	2833	101	6340	2858	90	5928	94	1	14
12	Hvar	3248	7426	4004	111	9363	3973	100	7650	4100	91	8146	101	2	51
13	Imoski . . .	27443	13242	13041	66	19628	13604	50	19330	13635	71	17400	66	—	63
14	Janjina . . .	2430	1804	3858	47	2079	4089	50	1699	4318	17	1861	38	—	77
15	Ješa	2958	7333	3680	44	4553	3885	69	2972	3865	73	4953	62	1	68
16	Kistanje . . .	7910	6060	4919	53	5720	5170	47	3354	5190	55	5045	52	—	64
17	Knin	18148	12948	8495	69	13953	18788	32	16374	18074	41	14425	47	—	74
18	Klis	3423	1466	3487	100	1074	3233	100	2510	3371	100	1683	100	—	49
19	Komiža . . .	3554	4165	3102	100	8914	3030	100	7275	3054	100	6785	100	1	91
20	Korčula . . .	5437	15170	7116	46	18929	7277	46	23975	7360	45	19358	46	3	56
21	Kotor . . .	5088	32988	17565	39	30896	17210	43	28584	16131	38	30823	40	6	06
22	Krtoli . . .	988	1277	1271	84	1019	1284	81	1244	1295	97	1177	87	1	18
23	Kuna	2320	1801	3180	62	1986	3278	64	1859	3301	55	1882	60	—	81
24	Lastovo . . .	1050	922	1791	26	1065	1514	48	931	1888	39	973	38	—	92
25	Lastva . . .	672	472	602	70	2043	606	90	811	599	95	1109	85	1	65
26	Lećevica . .	5407	2886	2867	—	2905	2954	—	3752	2980	—	3181	—	—	59
27	Lopud . . .	810	999	944	113	784	995	102	1575	952	103	1119	106	1	38
28	Lukšić . . .	1731	2736	2392	100	2401	2379	100	2373	2390	100	2503	100	1	45
29	Luštica . . .	1191	1092	1239	101	1425	1298	81	1228	1301	84	1248	89	1	13
30	Makarska . .	8803	31334	10095	121	22821	10278	96	28738	10266	110	27631	109	3	14
31	Metkovići . .	3745	6113	5345	50	6946	5603	47	8915	5774	95	7325	64	1	96
32	Milna	3994	7604	4055	86	7625	4027	88	7377	4041	92	7535	89	1	89
33	Mljet	1509	1528	1712	14	2043	1834	88	1864	1701	37	1812	46	1	20
34	Muć	7341	5311	5366	100	2618	5432	100	4414	5482	100	8443	100	1	47
35	Muo	630	1054	523	77	515	586	80	1210	545	80	926	79	1	47
36	Nerežišća . .	1909	6139	2257	100	5814	2284	100	8076	2322	100	6676	100	3	50
37	Nin	6103	11320	8101	53	8014	7908	46	10225	7909	50	9853	50	1	29
38	Novi	2549	8394	4886	94	5911	5121	86	9031	5225	91	7779	90	3	06
39	Novigrad . .	4909	6253	5657	61	7420	5735	49	7021	5875	66	6898	59	1	41
40	Obrovac . . .	11398	11470	7528	65	12563	7211	91	13998	7382	90	12677	82	1	11
41	Omiš	11647	9043	8618	50	15395	8746	71	14369	8927	86	12936	69	1	11
42	Opuzen . . .	6764	4604	3330	71	5437	3414	101	22002	7127	136	10681	103	1	58
43	Orebić . . .	2150	8400	10469	47	5367	8590	31	4131	8337	13	4749	30	2	21
44	Pag	5781	10350	7771	71	13222	7891	39	11536	7747	51	11703	54	2	02
45	Pastrovići . .	2753	2593	1856	65	2662	1877	150	3366	1877	80	2874	98	1	04
46	Perast . . .	1010	1954	1074	50	1499	1137	36	1426	1093	33	1626	40	1	61
47	Postira . . .	1978	2284	1965	54	4453	1989	55	3931	1995	100	3556	70	1	80
48	Prčanj . . .	757	2637	1607	47	2004	1683	47	2756	1695	50	2466	48	3	26
49	Primorje gornje	3329	4789	3005	45	5014	3076	33	5065	3092	38	4956	39	2	54
50	Pučišća . . .	5232	7976	4919	49	7552	5074	50	9849	5150	49	8459	49	1	62
51	Promina . . .	4279	[2]	—	—	1138	3971	34	2133	3633	50	1635	42	—	38

Redni Broj	OBĆINA	Pučanstvo	Godine 1882			Godine 1883			Godine 1884			Trogodišta			
			Troškovi Občine	Izravni Porezi	Prireza Občinskoga	Troškovi Občine	Izravni Porezi	Prireza Občinskoga	Troškovi Občine	Izravni Porezi	Prireza Občinskoga	Srednji Trošak	Srednji prirez občinski	na 1 stanovnika troška	
			fior.	fior.	%	fior.	fior.	%	fior.	fior.	%	fior.	%	fior	nč
552	Rab	4279	9252	4358	50	10663	4594	50	14882	4631	50	11599	50	2	71
553	Rieka	2368	1822	2039	54	1610	2076	54	1429	2147	51	1620	53	—	67
554	Risan	3943	6407	2822	27	4054	3180	7	14248	3202	14	8236	16	2	09
555	Sali	4669	2176	2874	71	2031	2959	103	3593	3006	75	2600	83	—	56
556	Silba	4286	2122	2588	86	3690	2726	104	3445	2759	109	3086	100	—	72
557	Sinj	31271	37445	26074	44	39226	27133	43	42776	27657	43	39816	43	1	27
558	Skradin . . .	8534	10553	12923	54	13752	13315	68	14034	13353	76	12780	66	1	50
559	Slano	1063	1019	1115	77	1300	1291	76	1592	1191	84	1304	79	1	23
660	Solta	2556	3855	2480	100	3734	2494	100	3873	2570	100	3821	100	1	49
661	Split	20860	112952	40606	100	108171	42390	100	127463	42365	100	116195	100	5	56
662	Spič	1522	887	1143	25	1077	846	28	1022	905	40	995	31	—	65
663	Starigrad . .	4487	8631	5201	82	9387	4992	87	9768	5210	85	9261	85	2	06
664	Stolivo . . .	387	650	687	50	497	653	50	671	616	85	606	62	1	56
665	Ston	5318	14390	5458	101	9866	5797	108	9791	5239	72	11349	94	2	13
666	Sućurac . . .	1701	3297	2248	100	2563	2209	100	2830	2255	100	2897	100	1	70
667	Sućurje . . .	1504	2604	1503	42	3567	1131	117	1776	1642	75	2649	78	1	76
668	Supetar . . .	2951	7156	4234	91	6705	4244	100	4142	4280	91	6001	94	2	03
669	Sutivan . . .	3182	5116	2743	142	4784	2729	151	6267	2703	162	5389	152	1	67
770	Šibenik . . .	18104	49522	28683	129	50991	29062	120	53228	29114	120	51247	123	1	83
771	Šipan	1113	1838	1750	47	1999	1759	43	1631	1781	62	1823	51	1	64
772	Tiesno . . .	7522	6450	8436	71	10751	8790	94	9794	8979	106	8998	90	1	20
773	Tivat	698	1082	605	120	700	619	126	700	618	118	827	121	1	19
774	Trogir . . .	13967	23212	15607	94	18637	15811	79	20232	16220	74	20694	82	1	48
775	Trpanj . . .	1474	4041	1839	109	2316	1993	50	3905	2165	41	3421	67	2	33
776	Vis	4317	6498	6194	110	12475	6240	80	15373	6347	79	11449	90	2	65
777	Vrboska . . .	2843	1565	2441	62	1230	2445	54	1751	2397	51	1515	56	—	53
778	Vrhgorac . .	7752	11718	3359	137	10963	4441	129	13658	3558	162	12113	143	1	56
779	Vrlika . . .	8832	9781	7230	50	8824	7529	57	12032	4435	101	10212	69	1	16
860	Zadar	24536	100324	79835	49	96111	83716	50	119281	85626	50	105239	50	4	29
811	Zaton . . .	3886	2876	3094	88	2090	3492	79	2909	3598	68	2625	78	—	68
822	Zlarin . . .	5016	5198	2986	124	4345	2622	135	3717	2567	134	4420	131	—	88
	Sbroj .	476101	878072	574324	70	875313	599293	69	989684	603791	70	914356	70	1	92

[1]) Nema podataka, jer nestalo i računa i blagajnog dnevnika.
[2]) One godine bila spojena sa Kninskom občinom.

Redni Broj	OBCINA	Pučanstvo	Godine 1885			Godine 1886			Godine 1887			Trogodišta			
			Troškovi Občine	Izravni Porezi	Prireza Občinskoga	Troškovi Občine	Izravni Porezi	Prireza Občinskoga	Troškovi Občine	Izravni Porezi	Prireza Občinskoga	Srednji Trošak	Srednji prirez občinski	na 1 stanovnika troška	
			fior.	fior.	%	fior.	fior.	%	fior.	fior.	%	fior.	%	fior.	n.
1	Benkovac . .	11695	22818	16376	82	28273	16839	99	24893	17064	111	25328	97	2	17
2	Biograd . . .	5598	9209	5877	104	7781	6266	109	6728	6402	76	7906	96	1	41
3	Bogomolje . .	984	[1])	—	—	1918	1128	117	1924	1136	108	1921	112	2	06
4	Blato	6951	18961	10742	62	17118	11491	53	18883	11898	53	18321	56	2	64
5	Bol	1723	5039	2215	84	4977	2255	105	5133	2317	99	5050	96	2	93
6	Budva . . .	2528	5472	2933	65	7089	3337	97	6709	3344	102	6403	88	2	53
7	Cavtat . . .	9304	11391	9324	95	12061	9366	59	9033	9555	89	10828	81	1	16
8	Dobrota . . .	945	3054	2628	25	3314	2708	29	2323	2972	24	2897	26	3	07
9	Drniš	19457	22743	17778	69	28612	18600	66	24791	19788	71	25382	69	1	30
10	Dubrovnik . .	10936	52328	32060	56	55260	34078	59	55694	33175	62	54427	59	4	98
11	Ercegnovi . .	7188	11397	8363	56	9356	8929	52	9624	9063	46	10126	51	1	41
12	Grbalj . . .	3457	6527	2897	91	2407	2945	142	4210	2936	154	4381	129	1	27
13	Hvar	3248	9966	4152	92	8952	4178	94	10035	4449	97	9651	94	2	97
14	Imoski . . .	27443	19038	13751	76	20496	14374	83	28597	15169	87	22710	82	—	83
15	Janjina . . .	2430	1852	4503	41	1645	5178	34	3143	5118	21	2213	32	—	91
16	Ješa	2958	4086	3857	52	4109	4014	50	5080	4005	54	4425	52	1	50
17	Kistanje . . .	7910	3693	5244	37	5748	5518	42	6633	5548	50	5358	43	—	68
18	Knin	18148	18170	18746	38	21907	19662	44	21766	19932	41	20614	41	1	14
19	Klis	3423	2837	3399	100	2312	3499	19	2630	3540	25	2593	48	—	76
20	Komiža . . .	3554	7015	3043	103	7986	3148	100	7736	3125	135	7579	113	2	13
21	Korčula . . .	5437	16398	7683	44	17337	8036	44	15251	8099	51	16325	46	3	—
22	Kotor . . .	5088	33313	17413	41	32731	17587	43	26271	18921	43	30772	42	6	03
23	Krtoli . . .	988	934	1309	78	852	1323	78	1004	1339	80	930	79	—	93
24	Kuna	2320	2134	3310	56	2022	3321	50	4377	3386	46	2844	51	1	22
25	Lastovo . . .	1050	1638	1902	39	969	1935	38	1403	1957	55	1337	44	1	27
26	Lastva . . .	672	682	633	98	829	622	101	720	641	99	744	99	1	11
27	Lećevica . .	5407	3906	3022	—	6480	3049	—	6769	3072	—	5718	—	1	06
28	Lopud . . .	810	2244	938	90	1874	965	88	1237	964	95	1785	91	2	20
29	Lukšić . . .	1731	2646	2523	100	2179	2573	70	2884	2612	96	2570	89	1	48
30	Luštica . . .	1191	1415	1331	72	1296	1328	66	1382	1330	82	1364	73	1	15
31	Makarska . .	8803	27589	10741	127	21235	10732	129	20926	11395	149	23250	135	2	64
32	Metkovići . .	3745	8727	6402	82	15057	6076	96	19791	5854	132	14525	103	3	88
33	Milna	3994	7516	4091	103	9877	4328	124	10224	4531	121	9206	116	2	30
34	Mljet	1509	1426	1870	75	769	1848	66	1902	1892	64	1366	68	—	91
35	Muć	7341	8443	5530	100	3494	5607	161	11941	5693	174	7959	145	1	08
36	Muo	630	1070	566	79	840	627	98	580	579	94	830	90	1	32
37	Nerežišća . .	1909	6069	2374	141	5593	2466	120	7415	2496	103	6526	121	3	42
38	Nin	6103	11657	8352	39	10298	8761	70	11666	8878	39	11207	49	1	84
39	Novi	2549	6428	5302	105	8432	5527	120	7710	5585	104	7523	110	2	95
40	Novigrad . .	4909	6245	6457	71	6027	6694	58	8194	6794	67	6822	65	1	39
41	Obrovac . . .	11398	17735	7487	105	20966	7797	117	16627	8120	89	18443	104	1	62
42	Omiš	11647	12265	9144	76	14427	9736	87	8052	9947	100	11581	88	—	99
43	Opuzen . . .	6764	11512	7172	136	12789	7484	126	15280	7418	115	13194	129	1	95
44	Orebić . . .	2150	11166	8087	50	5767	6493	49	8798	5619	62	8577	54	3	99
45	Pag	5781	9886	7554	33	19365	7716	89	12701	7791	81	13984	68	2	42
46	Pastrovići . .	2753	4804	1906	103	2948	2011	139	3628	2052	132	3793	125	1	38
47	Perast . . .	1010	1375	1068	78	1491	1018	33	1735	1113	36	1534	49	1	53
48	Postira . . .	1978	3640	2016	88	4185	2022	84	4498	2007	85	4108	86	2	08
49	Prčanj . . .	757	1955	1737	50	2066	1678	75	2312	1567	52	2111	59	2	79
50	Primorje gornje	3329	3969	3076	22	4105	3082	30	6451	3135	66	4508	39	1	35
51	Pučišća . . .	2720	8790	5278	50	7568	8995	49	8855	3482	49	8404[2])	49	2	36

Redni Broj	OBĆINA	Pučanstvo	Godine 1885			Godine 1886			Godine 1887			Trogodišta			
			Troškovi Obćine	Izravni Porezi	Prireza Obćinskoga	Troškovi Obćine	Izravni Porezi	Prireza Obćinskoga	Troškovi Obćine	Izravni Porezi	Prireza Obćinskoga	Srednji Trošak	Srednji prirez obćinski	na 1 stanovnika troška	
			fior.	fior.	%	fior.	fior.	%	fior.	fior.	%	fior.	%	fior	nč
52	Promina . .	4379	3194	3736	50	4764	3796	100	10149	3884	100	6036	83	1	41
53	Rab . . .	4279	13132	4543	76	35096	4595	26	4136	4396	84	17455	62	4	08
54	Rieka . . .	2368	3689	2368	137	1779	2405	90	2271	2833	65	2580	97	1	09
55	Risan . . .	3943	5222	3084	40	5192	3412	46	4738	3479	48	5051	45	1	28
56	Sali . . .	4669	1768	3031	49	2288	3005	92	2294	3473	86	2117	76	—	45
57	Selca . . .	2512	3)	—	—	5345	2656	51	7134	2724	36	6239	43	2	44
58	Silba . . .	4286	1735	2768	83	5497	3125	92	2715	3370	81	3316	85	—	77
59	Sinj . . .	31271	50435	2844	43	36427	29470	43	53070	31127	46	46644	44	1	49
60	Skradin . .	8534	14652	13550	77	14968	13721	63	16695	13915	81	15438	74	1	81
61	Slano . . .	1063	1186	1296	75	1198	1338	72	1276	1379	74	1220	74	1	15
62	Solta . . .	2556	2664	2626	100	4640	2692	132	4670	1828	134	3991	122	1	56
63	Split . . .	20860	179325	43860	100	150330	47883	104	132503	48724	105	154053	103	7	39
64	Spič . . .	1522	1434	928	80	1053	991	100	2231	1052	50	1573	77	1	03
65	Starigrad .	4487	9866	5193	84	10238	5274	84	9575	5293	92	9893	87	2	20
66	Stolivo . .	387	862	619	149	669	598	80	549	518	103	693	111	1	79
67	Ston . . .	5318	7038	5864	82	10975	5917	61	5529	6021	57	7847	67	1	48
68	Sućurac . .	1701	3304	2343	100	3602	2530	92	3360	2578	102	3422	98	2	01
69	Sućurje . .	520	2729	1628	82	1093	607	74	1725	627	100	1849[4])	85	2	18
70	Supetar . .	2951	10229	4567	80	7841	4775	111	9181	4830	141	9084	111	3	08
71	Sutivan . .	3182	4621	2720	138	7198	2964	176	7755	2980	170	6525	161	2	08
72	Šibenik . .	18104	51384	29624	124	114637	30907	123	83231	31246	122	83084	123	4	59
73	Šipan . . .	1113	1329	1767	61	1138	1855	70	1817	1898	41	1628	57	1	28
74	Tiesno . .	7522	14739	9370	140	11401	9752	132	13565	9986	116	13235	129	1	76
75	Tivat . . .	698	698	620	100	641	627	105	630	632	104	656	103	—	94
76	Trogir . .	13967	20701	15975	84	22282	16180	87	25310	16731	77	22764	83	1	63
77	Trpanj . .	1474	4465	2424	87	4312	2562	77	10523	2515	73	6433	79	4	36
78	Vis . . .	4317	13460	6526	78	15189	6653	68	19562	6784	63	16070	70	3	72
79	Vrboska . .	2843	1299	2377	56	1628	2429	53	1666	2462	63	1531	57	—	54
80	Vrhgorac .	7752	14243	3613	136	14066	3638	158	12031	3636	168	13447	154	1	76
81	Vrlika . .	8832	12079	4936	101	14978	8771	62	13296	9314	76	13451	80	1	52
82	Zadar . . .	24536	99449	86321	47	102222	89910	42	83489	91067	43	95053	44	3	87
83	Zaton . .	3886	2775	3602	60	3264	3625	82	2662	3634	81	2900	74	—	75
84	Zlarin . .	5016	3501	2718	153	4074	2828	132	2514	2858	111	3363	132	—	67
	Sbroj .	476101	1030379	617173	79	1115214	644443	81	1058001	656599	83	1070594	82	2	07

¹) Bila spojena sa obćinom Sućurja.
²) Računajuć za god. 1885 i pučanstvo obćine Selačke, jer onda spojena.
³) Bila spojena sa Pučiškom.
⁴) Računajuć za god. 1885 i pučanstvo obćine Bogomoljske, onda spojene sa Sućurjem.

Iz navedenih Preglednica vidi se da je od obćinskih troškova padalo na 1.a stanovnika:

trogodišta 1882-1884

(srednjom fior. 1:92)

do nč. 50 u Kliškoj i Prominskoj;

od nč. 50—1 fior. u: Biogradskoj, Cavtatskoj, Imoskoj, Janjinskoj, Kistanjskoj, Kninskoj, Kunskoj, Lastovskoj, Lećevičkoj, Riečkoj, Salskoj, Silbanjskoj, Špičanskoj, Vrboskoj, Zatonskoj i Zlarinskoj — skupa ih 16;

od fior. 1—1:50 u: Drniškoj, Grbaljskoj, Krtolskoj, Lopudskoj, Lukšičkoj, Luštičkoj, Mljetskoj, Mučkoj, Muljanskoj, Ninskoj, Novigradskoj, Obrovačkoj, Omiškoj, Paštrovičkoj, Sinjskoj, Skradinskoj, Slanskoj, Soltanskoj, Tiešanjskoj, Tivatskoj, Trogirskoj i Vrličkoj — skupa ih 22;

od fior. 1:50—2 u: Benkovačkoj, Blatskoj, Ercegnovskoj, Ješanskoj, Komižkoj, Lastvanskoj, Metkovskoj, Milnarskoj, Opuzenskoj, Peraškoj, Postirskoj, Pučiškoj, Stolivskoj, Sućuračkoj, Sućurjanskoj, Sutivanjskoj, Šipanjskoj i Vrhgorskoj — skupa ih 18;

od fior. 2—2:50 u: Orebičkoj, Pažkoj, Risanskoj, Starigradskoj, Stonskoj, Supetarskoj i Trpanjskoj — skupa ih 7;

od fior. 2:50—3 u: Bolskoj, Budvanskoj, Hvarskoj, Gornjojprimorskoj, Rabskoj, Šibenskoj i Viškoj — skupa ih 7;

od fior. 3—3:50 u: Dobrotskoj, Makarskoj, Nerežiškoj, Novskoj (kod Trogira) i Prčanjskoj — skupa ih 5:

fior. 3:56 u Korčulanskoj;

fior. 4:29 u Zadarskoj;

fior. 5:22 u Dubrovačkoj;

trogodišta 1885—1887

(srednjom 2:07)

u Salskoj;

u Imoskoj, Janjinskoj, Kistanjskoj, Kliškoj, Krtolskoj, Mljetskoj, Omiškoj, Silbanjskoj, Tivatskoj, Vrboskoj, Zatonskoj i Zlarinskoj — skupa ih 12;

u Biogradskoj, Cavtatskoj, Drniškoj, Ercegnovskoj, Grbaljskoj, Ješanskoj, Kninskoj, Kunskoj, Lastovskoj, Lastvanskoj, Lećevičkoj, Lukšičkoj, Luštičkoj, Mučkoj, Muljanskoj, Novigradskoj, Paštrovičkoj, Gornjojprimorskoj, Prominskoj, Riečkoj, Risanjskoj, Sinjskoj, Slanskoj, Špičanskoj, Stonskoj, Šipanjskoj — skupa ih 26;

u Ninskoj, Obrovačkoj, Opuzenskoj, Peraškoj, Skradinskoj, Soltanskoj, Stolivskoj, Tiešanjskoj, Trogirskoj, Vrhgorskoj i Vrličkoj — skupa ih 11;

u Benkovačkoj, Bogomoljskoj, Komižkoj, Lopudskoj, Milnarskoj, Pažkoj, Postirskoj, Pučiškoj, Selačkoj, Starigradskoj, Sućuračkoj, Sućurjanskoj i Sutivanskoj — skupa ih 13;

u Blatskoj, Bolskoj, Budvanskoj, Hvarskoj, Korčulanskoj, Makarskoj, Novskoj (kod Trogira) i Prčanskoj — skupa ih 8;

u Dobrotskoj, Nerežiškoj i Supetarskoj — skupa ih 3;

od 3:50—4 u: Metkovskoj, Orebičkoj, Viškoj i Zadarskoj — skupa ih 4;

od 4—4:50 u: Rabskoj, Trpanjskoj i Šibenskoj — skupa ih 3;

fior. 4:98 u Dubrovačkoj;

fior. 5:56 u Splitskoj;
fior. 6:06 u Kotorskoj.

fior. 6:03 u Kotorskoj;
fior. 7:39 u Splitskoj.

Iz istih se Predglednica vidi da su plaćale srednjom obćinskoga prireza:

trogodišta 1882-1884

(srednjom 70%)

Ništa: Lećevička;

do 50% Blatska, Dobrotska, Dubrovačka, Janjinska, Kninska, Korčulanska, Kotorska, Lastovska, Mljetska, Ninska, Orebička, Peraška, Prčanjska, Gornjoprimorska, Pučiška, Prominska, Rabska, Risanska, Sinjska, Špičanska i Zadarska — skupa ih 21;

do 100% Benkovačka, Biogradska, Bolska, Budvanska, Cavtatska, Drniška, Ercegnovska, Grbaljska, Imoska, Ješanska, Kistanjska, Kliška, Komižka, Krtoljska, Kunska, Lastvanska, Lukšička, Luštička, Metkovska, Milnarska, Mučka, Muljanska, Nerežiška, Novska (kod Trogira), Novigradska, Obrovačka, Omiška, Pažka, Paštrovička, Postirska, Riečka, Salska, Silbanjska, Skradinska, Slanska, Soltanska, Splitska, Starigradska, Stolivska, Stonska, Sućuračka, Sućurjanska, Supetarska, Šipanjska, Tiešanjska, Trogirska, Trpanjska, Viška, Vrboska, Vrlička i Zatonska — skupa ih 51:

do 110% Hvarska, Lopudska, Makarska i Opuzenska — skupa ih 4;

121% Tivatska;

123% Šibenska;

131% Zlarinska;

143% Vrhgorska;

152% Sutivanjska.

trogodišta 1885-1887

(srednjom 82%)

Ništa: Lećevička;

Dobrotska, Janjinska, Kistanjska, Kninska, Kliška, Korčulanska, Kotorska, Lastovska, Ninska, Peraška, Gornjoprimorska, Pučiška, Risanska, Selačka, Sinjska i Zadarska — skupa ih 16;

Benkovačka, Biogradska, Blatska, Bolska, Budvanska, Cavtatska, Drniška, Dubrovačka, Ercegnovska, Hvarska, Imoska, Ješanska, Krtoljska, Kunska, Lastvanska, Lopudska, Lukšička, Luštička, Mljetska, Muljanska, Novigradska, Omiška, Orebička, Pažka, Postirska, Prčanjska, Prominska, Rabska, Riečka, Salska, Silbanjska, Skradinska, Slanska, Spičanska, Starigradska, Stonska, Sućuračka, Sućurjanska, Šipanjska, Trogirska, Trpanjska, Viška, Vrboska, Vrlička i Zatonska — skupa ih 45;

Metkovska, Novska (kod Trogira), Obrovačka, Splitska i Tivatska — skupa ih 5;

do 120%: Bogomoljska, Komižka, Milnarska, Stolivska i Supetarska — skupa ih 5;

do 130%: Grbaljska, Nerežiška, Opuzenska, Paštrovička, Soltanska, Šibenska i Tiešanjska — skupa ih 7;

132% Zlarinska;

135% Makarska;

143% Vrhgorska;

145% Mučka;

161% Sutivanjska.

Od zadnjeg zasjedanja do danas nije bilo promienâ u postojećim Nagodbenim Uredim, kojih ima 33 u cieloj pokrajini. Od nekojih evo djelovanje kroz god. 1888:

	Broj Nagodba		Iznosak
Biograd . .	350	fior.	14.707:83
Bogomolje .	56	„	2.386:55
Bol . . .	15	„	3.400:85
Drniš . .	793	„	87.775:09
Janjina . .	4	„	376:99
Ješa . . .	14	„	1.295:90
Milna . .	102	„	14.792:59
Nin . . .	62	„	444:44
Novigrad .	195	„	7.946:10
Promina . .	130	„	3.622:88
Pučišća . .	1	„	120:—
Selca . .	41	„	5.133:55
Silba . .	13	„	1.308:87
Slano . .	18	„	2.877:85
Sućurac . .	51	„	6.348:74
Sućurje . .	19	„	1.236:79
Sutivan . .	1	„	106:—
Šibenik . .	453	„	26.703:80
Šipan . .	23	„	2.250:60
Tiesno . .	99	„	10.449:69
Skupa	2440	fior.	194.285:11

po tom svaka nagodba iznosi srednjom fior. $79:62\,^1/_2$.

Učione.

Broj učiona, učiteljskog osoblja i pohadjajućih učenika u Dalmaciji kroz učionsku godinu 1887-8, sadržan je u pridruženim Tablicam A i B, dostavljenim od c. k. Zemaljskog učionskog Vieća. Po istim i po izvješću, kojim su bile popraćene, razabire se što sliedi:

I. Pučke javne učione.

Pučkih javnih učiona bilo je 306, od kojih 5 gradjanskih, 266 obćih redovitih i 35 pomoćnih.

Suviše bila su 2 ratarska tečaja, 1 pomorski i 1 tečaj za brodogradjenje i kamenotesanje.

Od obćih redovitih učiona bile su:

a) jednorazredne 209
dvo- „ 39
tro- „ 12
četvero- „ 6
266

b) za muškiće 179
za zenskice 54
za oba spola 33
266

Prošaste godine sve ove učione bile su otvorene. Ostalo je suviše zatvorenih 39 javnih učiona, medju kojim 24 novoustanovljene.

U svim gradjanskim i pomoćnim i 262 obćih redovitih učiona nastavni jezik je srbsko-hrvatski.

U 3 bio je talijanski, a u 1 što srbsko-hrvatski, što talijanski.

Od školskih sgrada 227 odgovaraju potrebam školskim, u koliko zahtjevati se može od sgrada ne sagradjenih naročito za učionske svrhe, a 39 nahode se u nepovoljnom stanju.

Pokućstvo je dosta dobro u 246 učiona, a u 20 slabo.

II. Privatne učione.

U sve bilo je 19 privatnih pučkih učiona, od kojih 8 sa, a 11 bez prava javnosti.

U 8 učiona nastavni jezik je srbsko-hrvatski, u 5 talijanski, u 4 što srbsko-hrvatski što talijanški, a u 2 njemački.

Jedna učiona imala je 7 razreda, četiri 4 razreda, jedna 2, a trinaest 1 razred.

III. Školsko pohadjanje.

Tablica B pokazuje, kakvo je bilo pohadjanje učiona.

Radi neredovita pohadjanja izdalo se je odsuda 6436, s kojima bijahu udarene globe

u iznosu	fi.	7561:87
od kojih se je utjeralo . .	„	333:04
još se ima utjerati	fi.	7228:83

Obzirom baš na ovakov uspjeh o utjeranju globa, c. k. Namjestništvo izdalo je odredbe, e da se najodlučnije postupa pri utieranju istih globa, u smislu zakona 26 veljače 1886.

IV. Učiteljsko osoblje.

Koliko je učitelja i učiteljica i kakvu svjedočbu imadu, razabire se iz B.

Za nauk vjere bilo je 242 svećenika, od kojih 13 odredjenih od školske, a 229 od crkvene vlasti.

U 20 javnih učiona poučavali su vjeronauk sami učitelji ili učiteljice.

Učiteljicâ, koje su poučavale samo u ženskim radjam, bilo ih 4, od kojih jedna usposobljena.

Bilo je prazno 20 učiteljskih mjesta.

Imale su vrt 43 učione, školske knjižnice 243, a svih 266 učionica bile oskrbljene učevnim sredstvim.

V. Uspjeh u nauku i podnašanje učiteljâ.

Uspjeh u nauku bio je dobar kod	89	učiona
dostatan	„ 159	„
nedostatan	„ 18	„
	266	

Podnašanje učiteljskih sila bilo je u obće povoljno.

Radi priekorna podnašanja ili zanemarenja svojih školskih dužnosti, 8 je učitelja bilo lanjske godine kaznjeno: t. j. četvorici bi udieljen pismeni ukor; dvojici bi uzkraćena za 2 godine petogodišnja doplata, a dva su bila premještena o svom trošku.

VI. Učiteljišta.

U mužkom učiteljištu u Arbanasim bilo je prošaste školske godine 58 pitomaca, a u ženskom u Dubrovniku 40 pitomkinja.

Učiteljsko osoblje u učiteljištu u Arbanasim sastojalo je od 1 upravitelja, 4 nadučitelja, 2 vjeroučitelja, 3 učitelja, 1 podučitelja i 1 pomoćnoga učitelja; a ono u učiteljištu u Dubrovniku od 1 upravitelja, 5 nadučitelja, 1 vjeroučitelja, 1 učitelja, 2 učiteljice, 2 podučiteljice, 1 pomoćnoga učitelja.

Prikazalo se je na ispit zrelosti:

U Arbanasim 9 pitomaca.

U Dubrovniku 7 pitomkinja.

Dobili su svjedočbu s izvrsnošću 4 pitomca i 2 pitomkinje, ostali bijahu proglašeni zrelim.

U Zadru položiše ispit usposobljenja za gradjanske učione 1 učiteljica, a za pučke 17 učitelja.

Dobiše svjedočbu s izvrsnošću 2 kandidata, a 16 biše proglašeni sposobnim, medju kojim i učiteljica za gradjanske učione.

U Dubrovniku položiše ispit 1 učitelj za gradjanske i 11 učiteljica za pučke učione i svi su bili usposobljeni, jedna sa odlikom.

VII. Zavodi za djecu još ne obvezanu na školsko pohadjanje.

Obstojala su 2 vrta za djecu: 1 privatni su 20 djece u Splitu, a drugi od milosrdnica su 25 djece u Sinju. Suviše bilo je 1 utočište za djecu u Zadru, a drugo u Splitu, svako od kojih hranilo je 80-100 diece. Prvo se uzdržava privatnimi, a drugo obćinskimi sredstvi.

VIII. Zavodi za siromašnu djecu, obvezanu na školsko pohadjanje.

Takovih zavoda bilo je lanjske godine 4, t. j. zaklonište za mužku i žensku djecu dobročinskoga zavoda u Splitu („Asilo pella puerizia“), Utočište za djecu u Zadru i 2 zakloništa za siromašnije i sirote djevojčice, od kojih jedno u Zadru, a drugo u Dubrovniku.

Tablice C, D, E predočuju trošak uzdržan u god. 1887-8 po zemaljskoj učionskoj Zakladi u nabavu i popravu pokućstva, u nabavu učila i u popravu i uredjenje učionskih sgrada.

Trošak u obće za pučko obučavanje sadržan je u konačnome računu za god. 1888 zemaljske učionske zaklade, i iznio je ukupno fior. 266.738.

Broj gradjanskih učiona ostao je isti od 5 kako u prošloj godini.

U god. 1886-7 bilo je otvorenih pučkih redovitih učiona 270; u god. 1887-8 samo 266. Dakle manje 4. Ali u prvoj od ovih godina ostalo je zatvorenih 16, dočim u drugoj 39. Sbroje li se i zatvorene poradi pomanjkanja učitelja, tada imamo ustanovljenih pučkih redovitih učiona:

u god. 1887	286
„ „ 1887	305
dakle više	19

Pomoćnih učiona bilo je:

u god. 1887	40
„ „ 1888	35
dakle manje	5

Broj privatnih učiona ostao je isti, tojest od 19.

Broj učiteljskog osoblja mužkog (bez vjeroučiteljâ) poskočio je od 314 u godini 1887 na 323 u god. 1888, medju kojim onaj usposobljena i sa izpitom zrelosti od 261 na 270. Broj ženskog osoblja digao se od 98 na 135, medju kojim onaj usposobljena i sa izpitim zrelosti od 95 na 129.

Postotak pohadjanja digao se je od $74._{75}$ na $75._{5}$ % pri svakdanjem pohadjanju, dočim onaj pri nedjelnome poskočio je od 60 na 70 %.

Broj pohadjajuće djece odpadajući na svakog učitelja pao je od $43._{66}$ za $40._{26}$.

Trošak učionske zaklade za svakog učenika povisio se je od fior. 13:37 na fior. 14:09.

Iz ovih podataka proizvire da napredak i nazadak u raznim pogledim pučke obuke izjednačuju se i u god. 1888, tako da može se reći da ni u ovoj godini nije bilo znatnog napredka.

Jedno paka sliedi bezdvojbeno, da, čim se broj učitelja povisio, onaj učiona otvorenih smanjio, a smanjio takodjer i broj djece odpadajuće na svaku učiteljsku silu; veće se providjelo na intensivnu obuku i na udubnost učitelja, nego u obće na razširenje prosvjete u narodu. A pošto pri našim okolovštinam nema sumnje da je shodnije i koristnije da što veći broj naroda dobije ako i najprostije početke naobrazbe, nego da manji broj bude bolje obrazovan, nastojati se ima da pri svakoj učioni broj učitelja bude stegnut na neobhodno potrebno, i da što veći broj učiona bude otvoren, i u tu svrhu upotrebljena svaka razpoloživa sila; dočim množiti broj učitelja pri postojećim učionam nema se nego baš kad se nemože smanje bez poremećenja odnosne učione.

Da vidimo koliko smo u pogledu pučke obuke napredovali kroz desetogodišće 1878-88, sravnimo gorinavedene podatke sa sličnim koncem učionske godine 1877-8.

U ono doba bile su otvorene 4, dočim koncem g. 1887-8 je 5 gradjanskih učiona, dakle jedna sama više.

Pučkih redovitih učiona bilo je otvoreno:

god. 1878	228
„ 1888	266
dakle više	38

Ako se ubroje i ustanovljene ali zatvorene, onda je bilo:

god. 1878	248
„ 1888	305
dakle više	57

Pomoćnih učiona bilo je:

god. 1878	87
„ 1888	35
dakle manje	52

Privatnih učiona bilo je:

god. 1878	23
„ 1888	19
dakle manje	4

Nego od navedenih 23 učiona u god. 1878 same 2 (1 mužka a 1 ženska) imale su pravo javnosti, dočim u god. 1888 to pravo uživahu 8 (1 mužka a 7 ženskih).

Skupni broj učiteljskog osoblja (bez vjeroučiteljâ) bio je:

u god. 1878	427
„ „ 1888	458
dakle više	31

od ovih bilo je usposobljeno i sa izpitom zrelosti:

u god. 1878.	318
„ „ 1888	399
dakle više	81

Postotak pohadjanja svakdanjeg bio je:

u god. 1878	$59._3$ %
„ „ 1888	$75._5$ „
dakle veći.	$16._2$ „

Za god. 1878 nije bilo ubilježeno nedjeljno pohadjanje.

Broj pohadjajuće djece odpadajući na svakog učitelja bio je:

god. 1878	$30·_{50}$
„ 1888	$40·_{25}$
dakle za sada veći	$9·_{75}$

Trošak za pučke učione uzdržan od Zem. Učionske Zaklade iznio je:

god. 1878	f.	189.158
„ 1888 (kao gori navedeno)	„	266.738
dakle je veći za	f.	77.580

Trošak za svakog pohadjajućeg učenika iznio je:

god. 1878	f.	14:02
„ 1888 (kao gori navedeno)	„	14:09
dakle je veći za	f.	0:07

Odovle proizvire da, dočim je skupni trošak za pučke učione kroz desetogodišće znatno poskočio, naime sa fior. 77.580 ililti 41 %, trošak za svakog učenika digao se sa samih 7 novčića, tojest mal da ne ostao isti.

Ovaj povoljni uspjeh ima se pripisati boljemu pohadjanju, koje je, kako se vidi, nadoknadilo povišenje obćih troškova.

Navedenome povišenju nije glavnim uzrokom veći broj učiona, koji, kako gori naznačeno, nije vele znatan na konac desetogodišća, nego se ono temelji na poboljšanju učionskih plaća i odredbina, i na sve to veće raztuječemu trošku najmova za učionska pomješća. I doista, dočim trošak za ta pomješća bio je

god. 1878 od . . .	f.	24.140
„ 1888 porestao je na	„	46.570

dakle se povisio su 93 %.

Plaće i beriva učitelja izniela su:

god. 1878	f.	136.413
„ 1888	„	189.548
više	f.	53.135

ililti 39%.

Sa povišenjem troška za učionska pomješća nije na žalost skopčano poboljšanje u namještenju pučkih učiona, dapače mnoge nalaze se sasvim lošo namještene. Ove okolnosti obratile su na predmet učionskih stanova pozornost pokrajinske učionske skupštine, koja se je prošle jeseni sastala u Dubrovniku. Skupština iza podulje razprave prihvatila je zaključak da se zamoli Zem. Odbor neka se pobrine za gradju o trošku zemlje učionskih kuća u zemlji, i sklopi u tu svrhu osobit zajam.

Zemaljski Odbor, komu je od c. k. po-

krajinskog učionskog Vieća priobćen bio navedeni zaključak, svojim Dopisom 23 veljače 1889 Br. 556, dokazao je kako nije ni shodno ni koristno da zemlja preduzme te gradnje. Ali, uvjeren o neprilikam sadašnje uredbe tog predmeta, odlučio je promjeniti ju, i po njegovome uvjerenju poboljšati stanje stvari; ter će, ako ne u dojdućem, doista u susljednom zasjedanju podnieti Visokom Saboru zakonsku osnovu u tu svrhu.

Da slika o stanju pučkih učiona i o promjeni sbivšoj se kroz zadnje desetogodišće bude podpuna, još će se nadodati što sliedi.

Kako je poznato, pokriće troškova pokrajinske učionske zaklade biva kroz dohodke iste zaklade, i kroz doprineske države, obćinâ i pokrajinske zaklade. Nego, pošto vlastiti dohodci od Obveznica i dobara idu u korist obćinskog doprineska, pokriće sliedi kroz naznačena tri doprineska, i ti su iznosili:

Godine 1878:

doprinesak	države . .	f.	45.774
„	Obćinâ . .	„	71.290
„	pokr. Zaklade	„	72.094
		f.	189.158

Godine 1888:

doprinesak	Države . .	f.	52.774
„	Obćinâ . .	„	93.750
„	pokr. Zaklade	„	120.214
		f.	266.738

Odavle se vidi da je pri povećanju skupnog troška za učione, mal da ne sve povećanje palo na pokrajinsku zakladu, dočim se je doprinesak Obćinâ neznatno povisio.

Sravniv doprineske obćina i pokrajinske zaklade sa brojem pohadjajućih učenika proizlazi da:

godiue 1878 svaki učenik zapao je Obćine fior. 5:34 a pokrajinsku zakladu fior. 5:40;

godine 1888 svaki učenik zapao je Obćine fior. 4:92, a pokrajiusku zakladu fior. 6:31.

U cieloj Dalmaciji imade promjerno 63.852 djece obiu spola obvezanih na pohadjanje. Iz table B proizliče da u učionskim okolinam postojećih učiona ima obvezanih 25.840. Dakle ima još 38.512 djece koji neimadu prilike da učionu pohadjaju i da se naukom okoriste. Ako se promisli da sva oveća mjesta, i mal da ne svakolika pri moru obskrbljena su učionam, može se zaključiti da mjesta gdje učione nema to su sela odalečena od obale, osobito sela u zagorskim kotarima, kako to proizvire iz table A, u kojoj je naznačen broj učiona u svakome kotaru. Većim dielom jednorazrednimi učionami moći će se potrebi doskočiti; i ako se uzme da jedna učiona promjerno može dati nauke 80 diece, sliedi da još trebujemo 481 učiona da se podpuno odgovori zakonu, i da svako diete u Dalmaciji bude u prigodi okoristiti se naukom. Sada ima redovitih ustanovljenih pučkih učiona, pomoćnih i privatnih svega 359; nema ih dakle ni polovica, ili točno, stoje postojeće prama manjkavim u razmjerju od 3:4. To razmjerje bilo je u god. 1878 od 3:5. —

Pokrajinska učiteljska skupština, koja se — kako gori napomenuto — sastala u Dubrovniku mjeseca rujna prošle godine, na prvome svome sastanku brzojavno je izrazila Zem. Odboru svoja čuvstva harnosti i privrženosti za promicanje pućke prosvjete. —

Zaključak Vis. Sabora pri zadnjem zasjedanju, kojim bi izražena želja da Vlada stegne pristup k vojničkoj pučkoj učioni u Zadru na same sinove vojnika i vojničkih činovnika, bio je Dopisom 20 kolovoza 1888 Br. 3240 priobćen Nj. Pr. gosp. Namjestniku.

Nj. Pr. svojim Dopisom 11 listopada l. g. Br. 2896-pr. javila je Zem. Odboru da je gosp. Ministar za Bogoštovje i Nastavu Odpisom 29 rujna l. g. Br. 18465 izjavio da nemože želju Vis. Sabora uvažiti, jer

traženo stegnuće nebi imalo temelja u zakonu. —

Zaključak Vis. Sabora, kojim je pri razpravi proračuna zemaljske učionske Zaklade za god. 1889 izbrisao trošak za mužku pučku učionu u Trogiru, u koliko mu se činilo da je nezakonito uredjenje ove učione sa posebnim osjekom na kojemu je učionski jezik taljanski, ukinuće kog osjeka, kao ne utemeljeno u zakonu, Sabor je opetovano tražio, zaključak bio je priobćen c. k. zem. učionskome Vieću Dopisom 15 kolovoza 1888 Br. 3230, pozivom da, na temelju § 66 državnog zakona 14 svibnja 1869 Br. 60 o temeljnim načelim glede pučkih učiona, i § 38 pokrajinskog zakona 29 prosinca 1871 Br. 10 god. 1872 o utemeljenju i uzdržanju pučkih učiona u Dalmaciji, koncem godine 1888 obustavi doznaku plaća učiteljim i godišnjeg paušala rečene mužke učione u Trogiru.

Usljed toga, gosp. Ministar Nastave — komu je naravno gorinavedeni saborski zaključak bio priobćen — obratio se je c. k. carevinskom Sudištu u Beču, tražbom da, na temelju čl. 3 slovo *a* osnovnog zakona 21 prosinca 1867 Br. 3 god. 1868, o carevinskome Sudištu, Kraljevina Dalmacija bude pripoznata dužnom platiti svotu od fior. 1982, uvrštenu u proračunu zem. učionske Zaklade za god. 1889 za uzdržanje pučke mužke učione u Trogiru a po Saboru izbrisane; a to jer da pučka mužka učiona u Trogiru postoji kako zakonito nuždna učiona, a po § 30 pokr. zakona 29 prosinca 1871 Br. 10 god. 1872 uzdržanje pučkih nuždnih učiona dužnost je Kraljevine Dalmacije, odnosno pokrajinske učionske Zaklade dalmatinske, a po §§ 6 i 15 pomenutog pokr. zakona, ustanovljenje odnosno obustavljenje jedne javne pučke učione pripada izključivo učionskim Vlastim.

Tražba je bila dostavljena po c. k. carevinskom Sudištu Zem. Odboru, koji je na istu odgovorio svojim spisom 26 rujna 1888 Br. 3826.

U tome odgovoru, Zem. Odbor pobijao je ministarsku tražbu sa pogleda nadležnosti i meritornog.

U prvom pogledu tvrdio je Zem. Odbor da se pri glasovanju troškova za pučke učione ne radi o kakvoj dužnosti pokrajinske zaklade prama državi, o kojoj nemože razsuditi običnì sudac, i o kojem je pozvano da sudi carevinsko Sudište, nego da se tu radi o ustavnome pravu glasovanja proračuna pokrajinske učionske zaklade — pravu ujamčenu Saboru po postojećim državnim i zemaljskim učionskim zakonim. U slučaju sukoba sa ovršujućom Vlasti pri tim glasovanjem, tražit je lieka u običajnome svuda rabljenome ustavnome postupku, a ne kod c. k. carevinskog Sudišta, koje je u tom predmetu nenadležno.

U meritornome pogledu, Zemalj. Odbor, oslonjen na mnogobrojne zakonske propise, obširno je dokazao kako je uredjenje pučke mužke učione u Trogiru sa taljanskim odsjekom skroz i skroz nezakonito; kako su Zem. Odbor i Vis. Sabor sva sredstva ustavna i zakonita izcrpili, eda bi se ta nezakonitost uklonila; i kako se je, videći svoje nastojanje uzaludno, u sdvojnosti eda očuva svoj ugled i svoje dostojanstvo, dalmatinski Sabor latio skrajne mjere zanijekanja troška za nezakonitu učionu.

Oslonjen na te razloge pitao je Zemalj. Odbor da c. k. carevinsko Sudište tražbu Ministarstva odbije.

Pri javnoj razpravi, koja je sliedila na 18 listopada u Beču, zastupao je Zemaljski Odbor prisjednik Dr. Klaić, i ustmeno je ponovio razloge sadržane u pismenom odgovoru.

Cesar. kr. carevinsko Sudište, prisvojiv razloge sadržane u ministarskoj tražbi, primio je istu, i priznao je da je Kraljevina Dalmacija dužna platiti gorinavedenu svotu od fior.

1982 za uzdržanje pučke mužke učione u Trogiru, izbrisane po Saboru iz proračuna pokr. učionske Zaklade god. 1889.

Ta razsuda c. k. car. Sudišta bila je po Ministru Nastave dostavljena Nj. Pr. gosp. Namjestniku dalmatinskome, nalogom da shodna odredi za izvršenje iste. Gosp. Namjestnik, usljed toga, pozvao je zem. Odbor da kroz 10 dana od uručenja Dopisa odredi što treba za rečeno izvršenje, inače da će biti prisiljen postupati, na temelju § 11 osnovnog zakona 21 prosinca 1867 o izvršivanju vladne i izvršbene moći, i § 3 Carske Povelje 20 travnja 1854, ovršnim putem proti dalmatinskoj pokrajinskoj zakladi na podmiru svote od fior. 1982.

Zem. Odbor, svojim Dopisom 17 studenoga 1888 Br. 4712, odgovorio je gosp. Namjestniku, da nemože niti smije išta razpoložiti, kako bi se izvršila razsuda c. k. car. Sudišta, jer da je Vis. Sabor svotu od fior. 1982 iz proračuna učionske zaklade izbrisao, držeći da tim vrši svoje ustavno pravo utemeljeno na postojećim državnim i zemaljskim zakonima; i da će Odbor pomenutu razsudu priobćiti Vis. Saboru pri dojdućemu zasjedanju na dalje odredbe i zaključke.

Nj. Pr. gosp. Namjestnik, svojim Dopisom 15 prosinca 1888 Br. 3285-pr. javio je zem. Odboru da je on, usljed spomenutog Odborova Odpisa, i na temelju gorinavedenih zakonskih propisa (§ 11 osn. zak. 21 prosinca 1867 i § 3 Carske Povelje 20 travnja 1854) uoblastio c. k. zemaljsko učionsko Vieće, da providi za potrebite troškove na uzdržanje pučke mužke učione u Trogiru iz ukupnog kredita pokr. učionske Zaklade za god. 1889 do iznosa od fior. 1982.

Proti ovoj Odluci c. k. Namjestnika zem. Odbor podnio je utok 28 prosinca 1888 Br. 5269 na c. k. Ministarstvo za Nastavu, tvrdeći da je odluka nezakonita sa formalnog i sa materialnog gledišta.

Po postojećim zakonima, pokrajinska Vlast opredieljena za ravnanje i nadziranje nastave u obće, a pučkih učiona ponapose jest c. k. pokrajinsko učionsko Vieće, podčinjeno jedino c. k. Ministarstvu Nastave, od koga jedino prima naredbe. C. k. Namjestnik predsjeda Vieću, ali niti može niti smije izdavati prama njemu odredaba u poslima koji spadaju pod njegovu zakonitu nadležnost. C. k. Namjestnik dakle nije mogao ni smio izdati gorinavedeno uoblašćenje c. k. pokr. uč. Vieću; nego je ovo imalo viećati i odlučiti o Odpisu Ministarstva, kojim je bila priobćena razsuda c. k. car. Sudišta; i isti odpis imao je biti upravljen Vieću a ne Namjestniku.

Odluka je nezakonita sa materialnog gledišta, jer pokrajinska učionska zaklada, po njezinu ustanovljenju kao subvencionirana zaklada, u koliko podmira njezinih troškova sliedi kroz promjenjivi doprinesak iz pokr. zaklade, nemože imati pretička, dakle ni ukupnog kredita.

Na ovaj utok još nije stiglo riešenje od c. k. Ministarstva.

Početkom tekuće godine, budući iztekao zakoniti šestogodišnji rok, bila su obnovljena sva cc. kk. Kotarska učionska Vieća. Tom prigodom, na temelju § 19 slovo *d* pokr. zakona 8 veljače 1869 Br. 6, o nadziranju učiona, zem. Odbor imenovao je članovim pomenutih Vieća sliedeću gospodu:

Za Kotar	Benkovac:	Nikolu Dapara, Jova Dimitrovića.
„ „	Dubrovnik:	Prof. Luku Zore, Ravn. Luju Klaića.
„ „	Hvar	Dn. Jakova Boglića, Petra Kasandrića.
„ „	Imoski:	Dr. Agustina Bitangu, Dr. Iku Jerkovića.
„ „	Knin:	Andru Vujatovića, Ivana Dračara.
„ „	Korčula:	Rafu Arneri. D.n Kuzmu Petkovića.

Za Kotar Kotor: Jef!a Milića,
Pavla Kamenarovića.
„ „ Makarska: Dr. Ivana Vranjicana,
Petra Muslavića.
„ „ Metkovići: Matu Glušćevića,
Niku Omana.
„ „ Šibenik: D.n Jozipa Mrkicu,
Dr. Nikolu Katnića.
„ „ Sinj: Dr. Antu Tripala,
Vjekoslava Masovčića.
„ „ Split: Dr. Gaju Bulata,
Dr. Pavu Kambera.
„ „ Zadar: Dr. Vicu Ivčevića,
Ivana Petricioli.

Sva ova imenovanja bila su, u smislu § 22 pomenutog pokr. Zakona, odobrena od Nj. Pr. gosp. Namjestnika.

Riešavajuć Molbenicu O. Celestina Medovića iz Dubrovnika za podporu, kako bi se mogao osavršiti u umjetnosti slikarstva, Vis. Sabor pri zadnjem zasjedanju, uvaživ vanrednu darovitost jur pokazanu po prositelju, izručio je molbenicu zem. Odboru preporukom da bude uslišana. Na izvršenje te preporuke, zem. Odbor udielio je O. Celestinu Medoviću vanrednu pripomoć od fior. 200. Mladi umjetnik nalazi se sada u Monakovu, gdje dobro uči i napreduje u umjetnosti.

Pokrajinsku štipendiju iz zaklade gluho-niemih uživa sada Ivanica Luketa iz Šibenika, pitomkinja u Zavodu gluho-niemih u Gorici; — onu iz Zaklade „Mamula„ Ivan Cipico iz Staroga kod Trogira, pitomac u poljodjelskom Zavodu u Križevcu; — a onu privremenu iz nove Zaklade „Frane Jozipa I“, Marin Radica iz Korčule, učenik rezarstva kod c. k. obrtničke učione u Trstu.

Tablica **A.**

Pučke učione Kraljevine Dalmacije

tečajem školske godine 1887-1888.

ŠKOLSKI KOTAR	Javne učione: Gradjans. trorazredne	Javne učione, obće redovite, mužke sa razreda: 1	2	3	4	Ukupni broj	Javne učione, obće redovite, ženske su razreda: 1	2	3	4	Ukupni broj	mješovite	Ukupni broj	Pomnčne	Posebne učione, sa pravom javnosti: mužke	ženske	Posebne učione, bez prava javnosti: mužke	ženske	mješovite	Ukupni broj pučkih učiona otvorenih preko škol. god.	Ostalo je zatvoreno preko školske godine: prie otvorenih učiona	sistemiziranih ali nikad otvorenih učiona
Benkovac	—	8	1	—	—	9	1	—	—	—	1	—	10	1	—	—	—	—	—	11	1	3
Dubrovnik	1	12	1	—	1	14	4	—	1	—	5	10	29	4	—	2	1	1	—	38	—	—
Hvar	1	9	2	2	1	14	2	3	1	—	6	—	20	—	—	—	—	—	—	21	1	—
Imoski	—	5	1	—	—	6	1	—	—	—	1	—	7	—	—	—	—	—	—	7	2	—
Knin	—	8	2	—	—	10	2	—	—	—	2	—	12	—	—	—	—	—	—	12	3	2
Korčula	1	10	3	1	—	14	5	1	—	—	6	6	26	4	—	—	—	—	—	31	—	—
Kotor	—	19	2	1	—	22	7	1	—	—	8	12	42	3	—	—	—	—	—	45	1	1
Makarska	1	8	1	—	—	9	1	1	—	—	2	—	11	4	—	—	—	—	—	16	—	4
Metkovići	—	2	1	—	—	3	2	—	—	—	2	—	5	—	—	—	—	—	—	5	1	1
Sinj	—	8	—	1	—	9	1	1	—	—	2	—	11	—	—	—	—	—	—	11	—	—
Split	—	21	7	3	1	32	4	5	1	1	11	3	46	8	—	1	1	1	1	58	3	7
Šibenik	1	8	2	—	1	12	2	—	—	—	2	—	14	1	—	2	1	—	—	19	2	2
Zadar	—	20	3	1	1	25	5	1	—	—	6	2	33	10	1	2	3	2	—	51	1	5
Skupa	5	139	26	9	5	179	37	13	3	1	54	33	266	35	1	7	6	4	1	325	15	24

Tablica **B.**

Broj učiteljskih sila i učenika

kod javnih učiona u školskoj godini 1887-8

Učionski Kotar	Učiteljske sile: učitelji: usposobljeni	izpitom zrelosti	bez svjedočbe	pomoćni	Ukupno	učiteljice: usposobljene	izpitom zrelosti	bez svjedočbe	Ukupno	vjeroučitelji stalnom nagradom	Ukupni broj	Učenici: obvezani pohadjati: Svaki dan	u nedjelje i svetčane dane	na 100 obvezanih pohadjahu: svaki dan	u nedjelje i svetč. dane	pohadjahu efektivno: svaki dan	u nedjelje i svetčane dane	na svakog učitelja izpadoše pohadjajućih učenika
Benkovac	5	3	1	1	10	1	—	—	1	—	11	602	14	81	78	490	11	45
Dubrovnik	16	6	—	4	26	18	10	1	29	1	56	1981	57	75	61	1750	35	31·0
Hvar	23	3	—	1	27	7	4	—	11	—	38	2622	69	68	52	1773	36	47·6
Imoski	4	3	—	—	7	1	—	—	1	—	8	465	33	94·1	100·0	438	33	58
Knin	9	2	1	—	12	2	—	—	2	—	14	841	120	62	51	528	64	42·3
Korčula	19	1	5	4	29	7	7	—	14	1	44	2357	106	71	64	1680	65	39
Kotor	23	11	2	4	40	8	1		9	—	49	2172	44	84·16	63·63	1828	28	37 87
Makarska	13	1	—	4	18	2	1	—	3	—	21	1148	10	71	—	816	1	38
Metkovići	2	2	1	—	5	—	1	—	1	—	6	396	—	66	—	265	—	44
Sinj	7	4	—	—	11	2	1	—	3	—	14	749	55	91·3	92·7	684	51	52
Split	43	8	—	8	59	17	9	—	26	4	89	5666	334	74·2	71·3	4202	239	49·9
Šibenik	20	3	—	1	24	4	2	—	6	1	31	1737	127	63	68	1035	87	36
Zadar	31	8	6	10	55	19	5	5	29	5	89	3009	275	77	81	2557	223	31
Ukupno	215	55	16	37	323	88	41	6	135	12	470	24045	1244			18046	873	40·25
																18919	470 / —	

Tablica C.

Nabava i poprava pokućstva kroz godinu 1887-8.

Broj	Učionski Kotar	Učionska okolina	Vrst učiona	Uzrok troška	Iznos dionični fior.	Iznos dionični nč.	Trošak ukupni fior.	Trošak ukupni nč.
1	Zadar	Sutumišica	mužka pučka	nabava pokućstva	67	—		
2	„	Privlaka	„	„	11	—		
3	„	Zemunik	„	„	7	10		
4	„	Iž mali	„	„	24	—		
5	„	Silba	„	„	7	60		
6	„	Mulat	mješovita	„	6	10		
7	„	Kukljica	mužka	„	30	—		
8	„	Silba	ženska	„	18	—		
9	„	Pag	„	„	75	25		
10	„	Preko	mužka	„	14	—		
11	„	Rab	„	„	50	—		
12	„	Posedarje	„	„	6	—		
13	„	Zadar	mužka hrvatska	„	28	—		
14	„	Pašman	„	„	8	50		
15	„	Vinjerac	„	„	34	—		
16	„	Zadar	mužka talijanska	„	19	80		
17	„	Pag	mužka hrvatska	„	42	—		
18	„	Zemunik	„	„	4	—		
19	„	Pakoštani	ženska	„	155	48	607	83
20	Benkovac	Benkovac	mužka	„	13	20		
21	„	Stankovac	„	„	5	—		
22	„	Karin	„	„	27	—	45	20
23	Knin	Razvadje	„	„	154	—		
24	„	Očestovo	„	„	27	—		
25	„	Knin	„	„	21	—		
26	„	„	„	„	39	50		
27	„	„	„	poprava pokućst.	1	50		
28	„	Strmica	„	nabava pokućstva	18	—	261	—
29	Šibenik	Prvić Luka	„	„	35	—		
30	„	Šibenik	„	„	21	—		
31	„	Zlosela	„	„	13	—		
32	„	Primošten	„	„	5	80		
33	„	Šibenik	ratarski tečaj	„	100	—		
34	„	Vodice	pučka mužka	poprava pokućst.	8	40	183	20
35	Split	Kambelovac	„	nabava pokućstva	136	40		
36	„	Veliki Varoš	„	„	89	29		
37	„	Sutivan	„	„	31	60		
38	„	Nerežišća	„	„	23	70		
39	„	Sućurac	„	„	13	70		
40	„	Gornje selo	„	„	20	—		
41	„	Supetar	„	„	55	34		
42	„	Lučac	„	„	13	40		
43	„	Jesenice	„	„	3	90		
44	„	Gomilica	„	„	23	—		
45	„	Lukšić	„	„	84	13		
46	„	Sutivan	„	„	110	50		
47	„	„	pučka ženska	„	48	—		
48	„	Veliki Varoš	pučka mužka	„	19	90		
49	„	Split	„	„	16	10		

Broj	Učionski Kotar	Učionska okolina	Vrst učiona	Uzrok troška	Iznos dionični fior.	Iznos dionični nč.	Trošak ukupni fior.	Trošak ukupni nč.
50	Split	Klis	pučka mužka	nabava pokućstva	6	50		
51	„	Novi	„	„	71	60		
52	„	Bol	pučka ženska	„	12	74		
53	„	Novi	„	„	1	50		
54	„	Bobovišće	pučka mužka	„	22	90		
55	„	Kambelovac	„	„	13	—		
56	„	Milna	„	„	18	60		
57	„	Muć	„	„	9	40		
58	„	Trogir	„	„	36	54		
59	„	Milna	pučka ženska	„	23	44		
60	„	Muć	pučka mužka	„	1	50		
61	„	Omiš	pučka ženska	„	6	—		
62	„	Pučišće	pučka mužka	„	1	60		
63	„	Praznice	„	„	20	—		
64	„	Srinjine	„	„	6	90		
65	„	Postira	„	„	6	50		
66	„	Mravince	„	„	3	50		
67	„	Škrip	„	„	3	90		
68	„	Vranjica	„	„	16	36	971	44
69	Imoski	Zagvozd	„	„	—	—	160	—
70	Makarska	Podgora	„	poprava pokućst.	10	.—		
71	„	Brist	„	„	1	-		
72	„	Vrhgorac	pučka ženska	nabava pokućstva	13	90		
73	„	Baškavoda	pučka mužka	„	10	—		
74	„	Makarska	„	„	15	70		
75	„	„	„	„	24	50		
76	„	Kozica	„	poprava pokućst.	1	10		
77	„	Zaostrog	„	nabava pokućstva	240	—		
78	„	„	„	„	17	75	333	95
79	Metkovići	Opuzen	„	„	20	—		
80	„	Metkovići	„	„	4	72		
81	„	„	„	„	128	60		
82	„	Komin	„	„	4	30	157	62
83	Hvar	Brušje	pučka ženska	„	128	40		
84	„	Vis	„	„	28	—		
85	„	„	„	„	15	50		
86	„	Svirce	pučka mužka	„	14	—	185	90
87	Korčula	Viganj	„	„	27	40		
88	„	Kučišće	„	„	66	40		
89	„	Duba	„	„	24	—		
90	„	Lumbarda	„	„	27	—		
91	„	Korčula	pučka ženska	„	32	—		
92	„	„	pučka mužka	„	35	—		
93	„	Lastovo	„	„	54	—		
94	„	Vela Luka	„	„	50	—		
95	„	Račišće	„	„	23	—		
96	„	Blato	„	„	66	—		
97	„	Korčula	pučka ženska	„	63	—		
98	„	Potomje	pučka mužka	„	30	—		
99	„	Piavičino	mješovita	„	40	—	537	80
100	Dubrovnik	Orašac	pučka mužka	„	21	—		
101	„	Zaton	„	„	31	-		

Broj	Učionski Kotar	Učionska okolina	Vrst učiona	Uzrok troška	Iznos dionični fior.	Iznos dionični nč.	Trošak ukupni fior.	Trošak ukupni nč.
102	Dubrovnik	Gruž	pučka mužka	nabava pokućstva	4	—		
103	„	Pridvorje	„	„	5	20	61	20
104	Kotor	Risan	„	„	26	60		
105	„	Zagora	„	„	24	50		
106	„	Glavatičić	„	„	66	—		
107	„	Lastva gornja	„	„	32	50		
108	„	Sv. Mato	„	„	12	78		
109	„	Kameno	„	„	31	—		
110	„	Sv. Eustaki	„	„	26	–		
111	„	„	pučka ženska	„	19	50		
							238	88
				Ukupno .	.	.	3744	02

Tablica **D**.

Trošak za nabavu učila kroz godinu 1887-8.

Za nabavu učila — ukupno fiorinâ 2730:05.

Tablica **E**.

Trošak za gradjenje ili popravljanje učionskih sgrada

kroz godinu 1887-8.

Broj	Učionski Kotar	Učionska okolina	Vlastnik sgrade	Zaklada koja je izdala novce	Iznos Predujam	Iznos Potrošak	Opazke
1	Zadar	Tkon	Uprava parohijalne crkve	Pokrajinska školska zaklada	300	—	Predujam bi plaćen iz svota proračunanih za najmovine
3	Knin	Drinovci	Jela Mazalin rodj. Skelin	„	1500	—	

Mirovinska učiteljska Zaklada.

Razhod ove Zaklade u god. 1887, kako se razabire iz Pazbroja podnešena Vis. Saboru na odobrenje, iznio je:

	f. 24.726
prama onomu od god. 1886 od	„ 23.332
Veći je za	f. 1.394

Doprinesak iz pokr. Zaklade bio je od

	f. 14.118
prama onomu od god. 1886 od	„ 13.176
Veći je za	f. 942

Zemaljski Odbor držao je shodnim, kako će se dalje vidjeti, predati ovoj zakladi novce dobivene od dohodaka i dobara ukinutih svjetovnih bratovština, i uložiti ih u obveznice na povećanje glavnice ove zaklade. I tako ta glavnica iznosi koncem god. 1888 fior. 33.650. Nazad 10 godina, tojest koncem god. 1878, iznosila je fior. 14.050. Dakle je kroz desetogodišće narasla za f. 19.600.

Skupni trošak mirovinske učiteljske zaklade u god. 1878 iznio je . . f. 11.998
Sravni li ga se sa gorinavedenim

od	„ 24.726
veći je za	f. 12.728

tojest za 106%.

Doprinesak iz pokr. Zaklade na podmiru troškova iznio je

u god. 1878	f. 11.998
gorinavedeni jest od	„ 14.118
veći je za	„ 2.120

tojest za 18%.

Odovle iztiče, da sa povišenjem troška ide uzpored povišenje posebnih dohodaka zaklade, ako ga baš i ne izravnava. Svakako se je nadati da, podpunim stupljenjem u kriepost pokr. zakona 28 travnja 1888, još ćemo se bolje približiti tome izravnanju, tako da povećanje doprineska od godine do godine postati će neznatnim. Želit je da se trošak prama dohodcim zaklade tako uredi da ona uzmogne svoje dužnosti podmirivati bez ikakva doprineska. Trebalo bi u tu svrhu nabaviti koji novi, ili povisiti još koji postojeći dohodak zaklade; i tome će doista Zemaljski Odbor obratiti svoju pozornost. Ali treba istodobno da se jako obzirno postupa pri umirovljenju učiteljskog osoblja, i da umirovljenje ne sliedi nego u slučajim prieke nužde. Rekbi da se tako do sada nije baš postupalo, sudeći po sliedećoj okolnosti.

Koncem god. 1878 bilo je umirovljenih 22 učiteljske osobe, dočim koncem godine 1888 taj broj iznosio je 71. Dakle u 10 godina 49 više, iliti 223%! To povišenje umirovljenih ne stoji u nikakvom razmjerju sa povećanjem učiona kroz pomenuto razdobje, navedeno u ovome izvješću gdje je govor o učionama.

Pokrajinska učionska Zaklada.

Iz Pazbroja ove Zaklade, koji se posebnim izvješćem podnosi Vis. Saboru na odobrenje, razabire se da je trošak u god. 1887

iznio	f. 255.264
Za god. 1886 trošak je bio od	„ 246.619
dakle više	f. 8.645

Doprinesak iz pokr. Zaklade bio je u god.

1887 od	f. 107.689
a u god. 1886	„ 105.482
dakle veći za	f. 2.207

Potvrdjena je dakle i za godinu 1887 činjenica vazda posvjedočena, naime da troškovi ove zaklade i odnosni teret zemlje postojano rastu.

Govoreći o učionam, Zem. Odbor naveo je potanko sve okolnosti odnoseće se ovome povećanju kroz minulo desetogodišće i pozivlje se na ondje rečeno.

Pošto jedan treći dio dohodaka i dobara ukinutih svjetovnih bratovština, od Države povraćenih, pripada učionam, ovdje budi spomenuto da je predaja tih dohodaka i dobara konačno jur sliedila kroz razdobje od zadnjeg

zasjedanja. Obveznice i novac bili su odmah razdieljeni medju zanimanicim, i odnosni dio učionâ predan pokr. uč. Zâzladi na račun Obćina, odnosno odlomakâ, u kojim se nalazila učiona u korist koje išao je treći dio tih dobara. Obveznice bile su vinkulirane u korist tih učiona, a novac je odbiven od učionskog doprineska. Prepirka koja je bila u pogledu predaje postala sa Obćinam Zadra i Starograda bila je na dobro izravnana, i predaja je i u ovim dvima obćinam redovito dokončana. Nepokretnine dobara, kojih je sasvim malo, nalaze se još pod upravom Povjerenstva javnih dobrotvornosti, i od njih se očekuju predlozi za diobu.

Pokr. uč. Zaklada, kao nasljednica bivše normalne zaklade, primila je u svoju vlastitu korist jedan dio zaostalih dohodaka; i zem. Odbor mjesto uniti taj novac u Zakladu na pokriće tekućih troškaka, odredio je da budu uvršteni u Mirovinsku Učiteljsku Zakladu na povećanje glavnice te zaklade. I tim se je ta glavnica povisila za fior. 7.400.

Pokrajinska Zaklada.

Posebnim izvješćem podnešen je Visok. Saboru na pretres i odobrenje Pazbroj pokrajinske Zaklade za god. 1887.

Troškovi godine, sa onimi nadošlim na račun prošlih godina, bili su od	f. 428.444
Dohodci na račun takodjer tekuće i pošlih godina bili su od	„ 472.098
Imao se dakle *višak* od . .	„ 43.654

Ovaj povoljni uspjeh ima se pripisati s jedne strane štednji postignutoj mal da ne pri svim točkam razhoda; a s druge povećanju dohodaka, u koliko pristojbina poreza izravnih i neizravnih, na koju su udareni pokrajinski prirezi, bila je veća od proračunane.

Aktivna imovina pokrajinske zaklade računana po načinu prošlih godina, izpustiv naime od aktivnosti vriednost baštine, a od pasivnosti pokrajinski dug, iznosila je koncem

godine 1887	f. 307.944
prama onoj koncem g. 1886 od	„ 256.517
veća je za	„ 51.427

Po novome obliku računanja, čista konačna aktivnost pokrajinske zaklade iznosila je koncem god. 1887 . . fior. 710.680, kojoj treba nadodati vriednost nove bolničke sgradje u Dubrovniku, pa svih pokretnina, koje su se kod iste nalazile koncem godine 1887.

Premda je nova bolnica Dubrovačka dokončana, i od mjeseca srpnja prošle godine zapremljena, konačni račun gradnje i nabavâ još nije sasvim uredjen; i nezna zem. Odbor hoćeli mu biti moguće podnieti ga Visokom Saboru na odobrenje još kroz dojduće zasjedanje. U toliko po izplatam učinjenim može se reći da skupni trošak gradnje i nabavâ iznosi po prilici fior. 200.000.

Da uzmogne Vis. Sabor predočiti se skupni pregled gospodarenja sa pokrajinskom zakladom kroz minulo desetogodišće 1878-88, ovdje ćemo navesti skupni trošak i dohodak za svaku od tih godina. Podatci za godinu 1888 niesu točni, jer Pazbroj još nije uredjen; to nije pravi izpadak po pristojbini za rečenu godinu, nego je izvadjen od skupnih učinjenih izplata.

Godine	Trošak	Dohodak	Pretičak ili *manjak*
1879	f. 284.058	f. 331.755	f. 47·697
1880	„ 365.949	„ 324.643	„ *41.306*
1881	„ 347.394	„ 349.416	„ 2.022
1882	„ 337.676	„ 348.964	„ 11.288
1883	„ 381.346	„ 350.272	„ *31.074*
1884	„ 401.070	„ 365.638	„ *35.452*
1885	„ 407.872	„ 445.309	„ 37.437
1886	„ 390.705	„ 454.386	„ 63.681
1887	„ 428.444	„ 472.098	„ 43.654
1888	„ 430.161	„ 463.832	„ 33.671

Kako se vidi, znatno je poskočio trošak od god. 1879 do 1880, a to sa sliedećih uzroka. U god. 1880 izvele su se surazmjerno velike radje putâ da se pruži stradaju-

ćemu narodu prigode da prežive. Za god. 1879 nije bio glasovan nijedan proračun, i zato pri troškovim trebalo se držati onog glasovana za god. 1877, i tim stegnuti sve troškove, osobito pri učionam i upravi. God. 1879 nije bilo Sabora, i tim se je prištediio fior. 10.000 po prilici. — Razlika medju trošcim godine 1881 i 1882 od fior. 10.000 imao se pripisati gorinavedenoj okolnosti, jer godine 1882 nije bilo Sabora. — Veći trošak godine 1883 prama onomu godine 1882 proizvire odtole, što nabave za novu bolnicu i ludnicu u Šibeniku bile su učinjene sredstvim obične uprave. — Višak troška u god. 1884 prouzrokovan je prvim pokrajinskim dugom, za koji se je u onoj godini platilo za prvi put kamata i amortizacija, koja iznosi na godinu fior. 20.000 po prilici. — Razlika medju god. 1884 i 1885 neznatna je. — God. 1886 pao je trošak, jer one godine radi manjeg broja primljenih bolestnika znatno je pao trošak na bolnice. — Za godine 1887 imamo opet povišenje troška usljed drugog pokrajinskog zajma.

Po navedenoj izkaznici vidi se da kroz desetogodišće imalo se je pristojbine pretička fior. 131.618, koja se malo razlikuje od faktičnog pretička, radi neizbježivih popravaka u početnim ostancim.

Da se vidi kako je baš u tome pogledu, ovdje ćemo navesti iznos konačne aktivne imovine pokrajinske zaklade za svaku od deset godina. Ona za god. 1888 nije točna, jer, kako rečeno, konačni račun još nije uredjen; i opredieljena je sbrojitbom imovine za god. 1887 sa vjerojatnim pretičkom god. 1888.

God.	1879	. . .	f. 211,786
„	1880	. . .	„ 190.656
„	1881	. . .	„ 190.223
„	1882	. . .	„ 173.831
„	1883	. . .	„ 186.228
„	1884	. . .	„ 149.866
„	1885	. . .	„ 192.805
God.	1886	. . .	„ 256.517
„	1887	. . .	„ 307.944
„	1888	. . .	„ 341.615

Kroz desetogodišće dakle konačna aktivna imovina pokrajinske zaklade faktično se povećala za fior. 129.829. Mala razlika medju ovom svotom i gorinavedenom od fior. 131,618 pristojbenog pretička ima se pripisati pomenutoj neizbježivoj promjeni u početnim ostancim, osobito neutjerivosti raznih malih vjerovnina pokr. Zaklade.

A sada ćemo navesti promjene u pokrajinskim nametim kroz minulo desetogodišće. Odredbina na uvoz piva i žesti, uvedena od god. 1880 unapried, odgovara po udarenome razmjerju prirezu potrošarini od 100%; neće biti dakle napose navedena, nego je sadržana pod prirezom potrošarine.

		Prirez izravnim porezom	Prirez potrošarini na vino i žeste	Prirez potrošarini na sve ostale stvari
God.	1879	25%	100%	75%
„	1880	26 „	100 „	75 „
„	1881	27 „	100 „	75 „
„	1882	28 „	100 „	75 „
„	1883	28 „	100 „	75 „
„	1884	30 „	100 „	75 „
„	1885	33 „	100 „	100 „
„	1886	33 „	100 „	100 „
„	1887	34 „	100 „	100 „
„	1888	34 „	100 „	100 „

Dakle kroz minulo desetogodišće pokrajinski prirez izvravnim porezim povišen je od 25 do 34%, tojest za 9%, a potrošariši na sve stvari podvržene ovome porezu, izim vina i žesti, povišen je od 75 na 100%, tojest za 25%. Pri sadašnjoj pristojbini državnih izravnih poreza može se držati da svaki 1% prireza daje fi. 6.300; a uspjeh zadnjih godina ovlašćuje poprimiti da 25 % povišenja prireza potrošarine daje dohodka pokrajinskoj zakladi promjerno fior. 30.000. Dakle povišenjem nameta, postiglo se više dohodka fior. 86.700. Naprotiv troškovi zemaljske zaklade, kako gori naznačeno, povećali su se kroz desetogodišće od fior. 284.058 na fior. 430.161, tojest za

fior. 146.103. Kamata i amortizacija dvojih pokrajinskih zajmova izpada po prilici na fior. 36.000 na godinu. Odbijemoli ovu svotu od navedenog povišenja pokrića i troška, imamo da, dočim su obći troškovi poskoćili za fior. 110.103, dohodak od povišenja nameta iznio je fior. 50.700.

Ako se ovome izpadku još dodade okolnost, da kroz minulo desetogodišće mnogi troškovi u gradnju i uredjenje novih bolnica bili su uzdržani sredstvima obične uprave*) i da su ti troškovi vanredni učinjeni za jedanput; i druga okolnost, da se je osobito u zadnjim godinam imalo znatnih pretičaka, može se po navedenim činjenicam zakljnčiti, da neizbježivo većanje pokrajinskih troškova ide uzporedno sa većanjem prihoda uz iste namete, tojest uzporedno sa većanjem troškova ide i ono porezne snage pokrajine. Budeli se ovom stazom stupalo, biti će i unapried moguće voditi upravu pokrajine bez više obterećivati pučanstvo, dok to povećanje neće sliediti nego baš za vanredne potrebe.

Znameniti znak svake uprave jest razmjerje medju skupnim i upravnim troškovima. Po zadnjem konačnome računu, skupni godišnji trošak pokrajinske zaklade izpao je na fior. 430.161. Doda li se ovomu godišnji trošak pokrajin. poljodjelske zaklade su fior. 16.000, imamo fior. 446.161. Upravni troškovi zadnje godine izpali na fior. 28.042. Dakle ne iznose nego 6.3 %.

Po parlamentarnome ljetopisu D.r Kohna za god. 1889, iznosio je postotak upravnih troškova pokrajinske zaklade u god. 1888:

u Kraljevini Českoj	4 %
u Kraljevini Galiciji	6 „
u Donjoj Austriji	6 „
u Koruškoj	6 „
u Štajerskoj	6 „
u Trstu	7 „
u Kranjskoj	8 „
u Moravskoj	9 „
u Gorici	10 „
u Solnogradskoj	10 „
u Istriji	11 „
u Šležkoj	13 „
u Bukovini	18 „
u Tirolu	23 „

Primjetiti je da godišnji skupni troškovi iznieli su:

u Českoj	11,431.000
u Galiciji	4,476.000
u Donjoj Austriji . . .	7,068.000
u Koruškoj	975.000
u Štajerskoj	4,533.000
u Trstu	3,426.000
u Kranjskoj	777.000
u Moravskoj	3,771.000
u Gorici	409.000
u Solnogradskoj . . .	435.000
u Istriji	359.000
u Šležkoj	533.000
u Bukovini	202.000
u Tirolu	593.000

Sravne li se navedeni podatci sa navedenim postotkom upravnih troškova pokrajinske zaklade dalmatinske, lasno se razabire da je stanje Dalmacije u tome pogledu sasvim povoljno, jer se sa pokrajinskom zakladom posve štedljivo upravlja.

Po svemu što navedosmo vidi se da upravom pokrajinske zaklade sa svakog gledišta može se biti zadovoljni, i nije čuda da kredit pokrajine i u daljem svietu uživa dobar glas. U izvješću zasjedanja god. 1886 zem. Odbor imao je prilike navesti razne ko-

---

*) Potrošilo se:

za bolnicu i ludnicu u Šibeniku . . .	f. 336.367
za bolnicu Zadarsku	„ 235.094
za bolnicu Dubrovačku	„ 200.000
Skupa .	f. 771.461

Dobilo se:

od dva zaima	f. 475.000
od Drž. lutrije	„ 80.000
od glavnica Dubrovačke boln.	„ 55.000
od prodaje starih bolnica u Zadru i Šibeniku	„ 12.000
	f. 622.000
podmireno iz pokr. Zakl	f. 149.461

ristne ponude od novčanih zavoda učinjene, kad se je radilo o sklopljenju drugog pokrajinskog zajma; a sada će spomenuti kako obveznice obaju pokrajinskih zajmova kotiraju se danas na bečkoj burzi sa 103%, tojest 3% vrh *pari.*

Ministarstvo financija dozvolilo je da i za god. 1889 ostane se pri upravi sa novcem kod učionske i mirovinske zaklade pri načinu uporabljenu prošlih godina, naime da pokrajinska zaklada koncem godine podmiruje dug državnome eraru za predujmove kroz godinu učinjene pomenutim zakladam.

Drži zem. Odbor da neodgovara ponosu i dostojanstvu pokrajinskog zastupstva dalje moljakati za tu povlasticu. I zato početkom godine 1890 predujmovi državni učionskoj i mirovinskoj zakladi biti će svakog mjeseca podmireni iz pokrajinske zaklade. U tu svrhu treba da ova zadnja bude obskrbljena obilnim blagajničkim pretičcima; a da ti neotančaju, nikakav trošak nesmije unapried biti podmiren tim ostatcim, a zem. Odbor usilovan je predložiti Vis. Saboru u predračunu pokr. Zaklade dojduće godine da prirez izravnim porezom bude povišen za 1%. U slučaju paka da bi u mjesecim, kad je utjerivanje prireza sporo, pomanjkalo novca za podmire državnome eraru, ima zem. Odbor kod dva velika novčana zavoda otvoren kredit za nabavu potrebita novca uz umjerenu kamatu.

Puti.

Pošto je podpuno uredjen predielni put od Vodica do Bribirskih „Mostina“, bi na istom namješteno nadzorno osoblje i providjeno sve potrebito za dobro uzdržanje puta.

Bili su konačno zatvoreni i obistinjeni računi o trošku uredjenja. Po tim računima, zapalo je cielo uredjenje fior. 18.435:11. A budući je duljina puta od kilometr. 21, trošak za svaki kilometar iznosi promjerno fior. 877:86, i doista je umjeren.

Od navedenog skupnog troška, spada, po propisim pokr. zakona 7 travnja 1873 Br. 24 o putim nedržavnim, na pokrajinsku zakladu fior. 7.405:32, a na Obćinu Skradinsku i Tiesanjsku fior. 11.029:79, medju kojim idu razdjeljeni po razmjerju duljine odnosnog komada puta, koji leži na zemljištu svake Obćine.

Sa ovim putem od Vodica do „Mostina“ uredjeno je kroz deset minulih godina i stavljeno u podpuni red kilom. 264,5 predielnih puta. Raznim zakonima proglašeno je kroz ovo vrieme za kilom. 659 predielnih puta; dakle je uredjeno preko trećine istih. Ali ako se u obzir uzme da su neki od proglašenih puteva, usljed gradnje državnih cesta ili drugih uzroka, postali suvišnim, a da su neki od male važnosti, tako da će se mučno doći do njihove gradnje, može se računati da je polovica od priznatih puta potrebitih za oveći promet u zemlji jur uredjena, i u toj polovici nalaze se najvažnije prometne pruge.

Za uredjenje navedenih kilom. 264, 5 predielnih puta, potrošeno je iz pokr. zaklade, na temelju propisa pokr. zakona 7 travnja 1873, skupa fior. 99.983:72, i to kako rečeno u zadnjih 10 godina, dakle na godinu popriečno fior. 9.998 — mal da ne fior. 10.000; a na svaki kilometar popriečno fior. 382. Zanimane Obćine potrošile su sa njihove strane, većim dielom u novcu a nešto u nadnicam, po prilici koliko i pokrajinska zaklada; ali je ova morala cieli novac predujmiti, uz povratak kroz više godišnjih rokova. Kad se promisli na tiesne okolovštine pokr. zaklade, treba priznati da je u zadnjih 10 godina prilično dosta učinjeno.

Za dobro uzdržanje uredjenih predielnih puta namješteno je na istim 24 cestara, tako da popriečno svaki cestar bavi se duljinom puta od 11 kilometara. Nadzor puta i cestarâ povjeren je — za Mučki i Trogirski predjelni put, posebnom pokrajinskom nadcestaru sa sjedalištem u Drnišu – a za ostale cc.

kk. nadcestarim u Benkovcu, Šibeniku, Zagvozdu i Župi uz prilične nagrade. Predielni put od Zadra do Posedarja pregleda mjernik zemaljskog Odbora; i isti svake godine po jedan put najmanje obadje sve predielne pute u pokrajini.

Za cestarsko osoblje i ostale omanje radje uzdržanja, spadajuće po zakonu na teret pokrajinske zaklade, troši se popriečno svake godine fior. 5000; dakle zapada na svaki kilometar fior. 17:77. Potrebiti pjesak, i radnike za radje čišćenja puta, dužne su nabavljati zanimane Občine; i to čine obično uz predujam sa strane pokrajinske zaklade. Trošak občinski izpada mal da ne jednak onomu pokrajine; tako da može se računati da u uzdržanje troši se na godinu fior. 36 za svaki kilometar. Naravno da se pod tim razumjevaju običajne redovite radje uzdržanja, a da nisu ubrojene vanredne, koje slučajno nastaju usljed povodnja ili drugih elementarnih nesgoda.

Osim troška na predielne pute, ima pokr. zaklada i drugih u putne svrhe, naime u podpore Občinam za uredjenje i uzdržanje občinskih puta. Pod tim naslovom, kako poznato, troši se na godinu do fior. 4000 projerno; dakle u 10 godina fior. 40.000.

Nego ovom prigodom ima se primjetiti, da uzprkos opetovanim periodičnim pozivim i ponutkovanjim sa strane zem. Odbora, većina Občina još nije razredala svoje pute u smislu § 26 pomenutog pokr. zakona 7 travnja 1873, niti sastavila očevidnicu u smislu § 29 istog zakona. Svakako bilo bi željeti da u obće življa marnost u korist svojih puta zavlada kod njekoliko občinskih zastupstva.

Ministarstvo unutrnjih posala, svojim Odpisom 25 rujna 1888 Br. 17068 (Z. O. Br. 4227) po drugi put je zaniekalo doprinesak iz državnih sredstava uredjenju predielnog Poljičkog puta; a to jer, pri velikom trošku koji država nosi za državne ceste, slične podpore mogu se udieliti samo za pute važne sa vojnog gledišta, što ne biva u pogledu Poljičkog. Usljed toga zem. Odbor, uvjeren da bez državne podpore na oblakšanje občinskog doprineska nije moguće izvesti uredjenje, obustao je od svakog koraka da započme radje.

Nego medjutim je Ministarstvo odobrilo osnovu za izvedenje državne ceste od Omiša do Zadvarja kroz Cetinsku dolinu na lievoj obali, i odlučilo da se krčenje ceste započme odmah kad bude osiguran občinski doprinesak. Jednom kad ta cesta bude dogradjena, lasno je uviditi da prvi dio predielnog puta Poljičkog, proglašena zemaljskim zakonom 13 prosincâ 1886 Br. 39, naime onaj dio koji kroz Poljica ide od Stobreča do Blata, postaje suvišan, u koliko dio važne prometne pruge od hercegovačke granice do Splitske luke, i prestaje dakle potreba da se taj dio gradi kao predielni put. U koliko paka taj dio puta imao je služiti mjestnome prometu Poljičkih sela medju sobom i sa gradom Splitom, moći će se isti nadomjestit shodno udešenim občinskim putima. S jedne strane valjat će kao občinski urediti put od Stobreča preko Tugara do Gate, i to uz običajne pripomoći iz pokr. Zaklade. S druge strane lasno će biti svezati gornja sela kratkim komadom občinskog puta sa Cetinskom obalom, a onda rieku premostiti i navedene pute spojiti sa novom državnom cestom. Selo Podgradje dalo je jur napraviti nacrt i osnovu kamenog mosta preko Cetine, koga kani sagraditi u navedenu svrhu, i pitalo je pripomoć za tu gradnju iz pokrajinske zaklade, koja mu je bila i obetana u prilično obilatom iznosu.

Na slični način najbolje će biti sagraditi i urediti kao občinski put onaj takozvanih sjevernih Poljicâ, naime od Blata preko Trnbusa, oba Dôca i Osoja do državne ceste iz Splita u Sinj. Jedan dio tog puta jur je prokrčen po nastojanju Občine Sinjske, uz pripomoć iz pokr. Zaklade.

Dokončanjem gradnje državne ceste iz Makarske preko Zadvarja na Šestanovac, spojena je Imotska krajina sa Makarskim Primorjem, a to putem preko Škobaljuše, koji je jur pod pokrajinskom upravom, i čini dostavni dio predielnog puta Poljičkog. Taj dio puta postaje sada mnogo važnim za goripomenuti promet; i treba što prije latiti se uredjenja komada od Podbabja do Imotskoga, a i dalje od Imotskoga do Hercegovačke granice kod „Cvitića-mosta".

Kad je Ministarstvo — kako gori spomenuto — odobrilo osnovu državne ceste iz Omiša do Zadvarja kroz Cetinsku dolinu, obratilo se je Občini Omiškoj, pozivom da kroz pravovaljani zaključak občinskog vieća, koji da ima odobriti zem. Odbor, potvrdi obetanje prije učinjeno od obć. Opraviteljstva glede doprineska Občine za gradnju ceste. Občinsko Vieće dragovoljno je pristalo na poziv, i zaključilo doprinesak, koji je imao sastojati u zemljištu, novcu i dnevnicam občinara.

Priobćen zaključak na odobrenje zem. Odboru, ovaj je našao da isti djelomice ne sudara sa postojećim zakonima, a svakako da je ogroman prama ekonomičkoj i poreznoj snazi Občine. Zato nije odobrio zaključak, nego ga je Občini povratio, pozivom da drugi stvori bez navedenih mana. Istodobno je udielio shodne savjete Občini, upućujuć ju kakav bi imao biti novi zaključak. Čini se da je občinsko Vieće te opomene uvažilo, i da je novostvoreni zaključak takav da će dobiti odobrenje zem. Odbora; a s druge strane da će zadovoljiti i Vladi, tako da se je nadati da će možda u dojdućoj godini gradnja tog toli živo očekivanog puta započeti.

Rješavajuć odnosnu molbenicu Občine Metkovske, Vis. Sabor je zaključio da se najtoplije Vladi preporuči, neka što prije dade sagraditi gvozdeni most preko Neretve kod Metkovića.

Ta preporuka, shodno po zem. Odbora

popraćena i zagovarana, bi uvažena, i Ministarstvo je odlučilo da se most gradi uz doprinesak pokrajinski i občinski. Sada se radi o utonačenju tog dvostrukog doprineska.

Istom prigodom, Vis. Sabor je zaključio, na riešenje druge molbenice iste Občine, da preporuči Vladi neka o državnom trošku sagradi cestu: Novasela-Vid-Metkovići.

Rekbi da i ova preporuka, posve temeljita, pri sadašnjim promjenutim okolovštinam u Neretvi, nije ostala bez odziva kod Ministarstva, i da su naloženi potrebiti izvidi za izradjenje osnove, koja da se ima staviti u doticaj i suglusje sa goripomenutom gradnjom gvozdenog mosta. I zbilja jedino na taj način takozvana sredozemna cesta bila bi bez prekinuća, i bez potrebe prebrodarenja Neretve, skopčana sa obalnom cestom koja vodi u južne kotare Dalmacije.

Želje izražene po Visok. Saboru da bi Vlada o državnom trošku gradila put Šestanovac-Aržano — jur proglašen predielnim —, i da bi dala utvrdit lievu obalu Neretve od Opuzena do kule Norinske na način da bude mogla služiti kolnim putem, bile su priobćene Nj. Pr. gosp. Namjestniku i toplo preporučene po zem. Odboru; ali se nije dobilo nikakva riešenja.

Nalozi podani zemalj. Odboru da kroz mjernika dade svršiti nacrt predielnog puta na otoku Braču i načiniti nacrt predielnog puta na otoku Korčuli, niesu mogli biti izpunjeni uz najbolju volju Odbora, jer Odborov mjernik neprestano je bio zaposlen gradnjom osamicâ kod bolnice Šibenske i kod Zadarske. To zaposlenje trajat će još barem za jednu godinu; i zato se moli Vis. Sabor da bi izvolio za sada pomenute naloge ne ponavljati.

Za vrieme od zadnjeg Saborskog zasjedanja bile su udieljene sliedeće pripomoći za uredjenje i popravu občinskih puteva:

Obćini Kuni za put od Piavičina	f.	130
„ Cavtatu za obćin. pute u obće	„	120
„ Stonu za put od Stona do Slanoga	„	400
„ Imotskoj za put od Kozice do Runovića	„	300
„ Novskoj kod Trogira za put Sv. Nikole	„	200
„ Vrlici za put od Sivih-Brda do Kršića	„	200
„ Vhrgorskoj za tri mosta u „Raztoku"	„	300
Skupa	. f.	1650

Ali su mnoge prošnje Obćinâ u svrhu podpore prispjele zadnjih dana na Odbor, i biti će do skora rješene.

Vode.

Vrhovnom Odlukom 17 lipnja 1888 bila je potvrdjena zakonska osnova glede uredjenja rieke Krke i njezinih pritoka niz rieku do Bilušić-Buga.

Ministarstvo Poljodjelstva, kad je prijavilo pomenuto previšnju potvrdu, pozvalo je c. k. Namjestnika da u smislu § 6 zakona ugovori sa zem. Odborom vrieme kada se radnje imadu započeti i sve potanje odredbe glede izvršenja podhvata. Tom prigodom isto Ministarstvo, dogovorno sa onim Pravde, pitalo je izjavu da li bi shodno bilo kod radnja uredjenja uporabiti kazničare. Usljed togâ sastalo se je kod c. k. Namjestništva mješovito povjerenstvo, u kome je bio zastupan zem. Odbor po prisjedniku D.ru Klaiću i zaključilo je:

1. Da radnje imadu započeti dojdućom godiuom 1890, uz predpostavu da do početka iste godine bude ustanovljena vodena zadruga u Kninu.

2. Da za izvedenje podhvata, ravnanje radnje, upravu zaklade za uredjenje, i sve ostale potankosti ima biti ustanovljeno pokrajinsko povjerenstvo za uredjenje Krke pod predsjedništvom c. k. Namjestnika, sastavljeno od predstavnika Vlade, zem. Odbora i zanimanih posjednika; i da to povjerenstvo ima djelovati i upravljati po stanovitoj odredbi, predloženoj po zastupniku zem. Odbora, i primljenoj uz neznatne promjene.

3. Da za radnje uredjenja mogu se uporabiti kazničari, ostavljena buduć sudbenoj vlasti sva odgovornost za njihovo nadziranje i ukonačenje. Kasnije biti će opredieljen iznos nadnice tim kazničarim.

Ovaj ugovor, pošto je dobio potvrdu zem. Odbora, bio je prosliedjen Ministarstvu za odobrenje. Istodobno c. k. Namjestništvo izdalo je shodne odredbe prama kotarskome Poglavaru u Kninu za ustanovljenje vodene Zadruge.

Dakako da ne samo od ovog zadnjeg ustanovljenja zavisi početak radnja uredjenja, nego i od potvrde zakonske osnove o utemeljenju zaklade za poljodjelska poboljšanja; jer uporabom te zaklade jedino biti će moguće nabaviti novčana sredstva na pokriće troškova spadajućih na zemlju i na vodenu zadrugu. Nego, kako rečeno u prvom dielu ovog izvješća, sva je prilika da rečena osnova, izpravljena pri zadnjem zasjedanju, na temelju prigovora istoj učinjenih od strane zanimanih Ministarstva, dobiti će da skoro previšnju potvrdu.

Kako je poznato Vis. Saboru, zemaljski Odbor živo obraća — osobito od nekoliko godina — svoju pozornost na uredjenje voda u zemlji. Do sada više radnja je izvedeno u pogledu uredjenja bujica, o kojim potanko je izvješćeno pod naslovom „Poljodjelstvo" skupa sa pošumljenjem. Ali uredjenje Krke, ako se izvede, biti će prva oveća radnja smjerajuća na poboljšanje zemljišta, i tim na sve važne posljedice odtole iztičuće. Uhvati je da neće ostati osamljena, i da će ju još druge sliediti.

Visoko Ministarstvo Poljodjelstva dobrohotnim nastojanjem, i obilatim podporam iz

državnih sredstava, podupire sve podhvate odnoseće se na uredjenje voda.

Odlukom 8 srpnja 1888 Br. 5954 rečeno Ministarstvo u smislu § 10 zakona 30 lipnja 1884 Br. 117, priznalo je da uredjenje bujice „Suhave“ kod Mućа od javne je koristi, i odobrilo je predloženu mu osnovu radnja uz ukupni trošak od fior. 7140. Tome trošku izjavilo se Ministarstvo spremnim doprinieti fior. 3760, uz uvjet da ostalo bude pokriveno pokrajinskim i obćinskim sredstvima, i da Obćina Muća uzme na se trošak uzdržanja radnja. Zem. Odbor primio je na teret pokr. poljodjelske Zaklade fior. 1680, koji da se izplate u dva jednaka godišnja obroka. Obćina Mućka sa njezine strane izjavila se je spremna na doprinesak fi. 1700, falećih na pokriće skupnog troška, ali je odbila primiti na se troškove uzdržanja. Zem. Odbor odgovorio je Obćini, dokazujuć joj kako ti troškovi nemogu biti znameniti prama razpoloživim obćinskim sredstvim, i kako zanijekanje uzdržanja od strane Obćine moglo bi osujetiti ovaj podhvat, toliko važan za onu Obćinu; jer bujica Suhava pri povodnjam veliku škodu nanosi poljima. Još nije stigao konačni odgovor Obćine.

Odlukom 10 veljače 1889 Br. 13225 ex 1888, isto Ministarstvo odlučilo je, na temelju goripomenutog zakonskog propisa, da dovršenje radnja oko uredjenja bujice „Pavjak“ kraj Sinja javne je koristi, i odobrilo je odnosnu osnovu sa skupnim troškom od fior. 6000. Ministarstvo je spremno doprinieti fior. 3900, ako zemlja i Obćina doprinesu ostalo. Zem. Odbor primio je na teret pokr. poljodjelske zaklade fior. 900, i pozvao je Obćinu Sinjsku da na teret obćinski primi ostalo, i uzdržanje radnja. Obćinsko Vieće imalo je pretresati o predmetu kroz mjesec lipanj t. g., i sva je prilika da će se dragovoljno odazvati njemu postavljenu zahtjevu. Radnje uredjenja imale bi odmah početi, i trajati tri godine.

Pri zasjedanju god. 1887, Vis. Sabor dao je nalog zem. Odboru neka se pobrine da se što prije učini osnova za uredjenje, odnosno presušenje polja Imotskoga, a svakako promjeni dosadanji zaludni način radnja. Na odnosni Dopis, kojim je navedeni nalog priobćen i zagovaran, c k. Namjestništvo je odgovorilo Dopisom 16 srpnja 1888 Br. 13341 (Z. O. Br. 3016), kojim je dokazalo, na temelju obrazloženog izvješća nadmjernika Tamino, da je neshodno, dapače i nemoguće, sastaviti posebnu osnovu za uredjenje i prosušenje Imotskoga polja. Razlozi te neshodnosti i nemogućnosti leže u tome, što uredjenje polja Imotskoga uzko je skopčano i zavisi od uredjenja rieke Vrlike, odnosno Mlade, Tihaljine i Trebisata, koje većim dielom teku na zemljištu Hrcegovačkome. Odonle valja uredjenje početi; i u tu svrhu Vlada se je odavna stavila u odnošaj sa onom za Bosnu i Hercegovinu. Ova zadnja obratila je svoju pažnju predmetu; i u svrhu da sastavi podpunu i obširnu osnovu uredjenja, odredila je razna opažanja i razne razvide, koji se čine i na dalmatinskome zemljištu, kako bi se sakupili podatci za tu osnovu. Posao je to dug i mučan; ali jednom kad se radi da se postigne korjenito uredjenje bolje je i dulje počekati, nego trošiti u zaludne pokušaje.

Rješavajući molbenicu Obćine Vrličke, Vis. Sabor pri zadnjem zasjedanju naložio je zem. Odboru da Obćini bude udieljena što obilatija pripomoć za uredjenje ljekovite česme. Na izvršenje tog naloga, zem. Odbor udielio je Obćini Vrličkoj pripomoć od fior. 700.

Za vrieme od zadnjeg zasjedanja udieljene su iz pokrajinske zaklade sliedeće pripomoći Obćinam za nabavu pitke vode:

Obćini Lećevici za bunar pod obć. kućom	f.	200
Istoj za bunar u selu Visokoj	„	150
„ Supetru za vodu u selu Škripu	„	200

Obćini Ninu za čartnju u Ražancim	f.	100
„ Rabu za nakupnice u Barbatu	„	200
„ Zlarinu za čatrnju u Šepurinam	„	250
„ Salim za lokvu u Birbinju .	„	150
„ Trogiru za čatrnju u Labinu	„	150
Svega	f.	1400

Osim toga bi udieljena pripomoć od fior. 160 za uredjenje luke u selu Rivnju, na otoku istog imena, u Obćini Zadarskoj.

Zaprate i osudjenici

u Robijašnicam Ljubljane i Lankowitz-a.

Zapratni troškovi godine 1888 iznosili su fior. 654:30; manji su fior. 390:53 nego godine 1887. Tome je uzrok manji broj zapratnih presuda izdanih od nadležnih Vlasti.

Na dopunjenje lanjskog izvještaja glede obćinskih tamnica, ima se nadodati da je Obćina Zadarska sada obskrbljena vlastitom tamnicom, tako da od 21 Obćine, kao zapratne postaje, 14 imaju vlastite tamnice a 7 služe se sudbenijem zatvorima. Od ostalih Obćina, koje nisu zapratne postaje, 47 imaju svoje vlastite tamnice, 5 služe se sudbenijem a 11 nemaju tamnica.

Od zadnjeg saborskog zasjedanja Povjerenstvo za izvršenje zakona 24 svibnja 1885 nije se sastajalo, te nije izdata nikakva nova osuda na zatvor u Robijašnicma.

U Ljubljanskoj Robijašnici umro je na 21 listopada 1888 Karlo Radio, jedini dalmatinac osudjen na prisilnu rabotu u onome Zavodu. — Matilda udovica Pir izvršava odmjerenu pedipsu u ženskoi Robiijašnici Lankowitz-a.

Pismom 12 rujna 1888 Br. 3560 Odbor se je obvezao napram Zemaljskomu Odboru Kranjskomu, na neizviestno vrieme, da će i odsle slati u Lubljansku Popravnicu svoje kazničare, uz uvjete postavljene ondešnjim Dopisom 20 kolovoza 1888 Br. 5518.

Ukonačenje Žendarmarije i Vojske.

Dopisom 7 lipnja 1888 Br. 421 c. k. pokrajinsko Žandarsko Zapovjedništvo podnielo je predračun za ukonačenje Žandarmerije godine 1889 u iznosu fior. 28.425:95, više fior. 408:96 nego godine 1888 (Br. 2377). Ta je svota uvrštena u pokrajinski predračun tekuće godine, odobren u Saborskoj sjednici 16 lipnja 1888. U spomenutoj svoti ulaze fior. 2322:48 kao *treći* godišnji doprinesak na isplatu duga od fior. 13934:90 za pokućstvo i ukonačenje povišenog broja žandara u Boki kotorskoj kroz godine 1882, 1883 i 1884.

Uzrok je većem trošku, od fior. 408:96, što su novim pogodbam poskočile ciene stanova žandarskih u Šibeniku, Konjevratim, Starigradu i Blatu, te i uvrštenjem potrebitog iznosa za bieljenje državnih stanova u Boki Kotorskoj.

Upostavljena je Žandarska postaja u Miljevcim, Obćine Drniške, i unajmljen stan za 6 godina cienom fior. 160 godišnjih (Br. 5224).

Pošto c. k. Namjestništvo nije pristalo na želju Obćine Vrličke da se uzpostavi ukinuta *pokretna četa*, još traje razprava o ustanovljenju jedne nove žandarske postaje u području Obćine Vrličke (Br. 5034, 181, 723).

Ukinuta je žandarska postaja u Ražancim Obćine Ninske a ustanovljena nova u Polesniku istom godišnjom stanarinom od fior. 110 (Br. 2007).

Ostalo je kao lani 117 postaja u cieloj pokrajini, dočim je prevremena ona u Siveriću. Pod zapovjedništvom jednoga podpukovnika služi 9 častnika i 631 žendar, od kojih ima 15 stražmeštara i 106 poštovodja. Prama ukupnom pučanstvu dopada po 1 žendar u službi na 760 stanovnika. — U Boki u 26 postaja služi 167. žendara, te po tom 1 žendar dopada na 202 stanovnika.

Kako je rečeno u izvješću Vis. Saboru pri zasjedanju god. 1886, koncem rečene godine stupio je u život pokr. zakon 12 svibnja 1886 Br. 18 na izvedenje propisa § 23 drž. zakona 11 lipnja 1879 Br. 93 glede troškova za stalno ukonačenje vojske. Pošto je bilo ugovoreno sa c. k. vojničkim Zapovjedništvom, da vojničke vlasti predujmivaju pokrajinsku doplatu pak je dostavljaju zem. Odboru na podmiru u tromjesećnim računima, kao što rade za priprege, stoprv u god. 1888 došli ti računi na izplatu za god. 1887 za ukonačenje u Boki Kotorskoj; jer samo u tom Kotaru ukonačeno je stalno odiela vojske u vojarnam podanim od Obćina, uz doplatu ulanačenu u pomenutome zakonu. U Gružu, gdje je ukonačen bataljun 81 domobranstva, naknada je uredjena ugovorom koji traje do konca godine 1891, i iznosi godišnjih fior. 1066:38.

Izplate učinjene na teret pokr. zaklade u god. 1888, za trošak odnoseći se g. 1887, izniele su za ukonačenje u Boki Kotorskoj fior. 2641:78. Skupa dakle potrošilo se je pod ovim naslovom fior. 3708:16.

Priprege.

C. k. Ministarstvo za obranu zemlje, rješavajući Odborovu predstavku, o kojoj je spomen u lanjskome izvješću glede pripreżnih doplata za vrieme rata, pristalo je na predlog zem. Odbora, naime da se Vis. Saboru podnese pitanje na riešenje. I to će zem. Odbor učiniti posebnim izvješćem u dojdućem zasjedanju.

Trošak pokrajinske zaklade za pripreżne doplate iznio je kroz god. 1888 fi. 4180:42. Nego pošto se ove doplate plaćaju naknadno u susljednoj godini, izplata je sliedila u god. 1888, ali se trošak odnosi god. 1887.

Poljodjelstvo.

Bi odobren Poslovnik pokrajinskomu poljodjelskomu Vieću, koje je obdržalo jedno zasjedanje mjeseca ožujka, a njegovi su zaključci bili objelodanjeni kroz novine.

Visokomu će se Saboru, kako zakon nosi, podniti na razpravu predrazbroj troškova uprave Vieća za god. 1890.

Osnovanje zemljišnika sliedi pohvalnom djelatnosti. Kad se god prikazala Odboru prilika, Odbor je poduprao želje zanimanih Obćina, da bi njim oblakšao zadaću u toli ogromnom poduzeću, i da se strankam uštede škode, što bi njim se mogle poroditi iz nepoznavanja ustanove i iz nemara u postupanju potrebitu na osiguranje njihovih prava na zakoniti način. Osim što preporuča kod preuzvišenog Ministarstva produljenje rokova, svedje kad je potreba opravdana, Odbor svaki put kad se otvara nova zemljišna knjiga, neizostavlja odmah a da Obćinam ne preporuči neka pripomognu i obavieste stranke kakve njim posliedice, zanemareli svoju dužnost. Drago je ipak opaziti da ova nova ustanova, toli željena, prilagodila se i, kakobi rekli, pretvara se u običaje naroda.

I glede poljske sigurnosti postiglo se je vidljiva napredka, jeli suditi po tom što su prestale one tužbe, koje su se prošlih godina bezpristance ponavljale. Jedno je praktično pitanje vrlo važno podigla Obćina Dubrovačka, usljed odluke Poglavarstva, koje je uništilo postupak, jer da je sam načelnik izvide učinio, dočim da po § 61 obćinskog pravilnika načelnik sa dva prisjednika zajedno imadu iztraživati i riešavati kaznena pitanja. Oslanjajući se Odbor na propise § 41 zakona o poljskim štetam, gdi se i samim seoskim glavarem spuštaju početni izvidi, potraži da bi Namjestništvo, kad bi protivna prakša bila se uvukla, razjasnilo dvojbu okružnicom. Namjestništvo je pristalo podpuno uz nazore Odborove, nu nije pronašlo da razpiše okruž-

nicu, jer da i u slučaju Dubrovačkom bi uništen postupak stoga što je osuda bila izrečena protivno propisom § 61 obć. Pravilnika (2648, 3485, 4965).

Obćinsko je Opraviteljstvo Šibensko iskalo, da bi Odbor predložio preinaku § 17 zakona o poljskim štetam, a to u smislu da se naknada šteta od nepoznanih štetnika ne obori na cieli odlomak, nego na tiesniji okoliš (Br. 2959). Odbor nije pristao na predlog, razmišljajuć da je odlomak ona upraviteljna jedinica, na koju se odnose svi postojeći zakoni, niti bi lasno bilo opredieliti kakvu drugačiju jedinicu. U porabi pa tražena preinaka nebi donila lieka iztaknutim neprilikam, a porodila bi drugih težih. Teoretični prigovori propisom onoga paragrafa padaju, uvažili se da na načela ista po kojih se stvoriše §§ 16 i 17 zakona, glede naknade sa strane odlomka, kad se štetnici nebi znali, nebi se dala opravdati po teoriji, ali su se pridržala da se zadovolji potrebam praktične nužde, koja podliga drugome načelu, da skrajnome zlu treba skrajna lieka.

I kroz minulu godinu, pitanje velike važnosti ekonomične po pokrajinu, dioba obćinskih dobara, vrlo se malo pomaklo; osobito radi jadnog zanimanja Obćinà, koje ovome pitanju neće da priznadu onu vriednost kakvu zaslužuje. Za Primošten osnova diobe bila je gotova, ali se zaturiše spisi, kad ih opravili na pokrajinsko povjerenstvo, pa se sada odredilo kako da se popune. Nije Odboru poznato do koje je doprla razprava o diobi u Tribnju Tiesanjskom. — Poznato mu je jedino da izvedena dioba u Vodicah urodila je najboljimi posliedicami i da se mnoga pusta muša preobratila u rodne vinograde. — Videći uspieh u Vodicah, naredio je da odnosna Vieća razpravljaju predmet glede odlomaka Krapna i Zlarina. — I dioba na Rabu se je obustavila, jer ministerjalno je Povjerenstvo uništilo rasudu glede posluzja što Novaljani zahtjevaju na šumah Lunjskik. Da se postigne praktični kakav uspjeh i da se izbjegne troškovom i mukam pravde, koja se je gonila preko 20 godina, pa bi se opet zapalila, Odbor je zanimanim Obćinam ponudio svoje posredovanje eda bi se došlo do prijateljske nagodbe. Predlog prihvatiše i Pažka i Rabska Obćina, odredjenike poslaše kod Odbora, te i temeljna načela nagodbi ugovoriše. — Tuskoro bi potvrdjen i zaključak obćinskoga Vieća Starogradskoga, o diobi Kabla. — Ponavlja Odbor želju u lanjskom izvješću izraženu, biva da bi se Sabor izjavio, nebili smatrao potrebitu preinaku zakonu u smislu da sè dioba obćinskih dobara učini obveznom. — Pokrajinsko poljodjelsko Vieće i on je Vladinu paznju pozvalo na predmet, eda bi preporučila kotarskim Poglavarem, neka ulože svoj upliv i svoju djelatnost na potaknuće i proširenje uporabe zakona.

Kao posliedak diobe obćinskih dobara smatrati je ukinuće *jus lignandi et pascendi* na zemljah bivše Skupnovlade Dubrovačke. Odbor je svoje predloge bio podnio Visok. Saboru, a ovaj i Komitat odabrao koji da ih prouči. Nego ovaj svoj izradak obustavi pred nekim sumnjam što mu se porodiše, pa da ove rieši Odbor se je Vladi obratio (Br. 2170).

Pokušaj sa gojitbom duhana jur je uspjeho u kotarim, Imoskom i Vrhgorskom. Želiti je da se razprostrani na način a da narodu stvori novo vrelo blagostanja, toli više, što poljodjelske okolnosti našeg zagorja, radi spale ciene žitu, vrlo su loše; pa i sama Država, radi plemenite vrsti proizvoda, imala bi podupirati razprostranjenje, jer nebi štetovala, nu dapače očito se okoristila. Nego i u ovom pitanju, kao u mnogim drugim koja zasiecaju u gospodarstvo Dalmacije, sve ove povoljne okolnosti nisu dovoljne. Da se nadvladaju neopravdane predsude koje glede nas obstoje, treba postojanosti, koja da odoli i hladnokrvnosti i odbijanjim. Dobro bi ura-

dio Visoki Sabor, ako bi ponovio želje prošlih godina za razvedenje gojitbe duhana.

Potražile su se od c. k. Namjestništva nekoje odredbe na uredjenje lova, i podalo se je povoljno mnenje o pitanjim „Lovačkog Družtva“ Splitskoga glede stežnih preinaka pokrajinskomu zakonu na obranu ptica i živina poljodjelstvu koristnih. I Občinam se predložilo pitanje o uredjenju lova, na način da bi pomnoženjem divljadi i sebi dohodka namakle. Dosada sama Občina Obrovačka pristade uz nazore Odborove, pokazujuć se spravna uporabiti ih.

Premda se je Odbor zauzeo, okružnicom potičući Občine, ove je godine spao broj pohadjaoca Gružke učione, gdino je svrhom godine 1888 bilo 6 gojenaca u prvom tečaju a 13 u drugom, skupa 19 ih. Misli Odbor, tomu je poglaviti uzrok, što su Občine hrdjavo razpoložene udielivati podporine, i ako obetane. Rečenoj učionici doznačio se je 4.i doprinesak pokrajinski od fior, 1.000, i uz to fior. 643:93, da se tim doskoči nedostatku podporina, a to usljed saborskog zaključka dneva 12 prosinca 1887.

Nj. P. Nĕmjestnik, povratkom putovanja kroz Dalmaciju, prikaza Odboru nuždu, da se učiteljem Gružke učione udieli stalnost i naslov pokrajinskih činovnika. O predlogu nije se ništa odlučilo (Br. 3371 g. 88).

Uz pridržaj odobrenja Visokoga Sabora, Odbor je pristao, da se za druge tri godine udieli tečaju za podučavanje podkivanja konja u Sinju pripomoć iz pokrajinske zaklade, kao i da se doznači ono 6 podporina, a to jer je vidio plemeniti praktični uspjeh one pouke.

U poljodjelske svrhe biše udieljene sliedeće pripomoći:

Učeniku kod višje tekničke poljodjelske učione, Vjekoslavu Musaniću (Br. 3092)	f.	50
Isto Srećku Benzunu (Br. 2544)	„	50
Učeniku u Križevcu Šimunu Belamariću (Br. 3262)	„	25
Stjepanu Matasu radi izpita o živinarstvu (Br. 4139)	f.	40
Učeniku u Križevcu Ljubomiru Rosiću (Br. 4173)	„	30
Poljodjelskomu Družtvu u Zadru (Br. 5487)	„	100
Upravi Gospodarskog Poučnika (Br. 92)	„	200
Vjekoslavu Musaniću opet god. 1889 (Br. 1744)	„	50
Radi se o mladiću dobro preporučenu, bez sredstava, a koji se prihvatio osobite grane poljodjelstva, od koje treba strukovnjaka u našoj zemlji.		
Poljodjelskomu Družtvu Dubrovačkomu (Br. 1941)	„	100
Namjestništvu za izložbu voća u Beču (Br. 5054)	„	100
Skupa	f.	745

Napredak u pošumitbi ukazuje se svake godine sigurnije, toliko da njezine posliedice počimlju i upliv svoj vršiti na gospodarstvo u pokrajini. Kao što je prošlih godina takodje i minule Odbor se je najvećom marnošću uložio, da izravna razmirice, što bi se porodile izmedju Občina i političke Vlasti, kad bi se razpravljalo bilo glede lugarskog osoblja, bilo glede stega neopravdanih, jali vrlo težkih zanimanim odlomkom.

Poduprle su se prošnje seljaka Ramljana (Br. 3545. 4011), Promine (Br. 349), Sasovića (Br. 1540) i Lukšića (Br. 2028), glede nekih oblakšica sa pašom koza.

Bi uredjeno lugarsko osoblje u Občini Trogirskoj (Br. 553); poduprta tražba Sućurjanske, da se lugaru povjeri i služba poljarska (Br. 1697. 2400).

Po uticaju Odbora Občina se je Opuzenska priklonila da doprinese godimice fior. 50 za umjetno pošumljenje u odlomku Kominu.

Donekle zadovoljiše tražbam Občine Selačke, dozvolami širjeg krčenja. Dok kod svih ostalih pitanja glede pošumljenja postiže se

željeni sporazum sa političkom Vlasti, kod ovoga o krčevinah neslagaju se nazori Odborovi sa onimi Vlade. Hoće da uporabi šumarski zakon u najstrožijem smislu, a neće da štogod propusti praktičnim zahtievom, kakve nameće priroda mjestija, mala važnost i mali razvitak šuma po otocih i po primorju, nužda da se širi gojitba loze, kojoj su krčevine neobhodno potrebite. I pokušane dozvole skopčane su sa izvidim na licu mjesta, a te strankam prouzrokuju težkih i uzaludnih troškova. Dobro bi uradio Visoki Sabor, kad bi u ovom pogledu ponovio želje za predjašnjih zasjedanja izražene, eda bi sklonuo Vladu da odustane od zahtieva, koji i ako su poduprti slovom zakona, prieče gospodarski razvitak, osobito nekih strana, a stvaraju troška, pisanije i dangube, štono tomačenjem prilagodjenim mjestnim okolnostim, bez škode glavnim ciljevim šumarske gojitbe, moglo bi se prištediti.

Predlog o umjetnom pošumljenju „Srdja“ brda, občinsko je Vieće Dubrovačko dobro primilo, te se je očitovalo spravno priuzeti dobar dio troška, kad bi moglo računati na pripomoć od Vlade i iz pokrajinske zaklade. Stegnuta su sredstva kojimi razpolaga Odbor, nu ipak pram tome što može spravan je pripomoći željam Dubrovačkog stanovništva, kad bi osigurano bilo izvedenje osnove. U tu se je svrhu obratio Namjestništvu sa Br. 2010.

Kroz minulu se je godinu pomrsilo mnogo šumarskih naknada, kad se radilo o osobam sasvim ubožnim. Kako bi ugovoreno sa c. k. Namjestništvom, tim pomrsbam, doprlim kroz političku Vlast, treba Odborova odobrenja, eda se nebi udielile osobam koje nemaju uvjeta da ih zaslužuju. Da se pa izbjegnu neprilike od zloporabe lasnim podavanjem svjedočba siromaštva, na predlog Namjestništva Odbor je upomenuo Občine Okružnicom Br. 1950.

Odbor je rado prihvatio tražbu šumara na službi kod Občina, da bi se u njihovu korist stvorila mirovinska zaklada, nekolikim zadržajem od njihove plaće i namjenjujuć u to dio šumarskih naknada. Povoljnim odvjetom taj je predlog popratio do c. k. Namjestništva (Br. 131), tražeć koji bi u tom pogledu bili nazori Vladini i kako bi se uredio doprinesak u zakladu. Ali još nije doprlo odgovora o tom.

Od zadnjeg zasjedanja Odbor je doznačio sliedeće pripomoći i podporine u šumarske svrhe:

Pripomoći u plaće lugara:

Občini Starogradskoj (Br. 3066)	f.	170:—
„ Korčulanskoj (Br. 2292)	„	102:86
„ Stonskoj (Br. 3015) .	„	120:—
„ Šibenskoj (Br. 2992) .	„	175:—
„ Orebićkoj (Br. 3645) .	„	30:—
„ Kninskoj (Br. 100) . .	„	350:—
„ Ješanskoj (Br. 102) . .	„	100:—
„ Drniškoj (Br. 268) . .	„	300:—
„ Makarskoj (Br. 392) .	„	150:—
„ Novskoj (Br. 620) . .	„	120:—
„ Selačkoj (Br. 904) . .	„	40:—
„ Imoskoj (Br. 636) . .	„	200:—
„ Sućuračkoj (Br. 812) .	„	40:—
„ Bogomoljskoj (Br. 1246)	„	50:—
„ Sinjskoj (Br. 1299) .	„	400:—
„ Lećevičkoj (Br. 1346) .	„	200:—
„ Dobrotskoj (Br. 1347) .	„	60:—
„ Grbaljskoj (Br. 1400) .	„	100:—
„ Sućurjanskoj (Br. 1298)	„	25:—
„ Budvanskoj (Br. 1496)	„	150:—
„ Lastvanskoj (Br. 1567)	„	40:—
„ Kunskoj (Br. 1695). .	„	60:—
„ Risanskoj (Br. 1796 .	„	90:—
„ Omiškoj (Br. 1849)	„	200:—
„ Pučiškoj (Br. 2256) .	„	60:—
„ Benkovačkoj (Br. 2257)	„	120:—
„ Prominskoj (Br. 2258).	„	100:—
„ Korčulanskoj (Br. 2259)	„	102:86
„ Janjinskoj (Br. 2277) .	„	137:50
„ Vrličkoj (Br. 2597) .	„	300:—
„ Šibenskoj (Br. 2695) .	„	175:—
Skupa	f.	4268:22

Uz to pripomoći u plaću šumara Rabskoga, za dvie godine (Br. 3203 g. 88 i 2057 g. 89) . . . . . . f. 280:—

Za pošumitbu Obćini Šibenskoj (Br. 4972 g. 88) . . „ 100:—

Namjestništvu doprinesak u obće u šumarske svrhe (B. 3817) „ 3000:—

Skupa f. 7648:22

Tablice dodane ovomu izvješću najbolje predočuju rad političke uprave na poboljšanje šumarstva u Dalmaciji kroz god. 1888. A na temelju tih tablica evo što opaža c. k. Namjestništvo u svom dopisu 17 tekućega Br. 11.643 (Z. O. Br. 2863).

I. O obćinskom šumarskom osoblju.

Kako proiztiče iz tablice I. umnožio se je broj lugara u godini 1888 od 485 na 527, a broj šumara i nadlugara smanjio se je od 10 na 9, s razloga, što su se zahvalili na službu šumari Obćinâ Obrovačke i Vrličke a ista dva mjesta ostala su nepopunjena, dočim kod Odbine Šibenske bi ustanovljen jedan novi šumar.

Za ovo osoblje potrošilo se je godine 1888 iz državnih sredstava forinta 14664 novčića 98, dakle 86 fior. 89 novčića više nego godine 1887.

Zemaljski je Odbor doznačio iste godine za obćinsko šumarsko osoblje svotu od fior. 4608 novč. 86, od kojih spadaju 40 fior. kao vanredna podpora udieljena Obćini Trpanjskoj a 30 fior. kao nagrada nekim lugarima, tako da pokrajinski doprinos godine 1888 iznašao je 646 fior. 84 novč. više od onog godine 1887.

Obćinski trošak za uzdržavanje šumarskog osoblja iznosio je godine 1888 fior. 33658 novč. 97, t. j. 3704 fior. 27 novč. više nego godine 1887.

Za šumarsko osoblje Obćinâ potrošilo se je dakle ukupno u god. 1888 . f. 52.932
a godine 1887 . . . . . . „ 48.414
a godine 1886 . . . . . „ 47.984
„ 1885 . . . . . „ 44.566
„ 1884 . . . . . „ 37.620
„ 1883 . . . . . „ 29.229
„ 1882 . . . . . „ 26.731
što dokazuje znatni napredak ove grane šumarstva a osobito u godini 1888, u kojoj trošak u tu svrhu povisio se je prama onomu godine 1887 sa 4518 fior.

Iz tablice II. o djelovanju sa osvadami podnešenim kod političkih oblasti po podupiranom obćinskom šumarskom osoblju uvidit će Visoki Sabbor marljivu djelatnost ovog osoblja.

Osobito pak pokažuje se uspjeh djelatnosti obćinskog šumarskog osoblja u posve povoljnom stanju šumskih branjevina, koje od godine do godine tako napreduju da će do skora biti moguće više zabranjenih šumskih prostora poslje obavljenog proredjivanja opet otvoriti paši blaga, što je u nekim kotarima djelomice već i sliedilo.

Od ovoga iztiče da uspjeh djelatnosti obćinskog šumskog osoblja posve odgovara trošku uloženu u uzdržavanje istoga.

II. O šumskih prekršajih.

Skrižaljka III. pruža potanku sliku o djelovanju političkih Vlasti pri šumskim prekršajim godine 1888, a pregledno i onih godine 1875 do 1887.

Premda je godine 1888 broj podnešenih osvada veći bio od onog godine 1887, smanjile su se tolike novčane globe koliko i naknade šteta, a to s razloga, što koncem godine 1888 ostalo je više neriešenih osvada i što je više prestupnika bilo osudjeno na ukor i na zatvor.

Izkaznica IV. predočuje poslovanje sa šumskimi globami u korist pokrajinske poljodjelske zaklade kod pojedinih poreznih ureda, a to potanko za godinu 1888, a pregledno za godinu 1884 do 1887.

Iz toga izkaza uvidit će Slavni Odbor da utjeravanje novčanih globa u godini 1888 pokažuje boljî uspjeh od prošastih godina, te usljed toga smanjili su se i ostanci koncem godine 1888. Ipak će Namjestništvo preuzeti shodne mjere, e da se ostanci kod pojedinih poreznih ureda tekom godine 1889 po mogućnosti još više umanje.

III. Umjetni uzgoji.

Godine 1888 bi doznačeno:
A) od Namjestništva:
1. za sjemenje i biljke . f. 2706:02
2. za radnje oko umjetnog pošumljenja . . . . „ 1493:10
B) od Zemaljskog Odbora:
za umjetno pošumljenje . „ 200:—
C) od Obćinâ:
u gotovu novcu kod c. k. poreznih uredâ . . . . . . „ 941:—
i pribavile su iste u nekojim slučajevima i bezplatnih radnikâ u vriednosti od prilično . . . „ 200:—
Ukupno dakle f. 5540:12

Iz tablice V. vidi se gdje, kojim i kolikim materialom bi godine 1888 izvedeno umjetno pošumljenje.

IV. O državnih i pokrajinskih podporah.

Iz Tablice VI. uvidit je da god. 1888 stavljeno bi Namjestništvu na razpolaganje u sve fior. 26341; od ovih bilo je doznačeno:

za sjemenje i biljke	. . f.	2706:02
za pošumljenje .	. . . „	2634:10
za uredjenje bujica	. . „	3200:88
za razsadnike .	. . . „	2425:04
za lugarsko osoblje	. . „	15503:26
za razne stvari	. . . „	372:65
Ukupno	f.	26841:95

Manjak od fior. 500 novč. 95 bi pokriven sa ostatkom godine 1887.

Računajući k tomu još:
1) doznake Slavnoga Odbora za obćinsko lugarsko osoblje . . . f. 4608:86
2) trošak Obćinâ:
a) na lugarsko osoblje . . „ 33658:97
b) u razsadnike (u najmove) „ 220:—
c) u druge stvari . . . „ 200:—
iznosi ukupni trošak za šumarsku granu u pokrajini godine 1888 u sve *fior. 65.529 novč. 78*, koji prama onomu god. 1887 od fior. 63188 novč. 70 veći je fior. 2341 novč. 08.

Namjestništvo svoj Dopis završuje sliedećom opazkom:

„Iz dosada navedenoga može se uviditi da uspjeh na šumarskom polju godine 1888 bio je posve povoljan, te pokazuje znatni napredak prama prošastim godinam, kojemu uspjehu doprinieli su Slavni zemaljski Odbor i Obćine njihovim svestranim sudjelovanjem, za koje Vlada nemože a da ne izrazi svoje priznanje i svoju zahvalu.“

Pokrajinske Zakladnine.

Iz konačnih računa raznih zakladnina, uvidja se njihovo stanje koncem god. 1887, i razabire se da nijedna nije nazadovala dapače da su neke porasle.

Premda se Vis. Saboru ne podnose na odobrenje, ipak su Odboru poznati konačni izpadci i za god. 1888; i o tim vriedi ista primjetba gori učinjena.

Pozivu zem. Odbora na doprineske pokr. Zakladnini „Frane Jozipa I“ odazvale se do sada 63 Obćine sa doprineskom od fior. 8455 ukupno, od kojih bi izplaćeno fior. 2975, i većim dielom uloženo u državne Obveznice. Ubrojiv glavnicu utemeljiteljnu, podanu iz pokr. Zaklade usljed Saborskog zaključka god. 1887 u iznosu od fior. 7200 u Obveznicam, skupna glavnica zakladnine iznosi do danas fior. 11.023; od kojih fior.

10.400 u Obveznicam, a fior. 623 u gotovu novcu.

Šest Obćina se izpričalo da nemogu ništa doprinieti radi slabih novčanih sredstava, Orebička je javila da će u Obćini zavesti Utočišće siromaha na sretnu uspomenu četrdesetogodišnjice Nj. Vel., a ostalih 14 još nije odgovorilo.

Vriedno je prispodobiti iznos glavnica raznih pokrajinskih zakladnina koncem godine 1878 sa onim koncem god. 1888, da se vidi kako su kroz minulo desetogodišće napredovale.

	God. 1878	God. 1888
Iznemogli vojnici	f. 53.500	f. 65.000
Gluho-niemi	„ 5.600	„ 6.500
Mamula	„ 7.000	„ 7.400
Poljodjelska	„ 46.7000	„ 102.700
Obiteli spremnih vojnika	„ —	„ 22.000
Mirovine pokrajinskih činovnika	„ 4.100	„ 17.300
Vatrogasci	„ —	„ 1.400
Frane Josipa I.	„ —	„ 11.000
Vanredne potrebe Dubrovač. Okružja	„ —	„ 44.500
Skupa	f. 126.900	f. 277.800

Dakle glavnice zakladnina, dotično pokrajinska imovina, povećale su se za fior. 150.900. Nego je opaziti da zakladnina za vanredne potrebe bivšeg Dubrovačkog Okruž., kad je došla pod Odborovu upravu iznosila je jur fior. 41.300; dakle pravi povišak iznosi fior. 109.600.

Pokrajinska oskudična Zaklada.

Za vrieme od zadnjeg zasjedanja, na predlog c. k. Namjestništva, kome je pristao zem. Odbor, bile su usljed dokazane oskudice udieljeni sliedeći zajmovi iz pokrajinske Oskudične Zaklade:

Obćini Zadarskoj	f. 10.000
„ Drniškoj	„ 2.000
„ Pažkoj	„ 1.200
Svega	f. 13.200

Obćine sliede redovito povraćati primljene zajmove, i razpoloživa glavnica zaklade sastojala je koncem mjeseca lipnja t. g.:

u Obveznicam i založnicam A. U. Banke	f. 118.300
u gotovu novcu	„ 820
Svega	f. 119.120

Saborski zaključak glede uporabe dobitaka od glavnice ove Zaklade u radnje za poljodjelske poboljšice, premda po zem. Odboru pospješen, još nije bio riešen po c. k. Ministarstvu.

Zdravstvo.

Ne vidi se još početak gradnji državne bolnice za krateljave i sgradje za razkuženja. Ali je jur u državnome proračunu za tekuću godinu 1889 uvrštena prva isa odnosnog troška.

Nije žestoko nikud, ali se je na mnogo mjesta u pokrajini povlačila boleština bogi-nja. Tužba jedne Obćine dala je Odboru povoda, da svrne pozornost Namjestništva na ne toli uspješno navrćanje, i sa živinskim ciepivom. Namjestništvo je providilo, kako da izuči bolje liečnike u novom navrćanju i za nabavu boljeg ciepiva (Br. 2864 i 5164 ex 88). Nova osnova o okolišim za navrćanje nije još konačno uredjena (Br. 1380. 2324).

Kroz minulo doba i druga se opasna boleština pojavila, i drugdje, ali najviše u okružju Zadarskom — to je upala moždana (menengitis cerebro-spinalis). Nije moguće bilo zapriečiti da se ne uvuče i u Bolnicu Zadarsku; bilo ih je do 35 slučajeva, na 18 mužkaraca i na 17 ženskica, za doba od dneva 13 rujna 1888 do današnjega, pa je ozdravilo 7 mužkića i 6 ženskica.

I ako u obće neće da ubroje tu bolest u kužne, ipak nesmje se zaniekati da ne raztruje zrak, i da je sasvim pogibna u Bolnicah za ostale nemoćnike. Stoga je Odbor naredio Ravnateljstvom Bolnica, da nebi takove bolestnike primala, a Občine opomenuo, da provide proti širenju bolesti, kako ih duže zdravstveni zakoni (Br. 1312. 1469).

U Bolnici Zadarskoj pojavile su se bile i ospice na jednom nemoćniku, pa ga je Obćina primila u svoju bolnicu, da se javna nebi okužila.

Sličnim je potrebam sada providjeno *Osamicami*, za kužne nemoćnike iz Bolnice i za razkuženja, sve to napravljeno po najnovijem sustavu. Osamica se je uz Dubrovačku Bolnicu sagradila istodobno sa Bolnicom; u Šibeniku je dogradjena i jur se napravlja unutrenjom potrebom; a u Zadru skoro će se dograditi.

Saborski nalog dneva 18 srpnja 1888: „da se zauzme kod Vlade Nj. Veličanstva „eda se odmah udieli nova svota iz državnih „sredstava za liečenje škrljeva" — Odbor je izvršio svojim Dopisom 23 veljače 1889 Br. 5446 ex 88, pokle je dobio izcrpno izvješće D.ra Petra Vranjicana o dosadanjem uspiehu u liečenju nesretne boleštine. To izvješće uprav je utješivo i najboljim je dokazom kako je potrebito sliediti dosadanjim liečenjem do izkorenuća one narodne rane, te nuždno da Država pripomogne novom doznakom novca. — Medjutim, radi sgode i mjesta i liečnika, sliede se okupljati bolestni od škrljeva u samu Bolnicu Šibensku (Br. 4239 i 5184). Ali još Saborska želja od Vlade nebi uslišana. Jedino je c. k. Namjestništvo dojavilo kako je naredjeno kotarskim oblastim da, na temelju § 4 državnog zakona 1 lipnja 1884 Br. 105, koji vazda u kriepośti postoji, svi nemoćni od škrljeva budu do potrebe silovitim sredstvima opremljeni u bolnicu opredieljenu za liečenje.

Kroz doba od zadnjeg zasjedanja sgodiše se ove miene u zdravničkom osoblju Bolnica. Dne 14 studenoga l. g. preminu Ravnatelj-prvenac u Zadarskoj D.r Ivan Messaglia. Po Saborskom zaključku 5 rujna 1881 nije se smjeo imenovati novi ravnatelj, nego se je ravnateljstvo imalo povjeriti jednome liečniku u službi, pa bi povjereno prvencu D.ru Manojlu Luxardo. Po taj način sva liečnička služba u ovoj najvećoj Bolnici, pade na sama jednoga prvenca, sa jednim pomoćnikom. Dali je to dovoljno ili kako da se providi svedj rastućim potrebam, biti će prilike Vis. Saboru da odluči.

Dne 6 veljače o. g. preminu u Šibeniku liečnik-pomoćnik Blagorod Kovačić, koji je tamo u domaćoj liekarnici spravljao i liekove. Bi razpisan natječaj (Br. 643), nego nitko se nije natjecao. U teškoj neprilici bila je služba liečnička u onoj Bolnici, jer osim što jedan liečnik sam nije mogao dopriti, moglo se je dogoditi da ga zapriečena nebude tko da zamieni. Uz to pomoćnika i slučajno zamienika trebovao je i prvenac Ludnice. Srećom zaprosi službu D.r Nikola Lalić, ali uz uvjet da mu se doznači fior. 1000 plaće, da bude pomoćnikom i u Bolnici i u Ludnici, ali da se oprosti od pravljenja liekova. Obzirom na neodgodivu potrebu Zavoda i na sposobnost prositelja, Odbor je imenovao prevremeno pomoćnikom Bolnice i Ludnice D.ra Lalića, uz uvjete po njem postavljene, pridržajuć se potražiti, kao što će se napose i potražiti, odobrenje Visokoga Sabora (Br. 1842). Tada će biti prilike da se razpravlja i o preuredjenju liečničke službe u Šibeniku.

Za pravljenje liekova u rečenoj Bolnici razpravlja se, ali stvar još nije konačno riešena, a medjutim pravi liekove liekarnik Ante Beroš.

D.r Jerko Puljezi, pomoćnik kod Bolnice Dubrovačke, zamolio je i zadobio godinu dana dopusta, da podje, kako je želio, na poučno putovanje. Zamienjuje ga D.r N. Ba-

čić, bez ikakva novog tereta pokrajinskoj blagajni, jer mu je D.r Puljezi ustupio svoju plaću (Br. 660).

U ovom redu stoji i imenovanje stalnim dušobrižnikom kod Bolnice Dubrovačke D.n Mate Vlahušića, odlukom 25 kolovoza 1888 Br. 3353, na temelju Saborskog zaključka 10 srpnja iste godine.

Izza ovoga što se reklo, pa izostavljajuć sve ono što se odnosi na običnu upravu, malo što ostaje osobita kazati glede pojedinih Bolnica.

D u b r o v n i k. Krasna nova Bolnica bi svetčano otvorena dne 24 srpnja 1888 (Br. 3105. 3227), živim i obćim saučešćem onog plemenitog gradjanstva. — Na temelju Saborskih povlaštenja, odobrenih od Nj. Veličanstva, prodala se je stara sgradja Nahodišta (Br. 3399. 3529) za fior. 7037, a za fior. 6000 ona stare Bolnice (Br. 2157. 3248. 3342). — Utjerao se je po cielo zapisak Obad-Pitarevića. — Pošto pomoćnik D.r Puljezi, da bolje mogao bude obavljati liečničku službu, želio je da se izbavi od pravljenja liekova u domaćoj liekarnici, stoga to bi povjereno ljekarniku Pavlu Lopižiću, uz običnu nagradu (Br. 4192). — Koncistorija Kotorska bila se je potužila Odboru, što proti volji majcinoj bi kršten jedan nahod u katoličkoj vjeri. Izpitav stvar pronašlo se, da Milosrdnici, nevještoj podpuno našem jeziku jer niemkinja, tko je donio diete, reče da se ima krstiti u pravoslavnoj vjeri, a ona smatrala pravoslavnom katoličku. Nevina pogrieška bi popravljena, pa Odbor i ovom prilikom preporučio Ravnateljstvu Bolnice nek strogo pazi, da se u Zavodu poštuju svačija vjerozakonska čuvstva; kao što je i od Koncistorije postigao providjenja napram parohu u njegovim odnošajim sa Sestricami (Br. 4271. 5200 ex 88 i Br. 272. 360 o. g.)

S p l i t. Napokon dobilo se i odobrenje prodaji kuće ostavljene Bolnici od Anke Capogrosso, uzdržanjem namiene za samostan Sv. Marije, pa se i prodala za fior. 4507 i glavnica uložila u državne Obveznice (Br. 1317. 2099. 2196). — Na predlog onamošnjeg prvenca, dozvolio je Odbor večernje pohadjanje nemoćnikâ liečniku pomoćniku, svedje pod odgovornost prvenca i u nekim okolovštinam (Br. 4957).

Š i b e n i k. Kao što Sudovi odustaše od iztrage glede tužena zlostavljenja ludjaka Casotti, ni Odbor po spisim iztrage i po svojim osobitim izvješćim nije našao uzroka nikakvu providjenju napram osoblju Ludnice, samo što je odmah s početka i samo Ravnateljstvo bilo odpustilo bolničara S. Baranovića, radi neuljudna ponašanja napram rodbini Casottievoj (Br. 741).

Dvaput pokušaše porobiti blagajnu Zavoda, i drugi put izvališe Wertheimicu preko prozora u vrtao; nu neuspješe da ju provale. Sud je poveo iztragu o činim i prvi put bio i utamničio dva posumjena bolničara, pa od prve iztrage odustao bez uspieha, a druga se još goni (Br. 1081. 1251. 2519, 2560). Svakako odredio je Odbor takovih unutrenih providjenja, da se nije bojati da se šta slična ponovi.

Z a d a r. Gospodin Jozip Messa bio se je potužio Odboru, da se mrtci goli iznose iz Bolnice na grobište i da se kopaju u zemlju bez skrinje. Prva se je tužba pronašla neistinita, a drugoj nema temelja. Ipak on je ponovio tužbu, a Odbor ju ustupio Obćini, nek bi iztražila dali se neurednost sgadja u samom grobištu (Br. 4477. 4500. 4780). Obćina nije dala još odgovora. — Da pribavi bolestnikom laglju pitku vodu, Odbor je dao graditi kod Bolnice čatrnju za kišnicu.

Ovo je bio pomak bolestnika kod Bolnica, rodilja i nahoda kod Nahodišta, godine 1888.

Zaklonjenih je bilo u Bolnici:

Dubrovačkoj . .	607
Splitskoj . . .	712
Šibenskoj . . .	999
Zadarskoj . . .	1788
Skupa	4106

prema god. 1887 više ih 834. Od ovoga poresta, 456 bolestnika pada na Zadarsku, 367 na Šibensku a 13 na Dobrovačku Bolnicu; dočim u Splitskoj bilo ih je 2 manje.

Od zaklonjenih izišlo je *izliečenih* ili *oporavljenih*, iz Bolnice:

Dubrovačke	460	$75._{78}$%
Splitske	532	$74._{72}$ »
Šibenske	703	$70._{37}$ »
Zadarske	1469	$82._{16}$ »
Skupa	3164	$77._{06}$ »

Izišlo *neizliečenih*, iz Bolnice:

Dubrovačke	38	$6._{26}$%
Splitske	50	$7._{02}$ »
Šibenske	123	$12._{40}$ »
Zadarske	80	$4._{48}$ »
Skupa	291	$7._{09}$ »

Umrlo ih u Bolnici:

Dubrovačkoj	63	$10._{38}$%
Splitskoj	73	$10._{25}$ »
Šibenskoj	77	$7._{71}$ »
Zadarskoj	129	$7._{22}$ »
Skupa	342	$8._{33}$ »

Rodilja je bilo kod Rodilišta:

Dubrovačkoga . .	19
Splitskoga . . .	32
Šibenskoga . . .	15
Zadarskoga . . .	53
Skupa	119

15 više nego god. 1887. Nego u Zadarskom bilo ih više 24 i u Dubrovačkom 2; a bilo ih manje u Splitskom 1 a u Šibenskom 8. — Umriše 3 u Rodilištu Zadarskom.

Nahoda, što u Zavodim a što vani na dojitbu, bilo je u obsegu Nahodišta:

Dubrovačkoga . .	207
Kotorskoga . . .	126
Splitskoga . . .	386
Šibenskoga . . .	227
Zadarskoga . . .	521
Skupa	1467

110 više nego god. 1887. U okolišu Zadarskom 91, u Kotorskom 6, u Splitslom 3, a u Dubrovačkom 1 više; dočim je bilo 2 manje u okolišu Šibenskom.

Kroz godinu umrlo je Nahoda u okolišu:

Dubrovačkom	44	$21._{26}$%
Kotorskom	20	$15._{87}$ »
Splitskom	60	$15._{54}$ »
Šibenskom	61	$26._{87}$ »
Zadarskom	80	$15._{36}$ »
Skupa	265	$18._{06}$ »

Potanje se ovdi izvješće zdravstveno dodaje o pokrajinskoj Ludnici u Šibenilu.

Kretanje Bolestnika

MIESECI	Preostalo koncem god. 1887		Unišlo god. 1888		Izišli god. 1888											
	Muž.	Žen.			Zdravi		Oporavljeni		Neizliečeni		Premješteni		Umrli		Ukupno	
	58	33	Muž.	Žen.	Muž.	Žen.	Muž.	Žen.	Muž.	Žen.	Muž.	Žen.	Muž.	Žen.	Muž.	Žen.
Siečanj	—	—	2	—	1	—	1	—	1	—	—	1 u bolnicu	—	1	3	2
Veljače	—	—	3	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2
Ožujak	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—
Travanj	—	—	4	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	1
Svibanj	—	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1	—	2	1
Lipanj	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	1 u bolnicu	—	—	—	1	—
Srpanj	—	—	4	1	—	1	2	—	—	—	—	—	2	—	4	1
Kolovoz	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	1 u bolnicu	1 u bolnicu	1	—	6	1
Rujan	—	—	5	2	1	3	1	—	—	—	—	1 u lud. u Gorici	—	—	2	4
Listopad	—	—	4	2	—	1	1	—	—	—	—	—	1	—	2	1
Studeni	—	—	3	2	—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	2	1
Prosinac	—	—	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1
Svega	58	33	34	13	9	8	7	1	2	—	2	3	8	3	28	15
	91		47		17		+ 8		+ 2		+ 5		+ 11		= 43	
	138				— 43											

95 koncem 1888
(64 muž. 31 žen.)

Ove godine puno se je manje primalo bolestnika nego prošle godine, jer je Ludnica već početkom godine bila prepuna, a porad mnogih kroničnih bolestnika malo ih izlazilo.

Računajući u postotcih imademo:

a) prema broju od 138 bolestnika liečenih god. 1888.

ozdravljenih 12.32% } ukupno 18.12%
oporavljenih 5.8 % }
neizliečenih 1.44%
premještenih 3.6% Ukupni odpadak 31.%
umrlih 7.88%.

b) prema broju primljenih god. 1888 (47) otišlo je

zdravih 36% } ukupno 53%
oporavljenih 17% }

c) od prireslih god. 1888 (47) izadjoše iste godine

zdravih 8 ili 17% } Ukupno 27.6%
oporavljenih 5 ili 10.6% }

d) od začetka Ludnice (24 Lipnja 1883) do konca god 1888 bilo u njezi 360 bolestnika (247 muž. 113 žen), od tih je ozdravilo

99 (59 m, 40 ž.) ili 27.5% } ukupno 46.5 %
oporavilo se
69 (58 m. 11 ž.) ili 19%. }
neizliečilo se
18 (12 m. 6 ž.) ili 5%
premješteno
16 (6 m. 10 ž.) ili 4.4%
umrlo je
63 (48 m. 15 ž.) ili 17.5%
Svega je odpalo 265 bolestnika (183 m. 82 ž.) ili 70.8%.

e) Godine 1888 prikazaše se pet preupadnikâ (recidivâ) i to jedna paraliza nakon 3 god. i 10 mjeseci i jedna melankolija nakon 2 godine; jedna mania periodična nakon 1 god i 6 mjes., napokon dvie demencije nakon 3 mjeseca.

Godine 1888 bijahu premješteni radi somatičnih bolesti u bolnicu: jedan mužkarac bolujući od upale pluća, a drugi od upale pleure; napokon dvie ženske bolujuće od upale crieva. Sve četvero je ozdravilo i povratilo se u Ludnicu. Jer u Ludnici manjka posebna infermerija, prinuždeno je upraviteljstvo tjelesno oboljele umobolnike, ako su iole mirni, slati u bolnicn. Jedna ženska premještena bi u ludnicu Goričku, jer tamo pripadnica.

Vrsti bolesti prireslih god. 1888 i poznati im povodi.

Vrst bolesti	Muž.	Žen.	Povod
Manija	1		Piće
Manija	1		Tuga
Manija	1		Ljubav
Manija		1	Piće
Manija		1	Puerperium
Manija		1	Baštinjenje
Manija periodica	1		Nepoznat
Melankonija	1		Baštinjenje
Melankonija		1	Tuga
Melankonija		1	Puerperium
Melankonija		1	Tuga
Melancholia c. stupore	1		Tuberculosi
Melancholia c. stupore	1		Nepoznat
Melancholia c. stupore		1	Baštinjenje
Paranoia	1		Nepoznat
Paranoia	1		Baštinjenje
Paranoia	1		Nepoznat
Paranoia		1	Nepoznat
Dementia primitiva		1	Nepoznat
Dementia consecutiva	1		Baštinjenje, onanija
Dementia consecutiva	1		Baštinjenje
Dementia consecutiva	1		Nepoznat

Vrst bolesti	Muž.	Žen.	Povod
Dementia consecutiva	1		Nepoznat
Dementia consecutiva	1		Typhys
Dementia consecutiva	1		Nepoznat
Dementia consecutiva		1	Anaemija
Dementia consecutiva		1	Nepoznat
Idiotismus (iz Vergade)	1		Prirodjeno
Idiotismus (iz Murtera)		1	Prirodjeno
Dementia paralitica	1		Sclerose en plaques
Dementia „	1		Sclerose en plaques
Dementia „	1		Strah
Dementia „	1		Patnje, paralisis bulbaris
Dementia „	1		Piće
Dementia „	1		Piće
Dementia „	1		Piće
Dementia „	1		Piće
Dementia „	1		Syphilis
Dementia „		1	Nepoznat
Dementia epileptica	2		Nepoznat
Dementia „	1		Nepoznat
Delirium potatorum	1		Piće
Alcoholismus chronicus	1		Piće
Alcoholumus chronicus	1		Piće
Encephalopathia saturnina	1		Otrovanje olovom
Hypochordično ludilo	1		Strah od sifilide
	34	13	

Idiotizma i kretinizma ima posve malo u Dalmaciji; dosad bilo je u ludnici 4 idiota i jedna kretinka. Četvorica (3 idiota, jedna kretinka) bijahu s otokâ.

Tumač tomu može biti osamljenost naših otoka a s toga vjenčanja otočana medjusobno, pače i u rodbinstvu, dočim ima tudje primjese posve malo.

Idiotka priresla ove godine ubila je na grozan način kamenom jednu djevojčicu, koja ju je dražila. Liečnici proglasiše ju neodgovornom za taj čin, te bi usljed toga oproštena kazne i smještena u ludnicu.

Zanimiv bijaše slučaj encephalopathie saturnine, koji se je pojavio u jednom mladiću, slagaru tiskarne. Radio je naporno mnogo ura dana i noći sa mnogimi drugovî u malenoj vlažnoj sobici. Premećuć olovna slova, očevidno se otrovao; nu čudnovato je to, da su se prije pokazale duševne promjene nego li tjelesne. Uhvati ga najprije njeka tromost duševna a onda smetenost; nebi mogao najjednostavnije stvari u redu opremiti; odgovarao bi na pisma rodjakom, izvadcî političnih novina, koje bi slagao; primoran ostaviti posao, bježao bi amo tamo bez cilja, nebi mogao sabrati svoje misli; časimice imao bi veliki nemir uz osjećanje obćenite onemoglosti i pritiska na moždjane. Preko godine dana trajaše ovako, dok se nepojaviše kolike saturnine i boli u zglobovih, donapokon kontrakture u prigibih.

Dok se ovi znakovi otrovanja olovom pojaviše, poskoči razdraženost do visine manije, te bi prietio, udarao, psovao i razbijao što bi mu do ruke došlo; tako jedan dan, dočim bi drugi dan bio dosta miran, pa čitao grozničavo liečničke enciklopedije da se sam uvjeri o naravi svoje bolesti, i pisao čitave biblioteke o svojoj bolesti. Treći dan i opet bi bio manijakalan.

Doveden u Ludnicu, vrlo je promjenjive ćudi, nu ipak večinom razdražen, srdit, nepo-

korav se odredbam liečnika; on je čitao Cantania i znade što mu fali.

Piše na jednoj karti diagnozu svoje bolesti: „debolezza di digestione, atonia dello stomaco, dyspepsia nervosa ossaluria e vertigine stomacale“.

Objektivno uglavismo: motorna snaga vrlo malaksala; jedva može stisnuti šaku; povrh zubih gingiva tamno zamazane boje; probava loša. M. M. recti abdominis, osobito povrh želudca srgčeni, tvrdi kao kamen i na na opip osjetlivi.

Žalibože nemogosmo opažati daljnji tečaj bolesti, jer ga rod povede kući.

Demensije paralitične ima i ove godine u izobilj (10 slučajeva ili 21%), a povod u 4 slučaja prekomjerno piće.

Umriše god. 1888.

1. M. Niko, od 23 god. sin krčmara; boravio u ludnici 4 godine 12 dana, bolovao od padavice. Razudba: Meningitis chronica, Thrombosis sinus longitudinalis.

2. N. Mate, 25 god. težak; boravio u ludnici 8 mjeseci i 2 dana, bolovao od Melankonije. Razudba: Tuberculosis pulmonum.

3. N. Josip 46 god. kapetan trabakula; boravio u ludnici 26 dana, bolova od demencije paralitične. Razudba: Meningitis chronica, Atrophia n. hypoglossi, faialis et vagoaccessorii.

4. T. Luka 35 god. mornar; boravio u ludnici 14 dana, bolovao od demencije paralitične. Razudba: Meningitis chronica oedema cerebri et ventriculorum.

5. Č. Vlade 32 god. težak, uznik obtužen radi umorstva, boravio u ludnici na opažanje 12 mjeseci; bolovao od napadaja epilepsije dromicae; osim toga pokazivaše ove znakove: nystagmus očiju; tic rotatoire t. j. klonični grčevi musculi obliqui capit. infer. obih strana; kad god bi bila glava bez oslona, kretao bi njome jednomjerno na desno i na lievo, priličnom brzinom, poput njihala ure, tako dugo dok bi se umorio (koji put čitavu uru), te tražio glavi oslona. Negovoraše 2 godine dana. Za vrieme kad je počinio zločin i malo dana kašnje govorio je. Povrh čelne kosti omašna brazgotina kože srasla sa košću a kost udubljena. Vrlo razdražljiv a u napadajih vrlo pogibeljan. Svi pokusi: gladom, elektricitetom, hypnozom u koju donekle upada, da progovori ostaše bezuspješni. Anamneza dokazuje padavicu od više godina; i to po svoj prilici usljed udarca na glavu, kojeg tragovi, ostaše vidljivi i padavica prikazivaše se u svih mogucih forma i kano klasična i kano psihična, prae i postepileptični delir, te dopre u njeg do degeneracije značaja. Čovjek dobrostojnik, bijaše ozloglašen radi lupežtine i razdražljivosti. Motiv čina bijaše umišljeno oštećenje za 60 novč. Način kojim je čin izveo imadjaše posve značaj delirantan; nit je prije njega niti kašnje njega imao podavice; nu on se malo ura kašnje čina nesjećaše ničesa, što se dogodilo. Vještačko mnienje izjavi da je on čin počinio u stanju padavice psihične; da je uzrok padavice zasvjedočen udarcem na glavu; da je anatomična podloga bolesti, omedjašena promjena u kori moždjana i to oko središta za govor ili na putu piramida, prama tomu razumiju se pojavi grčeva i aphasie koju smatra motornom.

Bolestniku malo vremena prije smrti teklo je nješto vrida iz lievog uha, što se nikad prije nije moglo opaziti.

Malo dana kašnje umri od znakova težke upale pluća i pleure.

Razudba nije potvrdila točno mnienje vještaka, nu ipak je na drugi način zasvjedočila osnovanost njihovih navoda. Razudba dokaza sliedeće: samo vanjska lamina čelne kosti izpod bragoštine nješto utisnuta; nutarnja ciela, izpod nje moždjani neoštećeni; thrombosis arteriae cerebri mediae; umekšanje dolnjeg diela trećeg čelnog zavoja; ovo u-

mekšanje prodire u centrum ovale: Caries ossis petrosi sinistri. Abscessus pulmonis sinistri cum perforatione; pleuritis purulenta.

Dakle svakako epilepsia corticalis i aphasia motoria.

6. Š. Leandro 47 god. činovnik, boravio u ludnici 1 i 4 mjeseca; bolovao od demencije paralitične; nu sa značajim velike duševne slabine; tjelesno mršav, kahektičan, jaki tremor manuum. Razudba: Leptomeningitis chronica, hydrocephalus esternus et internus. Oedema pulmonum.

Za uzrok bolesti ima se smatrati otrovanje arsenikom, s kojim je kano praeparator za muzej imao puno godina posla, nečuvajući se kako treba.

7. T. Jere 27 god. prosjak; boravio u ludnici 5 godina 4 mjes. bolovao od demencije epileptične. Razudba: Meningitis chronica; hydrocephalus internus; atrophia substantiae grissae.

8. B. Andrija 35 god. kočijaš, boravio u ludnici 3 mjes. 11 dana, bolovao od demencije paralitične. Bio veliki pijanac.

Razudba: Velika hyperaenija moždjana; arterije razširene kapilarne hasmorhagie.

9. A. Manda težakinja 21 god., boravila u ludnici 9 mjes. 18 dana, bolovala od melankonije. Razudba: obćenita anaemia, catarrhus intestinalis chronicus.

10. E. Alojzija 26 god. šivačica; boravila u ludnici 4 god. 10 mjes. trpila od hysteroepilepsije. Razudba: Tuberculosis chronica ovarii sinistri, tuberculosis pulmonum recens. Opet jedan prinos za teoriju o reflectnoj epilepsiji.

11. Š Marijana 39 god. šivacica; boravila u ludnici 8 mjesecii, bolovala od demencije. Razudba: Hydrocephalus internus, obćenita neobična anaemia; degeneratio adiposa cordis; tumor hepatis et lienis. Laryna infantilis; *pomanjkanje* glandulae thyreoideae; strictura oesophagi et pylori.

Po vjeri bijaše:

Rimokatolika 27 muž. 13. žen.

Pravoslavnih 7 mužkaraca.

Po stanju bijaše

Stanje	Muž.	Žen.	Sa porodom Muž.	Sa porodom Žen.	Bez poroda Muž.	Bez poroda Žen.	Ukupno
Oženjenih, udatih	11	6	9	5	2	1	17
Neoženjenih, neudatih	22	6	—	—	22	6	28
Udovacâ, udovicâ	1	1	1	—	—	1	2
Svega .	34	13	10	5	24	8	47

Većina je umobolnih mužkaraca neoženjena, dočim udate i neudate žene stoje u jednakom razmjerju. Većina u braku živućih imade djece. Ova se potonja činjenica opetuje svake godine te rek bi da su briga za uzdržavanje obitelji i nesreće obiteljske jaki povodi bolestima.

Po nauci bijaše

Što su učili	Muž.	Žen.	Ukupno
Sveučilište	1	—	1
Gimnazije, realke, preparandij	3	—	3
Pučke škole	7	4	11
Nemaju nikakve nauke	23	9	32
Svega .	34	13	57

Ove godine protivno prošloj godini nadmašuje broj neukih.

Po zanimanju bijaše

Zanimanje	Muž.	Žen.	Ukupno	Zanimanje	Muž.	Žen.	Ukupno
Težaka	13	5	18	Dnevničara sluga	2	3	5
Obrtnika, zanatlija	10	—	10	Mornara	4	—	4
Šivačica	—	1	1	Učitelja, učiteljica	1	2	3
Činovnika, ženâ	2	1	3	Primalja	—	1	1
Posjednikâ	1	—	1	Uznika	1	—	1
				Svega .	34	13	47

Stališ obrtnikâ i zanatlija svake je godine relativno najjače zastupan.

Po Poglavarstvih bijaše

Poglavarstvo	Muž.	Žen.	Ukupno	Poglavarstvo	Muž.	Žen.	Ukupno
Zadar	4	—	4	Sinj	—	—	—
Šibenik	5	3	8	Imoski	1	—	1
Split	10	4	14	Makarska	3	1	4
Dubrovnik	—	2	2	Metkovići	—	—	—
Kotor	1	—	1	Hvar	1	—	1
Benkovac	3	1	4	Korčula	3	1	4
Knin	2	—	2	Svega .	33	12	45

Jedan mužkarac bio je iz Italije, a jedna ženska iz Hrvatske. Split je ove godine, kao skoro obično, najviše zastupan.

Ludnica bila je god. 1888 prepuna, što vidimo iz popriečnog broja zaklonjenih u jedan dan, koji je narasao na 92 prema 88 god. 1887 i prema 78 god. 1886. Posliedica toga bijâše, da se je ove godine moglo primiti samo 47 bolestnika prama 60 prošle godine.

Uredila su se ove godine dva vrla za bolestnike, zasadivši do 300 domaćih stabala, podigavši dva glorieta i ogradiv vrtove zidovi; nu pomanjkanje vode prouzročilo je da su mnoga stabla poginula, te će se buduće godine iznova saditi.

Od 47 bolestnikâ umrlih god. 1888 bijaše plaćaoca I razreda 1 m.; II. razreda 4 (2 m. 2 ž.); ostali bijahu na teret obćinam i pokrajini.

Uzdržavanje zavoda stajalo je g. 1888: 24,649 for. 87 novč. ili pram broju obskrbljenih (138)
na glavu godimice 178 fior.
„ „ dnevice 48.7 novč.

Dijelâ bijaše 33,830, te zapada dakle jedna dijela 76 novč.

Pobrinuo se je Odbor da sabere i poviestničkih podataka o pokrajinskih Bolnicah. Nu malo je toga pobrao, jer gradiva i nema; a uzrok je tomu što pravih Bolnica, u današnjem smislu, nije bivalo kod nas u starije doba. Bivalo je, kako vidismo, svukud Dobrotvornih zavoda, za nevoljnike u obće — a u te su spadali ponajviše starci i nemoćnici. Jer su Dobrotvorne kuće zaklanjale i siromašne nemoćnike, stoga ih i zvali više krat bolnice (Ospizî, ospitali, ospitaletti).

Dubrovnik se je odlikovao, vidismo, svakojakim milosrdnim kućam, pa tamo nahodimo i pravih Bolnica od najdavnijih vremena.

Nebi se takovom baš smatrati mogla Bolnica ustanovljena god. 1347, zakonom Starovieća 10 lipnja, jer mu je namjena bila *ad consolationem et saffragium pauperum cunctorum.* Nu prâva je Bolnica ona zavedena g. 1540, kadno kuća *Domus Christi*, gdi su se do tada zaklanjale ubožne starice, bi odredjena za same *bolestnike izliečive.*

Prie toga Skupnovlada bila se je pobrinula za nesretne nahode. Odlukom 9 veljače 1432 bi stvorena (Hospitalis Misericordiae) ***Milosrdna kuća***, gdi da se sahrane djetca *nemilo izložena.* Imala se je graditi i hraniti milosrdjem gradjana, nu kad Staro-

vieće vidilo da ta sredstva nedotiču, ožujka mjeseca godine 1435 odredi doprinesak iz državne blagajne. — Sahranjeni i kršteni ti nesretnici, iz Milosrdne kuće predavahu se na dojitbu, vani u polju i dojilje nagradjivale naknadom na dan po prilici današnjih 10 novčića. O trošku Vlade ta se djetca hranila do sedam godina, pa bi ih ili gojitelji posinovili, ili se Vlada brinula da ih uputi na kakav zanat, mužkiće ponajviše na pomorstvo. — Srednjom je Skupnovlada hranila 180 nahoda, za koje je trošila na godinu 15.000 dubrovačkih dukata, ili ti vam današnjih fior. 9.000.

U Bolnici *Domus Chisti* hranilo se i liečilo srednjom 40 nemoćnika na dan; liečnici na državnoj plaći, dužni redom liečiti ih. Jedan sveštenik bio duhovnik i ravnatelj Bolnice, a odbor od 3 starovieńika nadzirao upravu i unutreni red. Dohodci su zavoda iznosili do 6000 piaštra, nego trošilo se do 8000, pa nedotičak Vlada nadomirivala.

Nezna se čisto dali se je stara Bolnica srušila potresom god. 1667, niti dali na istom mjestu sagradiše novu. Svakako i posli onog strašnog dogadja nahodimo u Dubrovniku Bolnicu, i istim imenom *Domus Christi*. Samo što joj kroz obću nesreću nestadoše mnoge glavnice i tim stegoše dohodci, pa Starovieće zakonom god. 1781 odredi, da od svake ostavštine i darovštine pobožne, trećina se je imala odciepiti za ***Milosrdnu kuću***, za ***Krstovu kuću*** i za ***Ubožišta.*** Napokon valjanost oporuka visila je o tom, da se čim mu drago spomenu onih milostivih zavoda.

Jednako kao svi Dobrotvorni zavodi, pretrpiše težkih šteta i Bolnica i Nahodište od pada Skupnovlade i od provale francuzke. Ipak ih ni Francuzka Vlada nije zanemarila; osigurala jim je 32.132 franaka godišnjeg prihoda, a što njim nedopiralo iz vlastitih dohodaka, dužno nadomirili Blago Djelo.

Što je bilo od tih zavoda, kao od svih sličnih u pokrajini, odkad (god. 1814) dopade Dalmacija Austriju, to ćemo kasnije viditi.

I u Splitu je Nahodište predteklo Bolnicu. Zasnovao ga je prabiskup Cosmi god. 1704, da ***sahrani od krute majčine ruke nezakonitù dječicu*** (Farlati, Ill. sacr. III str. 521). Sagradio ga je i uzdržao doprinescima milostivih duša, a najobilatije svojima.

Prave Bolnice nenahodimo do stopro god. 1794. Spomenuti prabiskup nije sagradio kakve Bolnice, nego samo zaklonište dvama Kapucinom, koji da njeguju bolestnike, i to vojnike bolestine (qui *militum aegrotantium* curam susciperent). Pravu Bolnicu za gradjane god. 1794 zasnovaše braća Ante, Frane i Petar Ergovac; zasnovaše u svojoj vlastitoj kući, na bedenu Sv. Lazara.

Nu žalostno je što godine 1806 piše Dandolo („La Dalmazia", na str. 118) i o Bolnici i o Nahodištu. Po njem Bolnica, „bez zraka i svjetlosti, bila je pravi grob živih"; a u Nahodištu, od 603 unešenih kroz 10 godina, poginulo ih „od gladi i nevolje" 602; za jednoga nezna dali živе u onaj čas kad je pisao. Dandolo je stvorio „Družtvo Javne Dobrotvornosti", od 60 članova, iz imućnijih gradjana i njihovimi milodari otvori novu, zdravu Bolnicu, za koju je Vlada plaćala samu stanarinu. Pobrinuo se je da poboljša i stanje Nahodišta, za koje je najviše doprinio tadanji prabiskup Splitski. Dandolo je odredio da i svi činovnici ponešto od svojih plaća doprinesu za ove milosrdne zavode.

Nego kasnije zapremiše Bolnicu za nemoćne vojnike, dok god. 1821 bi povraćena gradjanskim bolestnikom.

Kao najstarija Bolnica u Šibeniku spominje se ona Sv. Lazara i „Gubavaca" rečena. Spomen njoj dopire do god. 1445; zna se iz izprava od god. 1475 da je po-

sjedovala vlastitog imetka — ali o njenoj poviesti nezna se ništa, pa se i nagadja da je bila ondi gdi je sada vrtao „Ratarskog tečaja." Rek bi da sgradja nije odgovarala potrebam, te se Bolnica prenila u nekakvu kuću u Varošu god. 1797; ali i ta jadna, dok nebi pregradjena god. 1807. Ove su se godine zaplienila dobra Sv. Lazara, te Bolnicu morala je Vlada uzdržati.

Ima spomena i o nekakvom Nahodištu, zasnovanu god. 1612 od biskupa Arrigoni, ali mu se za dalju poviest nezna. Danom 1 travnja 1808 bi redovito otvoreno už Bolnicu, i trajalo je do god. 1842, kadno se zatvori, pa preotvori opet dne 1 travnja 1849.

Zadar je obilovao zakloništima nevoljnika, kako nam svjedoči poviest njegove „Dobrotvornosti"; nu prave Bolnice za nemoćnike gradjanske ruke nije stekao do g. 1804. Te godine bi izručena za gradjane nemoćnike Bolnica kod Sv. Roka, gradjena još godine 1593 za nemoćne vojnike, talijanske i arbanaške. Kasnije už Bolnicu — bi otvoreno i Nahodište, i tu god. 1820 zavedena učiona za primalje.

O Nahodištu u Kotoru sva je poviest napisana na ploči, uzidanoj povrh vrata zavoda:

„Ad colligendos infantes spurios
„Redemptis prius et ordinatis
„Paucis piae domus redditibus
„Johannes Justus
„Epyri extra ordinem Praefectus
„A fundamentis erexit ac paravit
„Anno a Christo nato
MDCCLXIX."

Ova spomen-ploča svjedoči da se je tada, god. 1769, pregradilo Nahodište, pokle se odkupiše i urediše njegovi prihodi. Odtud se dakle vidi da je tu bilo staro Nahodište i da je imalo vlastitih prihoda. I iz upisnika uredovnih razabire se da je obstojalo još g. 1610.

Do početka ovog vieka sa Bolnicam upravljahu, kao i sa ostalimi dobrotvornimi zavodi, osobita gradjanska Povjerenstva; ali o uredbami potanjih spomenika nema, a sva je prilika da niti je bilo kakvih potankih naročitih pravilnika. Takovih nema ni u početku Vladavine Austrijanske. Stopro odlukom 31 srpnja 1827 Br. 9192-645 Dvorske Kancelarije, bi odobren Pravilnik za sve Bolnice u Dalmaciji, a postade kriepostan danom 1 studenoga one godine. Taj Pravilnik bi razpisan kao prevremeni, nu ostade u kriepost dok su god Bolnice stale pod Vladinom upravom, i ne predjoše pod upravu pokrajinskoga Zastupstva.

Po tom Pravilniku Bolnicam je zadaća bila primati, hraniti i liečiti nemoćnike izliečive a ubožne; Nahodištem primati i na dojitbu dati nahode, u težačke kuće najprije; Rodilištim primati neudate uboge rodilje. Gdi bi prostora bilo, dozvoljalo se primanje uz plaću i neubožnih nemoćnika i neubožnih rodilja.

Uprava ekonomična i disciplinarna zavodâ bi povjerena Ravnatelju i Pregledniku, plaćenim iz državnih sredstava.

Liečništvo su obavljali u Zadru i u Dubrovniku liečnik, vidar i vidar-pomoćnik, na plaći državnoj; u Šibeniku Ravnatelj; u Splitu liečnici obćinski.

U dojednom je bila Primalja za rodilje na plaći. Uz to na najam su svukud služili bolničari, prama broju bolestnikâ.

Duhovnu su službu vršili župnici mjesta, uz priličnu nagradu.

Vrhovno je nadgledanje vršila Vlada, po okružnim Poglavarim, gdi ih je bilo, a gdi nije po Preturim. Obćinam je bilo naloženo, da po jednom svom članu paze na red Bolnica, i po potrebi prikažu kakvih shodnih predloga političkoj Vlasti.

Služba uredovna bila je uredjena predpomenutim Pravilnikom do najsitnije potankosti i shodnimi oglednicami.

Kako rekosmo Vlada nije dala novog Pravilnika izza onog od god. 1827, ali je više i više naredaba o pojedinih točkah uprave, osobito što se tiče naknada bolničkih troškova, a poglavito za inostrane bolestnike.

U smislu Ustava pokrajinskoga uprava je Bolnica imala preći na pokrajinsko Zastupstvo, pa ju je Vlada i ustupila Zemaljskomu Odboru Odpisom državnoga Ministarstva 20 rujna 1861 Br. 5505.

Sa pokrajinskim Bolnicami Odborova je uprava započela 1.m studenoga 1861; nego uprava je sliedila po starim pravilnicima i odredbami, dok i u koliko nisu bile preinačene zakonodavnim putem.

Takove je preinake iznio pokrajinski zakon 14 prosinca 1866. U njem su naše Bolnice proglašene kao javne obće bolnice; ustanovljena je podmira troškova iz pokrajinske zaklade a uredjena naknada od raznih dužnih stranaka; udarena su napokon temeljna pravila uprave. O naknadam bolničkih troškova nekoji §§. rečenog zakona biše preinačeni novicom 25 veljače 1887, kao što je bila osigurana izplata dugova u to ime sa strane Obćina zakonom 14 rujna 1883.

Pravni odnošaji liečničkog i upraviteljnog osoblja kod Bolnica biše uredjeni raznimi zaključci saborskimi, osobito onimi god. 1874, 1881 i 1885. Usljed tih zaključaka svaka Bolnica ima imati jednog liečnika-prvenca, jednog liečnika pomoćnika i jednog upravitelja. Ravnateljstvo se povjerava ili prvencu ili upravitelju (kad bi bio liečnik). Prvenci dobivaju godišnje plaće fior. 1100, sa dvi petogodišnice od fior. 100 svaka; pomoćnici fior. 600; upravitelji fior. 900, sa dvi petogodišnjice od fior. 50 svaka. Za ravnateljstvo dodaje se fior. 200 doplate. — Kod svih Bolnica takodje dandanas ustanovljeni su stalni dušobrižnici, za službu duhovnu zavodâ.

Napokon sva služba unutrnja Bolnica, u svakoj najsitnijoj grani, bi uredjena „Pravilnikom“ 5 studenoga 1881 Br. 1148.

Nu više neg išta pomoglo je zadaći naših Bolnica i podiglo ih je do visine prama onim najizobraženjih zemalja: uvedenje Milosrdnica i gradnja novih Bolnica. Onim se postigao red i njegovanje bolestnikâ, kakvo se može postići samo od osoba koje se iz čista milosrdja posvećuju toli težkoj službi; gradnjom novih Bolnica stvorilo se nemoćnicim zaklonište, u kakvom jedino mogu naći liečenja i zdravlja.

Sabor je sa sjednice 19 prosinca 1873 dao nalog Zemaljskomu Odboru, da uznastoji uvesti Milosrdnice u pokrajinske Bolnice dalmatinske. Odbor se je odazvao nalogu i podje mu za rukom dobavit ih u Bolnici Zadarskoj odmah susljedne godine, gdino zauzeše službu danom 2 rujna 1874.

Splitska Bolnica, doznav za napredak Zadarske dolazkom Milosrdnica, zaželi ih što živije i dobi danom 15 rujna 1875.

Zakasnilo se njihovim uvedenjem u Bolnicu Dubrovačku i Šibensku, s nedostatka stanova. Ipak Dubrovačka je napravila ih kako je bolje mogla, pa i ona stekla Milosrdnice danom 2 srpnja 1878.

Napokon otvorom nove Bolnice i Ludnice u Šibeniku, dne 24 lipnja 1883, i onamo Milosrdnice priuzeše službu, a i prie nekoliko ih bilo došlo da rade i urede opravu novih sgradja.

Milosrdnice ne bave se samim njegovanjem bolestnikâ, čistoćom zavoda i rublja, nego u njihovim je rukam i sva svagdanja ekonomija zavodâ; pa Odbor nemože nego ih sa svakog obzira pohvaliti i izjaviti da su pravi blagoslov po naše Bolnice.

Milosrdnice, osim hrane, dobivaju fior. 60 svaka na godinu kao naknadu za odieću i obuću.

U svim Bolnicam, osim sestara Milosrdnica, ima još za niže službe raznog osoblja obaju spola. Navesti ćemo ovdje broj Milosrdnica i službovnog osoblja za sve Bolnice.

Bolnica Zadarska.

1 Starešinica Milosrdnica
19 sestara Milosrdnica
2 bolničara
2 bolničarke
2 sudopere
1 uredovni poslužitelj
1 vrtlar
1 konjušar.

Bolnica i Ludnica Šibenska.

1 Starešinica Milosrdnica
26 sestara Milosrdnica
2 bolničara
1 bolničarka
8 čuvara ludih
2 sudopere
1 uredovni poslužitelj
1 tvorničar i vrtlar
2 vrtlara.

Bolnica Splitska.

1 Starešinica Milosrdnica
10 Sestara Milosrdnica
1 bolničar
1 bolničarka
2 sudopere
1 uredovni poslužnik.

Bolnica Dubrovačka.

1 Starešinica Milosrdnica.
13 Sestara Milosrdnica
2 bolničara
1 bolničarka
1 uredovni poslužitelj
1 vrtlar.

Zaključkom Vis. Sabora pri zasjedanju god. 1868 bi odlučena pregradnja i povećanje Splitske Bolnice, i isto bi izvedeno dielom u god. 1869, a dielom — usljed novog zaključka Saborskog — u godinam 1871 i 1872.

Pri zasjedanju god. 1880 bi po Saboru odlučeno da se grade nove Bolnice u Zadru, Dubrovniku i Šibeniku, i nova Ludnica u ovom zadnjem gradu. Iz posebnih izvještaja, podnešenih o gradnjam Bolnice i Ludnice u Šibeniku, i Bolnice u Zadru, poznaje Vis. Sabor kako su te gradnje izvedene, koliko su zapale, koliko je prostorija zapremljeno tim veličanstvenim sgradam. Slično izvješće biti će podnešeno i o gradnji nove Bolnice Dubrovačke, koja ne zaostaje dvima napomenutim, dapače što se položaja tiče i krasne bašće koja ju obkoljuje, možda jim i prednjači. Ovdje ćemo samo nadodati broj redovitih postelja u svakoj Bolnici.

Bolnica Zadarska.

U osam velikih i osam malih dvorana postelja 144.

U pet posebnih soba za nemoćnike plaćaoce postelja 6.

U osamici postelja 6.

U maternici postelja 12.

U Bolnici Šibenskoj.

U osam velikih i osam malih dvorana postelja 112.

U tri posebne sobe za nemoćnike plaćaoce postelja 5.

U osamici postelja 6.

U maternici postelja 10.

Ludnica Šibenska.

U osam dvorana za ludjake mirne postelja 64.

U osam posebnih soba za ludjake plaćaoce postelja 8.

Posebnih sobica za ludjake bjesne Br. 24.

Bolnica Splitska.

U osam raznih dvorana postelja 104.
U maternici postelja 10.

Bolnica Dubrovačka.

U osam velikih i dvie srednje i četiri male dvorane postelja 104.

U tri posebne sobe za nemoćnike plaćao ce postelja 4.

U osamici postelja 6.

U maternici postelja 10.

Imamo dakle u svim Bolnicam za obće nemoćnike postelja redovitih 464. Ali pri prostoriji dvorana, može se lasno pri nuždi navedeni broj povećati za 60 postelja i više; tako da bez pogibelji i poremećenja reda u pokrajinske Bolnice može biti primljeno do 630 obični nemoćnika.

Osim toga osamice, kad se u njihovu posebnu svrhu ne upotrebe, mogu služiti, ne samo za primanje 6 nemočnika svaka, nego pri potrebi i 12; tako da imamo mjesta još za 36 bolestnih.

U posebnim sobam za plaćaoce ima skupa mjesta za 15 bolestnika.

U Maternicam ima skupa za 42, što rodilje što dojilje.

U Šibenskoj Ludnici ima mjesta za 96 ludih, mirnih i bjesnih; ali je na žalost priznati da ta mjesta niesu dovoljna prama potrebam; i da neće proći vele vremena da će trebati Ludnicu razširiti.

U Odborovu izvješću, kojim je pri zasjedanju god. 1886 podnešena Saboru na odobrenje preinaka pokr. zak. 14 prosinca 1866 Br. 20 o utemeljenju i upravi javnih obćih Bolnica (Prilog 7), potanko su navedeni troškovi bolnica i razmjerje doprineska Pokrajine i Obćina (kroz naknade bolničkih troškova) u te troškove, na temelju izpadaka desetogodišća 1875-1884, za koje su onda računi bili zaključeni. Od ono doba okolnosti su se znatno promjenile, u koliko kroz minulo razdobje otvorene su nam Bolnice u Zadru i Dubrovniku, stupila je u kriepost goripomenuta preinâka pokr. zakona 14 prosinca 1866 Br. 20, otvorene su domaće ljekarnice u svim Bolnicam, a nešto su i poboljšane plaće zdravstvenog osoblja usljed Saborskog zaključka god. 1885. Sve te promjene sliedile su susljedno kroz trogodišće 1885-88, a računi niesu konačno zaključeni i uredjeni nego do konca god. 1887. Zato nije moguće na temelju izpadaka rečenog razdobja stalno utanačiti ni skupne bolničke troškove u tome razdobju niti razmjerje doprinesaka. Ostaviv to jednoj od budućih godina, kada podpuna izraza u konačnim računima nadju navedene promjene, ovdje ćemo samo navesti razliku medju skupnim bolničkim troškovim u minulom desetogodišću 1878-87, i razliku medju dnevnom obskrbom za isto vrieme.

Svi troškovi bolnički, tojest toliko oni zdravstvenog osoblja koliko za hranu i liekove, odjeću, obuću itd. nemočnika, iznieli su u svim Bolnicam skupa u g. 1878 f. 79.542
a u god. 1887 . . . . . . „ 106.411
dakle 34% više.

U god. 1878 bilo je dnevnih obskrba 103.173
a u god. 1887 . . . . . . 143.555
dakle 39% više.

Trošak dakle nije rastao prama broju obskrbnih dnevnica, i zato ova zadnja od novč. 77 u god. 1878 pala je na novč. 74 u god. 1887. Ova činjenica, koja se u obće prikazuje pri sličnim predmetim, jer troškovi obći manji su, čim na više jedinica porazdieljeni, još će se bolje iztaknuti u budućim godinam kad bude podpuno poznat uspjeh novih bolnica.

U toliko ju potvrdjuje uspjeh u Ludnici Šibenskoj kroz petogodišće 1883-87. U god. 1883 bilo je obistinjeno 10.634 dnevnih

obskrba, a svaka je zapala novč. 90; dočim god. 1887 dnevnih obskrba bilo je 39.598, a svaka je stajala novč. 66.

Bilo je jur spomenuto kako su u svim pokrajinskim bolnicam ustanovljene domaće ljekarnice. U bolnici Splitskoj pripravlja ljekove liečnik pomoćnik, u ostalim usposobljeni ljekarnici, svikolici uz godišnju nagradu od fior. 600. Liekarnica u Splitu otvorena je na 1 ožujka 1884, u Šibeniku na 1 siečnja 1886, u Zadru na 1 siečnja 1888, a u Dubrovniku 1 siečnja tek. god. 1889.

Da se prosudi kolika štednja ovim ustanovljenjem proizliče zemaljskoj zakladi, odnosno Obćinam pri naknadi bolničkih troškova, nema se podataka nego samo za Splitsku bolnicu, a nešto i za Šibensku. Nego je i za te vrieme kratko za moći crpiti sigurnih podataka. Svakako po tim podatcim može se reći da štednja prama prijašnjem trošku iznosi 33%. Ali je sva nada da skupna štednja pri svim bolnicam ima izpasti veća.

Pri svim trima novim bolnicam ima više ili manje prostran vrtao. Onaj u Dubrovniku sasvim je uredjen; jer takav kupljen je bio, i uprav je krasan. Zemljište onoga u Zadru vrlo je dobro, ali je u ledini bio, i trebalo ga je uzkrčiti, uraditi i nasaditi. Onaj u Šibeniku bio je pravi krš, i mnogo je troška do sada stajao (kako se vidi u računu gradnje one bolnice), da ga se ponešto uredi i posadi. Sa svakim vrtlom skopčana je štala sa kravam, koje davaju mlieko bolnicam, i dvorište za raznu domaću životinju. U vrtlu goje se svakovrstna povrća i voća.

Pošto su vrtli nabavljeni i uredjeni sredstvim zemaljske zaklade, uprava njihova vodi se napose na račun iste zaklade. u početku, dok su se vrtli uredili i svaka se nabavila, trebalo je doprinieti iz zemaljske zaklade. Ali jur sada, dohodak od vrtla i štaje ne samo pokriva troškove gojenja — ubrojiv medju te i one za osoblje u vrtlu i štali — nego ima i štogod pretička u korist zem. Zaklade.

Zadar, 30 Lipnja 1889.

Predsjednik

knez Vojnović Gjorgje

Prisjednici

D.r Miho Klaić — Vladimir Simić — Ivan Vranković.

TABLICE

dodane

Izvješću.

Tablica 8.

PREGLED

šumarskog osoblja kod dalmatinskih Občina u pogledu broja i podporinâ godine 1888.

Redni broj	Politički Kotar	Politička Občina	Šumarsko osoblje g. 1887 šumara	Šumarsko osoblje g. 1887 lugaga	Šumarsko osoblje g. 1888 šumara	Šumarsko osoblje g. 1888 lugara	Dakle god. 1888 više šumara	Dakle god. 1888 više lugara	Dakle god. 1888 manje šumara	Dakle god. 1888 manje lugara	Godine 1888 doznačene podpore: od Namjestništva fior.	n.	od Zemaljskog Odbora fior.	n.	Ukupno fior.	nč.	Trošak Občine godine 1888 fior.	nč.
1	Benkovac	Benkovac	—	14	—	16	—	2	—	—	467	24	120	—	587	24	640	—
2	„	Kistanje	—	10	—	12	—	2	—	—	za g. 1887 451 „ „ 1888 485	66 40	—	—	937	06	600	—
3	„	Obrovac	1	17	—	15	—	—	1	2	522	41	300	—	822	41	780	—
4	Kotor	Muo	—	1	—	1	—	—	—	—	40	—	—	—	40	—	20	—
5	„	Prčanj	—	1	—	1	—	—	—	—	60	—	—	—	60	—	60	—
6	„	Dobrota	—	2	—	2	—	—	—	—	60	—	60	—	120	—	120	—
7	„	Ercegnovi	—	5	—	4	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	480	—
8	„	Risan	—	4	—	4	—	—	—	—	96	—	96	—	192	—	192	—
9	„	Kotor	—	1	—	2	—	1	—	—	98	87	—	—	98	87	110	—
10	„	Krtoli	—	1	—	1	—	—	—	—	50	—	—	—	50	—	50	—
11	„	Budva	—	3	—	3	—	—	—	—	102	—	150	—	252	—	180	—
12	„	Luštica	—	2	—	2	—	—	—	—	120	—	40	—	160	—	80	—
13	„	Grbalj	—	4	—	4	—	—	—	—	200	—	100	—	300	—	100	—
14	„	Stolivo	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	Korčula	Korčula	—	5	—	5	—	—	—	—	205	70	102	86	308	56	120	—
16	„	Blato	—	8	—	9	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1800	—
17	„	Lastovo	—	1	—	1	—	—	—	—	60	—	—	—	60	—	60	—
18	„	Orebić	—	1	—	1	—	—	—	—	100	—	30	—	130	—	70	—
19	„	Trpanj	—	3	—	3	—	—	—	—	168	—	—	—	168	—	300	—
20	„	Kuna	—	5	—	6	—	1	—	—	288	32	60	—	348	32	440	—
21	„	Janjina	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	269	—
22	Imoski	Imoski	1	24	1	24	—	—	—	—	720	—	200	—	920	—	2407	60
23	Knin	Drniš	1	29	1	31	—	2	—		717	46	300	—	1017	46	1672	—
24	„	Knin	1	19	1	20	—	1	—	—	712	80	350	—	1062	80	1364	—
25	„	Promina	—	5	—	5	—	—	—	—	250	—	100	—	350	—	150	—
26	Hvar	Hvar	—	5	—	3	—	—	—	2	128	—	—	—	128	—	196	—
27	„	Ješa	—	1	—	6	—	5	—	—	164	89	100	—	264	89	302	—
28	„	Sućurje	—	1	—	1	—	—	—	—	25	—	25	—	50	—	41	66
29	„	Bogomolje	—	2	—	2	—	—	—	—	50	—	50	—	100	—	83	33
30	„	Komiža	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200	—
31	„	Vis	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	480	—
32	„	Starigrad	—	2	—	2	—	—	—	—	202	20	170	—	372	20	360	—
33	Makarska	Makarska	—	9	—	10	—	1	—	—	517	87	150	—	667	87	872	58
34	„	Vrhgorac	—	12	—	13	—	1	—	—	650	—	190	—	840	—	780	—
35	„	Primorje gor.	—	6	—	6	—	—	—	—	300	—	—	—	300	—	516	66
36	Metkovići	Metkovići	—	4	—	4	—	—	—	—	197	50	—	—	197	50	480	—
37	„	Opuzen	—	5	—	5	—	—	—	—	300	—	—	—	300	—	900	—
38	Dubrovnik	Mljet	—	2	—	2	—	—	—	—	za g. 1887 100 „ „ 1888 100	— —	—	—	200	—	170	—
39	„	Zaton	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
40	„	Ston	—	5	—	6	—	1	—	—	—	—	120	—	120	—	680	—

Redni broj	Politički Kotar	Politička Občina	Šumarsko osoblje g. 1887 šumara	g. 1887 lugara	g. 1888 šumara	g. 1888 lugara	Dakle god. 1888 više šumara	više lugara	manje šumara	manje lugara	Godine 1888 doznačene podpore: od Namjestništva fior.	n.	od Zemaljskog Odbora fior.	n.	Ukupno fior.	nč.	Trošak Občine godine 1888 fior.	nč.
41	Šibenik	Skradin	—	12	—	13	—	1	—	—	620	59	—	-	620	59	650	—
42	„	Šibenik	—	10	1	12	1	2	—	—	331	79	175	--	506	79	1052	—
43	„	Tiesno	—	6	—	8	—	2	—	-	zag. 1887 216 „ „ 1888 303	66 65	—	-	520	31	480	—
44	„	Zlarin	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	-
45	Sinj	Sinj	1	36	1	37	—	1	-	-	890	02	400	—	1290	02	1613	58
46	„	Vrlika	1	10	—	11	—	1	1	—	542	13	220	—	762	13	565	56
47	Split	Postira	—	2	—	3	-	1	—	-	120	—	—	—	120	—	400	—
48	„	Pučišća	—	4	—	4	—	—	-	-	120	—	60	-	180	—	580	—
49	„	Sutivan	—	1	—	1	—	-	-	—	—	—	—	-	—	—	200	—
50	„	Nerežišća	1	9	1	11	—	2	—	—	180	—	—	-	180	—	180	—
51	„	Omiš	—	10	—	14	—	4	—	—	225	—	200	--	225	—	900	—
52	„	Novi	—	3	—	3	—	-	—	—	—	—	—	-	—	—	180	—
53	„	Split	—	11	--	12	—	1	—	—	270	–	--	-	270	—	660	—
54	„	Lukšić	—	3	—	3	—	—	—	--	—	-	—	—	—	—	144	—
55	„	Lećevica	—	14	—	14	—	—	—	—	300	—	200	-	500	—	360	—
56	„	Muć	—	19	—	22	-	3	—	—	188	—	100	—	288	—	816	—
57	„	Milna	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—
58	„	Trogir	—	13	—	18	—	5	—	—	—	—	—	-	—	—	864	-
59	„	Sućurac	—	3	—	4	—	1	—	—	60	—	40	-	100	—	300	—
60	„	Šolta	—	3	—	3	—	—	—	—	—	—	30	—	30	—	288	-
61	„	Bol	—	2	—	2	—	—	—	—	48	-	--	—	48	—	50	—
62	„	Supetar	—	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	-	—	-	304	—
63	„	Klis	—	5	-	5	—	—	—	—	144	—	—	—	144	—	144	-
64	„	Selca	—	1	—	4	—	3	—	-	60	—	40	—	100	—	400	—
65	Zadar	Rab	½	7	½	7	—	—	—	—	540	—	140	—	680	—	1234	—
66	„	Pag	½	3	½	3	—	—	—	—	60	—	120	—	180	—	280	—
67	„	Nin	—	13	—	13	—	—	-	—	491	47	—	—	491	47	600	-
68	„	Novigrad	1	13	1	13	—	-	-	—	260	67	—	—	260	67	600	--
69	„	Zadar	1	21	1	21	-	-	—	—	državni lugar 69 420	96 -	—	-	489	96	1120	—
70	„	Biograd	—	11	—	11	—	—	—	—	330	-		-	330	—	240	-
71	„	Sali	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
72	„	Silba	—	8	—	8	—	-	—	—	—	—	—	-	—	—	—	—
	Godine 1888 u sve .		10	485	9	527	1	47	2	5	15503	26	4538*)	86	20042	12	33658	97
	a to za službu godine 1888 podupirano je bilo troškom		—	—	6	372	-	—	—	—	14664**)	98	4608	86	19273	84	33658	97

Uz 2) bez podpore. — 3) 2 privatna. — 7) godine 1888 bez podpore. — 14) dobiva nagradu od Občine. Bez podpore. — 16) bez podpore. — 21) godine 1888 bez podpore. — 23) 5 bez podpore, 1 privatni. — 24) 4 bez podpore. — 26) 1 privatni. — 27) 1 bez podpore. — 30) bez podpore. — 31) bez podpore. — 38) 1 bez podpore. — 39) privatni. — 40) 2 privatna. — 42) šumar bez podpore; 175 fior. doznačio je zemalj. Odbor još g. 1887 za god. 1888. — 43) i 44) 1 privatni. — 45) 11 bez podpore. — 46) 2 privatna. — 47) 1 privatni. — 48) 1 bez podpore. — 49) bez podpore. — 50) 9 privatni. — 52) bez podpore. — 53) 1 privatni. — 54) bez podpore. — 56) 13 bez podpore, 4 privatna. — 57) bez podpore. — 58) godine 1888 bez podpore. — 59) 1 bez podpore, 1 privatni. — 60) 1 privatni. — 61) 1 privatni. — 62) bez podpore. — 63) 2 privatna. — 64) 3 bez podpore. — 65) 1 bez podpore. — 67) 3 privatna. Nadlugar bez podpore. — 68) 5 privatna. — 69) nadlugar bez podpore, 13 privatna, 1 državni. — 71) privatna. — 72) privatni.

		Šumarsko osoblje				Dakle god. 1888				Godine 1888 doznačene podpore							
		g. 1887		g. 1888		više		manje		od Namjestništva		od Zemaljskog Odbora		Ukupno		Trošak Obćine godine 1888	
		šumara	lugara	šumara	lugara	šumara	lugara	šumara	lugara	fior.	n.	fior.	n.	fior.	nč.	fior.	nč.
Za službu godine 1888	podupirano je bilo troškom	—	—	6	372	—	—	—	—	14664	98	4608	86	19273	84	33658	97
„ „ „ 1887		—	—	8	355	—	—	—	—	14578	09	3962	02	18460	11	29954	70
„ „ „ 1886		—	—	9	346	—	—	—	—	14224	02	3980	18	18204	20	29780	78
„ „ „ 1885		—	—	11	334	—	—	—	—	14335	67	3228	60	17564	27	27001	74
„ „ „ 1884		—	—	11	273	—	—	—	—	13588	69.5	2347	86	15936	55.5	21684	03
„ „ „ 1883		—	—	9	247	—	—	—	—	12097	03.5	1108	58	13205	61.5	16023	43.5
„ „ „ 1882		—	—	7	218	—	—	—	—	10688	12	672	67	11360	79	15370	75.5
„ „ „ 1881		—	—	7	184	—	—	—	—	9507	15	—	—	—	—	—	—
„ „ „ 1880		—	—	5	151	—	—	—	—	8332	19	—	—	—	—	—	—
„ „ „ 1879		—	—	2	101	—	—	—	—	5796	69	—	—	—	—	—	—
„ „ „ 1878		—	—	—	85	—	—	—	—	3759	99	—	—	—	—	—	—
„ „ „ 1877		—	—	—	70	—	—	—	—	3706	60	—	—	—	—	—	—

*) Od ovih bilo je za prijašnje godine naknadno doznačeno od Vlade 768 fior. 32 novč.

**) Osim toga doznačio je Zemaljski Odbor Obćini Trpanjskoj fior. 40 kao pripomoć za izplaćivanje lugara, te fior. 30 kao nagrade lugarskom osoblju Obćine Obrovačke, Ninske i Makarske.

Tablica II.

I Z K A Z

o šumskih prekršajih razpravljenih na temelju prijavnica podpomoženih lugara kod Obćina, godine 1888.

Redni broj	Politički Kotar	Politička Občina	Od kad je uživala pripomoć	Broj lugara	Broj osvada: prikazanih na zapisniku	Broj osvada: riešenih	Broj osvada: neriešenih	Broj osvada: ustupljenih kaznenom Sudu	Broj osvada: zagodjenih	Po razpravam riešenim — Osu- — pedepsa: Broj	ukor	zatvor dana	Globa fior.	Globa nč.
1	Benkovac	Benkovac	21/8 1880	16	87	76	8	3	—	61	25	10	419	50
2	"	Kistanje	31/9 1879	10	46	37	5	4	—	30	7	3	138	—
3	"	Obrovac	27/2 1878	13	234	223	10	1	—	206	67	64	318	—
4	Kotor	Ercegnovi	1/11 1882*)	—	12	12	—	—	—	10	4	—	55	—
5	"	Kotor	1/1 1882	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	"	Dobrota	14/3 1884	2	6	5	1	—	—	3	3	—	—	—
7	"	Krtoli	11/1 1881	1	3	2	1	—	—	2	1	—	10	—
8	"	Muo	1/2 1882	1	1	1	—	—	—	1	1	—	—	—
9	"	Prčanj	1/2 1882	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
10	"	Grbalj	31/5 1885	4	4	3	1	—	—	1	—	—	72	50
11	"	Risan	1/6 1880	4	14	11	3	—	—	7	1	—	30	—
12	"	Luštica	8/3 1884	2	52	49	3	—	—	48	7	—	23	—
13	"	Budva	20/11 1885	3	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
14	Korčula	Korčula	2/8 1883	5	83	63	15	5	—	47	2	—	163	—
15	"	Lastovo	12/7 1883	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	"	Kuna	3/7 1883	6	46	20	7	19	—	13	2	—	87	—
17	"	Orebić	26/10 1883	1	9	4	4	1	—	2	—	—	30	—
18	"	Trpanj	25/10 1885	3	2	2	—	—	—	2	—	—	16	—
19	Imoski	Imoski	1/1 1882	nadlugar 1, lugara 24	709	517	180	12	—	411	75	4	2723	95
20	Knin	Drniš	1/1 1882	šumar 1, lugara 25	115	95	10	10	—	85	50	10	476	—
21	"	Knin	1/1 1882	šumar 1, lugara 16	215	168	29	18	—	153	64	17	830	—
22	"	Promina	23/3 1885	5	20	12	6	2	—	9	4	2	41	15
23	Hvar	Bogomolje	15/1 1883	2	14	13	1	—	—	12	2	1	59	—
24	"	Starigrad	21/8 1887	2	18	13	3	2	—	11	4	1	56	—
25	"	Ješa	7/1 1887	5	43	32	9	2	—	28	2	—	126	—
26	"	Hvar	1/2 1887	2	15	10	4	1	—	8	3	—	11	—
27	"	Sućurje	15/1 1883	1	11	10	1	—	—	9	3	—	37	—
28	Makarska	Primorje gor.	1/4 1882	6	6	10	1	5	—	10	6	17	44	—
29	"	Makarska	1/1 1882	10	18	17	1	—	—	14	6	61	45	—
30	"	Vrhgorac	1/1 1882	13	34	32	2	1	—	26	8	5	113	—
31	Metkovići	Metkovići	3/11 1884	4	17	14	1	2	—	12	2	1	195	—
32	"	Opuzen	1/10 1883	5	76	59	7	9	1	44	5	1	988	50
33	Dubrovnik	Mljet	1/7 1883	1	13	10	3	—	—	10	7	1	1	—
34	"	Ston	1/1 1888	4	120	109	—	4	7	42	36	3	66	—
35	Šibenik	Skradin	29/7 1884	13	41	34	7	—	—	34	12	1	417	—
36	"	Šibenik	27/12 1884	12	147	142	4	—	1	129	61	37	173	50
37	"	Tiesno	3/1 1884	7	37	29	8	—	—	29	8	14	59	—
38	Sinj	Sinj	1/1 1881	nadlugar 1, lugara 26	605	518	67	19	1	449	172	5	2084	50
39	"	Vrlika	1/1 1881	9	299	246	40	13	—	229	80	—	708	50
40	Split	Omiš	1/1 1888	14	91	78	13	—	—	53	25	5	138	—
41	"	Klis	1/9 1885	3	44	32	12	—	—	31	25	3	21	—
42	"	Sućurac	1/1 1886	2	16	12	4	—	—	10	4	4	15	—
43	"	Lećevica	1/11 1881	14	52	36	16	—	—	32	7	5	187	59
44	"	Muć	1/1 1880	5	67	51	16	—	—	49	14	23	126	—
45	"	Nerežišća	1/1 1880	nadlugar 1, lugara 2	63	41	22	—	—	40	1	1	71	—
46	"	Postira	1/4 1879	2	33	29	4	—	—	26	8	2	67	—

kod političkih vlasti					Izvršene osude									OPAZKE
dl e							utjeranjem							
naknada šteta		parbeni trošci		oprosti	zatvora	ukora	globa		naknada šteta		parbenih troškova			
fior.	nč.	fior.	nč.				fior.	nč.	fior.	nč.	fior.	nč.	
357	80	—	—	15	10	25	230	90	103	50	—	—	
111	18	—	—	7	3	7	250	—	347	48	—	—	
367	33	—	—	17	64	67	292	82	250	07	—	—	
40	09	—	—	2	—	4	27	—	19	58	—	—	*) 4 lugara godine 1888 bez podpore.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
9	02	—	—	2	—	3	—	—	2	08	—	—	
3	04	—	—	—	—	1	10	—	2	24	—	—	
11	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	
48	20	—	—	2	—	—	60	—	23	68	—	—	
33	14	—		4	—	1	—	—	19	82	—	—	
328	94	24	69	1	—	7	23	—	32	26	24	69	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
61	86	6	—	16	—	2	80	—	95	72	6	—	
—	—	—	—	—	—	—	45	—	16	94	—	—	
5	55	—	—	7	—	2	155	—	16	04	—	—	
7	20	—	—	2	—	—	10	—	—	—	—	—	
3	10	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	
1489	66.5	65	04	106	—	75	916	57	600	87	—	—	
311	44	16	30	10	10	50	202	—	125	45	10	12	
434	20	25	60	15	14	64	405	60	90	30	21	10	
9	08	2	40	3	2	4	15	—	—	—	2	40	
161	14	—	—	1	1	2	10	—	7	13	—	—	
93	06	—	—	2	1	4	31	—	24	17	—	—	
144	51	1	—	4	—	2	43	—	51	28	1	—	
11	24	—	—	2	—	3	—	—	11	24	—	—	
39	95	—	—	1	—	3	5	—	14	10	—	—	
31	—	—	—	—	17	6	49	—	24	53	—	—	
126	21	5	20	3	61	6	115	51	127	48	—	—	
85	50	—	80	6	5	8	193	—	101	75	—	—	
61	16	5	16	2	1	2	5	—	1	64	—	—	
139	95	11	94	15	1	5	35	50	4	94	—	—	
16	64	—	—	—	1	7	1	—	14	35	—	—	
81	98	11	76	67	3	36	36	—	48	76	6	20	
323	92	6	—	—	1	12	543	—	333	67	—	—	
128	34	23	25	13	—	61	133	43	100	80.5	—	—	
76	22	8	70	—	3	8	59	—	81	21	—	—	
2122	05	196	39	69	5	172	1875	72	1629	68	—	—	
695	75	62	76	17	—	80	418	57	212	38	—	—	
160	41	25	50	25	2	25	19	—	—	—	—	—	
57	41	15	25	1	1	25	—	—	13	95	—	—	
35	78	5	40	2	2	4	—	—	2	—	—	—	
173	37	30	—	4	5	7	—	—	—	45	—	—	
352	02	18	60	2	2	14	—	—	—	—	—	—	
71	04	2	40	1	—	1	—	—	—	—	—	—	
85	20	1	50	3	—	8	—	—	—	50	—	—	

Redni broj	Politički Kotar	Politička Občina	Od kad je uživala pripomoć	Broj lugara	Broj osvada: prikazanih na zapisniku	Broj osvada: riešenih	Broj osvada: neriešenih	Broj osvada: ustupljenih kaznenom Sudu	Broj osvada: zagodjenih	Po razpravam riešenim — Osu- — pedepsa: Broj	ukor	zatvor dana	Globa fior.	Globa nč.
47	Split	Pučišća	$^1/_1$ 1879	3	40	31	9	—	—	27	3	4	155	—
48	„	Selca	$^1/_1$ 1879	1	16	15	1	—	—	15	1	1	77	—
49	„	Split	$^1/_1$ 1884	11	56	41	15	—	—	33	11	16	26	—
50	„	Bol	$^1/_1$ 1888	1	5	5	—	—	—	5	2	—	10	—
51	„	Solta	$^1/_1$ 1886	2	15	11	4	—	—	11	2	6	6	—
52	Zadar	Rab	$^1/_1$ 1877	šumar $^1/_2$ lugara 6	141	102	30	9	—	87	56	6	87	—
53	„	Pag	$^1/_1$ 1877	šumar $^1/_2$ lugara 3	29	21	8	—	—	12	10	—	15	—
54	„	Nin	$^1/_{11}$ 1882	10	47	39	16	—	—	23	4	16	110	—
55	„	Novigrad	$^1/_1$ 1881	8	23	10	13	—	—	8	3	1	50	—
56	„	Zadar	$^1/_{10}$ 1885	7	51	30	21	—	—	26	3	78	165	50
57	„	Biograd	$^1/_9$ 1881	11	51	39	11	1	—	19	12	8	45	—
		Ukupno	šumara i nadlugara 6, lugara 372		4024	3214	658	142	10	2694	921	437	11989	10

kod političkih vlasti					Izvršene osude									OPAZKE
de								utjeranjem						
naknada šteta		parbeni trošci		oprosti	zatvora	ukora	globa		naknada šteta		parbenih troškova			
fior.	nč.	fior.	nč.				fior.	nč.	fior.	nč.	fior.	nč.		
140	97	7	71	4	—	3	11	—	1	20	—	—		
2	—	2	—	—		1	—	—	7	—	—	—		
61	50	14	30	8	16	11	6	—	4	40	1	80		
6	06	2	—	—	—	2	4	—	—	—	—	—		
30	14	6	60	—	6	2	—	—	—	—	—	—		
78	07	14	03	15	4	56	46	—	38	27	8	15		
19	97	—	80	9	-	10	8	—	7	58	—	—		
65	61	12	—	8	6	4	62	50	34	63	6	30		
52	96	2	—	2	1	3	28	—	19	86	—	—		
200	29	23	17	4	24	3	66	30	72	39	9	55		
79	25	11	34	20	5	12	28	50	42	19	8	04		
9643	02_5	667	59	520	216	920	6565	92	4779	$56._5$	105	35		

Tablica **III**. O šumskih prestupcih u obće, razpravljenih godine 1888 i pregled onih godina 1875-1887.

Kotarsko Poglavarstvo	Ukupni broj razprava usljed osvada ili zvaničnog uredovanja			Od ovih bilo je			Po razpravam riešenim od političkih Vlasti					Ukupno bilo je time sudjeno na					OPAZKE
									Osude			novčane globe		zatvor	naknade štete		
	god. 1887	god. 1888	u sve	ustupljeno c. k. kaznenome Sudu	od politič. Vlasti konačno riešeno	ostalo kod politič. vlasti na razpravu	nepronadjeni krivci ili zagodjeni	nevini pronadjeni	ukorom	novčanim globam	na zatvor	fior.	novč.	dana	fior.	novč.	
Benkovac	108	668	776	19	711	46	—	184	149	265	113	2133	50	113	2390	77	
Kotor	10	103	113	—	100	13	—	24	24	52	—	223	50	—	489	95	
Korčula	57	327	384	42	211	131	7	31	6	167	—	726	—	—	776	21	
Imoski	15	706	721	12	529	180	—	106	75	344	4	2723	95	4	1489	66	
Knin	20	399	419	42	317	60	—	35	104	143	35	1662	20	62	806	73	
Hvar	8	120	128	8	96	24	1	16	19	56	4	441	—	4	523	44	
Makarska	21	157	178	19	150	9	3	42	28	63	14	362	51	16	303	24	
Metkovići	13	85	98	11	79	8	1	17	7	52	2	1443	50	6	300	—	
Dubrovnik	17	220	237	18	207	12	—	74	80	47	6	167	—	6	441	77	
Šibenik	63	329	392	1	372	19	10	47	144	89	82	1232	50	82	1238	61	
Sinj	32	904	936	32	797	107	2	86	252	452	5	2793	—	5	2799	70	
Split	168	1092	1260	12	981	267	6	147	146	562	120	3056	30	327	3583	64	
Zadar	232	540	772	14	521	237	—	167	181	121	52	1046	—	130½	1247	37	
	764	5650															
Ukupno god. 1888			6414	230	5071	1113	30	976	1215	2413	437	18010	96	755½	16385	09	
„ „ 1887			6173	254	5155	764	50	1060	952	2802	291	28120	45	845	17822	37	
„ „ 1886			6702	255	5304	1143	475	1013	1193	2359	264	21542	93	1164¼	13964	04.$_5$	
„ „ 1885			5379	182	3956	1241	48	771	983	1922	232	14476	25	769	11837	02.$_5$	
„ „ 1884			3952	178	3087	687	68	632	659	1563	165	13326	06.$_5$	677	9602	24	
„ „ 1883			4377	462	3311	604	4	802	713	1623	169	13369	60	452	10169	41	
„ „ 1882			4185	152	3293	740	—	890	310	1286	140	10064	85	406	8179	90.$_5$	
„ „ 1881			3159	48	2120	991	—	598	118	1242	173	8758	50	479	4773	03.$_5$	
„ „ 1880			2562	164	1988	318	6	498	355	909	214	7372	93	902	5578	87.$_5$	
„ „ 1879			2185	77	1590	518	14	347	119	892	218	9175	04	1044	6866	25	
„ „ 1878			1914	79	1550	285	6	477	121	843	276	9831	40	956	4900	40	
„ „ 1877			1952	46	1586	320	19	350	98	841	300	9636	—	1505	7766	11	
„ „ 1876			1507	32	1031	444	28	321	80	441	161	3014	—	539	3392	—	
„ „ 1875			1482	72	1055	362	33	354	107	338	223	4521	—	1386	3860	—	

Tablica IV. O poslovanju sa šumskim globami na korist poljodjelske zaklade godine 1888 kod c. k. poreznih Ureda u Dalmaciji.

Redni broj	Kotarsko Poglavarstvo	Porezni Ured	Ostanak koncem godine 1887		Nova pristojbina godine 1888		Ukupno		Brisano godine 1888		Čista ukupna pristojbina godine 1888		Utjerano godine 1888		Ostanak koncem godine 1888		Utjerano ali još neuknjiženo godine 1888		Ostaje u istini koncem godine 1888	
			fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1	Benkovac	Benkovac	475	50	301	98	777	48	5	—	772	48	469	—	303	48	27	18	276	30
		Kistanje	122	—	310	—	432	—	12	—	420	—	210	—	210	—	90	—	120	—
		Obrovac	1113	25	422	50	1535	75	322	77	1212	98	402	97	810	01	45	68	764	33
2	Kotor	Budva	114	50	5	—	119	50	—	—	119	50	101	75	17	75	11	75	6	—
		Ercegnovi	162	50	27	—	189	50	4	—	185	50	105	50	80	—	27	50	52	50
		Kotor	230	67	70	50	301	17	—	—	301	17	239	67	61	50	49	—	12	50
		Risan	102	—	75	—	177	—	—	—	177	—	97	—	80	—	5	—	75	—
3	Korčula	Korčula	196	—	596	—	792	—	357	—	435	—	196	—	239	—	161	—	78	—
		Orebić	262	—	99	—	361	—	54	—	307	—	266	—	41	—	24	—	17	—
4	Imoski	Imoski	2523	78.5	1270	14	3793	92.5	—	—	3793	925	1017	90	2776	02.5	246	85	2529	17.5
5	Knin	Knin	3347	57	569	50	3917	07	1252	83.5	2664	23.5	618	78.5	2045	45	70	30	1975	15
		Drniš	2399	57	212	50	2612	07	665	06.5	1947	00.5	164	25.5	1782	75	30	67.5	1752	07.5
6	Hvar	Starigrad	209	50	181	—	402	50	5	—	397	50	209	—	188	50	66	—	122	50
			12	—			11	—	--	—	11	—	1	—	10	—	—	—	10	—
		Hvar	6	—	5	—														
		Vis	42	—	10	—	52	—	8	—	44	—	36	—	8	—	2	—	6	—
7	Makarska	Makarska	1063	51	268	—	1331	51	576	—	755	51	132	51	623	—	197	—	426	—
		Vrhgorac	817	45	193	—	1010	45	334	52.5	675	92.5	92	—	583	92.5	49	—	534	92.5
8	Metkovići	Metkovići	535	—	1314	—	1849	—	245	50	1603	50	705	50	898	—	90	—	808	—

Redni broj	Kotarsko Poglavarstvo	Porezni Ured	Ostanak koncem godine 1887		Nova pristojbina godine 1888		Ukupno		Brisano godine 1888		Čista ukupna pristojbina godine 1888		Utjerano godine 1888		Ostanak koncem godine 1888		Utjerano ali još neuknjiženo godine 1888		Ostaje u istini koncem godine 1888	
			fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
9	Dubrovnik	Dubrovnik	—	—	3	—	3	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—
		Cavtat	4	—	3	—	7	—	—	—	7	—	6	—	1	—	1	—	—	—
		Ston	853	44	97	50	950	94	46	—	904	94	104	51	800	43	409	49	390	94
10	Šibenik	Skradin	111	—	503	—	614	—	5	—	609	—	449	61	159	39	159	39	—	—
		Šibenik	218	55	263	50	482	05	—	—	482	05	122	02	360	03	148	50	211	53
11	Sinj	Sinj	3195	96	2502	—	5697	96	54	—	5643	96	1366	06	4277	90	1200	86	3077	04
		Vrlika	1335	08	775	82	2110	90	118	—	1992	90	355	33	1637	57	123	79	1513	78
12	Split	Omiš	543	50	348	50	898	—	185	—	713	—	222	15	490	85	224	85	266	—
		+	6	—																
		Brač	826	26	1441	50	2267	76	131	50	2136	26	714	47	1421	79	424	65	997	14
		Split	2412	96.5	1459	54	3872	50.5	857	61.5	3014	89	583	80	2431	09	290	—	2141	09
		Trogir	2176	75	1858	—	4034	90	883	35	3151	55	735	98	2415	57	385	39	2030	18
			—	15																
13	Zadar	Rab	215	25	56	50	271	75	—	—	271	75	45	25	226	50	79	50	147	—
		Pag	1915	34	257	—	2202	34	903	30	1299	04	760	89	538	15	20	—	518	15
		Zadar	2344	47.5	969	71	3314	18.5	160	—	3154	18.5	1315	84	1838	34.5	467	96	1370	38.5
		Biograd	401	77	189	—	590	77	116	—	474	77	164	52	310	25	107	71	202	54
			+ 18	15																
	1888	Ukupno	30307	14.5	16657	69	46982	98.5	7301	46	39681	52.5	12014	27	27667	25.5	5236	02.5	22431	23
	1887	bilo je	23178	75	24041	82	47220	57	5596	09.5	41624	47.5	11317	33	30307	14.5	4995	49	25311	65.5
	1886	„ „	21988	19.5	18226	58.5	40209	78	5266	21.5	34943	56.5	11764	81.5	23178	75	1426	92.5	18751	82.5
	1885	„ „	23793	85	10778	35	34572	20	5421	62	29150	58	7162	38.5	21988	19.5	6002	07.5	15986	12
	1884	„ „	24733	44	14146	41.5	38879	85.5	2985	27.5	35894	58	12035	49	23859	09	5600	56.5	18258	52.5

Tablica V.

I Z K A Z

o umjetnom pošumljenju izvedenu godine 1888-9 t. j. od jeseni 1888 do uključivo proljeća 1889.

Redni broj	POLITIČKI KOTAR	OBĆINA političká	OBĆINA porezna	IME POSJEDNIKA I MJESTA	Površina razsadnika	Površina s,emeništa	Pošumljena površina sjetbom	Pošumljena površina sadjenjem
					Hektara			
1	Benkovac	Benkovac	Benkovac	Obćina Sušanj	—	—	poprava 04	—
2	„	„	„	„	—	0.0025	—	—
3	„	„	„	„	0.0600	—	presadjivanje	
4	Kotor	Kotor	Škaljari	Državni razsadnik	0.1909	—	—	—
5	„	Mula	Mula	Obćina Ravov potok	—	0 0400	—	—
6	„	„	„	„	—	—	poprava	
7	„	Grbalj	Dub	Obćina Krimalj	—	0 0400	—	—
8	„	„	Lastva	Obćina Drenovštica	—	0.0400	—	—
9	„	Dobrota	Dobrota	Obćina Strana	—	—	1.00	
10	Korčula	Korčula	Korčula	Obćina Ober	— —	0.0124 —	— 3.00	— 1.00
11	„	„	Račišće	Obćina Nosanj Dol potok Račišće	— —	0.0400 —	— 5.00	— —

UPOTREBLJENO				TROŠAK						Stanje Gojitbe
Mjera	Vrst	Sjeme	Biljke	Posjednika		Države		Ukupno		
				fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	
kilog.	Celtis austral.	1.5	—	6	40	15	20	21	60	dobro
„	Pinus „	2.5	—							
	Celtis austral.	1.5	—							dobro
	Pinus Pinea	2	—							
komada	Frasinus	—	3000							dobro
kilog.	Celtis austr.	5	—	—	—	444	—	444	—	dobro
„	Quercus pubesc.	10	—							
„	Ailanthus	4	—							
„	Robinia pseud.	5	—							
„	Pinus halep.	3	—							
„	„ pinea	10	—							
„	„ parolin	1	—							
„	Laurus nobil.	3	—							
„	Cupressus semp.	0.125	—							
kl gr.	Pinus austr.	4	—	—	—	7	50	7	50	dobro
komada	Pinus halep. u loncim	—	1000	16	80	—	—	16	80	dobro
„	Pinus halep.	—	1000							
klgr.	Pinus austr.	5	—	—	—	9	80	9	80	dobro
„	Pinus austr.	5	—	—	—	9	—	9	—	dobro
komada	Pinus halep. u loncim	—	3000	59	32	30	43	89	75	dobro
„	Celtis austr.	—	1250							
„	Ailanthus	—	1900							
„	Melia azzed.	—	300							
„	Robinia pseud.	—	364							
kilogr.	Pinus austr.	5	—	45	24	13	26	58	50	dobro
„	„ halep.	14	—							
„	Pinus halep.	—	1216							
kilogr.	Pinus halep.	10	—	—	—	86	64	86	64	vrlo dobro
„	„ austr.	10	—							

Redni broj	POLITIČKI KOTAR	OBČINA politička	OBČINA porezna	IME POSJEDNIKA I MJESTA	Površina razsadnika	Površina sjemeništa	Pošumljena površina sjetbom	Pošumljena površina sadjenjen
					hektara			
12	Imoski	Imoski	Imoski Glavina	Občina za Varošom	0.15	—	—	—
13				Občina za Varošom i Obala	—	—	1.00	2.00
14	Knin	Knin	Kninskopolje	Občina Spas	—	0.0150	—	—
15	„	„	Plavno	Občina kod Crkve	—	0.0150	—	—
16	„	„	Golubić	Občina Velja	—	0.0150	—	—
17	„	„	„	„	—	—	—	1.70
18	„	„	Kovačić	Občina Krčić	—	0.0150	—	—
19	„	„	„	„	—	—	—	1.00
20	„	„	Padjene	Občina Kradja Draga	—	—	—	1.50
21	„	„	Žagrović	Občina Bulina strana	—	—	—	2.00
22	„	„	Vrbnik	Občina Konj	—	—	—	1.80

UPOTREBLJENO				TROŠAK						Stanje Gojitbe
Mjera	Vrst	Sjeme	Biljke	Posjednika		Države		Ukupno		
				fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	
klgr.	Pinus austr.	10	—	200	—	40	58	240	58	dobro
„	Gleditschia triae.	10	—							
„	Fraxinus arnus.	4	—							
„	Prunus Mahal	1	—							
komada	Pinus austr.	—	2600							
„	Fraxinus aru.	—	5570							
„	Gleditschia triae:	—	760							
„	Ulmus camp.	—	6530							
„	Robinia pseud.	—	1200							
„	Celtis austr.	—	1200							
„	Acer negund.	—	400							
„	Populus nigra	—	50							
„	Salix	—	50							
klgr.	Jugla regia	45	—							
klgr.	Pinus austr.	5	—	5	56	8	34	13	90	dobro
klgr.	Pinus austr.	3	—	5	56	8	34	13	90	dobro
„	Larix europ.	2	—							
klgr.	Pinus austr.	2	—	5	56	8	34	13	90	dobro
„	Larix europ.	3	—							
komada	Pinus austr.	—	1000	15	02	15	03	30	05	dobro
„	Fraxinus	—	10000							
klgr.	Pinus austr.	5	—	5	68	8	52	14	20	dobro
komada	Populus nigra	—	2000	19	20	19	21	38	41	dobro
„	Pinus austr.	—	600							
„	Fraxinus	—	5000							
komada	Fraxinus	—	10000	10	95	10	95	21	90	dobro
komada	Fraxinus	—	12000	13	95	13	95	27	90	dobro
komada	Populus nigra	—	1500	11	25	11	25	22	50	dobro
„	Salix	—	1000							
„	Fraxinus	—	3000							

Redni broj	POLITIČKI KOTAR	OBĆINA politička	OBĆINA porezna	IME POSJEDNIKA I MJESTA	Površina razsadnika	Površina sjemeništa	Pošumljena površina sjetbom	Pošumljena površina sadjenjem
					Hehtara			
23	Knin	Drniš	Kljake	Obćina Ćikola	—	0.120	—	—
24	„	„	„	Obćina Drvar područje bujice	—	—	—	13.00
25	„	„	Drniš	Obćina Moseć izpod željeznice	—	—	—	1.00
26	„	„	„	„	—	0.0800	—	—
27	Hvar	Ješa	Pitve	Obćina Vratnik	— —	0.500 —	— 2.00	— 1.20
28	Makarska	Makarska	Makarska	Obćina S. Petar i Osejava	—	—	8.00	1.00
29	Metkovići	Opuzen	Komin	Obćina Dolnja Gora	—	—	4.00	—
30	Dubrovnik	Rieka	Rieka	Privatni vrtao	0.0400	—	gojitba 3000 biljka u loncim	
31	„	„	Rožato i Prievor	više privatnih	Sadjenje		1500	—
32	„	Dubrovnik	Dubrovnik i Pile	Obćina Gradac	Sadjenje		200	—

UPOTREBLJENO				TROŠAK						Stanje Gojitbe
Mjera	Vrst	Sjeme	Biljke	Posjednika		Države		Ukupno		
				fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	
kilog.	Pinus austr.	35	—	5	68	8	52	14	20	dobro
„	Larix europ.	5	—							
komada	Fraxinus	—	56000	—	—	326	19	326	19	dobro
„	Pinus austr.	—	3000							
„	Prunus Mahal	—	5000							
„	Salix	—	1500							
komada	Prunus Mahal	—	400	39	92	39	92	79	84	dobro
„	Acer pseud.	—	300							
„	„ camp.	—	900							
„	Pinus austr.	—	750							
„	Pinus halep.	—	200							
„	Fraxinus	—	6500							
„	Ailanthus	—	1560							
kilog.	Pinus austr.	5	—	3	40	13	60	17	—	dobro
„	Ailanthus	5	—							
„	Fraxinus	5	—							
„	Prunus Mah.	5	—							
kilogr.	Pinus austr.	10		100	—	10	72	110	72	dobro
„	Pinus halep.	15								
komada	Pinus „	—	5606							
„	„ halep.	—	6530							
klgr.	Pinus halep.	91		84	80	169	10	253	90	dobro
komada	Pinus halep. u loncim	—	1060							
klgr.										
„	Pinus halep.	38.5	—	50	—	62	—	112	—	dobro
	„ pinea	1.5	—							
„	Pinus halep.	2	—	općina 50	—	zem. odbor 70 država 70		190	—	dobro
„	Pinus halep. u loncim	—	—	—	—	—	—	—	—	dobro
„	Pinus halep. u loncim	—	—	—	—	—	—	—	—	dobro

Redni broj	POLITIČKI KOTAR	OBĆINA politička	OBĆINA porezna	IME POSJEDNIKA I MJESTA	Površina razsadnika	Površina sjemeništa	Pošumljena površina sjetbom	Pošumljena površina sadjenjem
					Hektara			
33	Šibenik	Šibenik	Zaton, Polje Dolnje i Vrhpolje	Obćina Srima i Paklena	—	—	2.00	3.0(
34	„	„	Vrhpolje	Obćina Kosa	— —	0.100 —	— 2.00	— 2.00
35	Sinj	Sinj	Sinj	Državni razsadnik Kanap	0.400	—	—	—
36	„	„	„	Obćina Pavjak	—	0.05	—	—
				područje bujice	—	—	—	6.00
	„	„		Obćina	—	—	—	—
37			Satrić	područje bujice Doljanin	—	0.08	—	—
38	Split	Split	Split	Obćinski vrtao	0.2372	Gojitba billjka u loncim		

Presadjivanje 26.000 biljka u

UPOTREBLJENO				TROŠAK						Stanje Gojitbe
Mjera	Vrst	Sjeme	Biljke	Posjednika		Države		Ukupno		
				fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	
komada	Pinus halep. u loncim	—	2000	100	—	zem. odbor 100 — država 192 —		392	—	dobro
„	Fraxinus	—	5000							
klgr.	Pinus halep.	10	—							
„	„ pinea	10	—							
„	Celtis austr.	5	—							
„	Pinus pinea	5	—							dobro
„	„ halep.	10	—							
„	„ austr.	10	—							
„	Celtis austr.	5	—							
komada	Fraxinus	—	10000							
klgr.	Robinia pseud.	10	—	60	—	13	65	73	65	dobro
„	Goditschia triac.	10	—							
„	Prunus Mahal	6	—							
„	Cupressus semp.	0.13	—							
„	Tilia grand.	2	—							
„	Acer neg.	1	—							
„	Ulmus camp.	6	—							
			—							
klgr.	Pinus austr.	5	—	—	—	51	60	51	60	dobro
komada „	Pinus austr. Fraxinus Celtis, Pinus pinea etc etc.	— — —	53454	—	—	139	80	139	80	dobro
klgr.	Pinus austriaca	10	—	—	—	7	75	7	75	dobro
komada „	Pinus austr. Populus trem. Popu. nigra. Salix	—	22060	—	—	70	91	70	91	dobro
klgr.	Pinus halep.	5.00	—	zemlja i voda		1349	10	1349	10	vrlo dobro
„	„ paral.	0.75	—							
„	„ pinea	2.50	—							
„	„ austr.	0.75	—							
„	Cupressus sempl.	0.25	—							
„	„ hariz.	0.125	—							
„	Thuja	0.25	—							
„	Cedrus Lihani	0.25	—							
„	„ Deodara	0.125	—							
„	Laurus nobil.	5.00	—							

loncim i nabava lonaca

Redni broj	POLITIČKI KOTAR	OBĆINA		IME POSJEDNIKA I MJESTA	Površina		Pošumljena površina	
		politička	porezna		razsadnika	sjemeništa	sjetbom	sadjenjem
					Hektara			
39	Split	Split	Split	Obćina Mrljan	—	—	0.5	1.5
40	„	„	Mravince	Obćina Kod Vrela	—	—	2.00	2.00
41	„	Muć	Ramljani	Obćina Brdo	—	—	—	2 00
42	„	Split	Solin	Obćina Rupatine	—	0.0100	—	—
43	„	„	Mravince	Obćina kod Vrila	—	0 0200	—	—
44	„	Muć	Sutina	Vulića draga	—	0.0100	—	—
45	„	„	„	Glavica Dobreća	—	0.0100	—	—
46	„	„	Muć gornji	Zmijevac	—	0.0100	--	—
			Muć dolnji	Otarink	—	0.0050	—	—
47	„	„	„	Borovača	—	0.0200	—	—
48	„	„	„	Suhva	—	0.0150	--	—
49	„	„	Ramljani	Brdo	—	0.0100	—	—
50	„	Bol	Bol	Obćina Cesarska Dubrava	—	—	2.00	0.10
51	Zadar	Rab	Kampor	Obćina Kal fronat	0.0560	—	—	—
							2.00	

UPOTREBLJENO				TROŠAK						Stanje Gojitbe
Mjera	Vrst	Sjeme	Biljke	Posjednika fior.	Posjednika novč.	Države fior.	Države novč.	Ukupno fior.	Ukupno novč.	
klgr.	Pinus halep.	1	—							
komada	„ „	—	16230	237	45	100	—	337	45	dobro
„	„ pinea	—	3000							
„	„ austr.	--	3000							
i zidanje zida										
hectol	Quercus	1.5	—							
komada	Pinus austr.	—	4500	99	45	100	—	199	45	dobro
„	„ halep.	—	7000							
„	Fraxinus	—	7000							
„	Pinus austr.	—	19000	—	—	56	82	56	82	dosta dobro
klgr	Pinus austr.	28.00	—							
klg.	„ Larix	10.00	—							
„	„ Pinea	9.50	—							
„	„ halep.	0.125	—							
„	„ parol.	0.125	—	10	—	91	27	101	27	dobro
„	Celtis austr.	5.00	—							
„	Cupressus semp.	0 125	—							
„	Pirus Malus									
„	„ comunis	0.125	—							
„	Juglans etc.									
„	Pinus halep.	8	—	38	—	38	—	76	—	dosta dobro
komada	Cupressus sempl.	—	160							
komada	Pinus halep.	--	3500							
„	„ austr.									
klgr.	„ halep.	7.5	—							dobro
„	„ austr.	5.5	—							
„	„ pinea	3.	—							
„	Fraxinus ornus	13	—							
litera	Quercus ilex	45	—							

Redni broj	POLITIČKI KOTAR	OBĆINA politička	OBĆINA porezna	IME POSJEDNIKA I MJESTA	Površina razsadnika	Površina sjemeništa	Pošumljena površina sjetbom	Pošumljena površina sadjenjem
					hektara			
53	Zadar	Rab	Kampor	Obćina Plogaro	—	—	0.05	
54	„	Rab	Rab	Obćina Pipinjera,	0.0060	—	—	—
				Kokošića i Piacale	—	—	3.00	
55	„	„	Barbat	Obćina Val Pasquale	—	—	2.00	
56	„	Pag	Lunj	Obćina Rab Cremokalj	—	0.0200	—	—
				Kruna Lunja	—	—	15.00	—
							poprava	
57	„	Zadar	Zadar	Državno Vale di Bora	—	—		
					Prevoz biljka iz Dubrovnika			

UPOTREBLJENO				TROŠAK						Stanje Gojitbe
Mjera	Vrst	Sjeme	Biljke	Posjednika		Države		Ukupno		
				fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	
komada	Pinus halep.	—	2860							
kilog.	„ pinea	1.00								
litara	Quercus ilex	25								
kilog.	Pinus halep.	6	—							
„	„ austr.	3	—							
„	„ pinea	1	—							
komada	Tamariscus	—	500							dobro
„	Juglans regia	—	110							
„	Robinia pseud.	—	100							
„	Populus nigra	—	200							
„	Hibiscus, Celtis. etc.	—	200	146	—	100	—	246	—	
kilogr.	„ „	6								
komada	Pinus halep.	—	1780							srednje
„	„ austr.	—	2000							
litara	Quercus ilex	148								
klgr.	Pinus halep.	1.5	—							
„	„ austr.	1.5	—							
„	Celtis austr.	2.5	—							dobro
„	Laurus nobil.	1.5	—							
litara	Quercus ilex	168	—							
komada	Pinus halep. u loncim	—	10000							vrlo dobro
	Tamariscus	—	250	—	—	105	06	105	06	
i prazni	h lonaca u Dubrovnik									

Tablica VI.

Izkaz uprave

sa zakladom za pošumljenje od godine 1877 do uključivo 1888 kod c. k. Namjestništva.

Godina	Doznačeno bilo je od					Od ovih trošilo se je za							OPAZKE
	Mini-starstva	Zemalj-skog Odbora	Pomorske vlade	Občina	Ukupno	Sjemenje i bilje	Umjetno pošum-ljenje	Uredjenje bujicâ	Razsad-nike	Občinsko šumarsko osoblje	Razne stvari	Ukupno	
	U gotovom novcu forinta a. v.												
1877	10000	1000	—	—	11000	135:98	1330:00	—	1138:81	3706:66	120:00	6431:45	
1878	10000	1000	—	—	11000	448:49	913:34	—	1214:27	3759:99	101:96	6438:05	
1879	5000	1000	—	—	6000	608:47	2803:00	—	1063:55	5796:69	399:84	10671:55	
1880	10000	1200	—	—	11200	1686:16	1628:35	—	1320:90	8332:19	211:37	13178:97	
1881	15000	1500	—	—	16500	958:96	3128:82	—	1553:75	9507:15	45:99	15194:67	
1882	15000	2400	—	—	17400	844:87	1280:00	2000	850:00	10688:12	25:60	15688:59	
1883	16000	3400	—	—	19400	783:02	1136:25	3700	1160:00	12097:03	278:04	19154:34	
1884	18300	3400	—	1168:79	22868:79	2417:93	1709:49	4102:26	495:00	13588:69½	349:13	22662:51	
1885	24400	4625	—	1364:33	30389:33	3564:44	2348:86	11090	1004:90	12640:38	291:91	30940:46	
1886	21047	5216:89	—	1322:37	27586:26	2393:06	3988:97	5567	550:00	14224:02	237:02	26960:07	
1887	22362	6269:16	160	1273	30064:16	2110:76	3015:35	7821	600:00	15473:62	50:30	29071:80	
1888	21300	3600:		1441:	26341:	2706:02	2634:10	3200:88	2425:04	15503:26	372:65	26841:95	

Prilozi

Brzopisnomu Izvješću XXV.[a] zasjedanja

SABORA DALMATINSKOGA

GODINE 1889

Br. 3597—god. 1888.

(Prilog 1)

Visoki Sabore!

Čast je Zemaljskomu Odboru podnieti na pretres i odobrenje konačne račune za godinu 1887 sliedećih zemaljskih zakladnine:

a) Poljodjelske,
b) Iznemoglih vojnika,
c) Mamuline,
d) Gluho-niemih,
e) Obitelji spremnih dalmatinskih vojnika,
f) Mirovine pokrajinskih činovnika,
g) Vatrogasaca,
h) Vanrednih potreba bivšeg okružja Dubrovačkog.

Primjetbe dodane svakome računu razjasnjuju pojedine stavke dohodaka i trošaka, i pokazuju kako su se i kroz godinu 1887 povisile glavnice mal da ne svih zakladnina.

Još se po običaju prilagaju izkaznice rukovodjenja sliedećih glavnica:

i) Oskudične, a to kroz godinu 1887 i sve do dana 7 ožujka 1888, kojim je danom ova glavnica predana C. K. Namjestništvu u Zadru;
k) Za gradnju bolnice u Dubrovniku kroz god. 1887.

Po tim izkaznicam razabrati će Visoki Sabor u kakvom se stanju nalaze, i kako su te glavnice uložene.

Zadar, 5 Ožujka 1889.

Za Predsjednika
VRANKOVIĆ.

Izvjestitelj
KLAIĆ.

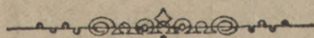
a

Pazbroj

God. 1887

Zaklade „Poljodjelstvo pokrajinsko“

Redni Broj	UNESAK	Ostanak početni 1887		Pristojbina 1887		Skupa	
		fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
	Dohodci baštine:						
1	Od Drž. Obveznica i Pokrajinskih	2	10	2248	90	2251	—
2	Od glavnica na zajam	41	73	26	92	68	65
	Sbroj	43	83	2275	82	2319	65
	Dohodci zavoda:						
3	Globe šumarske	18148	99 ½	23423	57 ½	41572	57
4	Razna	—	—	113	52	113	52
	Sbroj	18148	99 ½	23537	09 ½	41686	09
	Skupa dohodaka	18192	82 ½	25812	91 ½	44005	74
	Prihodi preobratom baštine:						
5	Ciena prodanih Obveznica	—	—	1500	—	1500	—
6	Zajmovi povraćeni	538	51	—	—	538	51
7	Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—
	Sbroj	538	51	1500	—	2038	51
	Prihodi prometni:						
8	Predujmovi dobiveni	—	—	—	—	—	—
9	Predujmovi utjerani	11	86	—	—	11	86
	Sbroj	11	86	—	—	11	86
	Skupa Uneska	18743	19 ½	27312	91 ½	46056	11
10	Pretičak početni u blagajni	—	—	—	—	—	—
	Svega izravnano	—	—	—	—	—	—

Izplate				Skupa		Ostanâk konačni 1887		Javne vriednoće
ostanaka		pristojbine						
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
2	10	2248	90	2251	—	—	—	—
24	23	12	21	36	44	32	21	—
26	33	2261	11	2287	44	32	21	—
10876	63 1/2	388	79	11265	42 1/2	30307	14 1/2	—
—	—	113	52	113	52	—	—	—
10876	63 1/2	502	31	11378	94 1/2	30307	14 1/2	—
10902	96 1/2	2763	42	13666	38 1/2	30339	35 1/2	—
—	—	1500	—	1500	—	—	—	—
238	25 1/2	—	—	238	25 1/2	300	25 1/2	—
—	—	—	—	—	—	—	—	8100
238	25 1/2	1500	—	1738	25 1/2	300	25 1/2	8100
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	11	86	—
—	—	—	—	—	—	11	86	—
11141	22 1/2	4263	42	15404	64	30651	47	8100
—	—	—	—	3150	65	—	—	85600
—	—	—	—	18555	29	—	—	93700

Uz 1) Od f. 2100 „Zajam lutrija 1860“ na 4% za godinu dana . . . . f. 84:—
Od fior. 83.600 „Državni dug“ na 4.20% za poljeće . . . . . „ 168:—
Fior. 83.600 „Pokrajinski zajam dalmatinski 1883“ za 6 mjeseci. . . . . . . „ 2.090:—
f. 2.342:—
Manje na izjednačenje za stečenih Obveznica f. 8000 . . „ 93:10
Pristojbina g. 1887 f. 2.248:90

Uz 3) Ostanak svrhom godine 1886 bio je . . . . „ 23.178:75
Odbiv obaljenja radi oprosta. . . . . . . „ 5.029:75 1/2
sastaje se na. . . . „ 18.148:99 1/2

Uz 5) Dne 1.i travnja 1887 izvuklo se fior. 1500 Obveznica Pokrajirskoga Zajma.

Uz 7) Iznoskom f. 6612 nabavilo se fior. 8000 Obveznica Državnoga Duga i f. 100 Pokrajinskoga Zajma.

Redni Broj	IZNESAK	Ostanak početni 1887		Pristojbina 1887		Skupa	
		fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1	Troškovi uprave	—	—	240	84	240	84
	Troškovi zavoda:						
2	Pripomoć polj. Družtvom	—	—	1250	—	1250	—
3	Pripomoć lugarom.	65	60½	612	35	677	95½
4	Pripomoći u obće.	200	—	4774	61	4974	61
5	Troškovi u svrhe šumarske i poljodjelske . . .	1000	—	5120	—	6120	—
	Sbroj. .	1265	60½	11756	96	13022	56½
	Skupa troškova. .	1265	60½	11997	80	13263	40½
	Razhodi preobratom baštine:						
6	Obveznice izvučene . , ...	—	—	—	—	—	—
7	Novac uložen u drž. Obveznice	—	—	6612	—	6612	—
	Sbroj. .	—	—	6612	—	6612	—
	Razhodi prometni:						
8	Predujmovi podati uz povratak.	—	—	—	—	—	—
9	Predujmovi povraćeni.	112	70	—	—	112	70
	Sbroj. .	112	70	—	—	112	70
	Skupa izneska . .	1378	30½	18609	80	19988	10½
10	Pretičak u blagajni	—	—	—	—	—	—
	Svega izravnano .	—	—	—	—	—	—

Izplate				Skupa		Ostanak konačni 1887		Javne vriednoće
ostanaka		pristojbine						
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
—	—	240	84	240	84	—	—	—
—	—	1250	—	1250	—	—	—	—
65	60 ½	464	56	530	16 ½	147	79	—
200	—	4393	11	4593	11	381	50	—
700	—	4520	—	5220	—	900	—	—
965	60 ½	10627	67	11593	27 ½	1429	29	—
965	60 ½	10868	51	11834	11 ½	1429	29	—
—	—	—	—	—	—	—	—	1500
—	—	6612	—	6612	—	—	—	—
—	—	6612	—	6612	—	—	—	1500
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	112	70	—
—	—	—	—	—	—	112	70	—
965	60 ½	17480	51	18446	11 ½	1541	99	1500
—	—	—	—	109	17 ½	—	—	92200
—	—	—	—	18555	29	—	—	93700

Uz 1) Tiskanice i poštarina.

Uz 3) Ostanak svrhom godine 1886 bio je . . . f. 145.64 ½
obalio se je usljed izpravaka pristojbinâ radi iznosaka zagodjenih . . . . . „ 80:04 ½
ukazani ostanak . . f. 65:60 ½

Uz 4) Ostanak svrhom godine 1886 bio je . . . . „ 392:50
Obalio se je izpravkom pristojbina . . „ 192:50
ukazani ostanak . . f. 200:—

Uz 6-7) Gle primjetbe Unesak uz 5 i 7.

STANJE IMOVNO I DUGOVNO

IMOVINA	Svrhom godine 1886 fior.	1886 novč.	1887 fior.	1887 novč.	Višak bića fior.	Višak bića novč.	Smanjak bića fior.	Smanjak bića novč.
Javne vriednoće. .	85600	—	92200	—	6600	—	—	—
Glavnice imovne .	538	51	300	25 ½	—	—	238	25 ½
Sbroj. .	86138	51	92500	25 ½	6361	74 ½	—	—
Ostanci imovni								
pravi.	18192	82 ½	30339	35 ½	12146	53	—	—
prometni . . .	11	86	11	86	—	—	—	—
Sbroj. .	18204	68 ½	30351	21 ½	12146	53	—	—
Pretičak u blagajni	3150	65	109	17 ½	—	—	3041	47 ½
Svega .	107493	84 ½	122960	64 ½	15466	80	—	—
DUGOVINA								
Ostanci dugovni								
pravi	1265	60 ½	1429	29	—	—	163	68 ½
prometni . . ,	112	70	112	70	—	—	—	—
Svega .	1378	30 ½	1541	99	—	—	163	68 ½
Imovina čista.	106115	54	121418	65 ½	15303	11 ½	—	—

Javne vriednoće

Zajam sa lutrijom 1860 na 4%%

R. 11627 Br. 5 f. 500
„ 11721 „ 8 „ 500
„ 12956 „ 11 „ 100
„ 19661 „ 13 „ 500
„ 17170 „ 3 „ 500
fior. 2100

Dohodak u Bankah 4.20% . 8000
Pokrajinski zajam 1883 na 5% . . .82100
f. 92200

Glavnice

Nasliednici Kamber. . . f. 50:—
Perić od bivšeg Cassio f. 250:25 ½
f. 300:25 ½

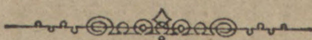
U ovoj preglednic stanja imovnoga i dugovnoga ostanci svrhon god. 1886 ukazuju s u pazbroju 1887 ka početni ostanci.

b

Pazbroj

Zaklade „Iznemogli vojnici dalmatinski“

God. 1887

Redni Broj	UNESAK	U NOV					
		Ostanak početni imovni		Pristojbina godine 1887		Skupa	
		fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
	Dohodci baštine:						
1	Od Drž. Obveznica	—	—	2652	—	2652	—
	Dohodci zavoda:						
2	Priložci	174	50	8	05	182	55
	Sbroj dohodaka .	174	50	2660	05	2834	55
	Prihodi preobratom baštine:						
3	Obveznice nabavljene . . . . , .	—	—	—	—	—	—
	Prihodi prometni:						
4	Predujmovi uz povratak	—	—	350	—	350	—
5	Predujmovi utjerani	17	50	—	—	17	50
	Sbroj. .	17	50	350	—	367	50
	Unesak ukupni . .	192	—	3010	05	3202	05
6	Pretičak blagajniički početni	—	—	—	—	—	—
	Svega izravnano .	—	—	—	—	—	—

CU				
Izpuna		Ostanak konačni imovni		Državnih Obveznica
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
2652	—	—	—	—
8	05	174	50	—
2660	05	174	50	—
—	—	—	—	4000
350	—	—	—	—
17	50	—	—	—
367	50	—	—	—
3027	55	174	50	4000
2278	08	—	—	61000
5305	63	—	—	65000

Uz 1) Od f. 1200 Zajam lutrija 1860 na 4% f. 48:—
Od f. 62,800 Dohodak u bankah na 4·20% „ 2637:60
Skupa . . . . f. 2685:60
manje dobiti na izjednačenje za Obveznice nabavljene god. 1887 . . . . , . . f. 33:60
Pristojbina 1887.e . . . f. 2652:—

Jedna se je Obveznica od fior. 1000 nabavila prosinca 1887 sa izpadkom dobiti 1.im svibnja 1888.

Uz 3) Iznoskom fior. 3237 : 50 nabavilo se fior. 4000 Državnih Obveznica.

Redni Broj	IZNESAK	U NOV… Ostanak početni imovni fior.	novč.	Pristojbina godine 1887 fior.	novč.	Skupa fior.	novč.
1	Troškovi uprave	—	—	1	85	1	85
	Troškovi zavoda:						
2	Pripomoći iznemogliim vojnikom, njihovim udovicam i siroti	1103	16	1854	—	2957	16
3	Dar na uspomenu iznemoglomu	—	—	4	20	4	20
	Sbroj. .	1103	16	1858	20	2961	36
	Sbroj troškova. .	1103	16	1860	05	2963	21
	Razhodi preobratom baštine:						
4	Novac uložen u nabavu Drž. Obveznica	—	—	3237	50	3237	50
	Razhodi prometni:						
5	Predujmovi povraćeni.	—	—	350	—	350	—
6	Predujmovi podani uz povratak.	—	—	—	—	—	—
	Sbroj. .	—	—	350	—	350	—
	Iznesak ukupni. .	1103	16	5447	55	6550	71
7	Pretičak u blagajni	—	—	—	—	—	—
	Svega izravnano .	—	—	—	—	—	—

C U				
Izpuna		Ostanak konačni imovni		Državnih Obveznica
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
1	85	—	—	—
1442	66	1514	50	—
4	20	—	—	—
1446	86	1514	50	—
1448	71	1514	50	—
3237	50	—	—	—
350	—	—	—	—
—	—	—	—	—
350	—	—	—	—
5036	21	1514	50	—
269	42	—	—	65000
5305	63	—	—	65000

Uz 1) U tiskanice.

Uz 2) Ostanak konačni ukazan u predjašnjem predrazbroju . . . . f. 1106:17
Odbijeno jer zagodjeno ulomoka . . . . . „ 3:01
Ostaje ukazano . f. 1103:16

Na 3) Na uspomenu Baruna Mamule iz Obveznice državne izriečito darovane po vit. Josipu Höbertu.

Izkaznica pripomo

Redni Broj	PREZIME I IME pripomoženika	STOJBINA	Broj	DAN		
			Doznake			
1	Mihaljević Grgo	Igrani	8079	7	Svibnja	1860
2	Žderić Mate	Rogotin	„	„	„	„
3	Zagorac Šimun	Koljani	„	„	„	„
4	Jurković Ante	Skradin	13106	30	Srpnja	1860
5	Franičević Ferdinand	Split	7805	12	Svibnja	1863
6	Franjola Nikola Marijanov	Ložišće	11834	21	Prosinca	1864
7	Antolac Stjepan	Zablaće	15938	22	Kolovoza	1865
8	Kalapać Jure	Smoković	19600	9	Studenoga	1865
9	Burćul Ivan	Galovac	19903	„	„	„
10	Ivančević Todor	Krupa	2215	15	Rujna	1868
11	Popović Ivan	Mokropolje	„	„	„	„
12	Damjanović Jure	Škrip	„	„	„	„
13	Srkerić Stjepan	Vačani	„	„	„	„
14	Bielić Stjepan	Bribir	„	„	„	„
15	Matešić Mate	Diklo	1599	13	Svibnja	1858
16	Modrić Josip	Zaton	3310	11	Studenoga	1868
17	Šulentov Ivan	Split	„	„	„	„
18	Stipičević Antica ud. Jurina	Makarska	4667	18	Prosinca	1872
19	Gagić Marko	Zelengrad	3483	6	Listopada	1873
20	Puljaš Ante	Crnovo kod Trogira	1758	25	Travnja	1874
21	Belaš Marin	Žedno	3378	27	Kolovoza	1874
22	Šeat Nikola	Biograd	747	4	Ožujka	1875
23	Andrijašević Ivan	Gradac	2984	12	Listopada	1875
24	Frantin Marija ud. Josipova	Olib	586	6	Ožujka	1877
25	Cikutović Tomica ud. Josipova	Zlarin	1656	5	Svibnja	1877
26	Zotti Maria ud. Josipova	Zadar	2866	7	Kolovoza	1877
27	Juretić Filip	Makarska	1245	1	Travnja	1877
28	Klarić Filip	Srednje polje	1353	26	Travnja	1881
29	Mendeš Ante	Makar	1742	6	Lipnja	1882
30	Dijnić Stane, sirota Petrova,	Poljica	4099	2	Prosinca	1882
31	„ Jovo „ „	„	„	„	„	„
32	Pavlinović Ivan p. Lovre	Podgora	1223	17	Travnja	1883
33	Urlić Grgo	Makarska	4582	15	Prosinca	1883
34	Zurić Marko	Sinj	4782	29	Prosinca	1883
35	Miličić Mitar	Kistanje	3791	16	Listopada	1884
36	Sisarić Bariša	Podgora	4087	4	Studenoga	1884
37	Pirak Pavica udovica	Makarska	8640	24	Lipnja	1886
38	Pirak Ljubo i Jakov, sirote	„	2994	30	„	1886
39	Popović Ante	Novi kod Trogira	1793	27	Travnja	1887
40	Lujko Mate	Šibenik	5640	12	Siečnja	„
41	Jurbalja Aleksa	Knin	2609	27	Lipnja	„
42	Kordić-Grušić ud.a Marija	Rab	1503	12	Travnja	„

ženika

Odkad pr pomoć	God.šnja pripomoć fiorina	Pristojbina godine 1887 fior.	novč.	PRIMJETBE
1 Svibnja 1860	50	50	—	
„ „ „	50	50	—	
„ „ „	50	50	—	
1 Kolovoza 1860	60	60	—	
1 Lipnja 1863	60	60	—	
1 Siečnja 1865	60	60	—	
1 Rujna 1865	40	40	—	
1 Prosinca 1865	60	60	—	
„ „ „	60	60	—	
1 Ožujka 1868	60	60	—	
„ „ „	60	60	—	
„ „ „	48	48	—	
„ „ „	48	48	—	
„ „ „	48	48	—	
1 Lipnja 1868	48	48	—	
1 Listopada 1868	60	60	—	
1 Listopada 1868	60	60	—	
1 Siečnja 1873	36	36	—	
1 Listopada 1873	60	60	—	
1 Travnja 1874	48	48	—	
1 Kolovoza 1874	48	48	—	
1 Ožujka 1875	60	60	—	
1 Listopada 1875	60	60	—	
1 Ožujka 1877	24	24	—	
1 Travnja 1877	24	24	—	
1 Kolovoza 1877	30	30	—	
1 Travnja 1877	60	60	—	
1 Travnja 1881	60	60	—	
1 Svibnja 1882	48	48	—	
1 Prosinca 1882	12	12	—	
1 Prosinca 1882	12	12	—	
1 Travnja 1883	48	48	—	
1 Siečnja 1884	12	12	—	
1 Siečnja 1884	48	48	—	
1 Listopada 1884	48	48	—	
1 Studenoga 1884	48	48	—	
1 Svibnja 1886	24	24	—	
„ „ „	24	24	—	
„ „ 1887	48	32	—	
1 Siečnja 1887	24	24	—	
1 Srpnja 1887	48	24	—	
1 Travnja 1887	24	18	—	
Sbroj	1900	1854	—	

B A Š T I N A

Državnih Obveznica . . . . f. 65000

Zajam lutrija 1860 na 4%:

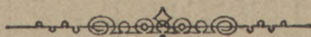
Red	4213	Br.	15	f.	500
„	4416	„	5	„	500
„	6624	„	7	„	100
„	10376	„	1	„	100
				f.	1200
Dohodak u bankah na 4·20%				„	63800
				f.	65000

Pazbroj

God. 1887

Zaklade „Mamula“

PRIHOD	U NOVCU										U Državnih Obveznica
	Ostanak god. 1886		Pristojbina god. 1887		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Dohodci baštine											
Dobiti na državnih Obveznicah (f. 7.400)	—	—	310	80	310	80	310	80	—	—	—
Dohodci zavoda	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ prometni											
Predujmovi dobiveni .	—	—	—	20	—	20	—	20	—	—	—
Sbroj prihodâ .	—	—	311	—	311	—	311	—	—	—	—
Pretičak blagajnički početni	—	—	—	—	—	—	200	74 ½	—	—	7400
Svega prihoda	—	—	—	—	—	—	511	74 ½	—	—	7400

RAZHOD	U NOVCU										U državnih Obveznicah
	Ostanak god. 1886		Pristojbina god. 1887		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Troškovi uprave	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Troškovi zavoda											
Podporine učenikom poljodjelstva . .	300	—	150	—	450	—	300	—	150	—	—
Podpomoći . . .	70	—	—	—	70	—	70	—	—	—	—
Sbroj .	370	—	150	—	520	—	370	—	150	—	—
Razhodi prometni											
Predujmovi povraćeni	—	—	—	20	—	20	—	—	—	20	—
Sbroj razhoda .	370	—	150	20	520	20	370	—	150	20	——
Pretičak konačni .	—	—	—	—	—	—	141	74 1/2	—	—	7400
Svega skupa .	—	—	—	—	—	—	511	74 1/2	—	—	7400

d

Pazbroj

Zaklade „Gluho-Niemi“

Godine 1887

PRIHOD	U NOVCU										U Državnih Obveznica
	Ostanak god. 1886		Pristojbina god. 1887		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Dohodci baštine											
Dobiti od Obveznica unitarnog duga (fior. 6500)	—	—	273	—	273	—	273	—	—	—	—
Dohodci zavoda											
Prihodi od pobiraka .	—	—	69	97	69	97	69	97	—	—	—
Sbroj prihoda .	—	—	342	97	342	97	342	97	—	—	—
Ostanak početni . .							238	04			6500
Svega . .							581	01			6500

RAZHOD	U NOVCU										U državnih Obveznicah
	Ostanak god. 1886		Pristojbina god. 1887		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.
Troškovi uprave											
Razni troškovi (poštarina).	—	—	—	20	—	20	—	20	—	—	—
Troškovi zavoda											
Podporine . . . :	—	—	300	—	300	—	150	—	150	—	—
Sbroj razhoda . .	—	--	300	20	300	20	150	20	150	—	—
Ostanak konačni .							430	81			6500
Svega . .							581	01			6500

Pazbroj

Zaklade „Obiteli spremnih vojnika dalmatinskih“

Godine 1887

PRIHOD	U NOVCU — Ostanak god. 1886 fior.	novč.	Pristojbina god. 1887 fior.	novč.	Skupa fior.	novč.	Izpuna fior.	novč.	Ostanak konačni fior.	novč.	U Državnih Obveznica fior.
Dohodci baštine											
Dobiti od Obveznica	—	—	800	68	800	68	800	68	—	—	—
Dohodci zavoda	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Dohodci preobratom baštine											
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2000
Dohodci prometni											
Predujmovi utjerani .	—	—	24	—	24	—	24	—	—	—	—
Sbroj prihoda .	—	—	824	68	824	68	824	68	—	—	2000
Ostanak početni . .							1168	25 ½			18500
Svega . .							1992	93 ½			20500

RAZHOD	U NOVCU										U državnih Obveznicah
	Ostanak god. 1886		Pristojbina god. 1887		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.
Troškovi uprave											
Razna (poštarina). .	—	—	1	85	1	85	1	85	—	—	—
Troškovi zavoda											
Pripomoći ubožnim obitelim spremnih vojnika	10	—	140	—	150	—	110	—	40	—	—
Razhodi preobratom baštine											
Novac uložen u Obveznice	—	—	1625	50	1625	50	1625	50	—	—	—
Razhodi prometni											
Predujmovi podani uz povratak . . .	—	—	24	—	24	—	24	—	—	—	—
Sbroj razhoda . .	10	—	1791	35	1801	35	1761	35	40	—	—
Ostanak konačni .							231	58 ½			20500
Svega . .							1992	93 ½			20500

Pazbroj

Zaklade „Mirovine pokrajinskim Činovnikom“

Godine 1887

PRIHOD	U NOVCU										U Državnih Obveznica
	Ostanak god. 1886		Pristojbina god. 1887		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Dohodci baštine											
Dobiti od Obveznica	—	—	569	94	569	94	569	94	—	—	—
Dohodci zavoda											
Službovne odredbine .	—	—	97	50	97	50	97	50	—	—	—
Prištednje od praznih služba	—	—	183	35	183	35	—	—	183	35	—
Sbroj .	—	—	280	85	280	85	97	50	183	35	—
Dohodci preobratom baštine											
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1700
Sbroj prihoda .	—	—	850	79	850	79	667	44	183	35	1700
Ostanak početni . .							1069	04			13550
Svega . .							1736	48			15250

Primjetba. Iznosak od fior. 183:35 ukazan na stavci „Prištednje od praznih služba“ nastade od prištednje sgodivše se god. 1887 na stavci „Najmovi Činovnikom pokrajinske Bolnice u Zadru“, a te su se unile u ovu Zakladu po saborskom zaključku 2 listopada 1874.

RAZHOD	U NOVCU										U državnih Obveznicah
	Ostanak god. 1886		Pristojbina god. 1887		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.
Troškovi uprave											
Razni troškovi (poštarina)	—	—	1	15	1	15	1	15	—	—	—
Troškovi zavoda	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razhodi preobratom baštine											
Novac uložen u Obveznice	—	—	1388	95	1388	95	1388	95	—	—	—
Sbroj razhoda . .	—	—	1390	10	1390	10	1390	10	—	—	—
Ostanak konačni .							346	38			15250
Svega . .							1736	48			15250

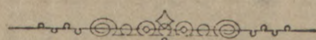
Primjetba. Konačni ostanak od fior. 346 : 38 bio je uglavničen godine 1888.

Pazbroj

Zaklade „Vatrogasci"

God. 1887

PRIHOD	U NOVCU										U Državnih Obveznica
	Ostanak god. 1886		Pristojbina god. 1887		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior
Dohodci baštine											
Dobiti od Obveznica	—	—	11	69	11	69	11	69	—	—	—
Dohodci zavoda											
Doprinesak osiguravajućih družtva	—	—	438	42	438	42	438	42	—	—	—
Prihodi preobratom baštine											
Obeznice nabavljene .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	600
Sbroj prihoda	—	—	450	11	450	11	450	11	—	—	600
Ostanak početni . .							115	89			200
Svega .							566	—			800

RAZHOD	U NOVCU										U državnih Obveznicah
	Ostanak god. 1886		Pristojbina god. 1887		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.
Troškovi uprave											
Razna (poštarina) .	—	—	—	40	—	40	—	40	—	—	—
Troškovi zavoda	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razhodi preobratom baštine											
Uloženo u nabavu obveznica	—	—	512	25	512	25	512	25	—	—	—
Sbroj razhoda .	—	—	512	65	512	65	512	65	—	—	—
Ostanak konačni .							53	35			800
Svega .							566	—			800

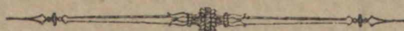
h

Pazbroj

Zaklade

„Vanredne potrebe bivšega Okružja Dubrovačkoga“

od 10.^a Kolovoza do 31 Prosinca 1887.

PRIHOD	U NOVCU										U Državnih Obveznica
	Ostanak početni 10.im kolovoza 1887		Pristojbina od 10.a kolovoza do 31 prosinca 1887		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Dohodci baštine											
Dobiti od Obveznica .	300	50	271	10	571	60	29	40	542	20	—
Prihodi prometni											
Povratak predujmova	—	—	55	53	55	53	—	—	55	53	—
Prihodi preobratom baštine											
Obveznice nabavljene .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8500
Glavnice utjerane . .	—	—	6456	95	6456	95	6456	95	—	—	—
Sbroj. .	—	—	6456	95	6456	95	6456	95	—	—	8500
Svega prihoda .	300	50	6783	58	7084	08	6486	35	597	73	8500
Pretičak početni							686	78			32650
Svega .							7173	13			41150

Opomena. Ostanak od fior. 542 : 20 ukazan na toč. „Dobiti od Obveznica“ odtud je, jer se nisu namah premetnule dobiti na ime Zemaljskoga Odbora.

RAZHOD	U NOVCU: Ostanak početni 10.im kolovoza 1887 fior.	novč.	Pristojbina od $^{10}/_{8}$ do $^{31}/_{12}$ god. 1887 fior.	novč.	Skupa fior.	novč.	Izpuna fior.	novč.	Ostanak konačni fior.	novč	U državnih Obveznica fior.
Troškovi uprave											
Razna (biljege, poštarina)	—	—	34	10	34	10	34	10	—	—	—
Razhodi prometni											
Predujmovi podani uz povratak	——	—	55	53	55	53	55	53	—	—	—
Razhodi preobratom baštine											
Novac uložen u Obveznice . . , .	—	—	6906	25	6906	25	6906	25	—	—	—
Sbroj . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	–	—
Sbroj razhoda .	—	—	6995	88	6995	88	6995	88	—	—	—
Ostanak konačni							177	25			41150
Svega .							7173	13			41150

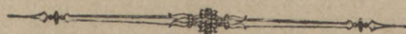
I

Pazbroj

Zaklade „Pokrajinska Gladinja“

za doba

od 1.a Siečnja 1887 do 7 Ožujka 1888, kadno se je zaklada izručila C. K. Namjestništvu u Zadru.

RAZHOD	U NOVCU										U državnih Obveznica
	Ostanak početni		Pristojbina nova		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.
Dohodci baštine											
Dobiti od Obveznica	—	—	4878	—	4878	—	4878	—	—	—	—
Prihodi zavoda											
Povratak zajmova učinjenih Občinam dalmatinskim . .	166591	36 ½	5000	—	171591	36 ½	18398	23	153193	13 ½	—
Prihodi preobratom baštine											
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	113600
„ prodane .	—	—	76737	12	76737	12	76737	12	—	—	—
„ utrnute .	—	—	1900	—	1900	—	1900	—	—	—	—
Sbroj . .	—	—	78637	12	78637	12	78637	12	—	—	113600
Prihodi prometni											
Predujmovi primljeni	—	—	76	50	76	50	76	50	—	—	—
„ povraćeni	9092	99 ½	—	—	9092	99 ½	9092	99 ½	—	—	—
Sbroj . .	9092	99 ½	76	50	9169	49 ½	9169	49 ½	—	—	—
Sbroj prihoda .	175684	36	88591	62	264275	98	111082	84 ½	153193	13 ½	113600
Ostanak početni . .							11485	00 ½			93100
Svega . .							122567	85			206700

Opomena na stav. „Prihodi Zavoda". Poskočio je ½ novčica početni ostanak usljed popravk pristojbine.

PRIHOD	U NOVCU										U Državnih Obveznica
	Ostanak početni		Pristojbina nova		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Troškovi uprave											
Poštarina	—	—	84	69	84	69	84	69	—	—	—
Troškovi zavoda											
Zajmovi za gladinju učinjeni Obćinam dalmatinskim . .	—	—	5000	—	5000	—	5000	—	—	—	—
Razhodi preobratom baštine											
Uioženo u Obveznice	—	—	111307	33	111307	33	111307	33	—	—	—
Prodajom „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	93100
Utrnućem „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1900
Sbroj . .	—	—	111307	33	111307	33	111307	33	—	—	95000
Razhodi prometni											
Predujmovi povraćeni	1000	—	76	50	1076	50	1000	—	76	50	—
Predujmovi podani uz povratak . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sbroj . .	1000	—	76	50	1076	50	1000	—	76	50	—
Sbroj razhoda . .	1000	—	116468	52	117468	52	117392	02	76	50	95000
Ostanak konačni .							5175	83			111700
Svega . .							122567	85			206700

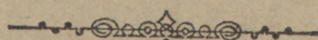

P a z b r o j

Glavnice za „Gradnju pokrajinske Bolnice“

u Dubovniku.

Godine 1887

PRIHOD	U NOVCU										U državnih Obveznica
	Ostanak god. 1886		Pristojbina god. 1887		Skupa		Izpuna		Ostanak konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.
Dobiti od Državnih Obveznica . . .	—	—	1762	48	1762	48	1762	48	—	—	—
Izvadak prodajom Obveznica	—	—	14206	25	14206	25	14206	25	—	—	—
Sbroj . .	—	—	15968	73	15968	73	15968	73	--	—	—
Doprinesci											
Iz pokrajinske zaklade podano 1887.e na pokriće troškova .	—	—	58500	58	58500	58	58500	58	—	—	—
Skupa . .	—	—	74469	31	74469	31	74469	31	—	—	—
Pretičak početni							15036	56			42250
Svega .							89505	87			42250

RAZHOD	U NOVCU: Ostanak god. 1886 fior.	novč.	Pristojbina god. 1887 fior.	novč.	Skupa fior.	novč.	Izpuna fior.	novč.	Ostanak konačni fior.	novč.	U Državnih Obveznica fior.
a) Račun gradnje											
Troškovi u gradnju Bolnice kroz god. 1887	12000	—	74939	29	86939	29	86452	59	486	70	—
b) Račun imovnika											
U oprave god. 1887	—	—	3053	28	3053	28	3053	28	—	—	—
Sbroj . .	12000	—	77992	57	89992	57	89505	87	486	70	—
Obveznice prodane .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17500
Doprinesci povraćeni											
Povraćeno pokrajinskoj zakladi dobiveno god. 1887 na pokriće troškova. .	—	—	58500	58	58500	58	—	—	58500	58	—
Skupa . .	12000	—	136493	15	148493	15	89505	87	58987	28	17500
Pretičak konačni							—	—			24750
Svega . .							89505	87			42250

Primjetbe. U gradnju Bolnice potrošilo se:

a) po pazbroju	1883.	for.	577 87
b) „ „	1884.	„	1290 25
c) „ „	1885.	„	743 81
d) „ „	1886.	„	86770 74
e) „ „	1887.	„	86452 59
	Skupa	for.	175835 26

Koji se diele kako sliedi:

Poglavje I.	Nabava zemljišta	for.	32459 : 37
„ II.	Osnova i uprava	„	7642 : 29
„ III.	Izravnanje	„	509 : 59
„ IV.	Ogradni zid	„	70 : 37
„ V.	Radje zidara i kresara	„	479 : 82
„ VI.	„ kolara	„	116120 : 45 *)
„ VII.	„ drvodjelca i kovača	„	84 : 46
„ VIII.	„ limara i staklara	„	154 : 85
„ X.	Dovadjanje vode	„	11443 : 73
„ XI.	Promah i ogriev	„	2978 : 20
„ XII.	Izjaruženje	„	1570 : 06
„ XIII.	Kuhina i pralo	„	1157 : 98
„ XVI.	Telefon i dobnici	„	900 : 48
„ XVII.	Razna	„	263 : 61
	Skupa kao gore	for.	175835 : 26

*) Porazdioba troška na točkah V. VI. i VII. obavit će se nakon konačnoga odobrenja.

Br. 376.

(Prilog 2).

Visoki Sabore!

Časti se Zemaljski Odbor podnieti na pretres i odobrenje konačni račun za godinu 1887 *Mirovinske Učionske Zaklade.*

Pristojbina troška za tekuću i prošle godine izpala je za	fior.	24,726
prama proračunanoj su	„	22,625
veća je	„	2,101
i ima se pripisati većemu trošku u mirovine.		
Pristojba dohodka za tekuću i prošle godine		
bila je od	fior.	11.108
prama proračunanoj sa	„	8.527
veća je	„	2.581

Tim je bilo moguće, ne samo pokriti navedeni manjak, nego je još ostalo pretička fior. 480. A da se uzmogne uglavničiti ciela proračunana svota od fior. 500, još je valjalo dodati fior. 20. I tako je doprinesak iz Zemaljske Zaklade izpao na fior. 14.118, mjesto proračunanih fior. 14.598, tojest manji ono navedene svote od fior. 480.

Razjasnjenja dodana računu tumače svaku točku troška i dohodka.

Zadar, 5 Ožujka 1889.

Za Predsjednika

Vranković.

Izviestitelj

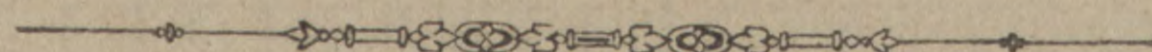
Klaić.

Pazbroj

Zaklade „Mirovine učiteljem pučkih učiona“

u Dalmaciji

Godine 1887.

P R I H O D I	U NOVCU — Prihodi fior.	novč.	Ostanci imovni — početni fior.	novč.	konačni fior.	novč.	Obvezrice fiorina
Dohodci:							
a) baštine	1.085	70	—	—	—	—	—
b) zavoda	6.684	14	5.546	73	8.499	37 ½	
Skupa .	7.769	84	5.546	73	8.499	37 ½	
	1.369	82 ½	6.376	22 ½	19.509	74 ½	
Doprinesak pokrajinski.							
Sbroj prihoda .	9.139	66 ½	11.922	95 ½	28.009	12	
Prihodi preobratom baštine.:							
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	2.600
Prihodi prometni:							
Prihodi na povratak	30.530	54	—	—	—	—	—
Utjerba razhoda na povratak			6	64	118	64	
Sbroj prihoda prometnih .	30.530	54	6	64	118	64	—
Sbroj svih prihoda .	39.670	20 ½	11.929	59 ½	28.127	76	—
Pretičak blagajnički početni	—	—					23.250
Svega .	39.670	20 ½					25.850

BROJ

RAZHODI	U NOVCU						Obveznice
	Razhodi		Ostanci dugovni				
			početni		konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
Troškovi uprave							
Troškovi zavoda	—	—	—	—	—	—	—
I. Mirovine i druga uredjena beriva na opočinak i hranu:							
a) učiteljem i učiteljicam.	20241	02 ½	246	06	263	38 ½	—
b) udovicam	2016	60 ½	78	82 ½	165	01	—
c) sirotčadi	144	16	45	47 ½	132	03 ½	—
II. Milostinje	1204	13	15	66	58	—	—
III. Oprostnine i posmrtne tromjesečnine	887	50	—	—	—	—	—
Skupa .	24493	42	386	02	618	43	—
Sbroj troškova .							
Razhodi u preobrat baštine:							
Iznosak na uložbu u Obveznice	2148	72	2464	27	815	55	—
Razhodi prometni:							
Razhodi na povratak	112	—	—	—	—	—	—
Povratak razhoda prometnih	12916	06 ½	11160	07 ½	28774	55	—
Sbroj razhoda prometnih .	13028	06 ½	11160	07 ½	28774	55	—
Sbroj svih razhoda .	39670	20 ½	14010	36 ½	30208	53	—
Pretičak blagajnički konači .	—	—					25.850
Svega .	36670	20 ½					25.850

Razbrojitba pra

Stavka Predrazbroja		Predrazbroj za godinu 1887	PRISTOJBINA							
			za godinu 1887		za godine prednje				Skupa	
					ostanci početni		pridošlice			
		fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
	Razhod									
1.	Troškovi uprave	10	—	—	—	—	—	—	—	—
2.	Mirovine učiteljstvu	19157	20258	35	246	06	—	—	20504	41
3	„ udovicam učitelja . .	2315	2026	14	78	82 ½	—	—	2104	96 ½
4.	„ „ sluga . . .	132	76	65	—	—	—	—	76	65
5.	„ sirotam	113	112	50	9	37 ½	—	—	121	87 ½
6.	Gojitbine	119	118	22	36	10	—	—	154	32
7.	Milostinje	779	985	20	15	66	261	27	1262	13
8.	Oprostnine i posmrtne tromjesečnine	—	887	50	—	—	—	—	887	50
	Sbroj .	22625	24464	56	386	02	261	27	25111	85
9.	Iznosak za uglavničenje . . .	500	500	—	2464	27	—	—	2964	27
	Svega .	23125	24964	56	2850	29	261	27	28076	12
	Prihod									
1.	Dobiti od drž. Obveznica . . .	977	1085	70	—	—	—	—	1085	70
2.	Odredbine službovne	2800	2807	78 ½	—	—	—	—	2807	78 ½
3	Uštednje na praznim službam .	1600	2962	50	3545	—	—	—	6507	50
4	Iz prodaje učionskih knjiga . .	700	815	—	749	99 ½	—	—	1564	99 ½
5.	Globe s nepohadjanja	250	293	39	203	68	—	—	497	07
6.	Odredbine nasliedne	2200	2758	11	1048	05 ½	—	—	3806	16 ½
	Sbroj .	8527	10722	48 ½	5546	73	—	—	16269	21 ½
	Manjak što se namiruje									
7.	Doprineskom pokrajinskim . . .	14598	14242	07 ½	6376	22 ½	261	27	20879	57
	Svega .	23125	24964	56	11922	95 ½	261	27	37148	78 ½

Razlika u izpadcih nepovoljnih radi većeg troška od fior. 1.839 : 56 i povoljnih radi viših prihoda.

ma Predrazbroju

IZPLATE						OSTANCI KONAČNI							Pristojbine godine 1887. napram Predrazbroju ukazuju izpadak			
za godinu 1887		za godine prednje		Skupa		od godine 1887		od godina prednjih		Skupa		na stavci	povoljan		nepovoljan	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.		fior.	novč.	fior.	novč.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	10	—	—	—
19994	96½	246	06	20241	02½	263	38½	—	—	263	38½	2	—	—	1101	35
1861	13	78	82½	1939	95½	165	01	—	—	165	01	3	288	86	—	—
76	65	—	—	76	65	—	—	—	—	—	—	4	55	35	—	—
103	10½	9	37½	112	48	9	39½	—	—	9	39½	5	—	50	—	—
31	68	—	—	31	68	86	54	36	10	122	64	6	—	78	—	—
927	20	276	93	1204	13	58	—	—	—	58	—	7	—	—	206	20
887	50	—	—	887	50	—	—	—	—	—	—	8	—	—	887	50
23882	23	611	19	24493	42	582	33	36	10	618	43	9			1839	56
—	–	2148	72	2148	72	500	—	315	55	815	55					
23882	23	2759	91	26642	14	1082	33	351	65	1433	98					
1085	70	—	—	1085	70	—	—	—	—	—	—	1	108	70	—	—
2807	78½	—	—	2807	78½	—	—	—	—	—	—	2	7	78½	—	—
—	—	—	—	—	—	2962	50	3545	—	6507	50	3	1362	50	—	—
815	—	—	—	815	—	—	—	749	99½	749	99½	4	115	—	—	—
293	39	203	68	497	07	—	—	—	—	—	—	5	43	39	—	—
1880	62	683	66½	2564	28½	877	49	364	39	1241	88	6	558	11	—	—
6882	49½	887	34½	7769	84	3839	99	4659	38½	8499	37½		2195	48½		
—	—	1369	82½	1369	82½	14242	07½	5267	67	19509	74½					
6882	49½	2257	17	9139	66½	18082	06½	9927	05½	28009	12					
od fior. 2195:48½ ukazuje povoljna izpadka ukupnoga													355	92½		

Stanje imovno i dugovno

svrhom godine 1887. napram onomu godine 1886.

	Stanje dne 31. Prosinca				Porestak		Odrestak	
	1886		1887		b i ć a			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Imovina								
Javne vriednoće:								
Državne Obveznice dohodkom u notam .	23250	—	25850	—	2600	—	—	—
Ostanci imovni:								
a) dohodaka	11922	95 ½	28009	12	16086	16 ½	—	—
b) stavaka prometnih	6	64	118	64	112	—	—	—
Sbroj .	11929	59 ½	28127	76	16198	16 ½	—	—
Pretičak blagajnički u novcu .	—	—	—	—	—	—	—	—
Svega .	35179	59 ½	53977	76	18798	16 ½	—	—
Dugovina								
Ostanci dugovni:								
a) troškova	386	02	618	43	—	—	232	41
b) iznosci na uložbu	2464	27	815	55	1648	72	—	—
c) razhoda prometnih	11160	07 ½	28774	55	—	—	17614	47 ½
Svega .	14010	36 ½	30208	53	—	—	16198	16 ½
Imovina čista:	21169	23	23769	23	2600	—	—	—

Izkaznica promjena nastavših kod početnih ostanaka.

Ostanci dugovni.	Konačni ostanci ukazani u Pazbroju 1886		Prirest		Odrest		Početni ostanci prenešeni u Pazbroj 1887	
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
I. Ostanci kod kojih se sgodi promjenâ:								
Mirovine učiteljem i učiteljicam	333	51 ½	—	—	87	45 ½	246	06
Mirovine udovicam učitelja	362	22	—	—	283	39 ½	78	82 ½
Mirovine sirotam	9	38 ½	—	—	—	1	9	37 ½
II. Ostanci ostali nepromienjeni .	51	76	—	—	—	—	51	76
Sbroj .	756	88	—	—	370	86	386	02
Nadodav ostanke dugovne:								
a) uložbe	2464	27	—	—	—	—	2464	27
b) prometne	11160	07 ½	—	—	—	—	11160	07 ½
Sbroj dugovnih ostanaka .	14381	22 ½	—	—	370	86	14010	36 ½
Ostanci imovni.								
I. Ostanci kod kojih se sgodi promjenâ:								
Odredbine nasliedne	1033	43	14	62 ½	—	—	1048	05 ½
Doprinesak pokrajinski	6761	71	—	—	385	48 ½	6376	22 ½
II. Ostanci ostali nepromienjeni .	4498	67 ½	—	—	—	—	4498	67 ½
Sbroj .	12293	81 ½	—	—	370	86	11922	95 ½
Nadodav imovne ostanke prometne .	6	64	—	—	—	—	6	64
Sbroj imovnih ostanaka .	12300	45 ½	—	—	370	86	11929	59 ½

Smanjenje od fior. 370:86 kod ostanaka dugovnih na stavci „Mirovine" nastade uslied izpravaka za zagodjene iznoske; — a porest fior. 14:62 ½ kod ostanaka imovnih stavka „Odredbine nasliedne" postade usljed dobiti plaćene radi zakasnjene podmire odredbinâ; pa sbroj ovih dvaju iznosaka porodi naknadu dužnu pokrajinskoj zakladi obaljenjem početnog ostanka doprineska.

Izkaznica pristojbine pokrajinskog Doprineska.

	fior.	novč.
Odmjeren u smislu §. 60 zakona 29. Prosinca 1871, doprinesak iznosi . . .	13742	07½
štono odgovara manjku nastavšemu po pristojbini troškova od fior. 24464 : 56— napram pristojbini dohodaka od . . . . „ 10722 : 48½ nego pošto se je u predrazbroju stavilo, i ako po §, 61 nema pretičaka iznosak za uglavničenje od	500	—
pristojbina pokrajinske zaklade za godino 1887 iznosi	14242	07½
od te pristojbine odbiv za predjašnje godine manji doprinesak dužan na početnim ostancim . . . . fior. 385 : 48½ po manjoj pristojbini troškova od fior. 370 : 86 i većoj pristojbini prihoda od fior. 14 : 62½. . . . . odbitkom višeg doprineska za dugovne pridošlice od . . . . fior. 261 : 27—	124	21½
izpada prave pristojbine ukupno	14117	86
koja prama svoti stavljenoj u predrazbroju	14598	—
manja je	480	14

Izkaznica pristojbine iznoska na uglavničenje.

	fior.	novč.
Manjak izmedju troškova i dohodaka godine 1887 od	13742	07½
odbiv pretičak početnih ostanaka i pridošlice	124	21½
ispada	13617	86
pošto bi podmiren ukupnim doprineskom od	14117	86
da bi se moglo uglavničiti uprav onoliko koliko bi predrazbrojeno, izpada iznosak za uglavničenje na	500	—

Izkaznica točaka prometnih i razbrojitba ostanaka.

	fior.	novč.		fior.	novč.
Prihodi uz povratak god. 1887.	30530	54	Razhodi uz povratak god. 1887.	112	—
Dodav početne ostanke . . .	11160	07½	Dodav početne ostanke . . .	6	64
Sbroj prihoda povratnih . . .	41690	61½	Sbroj razhoda povratnih . . .	118	64
Povraćeno godine 1887. . . .	12916	06½	Utjerano godine 1887. . . .	—	—
Ostaje da se povrati koncem g. 1887.	28774	55	Ostaje da se utjera koncem god. 1887.	118	64
Vjerovnici.					
Pokrajinska učionska zaklada:			Dužnici.		
a) za predujmove uz povratak	23314	60½	Dvojica koji su nepravilno potegli	6	64
b) zadržano jednoj umirovljenoj	6	35½	Mirovinska zaklada učiteljska od Istrije, kao naknadu mirovine pogriešno plaćene iz ove zaklade	112	
c) doprineska plaćena od Obćine Šibenske	808	—			
d) doprineska plaćena od Obćine Gornjoprimorske	169	92			
e) izručeno od Carinarskog Ureda u Šibeniku kao dohodak ukinutih svjetovnih Bratovština . .	135	28			
Tekući račun državni na izjednačenje	4340	39			
Svega .	28774	55		118	64

Zaklada „Mirovine učiteljem“

pučkih učiona u Dalmaciji.

Godina 1887.

Uzroci razlikam

izpadaka Pazbroja napram onim Predrazbroja.

Troškovi predračunani na for. 22.625 poskočiše na	for.	24.464 : 56—
Dohodci predmnievani od for. 8527 poskočiše na	„	10.722 : 48 ½
Odtud nastaje manjak od	for.	13.742 : 07 ½
a tomu dodav potrebština iznoska za uglavničenje	„	500 : —
porodi se potrebno pokrajinskoga doprineska	for.	14.242 : 07 ½
napram onomu predračunanu na	„	14.598 : —
Izpadak godine 1887. ukazuje se povoljan sa	for.	355 : 92 ½
a postade usljed prihoda viših od onih predračunanih	„	2.195 : 48 ½
manje veći trošak u beriva mirovinska	„	1.839 : 56—

Razhodi

Izpadci nepovoljni radi viših troškova.

Stavka 2. Mirovine učiteljem i učiteljicam	for.	1.101 : 35—
Pridodjoše nove mirovine izza uredjenja predrazbroja.		
„ 7. Pomilovine	„	206 : 20
„ 8. Oprostnine i posmrtne tromjesečnine	„	887 : 50—
čega ništa nije bilo predračunano.		
Sbroj . .	for.	2.195 : 05

Izpadci povoljni radi manjih troškova:

Stavka 1.	„Troškovi uprave", jer ništa potrošeno	fior. 10:—		
„ 3.	Mirovine udovicam sluga	„ 288:86		
„ 4.	Mirovine udovicam učiteljâ	„ 55:35		
	jer neke mirovine slugam prestale			
„ 5.	Mirovine sirotčadi	„ —:50		
„ 6.	Gojitbine, jer prestale neke mirovine, i u predrazbroju .	„ —:78		
	računalo se naoblo.			
			„	355:49—
	Izpadak povoljan troškova		for.	1.839:56—

Prihodi.

Izpadci, povoljni radi viših dohodaka.

Stavka 1.	Dobiti od Obveznica	for.	108:70—
„ 2.	Odredbine na plaće učitelja		
	jer se nabavilo fior. 2600 Obveznica, odvadiv nč. 50 zaobljenja u predzajbroju	„	7:78½
	slučajno		
„ 3.	Prištednje plaća radi praznih služba, jer je ostalo praznih mjesta više nego se nadalo	„	1362:50—
„ 4.	Dobit iz prodaje učionskih knjiga	„	115:—
	jer se više dobilo od Upraviteljstva iz Beča . . . . . -		
„ 5.	Globe radi nemarna pohadjanja	„	43:39—
	jer bilo pedepsano više s nepohadjanja.		
„ 6.	Nasliedne odredbine	„	558:11—
	jer bilo više imućnih ostavština.		
	Izpadak povoljan prihoda .	for.	2195:48½

Br. 5122. god. 1888.

(Prilog 3.)

Visoki Sabore!

Časti se Zemaljski Odbor podnieti na pretres i odobrenje konačni račun za godinu 1887 *Pokrajinske učionske Zaklade.*

Pristojba troška za tekuću i prošle godine izpala je na	fior.	255.264
prama proračunanoj sa	„	269.666
manja je	„	14.402
Pristojba dohodka, ubrojiv i izpravljene ostanke, bila je od . . .	fior.	147.575
prama proračunanoj su	„	146.774
veća je	fior.	801

Tako prinesak iz zemaljske zaklade bio je manji kolik sbroj manjeg troška sa većim prihodom, tojest za fior. 15.203. Bilo je naime proračunano

Bilo je naime proračunano	fior.	122.892
a plaćeno je	„	107.689
	fior.	15.203

Pridružena razjasnenja tumače svaku točku troška i dohodka.

Zadar, 5 Ožujka 1889.

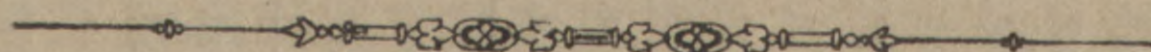
Za Predsjednika
Vranković.

Izviestitelj
Klaić.

Pazbroj

Pokrajinske „Učionske Zaklade“

Godine 1887.

PAZ

Prihod	U NOVCU						Obveznice
	Prihodi		Ostanci imovni				
			početni		konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fiorina
I. Dohodci vlastiti	2310	72	165	20	690	20	
II. Doprinesak Obćina	77225	37	25667	56 ½	35137	03 ½	
III. Doprinesak Države	52255	23 ½	10601	23 ½	10720	—	
IV. Povratba predujmova za gradnju i popravu učionica	645	69	3994	—	3348	31	
Skupa .	132437	01 ½	40428	—	49895	54 ½	
V. Doprinesak pokrajinski	107689	13 ½	odbit *5670*	*48 ½*	—	—	
Sbroj Unesaka .	240126	15	34757	51 ½	49895	54 ½	
Prihodi preobratom baštine.:							
Obveznice nabavljene	—	—	—	—	—	—	
Prihodi prometni:							
Prihodi uz povratak	58813	—	—	—	—	—	
Utjerba prometnih razhoda	146	32	11512	84 ½	25627	02	
Sbroj prometnih prihoda .	58959	32	11512	84 ½	25627	02	
Sbroj svih prihoda . . .	299085	47	46270	36	75522	56 ½	
Pretičak blagajnički početni	8079	49					5475(
Svega .	307164	96					5475(

BROJ

Razhod	U NOVCU						
	Razhodi		Ostanci dugovni				Obveznice
			početni		konačni		
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.
I. Troškovi uprave	645	19 ½	—	—	60	81	
II. Beriva učiteljskog osoblja	186211	20	11403	83	13916	48 ½	
III. Isto poslužinčadi	245	52	—	—	—	—	
IV. Troškovi učionski	53900	91	7690	35	9323	59	
V. Pripomoći privatnim učionam	6600	60	175	—	180	—	
VI. Troškovi u odgoj učitelja	2012	—	24	—	—	—	
VII. „ „ skupštine učiteljske	1436	84	703	67	17	90	
VIII. Ini troškovi	683	66	47	68	74	—	
Skupa .	251735	92 ½	20044	53	23572	78 ½	
Sbroj troškova .							
Razhodi u preobrat baštine:							
Novac uložen u Obveznice	—	—	—	—	—	—	
Razhodi prometni:							
Razhodi uz povratak	14260	49 ½	—	—	—	—	
Povratak prometnih prihoda	21623	28	32780	69 ½	69970	41 ½	
Sbroj prometnih razhoda .	35883	77 ½	32780	69 ½	69970	41 ½	
Sbroj svih razhoda .	287619	70	52825	22 ½	93543	20	
							54750
Pretičak u blagajni konačni	19545	26					54750
Svega .	307164	96					

Razbrojitba na

Naslov	Stavka Predrazbroja	Potrebština.	Predrazbroj za godinu 1887	PRISTOJBINA za godinu 1887		PRISTOJBINA predjašnjih godina ostanci početni		PRISTOJBINA predjašnjih godina pridošlice		PRISTOJBINA Skupa		IZ za godinu 1887	
			fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
I	1	Troškovi uprave .	700	706	00½	—	—	—	—	706	00½	645	19½
II		Beriva učiteljskog osoblja: . . .											
	2	a) Kateketam Nagrade	5000	4987	65	268	44	79	48	5335	57	4[illegible]45	66
	3	b) Učiteljem najmovi i duga beriva . .	187334	172904	13	10320	39	2091	83½	185316	35½	163[illegible]24	63½
	4	Nagrade i pripomoći	3500	3835	—	205	—	—	—	4040	—	3[illegible]75	—
	5	Zamjenine . . .	300	225	76	—	—	—	—	225	76	225	76
	6	c) Pomoćnim učiteljem nagrade . . .	5590	4600	—	610	—	—	—	5210	—	4[illegible]10	—
		Sbroj Naslova II. .	201724	186552	54	11403	83	2171	31½	200127	68½	176181	05½
III	7	Beriva služinčadi	246	245	52	—	—	—	—	245	52	245	52
IV	8	Troškovi učionski:											
		Uzdržanje sgradja .	800	727	62	401	87	—	—	1129	49	726	12
	9	Stanarine . . .	43469	40907	74	6640	53	2927	43½	50475	70½	32581	77
	10	Nameti	85	293	84	—	—	—	—	293	84	63	72
	11	Poprave i nabave pokućstva . . .	2000	1274	41½	443	45	—	—	1717	86½	1074	41½
	12	Pisarne odsječnice .	8334	7683	90	164	50	—	—	7848	40	7671	90
	13	Odsječnice za ogriev	217	141	—	—	—	—	—	141	—	141	—
	14	Potrebštine za pouku teoretično-praktičnu	1200	421	84	—	—	—	—	421	84	407	84
	15	Vrtlovi	1100	1156	36	40	—	—	—	1196	36	616	36
		Sbroj Naslova IV. .	57205	52606	71½	7690	35	2927	43½	63224	50	43283	12½
V	16	Pripomoći privatnim učionam . . .	6191	6605	60	175	—	—	—	6780	60	6425	60
VI	17	Troškovi u odgoj učitelja „Podporine„	2000	1988	—	24	—	—	—	2012	—	1988	—
VII	18	Troškovi skupštine učiteljske: a) skupština pokrajinska	1000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	19	b) skupštine kotarske	—	751	07	703	67	—	—	1454	74	733	17
		Sbroj Naslova VII	1000	751	07	703	67	—	—	1454	74	733	17
VIII	20	Ini troškovi, Dnevnice i putbine . . .	400	668	48	43	18	—	—	711	66	608	48
	21	Razna	200	41	50	4	50	—	—	46	—	27	50
		Sbroj Naslova VIII .	600	709	98	47	68	—	—	757	66	635	98
		Potrebština ukupna (nasl. I.-VIII) . .	269666	250165	13	20044	53	5098	75	275308	71	230137	64½

ram Predrazbroju

P L A T E				OSTANCI KONAČNI							Pristojbina godine 1887. napram Predrazbroju izpade			
za godine predjašnje		Skupa		od godine 1887		od godina prednjih		Skupa		na stavci	povoljan		nepovoljan	
fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.		fior.	novč.	fior.	novč.
—	—	645	19½	60	81	—	—	60	81	1	—	—	6	00½
347	92	4893	58	441	99	—	—	441	99	2	12	35	—	—
8867	22½	172391	86	9379	49½	3545	—	12924	49½	3	14429	87	—	—
205	—	3780	—	260	—	—	—	260	—	4	—	—	335	—
—	—	225	76	—	—	—	—	—	—	5	74	24	—	—
610	—	4920	—	290	—	—	—	290	—	6	990	—	—	—
10030	14½	186211	20	10371	48½	3545	—	13916	48½					
—	—	245	52	—	—	—	—	—	—	7		48	—	—
401	87	1127	99	1	50	—	—	1	50	8	72	38	—	—
9567	96½	42149	73½	8325	97	—	—	8325	97	9	2561	26	—	—
—	—	63	72	230	12	—	—	230	12	10	—	—	208	84
443	45	1517	86½	200	—	—	—	200	—	11	725	58½	—	—
164	50	7836	40	12	—	—	—	12	—	12	650	10	—	—
—	—	141	—	—	—	—	—	—	—	13	76	—	—	—
—	—	407	84	14	—	—	—	14	—	14	778	16	—	—
40	—	656	36	540	—	—	—	540	—	15	—	—	56	36
0617	78½	53900	91	9323	59	—	—	9323	59					
175	—	6600	60	180	—	—	—	180	—	16	—	—	414	60
24	—	2012	—	—	—	—	—	—	—	17	12	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—		—	—	18	1000	—	—	—
703	67	1436	84	17	90	—	—	17	90	19			751	07
703	67	1436	84	17	90	—	—	17	90					
43	18	651	66	60	—	—	—	60	—	20	—	—	268	48
4	50	32	—	14	—	—	—	14	—	21	158	50	—	—
47	68	683	66	74	—	—	—	74	—					
1598	28	251735	92½	20027	78½	3545	—	23572	78½		19500	57	—	—

Naslov	Stavka Predrazbroja	Pokriće.	Pred-razbroj za godinu 1887	PRISTOJBINA								IZ	
				za godinu 1887		predjašnjih godina				Skupa		za godinu 1887	
						ostanci početni		pridošli-ce					
			fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
I	1	Vlastiti dohodci: Dobiti od Drž. Obveznica	296	291	90	—	—	—	—	291	90	291	90
	2	Dohodci zaklade sv. Mihovila u Trogiru	2730	2216	22	165	20	—	—	2381	42	1691	22
	3	Ini dohodci . . .	324	327	60	—	—	—	—	327	60	327	60
		Sbroj Naslova I. .	3350	2835	72	165	20	—	—	3000	92	2310	72
II	4	Doprinesak Občina.	89470	86694	84	25667	56 ½	—	—	112362	40 ½	66645	80 ½
III		Doprinesak Države:											
	5	*a*) za učione u obće	41654	41654	—	—	—	—	—	41654	—	41654	—
	6	*b*) za gradjansku učionu i poljodjelski tečaj u Šibeniku.	4800	4928	34	4901	55	—	—	9829	89	—	—
	7	*c*) za gradjansku učionu i poljodjelski teknički tečaj na Korčuli. . . .	5500	5291	66	5199	68 ½	—	—	10491	34 ½	—	—
	8	*d*) za pomorski tečaj na Silbi . .	500	500	—	500	—	—	—	1000	—	—	—
		Sbroj Naslova III .	52454	52374	—	10601	23 ½	—	—	62975	23 ½	41654	—
IV	9	Povratci predujmova u gradnju i popravu učionicâ . . .	1500	—	—	3994	—	—	—	3994	—	—	—
		Sbroj Naslova I, II, III i IV. . . .	146774	141904	56	40428	—	—	—	182332	56	110610	52 ½
		Manjak koji se ima pokriti				smanjenje							
V	10	Doprineskom pokrajinskim	122892	108260	87	*5670*	*48 ½*	5098	75	107689	13 ½	108260	87
		Pokriće ukupno. .	269666	250165	43	34757	51 ½	5098	75	290021	69 ½	218871	39 ½

Razlika medju povoljnim izpadcim radi manjeg troška od fior. 19.500: 57 i nepovoljnin radi

PLATE				OSTANCI KONAČNI							Pristojbina godine 1887. napram Predrazbroju izpade			
za godine predjašnje		Skupa		od godine 1887		od godina prednjih		Skupa		na stavci	povoljan		nepovoljan	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.		fior.	novč.	fior.	novč.
—	—	291	90	—	—	—	—	—	—	1	—	—	4	10
—	—	1691	22	525	—	165	20	690	20	2	—	—	513	78
—	—	327	60	—	—	—	—	—	—	3	3	60	—	
—	—	2310	72	525	—	165	20	690	20					
10579	56 ½	77225	37	20049	03 ½	15088	—	35137	03 ½	4			2775	16
—	—	41654	—	—	—	—	—	—	—	5				
4901	55	4901	55	4928	34	—	—	4928	34	6	128	34		
5199	68 ½	5199	68 ½	5291	66	—	—	5291	66	7			208	34
500	—	500	—	500	—	—	—	500	—	8				
10601	23 ½	52255	23 ½	10720	—	—	—	10720	—					
645	69	645	69	—	—	3348	31	3348	31	9			1500	—
21826	49	132437	01 ½	31294	03 ½	18601	51	49895	54 ½				4869	44
odbitak														
571	*73 ½*	107689	13 ½	—	—	—	—	—	—	10				
21254	75 ½	240126	15	31294	03 ½	18601	51	49895	54 ½					

manje dohodka od fior. 4.869:44 ukazuje ukupnog povoljna izpadka fior. 14.631:13

Izkaznica promjena sgodivših se u početnih ostancih.

Ostanci dugovni.	Ostanci konačni ukazani u Pazbroju 1886 fior.	novč.	Prirasti fior.	novč.	Odrasti fior.	novč.	ostanci Početni unešeni u Pazbroj 1887 fior.	novč.
I. Ostanci kod kojih bi promjenâ:								
Stavka 19 Skupštine kotarske	1119	57	—	—	415	90	703	67
„ 21 Razni troškovi	34	50	—	—	30	—	4	50
Predujmovi za gradnje i pregradnje učionica	6041	—	—	—	6041	—	—	—
II. Ostanci kod kojih nije bilo promjena	19336	36	—	—	—	—	19336	36
Skupa .	26531	43	—	—	6486	90	20044	53
Dodani dugovni ostanci prometni	32780	69 ½	—	—	—	—	32780	69½
Sbroj dugovnih ostanaka početnih . .	59312	12 ½	—	—	6486	90	52825	22½
Ostanci imovni.								
I. Ostanci kod kojih je bilo promjenâ:								
Stavka 4. Doprinesak Obćinâ	26483	98	—	—	816	41 ½	25667	56½
„ 10. Doprinesak iz pokrajinske zaklade	—	—	—	—	5670	48 ½	odbitak *5670*	*48½*
II. Ostanci kod kojih ne bilo promiena:	14760	43 ½	—	—	—	—	14760	43½
Skupa .	41244	41 ½	—	—	6486	90	34757	51½
Dodani imovni ostanci prometni	11512	84 ½	—	—	—	—	11512	84½
Sbroj imovnih ostanaka početnih . . .	52757	26	—	—	6486	90	46270	36

Obaljenje od fior. 6486 : 90 u dugovnih ostancih je, jer pomrseno starih pristojbina troškovnih neizkoljenih; ono od fior. 876 : 41 ½ u ostancih imovnih, odtud jer odbijeno obćinskih doprinesaka, gdi ostale učione zatvorene.

Razlika ovih dvaju iznosaka stvaraju nakuadu dužnu pokrajinskoj zakladi na doprinesku predjašnjih godina u ukazanom iznosku. fior. 5670 : 48 ½.

Izkaznica pristojbine pokrajinskoga Doprineska

		fior.	novč.
Razlika medju pristojbinom troška odnosno godini 1887 od fior.	250.165 : 43		
i pristojbinom prihoda iste godine od . . . . „	141904 : 56		
stvara pristojbinu prihoda pokrajinskog doprineska za rečenu „ godinu od . . . . „		108260	87
te odbiv za predrašnje godine:			
naknadu dužnu pokrajinskoj zakladi obaljena ostanka dugovnog početnog čista od . . . . „	5670 : 48 ½		
manje pridošlicâ troška za predjašnje godine od . . . „	5098 : 75—		
ili . . . . „		571	73, ½
nastaje stvarna pristojbina Doprineska iz pokrajinske zaklad od		107689	13 ½

Izkaznica prometnih stavaka i razbrojitba ostanaka.

	fior.	novč.		fior.	novč.
Prihodi uz povratak od god. 1887	58813	—	Razhodi uz povratak od god. 1887.	14260	49 ½
Nadodav početne ostanke . . .	32780	69 ½	Nadodav početne ostanke . . .	11512	84 ½
Sačinjavaju skupa prihode povratne	91593	69 ½	Sačinjavaju skupa razhoda utjerljivih	25773	34
Povraćeno god. 1887	21623	28	Utjerano godine 1887 . . .	146	32
Ostalo da se povrati koncem god. 1887	69970	41 ½	Ostalo da se utjera svrhom god. 1887	25627	02

Vjerovnici.	fior.	novč.	**Dužnici.**	fior.	novč.
Zaklada „Mirovine Učiteljem:“ .					
a) za službovne odredbine pogriešno unešene u učionsku zakladu	47	—	Zaklada „Mirovine Učiteljem“: za predujmove uz povratak . .	23314	60 ½
b) za nasl edne odredbine kao gori	48	98	Razne učione za List učionički	141	—
c) za učionske globe	7	09	Dužnik za privremene razbroje .	15	45
Grana Državna „Bogoslovje i Nauk“ za pridržano u njezin račun .	300	—	Trima vlastnikom učionica za predujmove njima udieljene . . .	2118	00 ½
Učiteljska Zaklada:	2	—			
Pokrajinska zaklada dalmatinska					
a) za bolničke troškove plaćene od Obćine Riečke a pogriešno unešeno u učionsku zakladu	158	30 ½	Grana „Nauk i Bogoštovje“ za		
b) za pripomoći dobivene . . .	69407	04	izplate za nju učinjene . . .	37	96
Ostanak dugovni prometni svrhom god. 1887.	69970	41 ½	Ostanak imovni prometni svrhom god. 1887	25627	02

Stanje imovno i dugovno svrhom godine 1887 napram onomu god. 1886.

	Stanje dne 31. Prosinca				Porestak		Odrestak	
	1886		1887		b i ć a			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Imovina.								
Nepokretnine:								
Dobra zaklade Sv. Mihovila u Trogiru (vriednost po prilici)	21000	—	21000	—	—	—	—	—
Kuća u Pagu (Palazzo del Conte) . .	2148	—	2148	—	—	—	—	—
Kuća u Bristu	1200	—	1200	—	—	—	—	—
Kuća u Zemoniku	4742	34	4742	34	—	—	—	—
Vriednost ukupna nepokretnina . . .	29090	34	29090	34	—	—	—	—
Obveznice Državne:								
Zaklade Sv. Mihovila u Trogiru . . .	40000	—	40000	—	—	—	—	—
Zapisnika Radović	7700	—	7700	—	—	—	—	—
Ine državne	6950	—	6950	—	—	—	—	—
Sknpa .	54750	—	54750	—	—	—	—	—
Ostanci imovni:								
a) prihoda . . i	34757	51 ½	49895	54 ½	15138	03	—	—
b) stavaka prometnih	11512	84 ½	25627	02	14114	17 ½	—	—
Skupa .	46270	36	75522	56 ½	29252	20 ½	—	—
Pretičak blagajnički u novcu . . .	8079	49	19545	26	11465	77	—	—
Svega .	138190	19	178908	16 ½	40717	97 ½	—	—
Dugovine.								
Ostanci dugovni:								
a) troškova	20044	53	23572	78 ½	—	—	3528	25 ½
b) stavaka prometnih	32780	69 ½	69970	41 ½	—	—	37189	72
Svega .	52825	22 1/1	93543	20	—	—	40717	97 ½
Imovina čista	85364	96 ½	85364	96 ½				
Biće nije poreslo ni spalo								

Uzroci razlikam

u izpadcim Pazbroja napram onim Predrazbroja

Manjak godine 1887 jest od	f.	108260 : 87
Prama onomu što se predmnievalo u predrazbroju	„	122892 : —
ukazuje se povoljan sa	f.	14631 : 13
a nastade, jer se je potrošilo manje neg se predračunalo	„	19500 : 57
osobito jer se potrošilo manje na učiteljsko osoblje napram ukupnom prihodu manjemu	„	4869 : 44

osobito radi manjeg doprineska od Občina.

Razhodi.

Na potanko postigoše se sliedeći izpadci povoljni :

Stavka	2. *a*)	Nagrade Kateketam	f.	12 : 35
„	3. *b*)	Plaće i druga beriva . . . . Jer ostale zatvorene, s nedotička učiteljâ, nekoje učione, ili preko ciele godine ili za neko doba.	„	14429 : 87
„	5.	Zamjenine . . . . Jer manje učitelja odsutnih	„	74 : 24
„	6.	Nagrade i pripomoći pomoćnim učiteljem . . . . Jer se ne otvorile mnoge pomoćne učione	„	990 : —
„	7.	Plaće slugam . . . . Jer zaobljeno u predrazbroju.	„	— : 48
„	8.	Uzdržanje učiona . . . . Radi manjih potreba od poprava	„	72 : 38
„	9.	Stanarine učiona . . . . S gornjeg uzroka na stav. 3 *b*) i s miena nastavših u stanju najmova.	„	2561 : 26
„	11.	Nabava pokućstva . . . . Radi manje potrebe.	„	725 : 58 ½
„	12.	Odsječnice Pisarne . . . . Radi uzroka na stavci 3 *b*.)	„	650 : 10
„	13.	Ugriev učionicâ . . . . Radi manje potrebe.	„	76 : —
„	14.	Potrebštine za pouku teoretično-praktičnu . . . . Radi manjih potreba učilâ.	„	778 : 16
„	17.	Podporine gojencem . . . . Jer nebilo tolike potrebe.	„	12 : —
„	18. *a*)	Pokrajinska skupština učitelja	„	1000 : —
„	21.	Razni troškovi	„	158 : 50
„		Jer ukazalo se manje potreba.		
		Sbroj .	f.	21540 : 92 ½

Br. 352.

(Prilog 4)

Visoki Sabore!

Čast je Zemaljskome Odboru podnieti na pretres i odobrenje konačni račun „Pokrajinske Zaklade“ za god. 1887.

Račun sastoji, kako i lani, i dvie prošle godine, iz XII tablica i dva priloga A. i B.

Pristojba troška tekuće i prošlih godina izpala je na . . : . .	f.	428.444
prama proračunanoj sa	„	442.777
manja je	f.	14.333

Ovaj povoljni uspjeh ima se pripisati prištedi pri mal da ne svim naslovim potrebštine.

Pristojba dohodka tekuće i prošlih godina izpala je na	f.	472.098
prama proračunanoj sa	„	438.070
veća je	f.	34.028

Ovaj povoljni uspjeh ima se pripisati većemu izpadku svih pokrajinskih nameta, usljed veće pristojbine državnih poreza, prama onoj koja je podlogom uzeta na odmjerenje rečenih prireza.

Sravni li se trošak od	f.	428.444
se dohodkom od	„	472.098
dobiva se *pretičak* od	f.	43.654

Razlika medju ovim pretičkom i onim navedenim u tabl. IV računa proizlazi odtole, što je u tablici naznačen samo pretičak tekuće uprave, dočim je ovdje dodan i pretičak od nadošlih pristojba na račun prošlih godina.

Usljed ovog pretička povećala se je konačna aktivna imovina Pokrajinske Zaklade.

Ta konačna imovina računana po načinu prošlih godina, izpustiv naime od aktivnosti vriednost

baštine, a od pasivnosti pokrajinski dug, iznosila je koncem god, 1887	f.	307.944
dakle prama onoj koncem godine 1886 od	„	256.517
veća je	f.	51.427

Po novom obliku računanja, kako proizvire iz tabl. III., čista konačna aktivnost Pokrajinske Zaklade iznosila je koncem god. 1887 fior. 710.680.

Ovoj treba nadodati vriednost nove bolničke sgrade u Dubrovniku i svih pokretnina, koje su se kod iste nalazile koncem god. 1887.

U ostalom — tablice, prilozi i obrazloženja dodana istim — razjasnjuju svaku potanko.

Zadar, 5 Ožujka 1889.

Za Predsjednika
VRANKOVIĆ.

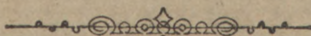
Izvjestitelj
KLAIĆ

Pazbroj

„Pokrajinske Zaklade dalmatinske“

Godine 1887

TABLICA I. Godina 1887

Pokrajinska Zaklada Dalmatinska.

RAČUN BLAGAJNE

U GOTOVINI

Prihod	fior.	novč.	Razhod	fior.	novč.
Dohodci . . . , ...	475257	65 ½	Troškovi . . . . ;	392207	73
Prihodi preobratom baštine:			Razhodi preobratom baštine:		
Ciene nepokretnina ustupljenih . . . . . . f. 242:78			Zajam 1883 utrnuti. . f. 6100:—		
Utjerano prodajom Obveznica. . . . „ 5039:58			„ 1886 „ . . „ 7000:—		
„ utrnućem Obv. „ 100:—			Novac uložen u Obveznice . . . . „ 247:35		
Glavnice imovne utjerane . . . . „ 300:—	5682	36	Glavnice uzajmljene . . „ 3000:—	16347	35
Prihodi prometni.	147827	54	Razhodi prometni	240866	03 ½
Sbroj	628767	55 ½	Sbroj	649421	11 ½
Pretičak u blagajni početkom godine	33056	42 ½	Pretičak u blagajni svrhom godine	12402	86 ½
Skupa	661823	98	Skupa	661823	98

U OBVEZNICAH

Prihod	fior.	novč.	Razhod	fior.	novč.
Obveznice nabavljene	300	—	Obveznice zaklade netaknive za gradnju Bolnice Dubrovačke, prenešene u osobiti račun	22550	—
			Obveznice raztečene	5000	—
			„ utrnute.	100	—
Sbroj.	300	—	Sbroj	27650	—
Pretičak u blagajni početkom godine	47800	—	Pretičak u blagajni svrhom godine .	20450	—
Skupa	48100	—	Skupa	48100	—

TABLLICA II.

Pokrajinska Zaklada

RAČUN

Prihod	U GO — Pristoj — god. 1887 fior.	novč.	godina predjašnjih — Ostanci početni fior.	novč.	godina predjašnjih — nadošlo fior.	novč.
Dohodci, Prirezi, Odredbine i naknade troškova po Predrazbroju (fior. 438.070). . . .	461630	71	65749	99 ½	10467	01 ½
Prihodi preobratom baštine:						
Ciene nepokretnina ustupljenih	242	78	—	—	—	—
Izvadak iz Obveznica prodanih	5039	58	—	—	—	—
„ „ utrnutih.	100	—	—	—	—	—
Glavnice imovne utjerane	300	—	—	—	—	—
Obveznice nabavljene.	—	—	—	—	—	—
Sbroj	5682	36	—	—	—	—
Prihodi prometni:						
Sahrane i drugi prihodi povratni	6457	01	—	—	—	—
Predujmovi utjerani	66991	12	76118	72	—	—
Utjerba pripomoći zakladam	164428	00 ½	106665	18	—	—
Sbroj	237876	13 ½	182783	90	—	—
Sbroj prihoda . .	705189	20 ½	248533	89 ½	10467	01 ½
Pretičak u blagajni početkom godine.	—	—	—	—	—	—
Razhod						
Troškovi po Predrazbroju (fior. 442,777)	420537	05 ½	9217	97 ½	7907	31 ½
Odbitkom ubrojene utrnute glavnice (zajam 1883 i 1886)	13100	—	—	—	—	—
Ostaje	407437	05 ½	9217	97 ½	7907	31 ½
Razhodi preobratom baštine:						
Zajam 1883 utrnuti.	6100	—	—	—	—	—
„ 1886 „	7000	—	—	—	—	—
Novac uložen u Obveznice.	247	35	—	—	—	—
„ uzajmljen	3000	—	—	—	—	—
Obveznice premetnute u račun gradnje Bolnice Dubrovačke	—	—	—	—	—	—
„ prodane	—	—	—	—	—	—
„ utrnute	—	—	—	—	—	—
Sbroj	16347	35	—	—	—	—
Razhodi prometni:						
Sahrane i drugi prihodi povraćeni	6457	01	6516	34 ½	—	—
Predujmovi podani uz povratak	66991	12	—	—	—	—
Pripomoći drugim Zakladam	164428	00 ½	—	—	—	—
Sbroj	237876	13 ½	6516	34 ½	—	—
Sbroj razhoda. .	661660	54	15734	32	7907	31 ½
Pretičak u blagajni svrhom godine	—	—	—	—	—	—

Dalmatinska Godina 1887

OBĆI

TOVINI bina		Izplate						Ostanci konačni						U Obveznicah državnih
Skupa		za g. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1887		godina predjašnjih		Skupa		
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	
537847	72	435975	92 ½	39281	73	475257	65 ½	25654	78 ½	36935	28	62590	06 ½	—
242	78	242	78	—	—	242	78	—	—	—	—	—	—	—
5039	58	5039	58	—	—	5039	58	—	—	—	—	—	—	—
100	—	100	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—
300	—	300	—	—	—	300	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	300
5682	36	5682	36	—	—	5682	36	—	—	—	—	—	—	300
6457	01	6457	01	—	—	6457	01	—	—	—	—	—	—	—
143109	84	15101	21	52167	01 ½	67268	22 ½	51889	91	23951	70 ½	75841	61	—
271093	18 ½	—	—	74102	30 ½	74102	30 ½	164428	00 ½	32562	87 ½	196990	88	—
420660	03 ½	21558	22	126269	32	147827	54	216317	91 ½	56514	58	272832	49 ½	—
964190	11 ½	463216	50 ½	165551	05	628767	55 ½	241972	70	93449	86	335422	56	300
—	—	—	—	—	—	33056	42 ½	—	—	—	—	—	—	47800
						661823	98							48100
437662	34 ½	393493	78	11813	95	405307	73	27043	27 ½	5311	34	32354	61 ½	—
13100	—	13100	—	—	—	13100	—	—	—	—	—	—	—	—
424562	34 ½	380393	78	11813	95	392207	73	27043	27 ½	5311	34	32354	61 ½	—
6100	—	6100	—	—	—	6100	—	—	—	—	—	—	—	—
7000	—	7000	—	—	—	7000	—	—	—	—	—	—	—	—
247	35	247	35	—	—	247	35	—	—	—	—	—	—	—
3000	—	3000	—	—	—	3000	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22550
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5000
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100
16347	35	16347	35	—	—	16347	35	—	—	—	—	—	—	27650
12973	35 ½	4600	44	4846	47	9446	91	1856	57	1669	87 ½	3526	44 ½	—
66991	12	66991	12	—	—	66991	12	—	—	—	—	—	—	—
164428	00 ½	164428	00 ½	—	—	164428	00 ½	—	—	—	—	—	—	—
244392	48	236019	56 ½	4846	47	240866	03 ½	1856	57	1669	87 ½	3526	44 ½	—
685302	17 ½	632760	69 ½	16660	42	649421	11 ½	28899	84 ½	6981	21 ½	35881	06	27650
—	—	—	—	—	—	12402	86 ½	—	—	—	—	—	—	20450
						661823	98							48100

TABLICA III. Godina 1887

Pokrajinska Zaklada Dalmatinska

Stanje imovno i dugovno svrhom godine 1887.

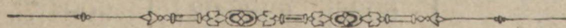
Imovina.	fior.	novč.
Vriednost nepokretninâ	639222	86
Vriednost glavnicâ, daća i danjaka	67326	84
Glavnice na zajam	13730	32 ½
Obveznice (pisane vriednosti):		
Dohodak u bankah . f. 18150		
Pokrajinski Zajam . „ 2300	20450	—
Pokretnine, pokućstvo itd. . .	103605	72
Sbroj . . .	844335	74 ½
Ostanci imovni:		
Od dohodaka, prireza, odredbina i naknada troškova	62590	06 ½
Od predujmova podanih uz povratak	75841	61 ½
Od pripomoći zakladam	196990	88
Sbroj . . .	335422	56
Pretičak blagajni svrhom g. 1887	12402	86 ½
Skupa imovine. .	1192161	17

Dugovina	fior.	novč.
Ostanak Zajma svrhom 1887:		
a) Zajam 1883. . . . f. 233700		
Odbijuć polugodišnja 2 obroka utrnuta 1887 „ 6100	227600	—
b) Zajam pokrajinski 1886. . . . . f. 225000		
Odbijuć 2 polugodišnja obroka utrnuta god. 1887 kao i obrok god. 1886 . . . . . „ 7000	218000	—
Sbroj . . .	445600	—
Ostanci dugovni:		
Od troškova nepodmirenih . . .	32354	61 ½
Od sahrana i privremenih prihoda povratnih	3526	44 ½
Sbroj . . .	35881	06
Skupa dugovine . .	481481	06
Imovine čiste. . . .	710680	11
Izjednačenje . .	1192161	17

Opomena. U ovo stanje nije ubrojena vriednost Bolnice Dubrovačke, niti stvari u istoj nahodećih se.

Pokrajinska „Zaklada Dalmatinska“

Izkaz Troškova i Prihoda po naslovim Predrazbroja.

	NASLOVI	Predrazbroj za godinu 1887	PRISTOJBINA							
			za godinu 1887		predjašnjih godina				Skupa	
					ostanci početni		nadošlo			
		fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
	Troškovi.									
I.	Troškovi uprave	33435	29394	66	456	74	—	—	29851	40
II.	Navrćanje boginjâ	3000	2200	76½	40	41	1422	50	3663	67½
III	Zaprate	1600	1044	83	15	10	272	19½	1332	12½
IV.	Kazničari	400	209	37	—	—	—	—	209	37
V.	Ustamba	30555	29054	01	59	96	—	—	29113	97
VI.	Priprega	6000	4898	71	—	—	—	—	4898	71
VII.	Putevi	13000	10715	23	372	31½	38	90	11126	44½
VIII.	Vode	2000	2150	—	—	—	—	—	2150	—
IX.	Bolnice	174506	183276	89½	7507	71	653	20	191437	80½
X.	Podporine u zanate	1800	750	—	—	—	—	—	750	—
XI.	Podpomoći knjizi	400	—	—	—	—	—	—	—	—
XII.	Učione	137490	122502	94½	705	74	5360	02	128568	70½
XIII.	Pokrajinski dug	36191	32324	47	—	—	—	—	32324	47
XIV.	Razni Troškovi	2400	2015	17	60	—	160	50	2235	67
	Sbroj	442777	420537	05½	9217	97½	7907	31½	437662	34½
	Prihodi.									
I.	Dohodci vlastiti Pokrajinske Zaklade	603	710	—	—	—	91	60	801	60
II.	Dohodci Bolnica	6036	6988	02½	9084	75	—	—	16072	77½
III.	Naknade bolničkih troškova	72915	78080	22½	31476	98½	—	—	109557	21
IV.	Naknade zapratnih troškova	1300	1518	17½	1169	30	—	—	2687	47½
V.	Prirez izravnim porezom	216580	216511	82	23430	96½	10375	41½	250318	20
VI.	Prirez potrošarini	121157	134244	40½	—	—	—	—	134244	40½
VII.	Uvozarina	18779	23297	84	—	—	—	—	23297	84
VIII.	Prihodi razni	700	276	62	—	—	—	—	276	62
	Naknade nepredračunane	—	3	60	587	99½	—	—	591	59½
	Sbroj	438070	461630	71	65749	99½	10467	01½	537847	72
	Sravnav troškove	442777	420537	05½						
	Nastaje manjak i odnosno Višak	*4707*	41093	65½						

IZPUNE						OSTANCI KONAČNI						Pristojbina godine 1887. napram Predrazbroju izpade			
za godinu 1887		za godine predjašnje		Skupa		od godine 1887		od predjašnjih godina		Skupa		povoljno		nepovoljno	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
26935	72	456	74	27392	46	2458	94	—	—	2458	94	4040	34	—	—
1817	47	1462	91	3280	38	383	29½	—	—	383	29½	799	23½	—	—
1044	83	287	29½	1332	12½	—	—	—	—	—	—	555	17	—	—
209	37	—	—	209	37	—	—	—	—	—	—	190	63	—	—
29054	01	59	96	29113	97	—	—	—	—	—	—	1500	99	—	—
4898	71	—	—	4898	71	—	—	—	—	—	—	1101	29	—	—
10337	86½	411	21½	10749	08	377	36½	—	—	377	36½	2284	77	—	—
2150	—	—	—	2150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	150	—
174459	04½	8117	24	182576	28½	8817	85	43	67	8861	52	—	-	8770	89½
750	—	—	—	750	—	—	—	—	—	—	—	1050	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	400	—	—	—
108260	87	798	09	109058	96	14242	07½	5267	67	19509	74½	14987	05½	—	—
32324	47	—	—	32324	17	—	—	—	—	—	—	3866	53	—	—
1251	42	220	50	1471	92	763	75	—	—	763	75	384	83	—	—
393493	78	11813	95	405307	73	27043	27½	5311	34	32354	61½	22239	94½		
602	—	91	60	693	60	108	—	—	—	108	—	107	—	—	—
3339	94	4089	33½	7429	27½	3648	08½	4995	41½	8643	50	952	02½	—	—
61512	39	15068	23½	76580	62½	16567	83½	16408	75	32976	58½	5165	22½	—	—
1202	75½	349	67	1552	42½	315	42	819	63	1135	05	218	17½	—	—
211499	97½	19611	89	231111	86½	5011	84½	14194	49	19206	33½	—	—	68	18
134244	40½	—	—	134244	40½	—	—	—	—	—	—	13087	40½	—	—
23297	84	—	—	23297	84	—	—	—	-	—	—	4518	84	—	—
276	62	—	—	276	62	—	—	—	—	—	—	—	—	423	38
—	—	71	—	71	—	3	60	516	99½	520	59½	3	60	—	—
435975	92½	39281	73	475257	65½	25654	78½	36935	28	62590	06½	23560	71		
												45800	65½		

TABLICA V.

Izkaz troškova po naslovu i točki predrazbroja i sa potanjimi razbrojitbami

	Predrazbroj god. 1887	P r i s t o j					
		god. 1887		godima predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
T r o š k o v i							
Naslov I. Troškovi uprave:							
Toč. 1. Doznake službovne članovom Zemaljskoga Odbora	13100	10700	—	—	—	—	—
„ 2. Služba Odborove Pisarne	6753	6674	89	—	—	—	—
„ 3. Stanarine	900	150	--	—	—	—	—
„ 4. Služba blagajnička	700	700	—	—	—	—	—
„ 5. Služba računarska	1700	1700	—	—	—	—	—
„ 6. Služba graditeljna:							
a) *Najam tekničkomu vještaku*	*1000*	*1000*	—	—	—	—	—
b) *Dnevnice i putbine istomu*	*800*	*485*	*66*	—	—	—	—
Sbroj točke 6	1800	1485	66	—	—	—	—
„ 7. Izdavanje Lista pokrajinskih zakona	800	713	10	—	—	—	—
„ 8. Troškovi na Sabor Kraljevine:							
a) *Putbine Zastupnikom nestojnikom u Zadru*	*1350*	*1470*	—	—	—	—	—
b) *Dnevnice Zastupnikom*	*3600*	*3264*	—	—	—	—	—
c) *Brzopisci*	*800*	*749*	—	*456*	*74*	—	—
d) *Tiskanje Saborskih spisa*	*1000*	*1175*	*85*	—	—	—	—
e) *Najam i porez*	*132*	*271*	*23*	--	—	—	—
f) *Razna*	*800*	*340*	*93*	--	—	—	—
Sbroj točke 8	7682	7271	01	456	74	—	—
Skupa Naslova I.	33435	29394	66	456	74	—	—
Naslov II. Navrćanje boginja	3000	2200	76½	40	41	1422	50
„ III. Zaprate	1600	1044	83	15	10	272	19½
„ IV. Kazničari	400	209	37	—	—	—	—
„ V. Ustamba							
Toč. 1. Ustamba oružnička	28555	28055	45	—	—	—	—
„ 2. Ustamba vojnička	2000	998	56	59	96	—	—
Sbroj Naslova V.	30555	29054	01	59	96	—	—

b i n a		I z p l a t e						O s t a n c i k o n a č n i					
Skupa		za god. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od god. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč
10700	—	10700	—	—	—	10700	—	—	—	—	—	—	—
6674	89	6674	89	—	—	6674	89	—	—	—	—	—	—
150	—	150	—	—	—	150	—	—	—	—	—	—	—
700	—	700	—	—	—	700	—	—	—	—	—	—	—
1700	—	200	—	—	—	200	—	1500	—	—	—	1500	—
1000	—	*1000*	—	—	—	*1000*	—	—	—	—	—	—	—
485	*66*	*435*	*72*	—	—	*435*	*72*	*49*	*94*	—	—	*49*	*94*
1485	66	1435	72	—	—	1435	72	49	94	—	—	49	94
713	10	553	10	—	—	553	10	160	—	—	—	160	—
1470	—	*1470*	—	—	—	*1470*	—	—	—	—	—	—	—
3264	—	*3264*	—	—	—	*3264*	—	—	—	—	—	—	—
1205	*74*	—	—	*456*	*74*	*456*	*74*	*749*	—	—	—	*749*	—
1175	*85*	*1175*	*85*	—	—	*1175*	*85*	—	—	—	—	—	—
271	*23*	*271*	*23*	—	—	*271*	*23*	—	—	—	—	—	—
340	*93*	*340*	*93*	—	—	*340*	*93*	—	—	—	—	—	—
7727	75	6522	01	456	74	6978	75	749	—	—	—	749	—
29851	40	26935	72	456	74	27392	46	2458	94	—	—	2428	94
3663	67 ½	1817	47	1462	91	3280	38	383	29 ½	—	—	383	29 ½
1332	12 ½	1044	83	287	29 ½	1332	12 ½	—	—	—	—	—	—
209	37	209	37	—	—	209	37	—	—	—	—	—	—
28055	45	28055	45	—	—	28055	45	—	—	—	—	—	—
1058	52	998	56	59	96	1058	52	—	—	—	—	—	—
29113	97	29054	01	59	96	29113	97	—	—	—	—	—	—

	Predrazbroj god. 1887	Pristoj					
		god. 1887		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Naslov VI. Prirega . . . . , ...	6000	4898	71	—	—	—	—
„ VII. Putevi	13000	10715	23	372	31½	38	90
„ VIII. Vode	2000	2150	—	—	—	—	—
„ IX. Bolnice:							
Toč 1. Bolestnici:							
A. *Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnika kod Bolnicâ u Dalmaciji*	*89172*	*96918*	*97½*	*773*	*82*	*653*	*20*
B. *Troškovi u hranu i liečenje bolestnika Dalmatinaca van Dalmacije:*							
a) *kod Bolnica Austro-Ugarskih* . .	*12000*	*9818*	*65*	—	—	—	—
b) *kod Bolnica inozemnih*		*2513*	*97½*	*94*	*30*	—	—
C. *Troškovi u hranu i liečenje novakâ kod Bolnica vojničkih*	*100*	*8*	*80*	*4*	—	—	—
Sbroj točke 1. .	101272	109260	40	872	12	653	20
Točka 2. Rodilije:							
A. *Troškovi u hranu i liečenje rodilija kod Bolnica u Dalmaciji*	*2400*	*2439*	*51*	—	—	—	—
B. *Isto van Dalmacije*	*100*	*88*	*05*	—	—	—	—
Sbroj točke 2. .	2500	2527	56	—	—	—	—
Točka 3. Ludjaci:							
A. *Troškovi u hranu upravu i liečenje ludjakâ Dalmatinaca u Ludnici Šibenskoj*	*20926*	*23504*	*10*	*155*	*50*	—	—
B. *Troškovi u hranu i liečenje ludjakâ Dalmatinaca van Dalmacije:*							
a) *kod Bolnica Austro-Ugarskih* . .	*1000*	*83*	*90*	—	—	—	—
b) *kod Bolnica inozemnih*		*351*	*69*	—	—	—	—
Sbroj točke 3. .	21926	23939	69	155	50	—	—
Točka 4. Nahodi:							
A. *Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Nahodištu i van na dojitbu* . .	*45836*	*44553*	*68½*	*6480*	*09*	—	—
B. *Hrana nahoda Dalmatinaca van Dalmacije*	*100*	*106*	*44*	—	—	—	—
Sbroj točke 4. .	45936	44660	12½	6480	09	—	—
Prenos .	171634	180387	77½	7507	71	653	20

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za god. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od god. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.
4898	71	4898	71	—	—	4898	71	—	—	—	—	—	—
11126	44½	10337	86½	411	21½	10749	08	377	36½	—	—	377	36½
2150	—	2150	—	—	—	2150	—	—	—	—	—	—	—
98345	99½	96361	21½	1427	02	97788	23½	557	76	—	—	557	76
9818	65	9155	90	—	—	9155	90	662	75	—	—	662	75
2608	27½	2513	97½	94	30	2608	27½	—	—	—	—	—	—
12	80	8	80	—	—	8	80	—	—	4	—	4	—
110785	72	108039	89	1521	32	109561	21	1220	51	4	—	1224	51
2439	51	2439	51	—	—	2439	51	—	—	—	—	—	—
88	05	88	05	—	—	88	05	—	—	—	—	—	—
2527	56	2527	56	—	—	2527	56	—	—	—	—	—	—
23659	60	23288	60	130	50	23419	10	215	50	25	—	240	50
83	90	83	90	—	—	83	90	—	—	—	—	—	—
351	69	351	69	—	—	351	69	—	—	—	—	—	—
24095	19	23724	19	130	50	23854	69	215	50	25	—	240	50
51033	77½	37217	68	6465	42	43683	10	7336	00½	14	67	7350	67½
106	44	106	44	—	—	106	44	—	—	—	—	—	—
51140	21½	37324	12	6465	42	43789	54	7336	00½	14	67	7350	67½
188548	68½	171615	76	8117	24	179733	—	8772	01½	43	67	8815	68½

	Predrazbroj god. 1887	Pristoj					
		god. 1887		godina predjašnjih			
				Ostanci početni		nadošlo	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Prinos .	171634	180387	77½	7507	71	653	30
Toč. 5. Mirovine, oskrbine i druga providjenja po pravilim i od milosti osobam koje su služile Bolnicam i njihovim potomcim . .	2872	2889	12	—	—	—	—
Skupa Naslova IX. .	174506	183276	89½	7507	71	653	20
Naslov X. Pripomoći obrtom i zanatom							
Toč. 1. Podporine nautične	600	600	—	—	—	—	—
„ 2. dvama gojencem da se usavrše u zanatu	900	150	—	—	—	—	—
„ 3. Troškovi na razvitak lončarskog zanata .	300	—	—	—	—	—	—
Skupa Naslova X. .	1800	750	—	—	—	—	—
Naslov XI. Primoći knjizi	400	—	—	—	—	—	—
Naslov XII. Učione							
Toč. 1. Doprinesak pokr. Učionskoj Zakladi . .	122892	108260	87	(smanjeno) 5670	48½	5098	75
„ 2. Doprinesak pokr. Mirovinskoj Učiteljskoj Zakladi	14598	14242	07½	6376	22½	261	27
Sbroj Naslova XII. .	137490	122502	94½	705	74	5360	02
Naslov XII. Dug pokrajinski:							
Toč. 1. Zajam 1883.							
a) *Godišbine u dobiti i utrnuće* . . .	*17710*	*16493*	*57*	—	—	—	—
b) *Dohodarina III. Razreda i prirezi* .	*1160*	*1631*	*35*	—	—	—	—
c) *Biljegovina na Coupons*	*325*	*320*	*81*	—	—	—	—
d) *Drugi troškovi*	—	*35*	*80*	—	—	—	—
Sbroj Točke 1. .	19195	18481	53	—	—	—	—
Toč. 2. Zajam 1886:							
a) *Godišbine u dobiti i utrnuće* . .	*15793*	*13244*	*85*	—	—	—	—
b) *Dohodarina III. Razreda i prirezi* .	*1119*	*556*	*74*	—	—	—	—
c) *Biljegovina na Coupons*	*84*	*41*	*35*	—	—	—	—
d) *Drugi troškovi*	—	—	—	—	—	—	—
Sbroj točke 2. . .	16996	13842	94	—	—	—	—
Skupa Naslova XIII. .	36191	32324	47	—	—	—	—
Naslov XIV. Razni Troškovi	2400	2015	17	60	—	160	50
Skupa Naslova troškovnih .	442777	420537	05½	9217	97½	7907	31½

bina		Izpłate						Ostanci konačni					
Skupa		za god. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od god. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
188548	68 ½	171615	76	8117	24	179733	—	8772	01 ½	43	67	8815	68 ½
2889	12	2843	28 ½	—	—	2843	28 ½	45	83 ½	—	—	45	83 ½
191437	80 ½	174459	04 ½	8117	24	182576	28 ½	8817	85	43	67	8861	52
600	—	600	—	—	—	600	—	—	—	—	—	—	—
150	—	150	—	—	—	150	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
750	—	750	—	—	—	750	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
107689	13 ½	108260	87	(odbiveno) *571*	*73 ½*	107689	13 ½	—	—	—	—	—	—
20879	57	—	—	1369	82 ½	1369	82 ½	14242	07 ½	5267	67	19509	74 ½
128568	70 ½	108260	87	798	09	109058	96	14242	07 ½	5267	67	19509	74 ½
16493	*57*	*16493*	*57*	—	—	*16493*	*57*	—	—	—	—	—	—
1631	*35*	*1631*	*35*	—	—	*1631*	*35*	—	—	—	—	—	—
320	*81*	*320*	*81*	—	—	*320*	*81*	—	—	—	—	—	—
35	*80*	*35*	*80*	—	—	*35*	*80*	—	—	—	—	—	—
18481	53	18481	53	—	—	18481	53	—	—	—	—	—	—
13244	*85*	*13244*	*85*	—	—	*13244*	*85*	—	—	—	—	—	—
556	*74*	*556*	*74*	—	—	*556*	*74*	—	—	—	—	—	—
41	*35*	*41*	*35*	—	—	*41*	*35*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13842	94	13842	94	—	—	13842	94	—	—	—	—	—	—
32324	47	32324	47	—	—	32324	47	—	—	—	—	—	—
2235	67	1251	42	220	50	1471	92	763	75	—	—	763	75
437662	34 ½	393493	78	11813	95	405307	73	27043	27 ½	5311	34	32354	61 ½

TABLICA VI.

Pokrajinska Zaklada

Izkaz Prihodâ po svakom Naslovu i Točki Predrazbroja sa

Prihodi.	Predrazbroj god. 1887	Pristoj					
		god. 1887		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Naslov I. Dohodci vlastiti pokraj. Zaklade:							
Dobiti iz javnih Obveznica.	603	602	—	—	—	—	—
„ na cienah prodaje	—	108	—	—	-	91	60
Sbroj Naslova I. . .	603	710	—	—	—	91	60
Naslov II. Dohodci Bolnicâ:							
Toč. 1. Bolestnici:							
Dobiti iz Državnih Obveznica	423	471	40	21	50	—	—
„ privatnih pisama	548	492	84 ½	5018	73 ½	—	—
„ nepokretnina stečenih	170	212	30	172	66 ½	—	—
Najmovi od kuća u gradu i zemalja na polju .	535	917	02 ½	198	03	—	—
Daće	59	44	80 ½	38	80 ½	—	—
Danjci	3800	2656	98	3253	23	—	—
Dobiti zatežne	—	—	87 ½	—	—	—	—
Prihodi razni	70	8	47	—	—	—	—
Dohodci zemalja.	60	1776	87	—	—	—	—
Zapisci i darovi	—	100	—	—	—	—	—
Sbroj točke 1. .	5665	6681	57	8702	96 ½	—	—
Toč. 2. Nahodi:							
Dobiti iz Državnih Obveznica	48	48	30	21	—	—	--
Dohodci nepokretninâ (daće).	3	2	46 ½	18	48 ½	—	—
Danjci.	320	255	69	342	30	—	—
Sbroj točke 2 . .	371	306	45 ½	381	78 ½	—	—
Skupa Naslova II. .	6036	6988	02 ½	9084	75	—	—
Naslov III. Naknade bolničkih troškova:							
Toč. 1. Bolestnici:							
Od bolestnika plaćaoca	1200	2498	75	29	64	—	—
Od uznika političkih i zločinstvenih	100	28	85 ½	—	—	—	—
Od Občina dalmatinskih na svoje pripadnike. . .	53271	53962	66 ½	24738	85 ½	—	—
Prenesak	54571	56490	27	24768	49 ½	—	—

Dalmatinska Godina 1887

potanjimi razbrojitbami prama Prilog I. istog Predrazbroja.

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za god. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od god. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
602	—	602	—	—	—	602	—	—	—	—	—	—	—
199	60	—	—	91	60	91	60	108	—	—	—	108	—
801	60	602	—	91	60	693	60	108	—	—	—	108	—
492	90	296	70	21	50	318	20	174	70	—	—	174	70
5511	58	188	59 ½	322	16	510	75 ½	304	25	4696	57 ½	5000	82 ½
384	96 ½	65	62 ½	91	70 ½	157	33	146	67 ½	80	96	227	63 ½
1115	05 ½	844	01	21	97 ½	865	98 ½	73	01 ½	176	05 ½	249	07
83	61	31	49 ½	15	46 ½	46	96	13	31	23	34	36	65
5910	21	—	—	3253	23	3253	23	2656	98	—	—	2656	98
—	87 ½	—	87 ½	—	—	—	87 ½	—	—	—	—	—	—
8	47	8	47	—	—	8	47	—	—	—	—	—	—
1776	87	1776	87	—	—	1776	87	—	—	—	—	—	—
100	—	100	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—
15384	53 ½	3312	64	3726	03 ½	7038	67 ½	3368	93	4976	93	8345	86
69	30	27	30	21	—	48	30	21	—	—	—	21	—
20	95	—	—	—	—	—	—	2	46 ½	18	48 ½	20	95
597	99	—	—	342	30	342	30	255	69	—	—	255	69
688	24	27	30	363	30	390	60	279	15 ½	18	48 ½	297	64
16072	77 ½	3339	94	4089	33 ½	7429	27 ½	3648	08 ½	4995	41 ½	8643	50
2528	39	2498	75	—	—	2498	75	—	—	29	64	29	64
28	85 ½	28	85 ½	—	—	28	85 ½	—	—	—	—	—	—
78701	52	40147	53	12961	52 ½	53112	05 ½	13815	13 ½	11774	33	25589	46 ½
81258	76 ½	42675	13 ½	12964	52 ½	55639	66	13815	13 ½	11803	97	25619	10 ½

	Predrazbroj god. 1887	P r i s t o j					
		god. 1887		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Prinesak	54571	56490	27	24768	49 ½	—	—
Od drugih Pokrajina u Carevini za njihove pripadnike:							
Austrija gornja . .	—	*7*	*10*	—	—	—	—
Češka	—	*63*	*30*	*6*	*30*	—	—
Gorička	—	*295*	*83*	*42*	*95*	—	—
Hrvatska	—	*874*	*33 ½*	*1079*	*67 ½*	—	—
Istrija	—	*529*	*60 ½*	*268*	*40*	—	—
Koruška	—	*408*	*95*	*903*	*69*	—	—
Moravska	—	*341*	*40 ½*	*249*	*01*	—	—
Sležka	—	*7*	*81*	—	—	—	—
Štajerska	—	*67*	*04 ½*	—	—	—	—
Tirolska	—	*16*	*33*	*7*	*37*	—	—
Trst.	—	*359*	*38*	*5*	*44*	—	—
Ugarska	—	*100*	*15 ½*	*222*	*53 ½*	—	—
Rieka	—	*23*	*75*	*23*	*57*	—	—
Galička	—	*19*	*80*	—	—	—	—
Bosna-Hercegovina .	—	*638*	*21*	*125*	*20*	—	—
Sbroj . .	2000	3753	00 ½	2934	14	—	—
Od inozemnih Država za njihove pripadnike:							
Od Kraljevine Talijanske (Mletačke)	200	152	42	659	27 ½	—	—
Skupa toč. I. . .	56771	60395	69 ½	28361	91	—	—
Toč. 2. Ludjaci:							
Od ludjaka plaćaoca . . . , ...	2900	4576	13	—	—	—	—
Od Obćina dalmatinskih na njihove pripadnike . .	12844	12875	24 ½	2726	08 ½	—	—
Od drugih Pokrajina u Carevini na ludjake njihove pripadnike.	200	233	15 ½	131	38	—	—
Skupa Toč. 2 . .	15944	17684	53	2857	46 ½	—	—
Toč. 3. Nahodi:							
Od drugih Pokrajina u Carevini za nahode njihove pripadnike . . . . , . .	200	—	—	257	61	—	—
Skupa Naslova III. .	72915	78080	22 ½	31476	98 ½	—	—

b i n a		I z p l a t e						O s t a n c i k o n a č n i					
Skupa		za g. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
81258	76 1/2	42675	13 1/2	12964	52 1/2	55639	66	13815	13 1/2	11803	97	25619	10 1/2
7	10	7	10	—	—	7	10	—	—	—	—	—	—
69	60	63	30	6	30	69	60	—	—	—	—	—	—
338	68	256	78	—	—	256	78	39	05	42	95	82	—
1954	01	841	67 1/2	392	67	1234	34 1/2	32	66	687	00 1/2	719	66 1/2
798	00 1/2	469	38	—	—	469	38	60	22 1/2	268	40	328	62 1/2
1312	64	110	46 1/2	84	07	194	53 1/2	298	48 1/2	819	62	1118	10 1/2
590	41 1/2	22	72	17	04	39	76	318	68 1/2	231	97	550	65 1/2
7	81	7	81	—	—	7	81	—	—	—	—	—	—
67	04 1/2	67	04 1/2	—	—	67	04 1/2	—	—	—	—	—	—
23	70	—	—	7	37	7	37	16	33	—	—	16	33
364	82	139	10	—	—	139	10	220	28	5	44	225	72
322	69	42	40 1/2	18	12	60	52 1/2	57	75	204	41 1/2	262	16 1/2
47	32	—	—	—	—	—	—	23	75	23	57	47	32
19	80	—	—	—	—	—	—	19	80	—	—	19	80
763	41	377	85	—	—	377	85	260	36	125	20	385	56
6687	14 1/2	2405	63	525	57	2931	20	1347	37 1/2	2408	57	3755	94 1/2
811	69 1/2	—	—	127	50	127	50	152	42	531	77 1/2	684	19 1/2
88757	60 1/2	45080	76 1/2	13617	59 1/2	58698	36	15314	93	14744	31 1/2	30059	24 1/2
4576	13	4576	13	—	—	4576	13	—	—	—	—	—	—
15601	33	11855	49 1/2	1369	64	13225	13 1/2	1019	75	1356	44 1/2	2376	19 1/2
364	53 1/2	—	—	81	—	81	—	233	15 1/2	50	38	283	53 1/2
20541	99 1/2	16431	62 1/2	1450	64	17882	26 1/2	1252	90 1/2	1406	82 1/2	2659	73
257	61	—	—	—	—	—	—	—	—	257	61	257	61
109557	21	61512	39	15068	23 1/2	76580	62 1/2	16567	83 1/2	16408	75	32976	58 1/2

	Predrazbroj god. 1887	Pristoj					
		god. 1887		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Naslov IV. Naknade zapratnih troškova: Od Občina dalmatinskih i inokrajnih Pokrajina u Carevini za troškove predujmljene iz pokr. Zaklade dalmatinske na osobe kući svojoj zapraćene . .	1300	1518	17 1/2	1169	30	—	—
Naslov V. Pokr. Prirez izravnim porezom:	216580	216511	82	23430	96 1/2	10375	41 1/2
Naslov VI. Pokr. Prirez potrošarini , .	121157	134244	40 1/2	—	—	—	—
Naslov VII. Uvozarine	18779	23297	84	—	—	—	—
Naslov VIII. Prihodi razni	700	276	62	—	—		—
Naknade troškova nepredrazbrojenih iz sliedećih naslova:							
Naslov II. Navrćanje boginja.	—	3	60	31	—	—	—
Naslov V. Ustamba Oružaništva.	—	—	—	450	—	—	—
Naslov VII. Putevi	—	—	—	35	04	—	—
Naslov IX. Bolnice:							
a) Bolestnici	—	—	—	6	—	—	—
b) Nahodi.	—	—	—	13	45 1/2	—	—
c) Ludjaci.	—	—	—	—	—	—	—
Naslov XIV. Razni Troškovi	—	—	—	52	50	—	—
Sbroj naknada . .	—	3	60	587	99 1/2	—	—
Skupa od Naslovâ Prihodâ.	438070	461630	71	65749	99 1/2	10467	01 1/2

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za god. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od god. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.
2687	47 ½	1202	75 ½	349	67	1552	42 ½	315	42	819	63	1135	05
250318	20	211499	97 ½	19611	89	231111	86 ½	5011	84 ½	14194	49	19206	33 ½
134244	40 ½	134244	40 ½	—	—	134244	40 ½	—	—	—	—	—	—
23297	84	23297	84	—	—	23297	84	—	—	—	—	—	—
276	62	276	62	—	—	276	62	—	—	—	—	—	—
34	60	—	—	15	—	15	—	3	60	16	—	19	60
450	—	—	—	50	—	50	—	—	—	400	—	400	—
35	04	—	—	—	—	—	—	—	—	35	04	35	04
6	—	—	—	6	—	6	—	—	—	—	—	—	—
13	45 ½	—	—	—	—	—	—	—	—	13	45 ½	13	45 ½
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
52	50	—	—	—	—	—	—	—	—	52	50	52	50
591	59 ½	—	—	71	—	71	—	3	60	516	99 ½	520	59 ½
537847	72	435975	92 ½	39281	73	475257	65 ½	25654	78 ½	36935	28	62590	06 ½

TABLICA VII. **Pokrajinska Zaklada**

Izkaz troškova na naslovu VII „Putevi" po razbrojitbi

	Predrazbroj god. 1887	Pristoj					
		god. 1887		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Naslov VII. Putevi							
Toč. 1. Gradnja i poprava predielnih puteva (Vodice-Mostine)	4000	2000	—	—	—	—	—
„ 2. Uzdržanje predielnih puteva:							
1. Put Zadar-Posidarje-Jesenice	400	400	—	33	34	—	—
2. „ Karin-Benkovac-Pakoštani. . . .	576	1087	—	48	—	—	—
3. „ Prapratnica-Drniš	360	260	—	30	—	—	—
4. „ Djeverske-Drniš-Muć-Sinj-Klis . .	1480	2305	18	182	47 ½	38	90
5. „ Makarska-Kozica (Barun Rodić). .	510	651	05	42	50	—	—
6. „ Škobaljuša	170	170	—	35	—	—	—
7. „ Crveni Grm-Mali Prolog	12	12	—	1	—	—	—
8. „ U male radje uzdržavanja . . .	1192	—	—	—	—	—	—
Sbroj toč. 2 . . .	4700	4885	23	372	31 ½	38	90
„ 3. Nabava i poprava ratilā	300	30	—	—	—	—	—
„ 4. Pripomoći Občinam u puteve	4000	3800	—	—	—	—	—
Skupa Naslova VII.	13000	10715	23	372	31 ½	38	90

Dalmatinska Godina 1887.

u Podprilogu **A**. Predrazbroja.

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za god. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od god. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.
2000	—	2000	—	—	—	2000	—	—	—	—	—	—	—
433	34	358	30	33	34	391	64	41	70	—	—	41	70
1135	—	1051	—	48	—	1099	—	36	—	—	—	36	—
290	—	240	—	30	—	270	--	20	--	—	—	20	—
2526	55½	2106	01½	221	37½	2327	39	199	16½	—	—	199	16½
693	55	608	55	42	50	651	05	42	50	—	—	42	50
205	—	135	—	35	—	170	—	35	—	—	—	35	—
13	—	9	—	1	—	10	—	3	—	—	—	3	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5296	44½	4507	86½	411	21½	4919	08	377	36½	—	—	377	36½
30		30	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—
3800	—	3800	—	—	—	3800	—	—	—	—	—	—	—
11126	44½	10337	86½	411	21½	10749	08	377	36½	—	—	377	36½

Bolestnici. Troškovi.	B O L						
	Zadar			Sibenik			Split
	Pred-razbroj	Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina		*Pred-razbroj*
	godine						
	fior.	fi or.	novč	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnika kod Bolnica u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	2567	2833	30	1693	2064	89	1867
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	1284	1254	—	1218	1998	76	960
Naknada odjeće Milosrdnicam	780	980	—	720	780	—	600
Putbine Milosrdnicam	—	25	35	—	—	—	—
Bogoslužba	380	449	98	280	279	98	360
Potrebština ureda i pisarne	100	93	70	100	98	57 1/2	100
Stanarine	—	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	150	110	—	150	20	—	150
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	200	187	88	100	814	36	800
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:							
Jela	*11500*	*14139*	*18*	*9200*	*12821*	*64 1/2*	*13000*
Liekovi napravljeni od liekarnika. . .	*3400*	*3884*	*27*	*2700*	*2278*	*17*	*1800*
„ „ u Bolnicam . . .	*300*	*339*	*64*	*140*	*97*	*84*	*60*
Orudja vidarska	*200*	*1558*	*48*	—	*432*	*07*	*201*
Potrebe, pokretnine i pokućstvo	*2583*	*833*	*93*	*2246*	*1406*	*86*	*500*
Postelje i naprave postelja	*1436*	*3884*	*17*	*1566*	*1854*	*39*	*1340*
Odjeće i rublje bolestnikovo	—	—	—	—	*774*	*72*	—
Drva i ugliev	*350*	*498*	*75*	*280*	*288*	*25*	*630*
Svieće	*200*	*352*	*29*	*300*	*350*	*74*	*800*
Pralo	*100*	*190*	*20*	*100*	*130*	*21*	*200*
Potrebe bogoslužbe	*60*	*33*	*39*	*23*	*41*	*44*	*60*
Prevozarina i pratnja bolestnika . . .	*60*	*70*	*82*	*95*	*151*	*65*	*20*
Pokop	*200*	*242*	*50*	*148*	*193*	*20*	*150*
Sitni troškovi	*211*	*23*	*58*	*102*	*67*	*69*	*239*
Osobite potrebe za boginjave	—	—	—	—	*98*	*98*	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje	*20600*	*26051*	*20*	*16900*	*20987*	*85 1/2*	*19000*
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje*	—	*908*	*16*	—	*442*	*47*	—
b) *za nahode*	—	*656*	*48*	—	*916*	*50*	—
c) *naknadjeno od Države za škrljevce*	—	—	—	—	*3490*	*13 1/2*	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	20600	24486	56	16900	16138	75	19000
Tereti na vlastitom biću Bolnica	—	90	40	80	76	67	130
Razni troškovi	200	55!	16	300	366	90 1/2	100
Gojitba vrtla	—	1734	03	500	357	93	—
Služba brzojava i telefona	—	21	—	42	42	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenog i upraviteljnoga	—	150	—	—	—	—	—
Sbroj .	26261	32967	36	22083	23038	82	24067

B. Troškovi u hranu i liečenje bolestnih Dalmatinaca van Dalmacije . . . .

C. „ „ „ novaka kod vojničkih Bolnica . . . .

Sbroj svih troškova na Točki Bolestnici .

NICA							
Split		Dubrovnik			Skupa		
Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina	
1887							
fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.
1866	60	1867	2246	60	7994	9011	39
900	—	1348	578	—	4810	4730	76
540	—	540	540	-	2640	2840	—
—	—	—	—	—	—	25	35
300	—	240	240	—	1260	1269	96
91	20	100	112	20	400	395	67 1/2
—	—	376	240	—	376	240	—
—	—	150	40	—	600	170	—
—	—	—	—	—	—	—	—
1271	48	100	30	85	1200	2304	57
12810	*99 1/2*	*8000*	*8721*	—	*41700*	*48492*	*82*
2960	*61*	*1608*	*2924*	*27*	*9508*	*12047*	*32*
112	*42*	*100*	*229*	*95*	*600*	*779*	*85*
142	*06*	—	*373*	*72*	*401*	*2506*	*33*
151	*24*	*50*	*48*	*17*	*5379*	*2440*	*20*
—	—	*300*	*95*	*40*	*4642*	*5883*	*96*
29	*28*	—	*27*	*65*	—	*831*	*65*
988	—	*402*	*132*	*41*	*1662*	*1907*	*41*
1190	*92*	*100*	*120*	*68 1/2*	*1400*	*2014*	*63 1/2*
330	*12*	*100*	*131*	*12 1/2*	*500*	*781*	*65 1/2*
44	*68*	*50*	*51*	*55*	*193*	*171*	*06*
—	—	*30*	*47*	*79*	*205*	*270*	*26*
305	*38 1/2*	*260*	*277*	*79 1/2*	*758*	*1018*	*88*
167	*52*	*100*	*11*	*06*	*652*	*269*	*85*
—	—	—	—	—	—	*98*	*98*
19233	*23*	*11100*	*13192*	*57 1/2*	*67600*	*79464*	*86*
582	*33*	—	*506*	*55*	—	*2439*	*51*
865	—	—	*840*	*62*	—	*3278*	*60*
15	*50*	—	—	-	—	*3505*	*63 1/2*
17770	40	11100	11845	40 1/2	67600	70241	11 1/2
258	98 1/2	840	1418	95	1050	1845	00 1/2
125	—	100	127	20	700	1170	26 1/3
—	—	—	369	92 1/2	500	2461	88 1/2
—	—	—	—	—	42	63	—
—	—	—	—	—	—	150	—
23123	66 1/2	16761	17789	13	89172	96918	97 1/2
. . . . . .					12000	12332	62 1/2
. . . . . .					100	8	80
. . . . . .					101272	109260	40

Razbrojitba uz *B*. troškova u hranu i liečenje bolestnih Dalmatinaca van Dalmacije:

a) Kod Bolnica u Austro-Ugarskoj:

	fior.	novč.
Austrija Dolnja . . .	14	25
Hrvatska	630	70
Istrija	979	55
Trst	7501	09
Goričk a	11	90
Rieka	433	72
Štajerska	82	31
Ugarska	5	88
Bosna-Hercegovina . .	159	25
Sbroj	9818	65

b) Kod inozemnih Bolnica:

Vidi Prilog *A*.

	fior	n.		
Carigrad .	2307	56		
Aleksandrija	77	26		
Odeša . .	58	59		
Brdjanska	17	28		
Said . .	8	22		
Sofija . .	5	12		
Beirut . .	4	61 1/2		
Ruštuk . .	26	16		
Izmaila . .	9	17		
			2513	97 1/2
Skupa (Pred. f. 12000)			12332	62 1/2

Razbrojitba uz *C*. troškova u hranu i liečenje novaka kod vojničkih Bolnica:

	fior.	novč.
u Zadru	7	60
u Splitu	1	20
Skupa *(*Pred. f. 100*)*	8	80

Bolestnici *Prihodi.* *A.* Dohodci baštine	B O L					
	Zadar			Šibenik		
	Pred-razbroj	Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina	
					godine	
	fior.	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.
Dobiti Državnih Obveznica	—	—	—	*6*	25	—
„ privatnih pisama	—	—	—	*22*	14	69 ½
„ nepokretnina stečenih	—	—	—	—	—	—
Najmovi kuća u gradu i zomalja na polju	—	—	—	—	—	—
Daće	—	—	—	—	—	—
Danjci	—	—	—	—	—	—
Razni prihodi	*30*	—	—	*10*	—	—
Dobiti zatežne	—	—	—	—	—	—
Zapisci i darovi	—	—	—	—	—	—
Dohodci vrtla	—	1291	13	*60*	—	—
Sbroj	*30*	1291	13	*98*	39	69 ½
B. Naknade						
Od bolestnika plaćaoca	*400*	387	93 ½	*250*	1127	67
Od uznika političkih i zločinskih	—	—	—	*20*	28	85 ½
Od Občina dalmatinskih za nemoćnike svoje pripadnike	*14880*	15133	17 ½	*11746*	11974	40
Od inokrajnih Pokrajina u Carevini za svoje pripadnike	*600*	640	17	*200*	241	28
Od inozemnih Država za svoje pripadnike	*70*	62	31	*30*	25	50
Sbroj	*15950*	16223	59	*12246*	13397	70 ½
Skupa prihodâ	*15980*	17514	72	*12344*	13437	40
Rodilje Troškovi						
Hrana i liečenje ubožnih rodilja dalmatinaka kod Bolnica u Dalmaciji	*800*	908	16	*400*	442	47
Isto kod Zavodâ van Dalmacije						
Sbroj						

NICE

Split			Dubrovnik			Skupa		
Pred-razbroj	Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina	
1887								
fior.	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.
168	168	—	*249*	278	40	*423*	471	40
100	91	82	*426*	386	33	*548*	492	84 ½
—	—	—	*170*	212	30	*170*	212	30
264	264	—	*271*	653	02 ½	*535*	917	02 ½
—	—	—	*59*	44	80 ½	*59*	44	80 ½
—	—	—	*3800*	2656	98	*3800*	2656	98
10	—	—	*20*	8	47	*70*	8	47
—	—	—	—	—	87 ½	—	—	87 ½
—	—	—	—	100	—	—	100	—
—	—	—	—	485	74	*60*	1776	87
542	523	82	*4995*	4826	92 ½	*5665*	6681	57
300	522	89	*250*	460	25 ½	*1200*	2498	75
40	—	—	*40*	—	—	*100*	28	85 ½
15951	16092	27 ½	*10694*	10762	81 ½	*53271*	53962	66 ½
600	1451	57	*600*	1419	98 ½	*2000*	3753	00 ½
70	64	61	*30*	—	—	*200*	152	42
16961	18131	34 ½	*11614*	12643	05 ½	*56771*	60395	69 ½
17503	18655	16 ½	*16609*	17469	98	*62436*	67077	26 ½
800	582	33	*400*	506	55	*2400*	2439	51
						100	88	05
						2500	2527	56

Nahodi *Troškovi*	Z A					
	Zadar			Šibenik		
	Pred-razbroj	Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina	
				o d g o		
	fior.	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:						
Najam činovnikom i nadstojnicam	1093	1226	66	1097	729	22
Nadnice dojiljam	240	344	18	310	255	66
Naknada odjeće Milosrdnicam	120	95	—	120	120	—
Potrebštine ureda i pisarne	40	12	96	40	29	96
Nagrade i pripomoći	40	—	—	40	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgrada	—	—	—	—	—	—
Hrana nahoda na dojitbu van Zavodâ:						
a) *Troškovi u hranu nahoda na dojitbu*	—	*10270*	*98*	—	*5263*	*82*
b) *Oprave nahodom*	—	—	—	—	*131*	*68*
Sbroj troškova u hranu						
Troškovi uprave u Zavodim:	10300	10270	98	5200	5395	50
a) *Hrana nahoda i dojilja:*	*1300*	*789*	*09*	*400*	*916*	*50*
b) *Liekovi*	*60*	*10*	*25*	*20*	*153*	*34*
c) *Vidarska orudja*	—	—	—	—	—	—
d) *Pokretnine i pokućstva*	—	—	—	*296*	—	—
e) *Postelje i oprave posteljne*	—	—	—	—	—	—
f) *Drva i ugliev*	*62*	*68*	*20*	*40*	*20*	*74*
g) *Svieće*	*40*	*49*	*06*	*60*	*52*	*80*
h) *Pralo*	*10*	*10*	*80*	*24*	*35*	*46*
i) *Prevozarina nahoda*	*40*	*24*	*88*	*55*	*50*	*46*
j) *Pokop*	*29*	*22*	*10*	*15*	—	—
k) *Sitni troškovi*	*8*	*10*	—	*10*	*42*	*40*
l) *Potrebe za bogoslužbu*	—	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u upravu	1570	984	38	920	1271	70
Razni troškovi	15	10	85	5	—	—
Danjci i tereti	—	—	—	—	—	—
Skupa troškova u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji	13418	12947	01	7732	7802	04
B. Hrana nahodâ na dojitbu van Dalmacije						
Sbroj svih troškova na nahode						

V O D I

d i n e 1 8 8 7.

Split Pred-razbroj	Split Pristojbina		Dubrovnik Pred-razbroj	Dubrovnik Pristojbina		Kotor Pred-razbroj	Kotor Pristojbina		Skuka Pred-razbroj	Skuka Pristojbina		
fior.	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	
1393	1293	36	1233	1233	34	450	449	98	5266	4932	56	
246	291	07 1/2	240	303	31	264	390	84	1300	1585	06 1/2	
120	120	—	120	120	—	—	—	—	480	455	—	
40	12	96	50	46	95	30	49	58 1/2	200	152	42 1/2	
40	40	—	40	20	—	80	120	—	240	180	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	10	50	—	5	50	—	5	—	—	21	—	
—	*7563*	*23*	—	*3791*	*85 1/2*	—	*4526*	*78*	—	*31416*	*66 1/2*	
—	—	—	—	*421*	*96*	—	*120*	—	—	*673*	*64*	
9000	7563	23	4000	4213	81 1/2	4500	4646	78	33000	32090	30 1/2	
500	*919*	*78*	*800*	*783*	*26*	*90*	*109*	*50*	*3090*	*3518*	*13*	
230	*200*	*04*	*80*	*18*	*08*	*50*	—	—	*440*	*381*	*71*	Vidi Prilog B
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	*240*	—	—	—	*10*	*88*	*536*	*10*	*88*	
—	—	—	—	*58*	*20*	—	*1*	—	—	*59*	*20*	
40	*60*	*50*	*50*	*14*	*28*	*50*	*90*	—	*242*	*253*	*72*	
150	*121*	*50*	*30*	*9*	*57*	*30*	*10*	*76*	*310*	*243*	*69*	
20	*4*	*80*	*20*	*51*	*03*	*30*	*46*	*80*	*104*	*148*	*89*	
180	*130*	*95*	*50*	*83*	*19*	*50*	*61*	*94*	*375*	*351*	*42*	
30	—	—	*30*	*33*	*80*	*30*	*32*	*85*	*155*	*88*	*75*	
10	—	—	*10*	—	—	*10*	*3*	*97*	*48*	*56*	*37*	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1160	1437	57	1310	1051	41	340	367	70	5300	5112	76	
10	8	27	10	2	20	10	—	—	50	23	32	
—	—	—	—	1	25	—	—	—	—	1	25	
12009	10776	96 1/2	7003	6997	78 1/2	5674	6029	88 1/2	45836	44553	68 1/2	
									100	106	44	(Trst)
									45936	44660	12 1/2	

	ZA					
	Zadar			Sibenik		
	Pred-razbroj	Pristojbina		*Pred-razbroj*	Pristojbina	
	godine					
	fior.	fior.	novč	*fior.*	fior.	novč.
Nahodi						
Prihodi						
A. Dohodci od baštine.						
Dobiti od Drž. Obveznica	—	—	—	—	—	—
Dohodci od nepokretnina (daće)	—	—	—	—	—	—
Danjci	—	—	—	—	—	—
Sbroj .	—	—	—	—	—	—
B. *Naknade.*						
B. Od inokrajnih Pokrajina u Carevini za nahode njihove pripadnike						
Skupa prihoda .						
Bolestnici i Nahodi						
Troškovi.						
Mirovine						
Mirovine činovnikom	—	—	—	—	—	—
Mirovine udovicam činovnika	*210*	268	33	—	—	—
Oskrbine	*217*	73	—	*150*	150	—
Milostinje . . . . , ...	*183*	183	—	*120*	120	—
Odgojbine sirotam	—	20	—	—	—	—
Skupa .	*610*	544	33	*270*	270	—

V O D I

Split			Dubrovnik			Kotor			Skupa		
Predrazbroj	Pristojbina		Predrazbroj	Pristojbina		Predrazbroj	Pristojbina		Predrazbroj	Pristojbina	
dine 1887.											
fior.	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.	*fior.*	fior.	novč.
—	—	—	*42*	42	—	*6*	6	30	*48*	48	30
—	—	—	—	—	—	*3*	2	46 ½	*3*	2	46 ½
—	—	—	*320*	255	69	—	—	—	*320*	255	69
—	—	—	*362*	297	69	*9*	8	76 ½	*371*	306	45 ½
									200	—	—
									571	306	45 ½
—	—	—	*450*	450	—	—	—	—	*450*	450	—
490	489	90	*560*	693	24	—	—	—	*1260*	1451	47
204	97	65	*180*	180	—	—	—	—	*751*	500	65
—	60	—	*108*	96	—	—	—	—	*411*	459	—
—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	28	—
694	647	55	*1298*	1427	24	—	—	—	*2872*	2889	12

Ludjaci

Troškovi	Ludnica u Šibeniku — Predrazbroj godine 1887 fior.	Pristojbina godine 1887 fior.	Pristojbina novč
A. Troškovi u upravu i hranu ludjakâ u Dalmaciji			
Najmovi činovnikom i liečnikom			
Najmovi i nadnice bolničarom i slugam	1860	1859	88
Naknada odieće Milosrdnicam	2334	2141	52
Bogoslužba	720	720	—
Potrebštine ureda i pisarne	280	279	98
Stanarine	20	51	06
Nagrade i pripomoći	—	—	—
Nove gradnje	60	85	—
Uzdržanje sgrada	—	—	—
Hrana i liečenje umobolnih u Ludnici Šibenskoj	100	223	58
Jela	*9200*	*15223*	*84*
Liekovi:			
Spravljeni od ljekarnika	*680*	*256*	*74*
Spravljeni u Ludnici	*50*	*14*	*30*
Vidarska orudja	—	*77*	*79*
Pokretnine i pokućstvo	*2328*	*10*	—
Postelje i oprave	*1403*	*531*	*26 ½*
Odieće i rublje	—	*287*	*68*
Drva i ugliev	*290*	*266*	*15*
Svieće	*350*	*344*	—
Pranje	*50*	*13*	*30*
Bogoslužba	*23*	—	*50*
Prevoz i pratnja ludjaka	*70*	*331*	*91*
Pokop	*29*	*53*	*88*
Sitni troškovi	*27*	*25*	*32*
Osobiti troškovi na boginjave	—	*66*	*93*
Sbroj troškova u upravu	14500	17503	60 ½
Doprinesci i tereti	60	54	89
Razni troškovi	350	330	85
Gojitba vrtla	600	211	73 ½
Služba brzojava i telefona	42	42	—
Skupa	20926	23504	10
B. Troškovi u hranu i liečenje ludjakâ Dalmatinaca van Dalmacije	1000	435	59
Skupa troškova	21926	23939	69
Prihodi			
Naknade od ludjakâ plaćaocâ	2900	4576	13
„ „ Obćina Dalmatinskih	12844	12875	24 ½
„ „ drugih pokrajina u Carevini	200	233	15 ½
Skupa	15944	17684	53

Razbrojitba uz *B.* troškova u hranu i liečenje ludjakâ Dalmatinaca van Dalmacije:

a) kod Bolnica Austro-Ugarskih:
Trst . . . f. 83:90

b) kod Bolnica inostranih država:
Mletci . . f. 351:69

. Skupa . f. 435:59

Vidi Prilog *A.*

TABLICA IX. Godina 1887.

Pokrajinska Zaklada Dalmatinska

Izkaz prihodâ i razhodâ preobratom baštine.

	Prihodi			Razhodi		
	u gotovini		u Obveznicah	u gotovini		u Obveznicah
	fior.	novč.	fior.	fior.	novč.	fior.
I. Preobrat nepokretninâ u gotovinu:						
Oprostnine daća	242	78	—	—	—	—
II. Preobrat Obveznica u gotovinu:						
a) Obveznice Zajma pokr. 1883 od pisane vriednosti	—	—	—	—	—	5000
prodane za	5039	58	—	—	—	—
b) Obveznice pokr. Zajma 1883 utrnute.	100	—	—	—	—	100
III. Preobrat glavnicâ na dobit u gotovinu:						
Povratak Općine Šibenske za obrok ciene fior. 300 za staru Bolnicu.	300	—	—	—	—	—
IV. Preobrat gotovine u Obveznice:						
Nabava Obveznica Državnih od pisane vriednosti	—	—	—	247	35	—
za.	—	—	300	—	—	—
V. Preobrat gotovine u glavnice na dobit:						
Općini Šibenskoj ciena stečene sgradje stare Bolnice za	—	—	—	3000	—	—
povrativih u 10 godišnjih obroka od fior. 300, počam 1 prosinca 1887						
VI. Utrnuće pokr. Zajma 1883:						
I. polugodišnji obrok . . . . f. 3000: —						
II. „ „ . . . . . „ 3100: —	—	—	—	6100	—	—
VII. Utrnuće pokr. Zajma 1886:						
I. polugodišnji obrok . . . . „ 2300: —						
II. „ „ . . . . . „ 2400: —						
obrok god. 1886 . . . . . „ 2300: —	—	—	—	700	—	—
Skupa	5682	36	300	16347	35	5100

TABLICA X.

Pokrajinska Zaklada

Izkaz prihoda i

	Prihodi		Razhodi		OSTANCI							
					početni				konačni			
					imovni		dugovni		imovni		dugovni	
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
I. Sahrane i drugi privremeni prihodi na povratak	6457	01	9446	91	—	—	6516	34½	—	—	3526	44½
II. Predujmovi podani uz povratak .	67268	22½	66991	12	76118	72	—	—	75841	61½	—	—
III Pripomoći drugim zakladam uz povratak :												
1) zakladi "Gradnja Ludnice u Šibeniku„.	3000	—	—	—	3000	—	—	—	—	—	—	—
2) Zakladi "Gradnja Bolnice Zadarske„	—	—	5304	88½	—	—	—	—	5304	88½	—	—
3) „Isto Bolnice Dubrovačke."	—	—	58500	58	—	—	—	—	58500	58	—	—
4) Pokr. „Zakladi učionskoj„ . . .	—	—	41881	22	32562	87½	—	—	74444	09½	—	—
5) Tekućem Računu	71102	30½	58741	32	71102	30½	—	—	58741	32	—	—
Sbroj pripomoći na III.	74102	30½	164428	00½	106665	18	—	—	196990	88	—	—
Skupa prometnih toč.	147827	54	240866	03½	182782	90	6516	34½	272832	49	3526	44½

Dalmatinska

Godina 1887.

razhoda prometnih.

	IZKAZ									
	od godine 1887		od predjašnjih ostanaka		Skupa		Ostanci konačni			
							imovni		dugovi	
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
I. Sahrane i drugi prihodi na povratak	6457	01	6516	34 ½	12973	35 ½	—	—	—	—
Povraćeno	4600	44	4846	47	9446	91	—	—	—	—
Ostaje da se povrati . .	1856	57	1669	87 ½	3526	44 ½	—	—	3526	44 ½
II. Predujmovi podani . .	66991	12	76118	72	143109	84	—	—	—	—
„ utjerani . .	15101	21	52167	01 ½	67268	22 ½	—	—	—	—
Ostaje utjerati	51889	91	23951	70 ½	75841	61 ½	75841	61 ½	—	—
III. Pripomoći:										
1) Zakladi „Gradnja Ludnice u Šibeniku" . .	—	—	3000	—	—	—	—	—	—	—
Utjerano	—	—	3000	—	—		—	—	—	—
Ostaje utjerati . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2) Zakladi „Gradnja Bolnice Zadarske" . .	5304	88 ½	—	—	5304	88 ½	—	—	—	—
Utjerano	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ostaje utjerati	5304	88 ½	—	—	5304	88 ½	5304	88 ½	—	—
3) Zakladi „Gradnja Bolnice Dubrovačke" .	58500	58	—	—	58500	58	—	—	—	—
Utjerano	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ostaje utjerati	58500	58	—	—	58500	58	58500	58	—	—
4) „Pokr. Zakladi učionskoj"	41881	22	32562	87 ½	74444	09 ½	—	—	—	—
Utjerano	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ostaje utjerati	41881	22	32562	87 ½	74444	09 ½	74444	09 ½	—	—
5) Tekućemu Računu . .	58741	32	71102	30 ½	129843	62 ½	—	—	—	—
Utjerano	—	—	71102	30 ½	71102	30 ½	—	—	—	—
Ostaje utjerati	58741	32	—	—	58741	32	58741	32	—	—
Skupa pripomoći na III.	164428	00 ½	106665	18	271093	18 ½	—	—	—	—
Utjerano	—	—	74102	30 ½	74102	30 ½	—	—	—	—
Ostaje utjerati	164428	00 ½	32562	87 ½	196990	88	196990	88	—	—
Skupa ostanaka							272832	49 ½	3526	44 ½

TABLICA XI.

Pokrajinska Zaklada

Izkaz baštine

BAŠTINA	Pokrajinska Zaklada fior.	novč
a) Vriednost nepokretninâ	—	—
b) Vriednost u glavnici daćâ i danjakâ	—	—
c) Glavnice na zajam	2700	—
d) Obveznice (pisana vriednost):		
Dohodci u bankah	7300	—
Pokr. Zajam dalmatinski	900	—
e) Pokretnine, pokućstvo itd.	—	—
Skupa . .	10900	—
Stanje baštine svrhom god. 1886 . . .	13200	—
Porestak . . .	—	—
Odpadak	*2300*	—

Primjetbe

Pokrajinska Zaklada. Odpalo fior. 2300: *a)* jer se prodalo Pokr. Obveznica fior. 5000
b) jer utrnuta jedna pokr. Obveznica . . . . „ 100
Napram povišku: *a)* nabavom Državne Obveznice fior. 100 Skupa „ 5100
b) ostankom duga občine Šibenske za staru Bolnicu „ 2700 „ 2800
Skupa Odpadaka fior. 2300

Dubrovnik. Smanjilo fior. 4613:75 *a)* jer se god. 1887 oprostilo daća . . . „ 263 : 75
b) jer se Obveznica od gradnje Bolnice . . . . „ 22550
prenilo u osobiti račun

Skupa fior. 22813:75

Dalmatinska

svrhom godine 1887.

BOLNICE										Skupa	
Zadar		Šibenik		Split		Dubrovnik		Kotor			
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
216200	—	285000	—	103200	—	32822	86	2000	—	639222	86
—	—	—	—	—	—	67277	54	49	30	67326	84
—	—	224	92	1779	54	9025	86 ½	—	—	13730	32 ½
—	—	600	—	4000	—	6100	—	150	—	18150	—
—	—	—	—	—	—	1400	—	—	—	2300	—
28000	—	53000	—	17400	—	5000	—	205	72	103605	72
244200	—	338824	92	126379	54	121626	26 ½	2405	02	844335	74 ½
244200	—	338824	92	126379	54	121240	01 ½	2405	02	851249	19 ½
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	*4613*	*75*	—	—	*6913*	*75*

Prenos fior. 22.813:75

Prama povišku: *a*) nabavom I Drž Obveznica . . . . . fior. 200.
b) cienom kuće i dućana darovanih Bolnici
od pokojne Terezije Božovića rodj. Kaučić „ 10.000
c) povišenom vriednosti Bolnice i Nahodišta „ 8.000 fior. 18.200

Skupa odpadka fior. 4.613:75

TABLICA XII.

Pokrajinska Zaklada

Izkaz pomrsbâ i izpravaka ostanaka imovnih

	Konačni ostanci prikazani u pazbroju 1886		Promjene nastale usljed						Ostanci početni prineŝeni u pazbroj 1887	
			Pomrsbâ		Izpravaka					
					više		manje			
	fior.	novč.	fior.	novč.	fior	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Ostanci imovni										
A. Ostanci gdi nastade promjenâ:										
Nasl. II. Dohodci Bolnica .	10275	31	1122	93½	67	62½	—	—	9084	75
Nasl. III. Naknade bolničkih troškova	31486	19½	6	72	2	50	—	01	31476	98½
Nasl. IV. Naknade zapratnih troškova	1174	96	2	69	2	97	—	—	1169	30
Naknade troškova nepredrazbrojene	1276	54½	—	—	688	55	—	—	587	99½
Predujmovi utjerani . . .	75430	16½	—	—	—	—	688	55½	76118	72
B. Ostanci bez promjenâ . .	130096	14½	—	—	—	—	—	—	130096	14½
Sbroj .	249739	32	1132	34½	761	64½	688	56½	248533	89½
Ostanci dugovni										
A. Ostanci gdi nastade promjenâ:										
Nasl. II. Navrćanje boginja	85	41	45	—	—	—	—	—	40	41
Nasl. IX. Bolnice . . .	7950	22	—	—	459	18	16	67	7507	71
Nasl. XII. Učione . . .	6761	71	—	—	6055	97	—	—	705	74
B. Ostanci bez promjenâ . .	7480	46	—	—	—	—	—	—	7480	46
Sbroj .	22277	80	45	—	6515	15	16	67	15734	32

i dugovnih iz pazbroja 1886 u onaj 1877

Konačni ostanci imovni u Pazbroju 1886 ukazani sa			f.	249.739:32
radi pomrsba od	f.	1132:34 ½		
i izpravaka na manje od	„	761:64 ½		
Skupa	f.	1893:99		
odbiv izpravke na više od	„	688:56 ½		
obališe se			f.	1.205:42 ½
te se stoga prenilo u Pazbroj 1887			„	248.533:89 ½

Promjene se odnose na sliedeće naslove:

Nasl. II. Vlastiti dohodci Bolnicâ

Po odlukam Odborovim Br. 1675 god. 1883 i Br. 1414, 3960, 4645 god. 1888, pomrsilo se skupa fior. 1122:93 ½, a obalilo fior. 67:62 ½ uslied izpravljenih pristojbina.

Nasl. III. Naknade bolničkih troškova.

Pomrsbu ukupnog iznoska fior. 6:72 povlastio je Odbor odlukom 20/8 1888 Br. 3451. Obaljenje od fior. 2:40 i povišak od nč. 1 sgodili se uslied izpravaka pristojbina.

Nasl. IV. Naknade zapratnih troškova. Pomrsba fior. 2:69 bi povlaštena Odborovom odlukom 14/3 1887 Br. 5734 god. 1886, a izpravilo se je fior. 2.97 pristojbina.

Naknade troškova nepredrazbrojenih. — Uslied izpravaka obalilo se skupa fior. 688:55.

Predujmovi utjerani.

Isto povišeno fior. 688:55 ½.

Konačni ostanci dugovni prikazani u Pazbroju 1886 na			f.	22.277:80
radi pomrsbe od	f.	45:—		
i izpravaka na manje od	„	6515:15		
Skupa	f.	6560:15		
odbiv izpravke na više od	„	16:67		
obalili se			„	6.543:48
te se prenilo u pazbroj 1887			„	15.734:32

Promjene se odnose na sliedeće naslove:

Nasl. II. Navrćanje boginja.

Pomrsila se stavka od fior. 45, uslied Odborove odluke 8/3 1887 Br. 936.

Nasl. IX. Bolnice.

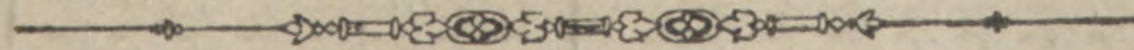
Ostanak je obalio sa fior. 459:18 a poskočio fior. 16:67, kad se pregledala i izpravila pristojbina.

Nasl. XII. Učione.

I pri ovom naslovu ostanak spade fior. 6055:97 kadno se je izpravila pristojbina, kako ističe iz pazbrojâ 1887 zaklade učionske i mirovinske učiteljske.

Razbrojitba

Troškova u upravu, liečenje i hranu bolestnikâ u Bolnicah dalmatinskih i u Ludnici Šibenskoj, za svaku napose

Bolestnici Troškovi	Predrazbroj god. 1887	Pristoj					
		god. 1887		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnikâ kod Bolnica u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	2567	2833	30	—	—	—	—
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	1284	1254	—	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	780	980	—	80	—	—	—
Putbine Milosrdnicam	–	25	35	—	—	—	—
Bogoslužba	380	449	98	—	—	—	—
Potrebštine ureda i pisarne	100	93	70	—	—	—	—
Stanarine	—	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	150	110	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	200	187	88	—	—	—	—
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:				—	—	—	—
Jela	*11500*	*14139*	*18*	—	—	—	—
Liekovi napravljeni od liekarnika . . .	*3400*	*3884*	*27*	—	—	—	—
„ „ u Bolnicam . . .	*300*	*339*	*64*	—	—	—	—
Orudja vidarska	*200*	*1558*	*48*	—	—	—	—
Potrebe, pokretnine i pokućstvo	*2583*	*833*	*93*	—	—	—	—
Postelje i naprave postelja	*1436*	*3884*	*17*	—	—	—	—
Odjeće i rublje bolestnikom	—	—	—	—	—	—	—
Drva i ugliev.	*350*	*498*	*75*	—	—	—	—
Svieće	*200*	*352*	*29*	—	—	—	—
Pranje	*100*	*190*	*20*	—	—	—	—
Potrebe bogoslužbe	*60*	*33*	*39*	—	—	—	—
Prevozarina i pratnja bolestnika . . .	*60*	*70*	*82*	—	—	—	—
Pokop	*200*	*242*	*50*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*211*	*23*	*58*	—	—	—	—
Osobite potrebe za boginjave	—	—	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje .	*20600*	*26051*	*20*	—	—	—	—
Od toga odbiv naknadjeno:				—	—	—	—
a) *za rodilje . . . .*	—	*908*	*16*	—	—	—	—
b) *za nahode . . . .*	—	*656*	*48*	—	—	—	—
c) *od Države za škrljevitike . . . . .*	—	—	—	—	—	—	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	20600	24486	56	—	—	—	—
Tereti vlastitog bića Bolnica	—	90	40	—	—	—	—
Razni troškovi	200	551	16	—	—	—	—
Gojitba vrtla	—	1734	03	—	—	—	—
Služba brzojava i telefona	—	21	—	—	—	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenoga i upraviteljnoga	—	150	—	—	—	—	—
Ukupni troškovi u hranu i liečenje .	26261	32967	36	80	—	—	—

Zadarska

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za god. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od god. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
2833	30	2649	95	—	—	2649	95	183	35	—	—	183	35
1254	—	1254	—	—	—	1254	—	—	—	—	—	—	—
1060	—	895	—	80	—	975	—	85	—	—	—	85	—
25	35	25	35	—	—	25	35	—	—	—	—	—	—
449	98	449	98	—	—	449	98	—	—	—	—	—	—
93	70	93	70	—	—	93	70	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
110	—	110	—	—	—	110	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
187	88	187	88	—	—	187	88	—	—	—	—	—	—
14139	*18*	*14139*	*18*	—	—	*14139*	*18*	—	—	—	—	—	—
3884	*27*	*3884*	*27*	—	—	*3884*	*27*	—	—	—	—	—	—
339	*64*	*339*	*64*	—	—	*339*	*64*	—	—	—	—	—	—
1558	*48*	*1558*	*48*	—	—	*1558*	*48*	—	—	—	—	—	—
833	*93*	*833*	*93*	—	—	*833*	*93*	—	—	—	—	—	—
3884	*17*	*3884*	*17*	—	—	*3884*	*17*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
498	*75*	*498*	*75*	—	—	*498*	*75*	—	—	—	—	—	—
352	*29*	*352*	*29*	—	—	*352*	*29*	—	—	—	—	—	—
190	*20*	*190*	*20*	—	—	*190*	*20*	—	—	—	—	—	—
33	*39*	*33*	*39*	—	—	*33*	*39*	—	—	—	—	—	—
70	*82*	*70*	*82*	—	—	*70*	*82*	—	—	—	—	—	—
242	*50*	*242*	*50*	—	—	*242*	*50*	—	—	—	—	—	—
23	*58*	*23*	*58*	—	—	*23*	*58*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26051	*20*	*26051*	*20*	—	—	*26051*	*20*	—	—	—	—	—	—
908	*16*	*908*	*16*	—	—	*908*	*16*	—	—	—	—	—	—
656	*48*	*656*	*48*	—	—	*656*	*48*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24486	56	24486	56	—	—	24486	56	—	—	—	—	—	—
90	40	90	40	—	—	90	40	—	—	—	—	—	—
551	16	551	16	—	—	551	16	—	—	—	—	—	—
1734	03	1734	03	—	—	1734	03	—	—	—	—	—	—
21	—	—	—	—	—	—	—	21	—	—	—	21	—
150	—	150	—	—	—	150	—	—	—	—	—	—	—
33047	36	32678	01	80	—	32758	01	289	35	—	—	289	35

Bolestnici. Troškovi.	Predrazbroj god. 1887	Pristoj					
		god. 1887		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnika kod Bolnica u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	1693	2064	89	—	—	—	—
Najam i nadnice bolničarom i slugam	1218	1998	76	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	720	780	—	130	—	—	—
Putbine Milosrdnicam	—	—	—	—	—	—	—
Bogoslužba	280	279	98	25	—	—	—
Potrebština ureda i pisarne	100	98	57 ½	—	—	—	—
Stanarine	—	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	150	20	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	100	814	36	—	—	—	—
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:				—	—	—	—
Jela	*9200*	*12821*	*64 ½*	—	—	—	—
Liekovi napravljeni od liekarnika.	*2700*	*2278*	*17*	—	—	—	—
" " u Bolnicam	*140*	*97*	*84*	—	—	—	—
Orudja vidarska	—	*432*	*07*	—	—	—	—
Potrebe, pokretnine i pokućstvo	*2246*	*1406*	*86*	—	—	—	—
Postelje i naprave postelja	*1566*	*1854*	*39*	—	—	—	—
Odjeće i rublje bolestnikovo	—	*774*	*72*	—	—	—	—
Drva i ugliev	*280*	*288*	*25*	—	—	—	—
Svieće	*300*	*350*	*74*	—	—	—	—
Pralo	*100*	*130*	*21*	—	—	—	—
Potrebe bogoslužbe	*23*	*41*	*44*	—	—	—	—
Prevozarina i pratnja bolestnika	*95*	*151*	*65*	—	—	—	—
Pokop	*200*	*193*	*20*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*102*	*67*	*69*	—	—	—	—
Osobite potrebe za boginjave	—	*98*	*98*	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje	*16900*	*20987*	*85 ½*	—	—	—	—
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje*	—	*442*	*47*	—	—	—	—
b) *za nahode*	—	*916*	*50*	—	—	—	—
c) *naknadjeno od Države za škrljevce*	—	*3490*	*13 ½*	—	—	—	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	16900	16138	75	—	—	—	—
Tereti na vlastitom biću Bolnica	80	76	67	—	—	—	—
Razni troškovi	300	366	90 ½	—	—	—	—
Gojitba vrtla	500	357	93	—	—	—	—
Služba brzojava i telefona	42	42	—	10	50	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenog i upraviteljnoga	—	—	—	-	—	—	—
Ukupni troškovi u hranu i liečenje	22083	23038	82	165	50	—	—

Šibenska

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za god. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od god. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.
2064	89	2064	89	—	—	2064	89	—	—	—	—	—	—
1998	76	1998	76	—	—	1998	76	—	—	—	—	—	—
910	—	650	—	130	—	780	—	130	—	—	—	130	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
304	98	254	98	25	—	279	98	25	—	—	—	25	—
98	57 ½	98	57 ½	—	—	98	57 ½	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	—	20	—	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
814	36	814	36	—	—	814	36	—	—	—	—	—	—
												—	—
12821	*64* ½	*12821*	*64* ½	—	—	*12821*	*64* ½	—	—	—	—	—	—
2278	*17*	*2278*	*17*	—	—	*2278*	*17*	—	—	—	—		
97	*84*	*97*	*84*	—	—	*97*	*84*	—	—	—	—	—	—
432	*07*	*432*	*07*	—	—	*432*	*07*	—	—	—	—	—	—
1406	*86*	*1406*	*86*	—	—	*1406*	*86*	—	—	—	—	—	—
1854	*39*	*1854*	*39*	—	—	*1854*	*39*	—	—	—	—	—	—
774	*72*	*774*	*72*	—	—	*714*	*72*	—	—	—	—	—	—
288	*25*	*288*	*25*	—	—	*288*	*25*	—	—	—	—	—	—
350	*74*	*350*	*74*	—	—	*350*	*74*	—	—	—	—	—	—
130	*21*	*130*	*21*	—	—	*130*	*21*	—	—	—	—	—	—
41	*44*	*41*	*44*	—	—	*41*	*44*	—	—	—	—	—	—
151	*65*	*151*	*65*	—	—	*151*	*65*	—	—	—	—	—	—
193	*20*	*193*	*20*	—	—	*193*	*20*	—	—	—	—	—	—
67	*69*	*67*	*69*	—	—	*67*	*69*	—	—	—	—	—	—
98	*98*	*98*	*98*	—	—	*98*	*98*	—	—	—	—	—	—
20987	*85* ½	*20987*	*85* ½	—	—	*20987*	*85* ½	—	—	—	—	—	—
												—	—
442	*47*	*442*	*47*	—	—	*442*	*47*	—	—	—	—	—	—
916	*50*	*916*	*50*	—	—	*916*	*50*	—	—	—	—		—
3490	*13* ½	*3490*	*13* ½	—	—	*3490*	*13* ½	—	—	—	—	—	—
16138	75	16138	75	—	—	16138	75	—	—	—	—	—	—
76	67	76	67	—	—	76	67	—	—	—	—	—	—
366	90 ½	366	90 ½	—	—	366	90 ½	—	—	—	—	—	—
357	93	357	93	—	—	357	93	—	—	—	—	—	—
52	50	31	50	10	50	42	—	10	50	—	—	10	50
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23204	32	22873	32	165	50	23038	82	165	50	—	—	165	50

Bolestnici. Troškovi.	Predrazbroj god. 1887	Pristoj					
		god. 1887		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnika kod Bolnica u Dalmaciji :							
Najam činovnikom i liečnikom	1867	1866	60	433	32	—	—
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	960	900	—	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	600	540	—	45	—	—	—
Putbine Milosrdnicam	—	—	—	—	—	—	—
Bogoslužba	360	300	—	—	—	—	—
Potrebština ureda i pisarne	100	91	20	—	—	—	—
Stanarine	—	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	150	—	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	800	1271	48	—	—	653	20
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji :						—	—
Jela	*13000*	*12810*	*99½*	*33*	*33*		—
Liekovi napravljeni od liekarnika. . .	*1800*	*2960*	*61*	—	—	—	—
„ „ u Bolnicam . . .	*60*	*112*	*42*	—	—	—	—
Orudja vidarska	*201*	*142*	*06*	—	—	—	—
Potrebe, pokretnine i pokućstvo	*500*	*151*	*24*	—	—	—	—
Postelje i naprave postelja	*1340*	—	—	—	—	—	—
Odjeće i rublje bolestnikovo	—	*29*	*28*	—	—	—	—
Drva i ugliev	*630*	*988*	—	—	—	—	—
Svieće	*800*	*1190*	*92*	—	—	—	—
Pralo	*200*	*330*	*12*	—	—	—	—
Potrebe bogoslužbe	*60*	*44*	*68*	—	—	—	—
Prevozarina i pratnja bolestnika . . .	*20*	—	—	—	—	—	—
Pokop	*150*	*305*	*38½*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*239*	*167*	*52*	—	—	—	—
Osobite potrebe za boginjave	—	—	—	*33*	*33*	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje	*19000*	*19233*	*23*	—	—	—	—
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje*	—	*582*	*33*	—	—	—	—
b) *za nahode*	—	*865*	—	—	—	—	—
c) *naknadjeno od Države za škrljevce*	—	*15*	*50*	—	—	—	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	19000	17770	40	33	33	—	—
Tereti na vlastitom biću Bolnica	130	258	98½	—	—	—	—
Razni troškovi	100	125	—	—	—	—	—
Gojitba vrtla . . . . . . , ...	—	—	—	—	—	—	—
Služba brzojava i telefona	—	—	—	—	—	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenog i upraviteljnoga	—	—	—	—	—	—	—
Ukupni troškovi u hranu i liečenje .	24067	23123	66½	511	65	653	20

Splitska

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za god. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od god. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
2299	92	1866	60	433	32	2299	92	—	—	—	—	—	—
900	—	900	—	—	—	900	—	—	—	—	—	—	—
585	—	495	—	45	—	540	—	45	—	—	—	45	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
300	—	300	—	—	—	300	—	—	—	—	—	—	—
91	20	91	20	—	—	91	20	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1924	68	1271	48	653	20	1924	68	—	—	—	—	—	—
12810	99½	12810	99½	—	—	12810	99½	—	—	—	—	—	—
2993	94	2902	70	33	33	2936	03	57	91	—	—	57	91
112	42	112	42	—	—	112	42	—	—	—	—	—	—
142	06	142	06	—	—	142	06	—	—	—	—	—	—
151	24	151	24	—	—	151	24	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	28	29	28	—	—	29	28	—	—	—	—	—	—
988	—	988	—	—	—	988	—	—	—	—	—	—	—
1190	92	1190	92	—	—	1190	92	—	—	—	—	—	—
330	12	330	12	—	—	330	12	—	—	—	—	—	—
44	68	44	68	—	—	44	68	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
305	38½	305	38½	—	—	305	38½	—	—	—	—	—	—
167	52	167	52	—	—	167	52	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19266	56	19175	32	33	33	19208	65	57	91	—	—	57	91
582	33	582	33	—	—	582	33	—	—	—	—	—	—
865	—	865	—	—	—	865	—	—	—	—	—	—	—
15	50	15	50	—	—	15	50	—	—	—	—	—	—
17803	73	17712	49	33	33	17745	82	57	91	—	—	57	91
258	98½	258	98½	—	—	258	98½	—	—	—	—	—	—
125	—	125	—	—	—	125	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24288	51½	23020	75½	1164	85	24185	60½	102	91	—	—	102	91

Bolestnici. Troškovi.	Predrazbroj god. 1887	Pristoj					
		god. 1887		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnika kod Bolnica u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	1867	2246	60	16	67	—	—
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	1348	578	—	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	540	540	—	—	—	—	—
Putbine Milosrdnicam	—	—	—	—	—	—	—
Bogoslužba	240	240	—	—	—	—	—
Potrebština ureda i pisarne	100	112	20	—	—	—	—
Stanarine	376	240	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	150	40	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	100	30	85	—	—	—	—
Hrana i liečenje kod Bolnica u Dalmaciji:							
Jela	*8000*	*8721*	—	—	—	—	—
Liekovi napravljeni od liekarnika. . .	*1608*	*2924*	*27*	—	—	—	—
„ „ *u Bolnicam* . . .	*100*	*229*	*95*	—	—	—	—
Orudja vidarska	—	*373*	*72*	—	—	—	—
Potrebe, pokretnine i pokućstvo	*50*	*48*	*17*	—	—	—	—
Postelje i naprave postelja	*300*	*95*	*40*	—	—	-	—
Odjeće i rublje bolestnikovo	—	*27*	*65*	—	—	—	—
Drva i ugliev	*402*	*132*	*41*	—	—	—	—
Svieće	*100*	*120*	*68½*	—	—	—	—
Pralo	*100*	*131*	*12½*	—	—	—	—
Potrebe bogoslužbe	*50*	*51*	*55*	—	—	—	—
Prevozarina i pratnja bolestnika . . .	*30*	*47*	*79*	—	—	—	—
Pokop	*260*	*277*	*79½*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*100*	*11*	*06*	—	—	—	—
Osobite potrebe za boginjave	—	—	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje	*11100*	*13192*	*57½*	—	—	—	—
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje*	—	*506*	*55*	—	—	—	—
b) *za nahode*	—	*840*	*62*	—	—	—	—
c) *naknadjeno od Države za škrljevce*	—	—	—	—	—	—	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	11100	11845	40½	—	—	—	—
Tereti na vlastitom biću Bolnice	840	1418	95	—	—	—	—
Razni troškovi	100	127	20	—	—	—	—
Gojitba vrtla . . . . . . , ...	—	369	92½	—	—	—	—
Služba brzojava i telefona	—	—	—	—	—	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenog i upraviteljnoga	—	—	—	—	—	—	—
Ukupni troškovi u hranu i liečenje .	16761	17789	13	16	67	—	—

Dubrovačka

b i n a		I z p l a t e						O s t a n c i k o n a č n i					
Skupa		za god. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od god. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
2263	27	2246	60	16	67	2263	27	—	—	—	—	—	—
578	—	578	—	—	—	578	—	—	—	—	—	—	—
540	—	540	—	—	—	540	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
240	—	240	—	—	—	240	—	—	—	—	—	—	—
112	20	112	20	—	—	112	20	—	—	—	—	—	—
240	—	240	—	—	—	240	—	—	—	—	—	—	—
40	—	40	—	—	—	40	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30	85	30	85	—	—	30	85	—	—	—	—	—	—
8721	—	*8721*	—	—	—	*8721*	—	—	—	—	—	—	—
2924	*27*	*2924*	*27*	—	—	*2924*	*27*	—	—	—	—	—	—
229	*95*	*229*	*95*	—	—	*229*	*95*	—	—	—	—	—	—
373	*72*	*373*	*72*	—	—	*373*	*72*	—	—	—	—	—	—
48	*17*	*48*	*17*	—	—	*48*	*17*	—	—	—	—	—	—
95	*40*	*95*	*40*	—	—	*95*	*40*	—	—	—	—	—	—
27	*65*	*27*	*65*	—	—	*27*	*65*	—	—	—	—	—	—
132	*41*	*132*	*41*	—	—	*132*	*41*	—	—	—	—	—	—
120	*68 1/2*	*120*	*68 1/2*	—	—	*120*	*68 1/2*	—	—	—	—	—	—
131	*12 1/4*	*131*	*12 1/2*	—	—	*131*	*12 1/2*	—	—	—	—	—	—
51	*55*	*51*	*55*	—	—	*51*	*55*	—	—	—	—	—	—
47	*79*	*47*	*79*	—	—	*47*	*79*	—	—	—	—	—	—
277	*79 1/2*	*277*	*79 1/2*	—	—	*277*	*79 1/2*	—	—	—	—	—	—
11	*06*	*11*	*06*	—	—	*11*	*06*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13192	*57 1/2*	*13192*	*57 1/2*	—	—	*13192*	*57 1/2*	—	—	—	—	—	—
506	*55*	*506*	*55*	—	—	*506*	*55*	—	—	—	—	—	—
840	*62*	*840*	*62*	—	—	840	*62*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11845	40 1/2	11845	40 1/2	—	—	11845	40 1/2	—	—	—	—	—	—
1418	95	1418	95	—	—	1418	95	—	—	—	—	—	—
127	20	127	20	—	—	127	20	—	—	—	—	—	—
369	92 1/2	369	92 1/2	—	—	369	92 1/2	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17805	80	17789	13	16	67	17805	80	—	—	—	—	—	—

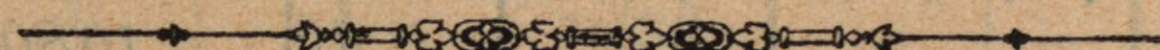
Bolestnici Troškovi	Predrazbroj god. 1887	Pristoj					
		god. 1887		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu, liečenje i hranu bolestnikâ kod Ludnice u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i liečnikom	1860	1859	88	—	—	—	—
Najam i nadnice bolničarom i slugam . .	2334	2141	52	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	720	720	—	120	—	—	—
Putbine Milosrdnicam	—	—	—	—	—	—	—
Bogoslužba	280	279	98	25	—	—	—
Potrebštine ureda i pisarne	20	51	06	—	—	—	—
Stanarine	—	—	—	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	60	85	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradâ	100	223	58	—	—	—	—
Hrana i liečenje kod Ludnice u Dalmaciji:							
Jela	*9200*	*15223*	*84*	—	—	—	—
Liekovi napravljeni od liekarnika . . .	*680*	*256*	*74*	—	—	—	—
„ „ u Ludnici . . .	*50*	*14*	*30*	—	—	—	—
Orudja vidarska	—	*77*	*79*	—	—	—	—
Potrebe, pokretnine i pokućstvo	*2328*	*10*	—	—	—	—	—
Postelje i naprave postelja	*1403*	*531*	*26½*	—	—	—	—
Odjeće i rublje bolestnikom	—	*287*	*68*	—	—	—	—
Drva i ugliev	*290*	*266*	*15*	—	—	—	—
Svieće	*350*	*344*	—	—	—	—	—
Pranje	*50*	*13*	*30*	—	—	—	—
Potrebe bogoslužbe	*23*	—	*50*	—	—	—	—
Prevozarina i pratnja bolestnika . . .	*70*	*331*	*91*	—	—	—	—
Pokop	*29*	*53*	*88*	—	—	—	—
Sitni troškovi	*27*	*25*	*32*	—	—	—	—
Osobite potrebe za boginjave	—	*66*	*93*	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu i liečenje .	*14500*	*17503*	*60½*	—	—	—	—
Od toga odbiv naknadjeno:							
a) *za rodilje*	—	—	—	—	—	—	—
b) *za nahode*	—	—	—	—	—	—	—
c) *od Države za škrljevitike*	—	—	—	—	—	—	—
Ostaje troška u hranu i liečenje Bolestnika	14500	17503	60½	—	—	—	—
Tereti vlastitog bića Ludnice	60	54	89	—	—	—	—
Razni troškovi	350	330	85	—	—	—	—
Gojitba vrtla	600	211	73½	—	—	—	—
Služba brzojava i telefona	42	42	—	10	50	—	—
Prevozarina osoblja zdravstvenoga i upraviteljnoga	—	—	—	—	—	—	—
Ukupni troškovi u hranu i liečenje .	20926	23504	10	155	50	—	—

Šibenska

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1859	88	1859	88	—	—	1859	88	—	—	—	—	—	—
2141	52	2141	52	—	—	2141	52	—	—	—	—	—	—
840	—	600	—	120	—	720	—	120	—	—	—	120	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
304	98	254	98	—	—	254	98	25	—	25	—	50	—
51	06	51	06	—	—	51	06	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
85	—	25	—	—	—	25	—	60	—	—	—	60	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
223	58	223	58	—	—	223	58	—	—	—	—	—	—
15223	*84*	*15223*	*84*	—	—	*15223*	*84*	—	—	—	—	—	—
256	*74*	*256*	*74*	—	—	*256*	*74*	—	—	—	—	—	—
14	*30*	*14*	*30*	—	—	*14*	*30*	—	—	—	—	—	—
77	*79*	*77*	*79*	—	—	*77*	*79*	—	—	—	—	—	—
10	—	*10*	—	—	—	*10*	—	—	—	—	—	—	—
531	*26½*	*531*	*26½*	—	—	*531*	*26½*	—	—	—	—	—	—
287	*68*	*287*	*68*	—	—	*287*	*68*	—	—	—	—	—	—
266	*15*	*266*	*15*	—	—	*266*	*15*	—	—	—	—	—	—
344	—	*344*	—	—	—	*344*	—	—	—	—	—	—	—
13	*30*	*13*	*30*	—	—	*13*	*30*	—	—	—	—	—	—
—	*50*	—	*50*	—	—	—	*50*	—	—	—	—	—	—
331	*91*	*331*	*91*	—	—	*331*	*91*	—	—	—	—	—	—
53	*88*	*53*	*88*	—	—	*53*	*88*	—	—	—	—	—	—
25	*32*	*25*	*32*	—	—	*25*	*32*	—	—	—	—	—	—
66	*93*	*66*	*93*	—	—	*66*	*93*	—	—	—	—	—	—
17503	*60½*	*17503*	*60½*	—	—	*17503*	*60½*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17503	60½	17503	60½	—	—	17503	60½	—	—	—	—	—	—
54	89	54	89	—	—	54	89	—	—	—	—	—	—
330	85	330	85	—	—	330	85	—	—	—	—	—	—
211	73½	211	73½	—	—	211	73½	—	—	—	—	—	—
52	50	31	50	10	50	42	—	10	50	—	—	10	50
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23659	60	23288	60	130	50	23419	10	215	50	25	—	240	50

Razbrojitba

Troškova u upravu, i hranu Nahodâ u Dalmaciji napose za svako Nahodište.

Nahodi *Troškovi.*	Predrazbroj god. 1887	Pristoj					
		god. 1887		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:							—
Najam činovnikom i nadstojnicim	1093	1226	66	—	—	—	—
Nadnice dojiljam	240	344	18	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	120	95	—	5	—	—	—
Potrebštine ureda i pisarne	40	12	96	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	40	—	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradjâ	—	2	—	—	—	—	—
Hrana nahodâ na dojitbu van Zavoda:						—	—
a) *Troškovi u hranu nahodâ na dojitbu* .		*10270*	*98*	*1522*	*66*	—	—
b) *Oprave nahodom*		—	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu . .	10300	10270	98	1522	66	—	—
Troškovi uprave u Zavodim:							
a) *Hrana nahodâ i dojilja*	*1300*	*789*	*09*	—	—	—	—
b) *Liekovi*	*60*	*10*	*25*	—	—	—	—
c) *Vidarska orudja*	—	—	—	—	—	—	—
d) *Pokretnine i pokućstva*	—	—	—	—	—	—	—
e) *Postelje i oprave posteljne*	—	—	—	—	—	—	—
f) *Drva*	*62*	*68*	*20*	—	—	—	—
g) *Svieće*	*40*	*49*	*06*	—	—	—	—
h) *Pralo*	*10*	*10*	*80*	—	—	—	—
i) *Prevozarina nahodâ*	*40*	*24*	*88*	—	—	—	—
j) *Pokop*	*29*	*22*	*10*	—	—	—	—
k) *Sitni troškovi*	*8*	*10*	—	—	—	—	—
l) *Bogoslužbene potrebe*	—	—	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u upravu .	1570	984	38	—	—	—	—
Razni troškovi	15	10	85	—	—	—	—
Danjci i tereti	—	—	—	—	—	—	—
Skupa troškova u upravu i hranu nahoda u Dalmaciji	13418	12947	01	1527	66	—	—

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1226	66	1226	66	—	—	1226	66	—	—	—	—	—	—
344	18	344	18	—	—	344	18	—	—	—	—	—	—
100	—	85	—	5	—	90	—	10	—	—	—	10	—
12	96	12	96	—	—	12	96	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
11793	*64*	*8512*	*05 ½*	*1522*	*66*	*10034*	*71 ½*	*1758*	*92 ½*	—	—	*1758*	*92 ½*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11793	64	8512	05 ½	1522	66	10034	71 ½	1758	02 ½	—	—	1758	92 ½
789	*09*	*789*	*09*	—	—	*789*	*09*	—	—	—	—	—	—
10	*25*	*10*	*25*	—	—	*10*	*25*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
68	*20*	*68*	*20*	—	—	*68*	*20*	—	—	—	—	—	—
49	*06*	*49*	*06*	—	—	*49*	*06*	—	—	—	—	—	—
10	*80*	*10*	*80*	—	—	*10*	*80*	—	—	—	—	—	—
24	*88*	*24*	*88*	—	—	*24*	*88*	—	—	—	—	—	—
22	*10*	*22*	*10*	—	—	*22*	*10*	—	—	—	—	—	—
10	—	*10*	—	—	—	*10*	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
984	38	984	38	—	—	984	38	—	—	—	—	—	—
10	85	10	85	—	—	10	85	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14474	67	11178	08 ½	1527	66	12705	74 ½	1768	92 ½	—	—	1768	92 ½

Nahodi *Troškovi.*	Predrazbroj god. 1887	Pristoj: god. 1887		Pristoj: godina predjašnjih: od ostanaka početnih		Pristoj: godina predjašnjih: od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i nadstojnicim	1097	729	22	14	67	—	—
Nadnice dojiljam	310	255	66	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	120	120	—	20	—	—	—
Potrebštine ureda i pisarne	40	29	96	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	40	—	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradjâ	—	—	—	—	—	—	—
Hrana nahodâ na dojitbu van Zavoda:							
a) *Troškovi u hranu nahodâ na dojitbu* .	—	*5263*	*82*	*1497*	*20*	—	—
b) *Oprave nahodom*	—	*131*	*68*	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu . .	5200	5395	50	1497	20	—	—
Troškovi uprave u Zavodim:							
a) *Hrana nahodâ i dojilja*	*400*	*916*	*50*	—	—	—	—
b) *Liekovi*	*20*	*153*	*34*	—	—	—	—
c) *Vidarska orudja*	—	—	—	—	—	—	—
d) *Pokretnine i pokućstva*	*296*	—	—	—	—	—	—
e) *Postelje i oprave posteljne*	—	—	—	—	—	—	—
f) *Drva*	*40*	*20*	*74*	—	—	—	—
g) *Svieće*	*60*	*52*	*80*	—	—	—	—
h) *Pralo*	*24*	*35*	*46*	—	—	—	—
i) *Prevozarina nahodâ*	*55*	*50*	*46*	—	—	—	—
j) *Pokop*	*15*	—	—	—	—	—	—
k) *Sitni troškovi*	*10*	*42*	*40*	—	—	—	—
l) *Bogoslužbene potrebe*	—	—	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u upravu .	920	1271	70	—	—	—	—
Razni troškovi	5	—	—	—	—	—	—
Danjci i tereti	—	—	—	—	—	—	—
Skupa troškova u upravu i hranu nahoda u Dalmaciji	7732	7802	04	1531	87	—	—

Šibensko

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za god. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od god. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
743	89	729	22	—	—	729	22	—	—	14	67	14	67
255	66	255	66	—	—	255	66	—	—	—	—	—	—
140	—	100	—	20	—	120	—	20	—	—	—	20	—
29	96	29	96	—	—	29	96	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6761	*02*	*3280*	*47*	*1497*	*20*	*4777*	*67*	*1983*	*35*	—	—	*1983*	*35*
131	*68*	*131*	*68*	—	—	*131*	*68*	—	—	—	—	—	—
6892	70	3412	15	1497	20	4909	35	1983	35	—	—	1983	35
916	*50*	*916*	*50*	—	—	*916*	*50*	—	—	—	—	—	—
153	*34*	*153*	*34*	—	—	*153*	*34*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	*74*	*20*	*74*	—	—	*20*	*74*	—	—	—	—	—	—
52	*80*	*52*	*80*	—	—	*52*	*80*	—	—	—	—	—	—
35	*46*	*35*	*46*	—	—	*35*	*46*	—	—	—	—	—	—
50	*46*	*50*	*46*	—	—	*50*	*46*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
42	*40*	*42*	*40*	—	—	*42*	*40*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1271	70	1271	70	—	—	1271	70	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9333	91	5798	69	1517	20	7315	89	2003	35	14	67	2018	02

Nahodi *Troškovi*	Predrazbroj god. 1887	Pristoj					
		god. 1887		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i nadstojnicam	1393	1293	36	216	66	—	—
Nadnice dojiljam	246	291	07 ½	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	120	120	—	10	—	—	—
Potrebštine ureda i pisarne	40	12	96	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	40	40	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradjâ	—	10	50	—	—	—	—
Hrana nahodâ na dojitbu van Zavoda:							
a) *Troškovi u hranu nahodâ na dojitbu* .		*7563*	*23*	*2073*	*91 ½*	—	—
b) *Oprave nahodom*		—	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu . .	900	7563	23	2073	91 ½	—	—
Troškovi uprave u Zavodim:							
a) *Hrana nahodâ i dojilja*	*500*	*919*	*78*	—	—	—	—
b) *Liekovi*	*230*	*200*	*04*	*16*	*67*	—	—
c) *Vidarska orudja*	—	—	—	—	—	—	—
d) *Pokretnine i pokućstva*	—	—	—	—	—	—	—
e) *Postelje i oprave posteljne*	—	—	—	—	—	—	—
f) *Drva*	*40*	*60*	*50*	—	—	—	—
g) *Svieće*	*150*	*121*	*50*	—	—	—	—
h) *Pralo*	*20*	*4*	*80*	—	—	—	—
i) *Prevozarina nahodâ*	*180*	*130*	*95*	—	—	—	—
j) *Pokop*	*30*	—	—	—	—	—	—
k) *Sitni troškovi*	*10*	—	—	—	—	—	—
l) *Bogoslužbene potrebe*	—	—	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u upravu . .	1160	1437	57	16	67	—	—
Razni troškovi	10	8	27	—	—	—	—
Danjci i tereti	—	—	—	—	—	—	—
Skupa troškova u upravu i hranu nahoda u Dalmaciji	12009	10776	96 ½	2317	24 ½	—	—

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za god. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od god. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1510	02	1293	36	216	66	1510	02	—	—	—	—	—	—
291	07 ½	291	07 ½	—	—	291	07 ½	—	—	—	—	—	—
130	—	110	—	10	—	120	—	10	—	—	—	10	—
12	96	12	96	—	—	12	96	—	—	—	—	—	—
40	—	40	—	—	—	40	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	50	10	50	—	—	10	50	—	—	—	—	—	—
9637	*14 ½*	*5504*	*42*	*2073*	*91 ½*	*7578*	*33 ½*	*2058*	*81*	—	—	*2058*	*81*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9637	14 ½	5504	42	2073	91 ½	7578	33 ½	2058	81	—	—	2058	81
919	*78*	*919*	*78*	—	—	*919*	*78*	—	—	—	—	—	—
216	*71*	*183*	*37*	*16*	*67*	*200*	*04*	*16*	*67*	—	—	*16*	*67*
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
60	*50*	*60*	*50*	—	—	*60*	*50*	—	—	—	—	—	—
121	*50*	*121*	*50*	—	—	*121*	*50*	—	—	—	—	—	—
4	*80*	*4*	*80*	—	—	*4*	*80*	—	—	—	—	—	—
130	*95*	*130*	*95*	—	—	*130*	*95*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1454	24	1420	90	16	67	1437	57	16	67	—	—	16	67
8	27	8	27	—	—	8	27	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13094	21	8691	48 ½	2317	24 ½	11008	73	2085	48	—	—	2085	48

Nahodi *Troškovi*	Predrazbroj god. 1887	Pristoj					
		god. 1887		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i nadstojnicam	1233	1233	34	8	33	—	—
Nadnice dojiljam	240	303	31	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	120	120	—	—	—	—	—
Potrebštine ureda i pisarne	50	46	96	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	40	20	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradjâ	—	5	50	—	—	—	—
Hrana nahodâ na dojitbu van Zavoda:							
a) *Troškovi u hranu nahodâ na dojitbu* .		*3791*	*85 ½*	*1075*	*28*	—	—
b) *Oprave nahodom*		*421*	*96*	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu . .	4000	4213	81 ½	1075	28	—	—
Troškovi uprave u Zavodim:							
a) *Hrana nahodâ i dojilja*	*800*	*783*	*26*	—	—	—	—
b) *Liekovi*	*80*	*18*	*08*	—	—	—	—
c) *Vidarska orudja*	—	—	—	—	—	—	—
d) *Pokretnine i pokućstva*	*240*	—	—	—	—	—	—
e) *Postelje i oprave posteljne*	—	*58*	*20*	—	—	—	—
f) *Drva*	*50*	*14*	*28*	—	—	—	—
g) *Svieće*	*30*	*9*	*57*	—	—	—	—
h) *Pralo*	*20*	*51*	*03*	—	—	—	—
i) *Prevozarina nahodâ*	*50*	*83*	*19*	—	—	—	—
j) *Pokop*	*30*	*33*	*80*	—	—	—	—
k) *Sitni troškovi*	*10*	—	—	—	—	—	—
l) *Bogoslužbene potrebe*	—	—	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u upravu . .	1310	1051	41	—	—	—	—
Razni troškovi	10	2	20	—	—	—	—
Danjci i tereti	—	1	25	—	—	—	—
Skupa troškova u upravu i hranu nahoda u Dalmaciji	7003	6997	78 ½	1083	61	—	—

Dubrovačko

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za g. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od g. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
1241	67	1233	34	8	33	1241	67	—	—	—	—	—	—
303	31	303	31	—	—	303	31	—	—	—	—	—	—
120	—	120	—	—	—	120	—	—	—	—	—	—	—
46	96	46	96	—	—	46	96	—	—	—	—	—	—
20	—	—	—	—	—	—	—	20	—	—	—	20	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	50	5	50	—	—	5	50	—	—	—	—	—	—
4867	*13½*	*2768*	*18*	*1075*	*28*	*3843*	*46*	*1023*	*67½*	—	—	*1023*	*67½*
421	*96*	*421*	*96*	—	—	*421*	*96*	—	—	—	—	—	—
5289	09½	3190	14	1075	28	4265	42	1023	67½	—	—	1023	67½
783	*26*	*783*	*26*	—	—	*783*	*26*	—	—	—	—	—	—
18	*08*	*18*	*08*	—	—	*18*	*08*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
58	*20*	*58*	*20*	—	—	*58*	*20*	—	—	—	—	—	—
14	*28*	*14*	*28*	—	—	*14*	*28*	—	—	—	—	—	—
9	*57*	*9*	*57*	—	—	*9*	*57*	—	—	—	—	—	—
51	*03*	*51*	*03*	—	—	*51*	*03*	—	—	—	—	—	—
83	*19*	*83*	*19*	—	—	*83*	*19*	—	—	—	—	—	—
33	*80*	*33*	*80*	—	—	*33*	*80*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1051	41	1051	41	—	—	1051	41	—	—	—	—	—	—
2	20	2	20	—	—	2	20	—	—	—	—	—	—
1	25	1	25	—	—	1	25	—	—	—	—	—	—
8081	39½	5954	11	1083	61	7037	72	1043	67½	—	—	1043	67½

Nahodi *Troškovi.*	Predrazbroj god. 1887	Pristoj…					
		god. 1887		godina predjašnjih			
				od ostanaka početnih		od nadošlica	
	fior.	fior.	novč	fior.	novč.	fior.	novč.
A. Troškovi u upravu i hranu nahodâ u Dalmaciji:							
Najam činovnikom i nadstojnicim	450	449	98	—	—	—	—
Nadnice dojiljam	264	390	84	—	—	—	—
Naknada odjeće Milosrdnicam	—	—	—	—	—	—	—
Potrebštine ureda i pisarne	30	49	58½	—	—	—	—
Nagrade i pripomoći	80	120	—	—	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—	—	—
Uzdržanje sgradjâ	—	5	—	—	—	—	—
Hrana nahodâ na dojitbu van Zavoda:							
a) *Troškovi u hranu nahodâ na dojitbu* .	—	*4526*	*78*	*19*	*70½*	—	—
b) *Oprave nahodom*	—	*120*	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u hranu . .	4500	4646	78	19	70½	—	—
Troškovi uprave u Zavodim:							
a) *Hrana nahodâ i dojilja*	*90*	*109*	*50*	—	—	—	—
b) *Liekovi*	*50*	—	—	—	—	—	—
c) *Vidarska orudja*	—	—	—	—	—	—	—
d) *Pokretnine i pokućstva*	—	*10*	*88*	—	--	—	—
e) *Postelje i oprave posteljne*	—	*1*	—	—	—	—	—
f) *Drva*	*50*	*90*	—	—	—	—	—
g) *Svieće*	*30*	*10*	*76*	—	—	—	—
h) *Pralo*	*30*	*46*	*80*	—	—	—	—
i) *Prevozarina nahodâ*	*50*	*61*	*94*	—	—	—	—
j) *Pokop*	*30*	*32*	*85*	—	—	—	—
k) *Sitni troškovi*	*10*	*3*	*97*	—	—	—	—
l) *Bogoslužbene potrebe*	—	—	—	—	—	—	—
Sbroj troškova u upravu .	340	367	70	—	—	—	—
Razni troškovi	10	—	—	—	—	—	—
Danjci i tereti	—	—	—	—	—	—	—
Skupa troškova u upravu i hranu nahoda u Dalmaciji	5674	6029	88½	19	70½	—	—

Kotarsko

bina		Izplate						Ostanci konačni					
Skupa		za god. 1887		za godine predjašnje		Skupa		od god. 1887		godina predjašnjih		Skupa	
fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
449	98	449	98	—	—	449	98	—	—	—	—	—	—
390	84	390	84	—	—	390	84	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
49	58 ½	49	58 ½	—	—	49	58 ½	—	—	—	—	—	—
120	—	120	—	—	—	120	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	—	5	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—
4546	*48 ½*	*4092*	*20 ½*	*19*	*70 ½*	*4111*	*91*	*434*	*57 ½*	—	—	*434*	*57 ½*
120	—	*120*	—	—	—	*120*	—	—	—	—	—	—	—
4666	48 ½	4212	20 ½	19	70 ½	4231	91	434	57 ½	—	—	434	57 ½
109	*50*	*109*	*50*	—	—	*109*	*50*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	*88*	*10*	*88*	—	—	*10*	*88*	—	—	—	—	—	—
1	—	*1*	—	—	—	*1*	—	—	—	—	—	—	—
90	—	*90*	—	—	—	*90*	—	—	—	—	—	—	—
10	*76*	*10*	*76*	—	—	*10*	*76*	—	—	—	—	—	—
46	*80*	*46*	*80*	—	—	*46*	*80*	—	—	—	—	—	—
61	*94*	*61*	*94*	—	—	*61*	*94*	—	—	—	—	—	—
32	*85*	*32*	*85*	—	—	*32*	*85*	—	—	—	—	—	—
3	*97*	*3*	*97*	—	—	*3*	*97*	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
367	70	367	70	—	—	367	70	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6049	59	5595	31	19	70 ½	5615	01 ½	434	57 ½	—	—	434	57 ½

Pokrajinska Zaklada dalmatinska Godina 1887

Uzroci

razlikam u izpadcim Pazbroja napram iznoscim predbrojenim.

Troškovi.

Naslov I.

Troškovi uprave

Izpalo povoljno f. 4040

Povoljno je izpalo radi manjih troškova:

na toč. 1. Službovne doznake članovom Zem. Odbora	f.	2400
„ „ 2. Služba u pisarni Odborovoj . . .	„	78
„ „ 3. Stanarine	„	750
„ „ 6. Služba gradjevna	„	314
„ „ 7. Izdavanje lista pokr. zakona . .	„	87
„ „ 8. Troškovi u Sabor Kraljevine . .	„	411
Skupa	f.	4040

Na točki 1. prištedilo se je fior. 2400 jer ciele godine 1887 ostalo prazno jedno mjesto Prisjednika kod Odbora.

Ono fior. 78 na točki 2. prištedilo se:

a) jer je preminula udovica jednog sluge, te uštedjeno mirovine	f.	100
b) manje potrebe bilo na toč. Prepisivanje, litografiranje itd.	f.	91
c) „ „ „ „ „ Dnevnice i putbine osoblju Odborovu	f.	276
d) „ „ u nabavi pokućstva	„	60
Sbroj	f.	527

napram većemu trošku sgodivšemu se:

e) Hartije, tiskanica itd.	f.	402
f) nagrade jednom privremenom slugi . . .	„	47
	f.	449
Manje troška kao gori	„	78

Manji trošak na toč. 3 odtud je, što se rokovi izplate promieniše. Najmovna pogodba 27 svibnja 1877 Br. 2040 sa Antom Cosmacendi nosila je godišnjeg najma fior. 900, izplativih unapried danom 1.im studenoga svake godine. Po novoj pogodbi 21 kolovoza 1884 Br. 49996 kod Bilježnika Pappafave bi povišena stanarina na fior. 1065 od 1.a siečnja 1888 na 10 godina; usljed česa god. 1887 Cosmacendi-u bila je podmirena stanarina samo za Studeni i Prosinac 1887, pram godišnjim fior. 900, sa fior. 150, a tim bilo manje pristojbine fior. 750.

Manji trošak od fior. 314 na toč. 6 prepisati je tomu, što cestarski vještak pokrajinski nije imao da obavi kroz godine 1887 toliko povjerenstva.

Na toč. 7 potrošilo se manje fior. 87, jer se je tiskalo manje listova pokrajinskih zakona.

Ono f. **411** na toč. Troškovi na Sabor Kraljevine manje potrošenih izpade;

a) radi prištednje jer manje potrebe, na sliedećih točkah:

od dnevnica Zastupnikom			f. 336
„ troška na brzopisce			„ 51
„ „ raznih			„ 459
		Skupa	. f. 846

b) napram višemu trošku na sliedećih točkah:

putbine Zastupnikom	f. **120**	
tiskanje saborskih spisa	„ 176	
stanaricu i porez	„ 139	435
manje troška		**411**

Naslov II.

Navrćanje boginja

Izpalo povoljno . . f. 799

jer neki navrćaoci ne prikazali kroz godinu **1887** svoje pristojbine na obistimbu i doznaku.

Naslov III.

Zaprate

Izpalo povoljno . f. 555

jer se obistinilo manje naknada god. 1887 drugim pokrajinam u Carevini radi manjeg broja zapraćenika dalmatinaca.

Naslov IV.

Kazničari

Izpalo povoljno . f. 191

jer ne prispili još računi IV. tromjeseca 1887.

Naslov IV.

Ustamba

Izpalo povoljno . f. 1501

Trošak u ustambu Oružaništva, glede stalne pristojbine, nije premašio predrazbroj.

Nego prištedilo se. . . . . f. 500

jer se nije ništa protrošilo od te svote, predračunane na stavci „Razna“.

Prištedilo se . . . . , f. 1001

na ustambi vojničkoj jer manja potreba. Kao gori f. 1501

Ustamba se je vojnika sgodila kod sliedećih Občina:

Dubrovačke sa troškom od . . . . f. 870
Risanske „ . . . . f. 10
Paštrovske „ . . . . „ 119
Tako da ukupni trošak iznese f. 999
pa sravnajuć ga sa predračunanim iznoskom od . . . . „ 2000
daje gornju prištednju od . . . . „ 1001

Naslov VI.

P r i p r e g a

Izpalo povoljno . f. 1101

a to jer se je dalo manje priprega, te i doznakà manje učinilo.

Kad se je odsjekla pristojbina god. 1887, odsjeklo se uprav koliko obistinilo i doznačilo, jer obistimba i doznaka pripcežnih troškova sgadja se obično dvi godine kasnije izza kako se je priprega podala.

Naslov VII.

P u t e v i

Izpalo povoljno . f. 2285

Prištedilo se je toliko, jer od f. 4000 odredjenih u gradnju i popravu predielnih puteva, nije se potrošilo nego f. 2000 u put Vodice-Mostine, a tim prištedilo . . . . f. 2000

Uz to na toč. 3. N a b a v a i p o p r a v a c e s t a r s k i h r a t i l a potrošilo manje. . . . . „ 270
na toč. 4. P r i p o m o ć Občinam, prištedilo se. . . . . . „ 200
Sbroj . „ 2470

Prama tomu veći potrošak na
toč. 2) Uzdržanje predielnih cesta . . . . „ 185
radi većih potreba nastavših na tim putevim.
Izpada gori ukazana poštednja od . f. 2285

Naslov VIII.

V o d e

Izpalo nepovoljno f. 150

jer radi većih potreba moralo se je više pripomoći udieliti Občinam za radje vodoredne.

Naslov IX.

B o l n i c e

Izpalo nepovoljno . 8771

Premašaji se odnose na sliedeće točke:
toč. 1. N e m o ć n i c i. Ukupni trošak kod ove je točke
iznio skupa . . . . f. 109.260
a predračunalo se . . . . „ 101.272
odtud nepovoljna . f. 7.988

toč. 2. Rodilije, pokle predrazbrojeno	f. 2500		
a potrošilo se	„ 2528		
izpalo nepovoljno		f.	28
toč. 3. Ludjaci. Za nje predrazbrojeno	f. 26.926		
a završilo sa troškom od . .	„ 21.940		
premašilo		„	2.014
toč. 5. Mirovine bilo je predrazbrojeno	f. 2872		
a potrošilo se . .	„ 2889		
dakle više		„	17
Skupa nepovoljna izpadka		„	10047
Odbiv prištednje na			
toč 4. Nahodi. Sravna li se trošak od	f. 44.660		
sa svotom predrazbrojenom od . . .	„ 45.936		
ima prištednje		„	1276
Tim nepovoljno spada na		„	8.771

Premašilo je fior. 7988 na toč. 1) Nemoćnici, stoga je jer u Bolnicu Šibensku pristupio veći broj sifilitikâ, a za nje Država nadoknadila odredbinu pogodnu, kakvu bi dužne bile naknaditi Obćine pripadnosti, pa razlika visija od pogodne odredbine sva pade na pokrajinsku zaklada.

Osim toga potrošilo se više, jer zaklonilo se u Bolnice više stranaca, kao što će se viditi da se je od njih i dobilo više naknade.

Trošak na točki Nemoćnici g. 1887 iznio je	f.	109260
a godine 1886 iznese	„	94509
dakle 1887 iznio više .	f.	14751

a poglavito radi manjeg broja škrljevitika u Bolnicam.

Toč. 2. Rodilje. Premašio trošak fior. 28 stoga, jer je god. 1887 ušlo više njih u Bolnice dalmatinske.

Godine 1887 potrošilo se skupa	f.	2528
napram trošku godine 1886 od	„	2822
god. 1887 manje .	f.	294

Toč. 3. Ludjaci. Poskočio je na ovoj točki trošak od f. 2014, jer je nedvoljna svota predrazbrojena, dočim ušlo u Ludnicu Šibensku više ludjaka nego se je mislilo.

Godine 1887 potrošilo se	f.	23.940
a godine 1886	„	22.837
god. 1887 dakle više .	„	1.103

Toč. 4. Nahodi. Kod podtočaka „Troškovi uprave“ i „Dojitbine“ preštedilo se skupa f. 1276.

Trošak na Nahode godine 1887 iznese	„	44660
a godine 1886 bio iznio	„	44873
dakle godine 1887 manje .	f.	213

Toč. 5. Mirovine. Pri ovoj točki se premašilo f. 17
radi mienâ u stanju umirovljenikâ.
U mirovine potrošilo se godine 1886 . . . . f. 2995
a godine 1887 . . . . „ 2889
dakle ove manje „ 106

Naslov X.

Pripomoći obrtom i zanatom

Izpalo povoljno . „ 1050

Potrošak u nautične podporine odgovara iznosku od f. 600 predbilježenih u predrazbroju, jer su se godine 1887 udielile sve četiri podporine zabilježene na toj točki.

Na toč. 2. Podporine dvojici gojenaca, da se u zanatu usavrše, potrošilo se samo fior. 150 a tim prištedilo se . f. 750
za promicanje lončarstva ništa se potrošilo nije, već prištedila ciela svota od . . . . „ 300
ukupne dakle prištednje . f. 1050

Naslov XI.

Pripomoći književne

Izpalo povoljno . f. 400
jer se nije udielila nikakva pripomoć, te ciela svota prištedjena.

Naslov XII.

Učione

Izpalo povoljno . f. 14.987
usljed uprave sa dvima zakladami, pokrajinskom učionskom i mirovinskom Učitelja, kojim pokrajinska doprinaša.

Toč. 1 Doprinesak učionskoj zakladi
predračunan . . . . f. 122.892
iznio je . . . . „ 108.261
te se pristedilo . f. 14.631

Toč. 2. Doprinesak uč. mirovinskoj zakladi
predračunan . . . . f. 14598
iznio . . . . „ 14.242
pristedjena . . . . f. 356
Skupa kao gori . . „ 14.987

Naslov XIII.

Pokrajinski dug

Toč. 1 Zajam 1883, predračunana na fior. 19195 ukazala je troška fior. 18481 dakle prištednje . f. 714
Toč. 2. Zajam 1886 predrazbrojeno fior. 16,996 a potrošilo se fior. 13843, dakle prištedilo f. 3153
odtud ukupna prištednja . f. 3867

Razlike se odnose ua sliedeće podredjene točke:

a) od toč. 1 Zajam 1883:

Godišbina u dobiti i utrnuće iznila je troška . . . . f. 16.494
prama predrazbrojenim . . . . „ 17.710
tim je prištedjeno . . . . f. 1.216
Biljegovina na coupons iznila je f. 321,
napram predrazbrojenim . . „ 325
prištednje . . . . f. 4
Sbroj „ 1.220

Naprotiv iznosak dohodarine III. reda i prireza predrazbrojen na f. 1160, iznio fior. 1631, tim je premašio f. 471:—
U „Ine troškove“ ništa predračunano, troška . „ 35:—
Skupa . „ 506
te po tom toč. 1 Zajam 1883 ukaza prištednje . . . f. 714

b) od toč. 2 Zajam 1886:

potrošeno u dobiti i utrnuće . . . . f. 13.245
napram predbrojenim . . . . „ 15.793
prištedjeno . . . . f. 2.548

U dohodarinu III. razreda potrošilo se 557
dakle manje . . . . „ 562
jer se predračunalo f. 1119.
Predračunalo se u biljegovine na coupons „ 84
a potrošilo se . . . . „ 41
čim se prištedilo . . . . „ 43
po tom prištednja na toč. 2. Zajam 1886 izpada na . f. 3.153

Naslov XIV.

Razna

Izpalo povoljno . f. 385
jer slučajnih troškova manje bilo.

Prihodi

Naslov I.

Vlastiti dohodci pokr. zaklade

Izpade povoljno . f. 107

Dobiti Obveznica vlastitih pokr. Zaklade iznesoše samih fior. 602 mjesto predračunanih f. 603, tim manje . „ 1
Naprotiv postiže se izpadka povoljna . . . . „ 108
na toč. Dobiti na cienah prodaje, a to uprav dobiti što je Občina Sibenska platila na obroku ciene od prodaje stare Bolnice.
Stoga kao gori povoljno . . . . f. 107

Naslov II.

Dohodci Bolnicâ

Izpalo povoljno . f. 952

odnosno:

toč. Nemoćnici	f. 1017
dočim toč. Nahodi premaši	„ 65
kao gori	„ 952

Na toč. *Nemoćnici* postiglo se više fior. 1017, jer dale više stanarine, najmovi i dohodci zemalja.

Druge točke podredjene toč. Nemoćnici ukazaše neznatnih razlika prama svotam predrazbrojenim, izuzam „Danjci", koji su se predmnievali na f. 3800, kad tamo ne iznesoše nego fior. 2657; a toč. „Razna" mjesto fior. 70 dala samo fior. 8.

Podredjene točke od toč. Nahodi ostadoše izpod svota predračunanih, jer „Blago Djelo" doprinilo fior. 256, a računalo se na fior. 320.

Naslov III.

Naknade bolničkih troškova

Izpadak povoljni f. 5165

od kojih

na toč. Nemoćnici	„ 3625
„ „ Ludjaci	„ 1740
Skupa	f. 5365
Odbiv nepovoljna kod Nahoda . .	„ 200
Ostaje ukupnog povoljnog izpadka od .	f. 5165

Ovo se odnosi na sliedeće podredjene točke:

a) Naknade bolnika plaćaoca, predračunane na f. 1200 iznesoše		f. 2499
dakle više		„ 1299
b) Naknade od Občina predračunane na fior. 53271. iznesoše f. 53963, dakle više		„ 692
c) Naknade od inih Pokrajina, predračunane na fior. 2000 završiše sa prihodom fior. 3753, dakle sa više . . .		„ 1753
Skupa		f. 3744
Odtud odvadiv manje utjerano sa pod-točaka:		
d) Naknade za uznike političke i zločinstvene . .	f. 71	
e) „ od inostranih država	„ 48	
		„ 119
ostaje više prihoda		f. 3625

Nastade povoljna izpadka, jer u Bolnice udje više bolnika plaćaoca i više pripadnika inih Pokrajina Carevine; dočim nepovoljna nastade, jer ušlo manje uznika i inostranaca. Na pod-točki „Naknade Občina dalmatinskih" povoljni izpadak f. 692 ukaza se usljed konačnih obistimba tromjesečnih popisnica troškova bolničkih na teret Občinam.

Fior. 1740 povoljnih na toč. Ludjaci postiže se usljed većeg uneska od plaćaoca.

Na pod-točki „Naknade za ludjake plaćaoce" predračunalo se	f.	2900
a utjeralo	„	4576
Više	f.	1676
Na pod-točki „Naknade od Občina dalmatinskih predračunalo se f. 12.844 a utjeralo f. 12.875, dakle više . .	„	31
Pot-točka „Naknade od inih pokrajina" iznese više od predrazbroja	„	33
Čim povoljni izpadak ukupni, kao gori	f.	1740

Na toč. Nahodi izpadene povoljno f. 200, jer kroz godinu 1887 ne doprle na obistimbu popisnice naknada za nahode inokrajne.

Naslov IV.

Naknade zapratnih troškova

Izpalo povoljno . f. 218

stoga jer god. 1887 zapratilo se iz Dalmacije više pripadnika inih Pokrajina, te više i naknade.

Naslov V.

Pokr. Prirez izravnim porezom

Izpalo nepovoljno . f. 68

stoga što je spala pristojbina državnih izravnih poreza.

Pokrajinski prirez proračunan na f. 216.580 doprao je do f. 216.512, a pobralo se i ušlo je u pokrajinsku zakladu preko godine 1887, od iste i od predjašnjih godina, skupa f. 231.112.— Pristojbina državnih poreza uzeta temeljem porizu, bila je od fior. 637.000, kad tamo doprla samo do f. 636.799.47, a to sa prirezom od 34 po sto daje fior. 216.512, a nije fior. 216.580.

Naslov VI.

Pokr. Prirez potrošarini

Izpalo povoljno . f. 13.087

Mjesto predračunanih f. 121.157 dobila se na ovoj točki pristojbina od f. 134.244, a to f. 4184 više neg se je dobilo na istoj točki god. 1886 prama ondašnjoj ukupnoj pristojbini od fior. 130.060.

Godine 1887 i za predjašnje godine pobralo se skupa fior. 134.244, dočim godine 1886 je fior. 142.625.

Naslov VII.

Uvozarina

Izpalo povoljno . f. 4519

jer se godine 1887 unilo u Dalmaciju više piva, rakije i osladjene žeste. Ova točka, predračunana na fior. 18.779, na svrhi iznila je f. 23.298, a utjerbe i za predjašnje godine iznesoše fior. 23.298, dočim god. 1886, iznile fior. 21.630, dakle iznesoše fior. 1668 više.

Naslov VIII.

Razna

Izpalo nepovoljno . f. 423

Radi manjih slučajnih prihoda i dobiti na predujmove udieljene vlastnikom kuća unajmljenih Oružništvu.

Naknade troškova

Izpalo povoljno . f. 4

Nastade usljed slučajnih naknada neodbivenih od troškova.

Zaključba

Kako je kazano na Tablici IV. godina je 1887 završila

pretičkom	f.	41.094
mjesto manjka predrazbrojena od	f.	4.707
te povoljno izpalo	f.	45.801

a to jer se potrošilo manje fior. 22.240, i utjeralo više fior. 23.561.

Takovi izpadak nastade dielom radi znatnih prištednja pri mnogim točkam razhoda, usljed manjih troškova, ukupno fior. 31.161, odkud odbiv premašaj na točki IX. Bolnice od f. 8.771 i od f. 150 na točki V o d e, postigao se pri troškovim ukupni povoljni izpadak od fior. 22.240 napram predrazbroju.

Izuzam naslovâ „Prirez izravnim porezom“ i „Razna“, sa f. 68 manjka, i odnosno fior. 423, dojedan drugi naslov prihoda prenaši predrazbrojene svote, ukupno fior. 24.052, te ukazuje se povoljna izpadka fior. 23.561.

Sravnajući se pravi prihodi sa pravimi troškovi kod pojedinih naslova predrazbroja, uvidja se da blagajna na podmiru troškova godine 1887 i predjašnjih godina, pa i pridošlica što se imalo izpatiti

godine 1887 imala je potrebštine	f.	392208
a za utrnuće pok. Zajma 1883 i 1886	„	13100
Skupa	f.	405308

dočim prihodi tekući i ostanci na naslovim predrazbroja

unesoše ukupni iznosak od . . . . f. 475.258
tako da prihodi nadmašiše troškove . . . . f. 69.950

Kako bi dokazano u uzrocim razlikâ kod Pazbroja godine 1886.e, po stanju imovnom i dugovnom svrhom rečene godine ukazalo se je čiste imovine . . . . f. 653.067
a ta, kad se je odvadila vriednost baštine (nepokretnina, daća, doprineska, glavnica, obveznica) od . . . . . f. 851.249
pretvarala se u čistu konačnu dugovinu od . . . . f. 198.182

Godine 1887.e tablica III, koja kaže stanje imovno i dugovno, svrhom iste godine ukazuje čiste konačne imovine . . . . f. 710.680
pa odvadiv vriednost baštine, koja po tablici III. i XI iznosi . . . . f. 844.336
pretvara se u konačnu čistu dugovinu od . . . . . f. 133.656

dakle prama godini 1886.oj konačna čista dogovina obalila se . . . . f. 64.526

Taj odrestak konačne čiste dugovine tumači se sliedećim

Sravnanjem imovina i dugovina konačnih
odvadiv vriednest baštinskih bića.

	1886	1887	Povišak konačnog bića	Smanjak konačnog bića
	fiorina V. A.			
a) Ostanci imovni				
Prihodi po naslovim predrazbroja	67644	62590	—	5054
Prihodi prometni po predujmovim i pripomoćim povratnim .	182095	272832	90737	—
Sbroj prihoda utjerivih .	249739	335422	85683	—
Pretičak blagajni konačni .	33056	12403	—	20653
Sbroj imoviuâ .	282795	347825	65030	—
b) Ostanci dugovni				
Troškovi po naslovim predrazbroja	15761	32355	—	16594
Razhodi prometni po ostavam i privremenim prihodim povratnim	6516	3526	2990	—
Sbroj izplata izpunivih .	22277	35881	—	13604
Dug pokrajinski 1883 utrniv u 25 godina	233700	227600	6100	—
„ „ 1886 „ 25 „	225000	218000	7000	—
Sbroj dugovina .	480977	481481	—	504
Dugovina konačna čista .	198182	133656	64526	—

Iznosak novca potrebita na podmiru fior. 35.881 dugovnih ostanaka pokriven je preobilato konačnim pretičkom blagajničkim od fior. 12.403 a razlika od fior. 23.478 pokriti će se svagdjernom utjerbom ostanaka imovnih i ako se neće lasno i brzo utjerati po cielo. Nije dakle potrebito za to financijalnog providjenja.

Br. 2865.

(Prilog 5).

Visoki Sabore!

Zemaljski Odbor ima čast podnieti na pretres i odobrenje Proračnn *Pokrajinke Poljodjelske Zaklade* za godinu 1890.

Proračun je sastavljen na temelju faktičnih izpadaka god. 1888, toliko u potrebštini, koliko u pokriću. Trošak pod stavkom 8 odmjeren je paušalno, i služi nekako na izjednjačenje skupnog troška sa dohodkom.

Zadar, 28 Lipnja 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Klaić.

Predrazbroj zaklade „**Pokrajinsko Poljodjelstvo**“ god. 1890.

		Iznosak posebni	Iznosak ukupni
		fiorina	A. V.
	Potrebština		
1	Troškovi uprave		220
	Troškovi zavodni:		
2	Troškovi pokr. poljodjelskog Vieća	400	
3	Pripomoći poljodjelskim Zadrugam	200	
4	Pripomoći osobite	700	
5	Plaće i doplate lugarom i poljarom	4500	
6	Pripomoć poljodjelskoj učioni u Gružu	1700	
7	Pripomoći u pošumitbu i uredjenje bujica	4000	
8	Pripomoći u poljodjelske poboljšice i slučajno na uglavničenje	5000	
			16500
	Sbroj potrebštine .		16720
	Pokriće		
	Prihodi baštine:		
1	Dobiti iz javnih papira	4938	
2	Dobiti sa glavnicâ na zajam	2	
	Prihodi zavodni:		
			4940
3	Globe od šumarskih prekršaja		11780
	Sbroj pokrića .		16720

Razjasnjenja predrazbroju.

Potrebštine.

Stav. 1. Naslov troškovi uprave f. 220.

Taj iznosak ne nosi nego same tiskanice potrebite u šumarske posle.

God.	1886	potrošilo se . . .	f.	209
„	1887	„ „ . . .	„	241
„	1888	„ „ . . .	„	219

Srednjega troška f. 223, a zaobljeno f. 220.

Naslov Troškovi zavodni.

Stav. 2. Troškovi pokr. poljodjelskog Vieća fior. 400.

Ovaj trošak namienjen je u putbine i dnevnice dvama članovom Vieća nestojnikom u Zadru; a to putbine jednomu iz Splita u Zadar i obratno fior. 13:68, a 4 dnevnice po fior. 4 = fior. 16, skupa fior. 29:68; pa drugi put isto, svega fior. 59:36: — drugomu putbine iz Dubrovnika u Zadar i obratno fior. 27:96, kočije od Dubrovnika do Gruža fior., 2:10, šest dnevnica po fior. 4 svaka fior. 24, skupa fior. 54:06, a toliko za drugi put, svega fior. 108:12; uz to u povjerenstvene svrhe fior. 200, a sitnih troškova fior. 32:52.

Stav. 3. Pripomoći Poljodjelskim Zadrugam f. 200.

Pripomaga se dvama Družtvom, Zadarskomu i Dubrovačkomu, godišnje svakomu f. 100.

Stav. 4. Pripomoći osobite f. 700.

Da se pripomogne podučavanju podkovačâ u Sinju, učenikom poljodjelstva za putbine i u slične svrhe

Stav. 5. Plaće i doplate lugarom i poljarom f. 4500.

Taj iznosak odgovara postojećoj plaći 8 šumara i u pripomoć Občinam da uzdrže lugare i poljare.

Stav. 6. Pripomoć poljodjelskoj učioni u Gružu f. 1700.

To je usljed saborskog zaključka god. 1885, 1887 i 1888.

Stav. 7. Pripomoći u pošumitbu i uredjenje bujica f. 4000.

Predračunanih f. 4000 služe jedino za pošumitbu u Dalmaciji i za uredjenje potokâ.

Stav. 8. Pripomoći u poljodjelske poboljšice i slučajno uglavničenje f. 5000.

Obzirom na potrebe poboljšica i svrhom da se promakne poboljšanje poljodjelsko u nekih kotarih Dalmacije.

Pokriće

Naslov „Dohodci baštine“.

Stav. 1. Dobiti iz javnih papira f. 4938.

Zaklada „Pokrajinsko Poljodjelstvo“ posjeduje f. 78.600 u Obveznicâ pokrajinskog Zajma na 5 po sto, koje daju . . . . f. 3930

f. 2100 Zajma Lutrija 1860 na 4 po sto. . . . . „ 84

f. 22000 Obveznicâ ujedinjenog Državnog Zajma na 4.20 po sto . . . . . . „ 924

Skupa . f. 4938

Stav. 2. Dobiti od glavnica na zajam f. 2.

Ovo se predračunava kao dobit od jednog ostanka duga, kad prie nebi bio povraćen cio dug.

Naslov „Prihodi zavodni“.

Stav. 3. Globe šumarske f. 11.780.

Obzirom na zadnji faktični izpadak.

Br. 2545.

(Prilog 6).

Visoki Sabore!

Časti se Zemaljski Odbor podnieti na pretres i odobrenje Proračun *Mirovinske učiteljske* Zaklade za god. 1890.

Troškovi su predvidjeni na	fior.	28,041
za god. 1889 odobreno je	„	25,494
dakle za god. 1890 više	„	2,547

Uzrok povišenju kao vazda jest umnožanje umirovljenih učitelja.

Redoviti dohodci Zaklade predloženi su na	fior.	9,663
odobreno je za god. 1889	„	9,836
dakle ovog puta manje	f.	173

Manjak, koji se ima pokriti doprineskom iz Zemaljske Zaklade, i koji proizvire od razlike medju troškom i dohodkom, iznosi . . . . fior. 18.378
i veći je od onoga odobrena za god. 1889 za . . . . fior. 2,720
tojest za sbroj troška sa manjim dohodkom.

Zadar, 28 Lipnja 1889.

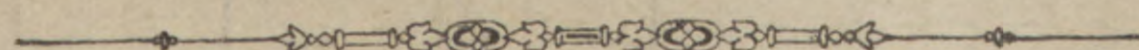
Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić.

Predrazbroj

za god. 1890

Zaklade „Mirovine pučkim Učiteljem“

Potrebština

Redni broj		Za godinu 1890	Prama godini 1889	Potrebština 1890 jest viša	Potrebština 1890 jest manja	
		fiorinâ A. V.				
1	Troškovi uprave	10	10	—	—	na 1). Tiskanice i druge slučajne
	Troškovi zavodni:					
2	Mirovine učiteljem i učiteljicam . . .	22644	20788	1856	—	na 2-8 Po Prilogu I.
3	Mirovine slugam	150	—	150	—	
4	Mirovine udovicam učitelja	3210	2810	400	—	
5	Mirovine udovicam slugâ	77	77	—	—	
6	Mirovine sirotam	113	113	—	—	
7	Pripomoći za odgoj	352	211	141	—	
8	Milostinje	985	985	—	—	
	Sbroj .	27531	24984	2547	—	
	Skupa troškova (1—8) .	27541	24994	2547	—	
9	Novac uloživ na povišenje glavnice .	500	500	—	—	na 9). Na napredak zaklade
	Sbroj potrebštinâ (1—9) .	28041	25494	2547	—	

Pokriće

Redni broj		Za godinu 1890	Prama godini 1889	Pokriće 1890 jest više	Pokriće 1890 jest manje	
		fiorinâ A. V.				
	Dohodci baštine					
1	Od državnih Obveznica . . . . . . (Prihod u notah od fior. 33,650)	1413	1086	327	.—	Od 1-6 V.i Prilog II.
	Dohodci zavodni:					
2	Odredbine na plaćah učiteljâ i učiteljicâ	3500	3500	—	—	
3	Umetci najmovni radi praznih služba .	1500	2000	—	500	
4	Dobitak iz prodaje učionskih knjiga . .	700	700	—	—	
5	Globe radi zanemarena pohadjanja učionâ	350	350	—	—	
6	Odredbine na ostavštinah	2200	2200	—	—	
	Skupa .	8250	8750	—	500	
	Svega dohodaka (1-6)	9663	9836	—	173	
	Prama potrebštini od	28041	25494	—	—	
	Nastaje manjak koji će se podmiriti					
7	Doprineskom iz pokrajinske Zaklade .	18378	15658	2720	—	
	Sbroj pokrića (1-7)	28041	25494	2547	—	

Zaklada „Mirovine pučkim učiteljem".

Prilog I. Predrazbroju za godinu 1890.

TROŠKOVI

Izkaznica potrebštinâ u mirovine i stanje umirovljenikâ.

	Broj osoba umirovljenih	Mirovine učiteljem i učiteljicam		Mirovine slugam		Mirovine udovicam učitelja		Mirovine udovicam slugâ		Mirovine sirotam		Pripomoći za odgoj		Milostinje	
		fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.	fior.	novč.
Stanje po Predrazbroju 1889 . .	112	20788	07½	—	—	2809	63	76	75	112	50	210	79	985	31
Prestadoše uživati mirovinu (Stavke 9, 45 i 66) . .	3	1151	90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ostaje .	109	19636	17½	—	—	2809	63	76	75	112	50	210	79	985	31
Povišenje mirovina dodatno udieljenih (Stavke 65, 67, 68, 98, 99, 100, 101).	—	112	57	—	—	—	—	—	—	—	—	43	36	—	—
Skupa .		19748	74½	—	—	2809	63	76	75	112	50	254	15	985	31
Nove mirovine kasnije doznačene (Stavke 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 94, 95, 107, 108).	12	2895	10	150	—	399	99	—	—	—	—	98	34	—	—
Stanje danom 22 svibnja 1889 .	121	22643	84½	150	—	3209	62	76	75	112	50	352	49	985	31
Potrebština (fior. 27,531).		22644	—	150	—	3210	—	77	—	113	—	352	—	985	—

Redni broj	Prezime i ime	Iznosak godišnji fior.	novč.	Odluka kojom bi doznačena mirovina	PRIMJETBE
	Mirovine učiteljem i učiteljicam				
1	Vranković Jakov	420	—	Br. 3006 20/12 1872	
2	Godoj Frane	445	71	„ 3448 10/12 1874	
3	Vuletić Dujam	133	33	„ 4046 12/12 „	
4	Kurelić Ante	560	—	„ 397 27/12 „	
5	Milasinović Franka	320	—	„ 608 6/02 1875	
6	Franceski Ipšić Marija . . .	224	—	„ 61 9/3 „	
7	Zanoni Dimitri Frane . . .	382	85	„ 1910 2/3 1876	
8	Forti Tereza	440	—	„ 1392 15/5 „	
9	Marinović Marko	116	66	„ 393 26/2 1877	
10	Suhor Ivan	670	—	„ 1745 4/7 1878	
11	Duplancić Antica	360	—	„ 147 20/3 1879	
12	Puović Ruže	158	66	„ 2138 3/9 „	
13	Vojnović Florio Ante . . .	610	—	„ 2471 8/11 „	
14	Nikolić Luka	710	—	„ 66 28/11 1880	
15	Oparenović Vicko	300	—	„ 1652 11/6 „	
16	Mihović Mate	250	—	„ 1652 11/6 „	
17	Toso Marko	150	—	„ 1852 11/6 „	
18	Domančić Ante	350	—	„ 1404 12/6 „	
19	Righi Ante	182	86	„ 1717 11/8 „	
20	Stefani Božica	146	28	„ 1127 14/8 „	
21	Martinović Elizabeta . . .	257	14	„ 2934 14/9 „	
22	Gnalo Dijana	120	—	„ 3090 19/10 „	
23	Petrović Ivan	144	—	„ 2904 21/11 „	
24	Galasso Elizabeta	385	—	„ 4357 4/1 1881	
25	Batistić Nikola	144	—	„ 1299 3/5 „	
26	Britvić Luigji	385	—	„ 727 29/5 „	
27	Čipin Frane	415	—	„ 1230 15/7 „	
28	Obuljen Petar	212	14	„ 1573 17/7 „	
29	Lujak Vinko	150	—	„ 1694 24/8 „	
30	Zufić Andrija	275	—	„ 1849 20/1 „	
31	Plancić Jozip	182	85	„ 3972 9/2 „	
32	Gutt Marijana	100	—	„ 3969 18/3 „	
33	Maroli Petar	660	—	„ 482 1/4 „	
34	Cippico Nikola	300	—	„ 597 4/8 „	
35	Tocilj Frane	165	—	„ 1363 4/11 „	
36	Midžor Petar	365	71	„ 1751 28/3 1883	
37	Macchiedo Jerko	285	71	„ 3209 7/8 „	
38	Meneghello Frane	321	43	„ 1188 8/8 „	
39	Kukuljica Pavao Ante . .	128	33	„ 1247 6/9 „	
	Prinos .	12227	66		

Redni broj	Prezime i ime	Iznosak godišnji fior.	novč.	odluka kojom bi doznačena mirovina			PRIMJETBE
	Prenos .	12227	66				
40	Karković Ivan Frane . . .	102	66 1/2	„ 1750	1/10	„	Na 65). Povišena mirovina od fior. 240 na fior. 300 odlukom 12/2 1889 Br. 4958.
41	Nani Augustin	760	—	„ 2570	12/12	„	
42	Kalogerà Božidar	340	—	„ 3783	25/2	1884	
43	Granić Mandalina	317	71	„ 3781	27/3	„	
44	Vusio Jerko	198	33	„ 1630	8/7	„	Na 67). Povišena mirovina od fior. 120 na fior. 134 Odlukom 20/2 1889 Br. 245.
45	Ivulić Ante	325	—	„ 1666	18/7	„	
46	Gluščević Ante	87	50	„ 2186	18/9	„	
47	Bržesina Marić Jakovica . .	93	33	„ 584	26/2	1885	
48	Marinković Dominik . . .	321	43	„ 423	12/3	„	
49	Mazzocco Jozip	340	—	„ 1055	22/5	„	Na 68). Povišena mirovina od fior. 308:57 na fior. 347:14 odlukom 10/12 1888 Br. 4552.
50	Kovačević Andrija	231	43	„ 972	23/5	„	
51	Peršić Filomena	183	42	„ 1726	27/8	„	
52	Gospodnetić Janpetar . . .	180	—	„ 2113	22/9	„	
53	Jelić Dražoević Juraj . . .	140	—	„ 2907	2/1	1886	
54	Batistić Marko	371	43	„ 2786	25/1	„	
55	Foretić Jakov	231	42	„ 4103	26/1	„	
56	Ljubić Dominik	462	85	„ 2914	22/4	„	
57	Vukotić Juraj	128	33	„ 1689	21/6	„	
58	Diana Petar	240	—	„ 1795	19/8	„	
59	Pezelj Mate	720	—	„ 2902	16/9	„	
60	Lovrović Zakarija	282	85	„ 2904	23/9	„	
61	Luzzi Nani Angjelina . . .	93	33	„ 3462	21/11	„	
62	Allegretti Nikola	231	42	„ 4647	5/2	1887	
63	Šarić Petar	87	50	„ 240	6/2	„	
64	Alačević Nikola	150	—	„ 1833	6/7	„	
65	Kačić-Terzić Ante	300	—	„ 3333	20/9	„	
66	Radić-Lušić Marija . . .	120	—	„ 4104	11/12	„	
67	Rajčević Ure	134	—	„ 471	8/2	1888	
68	Burmac Lovre	347	14	„ 1197	2/4	„	
69	Maroević Frane	347	14	„ 4150	13/11	„	
70	Mazzocco Jele	133	33	„ 4182	13/11	„	
71	Fabbrio Ivan	667	50	„ 4396	10/12	„	
72	Petravić Nikola	404	28	„ 4866	20/12	„	
73	Rašica Šimun	680	—	„ 5072	31/12	„	
74	Verzotti Grgo	392	85	„ 218	9/3	„	
75	Novak Ivan	270	—	„ 1309	29/4	„	
	Skupa .	22643	84 1/2				
	Mirovine slugam.						
76	Puppa Jozip	150	—	„ 2086	14/6	1888	Nova mirovina

Redni broj	Prezime i ime	Iznosak godišnji fior.	novč.	Odluka kojom bi doznačena mirovina	PRIMJETBE
	Mirovine udovicam učiteljâ.				
77	Stazić Boschi Tereza . . .	333	33	Br. 3006 28/12 1872	
78	Brusina Degan Jozica . . .	140	—	„ 3006 „ „	
79	Kurir Giovannizio Viktorija .	122	50	„ 3006 „ „	
80	Skoršur Marija	105	—	„ 3006 „ „	
81	Kirigin Katarina	133	33	„ 3966 19/12 1874	
82	Dorkić Micheli Marija . . .	233	33	„ 726 3/4 1875	
83	Andreis Angjelini Marija . .	100	—	„ 1456 28/5 „	
84	Pokorni Usmiani Jozica . .	100	—	„ 1780 21/6 1878	
85	Matulović Angjelija . . .	122	50	„ 152 15/2 1880	
86	Pavlović Katarina	126	66	„ 821 31/3 1881	
87	Kurir Katarina	168	—	„ 1099 4/6 1884	
88	Scalco Jela	116	66	„ 1355 18/9 1885	
89	Kovačević Veronika . . .	220	—	„ 1196 22/4 1886	
90	Skoršur Jeričević Perina . .	173	33	„ 2481 29/6 1887	
91	Gvozdenović Margarita . .	146	66	„ 4687 9/1 1888	
92	Midoleo Ruža	220	—	„ 936 17/3 „	
93	Kalinić Benedikta	248	33	„ 936 „ „	
94	Rubčić Anka	196	66	„ 5066 8/1 1889	Nova mirovina
95	Mihočević Anka	203	33	„ 3270 1/9 1888	„ „
	Skupa .	3209	62		
	Mirovine udovicam slugâ.				
96	Devecchi Katarina	76	75	Br. 3006 28/12 1872	Kao god. 1889
	Mirovine sirotam.				
97	Družeić Ivan	112	50	Br. 260 26/2 1878	„ „ „
	Pripomoći za odgoj.				
98	Jeričević Jerko	32	50	Br. 1196 22/4 1886	Povišeno od fior. 21:66
99	Jeričević Tereza	32	50	„ „ „ „	na fior. 32:50 odlukom
100	Jeričević Vicko	32	50	„ „ „ „	4/8 1888 Br. 2969.
101	Jeričević Ivan	32	50	„ „ „ „	
102	Kalinić Jozip	24	83	„ 936 17/6 1888	
103	Kalinić Ane	24	83	„ 936 17/3 1888	
104	Kalinić Ante	24	83	„ „ „ „	
105	Kalinić Vjekoslava	24	83	„ „ „ „	
106	Kalinić Marija-Tereza . . .	24	83	„ „ „ „	
107	Rubčić Aleksander	49	17	„ 5066 8/1 1889	Nova pripomoć
108	Rubčić Ivan	49	17	„ „ „ „	„ „
	Skupa .	352	49		
	Milostinje.				
109	Brusina Marija	30		Br. 3006 28/12 1872	
110	Čukić Marijana	50		„ „ „ „	Kao god. 1889

Redni broj	Prezime i ime	Iznosak godišnji		Odluka kojom bi doznačena mirovina	PRIMJETBE
		fior.	novč.		
111	Plakuta Ane	31	50	„ „ „ „	
112	Bronjara Vicko	100	—	„ 3078 14/1 1873	
113	Brusina Adela	17	—	„ 3762 12/11 1875	
114	Skoršur Marijana	30	—	„ 3728 23/11 „	
115	Berlanga Ante	165	—	„ 2337 26/8 1880	
116	Lukinović Špiro	180	—	„ 2940 10/10 1881	
117	Paštrović Katarina	60	—	„ 3593 20/11 1883	
118	Ružević Nikola	116	66	„ 2327 24/7 1884	
119	Ljubić Katarina	40	15	„ 1852 21/8 1885	
120	Marinović Trifo	52	50	„ 73 20/1 1887	
121	Mravak Ljubica	112	50	„ 72 „ „	
	Skupa .	985	31		Kao god. 1889

Zaklada „Mirovine pučkim učiteljem

Prilog II. Predrazbroju za godinu 1890.

DOHODCI

Broj redni		Iznosak: Predrazbrojen za 1890	Iznosak: odobren za 1889	OPAZKE
	I. Dohodci baštine.			
1	Od državnih Obveznica . .	1413	1086	na 1). Nabavom novih Obveznica, one skupa iznose fior. 33.650 pisane vriednosti.
	II. Dohodci zavodni			
2	Odredbine na plaćah učiteljâ i učiteljicâ	3500	3500	na 2). Kao god. 1889.
3	Umetci najmovni radi praznih služba	1500	2000	na 3). Predmnievajuć da će se mnoga mjesta popuniti, predrazbraja se samo fior. 150.
4	Dobit prodajom učionskih knjiga	700	700	na 4). Kao godine 1889.
5	Globe radi nemarna pohadjanja	350	350	na 5). Kao god. 1889.

Broj redni		Iznosak predrazbrojen za 1889	Iznosak odobren za 1888	OPAZKE
6	Odredbine na ostavštinah .	2200	2200	na 6). Kao god. 1889.
	III.			
7	Doprinesak iz pokrajinske Zaklade	18378	15658	na 7). Nedotičak Mirovinske Zaklade nastavši od prave potrebštine od . . . fior. 27541 napram ukupnom dohodku od . . „ 9663 iznosi . . . . „ 17878 Da bi napredovalo uglavničenje i tim se učvrstila Mirovinska Zaklada, nadodano je . . . . . fior. 500 s toga predrazbraja se Doprinesak iz pokrajinske Zaklade . . . fior. 18378

Br. 2827.

(Prilog 7).

Visoki Sabore!

Čast je Zemaljskome Odboru podnieti na odobrenje Proračun *Pokrajinske Učionske Zaklade* za god. 1890, sastavljen po C. K. Pokrajinskome Učionskome Vieću.

Proračunu je dodan izkaz sa razjasnjenjem, toliko glede podmire, koliko glede troškova, i prilogâ (4 podmire, 13 troškova).

Troškovi za god. 1890 predloženi su na	f.	296.548
odbreno je za god. 1889	„	285.018
dakle više	f.	11.530

Uzrok tome povišenju ima se, kako svake godine, poglavito pripisati povišenju petogodišnjih doplata, i najmovina za učionske sgrade.

Dohodci proračunani su za god. 1890 na	f.	148.401
za god. 1889 na	„	148.169
dakle veće	f.	232

S razloga navedenih u dvie zadnje godine, Zemaljski Odbor drži da će trošak i dojduće godine izpasti manji od predvidjenog po C. K. Pokrajinskome Učionskome Vieću; i predlaže s toga da se od svote ukupnoga troška odbije paušalno fior. 2.000, tako da skupni troškovi uvršteni budu u Proračun sa . . . . f. 294.548

Na taj način manjak koji se ima pokriti doprineskom iz Pokrajinske Zaklade iznieti će	f.	146.147
i prama onome odobrenu za god. 1889 na	„	136.849
veći je za	f.	9.298

Zadar, 28 Lipnja 1889.

Predsjednik

Vojnović.

Izviestitelj

Klaić.

Predrazbroj Pokrajinske Učionske Zaklade“ Kraljevine Dalmacije za godinu 1890.

Naslov		Predloženo za godinu 1890	Odobreno za godinu 1889	Za godinu 1890 više	Za godinu 1890 manje
		Austrijske Vriednosti			
	Potrebština				
I.	Troškovi uprave	700	700	—	—
II.	Beriva učiteljskog osoblja	215282	208078	7204	—
III.	Troškovi učionski	67875	66869	1106	—
IV.	Pripomoći privatnim učionam	7591	6851	740	—
V.	Troškovi u odgoj učiteljâ	2000	2000	—	—
VI.	Troškovi u učiteljske skupštine	2500	2500	—	—
VII.	Ini troškovi	600	600	—	—
		296548	287498	9050	—
	Paušalni Odbitak	2000	2480	480	—
	Svega	294548	285018	9530	—
	Pokriće.				
I.	Vlastiti dohodci	3825	3350	475	—
II.	Doprinesak Obćinâ	92122	92365	—	243
III.	Doprinesak Države	52454	52454	—	—
	Sbroj	148401	148169	232	—
IV.	Manjak što se ima nadomiriti Pokrajinskim doprineskom	146147	136849	9298	—
	Skupa	294548	285018	9530	—

Pokr. Učionska Zaklada

Predrazbroj 1890.

Razbrojitba potrebštine

Stavka			Predloženo za godinu 1890	Odobreno za godinu 1889	Za godinu 1890 više	Za godinu 1890 manje
			Austrijske vriednosti			
	Naslov I.					
1	Troškovi uprave		700	700		—
	Naslov II.					
	Beriva učiteljskog osoblja:					
	a) Kateketam:					
2	Nagrade		6200	5000	1200	—
	b) Učitel,em i učiteljicam:					
3	Najmovi i druge plaće	199432		193038	6394	—
4	Nagrade i pripomoć	3500		3500	—	—
5	Zamjenine	300		300	—	—
			203232			
	c) učiteljem pomoćnih učiona:					
6	Nagrade		5850	6240	–	390
	Sbroj Naslova II. .		215282	208078	7594	—
	Naslov III.					
	Troškovi učiona:					
	a) u stanove:					
7	Izdržavanje sgrada	800		800	—	—
8	Stanarine	51713		50959	754	—
9	Nameti	94		94	—	—
			52607			
	b) Pokućstvo;					
10	Poprava i nabava pokućstva.		3000	3000	—	—
	c) u Pisarne potrebe i Ureda:					
11	Odsjećnice pisarske	9029		8809	220	—
12	Odsjećnice ogrieva	239		207	32	—
			9268	—	—	—
	Prenos .		64875	63869	1006	—

Stavka		Predloženo za godinu 1890	Odobreno za godinu 1889	Za godinu 1890 više	Za godinu 1890 manje
		Austrijske Vriednosti			
	Prinos .	64875	63869	1006	—
	d) u Učila:				
13	Knjige, Zemljovidi, tablice itd. 1900		1800	100	—
14	Učionski Vrtlovi 1100		1100	—	—
		3000			
	Sbroj Naslova III. .	67875	66769	1106	—
	Naslov IV.				
15	Pripomoći privatnim učionam	7591	6851	740	—
	Naslov V.				
	Troškovi u odgoj učiteljâ:				
16	Doprinesak učionske zaklade u podporine gojenaca kod državnog Učiteljišta	2000	2000	—	—
	Naslov VI.				
	Troškovi u učiteljske skupštine:				
17	Skupštine kotarske . . . . , .	2500	2500	—	—
	Naslov VII.				
	Ini troškovî:				
18	Dnevnice, putbine i premještaji	400	400	—	—
19	Razna	200	200	—	—
	Sbroj Naslova VII. .	600	600	—	—
		296548	287498	9050	—
	Paušalni Odbitak . , ...	2000	2480	480	—
	Ukupna Potrebština .	294548	285018	9530	—

Razjasnenja

razlikam napram predrazbroju odobrenu za godinu 1889

Potrebština za 1890	f. 296.548
napram onoj od godine 1889 od	„ 287.498
viša je	„ 9.050

a porodila se radi nagrada kateketam po novoj zakonskoj osnovi o uredjenju vjeronauka; radi povišene pristojbine učiteljem usljed novog zakona o petogodišnjicam; radi stanarina povišenih od vlastnika na izmaku starih pogodba: radi novih pripomoći privatnim učionam; radi odsjećnice za ogriev nekim učionam doznačene; radi nekim povišene pisarne odsjećenice; radi nabave učilâ.

Napose ukazuje se

Veća potrebština:

f. 1.200	na stavci 2. „Nagrade Kateketam"; a to je prama novom zakonu što će se Saboru predložiti na ustavnu razpravu, na uredjenje nagrada vjeroučiteljem kod pučkih učiona.
f. 6394	na stavci 3.oj „Najmovi i druga beriva učiteljem" radi povišenih petogodišnjica po zakonu 3 svibnja 1886, i radi uvrštenja plaće učiteljem kod pučke mužke učione u Trogiru.
„ 754	na stavci 8 „Stanarine". To nastaje usljed stanarina za nove učione i povišenja obstojećih stanarina.
„ 220	na stavci 11 „Odsjećnice pisarne" prama povišenoj odsječnici nekim učionam, što je drugim odsječeno za vodu, i uvrštena odsjećnica za mužku u Trogiru.
„ 32	na stavci 12 „Odsjećnica za ogriev," doznačeno mužkoj učioni u Zemuniku i ženskoj u Benkovcu.
„ 100	na stavci 13 „Nabava učila", jer se je ratarskom tečaju u Šibeniku povisila odsjećnica na fior. 300.
„ 740	na stavci 15 „Pripomoći privatnim učionam", a to je prama povišenom doprinesku ženskoj učioni u Pagu, Šibeniku i Trogiru.
Skupa f. 9440	

Napram manjoj potrebštini:

f. 390	na stavci 6 „Nagrade pomoćnim učiteljem", jer ukinute razne od tih učiona.
f. 9050	

Od većih potrebština	f. 9440
odvadiv manje od	„ 390
Ostaje veća potrebština od	f. 9050

Razbrojitba pokrića

Stavka		Predloženo za godinu 1890	Odobreno za godinu 1889	za godinu 1890 više	za godinu 1890 manje
		Austrijske Vriednosti			
	Naslov I.				
	Vlastiti dohodci				
1	Dobiti od Državnih Obveznica	771	296	475	—
	Dohodci zakladnina i naslova privatnog prava:				
2	*a*) Zaklade Sv. Mihovila u Trogiru 2730		2730	—	—
3	*b*) Zaklade Radović 324		324	—	—
		3054			
	Sbroj Naslova I. .	3825	3350	475	—
	Naslov II.				
4	Doprinesak Obćinâ	92122	92365	—	243
	Naslov III.				
	Doprinesak Države				
5	*a*) za učione u obće	41654	41654	—	—
6	*b*) „ gradjansku učionu i ratarski tečaj u Šibeniku . .	4800	4800	—	—
7	*c*) „ „ učionu i teknički tečaj na Korčuli . .	5500	5500	—	—
8	*d*) „ pomorski tečaj na Silbi	500	500	—	—
	Sbroj Naslova III, .	52454	52454	—	—
	Sbroj .	148401	148169	232	—
	Manjak što se nadomiruje				
	Naslov IV.				
9	Pokrajinskim doprineskom	146147	136849	9298	—
	Skupa Pokrića .	294548	285018	9530	—

Razjasnjenja

razlikam napram predrazbroju odobrenu za godinu 1889.

Prihodi predmnievani za godinu 1890	f. 148.401
koji napram onim godine 1889 od	„ 148.169
viši su	„ 232
Nego pošto troškovi predračunani nadmašuju one od godine 1889	„ 9530
doprinesak pokrajinski mora da je od onoga za godinu 1889 veći	f. 9298

Napose ukazuju se

Povišenja Prihoda

f. 475 na štavci 1. „Dobiti od drž. Obveznica". jer su pokr. učion. zakladi bile izručene Obveznice od ukinutih svjetovnih Bratovština.
Napram

Smanjenju Prihoda

f. 243 na stavci 4 „Doprinesak Obćinâ". To je dielom odtud jer se je odbilo od doprineska nekim učionskim okolinam, na čije su ime upisane gori spomenute Obveznice; dielom radi miena u učionam, jer neke prestale a druge nastale.

f. 232

Br. 2853.

(Prilog 8).

Visoki Sabore!

Časti se Zemaljski Odbor podnieti na pretres i odobrenje Proračun *Pokrajinske Zaklade* za god. 1890.

Potrebština iznosi	fior.	477.139
prama odobrenoj za god. 1889	„	462.171
veća je	fior.	14.968

Uzrok ovome povišenju naznačen je potanko u razjasnjenjima dodanim Proračunu, i može se i ove godine reći da je kao lani jedino prouzrokovan povišenjem troška na Učione. Medju vanrednim troškovim za Bolnice uvršten je ovog puta onaj od fior. 4000 za čatrnju u novoj Zadarskoj Bolnici; jer izkustvo i tužbe bolestnika dokazale su da voda današnjeg puča nije ugodna, a možda ni zdrava za piće. Uvršten je takodjer trošak u pokućstvo, rublje i postelje za nove osamice, sagradjene kod Šibenske i Zadarske Bolnice; i onaj za nekoliko postelja sa opravom u Bolnici Zadarskoj i u Bolnici i Ludnici Šibenskoj, koje da služe kano sahrana za ona doba godine kad broj bolestnika je najveći, a razpoložive postelje ne dotiču, kako je iskustvo prošle zime dokazalo. Da nema tih vanrednih trošaka, potrebština predložena neznatno bi bila nadmašila onu odobrenu za tekuću godinu.

Veći je trošak upisan u bolničkim za hranu bolestnih i ludih, a to jer broj istih sve to više raste. Ali tome većemu trošku odgovara i veći dohodak po naknadam bolničkih troškova sa strane Obćina i drugih zanimanika.

Faktični izpadci u god. 1888 nedopuštaju da se za dojduću godinu povisi pristojbina izravnih poreza i potrošarine, na koje su udareni pokrajinski prirezi. Treba ostati na onoj prihvaćenoj u Proračunu za tekuću godinu; inače bi se mogla poremetiti uprava pokrajinske zaklade. S druge strane nesmijedu se previše stegnuti blagajnički ostanci, podmirujuć istimi jedan dio tekućeg troška, a to osobito jer godinom 1890 prestaje polakšica udieljena od c. k. Ministarstva Financija, po kojoj dug pokrajinske Zaklade prama učionskim zakladam podmirivao se koncem godine; a misli Odbor da niti pristoji ugledu pokrajinskoga Zastupstva dalje moljakati za rečenu polakšicu. Valja dakle da blagajna i prvih šest mjeseci godine bude dovoljno providjena novcem da podmiri svakog mjeseca pomenuti dug.

Neka dakle izvoli Visoki Sabor zaključiti:

1. Potrebština pokrajinske zaklade za god. 1890 proračunana je na fior. 477:139, a osobiti dohodci i naknade ustanovljeni su na fior. 94.258.

2. Na podmiru iztičućeg manjka od fior. 382,881 udareni su sliedeći pokrajinski nameti:

a) Prireza 35 po sto izravnim porezom zemljarine, kućarine, obrtarine i dohodarine (pristojbina vanredna i redovita);

b) Prireza 100 po sto potrošarini po cieniku dodanu Zakonu 18 Svibnja 1875 (S. P. Z. Br. 51) na sve stvari, izuzam točke 3, 4, 6;

c) Posebne odredbine na uvoz u sva mjesta podložna potrošarini:

piva	fior.	0:90
žeste neosladjene	„	3:—
žeste osladjene	„	4:50

od svake metričke cente (Pok. Zakon 17 studenoga 1880 Br. 32).

Zadar, 28 Lipnja 1889.

Predsjednik

Vojnović.

Izviestitelj

Klaić.

Predrazbroj Pokrajinske dalmatinske Zaklade za god. 1890.

Potrebštine

NASLOVI		TOČKE		Predloženo za godinu 1890		Odobreno za godinu 1889		Prama onoj godine 1889 svota predložena za 1890 iznaša	
				po točki	po naslovu	po točki	po naslovu	više	manje
				Fiorina A. V.					
I.	Troškovi uprave	1	Doznake službovne članovom Zemaljskog Odbora	13100		13100		—	—
		2	Služba Odborove pisarne u tom dnevnice i putbine njezinu osoblju	6628		6662		—	34
		3	Stanarine	1065		1065		—	—
		4	Blagajnička služba	700		700		—	—
		5	Računarska služba	1700		1700		—	—
		6	Graditeljna služba	1900		1800		100	—
		7	Izdavanje Lista pokrajinskih zakona	800		800		—	—
		8	Troškovi u Sabor Kraljevine	7700		7682		18	—
					33593		33509	84	—
II	Navrćanje boginjâ				3000		3000	—	—
III.	Zaprate				1400		1500	—	100
IV.	Kazničari				200		400	—	200
V.	Ustamba	1	Oružaništva	29023		28926		97	—
		2	Vojništva	3000		3000		—	—
					32023		31926	97	—
VI.	Priprega				6000		6000	—	—
VII.	Putevi	1	Gradnja i poprava predielnih puteva	4000		4000		—	—
		2	Uzdržanje predielnih putéva	4700		4700		—	—
		3	Nabava i poprava ratila	300		300		—	—
		4	Pripomoći Občinam	4000		4000		—	—
					13000		13000	—	—
VIII.	Vode				2000		2000	—	—
								—	—
			Prenosak		91216		91335	—	119

Potrebštine

NASLOVI		TOČKE		Predloženo za godinu 1890		Odobreno za godinu 1889		Prama onoj godine 1889 svota predložena za 1890 iznaša	
				po točki	po naslovu	po točki	po naslovu	više	manje
				Fiorina A. V.					
			Prinosak		91216		91335	—	119
IX.	Bolnice	1	Bolestnici	108839		110732		—	1893
		2	Rodilje	2600		2600		—	—
		3	Ludjaci	21224		17545		3679	—
		4	Nahodi	46649		45677		972	—
		5	Mirovine onim koji su služili kod Bolnicâ i njihovim potomkom	3606		3341		265	—
					182918		179895	3023	—
X.	Podpore umjetnosti i zanatom	1	Podporine moroplovne		600		600	—	—
XI.	Podpore knjizi				400		400	—	—
XII.	Učione	1	Doprinesak pokrajinskoj učionskoj zakladi	146147		136849		9298	—
		2	Doprinesak Mirovinskoj učiteljskoj zakladi	18378		15658		2720	—
					164525		152507	12018	—
XIII.	Pokrajinski dug	1	Zajam god. 1883	19042		18972		70	
		2	Zajam god. 1886	17038		17062		—	24
					36080		36034	46	—
XIV.	Razni troškovi				1400		1400	—	—
			Svega Potrebština		477139		462171	14968	

Pokriće

NASLOVI		TOČKE		Predloženo za godinu 1890		Odobreno za godinu 1889		Prama onoj godine 1889 svota predložena za 1890 iznaša	
				po točki	po naslovu	po točki	po naslovu	više	manje
				Fiorina A. V.					
I.	Dohodci vlastiti pokrajinske zaklade	1	Od Državnih i Pokrajin- Obveznica	49		49		—	—
		2	Dobiti na prodajah i glavnicah	786		938		—	152
					835		987	—	152
II.	Dohodci Bolnicâ	1	Bolestnici	5822		5812		10	—
		2	Nahodi	351		451		—	100
					6173		6263	—	90
III.	Naknade bolničkih troškova	1	Bolestnici	69450		56650		12800	—
		2	Ludjaci	16800		15700		1100	—
		3	Nahodi	200		200		—	—
					86450		72550	13900	—
IV.	Naknade zapratnih troškova				800		1000	—	200
V.	Prirez pokrakrajinski izravnim		35% na zemljarinu, kućarinu, obrtarinu, dohodarinu, a na ukupnu pristojbinu od fior. 660.000		231000		224400	6600	—
VI.	Prirez pokrajinski potrošarini		100% na sve stvari, izuzam stavke 3, 4, 6, cienika, a na fior. 130.000		13000		130000	—	—
VII.	Uvozarina	1	Na pivo, 90 novč. na metričke cente 4133	3719		3719		—	—
		2	Na rakiju neosladjenu i na žestu fiorina 3 od metričke cente, a na met. cent. 4900	14700		14700		—	—
		3	Na likere i druge žestine osladjene fiorina 4:50 od metričke cente, a na 80 met. cent.	360		360		—	—
					18779		18779	—	
			Prenosak		474037		453979	20058	—

Pokriće

NASLOVI		TOČKE		Predloženo za godinu 1890		Odobreno za godinu 1889		Prama onoj godine 1889 svota predložena za 1890 iznaša	
				po točki	po naslovu	po točki	po naslovu	više	manje
				Fiorina A. V.					
			Prinosak		474037		453979	20058	—
VIII.	Razni dohodci				200		200	—	—
			Svega Pokrića		474237		454179	20058	—
			Sravna v potrebštine		477139		462171	14968	—
			Nastaje manjak		2902		7992	—	5090
			koji će se podmiriti iz blagajničkih pretičaka.						

A. Razbrojitba troškova

Naslovi	Točke i njihove razbrojitbe		Iznosak Fiorina
I. Troškovi uprave	Toč. 1. Doznake službovne članovom Zemaljskog Odbora, a to:		
	Predsjedniku	f. 3500	
	Četvorici Prisjednika po fior. 2400	„ 9600	
			13100
	Toč. 2. Služba Odborove pisarne:		
	Tajniku	„ 1200	
	Ravnatelju	„ 1158	
	Pisaru	„ 850	
	Dvama slugam po fior. 400	„ 800	
	Dodatak jednome slugi	„ 120	
	Stanarska naknada dvojici sluga po fior. 50	„ 100	
	Prepisanje i kameno-tiskanje	„ 600	
	Hartije, tiskanice, svieće, drva i druge potrebštine ureda i pisarne	„ 600	
	Pokućstvo i poprave	„ 300	
	Dnevnice i putbine osoblju Odbora	„ 300	
	Mirovine bivšemu Častniku pisarne	„ 600	
			6628
	Toč. 3. Stanarine: Za jedan pod u kući Cosmacendi, gdino su smješteni Uredi Odborovi, dvie sobice pod podom i drvarica na prizemlju.		1065
	Toč. 4. Blagajnička služba: Doprinesak c. kr. državnoj Blagajnici za blagajničku službu, što opremaju c. kr. Pokrajinska blagajna i cc. kk. Porezni i Carinarski Uredi u pokrajini.		700
	Točk. 5. Računarska služba: Doprinesak c. kr. državnoj Blagajni za računarsku službu opremljenu po Računarskom Namjestničkom Odsjeku.		1700
	Toč. 6. Graditeljna služba:		
	Najam tekničkomu vještaku	f. 1100	
	Dnevnice i putbine istomu	„ 800	
			1900
	Toč. 7. Izdavanje lista pokrajinskih zakona:		800
	Prenosak		25893

Naslovi	Točke i njihove razbrojitbe	Iznosak Fiorina
	Prinosak	25893
	Toč. 8. Troškovi u Sabor Kraljevine: *a)* Putbine Zastupnikom nestojnicim u Zadru f. 1350 *b)* Dnevnice 36.im zastupnikom po fior. 4 na dan, a za 25 dana „ 3600 *c)* Brzopiscim „ 800 *d)* Tiskanje spisa i razprava Saborskih „ 1000 *e)* Stanarine i porez „ 150 *f)* Razni troškovi „ 800	7700
	Sbroj Naslova I.	33593
II. Navrćanje boginja	Dnevnice i putbine navrćaocem	3000
III. Zaprate	Troškovi unutri u zemlji na osobe zapraćene na njihov dom, i što se naknadi pokrajinskim zakladam inokrajnim po Carevini za Dalmatince amo zapraćene.	1400
IV. Kazničari	Naknada zakladam drugih pokrajina u Carevini za hranu dalmatinskih pripadnika zatvorenih u Popravnicam.	200
V. Ustamba	Toč. 1. Ustamba Oružaništva: *a)* Stanarina kasarnâ i pisarnâ, za stanove c. k. Častnika itd. f. 26201 *b)* Pokućstvo novih postaja u Boki, 5.i obrok duga od fior. 13934:94 „ 2322 *c)* Ini troškovi (poprave) „ 500 Sbroj f. 29023 Toč. 2. Ustamba Vojništva: Pokrajinski dopunjak naknadam ustanovljenim za ukonačenje vojnika f. 3000	
	Sbroj Naslova V.	32023
VI. Priprega	Dugovina na teret pokrajinskoj zakladi da podmiri pripregovinu što je predplatilo c. k. Vojništvo i Oružaništvo	6000

Naslovi	Točke i njihove razbrojitbe	Iznosak fiorina
VII. Putevi	Uzdržanje, pregradnje i gradnje po cielo novih puteva nedržavnih (Prilog I.)	13000
VIII. Vode	Radje vodovodne	2000
IX. Bolnice	Toč. 1. Bolestnici f. 108.839 „ 2. Rodilje „ 2.600 „ 3. Ludjaci „ 21.224 „ 4. Nahodi „ 46.649 „ 5. Mirovine, oskrbine i druga pravilna providjenja i milostinje osoham koje su služile kod Bolnicâ i njihovim potomkom f. 3.606	
	Sbroj naslova IX.	182918
X. Podpore umjetnosti i zanatom	Toč. 1. Podporine moroplovne. 4 po fior. 150	600
XI. Podpore knjizi	Podporine književnim radjam	400
XII. Učione	Toč. 1. Doprinesak pokrajinskoj učionskoj zakladi f. 146147 Toč. 2. Doprinesak Mirovinskoj učiteljskoj zakladi f. 18378	
	Sbroj Naslova XII.	164525
XIII. Pokrajinski dug	Toč. 1 Zajam 1883: *a*) Godišbina za dobit i utrnuće f. 17.647 *b*) Dohodarina III razreda i prirezi „ 1065 *c*) Biljegovine na coupons „ 298 *d*) Ini troškovi (providbine, poštarina) „ 32 Sbroj f. 19.042	

Naslov	Točke i njihove razbrojitbe	Iznosak Fiorina
	Prinosak Zajam 1883 f. 19042	
	Toč. 2. Zajam 1886. *a*) Godišbina za dobit i utrnuće f. 15847 *b*) Dohodarina III razreda „ 1065 *c*) Biljegovina na cuopons „ 94 *d*) Ini troškovi „ 32 „ 17038	
	Sbroj naslova XIII	36080
XIV. Razni troškovi	Troškovi koji ne upadaju u predjašnje naslove	1400

B. Razbrojitba prihoda

Naslov	Točke i njihove razbrojitbe		Iznosak Fiorina
I. Vlastiti dohobci pokrajinske zaklade	Dobiti na državnih i pokrajinskih Obveznicah	f. 49	
	Dobiti na prodajah i glavnicah	„ 786	
		Sbroj naslova I.	835
II. Dohodci Bolnica	Toč. 1. Bolestnici } Prilog II.	f. 5822	
	„ 2. Nahodi	„ 351	
		Sbroj naslova II.	6.173
III. Naknade bolničkih troškova	Toč. 1. Bolestnici	f. 69.450	
	„ 2. Nahodi	„ 16.800	
	„ 3. Ludjaci	„ 200	
		Sbroj naslova III.	86.450
IV. Naknade zapratnih troškovâ	Što Obćine dalmatinske i druge Pokrajine u Carevini naknadjuju što je pokrajinska Zaklada predujmila na osobe zapraćene k svojoj kući		800
V. Prirez izravnim porezom	35% na porezu: zemljarini, kućarini prihodnoj i razrednoj, obrtarini i dohodarini, odmjereno na ukupnoj pristojbini od fior. 660.000.		231.000
VI. Prirez potrošarini	100% na svim stvarim, izuzam stavke 3. 4 i 6 cienika, a to na pristojbini od fior. 130.000		130.000
VII. Uvozarina	1) Na pivo 90 novčića od metričke cente na 4133 metr, cente	f. 3719	
	2) Na rakiju i neosladjenu na žestu fior: 3 od metr. cente., na 4900 metr. centa	f. 14700	
	3) Na likere i druga žestoka pića osladjena fior. 4:50 od metr. cente, na 80 metr. cente	f· 360	
		Sbroj naslova VII.	18.779
VIII. Prihodi razni	Prihodi koji ne upadaju u predjašnje naslove		200

Prilog I. Razbrojitbe

Naslov VII. Putevi

NAZNAČENJE RAZBROJKA	Iznosak posebni (fiorina)	Iznosak ukupni (fiorina)
Točka 1. Gradnje i pregradnje predielnih puteva.		4000
Točku 2. Uzdržanje predielnih puteva:		
1. Put Zadar-Posidarje-Jesenice	400	
2. Put Karin-Benkovac-Pakoštani	576	
3. Put Prapatnica-Drniš	300	
4. Put Djeverske-Drniš-Muć-Sinj-Klis	1530	
5. Put Makarska-Kozica (Rodić-cesta)	510	
6. Put Škobaljuša	170	
7. Put Crveni grm — Mali Prolog	12	
8. Put Vodice-Mostine	360	
9. Za sitnije radje	842	
		4700
Točka 3. Nabava i poprava ratilâ		300
Točka 4. Pripomoći Obćinam za puteve		4000
Skupa . .		13000

Prilog II. Razbrojitbe

Troškovi i Prihodi Bolnica

TOČKE	Bolnice				
	Zadar	Šibenik	Split	Dubrovnik	Skupa
	fiorina				
Bolestnici					
Troškovi					
Najmovi činovnikom i liečnikom	1867	2060	1867	1867	7661
Najmovi i nadnice bolničarom i slugam . . ,	1584	1818	960	1260	5622
Naknada Milosrdnicam za odieću	1020	750	600	780	3150
Bogoslužba	520	280	360	240	1400
Potrebštine uredu i pisarni	100	100	100	100	400
Stanarine	—	—	—	240	240
Nagrade i podpore	150	150	150	150	600
Nove gradnje (čatrnja)	4000	—	—	—	4000
Uzdržanje sgradâ	100	200	200	650	1150
Hrana i liečenje bolestnikâ u bolnicah dalmatinskih (Pod-prilog)	20250	17080	17300	13450	68080
Tereti na vlastitom imetku Bolnicâ	—	80	130	840	1050
Služba brzojava i telefona	42	42	—	42	126
Gojitba vrtla . . . . , ...	500	500	—	500	1500
Prevozarina liečničkog i upraviteljnog osoblja . .	360	—	—	—	360
Razni troškovi	200	300	100	200	800
Nagrade i podpore	150	150	150	150	600
Kirurgična ratila	200	200	100	100	600
Sbroj . .	30893	23560	21867	20419	96739
Hrana i liečenje običnih bolestnika dalm. van Dalm.					12000
Hrana i liečenje novakâ kod vojničkih Bolnica					100
Sbroj svih trošaka					108839
Prihodi					
A. Dohodci baštine.					
Dobiti na državnih i pokrajinskih Obveznicah .	—	25	378	268	671
„ „ privatnih pismih	—	14	100	386	500
„ iz prodanih nepokretnina	—	—	—	212	212
Najmovi kuća u gradu i zemalja na polju . . .	—	—	264	600	864
Nasliedne daće	—	—	—	45	45
Doprinesci	—	—	—	3250	3250
Prihodi razni	30	20	20	30	100
Dohodak plodova vrtlenih	60	60	—	60	180
Sbroj .	90	119	762	4851	5822

T O Č K E	Bolnice				
	Zadar	Šibenik	Split	Dubrovnik	Skupa
	fiorina				
Prinosak .	90	119	762	4851	5822
B. Naknade					
Od bolestnika plaćaocâ	500	400	300	300	1500
Za tamničare političke i zločinske	—	20	20	10	50
Od Obćina dalm. (na temelju pokr. Zak. 14 pros. 1866) za bolestnike njihove pripadnike . . .	18000	19000	18000	9000	64000
Od inostranih Država za njihove pripadnike . .	30	20	30	20	100
Od drugih Pokrajina u Carev. za njihove pripadnike	1000	800	1000	1000	3800
Sbroj .	19530	20240	19350	10330	69450
Skupa prihoda .	19620	20359	20112	15181	75272
Rodilje					
Troškovi.					
Hrana i liečenje siromašnih rodilja dalmatinka kod dalmatinskih Bolnica	800	400	800	400	2400
Hrana i liečenje siromašnih rodilja dalmatinka kod Zavodâ van Dalmacije					200
Sbroj .					2600
Ludjaci					
Troškovi					
Najmovi činovnikom i liečnikom . . . . . ,	—	2260	—	—	—
Najmovi i nadnice bolničarom i slugam . . .	—	2622	—	—	—
Naknade Milosrdnicam za odieću	—	750	—	—	—
Bogoslužba	—	280	—	—	—
Potrebštine uredu i pisarni	—	20	—	—	—
Nagrade i podpore	—	60	—	—	—
Nove gradnje	—	—	—	—	—
Uzdržanje i liečenje ludih u Ludnici dalmatinskoj	—	150	—	—	—
(Pod-Prilog)	—	13180	—	—	—
Prenosak .	—	19322	—	—	—

T O Č K E	L udnica u Šibeniku
	fiorina
Prinosak .	19322
Tereti na vlastitom biću Ludnice	60
Služba brzojava i telefona	42
Gojitba vrtla	500
Troškovi razni	200
Kirurgična ratila	100
Sbroj .	20224
Hrana i liečenje ludjaka dalmatinskih van Dalmacije	1000
Sbroj Svih troškova .	21224
Prihodi.	
N a k n a d e	
Od ludjaka plaćaoca	2600
Od Občina dalmatinskih (na temelju pokrajin. zak. 14 pros. 1866) za ludjake svoje pripadnike .	14000
Od drugih pokrajina u Carevini za njihove pripadnike	200
Skupa prihodâ .	16800

TOČKE	Zavodi					
	Zadar	Šibenik	Split	Dubrovnik	Kotor	Skupa
	fiorina					
Nahodi						
Troškovi						
Najmovi činovnikom i nadstojnicam . .	1293	730	1293	1233	450	4999
Nadnice dojiljam	250	300	250	300	300	1400
Naknada Milosrdnicam za odieću . . .	120	120	120	120	—	480
Potrebštine uredu i pisarni	40	40	40	50	30	200
Nagrade i podpore	40	40	40	40	80	240
Hrana nahodâ van Zavoda	10000	5500	8000	4000	4500	32000
Troškovi uprave (Pod-Prilog)	2120	1240	1870	1590	360	7180
Troškovi razni	10	10	10	10	10	50
Sbroj .	13873	7980	11623	7343	5730	46549
Hrana nahoda na dojitbu van Dalmacije						100
Sbroj svih trošaka .						46649
Prihodi						
A. Dohodci baštine.						
Dobit na držav. i pokraj. Obveznicah .	—	—	—	42	6	48
Dohodci od nepokretninâ (nasliedne daće)	—	—	—	—	3	3
Doprinesci	—	—	—	300	—	300
Sbroj .	—	—	—	342	9	351
B. Naknade						
Od drugih Pokrajina u Carevini za nahode njihove pripadnike . . , . .						200
Skupa prihodâ .						551

TOČKE	Zavodi: Zadar	Šibenik	Split	Dubrovnik	Kotor	Skupa
	f i o r i n a					
Bolestnici i Nahodi						
Mirovine.						
Činovnikom mirovine	—	—	—	750	—	750
Udovicam činovnikâ mirovine . . .	910	—	490	343	—	1743
Oskrbine	—	150	204	180	—	534
Milostinje	183	120	60	96	—	459
Gojitbine sirotam	120	—	—	—	—	120
Sbroj .	1213	270	754	1369	—	3606

Razbrojitba

sliedećih točaka Naslova IX. „Bolnice“: Hrana i liečenje bolestnikâ u dalmatinskih Bolnicâ (Bolestnici); Hrana i liečenje ludjakâ u pokrajinskoj Ludnici (Ludjaci) i Troškovi uprave kod kuća (Nahodi).

Pod-točke	Bolnica u					Ludnica Šibenska	Nahodište u					
	Zadaru	Šibeniku	Splitu	Dubrovniku	Skupa		Zadru	Šibeniku	Splitu	Dubrovniku	Kotoru	Skupa
Živež	12000	11000	12000	8500	43500	11000	1200	900	800	800	100	3800
Liekovi spravljeni od ljekarnika	3500	3000	2000	3000	11500	300	230	150	220	130	40	770
Liekovi spravljeni kući .	300	100	100	200	700	20	—	—	—	—	—	—
Pokućstvo, rublje itd. .	500	360	130	70	1060	30	—	—	—	—	—	—
Odielo i oprava . . .	1000	100	370	700	2170	180	500	—	500	300	—	1300
Postelje i oprave . .	1800	1400	700	—	3900	750	—	—	—	150	—	150
Drva i ugljevje . . .	300	300	500	200	1300	250	60	20	50	20	60	210
Svieće	300	300	800	200	1600	300	50	50	120	20	20	260
Pranje	150	120	250	130	650	50	10	30	10	50	40	140
Bogoslužba	50	50	50	50	200	—	—	—	—	—	—	—
Prevoz bolestnikâ . .	50	100	50	50	250	200	30	50	150	80	60	370
Pokop	200	150	250	250	800	50	30	10	10	30	30	110
Sitni troškovi	100	100	150	100	450	50	10	30	10	10	10	70
Sbroj .	20250	17080	17300	13450	68080	13180	2120	1240	1870	1590	360	7180

Razjasnenja

razlikam napram predrazbroju odobrenu za godinu 1889.

A. *Potrebštine.*

Potrebština za godinu 1890 iznosi . . . . f. 477.139
napram onoj godine 1889 od . . . . „ 462.171
iznosi više . . . . „ 14.968
osobito radi porastle potrebe pri naslovu XII „Učione".

Napose ukazalo se

Više petrebštine

od f. 100 na toč. 6 „Služba gradjevna" od nasl I. „Troškovi uprave", jer se predračunala treća petogodišnjica Vještaku. a to za cielu godinu 1890.

„ 18 na toč. 8 „Troškovi na Sabor Kraljevine" gornjeg naslova, jer poresla pod-točka „Stanarine i porezi".

„ 97 na toč. 1 „Ustamba Oružništva" od nasl. V. „Ustamba", jer poskočio godišnji paušal ustambe na temelju predrazbroja god. 1890 prikazana od c. kr. pokrajinskoga Zapoviedništva.

„ 3679 na toč. 3 „Ludjaci" od nasl. IX. „Bolnice", jer po izkustvu porestao trošak, i za nabavu postelja.

„ 972 na toč. 4 „Nahodi" od nasl. IX. „Bolnice", osobito stoga što je poskočila po izkustvu ciena „živeža" i „odieće", pa radi novih nabava odieće za god. 1890.

„ 265 na toč. 5 „Mirovine" radi mirovine udovici Missaglia.

„ 12018 nasl. XII. „Učione" a uprav
na toč. 1 Doprinesak pokrajinskoj učionskoj zakladi . . . . f. 9298
„ „ 2 Doprinesak pokrajinskoj učiteljskoj zakladi . . . . „ 2720
Skupa . f. 12.018

Što je proizvelo ukazani višak troška, proiztiče iz posebnih Predrazbroja pokrajinske Učionske i Mirovinske učiteljske zaklade za godinu 1890. — Ovdi se opominje, da je iz predračuna učionskoga paušalno odbijeno fiorina 2000, jer kroz godinu 1890 ostati će zatvoreno nekoliko učiona, s nedostatka učiteljâ.

„ 70 na toč. 2 „Zajam 1866 od naslova XIII." Pokrajinski dug." Na ovoj točki predrazbrojeni su iznosci uprav potrebiti:

a) na izplatu coupons što izpadaju god. 1890;
b) „ utrnuće Obveznica što će se izvući kroz god. 1890;
c) „ podmiru dohodarine III. razreda:
d) „ podmiru biljegovine na coupons Obveznica — i napokon.
e) „ podmiru inih troškova, kao providbine, postarine itd.

Sbroj 17.219

Napram

Manjoj potrebštini

od f. 34 na toč. 2 „Služba Pisarne“ od Nasl. I. „Troškovi uprave“. Prištedjuje se f. 100 u prepisivanju i litografiranju, a troši više fior. 66 u petogodišnjice, fior. 8 Ravnatelju, fiorina 58 Častniku Pisarne.

„ 100 kod Nasl. III. „Zaprate“, na temelju srednjeg izpadka zadnjeg trogodišta opažnje.

„ 200 kod Nasl. IV. „Kazničari“ Pošto u Popravnici nema nego jedan kazničar dalmatinac, predračunava se fior. 183 za hranu od ciele godine 1890, na razlog od nč. 50 na dan, a dodalo se fior. 17 za slučajne troškove prevoza.

„ 1893 na toč. 1 „Bolestnici“ kod Nasl. IX. „Bolnice.“ Pri ovoj se točki predbrojilo fior. 4000, potrebitih za gradnju čatrnje kod Bolnice Zadarske, i iznose potrebite za opravu novih osamica kod Bolnice Zadarske i Šibenske.

„ 24 na toč. 2 „Zajam 1886“ od Nasl. XII „Pokrajinski dug.“ I pri ovoj točki nije se upisalo, nego koliko je jedino nuždno na podmiru troškova pet pod-točaka, razbrojenih na toč. 1 „Zajam 1883“ na „Većoj potrebštini.“

Sbroj od f. 2251 pram kojoj sbrojci stavljajuć veću potrebštinu

„ „ 17219 nastaje ukazani iznosak

„ „ 14968 kano ukupne više potrebštine.

B. *Pokriće.*

Pokriće je godine 1890	f.	474.237
napram onomu gedine 1889 od	f.	454.179
veće je	f.	20.058

poglavito radi poviška kod Nasl. III „Naknade bolničkih troškova“ i V. „Pokr. Prirez izravnim porezom“.

Napose ukazuje se

Veće Pokriće

od f. 10 na toč. 1 „Nemoćnici“ od Nasl. II. „Dohodci Bolnica.“ po podatcima opažnje.

„ 13.900 kod Nasl. III. „Naknade Bolničkih troškova“ i uprav:

na toč. 1. Nemoćnici	f.	12.800
„ „ 2. Ludjaci	„	1.100
Sbroj	.	13.900

Poskočilo je osobito jer je poskočila dnevna pristojbina za hranu i liečenje, odmjerena po novom zakonu 25 veljače 1887 Br. 14.

„ 6.600 kod Nasl. V. „Pokr. prirez izravnim porezom“. Da se doskoči povišenim troškovom treba povisiti od 34 na 35% prirez izravnim porezom.

Sbroj f. 20.510

Napram

Manjemu pokriću

od f.	152	na toč. „Dobiti itd." od Nasl. I. „Dohodci pokr. zaklade" Spalo je ovo, jer su spale dobiti, što su dužne plaćati Obćine Zadarska i Šibenska na cienah stečenih sgrada starih Bolnica u Zadru i Šibeniku, njima prodanih.
„	100	na toč. 2. „Nahodi" od Nas. II „Dohodci Bolnica", jer po zadnjim obistimbam, manje dohodka daje imovina upravljena ed Blagog Djela.
„	200	kod Nasl. II. „Naknade zapratnih troškova". Iznosak kod ovog Naslova bi odsječen po srednjem izpadku zadnjeg trogodišta.
Sbroj f.	452	pram kojoj sbrojci većeg pokrića.
„	20.510	daje ukazani iznosak
„	20.058	kano ukupno veće pokriće.

Br. 4251.

(Prilog 9).

Visoki Sabore!

Kako iztiče iz priloženih spisa, Njegovo Veličanstvo Car i Kralj nije se udostojilo da previšnjom odlukom 29 septembra o. g. udieli vrhovno odobrenje osnovi zakona, kojom se preinačuje § 33 Obć. Izbornog Pravilnika, glasovanoj po Visokome Saboru u zadnjem zasjedanju.

Po izjavam N. P. Ministra Unutrnjih posala, priobćenih dopisom Namjestništva 11 oktobra 1888 Br. 20849, Vlada Nj. Veličanstva ne protivi se u načelu namjeri Visokoga Sabora o preinaci gorerečenog paragrafa. Ali stilizacija promjene, kako je bila sastavljena, nebi namjeram podpuno odgovarala, u koliko propisi zakona mogli bi se ograničiti ne samo na pojedina izborna tiela, nego i odnositi se i na eventualne izbore Obćinskoga Upraviteljstva, na što Visoki Sabor sigurno ciljao nije.

S ovih razloga N. P. Ministar predložio je novi i korektniji tekst poprave; i kako ovaj tekst podpuno odgovara svrsi, koju je Visoki Sabor imao pred očima kad je osnovu glasovao, Odbor Zemaljski ima čast predložiti novu osnovu na pretres Visokom Saboru.

Zadar, 22 listopada 1888.

Predsjednik

Vojnović

Izviestitelj

Vranković.

Zakon . . . .

kojim se preinačuje § 33 Obćinskog izbornog pravilnika za Dalmaciju, preinačen zakonom 25 listopada 1881 (Pokr. Zak. List, kom XVII, Br. 32 god. 1881).

Na predlog i privolom Sabora Moje Kraljevine Dalmacije, naredjujem što sliedi :

Članak I.

Paragraf 33 Obćinskog Izbornog Pravilnika za Dalmaciju, preinačen zakonom 25 listopada 1881 (Pokr. Zak. List, kom. XVII, Br. 32, god. 1881) stavlja se van krjeposti u sadašnjem njegovom obliku, ter će u buduće glasiti ovako :

§ 33.

Tužbe proti izbornom postupanju imaju se kroz neodvlačni rok od osam dana, iza kako se izbor obavi, predati obćinskom načelniku, koji će ih podnieti Namjestništvu na konačnu rasudu. Ne predade li se tužba za ustanovljenoga roka, ili se one već predane kao neosnovane odbiju, tada se ima stupiti na izbor obćinskog Opraviteljstva.

Dielomično, jali cielovito uništenje izbora jednog izborništva, ne nosi u sebi i po sebi još nikakva temelja uništenju izborâ drugog kakva izborništva obavljenih kasnije a u teku izbora istoga obćinskoga zastupstva ; ovome načelu ne smetaju napose niti propisi §§ 22 i 31 Obćinskog Izbornog Pravilnika.

U slučaju uništenja čitavog, ili jednog diela izbornog postupka, imaju se imenovati nova izborna povjerenstva.

Članak II.

Ovaj zakon postaje krjepostan danom u koji bude proglašen, te se uporavlja i na pravne liekove viseće jali kod Namjestništva, jali kod Upravnog Sudišta, a izvršba istoga naložena je mome Ministru unutarnjih posala.

Br. 2934.

(Prilog 10).

Visoki Sabore!

Oni isti razlozi, koji su zagovarali usvojenje pokrajinskog zakona 18 ožujka 1887, o sutiecaju zanimanika da se izkorjeni zavijača, vriede da se u načelu primi predlog Obćinskoga Opraviteljstva u Splitu, glede sutjecaja zanimanih stranaka da se izkorieni medljika (peronospora). Po sriedi je i ovdje najveći proizvod Dalmacije, kojemu prieti još veća pogibelj, nego li od zavijače. Da se izkorieni i taj bič, nuždno je da se zauzmu svi vlastnici lozâ, bili gospodari ili kmetovi, jer nemarnost pojedinih zapriečuje da se peronospori stane na put; dočim rabeć proti istoj liekove što je iznašla znanost, sigurno se ona može savladati i sačuvati od zaraze jedini proizvod, o kojem Dalmacija živi.

Zbog ovih razloga Odbor Zemaljski pristaje u obće na predlog Obćinskoga Vieća u Splitu, a ne slaže se s njime ni glede forme (preinačiti zakon 18 ožujka 1887), ni glede stilizacije preinake.

Uvjeren je Odbor da u pitanjim nalik ovome najbolje je predložiti osobiti zakon, da se uklone preinake, koje bi se nametnule usljed novih znanstvenih pronalazaka, što bi se pri raznim bolestima bolje mogli da upotrebe. Kad bi se štogod nova pojavilo, najlakši način bio bi opozvati zakon, koji nebi više svrsi odgovarao, nedirajuć u one druge propise zakona što bi ostali uporabljivi.

Ne slaže se Odbor takodjer ni u stilizaciji preinake kako je predložena po Obćinskome Vieću, koje bi želilo da se liek uvede upravnim putem, kad bi se pojavila koja mu drago kužna bolest na lozi. Niko nemože znati, koje se kužne bolesti na lozi mogu pojaviti vremenom, ni jeli za sve te bolesti umjestno sudjelovanje sviju susjeda i vlastnika.

Kužna je bolest, dakako, i filoksera, ali ona je predmetom drugog državnog zakona, koji sadržava osobite propise, što se sa predloženim zakonom nebi nimalo slagali.

Obzirom na stvari navedene, Odbor Zemaljski ima čast predložiti Visokom Saboru pridruženu zakonsku osnovu.

Zadar, 4 srpnja 1889.

Predsjednik

Vojnović

Izviestitelj

Vranković.

Zakon . . . .

krjepostan za Kraljevinu Dalmaciju, o sutjecaju zanimanika, da se izkorjeni peronospora (lozova medljika).

Na predlog i dogovorno sa Saborom moje Kraljevine Dalmacije, nahodim narediti što sliedi:

§ 1.

Obćinsko Opraviteljstvo odlučuje, dali u obsegu kojeg odlomka, ili u kojem dielu istoga, gdje bi se ukazala peronospora (ložova medljika), vlastnici i kmetovi imadu se zauzeti za svoje vinograde kroz opredieljeni rok i načinom jednako ustanovljenim.

Odluka postaje krjepostna danom proglašenja, a utok proti istoj nema obustavne moći.

§ 2.

Obvezano je Obćinsko Opraviteljstvo po sebi odrediti, da se upotrebi liek proti peronospori o trošku i pogibi vlastnika i kmetova, koji se toga nebi zauzeli kroz opredieljeni rok i na način ustanovljen.

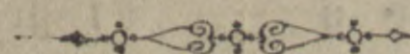
Naknada se troškova može utjerati upravnom ovrhom, a samo proti istinosti istih može se kroz tri dana od dostave uložiti utok c. k. Kotarskome Poglavarstvu, koje rasudjuje konačno.

§ 3.

Ovaj zakon postaje pravomoćan danom proglašenja, a izvršba istoga naložena je Mojim Ministrom unutrašnjih posala i poljodjelstva.

BRZOPISNA IZVJEŠĆA

Otvorenje zasjedanja XXV. dne 20 srpnja 1889.

PRISUTNI:

Predsjednik **GJORGJE** knez **VOJNOVIĆ**. — Pokrajinsko **ZASTUPSTVO** — Nj. preuzvišenost c. k. namjestnik **KARLO** plem **BLAŽEKOVIĆ**. -- Podpredsjednik namjestništva **ALFONS** plem. **PAVIĆ**.

Nakon Božje službe u 10 sati služene od Nj. Preuzvišenosti Prabiskupa Petra Maupas, u podne Zastupnici se okupiše u sabornici, gdje pristupi c. k. Namjestnik sa svojom pratnjom.

N. P. c. k. Namjestinik: Visoki sabore! Njegovo se je cesarsko i kraljevsko apoštolsko Veličanstvo previšnjom odlukom dne 17 srpnja t. g. premilostivo udostojalo imenovati gospodina Jurja kneza Vojnovića Užičkoga Predsjednikom, a gospodina D.ra Gaja Bulata Podpredsjednikom, visokog Sabora. Dočim se častim prestaviti visokoj Kući pomenutu Gospodu, pozivjem istu, da izvole zauzeti svoja mjesta i položiti svečano obetanje u moje ruke.

Eccelsa Dieta!

Sua Maestà Imperiale e Reale Apostolica, con Sovrana risoluzione dei diciasette luglio anno corrente, si è graziosissimamente degnata di nominare, il signor Giorgio conte Vojnović a presidente ed il signor d.r Gaetano Bulat a vice-presidente dell'Eccelsa Dieta.

Nel mentre ho l'onore di presentare i signori suddetti all'Eccelsa Dieta, li invito, a voler occupare i loro posti, e prestare la solenne promessa nelle mie mani.

(Predsjednik Vojnović i Podpredsjednik Bulat, pošto nego položiše svečano obećanje u ruke Namjestnika, zauzeše svoje stolice).

Predsjednik. Visoki Sabore! — Velečastna gospodo Zastupnici! Stupajući na ovo častno

mjesto, dužan sam prije svega najpokornije izraziti moju duboku blagodarnost Njegovom Veličanstvu, koje se je premilostivo udostojilo po treći put pozvati me na predsjedništvo ovog visokog Sabora. Znam da je težka moja zadaća, a to mi je milostivo priznato bilo i na najvišem mjestu, prigodom mog posljednjeg imenovanja; ali će ipak moja poglavita briga biti, da tu zadaću izpunim takovim načinom, kako bi se dostojan pokazao povjerenja vlade N. V. i zadobio ujedno Vaše. Zato, kao do sada, tako ću i od sada najvišom nepristranosti vršiti moje presjedničke dužnosti, kao što ću štititi slobodu rieči u granicam parlamentarne pristojnosti.

A sada, častna gospodo, tužnim srdcem red mi je da Vam spomenem prežalostni dogadjaj, koji je početkom ove godine u crno zavio prejasni vladajući dom i narode austro-ugarske carevine. Dne tridesetog januara, kao iz vedra neba grom, stiže nam nenadna, zlokobna viest da je N. V. priestolonasljednik nadvojvoda Rudolf umro u najljepšem cvietu mladosti. Obdaren vanrednim umom, uzgojen i obogaćen svestranim naukama, kako bi u svoje vrieme dostojno prosliedio vladalačke stope svog prejasnog oca i našeg premilostivog Cara i Kralja; ljubitelj i štitnik znanosti i umjetnosti, oplakani pokojnik bijaše nada i ponos cielog carstva. Dalmacija bila mu je osobito mila, napredak ove odane i vjerne mu zemlje ležaše mu na srdcu, te blizu pitomog i drevnog Dubrovnika nabavi i udesi sebi krasno prebivalište, i nekoliko putâ posjeti Dalmaciju, koja ga je vazda oduševljenjem dočekivala. Nije se dakle čuditi što je svu Dalmaciju strašno dirnula ona kobna viest, i što je svuda, pa i u najmanjem seocu, dala izraza pregolemoj svojoj žalosti. Odbor Zemaljski, čim stiže crni glas, podastrio je N. V. najponizniji izraz dubokog sažaljenja cijele zemlje, i meni podao tužni nalog da zastupam Dalmaciju pri svečanom sprovodu neprežaljenog pokojnika. Novo izabrano Zastupstvo ove kraljevine, takovim je čustvima doista zadahnuto, te u znak duboke žalosti pozivljem Vas, gospodo, da ustanete. (*Sabor ustaje*).

Bit će Vam poznato, velečastna gospodo, kako se je na žalost po mnogim vinogradim naše pokrajine tu skoro pojavila lozova medljika, koja se sve to više širi i prieti da će utamaniti najglavniji i najprobitačniji prihod ove zemlje. Ako je Dalmacija gospodarstveno napredovala u zadnjim godinama, ako se je podiglo njeno blagostanje i na mnogim mjestima nestalo siromaštva, to se ima jedino pripisati dragocjenom plodu nasieh vinograda. Dalmatinsko je vino steklo podpunim pravom najbolji glas, ne samo po svoj monarkiji, nego i u inozemstvu; Francuzka i Niemačka kupuju svake godine obilate količine vina, i u potonje vrieme se ono čak i van Evrope odašilje. Naravno je dakle, da netom se pojavi rečena lozova bolest, toliko Vlada, koliko Odbor Zemaljski, i primjernim nacinom občina Splitska, zametnuše dogovore kako da se na put stane prietećoj pogibelji. Na poziv zemaljske Vlade, koja i ovom prigodom pokaza koliko joj na srdcu leži blagostanje Dalmacije, Odbor Zemaljski, bez okljevanja, stavio je za sada na raspoloženje c. k. Namjestništva 1000 fiorinâ, a skoro u isto vrieme Ministarstvo poljodjelstva dozvolilo je brzojavno jednaku svotu. Zemaljska Vlada pak, hitnjom najviše hvale dostojnom, razaslala je vještake, nalogom da obadju prediele Dalmacije vinogradima nasadjene, i da upute občine i posjednike vinograda, kako da se lieči i izkorjeni ta užasna lozova bolest. Po viestima, koje su nam stigle iz okoline Splitske, gdje se marljivo i postojano radi proti peronospori, sredstva upotrebljena bjehu ovjenčana najboljim uspjehom. Baš zato i obzirom na veliku važnost ovog predmeta za cielu Dalmaciju, Odbor Zemaljski prikazati će što prije visokom Saboru na ustavno razpravljanje osnovu zakona o sutjecaju zanimanikâ, da se izkorjeni peronospora.

Odbor Zemaljski, da pospješi ostvarenje želje izražene u saborskoj sjednici 16 julija prošle godine, ponovio je predjašnje predstavke i živo preporučio Ministarstvu trgovine spojenje postojeće dalmatinske željeznice sa carevinom preko Unske doline do Novoga. I dalmatinski Zastupnici na

carevinskom vieću nezanemariše ovo glavno i životno pitanje ciele Dalmacije, te njihovom revnom nastojanju podje za rukom da bude primljena prigodom pretresanja ovogodišnjeg državnog proračuna resolucija, kojom bi naloženo Vladi da do jeseni prigotovi nacrt rečene pruge. I zaista pomenuta saborska odluka neostade bez uspjeha, jer po vjerodestojnim viestima, koje nam stigoše ovih dana, Ministarstvo je naredilo da se izradi potanji nacrt za izvedenje gradnje gvozdenog puta Knin-Novi.

Odbor zemaljski tekom ovog saborskog zasjedenja prikazat će Vam još dvie zakonske osnove, jednu o preinačenju § 33 obćinskog izbornog pravilnika, a drugu za popunjenje zemaljskog zakona o uredjenju osobnih i službenih odnošaja učitelja javnih pučkih učiona podvrženih vojničkoj službi u slučaju pokretanja vojske.

Pozivljem Vas da obratite Vašu pozornost na izvješće o radu Zemaljskog Odbora, koje je već tiskano, i biti će što prije razdano. Tu ćete naći svestrani i izcrpljivi ogled ciele uprave Dalmacije, i mnoge zanimljive i utješne podatke o gospodarstvenom napredku i o stanju zemaljskih zaklada.

Vlada zemaljska bit će nam za stalno i unapried, kao dosle, pri ruci u našem zajedničkom radu, namjenjenu blagostanju i napredku Dalmacije, a to nam jamči cieloj zemlji poznata iskrena ljubav preuzvišenog Namjestnika prema našoj otačbini, koju on već smatra svojom domovinom.

A sada, velečastna gospodo, ustanimo i dajmo oduška čustvima vjernosti, kojima je zadahnut narod, koga mi zastupamo, prema premilostivom Vladaru, te uskliknimo:
Živio car i kralj Frano Josip I!
Živio! Živio!

Zastupnici (*ustajuć*): Živio! Živio! Živio!

Podpredsjednik Visoki Sabore! Po milosti N. V. pozvan na ovu odličnu stolicu, prva mi je dužnost da dadem izraza čustvim najdublje harnosti i vjernosti prama našemu premilostivomu Caru i Kralju. Ja se uzdam da novi položuj neće mi priečiti da izpunjam moje zastopničke dužnosti, i ako mi novih dužnosti nameće; a u vršenju ovih zadnjih, nadam se da će mi stari i novi sudrugovi olakotiti zadaću.

N. P. c. k. Namjestnik. Visoki Sabore! Veleštovana gospodo Zastupnici kraljevine Dalmacije! Današnjim danom počimlje novi rok djelovanja visokog sabora. — Ja želim, da isti bude uroditi najboljim plodom za pokrajinu, te se tomu mogu i nadati, pošto je svaki od Vas nadahnut patriotičnim čustvima za svoju zemlju. Vlada, u čije ime mi je čast Vas najsrdačnije pozdraviti, velečastna gospodo, u svako vrieme je spremna, da najvišom susretljivošću podpomogne Vaš rad. — Već sam imao čast dostaviti gospodinu predsjedniku kao vladinu osnovu zakon, kojim se utanačuju pravila nagradjivanja za predavanje vjeronauka pri javnim pučkim učionam, te molim da isti bude podastrt na mudro pretresanje visokog Sabora. — Kao vladinu povjerenika čast mi je predstaviti gospodina namjestništvenog podpredsjednika plemića Pavića.

Eccelsa Dieta! Onorevolissimi signori Deputati del regno di Dalmazia! — Col giorno d'oggi comincia un nuovo periodo d'attività dell'Eccelsa Dieta.

Io desidero che lo stesso sia ferace delle migliori conseguenze per la provincia, ed io sono autorizzato di ciò sperare, essendo ognuno di Voi ispirato dai più patriottici sentimenti per il proprio paese.

Il Governo, in nome del quale, onorevolissimi signori Deputati, ho l'onore di salutarVi nel modo il più cordiale, sarà sempre pronto di venirVi incontro onde coadiuvare la Vostra opera.

Ho avuto già l'onore di rimettere al signor presidente, quale progetto governativo, la legge colla quale vengono fissate

le norme pella retribuzione dell' insegnamento religioso presso le scuole popolari pubbliche, e prego, di voler assoggettare il medesimo alle saggie deliberazioni dell' Eccelsa Dieta.

Ho l' onore di presentare quale rappresentante governativo, il signor vice-presidente di Luogotenenza de Pavić.

Predsjednik. Proglasujem otvoreno XXV. zasjedanje Sabora kraljevine Dalmacije, i dižem današnju sjednicu.

I. Sjednica dneva 24. Srpnja 1889.

Sadržaj: Navještaj molbenica. — Svečano obećanje nekih zastupnika. — Izbor šestorice Tajnika. — Izbor Odbora Fnancijalnog, Molbeničkog, i za pregledanje rada Odbora Zemaljskoga. — Izvješća Zemaljskog Odbora, kojimi podnosi konačne račune za god. 1887. sliedečih zaklada: *a)* Poljodjelske; *b)* Iznemoglih vojnika; *c)* Mamuline; *d)* Gluho-nijemih; *e)* Obitelji spremnih Dalmatinskih vojnika; *f)* Mirovine pokrajinskih činovnika; *g)* Vatrogasaca; *h)* Vanrednih potreba okružja Dubrovačkog; *i)* Gladinjske; *k)* Gradnje dubrovačke bolnice; mirovinske učiteljske zaklade pokrajinske učionske zaklade pokrajinske zaklade predrazbroje 1890: poljodjelske zaklade mirovinske učiteljske zaklade pokrajinske učionske zaklade za pokrajinske zaklade. Ovjerovljenja izborâ zastupnikâ vanjskih občina izb. kot. Šibenika i Skradina; Benkovca, Obrovca i Kistanja; Drniša Knina i Vrlike; Splita, Trogira i Omiša; Hvara, Visa, Brača i Starigrada; Sinja; Imotskog; Vrhgorca, Makarske i Metkovića; Dubrovnika i Cavtata; Korčule, Stona i Orebića; Kotora, Ercegnovoga, Risna i Budve; grada Zadra; grada Šibenika; grada Splita; grada Makarske; grada Dubrovnika; grada Korčule; gradova Hvara i Starigrada; gradova Kotora, Perasta i Ercegnovoga.

(Početak sjednice u 9 s. 10 č. pr. p.)

Predsjednik: **Vojnović** knez **Gjorgje**.

Tajnici Lovre **Borčić** i Božo **Korlaet**.

Vladini Povjerenici: Podpresjednik Namjestništva: **Alfons** pl. **Pavić**, c. k. Savjetnik Namjestništva Karlo Marija **Truxa**, i c. k. kotarski poglavar Nikola **Nardelli**.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 33; broj je zakonit.
U smislu § 1. Saborskog Poslovnika pozivljem najmladje zastupnike, t. j. gg. D.ra Antu Pugliesi i Šarića Matu da bi privremeno zauzeli tajnička mjesta.
Dr. Pugliesi i Šarić zauzeše tajnička mjesta.
Prije današnje sjednice primio sam jedan dopis N. P. g. c. k. Namjestnika.
Molim g. d.ra Pugliesi, da bi ga izvolio pročitati.

Dr Pugliesi: *čita*

Br. 1740-p. š. v.

Visokorodjeni Gospodine!

Usljed previsoke Odluke 12 Travnja t. g. i poklonitog Odpisa Njegove Preuzvišenosti gospodina Ministra za bogoštovje i nastavu od 5 svibnja t. g. br. 7333 čast mi je Vašem Gospodstvu dostaviti u srbsko-hrvatskom prepisu i u talijanskom prevodu, vladinu zakonsku osnovu kojom na temelju zakona 17 Lipnja 1888 (D. Z. L. br. 99) utanačuju se pravila nagradjivanja za predavanje vjeronauka pri javnim pučkim učionama, molbom da ju izvolite u dojdućem zasjedanju prikazati Visokom Saboru na ustavno razpravljanje.
Primite visokorodjeni Gospodine izraz mog podpunog počitanja.

Zadar 19 Junija 1889.

C. K. Namjestnik

Predsjednik

Blažeković.

Visokorodjenom Gospodinu

Jurju Knezu Vojnoviću Užićkom
Povelitelju reda Frane Josipa I sa zvjezdom, zastupniku na carevinskom Vijeću, i Predsjedniku dalmatinskog Sabora i. t. d.
u Zadru.

Predsjednik. Ovu zakonsku osnovu staviti ću na dnevni red u jednoj od dojdućih sjednica.

Primio sam takodjer jedan dopis N. P. g. c. k. Namjestnika.

Molim g. zastupnika D.r Pugliesi, da bi ga izvolio pročitati.

Dr. Puljezi: (čita).

Br. 2574-pr.

Visokorodjeni Gospodine!

Do časti mi je priobćiti Vašem Presvjetlom Gospodstvu da sam prigodom nastajućeg zasjedanja Visokog dalmatinskog Sabora uz Gospodina c. k. Namjestništvenog Pod-Presjednika Alfonsa pl. Pavich-a odredio kao vladina Povjerenika za posle odnoseće se na školsku upravu c. k. pokrajinskog školskog Nadzornika Gospodina Josipa Peričića.

Ostali Namjestništveni izvjestitelji pružit će do potrebe odnosna razjašnjena.

Primite Visokorodjeni Gospodine i ovom prigodom izraz moga najdubljeg poštovanja.

Zadar 16. Srpnja 1889.

C. K. Namjestnik

Visokorodjenom Gospodinu

Gjorgju Konte Vojnoviću Užičkomu Komanderu reda Franje Josipa sa zvijezdom Presjedniku zemaljskog Sabora itd. itd.

U Zadru.

Predsjednik. Prima se na znanje. Imam čast prikazati visokom Saboru kao izvjestitelje c. k. Namjestničtva, g. savjetnika Namjestništva Karla-Mariju Truxu i g. kotarskog poglavara Nikolu Nardelli.

Molim g. Tajnika D.r Pugliesi-a, da bi pročitao u kratko ove molbenice, koje sam primio prije današnje sjednice.

D.r Puljesi (čita). Br. 13. Odbor poljodjelsko-šumarske izložbe 1890. u Beču za podporu. — Br. 14. Družtva pripomoćnog učenika prava u Beču, za pripomoć. — Br. 15. Pripomoćno Družtvo učenika na višjoj poljodjelskoj učioni u Beču, za pripomoć. — Br. 16. Frane Celestin Medović, za podporinu. — Br. 55. Učitelj Ante Valeš za pripomoć. — Br. 56. Paroh Jovo Buina za povišenje nagrade za službu u Dubrovačkoj bolnici. — Br. 52. Učitelj Frane Maroević, za povišenje mirovine. — Br. 55. Julija Budrović, za milostinju. — Br. 59. Br. 59. Ane Plakuta, za milostinju. — Br. 60. Diana Gralo učiteljica, za povišenje mirovine. — Br. 61. Udova. L. Samohoda, za milostinju. — Br. 5. Gmilija udova Kovačevića, za mirovinu. — Br. 64. Starinarsko Družtvo Kninsko, za podporu.

Predsjednik. Sve će ove prošnje biti izručene Molbeničkom odboru tek bude sastavljen.

Prije današnje sjednice primio sam takodje jedan upit, koji je podpisan od D.ra Bulata i drugih zastupnika. Najprije podpisan je zastupnik i podpredsjednik saborski g. D.r Bulat. — Molim, da ga čita.

D.r Bulat (čita).

Upit.

Na temelju §§ 24 i 26 Zakona 26 studenoga 1852 o zadrugam, C. K. Namjestništvo u Zadru, odlukom 9 Travnja 1881 Br. 99 bilo je naredilo izmedju ostaloga da anonimno družtvo "Associazione Dalmatica„ dužno je *odma sastaviti bilance odgovarajuće istini*, a pošto je družtvo prosliedilo prikaživati netočne bilance i vriedjati propise zakona i družtvenoga pravilnika, isto C. K. Namjestništvo odlukom 6 Rujna 1883 Br. 477 odredilo je s ovih razloga *razpust* istoga družtva.

Ovom prigodom političke i sudbene Vlasti držale su da treba povjeriti likvidaciju Upraviteljstvu Družtva, koje je s toga prosliedilo upravljati družtvenim imetkom pod naslovom „likvidirajući odbor„.

Predsjednik družtva bijaše još, od kad je ono bilo ustanovljeno, D.r Ante Bajamonti, koji je malo prije razpusta družtva prikazao kod c. k. Okružnog Suda u Splitu molbu za prenotaciju iznosa od fior. 30.442.49 što je on tvrdio da mu je družtvo dužno, a poslije

razpusta družtva, Upraviteljstvo mješte da brani interese povjerene mu, pustilo je da D.r Bajamonti zatvori družtvo u kontumaciju, te je izašla presuda 20 Listopada 1883 Br. 3475 c. k. Okružnog Sudišta u Splitu, kojom je družtvo bilo pripoznato dužnim rečene svote prama D.ru Bajamontiu.

Poslie razpusta družtva isti D.r Bajamonti prikazao je drugu molbu za prenotaciju za iznos od fior. 9223:36 (odluka 11 Rujna 1883 Br. 3040), a zatim treću za fior. 12.952, pa četvrtu za fior. 44.735:56, a svi ovi zahtjevi bili su pripoznati od likvidirajućeg odbora bez sudbene razprave.

Uslied toga u družtvenom sastanku dne 25 Listopada 1884, kojemu je prisustvovao i *vladin povjerenik,* likvidirajući odbor prikazao je bilanac od 1 siečnja 1883 do 30 Rujna 1884, u kojem je bila uvrštena svota od fior. 150.129:30 kao dug družtva prama svomu predsjedniku D.ru Bajamontiu.

U obrazloženom predlogu učinjenu od D.ra Gaje Bulata u onom sastanku bila je pobijena vjeresija D.ra Bajamontia s opazkom, da kad bi se ova pripoznala, cielo bi družtveno imanje bilo progutano od pasiva bez da išta ostane dioničarim.

Predlog D.ra Bulata najviše se je osvrćao na tobožnju vjeresiju od fior. 44.735:46, a zaključak predloga je glasio: "*da* budu "proglašene ništetnim sve odredbe prihva- "ćene od Upraviteljstva kao likvidirajućeg "Odbora, a navlastito sve one operacije koje "se odnose na vjeresijske zahtjeve D.ra Baja- "montia prama družtvu".

Pošto je taj predlog ostao u manjini, Občina Splita, koja je bila zastupana na sastanku, prikaza tražbu 17 Kolovoza 1886 Br. 2259 protiva D.ru Bajamontiu i družtvu "Associazione Dalmatica" kao i proti Jozipu Duplančiću, komu je D.r Bajamonti bio ustupio rečene svoje vjeresije od fior. 150.129:30 za fior. 8000 (!) i proti vjerovnicima koji su se bili upisali zalogom na iste vjeresije.

U tražbi bilo je dokazano da su sve vjeresije D.ra Bajamontia bile nezakonito likvidirane od Upraviteljstva i da je veći dio istih bez dvojbe izmišljen, te da bi to izmišljenje moglo imati obilježja kazniva čina, osobito kad se uzme u obzir sve što se je sbilo u upravi družtva iz početka do razpusta.

Namjere i postupanje Upraviteljstva "Associazione Dalmatica" proizlaze osobito iz spisa iztrage, izmedju kojih nalaze se i sliedeći:

1. Protupredlog podnešen od manjine pregledaoca u glavnoj skupštini 12 Svibnja 1877 i podnesak na razjašnjenje istoga prikazan u Svibnju 1877;

2. Podnesci prikazani od manjine vladinomu povjereniku dok je trajala iztraga i poslie iste medju kojim onaj dneva 10 Srpnja 1878 odnosno glavnoj skupštini 9 Lipnja 1878 i onaj 29 Rujna 1879.

Ovi se spisi nalaze kod c. k. Vlade a iz istih proiztiču sliedeće važne okolnosti:

a) da su se uviek sastavljali krivi bilanci, u kojima se je od godine 1868 do 1882 prikazalo ukupna čistog prihoda fior. 99.944:78, bez da se je dioničarim nikada izplatilo niti novčića na račun dividenda;

b) da se je nedužno stavilo na teret družtva iznosâ, koji bi imali stati na teret D.r Bajamontia, kao što je gubitak u poslu Gosleth iz Trsta.

c) da se je dalo nagradâ tako rečenom družtvu za udioništvovanje (società in partecipazione) za iznos, koji, kako je pripoznao isti Predsjednik družtva, nadmašivao je 9000 forinta;

d) da poslie nego je nabavio družtvenih dionica D.r Bajamonti, preprodavao ih je istomu družtvu, a takovih je operacija bilo za 550 dionica;

e) da se je u bilanće uvršćivalo neutje-

rivih vjeresija, izmedju kojih dosti je navesti jednu, koja ima vas izgled da je i izmišljena, a valja da pokriva koju tamnu operaciju na štetu družtva pod imenom njekoga Globowskia za fior. 6000;

f) da se je napokon činilo operacija škodnih po družtvo na korist pojedinaca, navlastito D.r Bajamontia, medju kojima dosti je navesti kao primjer, operacije ubilježene u družtvenim knjigama dne 31 Prosinca 1874, a od ovih osobito onu pod člankom 152, kojom su bile nametnute družtvu *dvie* dionice družtva za udioništvovanje bez vriednosti za fior. 400; *osam* državnih obveznica od fior. 100 u podpunoj nominalnoj vriednosti, dočim je njihova prava vriednost bila od fior. 69:70, dakle s gubitkom od fior. 242:40; *dvie* lože sastavljajuće jedan palkun, dočim jedna od njih nije ni pripadala D.ru Bajamontiu nego drugim.

Predpostavljeno sve ovo, i vidivši da uz takovu upravu koja je trajala toliko godina, imala se poroditi posljedica kao što je ona da na korist predsjednika družtva bio je likvidiran dug od preko fiorina 120.000, koji je on isti kašnje ustupio za neznatnu svotu od fior. 8000;

vidivši da mal ne sve nepokretnine družtva bile su prodane na dražbu i da ono što ostaje neće biti dostatno na pokriće još neizplaćenih dugova, a dioničari izgubiti će cio svoj priložak;

vidivši da ovakova posljedica ne daje se opravdati prama naravi družtva, kojemu je bila zadaća da gradi kuće i da ih unajmljuje, te stoga imalo je imati sjegurnih dohodaka, jer nije moglo biti po sriedi operacijâ aleatorne naravi;

vidivši da se je djelovanje Vlade u ovom poslu poslje razpusta družtva ograničilo na zahtjev da budu držani obći sastanci "Associazione Dalmatica", ali da nije bila poduzeta nijedna mjera da se iztraži o gore navedenim činjenicam, koje sačinjavaju jedan niz djela na štetu dioničara, i služe kao hrdjavi primjer, koji može donieti, kako je i do sada donilo, hrdjavih ploda;

vidivši da prama takovim povrjedam zakona, dužna je Vlada da osbiljno i strogo postupa, na zaštitu javnih interesa i same moralnosti;

podpisani časte se staviti c. k. Vladi sliedeći upit;

"Koje mjere misli poduzeti C. K. Vlada da se stavi na čisto pravo stanje družtva "Associazione dalmatica" i da se po zakonu postupa glede zloporaba što su se sbile u dotičnoj upravi".

Zadar, 24 Srpnja 1889.

D.r Bulat. — D.r Karaman — L. Borčić. P. — Tartaglia — Klaić — Cingria — Fontana — Biankini — Pastrović — Žuro — Korlaet — Brajković — Duboković — Ljubić — Buzolić — D.r Spalatin — Bielovučić — Perić — Šarić — Vranković — Ivčević

Predsjednik. Ovaj upit izručujem vladinu Povjereniku.

Vladin povjerenik podpredsjednik Namjestničtva plemić Pavić ima rieč.

(Vladin povjerenik Pavić) Ja ću imati čast odgovoriti u jednoj od dojdućih sjednica na ovaj upit.

Predsjednik. Prije nego predjem na dnevni red, treba da u smislu § 9. Zem. reda pozovem gg. Zastupnike na svetčano obećanje. — Ja ću redom zvati Zastupnike, kako su upisani u imeniku, te će odgovoriti ili "obećajem", ili "prometto".

Molim g. Tajnika D.ra Pugliesi da izvoli čitati obećanje.

D.r Pugliesi. (*čita iz § 9. Zem. reda obećanje.*

Predsjednik. *Pozivlje po imeniku abecednim redom Zastupnike, te položiše svetčano obećanje:* Dr. Ignjacij Bakotić, Juraj pop Biankini, Stjepan Bielovučić, Sava Bielanović, Lovre Benevenia, Lovre Borčić, Toma Brajković, Dr. Gajo F. Bulat, Stjepan pop Buzolić, D.r Petar Cingria, Ivo, krstitelj plem. Fontana, Dr. Giorgi plem.

Marin, Špiro Gojković, Frane barun Gondola, Dr. Vicko Ivčević, Dr. Srećko Karaman, Dr. Miho Klaić, Božo Korlaet, Kažimir pop Ljubić, Virgjil pop Perić, Dr. Baldo Podić, Dr. Ante Pugliesi, Vladimir vitez Simić, Dr. Ante Žmirić, Dr. Ante Spalatin, Šarić Mate, Petar pl. Tartaglia, Nikola Vidović, Ivan Vranković, Gjuro Vukotić, Luka Zore, Marko Žuro).

Prelazim na dnevni red. — Prva je točka dnevnoga reda: Izbor šestorice Tajnika.

Molim gg. Zastupnike, da bi izvolili napisati imena šestorice Tajnika koje bi izabrali.

(*Obavlja se izbor i izbrani srećom se razporedjuju*) Izbrani su većinom glasova pa i sliedećim redom razporedjeni: gg. Korlaet i Borčić, Brajković i Spalatin, Perić i Šarić.

Tajnike prvog razporeda gg. Korlaeta i Borčić molim, da zauzmu tajnička mjesta. (*Tajnici Korlaet i Borčić zauzimlju tajnička mjesta.*)

Druga je točka dnevnoga reda: Izbor Financijalnog Odbora. Molim gg. Zastupnike, da bi izvolili predati cedulje.

Da ne dangubimo, ja ću povjeriti g. Podpredsjedniku nalog, da konštatira izpadak izborâ. — Molim dakle gg. Zastupnike, da izvole predati za tim cedulje za izbor molbeničkog Odbora; napokon cedulje za izbor Odbora za pregledanje rada Odbora Zemaljskoga. Pri koncu sjednice objaviti ću izpadak raznih izbora. (*Obavljaju se izbori*)

Predsjednik. Prelazim na petu točku dnevnoga reda, koja glasi:

Izvješće kojim Zemaljski Odbor podnosi konačne račune za godinu 1887 sliedećih zaklada:

a) Poljodjelske; *b)* Iznemoglih vojnika; *c)* Mamuline; *d)* Gluho-niemih; *e)* Obitelji spremnih dalmatinskih vojnika; *f)* Mirovine pokrajinskih činovnika; *g)* Vatrogasaca; *h)* Vanrednih potreba okružja Dubrovačkog; *i)* Gladinjske; *k)* Gradnje Dubrovačke bolnice;

G. Dr. Klaić ima rieč kao izvjestitelj Zemaljskog Odbora.

D.r Klaić Predlažem, da se ovi računi pod točkom 5, kao takodjer i oni pod točkam 6., 7., 8., 9., 10., 11. i 12. dnevnoga reda, pošto su tiskani ili kamenotiskani, i gospodi Zastupnicima porazdieljeni, nečitaju, nego da budu Saborskim zaključkom predani Financijalnom Odboru.

Predsjednik. Pitali tko rieč ob ovom formalnom predlogu g. D.ra Klaića? — Nitko. — Ona Gospoda, koja primaju predlog D.r Klaića, neka ustanu. (Većina). Predlog je primljen. — Svi ovi računi biti će izručeni Financijalnom Odboru.

Pošto su sada prisutni častni zastupnici vitez Trigari i D.r Pastrović, pozivljem ih na svečano obećanje.

Molim gosp. Tajnika, da čita dotično obećanje.

Borčić (*čita obećanje*).

Predsjednik. (*Pozivlje D.r Pastrovića i viteza Trigari, koji priložiše svečano obećanje.*)

Prelazim na 13. točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika vanjskih občina izbornog kotara Zadra, Paga, Raba, i Biograda.

Izvjestitelj Zemaljskog Odbora g. zastupnik Simić, molim da čita izvješće.

Simić (*čita*).

Br. 3082.

Visoki Sabore!

Dana 3 julija obavio se izbor dvaju zastupnika vanjskih občina izbornog kotara Zadar-Biograd-Pag-Rab i ostadoše izabrani D.r Josip Paštrović i pop Juraj Biankini su 62 glasa, dočim Eduard Urschitz i Josip Messa dobiše svaki po 34 glasa.

Od 101 birača glasovalo je 96.

Izbori biranijeh birača sliedili su redovno i jednoglasno u Občinama Novigrada, Nina, Paga, Zadra, Silbe i Salih, a većinom glasova u Biogradu i Rabu.

Pošto utoka nije podnešeno, a Dr. Jozo Paštrović i Pop Juraj Biankini zadobili su nadpolovičnu većinu glasova, Odbor predlaže Visokome Saboru da odobri izbor i prizna D.ra Paštrovića i Popa Jurja Biankina zastupnicim izbornog kotara Zadar-Biograd-Pag-Rab.

Zadar 17 julija 1889.

Presjednikj
Vojnović

Izviestitelj
Simić.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Da Visoki Sabor odobri izbor i prizna D.ra Jozipa Paštrovića i popa Jurja Biankina zastupnicima vanjskih občina izbornog kotara Zadra, Paga, Raba i Biograda. Ona gospoda koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je primljen.

Četrnaesta točka dnevnoga reda je sliedeća:

Ovjerovljenje izbora zastupnika vanjskih občina izbornog kotara Šibenika i Skradina.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora g. Zastupnik Ljubić, molim da čita izvješće.

Ljubić (*čita*):

B.r 3077.

Visoki Sabore,

Redovito su se obavili izbori zastupnikâ na Sabor vanjskih občina Kotara izbornoga Šibenik-Skradin.

Jednoglasno biše birani prvi birači:

u občini	Skradinskoj	16
„	Šibenskoj	21
„	Tiesanjskoj	15
„	Zlarinskoj	10
	Skupa	62

Od ovih dne 3 tekućega mjeseca pristupiše na izbor dvojice zastupnika u Šibeniku 44 birača, te ih glasovaše:

37 za Ivana Vrankovića, 34 za D.ra Ivo-krstitelja vit. Fontanu, čim ona dva ostadoše izabrana zastupnicima;

dočim dobiše

glasova 10 kan. Ivan Vidović
„ 7 Ivan Markoč.

Ništa se dogodilo nije kroz izbore; spisi dokazuju da izborim nema prigovora, niti prigovora tko diže; s toga čast je Zemaljskom Odboru predložiti:

Neka Visoki Sabor primi kao zastupnike izbornog kotara vanjskih občina Šibenik-Skradin:

Ivana Vrankovića

D.ra Ivokrstitelja vit. Fontanu.

Zadar, 17 srpnja 1889.

Presjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Ljubić.

Predsjednik. Razprava je otvorena: — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: — Neka Vis. Sabor primi kao zastapnike vanjskih občina izbornog kotara Šibenika i Skradina Ivana vit. Vrankovića i D.r I. K. Fontanu.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na petnaestu točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika vanjskih občina izbornog kotara Benkovca, Obrovca i Kistanja.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora g. zast. Ljubić, molim da čita izvješće.

Ljubić (*čita*):

Br. 3081.

Visoki Sabore,

Dne 3 tekućega u Benkovcu bi izabran zastupnikom vanjskih občina izbornog kotara Benkovac-Obrovac-Kistanje vit. Vladimir Simić.

Iz izbornih spisa uvidja se da su birani birači svukud bili izabrani jednoglasno; da od 60 birača dne 3 t. mj. pristupilo je na izbor 38, pa da pristupivši jednoglasno izabraše zastupnikom vit. Vladimira Simića.

Pošto po spisim izboru prigovora nema, a niti se prigovora s koje strane diglo;

Zemaljskomu je Odboru čast predložiti:

Neka Visoki Sabor primi vit. Vladimira Simića zastupnikom vanjskih občina izbornog kotara Benkovac-Obrovac-Kistanje.

Zadar, 17 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Ljubić.

Predsjednik. Razprava je ob ovom predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Neka Visoki Sabor primi V. Simića zastupnikom vanjskih občina izbornog kotara Benkovac, Obrovac i Kistanje.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na šestnaestu točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika vanjskih občina izbornog kotara Drniša, Knina i Vrlike.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora g. zastupnik D.r Klaić, molim da čita izvješće.

D.r Klaić (*čita*):

B.r 3080.

Visoki Sabore,

Na biranje u Drnišu, od 102 izabranih birača, pristupiše 54, i svi jednoglasno odabraše zastupnicim na Sabor gospodu:

D.ra Injacija Bakotića

Savu Bjelanovića

Josipa Kulišića.

U svim občinam birači su birani jednoglasno i izborni spisi su u redu; prigovora nema, i zato Zemeljski Odbor prelaže neka Visoki Sabor izvoli primiti zastupnicim za izborništvo vanjskih občina kotara Drniš-Knin-Vrlika Gospodu:

D.ra Injacija Bakotića

Savu Bjelanovića

Josipa Kulišića.

Zadar, 18 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Klaić.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom predmetu. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Neka Visoki Sabor izvoli primiti D.ra Injacija Bakotića, Savu Bjelanovića i Josipa Kulišića za zastupnike vanjskih obćina izbornog kotara Drniša, Knina i Vrlike.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je primljen.

Prelazim na sedamnaestu točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika vanjskih obćina izbornog kotara Splita, Trogira i Omiša.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora g. Zast. Simić, molim da čita izvješće.

Simić (*čita*):

B.r 3079.

Visoki Sabore!

Dana 3 julija obavljen je izbor dvaju zastupnika vanjskih obćina izbornog kotara Split-Trogir-Omiš, i ostadože izabrani jednoglasno su 109 glasova D.r Gajo Filomen Bulat i D.r Vicko Ivčević.

Izbor biranih birača u svim obćinama sliedio je redovno i jednoglasno, u samoj obćini Kliškoj i Omiškoj većinom glasova.

Pošto od 112 birača cielog izbornog kotara glasovalo je 109, a proti izboru nije podnešeno utoka, Odbor predlaže neka Visoki Sabor odobri izbor i prizna D.ra Gaja Filomena Bulata i D.ra Vicka Ivčevića zastupnicim vanjskih obćina izbornog kotara Split-Trogir-Omiš.

Zadar, 17 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Simić.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom predmetu. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Neka Visoki Sabor odobri izbor i prizna D.ra Gaja Bulata i D.ra Vicka Ivčevića zastupnicima vanjskih obćina izbornog Kotara Splita, Trogira i Omiša.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog neka izvole ustati. (*Većina*). Predlog je primljen.

Osamnaesta točka dnevnoga reda glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika vanjskih obćina izbor. kotara Hvara, Visa, Brača i Starigrada.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora g. Zast. Vranković, molim da čita izvješće.

Vranković (*čita*):

Br. 3137.

Visoki Sabore,

U izboru vanjskih obćina kotara Hvara-Brača-Visa dne 3 srpnja biahu jednoglasno sa 44 glasa imenovani zastupnicim:

Pop Stjepan Buzolić

Kap. Niko Duboković.

Broj biranih birača sastoji od 76.

Vas je postupak bio redovito obavljen, a proti izboru nebi dostavljeno utoka.

Odbor Zemaljski ima čast predložiti Visokome Saboru, da odobri izbor i priznade zastupnicim vanjskih obćina Kotara Brača Hvara-Visa:

Popa Stjepana Buzolića

Kap. Niku Dubokovića.

Zadar, 17 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Vranković.

Predsjednik. Razprava je otvorena o predmetu. — Pitali tko riječ? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Da Visoki Sabor odobri izbor vanjskih občina izbornog kotora Hvara, Visa, Brača i Starigrada i priznade zastupnicima popa Stiepana Buzolića i kapetana Niku Dubokovića.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*), Predlog je primljen.

Prelazim na devetnaestu točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika vanjskih občina izbornog kotara Sinja. Molim g. izvjestitelja Vrankovića da izvoli pročitati izvješće.

Vranković (*čita*):

B.r 3072.

Visoki Sabore,

Dne 3 srpnja o. g. biahu odabrani zastupnicim vanjskih občina kotara Sinjskoga Božo Korlaet, profesur u Dubrovniku su 52 glasa, i Žuro Marko pok. Pavla sa 51 glas. D.r Augustin Masovčić dobio je jedan glas.

Broj biranih birača sastoji od 63.

Vas izborni postupak, proti kojem ne bi dostavljeno utoka, bi obavljen po prepisim izbornog pravilnika.

Odbor Zemaljski ima čast predložiti Visokome Saboru, da odobri izbor i priznade zastupnicim vanjskih Občina kotara Sinjskog G.G Božu Korlasta, profesura u Dubrovniku, i Žuru Marka pok. Pavla, glavara Prisoja.

Zadar 17 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Vranković.

Predsjednik. Razprava je otvorena o izborim kotara Sinjskog. — Pitali tko riječ? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Da Visoki Sabor odobri izbor vanjskih občina izbornog kotara Sinja i priznade zastupnicima Božu Korlaeta i Marka Žuru.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je primljen.

Prelazim na dvadesetu točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika vanjskih občina izbornog kotara Imotskog.

Izvjestitelj Zemaljskog Odbora g. zast. Vranković, molim da čita izvješće.

Vranković (*čita*):

B.r 3075.

Visoki Sabore,

U izboru vanjskih občina Kotara Imotskoga, obavljenu dne 3 srpnja o. g., bio je jednoglasno izabran prof. Josip. Virgjil Perić sa 50 glasova od 56 biranih birača.

Izborno je djelo bilo obavljeno u podpunom redu, i proti izboru ne bi dostavljeno utoka.

Odbor ima čast predložiti Visokom Saboru, da odobri izbor i priznade prof. Josipa Virgjila popa Perića zastupnikom vanjskih občina Kotara Imotskoga.

Zadar, 17 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Vranković.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom predmetu. — Pitali tko riječ? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Da Visoki Sabor odobri izbor vanjskih občina izbornog kotara Imotskog, i prizna zastupnikom profesura Virgjila Perića.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je ovaj primljen.

Dvadeset i prva točka dnevnoga reda glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika vanjskih občina izbornog kotara Vrhgorca, Makarske i Metkovića.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora g. zast. Vranković, molim da čita izvješće.

Vranković (*čita*):

Br. 3076.

Visoki Sabore,

Od 56 biranih birača dalo je 35 svoj glas za zastupnika vanjskih Občina Kotara Makarske-Vrhgorca-Metkovića Gos. Matı Šariću pok. Jakova iz Opuzena, dočim ih je 21 glasovao za Gos. Matu Glušćevića iz Metkovića; jedan se je uztegao, a jedan nije na izboru ni prisustvovao.

Vas je postupak bio obavljen u redu, po propisim izbornog pravilnika.

Pošto je Gosp. Šarić dobio većinu glasova, a proti izboru ne bi dostavljeno utoka, Odbor Zemaljski ima čast predložiti Visokome Saboru, da izvoli odobriti izbor i priznati Gosp. Matu Šarića pok. Jakova iz Opuzena zastupnikom vanjskih občina kotara Makarske-Vrhgorca-Metkovića.

Zadar, 17 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Vranković.

Predsjednik. Otvorena je Razprava o predmetu. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Da Visoki Sabor izvoli odobriti izbor vanjskih občina izbornog kotara Vrhgorca, Makarske i Metkovića, i prizna zastupnikom Matu Šarića.

Ona Gospoda koja primaju ovaj predlog neka izvole ustati. (*Većina*). Predlog je primljen.

Dvadeset i druga točka dnevnoga reda glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika vanjskih občina izbornog kotara Dubrovnika i Cavtata.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora g. zast. Ljubić, neka čita izvješće.

Ljubić (*čita*):

B.r 3074.

Visoki Sabore!

Čast je Zemaljskomu Odborn podastriti Visokomu Saboru spise o izboru zastupnika izbornog kotara vanjskih občina Dubrovnik-Cavtat.

Zastupnikom dne 5 tekućega bi izabran D.r Mihovio Klaić.

Izbori biranih birača obavili su se podpuno redovito; kod občine Riečke, Lopudske, Zatonske i Šipanjske jednoglasno, ili 1-2 glasa nesuglasna; kod Dubrovačke sa 118 suglasnih glasova, od 134 ukupno glasovatelja; kod Cavtata sa 245 suglasnih glasova, od 345 ukupno glasovatelja.

Pri nijednom izboru nije se nikakav slučaj sgodio ni zapisao; samo što pri izborim občine Cavtaske nebi primljeno 9 glasova, i to podpunim razlogom, jer se prikazali sinovi mjesto upisana otca, ili brat mjesto upisana

brata, jali koji su jur prie na prednjem broju glasovali bili.

Od 46 biranih birača dne 3 tekućeg srpnja u Dubrovniku pristupiše na biralište 41 jih, pa dojedan glasova za zastapnika D.ra Mihovila Klaića.

U spisim nema dokaza da su pozvani bili i ono 5 nepristupivših birača, nu ta okolnost nema nikakva upliva na izpadak izbora.

Pošto dakle Zemaljski Odbor nahodi sve redovito, a prigovora nikakva proti izboru nije doprlo, čast mu je predložiti:

Neka Visoki Sabor primi kao Zastupnika vanjskih občina Dubrovnik-Cavtat D.ra Mihovila Klaića.

Zadar, 17 srpnja 1889.

Presjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Ljubić.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom predmetu. — Pitali tko rieč?

D.r Podić. Domando la parola.

Predsjednik. D.r Podić ima rieč.

D.r Podić. Eccelsa Dieta! Onorevoli signori! Con un certo tremito e a dire il vero con molta paura io ardisco parlare per la prima volta in questa Eccelsa sala. Semplice soldato del mio partito, non ritenni giammai di difenderne il principio anche colla parolâ, come finora lo difesi coll' opera, per cui non poco rimasi meravigliato quando dall' illustre e gentile città di Zara mi fu notiziato esser stato eletto a deputato dei maggiori censiti. Tanto e così alto essere io non meritai e da questo seggio ringrazio di tutto cuore ai nobili signori pella rara munificenza elargitami. Entrerò sull' argomento e mi farò a combattere l' elezione dell' onorevole D.r Klaić. Senonchè gli onorevoli della maggioranza mi osserveranno che, non essendovi un ricorso formale da parte degli elettori, non può neppure parlarsi di una qualche illegalità o mistificazione in questa elezione. Ed io sommessamente chiederò se vi era tempo di estenderlo come si doveva, se almeno vi era il benefizio dei 14 giorni che la legge accorda per ricorrere dopo le elezioni suppletorie?

L' operato elettorale si compì agli otto di luglio ed ai 20 si aperse la Dieta, per cui restavano appena 12 giorni, anzi soli 9, calcolando 3 che ordinariamente impiegano i pieghi per venire da Ragusavecchia a Zara.

Il ricorso venne redatto, ma non si fu in grado di spedirlo colla posta di Giovedì, per cui, se pure fosse stato presentato, lo sarebbe in ritardo. Questo ricorso io lo possiedo, ed ove occorresse sono pronto di esibirlo.

Se adunque le mie dimostrazioni non fossero atte a persuadere l' onorevole maggioranza sulla nullità delle elezioni dell' onorevole D.r Klaić, bastino almeno a renderlo edotto come ed in qual maniera egli si ebbe il collegio che ora rappresenta.

Infatti l' onorevole D.r Klaić dimora a Zara, ed egli non ha forse nè tempo nè volontà di occuparsi della sua città natale e d' informarsi se gode quel cittadino amore come lo godette nel 1861. Egli ritiene di essere continuamente in pregio presso i suoi foresi, ed in specialità presso i suoi patrioti Canalesi, i quali a parer suo lo portano sulle mani come noi portammo giorni addietro l' amato Barone Gondola.

E quì da onesto cittadino, da vero patriota, voglio informare l' onorevole D.r Klaić sulle elezioni seguite a Canali, nella speranza ch' egli, che mai sempre predilesse la giustizia, vorrà tosto rinunziare al mandato *(Smieh na desnoj)*, con sotterfugi ottenutogli dai suoi amici politici, e provocare in ciò una nuova elezione con liste regolari, basate a legge.

E qui, prima di parlare sulla contraffazione delle liste, devo purtroppo dolermi di certi fatti o meglio usi che dominano durante qualche elezione. Più volte meravigliati noi leggevamo i fatti elettorali di Spalato, e ci chiedevamo se fossero veri e se realmente potessero accadere, perchè presso di noi tali fatti finora giammai apparvero sull'orizzonte politico. Purtroppo questa volta simili usi si mostrarono nel distretto di Ragusavecchia, portati da un tale spedito da lontano paese a rinforzare la colonia croata di Ragusa. Ma comincierò a parlare di questo tema per me troppo odioso.

Le liste elettorali pel distretto di Ragusavecchia pubblicate il dì 28 maggio a. c. contengono 954 censiti paganti l'imposta diretta e 605 elettori. Tali numeri furono creati a bella posta, dappoichè in questo comune vi sono in complesso 1617 censiti, e che un tanto sia vero lo prova la lista elettorale pubblicata non ha guari per le elezioni comunali di Ragusavecchia, e precisamente un mese prima che fosse stata pubblicata quella pelle elezioni dietali. Questa seconda lista conteneva 1494 elettori, per cui venne fiscato il voto a 442 elettori i quali devesi a ragione ritenere, appunto perchè soppressi, non avrebbero certo votato pei 20 elettori eletti. E questi diedero il loro voto all'onorevole D.r Klaîć, che ora certamente non rappresenterebbe il collegio che rappresenta.

Adunque la lista generale è stata orrendamente falsata e lo provano i seguenti fatti, che privatamente e con molta pazienza potei rilevare in questo breve spazio di tempo fino all'apertura della dieta.

Klaić Miško paga fior. 31:18 e invece fu iscritto con fior. 51:43; — Gjangrandović Andro paga fior. 15, e invece fu inscritto con fior. 41:12; — Torković Miho paga fior. 12, e fu iscritto con fior. 39:46; — Kličan Pere paga fior. 21 e fu iscritto con fior. 30:30; — Bogišić Vlaho paga fior. 15 e fu iscritto con fior. 39:92; — Toraš Ive paga fior, 25 e fu iscritto con fior. 39:28; — Mladoševci Niko paga fior. 17:03, e fu iscritto con fior. 35:20; — Bratoš Cvieto paga fior. 22:99, e fu iscritto con fior. 31:84; — Stanoš Pero paga fior. 26:67, e fu iscritto con fior. 30:61; — Bačan Andro paga fior. 3, e fu iscritto con fior. 22:30; — Puhara Gjuro paga fior. 7:52, e fu iscritto con fior. 21; — Zupanović Luko paga fior. 7:25, e fu iscritto con fior. 18:49; — Torković Vlaho paga fior. 10, e fu iscritto con fior. 16:61; — Glavić Vuko paga fior. 13:60, e fu iscritto con fior. 15:24; — Pušić Baldo paga fior. 1:20 e fu iscritto con fior. 14:66; — Radovčić Pero paga fior. 7:51, e fu iscritto con fior. 14:51; — Mijesečević Gjuro paga fior. 4:21, e fu iscritto con fior. 12:98; — Čupić Miho paga fior. 7:14, e fu iscritto con fior. 12:97; — Miloglav Niko paga fior. 7:31, e fu iscritto con fior. 12:95; Magud Mošan non paga nulla e fu iscritto con fior. 39:20; — Rušić Vlaho non paga nulla, e fu iscritto con fior. 13:10; — Pašković Mato non paga nulla e fu iscritto con fior. 13:08.

In tale guisa è falsata la lista generale fino al progressivo N. 104, e dove andremmo, se si esaminasse accuratamente in tutta la sua estensione questa lista?

Da questi fatti risulta la verità della falsificazione di tale lista generale, dappoichè senza ragione vennero esclusi 663 censiti, ed allo scopo di coprire tale esclusione si cercò di dividere l'intera imposta diretta sugli altri elettori, aumentandola ad alcuni e riducendola ad altri. Che un tanto sia vero riluce dagli allegati che per brevità di tempo non poterono essere rimessi all'Eccelsa Dieta, allegati che sono pronto di comunicare in numero di 54. Questi allegati sono altrettanti ricorsi di alcuni censiti i quali non esistono nella lista generale, però tutti questi pure pagano un'imposta diretta, cosa che apparisce dai decreti subattergati ai medesimi e emmessi dall'Inclito Capitanato di Ragusa. Se questi

pagano un' imposta diretta, come, si chiede, poteva redigersi la lista generale, e dividersi tale imposta sugli altri? Se al contrario questi elettori tralasciati fossero stati compresi come cambierebbe d' aspetto la lista suddetta!

Ma cio che si presenta più caratteristico per giudicare sull' attenzione e diligenza colla quale venne redattu la lista generale, sono le decisioni ai N.ri 737, 738, 704, 705, 701, 685, 691, 731, 644, 651, assieme a quelle dell' Inclito Capitanato N.ri 6868, 6880, 6891, 6857, 6875, nelle quali decisioni è contenuto che i relativi reclamanti non sono iscritti nelle liste comunicate dall' Ufficio Steurale, e contenenti i censiti sottoposti all' imposta diretta.

Dando uno sguardo alla lista generale, queste decisioni difatti sono incomprensibili, per non dire ridicole. Questi medesimi reclamanti, i quali secondo l' Autorità comunale e distrettuale non pagano un' imposta, sono pur compresi nella lista generale. Com' è adunque che questi vi figurano quali censiti se non sono compresi nella lista dell' Ufficio Steurale?

Non si può tacciare certo d' inerzia gli elettori di Ragusavecchia, dacchè essi formarono il comitato e lo annuziarono all' Autorità e presentarono 417 istanze per l'attestazione se vari censiti avversari pagano e quale imposta venga pagata dagli stessi.

Dagli allegati che possiedo, posso dimostrare tutto ciò, ove l' Eccelsa Dieta lo volesse; però mi occuperò specialmente dell' evasione delle 417 istanze superiormente indicate. Queste istanze furono presentate al Capitanato di Ragusa nel terzo giorno del termine pei ricorsi, e da quest' Autorità rimesse all' Ufficio Steurale di Ragusa. Nel dì 4 giugno scadeva il termine, e quantunque l' Autorità sullodata avesse 5 giorni per prepararle, pure la mattina del giorno 4 non erano state ancora intimate al Presidente Giorgio Lonza. Egli telegrafava urgendo nel pomeriggio del 3 giugno, ma il Capitanato restituendogli la bianchetta col decreto gli faceva sapere che appena le avrebbe avute, tosto gliele intimerebbe. — Passò egualmente il giorno 4 senza che fossero state intimate e due giorni dopo veniva al Lonza intimato il decreto N. 6695, in cui si leggeva che i comuni censuari di Jasenice, Brobujna, Duba, Stravča, Šilješke e Kuna contavano 25 elettori, mentre Ljuta ne contava 20, che Radovičić ne aveva 18 e Dunave 20, Vodovolja 17 e Poljebrdo 11, Čelopi 38 e Lovorno 33, Obole con tutti i pertinenti 58 e Gruda 66, Močići 24 e Gjurovići 25.

Senonchè con tutte queste liste così orrendamente contrafatte la colonia croata a Canali non avrebbe avuta una certa probabilità di vittoria, anzi nessuna, ove le elezioni fossero state tenute a Ragusavecchia. Si deliberò allora, coll' appoggio dell' Eccelsa Giunta, di tenere le elezioni a Gruda per difficoltare ai nostri l' accesso all' urna. E con ciò, se pure si riuscì, si mancò verso la colta Ragusavecchia, la quale pure nel 1861 costituì il primo seggio di deputato all' onorevole Klaić. Ragusavecchia perdette non poco con questo abbandono tanto più stigmatizzabile inquantochè non eravi ragione dal lato legale di abbandonare una tranquilla borgata per recarsi in un luogo deserto; ma da ciò si scorge viemeglio il liberalismo croato, che abbandonato dalla gioventù e dal popolo cerca l' appoggio di un prete Crnica e di un podestà analfabeta Magud. — Pell' amore del mandato si vocifera anche che il comune verrà trasportato a Gruda e con esso a poco a poco gli altri regi uffici. Di Ragusavecchia che sarà, della bella patria del Bogišić, dello Zore e di tanti altri suoi valenti figli!

Ma che più dilungarsi, giacché se io avessi la parola del più valente oratore non scuoterei certo la decisione che già anticipatamente si prese la maggioranza. Io però spero soltanto nell' alto senno e giustizia dell' onorevole capo del suo par-

tito, il quale avrà compreso essere nulla la sua elezione, e non sedere egli quì per grazia dei Canalesi, ma per grazia delle contraffazioni accennate.

Deponga adunque spontaneamente il suo mandato l'onorevole D.r Klaić e venga nuovamente ad una lotta, dalla quale se riescirà, sarà gloria maggiore per esso e per noi maggior sconfitta, dappoichè in caso diverso ogni qualvolta l'occhio mio si poserà sull'onorevole di cui parlo (D.r Klaić: *A ti me negledaj!*) sorriderò pensando che si può essere benissimo deputato anche contro la volontà della nazione.

Ma nò, questo è impossibile, lo disse l'onorevole Cingria quando parlando contro l'elezione dell'onorevole vescovo di Makarska Pavlović-Lučić conchiuse il suo discorso colle parole:

„Naš narod hoće da se ovdje ulazi samo njegovom voljom, jer drugčije na ovim vratima je napisano: ovdje vam mjesta nema."

Ma se ad onta di tutto ciò che esposi l'onorevole D.r Klaić è persuaso d'esser stato eletto legalmente, si ricordi almeno che la patria sua, Canali, da tanti anni aspetta la promessa regolazione delle acque che innondano di spesso i suoi campi, danneggiando in sommo grado la coltivazione. (D.r Klaić: *O tom se jur radi*).

Predsjednik. Pitali još tko riječ?

D.r Cingrija. Pitam riječ.

Predsjednik. D.r Cingrija ima riječ.

D.r Cingrija. Možda nebih bio ni zapitao riječ za baviti se predmetom koji je sada u pretresivanju, da se častni žast. g. D.r Podić nije pozvao na mene i naveo njeke moje rieči, koje sam ja prigodom izbora i dotičnog uništenja u Saboru izustio. Ali što ćete, baš onaj čas, kada je on govorio, i siećao visoku Kuću na ove moje rieči, njekako se je i u meni porodila požuda, da mu štogod odgovorim.

Najprije, što se u obće njegovog govora tiče, treba mi reći, a i visoka će Kuća pripoznati, da se onakvih govora može na hiljade kovati; jer nitko od nas nemože znati, iza kako je ono rieči izrekao, dali su temeljite, oli nisu.

U koliko sam mogao opaziti, našao sam jednu netočnost, jednu neistinu u njegovom govoru glede onoga što se imena izbornika tiče. On je izmedju ostalim rekao, da njeki Maršan Magud nije izbornik, i da nemože biti izbornik, jer neplaća nikakvog poreza.

To izmedju onizijeh dosta imena, koje je naveo, istina nije. Maršan Magud drži dućan na svoje ime, pak plaća za taj dućan porez. To se razumije, da nemogu u pretres uzeti ovdje sva druga imena, koja je naveo Nego ostavljajać ovu činjenicu mogu zanijekati, da je istinito sve ono što je rekao ob ostalih izbornicih, t. j., da je bilo uvršteno u izbornu listinu imena, koja nisu mogla ondje stati, a izmetnuto imena, koja su ondje valjala stati.

To bi bilo rečeno g. govorniku u obće. Povraćajući se na ono što je malo prije rekao, na moje rieči, koje sam god. 1883 razgovarajući se o biskupu Pavloviću izrekao da je upisano na ovizijem vratima, da se ovdje neulazi, nego voljom naroda, reći ću mu, da se ta stvar danas sa izborom D.ra Klaića nesgadja. To je sasvim druga stvar bila o biskupu Pavloviću. Njegov je izbor bio obavljen, kako je poznato, pod pritiskom vlade, i usljed toga sam ja one rieči izustio, a nesmjerajuće na tobožnje njekakvo izopačenje izborne listine; jer o tom nije niti bilo govora. Dakle ta prispodoba, koju je on učinio, malo vriedi častnom gosp. zastupniku. Baš posve smielo njekako dirnuo se i osobnog pitanja. Na temelju njegovog govora pozivlje častnog zastupnika D.ra Klaića, da položi odmah mandat, jer da su kod njegovog izbora

njekakvi čudni ljudi pomogli da izpade za njega, njekakov Crnica. Magud, koji nezna čitati niti pisati. Reći mi, da su to ljudi dosta ugledni, i pop Crnica i načelnik Magud, i da njegove rieči do njih doprieti neće, niti će njih uvriediti, a mislim, da je i neplemenito napadati odsutne, koji se nemogu braniti.

Pitao je častni zastupnik g. D.r Podić, zašto se je izborništvo prenielo na drugo mjesto, zašto nisu pustili, da se obavi izbor u Cavtatu. To je jedna stvar, Gospodo, koja se poznavajuć mjestne okolnosti lahko razumije, jer je Gruda središte občina. Ako ćemo biti pravedni, i ako ćemo pripustiti svakome mogućnost, da sa istim teretom na izbor dodje, treba uzeti Grudu za mjesto izborništva, a ne Cavtat. Nikakov dakle razlog tomu nije drugi, nego pravednost, koja je zahtjevala, da izborništvo bude na Grudi. Razumjeva se, da je to gosp. zastupniku D.ru Podiću i njegovoj stranki težko; jer su stvari u Cavtatu prepletene. To nemože promieniti mjestne okolnosti, radi kojih je izborništvo na Grodi, što nije bilo drugo, nego jedan obzir pravednosti.

Rekao je častni zastupnik izmedju ostalih stvari, da mu je žao opaziti, da se ovaj put dogodilo u naših kotarih, u naših občina — Ja o izboru grada Dubrovnika, premda se tiče ta stvar moje osobe, govoriti neću — rekao je, da se je u obće pojavila u nas njeka stvar, što se prije pojavila nije. Jest istina. Na žalost se je ovoga puta pojavila kod nas stvar, što se prije pojavila nije. Uzimajuć si slobodu, koju je predgovornik uzeo navadjajuć fakta, bez dokaza, reći ću mu ja, da baš znam, da je prigodom onog izbora o kojem se radi jednomu čovjeku obećala protustranka hiljadu fiorina, da bi sakupio priličan broj glasova, a osim toga obećivali su mu i nagradu, kada bi stvari dobro uspiele. Ja bi još možda mogao navesti i koji drugi čin, ali bi trebalo imenovati osobe, a ja osobe koje ovdje nisu prisutne u razpravu uplićati neću; jer je neplemenito, što kažem opetovano, na neprisutne napadati. (*Povladjivanje*).

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

Buzolić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Buzolić imade rieč.

Buzolić. Častni zastupnik Podić došao je i do ove izreke, da odsudjuje liberalizam Hrvata. Ovo je jedna posve obćenita izreka, ovo je jedna indukcija, za koju g. Podić nije imao nikakvog temelja. Ali ja velim, g. Podić zna dobro, da se za indukciju hoće mnogo podataka, u mnogo višjem broju, nego što su oni podatci, koje je on ovdje naveo. A svi podatci, koje je g. Podić ovdje naveo, da ih je i sto puta više naveo, nego je, mogu dovesti do indukcije, da žigoša liberalizam hrvatski onoga mjesta, a ne Hrvata svih, a ne hrvatski liberalizam. Gospodo! Narod je jedno, a drugo su pojedina lica! Ako se pojedina lica imaju po mnenju raznih govornika žigošati sbog ma kakvih izgreda, neka se žigošu, u koliko to indukcija dopušta; ali se neka nedolazi do uvriede cieloga naroda, koji narod nije pravo vriedjati, kada nedaje povoda. Jer ako bih ja vidio, da jedan Srbin ili metnimo Talijanac, čini što nevalja, što je protuzakonito, to ja nisam ovlašten, da onu pogriešku, onu manu, svedem na cielo Slavjanstvo, na cielo Talijanstvo. Ja mislim, da bi mi sa svim pravom i Srbin i Talijanac mogao vratiti rieč u grlo i sbog toga me ukoriti. To sam imao samo primjetiti, više ništa; a ako bude još što, viditi ćemo.

D.r Smirić. Domando la parola.

Predsjednik. G. zast. D.r Smirić imade rieč.

D.r Smirić. Abbenchè io riconosca giusta la base delle osservazioni svolte dall' onorevole D.r Podić, pure per la speciale stima e considerazione che professo verso l' onorevole deputato signor D.r Klaić e perchè lo ritengo prezioso elemento nella rappresentanza provinciale, dichiaro che voterò per la conferma della sua elezione, e spero

che taluno del piccolo partito dividerà la mia opinione ed il mio comportamento. *(Dobro! Dobro! s desne)*.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Podić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. D.r Podić ima rieč.

D.r Podić. Il mio proponimento nell' attaccare l' elezione dell' onorevole D.r Klaić non era forse tanto diretto ad annullarle, perchè sapeva che a questo non sarei arrivato, ma soltanto per relazionare l' onorevole suddetto dei fatti e delle cose di Ragusa, e specialmente di Canali. Questa era la mia intenzione ed il mio proponimento. Disse l' onorevole Cingria che Mašan Magud paga un' imposta, ed io gli dirò che non paga alcuna. Quì non posso, ma quando ritornerò a Ragusa gli dimostrerò con documenti che questo è vero. L' onorevole Cingria disse che si propose molto denaro nell' occasione delle elezioni. Io a queste nude parole osserverò all' onorevole suddetto che ci vogliono dei fatti per dimostrarle, respingendo intanto questa insinuazione come falsissima ed a bella posta da qualcuno inventata. Se parlai del liberalismo croato, rispondendo all' onorevole Buzolić, fu perchè ritenni come grave offesa il trasferimento del luogo delle elezioni da Ragusavecchia a Gruda, dacchè a Ragusavecchia si compiè l' elezione nel 1861 e successivamente sempre colla massima tranquillità.

Biankini. G. zast. Biankini ima rieč.

Biankini. Častni zastup. veleporeznika bivšeg okružja Zadarskog g. Dr. Podić kazivao je, da je njegova stranka, koja je tobože tamo, spasila narod od zaraza hrvatskog, i baš njekim prezirnim tonom oborio se je na jednu osobu najuglednijú, na nadžupnika Grudskog velečastnog Crnicu.

Pozivljem se na cieli Dubrovački kotar, pozivljem se na sve i na častnog gosp. zastup. Dubrovačkog, neka mi se poreče, da je g. nadžupnik Crnica jedan od najuglednijih svećenika biskupije. Na to ime častno, s kojim sam i ja vezan iskrenim prijateljstvom, bilo je ovdje bačeno najžešćim prezirom. Odsutan je i nemože se braniti g. Crnica, ali ja u ime njegovo smatram si dužnošću odbaciti svaku uvriedu, koju je g. Podić na njegovo ime htio baciti. Ako se je g. nadžupnik Grudski zauzimao za izbore, nije vršio nego svoju rodoljubnu dužnost, za koju mu narod i svaki ima biti vrlo haran. I tim više, što se njegovom zauzimanju dobrim dielom ima pripisati, ako se u dubrovački kotar nije ovog puta uvukla zaraza najogavnije izborne korupcije, kojom se prijatelji D.ra Podića obilato poslužiše, i koju tobože g. D.r Podić hoće da pripisuje hrvatskoj stranci. Gospodo! Ja sam primio na hrpe listova iz onog kotara, gdje nam ti listovi pripovjedaju čine baš nečuvene. Dapače mogu kazati koliko mi je poznato za ovo 18 godina što se bavim javnimi poslovi u Dalmaciji, da na nijedan izbor nije prosuto toliko novaca u svrhu najpodlije korupcije sa protivničke strane, koliko u kotaru vanjskih občina Dubrovnika. Najuglednije glave napokon i svećenici bili su u pogibelji, da budu osramoćeni. Upotrebila su se tu i razna nepohvalna sredstva, da se u zamku ulovi i tamošnje svećenstvo. Hvala g. nadžupniku Crnici i drugim župnicim Konavlja, da je narod spasio svoje staro poštenje, i da se nije dao podkupiti novcem. Svećenstvo se je održalo na visini svoje časti, i prezirno je odbilo sve napasti. Osim jednoga, koji se je dao lakoumno od protivnika zavesti, i koji je bio odmah izključen iz častnoga kola svojih sudrugova, cielo Konavsko svećenstvo osvjetlalo je sebi lice. Ako se je dakle svećenstvo u ove izbore uplićalo, to je učinilo u najpohvalnije namjere, biva da spasi svoju čast i narodno poštenje, a to je postiglo na svoju i našu radost. To sam bio dužan kazati gosp. zast. Podiću, uvjeravajući ga u ostalom, da će se svećenici u Dalmaciji kako dosada tako i odsada oprieti zarazi talijanskoj, s koje mu

drago strane dolazila, i kako se i pod kojom krinkom htiela uvesti u narod naš.

Veliki naš otačbenik, slavni Tommaseo, ostavio je napisano u svojim spisim, da su u Dalmaciji svećenici bili ili osnivači, ili čuvari prave uljudbe. Ja ću tom nadodati, da su nas oni i najkrjepčije pomogli obraniti od Turske poplave, a nadam se, da ćemo njihovom pomoću osloboditi brzo domovinu i od svake tudjinske natruhe pak i od talijanske. *(Odobravanje).*

Predsjednik. Ima rieč g. Povjerenik Truxa.

Truxa. Non risponderò che poche parole all' onorevole deputato Dr. Podić. Devo rispondere anzitutto alle sue osservazioni circa la fretta con cui fu indetta l' apertura della Dieta, che la convocazione non ne dipende dal Governo, ma è esclusiva prerogativa della Corona. Non posso poi entrare in dettagli sulla circostanza delle liste elettorali; osserverò soltanto che era obbligo d' insinuare a tempo i relativi reclami. Non conosco la circostanza per cui il capitano distrettuale di Ragusa non era in grado di fornire i dati sicurali; ma ciò non impediva d' insinuare reclamo.

Del resto vi furono 76 ricorsi, che vennero regolarmente evasi.

Il signor deputato Podić mosse lagno perchè il luogo per l' elezione degli elettori eletti sarebbe stato Gruda, anzichè Ragusavecchia. In questo argomento egli conoscerà le prescrizioni del § 29 del regolamento elettorale che stabiliscono il giorno, il luogo e l' ora in cui si devono tenere le elezioni. In seguito a reclamo dell' Amministrazione comunale di Ragusavecchia e ad accurato esame delle liste elettorali, dalle quali emergeva che di 874 elettori per 410 sarebbe stato più comodo di votare a Ragusavecchia, mentre per 464 era più comodo a Gruda, l' Autorità politica esercitò il diritto concessale dalla legge trasportando in quest' ultimo luogo le elezioni, le quali ebbero luogo ai 26 di giugno, e si fu in grado di disporle colà perchè tutti gli elettori furono regolarmente invitati.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu?

D.r Podić. Domando la parola.

Predsjednik. Govorili ste dva puta; ipak nemali prigovora sa strane visokog Sabora, dati ću Vam rieč. *(Prigovora nema).*

D.r Podić. Risponderà all' onorevole rappresentante governativo che contro 417 istanze fu prodotto reclamo all' eccelsa Luogotenenza.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu?

Truxa. Pitam ja.

Predsjednik. Ima rieč g. savjetnik Truxa.

Vladin povjerenik Truxa. Della circostanza che contro i decreti del capitano distrettuale fu prodotto ricorso, almeno a me referente luogotenenziale non consta nulla.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Klaić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gos. zast. Klaić ima rieč.

D.r Klaić. Pošto se je u našem Saboru uvukao običaj, da pri ovjerovljenju izbora, proti kojim se sa raznih strana podižu kojekakvi prigovori, i zanimanik ustane na svoju obranu, premda to nije u sličnih zakonodavnih skupštinah običaj, sliediti ću običaj koji se je navukao i reći ću dvie rieči o mojem izboru na obranu njegovu.

G. zastupnik veleporeznika zadarskih D.r

Podić kušao je da navede razne činjenice, kojimi da dokaže, da su se pri mojem izboru dogodile nečuvene nezakonitosti. On reče najprvo, da sam ja tamo u tom izbornom kotaru njekakva nova osoba, koja je osoba malo čeljadi poznata. Na to mi opaziti, da ja nisam osoba nova i nepoznata u tom izbornom kotaru, da ja sjedim u Saboru od njegova postanka, i da sam bio mal ne svedj jednoglasno biran u izbornom kotaru vanjskih obćina dubrovačkih. To svjedoči da me tamošnji narod dobro poznaje i da ima u me povjerenja. Ako se je ovoga puta pojavio nesporazum, to se ima pripisati stanovitim spletkam ljudi, koji su se služili svakojakim nepohvalnim sredstvim, da osujete moj izbor. Ovoga je puta došao iz tudjine u Dubrovnik Marinica Bonda, koji još ima nešto posjeda u Konavljim, i koji je uplivao na svoje kmetove da zame neglasuju. U Konavljim ne samo da poznajem svako selo i svaku kuću, te mogu otvorito kazati, da sve što je boljega i izabranijega, to je glasovalo za birače, koji su meni poklonili svoje povjerenje. Protivnici su mi nasuprot osobe sa svim malo poznate. Ako je mene poštovani nadžupnik u Grudi Crnica osobito preporučivao, to znači da me osobito cieni i u me ima povjerenja, dočim je svakomu u onim stranam poznato, kako je Crnica častan i ugledan svećenik u svakomu smislu, te se nije čuditi, da uživa i zasluženi upliv. Ako me je načelnik Cavtatski Magud takodjer preporučivao, to će reći, da i on ima u mene povjerenja. A što Podić kaže, da on nezna dobro čitati ni pisati, opaziti mi je, da je to sudbina svih tamošnjih starijih ljudi, osim pomoraca, koji nisu imali u prva vremena nikakvih sredstva, da se naobraze. Svakako je načelnik Magud čestita i plemenita osoba, a spada jednoj izmedju najuglednijih obitelji u Konavljim. Ta i častni zastupnik Žmirić, duševan čovjek, koji se dobro razumi u zakon, jer je imao kroz cieli svoj život prigode, da se o njemu bavi, priznaje redovitost ovih izbora, i da nije o tomu uvjeren, nebi bio doisto preporučio, da ovaj izbor bude odobren.

Jedan je veliki prigovor pao ovdje sa strane g. Podića, da se je izborništvo prenielo iz Cavtata u Grudu. Ja sam, Gospodo, donio evo ovdje jednu veliku geografičnu kartu ovoga kotara, iz koje se svaki, komu nisu mjestne okolnosti poznate, može osvjedočiti, kako je zgodnije, da se izborništvo obavlja u Grudi a ne u Cavtatu. *Pokažuje kartu i razlaže po njoj* Selo Radovčić gdje Marinica Bonda ima nekoliko svojih kmetova, odaljeno je od Grude pol ure hoda; tako i Pridvorje, gdje je najveći posjed Marinice Bonde, sasvim je malo daleko od Grude, nedieli ih no konavsko polje. Dakle svim tim mnogo je laglji pristup u Grudu nego li u Cavtat. Ako je time pogodnost učinjena, to nije samo za one, koji su za mene glasovali, nego za jedne i druge pak i za Cavtatčane. Za dokaz da su bile iskrivljene izborne listine, što nije istinito, naveo je g. Dr. Podić, da je bilo izostavljeno mnogo birača. Selo Stravča i Duba, to su najsiromašnija sela od cielog Dubrovačkog okružja, tu narod najviše žive o pastirstvu, — te plaća sasvim malo poreza. Gruda je nasuprot najjače i najvidjenije mjesto u cielim Konavljima, te stoga nije čuda, da daje i jak broj birača. U ostalom, ne samo da su vanjske obćine Cavtata za me glasovale, nego i sve druge obćine izbornog Dubrovačkog kotara. Nije nijedna obćina izostala, i ako je izastao po koji birač, to se ima pripisati pukomu slučaju, jer svi birači bili su birani imenicom meni u prilog. Neima dakle sumnje, da je bio moj izbor i ovaj put izraz velike i pretežne većine onoga naroda, da je izpao jedino voljom naroda, što je znak, da u narodu imam povjerenja, kao što sam ga svedjer imao, i koje cienim, da sam zaslužio. Ufam se, da ću i u buduće to povjerenje uživati, i dok god budem mogao raditi, dati ću se, stavan sigurnomu uspjehu, tamo birati u onom kotaru, koji mi je sada izkazao i za toliko godina svoje povjerenje, koje neću izgubiti niti po gosp. Podiću, niti po ostalimi njegovimi drugovi i njihovimi mudrolijami, te mi neće to povjerenje, koje je narod u mene stavio, i koje ja uživam,

moći podkopati ma kakvi uplivi i nepoštena sredstva sa strane. Ja nisam čovjek koji se hvalisam; ali mi je u ovaj čas sigurno dužnost bila mirnom savješću reći ovo, što g. Podić bolje zna nego ja. (*Odobravanje*).

D.r Žmirić. Domando la parola per un fatto personale.

Predsjednik. G. D.r Žmirić ima rieč za lično pitanje.

D.r Žmirić. Alle sincere dichiarazioni da me fatte in omaggio all' onorevole D.r Klaić egli ha creduto di rispondere con una mezza ingiuria (*Oh, Oh!* s desne). Egli ha detto in sostanza quello che esprime l'adagio: "unum est cogitare et alterum est dicere", vale a dire che io stesso fossi convinto che la sua elezione fosse pienamente regolare. Per ottenere questo convincimento occorrebbero delle indagini molto dettagliate e profonde, cosa che non c' è concessa per le brevità del tempo. Ad ogni modo dichiaro che non ho lasciato senza studio le considerazioni dell' onorevole d.r Podić e che le trovo in massima parte fondate. Però se in simili casi la presunzione valga qualche cosa, come ciò è riconosciuto dalle leggi austriache e di tutti gli stati costituzionali, o signori, voi potete credere che la presunzione di legalità stà sempre per il contegno di una parte. Ma noi siamo venuti quì, o signori, per stendervi una mano amica onde iniziare possibilmente una conciliazione, ed io non mi rimuoverò da questo proposito. Vi prego sin da questo momento, fino dal primo giorno della nostra vita dietale, vi prego o signori di considerare che questo è il nostro profondo e sincero desiderio.

D.r Klaić. Pitam rieč samo za izpravak.

Predsjednik. G. zast. D.r Klaić ima rieč.

D.r Klaić. Ja g. D.ra Žmirića nisam namjeravao uvriediti. Ja sam rekao, da i on kao duševan čovjek, koji se dobro razumi u zakon, jer je imao kroz cieli svoj život prigode, da se o njemu bavi, priznaje redovitost ovih izbora, i da nije o tomu uvjeren, nebi bio doisto preporučio, da ovaj izbor bude odobren. Ovo nije uvrieda, nego pohvala njegove pravedne pravničke savjesti.

Predsjednik. Pitali još tko rieč. — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Rieč imade g. izvjestitelj Zemaljskoga Odbora.

Ljubić. Pošto je predmet izcrpljen sa svih strana, i nebi mi trebalo više o njemu reći, te ću ga samo nadopuniti nečim što se je izmaklo od Podićevih prigovora. Ovaj je sve prigovore napokon gradio na tobož krivim imenicim občine Cavtatske. Pa kako gradi? Pram onim imenicam, kujući on pred Saborom nekakvu svoju imenicu birača — nezna se po kakvih upisnicih i podatcih — prikazujuć da je iz Cavtatske imenice izostalo na stotine birača. Kad staje pak drobiti tu svoju imenicu navadja dvaestak birača, koji nebi plaćali ni 30 ni 40 fiorinâ, nego 20, 18, 15 i. t. d. E pa što zato? Bilo 20, 18 i 15 fiorinâ, ipak ostaju zakoniti i pravi birači. Uz to navadja dva ili tri upisana birača, koja bi on htio izkopati, jer da neplaćaju nikakva poreza. Nego D.r Cingrija mu je dokazao da od te trojice jedan za stalno plaća poreza, kao dućandjija, a kao takov poznat svemu Cavtatskomu svietu. Kako vjerovati podatcim D.ra Podića, kad on tako krupnih zna kovati? No, iz svega što Podić prigovara imenicam proviruje mu težnja, da bi sumnju bitio na poglavara, što je krive imenice propustio, uzprkos utocim; politička dakle vlast pomagala hrvatskoj stranci u izborim. Morao bi znati D.r Podić i drugovi, da hrvatska stranka proti volji vlade, proti nenaravitom izbornom redu, ona je postala odmah s početka u Dalmaciji; proti volji vlade porestla je do većine; u većini morala se je sa vladom boriti da obdrži svoj prirodni položaj. Možda jedina je razlika dan danas u ponašanju vlade napram strankam ta, što se nepača u izbore kao prije, više neg prije štuje slobodu izbora; a to dakako pomaga

hrvatskoj stranci, koja slobodom žive i raste No Podićeva se je stranka od davnijih doba naučila bila da ju vlada u naručku nosi, na zemlju ju spustila, pa nezna i nemože da hoda, pa joj je krivo! *(Odobravanje)*. — Po Podiću svak pomaga hrvatskoj stranci; Pomaga i zemaljski odbor, jer ovaj dozvolio da se biralište prenese iz Cavtata na Grudu. Vladin mu je povjerenik zakonom na ruci dokazao, da to nisu posli zemaljskog odbora, nego jedino kotarskog poglavarstva. Tako je i ta sanjarija Podićeva izčeznula. Cavtatskim biračim nije nitko pomogao, nego zakon, pravica i njihova narodna sviest. Nu Podiću je krivo u Grudi, jer tamo je lašnji pristup biračim, a osobito onomu belajskomu popu Crnici. Je Podiću krivo, ali je pravo po zakonu i po pravici biračim, pa i biraču Crnici. Crnica je birač, kao što nisu ona gospoda što su iz Dubrovnika trkali u kočijam i na velocipedim u Grudu. Crnica je naraviti vodja birača, kao što nisu neki nametnici iz Dubrovnika. Nego Podić zna ukoriti popa ako narodu nepomogne u najmanjoj njegovoj potrebi; n. p. ako peronospora obatali vinograde, kriv pop što narod neuči kako da lozu škropi. Akoli pop uči narod kako da se na izborim sačuva od narodnih vragova, eto krike na popa: bježi pope u sakrestiju! — *(Smieh)* — I sa Kačićem znadu mu zapjevati, da se krunice uhvati, da ostavi birače barunićim i doktorićim *(Dobro!)* Ali to nebude. Bilo biralište u Cavtatu ili u Grudi, ponovili se i čini Vragolova i Gavranića, dok D.r Klaić bude se dao birati, on će na Dubrovačkom polju biti biran jednoglasno, kao što je bio tunekidan biran, i bio je odkad je izbora u Dalmaciji.

Stoga preporučam visokom Saboru, neka primi predlog Zemaljskog Odbora *(Odobravanje)*.

Vladin povjerenik Truxa. Častni zast. Ljubić govorio je o uplivu poglavara pri izborim vanjskih dubrovačkih općina. Pošto častni zast. D.r Podić nije ništa konkretna naveo o tom uplivu, stoga gosp. izvjestitelju nije bilo potrebno ništa na to odgovarati.

Predsjednik. Pošto je Vladin povjerenik uzeo rieč, preotvaram razpravu.

D.r Podić. Domando la parola.

Predsjednik. G. zast. D.r Podić ima rieč.

D.r Podić. Devo osservare che così è effettivamente e che non ho attaccato il capitano distrettuale, ma soltanto ho detto che non ha intimato a tempo le 41 istanze.

Predsjednik. Pitali još tko rieč.

Ljubić. Pitam ja rieč za izpravak.

Predsjednik. Vi imate posljednju rieč?

Ljudić. Za izpravak osobni pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Ljubić ima rieč za osobni izpravak.

Ljubić. Ja nisam kazao, da je častni zast. Podić rekao, da je pri ovim izborim poglavarstvo uplivalo, nego sam rekao, da je on prikazao tako stvar, kao da je uplivalo. Ja sam rekao da iz svega onoga što Podić prigovara imenicam proviruje mu težnja, da bi sumnju hitnuo na poglavarstvo, jer da je krive imenice propustilo uzprkos utocim.

D.r Klaić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. D.r Klaić ima rieč.

D.r Klaić. Ja molim gosp. Predsjednika da na temelju § 51. poslovnika saborskog posvjedoči razmjerje glasova.

Predsjednik. Pitali još tko rieč? — Nitko.

Pošto je g. izvjestitelj svoj predlog stavio i neima protupredloga, stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Neka visoki Sabor primi kao zastupnika vanjskih općina Dubrovnika-Cavtata D.ra Mihu Klaića.

Molim ovu Gospodu koji primaju ovaj predlog, neka ustanu.

(*Predsjednik sbraja*).

Dakle predlog zemaljskog Odbora primljen je sa 29 proti 6 glasova.

Prelazim na 23. točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika vanjskih općina izbornog Kotara Korčule, Stona i Orebića.

Izvjestitelj Zemaljskog Odbora g. Simić, molim da čita izvješće.

Simić (*čita*):

Br. 3073.

Visoki Sabore.

Na 3 julija obavljen je izbor jednog zastupnika vanjskih općina izbornog kotara Korčula - Ston - Orebić, i ostade izabran su 33 glasa Stjepan Bielovučić pok. Nikole.

Pop Ivo Šeman dobio je 16 glasova, a pop Antun Liepopili jedan.

Od 57 biranih birača glasovalo je 50.

Izbori biranih birača obavili su se redovno, jednoglasno u svim općinam izbornog Kotara, osim Blata, gdje je prodrla jedna imenica su 201 glas, proti druge, koja je dobila 161.

Utoka do danas nije bilo i zato Odbor predlaže neka Visoki Sabor odobri izbor, i prizna gos. Stjepana Bielovučića pok. Nikole zastupnikom izbornog kotara Korčula-Ston-Orebić.

Zadar, 18 julija 1889

Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Simić.

Predsjednik. Razprava je otvorena o predmetu. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog zemaljskog Odbora, koji glasi: Neka visoki Sabor odobri izbor i prizna Stjepana Bielovnčića zastupnikom izbornog Kotara Korčule-Stona-Orebića.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina.*) Predlog je primljen.

Prelazim na dvadeset i četvrtku točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika vanjskih općina izbornog kotara Kotora, Ercegnovoga, Risna i Budve,

Izviestitelj Zem. Odbora g. zast. Simić, molim da čita izvješće.

Simić (*čita*):

Br. 2078.

Visoki Sabore,

Dana 3 julija obavio se izbor u kotaru dvaju zastupnika vanjskih općina izbornoga kotara Kotor-Ercegnovi-Risan-Budva, i ostadoše izabrani Gjuro Vukotić su 55 glasova i Špiro Gojković su 52.

D.r Rade Kvekvić dobio je 11 glasova, a Stefan Vrčević 8.

Osim biranog birača Antuna Matkovića iz Lastve, kojeg je izborno povjerenstvo izključilo, jer je bio upisan u imeniku birača veleporeznika, svi ostali 63 položili su svoj glas.

Izbori biranijeh birača u općinama Paštrovića, Ercegnovoga, Mula, Grblja, Dobrote, sliedio je jednoglasno; u općinama Risna, Perasta, Luštice, Tivta, Stoliva, Prčanja, Lastve, Krtola, Spiča, Budve i Kotora većinom glasova; u Kotoru pače. od 5 biranih birača, dva, Belafusa Luka i Luković Filip, dobili su 37 glasova proti Teofila Tomanovića i Mata Ćetkovića, koji su dobili 30 glasova.

Nebuduć do danas podnešeno utoka i pošto su Gjuro Vukotić i Špiro Gojković zadobili nadpolovičnu većinu glasova, Odbor predlaže: neka Visoki Sabor odobri izbor i prizna Gjuru Vukotića i Špiru Gojkovića zastupnicim vanjskih občina izbornog kotara Kotor-Ercegnovi-Risan-Budva.

Zadar, 17 julija 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Simić.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom izboru. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Neka Visoki Sabor odobri izbor i prizna Gjuru Vukotića i Špiru Gojkovića zastupnicima vanjskih občina izbor. kotara Kotora, Ercegnovoga, Risna i Budve.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka izvole ustati. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na dvadeset i petu točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika izbornog kotara glavnog grada Zadra.

Izviestitelj zemaljskog Odbora častni zastupnik Simić molim da čita izvješće.

Simić. (*čita*):

B.r 3135.

Visoki Sabore,

Dana 5 julija obavio se izbor zastupnika grada Zadra, i ostade jednoglasno izabran vitez Nikola Trigari su 261 glas.

U imeniku bilo je upisano 923 birača imajućih izborno pravo.

Dokazano je redovnim dostavnicam da su birači bili pozvani na izbor.

Utoka nije podnešeno, te s toga Odbor predlaže: neka Visoki Sabor odobri izbor i prizna Viteza Nikolu Trigari a zastupnikom grada Zadra.

Zadar, 16 julija 1889

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Simić.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom izboru. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog zemaljskog Odbora, koji glasi: Neka Visoki Sabor odobri izbor i prizna viteza Nikolu Trigari-a zastupnikom izbornog kotara glavnog grada Zadra.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka izvole ustati. (*Većina*). Primljeno.

Dvadeset i šesta točka dnevnoga reda glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika izbornog kotara grada Šibenika.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora g. zast. D.r Klaić, neka čita izvješće.

D.r Klaić. (*čita*):

B.r 3111.

Visoki Sabore,

Od 821 upisanih birača u izborništvu grada Šibenika pristupiše na izbor 476, a od ovih 475 glasovaše za gosp. vit. Antu Šupuka, dočim jedan glasova za gosp. Kan. Ivana Vidovića. I tako prvi mal da ne jednoglasno ostade izabran.

Izbor je obavljen u podpunom redu, nema prigovora i zato Zemaljski Odbor predlaže da izvoli Visoki Sabor primiti zastupnikom izborništva grada Šibenika gosp. Antu Šupuka.

Zadar, 19 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Klaić.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog zemaljskog Odbora, koji glasi: Neka Visoki Sabor izvoli primiti viteza Antu Šupuka zastupnikom izbornog kotara grada Sibenika.

Ona gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na dvadeset i sedmu točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika izbornog kotara grada Splita.

Izvjestitelj Zemaljskog Odbora častni zast. D.r Klaić, molim da čita izviešće.

D.r Klaić (*čita*):

B.r 3112.

Visoki Sabore,

Pri izboru zastupnika u izborništvu grada Splita. od 1112 upisanih birača glasovalo je 573, od kojih 356 za gosp. Ravnatelja Lovru Borčića, 210 za gosp. Grofa Marinicu Bondu, a 7 za pojedine kandidate, tako da prvi bi proglašen izabran pretežnom većinom glasova.

Izborno povjerenstvo nije pripustilo glasovanju 11 birača sa različitih razloga; ali pri razmjerju glasova dobivenih od izabranog, ne treba se o tome dalje baviti.

U ostalom izbor je redovit, nema prigovora, i zato Zemaljski Odbor predlaže da Visoki Sabor izvoli primiti zastupnikom izborništva grada Splita gosp. Lovru Borčića.

Zadar, 19 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Klaić.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom izboru. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog zemaljskog Odbora, koji glasi: Neka Visoki Sabor izvoli primiti Lovru Borčića zastupnikom grada Splita.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka izvole ustati. (*Većina*). Predlog je primljen.

Prelazim na dvadeset i osmu točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika izbornog kotara grada Makarske.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora, častni zast. D.r Klaić, molim da čita izvješće.

D.r Klaić (*čita*):

B.r 3114.

Visoki Sabore,

Od 212 upisanih birača u izborništvu grada Makarske pristupiše na izbor 157, od kojih 155 glasovaše za gosp. D. Kažimira Ljubića, a 2 za gosp. savjetnika Josipa Alačevića. Prvi dakle mal da ne jednoglasno bi izabran zastupnikom.

Izbor je obavljen posve redovito, nema prigovora, i zato Zemaljski Odbor predlaže

da izvoli Visoki Sabor primiti zastupnikom izborništva grada Makarske gosp. D. Kažimira Ljubića.

Zadar 19 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Klaić.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom izboru. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog zemaljskog Odbora, koji glasi: Neka Visoki Sabor izvoli primiti D.n Kažimira Ljubića zastupnikom izbornog kotara grada Makarske.

Ona Gospoda koja primaju ovaj predlog, neka izvole ustati. (*Većina*). Primljen je predlog.

Prelazim na dvadeset i devetu točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika izbornoga kotara grada Dubrovnika.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora g. zast. D.r Klaić, molim da čita izvješće.

D.r Klaić (*čita*):

B.r 3136.

Visoki Sabore,

Pri izboru zastupnika u izborništvu grada Dubrovnika, od 552 upisanih birača glasovaše 312, od kojih 170 za gosp. bar. Franu Gondolu, a 142 za D.ra Peru Cingriju, tako da prvi bi proglašen izabranim pretežnom većinom glasova.

Izborno povjerenstvo nije pripustilo glasovanju 20 birača, a to jednog jer od suda pripoznat da ne odgovara za svoja djela, jednog jer kažnjen radi lupeštine ,dva jer ne nastanjena u občini, jednog jer da nije podanik austriski, jednog jer da nema zakonite godine, a ostale jer njim povjerenstvo nije pripoznalo istovjetnost.

Svakako pri većini dobivenoj od izabranog, ti glasovi nemadu upliva na izpadak, i ne treba o njima se baviti. U ostalom izbor je redovit, nema prigovora, i zato Zemaljski Odbor predlaže da Visoki Sabor izvoli primiti zastupnikom izborništva grada Dubrovnika gosp. Franu baruna Gondolu.

Zadar 19 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Klaić.

Predsjednik. Razprava je ob ovom predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Da Visoki Sabor izvoli primiti Franu Baruna Gondolu zastupnkom izbornoga kotara grada Dubrovnika.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, nekâ izvole ustati. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na sliedeću tridesetu točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika izbornoga kotara grada Korčule.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora častni zast. Vranković, moljm neka čita izvješće.

Vranković (*čita*):

B.r 3110.

Visoki Sabore,

Sa 52 glasa, od 176 imajućih pravo, bi izabran zastupnikom grada Korčule, jednoglasno, D.r Zaffron.

Vas izborni postupak odgovora propisim Izbornog pravilnika.

Nije bilo razprava pri izboru, ni proti istome dostavljeno utoka.

Ima čast Odbor predložiti Visokome Saboru, da odobri izbor i priznade zastupnikom grada Korčule D.ra Josipa Zafrona.

Zadar, 17 srpnja 1889.

Predsjedn.k
Vojnović.

Izviestiteij
Vranković.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom izboru. — Pitali tko rieč? — Nitko. Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog zemaljskog Odbora, koji glasi: Da Visoki Sabor izvoli odobriti izbor zastupnika izbornoga kotara grada Korčule, i priznati zastupnikom D.ra Josipa Zafrona.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je primljen.

Prelazim na sliedeću trideset i prvu točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenja izbora zastupnika izbornoga kotara gradova Hvara i Starigrada.

Prije nego gosp. izvjestitelj pročita izvješće, moram javiti Visokomu Saboru, da sam jučer primio sliedeću brzojavku (*čita*):

„Protestasi contro elezione locale cinque corrente, seguono deduzioni scritte. Comitato autonomo. P. G. Bervaldi, d.r M. Vragnizan.“

Ovo stavljam na znanje Visokom Saboru. Svakako mi je dužnost pročitati 2.u stavku § 3 našeg saborskog pravilnika, koja glasi: „Pri obćim izborim, utok se može podnieti sve do dana otvora Sabora; a pri pojedinim naknadnim izborim za 14 dana potle obavljena izbora“

Molim gosp. Izviestitelja Zemaljskog Odbora častnog zast. Simića, da čita dotično izvješće.

Simić (*čita*):

B.r 3113.

Visoki Sabore,

Dana 5 julija obavio se izbor zastupnika gradova Hvara i Starigrada, te ostade izabran su 257 glasova D.r Ante Spalatin.

Od upisanih birača (219) na Hvaru, glasovaše 73 za D.ra Antu Spalatina, a 2 za Petra Kasandrića, a od upisanih birača u Staromgradu (408), glasovaše 184 za D.ra Antu Spalatina.

Pošto je izbor zakonito obavljen i nije podnešeno utoka, Odbor predlaže da Visoki Sabor odobri izbor i prizna D.ra Antu Spalatina zastupnikom gradova Hvara i Starigrada.

Zadar, 16 julija 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Simić.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom izboru. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskoga Odbora, koji glasi: Neka Visoki Sabor odobri izbor i prizna D.ra Antu Spalatina zastupnikom izbornoga kotara gradova Hvara i Starigrada.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj podlog, neka ostanu. (*Većina*). — Predlog je primljen.

Prelazim na trideset i drugu točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika izbornog kotara gradova Kotora, Perasta i Ercegnovoga.

Častni izviestitelj zemaljskoga Odbora g. zast. Vranković, neka čita izvješće.

Vranković (*čita*):

Br. 3109.

Visoki Sabore,

U izboru gradova Kotora, Perasta, Ercegnovoga, obavljenu danom 5 srpnja, bi izabran zastupnikom Prof. Tomo Brajković sa 138 glasova, proti Kap. Ferdinandu Sbutegi, koji ih je dobio samo 62.

Glasovi su porazdieljeni ovako:

U gradu Kotoru glasovalo je 109 birača, od kojih 72 za Brajkovića, a 37 za Sbutegu.

U Perastu 41 glasova bilo je dano Brajkoviću; protikandidatu nijedan.

U Erceg-Novome 25 birača glasovalo je za Brajkovića, a 25 za Sbutegu.

Imenik birača grada Kotora broji 174 imajućih pravo na glasovanje. Pozivi ne bijahu uručeni 21 biraču, jer 19 odsutnih, jedan umro, a jedan nepoznat.

Imenik birača Perasta sastoji od 59.

Poziv ne bi predan 11 birača, jer odsutni.

Onaj Erceg Novoga nosi 103 birača. Dva poziva niesu bila uručena, jer se birači niesu nahodili u mjestu.

Pri izboru nije u Perastu bilo razprave.

U Kotoru bilo je prigovora proti biračim naznačenim pod broj 12, 29, 43, 71, 83, jer da su činovnici mladoljetni. Povjerenstvo nije uvažilo prigovore, i većinom primilo ih je na glasovanje. Oni su glasovali za prof. Brajkovića.

Za njega je glasovao i birač pod broj 78 i onaj pod Br. 111, buduć da je Povjerenstvo većinom odbilo prigovore da prvi nemože glasovati, jer privremeni suplent kod gimnazije, a drugi da nije činovnik javni, nego kontratualni.

Povjerenstvo jednoglasno nije primilo na glasovanje birače naznačene pod Br. 105, 160, 166, 62, 97.

U Herceg-Novome odbilo je od glasovanja 13 birača, jer ili ne plaćaju poreza, ili su pripadnici drugim obćinam.

Nego bi zaludno bilo ulaziti u razpravu, jesu li zakonito bili primljeni na glasovanje 7 birača u Kotoru, i odbijeno 13 birača u Ercegnovome. Kad bi se odbilo ono sedam glasova Brajkoviću, a nadodalo ono 13 Sbutegi, uspjeh bio bi sliedeći:

Brajković 131
Sbutega 75

Ostalo bi još za Brajkovića 56 glasova većine.

S ovieh razloga, i pošto proti izboru nebi dostavljeno utoka, Odbor Zemaljski predlaga Visokome Saboru, da odobri izbor grada Kotora, Perasta i Ercegnovoga, i priznade zastupnikom istih gradova Prof. Tomu Brajkovića.

Zadar, 17 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Vranković

Predsjednik. Rasprava je otvorena o predmetu.

Pitali tko rieč?

Gojković. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Gojković imade rieč.

Gojković. Visoki Sabore! Ja ću odmah reći, kako je tekao izbor u Ercegnovom. Pošto je došao vladin povjerenik, imenovao je četiri svoja člana četiri povjerenika, koji su počeli glasove sliedovati zakonito ali se je svršilo nezakonito, pošto od 55 srpskih glasova nisu dopustili glasovati nego samo 25, a niti pozivi bili uručeni svim srbskim biračim.

Tu smo mi dokazivali, da nije pravo, da ti ljudi plaćaju porez i imadu pravo glasovati; ali to sve nije ništa pomoglo. Ja mislim, da se imade stati na put tome nasilju, da glasuju oni koji imadu pravo glasovati, i da svaki glasuje po svojoj volji, kako hoće. Samo toliko sam imao reći glede birača, i stoga ću glasovati proti izboru g. Brajkovića.

Bielanović. Molim za rieč.

Predsjednik. Rieč imade g. zast. Bielanović.

Bielanović. Gospodo zastupnici! Za vrieme izbora u Boki kraljevski kotarski poglavar u Kotoru Marojčić rekao je ovo: „Izbori će izpasti kako ja hoću“. Izgovorio je i druge rieči ovaj poglavar: „Treba birati vladina kandidata“. Najposlije rekao je ovaj poglavar: „Siećati će se mene Boka.“ Ovu posebnu izreku izustio je g. poglavar Maroičić baš za izbora Bokežkih gradova, kada je on već stao uživati slast one svoje samovlasti, koju je svoj Boki navjestio ovimi riečima. Na izborim grdilo, osobito samovolja vladinih činovnika, to u Dalmaciji nije nikakva novost.

Što god mi čujemo o izborim, i kada čujemo na izborim dogodjaj najvećega čuda, mi svi vjerujemo, kao što vjerujete i vi tamo na desnoj strani ove Kuće.

Mi znamo, da se izborne listnice grade onako, kako hoće oni koji pišu. Mi znamo, da su izborne listnice svakomu pristupične, nikada opoziciji. Mi znamo najposlije, pošto se sva sredstva upotriebe, da se izkrivo izborne listnice, da birači nedodju na izbor, da najposlije svi izbori ništa drugo nisu, nego jedan prosti brzi matematični račun. Oni koji imadu vlast u rukami, oni prosto proračunaju i kažu od prilike: Mi imamo 100 glasova; protivnici imadu 200 glasova, dakle da mi dobijemo i pobjedimo na izboru, treba da mi odbacimo 101 glas. To se naravski na izborima izvršava. Tu komisija dobije naputak, da imade odbaciti toliko glasova, koliko je potrebno, da oni pobjede. To, gospodo moja, nije nikakva novost. To se je dogadjalo za prošlih izbora. To se je sada u Boki dogodilo, kao što mi je vrlo dobro poznato. Sada je to običaj. Taj običaj prešao je u jednu istu stranku hrvatsku, da su za obćinskih izbora u Tiesnom prijatelji, jednomišljenici, braća, koja zajedno u obćini rade, jedan drugoga izključivali, zanijekavajući jedan drugomu istovjetnost.

Mene je više iznenadila srdčanost poštovanog zastupnika Ljubića, kada je rekao ovdje nama: Hrvatska stranka nije imala pomoći vladine, i nije joj treba pomoći, i netreba niti danas pomoći, Gospodo moja, ja sam pogledao g. zast. Ljubića, pak mi se čini, da se nasmijao malo, i čini mi se, da smo se svi nasmijali kada je rekao, da hrvatska stranka neima pomoći vladine, da hrvatska stranka neprizivlje pomoć za svoje pobjede. Vi ste, Gospodo moja, čuli njekoliko rieči od poštovanog zastupnika Gojkovića. On malo govori, ali su one rieči jezgrovite od jednog našeg druga, jednog načelnika, koji je tu bio svjedokom, koji je podizao glas proti samovolji činovničkoj, i zato moramo vjerovati njemu. Na osnovi ove tvrdnje već znam, da svi izvještaji nevriede ništa; jer se u izvještajim službenim kaže, da je odbijeno u Ercegnovom 13 glasova, dočim smo čuli, da je od 55 birača bilo prepušteno samo 25. — Uzimajuć u obzir ovu samovolju, gospodo moja, meni padaju na um, ne običaji izobraženog naroda, nego mi padaju na um običaji turski. — Sto se u Dalmaciji dogadja pri izborima, to se nigdje nedogadja, nego u jednoj zemlji, u Galiciji.

Danas, kada se govori o našim izborima, neka se u štampanim izvještajima, ne reče o izborima u Dalmaciji, nego o dalmatinskim izborima. Kada se kaže dalmatinski, kaže se, da ta zemlja na svašta može naličiti, samo ne na zakonito i pošteno. Gospoda činovnici nije dosta da su dobro plaćeni, da uživaju svemoguće blagodati, dobivene težkim i velikim trudom našim, nego oni traže i naše poniženje. Nije dosta što mi, gospodo moja, plaćamo harač u novcu, u krvi i ostalom blagu, činovnici traže harač našeg narodnog ponosa. To smo vidjeli u više prilika u Dalmaciji, i to smo sada, kao nigdje više, vidili u Boki Kotorskoj. Ces. kralj. Poglavar pustio je svoje činovnike kroz kotar kao onaj Smailaga po polju Gackomu. Pustio jih, neka idu od kuće do kuće, od dućana do dućana, neka preporučuju, da se glasuje za vladina kandidata, jer bi inače protivno ponašanje moglo izazvati za njih protivne posljedice. Od tih slučajeva, koji su vrlo dobro poznati, samo ću navesti jedan, kako je najme činovnik išao jednom trgovcu i stao mu pripovjedati o poslijedicam u slučaju, kada nebi glasovao za kandidata vladina. Rekao mu je, da bi njegov glas mogao imati ozbiljne posljedice. Kako je on govorio i kako je prikazivao dotičnom trgovcu, nemogu znati točno. Nego po svemu onomu, što mu je rekao, i što se može lahko razumieti, mislim da je smisao taj ove preporuke, da jedan čovjek može razriešiti brak ako neglasuje za vladina kandidata, najme, da neglasovanje za vladina kandidata postaje uzrokom za razriešenje braka.

Proći ću u kratko, gospodo moja, na sam izborni čin. O Ercegnovom neću govoriti, jer ste čuli, što je kazao naš poštovani drug g. zastupnik Gojković. Spomenuti mi je, što se je radilo na izboru u Kotoru. Gosp. poglavar Maroičić u Kotoru imenovao je četiri člana komisije, sva četiri činovnika. Što je ta komisija na izboru radila, vi ćete se uvjeriti, ako pogledate u protokol koji je tu sastavljen. Dolazi jedan birač kojemu je prigovoreno, da neima nego samo 22 godine. Vladin povjerenik ustaje i kaže, da po zakonu imade taj birač pravo glasovati i pita komisare u izbornoj komisiji jeli tako, a oni kažu takodjer da ima pravo glasovati. Dolazi drugi činovnik, a poznato je da nije pravi činovnik, pošto nije u službi, nego pošto je prosti jedan nadničari, podiže se glas protiv toga birača. Ali opet tu je vladin povjerenik g. Maroičić, koji kaže, taj i taj imade pravo glasovanja. Većina u komisiji, gospoda činovnici, njenu podredjeni ustaju i kažu: Aferim, on imade pravo glasovati, jer znamo da će glasovati za vladina kandidata. Dolazi drugi nezavisni birač, koji se nije prepao od prietnje. Vladin povjerenik sam tumači zakon i kaže: Ovaj birač neimapravo glasovanja; — obraća se svojima činovnicima i kaže: Što vi kažete, gospodo, imali pravo? Neima pravo, taj se birač odbija. — Ja mislim, gospodo, da vam je ovo dovoljno za prikazati, kako su tekli izbori u Boki Kotorskoj. Ja ću samo još malo pregledati ovo izvjršće sl. Zemalj. Odbora. Ovo izvješće, koje pored svih razlaganja nije točno izvješće, kaže, da je vladin kandidat g. profesor Brajković imao 138 glasova, a kandidat protivne stranke 62 glasa. Kaže dalje, da kada bi se uračunali oni glasovi, koji su odbijeni bili, da bi i u tom slučaju izpalo za profesura Brajkovića 131 glasa za protivnika 75 glasova. Ovaj račun nije točan. Iz zapisnika vidi se, da je u Kotoru odbijeno 13 glasova, u Ercegnovom 13 glasova, što čini 26 glasova, koji kada bi se odbili od 138 glasova, koje je dobio vladin kandidat, imali bi u tom slučaju 112 glasova a ne 131 glas kao što kaže izvještaj Sl. Zem. Odbora.

Ali gospodu moja, ima i drugih mana, kao što smo to čuli od poštovanog zastupnika Gojkovića. Tu je više odbijeno birača nego u protokolu izpada. U Ercegnovom odbijeno je 25 birača a ne 13 kako se to u izvještaju sl. Zem. Odbora kaže. U Kotoru se je tako isto dogodilo, i ovaj je račun dakle još manji. Nadalje vidimo očito, da su oni brojevi, koji su podnešeni na korist profesora Brajkovića sa svime spali. Po svemu tomu, gospodo, vi

vidite, da ovaj izbor mi nemožemo nikako odobrlti. Ovdje, gospodo moja, tiče se zakonitosti, ustava, najposlije našeg narodnog ponosa. Stoga mislim, da ćete vi, gospodo, glasovati proti potvrdi ovoga izbora. U tome da se stvar bolje razjasni, obratiti ću njekoliko pitanja na vladina povjerenika, koji prama nami sjedi. Uvjeren sam, da ću brzo odgovor dobiti, jer se, kako smo danas čuli, sa vladina stola ove godine tako brzo odgovara. Pošto je poznato nama svima, pošto je, gospodo moja, poznato našoj vladi najbolje, što se na izborima dogadja, ja sam slobodan bio, ja sam pravo po mojoj dužnosti radio pitajuć vladu, da nam ona po svojem organu razjasni, kako ona misli postupati, i kakav naputak misli vlada dati svojim činovnicima za vrieme izbora. Kašto znate, mi smo stekli jedan novi list, koji izlazi u službenom listu Objavitelju Dalmatinskom, i taj se list zove „Smotra Dalmatinska". Taj list tumači vrlo liepo vladine namjere, kaže nam, kako imamo mnogo para su malo imetka, izbacuje sve moguće gramatikalne pogrieške i t. d. Ali pošto taj list postoji i nas pameti uči, ja sam našao kao novinar za potrebno, da upitam vladu, koja je u liepoj prilici da može odgovoriti, što vlada misli raditi pri ovimi izborima; mislili nalog dati činovnicima, da se neradi što se je do sada radilo. Mislili opomenuti činovnike, koji nisu vršili svoju dužnost, kao što bi ju imali vršiti. Vladin je organ stao sbijati šalu na to pitanje, i odgovorio je, da vladini činovnici znadu kakva je njihova dužnost. Kada sam ja, gospodo moja, pročitao taj odgovor, ja sam rekao ono, što je jedan krajiški dečko rekao u svome društvu. U krajini granici, u vojničkoj granici dakle dogodio se je ovaj slučaj. Jedno diete stalo pripovjedati: Braćo moja, ja sam bio tu i tu, vidio sam da se iz kasarne iznosi klupa i batina, a kada sam to vidio, ja sam rekao odma, sada će momu otcu odparati 25 batina. Tako i ja, kada sam čitao u „Dalmatinskoj Smotri", da će vladini činovnici svoju dužnost vršiti, došao sam do onog jasnog zaključka, da će vladini činovnici odparati ovaj put moralne batine dalmatinskom narodu. Pri ovim okolnostim ja pitam gosp. vladine predstavnike, da nam dadu oni odgovor, koji nam nisu htjeli dati po svojemu organu, da nam kažu, kakve su naputke oni podali svojimi činovnicima za vrieme izbora. Ja pitam vladine predstavnike, da mi kažu, dali je pristojno, dali zakonito ono, što je radjeno u Boki Kotorskoj, najme u Kotoru i u Ercegnovom, ono što ste čuli iz ustiu poštovanog Gojkovića. Najposlije imam još jedno pitanje, koje se tiče ponašanja učiteljâ.

Koliko mi je poznato, gospodo, odtraga njekoliko godina izašao odpis ministarstva nastave, ako se nevaram, taj odpis izdan je 28 Rujna 1885, broj 2055. U tom odpisu baš obraćen na uplićanje učitelja, prećerano upličanje u izborima, nalaženo je, da se oni nipošto nesmiju upuštati u izbornu agitaciju, da se sa svime čuvaju od izborne agitacije. Suprot dakle jednoj ministarskoj odluci, koja sa svime stoji u savezu sa zakonom, sa pristojnošću, sa dužnošću, koja se učitelju dolikuje, i pokraj te dakle naredbe evo mi vidimo očito, da vladin povjerenik imenuje jednog učitelja u izbornu komisiju. Ja znam, da se lahko mogu podići izpravci na ovu moju tvrdnju; ali ova su, gospodo moja, fakta, ovo je dogadjaj očiti, ovo se izpraviti nemože. Ja mislim, da u onaj čas, kada je gosp. učitelj Pušić po imenovanju poglavara Maroičića sjedio na klupi izbornoj, da taj učitelj nije mogao u isto doba u školi biti, nego da je ta škola morala biti zatvorena. Dakle vidimo, da se naše škole zapuštaju, a učitelji da se nalaze ondje, gdje nebi trebalo da se nalaze, po nalogu jednog vladinog činovnika. O tome dakle mi očekujemu odgovor vladin.

Ja mislim, gospodo, da mi možemo biti izmedju nas na čistom. Ja mislim, da mi već možemo znati, kako nam u ovoj prilici treba glasovati. Ja sam čuo već malo prije od poštovanog zastupnika Buzolića vrlo krasne i liepe rieči. Rekao je ovdje poštovani zast. Buzolić, da onaj koji bi tako odsudio liberalizam hrvatski, da stvara

indukciju bez podataka. Baš kada bi bilo istinito, što je rekao gosp. zastupnik Podić, baš kada bi rekao deset puta više, ja podpuno pristajem na rieči gosp. zastupnika Buzolića. Ja kažem, da mi ovdje nemožemo odbiti sramotu izbornika na ime hrvatskog naroda. Ja mislim, da nije hrvatski narod kriv ako ima činovnika u srbskoj zemlji, koji se po nalogu vlade ističu kao hrvatski kandidati. Tu odgovornost nemože primiti na se hrvatski narod. Ja znam, da se hrvatski narod u Hrvatskoj bori junački proti nasilju bana Khuena Hedervarya. Ja mislim da u ovoj zemlji imade nezavisnih ljudi, koji se bore kao naš drug Buzolić. Ja to znam. Ja znam, da mi nemožemo bacati odgovornost za ona izborna nedjela na naš hrvatski narod, naš bratski narod. Imade njekoliko godina, da se to ime zlo upotrebljava, da se sva sramota, sve nasilje izborno pokriva hrvatskim imenom. Vi morate s nama glasovati, jer je vaše ime naše ime, vaša čast naša čast. Pokažite djelom, da smo braća. Pokažimo djelom, da mi želimo upravo iskrenu slogu.

Gospodo! Ovdje se tiče ustava, poštenja zemlje, i zato vas pozivljem, da zajedno snama glasujete, da se ovaj izbor uništi, da dademo lekciju onima, koji nam hoće ljagu nanieti, i tu ljagu krste imenom srbskim i hrvatskim. U to ime glasovati ću proti izboru profesura Brajkovića.

Brajković. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Brajković imade rieč.

Brajković. Visoki Sabore! Ovo je prvi put da imadem čast u visokom Saboru uzeti rieč.

Radeći se o ovjerovljenju moga izbora, i vidjevši gdje se častni gosp. Gojković diže, bijah već spravan da mu doviknem: *Tu quoque Brute!* I u istinu nešćaše bili liepo da on, dočim mi onomadne zajedno odputovasmo i na parobrodu se dogovarasmo u čemu da koristimo, ako moguće, našoj Boki, da on, velju, ovdje zasjednuvši ustane proti mome izboru, radeći, u koliko do njega stoji, da s ovoga mjesta gdje sam tek danas zasjeo, odmah bez milosrdja budem natrag spravljen. Nu pošto se on ograničio da spomene samo neki pritisak vlade pri izborima i da daje vladi lekcija kako se ima podnieti u buduće, prelazim da u kratko štogodj rečem o prigovorima častnog zastupnika Bielanovića. I s ove strane bojao sam se oluje koja bi me mogla iz sred sriede sabora odmah u Boku puhnuti. Nu on je govorio iz početka o izborima u obće u pokrajini, tako da ga ja tamo nemogu sliediti; na posljedku došao je na moj izbor. Častni gosp. S. Bielanović veli, da od vladine strane bilo je velika pritiska. On kaže da je gosp. Maroičić nekom prigodom rekao: "Siećat će mene Boka za izbora". Ja o tome baš ništa neznam; da je istina i ja šćah o tome što čuti. Što spominje častni Bielanović da je vladin činovnik, gosp. Bonić, hodio od dućana do dućana, da mene preporuča, pa kao dokaz svemu tomu navadja, da je isti gosp. prietio gosp. Mandelu, ako nebi za me glasovao. Reći ću na to, da gosp. Mandel, za zadnjih izbora, nije imao pravo glasa ni u jednom izborništvu. Što kaže da su u Kotoru bili primljeni na glasovanje neki c. k. činovnici, koji, po mnienju častnog Bielanovića, niesu imali prava da glasuju — na to ću mu odvratiti, da i ako im je komisija priznala to pravo, ipak ono nekoliko glasova nije odlučivalo u mome izboru, jer sam ja bio izabran nadpolovičnom većinom. U Novome, veli častni Bielanović, odbijeno je 25 srbskih glasova. Ali su oni bili odbijeni na temelju zakona, jer izborne listnice niesu valjano bile sastavljene i davale su glas onijema, koji su bili izvan *konsuma,* kako u Novome kažu. Častni Bielanović spominje, neznam kako, narodni ponos, a žaca se drugog imena. Jeli on sebi stavio pitanje: Tko je mene poslao u ovaj visoki Sabor? Rek bi da nije. Ja ću mu na to odgovoriti, pa bilo to njemu ili kome drugome neugodno. Ja sam bio u Sabor biran glasovima katolika: katolici, od kog

se imena on žaca odlučuju u gradovima, gdje su u pretežnoj večini. U Boci, neznam po čijoj krivici, u svako važnije pitanje dolazi na sriedu vjera: na jednoj su strani pravoslavni, na drugoj katolici. Kao da čujem častnog Bielanovića, gdje mi kaže: Boka je srbska i po tome srbski da su me birači amo poslali. Da je Boka srbska ja ću mu priznati, ali *cum mica salis*. Boka se nesmije mjeriti po nekim prečeranim i usijanim moždanima, koji bi htjeli da budu u svačem mjerodavni i da se ciela Boka za njima povadja. Boka ih da kako na sreću nesluša, a o tome stranom svjedoči i poznata izjava, koja se tuskoro čitala i po kojoj će isti častni Bielanović počet razumijevat koliko su netočni izvještaji, koji su mu iz Boke dolazili, premda je on još i danas, govoreć o stvarima u Boki, čini mi se više od jednom, upotriebio rieči: "vrlo mi je dobro poznato". Napokon pitat ću častnog Bielanovića: koji je jedini uzrok, da se on diže drvljem i kamenjem na moj izbor? Taj je, što me vidi gdje sjedim na ovoj strani Kuće. Ali radi toga neka on bude sasvim na miru; ja znam kako misle moji birači, i kako ću s njima proći *(Dobro!)* Nadam se, da visoki Sabor neće moći uvažiti prigovore, niti one častnog zast. Bielanovića ni one častnog zast. Špire Gojkovića, koji su zadnji preko noći niknuli — već da će izbor zakonitim proglasiti.

Gojković. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Gojković imade rieč.

Gojković. Ja ću samo dvie odgovoriti gosp. zast. Brajkoviću. On je primjetio, da mi se je noćas snivalo, što sam malo prije rekao. Ja mu na to odvraćam, da mi se nije snivalo, nego da sam liepo i sladko spavao. Nisam htjeo malo prije da sve iztaknem, što bi iztaknuti znao, nego ću sada reći, da sam u občinskom uredu, kada sam tamo došao, našao oružnike, koji su htjeli vezati nekog mladića koji je proti vladi agitirao, ako ga ja neoćeram. Ja sam jim na to odgovorio: vi niste ovdje gospodari, nego ja, vi tog mladića vezati nesmijete; ako je pogriešio tužite ga prieko suda kada izadje na dvor. Tu nije bilo samo 25 glasova, nego prieko 35 srbskih glasova odbijeno, koji su plaćali redovito porez i imaju pravo glasovati. Povjerenici jim nisu dali niti govoriti, pak kada su to birači vidili, mnogi nisu na izbor pristupili. To nije snivanje nego nasilje, a kada bi htjeo, znao bi još mnogo više o tome govoriti.

Brajković. Pitam rieč.

Predsjednik G. zast. Brajković imade rieč.

Brajković. Nije bilo odbijeno 25 glasova nego 15, jer su bili izvan *konsuma*. Ako jih nije 35 došlo na glasovanje, kako kaže g. Gojković, to nisu zato došli, jer su vidili, da jih čeka ista sudbina, jer su vidili da su izvan konsuma.

Buzolić. Pitam rieč.

Predsjednik. Rieč imade g. zast. Buzolić.

Buzolić. Ja se na sve rieči častnog govornika g. Bielanovića i njegove navode osvrnuti neću niti mogu, jer ja neznam niti imam podataka, iz kojih bi mogao suditi, da li je ono što navadja osnovano. To će se vidjeti pro i contra, pak će se kazati po savjesti o tom. Meni se je samo osvrnuti na ono, što je g. Bielanović rekao protiv ponašanju i agitiranju učiteljâ. G. Bielanović biedi u obće učitelje s njihovih tobožnjih agitacija, te proti tim učiteljem iztiče neke ministarske naredbe. Ja sam mislio za stalno, da će g. Bielanović imenovati i fakata i osoba, kojim bi on dokazao temeljitost napadaja na pučke hrvatske učitelje; ali kad tamo, nije bilo čuti niti jednih niti drugih. Cigli tobožnji fakat, koji bi dokazao, po Bielanoviću, agitaciju hr-

vatskih učitelja bio bi taj, što je jedan učitelj bio odabran članom izbornog odbora u Kotoru. Ali u tome ja nenahodim nikakva nezakonitog komešanja, koje bi tobože bilo zabranjeno od ministarstva nastave. Po obstojećim školskim naredbam zabranjeno je učiteljem zlouporavljati svoj položaj službeni u politička, vjerska i. t. d. komešanja. Ali ovdje to nije slučaj, jer zakonom je svakomu učitelju dano pravo aktivnog i pasivnog izbiranja. Uz to, tko kaže gosp. Bielanoviću, da učitelj, koga on spominje, nije opravdao svoju neprisutnost u učioni? Mogao je biti praznik, mogao je učitelj imati dopust, mogli su njegovi sati biti redovito popunjeni. Ali kad bi se dao slučaj sukoba izmedju vršenja dužnosti činovničke i dužnosti gradjanske, ja bih, a mislim da bi tako i g. zast. Bielanović, — radje podredio prvu drugoj, nego li suprotno. Ele g. Bielanović nije dokazao da se o tomu radilo. Učitelj nije nego vršio svoju gradjansku dužnost, niti se je ičim ogriešio o ma koji § bud kakve ministarske naredbe. — Iz navoda Bielanovićevih izvadja se i to, da nije bio nego cigli jedan učitelj, i to gosp. Pušić, koji je učestvovao izborim. Eto dakle dokazano, da s nikakva obzira nenalazi se spodoban napadaj na hrvatske učitelje, kao tobože na političke agitatore. Napokon mi je opaziti, da nije pravo što se g. Bielanović služi dvostrukom mjericom glede ucjenjivanja rada učiteljâ pri izborim. — G. Bielanović, naime, biedi učitelja Pušića, gdje se ovaj pustio izabirati u izborno povjerenstvo, a poznato je, po onomu što se kaže, da je i jedan učitelj srb, naime gosp. Jović, bio takodjer i on član izbornog odbora, i to uprav u onomu izbornomu tielu u kojemu je bio izabran zastupnikom častni Bielanović. (*Dobro!*).

D.r Bakotić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. D.r Bakotić ima rieč.

D.r Bakotić. Neću nego nekoliko besjeda reći, da opravdam svoj glas koji ću dati u pogledu predmeta, o kojem se bavimo, naime, da se i ja protivim predlogu zemaljskog Odbora za odobrenje izbora častnog zast. Brajkovića.

Rieči, koje sam ja čuo iz ustiju častnog Brajkovića, učinile su na mene veoma žalostni utisak. — On je kazao, visoki Sabore, da se od imena, koje nose birači častnog zastupnika Brajkovića, moj prijatelj poštovani Bielanović žaca. Po riečima gosp. Brajkovića imalo bi se kanda suditi, akoprem smo mi na svršetku devetnaestoga vieka, da ipak imade i živu kod nas razmirice one, koje su kod drugih naroda već od viekova zaboravljene. Ako bismo mi imali suditi po riečima izuštenim od g. Brajkovića, mi bi imali sumnjati, visoki Sabore, da li smo mi kakva sinoda, kakav crkveni sabor ili političko ustavno tielo. Što kaže g. Brajković napokon? Kaže: Gosp. Bielanović ni nezna, koja su ona gospoda, koji su oni birači, koji su mene poslali u ovaj visoki Sabor. Valjda gosp. Brajković nije dobro shvatio rieči gosp. Bielanovića, ili je želio hotimice zatopiti okolnosti navedene sa strane g. Bielanovića. Gosp. Bielanović izrično je kazao gosp. Brajkoviću: Vi ste stupili u ovaj dom jedino uplivom vlade, jedino samovoljom vlade, koja je bila zastupana pri vašem izboru od c. k. poglavara Maroičića. To izrično reče g. Bielanović. G. Brajković reče: Mene su poslali katolici ovamo. Premda dobro znade gosp. Brajković tko ga je poslao u ovaj Sabor, da ga nije poslala slobodna narodna volja Bokelja, nego da je njega poslao ovamo upliv same vlade, ipak je gosp. Brajković ovimi riečima htjeo uzpiriti neslogu izmedju braće katolika i braće pravoslavne. Po tom imadem primjetiti gosp. Brajkoviću, da se mi nedielimo po vjeri niti imademo izticati razdor takvim strastnim pitanjem, koje najviše upliva na čeljad, koja nebi imala obrazovanosti takove, da znade štovati svoju pak svačiju drugu vjeru. Ta je dužnost najviše onima nadležna, koji prihvaćaju zvanje da obrazuju budući naraštaj svog

naroda. U ostalom, visoki Sabore, mislim, da se brojevi birača, kako su u izvješću zemaljskog Odbora navedeni, neslažu sa brojevi, kako je to gosp. Brajković malo prije izvolio navesti. Ali pošto smo mi na žalost od duže vremena navikli na zloupotrebe koje se dogadjaju pri izbornim listinam i ostalim stvarima s kojimi se sačinjava mašina izborna, to nije neosnovano ni najmanje, ako dvojim o istinitosti onoga, da su bili toliki birači odsutni. Znamo, da u Kotoru nije bilo uvaženo sedam utoka, koji su bili učinjeni za uvrštenje tolikih birača; znamo, da je u Kotoru bilo odbačeno toliko birača od glasovanja; znamo da u Ercegnovom nisu bile pozivnice 21 biraču izručene; znamo, po riečima častnog zast. Gojkovića, kojima ja podpuno vjerujem, da u Ercegnovomu nije samo trinaestorica, kako se veli, glasovanju pripuštena bila, nego da jih je bilo i 35 koji nisu od protivne strane na izbor pripušteni bili. Ako dakle od 138 glasova, što jih je dobio g. Brajković, odbijete onih neuvaženih, što nisu bili pripušteni glasovanju, to vam ostaje 131, a od toga, ako odbijete 5 odbačenih ostaje vam 126; pak ako od toga odbijete onih 30 birača što nisu dali svoga glasa, to ostaje 96 glasova za gosp. Brajkovića. Ako bi se s druge strane stalo brojiti onako, kako bi se polag toka stvari moralo brojiti, došlo bi se do jednakih, ako ne manjih glasova, jer bi broj njegovih birača pao na nizko, dočim porastao onaj protivnoga kandidata. Kada je tomu tako, to mislim, da mogu najlaglje opaziti gosp. Brajkoviću, da stvar u Boki nije prićeranih i usijanih moždana, kako se je on izvolio izraziti, nego da je stvar, kako je rekao Bielanović, ustavnosti, zakonitosti, redovitosti i samog ponosa narodnog. Stoga, Visoki Sabore, ja izjavljujem, da ću glasovati proti predlogu Zemaljskoga Odbora. Shodno svim okolnostim bila bi dužnost našeg Zemaljskog Odbora, da tu stvar nješto točnije prouči i da preporuči, da se ta stvar imade izručiti kakvom Odboru, a ne da se tako na brzu ruku rieši. Ja neću u ovom pogledu, Gospodo, staviti nikakav protu-predlog, nego samo kažem, da ću glasovati proti predlogu Zemaljskoga Odbora.

Vukotić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Vukotić ima rieč.

Vukotić. Govorom častne gg. Gojkovića, Bielanovića i D.ra Bakotića neimam ništa dodati; ali pošto proti ovjerovljenju ovoga izbora moram svoj glas dati, stoga si smatram dužnošću moje glasovanje obrazložiti. Čulo se je sa strane amo, navlastito Gojkovićeve, koji je bio pri komisiji onoj kada se je glasovalo za izbor g. zast. Brajkovića, da su bile nezakonitosti pri tome izboru. Ja kako nestanujem u nijednom od onih gradova koji su birali častnog zast. Baajkovića zastupnikom, nemogu potvrditi da li su se takva nedjela dogadjala. Ali znajući, da gosp. zast. Gojković nije čovjek, da bi jedno za drugo rekao, moram tome vjerovati, tim više što nije ništa pobijeno sa strane gosp. Brajkovića. G. Brajković je rekao, da je Boka srbska, te iz toga moram logično zaključiti, da je biran od srbskoga naroda. Njegovo držanje u sabornici nije opravdalo povjerenje njegovih birača, jer vidimo, da on sjedi na protivnom mjestu, nego su se njegovi birači nadali. Ja moram reći izriečno, da sam se začudio njegovom držanju u ovome Saboru. Držim da su srbi birali gosp. Brajkovića, i da će on samnom i s mojimi drugovima Bokoškim jednomišljenik biti. Vidim, da sam se prevario i zato ću ja glasovati proti njegovom izboru.

Vladin povjerenik Pavić. Odnosno na izjavu štovanog gosp. Bielanovića glede postupka pojedinih činovnika prigodom izbora očitujem, da je predsjedništvenom odlukom 10 Maja br. 1453 bilo naredjeno kotarskim poglavarom, neka strogo pod njihovu osobnu odgovornost paze, da se kroz cieli izborni postupak zakon u svakom pogledu točno obslužuje, da javni mir i red nebude poremećen, te da sloboda glasovanja bude svuda sasvim zajamčena. O-

čitujem nadalje najodlučnije, da vlada shodno ovim naredbam nije ni izdaleka uplivala pri izborim što se tiče kandidata koji su se izabrali, i da ako bi pojedini organi bili radili protivno naznačene naredbe strogog zakonitog postupka, da bi Namjestništvo siegurno bilo znalo što je potrebno odrediti u svrhu da izdate naredbe budu točno obsluživane. Do današnjih izjava štovanog gosp. Bielanovića ovomu Namjestništvu nije bila podnešena nikakva tužba o nekorektnom ponašanju sa strane činovnika.

Namjestništvo učiniti će pako izjave g. Bielanovića temeljem izvida.

Perić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Perić imade rieč.

Perić. Ako, Visoki Sabore, pri ovoj razpravi hoću da rečem svoju, dva me potiču razloga: prvo, da odbijem neke udarce častnog Bielanovića, a drugo što sam duže vremena u Boki preživio, nego li uz koljeno moje majke, pak poznajem u glavu ljude, a proniknuo sam družtvene odnošaje. Častnom Bielanoviću zaletio se je jamačno jezik; jer neznam, pri ozbiljnu razmotrenju, kako bi mogao reći da „činovnici težkim trudom našeg naroda živu,“ i „to su vam ljudi, što živu na harač narodnog ponosa“. Jedna i druga izreka bode u živac, gadja po sred srdca. Činovnici, častni zastupniče, živu težkim trudam naroda, upravo kao i vi težkim trudom predbrojnikâ „Srbskog Glasa“, biva, kako oni tako i vi dobivate nagradu primjerenu vašim trudom. Nije činovništvo na uštrb narodnog ponosa, dokle vrši svoje dužnosti, dok bdije nad vršenjem zakona, u čem stoji svaki družtveni poredak, svako moralno i materialno blagostanje pojedinca i naroda. Nadje li se pak kakav pojedinac, te nevrši svoje dužnosti, vi znate gdje su vrata starije vlasti, a nije pravo da tako smrtimice lupate po svima. Svakom štališu, pak to bio i novinarski, grdnih bi se moglo prigovorit, kad bi se s pojedinca imalo na sve zaključivati. — Što reče častni D.r Bakotić, da Sabor nesmije biti sinoda, iz duše mi je progovorio. Ta mu se srebrom kovala, a srebrom primala! Ali, žalibože, u Boki je tako. A tko je tomu kriv? Katolici ne zaista. Lani puče glas, da su se poveli pregovori o pomirenju Srbâ i Hrvata. U nakrst ciele Dalmacije, po svoj Boki bez razlike vjere mogao si čuti: Daj Bože i S. Trifune! Ne prodje mnogo vremena, eto stigoše i predlozi prvakâ hrvatske stranke. Sad se je mislilo, da će se stvar ozbiljno pretresti, pak odgovor dati. Ali jok! Neki, a tih Bogu hvala u Boki nije vele, stali se mrgoditi, sakupili predstavnike Boke i to samo iz čisto pravoslavnih, pak s predlozim odmah s praga kud su i došli. A kad ih pitaš zašto i katolike Bokeže nepozvaše, neodgovaraju drugo već: „Srbi su samo pravoslavni, radi se o izmirenju sa Srbim, čemu nam dakle katolici“? Nije li ovo eksklusivizam? Šta im imate prigovorit ako vam istom mjerom odvraćaju? Nije li katolike Bokeže vaša bahatost na ljutu nevolju nagnala? — Za mog u Boki boravljenja, čisto sam se uvjerio da ima nekih, koji nemogu bez zadjevanja mirno spavati, kojim je nemir elemnnt bez kog živiti nemogu, kao ni vrag bez vatre, koji od vjere prave glavnicu i podlogu svojim političnim špekulacijam, svojim sebičnim težnjam. Srbi nebi se imali zlosrditi, što je moj kolega Brajković stupio u klub hrvatski, koji se neima stiditi da sjedi u onom klubu gdje su sjedili svi zastupnici srbski, pak i Ljubiša, dokle neki zlobni duh nepodonio pod nas rep nesloge i bratskih zadjevica. (*Odobrenje*).

Vukotić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Vukotić imade rieč.

Vukotić. Častni zastupnik Perić obratio je na mene dvie rieči, i za čudo mi je, da čini takve nazore o g. zastupniku Brajkoviću. On je rekao, da se gosp. Brajković neima stiditi da sjedi na onom mjestu, na kojem je sjedio naš zastupnik Bokežki

pokojni Ljubiša. On je sjedio u ono vrieme, i ja se svakako zakleti nemogu da neću na istom mjestu sjediti, ali kada bude medju nama sloge i sporazumlja, kada nam se dade što je pravo i što pitamo; ali kako danas stvari stoje, moramo ja i moji drugovi sjediti ovdje gdje sjedimo.

Predsjednik. Pita li još tko rieč?

Bielanović. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Bielanović imade rieč.

Bielanović. Mene je iznenadio na prije govor prečastnog Stjepana Buzolića. Ja sam čuo od gosp. predgovornika vrlo liepe rieči. Ja sam te rieči srdcu primio, i nadao sam se da će isto tako srdcu primiti moje rieči poštovani predgovornik i moj govor; ali kada smo došli na konkretni slučaj, stao sam sumnjati da poštovani zastupnik Buzolić neće u djelu ovaj put potvrditi ono, što u teoriji govori. Poštovani zastupnik Buzolić nije, kako ja držim, dobro razumio one rieči o učiteljima, što se ovdje u nas u saborniei može vrlo lako dogoditi. Ja držim da sam ili slabo govorio, ili da moje rieči nisu do njegovih ušiju doprle. Ja nisam podigao tužbu proti učiteljima, nego sam naveo fakta žalostna, što će mi i g. Buzolić priznati, da je bilo učiteljâ, kao što imade kod svakog zanimanja ljudi, koji svoj položaj zabataljaju, koji neimadu obzira koji bi morali imati, koji više puta granice prelaze; a to su pojedini slučaji i nemogu se u pravilu potvrdjivati. Ja nisam rekao, što gosp. Buzolić tvrdi, nego navodeć neke slučaje, rekao sam, i draga moja gospodo, ako se tužnim na učitelje, i ako je tužba koji put opravdana, vidim da nisu sami učitelji krivi, nego strani činovnici, koji turkaju učitelje onamo, gdje jim mjesta neima. Ja priznajem, gospodo moja, učiteljem pravo glasovati, priznajem jim pravo svoje mnienje uzdržavati, priznajem pravo pristupiti izborim. Ja ću konkretan slučaj iznieti i staviti pitanje gosp. Buzoliću, neka mi kaže, da li misli, da je bilo potrebno da gosp. učitelj Pušić bude u komisiji? Neka mi kaže iskreno, da li misli, da je baš taj učitelj došao tamo po svome uvjerenju, ili zato, što ga je izabrao gosp. povjerenik? Učitelji mogu doći glasovati, ali je dužnost vladina povjerenika, da u komisiju imenuje ljude nezavisne, a ne zavisne, kao što je kod ovog izbora bilo, gdje su sva četiri bila činovnici, i stranci, osim jedinog ovog učitelja. Ja držim, gospodo, da će razumjeti razliku poštovani Buzolić, izmedju jednoga činovnika koji ide na izbor pod pokroviteljstvom vlade, i drugoga, koji ide nezavisno birati. Dosta je reći da je učitelj činovnik, i taj činovnik ako ne pristaje uz vladinu stranku, ubilježan je za izdajicu državnu. Držim, da ćemo se ja i poštovani zast. Buzolić razumijeti, i da ćemo biti sa svime složni i u ovom konkretnom slučaju. Meni se čini da sam jasno govorio; ali nitko jasnije od gosp. Gojkovića, koji nam tu tvrdi, da su bajunetami birače ćeruli. A što nam kaže na to g. Brajković? Kaže, da nezna ništa. Nego ja ponavljam, da mi tu spise imamo osim tvrdnje jednog očevidca, i da ćemo vidjeti, da je tu vladin povjerenik u komisiju stavio činovnike, koji su pripustili k izboru one, koji neimaju pravo glasovanja, a odbili one, koji to pravo imadu. To je stvar za nas vrlo čista, i držim, da sam vrlo liepo i razgovjetno rekao kada sam vas pozvao da mi moramo uništiti izbor ovaj, jer je gosp. profesur Brajković izabran pod uplivom, pritiskom vladinim. Ja mislim, da sam vrlo liepo i razgovjetno govorio, kada sam vas pozvao, da pokažete na djelu vašu teoriju ustavnu. Vi kažete, da mi vriedjamo ljude odsutne. Ovo nije vriedjanje, nego mi po dužnosti našoj kao narodni zastupnici iznosimo ovo, da kontrolišemo rad vladinih organa. Mi to radimo što ste vi godine 1883 radili, kada smo čuli, koliko ste vi vikali, koliko se je grmilo na ljude i pojedine činovnike vladine pri izborim.

Dopustite mi njekoliko rieči na posljedna dva govornika i prva dva govornika u

ovom zasjedanju. Mislim obazrieti se u kratko na rieči koje je odgovorio poštovani gosp. Brajković i na ono što je odgovorio gosp. Perić. Meni se, gospodo moja, opet jedna priča prikazala, kada sam čuo razloge koji su ovdje podnešeni proti našim govorom s onih klupa. Čitao sam, kako je jedan roditelj preporučio svojem sinu mladom sveštenku, kada se prvi put popne na predikaonicu neka bude srdčan, neka promisli, da su svi oni koji su ga slušali sve sami balvani. Mladi sveštenik vratio se je s predike te rekao: Meni se čini, da to nisu balvani. Ja — moram u ovom slučaju izreći moje začudjenje na srdčanosti dvojice zastupnika i njihove teorije. Mi smo čuli već prve rieči gosp. profesura Brajkovića. Znate što je rekao? Gosp. profesur Brajković iznieo je ovdje svoju klasičnu nauku, i obratio se je na g. Gojkovića riečima: *Tu quoque Brute*, kada smo zajedno putovali, zajedno ručali, jučer zajedno za jednim stolom bili, i još govorili o istoj Boki, i ti dolaziš proti meni govoriti! Gosp. profesur Brajković rekao je: Zajedno smo putovali, i to je rekao posve vruće, — ja sam zabilježio njegove glavnije rieči — da se njega netiče sve ono, što je govoreno, da se njega netiče da nezna je li Maroičić uplivao na ovaj izbor. To je vrlo žalostno, gospodo, kada se jednog zastupnika netiče ništa što se oko njega radi. Mi pravo imamo zanimati se za ono što se oko nas radi, čim zasjednemo zastupničku stolicu, pak makar sav sviet pao. Ja sam ovdje fakta iznio.

Što smo čuli od gosp. mladog govornika, da sam bio krivo izvješćen o stvarima u Boki, ovo je moj lični posao, mog uredništva, i nisam dužan ovdje odgovarati jeli sam pravo izvješćivan bio ili krivo, Gosp. je Perić spomenuo ovdje vrlo liepih stvari, govorio je o našim izvanjskim odnošajim, o kojih se ovdje nerazpravlja nego o izboru gosp. Brajkovića, da li je pravi ili krivi. Mi smo dokazali, da nije pravi i zakoniti izbor, na što mi s vaše strane nismo ni jednu rieč čuli. Rekao je još poštovani zastupnik Perić, da u Boki njeki prave vjerski kapital u svoje svrhe. Gospodo moja! Meni bi žao bilo kada bi se to moglo protomačiti na štetu vladina kandidata profesura Brajkovića. Mi smo od njega čuli da je izabran u Boki zato što je katolik, te se izbor gosp. Brajkovića može smatrati jedinim slučajem kod nas vjerskoga fanatizma. Najkasnije navesti ću vam neke rieči gosp. profesura Brajkovića, koje najbolje ilustriraju vaš položaj u Boki i sve okolnosti koje su ga dovele u ovaj visoki Sabor. Gosp. je Brajković izrično rekao: Mene su katolici izabrali. Dakle, gospodo moja, mi imamo kandidata, koji se bira u ime vjere; mi imamo kandidata, koji sjedi u političkom klubu hrvatskom; mi imamo kandidata profesura, koji je u ime vjere izabran a priznaje načeino, da je Boka srbska, a ovo je najvažniji moralni momenat cielog ovog izbora.

Borčić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Borčić imade rieč.

Borčić. Visoki Sabore! Četiri govornika podigli su se da pobijaju izbor častnog Brajkovića. Uzrok tomu lasno je shvatiti. Svaki poraz mora imati svoju žrtvu, te i u ovom slučaju častna manjina treba da nadje kakav uzrok svojemu. Prigovori podignuti od sviju protivnih predgovornika mogu se svesti na tri glavna, naime: *a)* tužba proti postupanju i držanju kotarskoga kapetana Maroičića; *b)* tužba proti držanju činovnika; *c)* tužba proti patvorenim izbornim zapisnicim i izkrivljenom izbornom izpadku. Jesu li ti prigovori temeljiti, istiniti? — Nipošto. Evo dokazâ. Najprije mi je iztaknuti, da mi nije ni preko pameti da se gradim braniteljem budi koga poglavara, budi činovnikâ; to na mene nespada, nego se ja danas smatram kao sudija, koji mora svoj sud izreći, ali ne na temelju nedokazanih osvada, nego na temelju nepobitnih činjenica. Na čemu osniva častni Bielanović svoje prigovore proti gospodinu Maroičiću? — Na samom „kaže

se“ da je on rekao to i to; ali da podkriepi svoju tvrdnju nije naveo niti jednog realnog dokaza, nije imenovao cigle osobe, koja bi kazala da je čula one rieči što se pripišuju onom poglavaru. Kad bi htjeli suditi čovjeka na temelju samoga „kaže se“, tada bi i za najpoštenijega vješala spravna bila. — Obzirom na drugi prigovor, ni častni Bielanović, ni ostala častna gospoda zastupnici, koji su proti ovom izboru govorili, nisu niti jedan konkretni slučaj naveli. Tužba da je vlada, bilo ma kako, uplivala na svoje činovnike, nestoji, a do toga zaključka mora se doći kad se pregleda držanje sviju činovnika, ne samo u Kotoru, dali po cieloj kraljevini. Svudi bila je štovana sloboda glasovanja; činovnici su i u Kotoru i u Dubrovniku i u Splitu i u Zadru glasovali slobodno, mnogi za našega kandidata, a mnogi za onog protivnikâ, a da se je ikomu išta dogodilo. Svakako navala častnoga Bielanovića na činovnike nije ničim opravdana; dokle jim zakon daje pravo na glas, dotle nemože biti prigovora: oni mogu glasovati po svojoj savjesti, oni su birači kao svi ostali, sa istim pravom; a pošto nigdje u zakonu nije kazano koga poglavar ima birati u izborno povjerenstvo, svaki činovnik, koji bi u isto bio biran, ima pravo da postupa po propisim zakona i po svojem osvjedočenju. — Prelazeć na treći glavni prigovor, ja nemogu pojmiti kako bi mogli biti izopačeni zapisnici glasovanja. Jesu li ili ne občine pozvane po zakonu da biraju svoje zastupnike u izborno povjerenstvo? Ako jesu, tada toliko občina Kotorska, koliko ona Ercegnovoga biti će izabrale svoje. U takvom stanju stvari može li se govoriti da pri izborim nije bilo kontrole, da je vladin povjerenik samovoljno postupao? Svakako da su se ova tri zastupnika občine Kotorske, i ona tri občine Ercegnovske, koji su sjedili u dotičnim izborim povjerenstvim, sjetili kakve nepravilnosti bili bi svoj glas proti toj očitoj povriedi zakona podigli, bili bi u zapisnik svoj prosvjed uvrstili. Ali od prosvjeda ni besjede: toliko jedni koliko drugi podpisaše zapisnik bez opazke, a to je, gospodo, najsjajniji dokaz da su izbori redovito tekli. — Imamo još i drugu okolnost. Je li pomisliti, da su se one sablazni dogodile a da baš nitko nebi bio podnio ob onome izboru dvie rieči utoka? Častni Gojković tvrdi da se je 55 srbskih birača u Ercegnovome prikazalo na glasovanje, i da je bio samo prihvaćen glas od 25 birača a onih od drugih 30 da je bio odbiven. Prispodobimo li tu izjavu sa zapisnikom glasovanja, vidimo, da se gospodin Gojković nalazi sam sobom u protuslovju; u tom zapisniku stoji, da je samo trinaestorica bila odbivena; a taj zapisnik bio je potvrdjen i podpisan od istoga gospodina Gojkovića i od ostalih zastupnika občine. Ovo se neda nikako, ma budi kojom izjavom pobiti. — Častni gosp. D.r Bakotić izmedju ostaloga primjetio je, da je našao medju izbornim spisim da 21 pozivnica nije bila porazdieljena biračim Kotora, i to glavno s razloga, da je devetnaestorica bila odsutna, nadodav da je to puka izlika i da on nevjeruje toj izlici. A ja, gospodo, nasuprot vjerujem da je to tako bilo, kako ću i dokazati. Poglavarstvo izdaje pozivnice i šalje ih občini da ih dostavi biračim. Nu pošto je onamošnja občinska uprava u rukama prijateljâ častnog Bakotića i ostalih protivnih predgovornika, nema dvojbe da će ona biti izvršila točno primljeni nalog. Tim pada i ovaj prigovor. — Izpraviti mi je sada neke krive zaključke do kojih su došli gg. Bielanović i D.r Bakotić. Vidi se jasno da nisu mnogo vješti aritmetici, inače nebi im bila izpala onako krupna pogrješka. Častni Bielanović kaže: Bio je odbiven utok sedmorici, toliko je glasova dalje bilo odbiveno u Kotoru, toliko u Ercegnovome; dakle, ako se svi oni glasovi odbiju od broja glasova dobivenih od častnoga Brajkovića, on bi bio dobio teke 103 glasa. Isto je tako razložio i gosp. D.r Bakotić. No tu je očevidna pogrješka. Proti biračim, koji su dali svoj glas častnom Brajkoviću, ni jedan ni drugi nije nikakav prigovor podigao; po tom ti su glasovi valjani, te nemogu pojmiti kako bi moglo ono 138 glasova, što je dobio naš kandidat, spasti na 103. Kada

bi se htjeli uzeti oni dvojbeni glasovi valjanim, ti svakako morali bi se pridodati protivnom kandidatu, ali nipošto odbiti iste od ukupnoga broja glasovâ što je naš dobio. Ma s kojega gledišta smatrali se izbor častnoga Brajkovića, naći će se da je isti redovit i zakonit.

Na držanje učiteljâ, podignut u obće sa strane g. Bielanovića, odgovorio je častni g. Buzolić. Nego kako ste čuli, moja gospodo, iz ustiju vladina povjerenika, škola je bila odprta. Ali da je bila i otvorena škola, učitelj je imao pravo vršiti svoje gradjansko pravo, jer vršenje gradjanskoga prava stoji nad vršenjem svakog prava, jer je to u temeljnom zakonu, u glavnom zakonu kojemu se mora pokoravat, i jer se nitko nemože lišiti onoga, što mu zakon daje; a k tomu je izbor u neko odredjeno doba, to nije kao kod občinskih izbora do večeri, već je to u stanovito vrieme, koje vrieme kada prodje, zatvori se izbor. — Kada bi učitelji vršili svoju učiteljsku dužnost a zabacili gradjansko pravo, što bi se dogodilo? Dogodilo bi se to, da bi bili zapriečeni vršiti gradjansko pravo, a zaprieka vršenja gradjanskog prava neudara liberalizmom, i to je teorija ne liberalizma nego antiliberalizma. Gosp. je Bielanović medju ostalim spočitao našoj stranki, hrvatskoj stranki, da ona u svakoj prigodi zove pomoć vladinu. — Ja bi htjeo pitati gosp. Bjelanovića, da ni tome jedan konkretni čin dokaže. (*Bielanović se smješi*) Zaludu se je smijati, to je od strane vaše rečemo, pak to dokažite. — Po glasilih naše stranke nemože se niti iz daleka suditi, da treba pomoći vladine, i mi to odbijamo. — Ako je koji činovnik u našem taboru, mi mu nemožemo zabraniti da neglasuje, ili da glasuje, niti nebi uzroka imali za to. Prošla su vriemena pritiska u prošasta doba, današnja je doba slobode, te glasuje svaki kako god hoće. — Sloboda izbora zajamčena je svakom, i neima nikakva pritiska s nikoje strane. Hrvatska stranka netreba pritiska, bilo s koje mu strane. — Kako se je borila jednoč, tako se danas bori, tako će se i s jutra boriti, kada bi bilo od potrebe za ponos, čast i dostojanstvo naroda. Medju ostalim naveo g. Bielanović, da se o našim izborim govori i glasa u stranom svietu.

Koji je uzrok tomu? Baš ista štampa braće naše po ustima. — G. Bielanović pruža ruku na pomirenje, dočim se fakta iznešena od naše lokalne štampe izkrivljuju, a druga izmišljuju. Time nisu učinili patriotični čin, nego su nanieli na zemlju crni glas, koji ga ona zaslužila nije. Meni je još opaziti častnom zastupniku Vukotiću glede njegove primjetbe na izreku gosp. Brajkovića, koji da je rekao, da je Boka srbska. Ja ću pristupiti toj teoriji i pripustiti, da je Boka srbska i hrvatska; jer ono katolika što je u Boki, smatra se da su Hrvati i nitko jim nemože drugo uvjerenje nametnuti. Kada je tomu tako, onda se ima zaključiti, da Boka nije izključivo srbska zemlja, što je gosp. Brajkoviću izpalo pogriešno reći. Zaglavljajuć moj govor, ja nalazim, da je u cielom teku izbora gosp. Brajkovića bilo pravilnosti, da prestupka proti propisom zakona nije bilo, da ovdje imade za njega većina absolutna, koja se neda pobiti s druge strane manjine, i ako joj pribrojimo dvojbene glasove, ipak ta manjina nebi mogla doći do većine. Pošto je dakle g. Brajković zakonito izabran izrazom većine broja glasovâ danih na izboru, smatram da je zakonito i redovito izabrani zastupnik gradova Kotora, Perasta i Ercegnovoga, i s ovoga gledišta glasovati ću za ovjerovljenje njegovog izbora. (*Odobravanje*).

Gojković. Pitam rieč za lično pitanje.

Predsjednik. Gosp. zast. Gojković imade rieč za lično pitanje.

Gojković. Ovdje je gosp. zast. Borčić rekao, da sam ja podpisao protokol o izboru častnog zast. Brajkovića. To je istina da sam ga podpisao. Ali mi smo nasuprot izpravljali i dokazivali, da nije pravedno da se tako postupa kako se je postupalo

pri tom izboru, i da se upišu naše žalbe; ali se to nije slušalo niti se je nama dalo naše pravo dokazivati i prosvjedovati proti neprimljenim glasovim, jer je svakako bilo 55 srbskih birača, koji nisu bili glasovanju pripušteni. Kada smo vidili, da se s nama tako postupa, i da se pravi neko nasilje proti našoj volji, otišli smo. — Što se pako Boke tiče, to je poznato, da je to srbska zemlja.

Predsjednik. Pitali još tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Riač imade gosp. izviestitelj Zemaljskog Odbora.

Vranković. Poslje razprave ovako duge u kojoj su gg. predgovornici izcrpili predmet, preostaje mi malo što kazati, nego ću se ograničiti samo na neke opazke. Ovdje je bilo rečeno od strane g. zast. Gojkovića, da je bilo 55 birača od izbora izključeno. Iz izbornog zapisnika pako prolazi, da je samo 13 glasova odbijeno bilo, i taj je zapisnik bio podpisan od častnog Gojkovića, a da se izjava njegova neslaže sa zapisnikom, koji je on sam svojim podpisom potvrdio, tomu ja nisam kriv. Što se tiče biračâ u Kotoru pod br. 12, 29, 43, 71 i 83, koji su dali svoj glas za gosp. Brajkovića, kako je to u izvješću navedeno, ti se glasovi nemogu pridodati gosp. protikandidatu, jer se nemože smatrati, da su istiniti bili prigovori proti izbornoj listini. Proti tim biračim bilo je prigovora od strane protivne, nu povjerenstvo prigovore te nije primilo, i oni su glasovali za g. Brajkovića. Izvješće baš kaže, da je od izbora u Kotoru 7 birača izostalo, i kada bi se odbilo tih 7 glasova Brajkoviću a dodalo 13 protivnom kandidatu, bio bi uspieh sliedeći: Brajković 131, a protivni kandidat 75, ostalo bi za Brajkovića 56 još glasova većine. — Gosp. D.r Bakotić opazio je jošće, da je u izvješću rečeno, da 21 biraču nisu bile razdane pozivnice. To je u izvješću rečeno, pošto da jih je 19 bilo odsutnih, jedan da je umro a jedan da je bio nepoznat. Na to mi je odgovoriti, da pozivnice ove imale su razdati obćine Ercegnovog i Kotora, koje nisu bile u prilog častnom Brajkoviću, te se nemože razumiti, zašto bi te obćine bile radile proti svojim težnjam. Usljed ovih okolnosti nije trebalo Zemaljskom Odboru predložiti, da se ova stvar preda jednom odboru, koji bi to bolje razvidio i prama tomu svoje izvješće podnio; jer ako su ovi podatci za njih zamršeni, to su ovi za Odbor Zemaljski jasni, da je jedan kandidat za kojega je glasovalo 138, proti jednom kandidatu za kojega je glasovalo 62, zakonito izabran. S toga Odbor Zemaljski predlaže, da Visoki Sabor potvrdi zastupnikom gosp. Brajkovića.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Da Visoki Sabor izvoli odobriti izbor zastupnika izbornog kotara gradova Kotora, Perasta i Ercegnovoga, i priznati zastupnikom gosp. profesura Brajkovića.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog neka izvole ustati. (*Većina*). Ovaj je predlog primljen većinom glasova.

Pošto je već kasno, te se nebi danas po mom mnienju izcrpio dnevni red, ja ću današnju sjednicu zatvoriti. Prije pako nego li zatvorim današnju sjednicu, priobćiti ću Visokome Saboru izpadak izborâ raznih Odbora saborskih. U financijalni Odbor izabrani su većinom glasova gg. zastupnici: D.r Bulat, Duboković, D.r Cingria, Borčić i Trigari.

Molim gg. Zastupnike koji sačinjavaju financijalni Odbor, da se odmah sada iza svršene sjednice sastanu i da si izaberu predsjednika i izviestitelja.

U Molbenički Odbor izabrani su većinom glasova gg. zastupnici: Buzolić, D.r Spalatin, Ljubić, Fontana i Vidović.

Takodjer molim i ovu Gospodu, da se sastanu i izaberu svoga predsjednika i izviestitelja.

U Odbor za pregledanje rada Odbora Zemaljskoga izabrani su većinom glasova gg. zastupnici: Bielovučić, D.r Ivčević, D.r Karaman, Kulišić i Benevenia.

Molim takodjer i ovu Gospodu, da se još danas konstituiraju.

Sjednica dojduća biti će sjutra u 10 sati prije podne sa produženjem istog današnjeg dnevnog reda; ali kao prvi predmet dnevnoga redu biti će: Prvo čitanje vladine zakonske osnove kojom na temelju zakona 17 Lipnja 1888 (D. Z. L. br. 99) utanačuju se pravila nagradjivanja za predavanje vjeronauka pri javnim pučkim učionama.

Današnju sjednicu zatvaram.

(*Svršetak u 1 s. 30 č. po p.*)

II. Sjednica dneva 25. Srpnja 1889.

Sadržaj: Navještaj molbenicâ. — Svečano obećanje nekih zastupnika. — Prvo čitanje vladine zakonske osnove o nagradjivanju za predavanje vjeronauka pri javnim pučkim učionam. — Ovjerovljenje izbora zastupnikâ trgovačko-obrtničke komore Zadarske, Splitske i Dubrovačko-Kotorske; veleporeznika za izborni kotar bivšeg okružja Zadarskog; veleporeznika za izborni kotar bivšeg okružja Splitskog; veleporeznika za izborni kotar bivšeg okružja Dubrovačkog; veleporeznika za izborni kotar bivšeg okružja Kotorskog.

(Početak sjednice u 10 s. 10 č. pr. p.)

Predsjednik: **Vojnović** knez **Gjorgje**.

Tajnici: **Lovre Borčić** i **Božo Korlaet**.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva **Alfons** plem. **Pavić**, c. kr. savjetnik Namjestničtva **Karlo Maria Truxa** i c. kr. kotarski poglavar **Nikola Nardelli**.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 32. — Broj je zakonit.

Pozivljem gosp. Tajnika Korlaeta da čita zapisnik jučerašnje sjednice.

Korlaet (*čita*).

Predsjednik. Pitali tko rieč o zapisniku jučerašnje sjednice? — Nitko. — Ona Gospoda, koja odobravaju zapisnik jučerašnje sjednice, neka izvole ustati. (*Većina*). Zapisnik jučerašnje sjednice je odobren. Primio sam prije današnje sjednice nekoliko molbenicâ. — Molim g. Tajnika, da bi izvolio u kratko pročitati sadržaj.

Korlaet (*čita*). Broj 65 I. K. Novaka, umirovljenog učitelja na Hvaru za pripomoć. — Broj 66. Marte udovice učitelja Petra Šarića iz Zemunika za godišnju milostinju. — Broj 67. Kate udovice Špire Pavlovića u Zadru za pripomoć.

Predsjednik. Ove ću molbenice izručiti već izabranom molbeničkom Odboru. Također prije današnje sjednice primio sam jedan predlog častnog zastupnika D.r Žmirića. Molim g. Tajnika da čita predlog.

Korlaet (*čita*). Neka izvoli Visoki Sabor odlučiti, da se osobitomu Odboru povjeri nek prouči, pod svakim vidom, odnošaje kmetskoga družtva postojeće u cieloj Kraljevini, i one težaštva obstojećeg jošte na kopnu i na otocim bivše skupnovlade Dubrovačke, pa da sastavi i što skorije iznese zakonsku osnovu, koja bi se podvrgla ustavnome postupku, bilo pred samim Saborom, bilo pred carevinskim Viećem.

Predsjednik. Pošto je ovaj predlog podupri sa dovoljnim brojem podpisâ i pošto je ustavan, ja ću ga staviti na dnevni red u jednoj od dojdućih sjednica.

Pošto su danas prispieli častni zastupnici Machiedo i Zafron, pozivljem jih na svečano obećanje. Molim g. Tajnika da čita obećanje. Molim Vas, Gospodo, da ustanete.

(Korlaet čita obećanje. — D.r Machiedo i D.r Zafron polagaju svečano obetanje).

Prelazim na dnevni red.

Prva točka dnevnoga reda jest sliedeća:

Prvo čitanje vladine zakonske osnove kojom na temelju zakona 17 lipnja 1888 (D. Z. L. br. 99) utanačuju se pravila nagradjivanja za predavanje vjeronauka pri javnim pučkim učionama.

G. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Pošto je ova osnova razdieljena, predlagam da se ovdje nečita, nego da

bude predana na proučenje i izvješće Saboru jednom Odboru od petorice pod imenom “Školski Odbor“, i da se taj Odbor odma bira.

Predsjednik. Pitali tko rieč ob ovom formalnom predlogu g. zast. D.ra Klaića? — Nitko. — Razprava je zatvorena. Ona Gospoda, koja primaju ovaj formalni predlog, da se ova zakonska osnova izruči jednom Odboru od petorice, koji će se zvati “Školski Odbor“, i da se taj Odbor odmah bira, neka izvole ustati. (*Većina*). Predlog je primljen. Molim gg. Zastupnike, da izvole odmah sada napisati cedulje za izbor toga Odbora.

(*Predaju se cedulje*).

Predano je 35 cedulja. — Izabrani su u Školski Odbor većinom glasova sliedeća gg. Zastupnici: D.r Cingria sa 31 glasom, Buzolić sa 35 glasova, Zore sa 33 glasa, Brajković sa 30 glasova, i Vukotić sa 31 glasom. Moliti ću gg. Zastupnike koji su izabrani u ovaj Odbor, da se još danas po mogućnosti sastanu, i da izaberu predsjednika i izviestitelja. — Prelazim na drugu točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika trgovačko-obrtničke komore Zadarske.

Izviestitelj Odbora Zemaljskog g. zast. D.r **Klaić**, molim da čita izvješće.

D.r **Klaić** (*čita*):

Br. 3116.

Visoki Sabore,

U izborništvu trgovačke i obrtničke Komore Zadarske, od 17 sada postojećih članova pristupilo je na biranje dneva 5 tek. srpnja 10; i ovi svikolici glasovaše za gosp. D.r Antu Bajamonti.

Ali, proti točnome propisu § 41 izbornog reda, glasovanje je sliedilo ceduljam, a ne na glas.

Nego obzirom na okolnost da je obavljenim glasovanjem ipak izražena volja pretežne većine članova Komore, i da izpadak glasovanja nebi bio drugčiji i da se je na glas glasovalo, Zemaljski Odbor drži da se može proći preko navedene formalne pogrješke, tim veće da je u ostalom izbor podpuno redovit, i da proti istom ne bi podignuto prigovora. Predlaže dakle da visoki Sabor izvoli primiti gosp. D.ra Antu Bajamonta kao zastupnika trgovačke i obrtničke Komore Zadarske.

Zadar, 19 srpnja 1889.

Predsjednik.
Vojnović

Izviestitelj
Klaić.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom izboru. — Pitali tko rieč?

Trigari. Domando la parola.

Predsjednik. G. zast. vitez Trigari imade rieč.

Trigari. Eccelsa Dieta! Onorevoli Signori!
Quale membro della Camera di commercio della città di Zara mi trovo in dovere di far delle eccezioni alle osservazioni che vengono fatte dall' Eccelsa Giunta. Viene rimarcato che l' elezione del D.r Bajamonti fu fatta per schede. Scopo del Comitato nel rivedere le elezioni generali è il sindacato, se l' eletto abbia ottenuto il maggior numero di voti e di valutare se il voto veniva dato soltanto da coloro che vi avevano diritto. Ma quì non è il caso. Io credo che il Comitato avrebbe portate le sue eccezioni contro i membri che accedevano all' elezione.

Mi parve persino di sentire che nell' elezione sarebbero successe delle irregolarità, perchè la votazione pel deputato della Camera di commercio si sarebbe dovuta fare a voce. Io non vedo alcuna espressione, nè nel regolamento dietale nè nel regolamento

interno per le Camere di commercio la quale prescriva questa cosa. Il regolamento dietale, che è anteriore al regolamento per le Camere di commercio, perchè quello per le diete è, se non erro, del 1861, mentre quello per le Camere di commercio è del 1872. Il regolamento interno, approvato dall' Eccelsa Luogotenenza, dico al § 41: (*legge*); non dice dunque darà il suo voto oralmente, ma semplicemente nominerà; ed al II allinea dello stesso paragrafo dice (*legge*). Il regolamento per le Camere di commercio, che è posteriore al regolamento elettorale per le Diete, dice: (*legge*). Dunque anche questa parte del regolamento interno, che regola la votazione e la nomina del deputato per la Camera di commercio non dice che essa seguirà per schede; il nominare è eguale se uno si nomina a voce oppure per schede dal membro, chè nella legge non c' è eccezione. Anche nella dieta passata fu fatta questa osservazione, ed io ho proposto che dopo la votazione per schede si faccia quella orale. Questa volta, essendo stato pur io membro dalla commissione, ho mosso questa stessa eccezione; il commissario governativo, cioè il commissario ministeriale, perchè le elezioni delle Camere di commercio si tengono coll' intervento di un commissario ministeriale, osservò che non era necessaria la votazione orale, ma che era sufficiente quella per schede. E noi ci siamo attenuti a quanto voleva il commissario ministeriale. Per tutte queste ragioni credo che nessuno dei Signori voterà contrariamente alla proposta fatta dell' Eccelsa Giunta, perchè la votazione è l' espressione chiara di quanto prescrive la legge. Se si vuole fare un rimarco, se lo faccia all' Eccelsa Luogotenenza, perchè all' elezione era presente un suo rappresentante.

Dr. Žmirić. Domando la parola.

Predsjednik. Častni zast. Dr. Žmirić imade rieč.

Dr. Žmirić. Alle osservazioni fatte dall' onorevole cavalier Trigari mi permetterò di aggiungere alcune poche di mia parte. Se pensiamo che possono essere chiamati a votare anche balbuzienti, persone ammalate negli organi vocali, le quali, sebbene non abbiamo perduto affatto la favella, nondimeno non sono in grado di articolare: che cosa resta a questi disgraziati? Null' altro che scrivere di proprio pugno la scheda e presentarla, e con ciò credo che la votazione sia perfetta. Io credo che nessuno rifiuterà questa scheda nè la dichiarerà invalida. Voi tutti, o signori, sarete stati presenti alle elezioni. Quante volte occore articolare dei nomi.! Per sorreggere la memoria si può recitarli dalla scheda e quelli che non sanno leggere la presentano alle commissione, e nessuno mai ha trovato da dire contro la validità di questa votazione. Finalmente nella elezione dei maggiori censiti è ammessa la votazione per procura. Supponiamo che un elettore dei maggiori censiti, invece di lasciare nel mandato il nome in bianco o di usare un' altra formola generica, aggiunga egli stesso il nome della persona che vuole eleggere. Se ben consideriamo, questo diventa una votazione scritta, abbenchè pei maggiori censiti sia prescritta la votazione orale, e nessuno ha fatto mai eccezioni in simili casi. Aggiungerò che il paragrafo del regolamento elettorale per le diete si occupa delle elezioni dei foresi, delle città e dei maggiori censiti, ma non accenna alle elezioni delle Camere di commercio: ammesso che le accennasse, io non avrei nulla a contraddire qualora fosse stata trasgredita la forma. Qualunque forma è buona quando è legale, quando rappresenta la verità, quando con altri mezzi si possa dimostrare la verità di un fatto. L' onorevole Dr. Bajamonti è stato eletto indistintamente da persone colte ad unanimità degli elettori presenti, dalla maggioranza dei membri della Camera. Se ci fosse stata qualche mistificazione, è ben naturale che uno di questi signori avrebbe protestato. Ma ciò non avvenne; lo ha dichiarato un uomo che conosco come uomo d' intelletto. O signori, si accenna da quella parte a qualche difetto nell' elezione di uno dei principali rappresentanti del paese: il D.r Bajamonti è conosciuto come uno dei principali rappresentanti dell' altro colore. Ma voi siete ragionevoli e avrete compreso che l' impugnare la sua elezione sarebbe per voi

una chiara rivincita. Ma voi non avete bisogno di una rivincita, perchè siete i padroni della situazione. Nessuno di voi vorrà fare un atto ingeneroso, che non sarebbe punto degno di voi.

D.r Bulat. Pitam rieč.

Predsjednik. Podpresjednik Saborski g. D.r Bulat imade rieč.

D.r Bulat. Častni predgovornik rekao je da neima u izbornom redu dosta propisa glede izbora trgovačko-obrtničke Komore. Na to mi je opaziti, da § 5 istog izbornog reda kaže, da svaka trgovačka i obrtnička Komora, t. j. Zadarska, Splitska i Dubrovačka, ima izabrati po jednoga poslanika na Sabor zemaljski. Nadostavlja poslje, da za izbore ove imadu članovi i zamjenici svake Komore sačinjati izborništvo. Članovi su dakle izbornog tiela svi pravi članovi i zamjenici dotične trgovačko-obrtničke Komore. Glede načina pako kako da ima sliediti u trgovačko-obrtničkoj Komori, to ima biti podpuno učinjeno ono isto, što se čini pri izborim drugih izbornih tielâ. Kada je urečen izbor za trgovačko-obrtničku Komoru, onda kotarski poglavar javlja dan i mjesto izbora predsjedniku trgovačko-obrtničke Komore, zatim pošalje izkaznice za dotične birače, i to za svakog člana trgovačko-obrtničke Komore. Predsjednik dostavlja te pozivnice članovom, zatim ureče mjesto i sat izboru, što je ubilježeno u istimi izkaznicami. Povjereništvo paka u tom izboru sastoji od predsjednika dotične trgovačko-obrtničke Komore i od vladina povjerenika, i tu nije na volji glasovati budi pismeno budi ustmeno. Paragraf 41. izbornog reda jasno kaže, da svaki izbornik, pozvan da odvjetuje, ima, predavši izkaznicu svoju, imenovati točno onu osobu, koja bi po njegovoj želji imala biti poslanik na Saboru zemaljskom. Na to je častni načelnik Zadarski vitez Trigari opazio, da je izborni red za trgovačko-obrtničke Komore bio potvrdjen po vladi poslje nego saborski izborni red, i da taj kaže, da se može glasovati budi ustmeno budi pismeno u stvarih spadajućih u djelokrug trgovačko-obrtničkih Komorâ. To je istina; ali budući da jedan zakon, jedan pravilnik unutarnje naravi, kako onaj od trgovačko-obrtničke Komore, nemože promieniti temeljni zakon, kao što je to izborni red za Sabor Dalmatinski, mislim, da u ovom pogledu, što se tiče načina glasovanja, nemogu unutarnji propisi promieniti propise jasne i točne našeg saborskog izbornog pravilnika, i to tim manje može biti, jer po § 5 istog izbornog pravilnika sačinjava svaka trgovačko-obrtnička Komora jedno izborno tielo, a kada glasuje ob ostalih stvari sačinjava jedno administrativno tielo, čiji glas odlučuje u stvarima pripadajućima u njihovu nadležnost. Opaziti mi je g. zastupniku veleporeznika Zadarskih glede onog slučaja, kada valja zakon protumačiti u tom smislu da valja ustmeno glasovati, da dodje k izboru jedan čovjek, koji nebi mogao ustmeno glasovati, tepav ili grlobolan, to je jedno važno pitanje koje se neda tako lasno riešiti po mojem mnenju. Ali sada obstojeći izborni red kaže jasno, da se ima imenovati točno ona osoba, koju bi htio imati zastupnikom, a talijanski kaže: „e nominerà con precisa indicazione quella persona che secondo il di lui desiderio dovrebbe esser deputato alla Dieta provinciale“. Tu dakle glasovanje nemože biti drugačije nego ustmeno.

Što se tiče drugog primjera, što ga je naveo častni zast. D.r Žmirić glede punomoći, koju jedan drugom daje da glasuje i u ovoj punomoćnici naznači, za koga da glasuje, ja ću mu reći, da ovo nebi valjalo; jer nitko punomoćje nedaje takovo u kojem je naznačeno, za koga će se glasovati, nego se punomoćje daje, da onaj komu se daje glasuje po svojoj savjesti, kako znade da je za dobrobit. Nego po mojem mnenju imalo bi se svakako ustmeno glasovati; što u nazočnom slučaju nije bilo obdržavano. Pošto je na ovu visoku Kuću doprlo ovo pitanje, koje je važno, i o kojem valja svakako da se osobito ovaj Sabor, koji je jučer počeo saborisati, odluči,

ja mislim da ovo pitanje nije tako lasno danas razpraviti, te mogao bi ja mirnom savješću glasovati proti predlogu častnog Zemaljskog Odbora; ali neću, jer vidim da se ima raznih stvari pretresati. Častni Zastupnici biti će mojega mnenja, kada kažem, da je najbolje danas poslužiti se zadnjom stavkom § 2 našeg saborskog poslovnika, te poslati izborne spise jednom posebnom ovjeroviteljnom Odboru, te predlažem, da Visoki Sabor izvoli zaključiti: da se izborni spisi zastupnika trgovačko-obrtničke Komore Zadarske predadu na zasudu posebnom Odboru od pet članova, i da isti Odbor bude biran u današnjoj sjednici.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu?

D.r Žmirić. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Žmirić imade rieč.

D.r Žmirić. Una sola parola di risposta. Senza entrare in discussioni, ribatterò soltanto all' onorevole signor contradditore, che nessuna legge prescrive che l' incarico debba essere indicato vagamente nel mandato e, che nulla osta, tanto secondo il codice civile quanto secondo tutte le leggi vigenti, che un mandante dia ad un mandatario una procura con cui cerchi di restringere la sua sfera d' azione quanto più è possibile.

La legge parla di mandati generali, speciali, specialissimi. Quindi io non so vedere a quale legge l' onorevole contradditore appoggi la sua opinione. Se uno da Zara rilascia un mandato ad uno di Sebenico, può restringerlo benissimo ad un affare singolo e speciale.

D.r Podić. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Podić imade rieč.

D.r Podić. L' onorevole D.r Bulat ha detto che questa questione non è stata sciolta, che deve essere rimessa ad un comitato, perchè non si sa se l' elezione sia valida. Ma essa fu sciolta nel 1883. Avvenuta l' elezione di deputato della Camera di commercio nella persona del signor Luigi Seragli, fu prodotto reclamo da un certo Pietro Krile, reclamo che esiste fra gli atti dell' Eccelsa Giunta. Il comitato costituito per decidere in proposito respingeva il reclamo di Pietro Krile, appunto perchè l' elezione del deputato Seragli era stata fatta regolarmente per mezzo di schede, e domandava che sia confermata l' elezione. Ed io prego che sieno ritirati gli atti dall' Eccelsa Giunta e sia letto il ricorso di Pietro Krile. Si vedrà allora se la questione è stata pertrattata. Se fu sciolta, io credo che non sia più possibile l' istituzione di un comitato.

D.r Bulat. Pitam rieč.

Predsjednik. Častni zast. D.r Bulat imade rieč.

D.r Bulat. Odgovarajući prvomu govorniku g. D.r Žmiriću glede opazke o punomoćnicam veleporeznikâ čast mi je reći, da nije potreba izpitati što prepisuje gradjanski zakonik o mandatu, jer ovdje valja prosudjivati na temelju javnih propisa izbornog pravilnika. — Kad bi bilo dopušteno da opunomoćitelj naznači imena kandidatâ u ponovlašću, onda bi glasovanje bilo, ne samo pismeno, nego bi bilo obavljeno na neki način ceduljom, a to zakon nedopušta. Zakon hoće da tko se prikaže na izbore, ili za se ili za drugoga, bira kao što po savjesti svojoj cieni da će biti najkoristnije za obćenito dobro, a to nebi mogao učiniti kad bi mu naredjeno bilo u punomoćnici kako da glasuje.

Što se tiče opazke, koju je učinio častni zast. D.r Podić, to mi od god. 1883, nije poznat samo slučaj prigodom izbora Seragli, nego i prigodom izbora Natalija, kako da se je Sabor bavio ovim pitanjem. Ali ja sam rekao, da sadašnji Sabor valja da izrazi svoje mnenje. Mi nemožemo biti ob-

vezani na ono što je prvašnji Sabor izrazio. Mi smo novi Sabor, nova legislatura i novi bi zastupnici imali riešiti ovo pitanje i poduprieti predlog, da to bude povjereno jednom osobitom Odboru. (*Nemir dosta veliki po triemovim*).

Predsjednik. Obustavljam sjednicu za pet časova. (*Nakon toga i umirenju na triemovim*). D.r Bulat imade rieč.

D.r Bulat. Nego onom prilikom takodjer opazio je Zemaljski Odbor, da mora glasovanje ustmeno biti, i Sabor je izrazio svoje mnenje, da se imade glasovati ustmeno. Obzirom na sve ove okolnosti, i buduć da nije ovo pitanje podignuto samo s ove strane visoke Kuće, nego je podignuto i s one strane visoke Kuće, mislim, da je shodno, da se visoki Sabor o predmetu bavi potanje, i da je dobro da bude imenovan Odbor, koji će o predmetu izviestiti.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Cingria. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Cingria imade rieč.

D.r Cingria. Ja baš neznam što je povoda dalo danas gg. zastupnicima častnom Trigariu i častnom Žmiriću da izvedu ovo pitanje u visokoj Kući. Što je bilo opaženo u izvješću Zemaljskoga Odbora? Bilo je opaženo, da se je glasovalo sa ceduljami, mjesto što bi se po propisu sadržanom u našem izbornom redu imalo glasovati ustmeno. To je jedna faktična okolnost, koja je trebala tim više da bude opažena, pošto je, kako su gg. zastupnici čuli i kako je sada častni moj prijatelj g. Bulat opazio, ta stvar već bila opažena u prošlom zasjedanju, pri izboru zastupnika Natalija. Nije tu bilo zamisliti, da većina hoće činiti kakve represalie prema kome. — Gospodo moja! Natali je pripadao našoj stranci, i kako znate, njegov je izbor bio odobren, ali je uz to bilo opaženo, da je taj izbor bio nepravilan, pošto se nije ustmeno glasovalo, što biva više puta pri izboru trgovačko-obrtničkih Komora. Ja sam imao više puta čast biti zastupnikom trgovačke komore Dubrovačke, i moj je izbor sliedio sa ceduljami. Ja mislim dakle, da je postupanje Odbora Zemaljskoga bilo posve korektno nakon opazke, koju je učinio u izboru gosp. Natalija, gdje bijaše rečeno, da to sačinjava jednu nepravilnost. Odbor je Zemaljski bio sada na neki način moralno vezan, da u sadašnjem izvješću tu nepravilnost opet ponovi. S te strane Kuće podignut je glas, kako da je usljed te opazke izbor trgovačke komore Zadarske napalnut s neke strane; ali to nije bilo, nego je samo opažena jedna faktična okolnost. Ja se više time baviti neću, nego ću preći na neke stvari, koje je častni zast. Podić opazio, koje mislim da su neumjestne; ali se može oprostiti g. zastupniku radi neizkustva u parlamentarnom poslu. On je izustio baš ovako: mi imamo jednu stvar već riešenu u prošlom saboru, zašto se je onda to isto pri izboru častnog zast. Seragli dogodilo, i visoka je Kuća to odobrila. — Ono je, gospodo, bio jedan Sabor, mi smo danas drugi Sabor. U ono doba nije obstojao taj praecedens, jer je ta opazka bila učinjena prigodom izbora Natalija, koji je sliedio poslje izbora Seragli. S te strane za nas ta opazka nije ništa vriedna; jer svaki Sabor ima ovjeroviti svoje izbore, a to je pravo, što nam ga daje Zemaljski zakon o ovjerovljenju izborâ. O ovjerovljenju izbora može jedan Sabor tumačiti zakon na jedan, a drugi na drugi način. Pošto dakle predlog iztaknut sa strane častnoga Bulata ni najmanje neprejudcira pitanje, i ne teži za drugim, nego da se stvar razvidi u svakom pogledu jasno, to izjavljam, da ću za nj glasovati.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predlogu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora g. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Častni gosp. predgovornik opazio je dobro, da je Zemaljski Odbor dosljedno radio, kada je u glasovanju cedaljami opazio istu onu formalnu pogriešku, koju je i god. 1883 opazio, ali predlagajuć tom opazkom ipak odobrenje izbora. Nego gospoda zagovornici izbora podigoše prigovora proti ovome. Oni tvrde, da je izbor pravilan, da u glasovanju ceduljami neleži nepravilnosti, nego da se je imalo tako postupati kod izbora trgovačke Komore. Ja se držim pako mnenja Zemaljskog Odbora, zašto § 41 izbornog reda, koji je pročitao častni D.r Bulat, svakako govori, du svaki izbornik ima imenovati točno onu osobu koju bi rada imati zastupnikom. Velika je razlika izmedju glasovanja ceduljami, koje je tajno glasovanje, i izmedju ustmenog glasovanja, koje je otvoreno, javno glasovanje. Glasovanje ceduljami jest ono, kada tko napiše ime, zatvori cedulju i preda ju izbornom povjerenstvu, i to je tajno glasovanje, koje se razlikuje od glasovanja naustmena, gdje se otvoreno javno kaže, za koga se glasuje. Ovo pitanje ima se odlučiti, jeli mogu trgovačke Komore javno glasovati ili tajno. Kada se tvrdi da mogu tajno glasovati tepavi i niemi, ja tvrdim da nesmiju tajno glasovati nego li javno, jer je to glasovanje zahtjevano od zakona postojećeg. Ali vidim da ni sami vladini povjerenici nisu na čistu u ovom pitanju, jer u svakom zasjedanju dodje po koji izbor koji nije u ovome pogledu redovit bio. Zakon negovori o tome napose, nego samo u jednom § u i to u 5 izbornog reda, gdje kaže, da trgovačka i obrtnička Komora sačinjava jednu izborno tielo, a ovo imadu sačinjati članovi i zamjenici dotične Komore, i ništa drugo. Ali po praksi obstojećoj u drugim zemljam i po izbornom redu za biranje u carevinsko vieće, Komore imadu glasovati javno. Vidi se da treba popuniti zakon bar u ovom pojmu što se tiče trgovačkih Komora. Držim da Ovjeroviteljni Odbor može u ovome pogledu predložiti jednu resoluciju, koja će služiti putokazom, kako se ima raditi; ili što je bolje, da on stvori zakonski § koji će se na svrhu staviti, i u kojem je rečeno, kako trgovačke Komore imadu glasovati. Za da se ovoj neredností na kraj dodje, i da se u nas saznade točno poslie 28 godina, i da budemo na čistu kako trgovačke Komore imadu birati, ja držim za shodno sa svoje strane, da se ovaj izbor Odboru povjeri, koji ima u tome pogledu izvjestiti, i ako mu se shodno čini, predlog staviti, da budemo na čistu i da se znade, kako imademo glasovati.

Predsjednik. Imademo dva predloga: predlog Zemaljskoga Odbora, da Visoki Sabor izvoli odobriti izbor i primiti zastupnikom trgovačko i obrtničke Komore Zadarske D.ra Bajamonti-a; i drugi predlog podpredsjednika g. zast. D.ra Bulata: da budu ovi izborni spisi predani jednom posebnom Odboru, hoji bi bio još danas izabran. Pošto je predlog g. D.ra Bulata odgoditeljni, ima prednost i staviti ću ga na glasovanje. U smislu prve stavke § 32 našeg Poslovnika treba da taj predlog bude podouprt od barem četiri zastupnika, da se može uvažiti i o njemu glasovati. — Ona Gospoda, koja podupiru predlog g. zast. D.ra Bulata neka izvole ustati. (*Ustaje dovoljan broj*). Dovoljno je poduprt predlog.

Stavljam na glasovanje predlog odgoditeljni podpredsjednika g. D.ra Bulata, koji glasi: „Da se izborni spisi zastupnika trgovačke i obrtničke Komore Zadarske predadu na rasudu posebnom Odboru od pet članova, i da isti Odbor bude biran u današnjoj sjednici.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Ovaj je predlog primljen većinom glasova. — Izvolite sada odmah napisati cedulje za izbor ovoga Odbora. (*Napisuju se i predaju cedulje*).

Predane su 24 cedulje, i izabrani su jednoglasno gg. zastupnici: podpredsjednik D.r Bulat, D.r Ivčević, D.r Cingria, Targlia I D.r Podić.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga

reda: Ovjerovljenje izbora zastupnika trgovačko-obrtničke Komore Splitske.

Izviestitelj Zemaljskoga Odbora gosp. zast. Vranković, molim da čita izvješće.

Vranković (*čita*):

Br. 3118.

Visoki Sabore,

Dne 5 srpnja zastupnikom trgovačke-obrtničke Komore u Splitu bi izabran D.r Srećko Karaman su 12 glasova.

Broj članova imajućih pravo na izbor sastoji od 20, od kojih 8 nijesu se prikazali na izbor.

Postupak izborni obavio se je po prepisim dotičnog Pravilnika.

Medju spisim nema dokaza o izručenju poziva na izbor. Ali ta okolnost nema važnosti, jer nije bilo podignuto prigovora, i jer je izabrani dobio absolutnu većinu glasova.

S ovih razloga predlaga pisući da Visoki Sabor odobri izbor i prizna D.ra Srećka Karamana zastupnikom obrtničke i trgovačke Komore Splitske.

Zadar, 16 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Vranković.

Imam čast nadodati, da gornja opazka neima dokaza i nevriedi više, jer nije bilo podignuto prigovora, i jer je izabrani dobio absolutnu većinu glasovâ,

Predsjednik. Razprava je otvorena o ovjerovljenju izbora zastupnika trgovačko-obrtničke Komore Splitske. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskoga Odbora, koji glasi: Da Visoki Sabor izvoli odobriti izbor zastupnika trgovačke i obrtničke Komore Splitske i priznati zastupnikom D.ra Srećka Karamana.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda, koja glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika trgovačke i obrtničke komore Dubrovačko-Kotorske.

Izviestitelj Zemaljskoga Odbora g. D.r Klaič, molim da čita izvješće.

D.r Klaić (*čita*):

B.r 3117.

Visoki Sabore,

Dana 5 julija obavio se izbor zastupnika trgovačko-obrtničke Komore Dubrovačke, i ostade izabran D.r Ante Pugliesi su 10 glasova, proti 9, podanih g. Jerolimu pl. Natali.

Broj članova imajućih pravo izborno u Komori sastoji od 22, od kojih 2 nepristupiše na izbor, a jedan se uztegao od glasovanja.

Dokazano je u spisima uručenje poziva svim članovima Komore, osim Spiridijunu Raduloviću, koji je nastanjen u Americi, o čem ima dovoljna razjašnjenja u pridruženom dopisu 17 tek. B.r 248 iste Trgovačke Komore.

Pošto ima prigovora i po sriedi načelnih pitanja, u koliko se tiče formalnog izvedenja izbora;

Zemaljski Odbor predlaže da Visoki Sabor izvoli zaključiti, nek se izborni spisi ustupe Odboru od petorice.

Zadar 19 julija 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Klaić.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom predmetu. — Pitali tko rieč?

D.r Podić. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Podić imade rieč.

D.r Podić. Secondo il § 2 del regolamento interno spetta alla Giunta l'esaminare e il riferire alla Dieta sopra tutti gli atti dell'elezione: la legge dice che essa riferirà, e quindi non le spetta il diritto di proporre la creazione di un comitato. Essa deve proporre o la convalidazione di un'elezione oppure l'annullamento. La Dieta sola può decidere che gli atti possano esser passati ad un comitato: ad essa spetta soltanto di eleggere un comitato per verificare l'elezione di un deputato. Io combatto quindi la proposta nel senso che la fece l'Eccelsa Giunta. Essa deve fare la proposta di convalidazione o meno, e la Dieta sola può combattere questa convalidazione o meno. Anche secondo il vecchio regolamento interno, quando si accedeva alla Dieta per verificare le elezioni, la Giunta non si poteva rimettere ad altro comitato. ma doveva proporre la convalidazione o meno. Quindi ritengo che la sola Dieta possa procedere all'elezione di un comitato.

D.r Bakotić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bakotić imade rieč.

D.r Bakotić. Ja mislim, da je osnovano ono što je kazao častni zast. Podić. Dapače u tom smislu namjeravam iznieti dotični protupredlog na ovaj Visoki Sabor. Sadašnji poslovnik ovog visokog Saboru, koji je od malo zemana bio preinačen u nekoj točki, jasno kaže u § 2, da Zemaljski Odbor ima prosuditi sve izborne spise koji su mu dostavljeni sa strane Namjestnika Kraljevine, ima ih prosuditi i izviestiti Sabor, koji odlučuje o valjanosti izbora. Poznato je, da je izvorni tekst našega poslovnika onaj, koji je napisan na srbskom jeziku, dočim talijanski tekst nije drugo nego prevod srbskog teksta ovog poslovnika. Imade razlike u prevodu ovih rieči „ima prosuditi“ na talijanskom jeziku „deve esaminarli“, proučiti, izpitati te spise. Visoki Sabore, ja mislim da u nazočnom slučaju bilo bi ne samo pravo nego i dužnost slavnog Zemaljskog Odbora, da je prosudio i vriednost utoka, što je bio podnešen protiva izboru D.ra Pugliesi kao zastupnika trgovačko-obrtničke Komore Dubrovačko-Kotorske. Po mojem mnenju, visoki Sabore, onaj je utok neosnovan. Što se kaže u tom utoku? U tom utoku kaže se, da je istina bog D.r Pugliesi od 20 članova, koji su pristupili na izbor, dobio 10 glasova, dočim je njegov protukandidat dobio samo 9 glasova; ali dodaje se, da bi se imao i sam predsjednik Komore na neki način uračunati u broj onih, koji su sudjelovali pri izboru tog izbornog tiela. Predsjednik, kao što se vidi iz dotičnih spisa, kazao je, da se on uzteže od glasovanja i na taj je način od 20 članova većina glasova pala na gosp. D.ra Pugliesi-a. Jeli to ona većina koju zahtjeva sada obstojeći izborni red ili ne, o tome mislim ima se povesti govor. Po mojemu mnenju dovoljna je sasvime većina, koju je zadobio D.r Pugliesi pri izboru upitne Komore. — Poznato je visokom Saboru, da prije nego je bio izmienjen malo prije pomenuti poslovnik ovog visokog Sabora, zastupnici nisu bili dužni glasovati za ili proti, nego su imali pravo to, da su se mogli uztegnuti od glasovanja. Recimo da bi bio došao kakav predlog na ovaj visoki Sabor, te da bi visoki Sabor imao stvoriti dotičnu resoluciju, i stavimo sada da bi sastojao Sabor od 30 članova

uključivo sa gosp. predsjednikom, te nastaje glasovanje od prisutnih 30 članova, 29 ih glasuje, a jedan trideseti uzteže se od glasovanja; recimo da to glasovanje izpade tako, da jih s jedne strane 15 glasuje sa „da“ a 14 sa „ne“, predsjednik se uzteže od glasovanja; nije li molim vas u ovom slučaju najjasnije, najrazgovjetnije, da je većina za primljenje dotične resolucije, jer stoji 15 na ovoj strani koja je glasovala da se primi resolucija. Ako je gdje razloga cipidlačiti to ovdje nije. To dolazi odatle što se govori o absolutnoj većini. Predsjednik Komore mora biti član komisije, mora uredovati i pitanje je jeli dužan bio dati svoj glas, što mislim da nije bio dužan. Pošto jih je bilo desetorica što su glasovali za D.ra Pugliesi, a samo devetorica što su glasovali za protukandidata, to imamo većinu glasova na strani izbora gosp. D.ra Pugliesi-a. Usljed svega toga mislim, da bi bila dažnost slavnog Zemaljskog Odbora, da sam po sebi prosudi tu stvar, dotično, da sam po sebi prosudi, jeli osnovan nije li osnovan na zakonu utok, koji je na 19 o. mj. stigao na slavni Zemaljski Odbor iz Dubrovnika. Kaže Zemaljski Odbor, da bi po sriedi bilo načelno pitanje; ali mislim po ono malo rieči koje su izgovorene, da je to samo cipidlačenje, pošto je jasno, da je većina trgovačko-obrtničke Komore Dubrovačko-Kotorske dala svoj glas, svoje povjerenje D.ru Pugliesi. Tako isto kaže se, da bi se ticalo formalnog izvedenja izbora. Ja neznam u kojemu pogledu bi to moglo biti, kada u spisima stoji da su pozivi svim članovim bili dostavljeni, osim Raduloviću, koji je od više godina u Americi. — Pri ovom izboru teklo je sve u najpodpunijem redu i u pogledu pitanja malo prije potaknutog u ovoj visokoj Kući glede načina glasovanja; jer je ovo glasovanje sliedilo ustmeno, i to sasvime u podpunom redu.

S tih razloga protivim se predlogu odgoditeljnom, koji je iznio Slavni Zemaljski Odbor, i imam čast podniti sliedeći protupredlog: da bude odbačen predlog Zemaljskog Odbora i da visoki Sabor izvoli odobriti izbor zastupnika trgovačko-obrtničke Komore Dubrovačko-Kotorske, i priznati zastupnika D.ra Antu Pugliesi.

P r e d s j e d n i k. Pitali još tko rieč?

D.r B u l a t. Pitam rieč.

P r e d s j e d n i k. Podpredsjednik gosp. zast. D.r Bulat imade rieč.

D.r B u l a t. Ja mislim, da je podpuno opravdan s formalnog gledišta predlog Odbora Zemaljskoga, a da nije temeljit niti opravdan prigovor g. D.ra Bakotića. § 2 saborskog poslovnika dokažuje, da je Zemaljski Odbor podpuno po zakonu postupao, jer druga stavka ovoga §.a kaže: „Zemaljski Odbor ima ih prosuditi, (t. j. izborne spise), i izvjestiti Saboru, koji odlučuje o valjanosti izbora. — Dakle to će reći, da Sabor odlučuje o tome, jeli valjan koji izbor ili ne. Ako ima Sabor odlučiti o valjanosti izbora, valja da mu bude predlog dostavljen, t. j., da Zemaljski Odbor predloži, da bude izbor odobren ili neodobren. Nadalje se kaže u trećoj stavci tog §.a „Sabor može zaključiti da se izborni spisi jednog ili više Zastupnika predadu na zasudu posebnome ovjeroviteljnome Odboru od 5 članova, pa ga odmah i bira pretežnom većinom glasova“. Ako Sabor dakle imade ovlast odlučivati o valjanosti i nevaljanosti izbora, ako imade zaključiti da se izborni spisi jednom posebnom Odboru predadu, to će reći, da Zemaljski Odbor ima vlast predložiti Saboru, t. j. da se izborni spisi ovjeroviteljnom Odboru predadu. To je mislim tako jasno, da nemože sumnje biti o tome. Što se tiče meritornog gledišta pitanja, to mislim, da će se o tome bolje razpravljati, kada Odbor bude proučio pitanje. Ipak opažam da obstoji načelno pitanje glede formalnog izvadjanja izbora, kako iztiče izvješće Zemaljskoga Odbora. G. D.r Bakotić kaže, da je, pošto je bilo prisutnih 20 birača, a jedan nije glasovao, absulutna većina 10. Nego, isti g. D.r Bakotić, pripo-

znaje, da je predsjednik Komore koji se je uztegao od glasovanja, bio član izbornog povjerenstva. Kao taki, mislim, da je bio dužan glasovati, jer § 40. izbornog pravilnika za Sabor kaže, da izbor započimlje time, što će prvi glasovati članovi izborne komisije, u koliko imadu pravo. Ako predsjednik nije htio glasovati, nije imao biti članom povjerenstva, te je bio dužan izaći i ustupiti mjesto podpredsjedniku Komore. Svakako je tu po sriedi jedno načelno pitanje, te neće škoditi, da stvar bude dobro proučena od Odbora. Zato ću ja glasovati za predlog Zemaljskog Odbora.

Trigari. Domando la parola.

Predsjednik. Vitez Trigari imade rieč.

Trigari. Io entrerò soltanto in parte nella discussione. I signori preopinanti hanno detto pro e contro, talchè io credo inutile il parlarne. Due sono le questioni: o si ottene la maggioranza o non si ottenne. In quest' ultimo caso, o Signori, se c' è parità di voti si andrà alla sorte. Ma quì non c' è il caso di parità, perchè 10 è la maggioranza di 19. L' onorevole D.r Bulat dice, che il presidente della commissione deve o votare o sortir fuori. Sì, forse se lo potrebbe cacciar fuori coi gendarmi. Mi pare quindi sia un grande errore il sostenere che la commissione debba dare il voto. La legge dice: si comincierà colla votazione della commissione, ma non dice che essa deve votare. Non c' è nessuna legge che mi costringa a dare il voto.

Predsjednik. Pitali još tko rieč.

D.r Bakotić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. D.r Bakotić imade rieč.

D.r Bakotić. Visoki Sabore! Po mojem mnenju bar mislim, da je sasvime neosnovano tumačenje, koje je častni D.r Bulat malo prije izrekao u pogledu § 2. saborskog poslovnika. On tvrdi naime, da bi Zemaljski Odbor imao pravo, ne samo da predloži ovom Visokom Saboru da se prizna jedan izbor ili da se neprizna, nego da bi imao pravo i predložiti visokomu Saboru, da se stvar ustupi jednom osobitom Odboru. Ja mislim da je to, kako sam rekao, sa svime neosnovano i netemeljito. Zakon kaže i sasvime razgovjetno, zemaljski Odbor ima prosuditi spise i izvjestiti Saboru, koji odlučuje o valjanosti izbora, a Sabor može zaključiti, da se iznimno spisi predadu jednom Odboru. Stoji dakle, da zadatak Zemaljskog Odbora nije drugi nego da kaže Saboru po razvidjenju spisa: nama se čini, taj i taj je izbor pravilan, te predlažem, da visoki Sabor izvoli odobriti isti izbor; ili naprotiv, da taj izbor nije pravilan, da Visoki Sabor izvoli isti izbor nepriznati. Drugo je, gospodo moja, da dotična gospoda, koji su ujedno članovi ove visoke Kuće — to je njima kao zastupnicima, kao i svakom pojedinom zastupniku sa svime prosto — da oni u svoje ime iznesu jedan predlog, recimo, te da kažu, da bi visoki Sabor izvolio u tom slučaju imenovati jedan osobiti Odbor, neka prouči i prosudi dotični izbor. Ali kao Zemaljskom Odboru, njemu takovo pravo nepripada po zakonu, koji najtočnije u ovom slučaju ustanovljuje. Jasna je stvar i o tome se nije potrebno ni najmanje prepirati, da o svemu tome zaključuje Visoki Sabor, jer je jedina vlast koja može zaključiti, dali je jedan izbor pravilan ili ne.

U pogledu druge opazke koju je učinio g. zast. D.r Bulat, naime, da predsjednik izborne komisije nebi imao pravo uztegnuti se od glasovanja, mislim, da je ta tvrdnja sama po sebi pobijena; jer pomislite, gospodo, da se predsjednik trgovačke Komore nalazi u toj dužnosti, da se izvede nješto, što je zahtjevano od zakona, da onaj mah izvede za dotično administrativno tielo, to on nemože na svoja ledja odgovornost primiti, da svojim neprisustvovanjem obezuspieši rad administrativnog tiela, i da nevrši svoju dužnost koju mu nalaže zakon. Može se dogoditi slučaj, re-

cimo, skupi se trgovačka komora da izabere zastupnika jednog; dodje vladin povjerenik, dodje predsjednik i dodju članovi, i počme se glasovanje; najprvi član, recimo predsjednik, uztegne se od glasovanja, dodje drugi, uztegne se od glasovanja, dodje treći i glasuje i. t. d. i obavi se izborno djelo na koje su pozvani bili. Druga je stvar, jesuli vršili svoje pravo oni koji su se uztegli od glasovanja; jer zakon nekaže da svaki zastupnik koji je u Saboru mora za ili ne glasovati. To zakon ne kaže, nego ostavlja na volju njima, da se uztežu od glasovanja. S tih razloga može se stvar rasuditi na onaj način kao što se rasudjuje sa protivne strane. Ja sam toga mnenja, da je slavni zemaljski Odbor imao dužnost, da on sam po sebi prosudi vriednost i osnovanost, po mojem mnenju neosnovanost utoka podnešena proti izboru g. D.ra Pugliesi — te da učini jedan konkretni predlog, naime dali visoki Sabor ima po mnenju Zemaljskoga Odbora odobriti, ili neodobriti taj izbor. Ja mislim da je s druge strane izbor sliedio sa svime pravilno. Mislim, da je po izbornimi spisima najjasniji dokaz, da je gosp. Pugliesi dobio većinu glasova. Stoga mislim, da se u nazočnom slučaju imade odbiti predlog zemaljskoga Odbora, i da se imade preći na glasovanje za odobrenje izbora g. D.ra Pugliesia.

D.r Bulat. Pitam rieč.

Predsjednik. Podpredsjednik g. zast. D.r Bulat imade rieč.

D.r Bulat. Samo dvie rieči imam odgovoriti častnom predgovorniku. On pripoznaje i sam, da se pitanje o ovjerovljenju dade riešiti na tri načina na temelju § 2. našeg saborskog poslovnika. Sabor, naime, ili proglasuje valjanim izbor, ili ga uništi, ili pošalje spise posebnome Odboru. A pošto Sabor nemože zaključiti ako nije postavljen konkretan predlog, nemože biti jasnije, da Odbor zemaljski ima pravo prikazati predlog ili u prvom, ili u drugom, ili u trećem smislu. Opaža g. D.r Bakotić, da Komora nedjeluje u ovom pogledu kao administrativno tielo, nego kao izborno tielo; te predsjednik kao član povjerenstva ima glasovati, ili valja da se odaleči sa birališta, isto kao saborski zastupnici, koji se nemogu uztegnuti od glasovanja kad su prisutni u sabornici. Ovo je mnenje moje, o kojem se dade razpravljati, kao i o mnenju gosp. predgovornika, te će razprava biti temeljitija, ako se primi predlog Zemaljskog Odbora; jer posebni Odbor moči će na dugo i na široko o stvari pretresati i obrazloženi zaključak predložiti Saboru. Sada mi nepreostaje ništa više reći, nego to, da ću glasovati, da se primi ovaj predlog Zemaljskoga Odbora.

D.r Podić. Domando la parola.

Predsjednik. G. zast. D.r Podić imade rieč.

D.r Podić. Io formulo la mia proposta: che l'Eccelsa Dieta voglia restituire gli atti alla Giunta, perchè concreti con una proposta definitiva che il corpo dietale convalidi o meno l'elezione. Se il § 2 desse facoltà, come disse l'onorevole D.r Bulat, alla Giunta di proporre un terzo modo di decidere sopra un'elezione, cioé di proporre la convalidazione o meno, oppure l'istituzione di un comitato, direbbe subito da principio una tal cosa; invece dice che la Dieta può decidere che gli atti passino ad un comitato.

Questo diritto spetta dunque alla Dieta; questo diritto è stato usurpato alla Dieta ed io domando che gli atti sieno restituiti alla Giunta perchè faccia la proposta in questo senso.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Izviestitelj Odbora Zemaljskoga g. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Ja neću ulaziti u meritorno pitanje, ali mi je kazati, da se neslažem sa

teorijom g. D.ra Bakotića, koji kaže, da kada od 20 glasova 10 glasuje za jednoga, 9 za drugoga, a jedan se uzteže, po tomu da ostaje izabran naravito onaj, koji je dobio 10 glasova. Navesti ću vam slučaj od godine 1866, kad je pokojni Petrović bio predsjednikom Sabora. Desio se slučaj da je u nekom predmetu 18 zastupnika glasovalo u prilog, 12 protiva, a 7 se uzteglo, te ipak predsjednik Petrović nije priznao valjanost takova glasovanja. Koliko god štujem mnenje g. D.ra Bakotića, opet štujem više ono D.ra Petrovića. — Svakako predlog koji bio da bio, mora da ga tko učini, a sad to malo mari, da ga čini Zemaljski Odbor kao moralno tielo, ili koji pojedini zastupnik; jer kako je u konkretnom slučaju, ovaj predlog bio učinjen od Zemaljskog Odbora, tako ga je mogao učiniti i koji mu drago drugi zastupnik u Saboru. § 2. nutrnjega reda, koji je po starom glasio, da Zemaljski Odbor prosudi i dade svoje mnenje o izbornim spisim Saboru, bio je po meni preinačen, i ja sam namjerice upotrebio rieč generičnu da Odbor Zemaljski dužan je samo propitati izborne spise i izviestiti o tome Sabor. U neku, život je zemaljskog Odbora, pri svršenju novih izbora, prestao; te bi se mogao dati slučaj da nijedan član prvašnjeg Zemaljskog Odbora nebude više biran u zastupnike. — No ipak Zemaljski Odbor ima pravo, kô moralno tielo, o izbornim spisim izviestiti Sabor; kô što se je dogodio slučaj jednom u istarskom Saboru, gdje članovi prvašnjeg zemaljskog Odbora nebijahu birani već zastupnicim, al ipak sjedili su u Saboru, sve dok su imali da izveste o novim izborim, a kašnje su izašli. Zemaljski Odbor uprav pod ovim vidom, uzeo je za obće načelo, da predloži Saboru odobrenje samo onih izbora, o kojim nema prigovora; dočim ob ovim o kojim bi se dalo prigovoriti, pripušta novim zastupnicim da o njem izraze svoje mnenje. Ovo je „ratio legis“. Dakle tim se netraži usurpirati pravo Sabora, kô što je malo prije rekao nevješti D.r Podić, već sasvim protivno. (*Dobro!*) U ostalom opažam neko protuslovje u D.ru Bakotiću, koji dočim je jučer pri izboru Brajkovića, u neke zamjerio Zemaljskomu Odboru, što taj izbor nije izručio posebnomu odboru, danas mu to pravo poriče. On je dakle već svetčano pripoznao, da ima pravo Zemaljski Odbor, da mu je dužnost, kada nije čista stvar, predložiti da se preda ovjeroviteljnom Odboru.

Predsjednik. Ovdje imamo dva predloga, jedan predlog Zemaljskog Odbora, da se spisi izborni ustupe Odboru od 5 lica za ovjerovljenje izbora, koji bi se imao u tu svrhu birati. . . . .

D.r Bakotić. Pitam rieč za izpravak faktični.

Predsjednik. Kada svršim govoriti, imati ćete rieč. — Drugi je predlog g. D.ra Bakotića da se ovaj predlog Zemaljskog Odbora zabaci i odobri izbor.

Gosp. D.r Podić navjestio je treći predlog, ali pošto mi nije dao pismeno predlog, to ga nemogu usljed § 32. stavke prve našeg saborskog poslovnika staviti na glasovanje.

Ima rieč g. zast. D.r Bakotić za faktični izpravak.

D.r Bakotić. Ja sam baš jučer protivno mnenje izrazio, kada je visoki Sabor pretresao izbor zastupnika Boko-Kotorskih gradovâ, i to nestoji da sam ja rekao što protivno, dapače, je krivo shvatio častni zast. Klaić moje mnenje. Ja sam jučer upravo, imajući u pameti taj osobiti način postupka Zemaljskoga Odbora u pogledu izbora D.r Puglesia, ja sam jučer govoreći o izboru gosp. Brajkoviću jednu samu kritičnu opazku učinio, t. j., ja sam kazao da se meni čudnovato vidi, zašto nije Zemaljski Odbor po njegovoj praksi, kako je bilo rečeno, kada imade što nejasno, u ovom slučaju kod izbora Brajkovića podnio predlog, da se stvar izruči jednom Odboru. Kada Zemaljski Odbor toga jučer učinio nije, mislio sam da će tako isto postupati

u pogledu izbora D.ra Pugliesi. Ja se nisam stavio na tumačenje § 2. izbornog reda, nego sam izključivo učinio jednu kritičnu opazku o načinu postupanja Zemaljskoga Odbora. To sam imao reći.

Predsjednik. Pošto je predlog Zemaljskog Odbora odgoditeljni, to ima prednost i staviti ću ga najprije na glasovanje. Predlog glasi: Da Visoki Sabor izvoli zaključiti, nek se izborni spisi o izboru zastupnika trgovačke i obrtničke Komore Dubrovačko-Kotorske ustupe Odboru od 5 lica za ovjerovljenje izbora, koji bi se imao u tu svrhu birati.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. *(Većina)*. Predlog je ovaj primljen.

D.r Klaić. Pošto smo već u današnjoj sjednici izabrali jedan Odbor od petorice, koji ima prosuditi izborne spise o izboru zastupnika trgovačke i obrtničke Komore Zadarske, to ja predlažem, ako neima prigovora sa strana visokog Sabora, da i ovi spisi budu izručeni istomu Odboru.

Predsjednik. Pošto je primljen predlog Zemaljskog Odbora, time naravno pada predlog g. zast. D.ra Bakotića.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: Ovjerovljenje izbora zastupnikâ veleporeznikâ za izborni kotar bivšeg okružja Zadarskog.

Molim izviestitelja Zemaljskog Odbora gosp. zast. Simića, da čita izvješće.

Simić (*čita*):

Br. 3115.

Visoki Sabore!

Dana 8 julija obavljen je izbor četiri zastopnika izborništva veleporeznika bivšeg Zadarskog okružja i ostadoše izabrani jednoglasno su 99 glasova: odvjetnik D.r Ante Žmirić, c. k. bilježnik Nikola Vidović, profesor Lovro Benevenia i D.r Baldasar Podić.

U Imeniku upisano je 232 birača imajuća izborno pravo.

Pošto nema prigovora, Odbor predlaže: neka visoki Sabor odobri izbor i prizna D.ra Antu Žmirića, Nikolu Vidovića, Lovru Beneveniu i D.ra Baldasara Podića zastupnicim veleporeznika bivšeg Zadarskog okružja.

Zadar 16 julija 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Simić.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom predmetu. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Neka Visoki Sabor odobri izbor i prizna D.ra Antu Žmirića, Nikolu Vidovića, profesora Lovru Beneveniu i D.ra Baldu Podića zastupnicima veleporeznikâ za izborni kotar bivšeg okružja Zadarskog.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: Ovjerovljenje izbora zastupnikâ veleporeznikâ za izborni kotar bivšeg okružja Splitskog.

Molim izviestitelja Zemaljskoga Odbora g. zast. D.ra Klaića, da čita dotično izvješće.

D.r Klaić (*čita*):

B.r 3133.

Visoki Sabore,

Pri izboru triu zastapnika izborništva veleporeznikâ bivšeg okružja Splitskog, od 140 upisanih birača pristupiše glasovanju 99,

i od ovih 73 glasovaše za gospodu D.ra Petra Cingriu. D.ra Ivana Krstitelja Machieda, i Petra plem. Tartagliu, a 26 za gospodu D.ra Agustina Cindru, Josipa plem. Nutrizia i D.ra Lovru Doimi-Delupiša. Prva tri bijahu proglašena izabrana pretežnom većinom glasova.

Izborno povjerenstvo nije pripustilo na glasovanje tri birača — dvojicu, jer punomoćnice nijesu bile redovito sastavljene, a jednog jer da je pravo glasa izgubio.

U ostalom izbor je redovito obavljen, nema prigovora, i zato Zem. Odbor predlaže: neka izvoli visoki Sabor primiti kao zastupnike izborništva veleporeznikâ bivšeg okružja Splitskog gospodu:

D.ra Petra Cingriju
D.ra Ivana Krstitelja Machieda
Petra plem. Tartagliu.

Zadar, 19 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović

Izviestitelj
Klaić.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom predmetu. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskoga Odbora, koji glasi: Neka visoki Sabor izvoli primiti D.ra Petra Cingriu, D.ra Ivana K. Machieda i Petra plemića Tartagliu zastupnicima veleporeznikâ za izborni kotar bivšeg okružja Splitskog.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Sliedeća točka dnevnoga reda jest: Overovljenje izbora zastupnikâ veleporeznikâ za izborni kotar bivšeg okružja Dubrovačkog.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora g. zast. Vranković, molim da čita izvješće.

Vranković (*čita*):

Br. 3231.

Visoki Sabore,

Dne 8 tekućega od 63 imajućih pravo u izborništvu veleporeznikâ bivšeg okružja Dubrovačkog, 30 ih je glasevalo za gosp. Marinicu pl. Giorgi, a 29 za Luku prof. Zore, koji su ostali izabrani. Protukandidati Nikša plem. Gradi i D.r Niko Svilokosi dobili su svaki po 25 glasova, a D.r Petar Cingria jedan glas.

Pri izboru Povjerenstva Vladin povjerenik nije primio glas birača Karla Roussi (Br. 48) i družine, jer po svjedočanstvu kraljevskog konsula u Smirnam, gdje je nastanjena Bianca d' Andria, koja ima pravo na glasovanje, ističe da je podanica talijanska.

Za ove iste razloge bi ovaj glas odbijen od Povjerenstva. Punomoćnik Božo Bačić izjavio je na zapisniku, da bi bio glasovao za Nikšu plem. Gradi i D.ra Niku Svilokosi.

Nego pošto je ovaj glas bio zakonito odbačen, a nebi mogao upliva imati na izpadak izbora;

Pošto su bili redovito obavljeni pri izboru svi propisi Izbornog Pravilnika a nema utoka;

Odbor Zemaljski ima čast predložiti visokome Saboru, da izvoli odobriti izbor i priznati zastupnicima veleporeznikâ bivšeg okružja Dubrovačkog gospodu: Marinicu pl. Giorgi i Luku prof. Zoru.

Zadar, 17 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Vranković

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom predmetu. -- Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Da visoki Sabor izvoli odobriti izbor zastupnikâ veleporeznikâ za izborni kotar bivšeg okružja Dubrovačkog, i priznati zastupnicima D.ra Marina plemića Giorgia i Luku Zoru.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ustupam mjesto Saborskom Podpredsjedniku.

(Na predsjedničko mjesto stupa Saborski Podpredsjednik D.r Bulat).

Podpredsjednik. Zadnja točka dnevnoga reda glasi: Ovjerovljenje izbora zastupnika veleporeznikâ za izborni kotar bivšeg okružja Kotorskog.

Molim izviestitelja Zemaljskoga Odbora častnog zast. D.ra Klaića, neka izvoli čitati izvješće.

D.r Klaić (*čita*):

Br. 3134.

Visoki Sabore!

Za izbor jednog zastupnika iz izborništva veleporeznikâ bivšeg Kotorskog okružja pristupiše na biranje u gradu Kotoru na 8 tekućega srpnja od 77 upisanih birača 64, a od ovih glasovaše 45 za gosp. Gjuru kneza Vojnovića, a 19 za D.ra Radoslava Kvekvića. Ostade dakle izabran nadpolovičnom većinom glasova gosp. Gjuro knez Vojnović.

Izbor bi obavljen u podpunom redu, nema prigovora, i zato Zemaljski Odbor predlaže: da izvoli visoki Sabor primiti kao zastupnika izborništva veleporeznikâ bivšeg Kotorskog okružja gosp. Gjuru kneza Vojnovića.

Zadar, 18 srpnja 1889.

Za presjednika
Vra ković.

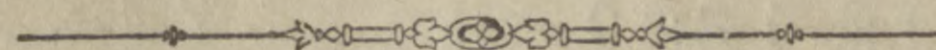
Izviestitelj
Klaić.

Podpredsjednik. Otvorena je razprava o predlogu Zemaljskoga Odbora. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Neka visoki Sabor izvoli primiti Gjuru kneza Vojnovića zastupnikom veleporeznikâ za izborni kotar bivšeg okružja Kotorskog, neka izvole ustati. (*Većina*). Predlog je ovaj primljen.

Pošto je izcrpljen današnji dnevni red, sjednica je zatvorena. — Gosp. Predsjednik javiti će pismeno dan i predmete nove sjednice.

(Svršetak u 12 s. 10 č. po p.)

III. Sjednica dneva 29. Srpnja 1889.

Sadržaj: Upiti Vladi i odgovori. — Navještaj molbenica. — Predlozi zastupnikâ. — Svetčano obećanje zastupnikâ. — Izvješće financijalnog Odbora, o konačnim računima godine 1887 zaklada: *a)* Poljodjelske; *b)* Iznemoglih vojnika; *c)* Mamuline; *d)* Gluho-niemih; *e)* Obitelji spremnih dalmatinskih vojnika; *f)* Mirovine pokrajinskih činovnika; *g)* Vatrogasaca; *h)* Vanrednih potreba bivšeg okružja Dubrovačkog; Mirovinske učiteljske zaklade; Pokrajinske učionske zaklade. — Prvo, drugo i treće čitanje zakonske osnove kojom se preinačuje § 33 občinskog izbornog pravilnika. — Udieljenje občini Šibenskoj godišnjih fior. 300 za vodu potrebitu bolnici i ludnici u Šibeniku. — Prvo, drugo i treće čitanje zakonske osnove, kojom se popunjuje zakon 5. prosinca 1880. o uredjenju osobnih i službenih odnošaja javnih pučkih učitelja podvrženih vojničkoj službi u slučaju pokretanja vojske. — Prvo čitanje predloga zast. D.ra Žmirića i družine za proučenje i uredjenje kmetskih pravnih odnošaja u Dalmaciji i težačkih u bivšem okružju Dubrovačkom

(Početak sjednice u 10 s. 15 č. pr. p.)

Predsjednik: **Vojnović** knez **Gjorgje**.

Tajnici: **Lovre Borčić** i **Božo Korlaet**.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva **Alfons** plem. **Pavić**, c. kr. savjetnik Namjestništva **Karlo Maria Truxa**, c. kr. pokrajinski školski nadzornik **Josip** vitez **Peričić**, i c. k. kotarski poglavar **Nikola Nardelli**.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 37. — Broj je zakonit.

Molim g. Tajnika, da čita zapisnik posliednje sjednice.

Korlaet (*čita*).

Predsjednik. Pitali tko rieč o zapisniku? — Nitko.

Ona Gospoda, koja odabravaju zapisnik posliednje sjednice, neka ustanu. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Primio sam jedan dopis N. P. g. Namjestnika. — Molim gosp. Tajnika, da čita dopis.

Korlaet (*čita*):

Broj 2628-p. š. v.

Visokorodjeni Gospodine!

Usljed previsoke Odluke 10 t. mj. i poklonitog Odpisa Njegove Preuzvišenosti gospodina Ministra za bogoštovje i nastavu od 22 t. mj. br. 1257 čast mi je Vašem Gospodstvu dostaviti u srbsko-hrvatskom prepisu, i u talijanskom prevodu, vladinu zakonsku osnovu o zavodim za odgojenje i poučavanje gluhonieme i sliepe diece, molbom da ju izvolite prikazati Visokom Saboru na ustavno razpravljanje u ovom zasjedanju.

Primite visokorodjeni Gospodine izraz mog podpunog počitanja.

Zadar, 26 Julija 1889.

C. K. Namjestnik

Predsjednik

Blažeković.

Visokorodjenomu Gospodinu

Jurju Knezu Vojnoviću-Užičkomu, Povelitelju reda Frane Josipa I sa zviezdom,

zastupniku na carevinskom Vieću, i Predsjedniku dalmatinskog Sabora i. t. d.

u Zadru.

D.r Klaić. Pitam riec.

Predsjednik. G. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Na temelju točke *a)* §.a 34. našeg Saborskog Poslovnika, koji glasi: „Sabor može zaključiti da se navedeni postupak razpravljanja glede stanovita predmeta prekrati, čim prešnim proglasi taj predmet. Prekraćenja mogu sastojati: *a)* da se predmet uzme u pretres u prvom čitanju, bez da je stavljen na dnevni red“, — predlažem, da ova zakonska osnova bude još danas u pretres uzeta u prvom čitanju, premda nije na dnevnom redu.

Predsjednik. Pitali tko rieč ob ovom formalnom predlogu gosp. zast. D.ra Klaića, da se prodje još danas na prvo čitanje ove zakonske osnove, ako i nije na dnevnom redu? — Nitko. — Ona Gospoda, koja su zato, da se predje na prvo čitanje ove zakonske osnove, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prije današnje sjednice primio sam nekoliko upita. — Prvi upit predao mi je častni zastupnik Zore. — Molim da ga čita.

Zore (*čita*).

UPIT

Vladi N. Veličanstva.

G. 1886 predan je upit u ovom Saboru Uzvišenoj Vladi N. V. o gradji parohove kuće na Luci Šipanskoj u Dubrovačkom kotaru, a g. 1887 o parohovoj kući na Pilama u Dubrovniku. Na oba ova upita g. Vladin Povjerenik odgovorio je obećavajuć da će još one godine Vlada se pobrinut eda pravedne želje obiju zlamenitijeh parohija budu izpunjene. Ali na žalost nije se ništa učinilo ni na Šipanu, gdje je gradja parohove kuće započeta straga šesdeset godinâ i dogradila se četiri zida, pa na tome i ostalo, a paroh je prisiljen stanovati na svoje troškove u jednoj izbi; ni na Pilamo, o čemu se radi ima gotovo po' vieku i ne može da stvar dozori, a Pile su u Dubrovniku najprva parohija u onoj biskupiji. S toga je čast potpisanijem upitati Vladu N. V.

1. Što priječi da se ne dovrše obje rečene parohijalne kuće;

2. Ako nema zapreke, misli li vlada N. V. umetnuti u državni trošak za g. 1890 iznos potrebit za dogradjenje tijeh kuća.

U Zadru, na 29 Julija 1889.

M. Pugliesi — Luko Zore — D.r Zafron

Bielanović — M. Giorgi.

Predsjednik. Ovaj upit izručiti ću Vladinu Povjereniku.

Drugi upit predao mi je častni zastupnik Gjuro Biankini. — Molim da ga čita.

Biankini (*čita*):

Upit c. k. Vladi.

Izmedju prediela naše domovine, na kojo je priroda bila obilato zasula svoje darove, bez sumnje prednjače ravni Kotari, jednom na glasu sa svoje plodovitosti i velikog blagostanja.

Ali, na žalost, razne političke nesgode preobratiše nam i Kotare u trkalište Mletcim i Trčinu, u valjalište vojsci nevježbanoj, te kò što divno kaže nezaboravni Miho Pavlinović: „Opustile župe i selišta — Od rala je Kotarac odvikâ — Svìkâ puški i željezu ljutu — Pust je Kotar u pustoši ljutoj — Oguljene gore i šumeti — Zavaljene njive i ograde — Zakrkljale poljem potočine — Razgradjene kule i dvorovi. — Teke znaje od kulišia sjajnih — Proriedjala zemlja i poljana — Sam se ljutež iz ravna pomalja

— Okostnica starieh Kotara — Nina biela zagušila blata — Novi bio, Nov je ostario — Bribir bio dvori Šubićevi — I u Vrani gospodski klanci — Na velike kraljeve dočeke — Ostrvica ta banska stolica — Bilgrad dika primorske Hrvatske — Gdje su krunu nosili Hrvati. — I Zelengrad, Nadin i Starigrad — Sve to bilo, sveg toga nestalo — Sve to crno razgradilo vrieme“.

Da se ostrani ovo prem nevoljno stanje Kotarâ sasvim malo se je tko postarao. Kotari i danas s neznatnom razlikom, izgledaju onako, kao što izgledaše kad zadnji put prodje preko njih kobno kopito tursko.

Kotarcim se hoće prosvjete, hoće njim se osobito praktične nauke, da svoje puste zemlje urede i bolje okoriste po napredku gospodarskog znanja, skinuvši s vrata stare predsude, i nove svoje krvopije, ljute kamatnike.

Otrag četvrt vieka, kô da je Božija Providnost bila nadahnula čovjekoljubivu dušu, da zasnuje za Kotarce baš nuždan zavod, koji ih je imao uputiti na spasonosnu stazu napredka, da je sreće bilo!

Po zakladnom pismu gospodina Dragutina Fontanelle dne 16 veljače 1864 imao se je odavna otvoriti na Zemuniku poljodjelski zavod. Za taj zavod gotove su bile i shodne sgradje i prostrana zemljišta, sa pašnjacim, gajevim, oranicam, vinogradim, livadam, živom vodom itd. itd.

Da je srećom taj zavod otvoren, kô što je imao biti i da je u ovo 25 godina izašlo iz njega svake godine samo po desetak mladih Kotaraca, podučenih i uvježbanih racionalnom gospodarstvu, danas ravni Kotari, ako nebi bili perivojem Dalmacije, za stalno nebi bili ni ono što jesu: najzapušteniji njezin kraj. Zašto pak dosada poljodjelski zavod na Zemuniku nebijaše otvoren, pored svih najpovoljnijih uvjeta iz koje je začet — nije nam poznato. Poznato nam je samo, da se to sbiva na veliku štetu nevoljnog naroda Kotara Zadarskih, koji treba pouke, i baš gospodarske pouke, kao ozebao sunca.

Pošto Vlada ima pravo nadzora nad zakladam, i to joj je pravo priznato §§.im 4 i 5 poglavja VI zakladnog pisma gospodina Fontanelle; pošto je njezina sveta dužnost nezanemarit nijedno sredstvo da promakne blagostanje naroda, čast nam je upitati je:

I. S kojih uzroka, kroz obilatih 25 godina nisu izvršeni propisi zakladnog pisma gospodina Fontanelle dne 16 veljače 1864, te nije otvoren poljodjelski zavod na Zemuniku?

II. Što je c. k. Vlada kroz sve to vrieme učinila, da na nju nepadne odgovornost za toliki nemar?

III. Mislili c. k. Vlada već odlučno poslužiti se vlašću, koja joj pripada, da se barem što prije otvori narodu Kotara Zadarskih, toli potreban poljodjelski zavod na Zemuniku?

Zadar, 29 Srpnja 1889.

J. Biankini — Joso D.r Paštrović — J. V. Perić — D.r Spalatin — Šupuk — P. Tartaglia — Klaić.

Predsjednik. I ovaj ću upit izručiti Vladinu Povjereniku.

Treći upit predao mi je gosp. zast. Josip Kulišić. — Molim da ga čita.

Kulišić (*čita*):

UPIT

C. k. Vladi Njegovog Veličanstva.

Izticane su više puta ozbiljne tužbe naprama teškom progonstvu, zlostavljanju i štetama kojima su podloženi Dalmatinski pastiri, koji ljeti svoje blago dojavljuju na pašu, uzduž Dalmatinsko-Bosanske Medje. Osobito ti su dogadjaji opisani i označeni u interpe-

lacijama Visokoj Vladi upravljenim u predzadnjem saborskom zasjedanju.

Na upit podnešen u Saborskoj sjednici 28 Novembra 1887.e Vladin Povjerenik odgovorio je u glavnome: da je Vladi došlo do znanja tuženo progonstvo pastirâ; da je u svakoj prilici obratila se na Zemaljsku Vladu u Sarajevu; da je svaki put, kad bi opazila da Sarajevska Vlada nebi preduzela dostatnih mjera, nije izostavila da zamoli C. K. Ministarstvo nutranjih poslova, eda posreduje sa C. K. Ministarstvom Financija; da je naredjeno od Vlade Dalmatinske, neka se brižljivo nadzire na uživanje prava sječe i paše, tako da se vazda u blizini nekijeh pašnjaka, na kojim se više puta neprilike dogadjaju, odredjuju žandarske patrole, i to baš na pograničnim predielim ove Pokrajine. Po odgovoru Vladina Povjerenika, zadaća tijeh patrola bila bi, eda se zaprieče nasilja, pak da zasvjedoče sgodivše se nezakonitosti, i t. d.

O predloženom pobilježenju granice, kao sredstvo jedino kojim bi se dale ostraniti nezakonitosti i nasilja, odgovoreno je: da bi to iznielo ogromnih troškova, a s druge strane, tim manje da je nuždno postavljenje medjašnih znakova, čim pojedini pašnjaci i šume točno su obilježeni u zapisnicima miešovitog povjerenstva, usljed kojih bješe izdane odluke sa odpisom visokog C. K. Ministarstva nutarnjih poslova 17 Aprila 1884 Br. 5932. Što se pak tiče uredjenja i pobilježenja pokrajinske granice, odgovor Vladina Povjerenika izjavljuje, da to nemože sliediti, jer da je tako izrječno rečeno u temeljnim ustanovam godine 1884, a ta nemogućnost da obstoji za neke umještaje, gdje se je granica dvojbenom pokazala. Stoga svega da se nebi moglo uljesti u pretresanje o daljemu uredjenju: pobilježenju pokrajinske granice.

Novi dogadjaji, koji se obistiniše na zemljištu Dalmatinskom, a na štetu i progonstvo našijeh pastira, siluju još jednom upozoriti visoku Vladu na dogadjaje iste, i Nju pozvati na strogo izpunenje samijeh Njezinijeh odredaba. Medju ostalijem, poznat je ovaj najnoviji slučaj. — Na obronku planine Dinare, s ovu stranu Medje, postavljena je i ove godine jedna staja. Na istom mjestu, od mnogo godina nazad neprestano, ta je staja postojala, a i za vrieme turske vladavine u Bosni. Turci su više putak toj staji silazili, čobanim se prijateljski približavali i nikad ni najmanje smetnje njima uzročili, priznavajući da staje i blago pasu na zemljištu Dalmatinskom. Ova je staja uprav na položaju tako zvanom „Gavranov Podić“, u udutu sela Cetine, Občine Vrličke.

Na 11 tekućeg mjeseca, sadjoše tu Žandari Grahovski i hotijuć na silu da su čobane i pasuće blago zatekli na Bosanskom, odjaviše 439 vunjih glava i predadoše u ruke c. k. Grahovske Izpostave. Čim se to dogodilo znalo se je odma da je crni petak čobanim osvanuo, jer po predjašnjem jednakom slučaju, na škodu onijeh istijeh pastira, i koji je jedan od glavnijih uzroka špomenute interpelacije godine 1887, predvidjalo se je da, kao vazda, biti će uzaludne sve obrane, sva dokazivanja nevinosti našijeh čobana. Tako je i bilo. Došli ovi pred c. k. Ispostavu, prosvjedim i navodim, kojima bi se pred svakim sudom opravdati mogli, kao nedužni; kažu gdje su pasli, kažu da im nije ni najmanje nužde pasti blago po Bosanskom, navadjaju dokaze, nude svjedočanstva, — uzalud sve! Odsuda prekida svako opravdanje i razloženje, već progovora poprijeku kazan u ukupnome iznosu od fl. 154:44, koju svotu da čobani imadu odma izplatiti, jer inače propada blago zakvačano. Ta je svota sastavljena od različitijih globa. Platiše globu od fi. 5 na svakog čobana, jer nijesu imali pašuša (!); platiše globu od fi. 10 na jedno torsko pašče, što je nehotno za njma došlo do Grohova: k tomu pašče bje osudjeno na smrt! Ostalo sve za globu na blago i odštetu.

Protiv ove prieke osude, čobani Kulezić Marko p. Stojana i Kulerić Špiro Stankov, uložiše utok na Zemaljsku Vladu u Sarajevu i pitaše prepis osude. Nijesu tog prepisa dobili, nego prostu priznanicu izplaćene svote ukupne za globe i odštete, bez naznačenja različitijeh naslova tijeh globa i odšteta. Preko Občine Vrličke zapitali su rečeni prepis, za

moći izvesti pismeni utok. Obćina Vrlička dojavila je ovaj slučaj Visokom c. k. Namjesništvu preko c. k. Poglavarstva Sinjskog, Dopisom 18 Julija tek. Br. 1903.

Bez navadjati drugih jednakih slučajeva u lanjskoj i ovoj godini obistinjenih, opaziti je da se je ovo dogodilo na istom mjestu, na kom se je dogodio slučaj tužen u predjašnjoj interpelaciji, bez da je ni u daljini kamo li u bližini, moglo se opaziti koju Žandarsku patrolu, svrhom i zadatkom navještenim u odgovoru Vladina Povjerenika gore navedenom.

Odluke Ministarstva unutarnjih poslova 17 Aprila 1884, br. 5932. ostati će vazda za Dalmatinske pastire kao mrtvo slovo, ako se medje bilježkami neoznače. Reći — da su suvišne bilježke po medji, jednom kad su granice pašnjaka i šuma točno obilježene u zapisnicim mješovitog povjerenstva, vriedilo bi jedino tada, kad bi čobani mogli pasti blago po tijim zapisnicima, a ne po pustoj i prostraaoj planini, gdje se za medje nezna, kamo li za točnost njihovog opredieljenja!

Smijede se i danas uztvrditi da postavljenje biljega, kano što su oni uobičajeni u Dalmaciji okolo šumskih branjevina, nebi nanielo znatnoga troška, dapače da bi sami čobani, zbog živog svog interesa, bolje sigurnosti i mira, sami se paštili, ako pozvani, da te biljege uzduž medje bezplatno postavljaju.

S tijem biljezima bila bi nemogućna ikoja nepravica na škodu našijeh čobana, ili barem moglo bi se sasvijem lasno dokazati, jesuli ili nijesu krivo osvadjeni. Da je tijeh biljega, nebi se bio obistinio niti gore navedeni slučaj, jer bi se sami Žandari, ili uvjerili kuda medja zasiže, ili bi se dobro mislili prije nego bi nevine čobane okrivili.

Ako je nemoguće označiti medju Bosansko-Dalmatinsku na njekim mjestim prepornim, neće ta okolnost postojati na največem dielu medja, kuda se medja nedvojbena pokazuje.

Sbog svega toga, čast je upitati C. K. Vladu Njegovog Veličanstva:

I. Hoćeli se c. k. Vlada i za njoj dojavljeni slučaj nezakonitog progonstva i oštećenja čobana Špire i Marka Kulezića, Obćine Vrličke, ozbiljno zauzeti, eda prije riešenja uloženog utoka, vis. Bosanska Vlada, na temelju istog, naredi iztragu i saslušanje sa zakletvom, ponudjenih svjedoka?

II. Namjerava li c. k. Vlada izdati stroge naredbe, za da u istinu Žandarske patrole djeluju i nastoje okolo sigurnosti našijeh čobana, i odstranjenja tuženih progonstva sa strane Bosanskih organa?

III. Jeli voljna c. k. Vlada, barem pokušati, sredstvom dogovora sa zanimanim pograničnim Obćinam, eda bi se dala obilježiti načinom, uobičajenim za šumske branjevine, medja Bosansko-Dalmatinska, kako je rečeno u ovoj interpelaciji, osim umještaja dvojbenih; i tako isto obilježiti megju kuda dopire pravo paše sječe Dalmatinskih pastira, kako je ustanovljeno i priznato, usljed dogovora, sa odpisom 17 aprila 1884 br. 5932 vis. c. k. Ministarstva nutrenjih poslova?

u Zadru 28 Julija 1889.

G. Kulišić. Bjelanović, Borčić, D.r Karaman, Ljubić, Perić, Šupuk, Tartaglia, Fontana, Simić, Korlaet,

Predsjednik. I ovaj ću upit odma predati Vladinu Povjereniku.

Imade rieč podpredsjednik Namjestnistva plemić Pavić.

Vladin Povjerenik Pavić. Ja ću imati čast odgovoriti na ove upite u jednoj od dojdućih sjednica.

Častni zastupnik D.r Bulat i družina upraviše na Vladu sliedeći upit: Koje mjere misli preduzeti c. k. Vlada da se stavi na čisto pravo stanje družtva „Associazione dalmatica“, i da se po zakonu postupa glede zloporaba što su se sbile u dotičnoj upravi.

Ja imadem čast na ovaj upit odgovoriti, što sliedi:

Vlada bez oklievanja služiti će se podatcima pruženim joj sa strane častne gospode upitnika u svrhu da uputi shodna iztraživanja, koja će se svom osbiljnošću kraju dovesti, te po izpadku istih vršiti će Vlada u svom djelokrugu ono što joj zakon propisuje.

Predsjednik. Prije današnje sjednice stiglo je nekoliko molbenica.

Molim gosp. Tajnika, da pročita u kratko sadržaj istih.

Korlaet (*čita*): Broj 69. Družtvo pripomoćno učenika filozofije u Beču za pripomoć.

Predsjednik. Prelazi Molbeničkom Odboru.

Korlaet (*čita*): Broj. 71. Prosvjed autonomaškog Odbora u Staromgradu proti izboru dne 5 srpnja t. g.

Predsjednik. Prelazi u odnosne izborne spise.

Korlaet (*čita*): Broj 72. Prošnja O. Vinka Tomašića, čuvara samostana S. Frane u Zadru, za pripomoć od f. 400, za popravu pjevališta crkovnoga.

Predsjednik. Prelazi takodjer Molbeničkom Odboru.

Korlaet (*čita*): Broj 74. Dušobrišnik bolnice Šibenske za povišenje plaće.

Predsjednik. I ova prošnja prelazi Molbeničkom Odboru.

Korlaet (*čita*): Broj 75. Stjepan Zakarija gradjanski učitelj u Hvaru, za odpust dugu Učiteljskom zavodu.

Predsjednik. Prelazi takodjer Molbeničkom Odboru.

Korlaet (*čita*): Broj 81. Občina Selačka, da bi se u proračun uvrstila svota od 1000 fior. za dogradjenje puta do luke Radovnja.

Ljubić. Predlažem, da se izruči ova prošnja financijalnom Odboru, pošto se radi o znamenitoj svoti.

Predsjednik. G. zast. Ljubić predlaže, da se ova prošnja izruči Financijalnom Odboru. — Ona Gospoda koja su za to, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Korlaet (*čita*): Broj 82. Benić i Seifert, poslužnici Zemaljskog Odbora za povišenje stanarske naknade.

Predsjednik. Prelazi Molbeničkom Odboru.

Korlaet (*čita*): Broj 84. Glavari i starci više sela bivšeg Zadarskog okružja, da se proglasi predielnim put od Babina Duba preko Vrane do Šibenskog Doca.

Predsjednik. Prelazi takodjer Molbeničkom Odboru.

Korlaet (*čita*): Broj 87. Družtvo za obskrbu bolestnih učenika na sveučilištu Bečkomu za podporu.

Predsjednik. Prelazi Molbeničkom Odboru.

Korlaet (*čita*): Broj 91. Dinko Bilan iz Splita za mjesečnu pripomoć.

Predsjednik. Prelazi Molbeničkom Odboru.

Korlaet (*čita*): Broj 92. Antun Budišin, bivši učitelj u Studencim za mirovinu.

Predsjednik. I ova prošnja prelazi Molbeničkom Odboru.

Korlaet (*čita*): Broj 93. Otočani Pasmana za ustanovljenje nove obćine na onom otoku.

Predsjednik. Prelazi takodjer Molbeničkom Odboru.

Korlaet (*čita*): Broj 94. Marija Radića-Lušić, umirovljena učiteljica u Staromgradu, za povišenje mirovine.

Predsjednik. I ova prošnja prelazi Molbeničkom Odboru.

Prije današnje sjednice primio sam takodjer nekoliko predloga.

Prvi mi je predlog predao g. zast. i podpredsjednik Sabora D.r Bulat.

Molim gosp. Tajnika, da ga čita:

Korlaet (*čita*):

Čast je podpisanim predložiti Visokomu Saboru sliedeće

ZAKLJUČKE:

1. Sabor dalmatinski potvrdjuje staru želju ciele ove zemlje da ne bi se više odgadjalo spojenje dalmatinske želježnice sa želježničkom mrezom Monarkije, i da se ovo spojenje izvede gradjenjem nove crte iz Knina do Novoga ili iz Knina do Priedola — i da se gradi ogranak Očestovo-Zadar.

2. Sabor dalmatinski moli C. K. Vladu, da obzirom na namjere izražena od C. K. Ministra zajedničkih financija u financijalnom Odboru Austrijanske delegacije ove godine, izvoli sporazumiti se sa zanimanim čimbenicim u svrhu da što prije Sarajevo bude spojeno ravno sa Splitom. —

Predsjednik. Pošto je ovaj predlog ustavan i poduprt dovoljnim brojem podpisa, staviti ću ga čim prije na dnevni red.

Predao mi je častni zast. Vidović predlog o jednoj zakonskoj osnovi.

Molim g. Tajnika, da ga čita.

Korlaet (*čita*): Zakon, kojim se preinačuje §. 39 obćinskog izbornog reda.

Predsjednik. Pošto je ovaj predlog ustavan i poduprt dovoljnim brojem podpisa, stavit ću ga čim prije na dnevni red.

Predao mi je takodjer predlog jedan g. zastupnik vitez Trigari.

Molim g. Tajnika, da ga čita.

Korlaet (*čita*): Da se preinači §. 4 pokrajinskog zakona 19 Veljaće 1873 o činih škodjivih šumam.

Predsjednik. Pošto je i ovaj predlog ustavan i poduprt dovoljnim brojem podpisa, staviti ću ga čim prije na dnevni red.

G. zast. D.r Klaić predao mi je takodjer jedan predlog.

Molim g. Tajnika, da čita.

Korlaet (*čita*): Poziva se c. k. Vlada, da odmah shodne korake preduzme i potrebite dogovore zavede kako bi se što prije postojeća bosansko-hercegovačka željeznica Sarajevo-Mostar produljila do Dubrovnika.

Predsjednik. I ovaj ću predlog, koji je ustavan i poduprt dovoljnim brojem članova, staviti na dnevni red čim prije.

Častni zast. i dvorski savjetnik D.r Žmirić predao mi je takodjer jedan predlog.

Molim gosp. Tajnika, da ga čita.

Korlaet (*čita*):

Neka se prisilni slanik, u ovršnom postupku, za utjeravanje izravnih poreza i pristojbinâ, sasvim ukine, zakonodavnim putem; a nek se postupa načinom upraviteljnim i sudbenim, kao što se postupa radi kojeg mu drago drugog vjerovnog naslova privatnikâ, obćinâ i države.

Predsjednik. I ovaj je predlog ustavan i poduprt dovoljnim brojem podpisa, te ću ga staviti na dnevni red čim prije.

Isti g. zast. D.r Žmirić predao mi je još jedan predlog.

Molim gosp. Tajnika, da ga čita.

Korlaet (*čita*):

Neka izvoli Visoki Sabor, u smislu §. 19 sl. a) i b) pokrajinskoga Ustava, potaknuti da se stvori osobiti zakon, na razjasnenje §. 3 obćeg zakona 10 Lipnja 1887, uporabiv toli u postupku za privatne naslove, koli u onom za naslov izravnih poreza i pristojbina, i svake druge državne vjerovnine.

Predsjednik, I ovaj ću predlog staviti na dnevni red čim prije, pošto je ustavan i poduprt dovoljnim brojem podpisâ.

G. zast. D.r Bajamonti predao mi je takodjer jedan predlog.

Molim gosp. Tajnika da ga čita.

Korlaet (*čita*): Neka se dnevni redovi, zakonske osnove i izvješća na Sabor proglase ili pročitaju u oba jezika zemlje.

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. Molim Vas, o čemu?

D.r Bajamonti. Prego, come ha fatto l'onorevole deputato Klaić.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bajamonti imade rieč.

D.r Bajamonti. Precisamente come l'onorevole D.r Klaić ha fatto appello al § 34 del nostro regolamento dietale per l'istituzione di una scuola di sordo-muti, io pure faccio appello riguardo alla mozione da me fatta, che sia data lettura in lingua italiana di alcuni se non di tutti gli atti dietali.

È cosa che credo ormai di grande urgenza e più che mai giustificata. Perciò faccio appello all'Eccelsa Dieta perchè nello stesso giorno sia fatta la prima lettura.

Predsjednik. G. zast. D.r Bajamonti predlaže u formalnom smislu, da se još danas predje na prvo čitanje ovoga predloga. — Pitali tko rieč ob ovom formalnom predlogu? — Nitko. — Razprava je ob ovom predlogu zatvorena.

Stavljam na glasovanje formalni predlog g. zast. D.ra Bajamonti-a, koji glasi, da se još danas prodje na prve čitanje ovoga predloga.

Ona Gospoda, koja pristaju na taj predlog neka izvole ustati. (*Manjina*). Predlog je formalni pao.

Pošto je pa sami predlog ustavan i poduprt dovoljnim brojem podpisa, staviti ću ga na dnevni red što prije.

Najposlje predao mi je jedan predlog g. zast. Vukotić.

Molim g. Tajnika, da ga čita.

Korlaet (*čita*):

„Neka Visoki Sabor izrazi Vladi Njegova Veličanstva želju da se ukine zakon 26 Maja 1889, kojim je obustavljeno djelovanje porotničkih sudova za okoliš okružnog Suda Kotorskoga do dana 24 Junija 1890, pošto je u smislu § 3 istog zakona Vlada u svako doba vlastna staviti zakon izvan krjeposti".

Predsjednik. Pošto je i ovaj predlog ustavan i dovoljnim brojem podpisa poduprt, staviti ću ga na dnevni red u jednoj od dojdućih sjednica.

Imam čast javiti Visokomu Saboru, da sam udielio osam dana dopusta gg. zastupnicima Bakotiću i Gojkoviću.

Pošto su danas prisutni novoizabrani gg. zastupnici D.r Bajamonti, Kulišić i Šupuk, molim da se predje na svetčano obećanje.

Odgovoriti će se „obećajem“ ili „prometto“.

(*Tajnik čita obećanje, koje položiše D.r Bajamonti, Kulišić i Šupuk*).

Prelazim na prvu točku dnevnoga reda koja glasi: Izvješće Financijalnog Odbora o konačnim računima 1887. sliedećih zaklada: a) Poljodjelske; b) Iznemoglih vojnika; c) Mamuline; d) Gluho-niemih; e) Obitelji spremnih dalmatinskih vojnika; f) Mirovine pokrajinskih činovnika; g) Vatrogasaca; h) Vanrednih potreba bivšeg okružja Dubrovačkog; i) Gladinjske; k) gradnje Bolnice Dubrovačke.

Izviestitelj financijalnog Odbora g. Duboković, molim da čita izvješće.

Duboković (*čita*):

Visoki Sabore,

Koncem godine 1886 imovina „Poljodjelske Zaklade Dalmatinske“ sastojala je od fio. 2100 raznih Obveznica, fio. 83500 u Obveznicam pokrajinskog zajma godine 1883, fior. 538:51 u glavnicam na zajam, fior. 23178:75 globa neutjeranih i fio. 55:69 u novcu.

Ista Zaklada pak svrhom godine 1887 posjedovala je fio. 92200 u raznim Obveznicam, fio. 300:25 ½ u glavnicam na zajam, fio. 30351:21 ½ u globam neutjeranim i fio. 109:17 ½ u novcu. ukupno fio. 122.960:64 ½. Odbivši od ove svote ostanke dugovne u iznosu od fio. 1541:99 ostaje čiste imovine fior. 121.418:65 ½.

Zaklada „Iznemoglih Vojnika Dalmatinskih“ koncem godine 1886 sastojala je od fio. 61000 državnih Obveznica i fio. 2278:08 u novcu; a koncem godine 1887 ista je zaklada posjedovala fio. 65000 u državnim Obveznicam i fio. 269:42 u novcu.

„Mamulina Zaklada“ koncem godine 1886 sastojala je od fio. 7400 u državnim obveznicam i fior. 200:74 ½ u novcu, a na koncu godine 1887 istu svotu u obveznicam i fior. 141:74 ½ u novcu.

Imovina „Gluho-niemih“ koncem godine 1886 sastojala je od fio. 6500 državnih Obveznica i fio. 238:04 u novcu, a na svrhi godine 1887 posjedovala je istu svotu Obveznica i fio. 430:81 u gotovu novcu.

Zaklada „Obiteli spremnih Dalmatinskih vojnika“ svrhom godine 1886 posjedovala je fio. 18500 državnih Obveznica i fio. 1168:25 ½ u novcu, a koncem godine 1887 posjedovala je fio. 20500 državnih Obveznica i fio. 231:58 ½ u novcu.

Imovina Zaklade „Mirovine pokrajinskim Činovnikom“ sastojala je koncem god. 1886 od fio. 13550 u Obveznicam i fio 1069:04 u novcu, a svrhom godine 1887 ista je Zaklada posjedovala fio. 15250 u državnim obveznicam i fio. 346:38 u novcu.

Zaklada „Vatrogasaca“ početkom 1887 godine posjedovala je fio. 200 u Obveznicam Dalmatinskog zajma godine 1883 i fio. 115 gotova novca, a svrhom iste godine fio. 800 u Obveznicam i fio. 53:35 u gotovini.

Nova Zaklada pod imenom „Zaklada za vanredne potrebe bivšeg Okružja Dubrovačkog“ koncem godine 1887 posvjedovala je f. 41150 u državnim Obveznicam i fio. 177:25 u gotovu novcu.

Zaklada „Gladinjska“ koncem godine 1886 posjedovala je fio. 93100 u Obveznicam, fio. 11485:00 ½ novca i fio. 166591:36 na zajam kod Obćina; a dne 7 Ožujka 1888, kadno je Zaklada bila izručena C. K. Namjestništvu u Zadru, fio. 153193:13 ½ na zajam kod Obćina, a fio. 5175:83 u gotovini i fio. 111700 u Obveznicam.

Početkom godine 1887 glavnica za gradnju pokrajinske Bolnice u Dubrovniku sastojala je od fio. 15036:66 gotova novca i fio. 42250 u državnim Obveznicam. Preko

godine pokrajinska Zaklada je doprimila za pokriće troškova gradnje ove bolnice f. 58500:58 i suviše potrošeni su bili svi prihodi glavnice i moralo se je takodjer prodati 17500 fior. Obveznica, od kojih se je utjeralo f. 14206:25, tako da glavnica ove Zaklade na koncu godine 1887 spala je na fio. 24750 u drzavnim Obveznicam.

Svi računi gorispomenutih Zaklada u podpunom su redu i osim Mamuline, koja je nazadovala su malo fiorina, i ona za gradnju Bolnice Dobrovačke, svaka Zaklada napreduje.

S toga Financijalni Odbor časti se predložiti Visokom Saboru da izvoli odobriti konačne račune za godinu 1887 sliedećih Zaklada:

a) Poljodjelske
b) Iznemoglih vojnika
c) Mamuline
d) Gluho-niemih
e) Obiteli spremnih dalmatinskih vojnika
f) Mirovine pokrajinskih činovnika
g) Vatrogasaca
h) Vanrednih potreba bivšeg Okružja Dubrovačkog.

Podnesene izvješćem 5 ožujka 1889 Br. 3597 Slavnog Odbora Zemaljskoga.

Napokon Financijalni Odbor časti se predložiti sliedeći zaključak: „Sabor Dalmatinski odlučuje da dohodci Zemaljske Vatrogasne Zaklade budu počam od godine 1890 svake godine sa polovicom razdieljene medju obstojećim vatrogasnim Zavodim ili družtvim iza dobivenih potrebitih obaviesti kod dotičnih Ravnateljstva i Občina, a da druga polovica dohodaka redovito ide u povećanje glavnice“.

Financijalni Odbor

Zadar, 26 Srpnja 1889.

Predsjednik
Bulat

Izviestitelj
Duboković.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Ima rieč podpredsjednik Saborski g. zast. D.r Bulat.

D.r Bulat. Ja sam zapitao rieč da preporučim Visokomu Saboru zaključak predloženi po Financijalnom Odboru. Kako vam je poznato, gospodo, ova zemaljska vatrogasna zaklada obstoji usljed Zakona 18 studenoga 1884; da Zemaljski Odbor ima odmjerivati i utjerati prineske osjeguravajućih družtva, da ih razdieli u smislu §. 8 istog zakona. Stanje zaklade svrhom godine bilo je od f. 800 državnih obveznica a doprinesak osjeguravajućih družtva iste godine bio je od f. 438.42. Dosada nije bilo ništa razdieljeno, te je financijalni Odbor, obzirom na okolnost da obstoje u Dalmaciji dva dobro uredjena požarna družtva, koja odgovaraju svojoj zadaći, mislio da bi se moglo započeti dieliti podpore izmedj istih. Na to je pristao isti izviestitelj zemaljskoga Odbora. Ja preporučujem stoga visokom Saboru, da primi zaključak financijalnoga Odbora.

Predsjednik. Želili govoriti gosp. izviestitelj?

Duboković. Ništa, nego molim da se predje na glasovanje.

Predsjednik. Prelazim na glasovanje.

Prvi predlog financijalnog Odbora je sliedeći: Da Visoki Sabor izvoli odobriti konačne račune svih gorirečenih zaklada.

Ona gospoda, koja primaju ovaj predlog Financijalnog Odbora, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Napokon financijalni Odbor predlaže sliedeći zaključak: Sabor dalmatinski odlučuje da dohodci zemaljske vatrogasne zaklade budu, počam od godine 1890, svake godine sa polovicom razdieljeni medju obstojećim vatrogasnim zavodima ili družtvim, iza dobivenih potrebitih obavjesti kod dotičnih ravnateljstva i občina, a da druga

polovica dohodka redovito idje u povećanje glavnice.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj zakijučak predloženi po financijalnom Odboru, neka ustanu. (*Većina*). Zaključak je primljen.

Prelazim na drugu točku dnevnoga reda, koja glasi: Izvješće financijalnoga Odbora o konačnom računu Mirovinske učiteljske zaklade za godinu 1887.

Izviestitelj Financijalnoga Odbora gosp. zast. Borčić, neka čita odnosno izvješće.

Borčić (*čita*).

Visoki Sabore!

Godine 1887 potrošilo se iz „Mirovinske učionske Zaklade" ukupno fior. 24.726, dočim je u tu svrhu bilo proračunano fior. 22.625. Odatle iztiče prekoračaj od fior. 2.101, koji je, po onom što se razabire iz računarskih preglednica sadržanih u prilogu 2, zavisio jedino o većoj svoti razdanoj za mirovine u iznosu od fior. 1101:35, za pomilovine u iznosu od fior. 206:20 i za oprostnine i posmrtne tromjesečnine u iznosu od fior. 887:50.

No pošto se pristojba dohodka za tekuću i prošlu godinu povisila za fior. 2.581, s razloga što se je pod tim naslovom utjeralo fior. 11.108, dočim je bilo proračunano samo fior. 8527, to je gori iztaknuti manjak mogao biti podpuno pokriven sa rečenim povišknom, a preteklo je još fiorina 480.

Zadnjoj svoti predodalo se fior. 20, da se uglavniči ciela svota u iznosu proračunanomu, biva od fior. 500.

Uslied toga doprinesak iz zemaljske zaklade smanjio se za fior. 480, dakle bio je od fior. 14.118 mjesto onoga u proračun uvrštena od fior. 14 598.

Stanje zaklade pri svršetku godine poboljšalo se je za fior. 2600 prama onome pri koncu prediduće: aktiva su iznosila fior. 53977:76 a pasiva od fior. 30208:53. Po tom čista imovina koncem godine 1887 bila je od fior. 23769:23.

Financialni Odbor, neimajući nikakove primjetbe da učini podnešenome konačnome računu „Mirovinske Učiteljske Zaklade", predlaže visokomu Saboru:

nek izvoli odobriti konačni račun „Mirovinske Učiteljske Zaklade" za god. 1887.

Od Financijalnoga Odbora

Zadar 26 Jula 1889.

Predsjednik

Bulat

Izviestitelj

Borčić.

Predsjednik. Razprava je otvorena o predmetu. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog financijalnoga Odbora, koji glasi: Neka visoki Sabor izvoli odobriti konačni račun Mirovinske Učiteljske zaklade za god. 1887.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog financijalnoga Odbora, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je primljen.

Prelazim na treću točku dnevnoga reda, koja glasi: Izvješće financijalnoga Odbora o konačnom računu godine 1887. pokrajinske učionske zaklade.

Izviestitelj financijalnoga Odbora gosp. zast. Borčić molim da čita izvješće.

Borčić (*čita*):

Visoki Sabore!

Da se doskoči potrebam pučke obuke, ovaj visoki Sabor bio je proračunao za

godinu 1887 svotu od fior. 269.666, dočim u tu svrhu nije bilo potrošeno nego fior. 255.264, to jest fior. 14.402 manje.

Uzroci toga manjega troška nalaze se u prilici, što se je pod nekim naslovim mnogo manje potrošilo: kao na pr. u plaće učiteljim fior. 14.429:87, u stanarine učiona fior. 2.561:26, u nagrade i pripomoći fior. 990, u nabavu pokućstva fior. 725:58½, u odsječnice fior. 650:10, u potrebštine teoretično-praktične pouke fior. 778:16, u pokrajinsku skupštinu učitelja fior. 1000, u kotarske skupštine fior. 751:07 i. t. d.

Pristojba dohodka skupa sa izpravljenimi ostanci iznosila je fior. 147.575, dočim je bilo proračunano fior. 146.774, dakle za fior. 801 više.

Prema tomu doprinesak iz zemaljske zaklade bio je za fior. 14.402 i fior. 801, naime za fior. 15.203 manji od proračunanoga, te se je mjesto proračunanih fior. 122.892 izručilo pokrajinskom školskom Vieću fior. 107.689.

Završine stanja „Pokrajinske Učionske Zaklade“ na svršetku godine 1887 bile su: aktiva fior. 178.908:16½ a pasiva fior. 93.543:20. — Po tom čista imovina zaklade iznosila je fior. 85.364:96½, sa svim jednaka onoj pri koncu prediduće godine.

Budući računi vodjeni u podpunom redu, Financialni Odbor predlaže:

Nek visoki Sabor izvoli odobriti konačni račun „zemaljske učionske zaklade“ za god, 1887.

Od Financijalnoga Odbora.

Zadar 26 Jula 1889.

Predsjednik
Bulat

Izviestitelj
Borčić.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom predmetu. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog financijalnoga Odbora, koji glasi: neka visoki Sabor izvoli odobriti konačni račun godine 1887 zemaljske učionske zaklade.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. *(Večina)*. Predlog je primljen.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda, koja glasi: Izvješće financijalnoga Odbora o konačnom računu "Pokrajinske Zaklade" za god. 1887.

Izviestitelj financijalnod Odbora, g. zast. Duboković, molim da čita izvješće

Duboković (*čita*):

Visoki Sabore,

Preko godine 1887 Pokrajinska Zaklada potrošila je	fio.	428,444
Proračunana svota iznašala je	„	442.777
Potrošilo se dakle manje od proračunane svote. . . .	fio.	14,333
Utjeralo se je tekom god. 1887 na korist ove Zaklade .	„	472,098
Prema proračunanoj svoti od	„	438,070
Ima se jedan višak u prihodu od	fio.	34,028

Usljed više pristojbine državnih poreza, na kojim se naslanjaju pokrajinski nameti, prihod pokrajinske Zaklade ispao je veći od proračunanog.

Ako od prihoda . . .	fio.	472,098
odbije se trošak od . .	„	428,444
Pretiču	fio.	43,654

kojom se je svotom povećala konačna aktivna imovina Pokrajinske Zaklade.

Ta konačna imovina računa načinom prošlih godina, izpustiv naime od aktivnosti vriednosl baštine, a od pasivnosti pokrajinski dug, i odbivši od svote koja proizlazi fior. 4000 za odredbine i naknade nautjerive, iznaša koncem godine 1887 . fio. 307,944

Prama onoj koncem god. 1886 od , ... „ 256,517

Prikaziva se veća . . fio. 51,427

Čista konačna aktivnost dakle Pokrajinske Zaklade svrhom godine 1887 iznaša fior. 710.680, kojoj treba nadodati vriednost nove bolnice u Dubrovniku i sviju pokretnina, koje su se u istoj nalazile koncem godine 1887.

S ovih razloga Financijalni Odbor ima čast predložiti Visokom Saboru, da izvoli odobriti konačni račun Zemaljske Zaklade za godinu 1887, kako je bio predložen od Zemaljskoga Odbora.

Financijalni Odbor.

Zadar, 26 Srpnja 1889.

Predstojnik
Bulat.

Izviestitelj
Duboković.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog financijalnoga Odbora, koji glasi: neka visoki Sabor izvoli odobriti konačni račun "Pokrajinske Zaklade" za godinu 1887 kako je predložen od Zemaljskoga Odbora.

Ona Gospoda, koja odobravaju ovaj predlog financijalnoga Odbora, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je primljen.

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. O čemu, molim Vas?

D.r Bajamonti. Una mozione in relazione alla proposta preliminare.

Predsjednik. Molim gospodine!

D.r Bajamonti. Ma è deplorevole che ogni qualvolta da questa parte si apre la bocca, si voglia istituire un' inquisizione. Se la mia proposta sia conveniente o legale si giudicherà in seguito. Ma prima d' incominciare, dover subire un' inquisizione è doloroso.

Predsjednik. Molim, gosp. D.ru Bajamonti-u moram primjetiti, da ja valja da se držim dnevnoga reda i da idem onim redom kako je postavljen. Svaki zastupnik ima pravo pitati rieč, ali ne ob ovom, van da bi mi to sada svezali s dnevnim redom. Ja dakle sada nemogu dati D.ru Bajamonti-u rieč, nego samo za lično pitanje ili na stvarni izpravak, i o ničem drugom. Sada dolazi na red prvo čitanje zakonske osnove, kojom se preinačuje § 33 občinskog izbornog pravilnika.

D.r Bajamonti. ..... benissimo ...... benissimo ...... Ho veduto in tutti i parlamenti ed anche nella stessa Dieta, che quando si chiude la discussione, il deputato potea fare delle mozioni in relazione alla votazione stessa.

Predsjednik. Pošto ja neznam o čemu namjeravate govoriti, neka čujem ono o čemu kanite govoriti.

D.r Bajamonti. Per fare una proposta. Io volea fare una semplice osservazione, cioè, se fosse possibile, togliere un' irregolarità che mi sembra divenuta sistema nella presentazione dei consuntivi. Tutti questi consuntivi, al cui esame oggi siamo chiamati a procedere, si riferiscono all' anno 1887. Io so che ove passino i primi tre o quattro mesi dopo terminata la gestione, la Giunta eccita i Comuni a produrre tutti i consuntivi e quindi anche essa dovrebbe

fare altrettanto. Col prendere in esame i consuntivi molti anni dopo, non si è in grado a stabilire con tutta precisione il preventivo. Se per esempio si conosce lo stato d'amministrazione dell'anno 1887, in molte partite per l'anno 1888 potrebbero aversi dei risparmi e non occorrerebbe imporre nuove addizionali; anzi potrebbero essere diminuite, qualora risultasse, che nell'anno precedente vi furono dei risparmi. Non è da adottarsi il sistema di presentare i consuntivi 2 anni dopo, e credo che ciò nuoccia ad una buona amministrazione. Io perciò prego che l'Eccelsa Dieta voglia raccomandare alla Giunta di produrre ad ogni nuova sessione i consuntivi dell'anno precedente, e quindi che nella prossima sessione produca i consnntivi degli anni 1888 e 1889. Così si osservano le regole di una buona amministrazione e l'Autorità provinciale conseguirà sempre più quella garanzia di cui ha bisogno per ottenere la fiducia generale. Sono stato anche a Vienna ed ho veduto che anche lì si procedeva sempre così.

Predsjednik. Ovo je sve dobro; ali je trebalo taj predlog prije podnieti, onako kako to propisuje naš saborski poslovnik; ali pošto....

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. Molim, nemojte mi rieč presiecati. Ali pošto je u tiesnom odnošaju sa konačnim računom zemaljske zaklade za god. 1887, neimam ništa proti tomu, nego u smislu saborskog poslovnika molim, neka ustanu ona Gospoda, koja podupiru predlog g. D.ra Bajamonti-a. *(Ustaje dovoljan broj)*.

Pošto je predlog dovoljno poduprt, staviti ću ga na glasovanje.

D.r Klaić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Predlog častnoga D.ra Bajamontia donekle je umjestan, i ja isti pripoznajem, da bi najkoristnije bilo, da se svake godine mogu razpravljati konačni računi one godine koja je prošla; ali, gospodo moja, sa formalnog gledišta sličan jedan predlog nije moguće da se izvede. Kako znate, gospodo, pravo sazivanja Sabora spada izključivo na krunu, koja ga može sazvati kad hoće. Da se n. p. Sabor otvori u Siečnju, tad nebi bilo nikako moguće iznieti pred Sabor točan pazbroj prijašnje godine. Drugi uzrok počiva u samoj stvari. Da se Sabor i otvori sve kao ove godine, ili u jeseni, ipak uz svu dobru volju računarskih činovnika, nije moguće iznieti vas konačni račun. Konačni račun pri svrhi svake godine, mogao bi se iznieti o malim zakladam i o školskoj, ali je to nemoguće o zakladi zemaljskoj i bolničkoj. Računarski ured mogao bi sgotoviti konačni račun o pristojbam, ali ne tako o izplatam, a jedno bez drugoga nevriedi. Ovakim sustavom računi točnije izpadaju, dočim po sustavu D.ra Bajamonti-a, moglo bi se računat po prilici, ali se to nezove točno računati. Ove prakse drže se i veliki zakonodavni sborovi. Predlog D.ra Bajamontia nebi imao nikakve praktične posljedice, stoga predlažem da se odbije.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu?

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bajamonti imade rieč.

D.r Bajamonti. La mia mozione non intendeva attaccare la verità dei conti presentati, prova ne sia che non ho voluto entrare in discussione. La mia proposta si riferisce unicamente a ragioni d'ordine e d'interesse pubblico. Le osservazioni fatte dall'on. d.r Klaić, non mi persuadono gran fatto. Egli ha osservato che con riguardo al tempo, in cui viene aperta la Dieta, sarebbe impossibile produrre i conti, non

solo nella presente sessione, ma neppure nella susseguente.

Egli ha detto che nel caso la Dieta si raccogliesse in gennaio, la presentazione dei conti dell' anno precedente sarebbe parimenti impossibile. Le sue osservazioni sarebbero giuste fino ad un certo punto, qualora la Dieta si aprisse al principio dell' anno. Ma invece essa si apre appena nel secondo semestre, oppure alla fine dell' anno, per cui decorrono sempro sei o sette mesi per poter presentare i conti. Gli organi governativi sono sempre puntuali nel fornirle i dati necessari; però qualora ritardassero a fornirli, potrebbero essere opportanamente sollecitati, ma intanto la Giunta avrebbe agio di compilare i consuntivi. Riguardo l' ospitale, l' azienda è più complicata e difficile, e quindi vi potrebbero essere dei ritardi. Ma è naturale che un ritardo possa aver luogo per uno solo dei nostri istituti; ciò non pertanto tutte le altre partite potrebbero essere compilate e presentate. La mia proposta non è dunque ispirata alla vaghezza di fare l' oppositore, ma tende a ciò che l' amministrazione provinciale venga portata a quella perfezione che formerebbe la generale soddisfazione. Insisto pertanto nella mia proposta.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Klaić. Ja pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Ja sam pripoznao, da se njegov predlog prikazuje umjestnim; nego je materijalno nemoguće obaviti sve onako kako bi on htio. Zemaljski Odbor često se je obraćao na računarski odiel namjestništva, a da mu ovaj prikaže konačne bolničke račune pri svrhi svake godine, ali bi se odgovaralo da nisu gotovi; bez tih računa konačni račun ciele uprave nije podpun. On je spomenuo gospodu od računarskog odiela i rekao, da su to ljudi, koji su marljivi. Ja nisam porekao njima marljivost, nego sam rekao, da to uz nastojanje naše i marljivost našu i njihovu nije moguće, a o tome se može gosp. D.r Bajamonti kod istoga gosp. savjetnika sam obaviestiti, da je tako. A ako bi se računi donieli, pa nakoadno izpravljali, pošto nije točno, to bi donielo samo veću pometnju. Zato mislim da ostanemo pri tomu, da su stvari koje se prikazuju u Saboru točne i bistre.

Predsjednik. Želi li gosp. izviestitelj govoriti?

Duboković. Ništa, nego pristajem na razloge gosp. D.ra Klaića.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje predlog gosp. zast. D.ra Bajamontia, koji glasi: Da Sabor naloži zemaljskomu Odboru da dojdućeg zasjedanja prikaže pazbroje od godina 1888 i 1889.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog gosp. zast. D.ra Bajamonti-a, neka ustanu. (*Manjina*). Predlog ovaj nije primljen.

Prelazim na petu točku dnevnoga reda, koja glasi: Prvo čitanje zakonske osnove, kojom se preinačuje § 33 občinskog izbornog pravilnika.

Izviestitelj Zemaljskoga Odbora g. zast. Vranković, molim da čita izvješće.

Vranković (*čita. V.i Prilog 9 na str. 201*). Pošto se ovdje, kako je visoki Sabor čuo, neradi negoli o promieni stilizacije, a zakon je ovaj već bio glasovan lanjske godine, stoga bi ja predložio, da se odmah predje na drugo čitanje ove zakonske osnove.

Predsjednik. Izviestitelj Zemaljskoga Odbora častni zast. Vranković predlaže, da se odmah predje na drugo čitanje ove zakonske osnove.

Pitali tko rieč ob ovom formalnom predlogu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. Molim vas, sada je glasovanje o tom predlogu, da se predje na drugo čitanje. Ako ne razumjete, ja vam nisam kriv.

Ona Gospoda, koja pristaju na to, da se predje još danas na drugo čitanje ove zakonske osnove, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je ovaj primljen. Otvaram obću razpravu u drugom čitanju ove zakonske osnove.

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bajamonti imade rieč.

D.r Bajamonti. Il regolamento comunale, alla cui compilazione io pure ho avuto la compiacenza di prender parte, non è certo opera perfetta; eppure è deplorevole a vedere che con ogni nuova modificazione, con ogni nuova novella aggiuntavi, esso vada peggiorando. Nelle passate elezioni della nostra provincia troppe furono le mistificazioni e le alterazioni delle liste elettorali e dei pubblici documenti, le quali sollevarono un'eco dolorosa da per tutto, perchè alla modificazione del § 33 non si abbia a procedere colla massima prudenza. Io credo che la proposta riforma presentata alla discussione non convenga accettarla, perchè con questo mezzo andremmo snaturando sempre più le elezioni popolari. È certo che quando si tratta di elezioni pubbliche e particolarmente di elezioni comunali, entrambi i partiti organizzano un piano d'azione, stabiliscono le persone che abbiano ad essere accolte nella rappresentanza comunale e cento altre cose di simile genere. L'eliminazione di un corpo dall'elezione andrebbe cambiare la natura dell'elezione stessa, perchè può darsi che coloro che vengono prescelti alle rappresentanze, con questa riforma ne resterebbero esclusi. Pur troppo le divisioni si fanno realmento e l'elezioni non sono mai testimoni di stretta giustizia. Aggiungendo quindi nuova materia da cui possono sorgere atroci snaturamenti elettorali, si andrebbe incontro a nuovi guai. Quando si tratta di annullare un corpo elettorale, giustizia vuole che si annulli tutto l'operato elettorale. È perciò che combatto assolutamente l'accettazione della riforma del § 33. Mi raccomando alla ragionevolezza dell'Eccelsa Dieta e sono certo ch'essa lascierà primeggiare il pensiero di tutelare gl'interessi della popolazione e di soddisfare i postulati della giustizia e del diritto.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi?

D.r Ivčević. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Ivčević imade rieč.

D.r Ivčević. Lanjske godine, kad se je radilo ob ovoj zakonskoj osnovi, nitko nije ustao da ju pobija; dapače ju članovi ove vis. Kuće bez razlike stranaka odobravahu. To je najbolji dokaz da je ona odgovarala potrebi i pravici. Častni D.r Bajamonti našao je ipak da danas proti istoj podigne svoj glas. Nego, njegovi prigovori nisu temeljiti. — Veli on, da kad se uništuje izbor jednog izbornog tiela, pravica zahtjeva i uništenje izbora ostalih izbornih tielova. — Moji su nazori o pravici sasvim različiti od onih častnoga D.ra Bajamontia, jer po mom mnenju, pravica iziskuje da se samo sbog uništenja izbora jednog izbornog tiela, pri kome je nezakonitosti počinjeno, neuništuju i izbori ostalih tielova, koji su se redovito obavili. Obće je to i nepreporno načelo u svim postupcima, ma bilo gradjanskim ili administrativnim, da se uništenje prieporno kojeg uredovnoga postupanja nesmije protegnuti više nego li ništovni uzroci, to jest sbivše se mane to zahtjevaju; da t. j., uništiti se ima samo ono što ništovni uzroci obuhvaćaju, dočim se ima sačuvati ono što je po zakonu obavljeno; a na to baš smjera predložena osnova. Veli častni D.r Bajamonti, da kad bi se uništio izbor samo jednog izbornog tiela, mogle bi izostati iz obćinskog zastupstva one osobe čije imenovanje

birači su možda više želili. Nego uništenje jednog izbora često znači da stranka, koja je u istome pobiedila, slabija je tu nego u kome drugome izborništvu; a izkustvo nas uči, da stranke kandidiraju u izborništvima, u kojima su jače, one predloženike, čije prisustvo u občinskome vieću više ciene. — S druge strane, kad se stalno zna da uništenje izbora jednoga tiela nenosi sobom i uništenje izbora ostalih tielova pri kojima nije se sbilo nepravilnosti, nitko se nemože tužiti da mu je nepravica učinjena. Svi su dužni poznavati zakon, pa nek se po istome ravnaju. Uništenje po zakonu obavljenih izbora samo zato što se je uništio izbor jednog tiela, koje je prije glasovalo, osim što pravici neodgovara, izlaga bez uzroka narod svim komešanjim, danguham i troškovim koji su skopčani sa izborim; pa toj neprilici mi hoćemo da stanemo na put predloženom osnovom; ovo nastajanje odgovara našoj zakonopavnoj dužnosti. — Ima preko 20 godinâ da obstoji občinski izborni red, a uvjek je praksa priznavala da se izbori i dielom mogu uništiti. Nazad dvie ili tri godine upravni vrhovni Sud u Beču izrekao je, da netom se uništi izbor jednog tiela imadu se uništiti i izbori onih tielova koja su kasnije glasovala. — Toj neprilici hoće da doskoći predložena osnova, a i ministarstvo je pristalo na nazore iz kojih je potekla i priznalo da je sasvim opravdana.

Preporučujem dakle Visokoj Kući da ju izvoli glasovati.

Predsjednik. Pitali tko rieč?

D.r Žmirić. Domando la parola.

Predsjednik. G. zast. D.r Žmirić imade rieč.

D.r Žmirić. Sono moltissimi anni che rimango lontaao dalla vita della politica militante, però nel silenzio del mio studio seguo sempre con amore tutte le emanazioni dell'Eccelsa Dieta e della Giunta, e tutte quelle delle altre Autorità, che in generale esercitano un'influenza più o meno benefica sui destini del paese.

In questo studio silenzioso della mia cameretta, mi è parso di travedere, che la rappresentanza provinciale tiene di mira specialmente due oggetti, disparati fra loro, vale a dire, l'azione dei Comuni e l'azione dei maestri popolari.

Se non m'inganno, moltissima parte delle leggi emanate o date dalla rappresentanza provinciale si riferisce od ai diritti dei maestri popolari o alle Comuni. Dei diritti dei maestri popolari si parla con tanta frequenza, con tanta instancabilità in tutte le leggi ed ordinanze, che parrebbe precisamente, che più vi si occupi dei maestri che degli scolari. Tutta l'immensa schiera dei funzionari dello stato ha essa pure dei diritti, eppure poco il numero dei casi in cui espressamente si parli dei diritti dei pubblici funzionari, mentre di quelli dei maestri, che sono anch'essi pubblici funzionari, si parla sempre.

Riguardo alle leggi comunali riscontro lo stesso fatto. Il regolamento comunale, le leggi affini e così anche il regolamento più antico basato sul principio del potere legislativo, non bastarono, ma vi si aggiunse un'infinità di novelle posteriori. Io non entrerò nella questione promossa dall'onor. d.r Bajamonti, ma osserverò unicamente che nè il Codice Civile, il quale esercita tanta influenza in tutte le relazioni della società civile, nè le leggi penali, principali, generali o particolari, subirono tanto mutamento e tante trasformazioni, quante ne subirono le leggi relativi alle comuni.

Signori, voi conoscete il detto della sapienza romana: *plurimae leges, pessima repubblica* e vi sarà pur noto l'esempio dell'Inghilterra, la quale da secoli si costruì quella preziosa piramide, come essa chiama la propria legislazione. Ebbene, l'Inghilterra, prima di modificare una sola pietruzza della sua piramide, ci pensa non uno, nè due, nè tre anni, ma cento e più. Ecco

perchè presi la parola in aggiunta ed in sussidio delle cose dette dall' onor. d.r Bajamonti.

Buzolić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Buzolić imade rieč.

Buzolić. Visoki Sabore! Iza onoga što je častni zastupnik D.r Ivčević rekao u odgovoru na primjetbe častnog zast. D.ra Bajamonti-a, imalo bi se sbilja malo što reći, dapače ništa. Tako je izcrpivo on pobio sve ono, što je protiva predlogu častni D.r Bajamonti govorio. Ipak budi mi dozvoljeno da nešto rečem, da pod drugim oblikom ponovim ono što je rekao častni zast. D.r Ivčević, da bi mi se smiešno vidilo, kao što bi se vidilo smiešno svakomu od nas, da bi se zato, što jedan dio boluje s kakvog nepravila i nereda, makar kakve boli moralne ili materijalne, cielo ustrojstvo imalo ukinuti. Kada bi me zabolio jedan prst, da bi trebalo svu ruku odsjeći! Ako je prst pokvaren, pogibeljno pokvaren na taj način, da ga treba odsjeći, nek se prst odsječe, ali ne ciela ruka. Ako mi se odsieče uho, mislim da nije pravo da mi se odsieče glava. Zašto cielo tielo izborno uništiti, sve tielo zato, što jedno ciglo izborno tielo imade u sebi manâ, koje zahtjevaju, da se to uništi? Meni se čini, da je to sasvim nerazložiti zahtjev. Ono što gosp. D.r Bajamonti navadja o neredu i o svakojakih mistifikacija, to su fraze stereotipne, što je u obće rečeno a nedokazuje ništa – „chi molto prova nulla prova". Nered se je dogadjao i dogadjati će se u svakom slučaju, ili se preinaka izvela ili se preinaka neizvela; jer to u naravi našoj ljudskoj leži. Ali mi je preći na ono što je častni D.r Žmirić malo prije naveo. On opaža nekom grozom, što se najviše, više nego ikakvimi drugimi stvarima i stališina, bavi visoki Sabor sa učiteljima i pravim učiteljâ. G. Žmirić nebi se čudio tomu, da bi on znao, kao što mislim da on može biti nezna, jer inače nebi razumio kako bi opravdao tu opazku, u kakvom su stanju bili učitelji namah iz početka glede plaća, koje su brali. Učitelji iz početka nisu imali nego 150-200 fiorina plaće. Poslje, dakako, moralo se je to promieniti, jer je življenje poskupilo, družtvene potrebe su parasle, kao u svakom sloju tako i u ovom od učiteljâ, pa je bilo pravedno i na učitelje misliti. Reći će g. Žmirić: A onda odredite jedan put za vavjek takove plaće učiteljima, da nebude nikada potrebe, da se na to povraća. Kamo sreće da se je to učinilo, i kamo sreće da se je to moglo učiniti! Učinilo se je ono, što se je moglo. Častni Žmirić mora da prizna, da se nije moglo od 150-200 fio. doći do 350, 450, 500 i 600 fior. Ta bi promjena iznenadila, i bila bi posve osjetljiva za pokrajinsku zakladu. Dakle ovdje se htjelo malo po malo uvadjati poboljšanja glede odnošajâ pučkih učiteljâ, da nebi pokrajinska blagajna toliko osjetila tu promjenu. Neka se častni Žmirić tome nečudi. To nebiva samo kod nas, već to biva i drugdi. Kada bi g. Žmirić stao po redu gledati druge sabore glede odnošajâ pučkih učiteljâ, našao bi, da se počamši od Češke, pak dolazeć, neću reći do Dalmacije, nego do Istre, mal da ne svake godine, što bar svake druge treće li godine, što god u tome smislu na bolje preinačuje prama okolnostim zemlje. Ako su se okolnosti zemlje tako promienile da njezino blagostanje raste, može se što god povisiti glede beriva učiteljâ, a kada toga nije, onda se dakako nemože.

Stoga mi se čini, da uporaba koju je častni Žmirić ovdje naveo, da nije na svom mjestu. Dapače mislim, da ne samo da se nije u tom pogledu mnogo učinilo, nego da će se mnogo što morati učiniti, da se zadovolji najelementarnijim potrebam učiteljâ, da mogu živiti, a ne gladovati.

Predsjednik. Oprostite, gospodine, jedan čas. Moram vas na to upozoriti, da se sada pretresa u obćoj razpravi § 33 izbornog pravilnika. Vi ste se odalečili od predmeta; naravski to su vam tomu povoda dale opazke učinjene po gosp. D.ru Žmiriću, koji se je takodjer odalečio bio od predmeta. Ja bi vas molio, da se u ovoj obćoj razpravi

ograničite na predmet; jer ako vi nuzgred napominjate nešto što nespada na predmet, to će opet drugi nadovezati, i tako se neće razprava nikada svršiti. Molim vas dakle, da se ograničite na § 33. izbornog pravilnika, koji je na dnevnom redu.

Buzolić. Ja ću rado poslušati gosp. Predsjednika i dodati samo to, da kada bi bio g. Žmirić naveo primjera drugog stališa, kada bi učitelji imali plaće kao što drugi činovnici, sasvime bi se šnjime slagao. Ali pošto mi g. Predsjednik neda dalje o tom govoriti, to mi je reći o občinam, da i glede obćinâ treba mnogo promjenâ. To se zna, i nije se niti čuditi tomu. Odkada smo mi na život ustavni stupili, gospodine Žmiriću, nije se čuditi, da je u ovo malo godina mnogo pokuša izvedeno u občinami, u uporavljanju zakona i upravi obćinâ, i da se je mnogo puta pokazala nužda i potreba, da se štogod preinači, jer je to zavod sasvim novi, koji se ima kao i kod drugih zavodâ usavršiti. Pače je i potreba da se usavrši, ako se čestokrat pokaže, da je tomu potreba i nužda. Ovdje se sbilja vidi, da je to preinačenje nuždno i potrebno, usljed obrazloženja što se je navelo za tu zakonsku osnovu. Navele su se ne moguće nego faktične zloporabe, kojim zloporabam mislilo se je najbolje predusresti, kada bi se ta predložena preinaka primila.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi?

D.r Žmirić. Domando la parola. (*Diže se i Vukotić*).

Predsjednik. Rieč imade gosp. zast. D.r Žmirić, a iza njega govoriti će gosp. zast. Vukotić.

D.r Žmirić. Ringrazio l'on. Buzolić della lezione che mi ha dato sulle condizioni meno favorevoli dei maestri popolari. Iddio lo sa se presi la parola per peggiorare il loro stato! Ho anch' io un figlio, che se non appartiene alle scuole popolari, appartiene alle scuole medie, il che torna per noi quasi la stessa cosa.

Ho accennato a quei due fatti per dimostrare l'esuberanza delle leggi che si pubblicarono in riguardo a questi due argomenti, dei maestri popolari e delle comuni, e niente di più. Del resto osserverò all'on. Buzolić, rispetto alla riforma della legge comunale, che sono quasi ormai trent'anni dacchè la medesima fu istituita, quindi nel decorso di trent'anni si poterono riparare questi diffetti di legge e non provocare dei miglioramenti e delle modificazioni, dopo che la legge fu emanata sopra basi inconcusse del potere legislativo. D'altronde si accerti l'on. Buzolić che le leggi penali e civili sono leggi antiche, bene precisate e che hanno fondamenta molto più salde delle nuove. Ma bisogna pur ammettere anche la differenza dei tempi.

In antico le leggi non erano improntate dal reggime costituzionale, ma dal reggime assoluto: il progresso si è fatto anche quì e si può stabilire la presunzione che la legge comunale del 1864 sia buona, perchè fu dettata sotto l'influenza dei principi corrispondenti ai nuovi tempi. Sia detto fra parentesi, anch'io vi concorsi in piccola parte, perchè la commissione governativa, di cui ebbi l'onore d'essere membro, presentò il progetto di legge. Essendo dunque state emanate tali leggi comunali sotto l'influenza dei nuovi principi, si devono presumere improntate di maggior libertà e giustizia.

Predsjednik. G. zast. Vukotić imade rieč u obćoj razpravi.

Vukotić. Na prvi prigovor častnog Žmirića, odnosno obćinske uprave i pučkih učiteljâ, kojimi se bavi visoki Sabor kao o poslu svog djelokruga, mislio sam odgovoriti obširno. Ali pošto je on u svojem drugom govoru priznao, da nije htjeo reći proti obćinskoj upravi i proti pučkim učiteljima, ograničiti ću se na toliko, da kažem, da podpuno pravo ima Sabor, da se stara za pučku

prosvjetu; jer od pučkoga uč teljstva zavisi narodna prosvjeta, koja nam svima ima ležati na srdcu. Sto se tiče materijalnoga poboljšanja naroda, zato su na najprvo mjesto obćine pozvane. Dobro uredjene obćine najviše će doprinieti u materijalnome pogledu onoga naroda, u kojemu se nalaze. Dakle ne samo što je zemaljskoga Odbora dužnost preinačiti koji paragraf obćinskog pravilnika kada uvidi potrebu, dapače je moja želja, da se obćinski i izborni pravilnici u cielini pregledaju, i da se sve mane koje su se do sada opazile u njem poprave. Meni je poznato kao obćinskom tajniku, koji sam se njekoliko vriemena bavio obćinskimi poslovima, da će se u našem izbornom pravilniku naći mnogo mana, koje bi trebalo popraviti. Stoga, što se tiče promiene § 33. Izbornog pravilnika, ja podpuno pristajem na tu promjenu sa dotičnom zakonskom osnovom, koju je zemaljski Odbor podnio, i tako divno g. zast. Ivčević obrazložio. Ja ću za preinaku glasovati.

P r e d s j e d n i k. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi?

V i d o v i ć. Domando la parola.

P r e d s j e d n i k. G. zast. Vidović imade rieč.

V i d o v i ć. Sono d' accordo sulla necessità di modificare il § 33 del regolamento comunale, per la semplice ragione che esso ha dato adito a decisioni contraddicenti fra di loro e perchè è meglio una legge cattiva che una legge di dubbia interpretazione; in secondo luogo perchè esso ha dato adito ad abusi sempre biasimevoli. Non sono però d' accordo nel senso della modificazione proposta. Io ritengo che il consiglio municipale sia un ente solo, costituisce un ente unico; sarei d' avviso che qualora riuscisse nulla l' elezione in un corpo elettorale, debba esser modificato tutto l' operato elettorale. Egualmente sarei dell' opinione dell' on. Vukotić sulla necessità di rivedere l' intero nostro regolamento comunale, in cui vi sono tante appendici e tante addizioni, le quali non solo hanno modificato ma snaturato la sua primitiva stilizazzione. Non intendo con ciò di dire che le successive modificazioni siano cattive, ma ritengo che si dovrebbe porre riparo raccogliendole in una legge sola, riveduta accuratamente.

P r e d s j e d n i k. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi?

D.r B a j a m o n t i. Domando la parola.

P r e d s j e d n i k. G. zast. D.r Bajamonti imade rieč.

D.r B a j a m o n t i. Mi dispiace di non aver potuto tener dietro alle osservazioni fatte dall' on. Ivčević, tuttavia risponderò ad alcune che mi fu dato di rilevare. Io pure riconosco, che nella passata sessione è stato pertrattato questo argomento e che la Dieta avea preso il suo conchiuso nel senso di riformare il § 33. Però credo che quand' anche fosse la stessa Dieta, essa sarebbe in grado di respingere il proprio deliberato; oggi poi si tratta di una nuova Dieta, la quale nel prendere un determinato conchiuso, può partire da propri criteri. Io so che il movimento della popolazione in Dalmazia, nei momenti delle elezioni, è dispendioso, e che per molte ragioni quindi si dovrebbe sconsigliare la ripetizione della votazione. Ma so anche che le occasioni di delinquere furono frequenti e che l' appetito vien mangiando. I mezzi di frode su questo campo furono tanti, che sarebbe gravissimo errore, l' aggiungerne di più, per cui io credo che quanto più si va per la via, in cui si rende facile lo scioglimento d' un corpo elettorale e del comune, tanto più se ne approfitterebbe per conseguire scopi illeciti. Il regolamento comunale ha assolutamente bisogno di una revisione generale, e non c' è motivo di peggiorarlo ogni momento, informandolo alle esigenze sempre crescenti di un partito. Io ho dovuto constatare che tutte le modificazioni nel regolamento comunale furono sempre provocate dai bisogni degli avversari. A Spalato, mi ricordo che nel

1882, per far riuscire l' elezione di Spalato si è dovuto votare una legge a tamburo battente, relativa alle commissioni. Io sono convinto che la legge comunale è stata snaturata e che perciò deve essere redintegrata; ma ciò deve farsi con calma e pacatezza. Un giorno certamente essa dovrà essere mutata, perchè il procedere per via di abusi mi sembra certo non sia un sistema plausibile. Invece di migliorare la popolazione, le elezioni vanno diventando sempre più inopportune, perchè fomentano l' agitazione. Le elezioni esigono molte cautele, molti riguardi, molta giustizia; credo che non si sarà fatto mai abbastanza, quando si avrà circondato l' azione delle elezioni di tutte le possibili e maggiori cure. Se ci trovassimo in tempi ordinari ed in una posizione affatto normale, io credo che l' annullare un corpo elettorale e il rifare la votazione non porterebbe seco gran male, perchè gli elettori potrebbero ripresentare gli uomini di loro fiducia. Ma invece nelle attuali condizioni, coll' offrire occasione di ripetere l' elezioni, esse subiscono ulteriori mistificazioni e snaturamenti, la qual cosa credo non sia da parte nostra saggio consiglio. Spalato, abituata a vedere mistificazioni d' ogni sorte, convien dire il vero, nelle ultime elezioni non ebbe a subire delle illegalità; ma invece Cattaro, Ragusa, Sebenico hanno dato prova che non é cessato questo sistema. Quindi da parte nostra e di tutti gli onesti, si dovrebbe evitare che si ripetano questi fatti deplorevoli. La modificazione della legge comunale nel senso proposto offrirebbe occasione a procedere a nuovi sopprusi, a nuove ingiustizie.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi?

D.r Ivčević. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. D.r Ivčević imade rieč.

D.r Ivčević. Počet ću sa zadnjim besjedam častnoga D.ra Bajamontia. On je izjavio da je u normalnim okolovštinam dosta uništiti izbor samo onoga tiela pri komu se je nezakonitosti sbilo. Tim je on priznao da je jezgra osnove sasvim zdrava. — Proti tvrdnji kao da bismo se mi nahodili u kakvim revolucionarnim okolovštinam, ja prosvjedujem, niti bi na isto itko mogao pristati. Ako pak sadašnje okolovštine nisu častnomu Bajamontiu po volji, to je druga stvar. — Naglasio je jošte D.r Bajamonti, da bi se onom osnovom pružila ruka novim mistifikacijam. — Ako je osnova na pravom temelju, kako isti D.r Bajamonti sada priznaje, neznam kako bi ona mogla dati povoda mistifikacijam, o kojima on uvjek govori. Ako se mistifikacijâ dogadja pri izborim, veće će ih se sbiti kad će se obavljati više izborâ, te bi on morao glasovati za osnovu, koja smjera na to da se izbori neuzmnožavaju bez uzroka. Nije točno što se je s one strane Kuće navelo, naime, da smo toliko promjenâ učinili u obćinskom zakonu, o komu se ovdje i neradi, već o izbornom obćinskom redu. — Kroz toliko godina same su se tri promjene učininile: jedna o nekim propisim manje zamašitosti; druga kojom se je uredila izložba izbornih imenika a ujedno i utok proti istim; a treća u pogledu izbornih povjerenstva. — Podali smo svakomu tielu svoju komesiju, pošto je to pravica zahtjevala, a i vrieme je bilo, da se u ovom smislu zakon preinači, jer ako su sva tiela ravnopravna, svako imade i pravo da bira svoju komisiju. Nismo tim namjeravali da štogod strančarskoga stvorimo, već da spasimo izbore od samovoljâ, koje su se dogadjale kad je samo jedno povjerenstvo upravljalo svi izborimi, kô što se to n. p. dogadjalo u Trogiru i u Splitu. Častni D.r Žmirić naveo je proti osnovi izreku: *plurimae leges, pessima respublica.* — Nu ako je to istinito, zakoni, koji su hrdjavi jali sa svoga sadržaja, jali sa načina kojim su uporavljeni, sačinjavat će još goru respubliku. Ali napokon ovdje se neradi o novom zakonu niti o preinaci obstojećega, već samo o utvrdi onog načela, koje je jur izjavljeno u sadašnjemu

§ 33 izbornog reda, koje se je uporavljalo sve dok je tunomadne vrhovni sud stao u nj dirati. A isti vrhovni sud nije uvjek jednako sudio. Iz početka je odobravao uporabu zakona, kakvu hoće da zajamči naša osnova. Navesti ću jedan primjer. Vrhovni upravni sud uništio je jedan izbor trećega tiela u Prgometu od Trogira, koji je bio obavljen god. 1879, jer da je glasovanje sliedilo i poslje zahoda sunca, ali istodobno je odbilo utok proti izborim II.a i I.a tiela istoga odsjeka.

Onda dakle ništavnost izbora jednog tiela nije nosila sobom uništenje izbora tielova, koja su kasnije stupila na glasovanje. — Nasuprot god. 1886 isti upravni sud, uništiv izbore drugog tiela u Trogiru, izjavio je, da tim ostaju uništeni i izbori prvog tiela kao posljedica, kojoj netreba ni opravdanja. Osnova hoće da zajamči postojeće pravo i da doskoči ovoj nestalnosti u razsudam vrhovnog sudišta, te i upravnih vlasti, koje naravno sliede njegove stope, jer dočim se je do dvie godine natrag sudilo kô što po osnovi se ima suditi, sada vlada obratno načelo, a sutra bi mogla opet prevladati prijašnja praksa.

Ta neizvjestnost nesmije obstojati, kô što se nesmie izlagati narod uzaludnim izborim. Gosp. Žmiriću mi je opaziti, da primjer o Engležkoj nevriedi, jer baš nijedna država nema toliko zakonâ kao ona; a g. Bajamontiu, da ako je novi Sabor gospodar drugčije glasovati nego lanjski, to stoji uvjek, da njegovi prijatelji lani su pristajali na ovu osnovu, ter se po tomu vidi, da kad ju pobija, on nezastupa mnenje svoje stranke. — Gosp. Vidoviću opaziti mi je, da netom on priznaje da je načelo, na kom se naslanja osnova, pravo, nije dosliedno proti istoj glasovati.

Tvrdnja da obćina sačinjava zajedničku moralnu osobu, ter da kad se uništuje izbor jednog tiela, valja uništiti i izbor ostalih, vodila bi do toga, da ako bi se našao nevaljan izbor jednoga samoga viećnika, valjalo bi sve uništiti; a tko bi smio do ove skrajnosti poći? Sablazan se pobudjuje kad se u ovakovom pitanju vide razsude sasvim protivne jedna drugoj; kad ove godine u istim okolovštinam mora se ponoviti izbor jednoga samoga tiela, a sutra valja sve izbore ponoviti. Treba posredovati i onemogućiti ovu nepriliku. (*Dobro*)!

D.r Žmirić. Domando la parola per un fatto personale.

Predsjednik. Rieč imade g. zast. D.r Žmirić za lični čin.

D.r Žmirić. L'on. D.r Ivčević, se bene ho rilevato, ha messo in dubbio quel poco di studio che credo d'aver fatto sulla legislazione inglese. Risponderò brevemente. Ci sono di quelli, e sono in minor numero, che disapprovano la lentezza dell'Inghilterra nel modificare le proprie leggi. Io pure ammetto la veduta del D.r Ivčević, che sia meglio mutare di quello che mantenere una legge inapplicabile. Però è noto a chi vuole e a chi non vuole la ripugnanza che hanno gl'inglesi a cangiare alcunchè di quello che essi chiamano il loro tesoro, cioè la loro vecchia legislazione. Io ne ho studiato almeno tanto da poter offrire alcuni esempi i quali dimostrano il loro indirizzo di esser assai parchi nel modificare le proprie leggi. Se si affibiano questi tre esempi da cui si vedranno le dannose conseguenze a cui può spingere la rigida interpretazione della legge.

In Inghilterra, quando si tratta di falsificazione di documenti, vi è una prova assai facile. Si è dato il caso che un tale fu accusato di falsificazioni di cambiale.

Gli si osserva che la firma dell'accettante è falsa, perchè era morto il giorno prima della data apparente della cambiale stessa. L'accusato risponde: Ma come? Non vedete che la legge stessa sta tutta in mio favore?

Sta a vedere. Egli estrae dalla saccoccia la mano di un cadavere, le mette fra le dita una penna e con essa fa che la mano guidata da lui verghi la sottoscrizione del defunto. Dunque ecco provato che il defunto sottoscrisse la cambiale. La legge parla chiaro: chi falsifica di proprio pugno. Dunque io devo essere assolto.

Ecco a qual punto in Inghilterra si spingeva l'interpretazione materiale della legge. E tutto questo per contrarietà a mutare la benchè minima parte della sua legislazione.

Il secondo esempio è quello di un cassiere pubblico, il quale aveva asportato una quantità di denaro dalla cassa. Citato innanzi al giudice e rimproverato, egli confessa di aver preso il denaro. Ma la legge dice: chi porta seco fuori dell'ufficio il denaro pubblico è reo d'infedeltà. Or bene, egli soggiunse: Esaminate là quell'angolo della mia stanza e vi troverete nascosto il denaro. Dunque egli non lo ha portato fuori d'ufficio: dunque assolto. Il terzo caso è quello di un bigamo, di uno ch'era stato citato in giudizio pel delitto di bigamia. Ma io non sono mica bigamo, io sono trigamo. Chi contrae per due volte matrimonio è punito, ma chi lo fa per tre volte nò. Questo è unico, o signori, per dimostrare la tenacità degli Inglesi nel conservare le proprie leggi. Potrei addurre molti esempi di questo genere, ma spero che l'onorevole D.r Ivčević vorrà dispensarmene.

Predsjednik. Pitali tko rieč?

D.r Ivčević. Pitam rieč za lični čin.

Predsjednik. G. zast. D.r Ivčević imade rieč za lični čin.

D.r Ivčević. Ja nisam namjeravao reći, niti sam rekao, da častni zast. D.r Žmirić nije proućio engležke zakonike, i da je rekao izreku što bi učinilo sumnjati da on nije onaj čovjek učeni koji jest. Dapače ja sam uvjek štovao i štujem njegovo znanje. Ali ja sam rekao, da primjeri koje je naveo, nisu bili dobro navedeni. Što se tiče triu primjera, što je danas naveo da dokaže koli je težko zakonodavcu u Engležkoj mienjati zakone, ja ću reći, da će zakonodavci engležki promisliti, da je uporaba zakona, kako se sbila u onih slučajevih koje je napomenuo častni zast. Žmirić, tako nemoguća, da neće biti nuždno zakon promieniti; jer u istinu, ako se oni isti slučaji dogode, koje je napomenuo častni D.r Žmirić, neće se dogoditi, da bi se riešilo na onaj način, da bi engležki sudovi opetovali onakve osude.

Vukotić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Vukotić imade rieč.

Vukotić. S razloga, što je vrhovno sudište § 33 izbornog pravilnika u jednom slučaju na jedan način, u drugom na drugi sasvime protivni način uporavilo, ja nalazim, da je podpuno opravdana ova zakonska osnova, o kojoj se danas pretresa. Nego obzirom na to, o čemu sam i ja uvjeren, da u obćinskom pravilniku treba još i druge promjene učiniti, iznio bi ja visokomu Saboru na glasovanje jedan moj predlog u smislu, da se Zemaljski Odbor posebnom okružnicom obrati na sve obćine u Dalmaciji, a da one prama dobivenu izkustvu u praksi izraze svoje mnenje kakve bi se promiene imalo u pravilniku uvesti, i da iztaknu sve mane i praznine obstojećeg obćinskog pravilnika, i da se na podlogu tome sastavi osnova odnoseća se preinaci cielog obćinskog pravilnika.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Spalatin. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Spalatin imade rieč.

D.r Spalatin. Častni zast. D.r Bajamonti govorio je nešto o mistifikaciji u izborim občinskim Starog grada. Pošto sam zastupnik te občine, i bio sam imenovan kao občinski upravitelj, i pošto su od mene bile osnovane one imenice, dužnost mi je odgovoriti g. D.ru Bajâmontiu, da onom prigodom zadnjih obćinskih izbora u Staromgradu nije bilo nikakve mistifikacije, ni nepravilnosti; da je ovom prigodom bilo prikazano preko 250-300 utoka, da su ti utoci bili riešeni od Vlade, i da je uspieh izbora takav bio, da je sadašnje občinsko vieće odabrano sa dvie trećine većine u svakome tielu. Ako te listine nisu odgovarale možda nekim privatnim listinam, nisam kriv. To sam samo htio reći g. D.ru Bajamontiu, koji je možda drugačije o tome bio ubavvješten. Medjutim, pošto priznajem da je potrebita preinaka § 33 občinskog pravilnika, ja ću glasovati za ovu zakonsku osnovu.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

Fontana. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Fontana imade rieč.

Fontana. Gosp. zast. D.r Bajamonti govorio je, da je bilo pri izborim u Sibeniku mistifikacijâ i nezakonitosti. Neznam jeli htio reći pri izborim občinskim ili za Sabor. Ako je htio reći pri izborim občinskim, ja ću opaziti gosp. D.ru Bajamontiu, da toga svega što on kaže nije bilo u Šibeniku, dapače se od protivne stranke nije nitko ni prikazao na izbore, već je bilo iz narodne stranke složno izabrano 36 zastupnika. Što se paka tiče političkog izbora, opaziti mi je gosp. D.ru Bajamontiu: *quod gratis asseritur gratis negatur.* Ja bi se mogao tim opravdati. Ipak ću mu kazati, da su spisi izborni izloženi ovdje, da se može u svako doba osvjedočiti, da nije bio prikazan niti jedan utok protiva listini niti protiva izboru. Što se izbora zastupnika grada Šibenskog tiče, to od 821 birača prikazali su se na izbor 476, a od ovih 475 glasovaše za zastupnika viteza Šupuka. Držim dakle da i tu nije bilo nikakve nezakonitosti i mistifikacije.

Predsjednik. Molim gospodine, Vi ste se odalečili od predmeta. Nitko nije govorio o izborim Šibenskim, nego samo o občinam. Ja vas pozivljem na stvar.

Fontana. Ako sam sagriešio u tome, oprostite, ja sam svršio.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Cingria. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Cingria imade rieč.

D.r Cingria. Nisam ni najmanju namjeru imao uzeti rieč u ovoj razpravi, baš sve do posljednjeg časa. Vidim, da je dalo povoda nekoj gospodi drugovom, da na neki način prosvjeduju proti riečima častnog D.ra Bajamonti-a. Govoreći on o nekimi mistifikacijami, kako mu je to već običaj govoriti, nigdje fakta nenavodi. Tako se može govoriti što se hoće; ali treba dokazati ono što se iznosi, jer to drugčije nije nego obična lakrdija, na koju se je sviet naučio. *(Dobro)*. On je izmedju drugih mjesta koje je imenovao, imenovao i Dubrovnik, i rekao, da se je za občinskih izborâ u Dubrovniku dogodilo mistifikacijâ. Imam častnom D.ru Bajamontiu na to odvratiti, da nije bio dobro o tome ubavješten, i to je neistinito; jer u Dubrovniku kod izbora občinskih nije bilo nikakve mistifikacije niti nezakonitosti. U Dubrovniku, kada su občinski izbori bili, dogodilo se je, da je izbor drugoga tiela bio uništen; ali poslje toga uništenja pri novim izborim opet su oni isti ljudi izpali koji su bili i prvi put. — To sam imao reći g. D.ru Bajamontiu, kojega rieči ja neodobravam.

D.r Bajamonti. Domando la parola per un fatto personale.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bajamonti imade rieč za lični čin.

D.r Bajamonti. L' onorevole Cingria si è scagliato contro di me per aver dette delle frasi di recriminazione contro la compilazione e l' adulterazione delle liste elettorali fatte in quest' ultimo anno a Ragusa. Egli mi ha rimproverato, perchè non citava fatti concreti, ma parlava in generale. I fatti elettorali sono troppo noti, o Signori! Nel collegio dei maggiori censiti di Ragusa.... (*U sabornici uzrujanost*).

Predsjednik. (*Zvoni*). Molim vas, da govorite o ličnom činu a ne o izborim.

(*Buka na triemovim. — Glasovi: Neka govori! Pustite ga!*)

D.r Bajamonti. Si tratta di provare che non ho detto il falso e che non parlava in generale, ma mi basava a fatti. Il Barone Gondola ed il signor Avoscani, essendo stati esclusi dalla lista dei maggiori censiti, hanno portato reclamo per esservi inseriti. Il Capitano distrettuale di Ragusa difatti accoglieva il loro reclamo. Quando viene il momento della votazione, i loro nomi non si veggono: erano spariti! Eppure non può supporsi che fossero stati esclusi in seguito al ricorso alla Luogotenenza, perchè il Capitanato distrettuale decide sempre in ultima istanza, e vi so dire che ricorsi spediti da Spalato furono respinti per questo motivo.

Del resto, ciò che disse l' onorevole D.r Podić sull' elaborato elettorale di alcuni foresi, prova evidentemente che le mie asserzioni non sono gettate con leggerezza, ma sono appoggiate a fatti reali, che mostrano le falsificazioni d' ogni genere che furono commesse.

(*Na triemovim psikanje i odobravanje*).

D.r Cingria. Ja pitam rieč.

Predsjednik. (*Gledajuć na triemove*). Opominjem slušaoce galerije, da ću ju galerije na prvi znak povladjivanja ili što drugoga dati izprazniti. — Ona tri četiri na uglu neka budu odalečeni odmah (*Odalečeni su*).

Rieč imade g. zast. D.r Cingria.

D.r Cingria. Najprije ću opaziti, da mi je već malo prije častni Predsjednik, nekako upadajuć u rieči mog prijatelja čast. Fontana, zabranio da ulazim i govorim o izborim političkim, koji su se u ovo posljednje doba obavili; ali ipak do prigode, ako bude potreba, govoriti ću. Nego pošto je iznio častni zast. D.r Bajamonti jedan konkretni slučaj, ja ću mu odgovoriti, da sam o tome obavješten. Pak znateli kako stvar stoji? Stvar se ima ovako. U izbornu listinu veleporeznika u Dubrovniku bila su umetnuta dva izbornika; misliti će tko, na temelju obstojećeg zakona; ali ne, nego na temelju zakona koji nestoji, dapače jednog zakona, koji je vidio svjetlo 7 godina poslje nego je bio naš zemaljski red proglašen; dakle na temelju jednog zakona, na koji zemaljski naš red nije mogao smjerati nikako kada je izišao; na temelju jednog zakona, radi kojeg bi bilo potrebno, da se, gospodo, zakon uvede, ako bi se tim izbornicim htjelo dati kakvo pravo; jer ti izbornici nisu imali nikakvih nepokretninâ, niti ikakve obrtnosti u obćini, radi česa bi što plaćali bili, a ovo su poglavita dva uvjeta na koja se osvrće naš zakon, i radi kojih može se uvršten biti u listinu izbornu. — Ta dva izbornika imala su jedino državnih obveznica, i na temelju toga rekli su u njihovom utoku (mislim da je bilo tako rečeno): Mi plaćamo propisanih 100 fior. koji su potrebni za biti uvršten u listinu veleporeznika, zato pitamo, da nam se dade pravo glasa. Kapetanat Dubrovački, postupajuć oštro, našao je da imadu razloga, i doznalo se po privatnim viestim, da su ta dva uvrštena u listinu veleporeznika. Protiva tome uložen je bio utok na Namjestništvo, a ovo je,

uvaživši razloge utoka, naredilo Kapetanatu Dubrovačkom, da izbriše ta dva izbornika iz listine veloporeznika Dubrovačkih. Što takova nije se smjelo dopustiti; jer kada bi se to dopustilo, da naime svaki posjednik državnih obveznica, može biti birač, i da je svakomu posjedniku tih obveznica dosta, da bude birač, pokazati te obveznice i reći: Ja plaćam onoliko koliko je potrebno, — značilo bi po mojem mnenju, da bi se dogodio preokret u cielom našem pokrajinskom izbornom zakonu, i vidili bi birače njeke u zadnje doba izbora, od kojih niti sanjali nismo. Ne samo to, nego bi se dogodile i zloporabâ; jer bi onaj koji ima više državnih papira mogao te papire porazdieliti medju različite birače, već prama potrebitoj svoti za biranje, pak bi posli kada bi se izbor svršio opet birači te obveznice, koje su na njihovo ime metnute, povratili. U slučaju dakle navedenom po g. D.ru Bajamontiu nije bila nikakva mistifikacija, — ni zloporaba. Da dodjem konačno na ono što sam malo prije rekao, da častni D.r Bajamonti svaki čas govori o tizijeh mistifikacija i kada dodjemo na konkretne čine neima nego praznih rieči. (*Odobravanje*).

Predsjednik. Ima rieč častni savjetnik Namjestništva Truxa.

Vladin povjerenik Truxa. Alle osservazioni fatte dall' onorevole signor deputato d.r Bajamonti, circa la cancellazione di due ditte dalla lista elettorale dei maggiori censiti del preestito circolo di Ragusa, sono in grado di rispondere quanto segue. Giusta il § 23 del Reg. elett. prov., il capitano circolare (ora distrettuale) decide sui reclami contro la lista elettorale dei maggiori censiti, ed al medesimo spetta pure il diritto di rettificare d' ufficio, fino al giorno dell' elezione, la lista stessa.

Nel caso concreto il Capitano distrettuale di Ragusa aveva accolti i reclami di due ditte, computando loro — oltre alle imposte dirette, loro prescritte in misura inferiore a f. 100, — anche la trattenuta del 16 per cento sui censi di obbligazioni di Stato.

Frattanto pervenne alla Luogotenenza un controreclamo di altro maggiore censita, il quale reclamo — ed in ciò devo rettificare l' asserzione dell' on. dr. Cingria — venne dalla Luogotenenza rimesso al Capitanato distrettuale, perchè funga il suo ufficio, in base al § 23 Reg. el. prov., e le fondate deduzioni di tale reclamo indussero il Capitano stesso a decampare dalla primiera sua interpretazione di legge. Considerando, cioè, che la trattenuta in parola non potrebbe parificarsi ad una personale prescrizione d' imposta diretta a sensi del § 9 del Reg. elett. prov., il Capitano distrettuale, valendosi del diritto spettantegli in base al succitato § 23, trovò di rettificare d' ufficio la lista elettorale, non comprendendo cioè le due ditte di cui trattasi, nella lista rettificata.

Tale competente deciso del Capitano distrettuale era definitivo per l' elezione in corso, salvo naturalmente l' eventuale gravame al Tribunale dell' Impero.

Osservo infine, che l' Ecc. Ministero dell' interno, al quale, in seguito ad un gravame, erano stati rassegnati per ispezione gli atti, ebbe con dispaccio 18 luglio a. c. N. 3124 a prendere semplicemente a notizia, senz' alcuna osservazione, la cancellazione delle più mentovate due ditte dalla lista dei maggiori censiti del circolo di Ragusa.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena. Želi li g. izvjestitelj Zemaljskoga Odbora govoriti?

Vranković. Nakon izcrpivih primjetba D.ra Ivčevića malo bih što imao nadodati. Preporučujem opazku D.ra Ivčevića, koji je rekao, da se uprav ovom preinakom idje za tim, da se zaprieči izborno komešanje. Što se paka tiče opazke g. D.ra Žmirića glede škola, reći mi je, da je naravno,

što se više bavimo školam i občinam, jer to spada u glavni djelokrug Sabora. Što se tiče preinake pravilnika, to su te preinake potekle sa protivne strane; nastojanje da se uvedu preinake, dokazalo bi, da se pomnjivo prati razvitak samostalnih ustanova. U tom bi sliedili primjer Rimljanâ i Englezâ, koji po potrebi mienjali su i uvadjali zakone. — Gosp. zast. Vukotiću opaziti mi je, da je Zemaljski Odbor, ima tomu vremena, uputio okružnicu na razne občine, da iztaknu sve mane, nedostatnosti i praznine obstojećeg občinskog pravilnika, i da Odbor već ima dovoljno tog materijala. Stoga preporučujem, da se glasuje za preinačeni § 33, i da se predje na posebnu razpravu.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na to, da se predje na posebnu razpravu ove zakonske osnove onako, kako je predložena po Zemaljskom Odboru, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na posebnu razpravu ove zakonske osnove. — Cl. I.

Vranković (*čita čl. I.*).

Predsjednik. Pitali tko rieč o čl. I. ? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju čl. I. onako kako je bio sada pročitan, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. — Cl. II.

Vranković (*čita čl. II.*).

Predsjednik. Pitali tko rieč o čl. II. ? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju čl. II. onako, kako je bio sada pročitan, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. — Naslov i uvod.

Vranković (*čita naslov i uvod*).

Predsjednik. Pitali tko rieč o naslovu i uvodu ove zakonske osnove? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koji primaju naslov i uvod ove zakonske osnove onako, kako je to bilo sada pročitano, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Vranković. Predlažem, da se odmah predje na treće čitanje.

Predsjednik. Premda je sada ova zakonska osnova bila primljena u drugom čitanju bez ikakvih preinakâ, ipak na predlog gosp. izviestitelja Zemaljskoga Odbora mi je samo to opaziti, da pošto je danas već učinjena iznimka za drugo čitanje ove zakonske osnove, mislim, da se u smislu našeg saborskog poslovnika nebi moglo preći danas na treće čitanje; ipak ću to svakako staviti kao prvi predmet dnevnoga reda dojduće sjednice.

D.r Klaić. Ja mislim da se može odmah preći na treće čitanje, jer nije bilo nikakve preinake, i pošto je stavio g. Vranković jedan konkretni predlog zato.

Predsjednik. Ja nemam ništa protiva tomu, ako vis. Sabor neima prigovora, i to baš zato, što nebi učinjena ni najmanja preinaka.

Ona Gospoda, koja pristaju na predlog g. zast. izviestitelja zem. Odbora Vrankovića, da se odmah predje na treće čitanje, ove zakonske osnove, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ona Gospoda, koja primaju ovu zakonsku osnovu u trećem čitanju onako, kako je bila glasovana i primljena u drugom čitanju, neka ustanu. (*Većina*). Ova je zakonska osnova primljena i u trećem čitanju.

Imali bi predlog gosp. zast. Vukotića, koji glasi: Neka Visoki Sabor izvoli zaključiti, da se Zemaljski Odbor obrati posebnom okružnicom na sve občine u Dalmaciji, a da one po dobivenu izkustvu, iztaknu sve mane i praznine obstojećeg občinskog zakonika, i da se na podlogu

toga sastavi osnova, odnoseća se preinaci cielog općinskog zakonika.

Najprvo molim onu gospodu, koja podupiru ovaj predlog g. zast. Vukotića, neka ustanu. (*Ustaje dovoljan broj*). Ovaj je predlog dovoljno poduprt, i staviti ću na glasovanje ovaj predlog, koji sam sada pročitao.

Ona Gospoda, koja primaju predlog g. zast. Vukotića, koji je dovoljno poduprt, i sada pročitan bio, neka ustanu. (*Manjina*). Predlog ovaj nije primljen.

Prelazim na šestu točku dnevnoga reda, koja glasi: Izvješće Zemaljskog Odbora, kojim predlaže da se dozvoli općini Šibenskoj godišnja svota od 300 fior. za vodu potrebitu bolnici i ludnici u Šibeniku.

Izviestitelj zemaljskog Odbora g. zast. D.r Klaić, molim da čita izvješće.

D.r Klaić (*čita*):

Br. 2958.

Visoki Sabore,

Pogodbom 8 ožujka 1881, Općina Šibenska bila se je obvezala davati svedjer Pokrajinskoj Bolnici i Ludnici, sagradjenim u onom mjestu, potrebitu vodu, uz nagradu od fior. 1120:90 za uspostavljenje potrebitih ciev i na licu mjesta.

Nego, uz najbolje naklonosti, nije Općini mogućno bilo odazvati se svojoj obvezi, usljed pogodbe postojeće medju njome i Ravnateljstvom Željeznice. Po uvjetim onda utanačenim oskudicom vode trpila je ne samo Bolnica, nego i sami grad Šibenik, tako da je Općina prisiljena bila ponoviti je, i uz veliki trošak na se uzeti upravu strojeva postavljenih na Krki.

Čim su se glede nove pogodbe dogovori vodili, Bolnica radi manjka vode, ne samo da je izložena bila mnogim neprilikam, nego se je i za nabavu mnogih troškova primila, tako da je Odbor bio predložio svojim dopisom 4 rujna 1886 Br. 4048 Ravnateljstvu Državnih željeznica godišnju nagradu od fio. 600, kad bi pristalo, da se ciev, što je vodu nosila u Bolnicu, prisajedini onoj, što ju je vodila na željezničku postaju.

Kad je novu pogodbu sa Upravom Željezničkom Općina sklopila, obratila se je Odboru, tražeć pripomoć od fior. 600 godišnjih od Zemaljske Zaklade. Ovo je pitanje opravdala velikim troškom, što je prisiljena bila uzeti na se, te koji premašuje 2000 forinti.

Obzirom na ovu okolnost, i na druge, da se nabava vode kod Bolnice plaća, kao što je i pravo, i u Splitu i u Dubrovniku, Odbor je Zemaljski odlučio udieliti Općini Šibenskoj u to ime godišnju podporu od fior. 300. Nego uz uvjete postojeće po gorepomenutoj pogodbi 8 ožujka 1881, po kojoj Pokrajinska Zaklada bila bi stekla pravo da joj se mukte dade voda potrebita za Bolnicu, doznačio je za tekuću godinu podporu od fior. 300 privremeno, i pridržao se je zapitati dozvolu kod Visokog Sabora za dalje udieljivanje te podpore.

Ima dakle čast predložiti Visokome Saboru, da obzirom na stvari navedene izvoli uoblastiti Odbor na udieljivanje godišnje podpore od fior. 300 Općini Šibenskoj za vodu potrebitu pokrajinskoj Bolnici i Ludnici u onome mjestu.

Zadar, 28 decembra 1888.

Za predsjednika
Vranković.

Izviestitelj
Klaić.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob ovom predmetu. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Molim gosp. izviestitelja da čita dotični predlog.

D.r Klaić (*čita predlog*).

Predsjednik. Stavljam na glasovanje predlog, koji je sada pročitan bio.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog Zemaljskog Odbora, onako kako je sada pročitan bio, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je ovaj primljen.

Prelazim na sedmu točku dnevnoga reda, koja glasi: Prvo čitanje zakonske osnove, kojom se popunja pokrajinski zakon 5 prosinca 1880 o uredjenju osobnih i službenih odnošaja javnih pučkih učitelja podvrženih vojničkoj službi u slučaju pokretanja vojske.

Izviestitelji Zemaljskog Odbora g. zast. D.r Klaić, molim da čita izvješće.

D.r Klaić (*čita*):

Br. 2959.

Visoki Sabore,

Pokrajinskim Zakonom 5 prosinca 1880 (Z. K. List god. 1881 Br. 5) bili su uredjeni osobni i službeni odnošaji učitelja javnih pučkih učiona podvrženih vojničkoj službi u slučaju pokretanja vojske.

Nego u onome zakonu nema spomena o slučaju, da bi koji pučki učitelj za vrieme aktivne vojničke službe postao nesposobnim za svaku dalju vojničku i gradjansku službu, niti kadar bio sebi življenje privriediti, a još nije navršio deset uračunivih godina učiteljevanja, ter još ne postigao pravo na mirovinu na temelju propisa pokrajinskoga Zakona 29 prosinca 1871 (Z. Z. L. god. 1872 Br. 12) o pravnim odnošajim pučkih učitelja.

Dalje nema spomena o obskrbi udovicam i sirotčadi učitelja, koji bi se u navedenom slučaju nalazili.

Nema takodjer spomena o obskrbi udovicam i siročadi pučkih učitelja, slučajno padših na bojnome polju ili preminulih usljed ranâ ili nemoći dobivene radi vojničke službe, a još niesu navršili deset uračunivih godina učiteljevanja, niti dakle stekli pravo na mirovinu.

Isti obziri rodoljubja i čovjekoljubja, koji su nadahnjivali pokrajinsko Zastupstvo pri stvorenju goripomenutog pokrajinskog zakona 5 prosinca 1880, ponutkali su Zemaljski Odbor da sastavi i podnese visokomu Saboru zakonsku osnovu, kojom se popunjaju navedene praznine prvobitnog zakona.

Odredjuje se §.om 1.im, da pučki učitelji, postali nesposobnim radji i privriedi za vrieme aktivne vojničke službe, a još niesu navršili deset uračunivih godina učiteljevanja, imadu pravo na mirovinu, kad nebi voljeli nagradu u smislu § 42 pokrajinskog zakona 29 prosinca 1871 o pravnim odnošajim pučkih učitelja.

Iznos mirovine ima odrediti C. K. Pokrajinsko Učionsko Vieće saslušav Zemaljski Odbor u granicam trećine i četvrtine zadnje uračunive plaće.

§. 2 propisuje da udovica i sirotčad učitelja umirovljenih u navedenome smislu, ili učitelja preminulih na bojnom polju ili usljed ranâ i nemoći dobivenih radi vojničke službe, imadu pravo na oskrbu kako da su preminuvši navršili deset godina uračunive službe; i ustanačuje iznose te obskrbe u koliko se razlikuju od onih obće propisanih pomenutim pokrajinskim Zakonom 29 prosinca 1871 o pravnim odnošajim pučkih učitelja.

Neka izvoli Visoki Sabor usvojiti i odobriti predloženu zakonsku osnovu.

Zadar 27 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Klaić.

Pošto se radi o neznatnoj popunitbi zakona u obće postojećeg, ja predlažem,

da se odmah još danas predje na drugo čitanje, a spreman sam gospodi koja bi želila dati svaka razjašnjenja.

Predsjednik. G. Izvjestitelj predlaže, da se odmah još danas predje na drugo čitanje ove zakonske osnove.

Pitali tko rieč ob ovom formalnom predlogu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja pristaju na to, da se još danas predje na drugo čitanje ove zakonske osnove, neka ustanu, (*Većina*). Primljeno.

Otvaram obću razpravu u drugom čitanju ove zakonske osnove. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Obća je razprava zatvorena.

Ona Gospoda, koja pristaju na to, da se predje na posebnu razpravu ove zakonske osnove, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na posebnu razpravu. — § 1.

D.r Klaić (*čita*):

§. 1.

Prava na obskrbu, pripadajuća pučkim učiteljima, na koje se odnosi pokrajinski zakon 5 prosinca 1880 Br. 5 god. 1881, na temelju njihove vojničke službe, ustanovljena su državnim zakonom 27 prosinca 1875 Br. 158.

Pučki učitelji bez imetka, koji su za vrieme aktivne vojničke službe postali nesposobnim za svaku dalju vojničku i gradjansku službu i niesu kadri da sebi življenje privriede, a još niesu navršili deset uračunivih godina učiteljevanja, imadu pravo na mirovinu, kad nebi voljeli nagradu u smislu §.a 42 pokrajinskog zakona 29 prosinca 1871 Br. 12 god. 1872 o pravnih odnošajih pučkih učitelja.

Iznos mirovine opredielit će pri svakom slučaju C. K. Pokrajinsko Učionsko Vieće, saslušav Zemaljski Odbor; ali taj iznos ne smije biti manji od četvrtine ni veći od trećine godišnje uračunive plaće.

Predsjednik. Pitali tko rieč o §.u 1? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona gospoda, koja primaju § 1 ove zakonske osnove onako, kako je sada pročitan bio, neka ustanu. (*Većina*). § 1 je primljen. — § 2.

D.r Klaić (*čita*):

§. 2.

U pogledu obskrbe udovicam i sirotčadi pučkih učitelja umirovljenih u smislu §.a 1.og ovog zakona, i pučkih učitelja preminulih za vrieme vojničke službe, koji niesu navršili deset uračunivih godina učiteljevanja, postupat će se po propisim navedenog pokrajinskog zakona 29 prosinca 1871 Br. 12 god. 1872 kako da je preminuli učitelj navršio deset godina uračunive službe, samo što će udovica dobiti kao mirovinu četvrti dio uračunive plaće preminulog, i što pri odredjenju iznosa podpora za odgoj sirotčadi C. K. Zemaljsko Učionsko Vieće ima saslušati Zemaljski Odbor.

Predsjednik. Pitali tko rieč o § 2? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju § 2 ove zakonske osnove onako, kako je sada pročitan bio, neka ustanu. (*Većina*). § 2. je primljen. — § 3.

D.r Klaić (*čita*):

§. 3.

Ovaj zakon postaje kriepostan danom proglašenja, a izvršba je povjerena Mome Ministru za Bogoštovje i Nastavu.

Predsjednik. Pitali tko rieč o §.u 3? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju § 3 ove zakonske osnove onako, kako je sada pročitan bio, neka ustanu. (*Većina*). Primljen je i § 3. — Naslov i uvod.

D.r Klaić (*čita*):

Zakon . . . .

Kriepostan za Kraljevinu Dalmaciju, kojim se popunja pokrajinski zakon 5 prosinca 1880 Br. 5 god. 1881, o uredjenju osobnih i službenih odnošaja učitelja javnih pučkih učiona podvrženih vojničkoj službi u slučaju pokretanja vojske.

Na predlog i privolom Sabora Moje Kraljevine Dalmacije naredjujem kako sliedi:

Predsjednik. Pitali tko rieč o naslovu i uvodu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju naslov i uvod ove zakonske osnove onako, kako je to bilo sada pročitano, neka ustanu. (*Većina*). Primljen je naslov i uvod ove zakonske osnove.

D.r Klaić. Predlažem, da se predje odmah i na treće čitanje ove zakonske osnove.

Predsjednik. Pitali tko rieč ob ovom formalnom predlogu, da se predje odmah i na treće čitanje ove zakonske osnove? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju ovu zakonsku osnovu u trećem čitanju onako, kako je bila u drugom čitanju glasovana i primljena, neka ustanu. (*Većina*). Primljena je ova zakonska osnova i u trećem čitanju.

Prelazim na osmu i zadnju točku dnevnoga reda, koja glasi: Prvo čitanje predloga zastupnika D.ra Žmirića i družine, za proučenje i uredjenje kmetskih pravnih odnošaja u Dalmaciji.

Razprava je o predmetu otvorena. Želili g. D.r Žmirić govorili o predmetu?

D.r Žmirić. Siccome la motivazione della mia proposta è già inserita accanto alla proposta stessa, così con licenza dei signori pregherei che in luogo di sviluppare leggessi soltanto i motivi. Ciò servirebbe alla brevità e risparmierebbe del tempo.

Predsjednik. Ako nema prigovora sa strane visokog Sabora, ja pristajem dragovoljno na ovo. (*Nitko neprigovora*).

Molim izvolite čitati.

D.r Žmirić (*čita*):

Eccelsa Dieta!

Gli è poco meno di un secolo, dacchè fu riconosciuta la necessità di regolare il nesso di società colonica in Dalmazia.

Napoleone il Grande — con decreto 4 Settembre 1806 — ordinava studj intorno ad esso.

Dandolo, di lui Luogotenente, per decreto 11 Ottobre, costituiva all'uopo commissioni, centrale a Zara, e figliali a Sebenico, Spalato e Traù.

Distinti giurisperiti ne compilavano un codice, di 147 articoli.

Veniva questo assoggettato all'Imperatore.

Ma intanto cessava il governo di Francia; e non se n'ebbe sentore fino all'occupazione austriaca.

Nell'esordio di una Sovrana Risoluzione di Francesco I, del 1815, veniva messa in vista l'emanazione di una legge definitiva.

Per decreto governativo del 1824, l'argomento veniva, invece, rimesso in ulteriore pertrattazione.

Mercè Sovrana Risoluzione del 1839, venivano anche tracciate norme in proposito.

Il primo, però, a cui merito è d'attribuirsi un passo inanti, si fu il Procuratore Camerale D.r Steiner; il quale, nel 1843, presentava il risultato dei suoi studj intorno alla società colonica in generale, ed al con-

tadinaggio di Ragusa, repubblica, in particolare.

Il contadinaggio ragusino era stato chiarito, mercè una raccolta, sulla base della notorietà, delle consuetudini, fatta nel 1825, 1827 e 1831 dal benemerito Pretore politico Bettera.

Chiesto il Governo di voler innalzare que' protocolli a legge; non vi acconsentiva, ma ne permetteva l'osservanza. — Ibrido responso!

Unico ed esiguo risultato degli studj precorsi si fu l'applicazione, nel 1843, anche alla denegata dominicale, del processo sommarissimo per turbato possesso.

Spuntava intanto il torbido 1848, che non risparmiò neppure le vergini campagne; ed apparve la legge sull'esonero del suolo. Alla vigile perspicacia del D.r Steiner è dovuto se la legge d'esonero non venne applicata anche alla società colonica; la quale nulla tiene di comune coi rapporti di signoria medioevale.

Il 1848 però non rinunciò facilmente al proprio influsso. „Zemlja božjia, a trud moj" udivasi mormorare quà e là dai coloni sobillati.

Le collusioni violenti dei coloni di S. Cassiano, Solta e Canali; gli attentati contro la vita del famiglio dei conti Dede-Mitrović, ad Islam greco, e del paroco Turbarino, in S. Cassiano, facente per la mensa arcivescovile, e gli assassinj del Commissario circolare Cavaliere de Bleileben, e del segretario governiale D.r Nakić suggellarono col sangue queste dure esperienze.

Alcuni anni dopo, per ripetuti ordini ministeriali, la Luogotenenza affidava ad un comitato, composto del D.r Petrović, del Consigliere Seifert e del D.r Žmirić, il compito di formulare un esauriente progetto di legge colonica.

I tentativi operati, dall'epoca napoleonica fino allora, aveano accumulato monti di atti, i quali però ingenerarono il convincimento che molto s'era scritto, ma ben poco concretato.

Il Comitato redigeva nel 1855 uno schema di legge, improntato alla giustizia ed equità, con riguardo al regime patriarcale delle famiglie rustiche.

Pella sua disamina vennero convocati giurisperiti, e pubblici funzionarj della capitale e della provincia.

Il progetto incontrava la generale approvazione.

Esso però restava lungamente lettera morta; forse perchè nelle alte sfere s'ignora pur troppo l'essenza del rapporto colonico, straniero ai paesi tedeschi, sebbene comune ai popoli tutti d'origine latina e persino alla Bosnia ed Ercegovina, forse in causa del contatto con popolazioni latine.

Risorta l'era della monarchia temperata, nel 1863, sopra proposta del deputato D.r Radmilli, la Dieta deliberava venisse invitato l' i. r. Governo ad iniziare il trattamento costituzionale del progetto in parola.

Nello stesso anno, dal Ministero di Stato veniva avvertito invece che l'iniziativa dovesse assumersi dalla stessa Dieta provinciale.

La Giunta, sottoposto il progetto a lievi modificazioni, lo presentava ripetutamente, cioè nelle sessioni del 1864, 1866 e 1871, con voto favorevole, alla Dieta.

Ora sotto un colore, ora sotto l'altro, non suonò giammai l'ora della sua disanima.
Nella tornata dell'11 Ottobre 1871, invece, veniva dal deputato Vuletić e compagni, sopra rimostranza di que' di Canali, proposta l'abolizione, nel tenere di Ragusa, dello speciale rapporto di contadinaggio; ma, dopo lunga discussione, si passava all'ordine del giorno; disconoscendosi affatto — ed a buon

diritto — che quella semplice, libera, convenzione del lavoro a mercede, involvesse alcun chè di servile; sebbene le relative controversie venissero risolte dall'autorità politica.

L'i. r. Luogotenenza, sollecitata dal Ministero, incaricava, nel 1872, il Procuratore di finanza D.r Žmirić a riferirne in un consiglio luogotenenziale rinforzato.

Egli ottemperava all'incarico nella seduta del 10 Decembre, ed altre successive, dello stesso anno, offerendo, in 15 articoli, un formale progetto di legge, sulle relazioni tra proprietari e coltivatori nel Raguseo, di Colonia, Fitto e Locazione — conduzione d'opera.

V'aggiungeva una esauriente motivazione.

Proseguito l'elaborato al Ministero per l'interno; non se n'ebbe più novella.

Intanto nella Camera dei Deputati si poneva l'argomento sul tappeto, auspici il D.r Ryger ed il conte Bonda.

Con dispacci del 1874 dei Ministeri di giustizia e dell'interno, lo stesso D.r Žmirić veniva chiamato ad estendere i suoi studj, e le sue proposte al nesso colonico in vigore anche nel resto della provincia.

Cadauna delle Loro Eccellenze stanziava, per di più, peculiari quisiti, posti in relazione colle vedute dal deputato Ryger, nonchè della Giunta e della Dieta, ed alle giurisprudenze straniere, compresa quella dell'Ercegovina.

Il D.r Žmirić, nello stesso anno 1874, rassegnava il suo nuovo lavoro, intorno alla Colonia in genere vigente in Dalmazia, e nella stessa Ragusa, ed intorno al Contadinaggio vigente soltanto in quest'ultimo territorio.

L'elaborato dividesi in 9 parti; nelle quali si procurò di non lasciare senza risposta verun quisito proposto, verun dubbio mosso; con riguardo anche alle giurisprudenze straniere. Si chiudeva con un nuovo formale progetto di legge, susseguito dalla sua motivazione.

Su questo elaborato, proseguito nel 1874 alle sfere supreme, pesò il silenzio di 4 anni, sufficienti, a quanto pare, ad un ordinamento completo dei rapporti campestri in Dalmazia ed a Ragusa; volendo anche dimenticare che n'erano decorsi 72 fino a quel giorno, ed 83 fino ad oggi, da che gli studj di cosifatti rapporti defaticano la mente e la penna di giurisperiti, di funzionarj, e di dicasteri.

A capo del quadriennio finalmente, emanava la Legge dell'Impero 14 Gennaio 1878.

Povere speranze deluse!

La mercè di questa legge; posto in non cale il sistema colonico di Dalmazia tutta, compresa Ragusa; posto io non cale lo stesso nesso di contadinaggio proprio del raguseo; si pensò di circoscrivere l'intervento dei fattori legislativi agli scopi, assai ristretti:

1. Di sopprimere il lavoro delle terre, inerente al contratto di contadinaggio, pur conservando l'uso della casa padronale;

2. Verso il pagamento al proprietario di fiorini annui 5, e gli oneri del ristauro, e dell'imposta;

3. Verso indennizzo dei miglioramenti del fondo al contadino, in caso di scioglimento del contratto; e finalmente

4. Trasportando le controversie dalla competenza politica alla giudiziaria.

Aggiungete a cosifatta legge due Notificazioni, 10 Giugno e 15 Luglio 1878, N.o 7260, esplicative della nuova competenza, ed avrete tutto il risultato dei lunghi e pazienti studj; cominciando dal cenno datone da Napoleone.

Signori! Il nesso colonico, pressochè generale, è quello contadinesco di Ragusa, sono le cose più semplici, più naturali, più

improntate a giustizia ed equità, più aliene da ogni idea di servagio.

Sapienti economisti qualificarono la società colonica il ponte di passaggio tra la servitù alla gleba e l'emancipazione, e, meglio ancora, l'associazione dell'opera al capitale, la solidarietà tra l'operajo e il proprietario.

Ma ciò non valse ad impedirne la degenerazione, in causa dell'avidità; della prepotenza; dell'assentismo, quasi perenne, del proprietario, del veleno socialista.

Per virtù del Codice francese, nel 1812, e dell'Austriaco, nel 1816, rimasero privi d'efficacia gli usi e le consuetudini, che pure vi riberveravano qualche raggio di luce.

Dopo tanto affaticare, non ci resta ancora, nè più nè meno di prima; vale a dire un'unico §, il 1103, del Codice austriaco; mentre il Codice italiano vi dedica un'intero capitolo; mentre un regolamento vige persino — come dicemmo — da remota epoca, nell'Ercegovina.

Nella moltitudine e varietà delle quistioni, e avvocati e giudici non si curavano spesso di consultare il capitolo della società.

Ne derivò che il nesso colonico venne, e viene tuttavia, qualificato da chi un rapporto di dominio diviso; da chi un fitto; da chi finalmente una locazione - conduzione d'opera.

Questo caso fece sì che le migliorie, in luogo di pertinenza, che accresce la proprietà del proprietario del fondo, vennero vendute persino a pubblic'asta, come proprietà del colono; e non ci volle che appena la Legge 10 Giugno 1887, riformatrice del procedimento esecutivo, per fare aprire, col suo § 3, gli occhi; seppure si aprirono sin quì!

Questo caos fece sí, che, mercè la vendita delle migliorie a terzi, si ritenga sciolta la società; mentre, come la stipulazione, così lo scioglimento non possono dipendere che dalla volontà del proprietario e del colono.

Questo caos fece sì che Noi vediamo il colono iscritto, a canto del proprietario, nei libri tavolari; il colono, il quale non tiene che un'azione personale; mentre i libri tavolari sono destinati esclusivamente ai diritti reali — con quanto aumento del credito fondiario a cui mira politicamente l'istituzione tavolare — ognuno se lo può immaginare!

Nei contratti colonici, in conseguenza appunto di queste anomalie, si cela spesso l'usura, sotto la maschera di vendita con ricupero; si cela l'impunità di turbamenti di possesso, si celano danni maliziosi, ed altre piaghe congeneri.

L'oscillanza nella teoria si sa quanto sinistramente influisca sulla pratica. Di quà spesso giudicati che farebbero rabbrividire, se non facessero piangere!

Tanto e tale è il bisogno di un ordinamento legislativo delle relazioni coloniche, che i Comuni dovettero accorrere in soccorso dei proprietarj, col bando della vendemmia, e colla carcerazione immediata e punizione dei coloni fraudolenti, misure necessarie, ma abnormi!

Noi quì ci soffermeremo; sebbene potressimo proseguire in cosifatta geremiade ben a dilungo.

Sono dunque anni 83 — come abbiam detto — che si prova il bisogno, di una legge chiara ed esauriente, e la si sospira ancora!

Eppure la terra è la prima, la universale, la più nobile fonte di ricchezza dei popoli!

Questi fatti e queste considerazioni consigliano ai sottoscritti la seguente

PROPOSTA.

Voglia l'Eccelsa Dieta deliberare che venga affidato ad uno speciale Comitato l'incarico di studiare, sotto tutti gli aspetti, le relazioni di società colonica vigenti in tutta l'estensione del regno; e di contadinaggio

sussistente ancora nel territorio e nelle isole della fu repubblica di Ragusa, e di formulare e produrre il più presto possibile un progetto di legge, da sottoporsi al trattamento costituzionale, sia in seno alla stessa Dieta, sia dinanzi al Consiglio dell' impero.

A questo proposito noterò che, quando mi trovava a Venezia quale procuratore camerale, un signore di mia conoscenza mi chiese un giorno ridendo, se in Dalmazia si troverebbe modo d'impiegare i suoi capitali, che gli restavano oziosi, perchè non gli tornava conto di mutuarli ai propri compaesani. Io gli risposi: Perchè no? — Io scrissi allora a Zara all' aggiunta della Procura di Finanza D.r Katić, il quale aveva parecchi possedimenti, facendogli conoscere la disposizione di quel signore a fornirgli dei mutui verso garanzia, e lo eccitai a mandarmi lo stato dei suoi terreni. Io mostrai a quel signore: E come! — esclamò; accanto di uno vi sono 100 altri individui? — E non fu possibile d'indurlo a fornirgli neppure un soldo. Nelle provincie italiane hanno pure un istituto simile alla colonia, la *mezzadria*, colla differenza che lì il proprietario dà anche il *fundus instructus* al colono.

A loro signori sarà pur noto, che gli istituti di credito fondiario di Vienna non intendono di dare più neanche un soldo a mutuo, dacchè i diritti del colono sono iscritti accanto a quelli del proprietario, ed il signor conte Tartaglia potrà forse appoggiare quanto dissi, dandovi più precise informazioni.

Tartaglia. To je istina.

Predsjednik (*Zvoni*). Predsjednik daje rieč, ne zastupnik.

D.r Klaić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Izjavljujem na ime moje i mojih političkih sumišljenikâ, da ćemo glasovati za predlog g. zast. D.ra Žmirića s tim popunjenjem, da Odbor od njega predloženi bude od 7 lica.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u prvom čitanju onoga predloga? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Imamo ovdje predlog gosp. zast. D.ra Žmirića da bude Odbor izabran; ali gosp. zast. D.r Klaić dodao je tome, da bude taj Odbor od 7 lica. Mislim da gosp. zast. D.r Žmirić nema ništa protiva tomu.

Dr. Žmirić. Ništa.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje predlog gosp. zast. Dr. Žmirića, popunjen sa predlogom gosp. zast. Dr. Klaića, da ovaj Odbor sastoji od sedmorice.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka izvole ustati. (*Većina*). Primljeno.

Molim Gospodu odmah da biraju taj Odbor od sedmorice.

(*Nakon obavljena glasovanja*)

Predsjednik. Predane su 32 cedulje. Izabrani su gg. zastupnici: Dr. Žmirić i Vranković sa 32 glasa, Gjorgji i Dr. Ivčević na 31 glasom, Machiedo i Kulišić sa 30 glasova, Dr. Bulat sa 28 glasova.

Molit ću gg. Zastupnike koji su sada bili izabrani da sjutra u 10 sati izvole doći na Zemaljski Odbor, da si izaberu predsjednika, izviestitelja i tajnika.

Imamo još jedan predmet. — Usljed zaključka ovog Visokog Sabora bilo je rečeno, da se još danas predje na prvo čitanje vladine zakonske osnove o zavodu za gluhoniemu i sliepu djetcu.

Dr. Klaić. Pitam rieč.

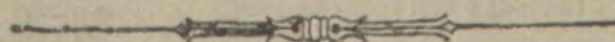
Predsjednik. G. zast. Dr. Klaić imade rieč.

Dr. Klaić. Predlažem, da se ova zakonska osnova preda na proučenje i izvješće jur postojećem školskom Odboru.

Predsjednik. Pitali tko rieč ob ovom formalnom predlogu? — Nitko. — Razprava je zatvorena. Ona Gospoda, koja pristaju na to, da bude ova vladina zakonska osnova školskom Odboru predana, neka izvole ustati. (*Većina*). Primljeno.

Pošto smo izcrpili dnevni red današnje sjednice, javljam da će dojduća sjednica biti prekosjutra, t. j. u sriedu jutro u 10 sati. Dnevni red te sjednice biti će svakom zastupniku na kući još večeras dostavljen. Zatvaram sjednicu.

(*Svršetak sjednice u 1 s. 45 č. po p.*)

IV. Sjednica dneva 31. Srpnja 1889.

Sadržaj: Navještaj molbenicâ — Upiti Vladi. — Odgovori na upite. — Predlog o podporini za nauk pravljenja tunjevine. — Razprava o predrozbroju 1890 Mirovinske učiteljske zaklade; — pokrajinske učionske zaklade.

(Početak sjednice u 10 s. 10 č. pr. p.)

Predsjednik: **Gjorgje** knez **Vojnović**.

Tajnici: **Lovre Borčić** i **Božo Korlaet**.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva **Alfons** plem. **Pavić**, c. kr. savjetnik Namjestništva **Karlo Maria Truxa**, c. kr. pokrajinski školski nadzornik **Josip** vitez **Peričić**, i c. k. kotarski poglavar **Nikola Nardelli**.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 27. — Broj je zakonit.

Molim gosp. Tajnika Korlaeta da čita zapisnik posljednje sjednice.

Korlaet (*čita*):

Predsjednik. Pitali tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Razprava je o zapisniku zatvorena.

Ona Gospoda, koja odobravaju zapisnik posljednje sjednice, kako je bio sada pročitan, neka izvole ustati. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Primio sam nekoliko molbenica. — Molim gosp. Tajnika, da priobći u kratko sadržaj i broj.

Korlaet (*čita*): B.r 70 Občina Blata na Korčuli, za uništenje odluke Zemaljskoga Odbora.

Predsjednik. Ova pritužba treba da bude izručena, ako nema prigovora, Odboru koji ima pregledati rad Odbora Zemaljskoga. (*Prigovora nema*).

Korlaet (*čita*): B.r 101. Ane udovica Frane Bossigheti, za pripomoć.

Predsjednik. Prelazi Molbeničkom Odboru.

Korlaet (*čita*): B.r 105. Filip Stojsovljević učitelj, za pripomoć.

Predsjednik. Takodjer prelazi Molbeničkom Odboru.

Korlaet (*čita*): B.r 106. Ante Susić bolničar, za pripomoć.

Predsjednik. I ova molbenicu prelazi Molbeničkom Odboru.

Korlaet. (*čita*). B.r 107. Julij Kolarsky, za pripomoć.

Predsjednik. Prelazi takodjer Molbeničkom Odboru.

Korlaet (*čita*): B.r 110. Občina Stivanjska, za uvedenje potrošarine u Donjem Humcu.

Predsjednik. I ova prelazi Molbeničkom Odboru.

Korlaet (*čita*): B.r 109. Jeričević sirote, za povišenje gojitbine.

Predsjednik. I ova prošnja prelazi Molbeničkom Odboru.

Prije današnje sjednice primio sam nekoliko upitâ. Prvi mi je upit predao častni zastupnik Kulišić. Molim da ga čita.

Kulišić (*čita*):

UPIT

C. k. Vladi njegovog Veličanstva.

Poznato je, kako u više mjesta Dalmacije, gdje postoje kotarski Sudovi, tamnice sudbene nahode se u najnepovoljnijem stanju. Vlast sudbena u istinu pašti se za popravljanje i uredjivanje njekih Sudbenih domova, ali ne toliko što se tamnica tiče, u smislu i duhu naročitog Zakona 6 Junija 1854. Stanje sudbenijeh tamnica u Drnišu daje povoda najvećim tužbam. Tužbe su se odavna i često podizale i neposredno i sredstvom domaćih novina. Splitski „Narod“ br. 50 u jednom članku iz Drniša, donosi najvjerniju sliku nemilog stanja u kojem su one tamnice, nego i ciela Sudbena sgrada.

Tamnice su Drniške pod zemljom, razpucane, neuredne i smradne, kao što je i ostala sgrada. Često se je dalo slučajeva bolesti, a kaže se da su njeki i život izgubili sa produljenog zatvora. Mal da ne jednake su okolnosti Sudbenijeh tamnica u Kninu, u istoj se sgradi nahodecih u kojoj je i sud postavljen. Ciela kuća odavna je zapuštena a tamnice više predstavljaju zvjersku špilju nego li zatvor ljudima namjenjen.

U jednu rieč, i u Drnišu i u Kninu, stanje Sudbenijeh domova i podloženijeh tamnica, stoji u golemoj oprieci svakom načelu ugleda Vlasti, zdravlja i čovjekoljubja.

Poznato je da odavna postoje neki pregovori za pristojno uredjenje tijeh sgrada. Za onu Drnišku, nazad 20 godina c. k. Vlada započela se baviti čestim osnovama, bez da je do danas nijednu u djelo privela. Tako za Kninsku vise odavna dotični pregovori i osnove.

Za to čast je upitati c. k. Vladu Njegovog Veličanstva:

Mislili c. k. Vlada, obzirom na faktične okolnosti najnepovoljnije u kojima se nahode Sudbeni domovi i tamnice u Drnišu i Kninu, za njihovo najbolje uredjenje čim skorije moguće providiti, u pogledu ne samo ugleda, sigurnosti i čistoće, nego poglavito i čovječijeg zdravlja.

U Zadru 31 Julija 1889.

J. Kulišić. — V. Simić. — Gjuro Vukotić. — M. Pugliesi. — Bielanović.

Predsjednik. Ovaj ću upit predati čim prije Vladinu Povjereniku.

Drugi mi je upit predao častni zastupnik Korlaet. — Molim da ga čita.

Korlaet (*čita*):

Upit na Vladu Njegova Veličanstva.

U sjednici 16 Srpnja minule godine, častna su gospoda zastupnici D.r Masovčić i drugovi, opisavši potanko nepovoljno stanje u kom se nalaze, i siromaštvo koje tišti Poljička sela obćine Sinjske, bili stavili sliedeći upit:

„Da li je Vlada Njegova Veličanstva sklona uslišati molbu seljana sela Sinjskih Poljica, da se njima dopusti saditba duhana.“

Vladin je povjerenik na taj upit odgovorio, da je financijalna Oblast bila predložila Visokomu Ministarstvu Financija, da se saditba duhana razširi i kod drugih obćina Splitskog financijalnog kotara, ali da Visoko Ministarstvo nije obnašlo da primi taj predlog; nu da će pokrajinska financijalna Vlast preporučiti za tekuću godinu, nek bi se uvažila želja gospode upitnika.

Koliko je bila pravedna iztaknuta želja, o tom se može podpuno uvjeriti samo onaj, koji s jedne strane pobliže poznaje kako i čim radjnju škrape Poljičke i zna za nevolje i biede, s kojimi se oni seljani moraju neprestance boriti za svoj obstanak; a s druge strane opet promisli kakva bi to po nje blagodat bila, kad bi im se dala tražena dozvola,

da mogu saditi duhan, koji bi za nje postao najglavnijim izvorom dohodaka, te bi ih mogao riešiti težkih neprilika u kojih se nalaze i nalazit će se sve dotle, dokle im se ili ta dozvola ne da, ili im se ne pruži koje drugo sredstvo, da mogu pribavljati, što im je potrebito za uzdržavanje.

Godina je medjutim iztekla, a njima nije ništa povoljna izniela, te će morat i nadalje kuburiti kao što su i do sada i strepiti da ne skapaju od biede kod najmanje nedaće.

Podpisani dakle znajuć za sve navedeno; poznajući koliko je sgodan položaj Poljica za gojitbu duhana, koji toli liepo uspjeva i po drugih mjestih Dalmacije, gdje je saditba dopuštena; znajuć, kad bi se protegnula težitba duhana i na Poljica Sinjska, da se ne bi državnoj upravi nanielo nikakvih neprilika, a stanovništvu bi to bio pravi spas, stavljaju na Vladu Njegova Veličanstva sliedeći upit:

1. Jeli i koje je korake u ovom pogledu učinila pokrajinska financijalna Vlast?

2. Je li Vlada Njegova Veličanstva sklona dozvoliti bar za dojduću godinu 1890, da sela Poljica Sinjskih mogu saditi duhan?

U Zadru na 30 Srpnja 1889.

Božo Korlaet. — Žuro. — D.r Karaman. — P. Tartaglia. — Perić. — Bulat. — Borčić. — Šupuk.

Predsjednik. I ovaj ću upit odmah izručiti Vladinu Povjereniku.

Treći upit predao mi je g. zast. Bielanović. — Molim da ga čita.

Bjelanović (*čita*):

UPIT

Na Visoku C. K. Vladu.

Do 30 lipnja tekuće godine otoci Rab i Pag nijesu imala nego jednu samu paroplovbu na nedjelju da ih spoji s ostalom Dalmacijom. Od onog dana imaju dvije.

Najelementarnija logika zahtjevala je da paroplovbe budu uredjene tako, da parobrodi dolaze iz Raba i Paga u Zadar svaki treći ili četvrti dan.

Na mjesto to učiniti Ravnateljstvo Pošta uredilo je da parobrodi dolaze u Zadar jedan ponedjeljnikom u 7 s. po p. a drugi utorkom u 6 s. pr. p. tako da ona dva otoka nemadu nikakve koristi od druge paroplovbe.

Sbog navedonog, podpisati pitaju: hoćeli Vlada urediti parobrodarske plovitbe na način da parobrodi iz Raba i Paga dolaze u Zadar svaki treći ili četvrti dan.

Bielanović. — J. Kulišić. — Simić. — M. Pugliesi. — Gjuro Vukotić.

Predsjednik. J ovaj ću upit izručiti odmah Vladinu Povjereniku.

Četvrti mi je upit predao gosp. zast. Vukotić. — Molim da ga čita.

Vukotić (*čita*):

UPIT

Na Vladina Povjerenika.

Na upit Gjura Vukotića i družine, upravjena na Vladu u Saborskoj sjednici dneva 28 Junija 1884 godine, odnosno pospješenja izvadka jedne državne lutrije, odobrene previšnjom Odlukom 5 oktobra 1865 za gradnju bolnice u Boki-Kotorskoj, Vladin Povjerenik odgovorio je u sjednici dneva 25 istog mjeseca, da je još u krjepost predbilježba najmilostivije dopuštena pomenutom Vrhovnom odlukom i da su sliedili pregovori medju Vladom i Zemaljskim Odborom o potrebitom novčanom iznosu za gradnju, koji bi dopanuo do fio. 100,000 kao i o dielu koji bi se imao pokriti iz pokrajinske Zemaljske Zaklade. Na svršetku odgovora Vladin Povjerenik obećao je: „Namjesništvo neće učiniti s manjega da onaj Upit odmah

donese do znanja Visokog C. K. Ministarstva unutarnjih posala uz najvručiju molbu, da izvoli narediti uvažujuć potrebu gradnju jedne bolnice u Kotoru nek štoprije bude doznačen izvadak rečene državne lutrije za gradnju bolnice u Kotoru.

Pošto je od Previšnje Odluke kojom je predbilježba bila dozvoljena minulo punih 24 godina a izvadak lutrije ostvario se još nije i pošto je s najvišeg mjesta bila pripoznata velika potreba gradnje Bolnice u Boki Kotorskoj, podpisati prinudjeni su upitati Vladina povjerenika:

I. Jeli Visoko C. K. Namjesništvo Upit zastupnika Gjura Vukotića i družine podnešen u saborskoj sjednici dneva 23 Junija 1884 sprovelo Visokom C. K. Ministarstvu unutarnjih posala s preporukom da što prije bude dozvoljen izvadak državne lutrije za gradnju Bolnice u Boki-Kotorskoj.

II. Kakva su riešenja sa strane Visokog C. K. Ministarstva unutarnjih posala do sada o predmetu prispjela.

III. Namjeravali C. K. Vlada opet svojski zauzeti se i preporučiti Visokom C. K. Ministarstvu unutarnjih posala da što prije bude udieljena iz državne lutrije jedna svota da se gradi potrebita Bolnica u Boki-Kotorskoj.

Gjuro Vukotić. — Jozo Kulišić. — Sava Bielanović. — Gjuro Vojnović. — Vladimir Simić.

Predsjednik. I ovaj će upit biti izručen Vladinu Povjereniku.

Peti i zadnji upit predao mi je g. zast. Biankini. — Molim da ga čita.

Biankini (*čita*):

Upit Vladi N. V.

Župnička kuća u Zavojanim, kako svjedoči kameni nadpis na njoj uzidjan, sagradjena je godine 1751. Ali je tako zlo gradjena, tako je tiesna i trošna, da je odavna prava ruševina. Sva su joj četiri zida na više mjesta izpucana, a onaj s juga svom sriedom s vrha do dna, ne samo što je pukao, nego je i strašno izubljen. Prvim potresom ona će kuća u razsulo, a Bože nedaj da bude tu i ljudskih žrtava.

Naris i trebovnik za popravu il pregradnju te kuće prikazan je C. K. Vladi zadnji put godine 1883. Od onda nikakva glasa.

Pošto je Vlada dužna brinuti se za stanove dušobrižnikâ; pošto stan župnika u Zavojanim nije samo nepristojan za ljudsko stanovanje, već je i očito pogibeljan — čast je podpisanim upitati Vladu N. V.:

I. Jeli joj poznato pogibeljno stanje župničke kuće u Zavojanim?

II. Što je dosada učinila, i što misli učiniti da se naprešno obezbiedi život ondješnjem dušobrižniku?

Zadar, 31 srpnja 1889.

J. Biankini. — Klaić. — Ivčević. — Ljubić. — Šarić. — Perić.

Predsjednik. I ovaj upit izručujem Vladinu Povjereniku.

Imade rieč Podpredsjednik Namjestništva plemić Pavić.

Vladin povjerenik Pavić. Ja ću imati čast odgovoriti na ove upite u jednoj od dojdućih sjednica.

(*Čita*):

U saborskoj sjednici od 29 Julija t. g. častni gospodin zastupnik Luka Zore i družina upitaše Vladu:

I. Što prieči, da se ne dovrše parobijalne kuće na Luci Šipanjskoj i na Pilama;

II. Ako nema zaprieke, mislili Vlada Njegovog Veličanstva umetnuti u državni trošak za godinu 1890 iznos potrebit za dogradjenje tijeh kuća.

Na taj upit čast mi je odgovoriti:

Glede parohijalne kuće na Luci Šipanjskoj, da je Visoko c. k. Ministarstvo Bogoštovja 1886 godine odobrilo u načelu podnešenu mu osnovu za gradjenje te kuće, ali u isto doba naredilo, da toliko župnička crkva na Luci, koliko filijalna u Pakljeni moraju za tu gradnju doprinieti po vlastitim preostatcima prihoda.

Kadno biskupsko naredbeništvo u Dubrovniku izjavi, da je kapelanija u Pakljeni neodvisna od župe na Luci, te s toga da nije dužna za rečenu gradnju išta doprinašati, visoko Ministarstvo Bogoštovja odvrati, da pogledom na odnošaje ustanovljene pri obćem preustroju i uredjenju župa sa državnog gledišta ne može smatrati kapelaniju u Pakljeni samostalnom, nego jedino filijalnom župničke crkve na Luci, radi česa opet bi naloženo, da se podnesu crkovni računi i te filijalne crkve.

Poslije raznih dopisivanja podje za rukom, podnieti visokomu Ministarstvu Bogoštovja odnosne podatke, ali sa odpisom dneva 2 Junija 1888 Ministarstvo povrati iste radi nekih razjašnjenja.

Ta razjašnjenja pak još nijesu stigla, premda je Namjestništvo više puta pospješilo u tu svrhu crkovinarstvo.

Glede parohijalne kuće na Pilama dugo se je razpravljalo o mjestu, gdje bi se ta kuća imala podići, a napokon odlučiše mjerodavni čimbenici, da se stara kuća raširi i pregradi. Odnosna osnova bi sgotovljena, ali toliko proti osnovi, koliko proti kolikoći doprinesaka dosudjenih parohijama, Dubrovačka obćina je uložila utok, koji je bio podnešen visokome c. k. Ministarstvu Bogoštovja sa namjestništvenim izvješćem 11 Decembra prošle godine, gdje se još nahodi.

Za moći započeti obe ove sgradje, Namjestništvo je već predložilo visokome Ministarstvu Bogoštovja da bi izvolilo uvrstiti u državni predračun za dojduću godinu prve obroke.

U sjednici 29 Julija t. g. častna Gospoda zastupnici Biankini i družina upravili su na Vladu sliedeći upit:

I. S kojih uzroka, kroz obilatih 25 godina nisu izvršeni propisi zakladnog pisma gospodina Dragutina Fontanelle dne 16 Veljače 1864 godine, te nije otvoren poljodjelski zavod na Zemuniku?

II. Što je c. k. Vlada kroz sve to vrieme učinila da na nju ne padne odgovornost za toliki nemar?

III. Mislili c. k. Vlada već odlučno poslužiti se vlašću, koja joj pripada, da se barem što prije otvori narodu Kotara Zadarskih toli potreban poljodjelski zavod na Zemuniku?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti kako sliedi:

Ustanove zakladnog pisma Dragutina Fontanelle od godine 1864 nijesu mogle do sad bit podpuno izvršene s razloga, što zakladatelj bio je povjerio upravu nastavnog zavoda, koji se ima zametnuti u Zemuniku, izričito zadruzi zvatoj „Congregazione alla santa Croce di Mans“.

Ova Kongregacija bila se je zaista primila upitne zadaće, ali već godine 1865 odalečila se je iznova, te od onda otvor zavoda baš s ovog razloga nije pošao za rukom, kao i radi daljnjih odredaba zakladnog pisma, po kojim zakladni imetak jest suvlastništvo Prabiskupskog Naredbeništva, obćine Zadarske i istog zakladatelja, dotično iza njegove smrti Dobrotvornog zavoda u Zadru, i biva upravljan od Odbora sastavljena od tri člana, koji su imenovani od pomenutih suvlastnika, te zahtjeva se izričito, da zaključci istog Odbora budu jednoglasno primljeni.

Vlada je svoju pozornost ovom pitanju obratila, ipak nije pošlo za rukom u prošlo vrieme, baš radi naznačenih mučnoća iztičućih iz izričitih rieči zakladnog pisma, da se postigne oživotvorenje zaklade.

U ovo zadnje doba bi u suglasje sa odnosnim upitom dalmatinskog pokrajinskog gospodarskog Vieća zametnuta razprava, u svrhu da se uklone u svestranom interesu zaprieke, koje se protive konačnom oživotvorenju ove tako obće koristne zaklade.

Vlada će razpravu već zametnutu, pri kojoj ima i uhvanja da će bit riešena sporazumnim putem, dalje voditi onim interesom, što zahtjeva tako važno pitanje, a u ovakom slučaju vršiti će najkrepčije zakladno oblastno djelovanje spadajuće joj po zakonu u svrhu uspiešnog riešenja ovog pitanja.

Predsjednik. Prije današnje sjednice primio sam od gosp. Bielanovića predlog. — Molim gosp. Tajnika, da ga čita.

Korlaet (*čita*): I.o Neka visoki Sabor naloži svomu Odboru da, pošto pronadje gdi se praktično može naučiti način pripravljati tunjevinu za izvoz — podieli nakon natječaja dvie podpore dvojici mladića — jednog iz Raba, drugog iz Paga, eda nauče pripravljati tunjevinu, obvezavši ih da oni pak za tri godine u izučnom zanatu bezplatno obučavaju svoje zemljake; II. Neka se za tu svrhu odredi Odboru fio. 800.

Predsjednik. Ovaj predlog podpisali su gosp. zastupnici: Bielanović, Kulišić, Simić, Vukotić, Pugliesi. Pošto je ovaj predlog ustavan i obskrbljen sa dovoljnim brojem podpisâ, staviti ću ga na dnevni red u jednoj od dojdućih sjednica. Prelazim na dnevni red. — Prva točka dnevnoga reda glasi: Izvješće Financijalnoga Odbora o predračunu Mirovinske učiteljske zaklade za god. 1890.

Izviestitelj Financijalnog Odbora gosp. zast. D.r Cingria, molim da čita izvješće.

D.r Cingrija (*čita*):

Visoki Sabore!

U proračunu Mirovinske učiteljske Zaklade za god. 1890 troškovi su se znatno povisili, to jest za 2.547 fiorina prama onim god. 1889, jer su narasli od fio. 25.494 na fio. 28.041. Uzrok je tomu povišeni broj umirovljenog osoblja.

Redoviti dohodci Zaklade može se reći da su ostali jednaci, kad izuzmeš neznatni manjak od fio. 173, jer dok su isti god. 1889 dopirali do fio. 9.836, za god. 1890 padaju na fio. 9.663.

Nego pošto je predloženi proračun po sve redovit, Financijalni Odbor predlaže Visokomu Saboru:

I. Da uzme za podlogu posebne rasprave proračun za god. 1890 predložen sa strane Odbora Zemaljskoga izvješćem 28 Lipnja 1889 B.r 2545.

II. Da primi sve točke troškova i pokrića s istim izvješćem predložene.

Financijalni Odbor

Zadar, 27 Srpnja 1889.

Predstojnik
Bulat

Izviestitelj
Cingrija.

(*Presjedničku stolicu zauzimlje Podpredsjednik D.r Bulat*).

Podpredsjednik. Obća je razprava otvorena o predlogu financijalnoga Odbora. — Pitali tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju predlog Financijalnoga Odbora, da se predje na specijalnu razpravu, neka izvole ustati. (*Većina*). Primljeno.

Molim Gosp. Izviestitelja, neka čita dotične naslove potrebština, pa pokrića.

D.r Cingria (*čita*).

(*Bez razprave su primljeni pojedini naslovi i ukupne svote potrebštinâ i pokrića u ukupnom iznosu fio. 28.041*).

Podpredsjednik. Prelazim na drugu točku dnevnoga reda, koja glasi: Izvješće Financijalnoga Odbora o predračunu učionske pokrajinske zaklade za god. 1890.

Molim gosp. Izviestitelja Financijalnog Odbora gosp. zast. D.ra Cingriu, neka izvoli čitati izvješće.

Dr. Cingria (*čita*):

Visoki Sabore,

Neizbježiva posljedica zakona, koji vlada naše školske poslove jest ta, da svake godine moramo imati znatan višak u proračunu pokrajinske školske zaklade.

Za tek. god. 1889 predloženi preliminar iznosio je fior. 12,085 više neg oni od god. 1888.

Trošak pak, koji bi faktično odobren za istu god. 1889 bio je od . fior. 285,018
dok oni, koji se predlaže
za dojduću god. 1890, jest od . „ 296,548
To znači više . . . . . fior. 11,530

Poglaviti razlozi povišenju nalaze se: *a*) u povišenim platam učitelja radi petogodišnjih doplata (f. 6394); *b*) u nagradam, koje će trebati davati kateketam, ako bude primljena već predložena nova zakonska osrova o uredjenju vjeronauka (f. 1200); *c*) u povišenju najmovina za učionske sgrade (fior. 754).

Osobiti paka dohodci ove zaklade, za god. 1890, proračunani su na fior. 148,401
što prema onim tekuće godine od „ 148,169
daju višak od . . . . . fior. 232

Nego i ovoga puta, kô što lani, ima u našem proračunu jedna crna točka, a to je Trogirska pučka mužka učiona, u kojoj, sa očitom povrjedom zakona, upravljajuća vlast hoće da na silu uzdrži talijanski odsjek.

Dapače, može se stalno tvrditi, da je ovo pitanje ovog puta okrenulo na gore. Kako je poznato, u prošloj godini Visoki Sabor izbrisao je iz proračuna godine 1889 svotu preliminiranu za uzdržavanje mužke pučke učione u Trogiru. Kad je rečeni zaključak bio podnešen na znanje Gosp. Ministru Nastave, isti se obratio na C. K. Carevinsko Sudište, tražeć da bude sudjeno: da Kraljevina Dalmacija ima platiti svotu uvrštenu u proračunu, a po Saboru izbrisanu, za uzdržavanje gorinavedene škole. Carevinsko Sudište paka primilo je tražbu Ministrovu, sudeć: da je Kraljevina Dalmacija dužna izplatiti dotičnu svotu.

Usljed toga riešenja Nj. Pr. Gosp. Namjesntik uoblastio je C. K. Zemaljsko Školsko Vieće, da potrebiti trošak od fiorina 1982 za uzdržanje one škole priuzme iz ukupnog kredita učionske zaklade za tek. god. 1889. Nego proti toj odluci naš Odbor Zemaljski podnio je utok, koji je bio riešen povoljno, i ista ukinuta. Dok se sad čeka kojiem će putem udariti administrativna vlast i koje će mjere preduzeti, Odbor misli, da Sabor, kao zakonodavno tielo, ne priznajuć ni najmanje nadležnost Carevinskome Sudištu da se mieša i uništuje njegove zaključke, na obranu svoga dostojanstva i prava, bude postupati kako je prošle godine postupao, brišuć dotičnu svotu preliminiranu u proračunu za god. 1890 za uzdržanje iste mužke pučke učione u Trogiru, i to u sliedećem iznosu:

1. za plaću triju učitelja fio. 1877:—
2. za učionske troškove „ 50:—
Ukupno dakle fio. 1927:—

Odbor Zemaljski paka, s razloga što će se neke učione otvoriti samo tekom god. 1890, a neke i neće radi oskudice potrebitog učiteljskog osoblja, misli da se može paušalno odbiti svota od . . . . fio. 2000.

Odbor Financijalni pristaje na to, usljed čega od ukupnog pokrića treba odbiti fior. 3927: —

A pošto ukupna svota, koju treba pokriti, jest od . . . . . . fio. 296,548
dok su dohodci proračunani su „ 148,401

odbijajuć od prve ove posljednje ostaje . . . . fio. 148,147
od kojih opet treba odbiti po Odboru izbrisano . . . . „ 3.927
To ostaje čista svota od . . fio. 144,220

u kojoj sastoji faktični manjak, što treba pokriti iz pokrajinske Zaklade.

Da paka grad Trogir ne pretrpi nikakve štete, Financijalni Odbor predlaže zaključak, naznačen pod brojem III, kojim se nalaže Zemaljskom Odboru, da providi iz pokrajinskih sredstava pučkoj obuci u onom gradu.

Usljed gorinavedenih razloga, Financijalni Odbor, većinom glasova, predlaže Visokom Saboru:

I. Da proračun, predložen izvješćem Odbora Zemaljskoga 28 lipnja 1889 B.r 2827, bude uzet za podlogu posebne rasprave;

II. Da primi u posebnoj raspravi sve stavke predložene sa strane Zemaljskog Odbora, odbivši svote uvrštene pod naslovom II i III za pokriće troškova mužke pučke učione u Trogiru, i to snizujuć naslov II od fior. 215,282 na fior. 213,404:50, a naslov III od fior. 67,875 na fior. 67,825;

III. Da primi sliedeći zaključak:

Daje se nalog Zemaljskom Odboru da pokrajinskim sredstvima providi za pučku obuku mužke djetce u Trogiru.

Zadar, 27 srpnja 1889.

Predstojnik
Bulat.

Izviestitelj
Cingria.

Podpredsjednik. Obća je razprava o predračunu učionske zaklade za god. 1890 otvorena.

Pitali tko rieč o predmetu?

Vladin povjerenik Peričić. Pitam rieč.

Podpredsjednik. Pokrajinski školski nadzornik vitez Peričić imade rieč.

Vladin izviestitelj Peričić. Visoko carevinsko Sudište izdalo je presudu, da se troškovi za pučku školu u Trogiru imadu iz Zemaljske školske Zaklade namiriti. Financijalni Odbor ponavlja lanjski predlog, da visoki Sabor izbriše iz proračuna stavku koja se odnosi na uzdržavanje te škole. Ovaj je predlog očevidno protivan odredbi koja je sadržana u pokrajinskom zakonu od 29 Decembra 1871 godine. Isto je tako protivan pomenutoj presudi Carevinskog Sudišta, koje istu presudu osniva na pomenutom zakonu. Da se izbjegnu neugodne posljedice, koje bi nastale, kada bi visoki Sabor prisvojio predlog Financijalnoga Odbora, imam čast u ime visoke Vlade preporučiti, da visoki Sabor izvoli preko predloga Financijalnoga Odbora odlučiti, da se u proračunu za god. 1890 uvrsti svota za pokriće troškova uzdržanja pučke škole u Trogiru u iznosu onom, koji je bio predložen od pokrajinskog školskog Vieća.

Što se tiče zaključka Financijalnoga Odbora, da visoki Sabor odluči ili naloži Zemaljskom Odboru, da iz zemaljske zaklade providi za pučku obuku mužke djetce u Trogiru, čast mi je primjetiti, da se onaj zaključak isto protivi naredbi sadržanoj u § 38 pomenutog zakona, koji kaže, da je Sabor dalmatinski pozvan, da glasuje svake godine potrebštinu i pokriće pokrajinskih učiona. Ostaje naravski na volju visokom Saboru, da razpoloži sa pokrajinskim proračunom kako mu se bolje svidja; ali tim nije providjeno što gore naznačeni § zahtieva.

Bielanović. Pitam rieč.

Podpredsjednik. Častni zast. Bielanović imade rieč.

Bielanović. I ako sam uvjek govorio o istom predmetu za prošloga Sabora, nije mi zazor opet ustati; nije mi razor, i ako u Saboru ima kita učitelja i profesora. U svijem parlamentima obraća se pažnja školskoj struci, a u nas treba još više, jer je nadležnost saborska uska, jer škole zoblju stotine hiljada, jer je predmet vrlo važan, i osim ovog predmeta školskog proračuna uz zemaljski proračun neostaje nam tako rekuć ništa drugo, neostaje nam nikakvo drugo pitanje. Da je ovo školsko pitanje posve važno, bilo je to vazda pripoznato. Ako ovo pitanje i ovaj predmet dobiva najviše narodnog novca, to mi nemojmo žaliti niti proklinjati, nego blagoslivljati svaki novčić koji je za to potreban, samo ako odgovara svome zadatku, i ako odgovara onoj namisli koju smo imali pred sobom, kada smo svi govorili oduševljenjem o podignuću novih škola. U koliko, moja gospodo, ovdje ima predstavnika tih škola, u toliko je bolje za nas sve i za mene, u koliko se nadam, da će ti predstavnici školâ kao strukovnjaci ustati i prosboriti, te meni u pomoć priteći, ako je sve istinito i osnovano što sam kazao, a pobiti me i izpraviti na korist same stvari, ako bi slučajno pogriešio ili sišao s pravog puta.

Govoriti mi je prije svega o velikoj nepravici koja se čini našim unutrnjim zagorskim krajevima, što vidim da u tima na 10-20000 duša nema tako rekuć nijedne škole; dočim vidim, da po primorskim mjestima ima školâ tako rekuć u svakom selu. Prije nego predjem na taj predmet u obće ja ću vam iznieti sliku koliko je tih škola i koliko trošimo za nje, držeć se izvješća Zemaljskog Odbora i sluzeći se, koliko je potrebno u ovima stvarima, istinitimi podatcima koje sam mogao sabrati. Mi nalazimo da je u ovo 10 godina, imenito od g. 1878 do g. 1888 broj narodnijeh škola narastao od 228 na 266, dakle 38 više. Ova razlika i ova promjena ovako je razložena.

God. 1878. bilo je javnih otvorenih škola 228, ustanovljenih 248, pomoćnih 48, privatnih 23. God. lanjske 1888 imamo 266 škola, dakle u 10 godina 38 više; imamo ustanovljenih 305, dakle 57 više u 10 gogina; pomoćnih 35, te su spale na manje; a privatne su spale na 19, dakle 4 manje. Prve su rasle, pomoćne i privatne opadale. Uzevši opadanje posljednijeh u obzir, ispada opet ovaj broj: g. 1878 broj škola 338, a god. 1888 broj 325, dakle 15 manje.

Kako je rastao broj prvijeh škola, tako je rastao trošak. Trošak g. 1878 iznosi f. 266.158, a god. 1888 f. 266.738. Dakle trošak viši za f. 77.580, nego li prije 10 godina. Idući ovako naprjed, a naprjed treba ići, u dva tri ovaka roka od deset godina narasti će trošak u velike. Tu su zakonski propisi, tu je nužda, i te dužnosti nemožemo se nikako oteti.

Što se tiče pohadjanja škola iznieti ću još neke podatke za razumljenje kako stojimo sa školami. U istom izvješću vidili smo, da u svoj Dalmaciji ima u sve djetce obvezane na školu 63.852, nema škola otvorenijeh nego za 25.840 djetce, dakle 38.512 ostaje bez škole; dva je diela imaju, a tri nemaju, i stoji u nekom razmjerju od prilike kao 2 naprama 3. Opet napram 325 otvorenih škola, trebalo bi ih još 481, te je razmjerje kao 3 naprama 4. Ovo sravnjivanje, gospodo moja, pokazati će vam, koliko još imamo mi trošiti, i koliki teret još pred nama stoji. A sada ću prijeći na veliku tužbu, na veliku nepravicu, što se čini unutrašnjijem i zagorskijem krajevima, kako sam malo prije spomenuo. Mi trošimo blizu f. 300000 za škole, ali na žalost te škole nisu jednako podieljene, tako da njeka mjesta, njeki krajevi uživaju svoju blagodat, a da su njeki krajevi sa svime zapušteni, da se njekim krajevima postupa materinski, a drugima opet maćuhinski. Ja ću vam još njekoliko podutaka iznieti, i ti će vam pokazati, kako su škole podieljene

po raznіem okruzima i kakva pravica vlada u tih narodnih škola.

Uzeti ću njeka važnija kotarska nadzorništva. Imamo u blizini najbliži kotar Benkovački. U kotaru Benkovačkom na broju duša 30.798 ima 10 škola, po jedna na 3.079 stanovnika; trebale bi po zakonu 44 škole, dakle još četiri puta više, nego li ih ima. Sada prelazim na jedan najdaljnji kotar, a to je kotar Kotorski. U tom kotaru ima na 30.562 duša 45 škola, po jedna na 679 stanovnika, dvie više nego li je propisano.

Prelazim na drugi kotar, na kotar Imotski. U tom kotaru ima 27.437 duša, škola ima samo 7, po jedna na 3.062 stanovnika, trebalo bi ih 35, dakle još pet puta više.

U kotaru Kninskom, — to je onaj kotar, koji imadem čast zastupati u ovom visokom Saboru, — nalazi se u istom položaju kotara Imotskog. Imade duša 41.582, ima škola samo 12, dakle dolazi jedna škola na 3481 stanovnika; trebalo bi ih 59, dakle pet puta više škola trebalo bi tu po zakonu i pravici.

U kotaru Dubrovačkom imamo 34.056 duša, a škola 38, po jedna dakle na 896 stanovnika. Ovaj broj nespada u one, koji bi se mogli tužiti, jer uživa sve blagodati, koje u drugim krajevima nema.

U kotaru Sinjskom ima duša 40.025, škola 11, po jedna na 3.638 duša, trebalo bi ih 57, dakle pet puta više.

U kotaru Korčulanskom ima duša 21.668, a škola 31, po jedna dakle na 696 stanovnika. Tu isto vidimo, da ima više nego li se može zahtievati.

Imade još jedan kotar, koji će vam najbolje i najjasnije prikazati pravu sliku pravog našeg stanja, a to je kotar Šibenski. Ovaj kraj koliko se tiče škola, spada u srednje. Ali vidjeti će se ovdje razlika. Občina Tiešanjska, sa 7500 stanovnika, ima 6 škola, občina Skradinska nema nego jednu, u Skradinu.

Tiesno je na primorju i daje mu se, a druga občina nalazi se u unutrašnjost, u Bukovici, i nema ništa.

U občini Skradinskoj bile su još tri škole, u Rupam, Bratiškovcima, i Djeverskama, pa su bile zapuštene. Tako na primorju podižu se nove škole, a u unutrašnjosti ruše se i one, koje su nekada postojale. — Ova grdna nepravica sad je očevidna. Narod svuda jednako podnosi terete, te treba jednako podieliti blagodati. U to ime nadam se, da će Zastupnici uslišati moj glas, nadam se, da će mi priskočiti u pomoć prestavnici unutrašnjijeh krajeva, zastupnici iz Sinja i Imotske.

Još ću vam, gospodo, ja iznieti njekoliko podataka, da vam razsvjetlim tužbe one, koje su do sada uzalud podizane u ovom visokom Saboru. Kazati ću vam, gospodo, kako je razdieljen broj pismenih ljudi. U kotaru Benkovačkom n. pr. ima ih samo 3% koji znadu nešto čitati i pisati, u Kotorskom 29%, u Korčulanskom blizu 30%, u Kninskom 3.50%, u Hvarskom 27%. U ovakom stanju vrlo žalostnom, gospodo moja, čujemo ne samo od naših dušmana na strani, koji nas barbarima nazivlju, nego od naših ljudi medju nama, koji imaju srdca vikati na narod! Tuže se sa krive zakletve, na poljevine i kradje. Ali ruku na prsi, pa kažimo, šta smo učinili za taj narod do sada. Najposlije zemaljski Odbor uvidio je, da je ovo jedna velika nevolja naša. U izvještaju Zemaljskog Odbora našao sam nešto, po čemu bi se moglo misliti, da će se na ovo obazrieti. Mi znamo, gospodo moja, da postoji očito jasni propis o podizanju škola. Gdje ima 40 djetce za školu, na jedan sat daljine, treba školu otvoriti. Gospodo moja! Nebi valjda bilo potrebno, ali kako stoje stvari potrebno je, da pred vama i predstavnicima Vlade pročitam zakon 30 Marča 1870. Tu se kaže talijanski: *(čita)*.

Dakle, gospodo, tu imamo zakon upravo očito. Imamo velike troškove koje podnosimo za škole, a imamo brojevne razlike, koje se nebi nikakvimi drugimi riečima mogle protumačiti nego baš s ovimi brojevima; pak vidimo, da su Primorska neka mjesta obdarena obilato školama, a druga ne samo da nisu obdarena školama, nego se zapuštaju i one škole, koje su postojale. Ja znam već sada, kakav se prigovor može podići. Govori se. da su sela rastrkana i da nema kuća. Ta obadva prigovora ja pobijam, jer sela nisu rastrkana onako, kako se zakon nebi mogao uporavljati, a što se tiče sgrada, tu opet razteže školska vlast. Posljednje godine vodila je školska vlast na dugo pregovore sa popom Oluićem za školu u Bilišanima, sa posjednikom Radulovićem u Obrovcu za školu u Biljanima, sa Kubatom u Žegaru, sa Konfortom na Kninskom Kosovu, sa popom Petranovićem u Plavnu.

Posljednji slučaj najbolje pokazuje, kako vlada postupa. Vlada je bila sklopila ugovor sa ovijem sveštenikom i odredila učitelja Maštelu. Učitelj bio došao pregledati stan i dogovorio se sa gospodarem. U tome dolazi učitelju naredba, neka ide u Siverić. Opet se pregovaralo, ali sad je vlada stala zamjerati kući. Dakle prije je kuća dobra bila, a sada ne valja više. Ja znam, gospodo moja, da je u tom pogledu lako naći prigovora. Mi znamo, da mi nemamo u mnogim mjestima školâ; mi znamo, da i naša sredstva nedopušćaju, da mi podignemo škole onakove, kakve bi trebale da budu. U bogatimi zemljami, u prosviećenim zemljami svako selo ima ne samo pristojnu, nego i razkošnu crkvu i školu, i ne samo da je za prostorije škrbljeno, nego i za zadovoljstvo duševno za one koji dolaze moliti i učiti. Na žalost kod nas nije tako. Na žalost ima crkava i pravoslavnijeh i katoličkijeh, kojima je krov provaljen; imamo i škole, koje su zapušćene i koje se ruše. Mi prema našim sredstvima nemožemo zahtievati nikakve razkoši, ali se bar može zadovoljiti tomu prama našim ekonomičkijem okolnostima. Ako nemožemo imati velike crkve i ako nemožemo imati škole sagradjene po svimi pravilima moderne nauke, možemo bar imati školu, gdje djetca mogu pristojno sjesti da nauče prva načela pisanja i čitanja, i bar nauče nješto više, da se nauče ponašanje ljudsko i moralnost. Trebalo bi, da su u svakom mjestu crkva i škola najljepše sgrade, kako bi izvanjskom formom uplivisale na narodnu prosvjetu. Ali ako nemožemo razkošno, zadovoljimo se sa onijem što imamo, treba postupati po ekonomičnijem prilikama. Ja mislim, gospodo moja, da su ovi moji nazori sa svime opravdani u toliko, u koliko mi je poznato, da je isto visoko ministarstvo uzelo u obzir ove naše okolnosti i dopustilo, da se sgrade školske popravljaju, iduć onako, kako naše okolnosti dopuštaju.

Našao sam jednu naredbu ministra 27 Julija 1878, koja se baš odnosi na ove školske sgrade. Ako mi, gospodo, dopustite, ja ću i ovu naredbu letimičke pregledati i pročitati samo neke odlomke, koji se tiču zidanja školskih kuća. Ministarstvo, kako je primilo mnogo tužaba u tom pogledu proti postupanju kojeg se vlada drži kod školskih sgrada, kaže ovako: *(čita talijanski).*

Kako vidite, ovdje se upućuje, kako treba slabe sgrade popravljati, kako treba uklanjati mane na sgradama, sve sa malijem troškom i po sredstvima dotičnijeh obćina. U ovom istom ministarskom odpisu nalaze se i drugi podatci i naputci, kako se u ovim slučajevima postupa. Dakle vidimo, da je i ministarstvo uvidjalo, da su naše okolnosti takove, da mi nemožemo stvoriti sgrade onakove, kakove propisuju zakoni školski, da nemamo sredstva zato, i da nama naše okolnosti to nedopuštaju.

Dakle, gospodo, ovime su pobijeni svi prigovori koje smo do sada slušali sa strane vladina povjerenika školske vlasti, i druge naše gospode koja na upravi ove naše zemlje stoje. Ja mislim, da sam dovoljno stvar razjasnio i svoju tužbu poduprao, i nadam se, gospodo moja, da ću kod vas

naći pomoć i podporu. Ja se uzdam, da ćete vi mene poduprieti, jer se tiče pravice.

Držim zajedničkom dužnošću, da branimo našu pravicu, da se zauzmemo za prosvjetu našeg naroda, a čuti ću valjda glas i ostalijeh zastupnika iz gornjijeh krajeva. Pošto se pak ovijem predmetom bavi izvještaj Zem. Odbora, ja ću još koju progovoriti, kad se bude razpravljao rad Zem. Odbora, te ću izniti jedan predlog, koji glasi ovako: Neka Sabor preporuči vladi, da pri podizanju novijeh škola uzme u obzir gornje zapuštene krajeve, kako bi škole jednako bile podieljene po svoj Dalmaciji.

Kada sam na besjedi, gospodo, dozvolite da se dotaknem još jednog vrlo važnog pitanja, koje je u ovom visokom Saboru i do sada pretresano, i koje se primiče svojemu riešenju, te bi mislio, gospodo, da je nužda, da ovaj put visoki Sabor izreče svoje konačno odlučno mnenje.

Mislim, gospodo, govoriti o našimi školskimi knjigami, o kojem je predmetu već bilo govora u ovom visokom Saboru. Čuli se, gospodo moja, glasovi, kako bi se imale školske knjige urediti, osobito, što se tiče pravopisa. To je jedno vrlo važno pitanje, koje se je drugdje riešilo, ali se, koliko vidimo, nije još riešilo u nas u Dalmaciji. Čuo sam, da je ministarstvo nastave naredilo, protiv mnienja školskog pokr. vieća, da se knjige štampaju etimološkijem pravopisom. Čuo sam, da isto ministarstvo nije htjelo štampati knjige ćirilicom i latinicom zajedno, nego da je kašnje popustilo, te će se neki sastavci štampati ćirilicom, ali na kraju čitanke.

Neka Sabor kaže svoju. — Da vam razjasnim položaj, dozvolite, da u ovom pitanju počmem s debljeg kraja. Naš slavni Tommaseo izrekao je svoje mnienje o pravopisu i o slovima.

Ovaj spisatelj, koji je veliko ime stekao u talijanskoj književnosti, učio je naš jezik, preveo je na talijanski srbske narodne pjesme i napisao je „Iskrice“. U talijanskom djelu „Scintille“, u ovoj osnovi potonjijeh „Iskrica“, kaže Tommaseo: „da će jednom svi pisati bijelo, lijepo, zvijezda, mjesto bělo, lěpo, zvězda, jer da ovaj način spada na samu narav jezika“. A o ćirilici rekao je: „da mu se čini, da je od latinice udesnija, jer može sve glasove jezika izraziti“.

I ako Tommaseo nije bio duboko upućen u našu knjiševnost, kao u talijansku, ipak sam spomenuo njegovo ime, neka se vidi, kako mudri ljudi lako pogode na pravi put. U tome, pitanje o pravopisu riešeno je medju Srbima. Riešili su ga svojijem djelima Vuk, Daničić, Njeguš, Radičević i ostali. Odpora je bilo samo medju Hrvatima, u Zagrebu, radi političkijeh uzroka. Sad je i taj odpor pao, sad je pitanje riešeno i u Zagrebu. Na dokaz tome pozivljem se na naučne članke u „Viencu“ o etimologiji i fonetici, Tome Maretića, profesora na zagrebačkom universitetu. Dozvolite da vam pročitam nekoliko odlomaka iz toga proučavanja, koji pobijaju sve prigovore protiv fonetike, a na kraju ih pisac nazivlje pravijem predrasudama. (*Čita*).

Dozvolite mi još da pročitam jedan članak iz „Smotre“, ali iz zagrebačke „Književne Smotre“, ne iz „Smotre Dalmatinske“. (*Posmijeh*). Vidjeti će se kako „Književna Smotra“, organ hrvatskog pedagogičnog družtva, koji uredjuje poznati hrvatski pedagog, radostno bilježi glas, da je vlada bana Kuhena naredila, neka se u škole i urede uvede fonetički pravopis; kako taj književni list preporučuje ćirilicu i žali se, što su Hrvati zapustili ćirilicu. Evo što piše „Književna Smotra“: (*čita. — Nestrpljivost radi čitanja)*. Ovo nije moje mnenje, ni mnenje srbskijeh književnika, nego mnenje književnika hrvatskijeh.

Poslušajte barem ovaj glas, glas iz Zagreba (*Veselost. — Čita*). Dozvolite mi još da pročitam i posljednju izjavu „Književne Smotre“.

Podpredsjednik. Molim vas, gospodine zastupniče, po našem poslovniku nije dopušćeno čitati pisane govore, a to znači, da je zabranjeno čitati i članke iz novina.

Molim vas, da bi u kratko rekli, što mislite citirati, jer je Sabor umoran.

Bielanović. Zabranjeno je zastupnicima, da donose napisane govore i čitaju ih, ali citacije nijesu zabranjene. Ovo su citacije iz naučnijeh djela, koje su dozvoljene, kao što bi dozvoljeno bilo čitati odlomke, n. p. iz Ungera, kad bi se razpravljalo kakvo juridično pitanje. U ostalom ova je citacija kratka.

Popredsjednik. Ograničite se na ono što se razpravlja.

Bielanović. Ja govorim o pitanju, koje se pretresa, a to je pitanje o školama, koje pitanje neću preskočiti i ići kući. — Da opravdam moje stanovište, ja sam naveo ove dokaze iz Zagreba, neka vidi hrvatska većina u Saboru, da je ovo pitanje već i u Zagrebu riešeno. Kao što se kazivalo u Italiji: „Bononia docet“, tako sad braća Hrvati kažu: „Zagreb docet“. Evo kako uči Zagreb. Ako mi dozvoli g. podpredsjednik, samo ću još deset redaka citirati.

Podpredsjednik. Ako nije više, slobodno vam je čitati.

Bielanović. „Književna Smotra“ ocjenjuje knjigu „Nauka o pravopisu“ prof. Kušara, pobija njegovu pohvalu Daničićeve latinice, i nadovezuje, da latinica nije savršenija ni praktičnija od ćirilice, nego je naprotiv latinica nagrdjena svakojakijem rogovima i repovima, dok je ćirilica jednostavna i ukusna, te završuje ovako: (*Čita*).

Nu svakako je za veću savršenost latinice najslabiji onaj razlog, koji se kod nas dosta puta čuje, da je naime latinica svjetski alfabet, i da smo njom u bližem dodiru sa zapadom. A šta mi imamo dobra od tog zapada? Valjda to, što nam je iz mržnje prema našoj pravoslavnoj braći narinuo svoju latinicu, te nas tako odvojio od braće, koja su ostala vjerna svojoj starini? A zar to nije upravo najveća nesreća našega naroda? Zar mi, kad medjusobno svoje stvari uredjujemo, ne moramo najprije gledati na ono, što je nama najkoristnije, a ne što je drugome povoljno? Nebi li možda po nas bilo koristnije, da smo sa svojom braćom u pismu složeni?...

Gospodo moja, ja sam svršio, doći ću dakle brzo natrag. Kao što je poznato dakle, i kao što ste vidjeli iz ovih citiranih redaka koje sam pročitao, da je pitanje fonetike i pitanje ćirilice već riešeno. Vi se pozivljete na Zagreb, a sada ste čuli, što Zagreb o tome kaže, i stoga scienim, moja gospodo, da se tako sada štampaju školske knjige. Ja sam čuo, da je školsko pokrajinsko vieće zaključilo većinom glasova da školske knjige štampaju fanetičkim pravopisom. Ja neću hvaliti školsko vieće, pošto nisam naučan da hvalim činovnike, i nije mi potreba da hvalim, kada vrše dužnost; nego mi je svakako iztaknuti, da je ono ogromnom većnom poprimilo, da se školske knjige štampaju fonetičkim pravopisom. Ali na žalost čuo sam, da su članovi Zemaljskog Odbora bili protivni fonetičkom pravopisu. Stvar je predana poslije ministarstvu, i kako mi kažu, da je ministarštvo poslušalo mnienje dvaju članova Zemaljskog Odbora, a da nije htijelo poslušati mnienje ogromne većine školskog vieća, te je zaključilo, da se knjige školske imadu štampati etimologičkim pravopisom. Mi vidimo, da su u našem književnom pitanju odlučili ljudi, koji nisu pozvani. U ostalimi zemljami i državami, gdje je jedan jedini jezjk, gdje ministar pozna dobro dotični državni jezik, gdje su ministri duboko upućeni u književnost svoga naroda, taki ministri u sličnijem prilikama pitaju mnienje književnikâ, strukovnjakâ. U nas protiva, naš ministar nastave i šefovi, koji znadu naš jezik samo po imenu, znadu da obstoji pokrajina, koja se zove Dalmacija, grade se sudijam u jednom književnom

našem pitanju. Ja držim, da oni nisu pozvani na to, nego da bi se morali poslužit mnienjem naših književnika, i pozvati u pomoć naše književnike, kada se odlučuje takvo pitanje kao što je ovo. Držim, da se tiče niemačkih škola, da bi se isti ministar i šefovi koji poznaju dobro njemački jezik, obratili na mnienje književnika niemačkih. Čini mi se da je Zemaljski Odbor pogriešio, što je bio protivan školskome vieću, nečini mi se to, nego sam podpuno o tom uvjeren. Ja štujem gospodu na Zemaljskom Odboru, možem i hvaliti njihovu administrativnu sposobnost i političku vještinu; ali mi nemožemo dopustiti, da članovi Zemaljskog Odbora mogu odlučiti jedno tako težko književno pitanje, i da baš oni mogu izricati jedno mnienje, koje se protivi mnienju svih naših književnijeh auktoriteta. Držim, gospodo moja, pokraj svega poštovanja Zemaljskom Odboru, da bi Zemaljski Odbor još mnogo mogao naučiti, kada mu preporučim, da uzme srbske narodne pjesme, pak vidi kakov je jezik, i kako treba jezik pisati. Najvećim dielom preporučam mu, da se obrati na zagrebačke književnike, i neka se uvjeri, da je ovaj put pogriešio.

Što se tiče ćirilice, poznato mi je, da je školsko pokrajinsko vieće odlučilo, koje se knjige imadu štampati na polak ćirilicom na polak latinicom pomješano, i ministarstvo je htjelo to, da se napose knjige štampaju; ali kako čujem, opet uslijed protivnosti Zemaljskog Odbora, da je ministarstvo nešto popunilo i dozvolilo, da se njeki odlomci u čitanci štampaju ćirilicom, i to neki samo na kraju.

Ja vam neću ponavljati uzroke i razloge, koje ste čuli u obrani ćirilice, nego vam preporučam da pristanete i na ovaj moj predlog. Neka sabor izrazi želju Vladi, da se knjige štampaju fonetičkijem pravopisom; drugo, neka se sastavci u knjigama štampaju smiešano, biva sastavak latinicom, pa odmah ćirilicom — ili obratno i tako dalje do kraja. Na ovo ću se još povratiti, kada dodje u pretres izvješće o radu Zemaljskog Odbora. (*Predsjednik zauzeo opet svoje mjesto.*)

P r e d s j e d n i k. Častni zast. Bielanović stavio je dva predloga.

Prvi predlog glasi: Neka Sabor preporuči Vladi, da pri podizanju novijeh škola uzme u obzir gornje zapuštene krajeve, kako bi škole jednako bile podieljene po svoj Dalmaciji.

Pošto je ovaj predlog dovoljno poduprt, otvaram razpravu ob ovome predmetu, i biti će ovaj predlog stavljen u svoje vrieme na glasovanje.

Drugi predlog glasi: Neka Sabor izrazi želju Vladi, da se knjige štampaju fonetičkijem pravopisom; drugo, neka se sastavci u knjigama štampaju smiešano, biva sastavak latinicom, pa odmah ćirilicom — ili obratno — i tako dalje do kraja. — Buduć je i ovaj predlog dovoljno poduprt, otvaram o njemu razpravu, i biti će u svoje vrieme stavljen na glasovanje.

V l a d i n i z v i e s t i t e l j P e r i č i ć. Pitam rieč.

P r e d s j e d n i k. Vladin izviestitelj vitez Peričić imade rieč.

V l a d i n i z v i e s t i t e l j P e r i č i ć. Dužnost mi je da odgovorim na predugi govor častnog Bielanovića, ali ću biti kratak. Njegov govor dieli se na dvoje. Prvi se dio odnosi na pučke škole; drugi dio na knjige u pučkim školama. Istoga ću se reda i ja držati.

Častni zastupnik Bielanović tuži se, da osobito u zagorskim kotarim ima malo škola prema primorskim kotarim. U tom pitanju pridružujem se ja ovoj žalbi, jer je temeljita. Na temelju podataka koji su izraženi u izvješću Zemaljskog Odbora, sam kotar Kotorski, koji neima ni punih 34.000 duša, ima toliko škola, koliko neimadu četiri zagorska kotara, t. j., Benkovački, Kninski,

Sinjski i Imotski. Ova četiri kotara imadu svi skupa 44 pučke škole, dočim kotar Kotorski imade 43 redovite i 5 pomoćnih škola, dakle skupa 48 škola. Nego da odbijem prigovor častnog Bielanovića, koji na temelju ovog nerazmjerja izmedju pučanstva i školâ prigovara školskoj upravi, da je ona prama njekim kotarim mater a prama drugim maćuha. Ali su tome krive mnoge okolnosti, sasvim nezavisne od nadležnih vlasti. Postoji zakonski propis, da se u školskom kotaru, gdje može biti bar 40 djetce obvezane za pohadjanje škole, zavesti ima škola. Poznato je članovima ove visoke Kuće, da su sela po zagorskim kotarim tako razstrkana, da ih imade na daljini od 7, 8, 9 i 10 kilometara, a to je osobito u kotarim Kninskom i Imotskom, radi česa nije lako sastaviti školski okoliš po propisu zakona. A više puta gdje podje za rukom svladati ovu potežkoću, nemože se naći na žalost kuća, da bi bila prikladna za školu. Uz to imamo dosta naših učiteljskih sila, radi česa ja imam čast izjaviti moje osobito mnienje, ako se občine nezauzmu da grade naročite kuće za škole pučke, i to ne samo u zagorskim selima, nego i u primorskim i u samim gradovim, dogoditi će se, da će biti za 3-4 godine dosta učiteljskih sila, a neće biti kuća za škole. Radi toga bojati se je, da će se još koji put čuti u ovoj visokoj Kući žalba, da u nekim mjestim nema škole radi oskudice kuće za školu. Što se tiče prigovora častnog zastupnika glede škole u Plavnu, ona je u načelu osnovana od pokrajinske školske vlasti, jer je dokazano, da je u onome mjestu, u onoj okolici preko 90 djetce obvezane na pohadjanje škole, ali nema kuće za školu. Sobica ona koju nam za školu nudja vlastnik Petranović nema prostora nego od prilike 25 kvadratnih metara, i to bi bilo u jednoj polovini kuće, dočim je druga polovina unajmljena c. k. oružništvu. K tome je ulaz u tu sobicu nesgodan, prozori su nizki, okolica je takva da zaudara, i nebi bilo zdravo. Pokrajinska školska vlast upravo radi toga, da bi u onom napučenom selu potrebno bilo, da se otvori škola, pozvala je istog vlastnika kuće, da po mogućnosti dogradi kuću za školu na mjestu sgodnijem i prikladnijem, a da mu se to olahkoti, obećano mu je, da će mu se u pomoć doći predujmom, kojim razpolaže pokrajina.

Što se tiče škole u Žegaru, tu je neki Radulović iz Obrovca bio ponudio kuću za školu, i Vlada bila ponudila u predujam neku svotu za popravak te kuće, nego kašnje gospodar odbio ponudu i prekinuo dogovoranje sa Vladom. Tu pokrajinska školska vlast nema nikakve odgovornosti. Vlada i pokrajinska školska vlast nastoje od srdca da bi se u kotaru Benkovačkom i drugdi broj škola pomnažao; ali nema nikoga da ponudi kuću koja je prikladna za školske svrhe. I ja sam mnenju častnog Bielanovića, da prema našim okolnostim ne samo škola nego i izvanjština i kuća moraju da uplivaju na izobraženje našega naroda, te je željti, da se uz bielu crkvu bieli i pučka škola. Vlada nastoji da se crkve grade prema potrebi pučanstva, a pokrajine, ili bolje rekuć, občine je stvar, da sagradi bolju školu, i takva će škola imati više moralnoga upliva i djelovati će više na moralno plemenje čuvstva naroda, nego sama nauka. Ovim sad prelazim na drugi dio govora častnog Bielanovića, t. j. na školske knjige, da su već preživile svoj viek i da ih treba zamieniti.

Visoko je Ministarstvo uvažilo žalbu i odredilo, da se školske sadašnje knjige za pučke učione pregledaju i prerade prema napredku jezika i pravopisa. Već su ove knjige gotove u rukopisu, i predložene visokom Ministarstvu na odobrenje. Što se tiče sadržaja potvrdilo ih je Ministarstvo, te su se neke počele se tiskati i biti će početkom nove školske godine na prodaji. Osim potežkoće sa pravopisom koji je dvojak, etimologički i eufonetički, imamo i dvoja pismena, tako zvanu latinicu i ćirilicu. Kojim sada pravopisom da se uredjuju i sastavljaju knjige pučkih učiona, valja da se obaziremo na obstojnosti. Priznajem nekima, da je eufonetički pravopis bolji nego etimologički, ali književnici nisu još složni

u tom pogledu; jer neki drže da je bolje pisati jednim a drugi drugim pravopisom. Što se tiče čitateljstva i ono se razilazi u svojim nazorim; jer neki vole čitati pisane knjige ovako, drugi onako. To su vrlo važne okolnosti na koje se je obrazrielo Visoko Ministarstvo, premda u Hrvatskoj imade književnika i auktoriteta, koji su mnenja toga da je eufonija bolja nego etimologija. To se baš pitanje imade riešiti, jer imade koji misle drugačije. Trebalo je da se je Visoko Ministarstvo obazrielo na tu okolnost, što mi osim knjiga naših za pučke škole dobivamo iz Zagreba za gradjanske škole, za učiteljstvo i za gimnazije sa hrvatskim jezikom knjige, a te su pisane još po sustavu etimologičnom. Kada bi se pisale u nas knjige eufonetičkim sustavom, nastala bi pometnja i metež u učećoj mladeži. S tih razloga umjestno je visoko Ministarstvo naredilo, da naravno razčišćenom etimologijom budu štampane knjige za pučke škole.

Što se tiče ćirilice, visoko je Ministarstvo dozvolilo da u dotičnoj čitanki budu uvrštena uz latinicu i štiva ćirilicom napisana, i time ne samo da je obćinstvu zadovoljeno nego će i učenici naučiti jedno i drugo pismo.

Iza [kako budu dogotovljene knjige pisane latinicom na ćirilicu i pošto pregledane bude i odobren bukvar pisan srbskim pravopisom, biti će naredjeno po nalogu visokog Ministarstva da se pregledaju i ostale čitanke ćirilicom pisane za pučke škole.

Visoki Sabore! Na govor što ga je pročitao častni Bielanović imao bi opaziti, da osim što nije riešeno pitanje kojemu pravopisu preimućtvo pripada, da je književnost na prelaznoj dobi, a da se mi sada latimo korjenitih promjena nebi pametno ni koristno bilo. Naravski i nove knjige za pučke škole, uvjeren sam, da će imati prazninâ i nedostatka, nego dokle nastane potreba da se i one pregledaju, dotle mislim da će pitanje o pravopisu biti riešeno, i naravski tom prigodom popuniti će se nedostatci i poravnati praznine koje u knjigam obstoje, koje se sada štampaju za naše pučke škole.

Vukotić. Pitam rieč.

Podpredsjednik. G. zast. Vukotić imade rieč.

Vukotić. U pogledu primjetbe častnog zastupnika Bielanovića odnosno škola u Boki Kotorskoj u tom pogledu, da one uživaju neku prednost nad ostalim školam prama razmjerju broja pučanstva, kazati mi je nešto, komu te okolnosti poznate nisu, i razjasniti. Istina je živa da u Boki Kotorskoj ima više škola nego u zagorskim krajevim prama broju pučanstva; ali su te škole namještene sve blizu mora, gdje su kuće na okupu, dočim u Zagorskim selima postoje mal da se iste okolnosti kao što postoje u mjestima, koje je on napomenuo. — Da je u Boki Kotorskoj blizu mora narodna učiona usvojena, tomu su doprinicle sliedeće okolnosti. Što su kuće blizu mora na okupu; što ima prikladnih stanova za učione; što su učitelji namješteni u tim školama s malom iznimkom rodom Bokezi, i najposlije što i sveštenici Bokezi primaju se rado poučavanja u pučkim školama, a slično se nedogadja u gornjoj Dalmaciji. To su razlozi, radi kojih u Boki ima prama narodu više škola nego u ostalim mjestima Zagorskimi pokrajine Dalmacije, i nije misliti, da Vlada više simpatizira ovdje nego u ostalim dalmatinskim predielima.

Što se tiče školskih knjiga, moram u kratko naglasiti, da mi je iza onog što je rekao častni zast. Bielanović i školski Izviestitelj pri ovom Saboru malo što ostalo reći. Ja samo imam napomenuti toliko, da sam još god. 1883 govorio u ovom visokom Saboru o školskim knjigama napisanim ćirilicom sa starim pravopisom, sa „jat“, i „jer“, tako i dokazao, da je neumjestno u narodnim školama proti pedagogičkim načelima učiti djetcu na jedan način čitati a na drugi način pisati, što je napisano starim pravopisam upućivati u čitanje novim pra-

vopisom. Toj mojoj želji visoka Vlada njekako se odazvala, te je naredila tiskanje bukvara novim pravopisom. Sada po riečima Izviestitelja školskog rek bi, da će se tiskati čitanka sa ćirilskimi slovi; nego je u ovoj čitanki kao što je bukvar, pravopis etimologičkl.

Gospodo moja! Mislim da netreba dugo razpravljati iza onoga, što je rekao častni zast. Bielanovič, da u sadašnje doba etimologija neima više mjesta, naročito u školskom tekstu; jer je to baš u oprieci sa didaktičkimi pravilima, po kojima se učitelj ravna. — Što će reči pisati fonetički, a što će reći pisati etimologički? Fonetički reći će pisati, da nam se predoči svaki glas rieči koja se izgovora; a pisati etimologički, to će reći, neobziruć se na izgovor već pisati po izvornosti oblika dotične rieči. Drugimi riečima, pisati fonetički, reći će, pisati kako se govori; a pisati etimologički reći će, pisati kako se negovori.

Gospoda moja! Tko pozna metodu pri učenju jezika u narodnim školama, znati će dobro da je metoda, kako se uči pisati, u velikoj oprieci sa etimologijom. Tu treba djetci jednu rieč govoriti i izustiti na drugi način, da ju može upisati. Kuko je to trudno djetci, na jedan način čuti glas jedne rieči, na drugi način tu rieč upisati, to svakomu od častne gospode jasno biti mora. — Što se tiče primjetbe, koja dolazi od njekih književnika, koji kažu, kada bi se fanetikom pisalo nebi mogli Ikavci i Kajkavci šnjom pisati i tako bi se velika pometnja dogodila, to se donjekle mora priznati. Ali ako uzmemo u obće da je hercegovačko narječje primljeno kao jezik književni, nemože se u tom pogledu dogoditi pometnje. Ako imamo njeke male priepore u ovo prelazno doba, to bi se vriemenom izgladilo. Iz toga pogleda ja sam za fonetički pravopis u školskimi knjigami, i glasovati ću za prediog iztaknut od častnog zastupnika Bielanovića u nadi, da će visoki Sabor obazrieti se na braću prieko Velebita, koji će se mal da ne svi osim Vebera s nami složiti, i visokoj Vladi izrazujem želju da školski tekst bude štampan fonetičkim pravopisom.

Podpredsjednik. Pitali još tko rieč?

Perić. Pitam rieč.

Podpredsjednik. Častni zast. Perić imade rieč.

Perić. U odužem govoru, visoki Sabore, častni zastupnik Bielanović razložio je dva važna pitanja, t. j. o nerazmjerju pučkih škola po zagorskim kotarim i onim primorskih strana; za tim o shodnosti, potrebi i skoro priekoj nuždi, da se školske knjige pišu pravopisom fonetičkim. Što se tiče prvog diela, tuj mi je čisto iz duše progovorio, i skoro jasno kô bieli dan cifram pri ruci dokazao svoju tvrdnju. Njegovom razlaganju ja bih to samo pridodao, da se moralna snaga svake države ocjenjiva po intensivnoj vriednosti kulturnog stanja njezinih državljena; pak želi li država tuj naći sebi oslona, mora iz petnih žila nastojat o elementarnoj obuci, koja je temelj na kojem se razvija ta kultura, koje je mjerilom buduće njezine moralne snage. S ovog razloga pozvani činbenici treba, da otvore dobro oči, da revno bdiju, da se u istinu provede u zakonu ustanovljeni obvezni polazak pučkih škola, i da odstrane sve zaprieke, koje bi tomu ma bilo s koje strane na put mogle stati. Ja znam, to je malo otežko, a osobito ondje, gdje je narod istom epičko svoje doba prevalio, gdje nema inteligencije da podpomaže vlasti, nagovarajuć i svjetujuć roditelje, da djetcu u školu šalju; gdje no djete mora po 1 ili 2 ure kasati do škole, a zimi nema odjeće, ljeti pako valja da ide u pašu s blagom; no s druge strane nevalja zaboraviti, da naše seoske obćine i ondje, gdje bi mogle nastojati o uspješnom polazku škole, toga ipak svojski nečine. Naš je narod, gospodo, dobroćudan, pak budu li pozvani činbenici što milom što dosliedno i silom u to uprieti, kad li tad li i ta mučnoća savladat će se.

Sad prolazim na drugi dio govora častnog Bielanovića. Nerado, gospodo, ulazim u ovo skroz literarne naravi pitanje. Nerado, jer takova pitanja spadaju na akademičke razprave; nerado, jer sam mnenja protivna našim nekim strukovnjacim i na hrvatskoj i srbskoj knjizi velazaslužnim radišam; nerado napokon, što ovako ostoječke potanko nedade se odgovoriti. — Ali kad se je povelo pitanje, nek mi se nezamjeri, ako hoću da i ja svoju rečem.

Od nazad nekoliko godina povela se živa borba, kako da narod piše. Izašlo dosta razprava, mnogi rekao svoju, ali nitko nezaoblio pitanje. A zašto to? Vidit ćemo kasnije. U to se uplele i neke vlade. Kuhen Hedervary — blago Hrvatim dok ih odotle sunce grije — iz velike ljubavi napram hrvatskom jeziku, živ da se razkopa, dok fonetiku neuvede; bosanska vlada, valjda nebi li svakom ugodila, i ona fonetizira; za njom vapiju svi Srbi, a pored njih eto i neki Hrvati. Ovako vam, gospodo, stvar stoji s polja.

Dignimo sad zaklopac s lonca i zavirimo, što se tuj vari. Uput trie stvari: Fonetika pregnata, fonetika (*recte eufonija*) umjerena i etimologija. Hajde da im malko u zube zavirimo. — Moj prijan Vukotić podupiruć Bielanovića u ovom pitanju, segnu da definira što je to fonetika, a što etimologija, ali u tom sreća ga loše posluži. A kako će da se definira ono, što je ili po sebi nedosljednost ili u sebi nesmisao? Fonetika je nedosljednost a etimologija nesmisao. Evo me na dokaze, pri kojim u ovako inače suhoparno pitanju za mnoge od sudrugova ove visoke Kuće, nastojat ću da se ograničim na što manji broj primjera. — Častni Bielanović reče, da je Vuk fonetički pravopis uveo, i njim se služio; da su se za njim poveli Daničić, Njeguš, Radičević, Maretić i drugi. Ja nebih rekao, da je to Vukovo hranče. Treba malo niže Srbije, i to upravo u Bugarskoj potražit mu domovinu, i naći će se, da su bila braća Miladinovci, što no prvi počeše strogo po izgovoru pisati.

Vuk je Srbim udesio asbuku prama izgovoru. Ostavimo Njeguša i Radičevića, kao miljenčad vilinsku, a vidimo jesu li fonetičari Daničić, Maretić i drugi.

Odriešito govorim da nisu, jer u onim istim člancim, gdje se za fonetiku bore, u onim istim knjigam gdje odsjecaju pravila fonetičnom pravopisu, grieše proti istoj. Oni pišu Zetski (*od Zeta)*, mjesto Zecki; svagdje mjesto svadje; nitko mjesto niko; vidio mjesto vidijo; čuo mjesto čujo; bio mjesto bijo; oni pišu jest, milost, a narod izgovara jes, milos; oni pišu najjači, a po strogoj fonetici valjalo bi pisat najači, jer u istom narodu nečuje se već samo jedan glas; pišu ovca, Tivta, a po pravilim fonetike trebalo bi pisat ofca, Tifta. Vuk piše ljudski, gospodski, mjesto ljucki i gospocki; laskati mjesto lackati.

Primjerima nebih svršio do sutra; ali sam obećao tim vele ne dosadjivat. Obećanje dug gotov, te me evo k drugom razlogu, koji navode u prilog prećeranoj fonetici. Neki kažu, o čemu da mi predamo pred fonetikom, kad je ona u klasičnim jezicim vladala, kad su ju poprimili Talijanci i Španjolci.

Talijanci i Španjolci? Polagano braćo, tuj ti se je jezik zaletio. Grci, Latini, Španjolci, to vam, gospodo, nebiše niti su danas pregnati i zategnuti fonetičari. Hajdemo na dokaze. Grci pišu: *aggelos*, *oytos*, *aydes;* a izgovaraju angelos, utos, Ades; Latinci pišu *tertius*, *musae, suavis*, *qui*. a izgovaraju tercius, muse, svavis, kvi; Talijanci pišu aspiratu u *ho* i *hanno*, i drugdje, a pri izgovoru nečuje se. Kod Španjolacâ ima takodjer rieči, koje se drugčije izgovaraju nego li se pišu. Dakle pozivanje na spomenute jezike oslanja se na sirčenu trstiku. Rekao sam, da etimologijski pravopis to je nesmisao, da ga nema, da ga nemože biti. Kad bi čovjek htio po etimologiji pisat, valjalo bi da piše, mogti mjesto moći; rekti mjesto reći, pekti mjesto peći; hvalaaše mjesto hvaljaše; jega mjesto njega; bua mjesto buha; mazlo mjesto maslo; vezlo mjesto veslo i. t. d. Nek se najde majčin

sin, koji bi dokazao, da se tako piše ili se je igda pisalo. — Cienim, gospodo, da sam primjerim dokazao, kako je fonetika nedosljedna, kako fonetičari u svojim pozivim na druge jezike nisu baš najbolje sreće; kako pak etimologijski pravopis neobstoji, te je taj naziv nesmisao. Vidimo sada, a da kako bi se imalo pisati. Po blagoglasju, a to je glavno pravilo, da ondje gdje se susretnu slova nejednake naravi, te bi izgovor bio trpak, oduran, nemio, toj se trpkosti ubjegne izjednačivanjem, omekšanjem, preglasivanjem, umećanjem, da se izbjegne ziev; gdje pak izgovor nebi bio neugodan, tuj nevidjam razloga zašto bi se slova izvrćala.

Tog preglasivanja i odbacivanja osobito trebalo bi se kaniti pri sastavljanju glagola i rieči sa predlogom, inače kakva razlika izmed glagola postati (werden) i podstati (unterstehen), postava (Satzung) i podstava (Rockfutter). Fonetičari pišu potpis mjesto podpis; otkriti mjesto odkriti; natkriliti mjesto nadkriliti, a zašto onda nepišu i pot pragom, ot kuće, nat krovom.

Ovdje je predlog proklitika pak se izgovara sa sliedećom rieči kao jedna rieč, dakle valjalo bi ga preglasiti. Gibke okrajke u deklinaciji i konjugaciji, da se pusti u miru. Ta i najsavršenija bukvica nedostiže svih nuanca ljudskog izgovora, a pri tom što svu razliku rieči nemožeš inače drugačije izgovoriti van jednim i to veljanim načinom. Tim se izbjegne nejednakosti, kakovoj naše oko težko da se privikne, te mu se vidi nedosljedno kad gleda: izgoniti uz ispisati; odmetnuti uz otpasti; osobito pako napredak, sladak, genitiv napretka, slatka.

I Grci u starom jeziku s predlogom *ek* uvjek ostadoše isti, pišuć: *ekpipto, ekfero.* — Što ikad ogavnijeg u našem jeziku, koji je inače dosta melodičan, od onog blaženog tunjkanja i šušljikanja? Čemu da se piše šjutra mjesto sjutra; našljednik mjesto nasljednik; pošljednji mjesto posljednji; a čak neki žnjam mjesto znam? Koliko je ubitačno s pogleda pedagogičnog fonetikom — razumim vazda precéranom — pisati školske knjige, već odatle se vidi, što učenik nije ubah usilovan obraćati pozornost uma na rieč i njezin izhod, pošto mu se kaže, piši kako izgovoraš. Ovo ubija duševni i umni rad učenikâ, stvara mu u glavi tišmu, zamrsiva ga pri pisanju tehničkih i vlastitih rieči stranih jezika, osobito klasičnih. Fonetikom danas bi se stvorilo u pisanju ono, što spisatelji humanizma stvoriše u jeziku, t. j. da je svaki pisao kako se u njegovom rodnom mjestu govori, dapače kako ga mila volja bila. Reći će mi tkogod, ali eto pravilâ, pak nek se svak po njima vlada. Kakva pravila, jadni nebili, kad ih se vi isti nedržite!

Vele, primili smo dialekt hercegovački, primimo dakle i pravopis po tom izgovoru. Ovo bi bilo dobro, kad bi označili kojeg kotara, no što velju kotara, kojeg sela, dapače konšiluka da se držimo. Tko je jole povirio u južnu Hercegovinu, taj se uvjerio, da svaki kotar, svako selo, svaki komšiluk ima nešto posebna. — Pisući po zakonim blagoglasja jezik nije onako mekav kao kad se piše fonetikom, oblik je rieči spretniji i sputniji. Sve što fonetičari govore o promjeni slova pri različitu susretu, to je doduše sve strogo znanstveno izpitano i obrazloženo i to skoro ponajviše od njemačkih strukovnjaka, koji ipak uz svu tu liepu liepotu fonetičkih pravila, ipak ih se u pismu svog jezika nedrže. Naravno, ono ih je vodilo do spoznanja primitivnog izvora rieči i svih variacija kroz koje su morale proći dok su došle do današnjeg svog slavnog stanja, u kojem da ostanu već za to vriedi, što napredniji narodi pri njem ostaju, n. p. Rusi, Francuzi, Niemci, Inglezi. Akademija hrvatska nije istina, da je poprimila fonetiku, već ona to pušta na volju dotičnog pisca, a to uprav s toga, što naš književni areopag nije još udario točan pravac pravopisu, nije pobio granice, preko kojih nesmije se koracati. Ovo bi bili već dovoljni razlozi, da se upeli, gospodo moja, našoj školskoj vlasti, neka, za Boga, neosvrće se na vikanje novotara,

nek pričeka dok jabuka sazori, pak će i sama pasti pod stablo, nek neotesćava i onako zamršenu osnovu naših elementarnih škola, s tom blaženom fonetikom, koja po svojoj naravi nakazi jezik, vodi nas šušljikanju i tunjkanju, a kvari mu vanjski oblik.

Što jedan od častnih predgovornika preporučava Hrvatim, da i oni već jedan put odluče se i uzmu od Srba ćirilicu, doviknut mi je tom deliji: „Hvala liepa"! Ćirilica nije svojina samo srbska, već je to i hrvatska baština. Oni netreba da uzimlju od Srbâ ono, što je njihovo kao i srbsko, što je njima amanetom ni za dlaku manjem nego li i Srbima. Nju je, kako tvrde skoro svi današnji slaviste, Klement, učenik Metodov i Ćirilov, stvorio; a da je taj božji ugodnik bio Srb, nevjerujem, da se može dokazat; ili da ju je u oporuci samo Srbim ostavio. Dakle, braćo, to je svetinja naša kao i vaša, pak bih vruće preporučio, da se nemanje nego li ista latinica u našim bilo elementarnim bilo srednjim školam uči. — Ja nisam ovdje da branim članove Zemaljskog Odbora, koji su glasovali — kako častni Belanović tvrdi — da u našim školam ostane u pravopisu današnji pravopis; ali mi je opazit častnom predgovorniku na razlog kojim to pravo on im nieče, biva, da nisu strokovnjaci. Častni Bielanović nije dosljedan, jer iznosi kao borca fonetike Kuhen-Hedervary-a i bosansku zemaljsku vladu, a nekaže, kakvom se strukovnjačkom svjedočbom oni mogu prikazat, a suviše ni on sam po tom razlogu nebi danas smio se u ovu razpravu upuštat. — Bjedi ministarstvo za što je ponovno naredilo, da se pri štampanju novih školskih knjiga drži pravca tako zvane etimologije (*recte eufonije*), i to s toga, što se ono ubah nerazumije u naš jezik, dakle, kao nekadar sudija. Ja nemogu vjerovati, da će ministar nastave izdati kakvu odluku ili naredbu, a da se pet puta prije dobro nepromisli. Nije li sam kompetentan sudac, to će naravno spustiti se na strukovnjaka, a mi u Beču imamo list naše gore, koji je danas po daleko odmakao pred svim slavistim, pak mi se nevjerojatno čini, da je to bez njegova mnienja saslušana ministar na novo naredio. — Da prikupim: fonetika precerana nije dosljedna, dakle kanimo je se; etimologija je nesmisao, dakle nema je; ostaje pravopis po blagoglasju (*eufonija*), držimo se toga a nek znanstveno prepiranje sliedi. — Kod Talijanaca to je viekova trajalo — te kad dobijemo pozitivne obrazložene resultate, onda svi kao jedan čovjek držimo ih se. Tko tvrdo veže, brzo odrieši. (*Odobravanje. — Tečajem govora zauzme Predsjednik svoju stolicu*).

Predsjednik. Pitali tko rieč?

Benevenia. Domando la parola.

Predsjednik. Ima rieč častni zast. Benevenia.

Benevenia. Eccelsa Dieta! Era mia intenzione di parlare brevemente sulla questione importante delle nostre scuole popolari: era mia intenzione di constatare come, malgrado il continuo aumento delle scuole, come malgrado le ingenti spese che vi s'impiegano e che pesano sopra la provincia, il risultato ne sia stato poco soddisfacente.

Ma l'onorevole Bielanović mi ha prevenuto; egli parlò così esattamente su questo argomento che io non farei che ripetere le stesse cose e annoiare questa Camera.

Quindi riguardo al risultato poco soddisfacente da lui constatato mi unisco pienamente. Mi limiterò dunque a trattare con poche parole la questione della scuola popolare di Traù. In tale questione, a mio modo di vedere, noi ci troviamo dinnanzi ad un deciso di legge da cui non si può decampare. Fino a tanto che sarà in vigore il decreto del 28 Maggio 1885, il quale stabilisce l'esistenza della scuola popolare di Traù con una sezione parallela in lingua italiana, quel decreto dovrà servire di regola per tutte le ulteriori discussioni. Se alla Dieta spettasse il diritto esclusivo di

chiudere le scuole pubbliche, che esistano legalmente, la questione sarebbe finita. Ma questo diritto dipende secondo il § 15 della legge provinciale del 1871 anche dall'approvazione del ministero del culto e dell'istruzione. Dal momento che quel decreto non venne revocato, che quella scuola non venne chiusa, essa viene di conseguenza a cadere sotto tutte quelle attribuzioni di legge che spettano al Consiglio scolastico provinciale. Ora giusta il § 6 della stessa legge provinciale è compito dell'Autorità scolastica provinciale di provvedere che alle scuole popolari sieno garantite tutte le condizioni di esistenza sicura e prospera per una scuola. I Signori converranno meco che, onde il Consiglio scolastico provinciale possa soddisfare a questo suo compito, è necessario che abbia i mezzi per far ciò. E difatti la legge, che prima ho ricordato, dispone al § 30, che dal fondo provinciale devono essere sopperite tutte le spese necessarie e le competenze del personale scolastico. La Dieta quindi ha essa pure un intervento, ma il suo intervento secondo il § 38 si limita semplicemente a votare il preventivo scolastico, secondo che esso viene offerto o compilato dai dati del Consiglio scolastico provinciale.

Che cosa fece la Dieta? La Dieta si è creduta in diritto di cancellare quel preventivo. In questa maniera a mio modo di vedere, la Dieta si ponea sopra lo stesso Ministero, imperocchè col negare i mezzi di sussistenza ad una scuola essa la ebbe a chiudere, ed il diritto di chiudere una scuola non spetta esclusivamente alla Dieta, ma dipende anche dal consenso del Ministero. Ma voglio ammettere che la Dieta abbia avuto ragione di agir così. Che cosa ne è derivato? Ne è derivato un conflitto di competenza tra la Dieta e il Ministero: il Ministero ricorse all' i. r. Tribonale dell'Impero.

Questo Tribunale ha per ben due volte dato ragione al Ministero e torto alla Dieta.

A mio modo di vedere con queste decisioni la questione dovrebbe essere finita. Invece ora si torna a riaprirla: se vi fosse un'Autorità a cui ancora ricorrere, troverei una cosa naturale. Ma a mio modo di vedere un'altra Autorità superiore non esiste. Altrimenti si dovrebbe conchiudere che la Dieta sia superiore, non solo al Ministero, ma anche al Tribunale dell'Impero. E ciò non credo ammissibile.

Predsjednik. Pitali još tko rieč.

Vukotić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Vukotić imade rieč.

Vukotić. Na prigovor častnog zast. Perića u pogledu fonetičkog pravopisa, moram u kratko odgovoriti, da je i riečnik Jugoslavenske Akademije koji je napisan fonetičkim pravopisom. Nije dakle pitanje o uvedenju fonetičkog pravopisa potaknuto od Kuhena-Hedervarya, već je to pitanje odavna može se reći riešeno, dočim je bilo utanačeno, da se riečnik Jugoslavenske Akademije napiše fonetičkim pravopisom. — Gospodo moja! Samo ta okolnost dovoljna je, da vas uvjeri, da smo mi ovim pitanjem na čistu, i da samo može malo vriemena proteći, da bude ovaj predlog, kojeg je iznio častni zastupnik Bielanović, udjelotvoren. Još se je čulo glasova medju književnicima, da se pišu narodne knjige onako i kako jih narod razumije. Ja mislim, da pišuć etimologičkim pravopisom, nemogu narodne knjige pristupačne biti prostijem puku, kao što one napisane fonetičkim pravopisom. Što se tiče poučavanja djecice, svaki će se uvjeriti, kome su poznata didaktična pravila, po kojih se narodni učitelji danas vladaju, da ta u očitoj oprieci stoje sa etimologičkim poučavanjem ili etimologičkim pisanjem. Iz tog pogleda ja ostajem pri mom prvašnjem razlaganju, i ponavljam, da ću glasovati za uvedenje fonetičkog pravopisa u školskimi knjigami.

Buzolić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Buzolić imade rieč.

Buzolić. Ja ću biti kratak, jer se je razprava ob ovom pitanju preveć produljila. — Častni zast. Bielanović pozvao se je i na sućut zastupnikâ školskih u ovom visokom Saboru. Ja uredovni zastupnik školâ nisam, jer sam od škole djelom odciepljen; ali ako sam djelom nisam srdcem. S toga smatrajući se srdcem tim zastupnikom školâ pučkih, primam dragovoljno ponudjenu mi čast od častnog zast. Bielanovića, i sa svim srdcem slažem se s njime glede želje po njemu izražene, da se podignu učione po svim predielim naše pokrajine, ne samo po Primorju nego i po Zagorju i svudje. Ja se u ime toga sa svime slažem u koliko to okolnosti dopuštaju; ali nemislim da dosadašnje zanemarenje tih krajeva, u rečenom smjeru, ima se odbiti na cigle čimbenike, kojim je povjereno širenje i uprava pučke prosvjete. Takova odgovornost spada, po mojemu mnjenju, dobrim dielom, i samomu pučanstvu zapuštenih krajeva. Nesmije se pri tomu zaboraviti ona: „Vigilantibus jura!“ Ako su „vigilantes“ Primorci, evala im! neka budu „vigilantes“ i Zagorci. Naški bi se to kazalo: „Kad diete neplače, mater ga se nesieća“. Zato kada se vidi da ona djetca plaču, neka i ova plaču, pak će steći ono za čime teže. Nemogu da nepohvalim zanimanje častnog zast. Bielanovića, te se uzdam, da će ga u tomu sliediti i občinska zastupstva rečenih krajeva i samo pučanstvo. — To je na prvi dio govora častnog Bielanovića, a sada prelazim na drugi dio njegovog govora ovdje izrečena glede fonetike. Ja sa stanovišta hrvatskog nemam ništa da prigovorim častnom Bielanoviću u ime prednosti koju on daje fonetici napram etimologiji; jer tu nisu, kako je i sam častni Bielanović dokazao, samo Srbi, koji ju zagovaraju, nego i auktoriteti iz Hrvatske, a častni njegov drug Vukotić popunio je to primjerom, da je i riečenik Jugoslavenske Akademije, koji u Hrvatskoj izlazi, pisan fonetičkim pravopisom. Uz to spomenuti ću jedno, što nije niti gosp. Bielanović, niti gosp. Vukotić spomenuo, da ako zavirimo u knjige hrvatske davnih vremenâ, viditi ćemo da je tu pri uporabi slova i naznačivanju pojedinih glasova većinom upravo fonetika rabljena više nego etimologija. Sloga sa hrvatskog gledišta nemam ništa protivna. Radilo bi se samo o tom, da li je sbilja toliko nuždno, da se odmah predje na to i prije nego je to pitanje riešeno. — Slažem se podpuno sa častnim predgovornikom zast. Perićem, koji nekako po sriedi stoji. Neće naime da pristane, i to podpunim pravom, ni na prećeranu fonetiku ni na prećeranu etimologiju. I ja razlikujem fonetiku od fonetike, te se glede toga slažem s nazorim častnog zast. Perića, koji razložno osudjuje pretjeranost većeg diela srbskih fonetičara; a ište da se fonetika svede na one mjere, koje odgovaraju uslovim razložitih jezikoslovaca; te misli, da bi u tomu bilo najshodnije, da se pričeka dotle, dok stvar nesazrije i dok se nepostigne podpuna sloga narodnih književnika i jezikoslovaca. S tih uzroka nemogu da se slažem sa častnim Bielanovićem, kad ovaj ište u tome poslu pravorok dalmatinskog Sabora, koji bi se tim htio provrgnuti u neki akademički areopag; a tim manje uzdam se u ministarske *Befehle*, koji nimalo nisu mjerodavni u tim poslovim; a vriede samo u toliko, u koliko se odnose na izgled strukovnjakâ i narodnih književnika i spisatelja. Za to postići stoji sve do bratske susretljivosti i do okolnosti vanjskih političkih, koje će okolnosti puno bolje djelovati na postignuće te stvari nego jedan pravorok sabora i jedan *Befehl* ministra. S toga je bolje ostaviti, da se sama po sebi stvar razvije, i u tome ima gosp. Bielanović utiešljivi prizor, što se od dana do dana očimice vidi, da se u tom smjeru ide napred. Ta nije „periculum in mora“, ako se to odmah nezavede, da će propasti Hrvati i Srbi. Vidite da narodi koji nadkriljuju ostale narode u napredku uma u svakoj struci, i koji ipak od pamtivieka i dan današnji rabe, ne fonetiku nego etimologiju, a to su Englezi i Francezi; nezaustavlja ih to pitanje na polju književnom; znanstvenom, ni umjetničkom, pak nebi trebalo, da i nas zaustavlja. — Još mi je sa vida didaktičko-pedagogičkog odgovoriti na primjetbe našeg druga Vukotića. Častni

Vukotić vrlo dobro mora da znade iz pedagogičke povjesti, da onaj sustav elementarnog poučavanja u pisanju i čitanju, koji se sastoji u glaskanju, nije uveden ondje gdje se rabi fonetika, nego upravo u Francezkoj, ondje dakle gdje nevlada fonetika nego etimologija. Taj sustav prvog elementarnog poučavanja djetce, koji počima čitanjem, razstavljajuć govor u rieči, rieči u slovke a slovke u glasove, prešao je, kako će to vrlo dobro znati gosp. Vukotić, iz Francezke u Niemačku. Zar u niemačkoj knjizi vlada fonetički sustav? Nipošto, a ipak vidimo, da nigdje na svietu škole nenapreduju kao što u Niemačkoj, a to je posljedica, da čine ono što i Francezi. Iz svih dakle obzira uvjeren sam tvrdo prije svega, da Sabor naš nije nadležno mjesto, da se tim pitanjem bavi; da se mi nemamo ništa nadati od Ministarstva, koje nije nikakvo literarno družtvo, niti mu ja u ime toga nedajem nikakvu važnost, nego u toliko u koliko se može izvana izpitati, na koje se pozivlje, što mi najposlje možemo i bez Ministarstva učiniti. U tome nisu niti Ministarstvo niti Sabor nadležni, nego pustimo to volji naroda, koji će to pitanje sam riešiti, a nije tolike pogibelji, da bi se to moralo odmah riešiti, jer da bi možda propali. S toga dakle, protiveć se odnosnom predlogu i častnog Vukotića, slažem se sa onim, što je rekao častni zast. Perić.

Perić. Pitam rieč.

Predsjednik. Ima rieč g. zast. Perić.

Perić. Za čudo mi je, kako me neka gospoda neće da razume. Rekao sam, da etimologijskog pravopisa u pravom smislu nema, niti može biti, a eto kažu mi da ga branim. Jednoč za vazda velju: nek se tim objedjenjem nitko na me nezalieće, jer takog deliju na drvenom konju ja ću dočekat trnovim kôcem.

Zore. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Zore imade rieč.

Zore. Neću razpravljati o svemu onomu o čemu se dosad čulo, jer se stvar otegla i preveć dugo. Samo mi je častnom zast. Periću opaziti, a to oslanjajuć se na Miklošića, Daničića, Budmana i Jagića, da sva njegova razlaganja i tvrdnje o pravopisu nemadu nikakove znanstvene podloge, bez da se ovdje u kakvo razlaganje i pobijanje upuštam. — Što se tiče častnog zast. Buzolića, opaziti mi je, da primjeri koje on navadja o Englezim, Francuzim i drugim narodim nevriede; jer kod tih naroda pravopis je historičan, a naš je grafičan. Pitanje pravopisa kod nas je dozorilo i u samomu Zagrebu, jer tamo ima pretežita struja koja zagovara fonetiku u pisanju. O Vladi neću reći ništa, jer na vladinoj stolici sjedi čovjek u kojeg imam podpuno povjerenje.

D.r Ivčević. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. D.r Ivčević imade rieč.

D.r Ivčević. Pitao sam rieč da pobijem nazore iztaknute po častnomu zastupniku Benevenii, koji po mome mnenju nisu temeljiti. On je izjavio da dok obstoji ministerijalna naredba 28 svibnja 1885, kojom škola Trogirska bi razdieljena u dva odsjeka, jedan sa naukovnim jezikom talijanskim a drugi sa naukovnim jezikom hrvatskim, da dok obstoji ta naredba, mi imamo glasovati svotu potrebitu za Trogirsku školu, i da to dokaže pozvao se je na §§.e 30 i 38 pokrajinskog zakona 29 prosinca 1871 o utemeljenju i uzdržavanju pučkih škola. — Ti mu zakonski propisi nipošto nepomažu. — § 30, ustanovljuje samo, iz koje se zaklade imadu podmiriti troškovi za pučke škole, a kaže, da se to ima učiniti iz zemaljske zaklade. Kad se radi o troškovim pučkih učiona, valja se dakle obazrieti na zemaljsku zakladu a ne na drugo: ovoj misli daje izražaja predpomenuti zakonski propis. — Uz koje uvjete zemaljska zaklada ima podmiriti te troške § 30 neveli. Uzaludno dakle predgovornik hoće da opravda njegove nazore ovim zakonskim propisom.

Još manje mu pomaže § 38, koji dapače stoji u protuslovju sa njegovim mnenjem. — U talijanskome tekstu tu se kaže, da je sabor pozvan da svake godine glasuje predračun: „*la dieta provinciale è chiamata a votare ogni anno il preliminare del fondo scolastico*". Jedno zakonodavno tielo komu nadleži da glasuje predračun, može ga i neglasovati, ili samo dielom glasovati. To se samo po sebi razumjeva, a svakomu je poznato. Da bi sabor imao na prosto glasovati predloženi mu školski predračun, a nebi imao pravo da odbije koju točku, čemu onda to saborovo sudjelovanje? To bi bila prosta komedija. (*Dobro!*) Nego hrvatski tekst još jasnije izražuje saborska prava u ovom pogledu: „Zemaljski će sabor svake godine ustanoviti predrazbroj zemaljske učionske zaklade, koji se izradjuje po podatcih što učionska pokrajinska vlast podaje". Ovako glasi hrvatski tekst, po komu dakle sabor je pozvan ne samo da glasuje, već da ustanovi predračun, a školska mu vlast samo podatke daje, da ga na temelju istih sastavi; a ako sabor ima pravo ustanoviti predračun, ima i prosuditi pojedine točke i odlučiti, koje se imadu uvrstiti a koje ne. Uzaludno se je dakle častni predgovornik pozvao na § 38 školskog zakona 29 prosinca 1871. — Nego, dakako sabor nemože samovoljno postupati, već ima prosuditi ako troškovi uvršteni u predračunu zakonu odgovaraju, ako su zakonite one naredbe, usljed kojih bi se ti troškovi imali podmiriti.

Nadje li sabor da su troškovi po zakonu predračunani, glasuje ih, u protivnome slučaju može ih izbrisati. — Pitanje je dakle, ne da li je ministerijalna odluka 28 svibnja 1885 opozvana ili ne, već je li ta naredba zakonita. Ta odluka zakonu neodgovara. — Školski zakon ustanovljuje da o naukovnom jeziku pučkih učiona odlučuje pokrajinsko školsko vieće, saslušav one, koji učione uzdržavaju. — Nekoliko godina natrag naše pokrajinsko školsko Vieće, saslušav zemaljski Odbor kao zastupnika pokrajinske zaklade, koja škole uzdržava, bilo je naredilo da u školi Trogirskoj naukovni jezik ima biti hrvatski, a tim je jezikom škola za jedan ili dvie godine i poslovala i davala izvrstnih uspieha. Stale su tako stvari, kad u neke Ministarstvo, koje je već bilo odbilo utok proti toj odredbi pokrajinske školske vlasti, naredi da se škola Trogirska ima razdieliti u dva odsjeka, jedan naukovnim jezikom hrvatskim, a drugi naukovnim jezikom talijanskim. — Ovom je naredbom Ministarstvo povriedilo zakon, jer njemu nije nadležalo da preko pokrajinskog školskog Vieća i zemaljskog Odbora, dapače u protuslovju očitome sa naredbam po prvom jur izdanim i pravomoćnim postalim, odluči o naukovnom jeziku. Školski zakon predvidja samo jedan naukovni jezik. Isto načelo priznaje i izvadja pravilnik za škole izdan po Ministarstvu. Da se škola dieli u sporedne razrede to po zakonu obstoji, ali neobstoji da se ona može dieliti u dva odsjeka su dva naukovna jezika. I s ovog gledišta Ministarstvo nije postupalo po zakonu, kad je stvorilo talijanski odsjek pri školi Trogirskoj. — Naukovni jezik u pučkim školam, uzdržanim pokrajinskom zakladom, valja da bude narodni jezik. Nema u Dalmaciji a još manje u Trogiru naroda talijanskoga. (*Tako je! Dobro!*) Kad bi tog naroda u Trogiru bilo, a još 40 djetce obvezane na pohadjanje škole istomu pripadajuće, tad bi prem bila opravdana u Trogiru škola sa talijanskim naukovnim jezikom. I s ovog je gledišta Ministarstvo povriedilo zakon njegovom naredbom u pogledu škole Trogirske. Nepobitno je dakle naše pravo da uzkratimo podporu za školu Trogirsku; mi je faktično ne zatvaramo nit prisvajamo pravo Ministarstva. Mi nezatvaramo školu, već zahtjevamo da bude svedena na zakoniti temelj. Ministarstvu će biti slobodno postupati pri zavedenju škole proti zakonu, a nami neće biti slobodno uzkratit novac, koji bi imao nezakonitost uzdržati? To se nesmije tvrditi. Nego, veli predgovornik, da se je Ministarstvo proti lanjskom saborskom zaključku, kojim bi izbrisana ova svota, obratilo na carevinsko Sudište, a da je ovo priznalo dužnost pokrajine da tu svotu podmiri. Drugih molba kojim se uteći nema, veli isti predgovornik, ter se Sabor

ima pokloniti. Ne! Čim bismo priznali da nas razsuda carevinskog Sudišta obvezuje, mi bismo priznali, da je Sabor jedna vlast istomu podredjena, a to nebiva, niti mi možemo pripustiti. *(Odobravanje)*. Mi sačinjavamo zakonodavno tielo, koje od nikoga nezavisi. (*Dobro!*) Mi smo dužni samo biti vjerni našemu Kralju i Cesaru, ali povrh nas nepriznajemo ikakve druge molbe. (*Živo odobravanje*). Naša je dužnost nadgledati jesuli škole prama zakonu udešene i odgovara li zakonu trošak, koji nam se za iste iziskuje. U ovom razsudjivanju mi nezavisimo nego od naše savjesti. (*Evala!*) Naša prava su i preveć stegnuta, a da bismo mi mogli pristati na nazore koji ih još više stežu. Mi branimo ustavno pravo Sabora, i moramo ga braniti (*Tako je!*) Inače bismo spali na nizak stepen, i izgubili bismo pravo na obstanak. (*Odobravanje*). Vladin Povjerenik za školske poslove odvraćao nas je od predložena zaključka sbog neugodnih posljedica, koje bi se mogle poroditi. Nemožemo prihvatiti savjet. U vršenju naše dužnosti mi ćemo do konca uztrajati, a samoj sili možemo podleći. (*Živo odobravanje*).

Predsjednik. G. zast. Buzolić imade rieč.

Buzolić. Ja imadem jednu stvar primjetiti na rieči čast. zast. Benevenie, koji govoreć o velikim troškovim koji se čine za uzdržavanje pučkih učiona, opazio je, da su uspiesi slabi, i u tu svrhu pozvao se je na navode častnog zast. Bielanovića. Nebi rada do ovdje gosp. Benevenia uzme „qui, pro quo", te mi je reći, da je častni Bielanović govorio o neuspiesim pučkih školâ s toga vida, da nisu razprostranjene onako kako bi trebalo po pokrajini, stoga da blagodat poučavanja nije razširena po pokrajini koliko bi zaželiti bilo. *(Bielanović: Tako je!)* Drago mi je, da častni Bielanović potvrdjuje, kako sam ja shvatio. Ja se bojim, da je gosp. Benevenia uzeo to u smislu lošeg djelovanja učiteljâ, ne s vida lošeg razprostranjenja pučkih učionâ. Ako je u tom smislu rekao g. Benevenia, ja prosvjedujem protiva tomu; a ako nije, pozivljem natrag moju rieč. — Castnom zast. Zori primjetiti mi je, da ja svakako ostajem u tom nazoru, da francezki i englezki jezik nije nipošto pisan fonetičkim pravopisom, o čemu će se svaki uvjeriti, koji zna, da se po fonetici piše onako kako se govori, dok rečeni narodi, na jedan način izgovaraju, a na drugi način pišu. Ostajem takodjer i pri onomu, što sam rekao o niemačkom jeziku.

Vladin izvjestitelj Peričić. Pitam rieč.

Predsjednik. Vladin izviestitelj vitez Peričić imade rieč.

Vladin izviestitelj Peričič. Častni zastupnik D.r Ivčević rekao je u svom govoru jednu rieč koja nije osnovana, t. j., rekao je, da je visoko Ministarstvo povriedilo zakon, kada je naredilo jedan odsjek škole talijanske u Trogiru. Pošto je ta izreka neosnovana, to ja proti njoj prosvjedujem na temelju presude koju je izdalo carevinsko Sudište.

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bajamonti imade rieč.

D.r Bajamonti. Non era mia intenzione di prender la parola nella discussione importante, a cui oggi siamo chiamati, per cento ragioni che non cale quì di accennare. Ma di fronte alla disgraziatissima questione della scuola popolare di Traù, di fronte all' accanimento con cui si nega lo stanziamento dell' importo necessario per l' istituzione di una sezione italiana in quella scuola, stanziamento che ormai dovrebbe essere un fatto compiuto, io non posso far a meno di dire due parole, non fosse altro per sgravarmi di quella responsabilità in questo che c' interessa tanto da vicino.

Le dichiarazioni del Commissario governativo e l' esposizione fatta dall' on. Benevenia credo abbiano posto la questione nella sua maggior chiarezza. Noi ci troviamo

dinnanzi a fatti compiuti e non sta in potere della Dieta di distruggerli. Io convengo col D.r Ivčević che la Dieta abbia ad essere indipendente nella propria sfera d'azione: ma vi è un'Autorità a cui essa deve chinare il capo: quest'Autorità è la legge.

Le leggi sono state fatte col concorso di quest'eccelsa Camera, ed essa non le può disdire. Il Tribunale dell'Impero ha pronunziato il suo verdetto formale, e quindi non resta che di ottemperare a questo senza sofisticarvi sopra.

Ma dirò pur qualcosa sulla questione di merito, a cui anche il D.r Ivčević ha creduto di accennare.

La legge scolastica stabilisce che quando in una città vi sieno quaranta fanciulli che desiderano l'istruzione in lingua italiana, il governo debba istituire una scuola italiana. Il § 19 dello Statuto dell'Impero ci dà questo diritto e le leggi scolastiche non potevano nè dovevano essere altrimenti ispirate. Ora è un fatto incontestato che non ci sono 40 ragazzi soltanto, ma un numero molto maggiore. Traù per la sua storia, pei suoi monumenti, per la sua lingua è una cittadella che si può ben dire italiana. Ed è un fatto che questi quaranta ragazzi desiderano l'istruzione italiana.

Il fondo provinciale è costituito pure dai nostri contributi, ed è quindi troppo giusto e troppo naturale che si pensi all'istruzione dei nostri figli; ma secondo i nostri avversari a noi non resterebbe altro che pagare.

Nel caso concreto poi mi consta che Traù ha una fondazione speciale di 3000 fior. circa, con cui si potrebbe mantenere questo istituto. L'accanimento che voi mettete nel distruggere le ultime vestigia di questo elemento italiano fa davvero raccapricciare: in tal modo voi andate fomentando sempre più un'agitazione che non giova certo a quella pace di cui abbiamo tanto bisogno.

Non ci sono italiani in Dalmazia!! Ma la è un'asserzione che fa le pugna col buon senso, colla storia, coll'equità e col diritto. Il solo fatto d'altronde che voi siete quì è prova che ci sono italiani in Dalmazia, perchè se potete occupare con decoro questi seggi, lo dovete unicamente a quella civiltà che ora combattete. Quando il potere stava tutto nelle nostre mani, le nostre prime azioni furono atti di generosità verso di voi; ma voi ora non ci ricambiate con eguale misura: noi non vi chiediamo che l'elemosina d'un pò d'istruzione, non vi chiediamo che una sola scuola italiana in tutta la Dalmazia, ed anche ciò ci viene brutalmente negato. Eppure, eppure in provincia si spendono quasi 400.000 fiorini, somma alla quale concorrono in gran parte coloro ai quali voi negate il più piccolo benefizio da quel fondo. Senonchè ritornando più dappresso al fatto concreto, come osservò l'on. Benevenia, dalla vostra opposizione a ripristinare l'assegno occorrente per la scuola di Traù nascerà un conflitto, il quale non sarà certo utile alla provincia, nè di decoro. Il Governo procederà, come è suo dovere, al sequestro del fondo provinciale; e voi, obbligati a forza, dovrete pagare.

Questa cosa scemerà il prestigio dell'Autorità provinciale. Il decoro e l'interesse della provincia, ripeto, ne soffriranno, e le più alte ragioni di giustizia e di dignità vi devono dunque consigliare di ottemperare alle decisioni del Tribunale dell'Impero e del Ministero.

In questo modo, soddisfacendo ad impreteribile dovere, mostrerete che non volete ad ogni costo schiacciare un elemento che fu sempre ed è parte principale del paese, che contribuisce in tanta parte a sostenere le spese della provincia, e che ha contribuito cotanto al suo progresso ed al suo benessere.

Zore. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Zore imade rieč.

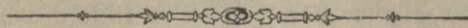
Zore. Ja predlažem svršetak debate ove za danas, pošto su već blizu dvie ure po podne.

Predsjednik. G. zast. Zore predlaže da se zatvori razprava. — Ona gospoda, koja su za to, neka ustanu. (*Manjina*). Nije primljeno.

Pošto je kasno namjeravam zatvoriti sjednicu.

Dojduća sjednica biti će u petak u 9 sati u jutro. — Dnevni red primiti će gg. zastupnici još večeras. — Donašnja je sjednica zatvorena.

(*Svršetak sjednice u 1 s. 50 č. po p.*)

V. Sjednica dneva 2. Kolovoza 1889.

Sadržaj: Upiti Vladi. — Odgovori. — Navještaj molbenica. — Izvješće Zemaljkog Odbora kojim predlaže ustanovljenje drugog liečnika-prvenca kod pokrajinske Bolnice u Zadru. — Izvješće Zemaljskog Odbora o prirezim obćinskim na potrošarinu, podastrtim na carsko odobrenje. — Drugo i treće čitanje vladine zakonske osnove, kojom se utanačuju pravila nagradjivanju za predavanje vjeronauka pri javnim pučkim učionam.

(Početak sjednice u 9 s. 15 č. pr. p.)

Predsjednik: **Gjorgje** knez **Vojnović**.

Tajnici: **Tome Brajković** i D.r **Ante Spalatin**.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva **Alfons** plem. **Pavić**, c. kr. savjetnik Namjestništva **Karlo Maria Truxa**, c. kr. pokrajinski školski nadzornik **Josip** vitez **Peričić**, i c. k. kotarski poglavar **Nikola Nardelli**.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 28. — Broj je zakonit.

Molim gosp. Tajnika Korlaeta da čita zapisnik posljednje sjednice.

Korlaet (*čita*).

Predsjednik. Pitali tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Razprava je o zapisniku zatvorena.

Ona Gospoda, koja odobravaju zapisnik posljednje sjednice, kako je bio sada pročitan, neka izvole ustati. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Pošto je danas peta sjednica, pozivljem Tajnike drugog razporeda, t. j. gg. zastupnike Brajkovića i D.ra Spalatina, da bi zauzeli tajničko mjesto. (*Brajković i Spalatin pristupaju na tajničke stolice*).

Javljam vis. Saboru, da sam udielio četiri dana dopusta zastupniku barunu Gondoli.

Prije današnje sjednice primio sam dva upita. — Prvi mi je upit predao častni zast. Vranković. — Molim da ga čita.

Vranković (*čita*):

Upit Vladi N. V.

Čulo se je ovijeh dana, da Porezna Vlast, pozvala je na isplatu ne samo obrtarine, nego i dohodarine sve ribare posjednike *vojiga* u Komiži, koji su plaćali u ime obrtarine f. 3.15.

Ovaj novi namet odmjeren je u iznosu godišnjih f. 14.5 ukupno; a ribari pozvani su da ga namire za tri zadnje godine.

Medju onim koji su na isplatu pozvani, broji se i siromah čovjek koji je lani brod izgubio, i dobio podporu milostinje sa strane Ribarskog družtva u Trstu. Ipak on bi imao platiti ništa manje nego preka 50 f. dohodarine.

Kad bi se ovakim postupkom sliedilo, odredbina vojgarâ što za obrtarinu plaćaju f. 3.15 na godinu, dodani prirezi obćinski i pokrajinski, i iz nova navedenu dohodarinu, iznosila bi preko 20 f. na godinu.

A svakome je poznato da lov srdjela sa vojgom mršav je zanat, ako ga vanredna sreća ne posluži, tako da ima godina, da vojige ni cigle srdjele ne ulove.

Prepostaviv gori navedena doli podpisani imaju čast upitati Vladu N. V.

1. Jeli Vladi poznat postupak uvedenja dohodarine, na ribarske zanate koje plaćaju f. 3.15 obrtarine i jeli se ta nova odredbina uvela i u druge prediele osim Komiže i koje.

2. Kako C. K. Vlada slaga taj novi namet sa zakonom, i izjavom Visokog Ministarstva sadržanim u Odpisu c. k. Pomorske Vlade u Trstu, na pitanje Odbora Zemaljskoga, da ribari u Dalmaciji kako u Istri budu oprošteni svake odredbine na obrt.

3. Koje mjere namjerava poduzeti c. k. Vlade, da se nezakonitost ukloni.

Ivan Vranković. — Cingria. — Bielanović. — Zaffron. — Spalatin. — Šupuk. — Biankini. — Fontana. — Machiedo. — Ljubić. — Perić. — Buzolić. — Duboković. — Borčić. — Korlaet.

Predsjednik. Drugi mi je upit predao g. zast. Šarić. Molim da ga čita.

Šarić. (*čita*):

I dosad je pred ovim Visokim Saborom bilo dokazano, kako putnik koji zadje do neretvanskih sela, nailazi na tragove turskoga susjedstva; kad pogleda kuće župničke i crkve, vidi ostanke starih vjekova, kad se je krst proti nekrstu borio.

Taki spomenik onih vremena, vidi se i u Slivnu neretvanskome. Tu kršćani nemadu ni crkve gdi da se svomu Bogu pomole: neka nevoljna kapelica daje stopro zaklona popu gdi posvetelište prikazuje Svevišnjemu, a narod pod dubovim kleči, kad mu Božje vrieme dopušta, da pridruži svoju molitvu onoj svoga sveštenika.

Nije narod zapustio vapiti da mu se gradi komad crkve, kakva se pristoji kršćanom u kršćanskoj državi. Taj vapaj doprao je do priestolja N. V. Premilostivog Kralja, i ono godine 1876 naložilo svojim podvrženikom neka se pobrinu za gradnju pristojne crkve u Slivnu neretvanskome. Od onda dosta se je turilo naloga, nacrtalo narisa, napisalo hartije, ali do dneva današnjega ni kamen se usjekao za crkvu Slivanjsku. Neće biti zamjereno podpisanim ako iza tolikoga oklijevanja s jedne i ustrpljenja s druge strane, usudjuju se pitati Vladu N. V.

Mislili Vlada jednom sgotoviti konačni naris i trebovnik za Slivanjsku crkvu u Neretvi, bez otezanja spraviti svaku potrebitu i predložiti Ministarstvu gotovu osnovu za gradnju crkve u Slivnu neretvanskome.

Zadar 2 Kolovoza 1889.

Šarić. — Bielovučić. — Borčić. — Fontana. — Brajković. — Machiedo. — D.r Karaman. — Buzolić. — Ljubić.

Predsjednik. Ima rieč Vladin povjerenik, podpredsjednik Namjestništva plemić Pavić.

Vladin povjerenik Pavić. Ja ću imat čast odgovoriti na ove upite u jednoj od dojdućih sjednica.

(*Čita*):

U sjednici 29 Julija t. g. častna gospoda zastupnici Kulišić i družina upravili su na Vladu sliedeći upit:

1. Hoćeli se c. k. Vlada i za njoj dojavljeni slučaj nezakonitog progonstva i oštećenja čobana Špire i Marka Kulezića, občine Vrličke, ozbiljao zauzeti, e da prije riešenja uloženog utoka visoka bosanska Vlada, na temelju istog naredi iztragu i saslušanje sa zakletvom ponudjenih svjedoka?

2. Namjeravali c. k. Vlada izdati stroge naredbe, za da u istinu žandarske patrole djeluju i nastoje okolo sigurnosti našijeh čobana, i odstranjenja tuženih progonstva sa strane bosanskih uprava?

3. Jeli voljna c. k. Vlada barem pokušati sredstvom dogovora sa zanimanim pograničnim občinam, e da bi se dala obilježiti načinom prostim uobičajenim za šumske branjevine medja bosansko-dalmatinska, kako je

rečeno u ovoj interpelaciji, osim umještaja dvojbenih; i tako isto obilježiti medju, kuda dopire pravo paše i sječe dalmatinskih pastira, kako je ustanovljeno i priznato usljed dogovora sa odpisom 17 Aprila 1884 B.r 5932 visokog Ministarstva uuutarnjih poslova?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti što sliedi:

Glede sgodjaja 11 Julija t. g. javljenog od občine Vrtičke kotarskom poglavarstvu u Sinju, obratilo se je ovo zadnje odmah na kotarsku oblast u Livnu radi razjašnjenja, kao i odredilo saslušanje Špira i Marka Kulezića j svjedoka od ovih ponudjenih pri prvom ročištu u Vrlici.

Namjestništvo, kojemu baš sada su prispjela izvješća občine i kotarskog poglavarstva, obraća se neodvlačno na zemaljsku Vladu u Sarajevu u svrhu da ista potanko izvidi stanje stvari prije razsude, te je uvjereno da ona na temelju tih izvida će sudit po pravu i zakonu."

Namjestništvo uzet će sbivši se konkretni slučaj povodom, da iznova putem kotarskih poglavarstva naredi, da se od patrola žandarskih, koje su odredjene da čine služba na pograničnim predielim pokrajine, i baš blizu pašnjaka, na kojim se češće dogadjaju neprilike, brižljivo nadzira u svrhu, da se preodvrate nasilnosti, a o eventualnim razmiricam izvjeste, eda se uzmogne uspiešnije postupati kod zemaljske Vlade u Sarajevu.

Što se tiče obilježenja medja, koje bi se svakako pokazalo koristnim i za izbjegnuti dalnjim razmiricam, Namjestuištvo je naklono da pokuša zametnuti predhodne dogovore, koji bi služili temeljem dalnjih razprava.

U sjednici dne 31 Julija t. g. častni Gospodin Kulišić i družina učiniše sliedeći upit:

Mislili c. k. Vlada obzirom na faktične okolnosti najnepovoljnije, u kojima se nahode sudbeni domovi i tamnice u Drnišu i Kninu, za njihovo najbolje uredjenje čim skorije moguće providiti, u pogledu ne samo ugleda, sigurnosti i čistoće, nego poglavito i čovječjeg zdravlja.

Na ovaj upit čast mi je sliedeće odgovoriti:

Razpravlja se o bitnom pregradjenju erarske kuće u Drnišu u kojoj je sudbeni Ured i u kojoj su zatvori.

Dotična osnova bit će što prije dovršena i ima se temelja uhvanju, da ova osnova bit će na madležnom mjestu prihvaćena.

Medjutiem providjelo se je da sudbeni ured uzmože odmah preć u drugu kuću u kojoj će ostati, dok se ona pregradnja dovrši.

Odnosni predlog jur je bio podastrt visokomu Ministarstvu pravosudja.

Vrhovna Vlast je jur odobrila osnovu ponapravljanja kuće, u kojoj su Ured i zatvori Suda Kninskoga, a sad se radi, komu će se povjerit radnja, tako da ova što prije će se moć započeti.

Častni Gospodin zastupnik Korlaet i družina upraviše na Vladu u sjednici dne 31 Julija sliedeći upit:

1. Je li i koje je korake u pogledu sadjenja duhana učinila pokrajinska financijalna Vlast;

2. Je li Vlada Nj. V. sklona dozvoliti bar za dojduću godinu 1890 da sela Poljica Sinjskih mogu saditi duhan.

Na taj upit čast mi je odgovoriti:

Pokrajinska financijalna vlast podastrievši predloge ureda za primanje duhana u Imotskom o saditbi duhana u tekućoj godini, nije ni ovoga puta propustila predložiti sa svoje strane da se saditba o kojoj je rieč, razpruži i na druge občine financijalnoga kotara Splitskog, koje leže na medji onoga prediela, u kojemu

se već goji duhan, okolnost ova koja sačinjava bitni uvjet ustanovljen od središnjih Vlasti glede širenja upitne saditbe, te je visoko Ministarstvo i dozvolilo, da se u tekućoj godini putem pokušaja može gojiti duhan za c. k. državne tvornice duhana i u sliedećim mjestim:

a) u političkoj občini Omiškoj: u Blatu, Katunim, Kreševu, Žeževici (sve do brda);

b) u političkoj občini Opuzenskoj: u Borovcima, Plini, Malom Prologu, Strugam, Novim Selima, Ostriću, Pasičini.

I ako za tekuću godinu saditba duhana ne bi razpružena i na Poljička sela občine Sinjske, to se ima jedino pripisati onome načelu, što ga je jur lani izreklo visoko Ministarstvo, da stoji naime u interesu sadìtbe duhana u Dalmaciji, da se ta sadìtba tek malo po malo širi, e da bi na taj način razvitak ove grane gospodarstva napredovao uzpored sa kakvoćom gojenog duhana.

U ostalom pokrajinska financijalna Vlast kad bude podastrla dotične predloge za dojduću godinu neće propustiti, da opet preporuči uvaženju središnjih Vlasti želje Gospode upitnika.

Primjetit mi je napokon, da i pokrajinsko gospodarsko Vieće postavilo je predlog, da se sadìtba duhana u Dalmaciji dalje razpruži, te je ovaj predlog bio od Namjestništva prosliedjen Visokom Ministarstvu poljodjelstva sa vrućom preporukom, da izvoli zauzeti se u svrhu, da ova tako koristna gospodarstvena grana bude po mogućnosti razširena.

U sjednici dne 31 Julija t. g. častni Gospodin Bielanović i družina učiniše sliedeći upit:

Hoćeli Vlada urediti paroplovbe na način da parobrodi iz Raba i Paga dolaze u Zadar svaki treći ili četvrti dan.

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti kako sliedi:

Otoke Rab i Pag diraju parobrodi dvaju parobrodnih pruga.

Na jednoj pruzi putuju parobrodi braće Rismondo, na drugoj parobrodi družtva „Krajac i Družina“. Sadašnja plovitba parobroda Rismonda na pruzi Trst-Rab-Pag-Zadar-Metkovići, bila je uredjena obzirom na ostale pruge Trst-Metkovići.

C. K. Ravnateljstvo pošta i brzojava izjavljuje, da je preinaka u plovitbi na rečenoj pruzi nemoguća.

Preinaka bila bi samo moguća na pruzi Rieka-Rab-Pag-Zadar, na kojoj putuju parobrodi družtva „Krajac i Družina“.

Pošto i Namjestništvo živo želi, da se za otoke Rab i Pag osnuju što bolje sveze, pokušat će se, da bude uvedena preinaka u plovitbi ovjeh parobroda.

Uz to mogu priobćiti da se već povode dogovori sa Družtvom Krajac glede ustanovljenja treće pruge, koja bi ticala Pag i Rab.

U Saborskoj sjednici dne 31 Julija t. g. častni gospodin zastupnik Vukotić i drugovi upravili su na Vladu sliedeći upit:

1. Je li visoko c. k. Namjestništvo upit zastupnika Gjura Vukotića i družine, podnešen u saborskoj sjednici dneva 23 Junija 1884, sprovelo visokom c. k. Ministarstvu unutarnjih posala preporukom, da što prije bude dozvoljen izvadak državne lutrije za gradnju bolnice u Boki Kotorskoj?

2. Kakva su riešenja sa strane visokog c. k. Ministarstva unutarnjih posala do sada u predmetu prispjela na c. k. Namjestništvo?

3 Namjeravali c. k. Vlada opet svojski zauzeti se i preporučiti visokom c. k. Ministarstvu unutarnjih posala, da što prije bude udieljena iz državne lutrije jedna svota da se gradi potrebita bolnica u Boki Kotorskoj?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti što sliedi:

Namjestništvo već svojim izvješćem 4 Julija 1884 bilo je prosliedilo visokome c. k. Ministarstvu unutarnjih posala upit, što su ga častni gospodin Vukotić i drugovi podnieli u prijespomenutoj saborskoj sjednici dne 23 Junija 1884, uz najtopliju preporuku da bude doznačena jedna svota iz državne lutrije za gradnju jedne bolnice u Boki Kotorskoj.

Usljed ovoga izvješća visoko c. k. Ministarstvo unutarnjih posala svojijem odpisom 6 Oktobra 1884 izjavilo je uz podpuno priznanje shodnosti gradjenja bolnice za Boku Kotorsku, da se za sada ne može doznačiti jedna svota iz prihoda državne lutrije za rečenu svrhu, pošto prihod dviju državnih lutrija, koje će po svoj prilici sliediti godine 1885 i 1887, već je odredjen za druge umanitarne svrhe; no da je nada, da će se kasnije moći doznačiti jednu primjerenu svotu iz državne lutrije za upitnu svrhu netom bude ustanovljeno sa strane Zemaljskoga Odbora, kolko zemlja, koja u prvome redu pozvana je na pokriće dotičnijeh troškova, bude moći doprinieti za gradnju bolnice Boko-Kotorske, iza kako budu dovršene radje bolnica u Šibeniku, Dubrovniku i Zadru.

U ovome smislu zametnulo je Namjestništvo još godine 1884 shodne dogovore sa zemaljskim Odborom.

Zemaljski pak Odbor prigodom saborskoga zasjedanja godine 1885 imao je prigodu da svojijem izvješćem 21 Novembra 1885 obaviesti visoki Sabor o stanju stvari.

Na temelju ovijeh podataka i pogledom na najnoviji upit častnoga gospodina zastupnika Vukotića, Namjestništvo drage će se volje opet zauzeti za ovaj posao, te zametnuti će bez oklievanja shodne dogovore sa zemaljskim Odborom, eda se bude moglo doći do doznačenja željene podpore iz državne lutrije za gradnju bolnice Kotorske.

U sjednici dne 31 Julija častni Gospodin Biankini i družina učiniše sliedeći upit:

I. Jeli C.-K. Vladi poznato pogibeljuo stanje župničke kuće u Zavojanim?

II. Što je do sada učinila i što misli učiniti, da se naprešno obezbiedi život ondješnjem dušobrižniku?

Na taj upit čast mi je odgovoriti:

Namjestništvo uvidiv potrebu, da se u Zavojanima ogradi novi župnički dom, naredilo je da gradjevni odiel c. k. kotarskog Poglavarstva u Makarskoj izradi nacrt za isti dom, što je već i učinjeno, te se sada taj nacrt pregledava kod namjestništvenog gradjevnog odiela, pa kada osnova bude podpuno sgotovljena i osjegurani propisati doprinesci sa strane crkve i župljana, biti će podnešena visokome c. k. Ministarstvu Bogoštovja na odobrenje.

Medjutim je dužnost istih čimbenika da župniku priskrbe stan, ako u dosadašnjoj kući nebi već mogao prebivati uz kakve privremene popravke, na koju bi svrhu i vlada rado udielila iz vjerozakonske zaklade kakvu pripomoć.

Predsjednik. Prije današnje sjednice primio sam nekoliko molbenica. Molim gosp. Tajnika Brajkovića, da pročita njihov kratki sadržaj.

Brajković (*čita*): Broj 111. Občina Rabska, za pripomoć fior. 500 da nasadi stabala uz neke puteve. — Br. 116. Družtvo od pripomoći hrvatskim učenikom na sveučilištu Bečkom, za pripomoć. — Br. 115. Adele Brusinove za povišenje milostinje. — Br. 113. Mande Dominik za pripomoć siroti Perušić. — Br. 114. Družtvo Asyl-Verein kod sveučilišća Bečkog za pripomoć.

Predsjednik. Ove prašnje biti će sve izručene Molbeničkom Odboru.

Prelazim na dnevni red.

D.r Bajamonti. Domando la parola per un fatto personale.

Predsjednik. Ima rieč g. zast. D.r Bajamonti za lični čin.

D.r Bajamonti. Nella seconda tornata della presente sessione, se non erro, il D.r Bulat presentò la seguente interpellanza (*čita*):

„L'i. r. Luogotenenza in Zara col suo „decreto 9 aprile 1881 N.o 99 appoggiandosi „ai §§ 24 e 26 della legge 26 novembre „1852 sulle società, fra altre disposizioni aveva „anche ordinato che la società anonima As„sociazione Dalmatica . . . . . .

Predsjednik. Molim vas, ja mislim da namjeravate čitati vas upit, a to nije nuždno, jer je bio već pročitan.

D.r Bajamonti. Sì, ma siccome è stata letta con voce tanto bassa da non averne potuto comprendere il senso, siccome fu presentata in un testo che non è da tutti bene conosciuto, e siccome infine m'interessa che quest'atto tanto enorme venga a conoscenza di quanti più sia possibile, onde si vegga d'altronde ch'io non temo la pubblicità, così ho creduto di farla tradurre in italiano. Per altro se il sig.r Presidente crede inutile la lettura io la ommetterò: sta bene si sappia ch'io voleva leggerla e che ciò mi fu impedito di fare.

Predsjednik. Ja nemogu to dozvoliti, već da bi Sabor na to pristao, kad bi se nanj pozvali. — Ja s moje strane, kao predsjednik, nemogu nikako dozvoliti da se opet čita upit već ovdje pročitan.

D.r Bajamonti. Ommetterò dunque la lettura dell'interpellanza, dacchè il sig.r Presidente la crede superflua e crede d'incomodare con ciò questi signori.

Questa interpellanza dovete convenire, Signori Deputati, è, senza dubbio, un atto di altissima importanza per me, perchè mi attacca direttamente, gravemente. La mia dignità e quel poco di buon senso di cui vo' fornito, mi dovrebbero consigliare di battere una sola via: quella del silenzio.

La manifestazione del rancore e dell'odio si disprezzano, non si discutono. Ma poichè questo atto è destinato ad essere accolto nei resoconti stenografici, poichè, non dirò i firmatari, ma certo il compilatore dell'interpellanza aveva la pia intenzione di erigermi *una colonna infame*, non lasciando in pace neppure le mie ceneri, poichè ritengo — a loro onore — che molti di coloro che la hanno firmata lo avranno fatto senza leggerla, così credo, rimettendovi pure un pò della mia dignità, di esporre con qaalche dettaglio lo stato vero delle cose.

Io non parlerò degl'intendimenti che dettero vita all'Associazione Dalmatica, non dirò quali fossero i suoi primordî, quali le sue prime traversie e le persecuzioni ingiustamente patite. Tutto ciò, ove aveste vaghezza di conoscere, trovereste nelle mie due lettere dirette all'onorevole deputato Bulat, pubblicate nel giornale l'„Avvenire“ negli anni 1877 e 1878 e ripubblicate in opuscoli, a confutazione di quanto lo stesso D.r Bulat aveva scritto negli anni medesimi. Io ho parecchi di questi esemplari e sarò felice di darli a quanti me li chiedessero. Affronterò dunque senz'altro i fatti concreti esposti nell'interpellanza onde annoiarvi meno che sia possibile.

La gestione dell'Associazione Dalmatica va distinta in due epoche: la prima dal suo principio fino all'anno 1881, in cui ebbe fine l'inchiesta ordinata dal Governo, costituita dal sig. Kutschig, allora capitano distrettuale a Spalato ed ora consigliere di Luogotenenza, e dai contabili Sig.i Fonzari e Laghi; la seconda da quell'anno fino al giorno d'oggi.

Il D.r Bulat compilò la sua interpellanza invertendo l'ordine cronologico e prima parlò dei miei crediti, che appartengono alla seconda epoca da me citata, poi di alcuni fatti spettanti all'epoca prima.

Io seguirò invece l'ordine cronologico e prenderò ie mosse da quel punto in cui il

D.r Bulat, dopo la questione dei crediti, riporta alcuni fatti concreti della prima epoca; poi parlerò dei miei crediti. Al principio dell'interpellanza il D.r Bulat per non perdere tempo esordisce con una brillante mistificazione, dicendo che il Governo ad esito dell'inchiesta avea ordinato all'*Associazione Dalmatica* di compilare tosto i *suoi bilanci conformi al vero.* Ciò è affatto inesatto e maligno. Il decreto finale della Luogotenenza N.o 297 pr. di data 9 Aprile 1881, comunicato col capitanale decreto 26 aprile N.o 99, con cui veniva chiusa l'inchiesta e posto fine a questo disgustoso episodio, diceva precisamente così (*čita*):

„Dovere la Direzione dell'Associazione „Dalmatica in Spalato procedere tosto alla „compilazione esatta e conforme alla verità „dei conti annuali e dei bilanci arretrati fino „alla fine del 1880". E ciò era tropo giusto e naturale, dacchè o Signori, durante l'inchiesta, che aveva durato nientemeno che 2 anni, 11 mesi, 13 giorni ed alquante ore, la Direzione della Società non era in possesso de' suoi giornali, tenuti sempre in modo regolarissimo, e non avea potuto compilare per ciò i bilanci degli ultimi tre anni. Dunque l'ordine della Luogotenenza non si riferiva ai *bilanci anteriori* all'inchiesta, i quali il Governo avrebbe avuto dovere di biasimare, se non li avesse trovati scrupolosamente esatti, ma *ai tre bilanci arretrati non compilati,* che si riferivano all'epoca dell'inchiesta e precisamente agli anni 1878, 1879 e 1880. — Voi vedete, o Signori, quale differenza ci corre.

Se non che dall'uomo che avea mistificata la natura dell'inchiesta, attivata non per rilevare malversazioni, ma per riscontrare se vi fossero gli estremi del § 240 del codice di commercio, per provocarne lo scioglimento, il che era chiesto tanto urgentemente dal D.r Bulat, non è a sorprendersi se ne fosse uscita l'altra mistificazione testè indicata.

Venendo ora ai 6 fatti concreti de' quali è cenno nella famosa interpellanza sotto le lettere *a* usque ad *f*, darò di ognuno speciali ed esaurienti dettagli.

Ad *a*. Quanto all'importo di f. 99,944:78 che rappresentava la rendita sociale di 15 anni, vi dirò che la stessa Commissione d'inchiesta ha dichiarato, come vedremo or ora, che la Direzione *bene fece e bene ajì* col non procedere al dividendo della rendita stessa, perchè ciò facendo sarebbesi indebolita la Società, che versava in non felici condizioni. Questo importo è stato mantenuto intatto, senza che fosse stato distratto un solo soldo e fu impiegato parte nella costruzione di nuovi fabbricati e di opere accessorie, che in complesso aumentarono la rendita di 4000 fiorini circa, e parte nell'estinzione di alcuni debiti sociali con censo gravissimo, quindi aumento di rendita e diminuzione di passivi per circa annui fior. 7000. Voi vedete, o Signori, che quella rendita fu assai bene impiegata. D'altronde tutto ciò non fu un arbitrio della Direzione, ma dipendette da deliberati legalmente e regolarmente presi nelle convocazioni generali, malgrado la ridicola opposizione del D.r Bulat, come si può vedere dai protocolli notarili esistenti nell'archivio sociale. Il D.r Bulat, quando pur ciò non fosse stato fatto egregiamente bene, come la Commissione d'inchiesta da lui provocata ebbe a dirlo, anzicchè colla Direzione se la prenda colla Società stessa, che costituita in adunanza generale è la sola padrona e dispositrice de' suoi fondi.

Ad *b*. Il D.r Bulat sostiene che la perdita nell'*affare Goslett onde si era aggravata la società*, avrebbe dovuto stare *a mio carico esclusivo.*

Nella lettera II.a da me diretta al D.r Bulat troverete lunghissimi dettagli in proposito alle pag. 94 a 96. Leggendo quella lettera-opuscolo, troverete che la perdita fatta nell'affare Goslett non rappresentava neppure il sesto delle perdite subite in quella luttuosa circostanza in seguito alla fuga di un falsario, che avea pur compromesso a Trieste ditte rispettabilissime;

perdite che, meno la prima, furono tutte sostenute da me e da miei amici, se pure tutte quelle operazioni fossero state fatte per conto e nell'interesse della Società. Sono preziosi dettagli, e, a non annojarvi, non mi resta che di raccomandarvi caldamente di prenderne conoscenza nel citato opuscolo alle indicate pagine.

E che in tutto ciò non sia possibile parola di biasimo lo prova l'elaborato della Commissione d'inchiesta, la quale, se così com'ho accennato non fosse, avrebbe pur avuto parole di rimarco. Ma il mondo oggi va così: il D.r Bulat ha creduto di onorare sè stesso collo associarsi a tale che fu primo a porre la Società in imbarazzo col farle sparire f. 30.000 circa. Il che non tolse però che in un opuscolo uscito testè in odio alla Banca commerciale spalatina, egli — l'autore di quella sparizione, personalità assai nota a Spalato e in altri siti — dedicasse un pajo di righe, stolte quanto maligne, all'indirizzo dell'Associazione Dalmatica e mio. Così va il mondo, ripeto, i prestigiatori ed i caluniatori son uomini onesti e gli uomini onesti sono malversatori. Bellissimi tempi!

Ad *c*. Il D.r Bulat dice che venne data una sovvenzione di 9000 fiorini alla *Società in partecipazione*, donde un nuovo danno all'Associazione Dalmatica. La cifra è sbagliata, perchè la sovvenzione non fu che di f. 6535:67. Ma, o Signori, sapete Voi che cosa fosse la Società in partecipazione? Conoscete voi qual sia il *mistero* su cui l'onorevole D.r Bulat si compiace malignare?

A darvene un'idea permettete vi legga un brevissimo brano del più volte citato opuscolo, da cui si vedrà a fior di evidenza cosa fosse stata la Società in partecipazione.

Predsjednik. Moliti ću gosp. D.ra Bajamontia, da se ograniči na ono što je potrebno za jednu obranu.

D.r Bajamonti. Non dirò e non leggerò che quanto è strettamente necessario per difendere il mio onore. Sarò oggettivo, cortese, se si vuole, cortesissimo, ma troppo m'interessa che piena luce sia fatta per non valermi di tutto ciò che mi possa far giungere al mio scopo.

Se aprirete la II.a lettera-opuscolo diretta al D.r Bulat a pag. 108 voi vi leggerete quanto segue:

„Se l'Associazione Dalmatica oggi esiste „— sta scritto nel citato opuscolo a pag. 108 „— se le sue condizioni sono oggi normali „e soddisfacenti, lo deve, in prima linea, alla „Società *in partecipazione*, della quale, se „pure di natura affatto privata e confidenziale, „non ho riguardo alcuno di toccare, pronto „anzi a sollevare il velo che dà tanta ap„prensione all'inesorabile avversario.

„Quando il Governo della provincia, abu„sando del suo potere, sospese la convocazione „del 23 febbrajo 1865, non vi era altra via: „o liquidare o sobbarcarsi a speciali e per„sonali sacrifizi.

„Convinto di ciò, diressi ai maggiori „azionisti una circolare in data 1 Agosto 1865, „esponendo le mie apprensioni, cogli inten„dimenti che emergono dal seguente brano:

Gli ostacoli che si frappongono alla nostra definitiva costituzione e la possibilità che la persecuzione dei nostri avversari non sia per anco cessata, ma abbia a continuare acre sempre ed accanita allo scopo di recar danni alla nostra Società, onde condurla per tal modo a liquidazione, consigliarono alcuni tra i principali azionisti a costituire una Società ristretta privata, a sussidio della prima, onde poter attendere con ciò a piè fermo il giorno della luce e della giustizia.

„*L'opera impresa* ecc“.

Il progetto cui si riportava la circolare era costituito da pochi articoli, e di questi, a non annoiarvi, vi fo grazia, chiedendovi il permesso di leggere soltanto il V.

Ad incoraggiare a prender parte a tale Società vengono costituiti gratuitamente dal D.r Bajamonti a favore della Società stessa 25 premi, costituiti da tre palchetti in questo teatro, da otto viglietti del Credit e da 23 azioni dell' Associazione Dalmatica: enti ed effetti del valore di fior. 9,048.

„Sgraziatamente però le vessazioni au„toritarie avevano impressionato non lieve„mente, per cui la soscrizione non si era „potuto eseguire anzichè per 100 per sole 57 „azioni, che è quanto dire con un capitale di „fior. 17100 e colla mia elargizione di 26,148.

Dagli esaurienti dettagli e prospetti riportati in quell' opuscolo a pag. 108-113 emerge:

che la Società in partecipazione a corrispettivo delle 197 azioni dell' Associazione Dalmatica, allora oltre ogni dire screditate, si era assunto un passivo verso i Signori Chevessich e Jayet di Trieste di 89.050 franchi d'oro, pari a fior. 38.972:50 interamente soddisfatti;

che ne' suoi 12 anni di esistenza avea avuto un movimento di f. 350,050:82, costituito dalle partite di dettaglio ivi riportate;

che essa Società ricorse al credito fino a fior. 173,209:01 per sorreggere l'Associazione Dalmatica, de' quali ne avea restituiti 146,284:01, restando ancora a suo carico 26,925;

che aveva spesi f. 41,885:32, non nel proprio interesse, non a vantaggio di qualsiasi de' suoi membri neppure per un soldo solo, ma ad esclusivo, intero ed assoluto interesse dell' Associazione Dalmatica;

che l'importo dispendiato di fiorini 41,885:32 era stato coperto per f. 1276:76 dal solo reddito percetto dalla patriotica Società, per fior. 4000 da azioni dell'Associazione Dalmatica, per f. 6,535:67 (non 9000) costituenti il corpo del delitto enunziato dal D.r Bulat e per ben f. 30,074:89 dagli *animali da soma* tanto derisi dal D.r Bulat;

che tutto ciò era noto al dottore avversario, il quale rappresentava nel consorzio due azionisti, per cui quanto ha detto lo ebbe a dire di mala fede.

E a chiudere questo doloroso episodio oggi va aggiunto che il consorzio ha compiuta la sua missione senza aver ritirato pur mai un solo soldo, rimettendovi l'intero suo capitale a favore dell' Associazione Dalmatica non solo, ma lasciando un ulteriore passivo di f. 20,000 circa, che fu interamente da me soddisfatto. Le paiono favole, non è vero, eppure sono fatti indistruggibili.

Ad *d.* Altra ed enorme menzogna: la cosa è interamante capovolta.

Io non vendetti mai alla Società una sola azione da me acquistata. Ne furono vendute invece alcune, il cui numero non saprei ora precisare, da altri azionisti, non però al valor nominale ma al prezzo ridotto di 100 o 120 fiorini circa. E sapete che cosa fosse avvenuto di quelle azioni? Quelle azioni, assieme a diverse altre della Società non emesse, furono acquistate nel complessivo numero di 200 — dico duecento — acquistate da me e da altri amici al loro pieno valore nominale di f. 200, per cui la Società ebbe ad incassare il bello ed intero importo di fior. 40,000, come sta prenotato all'art. 101 dell'anno 1876 del giornale sociale.

Anzichè adunque vendere all'Associazione Dalmatica al loro valor nominale azioni da noi acquistate a prezzo rotto, acquistammo al loro pieno valore azioni avute dalla Società a prezzo ridotto: la cosa è semplicemente invertita. Ma a meglio smentire il D.r Bulat e a rendere più enorme la mistificazione sta il fatto, che io co' miei amici, al momento della difficile instituzione dell' Associazione Dalmatica, come può ve-

dersi all'art. 55 del giornale sociale dell'anno 1866, le abbiamo regalate 90 azioni, vendute dalla Società al loro pieno valor nominale di fior. 18,000.

Ad *e*. È pur troppo una perdita subita dall'Associazione Dalmatica, ma è un'impudente e perfida insinuazione quella del dottore deputato quando dice, che questo importo ha *tutta l'apparenza di essere stato immaginato e che probabilmente copre qualche secreta operazione sociale.*

La Società, onde consolidare la propria posizione, avea bisogno di vendere le residue azioni e poichè in provincia le era stato *creato un discredito artificiale,* come si espresse la Commissione d'inchiesta, era pur forza di mandare a venderle altrove.

L'incaricato, che avea puntualmente spedito ogni importo riscosso alla Direzione sociale, avea venduto a certo Glohowski 40 azioni, per le quali avea ricevuto in acconto fior. 2000 e a saldo un titolo di credito di fior. 6000, che non fu mai estinto per insolvenza dell'acquirente.

Fu una sventura che può accadere a qualsiasi instituto, ecco tutto.

Ma se la memoria non mi tradisce, anche questi fior. 6000, o per intero o per una parte almeno, furono da me in altra occasione pagati alla Società, perchè non le venisse danno o fosse in parte diminuito. Ma quando anche non avessi ciò fatto Voi dovete convenire, o Signori, che in questa perdita io non n'ebbi parte alcuna e che ho quindi ben diritto di respingere, come respingo, con disprezzo la maligna e bugiarda insinuazione del D.r Bulat.

Predsjednik. Molim vas, gospodine, nemojte vriedjati zastupnika, koji je u isto vrieme i podpredsjednik Sabora.

Dr. Bajamonti. Ad *f*. Finalmente si sono fatte operazioni, *che tornarono a vantaggio di terzi e particolarmente a mio,* osa dire il D.r Bulat in questa ultima parte delle sue postume mistificazioni. Si tratta di due azioni della Società in partecipazione *senza alcun valore* accollate all'Associazione Dalmatica, di otto obbligazieni di stato che sarebbero state prenotate al valor nominale, mentre non le valevano che f. 69:70 al pezzo, donde una perdita di f. 242:40, di due palchetti, infine formanti un palcone, di cui uno non apparteneva a me.

Quanto alla prima partita non saprei dire precisamente se si tratti di una azione che ho *regalata* all'Associazione Dalmatica o di una azione, che fu acquistata da terzi a prezzo ridotto, quando la Società aveva ancora un capitale vistoso a propria disposizione.

Nell'un caso e nell'altro voi vedete, o Signori, nessnn biasimo può venire a me. Nel primo anzi in luogo di biasimo, per poco che le avessero valuto, avrei dovuto attendermi una parola di riconoscenza.

Quanto al danno di f. 242:40 che io avrei fatto subire alla Società, sapete come ciò sia? Le 8 obbligazioni di Stato io le aveva *regalate* alla Società: capite? Regalate, e il D.r Bulat viene a raccontarvi ch'io ho fatto perdere alla Società f. 242:40!!.

Circa il palchetto il D.r Bulat sa assai bene come sia la cosa: io ho *donati* — dico donati — i due palchetti e siccome trattavasi di fare un palcone ad uso del Gabinetto di lettura ed io aveva i due numeri 23 e 25, così pregai il cav. Pietro degli Alberti perchè mi cedesse il N.o 24, ciò ch'egli fece, ricevendo in cambio il N.ro 23. Egli poi generosamente unì al palcone del Gabinetto anche il proprio, che lo godette fino all'incendio del teatro. Ecco, o Signori, i fatti scandolosi, delittuosi, dei quali mi sarei macchiato, al dire del deputato D.r Bulat. Dite ora in coscienza se uno solo, anzi la minima parte di uno solo possa meritarsi il menomo biasimo.

Se non che io non avrei avuto bisogno di scendere a questi dettagli se un estremo sentimento di delicatezza non me lo avesse imposto; avrei dovuto invece riferirmi unicamente ai risultati dell'inchiesta, che durò circa tre anni, come vi ho pur detto.

Quali furono i risultati di tale severissima inchiesta? Il Governo lo sa; eccoli, e su d'essi richiamo intera la vostra attenzione (*čita*):

La relazione dei periti contabili constata:

„1. che le spese di amministrazione nel „medio annuo importo di fior. 383:16 sono „*senza dubbio tenui;*

„2. che le spese straordinarie, *se pur* „*gravi sono ammissibili*, e che, compiuta la „sistemazione della Società, esse cessavano „affatto, come lo dimostra l'ultimo triennio „di revisione 1875-1877, in cui non *ascesero* „*che a f. 313:50;*

„3. che le tasse, le imposte, le spese „di assicurazione, come anco i livelli, *sono* „*normali;*

„4. che le spese di restauro *sono tenui* „*oltre l'ordinario*;

„5. che le spese di fondazione, anzichè „riportate negli attivi e falcidiate proporpo-„zionatamente ad ogni anno, come costumano „diverse Società e come venne ammesso dalla „stessa Commissione revidente, la Direzione „sociale *eliminò tosto dagli attivi*, onde non „ammettere una partita che, a di lei credere, „come asserisce la stessa Commissione, *sa*-„*rebbe stato un attivo illusorio;*

„6. che la gravezza delle provigioni è „giustificata dalla necessita di *forzare la ven*-„*dita delle azioni resasi assai difficile ed* „*incagliata;*

„7. che gl'interessi passivi, i quali nel „loro assieme costituiscono il maggior di-„spendio della Società, *se pure ingenti a* „*causa delle difficili condizioni della Società*, „*sono attendibili;*

„8. che gli abbuoni a sfavore, che ri-„sultano pure in cifre rilevanti, sono *esube*-„*rantemente coperti e rifusi dagli abbuoni a* „*favore;*

„9. che le pigioni percette corrispondono „ad *una rendita del* 5 $^3/_4$ $_0/^0$, la quale *giu*-„*stifica pienamente il valore degli stabili*, „tanto più che tra essi vi è compreso il teatro, „per se quasi improduttivo;

„10. che gli interessi a favore *corri*-„*spondono* ai crediti e cambiali in portafoglio;

„11. che considerevoli abbuoni, i quali „nel loro complesso ascendono *per lo meno* „*a f. 106.904:04* vennero fatti a vantaggio „della Società, *particolarmente dal presidente* „*della medesima D.r Bajamonti;*

„12. che il complesso degli introiti (Bi-„lancio revisionale allegato *A*) della Società „dal 25 Maggio 1865 a tutto 31 Decembre „1877 ascende ad un importo di f. 278589:26, „e che quindi *in luogo di perdita* al 31 „Dicembre 1877 *vi era un sopravanzo di* „*f.* 1188:57;

„13. che di fronte ai *reali benefizi* pro-„digati alla Società da chi la iniziava e da „altri soci, *ogni censura viene a cessare;*

„14. che gli avversari *crearono artifi*-„*ciosamente* un discredito a danno della So-„cietà stessa;

„15. che *nella peggiore delle ipotesi e* „*nel calcolo il più gravoso pella Società*, „quando si volessero ammettere tutte l'esa-„gerazioni avvarsarie e quando pure i due „passivi Erario ed Assicurazioni ricadessero „sulla Associazione Dalmatica, la perdita sa-„rebbe ancor lontana dal 50 %, mentre rima-„rebbero ancora a gettarsi in mare *fior. 67000* „*ed eventualmente f. 78372;*

„16. che una crisi della Società non è „in oggi *neppur supponibile;*

„17. che le sole pigioni valutate al loro „*minimo* di f. 15.000 bastano a pagare i „*censi e parte dei passivi stessi;*

„18. che i crediti esigibili in cambiali e „conti correnti di f. 18864:97 ammessa anche „una perdita del 10 % *potrebbero essere u-* „*tilizzati a diminuire il passivo;*

„19. che la Società, nel volger di non „molti anni, dovrebbe trovarsi in una situa- „zione *del tutto normale*, anche senza la „vendita di nuove azioni;

„20. che le 1500 azioni costituenti il „capitale sociale di fior. 300.000 *corrispon-* „*dono* al valore capitale degli stabili eretti;

„21. che la Direzione *bene fece e bene* „*agì* col non proporre mai il riparto di quelle „rendite, che *pure scaturivano* dai bilanci „sociali;

„22. che le riferte della Direzione alle „radunanze generali, erano fatte in modo *da* „*non ingannare e non illudere nessuno* sulla „realtà della situazione sociale:

„23. che all' Assoc. Dalmatica *non può* „*essere imposta la liquidazione* a termini del- „l' art. 240 codice di commercio.

Questi, o Signori sono stati i risultati dell' inchiesta: queste le opere di malversazione così spudoratamente proclamate. E in evasione di questo elaborato della Commissione d' inchiesta, che rovistò tanto scrupolosamente l' archivio della Società, la Luogotenenza emise il seguente Decreto:

„L' Eccelsa i. r. Luogotenenza, con ri- „chiamo alle disposizioni dei §§ 24 e 26 „della Legge sulle Associazioni 26 no- „vembre 1852, ha trovato di disporre col „riverito decreto 9 andante N.o 297-pr. come „segue:

„I. Dovere la Direzione dell' Associazione „Dalmatica in Spalato proceder tosto alla „compilazione esatta e conforme alla verità „dei conti annuali e dei bilanci arretrati fino „alla fine dell' anno 1880, e ciò colla stretta „osservanza delle prescrizioni del § 35 dello „Statuto sociale e degli articoli 239 e 29 „e seguenti del Cod. di commercio, e pre- „sentare, conformemente alle disposizioni dello „Statuto sociale, i detti bilanci alle delibera- „zioni dell' adunanza generale degli azionisti.

„II. Dovere la Direzione dell' Associazione „Dalmatica in Spalato convocare l' adunanza „generale degli azionisti per l' effetto che „abbia a pronunziarsi se e quali tra le mo- „dificazioni dello Statuto sociale, precedente- „mente deliberate ed invalide per diffetto della „necessaria sanzione, abbiano ad essere tenute „ferme, ed eventualmente con quali mutamenti, „avuto riguardo alle attuali condizioni della „Società, riservata sempre la sanzione richiesta „dalla Legge e dallo Statuto della Autorità „dello Stato.

„III. Dovere l' Associazione Dalmatica „in Spalato rifondere allo Stato la spesa dallo „stesso anticipata nell' importo di f. 1539:56 „pell' inchiesta eseguita sulla di lei gestione „e versare il detto importo nella cassa del- „l' i. r, Ufficio d' imposta a Spalato.

„Coll' art. IV accordava due mesi per l' esecuzione dei decisi luogotenenziali, e col V incaricava l' I. R. Capitano distrettuale, quale delegato governativo, della relativa sorveglianza in senso al § 22 della Legge sulle Associazioni 26 novembre 1852.

Voi vedete, o Signori, che relativamente a questa inchiesta, la quale aveva sollevato tanto scalpore, i risultati non potevano essere nè più esaurienti, nè più confortanti, nè più splendidi per coloro, che con tanto affetto aveano dirette per lunghi anni le sorti di questo povero sodalizio. Risultati che Voi potete dettagliatamente ispezionare in questo volume d' atti, che io ed i miei colleghi conserveremo sempre come un pre-

zioso monumento della estrema delicatezza, con cui fu condotta la gestione sociale.

L'onorevole deputato che mi sta di fronte, per accennare alle operazioni in genere da cui sarebbero venuti a me specialmente degli utili, riportò alla lettera *f* le tre operazioni di cui dissi prenotate in data del 21 decembre 1874, colle quali avrei danneggiato la Società, danneggiata donandole quegli enti e quegli effetti. Se l'onorevole avesse allargato un pò più la brillante pupilla dei suoi occhi — e accenno a ciò per provare la di lui buona fede — avrebbe trovato in quella stessa pagina prenotata una maggiore elargizione e precisamente la seguente:

GIORNALE DELL'ASSOCIAZIONE DALMATICA

Pagina 50 Articolo 145

31 Decembre 1874

Stabili a Diversi fior. 16016:13.

Per dono fattoci dal D.r Bajamonti dell'ala di ponente del mercato delle carni e della parte media presso a compimento, contenente sei botteghe maggiori, nove minori e nove posti.

A Fondi di fabbrica:

Il fondo di fabbrica che viene escorporato dal valore degli altri;

sul quale venne eretta l'ala di ponente	f. 2939:38	
e quello posteriore al teatro, su cui vengono fissati i nove posti	„ 1026:75	f. 4016:13

A Utili-Danni:

Il valore delle costruzioni erettevi, donateci dal D.r Bajamonti	„ 12000:—
	fior. 16016:13

Non è uno scandalo, è vero, donare di un colpo fior. 12000 e donarli nello stesso giorno in cui se ne sono donati altri 3,600? Ma io sono in grado di accennare ancora ad altra delle malversazioni, che avrei commesso a danno dell'*Associazione Dalmatica*, malversazione così eloquente, così importante che non mi è permesso di passarla sotto silenzio.

Quando le sorti della Società volgevano assai tristi ed era stato nominato Ministro delle Finanze S. E. Becke, che mi onorava della sua benevolenza, era stata presentata dall'Associazione Dalmatica concreta domanda perchè dal fondo dei 400 milioni, creato nel 1867 al tempo dei rovesci di Königrätz per sorregere le società che ne avessero duopo, fosse accordato un mutuo di f. 150,000 con ipoteca di oltre f. 400,000.

Da tutte le parti si è scritto dagli avversari perchè il mutuo non venisse fatto. Allora reggeva la procura di finanza in Zara quel luminare di Haan e gli avversari insistettero tanto che la procura mise in campo un mare di ostacoli. I dettagli di questo interessante episodio Voi li troverete nel più volte citato opuscolo. Qui vi dirò solo che di fronte alle insinuazioni avversarie, che aveano indotte lo stesso Ministro delle finanze, trovantesi allora occupatissimo per la regolazione delle finanze tra le due parti della monarchia, a respingere la domanda, io chiesi udienza da Sua Maestà, esponendo le traversie e le persecuzioni dalla Società ingiustamente patite e chiedendo che ciò si era fatto per tante altre società si facesse pure in minima parte per l'*Associazione Dalmatica.*

Il giorno dietro fui chiamato dal procuratore superiore Barone di Gödel per eliminare gli esistenti ostacoli, che in 10 minuti erano scomparsi. Sottoposta la domanda al Parlamento fu accordata la sovvenzione di f. 120,000, ad ottime condizioni, sotto la forma di anticipazione di pigioni.

„L'Associazione Dalmatica cedeva — „tolgo i dettagli dal solito opuscolo a pagina „57-58 — per 25 anni la pigione dell'ufficio „postale, che in ragione di fior. 380 dava „un complessivo importo di fior. 9500:—

„nonchè quella dell'ufficio telegra- „fico, che in ragione di fio. 550 „e non 500, dava un importo di „fior . . . . 13750:—

Assieme fior. 23250:—

„Si obbligava inoltre di dare „dopo cinque anni pei successivi „venti i locali attualmente occu- „pati dalle Reali per uso del „ginnasio, e quindi fior. . . . . 32000:—

In complesso fior. 55250:—

„Io invece cedeva pella stes- „sa epoca di 25 anni le pigioni „del tribunale, che in ragione di „fior. 2800 davano il comples- „sivo importo di fior. . . . . . 70,000:—

„Più i locali attualmente oc- „cupati dall'episcopio, che in ra- „gione di fior. 1400 fanno fior. 35,000:—

e quindi assieme fior. 105,000:—

„La Società, giusta le prenotazioni ese- „guite all'articolo 38 del giornale dell'anno „1868, ebbe nel riparto pei ceduti fiorini „55,250:— fior. 67000:— io per fiorini „105,000:— fior. 53000:— che è quanto „dire l'Associazione Dalmatica, oltre l'intero „abbuono dei censi, *guadagnò il 22 p. c.;* io „invece, meno un'incalcolabile frazione, *per- „detti il 50 p. c.;* mentre il dottore avversario „avea avuto il coraggio di sostenere che „l'operazioοe erasi effettuata senza alcun mio „peso. O la mia mente vaneggia — sono le „parole con cui chiedeva il dettaglio riportato „nel citato opuscolo —, o se null'altro bene „avessi fatto alla Società, questo solo potrebbe „meritarmi almeno di non essere bistrattato. „E ciò tanto più che il contratto stipulato „collo Stato non vestiva il carattere di una „sovvenzione esclusiva a favore dell'Asso- „ciazione Dalmatica, ma rappresentava unica- „mente la prolungazione dei diversi contratti „da esso contemplati.

In tale operazione la Società veniva a percepire f. 11.750 più dell'importo con cui concorreva; io f. 52000, meno della somma a me spettante: uno squilibrio quindi di di ben f. 63,750 a mio danno.

L'onorevole deputato Bulat ha quindi piena ragione di dire che io fui un *malversatore*, ma malversatore a danno della mia sostanza ed a vantaggio dell'*Associazione Dalmatica.* Il D.r Bulat invece non ha certo rimorsi di non aver tentato, ogni possibile mezzo per screditare e condurre a rovina la Società. Lo dicono le Reali, il macello, i libelli, gli errori di stampa e le tante altre sue azioni.

Con ciò è finita la prima parte — seconda dell'interpellanza Bulat. Ora passo alla seconda — prima dell'interpellanza Bulat — a quella cioè dei miei crediti verso l'Associazione Dalmatica, a proposito dei quali l'on. D.r Bulat dice che la Direzione ha agito *colla massima leggerezza, anzi ha trascurato affatto l'affare con danno della società e coll'esclusivo intendimento di portare a me vantaggio.* Io vi *proverò* invece, che in tutta la lunga pertrattazione intervennero tutti i membri della Direzione, presero parte persone rispettabilissime, quali il D.r Rossignoli, il D.r Cindro, il D.r Roić, il cons. Pezzoli, i Signori Savo, Miorini, degli Andreis, il D.r Nutrizio di Traù, il D.r Krušević, il Sg. Pasco e tanti altri che meritano rispetto e stima.

Il primo credito di cui parla il deputato Bulat è quello di 30,422, il quale è costituito da due conti di fabbrica, l'uno di f. 13583:53, l'altro di f. 8391 riveduti dai periti Lugher e Segvić, nonchè da altre spese incontrate per conto sociale. Questo credito fu portato nel bilancio sociale dell'anno 1883. Questo bilancio fu esaminato da un comitato revisore, fu discusso nella convocazione generale dei 12 marzo 1883, in cui lo stesso D.r Bulat era presente e

fu infine senza alcuna eccezione od osservazione approvato.

Signori miei, rilevo ciò dal protocollo notarile di quella tornata, dacchè in tutte le nostre sedute vi era sempre un notaio, il quale annotava scrupolosamente tutte le cose che vi succedevano. Risulta da tale protocollo a pag. 16, che il D.r Bulat, combattendo il bilancio come al solito, si esprimeva (legge) *che non sapeva vi fosse pure nel passivo un credito del D.r Bajamonti verso la società il quale, naturalmente, doveva essere aggiunto.* Questo stesso mio credito venne portato anche nel bilancio dei due anni susseguenti, come risulta dai due protocolli notarili che vi presento e possono da voi essere esaminati, cioè del 25 ottobre 1884 N.ro 3528 dell'i. r. Pretura Urbana e 28 novembre 1884 N. 697 rogiti Čudina.

Dunque il D.r Bulat aveva largo campo di sbizzarirsi in tutte quelle convocazioni generali e quando nella prima gli fosse sfuggito alcunchè, egli aveva sempre campo e tempo nelle susseguenti di far valere le sue osservazioni. Ma egli non disse invece mai parola di opposizione e unicamente si limitò a votare contro il bilancio, com'era suo uso costante per vessazione e per dispetto. Quando poi in seguito all'ordinato scioglimento della Società sorgevano condizioni ancora più tristi, ho creduto di far valere i miei diritti, e ciò particolarmente per un fatto che è bene a conoscenza del Governo. La Società aveva contratto un mutuo coll' i. r. Erario di 30.000 fiorini, de' quali erano stati pagati fior. 9000, restandone 21.000 circa. Non avendo potuto la Società estinguerli dopo vessazioni non lievi, dopo prenotazioni e riprenotazioni che giunsero a 3 o 400.000 fiorini, fu ordinato il sequestro di tutte le rendite sociali, e fu nominato un sequestratario, il quale tenne l'amministrazione per oltre 4 anni, sequestratario scelto per quanto si dice dal D.r Bulat e tutto a sua disposizione. Pareva che il compito di questo sequestratario dovesse essere quello di far disperdere tutte le rendite e da ciò che avvenne, quanto si vociferava, venne ad essere confermato. In tutto il tempo che durò il sequestro non è stato incassato neppur un soldo a pagamento dei crediti erariali. Fu gran ventura se furono pagate le imposte nel vistoso importo di fiorini 21.000. Tutto il resto della competenza, che ascendeva a circa fiorini 70.000, cadde in arretrato e buona parte di esso andò, come lo sa il deputato Bulat, sfumato.

Insomma, nè l'*Associazione Dalmatica* nè alcun de' suoi creditori fu in grado di percepire neppur un soldo in tutti i 4 anni successivi. Che avveniva intanto? Le Assicurazioni generali di Trieste, che avevano lungamente pazientato, volevano naturalmente essere pagate e per esserlo aveano dato mano agli atti esecutivi. L'*Oesterreichische Central-Boden-Credit-Bank* faceva la stessa intimazione: pensate quale dovesse essere l'imbarazzo della Società. O pagare o l'eccidio: ecco il dilemma che le stava dinnanzi. Erano state fatte ben 15 proposte alla Direzione di finanza per regolare la vertenza, ma questa, inesorabile, non ne voleva sapere e le scartò tutte. Perchè? Io non saprei o piuttosto non ve lo vorrei dire.

Visto che questo stato di cose era tanto rovinoso, non restava che pagare e, posto assieme col concorso dell'egregio Sig.r Giuseppe Duplančić, l'importo occorrente nel mese di maggio del 1885 venni qui portatore di 26.000 fiorini, che depositai in seguito a regolare convegno alla Cassa provinuiale, onde eliminare tutto il credito, sgravando la Società dalle relative ipoteche e dal tanto dannoso sequestro.

Ma intanto a me che restava a fare? Pormi nella posizione dell'i. r. Erario, onde la Direzione delle finanze, che pareva secondasse le vessazioni del D.r Bulat, non trovasse un altro pretesto qualunque, magari una tassa o una multa più o meno illegale, per ripetere il brutto scherzo? E così feci presentando regolare domanda di

prenotazione e sequestro, e subito appresso regolare petizione giustificativa, con intendimento però, come si vedrà in appresso, di non approfittarne.

Ma la Direzione — al dire del D.r Bulat — degli atti da me presentati non s'era occupata affatto: anzi di proposito li aveva *trascurati ed abbandonati, coll' esplicito intendimento di giovare a' miei interessi.* Vediamo.

In data 24 agosto 1883 il D.r Roić invitava la Direzione sociale a radunarsi nella sera di quel giorno per la pertrattazione di diversi affari, fra i quali al N.o 7 il seguente:

„*Risposta da darsi alla petizione giu-„stificativa per prenotazione presa dal D.r „Bajamonti.*

Chiudeva la circolare col seguente eccitamento: „Prevengo inoltre i signori Diret-„tori, che è urgente di prendere un deliberato „specialmente per alcuni e precisamente quelli „ai N.i 2, 3, 7; che il sig. Pezzoli è assente „da Spalato; che il D.r Bajamonti in alcune „deliberazioni deve eccepirsi; che lo statuto „porta a 6 il numero dei membri a rendere „legale una pertrattazione e che quando i „Signori direttori non avessero la bontà di „sacrificare una mezz'ora, la Società ne re-„sterebbe altamente danneggiata“.

Il D.r Rossignoli però era impedito per malattia, che alcuni giorni appresso lo condusse a morte; il cons. Pezzoli, come annunziava la circolare, era assente, ed assente pure da Spalato era in quel giorno il D.r Cindro, per cui la seduta non avea potuto aver luogo per mancanza di numero legale. Il V. P. D.r Roić quattro giorni appresso, cioè il 28 agosto, tornò a convocare la Direzione, la quale in quel giorno tenne infatti seduta ed esauriti i primi sei argomenti, ecco che ne avvenisse del settimo:

„Ad VII. *Risposta da darsi alla peti-„zione giustificativa per prenotazione presa „dal D.r Bajamonti.*

„A questo punto il D.r Bajamonti si di-„chiara disposto ad uscire, osserva però che „il numero dei direttori non rimarebbe le-„gale e quindi non si potrebbe tenere seduta.

„Osserva il V. P. che l'argomento po-„trebbe essere portato in discussione fra i „cinque direttori presenti, vista la difficoltà di „riunire gli altri; e quindi potrebbero essere „portati i decisi ad *circulandum* fra i diret-„tori assenti per la lo loro opinione. Il D.r „Bajamonti in seguito a tale dichiarazione „abbandona la stanza.

„Il V. P. apre quindi discussione sul-„l'argomento di cui si tratta; osservatosi pure „da taluno dei direttori, che tanto il D.r Cindro „quanto il sig. Pezzoli dovrebbero ritornare „fra brevi giorni, tenuto conto del limite del „tempo che scade appena l'8 del prossimo „settembre, dopo breve discussione si con-„chiude ad unanimi voti di aggiornare la di-„scussione, onde fissare seduta al ritorno dei „due citati direttori per discutere e deliberare.

In data 6 settembre il V. P. D.r Roić emetteva la seguente circolare:

„Vengono invitati i sig.ri Direttori di „favorire questa sera alle ore 7 precise, onde „trattare sulla petizione prodotta dal D.r Baja-„monti per giustificare la prenotazione da lui „presa per fior. 30,422:49 a carico della „Società“.

„Siccome poi il D.r Bajamonti va natu-„ralmente eccepito, il sig. D.r de Rossoglini „è ammalato, così prego gli altri signori a fa-„vorire per brevi momenti, onde la seduta non „abbia ad andare deserta, prevenendo i signori „stessi a scanso di sua responsabilità che l'ul-„timo limite utile scade all'8 corrente“.

In quel giorno ebbe luogo infatti l'annunziata seduta come emerge dal protocollo di quel giorno, di cui mi permetto di pre-

leggere il brano che si riferisce alla decisione presa.

„Convennero ecc. Apertasi discussione „in merito all'argomento al sig. Miorini parebbe, che non si possa a meno di riconoscere il debito verso il D.r Bajamonti, essendo stato questo riconosciuto ed approvato „dalla Società stessa nella convocazione generale dei 12 Marzo a. c., come risulta dal „protocollo notarile; un opposizione qualsiasi „non sarebbe nè ragionevole nè morale".

„Il sig. Savo (uno dei maggiori azionisti, „forse il maggiore di tutti) non dissente dal„l'opinione del sig. Miorini e opinerebbe di „abbandonare a sè la vertenza, lasciando che „il Tribunale pronunzi la sentenza relativa ed „il D.r Bajamonti faccia dappoi ciò che gli „sembrasse conveniente ed opportuno.

„Non pare al sig. Miorini che ciò starebbe nell'interesse della Società, mentre „per quanto si ebbero prove del patriottismo „del D.r Bajamonti e si potrebbe essere certi „ch'egli non discenderebbe ad atti che avessero da compromettere la posizione sociale, „tuttavia sarebbe meglio approfittare della „circostanza e indurre il D.r Bajamonti ad un „convegno concreto, ottenendo un'epoca conveniente per l'estinzione del debito e fissando „un censo non grande.

„Della stessa opinione è il V. P. D.r Roić, „che appoggia la proposta Miorini e sta „quindi per il riconoscimento del debito e „stipulazione della transazione relativa.

„Si associa a questa opiniona anche il „direttore Pavišić trovando meglio regolare, „anzichè lasciarla aperta la questione, alla „quale opinione si associa il sig. Andreis e „quindi il deliberato è preso nel senso della „proposta Miorini".

Prevenuto delle deliberazioni prese dalla Direzione sociale, a risparmio di spese, non esitai di rimettere alla Direzione stessa in data 14 settembre di quell'anno la seguente lettera:

Spettabile Direzione,

„Il V. P. D.r Roić mi ebbe a comunicare in via breve le deliberazioni prese da „Essa Spettabile Direzione a proposito della „petizione da me presentata a questo Tribunale il giorno 19 Luglio 1883 N.o 2363 „pel pagamento dei dovutimi f. 30,422:49. „Pronto a venire incontro quanto mai mi sia „possibile ai desideri e alle convenienze della „Società, ed allo scopo di risparmiare ingenti „spese colla stipulazione di speciali convegni, „trovo di dichiararLe:

„*a*) che attenderò il pagamento del mio „credito di fior. 30.422:49 a tutto il 31 decembre dell'anno 1885 — cioè 2 anni e „tre mesi e mezzo;

b) che per non essere prevenuto da altri „e danneggiato, chiederò il sequestro delle „rendite, ma non userò di questo sequestro e „lascierò invece che le rendite affluiscano „nella cassa sociale, onde non togliere alla „Società il mezzo di cui può valersi per regolare almeno parte delle sue pendenze;

„*c*) che ove si creda necessario concorrerò anche alla stipulazione di regolare „convegno in proposito.

„Autorizzo intanto di valersi della presente concessione ed autorizzazione come „mai crede Essa Spettabile Direzione, mentre „mi segno con tutta stima".

Voi vedete adunque, o Signori, che la Direzione fece quanto stava ne' suoi poteri e nelle sue convenienze, dacchè lo sconoscere il debito per ben tre volte riconosciuto dall'adunanza generale e sul quale — sia pur detto per incidenza — il D.r Bulat non aveva avuto mai parola di osservazione, non lo era possibile.

Veniamo agli altri.

La origine dei due primi crediti è assai semplice. Il primo di fior. 9223:26 dipende dai lavori fatti eseguire da me quale pre-

sidente della Società per conto ed interesse dell'Associazione Dalmatica, anticipandone gratuitamente l'intero importo per due anni circa. Compiuti i lavori, presentai la mia relazione e il conto relativo accompagnato da 103 pezze di appoggio, originali. Il secondo di f. 12.952 è un pagamento da me fatto allo stesso D.r Bulat, per conto delle Assicurazioni generali di Trieste, in seguito alla transazione giudiziale 14 decembre 1882 e giusta conto prodotto dalle stesse Assicurazioni, controfirmati entrambi questi due atti dal D.r Bulat, loro procuratore, per cui — ciò prova la buona fede del D.r Bulat — almeno dei dubbi relativi a questo importo poteva far grazia. Di questi due importi la Direzione ebbe ad occuparsi dettagliatamente nella sua tornata ordinaria dei 28 agosto 1883 e precisamente ai punti V e VI dell'ordine del giorno di quello stesso giorno, e dopo lunga esauriente discussione, ispezione d'atti e documenti, come si rileva dal protocollo di seduta che ho tra mani, il V. P. D.r Roić fece la seguente proposta:

„La Direzione dell'Associazione, intesa la „relazione vocale del V. P., presa ispezione „degli atti annessi ai due rapporti del D.r „Bajamonti di data 25 giugno a. c., intesi i „suoi schiarimenti, approvando l'operato del „V. P. D.r Roić riconosce il credito di „fior 12952 del D.r Bajamonti verso l'As„sociazione Dalmatica, ratificando la prenota„zione relativa a tale credito eseguita il dì „30 Giugno 1883 all'articolo 42 del Libro „giornale dell'Associazione stessa e riconosce „del pari l'altro credito di fior. 9223:35 „prenotato all'articolo 43 dello stesso gior„nale a credito del D.r Bajamonti.

„Il sig. de Miorini plaude all'operato „del V. P., trova che non era possibile fare „altrimenti e che le prenotazioni come l'o„perato sono perfettamente regolari. Egli ap„poggia quindi l'accettazione della proposta „del V. P., quale venne da esso stipulata.

„Anche gli altri direttori trovano cor„retta e legale la condotta del V. P. e posta „a voti la proposta del V. P. viene accettata „a pieni voti, eccepitosi il D.r Bajamonti, se „pure nessuna disposizione dello statuto a „ciò lo consigliasse e seppure non ci fosse di „mezzo il di lui interesse, avendo egli agito „non altrimenti che come mandatario della „Società".

Se non che pure approvati quei due crediti, dipendenti unicamente da pagamenti da me anticipati per conto sociale, vedremo or ora come fossero sottoposti a nuovo esame da un giudizio arbitramentale, discussi, liquidati ed approvati.

Ed ora veniamo al maggiore ed al più *tenebroso* dei tre crediti, a quello cioè di fior. 44.735:56 che venne riassunto nel bilancio sociale.

Ordinato lo scioglimento della Società, abbiamo dovuto subito far chiudere i giornali per conoscere il vero stato delle cose e per poter preparare il bilancio di chiusa. Nel giorno 14 settembre 1883 ebbe luogo una seduta della Direzione nella quale, necessariamente, si dovette sollevare la questione, se di fronte all'avvenuto scioglimento ed alla prenotazione eseguita all'art. 111 del giornale dell'anno 1877, si avesse a riassumere nel bilancio a mio favore l'importo di f. 44.735:56, costituito da diverse mie elargizioni.

„Osserva il D.r Bajamonti — dice il „protocollo 14 settembre 1883 — che per „la pronotazione allibrata all'art. 111 del„l'anno 1877, essendosi effettuati entrambi i „casi ivi previsti, egli andrebbe creditore di „fior. 44735:56, i quali dovrebbero essere „riassunti nel bilancio prossimo e prenotati a „suo favore; crederebbe opportuno quindi „fosse prima ventilata questa vertenza e poi „chiuso il bilancio, dacchè essa è una ap„pendice, una conseguenza naturale dell'or„dinato scioglimento.

„Dopo breve discussione convengono i „direttori: sono tutti d'accordo doversi trat„tare con estremo riguardo, onde dall'una

„parte non nuocere il D.r Bajamonti, che fece „tanti sacrifizî pel patrio sodalizio, dall'altra „poi meno che mai nuocere al sodalizio stesso, „i cui interessi furono affidati dalla fiducia „degli azionisti alla Direzione. In seguito a „che viene invitato il D.r Bajamonti a pro- „durre in iscritto la sua domanda, onde questa „possa essere convenientemente ventilata e „discussa.

„Dopo di che, scambiatesi diverse idee „sul modo di procedere alla liquidazione e „sulle possibili eventualità, senza prendere „positive deliberazioni, viene chiusa la pre- „sente seduta".

Prima di andare inanzi in questo argomento va rilevata la natura di questo credito. Esso era costituito da diverse elargizioni da me fatte e dettagliatamente indicate nell'insinuato da me presentato in seguito al deliberato preso in quella seduta. Lo stesso D.r Bulat mi ebbe a consigliare — badate buona fede — *a condizionare quel vistoso complesso di doni alla esistenza della Società; in caso di liquidazione per qualsiasi titolo dovesse essere restituito l'importo.* — Il consiglio non mi parve ispregevole e in relazione ad esso fu prenotato all'art 111 del giornale dell'anno 1877: che avrei avuto diritto a restituzione dell'indicato importo se la Società venisse sciolta per le persecuzioni avversarie o l'ufficio steurale mantenesse ferma una illegale tassazione di circa fior. 12.500.

Detto ciò, a porre in evidenza ogni cosa, permettete che prosegua nella mia relazione e nell'esame degli atti relativi a questo tenebroso affare.

Nella seduta del 5 ottobre 1883 trovo quanto segue:

„Il V. P. partecipa ai signori direttori „di aver associato alla seduta l'avvocato D.r „Nutrizio di Traù, in qualità di consulente le- „gale della Società e il sig. Pasco in quella „di referente contabile, affinchè sieno in grado „di porgere ai signori direttori gli schiarimenti „eventualmente necessari.

„Il V. P. prelegge la Nozione Luogo- „tenenziale 10 settembre 1883 N.o 220, con „cui venne decretato lo scioglimento della „Società anonima per azioni ecc.

„Il secondo punto portato all'ordine del „giorno si è un insinuato del D.r Bajamonti „con cui domanda: che sia deliberato lo storno „della operazione contemplata dalla partita „registrata al N.o 111 dell'anno 1877 del „libro maestro, e che sia quindi portato a suo „credito l'importo di fiorini 44,735:56, da „esso donati condizionatamente alla Società.

„Il sig.r V. P. dà prelettura dell'insi- „nuato predetto, in cui il D.r Bajamonti di- „mostra che l'operazione di cui si tratta era „una donazione alligata a due condizioni ri- „solutive, ennunziate in via alternativa; che „per fondare il suo diritto alla restituzione „dell'importo donato avrebbe bastato il veri- „ficamento di una sola, che, nel caso con- „creto si erano verificate entrambe, e che „quindi nulla poteva ostare all'ammissione „della sua istanza.

„Il sig.r direttore D.r Cindro prende la „parola e visto che trattasi di argomento im- „portante; visto che per pronunziarsi con „tranquillità di coscienza e piena cognizione „dell'affare, richiedesi un tempo necessario „all'ispezionare libri, registri, bilanci e pro- „tocolli sociali, nonchè a ripetere schiarimenti „dallo stesso D.r Bajamonti; visto che l'ora „era tarda, propone che sia interinalmente „sospesa la deliberazione ed aggiornata a do- „mani la seduta.

„Messa a voti la proposta Cindro viene „dai signori direttori accettata ad unanimità".

In tale seduta 7 ottobre 1883, dopo lunghissima ed esauriente discussione i cui dettagli stan tutti annotati nel relativo protocollo, coll'intervento del consulente legale D.r Nutrizio e di due contabili, fu accolto ad unanimi voti il seguente ordine del giorno motivato:

„Preletto l'insinuato del D.r Bajamonti „di data 1 ottobre a. c.;

„Vista la prenotazione all'art. 111 del „giornale della Società dell'anno 1877;

„Visto il bilancio di quell'anno ed i „dettagli annessivi, nei quali è regolarmente „riportata la partita di fiorini 44735:56, di „cui si tratta;

„Visto il rapporto del comitato revisore „eletto nella tornata del 2 giugno 1878 con „cui, *premesse dettagliate informazioni col „sussidio del giornale, procedutosi all'esame „colla massima scrupolosità, passando partita „per partita tutte le prenotazioni che ebbero „luogo nell'anno passato 1887*, si proponeva „venisse *approvato il reso conto ed il bilancio „sociale della gestione dell'anno 1877, sol„levando gli amministratori da qualsiasi ul„teriore responsabilità;*

„Visto che la Società, raccoltasi in re„golare assemblea nel giorno 7 luglio del„l'anno 1878 accolse quel voto e lo elevò „a **formale conchiuso** con 97 contro 46 voti, „astenutisi dalla votazione i membri della „Direzione con 32 voti, come da protocollo „N.o 294 rogiti Čudina;

„Vista la diffida a pagamento di data 20 „giugno 1882 N.ro 206|D. 1876 colla quale „l'importo di cui si tratta, coll'altro di fior. „18,000, pur donato da Bajamonti e Compagni, „come dall'art. 52 dell'anno 1866 del gior„nale sociale, venne tassato fior. 12,548 e „rispettivamente il primo, quello cioè con„templato dalla predetta prenotazione art. 111 „a. 1877 fior. 8947;

„Visto il decreto di scioglimento 6 set„settembre N.ro 477|pr. della Luogotenenza „Dalmata, comunicato alla Direzione sociale „colla nota 10 del mese stesso N.ro 220|pr. „di questo i. r. Capitanato Distrettuale;

„Ammesso che lo scioglimento ha avuto „luogo per le persecuzioni avversarie, prova „i fatti indicati nell'insinuato Bajamonti ed „altri molti che potrebbero essere ag„giunti;

„Ritenuto che per tal modo si ebbero „ad avverare entrambi le due condizioni por„tate dalla prenotazione eseguita all'art. 111 „dell'anno 1877;

„Presa in considerazione la relazione „vocale fatta dal D.r Cindro, incaricato d'i„spezionare i documenti relativi ed i gior„nali;

„Inteso il parere del consulente sig.r „avvocato D.r Luigi Nutrizio;

„Valutato il parere di due periti conta„bili, sig.r Pasco Alessandro e Benporath „Giacomo;

„La Direzione dell'Associazione Dalma„tica in liquidazione accoglie la domanda del „D.r Bajamonti di data 1.o corrente ed au„torizza il V. P. D.r Roić di fare eseguire „nel giornale sociale la relativa prenotazione.

Nella tornata della Direzione dell'8 ottobre 1883 vengono approvati i processi verbali della tornata dei 5 e 7 ottobre di quell'anno e venne ritirata l'adesione del direttore Andreis.

Nella seduta del 26 ottobre dell'anno stesso furono prelette le petizioni giustificative, relative ai primi due crediti di cui si tratta, e poichè la petizione relativa al terzo credito non era ancora pervenuta, si decise di tenere una speciale seduta per esaminare e deliberare sul da farsi su tutti e tre i crediti ch'io vantava.

Nella tornata del 12 dicembre dello stesso anno la Direzione si tornò ad occupare di quei crediti, come si rileva dal seguente brano:

„Dopo un breve scambio di vedute il „D.r Cindro prelegge la petizione 9 ottobre „N.ro 3432, e sorto un dubbio sul conto delle

„Assicurazioni Generali, in qual proporzione „cioè spettasse l'importo alla Società e in „quale al D.r Bajamonti, si trova opportuno „di farlo intervenire onde dia le opportune „spiegazioni in proposito.

„Comparso, egli dichiara che il conto re„lativo all'Associazione Dalmatica è costituito „di un prospetto a parte, compilato dalle As„sicurazioni Generali, firmato da quella Dire„zione, controfirmato dal D.r Bulat e firmato „ancora dalla Direzione dell'Associazione stessa, „conto codesto che devo trovarsi fra gli atti „del Tribunale e può essere di leggeri ispe„zionato.

„A questo punto taluno dei direttori os„serva, che l'importo di cui si tratta e la „prenotazione relativa furono di già approvati „dall'attuale Direzione, il che viene anche „confermato dal V. P. Estratto quindi dalla „relativa Posizione il protocollo 28 agosto 1883 „si trova, che tanto il presente importo di f. „12952, come l'altro di f. 9223 : 35, in questa „seduta, dopo esauriente discussione e per„trattazione, vennero approvati e riconosciuti „i relativi crediti del D.r Bajamonti.

„Il D.r Cindro, cerzioratosi del fatto, „dacchè egli in quella seduta non era pre„sente, e preletto per esteso il relativo brano „del protocollo, riconosce non esservi caso „di qualsiasi opposizione, essendo stato rego„larmente pertrattato l'argomento, del quale „avviso sono pure tutti gli altri Direttori „presenti.

„Dopo ciò sorte alcune digressioni e date „a queste conveniente sviluppo, si passò a „pertrattare sul terzo credito; ma essendo già „ora tarda e desiderando il cons. Pezzoli di „consultare il codice di commercio, viene „aggiornata la continuazione della seduta a „domani sera alla stessa ora;

„Dopo di che viene chiuso e firmato il „presente.

Nella tornata tenutasi effettivamente in quella sera *il D.r Cindro* — sono le precise parole del protocollo che vi offro ad ispezione — opinava *che a decidere della liquidità dei miei crediti venisse nominato un giudizio arbitramentale di due persone scelte dalle parti, soggiungendo che tale incarico potrebbe essere dato per parte della Società all' onorevole D.r Luigi Nutrizio.*

Fu lungamente discusso in proposito e la seduta fu aggiornata, deliberandosi di invitare alla prossima seduta l'avvocato Nutrizio.

Nella seduta tenutasi il 17 di quel mese coll'intervento del D.r Nutrizio, e ritirata la mia adesione, fu discusso ed approvato il progetto di compromesso per deferire ad un giudizio arbitramentale e precisamente al D.r Nutrizio per conto della Società e al D.r Kruševič per mio conto, l'esame e la liquidazione dei miei crediti, come risulta dal protocollo della tornata stessa, firmato dai direttori Roić, Cindro, Pezzoli, Savo, Andreis e Miorini, che ho tra mani e che vi offro ad ispezione.

Il compromesso fu regolarmente assunto in atti notarili dal cav. Giacomo Čudina il giorno 18 dicembre 1883 N. 683 e dopo lungo esame dei registri e dei conti, dopo schiarimenti da me offerti, i giudici arbitri in data 21 dicembre 1883 pronunziarono il loro lodo, che fu presentato all'i. r. Tribunale di Spalato, il quale con decreto 28 decembre dell'anno stesso N.o 4474 lo ebbe ad intimare alle parti.

Ed ora dite, o Signori, quale fede possa meritarsi la dichiarazione del D.r Bulat espressa nella famosa interpellanza, che la Direzione aveva *affatto trascurato l' affare coll' unico intendimento di giovare a me.*

Persone rispettabitissime avevano preso parte a tutte quelle sedute a fra questi — va pur notato — il sig. G. Savo, il quale, essendo nella propria specialità e per conto di suo fratello e sua sorella possessore di 225 azioni, colla deliberazione presa dalla

Direzione nella seduta del 7 ottobre 1883, in cui venne riammesso nel bilancio il mio credito di fior. 44,735 : 56, deliberazione a cui egli pure aveva partecipato, andava a perdere circa f. 7000. Oh potenza dell'amicizia e dell' abnegazione!

Se non che, o Signori, io vi devo chiedere venia se vi ho trattenuto così a lungo del terzo credito, mentre avrei potuto sciogliere la questione con due sole parole. Ripugnandomi di riprendere ciò che aveva donato — discusso e mantenuto il punto di diritto — *feci depennare completamente l'intero mio credito di fiorini 44,735 : 56*, come può vedersi agli articoli 198 dell'anno 1886 e 4 dell'anno 1888, per cui nè per capitale, nè per censi io veniva a percepire neppure un soldo.

E qui mi sia permesso di rilevare un'altro atto di buona fede del D.r Bulat.

Al D.r Bulat constava della prima depennazione di questo credito, portato a metà del suo importo, perchè ne era stata tenuta parola nella convocazione generale dell'anno decorso, alla quale trovavasi quale commissario governativo il qui presente cons. Truxa; eppure non ne disse verbo.

Tale è il vero stato delle cose che il D.r Bulat finge di non conoscere. E non è in questo campo — incompetentissimo — ch'egli portò le sue mistificazioni, ma credette pure di portarle in sede civile, a nome del Comune da lui rappresentato, colla petizione 17 agosto 1886 N. 2259, proclamando fittizi que' crediti.

A quella petizione fu data pronta risposta, corredata da 44 documenti, che presentammo al Tribunale, perchè abbiamo voluto che questa vertenza si trattasse non solo giuridicamente, ma anche moralmente.

Questi atti sono tutti o originali o legalmente cerziorati: quesfi atti sono tutti nelle mani del Tribunale di Spalato, al quale spetta di decidere chi di noi due abbia ragione, io od il D.r Bulat.

Qualunque altro si serebbe acquetato a questa idea: il deputato Bulat che vuole non la verità o la luce, ma chiassi e scandali, no.

Nella questione dell'acquedotto, che mi riguardava, il D.r Bulat mantenne, pò sù, po' giù, consimile condotta. Anche in quella questione in pubblica tornata del Consiglio Comunale con molta pompa il deputato Bulat, nelle vesti di podestà, faceva dire al suo consiglio comunale ch'io non era creditore del Comune, ma debitore; che aveva a rifondere circa f. 30,000 dagli importi percetti per conto della ricostruzione dell'acquedotto e tutto ciò raccoglieva in un elegante volumetto, compilato in ambedue le lingue del paese, cui dava la massima possibile pubblicità. Eppure tutti tre i Tribunali, e per quanto si dice in tutte tre le sedi ad unanimi voti, dettero torto al D.r Bulat, condannando il Comune a pagarmi oltre f. 80.000. Anche lì egli aveva veduto raggiri e malversazioni e prendendo pretesto da un errore di cifra sfuggito nella sentenza del Tribunale di I.a istanza — errore d'altronde che andava rettificato non a danno del Comune, ma mio — provocò un processo disciplinare contro i consiglieri del Tribunale di Spalato, che finì naturalmente con esito negativo. — L'iracondia del dottore non si acqueta però: sostiene nel gravame che vi fu abuso e la Suprema Corte di Giustizia lo coglie in flagrante e lo taccia di falso. Ecco il brano che tolgo al primo inciso delle motivazioni annesse alla sentenza della suprema magistratura: *„Essere falso l'asserto del gravame revisionale, che la correzione fosse seguita senza deliberazione collegiale, risultando il contrario dal relativo processo disciplinare.* — Sempre eguale a sè stesso.

Il deputato D.r Bulat, non c'è caso, vuol vedere le cose a modo suo. Finora la ragione e l'opinione pubblica sono state per noi. Ed anche in questo benedetto affare

de' miei crediti si ripeterà, io spero, quanto avvenne in ciò che ho accennato poc'anzi: si tratta di riconoscere la giustizia della causa ed i competenti Tribunali, come sempre, diranno anche questa volta se la giustizia sia con me o contro di me.

Così sta, o Signori, questa *complicatissima* matassa, relativamente alla quale chiuderò col preleggervi dal tante volte citato opuscolo un brano che riassume quasi intera l'azione dell' Associazione Dalmatica. (*čita*):

„Nella importantissima convocazione 20 „Settembre 1868, fatta a porte aperte, dopo „preletta la mia relazione, che durò quattro „ore ed è conservata religiosamente tra gli „atti sociali, come quella che costituisce la „dolorosa storia delle malaugurate vicende „subite dall' istituzione della Società fino a „quel giorno, l'egregio Sig. Pietro Savo, in„dividualità rispettabilissima pell'integrità del „suo carattere e pella carica ch'ei funge, „quale presidente della Camera di commercio „— quindi individualità competentissima in „materia — proponeva la seguente mozione, „che veniva approvata ad unanimi voti tra „gli applausi degli azionisti, non meno che „dell' eletta di cittadini concorsi a quella pa„tria solennità“:

Oggi che, dietro la relazione udita (e della cui verità ognuno porta il convincimento in se) l'Associazione Dalmatica alza intemerata la fronte contro l'invidia maldicente e contro la calunnia proterva, costituendosi auspice di prosperità economica e di avvicinamento fratellevole nel paese, come espansione educatrice al di fuori, mercè l'intelligente, instancabile azione dell' Egregio suo presidente D.r Antonio Bajamonti, coadiuvato dagli onorevoli Vice-presidente e Direttori, propongo che la Società, in questa sua generale adunanza, voti in segno di fiducia inconcussa, d'illimitata deferenza, di gratitudine meritata alla intelligenza, alla costanza imperturbabile, all' azione efficace, redentrice del suo Presidente e della Direzione, la sua piena approvazione.

Pietro Savo.

„Nella convocazione dei 30 Novembre „1871 vennero approvate ad unanimi voti le „seguenti proposte dei due diversi comitati „revisori: l'uno cioè pella prima epoca di „gestione dal 22 Maggio 1865 al 30 Settembre „1868, e l'altro pell'epoca dal 1 Ottobre „1868 a tutto Dicembre 1869:“

I. Voglia l'Associazione Dalmatica approvare la resa di conto prodotta dalla Direzione a tutto il 30 Settembre anno 1868, esonerando i membri della Direzione da qualunque ulteriore responsabilità;

II. Voglia offrire un voto di riconoscenza agli amministratori della Società, tanto della passata che dell' attuale Direzione, e particolarmente al Presidente D.r Bajamonti, non solo pegli estremi della gestione da essi offerti sotto ogni aspetto soddisfacentissimi, mà eziandio pell' abnegazione dimostrata e pegli ingentî sacrifizi da essi sostenuti a vantaggio sociale.

Giovanni Giustini — Giovanni Bure — Domenico Zuliani — Antonio Dalbello — Ab. Giovanni Dević — Marino Protić.

Considerato che la posizione sociale, quale apparisce dal bilancio 31 Decembre 1869, è soddisfacente e che, se non è prospera, tuttavia proseguendo la Direzione con pari alacrità nell' opera propria, saprà ben presto ricondurla ad un sufficiente consolidamento, il comitato revisore propone l'approvazione del bilancio stesso con un voto di lode e ringraziamento alla Direzione pegli eroici suoi sforzi a vantaggio sociale.

Cav. D.n Pietro Manger — D.r Agostino Cindro — Pietro Savo — D.r Benvenuto Cindro.

„Nella convocazione generale dei 31 „Luglio 1872 vennero approvate ad unanimità „le due seguenti proposte del comitato inca„ricato di rivedere la gestione dell' anno 1870“.

a) *Che si tributi lode alla Direzione pell' intelligente operosità e pello straordinario*

zelo con cui seppe sdebitarsi dal proprio compito nell' anno 1870.

b) *Che si dichiari approvato il rendiconto sociale dell' anno stesso.*

D.r Rossignoli — D.r Agostino Cindro — Giovanni Savo — Luigi Troccoli.

„Nella convocazione generale dei 21 „Aprile 1873 fu proposta dal comitato re„visore ed approvata del pari ad unanimi „voti la seguente mozione:“

Voglia la Società approvare il rendiconto sociale dell' anno 1871, tributando lode alla Direzione e ringraziandola per la intelligente attività e premura colla quale seppe condurre a termine anche la gestione del 1871.

Giovanni Savo — D.r Andrea Kruševič — D.r Rossignoli — D.r Radman.

„Nella convocazione generale dei 18 „Febbrajo 1874 vennero egualmente appro„vate ad unanimità le seguenti proposte del „comitato revisore:“

Voglia l' onorevole Società:

a) *Approvare la resa di conto dell' anno 1872 e quella del consorzio patriotico, il cui patrimonio dal 1 Gennaio 1872 per deliberato sociale venne fuso in quello dell' Associazione Dalmatica:*

b) *Devolvere il saldo Utili-Danni dell' importo di fior. 6365:21 ad aumento del capitate fondazionale:*

c) *Esprimere un atto di ringraziamento e di lode alla Direzione pell' economia, pella saggezza e pell' esatezza scrupolosa con cui venne condotta anche nel 1872 la gestione sociale.*

D.r Giuseppe Radman — D.r Rossignoli — Pietro Savo — D.r Agostino Cindro — Antonio Dalbello.

„Nella convocazione generale dei 24 „Luglio 1875, in cui il D.r Bulat fece la „prima comparsa coi suoi prestanome, il co„mitato revisore presentava le seguenti pro„poste:“

1. *Che la rendita netta dell' anno 1873 di fior. 8,034:51 venga devoluta ad incremento del capitale sociale per le innoponibili ragioni esposte dalla Direzione nella sua dettagliata relazione del 1 Febbraio dell' anno corrente;*

2. *Che venga approvata la resa di conto dell' anno 1873, esonerandosi la Direzione da qualunque responsabilità;*

3. *Che sia dato un voto di ringraziamento pelle intelligenti, assidue e proficue cure con cui venne condotta la gestione.*

D.r Agostino Cindro — D.r Kruševič — Giuseppe Staić — Luigi Troccoli.

„La prima proposta fu approvata con „103 voti contro i 46 rappresentati da Bulat „e compagni; la seconda da 58 contro i 46 „degli avversari, avendo voluto astenersi la „Direzione per riguardi di delicatezza co' suoi „45 voti; la terza ad unanimi voti, astenutasi „e Direzione e minoranza dalla votazione“.

„Nella convocazione generale dei 12 „Maggio 1877 il comitato revisore ebbe a „presentare le seguenti proposte“.

1. *Che sia approvata la resa di conto dell' anno 1874.*

2. *Che la rendita netta di f. 8,206:96 sia devoluta ad incremento del capitale sociale.*

3. *Che sia esternato un voto di ringraziamento alla Direzione pella sua intelligente, attiva ed economica gestione nell' anno 1874.*

4. *Che sia esternato un voto di ringra-*

ziamento al D.r Antonio Bajamonti pel dono generoso di fior. 12.000 fatto alla Società.

D.r Rossignoli — D.r Cindro — Pietro Savo — M. Damianović — Antonio Giovannizio.

„La prima fu approvata con 77 voti „contro i 46 della minoranza, essendosi astenuta la Direzione coi suoi 55 voti; la seconda con 129 contro 46, astenutosi il dr. „degli Alberti con 7 voti; la terza ad unanimi voti — 81 — con astensione della „Direzione e della minoranza; la quarta egualmente ad unanimi voti — 121 — con „astensione della minorenza e di me coi miei „15 voti.

„Nella convocazione generale dei 2 Giugno „1878 il comitato revisore fece le seguenti „proposte:"

I. Che vengano approvate le rese di conto degli anni 1875 e 1876.

II. Che a viemmeglio assicurare lo sviluppo della Società, le rendite dei due anni passati 1875 e 1876 vengano tuttavia incorporate nel capitale sociale a reintegrazione del capitale stesso, ed estinzione di passivi o in nuove costruzioni, o in qualunque altro modo che paia alla Direzione di raggiungere meglio un pieno consolidamento.

III. Sia dato un voto di ringraziamento e di piena fiducia alla Direzione ed in particolare al suo Presidente per l' intelligente e scrupolosa amministrazione del patrimonio sociale negli anni 1875 e 1876.

D.r Agostino Cindro, Presidente — Lodovico Riboli, relatore — Simeone de Capogrosso, Segretario — Vincenzo Segvić — Pietro Lugher — Marco Damianović.

„Le due prime furono approvate con „114 voti contro 53; l'ultima ad unanimi „voti — 90 — con astensione della Dire„zione coi suoi 31 voti e della minoranza „con 46".

„Finalmente nella convocazione generale „dei 7 Luglio il comitato di revisione propose „le seguenti mozioni:"

I. Venga approvato il resoconto ed il Bilancio sociale della gestione dell' anno 1877, sollevando gli amministratori da qualsiasi ulteriore responsabilità.

II. Sia incorporata la rendita netta di fior. 12513:75 nel capitale sociale a reintegrazione del deficit ed a maggior consolidamento della Società.

III. Sia dato un voto di fiducia alla Direzione in generale e particolarmente al suo Presidente per l' inlelligente, saggia e scrupolosa amministrazione del patrimonio sociale nell' anno 1877, esternando ad essi i propri ringraziamenti per avere portato colla chiusa del 31 Decembre 1877 le condizioni sociali ad una posizione quasi insperata; compiendo così il consolidamento sociale e portando i titoli al loro reale valore e le rendite ad un tasso normale, con una abnegazione e con una saggezza superiore ad ogni elogio, malgrado i tanti ostacoli incontrati per via.

IV. Sia infine pregata la Direzione di farsi interprete della riconoscenza dell' Associazione Dalmatica verso la Società in Partecipazione pei tanti ed ingenti sacrifici sostenuti con patriotismo veramente raro.

Il Presidente Giov. Batt. Bettini — Il relatore Lodovico Riboli — Membri del comitato: Pietro Lugher — M. Damianović — Don Biagio Ciulin — Antonio Giovannizio — I. Coen.

„La prima fu approvata con 97 contro „i 46 voti di Bulat e compagni, essendosi „astenuta la Direzione coi suoi 32 voti; la „seconda con 129 contro i 46; la terza ad „unanimi voti — 97 — con astensione della „minoranza e della Direzione; la quarta ad „unanimità - 108 - astenutasi la minoranza ed „il sig. G. degli Andreis, rappresentante la „*Società in partecipazione* con 23 voti.

Tali furono i giudizî emessi dall'Associazione Dalmatica, giudice ben competente, sulla nostra gestione. E verdetti più concreti, più espliciti e più onorifici per noi non potevano certo essere votati.

Ogni anno dunque l'Associazione Dalmatica presentava i suoi conti, le sue relazioni, che come avete inteso dalla Commissione d'inchiesta, non erano fatte per ingannare o illudere nessuno, e che si meritarono sempre approvazione e ringraziamenti.

Ora, o Signori! mi sarà permesso di richiamare la vostra attenzione sopra un fatto importantissimo, fatto che, per usare un proverbio italiano, *taglia la testa al toro.*

Nel 1875 il D.r Bula', che allora non era quale è adesso, comparso per la prima volta nelle convocazioni generali, non volendo dare alla Direzione un voto di fiducia, si era astenuto dalla votazione, malgrado l'accanita opposizione e le sragionate osservazioni fatte allora per la prima volta. E questo metodo tenne costantemente dappoi.

Ma egli sa bene che non avrebbe fatto il proprio dovere nell'interesse de' suoi clienti se avesse tenuto quella condotta, — ove la decima parte, ove anzi una sola delle sue attuali accuse fosse stata vera — e non avesse quindi votato contro il voto di fiducia. Ora mi si permetta di preleggere oggi quanto dettava allora a pag. 116 del citato opuscolo a questo proposito.

„Ora chi potrebbe non essere tratto alla „seguente considerazione? — Se vero egli „fosse quanto l'avvocato Bulat asserisce nei „suoi due libelli; se il denaro sociale fosse „stato sprecato; se i bilanci fossero fittizi, „tutte le cifre alterate, i crediti sociali illu„sori, le condizioni economiche infelici; il „patrimonio di oltre la metà falcidiato; le „rendite nulle, non avrebbe tradito una volta „ancora il suo mandato, rimanendosi colle mani „alla cintola, di fronte a manifestazioni che „implicitamente andavano a sbugiardare tutte „le sue asserzioni ed osservazioni? Era allora „invece che la sua voce avrebbe dovuto „particolarmente tuonare, comprovando come „fosse più che innoportuno, immorale il men„tire alla verità, l'ingannare azionisti e pub„blico, il mantenere insomma uno stato di „menzogne, che avrebbero pur dovuto un „giorno condurre alla rovina ed all'onta. „Tuonare, ripeto, per non rendersi solidale e „mancipio di azioni così vigliacche e dannose, „e togliere almeno, colla propria voce, la „più alta importanza che possa avere una „votazione, quella cioè di essere accolta ad „unanimi voti.

„O le cose ch'egli aveva sostenute nelle „sue elucubrazioni erano assolutamente vere ed „era allora — in quei solenni momenti — ch'ei „doveva porre il coronamento all'opera sua, „votando contro le mozioni di fiducia e di „ringraziamento; o non aveva il coraggio di „farlo ed allora evidentemente veniva a di„mostrare, che quanto egli aveva scritto e „detto non era nè più nè meno che uno scherzo „di cattivo genere o tutt'al più un *cadeau* „gettato sull'altare della Jugoslavia, in omaggio „a livore personale.

„In qual parlamento, in quale dieta, in „quale assemblea comunale si vede mai lo „strano spettacolo, che di fronte ad una mo„zione di fiducia e di ringraziamento, una „minoranza, che abbia realmente a dolersi „dell'amministrazione del proprio organo ese„cutivo, si abbia a tacere o non piuttosto si „dia ad esprimere in forma strettamente legale „il suo biasimo? — Non vi ha cavillo, non „intelligenza, non forza di astuzia che possa „menomare, comunque, la stringatezza dell'e„sposto dilemma. Se quindi il D.r Bulat si „mantenne perfettamente silenzioso e si astenne „dalla votazione, ei vuol dire che un bricciolo „di onestà, restato ancora in un angolo del„l'animo suo, lo consigliò a non recare una „ultima ed estrema onta alla verità ed alla „giustizia."

Questo fatto è importante e carateristico e si riferisce all'epoca dell'inchiesta, al-

l'epoca da cui il D.r Bulat estrae i miei fatti delittuosi.

Signori! La Direzione dell'Associazione Dalmatica ha fatto tutto ciò che stava in lei, anzi più di quanto poteva, per raddrizzare questo povero sodalizio, per migliorare le sue sorti, per combattere i tanti ostacoli che venivano frapposti dagli avversari, onde condurlo a rovina.

Io non ho oggi parola di recriminazione verso il Governo della Provincia, il cui contegno fu in questi ultimi anni corretto verso l'Associazione Dalmatica. Ma è bene deplorevole che l'anteriore Governo abbia soverchiamente creduto al D.r Bulat e si sia lasciato trascinare allo scioglimento della Società.

Il D.r Bulat — la era un'idea fissa — s'era posto in capo di far sciogliere la Società, nella speranza che, essendo io possessore di un vistoso numero di azioni, sarei io pure caduto sotto le di lei rovine. E poichè pur stiracchiando, mistificando e falsificando, non poteva giungere agli estremi voluti dal § 240 del codice di commercio, non poteva cioè dimostrare che la Società avesse perduto il 50 % del suo capitale, ricorse ad un mezzo estremo: fallò la somma del bilancio dell'anno 1877 della bagatella di f. 100,000, e quando nella seduta del 7 Luglio 1878 gliene si fece rimprovero gridò: *error di stampa, error di stampa.*

D.r Bulat. Ta je štamparska pogrieška bila popravljena u „Narodnom Listu".

D.r Bajamonti. Un pubblico funzionario, de' migliori che abbiamo, e ch'io allora appena conosceva, stomacato della impudente mistificazione, volle occuparsene in speciale *brochure.* Permettete che tolga di là — pag. 8 e seg. del mio opuscolo, ove quella relazione è per intero riportata — il brano che vi si riferisce:

„Ma è dunque esatto il *bilancio* del D.r „Bulat? esclamava quell'egregio funzionario. „Nò .... anzi si può appellare quel *bi-* „*lancio* scandalosamente compilato, senza ri- „guardo all'*aritmetica*, alla quale l'avv. Bulat „pareva volesse appoggiarsi. Anzitutto si *som-* „*mino* le cifre dell'*attivo* della Società sopra „riportate, copiate esattamente dalla pag. 14 „dell'opuscolo dell'avv. Bulut, e si troverà „tosto un errore madornale di nientemeno che „*100.000* fiorini. L'avvocato Bulat, dopo aver „ridotte le partite attive della Società a suo „modo, le somma insieme, e ottiene un totale „attivo nell'importo di . . f. 310,877:37 „mentre sommando le partite „colle regole più elementari „dell'aritmetica si ottiene l'im- „porto di . . . . „ 410,877:37 „per cui ammettendo per un *momento* tutte „le partite *attive e passive* come furono ri- „dotte dal D.r Bulat, in seguito ad una sem- „plice somma tranquillamente eseguita, si ot- „tiene il seguente risultato:

„Di fronte ad un *passivo* di	f. 627,398:29
„si ha un *attivo* di	„ 410,877:37
„ossia un *deficit* di	„ 216,520:92

„e con ciò rimane senza efficacia o senza „applicazione l'art. 240 codice di commercio; „— l'autorità amministrativa *non può* prendere ispezione dei libri della Società, nè or- „dinare lo scioglimento della stessa; — e fi- „nalmente la Società resta ben lontana anche „dal pericolo del concorso, perchè l'*attivo* „della Società, invece di essere *inferiore* al „*passivo* di fior. 5,643:35, viene a superarlo „di fior. 194,356:45.

„Dalla scoperta di questo solo errore, „cambia di aspetto la questione, giacchè ri- „mossa la possibilità di una liquidazione for- „zosa, il resto diventa piuttosto una questione „accademica, nella quale le cifre presentate „dall'Avv. Bulat sono destinate a subire delle „sensibili variazioni".

Che ve ne pare?

Questo errore non ingannò nessuno: valse invece a meglio smascherare le intenzioni ostili del D.r Bulat in questa storia dolorosa.

Chiuderò col ricordare una frase, che vale qualche cosa rimpetto all' errore di stampa del D.r Bulat, rimpetto alle sue persecuzioni e mistificazioni.

Il consigliere Seifert, che per 20 anni era stato il relatore in tutti gli affari dell' *Associazione Dalmatica,* nauseato di fronte alle persecuzioni che le si faceva subire, ebbe ad esprimersi: *Quando il D.r Bulat raggiungerà il suo scopo di veder sciolta la società, si accorgeranno allora appena quanta importanza essa avesse e — permettete che lo dica — quale fosse la mente che l' avea creata.* Queste parole le ha dette il relatore Seifert che, ripeto, conosceva da lungo tempo e ben meglio del D.r Bulat le condizioni di questo infelice sodalizio.

Ora, o Signori, non mi resta che deplorare che il Commissario governativo abbia dato quella risposta all' interpellanza.....

Predsjednik. (*Zvoni*) Molim, razprava o upitima nije dozvoljena. § 25 našeg poslovnika glasi: Nemože se razprava povesti ni o upitim, ni ob odgovorim.

Dakle ako bi mislili razpravljati o odgovoru Vlade, ja vam to zabranjujem.

D.r Bajamonti. Voleva dire soltanto, che avrei amato meglio che il Commissario governativo — ammettendo pure la competenza che non andava ammessa — avesse prese prima delle informazioni e avesse risposto dappoi. Imperocchè il dire, che si farebbero delle indagini, non è rispondere.

Io ho finito, o Signori, il mio compito, e credo di aver posto in piena luce il vero stato delle cose accennate dall' interpellanza Bulat.

La mia coscienza, come quella dei miei onorevoli colleghi, è tranquilla. Io fui malversatore, emerse troppo chiaro, non della Società, ma lo ripeto ancora una volta, della mia sostanza a vantaggio della Società. Lo dicono le mie elargizioni e lo spreco fatto del mio denaro.

Non mi resta ora che di chiedervi venia se ho abusato della vostra bontà collo scendere a dettagli forse soverchi, ma in questioni di delicatezza nulla mai mi pare di troppo. E tanto più che avrei potuto rimettermi semplicemente ai risultati dell' inchiesta e ai prossimi decreti del Tribunale, od anche tacermi affatto, in quanto che la questione di cui si tratta non sta nella competenza della Dieta, ma è invece questione di diritto privato.

Tuttavia, se non mi ripugnasse di farlo, dovrei ringraziare anzi il deputato Bulat per avermi posto in grado di esporre dinanzi a questo rispettabile consesso lo stato vero delle cose dell' *Associazione Dalmatica,* alle quali si riferiva l' interpellanza, mentre ho viva fede che ciascuno, coloro perfino che hanno controfirmata l' interpellanza, dovranno convenire che noi abbiamo fatto il nostro dovere con ogni interesse possibile e con scrupolosa delicatezza.

Nel mio discorso mi sono attenuto ai fatti, unicamente ai fatti accennati dal D.r Bulat; avrei potuto estendermi ben altrimenti per mostrare la slealtà del deputato che mi sta di fronte; non l' ho fatto per riguardo a questa Eccelsa Dieta, convinto d' altronde che quanto ho detto è pur soverchio per rendere ragione alla verità ed alla giustizia.

D.r Bulat. Pitam rieč za lični čin.

D.r Bajamonti. Non gli si dovrebbe accordare la parola, dappoichè non parlai che de' fatti accennati nell' interpellanza.

Predsjednik. Prije nego dadem rieč gosp. Podpredsjedniku D.ru Bulatu, imam primjetiti, da je gosp. D.r Bajamonti govorio uru i pol. Ja mislim da smo se dosta naslušali i visoki je Sabor pokazao baš u ovom predmetu mnogo ustrpljenja. Dalje razprave neću nikako dopustiti iza odgo-

vora gosp. D.ra Bulata za lični čin, i preći ću na dnevni red. To javljam vis. Saboru.

Ima rieč gosp. Podpredsjednik Sabora D.r Bulat za lični čin.

D.r Bulat. Nisam mislio da će se razviti ova razprava, jer po § 25 saborskog poslovnika nisu dopuštene razprave o upitima; ali pošto je gosp. Predsjednik velikodušno dopustio da govori predgovornik, bavit ću se o predmetu u koliko je po sriedi njegova osoba, premda ima sada zadnju rieč Vlada, koja je u svomu odgovoru očitovala, da će vršiti ono što joj zakon pripisuje. Predgovornik kaže da je upit „manifestazione dell' odio", i da se je htjelo „innalzare una colonna infame" družtvu „Associazione Dalmatica". Ovdje je po sriedi javni kredit i javna moralnost, te je Sabor bez dvojbe nadležno mjesto da se upita o predmetu Vlada. — Ja nemam toliko materijala, koliko ga je donio sobom D.r Bajamonti, jer nisam mogao znati da će se danas o predmetu razpravljati. — Nemam sobom nego samo upit i tražbu, što je Občina Splitska učinila proti Bajamontiu, te ovim materijalom, i u koliko mi pamet služi, odgovorit ću predgovorniku. — Bajamonti je mnogo čitao, ali iz istih citata može Sabor zaključiti, da uprava „Associazione Dalmatica" nije bila redovita, te bi mu častni Buzolić mogao reći: „chi troppo prova nulla prova." Dosta je navesti nekoliko brojeva na dokaz, da je upit temeljit. — Svakomu je poznato, da družtvo „Associazione Dalmatica" bilo je ustanovljeno u svrhu da gradi kućâ, i da ih daje na najam. Družtvena glavnica bila je od fior. 300,000; družtvo imalo je u četvrt vieka od kad obstoji, najmanje 130,000 fior. najmovine; — predgovornik priznaje da je od Vlade imalo družtvo predujam od fior. 60,000 u vrieme Kracha. Ukupno dakle družtvo imalo je razpoloživih fior. 490,000. Od ove svote dioničari nisu imali ni novčića; sva glavnica je izgubljena, kuće su išle na družbu, a družtvo je još dužno preko 100,000 fiorinâ. Tako je išla u zrak liepa svota od fior. 600,000. — Ova činjenica koja sintetizira, kako bi rekao Bajamonti, cielo pitanje, dokazuje, da nije samo bilo zle uprave, već i štogod drugoga po sriedi. Družtvo nije bilo kakvo obrtničko poduzeće, nije moglo učiniti poslâ aleatorne naravi, niti je pretrpilo koju nesreću, te jasno je svakome, da je kriva zla i nezakonita uprava, ako su dioničari sve izgubili. — Predgovornik je rekao, da je on mnogo pisao o predmetu, i pozvao je zastupnike da sve to čitaju. — Zastupnici imadu drugog posla, zato će im biti dosta utisak što su imali učiniti na njih isti govor D.ra Bajamonti i njegovi citati. Nego ako bi se Zastupnici zamučili čitati ono što je tiskao D.r Bajamonti, neka čitaju i ono što sam ja tiskao, t. j., jedan članak pod naslovom „Un' adunanza della Associazione Dalmatica", a drugi pod naslovom „Fatti e parole"; pa jedan niz knjigâ što sam tiskao u „Narodnom Listu" god 1887, na odgovor istih prigovora, što je danas iznio D.r Bajamonti. Čitajte, gospodo, i ostati ćete edificirani! D.r Bajamonti nenijeće ni rieči od onoga što je u upitu navedeno.

D.r Bajamonti. Sull' interpellanza non è permessa discussione.

D.r Bulat. Ja sam naveo činâ u interpelaciji, i te moram dokazati, da su istiniti. (*Dobro!*) Bajamonti je rekao da je mistifikacija, što je u upitu navedeno glede vladine odluke 9 travnja 1881 broj 99; ali on isti čitajući taj dekret utjerao je sam sebe u laž.

Taj dekret kaže izričito, što sliedi: „Dovere la Direzione dell' Associazione Dalmatica in Spalato procedere tosto alla compilazione esatta e conforme alla verità dei conti annuali e dei bilanci arretrati fino la fine dell' anno 1888".

D.r Bajamonti. Arretrati di due anni. Dica il Commissario governativo....

Predsjednik (*Zvoni*) Molim, vi ste govorili uru i pol, pak vas nije nitko prekidao, te pustite da i govornik slobodno govori.

D.r Bajamonti. Se mi permette di parlare dopo, io tacerò.....

Predsjednik. Vi ste govorili uru i pol.

D.r Bulat. Ja čitam, pak će svaki tumačiti onako, kako se ima tumačiti.

D.r Bajamonti. Sì, c'è il Commissario governativo, che dica egli se è stato così.... 78, 79, 80; naturale conti annuali....

Predsjednik. Molim vas gospodine, nemojte u rieči upadati, ja vas pozivljem na red.

D.r Bajamonti. Si tratta di questione d'onore; mi lasci parlare ed io tacerò... non si deve mettere la cosa in una „Bocca del Leone“.....

Predsjednik. (*Zvoni*) Molim, ne smetajte slobodu govora. — Vi ste govorili jednu uru i pol.

D.r Bulat. Predgovornik, govoreći o poslu Gosleth kaže, da je tu bila po sriedi osoba, koja je ovih dana pisala neku knjižicu protiva „Banca commerciale spalatina“; ali mi je iztaknuti da ja ta osoba nisam.

D.r Bajamonti. Ne! Ne!

D.r Bulat. Ob ovom poslu dosta je iztaknuti, da isti predgovornik pripoznaje kako je bio tu po sriedi veliki gubitak, koji je bio na polovicu stavljen na teret „Associazione Dalmatica“, a to nije bilo po zakonu; to je bilo učinjeno na štetu dioničarâ. — Glede dohodakâ što je utjeralo družtvo od god. 1878 do 1882, kako je navedeno u interpelaciji u iznosu od fior. 99.944, a da se dioničarim nikada nije izplatilo niti novčića na račun dividenda, predgovornik nenieče da stvar tako stoji, nego kaže da družtvo nije time trpilo štete, jer da su isti novci pošli u povišenje glavnice. — Ali gdje je ta glavnica? — Predgovornik kaže, da „Società in partecipazione“ nije imala od „Associazione Dalmatica“ f. 9000, nego samo 6000. Ali i ako bi tako bilo, to bi bilo protiva pravici, jer upraviteljstvo ili većina družtva nisu imali prava darovati nikome ništa na štetu manjine. Kaže D.r Bajamonti, da je ovo družtvo „in partecipazione“ bilo stvoreno da spasi „Associazione Dalmatica“. — Ali što je spasilo? Ništa, jer je „Associazione Dalmatica“ propala. Družtvo „in partecipazione“ nije bilo drugo nego družtvo u družtvu, stvoreno na štetu manjine. Korektno nije, da jedno družtvo kupuje i prodava svojih akcija. Kako sam dokazao u svojim štampanim knjigam, bilo je tu po sriedi tamnih operacija na štetu družtva. — Rečeno je u upitu da su se u bilance uvršćivale kao aktiv neutjerane veresije, a izmedju ovih navedena je jedna prema nekakvom Globovskom za fior. 6000. Predgovornik pripoznaje da on nezna koji je taj Globovski, a Bog zna jeli taj čovjek ikad živ bio na ovom svietu. Očito je da ovo ime od komedije pokriva kakvu tamnu operaciju. Što se tiče operacija učinjenih na 31 prosinca 1874, o kojima je govora u interpelaciji, opaziti mi je, da sam ja naveo te čine samo kao primjer, ali sam mogao i više navesti. Što je pisano u upitu u ovom pogledu, to je točno izvadjeno iz družtvenih knjiga, iz kojih sam mogao to crpiti. — Godine 1877, kad mi je slavni naš biskup Štrosmajer povjerio 200 akcijâ, da ga zastupam, prikazao sam se D.ru Bajamontiu, da razvidim stvar. Tada je Bajamonti mene stavio medju revizore sa pokojnim conte Cambiom. Možda je Bajamonti mislio, da ću ja revidirati račune kao njegovi prijatelji, koji su bili u odboru. — Nego sam se ja htio potanko obaviestiti, ali mi drugovi nisu dopustili, tako da sam mogao samo neke bilježke učiniti olovkom i na temelju istih pokazao sam contravotum u sjednici 12 svibnja 1877. Ovi su podatci točni i odgovaraju družtvenim knjigam. — Operacije navedene u interpelaciji očito su neredovite i na štetu družtva. Kaže pak D.r Bajamonti, da što je on upisao onaj dan na ime družtva „in partecipazione“, državne obveznice, i lože, da on dariva družtvu, to nije istina; jer je upisano u družtvenim knjigam, da je Bajamonti na

izplatu svoga duga nametnuo družtvu sve one stvari koje nisu imale naznačenu vriednost. — Sada prelazim na veresije što je dao sebi likvidirati D.r Bajamonti poslie razpusta družtva. — Kaže predgovornik, da sam ja isti pripoznao veresiju od fior. 30.422 u jednoj družtvenoj sjednici, i naveo je zapisnik iste sjednice iz kojega je čitao, da je poslie D.r Bulat prikazao protubilanac, na opazku D.ra Bajamontia, da nije u bilancu uvrštena ova svota od f. 30.422, i rekao je, da pripoznaje taj dug. Ja kažem da bi mogao navesti jednoga svjedoka, koji sjedi u ovom Saboru, koji bi mogao potvrditi da to nije istina. — Zapisnik je bio sastavljen od istoga Bajamontia, koji ga posla bilježniku da ga prepiše......

Vidović. To nije moguće.

D.r Bajamonti. Miorini prendeva annotazioni.

D.r Bulat. Dunque non era il notaio pubblico.

Predsjednik. (*Zvoni*) Molim, razgovori nisu dozvoljeni.

D.r Bulat. U ovoj sjednici pitao sam ja uništenje prikazanog bilanca, te nisam mogao pripoznati veresiju D.ra Bajamontia; toliko manje da sam ja izriečito prigovorao jednome dielu ove veresije, od preko 25.000 fiorinâ, koji je upisan u družtvenim knjigam pod člankom 16 god. 1882. Glede drugoga duga veresije od fior. 9223, neradi se o radnjam učinjenim od upraviteljstva, nego o računu prikazanu od predsjednika družtvu, koji bi kao opduzetnik te radnje bio izveo. To nije redovito, jer predgovornik nije mogao biti poduzetnikom kao predsjednik družtva. Treću svotu od fior. 12,952, kaže Bajamonti, da ja moram pripoznati, jer da je po sriedi izplata što je meni istomu učinio na račun „Assicurazioni Generali". To nije točno, jer sam ja primio novce od „Associazione Dalmatica", a meni nije poznato s kojega uzroka ova svota ima biti smatrana kao veresija D.ra Bajamontia. Opažam pak da je u ovoj svoti bilo fior. 2000 što je bilo primljeno kao depožit, a Bajamonti je stavio ovu svotu na teret družtvu, kao da je dug. — Ali najvažnija veresija od fior. 44.735, što Bajamonti zahtjeva od družtva, jest posve netemeljita. — Kaže Bajamonti, da sam ga ja jednoč, kada nismo bili u današnjim odnošajim, svjetovao, da toliko nedaje družtvu; to nije istina. Ja sam govorio u sastanku družtva i pisao u „Narodnom Listu" proti ovoj tobožnjoj darovštini. Kad je bilo razpušteno družtvo, Bajamonti je opozvao ovu darovštinu na temelju uknjižbe što je on isti učinio u družtvenim knjigam, ali bez temelja, jer nije istina da su se obistinili uvjeti pod kojima je on htio ovu tobožnju darovštinu opozvati. Uvjeti su bili, da bi Bajamonti mogao opozvati darovštinu kad bi družtvo bilo usilovano likvidirati „pelle persecuzioni avversarie". Bajamonti je rekao da sam ja kriv što je družtvo bilo razpušteno; dočim razpust je sliedio na temelju vladine odluke, usljed nezakonitosti počinjenih od upraviteljstva i od većine družtva. — Drugi uvjet bio je, da bi Bajamonti platio taksu, ali ova taksa što je Bajamontiu bilo naredjeno da plati, bila je uništena od financijalne vlasti. Nego Bajamonti sada kaže da je i ova veresija bila brisana. A zašto to? Ovo brisanje, kako kaže Bajamonti, sliedilo je na komade: prije polovicu, pa četvrt, pa zadnji četvrt. A ovo je sliedilo malo po malo; kako su išle družtvene nepokretnine na dražbu, pošto je bio Bajamonti uvjeren, da mu neće ostati odklen da bude izplaćen. Sada dolazi veresija od f. 20825, u kojoj je uračunano fior. 2 250 „per quindici anni di pigione dell' ufficio dell' Associazione Dalmatica".

D.r Bajamonti. Cancellati.

D.r Bulat. Dopo la petizione. Promislite, gospodo! Predsjednik jednoga družtva, poslie razpusta družtva pita izplatu za 15 godinâ najmovine; dočim je družtvo imalo svojih kuća.....

D.r Bajamonti. Affittate tutte.

D.r Bulat..... bilo ustrojeno u svrhu da gradi kuće! Dosta je ovaj primjer da do-

kaže kako se je tu postupalo (*Dobro! Dobro!*) Prema tomu žaliti je da Vlada nije prije ozbiljno postupala u ovom poslu. Povraćajući se na veresiju od fior. 44.735, reći mi je, da je i tu očito po sriedi nešto tamna, jer je Bajamonti prodao dug od f. 120.000 za f. 8000. (*Dobro!*)

D.r Bajamonti. Cancellato.

D.r Bulat. Dopo la petizione, i na komade! — Kaže predgovornik da izmedju osobâ koje su učinile likvidaciju njegovih veresija, bio je kao vještak „il Bemporath, il quale era allora senza dubbio un' uomo onesto". — Ovo su rieči Bajamontia, ali taj Bemporath, koji sjedi danas na klupi obtuženikâ radi zloporabâ kao blagajnik družtva „Banca commerciale spalatina", bio je svedjer branitelj Bajamontov u sastancim „Associazione Dalmatica". — Exempla trahunt! Tko će nam jamčiti, da nije u ovim sastancim Bemporath mislio: Ako je Bajamontiu slobodno tako postupati, zašto nebi ja isto mogao učiniti kao blagajnik družtva „Banca Commerciale?" (*Duboki utisak*). Iz gledišta ovoga da budemo na čistu, upravili smo ovu interpelaciju, a sada je red, da Vlada učini svoju dužnost. (*Odobravanje*).

Predsjednik. Ima rieč vladin povjerenik plemić Pavić.

Vladin povjerenik Pavić. La questione non istà all' ordine del giorno, si tratta d' un interpellanza, e per questo non entro in argomento. Mi corre obbligo soltanto di respingere le osservazioni fatte dall' onor. D.r Bajamonti contro il procedere dell' anteriore Governo e così pure contro il procedere delle autorità steurali.

D.r Žmirić. Domando la parola.

Predsjednik. Molim vas, o čemu?

D.r Žmirić. In base al § 30 del regolamento interno per una rettifica di fatto e per richiamo al regolamento. Sarò breve.

Predsjednik. Dajem vam rieč.

D.r Žmirić. Io credo, o Signori, di essere il più vecchio tra voi in questa Eccelsa Camera, dopo S. E. Reverendissima Monsignor Arcivescovo. Fu detto che i vecchi sono profeti od indovini; forse ci sarà detto, perchè sono vicini a raggiungere l' unico vero, l' eterno vero. Bisogna quindi almeno ascoltarli con pazienza, perchè credo possano godere la presunzione di credibilità, essi che non hanno più nè da sperare nè da temere in questo mondo. Noi entrammo in questo recinto col cuore ispirato da idee di conciliazione e di pace. Io l' ho proclamato da questo seggio, in quanto lo poteva colla mia debole voce. Io ho pregato gli eccelsi rappresentanti governativi, S. E. il Governatore Blažeković e l' illustrissimo signor vicepresidente nobile de Pavić, li ho pregati di aiutarci in questa incruenta crociata di pacificazione. Io ho avuto le assicurazioni più cordiali da essi, e credo di averli veduti persino commossi dalla mia preghiera. Come si è risposto a questo nostro lodevole intendimento? Ci avete risposto colla soppressione della scuola di Traù; con quella che viene chiamata interpellanza sull' Associazione Dalmatica; finalmente col mandare alle calende greche, spostando l' ordine del giorno, la proposta del D.r Bajamonti, diretta a porgerci il mezzo di comprendere i vostri atti, i vostri decreti, le proposte di legge e simili, compilandoli in lingua italiana, onde non far la figura, a cui siamo condannati, in questo recinto, di sordi e di muti. Non parlerò nè della scuola di Traù, nè dello spostamento dell' ordine del giorno. Dirò soltanto che quando all' onor. D.r Bulat piacque di preleggere la sua cosidetta interpellanza, il D.r Bajamonti era lontano, la maggior parte di noi non era in grado di intendere lo stile in cui era scritta quella così detta interpellanza, e gli altri due che pur conoscono perfettamente lo slavo, addussero di non aver potuto bene intenderla per la precipitazione con cui fu letta e per la voce incerta con cui sarebbe stata pronunciata. Signori, noi l' abbiamo fatta tra-

durre ed abbiamo detto allora che quella non era un'interpellanza, che quella era una delazione, una denunzia!.......

(*Buka na triemovim. — Nemir i negodovanje u sabornici*).

Predsjednik. (*Zvoni*) Za ovaj izraz pozivljam vas na red. Vi nemožete jedan upit, koji su podpisali 20 zastupnika, ovako nazivati.

D.r Cingria. Gospodine Predsjedniče, pitam rieč! Pozivom na poslovnik molim rieč.

D.r Žmirić. Signori, li prego..... li prego di ascoltarmi!.... non voleva offendere nessuno!.....

Predsjednik. (*Zvoni*). (*Nemir vika i negodovanje u sabornici.*)

D.r Bulat. To nije delazione! Spisi su kod Vlade. — To je uvrieda. — Natrag povucite nepristojne rieči.

D.r Žmirić. Se la parola delazione ha offeso, sono pronto a revocarla!

(*Nemir u sabornici. — Odobravanje i i psikanje na triemovim*).

Predsjednik. (*Zvoni*) Vi ste se odalečili od predmeta; oduzimljem vam rieč.

D.r Žmirić. Così va bene.... questo è un nuovo saggio.....

(*Vika velika i nemir u sabornici i na triemovim*).

Predsjednik. (*Zvoni*) Ja vas opet pozivljem na red. — Takvog izraza još nisam čuo u saboru. Ja sažaljujem ove rieči, jer to nije pristojno za Sabor. — (*Buka i vika na triemovim*)

Neka bude odalečen odmah sa triemova onaj mladić što ima žute kose.

(*Odalečen je*).

D.r Žmirić. Sì, in questo sacro recinto è stata profferita una denunzia, una delazione! .... ho piacere.... ne furono proferite molto più gravi di queste....

Predsjednik. Molim, vi nemate rieč.

D.r Žmirić. Questo è il modo con cui siamo trattati da questi signori!.......

(*Glasovi: Dosta! Dosta! — Velika buka*).

Predsjednik. (*Zvoni*) Ja vas pozivljem na red (*Dobro!*), a rieč imade gosp. D.r Cingria.

D.r Cingria. Pitao sam rieč jer mislim, da postupak častnog zast. D.ra Žmirića neodgovara ni najmanje poslovniku. Ono što je rekao stvarni izpravak, nije stvarni izpravak, jer se netiče predmeta koji je u diskusiji, koji se razpravlja, i zato sam pitao rieč baš u namjeri da molim častnoga Predsjednika, da mu rieč oduzme.

D.r Žmirić. Mi permetta.....

Predsjednik. Nikako; nedopuštam ob ovom predmetu nikomu govoriti, i prelazim na dnevni red.

Prva točka dnevnoga reda jest sliedeća: Izvješće Zemaljskog Odbora, kojim predlaže ustanovljenje drugog liečnika prvenca kod zemaljske bolnice u Zadru.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora g. zast. D.r Klaić, molim da čita izvješće.

D.r Klaić. (*čita*):

Br. 3336.

Visoki Sabore.

Saborskim zaključkom, primljenim pri zasjedanju god. 1887, bila su ukinuta mjesta posebnih Ravnatelja kod zemaljskih bolnica, i odlučeno da ravnateljstvo zavoda ima biti povjereno liečniku prvencu ili upravitelju, ako

je ovaj liečnik. Postalo je tako sadašnje stanje, po kojem u bolnicam Zadra, Splita i Dubrovnika jedini postojeći prvenac istodobno je i ravnatelj bolnice, a u Šibeniku vodi ravnateljstvo bolnice i ludnice upravitelj, koji je liečnik.

Dosadanje iskustvo je pokazalo da ovo stanje nije pružilo prilike tužbam u bolnicama Šibenika, Splita i Dubrovnika; ali u Zadarskoj bolnici — gdje je bivši ravnatelj koncem prošle godine umrao — svaki dan to više postaje očevidno da jedan sam prvenac, a istodobno i ravnatelj, nemože svim zahtjevim odoljeti, i da tim liečnička služba trpi.

Da to tako ima biti, lasno će se Visoki Sabor osvjedočiti, kad navedemo broj bolestnika primljenih u zemaljske bolnice kroz minulo trogodište.

U god. 1886 bilo je primljeno bolestnika:

U bolnicu	Zadarsku	1.407
„	Šibensku	911
„	Splitsku	726
„	Dubrovačku	463

U god. 1887:

U bolnicu	Zadarsku	1.332
„	Šibensku	632
„	Splitsku	714
„	Dubrovačku	594

U god. 1888:

U bolnicu	Zadarsku	1.788
„	Šibensku	999
„	Splitsku	712
„	Dubrovačku	607

Dakle popriečno bilo je zaklonjeno u bolnicu Zadarsku dvostruko bolestnika nego u bolnice Šibenika i Splita, a trostruko nego u onu Dubrovnika.

Odtole proizlazi nužda, da ako se hoće svrha liečenja i u obće liečničke službe postignuti, treba u bolnici Zadarskoj namjestiti drugog liečnika prvenca, koji da službu liečenja dieli sa postojećim prvencem. U tome smislu časti se Zemaljski Odbor podniti Visokome Saboru predlog na odobrenje, i neka izvoli Visoki Sabor zaključiti:

„Ustanovljeno je mjesto drugog liečnika „prvenca kod zemaljske bolnice u Zadru, uz „plaću i prava odredjena saborskim zaključkom „pri zasjedanju god. 1885; i nalaga se Ze„maljskom Odboru da to mjesto odmah po„krije kroz običajni natječaj“.

Zadar 29 srpnja 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Klaić.

Predlažem, da ovo izvješće bude predama financijalnom Odboru.

Predsjednik. Pitali tko rieč ob ovom predlogu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja pristaju na to, da ovo izvješće Zemaljskog Odbora bude izručeno financijalnom Odboru, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na drugu točku dnevnoga reda, koja glasi: Izvješće Zemaljskog Odbora o prirezim obćinskim na potrošarinu za carsko odobrenje.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora g. zast. Simić, molim da čita izvješće.

Simić (*čita*):

Br. 3325.

Visoki Sabore.

U smislu § 86 op. pr. preinačenog pokrajinskim zakonom 6 oktobra 1883, čast je Odboru podnieti na pregled Visokome Saboru prireze na potrošarinu i odredbine na uvoz

piva i žesta, podastrte na previšnje Carsko odobrenje poslije zadnjeg saborskog zasjedanja, i to samo za gradove Šibenik, Split i Zadar.

U korist grada Šibenika, Doca, Gorice, Varoša i Crnice odobren je za tekuću godinu prirez od 120 % na svaku stvar podložnu potrošarini, i odredbine na uvoz
piva . . . . . . fio. 1:35
neosladjenih žesta . „ 4:50
žesta osladjenih . „ 6:75
na svaku metričku centu.

U korist grada Splita i Zadra odobrene su samo odredbine na uvoz piva i žesta u istome razmjerju, kao i Šibeniku.

Svim ostalim Obćinama, podložnim potrošarini, odobren je prirez u granicam nadležnosti Odbora Zemaljskoga, u smislu pokr. zakona 6 oktobra 1883, a odredbine na uvoz u smislu treće stavke § 2 pokr. zakona 17 novembra 1880.

Nijednome odlomku političkijeh Obćina Dalmatinskih nije udaren prirez na ukupne izravne poreze preko 300 %.

Zadar, 28 julija 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Simić.

Ja bi predložio, da Visoki Sabor još danas predje na drugo čitanje.

Predsjednik. Izviestitelj Zemaljskog Odbora predlaže, da se još danas predje na drugo čitanje ovog predmeta.

Ona Gospoda, koja pristaju na to neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na drugo čitanje.

Pitali tko rieč u drugom čitanju?

D.r Bulat. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. D.r Bulat imade rieč.

D.r Bulat. Ja sam pitao rieč da izjavim Visokom Saboru, da prigodom razprave pokrajinskih računa u financijalnom Odboru, ovaj se je bavio o prirezim izravnim porezom i potrošarimi u obće, te je opazio, da stoji u interesu pučanstva i obćinskih financija, da bude dopušteno obćinam povisiti preko 100 % prirez na potrošarinu. Do sada Vlada nije nego iznimno na to povišenje pristajala, premda je Zemaljski Odbor to preporučivao. S toga financijalni Odbor misli, da bi dobro bilo da se izjavi o predmetu Visoki Sabor, te predlažu ne kao financijalni Odbor, nego kao članovi Visoke kuće, sliedeći zaključak, i mole Visoki Sabor da ga primi: „Sabor dalmatinski nalaže zemaljskomu Odboru da obzirom na potrebe obćina dalmatinskih, i obzirom na okolnost da su obćinski prirezi izravnim porezom mnogo poskočili, s razloga što nije bilo nego iznimno koji put dozvoljeno da se udari obćinski prirez potrošarini preko 100 % — bude unaprjed vruće preporučeno c. k. Vladi odobrenje prireza potrošarini osobito za veće gradove, do 150 %, kad bi to dotična obćinska Vieća predložila“.

Ovdje mi je opaziti, da je pravo mjesto ovom zaključku bilo baš danas kada se razpravlja ob ovom izvješću Zemaljskog Odbora; a budući smo znali da je običaj da se primi odmah u drugom čitanju, to je stoga Financijalni Odbor odlučio, da ne kao članovi financijalnog Odbora, nego kao zastupnici prikažu taj zaključak podpisan od Bulata, Cingrie, Trigaria, Borčića i Dubokovića. — Molim gosp. Predsjednika da ga izvoli staviti na glasovanje.

Predsjednik. Pitali tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Želili govoriti gosp. Izviestitelj?

Simić. U ime Zemaljskog Odbora čast mi je preporučiti ovaj zaključak na svaki način.

Predsjednik. Dakle stavljam na glasovanje ovaj zaključak, koji glasi: Sabor dalmatinski nalaže zemaljskom Odboru da, obzirom na okolnost da su općinski prirezi izravnim porezom mnogo poskočili, s razloga što nije bilo nego iznimno koji put dozvoljeno da se udara općinski prirez potrošarini preko 100 % — bude unapried vruće preporučeno c. k. Vladi odobrenje prireza potrošarini, osobito za veće gradove, do 150 po sto. kad bi to dotična općinska vieća predložila.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj zaključak neka ustanu. (*Većina*). Zaključak je primljen.

Prelazim na treću točku dnevnoga reda, koja glasi: Drugo čitanje vladine zakonske osnove, kojom se utanačuju pravila nagradjivanju za predavanje vjeronauka pri javnim pučkim učionam.

Izviestitelj školskog Odbora častni zastupnik Zore, molim da čita izvješće.

Zore (*čita*):

Visoki Sabore!

Odbor školski, imenovan na 25 o. mj, u ovom visokom Saboru da prouči osnovu zakona o pravilima nagradjivanja za predavanje vjeronauka pri javnijem pučkijem učionicima u Kraljevini Dalmaciji, razabrao je osnovu rečenoga zakona, kao i izvještaj Uzvišenom Školskom Vieću naročitoga Odbora, te se s ovijem potonjijem slaže i predlaže na odobrenje svih 10 paragrafâ, s izostavljenjem rieči „dušobrižnicima“ u §.u 7.

U Zadru na 29 julija 1889.

Predsjednik
Stjepan Buzolić.

Izviestitelj
Luka Zore.

Predsjednik. Obća je razprava otvorena ob ovoj zakonskoj osnovi.

Želili tko govoriti?

Bielanović. Molim za rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Bielanović imade rieč.

Bielanović. Ja sam, gospodo Zastupnici, mislio napose govoriti ob ovoj zakonskoj osnovi u specijalnoj razpravi. ali ću to sada odmah učiniti s toga razloga, jer je jedna mana prožmala svu zakonsku osnovu, a s druge strane, kako bi se uštedilo vremena, ako se moj predlog primi. Ta je mana neizvjestnost u nagradjivanju. Samo za one katekete, koji će predavati 20 sati nedjelno odredjena je izvjestna plaća, jer su ravni učiteljima, a za ostale kaže zakon, da će vlada dogovorno sa Zem. Odborom i poglavarstvima odredjivati nagradu. To mi se nedopada. Ja držim, da treba što je moguće više sužiti okvir, u kome se okreću eksekutivni organi, i držim, da u ovom slučaju treba naznačiti koliko će nagrade primati katehete na pučkijem školama. Moglo bi se ponoviti što se dogodilo s kongruom. Baš iz hrvatske stranke i njihovijeh organa čule su se velike tužbe na način, kako se izvršuju propisi o kongrui. Govorilo se o tome u Saboru i u carevinskom Vieću. Ja sam isti htio podnieti izpravak ovoj osnovi i naznačiti jednom cifrom nagradu za katekete, ali sam odustao od toga, pošto su u školskom Odboru ljudi vještiji ovom poslu. U to ime predlažem: neka se zakonska osnova povrati Odboru sa nalogom, da je izpravi i naznači nagradu, koja će se davati kateketima.

Vukotić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Vukotić imade rieč.

Vukotić. Kao član Školskog Odbora ja sam u Odboru iztaknuo i izjavio isto pitanje, koje je častni Bielanović ovdje sada razjasnio i predlog iznio. O pitanju ovom došlo se je u Odboru do pretresivanja, ali poslje poduljeg pretresanja došlo se je do

tog uvjerenja, da nije moguće odrediti stalnu plaću vjeroučitelju nego samo u glavnijim mjestima, kao što bi to bilo u Zadru, Splitu, Šibeniku; dočim u ostalim mjestima nije moguće tu plaću odrediti. Budać da zakon ostavlja vlasti, da te plaće po satima predavanja vjeronauke u dotičnom razredu ustanovi. Dakle nikako nebi bilo moguće ustanoviti za druga mjesta plaću vjeroučitelju, nego samo na dva tri mjesta, gdje je positivno poznato, koliko sati vjeronauke mogu učitelji predavati, i tim učiteljima je u zakonu izrično naznačeno, da im plaće moraju udešene biti po propisu zakona koji vriedi za učitelje obćenih pučkih učiona.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi?

D.r Klaić. Pitam ja.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Uzeo sam rieč, da razjasnim što gospodi, kojima pitanje o nagradjivanju katehetâ nije poznato u svem zakonodavnom razvitku, i ovdje navedem zakonite propise, koji se ovim bave, i da ih upozorim na temeljni zakon od 25 maja 1868, kojim je bila izdana glavna uredba odnošaja izmedju škole i crkve. U § 2 ovoga zakona kaže se, da nauka vjeroučbe pripada crkvi ili religioznoj obćini. Iza ovog zakona izdan je zakon od 20 lipnja god. 1882, državni zakon, kojega § 1 ovako glasi, kako ću ga sada pročitati, i to talijanski, pošto imam ovdje samo talijanski tekst priruci, te glasi: (*čita talijanski*). Dakle, gospodo, načelo je, da u pučkim školama katekizam ili vjerozakonska nauka ima biti predavana bezplatno. Ali ovaj isti zakon pripoznaje, da to nije moguće da se izvede, jer su se zakonom od 14 maja 1869 ustanovile uredbe glede pučke obuke, škole gradjanske bile stvorene i te škole gradjanske uzporedjene pučkim školama; ovaj je isti zakon predvidio slučaj da bi se mogla davati jedna nagrada takodjer i vjeroučiteljem, i zato je u § 3 rečeno: (*čita talijanski*). Dakle gospodo, ovaj je zakon naznačio, da će se moći za vjerozakonsku nauku u gradjanskim školama postaviti jedan posebni učitelj; ali je i ovdje, što se tiče plaćanja, ostalo pitanje neriešeno. Nije rečeno, tko ima dužnost taj teret nositi. Zato su se učitelji vjerozakonske nauke postavljali u raznim školama po raznim pokrajinama, ali pitanje tko ima plaćati, vazda je pitanje otvoreno. U dalmatinskim školama, nije se u našem visokom Saboru o tom predmetu tjeralo pitanje, nego su se ti troškovi uzeli iz učionske zaklade, i za te se troškove nitko nije tužio u Saboru, već je to išlo redovito napred. Ali drugi narodi u drugim pokrajinam digli su se proti tomu, a osobito Niemci, i zato je Vlada bila usilovana iznieti novi zakon, koji je glasovan u lanjskom zasjedanju god. 1888, i tu je bio promjenjen § 3 što sam ga sada čitao. U smislu § 5 toga zakona imade troškove za tu nauku vjerozakonsku nositi dotična učionska zaklada, ali razmjerje i uvjeti, pod kojimi će se dobivati plaća, ostavljeno je zemaljskom zakonodavstvu. Dakle ovaj zakon ustanovljuje neko obće načelo, i ostavlja zakonodavstvu zemaljskom, da popuni ovaj zakon, i u tu svrhu izniela je Vlada ovu zakonsku osnovu kao popunitbu onog zakona. Dakle mi po zakonu drugo nemožemo činiti, nego opredieliti u gradjanskim školama i u školama koje imadu više nego tri razreda, posebne učitelje vjerozakonske nauke ili uz stalna beriva ili uz nagradu, koja nam se svidi u razmjerju plaćâ drugih učitelja, a to je u zakonskoj osnovi isto rečeno, da su uzporedjeni drugim učiteljima. Dakle sve, što u granici današnjeg vriemena zakon može učiniti, sve je učinjeno u ovoj zakonskoj osnovi.

Da se sada ova zakonska osnova povrati Odboru, on bi možda mogao kakvu promjenu učiniti glede sati predavanja ili razmjerja plaće, ali vjeroučiteljem na malim učionama nije moguće da bude odredjena jedna stalna plaća, zašto je tu vazda glavno načelo zakona od god. 1868, da je dotična

crkva ili dotična vjerozakonska obćina pozvana to bezplatno obavljali. — Ovim je zakonom jedan napredak učinjen u položaju kateketa, u koliko im daje pravo kao i svim ostalim učiteljima i opriedieljuje im takodjer i broj sati, za koje su dužni učiti, i zato ja mislim, da će visoki Sabor, primivši ovaj zakon, poboljšati stanje ovih kateketa, i preporučam Visokom Saboru da neusvoji predlog častnog Bielanovića, nego da se predje na posebnu razpravu ove zakonske osnove.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi?

Bielanović. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Bielanović imade rieč.

Bielanović. Poslje razjašnjenja dosadašnjeg ja baš ostajem pri mome predlogu. i protivan sam baš tome, da se Vlasti ostavi ustanovljenje te plaće vjeroučitelja, nego da joj se propišu pravila u tom pogledu, i da joj se udari pravac od kojega se nebi mogla nikako udaljiti. Taj pravac udariti će se, ako se uzme u obzir trud i prama tome odredi nagrada naznačenjem točnim broja. Radi tih razloga ostajem pri mojemu predlogu, i preporučam visokomu Saboru da ga primi.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

N. P. nadbiskup Maupas. Domando la parola.

Predsjednik. Nj. Preuzvišenost Nadbiskup imade rieč.

N. P. Nadbiskup Maupas. Anzitutto devo a nome della nostra chiesa ringraziare tanto l'Eccelsa Giunta come anche l'Eccelso Governo, i quali si sono occupati di questo argomento ed hanno anche voluto venir incontro a qualche desiderio dei reverendi Ordinariati.

È certo che l'istruzione religiosa è una istruzione necessaria ed importante, come ognuno dovrà conoscere e comprendere facilmente, e se per tante istruzioni straordinarie tanto il Governo quanto la Dieta convengono e riconoscono le prestazioni, coll'assegnare delle gratificazioni od anche delle fisse retribuzioni, tanto più credo che vi possa aver diritto il clero, quando oltre a tutti i suoi doveri, si presta specialmente nelle scuole all'insegnamento del catechismo, cioè delle principali verità della fede e della morale. È vero quello che ci viene detto, cioè, che la chiesa è chiamata in primo luogo ad istruire la gioventù, specialmente nelle scuole popolari e negli istituti inferiori: ma, o signori, bisogna che conoscano bene come oggidì sia costituito l'organismo delle scuole di città e di quelle dei villaggi.

Questo catechismo viene sempre impartito, e lo stesso curatore viene deputato ad impartirne l'istruzione ai giovinetti non in ore fisse; ma siccome la gioventù accede alla chiesa nei giorni festivi specialmente, i parrochi ed i curatori si prestano tutti unanimi perchè questi giovanetti conoscano le principali verità della fede, che sono la base del bene operare. Ma oggidì, specialmente nelle città e nelle principali borgate, oltre le scuole popolari vi sono anche altre scuole.

Se il parroco od il curatore potesse andare nelle ore straordinarie per insegnare la religione, e non fossero obbligati a tenere quelle date ore sotto l'ispezione del rispettivo direttore della scuola, essi potrebbero venir impiegati contemporaneamente per due scuole: questi curatori però sono obbligati ad intervenire a quelle date ore, ed essendo occupati nella cura d'anime, che reclama molto tempo, specialmente nei villaggi ove le distanze delle case sono assai rilevanti, è facile che il parroco sia occupato e non possa intervenirvi. Se non interviene, i giovani rimangono digiuni d'istruzione religiosa, e quindi alla fine dell'anno non può dire con tutta coscienza d'aver insegnato e fatto apprendere ai ragazzi quanto era necessario perchè potes-

sero conoscere le verità della fede e della morale.

Si aggiungerà a questo che nelle città, ove il parroco ha accanto a se parecchi curatori, cooperatori, uno di questi potrebbe disimpegnare convenientemente il proprio dovere presso le scuole popolari. Zara per esempio ha quattro di questi cooperatori. Ma, o signori, bisogna riflettere quali e quante sono le esigenze delle Autorità, tanto amministrative, che provinciali e comunali, alle quali deve soddisfare l'ufficio parrochiale! Oltre la cura d'anime, la quale è gravosa, specialmente nelle città dove è numerosa la popolazione, al parroco sono affidate mansioni assai importanti e delicate, quali sarebbero le tenute di tutti i registri relativi alle nascite, ai matrimoni, ed altri documenti che esigono molta attenzione. Questi parrochi sono anche vicari corali: essi devono intervenire in quelle date ore alle funzioni sacre. In quelle ore essi non possono esimersi e per conseguenza non possono intervenire in due luoghi.

Se si potesse stabilire che l'uno o l'altro avesse ad impartire l'istruzione religiosa, in due luoghi, dovrei osservare che in queste città vi sono parecchie scuole popolari, maschili e femminili, in cui il catechista dev'essere gratuito: e perchè i catechisti sono occupati nel dare lezione di religione, non possono disimpegnare convenientemente il loro magistero.

È vero che in questa città viene data una retribuzione a coloro che si occupano dell'istruzione religiosa. Ma io soggiungerò, che fino a tanto che i catechisti sono obbligati d'intervenire a quelle date ore, così non possono adempire convenientemente le altre funzioni.

Essi hanno quindi un nuovo incarico, perchè si tratta di due scuole popolari e anche in queste l'istruzione deve essere gratuita. Se devono intervenire nella scuola, devono necessariamente mancare ai loro doveri, specialmente a quello di assistere il parroco.

Fatto riflesso a tutte queste cose, io sarei d'opinione che questo progetto fosse ritornato al Comitato stabilito per rivedere questa legge, onde sia stabilito il numero di questi catechisti gratuiti, l'importo della rimunerazione destinata per coloro che sono gratuiti, in modo che abbiano a disimpegnare un'istruzione di più ore verso una retribuzione fissa, che corrisponda alle loro fatiche e contemporaneamente si possa procedere al cambiamento della rispettiva legge.

Un'altra osservazione mi resta ancora a fare, dacchè ci occupiamo di questo argomento, ed è che in quelle borgate in cui è numerosa la popolazione, in cui ci sono 6 fino ad 8 ore d'istruzione religiosa, anche questi curatori possano essere in qualche modo retribuiti, giacchè anche giustizia vuole che se essi devono intervenire a quelle date ore e cercare che tutti gli scolari possano dare un saggio, come nelle altre materie così anche nella religione, essi siano incoraggiati con qualche piccola retribuzione corrispondente alle loro fatiche.

Raccomando al Comitato questi due punti; non posso senonchè pregarlo di voler proporre un catechista stabile anche per quelle scuole in cui l'istruzione religiosa aveva fino a 20 ore settimanali. Conchiudo dunque col ringraziare tutte le spettabili Autorità, che si sono occupate su questo argomento, e raccomando al Comitato di prender in considerazione, che l'incarico dell'istruzione incombe non solo ai curatori d'anime, ma anche ai cooperatori che sono loro di aiuto.

Buzolić. Molim za rieč.

Predsjednik. Ima rieč u obćoj razpravi gosp. zast. Buzolić.

Buzolić. Visoki Sabore! Kao član Odbora, kojemu je bio povjeren taj rad proučenja zakonske osnove o plaćanju i nagradjivanju vjeroučiteljâ, čast mi je iza onoga što je

rekao presvjetli predgovornik opaziti, da zakon, koji se sada pretresuje, čisto i bistro utanačuje, da u svim onim gradovim, dakle i u Zadru, na koji se presvietli predgovornik osobito osvrće, i gdje obstoji učiona višjih od trorazrednih, i gradjanskih, te gdje sati predavanja vjeronauke dopiru do dvadeset na nedjelju, imaju se podignuti stalna mjesta vjeroučiteljâ sa stalnom plaćom, i da je ta plaća, uz sve ostale pristojbine, kao pravo na mirovinu, na petogodišnje doplatke i. t. d. sasma izjednačena s onom redovitih i stalnih učitelja dotičnih učiona; da je dakle, na primjer, u Zadru kao što i u drugim sličnim mjesttm, kao u sjedištu kotarskoga poglavarstva, ta plaća za stalne vjeroučitelje, od godišnjih fiorinâ 500; a u gradjanskim učionam, od godišnjih f. 650. Tim se dakle zakonom podpuno udovoljuje željam, izjavljenim po presvjetlom predgovorniku, te u ime toga nebi smatrao nuždnim, da se zakonska osnova povrati učionskome Odboru na dalnje i točnije pretresanje. Što se pak tiče nagradâ, koje bi se od puta do puta po ovoj osnovi imale odmjerivati za predavanje vjeronauka kod učiona nižih od četverorazrednih, tu bi uvažio primjetbe i pravedne želje pragospodina nadbiskupa, odustao bi od predloženog izključenja rieči dušobrižnika; te predložio, da se u §.u 7 ove zakonske osnove ta rieč pridrži; odkle bi sliedilo, da bi se nagrade imale udieljivati, dakako prama dotičnim zaslugama, za predavanje vjeronauka, ne samo naročitim vjeroučiteljem i svjetovnim učiteljem, nego i dušobrižnicima, u koliko bi ovi predavali vjeronauk u učionam trorazrednim, dvorazrednim, a i u jednorazrednim onih mjesta, gdje bi bilo osim mužke i ženske učione. Kad bi se ovaj predlog uvažio, ja mislim, da bi se tim susrele želje N. P. Nadbiskupa Maupasa, sa dobrim dielom i one zastupnika Bielanovića; ter bi onda bilo suvišno, da se zakonska osnova povrati učionskomu Odboru na potanje pretresanje. Istina, bez da bi, po taj način, ostojalo na razpoloživost višjih učionskih zemaljskih vlasti opredieljivanje tih nagrada; ali nije ni sumnjati, da će te vlasti i prama dušobrižnicim sdušno vršiti svoju dužnost, te nagradjivat ih istom mjerom i pravicom, kao što će nagradjivati i naročite vjeroučitelje i svjetovne učitelje vjeronauke. No kad tako nebi bilo, Sabor znao bi postupati onako, kako pravica zahtjeva, te pozvati na odgovornost one, koji bi se o tomu ogriešili. Ja dakle, obzirom na sve te razloge, neuvidjam rašta da se ova osnova povrati opet učionskom Odboru.

Vladin izviestitelj Peričić. Pitam rieč.

Predsjednik. Vladin izviestitelj vitez Peričić ima rieč.

Vladin izvjestitelj Peričić. Izza onoga što je častni zastupnik D.r Klaić rekao da podupre predlog, kojega je podnio školski Odbor, i koji predlaže, da se Vladina zakonska osnova primi u svoj cielini, samo izostavljenjem rieči „dušobrižnicim“ u § 7, ostaje mi malo što nadodati. — Ova vladina zakonska osnova osniva se na državnom zakonu od 17 junija 1888 i na temelju onog državnog zakona već su sve zemlje zastupane na carevinskom vieću izvele dotični zakon, tako, da se ova vladina osnova slaže u bitnosti sa zakonom koji je već odobren, kako rekoh, za sve pokrajine zastupane na carevinskom vieću. Osnova je ova po mome mnenju i po mnenju saborskog Odbora školskog tako jasna, da u 10 paragrafa predvidja sve slučajeve, koji bi se mogli dogoditi, i da se vjeroučitelji nagrade prema satima i prema razredom školskim. Zakon kaže jasno da će imati stalna beriva i pravo na mirovinu oni vjeroučitelji, koji budu imali bar 20 sati na nedielju podučavati.

Nedosiže li podučavanje vjeronauka na 20 sati na nedjelju, tad školsko vieće, u dogovoru sa zemaljskim Odborom, vlastno je davati nagradu. Stalna nagrada nemože se opredieliti, jer to zavisi o trudu i zaslugi dotičnih vjeroučiteljâ. Radi toga preporučujem da visoki Sabor prihvati predlog školskog Odbora, i da predje na posebnu razpravu ove zakonske osnove.

D.r Klaić. Pitam rieč.

Predsjednik. Ima rieč g. zast. D.r Klaić.

D.r Klaić. Meni treba još koju progovoriti, zato jer po govoru koli M. P. nadbiskupa zadarskog toli častnog zast. Buzolića, čini mi se, da nisu pojmovi bistri ob onom o čemu se radi. Gospodo! Ovdje se radi podpuno o jednom državnom zakonu, kojim je državnim zakonom ustanovljeao, tko ima pravo na plaću i nagradu. Državni zakon opredieljuje, koji učitelj ima pravo na stalnu plaću, i koji ima pravo na nagradu. Preko tizijeh granica priznati to pravo mi nesmijemo; jer bi tada prešli našu kompetenciju, i time bi izpravili državni zakon. Državni zakon, kojega sam imao čast prije pročitati, kaže izrično, da za predavanje nauka vjere na takvim obćim pučkim učionam, koje imadu više nego tri razreda ili na gradjanskim učionam, imadu učitelji pravo na stalnu plaću ili na nagradu. Dakle o učionam, koje imadu manje od tri razreda, nemože biti govora od prava na nikakvu nagradu, a što nije pravo, tu se neda zakonom urediti, i zato bi svako preinačenje zakona bilo uzaludno; jer zakon neda protivno. Zato, gospodo, ostanimo pri onom, što zakon naredjuje. Takodjer zakon govori, da svietovni učitelj, pa bio i na jednom razredu, ako predaje vjeronauk, da imade pravo na nagradu. To pravo zakon uredjuje i govori, da se ima nagraditi, i ostaje u obće pravilo. Odbor je dobro učinio što je iz § 7.a zakonske osnove izbrisao rieč „dušobrižnicim", jer vjeronauku imade dotična crkva ili religiozna obćina bezplatno obavljati; ali to neizključnje da školsko vieće, koje ima na razpoloženje svotu za nagrade, kako će se vidjeti do mala kada predjemo na razpravu školske zaklade, osvjedočivši se da je svećenik jedan osobito zaslužan za taj posao, i mnogo truda ulaže, može udieliti nagradu, kako je to do sada bivalo, i neće niti unapred uzmanjkati. Ali, gospodo, ja opetujem, o pravu nemože biti govora, a gdje o pravu nemože biti govora, nemože se niti zakonom urediti; jer to nebi ništa drugo značilo, nego preći preko naše kompetencije. Što se tiče nagrada, te će utanačivati pokrajinska školska vlast saslušav kotarsko školsko vieće, i kada su ovdje takvi i toliki čimbenici, to za stalno možete biti sjegurni, da dotičnikom neće biti učinjena krivica; a staviti unapred kolika je ta nagrada to je nekako nemoguće, jer kada se nezna koliko će truda biti uloženo, kako je to opazio gosp. vladin izviestitelj, nemože se znati kolika je nagrada; što je sasvim drugo kod stalne nauke, gdje je opredieljena stalna plaća, jer se zna koliko se ura imade učiti. Stoga molim visoki Sabor, da bez dalnje razprave primi ovu zakonsku osnovu za podlogu specijalne razprave.

Buzolić. Molim za rieč.

Predsjednik. Ima rieč gosp. zast. Buzolić.

Buzolić. Zakonom se ovim propisuje, ne samo da se ustanove stalna mjesta vjeroučiteljska, sa stalnom plaćom, kod pučkih učiona, koje su povrh trorazrednih, nego i da se po pokrajinskoj školskoj vlasti udiele od puta do puta nagrade vjeroučiteljem i svietovnim učiteljem vjeronauka. Al to nam nesmeta, a da ni nebismo mogli umetnuti, da bi se takove nagrade davale i dušobrižnicim, koji predavaju vjeronauk u učionam nižih od četverorazrednih, poimence, kako sam ja već rekao, u učionam trorazrednim, dvorazrednim, i u jednorazrednim, u onim mjestim, gdje obstoji ne samo mužka, nego i ženska učiona. Tim bi se udovoljilo i duhu zakona za nagradjivanje obučavanja vjerozakonska od 17 Lipnja 1888; te bih stoga želio, da bi se to uvrstilo u ovu zakonsku osnovu.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

Bielanović. Molim rieč za faktični izpravak.

Predsjednik. Ima rieč gosp. zast. Bielanović za faktični izpravak; ali vas samo molim, da se na to samo ograničite.

Bielanović. Da se nemisli da bi moj predlog doprinio zakašnjenju izvršenja ovoga zakona, imam čast izjaviti, da to nije bila moja namjera, nego naprotiv držim, da je jedan zakon najprvo izvrstan, kada je čist, bistar i jasan, i želim da se jasnijim zakonom stane na put otezanju i zapletanju. Tu su mnoge vlasti po sriedi, a što je više baba, to je diete.... nezdravije.

Predsjednik. Pitali još tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Želili g. izviestitelj govoriti.

Zore. Nemam što da primjetim, nego pristajem uz nazore g. zast. D.ra Klaića i vladina izviestitelja Peričića, te predlažem da se predje na posebnu razpravu.

Predsjednik. Predlog g. zast. Bielanovića, koji je pismeno poduprt dovoljnim brojem zastupnika i ustmeno po N. P. nadbiskupu Maupasu, ima prednost, pošto je ovim predlogom rečeno, da se ova zakonska osnova vraća odnosnom školskom Odboru. — Najprvo stavljam na glasovanje taj predlog, a ako nebude primljen, staviti ću na glasovanje predlog, da se predje na posebnu razpravu.

Predlog g. zast. Bielanovića glasi ovako: Neka vis. Sabor zakonsku osnovu povrati Odboru sa nalogom, da je izpravi i naznači nagradu, koja će se davati katekethima.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Manjina*). Nije primljen ovaj predlog.

Ona gospoda, koja pristaju na predlog g. izviestitelja školskog Odbora, t. j., da se još danas na posebnu razpravu ove zakonske osnove predje, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na posebnu razpravu. — § 1.

Zore. (*čita*) § 1.

§ 1.

Posebni vjeroučitelji pri javnim pučkim učionama namješteni su ili uz stalna beriva, ili uz nagrade. Uz stalna beriva može biti namješten poseban vjeroučitelj samo onda, kad za predavanje vjeronauka, što istome nadleži, iziskuje se barem 20 nedjelnih sati.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o §.u 1?

N. P. Nadbiskup Maupas. Pitam rieč.

Predsjednik. N. P. Nadbiskup Maupas imade rieč.

N. P. Nadbiskup Maupas. Ja sam učinio predlog, da ova zakonska osnova predje na saborski Odbor, da ju opet popravi. Ovo je bio moj predlog. Ja sam ustao, buduć nisam čuo što ste vi rekli.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o §.u 1? — Nitko.

Ja sam prije, nego sam stavio na glasovanje predlog g. zast. Bielanovića, kojim predlaže, da se povrati ova zakonska osnova Odboru, rekao, da je ovaj predlog poduprt pismeno dovoljnim brojem zastupnika, a ustmeno po N. P. Nadbiskupu Maupasu. To sam jasno kazao, i sada opet potvrdjujem. Pitali tko rieč o § 1? — Nitko. — Razprava je o § 1 zatvorena. — § 2.

Zore (*čita*):

§ 2.

Posebni vjeroučitelj namješten uz stalna beriva obvezan je do 26 sata nedjelnog predavanja. Propoviedi uračunaju se u broj predpomenutih sati, kao i u onaj naznačeni u § 1, svaka su 2 sata.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o § 2? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Sliedi čitanje § 3.

Zore (*čita*):

§ 3.

Posebni vjeroučitelj uz stalna beriva ima biti namješten pri jednoj opredieljenoj učionici; nu može isti biti obvezan da se bezplatno primi predavanja i kod inih pučkih učionica, do broja sati nedjelnog predavanja naznačenih u § 2.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o § 3? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju §§.e 1, 2, i 3 onako kako su sada bili pročitani, neka ustanu. (*Večina*) §§.i 1, 2, i 3 jesu primljeni. — § 4.

Zore (*čita*):

§ 4.

Dužnost predavanja i službeni odnošaji vjeroučitelja namještenih uz nagrade biti će svaki put odlukom opredieljenja odredjeni.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o § 4? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Sliedi čitanje § 5.

Zore (*čita*):

§ 5.

Pokrajinska učionska vlast, pod obsluženjem gorispomenutih odredaba, saslušavši kotarsku učionsku vlast i potraživši mnenje starije crkovne vlasti (predstojnika židovske občine), odlučuje glede ustanovljenja mjesta posebna vjeroučitelja, kao i dali se takav učitelj ima opredieliti uz stalna beriva ili uz nagradu, pri kojoj učionici i po koliko nedjelnih sati imao bi isti predavati vjeronauk kod pojedinih učionica.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o § 5? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Sliedi čitanje § 6.

Zore (*čita*):

§ 6.

Stalna beriva posebnih vjeroučitelja uredjena su po propisim postojećim glede službenih beriva svjetovnjačkih učitelja dotične škole, kao i glede postavljenja u mirovinsko stanje i napokon glede obskrbljivanja njegovih preostavših.

Glede mirovine, proračuna se posebnim stalno opredieljenim vjeroučiteljim i vrieme prošlo u privremenoj službi, kad ovom sliedi bez prekida vrieme prošlo u stalnoj službi.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o § 6? Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju §§.e 4, 5, i 6, onako kako su sada bili pročitani, neka ustanu. (*Večina*). Primljeni su §§.i 4, 5, i 6. — § 7.

Zore (*čita*):

§ 7.

Nagrada za posebne vjeroučitelje, pa one za predavanje vjeronauke po svjetovnjačkim učiteljima, kao i one za naknadu putnih troškova za poučavanje vjeronauka, koje se ima obavljati van sjedišta vjeroučitelja, utanačene su svaki put od pokrajinske školske vlasti na temelju razmjerja, koje se ima zabilježiti dogovorom sa zemaljskim Odborom, saslušavši kotarsku učionsku vlast.

Ministar za Nastavu odredjuje rečeno razmjerje kad se u tom nebi slagala pokrajinska učionska vlast sa zemaljskim Odborom.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o § 7?

Vladin izviestitelj Peričić. Pitam rieč.

Predsjednik. Vladin izviestitelj vitez Peričić imade rieč.

Vladin izviestitelj Peričić. Kako sam malo prije imao čast napomenuti, osniva se ova zakonska osnova na državnom zakonu od 17 Junija 1888, po tom valja, da se dotična zakonska osnova slaže podpuno sa zakonom gorepomenutim. Kada bi se pako primio predlog školskog Odbora, da se naime iz § 7 izostavi rieč „dušobrižnicima“ i samo stavi „po svjetovnjačkim učiteljima“, nebi ovo sudaralo s pomenutim zakonom, bilo bi na uštrb dušobrižnikâ, koji bi predavali vjeronauku. Zato imam čast preporučiti Visokom Saboru, da izvoli u §.u 7 uvrstiti rieč onu ovako: „Nagrada za posebne vjeroučitelje, pa ona za predavanje vjeronauka po dušobrižnicima i po svjetovnjačkim učiteljima.“ Neka se samo tako ta rieč „dušobriznicima“ uvrsti.

Predsjednik. Pitali tko rieč o §.u 7?

Buzolić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Buzolić imade rieč.

Buzolić. Pošto ja nisam poduprt u izjavljenoj želji glede nagradjivanja dušobrižnika obučavajućih vjeronauk u kategorijam učionâ po meni jur navedenih; a pošto vladin izvjestitelj opaža, da se nebi smjelo iz § 7. zakonske ove osnove izostaviti rieči „dušobrižnicima“, to ja odustajem od prvog mog predloga, a činim drugi obćenitiji, a taj je, da se u § 7 ove zakonske osnove umetne izmedju rieči „vjeroučitelja“ i rieči „svjetovnih obučavatelja vjeronauka“, rieč „dušobrižnika“.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o §.u 7?

D.r Klaić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Ja držim da bi bilo nesuglasje izmedju naše zakonske osnove i zakona od 17 Lipnja 1888 br. 99, kada bi se to umetnulo. Ja sam imao čast prije pročitati odnosni § koji kaže: (*čita*). Dakle ovdje kaže da imadu pravo na nagradu. — Druga točka kaže ovako: (*čita*). Dakle je i njima priznano pravo i ima pravo i svjetovni učitelj na nagradu. Ovo „po dušobrižnicima“ čini mi se suvišno, u koliko stoji u vlasti školskog vieća udieliti nagradu. To ja mislim da je u zakonu, da je u zakonu, da školsko vieće koje troši, ima na razpoloženje jednu svotu koja je za nagrade, te nije potrebito stvarati za to zakon.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o § 7?

Vladin izviestitelj Peričić. Pitam rieč.

Predsjednik. Vladin izviestitelj vitez Peričić imade rieč.

Vladin izviestitelj Peričić. Ja se neslažem sa častnim predgovornikom; jer kada bi se izostavilo „po dušobrižnicima“, bilo bi na uštrb dotičnog dušobrižnika, kada bi podučavao vjeronauku u onim školama, gdje se manje od 20 sata podučava vjeronauk. Da bi imao pravo na nagradu to nesmeta ništa, kako sam malo prije napomenuo; jer bi se ta nagrada odredila prama zaslugi i broju nedjelnih sati, i to saslušav kotarsku vlast i do potrebe crkovnu vlast. Zato mi je čast preporučiti opet visokom Saboru, da se ova rieč uvrsti; jer drugčije sva je prilika, da zakon nebi mogao dobiti previšnju potvrdu.

D.r Cingria. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. D.r Cingria imade rieč.

D.r Cingria. Ja mislim, da se je u razpravi sgodila neka pometnja. Što kaže zakon? Zakon izričito kaže, da u školam gdje se podučava barem 20 nedjelnih sati vjeronauk, tu vjeroučitelj ima pravo na stalnu plaću, a u školama, gdje podučavanje vjeronauka nedošiže 20 sati nedjelnih, tu je nagrada za posebne učitelje i svjetovne učitelje vjeronauka, kao i naknada putnih troškova za predavanje vjeronauke izvan

sjedišta. Dakle to je bistro častni zast. D.r Klaić protumačio. Tu se govori o pravu. Školsko vieće ako ima zakladu, prosto mu dieliti nagrade, kô što ih je dielilo dosad zaslužnim dušobriznicim za predavanje vjeronauka. Ali kad bi svaki župnik, svaki dušobriznik imao po zakonu pravo na stanovitu nagradu, tad bi silno porasli troškovi, dočim je zemaljska učionska zaklada ograničena, i mi te svote nebi mogli nikako izplaćivati bez nametnuti teret pokrajinskoj zakladi. Sbog tih razloga protivim se izpravku častnog zast. Buzolića.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o §.u 7? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Izviestitelj Školskog Odbora imade rieč.

N. P. nadbiskup Maupas. Ja ću pristati na predlog častnog vladinog izviestitelja, koji kaže, da bi bilo dobro ostaviti rieči „i po svjetovnjačkim učiteljima", i zato ću učiniti jednu opazku. Budući da nemože niti svjetovnjak predavati nauku vjerozakona u jednoj učioni, ako nije ovlašćen od vlasti crkvene, zato bih ja predložio, da to bude izostavljeno; jer takav učitelj mora da imade dopušćenje od vlasti crkvene.

Predsjednik. G. Izviestitelj školskog Odbora imade rieč.

Zore. Odbor ostaje pri § 7 onako kako je predložen, t. j. izostavljajuć rieč „dušobrižnicima" iz tih razloga, koje su naveli častni zastupnici D.r Klaić i D.r Cingria.

Predsjednik. Staviti ću na glasovanje § 7 kako predlaga gosp. zast. Buzolić, ako bude dovoljno poduprt. (*Napram zast. Buzoliću*). Gdje je izpravak? (*Zast. Buzolić nosi izpravak*). Nebih ga mogao staviti na glasovanje, pošto ne nosi nego 3 podpisa, a tim nije dovoljno poduprt.

Ako još tko podupire ovaj izpravak, neka ustane. (*Ustaje dovoljan broj*) Dovoljno je dakle poduprt ovaj izpravak i stavljam ga na glasovanje.

Ona Gospoda, koja primaju § 7 sa izpravkom g. zast. Buzolića, koji glasi: da se u § 7 ove zakonske osnove umetne izmedju rieči „vjeronauka" i rieči „svjetovnim-učiteljima", rieč „dušobrižnicima", neka ustanu. (*Manjina*). Ovaj izpravak nije primljen.

Ona Gospoda, koja primaju § 7 onako, kako je bio predložen po Školskom Odboru, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. — § 8.

Zore (*čita*):

§ 8.

Nagrade i naknade putnih troškova podieljene na temelju predpomenutih naredaba podmiriti će se, kad nebi obstojalo posebnih sredstava, zaklada ili obveza pojedinih osoba ili sbora, iz onih sredstava iz kojih providjuje se na beriva svjetovnjačkog učiteljskog osoblja.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o §.u 8? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Sliedi čitanje §.a 9.

Zore (*čita*):

§ 9.

Posebnim vjeroučiteljim koji su bili stalno opredieljeni prije valjanosti ovog Zakona nemogu nikako biti usljed ovog zakona umanjena sadašnja njihova beriva ili uzkraćena prava na mirovinu od istih postignuta. Al njegova dužnost poučavanja može biti preinačena po propisim ovog zakona (§§ 2. 3 i 5).

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o §.u 9?

Bielanović. Pitam rieč.

Predsjednik. Prije nego se predje na posebnu razpravu ovog §.a 9, stavljam na glasovanje § 8.

Ona Gospoda, koja primaju § 8 onako, kako je bio sada pročitan, neka ustanu. (*Većina*). § 8 je primljen.

Razprava je otvorena o § 9. — Ima rieč g. zast. Bielanović.

Bielanović. U drugoj točki ovog §.a, koji govori o posebnim učiteljim, o njihovom pravu i dužnosti, dolazi rieč „njegova“ mjesto „njihova“. S toga predlažem, da se ova stilistička pogrieška izpravi.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o §.u 9? — Nitko. — Razprava je zatvorena. G. izviestitelj imade rieč.

Zore. Jest pogrieška stilistična, i ja pristajem na popravak, t. j., da se mjesto rieči „ali njegova dužnost“, mora čitati „ali njihova dužnost“.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju § 9 onako, kako je predložen po školskom Odboru sa ovom stilističkom popravkom, neka ustanu. (*Većina*). § 9 je primljen. — § 10.

Zore (*čita*):

§ 10.

Ovaj zakon postaje krjepostan sunčanom godinom nakon njegova proglašenja. Izvršenje ovog zakona povjereno je Mojemu Ministru za Bogoštovje i Nastavu.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o §.u 10? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju § 10 onako, kako je sada bio pročitan, neka ustanu. (*Većina*). I posliednji § 10 ove zakonske osnove je primljen. — Čitajte, molim vas, naslov i uvod ove zakonske osnove.

Zore (*čita*):

Zakon . . . . . .

Krjepostan za Kraljevinu Dalmaciju, kojim na temelju zakona 17 lipnja 1888 (D. Z. L. br. 99) utanačuju se pravila nagradjivanja za predavanje vjeronauka pri javnim pučkim učionam.

Suglasno Saborom Svoje Kraljevine Dalmacije naredjujem što sliedi:

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o naslovu i uvodu ove zakonske osnove? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju naslov i uvod ove zakonske osnove onako, kako je to bilo sada pročitano, neka ustanu. (*Većina*). Naslov i uvod ove zakonske osnove je primljen. Time je ova zakonska osnova primljena u drugom čitanju.

Zore. Predlažem, da se predje već danas na treće čitanje ove zakonske osnove.

Predsjednik. Izviestitelj Školskog Odbora predlaže, da se još danas predje na treće čitanje ove zakonske osnove.

Pitali tko rieč ob ovom formalnom predlogu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ona Gospoda, koja primaju ovu zakonsku osnovu u trećem čitanju onako, kako je bila glasovana i primljena u drugom čitanju, neka ustanu. (*Većina*). Ova je zakonska osnova primljena i u trećem čitanju.

Bielanović. Molim za rieč.

Predsjednik. G. zast. Bielanović imade rieč.

Bielanović. Pošto smo mi već od 9 sati u ovom Saboru, a imala bi se sada produžiti razprava o proračunu učionske zemaljske zaklade za god. 1890 i pošto ja mislim da će se baviti s ovim predmetom još mnogi govornici, to držim, da je pravedno i koristno za samu stvar, da se zatvori današnja sjednica i nastavi kada to g. Predsjednik za shodno nadje.

Predsjednik. Ja moram primjetiti gosp. zastopniku Bielanoviću, da nije učinio u

ovome smislu predloga; a da ga je učinio, na to bih mu odvratio, da predsjednik ima pravo otvarati i zatvarati sjednice.

Usvajajuć u ostalom razloge navedene, zatvaram današnju sjednicu, a uričem dojduću za sjutra u 9 sati prie podne sa produženjem dnevnoga reda današnje sjednice.

(*Svršetak sjednice u 1 s. 30 č. po p.*)

VI. Sjednica dneva 3. Kolovoza 1889.

Sadržaj: Predlozi. — Navještaj molbenicâ. — Odgovori Vladini na upite. — Upiti na Predsjednika i odgovori. — Obća i posebna razprava o proračunu pokrajinske učionske zaklade za god. 1890.

(Početak sjednice u 9 s. 15 č. pr. p.)

Predsjednik: **Gjorgje** knez **Vojnović**.

Tajnici: **Tome Brajković** i D.r **Ante Spalatin.**

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva **Alfons** plem. **Pavić**, savjetnik c. kr. Namjestništva **Karlo Maria Truxa**, c. kr. pokrajinski školski nadzornik **Josip** vitez **Peričić**, i c. k. kotarski poglavar **Nikola Nardelli.**

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 28. — Broj je zakonit.

Molim gosp. Tajnika, da čita zapisnik jučerašnje sjednice.

D.r Spalatin *(čita)*.

Predsjednik. Pitali tko rieč o zapisniku? — Nitko. — Razprava je o zapisniku zatvorena.

Ona Gospoda, koja odobravaju zapisnik jučerašnje sjednice, neka ustanu. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Prije današnje sjednice primio sam dva predloga. — Jedan predlog predao mi je g. zast. vitez Trigari — Molim g. Tajnika, da ga čita.

D.r Spalatin (*čita*):

Voglia l'Eccelsa Dieta elevare il voto al Governo di Sua Maestà Imperiale e Reale affinchè sia tosto decretata la costruzione del ramo ferroviario Zara-Knin (Očestovo) in relazione alla Legge Imperiale 30 Aprile 1873, e ciò senza attendere, che sia effettuato un accordo col Governo Ungarico per la prosecuzione ed unione delle ferrovie dalmate nel territorio annesso alla corona Ungarica.

Predsjednik. G. zast. vitez Trigari imade rieč.

Trigari. Essendo che fu presentata prima dell'odierna seduta un'altra proposta dall'onorevole D.r Bulat, la quale sta in relazione con questa da me presentata, pregherei l'Eccelsa Dieta di accettare che la mia proposta venga portata contemporaneamente all'ordine del giorno in base al § 34 del Regolamento interno per le Diete.

Predsjednik. G. zastupnik vitez Trigari predlaže formalno, da još danas bude stavljen na dnevni red i u prvom čitanju pretresivan ovaj njegov predlog, pošto je sličan predlog učinio g. zast. D.r Bulat i donekle g. zast. D.r Klaić.

Ona Gospoda, koja pristaju na to, da se još danas predje na čitanje i razpravljanje predloga g. zast. viteza Trigaria . . . .

D.r Bulat. Pitam rieč o redu glasovanja.

Predsjednik. G. zast. i podpredsjednik Sabora D.r Bulat imade rieč o redu glasovanja.

D.r Bulat. Ja bih pristao na to, ali uz uvjet, da predlog njegov bude stavljen treći na dnevni red, naime, poslie mog predloga o željeznici Split-Knin-Novi i Split-Sarajevo, i poslie predloga g. zast. D.ra Klaića o željeznici Metkovići-Dubrovnik.

Predsjednik. Dakle ona gospoda, koja pristaju na to, da se predje još danas na prvo čitanje i pretresivanje ovog predloga poslie onih dvaju drugih predloga, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Drugi mi je predlog predao g. zast. D.r Klaić i družina.

Molim g. Tajnika, da ga čita:

D.r Spalatin (*čita*):

Pozivlje se c. k. Vlada neka što skorije preuzme potrebite mjere kako bi se napram zahtjevima učenog svieta uredio dubrovački Arkiv.

Predsjednik. Pošto je ovaj predlog ustavan i poduprt dovoljnim brojem podpisâ, staviti ću ga na dnevni red što prije.

Primio sam nekoliko molbenica prije današnje sjednice. Molim g. Tajnika, da čita u kratko njihov sadržaj.

D.r Spalatin (*čita*): Br. 117. Božidar Kalogjera, umirovljeni učitelj u Korčuli, za povišenje mirovine. — Br. 120. Seljani Studenaca, Ričica i Proložca, da se digne zabrana paše kozam na bosanskim pašnjacim, te preduzmu shodna što skorija providjenja.

Predsjednik. Ove prošnje izručujem Molbeničkom Odboru.

Ima rieč g. vladin povjerenik plemić Pavić

Vladin povjerenik Pavić (*čita*):

U sjeenici 2 Kolovoza t. g. častna Gospoda zastupnici Vranković i družina upravili su na Vladu sliedeći upit:

1. Jeli Vladi poznat postupak uvedenja dohodarine na ribarske zanate, koje plaćaju for 3.15 obrtarine, i jeli se ta nova odredbina uvela i u druge prediele osim Komiže i koje.

2. Kako Vlada c. k. slaga taj novi namet zakonom i izjavam visokog Ministarstva sadržanim u odpisu c. k. Pomorske Vlade u Trstu na pitanje Odbora Zemaljskoga, da ribari u Dalmaciji kako u Istri, budu oprošteni svake odredbine na obrtarinu.

3. Koje mjere namjerava preduzeti c. k. Vlada, da se nezakonitost ukloni.

Na ovaj upit čast mi je odgovorit kako sliedi:

Po § 5 Carske Povelje o nametnuću dohodarine od 39 Listopada 1849 oprošteni su od plaćanja dohodarine I. razreda samo oni, kojim je odmjerena obrtarina po najnižem razredu prama broju stanovništa mjesta, u kojem se obrt vodi.

Na temelju takove zakonske odredbe svim ribarim onih mjesta (dakle ne samo Komižanim) za koje iznos od for 3.15 ne odgovara najnižem razredu obrtarine, odmjerena je ušljed dotične odluke pokrajinskog Ravnateljstva financija od porezne vlasti i dohodarina.

U odpisu od 12 Travnja 1888 broj 11347 visokog Ministarstva financija pako nema govora o oprostu od dohodarine za ribare.

U istom se opaža samo, da na temelju § 3 stavka III Obznane od 31 Siečnja 1852 bivšeg Upraviteljstva izravnih poreza imaju biti oprošteni od obrtarine svi ribari, koji sa ribanjem nemogu po sebi živeti, a to u slučaju samo, kad se ne bi istodobno bavili i sa prodajom ribe.

Nu pošto u obće ribari u Dalmaciji uz ribanje bave se i sa prodajom ribe, na temelju rečenog Ministerijalnog odpisa moraju ostati i unapried podvrženi obrtarini.

Dok dakle ribari budu po zakonu podvrženi obrtarini, i dok bude obstojala gorispomenuta odredba, koja ustanovljuje u kojem samo slučaju mogu oni kojim je odmjerena obrtarina biti oprošteni od dohodarine, dotle

po zakonu morat će se istim odmjeriti i dotična dohodarina.

U saborskoj sjednici dneva 2 Kolovoza t. g. častni Gospodin zastupnik Šarić i družina upitaše Vladu:

Mislili jednom sgotoviti konačni naris i trebovnik za Slivanjsku crkvu u Neretvi, bez otezanja spraviti svaku potrebitu, ako potrebito i predložiti Ministarstvu gotovu osnovu za gradnju te crkve.

Čast mi je na taj upit odgovoriti, da je odnosna osnova bila već sgotovljena, ali namjestništveni gradjevni odiel nadje opetovano da su potrebite neke preinake, te se sada po tim naputcima prečinjava prvašnja osnova kod gradjevnog odiela c. k. kotarskog Poglavarstva u Makarskoj.

Uz to je još nastalo pitanje radi veličine prostora crkve.

Pošto kotarsko Poglavarstvo predlaže, da se uzdrži veličina kako je u osnovi predvidjeno, Namjestništvo će na to pristati te će nastojati, da se bez otezanja svaka kraju dovede.

Predsjednik. Prije nego predjem na dnevni red, dužan sam izjaviti, da sam jučer u smislu § 48 Saborskog poslovnika dao rieč g. zast. trgovačko-obrtničke komore Zadarske za lični čin, po pravu koje svakom zastupniku pripada; ali kako je poznato visokom Saboru, trajala je odnosna razprava preko sat i po', i razpravljalo se je na dugo i široko o činim navedenim u upitu, kojeg su predali bili mnogi u prvašnjoj sjednici i podpisali mnogi zastupnici ovog Visokog Sabora. Ja moram iztaknuti da ako svaki zastupnik ima pravo na rieč za lični čin ili za stvorni izpravak, ipak je dužan ograničiti se na ono što je potrebito, jer drugačije moglo bi se dogoditi kako jučer, to jest da razprava za lični čin traje sat i po', a to nemože nikako biti dozvoljeno. Ja od god. 1870 imam čast biti članom Bečkog Carevinskog Vieća, i tu se, gdje ima toliko zastupnika, mnogo puta dogodi, da se rieč pita za lični čin; ali se nespominjem, da je igda razprava o ličnom činu trajala preko deset minuti; — dočim kako rekoh, jučer je trajala jedan sat i po'! Ja dakle očitujem, da ću se odsle strogo držati propisâ našeg Saborskog poslovnika, koje ja najprvo kao predsjednik moram da obslužim, kao i svaki od gg. zastupnika, i da ću svakomu, koji bi prekoracio granice nuždne obrane, bez obzira oduzeti rieč. Prelazim na dnevni red.

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. O čemu?

D.r Bajamonti. Domando la parola per due interpellanze all'illustrissimo Signor Presidente.

Predsjednik. Ima rieč g. zast. D.r Bajamonti za dva upita na predsjednika Sabora.

D.r Bajamonti. In qualunque parlamento, maggiore o minore, il primo argomento che viene pertrattato si è quello della verifica delle elezioni. La Dieta ottemperando a questo principio ha portato nell'ordine del giorno della prima seduta la verifica dei collegi provinciali.

Tutte le elezioni furono verificate ad eccezione della mia e di quella dell'onorevole D r Pugliesi. Mi permetto di parlare anche a nome del D.r Pugliesi, perchè credo noi non siamo di coloro che vogliono sedere illegalmente in questa Camera. Eppure nelle nostre due elezioni c'è poco da esaminare e da vedere: non si tratta di un collegio di 100 elettori, si tratta di un solo atto. Io so che questo atto fu passato al Comitato. Però mi permetto di demandare l'illustrissimo signor Presidente, se fu presentata la relazione o in quale stato essa si trova.

Predsjednik. Na prvi upit, u koliko se mene tiče kao predsjednika Sabora, imam čast odgovoriti gosp. zast. trgovačko-obr-

tničke komore Zaearske, da ću zamoliti g. predsjednika ovjeroviteljnog Odbora, da se čim prije svrši rad i priredi odnosno izvješće..

Ima rieč Predsjednik ovjeroviteljnog Odbora.

D.r Bulat. Isti dan, kada je bio po Visokom Saboru izabran ovjeroviteljni Odbor, konštituirao se je, i ja sam bio za predsjednika a gg. zastupnici D.r Cingria i D.r Ivčević kao izvjestitelji dotičnog Odbora izabrani. Ali budući smo mi bili zabavljeni u drugim odborim, ja u financijalnom Odboru a u Odboru za pregledanje rada Zemaljskog Odbora g. D.r Ivčević, nije bilo još moguće držati drugu sjednicu. Izviestitelj odborski javio je baš danas, da će za prekosjutra sgotoviti izvješće, i taj će Odbor držati sjednicu sjutra ili prekosjutra i prikazati izvješće prečastnom Predsjedniku.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bajamonti ima rieč za drugi upit na predsjednika.

D.r Bajamonti. Corre voce che l'usciere della Dieta, che sta alle porte delle gallerie, tenga una lista di proscrizione. Si è dato il caso che giovani ed uomini rispettabili e di carattere incontaminato, quantunque muniti delle carte di legittimazione per ottenere l'ingresso, vengono respinti unicamente per asserzione del servente. Io credo che ciò non sia possibile e che non dovrebbe permettersi. Il Presidente ha bensì il potere discrezionale, ma non credo abbia il diritto di compilare delle liste di proscrizione. Questo fatto ha conturbato questa nobile e gentile città, ed io per il decoro della Dieta mi permetto di chiedere al signor Presidente di volermi favorire alcune spiegazioni in proposito.

Predsjednik. Ja ću odmah i drage volje odgovoriti gosp. zastupniku na ovaj upit.

U posliednjoj sjednici dogodilo se je, da su se neki slušatelji na triemovim tako nepristojno ponašali, da sam tekom sjednice nahodio, da budu odmah odstranjeni. Iza one sjednice dao mi je činovnik, koji je ovdje postavljen da pazi na red i da mi izvjesti o ponašanju slušatelja, imena onih koji su bili odalečeni. Ja sam dao nalog dotičnom poslužniku i za ovu odredbu primam svu odgovornost, da onoj petorici, ako se i ulaznicom prikažu, zabrani ulaz na triemove baš zato, što se nijesu pristojno ponašali. A pošto u smislu § 20 Saborskog poslovnika meni je povjereno paziti na uzdržanje mira i poredka u sabornici, na pristojno držanje slušaoca i meni nadleži dieljenje ulaznica na triemove, mislim da sam pomenutom zabranom ispunio svoju dužnost, te prelazim na dnevni red.

Prva točka dnevnoga reda jest: Produženje razprave o proračunu učionske zemaljske zaklade za god. 1890. Pošto je ovo produženje obće razprave, dužan sam izjaviti, da zastupnici koji su već u obćoj razpravi govorili imadu još jednom pravo na rieč; te onima, koji su dva puta govorili, nemogu dopustiti više govoriti bez dozvole Sabora. U toliko dajem rieč gosp. zast. Borčiću, koji se je javio za rieč u obćoj razpravi.

Borčić. Visoki Sabore! Pri razpravi školskoga proračuna bijahu podignuti s one strane ove visoke Kuće razni prigovori. Ja ću samo najglavnije uzeti u pretres i pokušati ću da dokažem netemeljitost istih. Učinjeni prigovori od troje su naravi: administrativne, znanstveno-filoložne, pravničko-političke naravi. Da se držim reda početi ću sa častnim zastupnikom Bielanovićem. On se tuži, da su zagorski krajevi zapušteni, dočim svako selo na primorju da je školom oskrbljeno, i podkriepljuje to statističnim podatcim. Iztaknuti fakat neda se tajiti, istinit je; ali je prigovor netemeljit. Niti je podpuno istina, moja gospodo, da je zagorje zanemareno, niti je istina da je potrebam primorja u pogledu školâ providjeno. Eto vam na primjer kotar Splitski, taj najglavniji, najnapučeniji, najbogatiji kraj naše pokrajine. Ukupni broj školâ zavedenih u tom kotaru jest 58, od

kojih 10 zatvorenih, dočim bi morao biti više nego dvostruk, Isto je u Šibenskom kotaru, isto u Zadarskom, Ovaj navod daje se još iz druge okolnosti potvrditi. Iz izviešća o radu zemaljskoga Odbora, nam već porazdjeljenoga, razabire se, da na podpuno uredjenje školstva u Dalmaciji trebalo bi zavesti još kakvih 400 pučkih škola, tada od ovih škola koje bi se imale zavesti, 200 spadale bi na zagoru a ostalih 200 na primorje. Sami ovaj fakat dostatan je, da vas uvjeri, gospodo, da, ako je zlo u zagori, ni primorje se u pogledu škola ne nalazi u maslu i medu. Treba pripoznati, da što se tiče razmjerja u porazdieljenju pučkih škola, biva znatna razlika izmedju primorja i zagorja, a osobito je ta razlika ćutljiva izmedju nekih krajeva našega primorja, kao n. p. izmedju Kotorskog, Dubrovačkog i Korčulanskog kraja i zagorja, ali to zavisi poglavito od naprednjega kulturnog stanja primorja napram zagori. Ta ista razlika, zavisna o kulturnom stanju, neopaža se samo kod nas, da li i kod drugih pokrajina naše države, koje su mnogo prosvjetljenije od naše zemlje. — I kod tizih pokrajina porazdieljenje pučkih škola nije svudn isto, nego je svedjer udešeno prama kulturnom razvoju raznih krajeva, Što dakle odtole proizlazi? Da pučanstvo primorsko i otokâ, uvažavajuć pristojno korist škole, želi školu, traži ju, olakoćuje u svakom smislu zadaću školskim oblastim, te nudja stanove uz veoma povoljne uvjete. A kako je, moja gospodo, u zagorju? Na žalost, s nizkog stanja prosvjete u kojem se nalaze oni krajevi, ona sela, neće da znadu za školu, i nedopušćaju ni jednom od svojih seljana da ponudi školskoj oblasti svoju kuću za školu, riečju osujećuju na svakaki način zametnuće škole. Gospodin vladin povjerenik naveo vam je odnosan slučaj, a ja bih vam mogao navesti drugi. Občina Lećevička, sa 9000 dušâ, nema niti cigle pučke škole. Da tom nedostatku doskoči, kotarsko školsko vieće u Splitu, pred nekoliko godinâ, navelo je nekog tamošnjeg občinara da učini ponudu za stan. U istinu ovaj se je dao nagovoriti, te potražio, godišnji najam od fior. 350 za 10 odinâ i predujm od hiljade fiorinâ. Vrhovna školska oblast primi ponudu i sve uvjete, a kad se je došlo do sklopljenja pogodbe, moj ti Lećevičanin, prisiljen od ostalih seljana, nehtjede više pristati ni sklopiti pogodbe. Biva još i drugih neprilika, koje nesretno utjecaju na širenje i razvoj pučke obuke u zagorju. Koliko li sela ima u zagori, koja broje do 600 stanovnika, te bi se dala tu zavesti škola? Veoma malo. A kad bi se i htjeli zavesti školski okoliši, i u svaki priključiti 2 ili 3 sela, raztrkanost istih čini to donekle nemogućim, jer, kako ste čuli iz usta častnoga druga Perića, u zagorju škola nebi bila pristupna djeci poradi velike dalečine od njihovih kuća, koju da sprevale djetca trebovala bi do dva i tri sata hoda. Osim toga učitelji namješćeni u zagorju, većim dielom su primorci, pak netom ostane prazno kakvo mjesto u primorju, traže premještaj, što jim se po zakonu nemože uzkratiti. — Nu najveća neprilika i s česa se nemogu zavesti prama potrebi nove škole u zagori, stoji u oskudici učiteljskih sila. Naše je mužko učiteljište obzirom na naše potrebe veoma slabo posjetjeno. Broj učenika koji izlaze svake godine iz njega malen je. Lani n. p. položilo je izpit zrelosti 9 učenika, a ove godine 13. Kako se, moja gospodo, možete sami predstaviti, taj broj je nedostatan za naše potrebe; s istim se teke mogu pokriti one praznine, te nastaju usljed umirovljenja starih učitelja. Je li moguće u takovim prilikam zasnovati novih školâ? — Kad bi se te zasnovale, kao što se to čini, ostale bi samo na papiru, ali otvorit ih nebi bilo nipošto moguće. Eto lani smo imali do 39 školâ zatvorenih. A što to znači? To znači, da sile kojim danas zemlja razpolaže nedostatne su i za sadanje potrebe. Ja sam čvrsto uvjeren da će i sam častni Bielanović pripoznati temeljitost mojih razloga, i osvjedočiti se da tom žalostnom stanju nije kriva vrhovna pokrajinska školska oblast, nego sila okolnosti. Da pokrajinsko školsko vieće nije bilo maćuha napram zagorju, a mati napram primorju, proiztiče iz činjenice, da kad su narodni ljudi poprimili

upravu zemlje, nije bilo u zagorju možda više od 12 pučkih škola, dočim danas ih ima preko 50, i to u samim zagorskim kotarim: Benkovac, Knin, Imotski i Sinj. Uzme li se dalje u obzir sve škole, koje su zadnjeg decenija bile zavedene, mora se priznati da su te mal ne sve bile podignute u zagori. — Što je prama sredstvim školska oblast, kojim je razpolagala, mogla više učiniti? Ona nije mogla sigurno zatvoriti škole primorske, kojè već odavna obstoje i one učitelje upotrebìti u zagorju. Sve što se moglo uraditi u korist prosvjete u zagorju, učinilo se. Nu time neću da kažem, da se za zagoru netreba više brinuti; pače sasvim protivno. Moramo i na dalje nastojati kako da se providi potrebam onog pučanstva u pogledu pučke obuke. Nego moja gospodo, ueplaši me toliko sadašnjost, koliko budućnost. Ja se plašim da će u buduće još gore biti, uztraju li današnje obstojnosti; strah me je da ćemo nazadovati mjesto napriedovati. Vi ćete mi kazati, adducere inconveniens non est solvere argumentum. Da, to je istina; ali ću tražiti da donekle riešim i argumentum. — Ja cienim da bi se dalo nešto uraditi, da se poboljišaju odnošaji našega školstva; da bi se dalo naći lieka tom nepovoljnom stanju. Obzirom na uzroke, koji su te učine proizveli, tri pitanja se nameću: 1.o kako da se providi oskudici stanova školskih; 2.o kako da se doskoči oskudici učiteljskih sila; 3.e kako odstraniti neprilike prouzročene od raztrkanosti naših zagorskih sela.

Stanovim se neda trajno providiti nego izdanjen zakona, po kojem bi obćine bile dužne sagraditi škole, ili prikladne stanove providiti. O tom pitanju i zemaljski Odbor se bavio, i u svojem izvješću obećao, da će taj zakon u dojdućem zasjedanju podnieti Visokom Saboru na odobrenje. Drugo se pitanje može povoljno riešiti, kad se poprime potrebite odredbe a da pohadjanje mužkog učiteljišta krene na bolje. Kako je danas stvar udešena neda se to postići s ovoga uzroka. Učiteljište polaze djeca siromašnih obitelji. Štipendije što danas oni pitomci uživaju veoma su mršave, jer počimlju od 60 pak idju do 200 fiorina; ali samo u zadnjoj godini nekoji pitomci imadu sreću da uživaju cielu štipendiju. Što se odtole sgadja? Da obitelji moraju od svoga nadoknaditi, i tako za nauk svojih sinova moraju potrošiti znatnu svotu od 400 do 600 fiorina. Nego ta svota sačinjava sav imetak one siromašne čeljadi, i mnoge obitelji radi toga spale su na prosjački štap. Ako nam je dakle da tih neprilika nestane, svi pitomci moraju uživati jednaku podporu, i osim toga mora se povećati broj štipendija, barem za 10. Obzirom na stanje naše zemaljske zaklade, ove godine neću učiniti nikakva konkretna predloga, da li se pridržavam sliedeće. Povoljno riešenje trećeg pitanja nailazi na najveće potežkoće. — Raztrkanost sela uztrajati će sve dotle, dokle se nebudu poboljišali njihovi ekonomični i kulturni odnošaji. Za sada nebi ostalo drugo nego namjestiti obilazne učitelje, koji bi morali podučavati surazmjerno 3 ili 4 mjeseca na godinu u jednom selu, 3 ili 4 u drugom i t. d.

Drugo pitanje potaknuto od častnog zastupnika Bielanovića, i zagovarano od častnih zastupnika Vukotića i Zore, jest pitanje fonetike. U meritorno pretresanje ovoga predmeta ja se neću upustiti, imajuć pri pameti onu Ciceronovu: in omnibus negotiis prius quam aggreditur adhibenda est preparatio diligens. A pošto mi u ovom veoma važnom pitanju fali ona potrebita preparatio diligens, moglo bi mi se dogoditi, da budem svladan netom stupim na poprište. Druge sile, mnogo bolje od mene, odgovorile su svim zagovarateljim pretjerane fonetike, a zasoljenim, učenim oštrim primjetbam častnoga druga Perića nije nitko odgovorio. Uz sve citate častnoga Bielanovića, uz sve pozive na razne auktoritete, jedno samo je jasno, naime da pitanje fonetike sa znanstveno-književnog gledišta nije još riešeno, te da se još su judice nalazi. Ja ću s tog razloga glaso vati proti drugom predlogu podnešenom o častnoga zast. Bielanovića.

A sada, gospodo, budi mi dopušteno da se svrnem na druge prigovore podignute s one strane ove Visoke kuće. Zastupniku Benevenii odgovorio je svestrano vrli D.r Ivčević

onom bistrinom, onom vještinom, onom temeljitošću, na koje nas je on navikao pri razpravi svakako zapletena predmeta. S moje bi strane bila prava smionost, kad bih se htio još baviti s onim častnim zastupnikom. Ja ću pokušati svoju sreću sa zastupnikom trgovačke komore Zadarske. Gospodin zastupnik u početku svoga govora stao nasilno, goropadno napadati na nas, da dovrši pak moljakajuć milostinju s obzirom na golotinju, na neznatost svoje stranke. Što se tiče nekojih činjenica navedenih, ja se s njim slažem, ali u pogledu uzroka koji su tim činjenicam dali povoda, u pogledu posljedicâ koje su se iz tih činjenica porodile, naša se mišljenja skroz razilaze. Ukorio nas je da se oporno borimo proti odlukam viših oblasti. Istina je, mi smo se sa žestokom opornošću borili, i borimo se sveudilj, ali ne iz objesti ili samovolje, nego iz ljute nevolje, proti krnjenju zakona, proti očitoj nepravdi učinjenoj nam sa strane one oblasti, koja je po svojem visokom položaju zvana da bude štititeljicom, da bude braniteljicom zakona. (*Dobro!*) Tko je ovu borbu izazvao? Jesmo li mi, ili austrijsko ministarstvo? Niesmo li tri godine zasebice trpjeli, da se na našoj djeci čine sablažnjivi pokušaji, koji su smjerali da joj utupe mozak, da joj pokvare dušu? Niesmo li u trima predzadnjim zasjedanjim glasovali resoluciju na visoku Vladu, kojom smo molili da nam digne tu nepravicu? Pak što smo našom umjerenošću postigli? Čast i dostojanstvo ovoga Visokoga Sabora usilovaše nas da se latimo skrajnih sredstava, te nam drugo neostajaše, nego, što je veoma pametno kazao lani velečastni D.r Klaić, silom silu odbiti, vim vi repellere. (*Tako je!*) Tko brani postupanje ministarstva u poslu Trogirske škole, taj niti zna za zakone, niti jih poštuje; dokazuje da u njemu nema iskre rodoljubja. Ja pitam zastupnika trgovačke komore Zadarske, od kad, u kojoj li strani svieta može se samosilje krstiti zakonitošću? Predbacuje nam da ne priznajemo nadležnost carevinskoga sudišta, da niečemo da se pokorimo gotovim činjenicam. Da, mi poriečemo carevinskom sudu nadležnost da sudi o pravu sabora, da glasuje po svojoj slobodnoj volji svoj proračun, poričemo mu ju na temelju javnih propisa temeljnoga zakona carevine. Kad bi Sabor prepustio to svoje glavno prave, ustavom mu zajamčeno, što bi bilo od njegove nezavisnosti? Bili mogao i na dalje pridržati obilježje jednoga legislativnoga tiela, ili nebi možda spao do prostog obćinskog vieća? Svaki komu je do poštenja, do obraza ove zemlje, mora da bude za to, da se stvar do skrajnosti vodi; narod bo koji nezna ili neće svoja prava da brani, komu nije do svoga ponosa, do svoga ugleda, taj nezaslužuje ime naroda; njemu je sudjeno da bude vječitim robom (*Odobravanje*). — Uzalud je pozivati se na § 19 temeljnoga zakona carevine; samo čovjek komu nije poznata svrha pučke obuke, samo onaj koji hoće tminu mjesto svjetlosti, može se na propis onoga §.a pozivati. Obstoji nepremostiv jaz izmedju našega mišljenja i onoga zastupnika trgovačke komore Zadarske. Mi hoćemo da se djeca Trogirska odgajaju u svojem materinskom jeziku, mi hoćemo da postanu čestiti i neodvisni gradjani, vjerni svojem rodu; dočim on, kad jim nameće silom tudji jezik, hoće jih glupe, hoće beznačajne, hoće jih odmetnike (*Dobro!*) On ide na to da uzdrži pošto po to staru prevlast sačici svojih prijatelja u zemlji, a mi težimo da obezbjedimo svoju narodnost. Koja je od ovih dviju težnja plemenitija, nek on isti bude sudijom. Jednom za vavjek nek D.r Bajamonti upamti ovu veliku istinu, biva, da napram obćim interesim zemlje moraju da prestanu svi drugi interesi pojedinaca. Po jeziku, po narednosti, po spomenicim, Trogir je talijanski grad — kliče D.r Bajamonti. Koliko li nesmisli, koliko li laži, koliko li neznanstva u malo rieči! Kad bi se sudilo mjerilom zastupnika trgovačke komore Zadarske, tada bi i Kitajci bili Engiezi. Nego kazao on što hoće, Trogirani bili su, jesu i biti će svedjer Hrvati i ništa drugo nego Hrvati. (*Dobro!*) Glede spomenika ostavljenih nam od Serenissime, ti se mogu svesti na nekoliko Pudela sa protokolom (*kućakâ sa zapisnikom*), — kako bi rekli

naši dobri Niemci, — posijanih po našoj zemlji. Objedjuje nadalje zastupnik trgovačke komore Zadarske da izazivljemo nemir, neslogu u zemlji. Po staroj navodi D.r Bajamonti izvrće uloge. Smutljivci smo, buntovnici smo, jer se uzprotivnimo iznarodjenju naše krvi, jer se opiremo da nam se djeca dadu u odmetnike, jer nećemo Trogirsku školu, taj najmonstruozniji porod njemačke nepravde, u sadašnjoj spodobi. A ja velim, da su smutljivci i buntovnici oni, koji se protive slobodnom naravnom razvitku jednog naroda, koji upotrebljavajući sva nezakonita sredstva siluju otce da moralno ubijaju svoju djecu. Kaže još D.r Bajamonti : ako vi ovdje sjedite, ako ste izobraženi — mogao je nadostati i ako ste živi — nama ste dužni. Varate se u velike, gospodine doktore; ako mi sjedimo ovdje, ako smo izobraženi, dužni smo najprije božjoj providnosti, koja nas je, kao što i naš narod, obdarila priličnim umnim svojstvim, a za tim našoj revnosti, našem nastojanju u napredku. Čujte vi Daničići, vi Rački, vi Jagići, koje talijanac Ciampoli nazivlje monumenti, i svi vi drugi velikani našega naroda, da nebude dalmatinskih talijana nebiste nikad sjali na književnom i znanstvenom obzorju kao zviezde prve veličine. Istine znanstvene, dogodjaji historički, prirodni pojavi, načela filozofije, riečju sve što sačinjava podlogu ljudske naobrazbe, mienjaju se po mnenju D.ra Bajamontia, ako su dokazane, tumačene u hrvatskom ili srbskom jeziku mjesto u talijanskom. Nek častni Bielanović odvrati zastupniku trgovačke komore, i dokaže statističnim podatcim, koji dojam je imala tobožna talijanska prosvjeta u Dalmaciji na kulturni razvoj našega naroda. Nek mu iznese ono 97 % nepismenih što još danas nalaze se u našem zagorskom pučanstvu, pak će mu najbolje razjasniti koliko je istinita njegova tvrdnja. Pri koncu svoga govora donajpotle D.r Bajamonti jadikuje nad propašću, nad neznatnošću svoje stranke. Tomu za cielo mi niesmo krivi; to je sudbina sviju stranaka, koje nepočivaju na istini i slobodi. U početku narodnoga pokreta, pred 28 godinâ, mi, Hrvati i Srbi skupa, sjedili smo u 13, a sada, hvala moći narodne misli, evo nas u 36 medju 41, dočim ste vi spali na 5. Nemojte se čuditi kad kažem da ste 5, pošto nemogu nikako medju vami ubrojiti najmladjega od vaših drugova. Za našeg putovanja od Splita do Zadra, on je pred nekolicinom zastupnika iz raznih krajeva Dalmacije, a bilo nas je 14, svečano izjavio, da je on Srbin, da je njegov materinski jezik srbski, i da će se u Saboru sa svojim jezikom služiti, a nipošto talijanskim, dapače u prvoj sjednici da će učiniti odnosno očitovanje. Istina je, nije održao rieč, on je ovdje besjedio samo talijanski, no ipak još ga kao talijana nesmatram. Radili šta hoćete, gospodo tobožnje talijanske manjine, nećete uz sve vaše napore spasiti vašu stranku. Čvrsto sam uvjeren da će broj vaš sve to više padat; duh prosvjete i razvoj narodne sviesti odpuhnuti će vas. Efflavit Deus et dissipati sunt. Amen! — Glasovati ću da se prodje na posebnu razpravu. *(Odobravanje)*.

Predsjednik. Gosp. zast. Ljubić imade rieč.

Ljubić. Dojedan govornik počme obetanjem da će kratko govoriti, pa neodrži rieč; dakako, jer ga govorništvo zanese. Ja ću obetati, ali ću i održati rieč, s prostoga razloga jer mi predgovornici izmlili sve. Gdikoja njim sitnija samo izmakla, a ja ću to pribrati. — Sbilja, što da rečem o riedkosti školâ u Zagorju? Osim nabrojenih uzroka toj riedkosti ima i druga dva. Osim što je Primorje pitomije, te se svaka i biljka lašnje prima u Primorju — kao što svjedoče stare izobrazbe, prije začete i bolje razvijene po Primorskim stranam — ima i to, da se je stara vladavina talijanska ponešto bavila izobrazbom naših primorskih gradova i varoša; Zagorje bila skučila pod oružje, preobratila u vojničku krajinu, da joj brani ugrabljeno gospodarstvo na hrvatskom Jadranskom moru. Stoga, kad se stale snovati nove škole, našlo se starih gotovih, netrebalo nego ih preustrojiti i porazrediti. — I druga je po sriedi: što zakoni školski

neodgovaraju našim potrebam; kalup njim usjekli gori na Dunaju, pa po tom kalupu mi dužni krojiti i prekrajati. Kad su se školski zakoni ono godine 1871 kovali, upitao me pokojni prijatelj, svim nezaboravni D.r Miho, što mi se čini o tim zakonim; odgovorio sam mu: Poglaviti njim je grieh taj, što nisu krojili različite škole, što nisu razlučili učione gradske i učione seoske. A on će ti, onom njegovom bistrom oštroumnosti: Dobra ti je! samo što bi ja nadodao i učione čobanske. Tako je u istinu; kad bi učione ustrojene bile prama raznim i pravim potrebam različitih prediela, različitog razvitka naroda, i dale bi ploda, i narod bi ih vapio. Da se u pučkim učionam manje dangubilo u predavanju fizike, kimike, geometrije i tim sličnih — a bavilo bi se više n. p. praktičnim podučavanjem poljodjelstva, nebi se dogadjalo, kao što se dogodilo u obćini Lećevićkoj, kako je spomenuo Borčić, da narod odbija neprirodne učione. Ali tomu se nije nadati dok nami nepripuste, kao što je pravo, da mi za nas krojimo slobodno naše školske zakone. Što se pak preporuke tiče, da bi se množile učione po zagorskim stranam, ja ti ga nisam za tu preporuku. I ja želim da se onamo množe škole, jer je to pravedno, jer sam i ja zagorac — ako nisam rodom, jesam poriekolm — jer jao primorju dok je krivo zagorju; nu preporuka zvoni kao ukor, kao da su dosada uzkraćivali zagorju učione; a to nije istinito, nisam u Saboru čuo jedne tužbe, kao da je učionska uprava neosnovano odbila kakvu prošnju zagoracâ za učionam. — Što da rečem o pravdi radi blažene fonetike? Bojim se nereku mi, da nisam kumpetentan, jer i ako sam učinio izpite za gradjanske učione, ali nisam bio kod sveučilišta, nisam učio visoku filologiju. Ipak nebi se ni toga bojao, ali se bojim pokvariti ono što je uprav vještački rekao učeni Perić; njegova predjučerašnja lekcija zatvorila je pravdu, riešila ju — ni za deset godina netreba se na taj posao povraćati. Ja ću samo opaziti, da je fonetizam doprao do fanatizma, a fanatizam nevodi k istini; moramo se čuvati da neupadnemo u taj fonetički fanatizam, kao što je upala n. p. „Smotra" — ne književna „Smotrâ" Zagrebačka, nego politička, oficijalna ili oficiozna „Smotrica" Zadarska, koja tim fanatizmom zlo služi fonetizmu, a još gore naredbam ministarskim. Hoćuli dakle ja glasovati za predlog Bielanovića? Neću, baš s inkompetencije. Da u Saboru ima kompetentnih, prekompetentnih sudaca o tom pitanju, priznajem i sam: nu svak mora i meni priznati, da Sabor u svojoj cielini, u svojoj zadaći nije poništo konpetentan stvarati takove zaključke. Čudim se baš Bielanoviću, što je on i iznio na zasudu Saboru takovo pitanje. Bielanović je pobijao kompetenciju u tom članovim Zemaljskoga Odbora, pa sada apeluje na Sabor! — Eto me na klanac, gdi sretam protivnike druge ruke, s kojima hoću malko da se ogledam. Pustiti ću u vječnom miru Beneveniu, koji je hotio Sabor pokoriti nekakvim hatišerifim; Beneveniu je mudri D.r Ivčević zakopao. Na nogam je D.r Bajamonti. On se žali što mu je četica stjerana na četiri pet drugovâ, od kojih jedan opet klima, po onom što se čulo o Podiću. A tko ih je do te nevolje stjerao? Naraviti razvitak narodne sviesti; utjerao ih na jednu šestoricu, sagnao u sam grad Zadar. Da je izborne pravice, nebi ni toliko ih bilo, možda ni D.ra Bajamontia nevidili u Saboru. (*Oho! s lieve*). Jest, da oni umjetni Šmerlingov izborni red nebude stvorio za Dalmaciju nekakve veleporeznike, bezposjednike, nebi oni stvarali četvrtinu Sabora; da Šmerling nebude dozvolio priveligiranog zastupnika desetorici trgovčića i obrtnikâ, nebi danas slušali govorancije Bajamontove (*Tako je! — s desne*). — Bajamonti tuži hrvatske zastupnike, što siju neslogu u zemlji i u narodu! Čim siju neslogu? Zar tim što brane narodna prava? Što triebe od tudjinske utruhe zemlju i narod? Što iz učione i ureda gone starog usilnika i nametnika, a hoće da tu zasjedne zakoniti gospodar, narodni jezik? Ako je to grieh hrvatskih zastupnika, o felix culpa! blaženi ti zastupnici! Ali neblaženi oni koji se opiru tim pravednim težnjam naroda, koji bi htili da narod traje pod robstvom tudjeg

jezika, koji hoće da sviest narodnu truju, na odmetničtvo narodno odgajaju, da narodnoj prosvjeti smetaju talijanskimi školami (*Dobro!*) D.r Bajamonti kaže hrvatskim zastupnikom, neka zahvale odgoju talijanskomu, ako se odgojiše sposobni da sjede danas u Saboru. Nikakva mu za to hvala. Da se ti zastupnici budu odgojili u mladosti svojim jezikom, odgoj bi njim bio prirodniji, svojim jezikom bili bi razvili lašnje i podpunije svoja prirodna svojstva, danas bi sposobniji sjedili u Saboru. — Nek se dakle Bajamonti onim nehvali, nego nek žali i nek se kaje što on nije učio našeg jezika; da ga bude učio, bio bi bolje zaslužio da sjedi u Saboru, bolje bi u Saboru zastupao svoje hrvatske birače, bolje bi vršio svoju zastupničku dužnost. (*Tako je!*) Nu nijeli on htio da nauči jezik ove zemlje i ovog naroda, nek barem nesmeta danas drugom da ga uči. Nazad 28 godina Bajamonti sa družinicom svojom odvraćao je narodnim zastupnikom, kad su u Saboru branili prava narodnoga jezika: Nas starce pustite u miru, mi nismo više kadri učiti jezika; eto vam mladog naraštaja, pa ga odgajajte na svoju! — A danas što radi? Hoće djecu da otimlje iz naručaja hrvatskim majkam, hoće da ih hita u tudje naručaje, da ih svomu narodu otudji, da ih iznenarodi. Ako njegovi drugovi nisu bili u Trogiru, pa neznadu kakav je to gradić Trogir, ta on ga je često pohodio, svojim očima vidio, svojim ušima slušao — vidio i čuo kakav je onaj narod. Ja neću uvoditi Bajamonta a crkve, da tu razgleda sjajne spomenike hrvatske; nek nesudi po samim spomenicim, jer bi inače po spomenicim Bajamonti rekao da je današnji Split rimski grad. Neka sudi po živom narodu, pa ću ga uvesti ravno u tobožnju talijansku školu Trogirsku, u taj stvor Kopp-Gaustscha. Lani sam mu ja pripovjedio kako talijančići trogirski mole otčenaš, a ove bi mu godine mogao pokazati kako mole: „Dio ti same Marija, piena di grazio, Sinori teco“ (*Veselost*). — Nu čemu to? I Gautsch i Bajamonti imadu oči a nevide, imadu uši a nečuju. — Žali se napokon Bajamonti, što hrvatski zastupnici mrze i progone talijanski jezik. Nije to istina. Nemrze oni talijanski jezik, nego mrze gospodarstvo talijanskoga jezika u hrvatskoj zemlji; neprogone oni iz zemlje talijanski jezik, nego ga gone iz onog mjesta gdi mu nepristoji sjediti, jer je to mjesto prigrabljeno, jer je to mjesto, po Bogu i po ljudskoj pravici, hrvatskoga jezika. (*Dobro!*) Ako je u ovoj borbi pretrpio i talijanski jezik, tko je tomu kriv? Bajamonti i družina. Nek se kane oni nepravednog namećanja, nek narodu dadu što je narodno, pa će viditi kako će Hrvati ljubiti i talijanski jezik, ljubiti kao starog gosta i najbližeg susjeda, ljubiti kao pripomagača izobrazbe (*Tako je!*) Nego Bajamonti neće da čuje razloga, on se još uzda u silu; on, stari liberalac, podvikuje Saboru; Nećete da plaćate talijansku školu u Trogiru? Platit ćete na silu; Gautsch će vam izbiti pare ovrham, rubaćinom! Na to ću mu ja dvie same narodne: Sila Boga ne moli! Svaka sila za vremena! (*Odobravanje*).

Predsjednik. Rieč imade gosp. zast. Vidović.

Vidović. Nel rispondere, o signori, all'ultima parte del discorso dei due avversari deputati che mi precedettero, io vi mostrerò d'essere figlio di quella civiltà italiana che non mi permette di rispondere con offese alle offese. Io mi son prefisso di rispettare quest'aula sacra, però dirò soltanto all'onorevole Borčić che a nome del mio partito respingo col più profondo disprezzo le parole offensive dirette all'intero mio partito ed al rappresentante, il D.r Bajamonti. Il D.r Bajamonti è tale personalità che non aspetta ch'io aggiunga qualche cosa per far rilevare i suoi meriti, che sono notori. Nel conflitto sorto fra la Dieta ed il Governo io non entrerò se non per dire, che il Governo ha per sè non soltanto la forza ma anche il diritto e la legge, che è superiore all'uno e all'altro dei contendenti. La legge deve essere rispettata in ogni paese che voglia chiamarsi civile. Io certo non spero che le mie parole possano in-

durre la maggioranza a votare l'ammissione della posta relativa all'ingrandimento della scuola di Traù, giacchè vedo l'accredire che ci si mette nel sostenerne la cancellazione.

Piuttosto mi occuperò della prima parte del discorso dei due onorevoli, e proclamerò il programma del partito a cui mi pregio di appartenere senza reticenze. Il nostro programma è chiaro, o signori; non ci sono nè sottintesi nè cose che fossero meno che legali, e queste due ultime cose le dico specialmente a norma dell'Eccelso Governo. Il nostro partito riposa sopra principi legali, ed entrando nella nostra vita provinciale, dirò che il nostro programma è chiaro: noi siamo contrari all'annessione colla Croazia e desideriamo l'equiparazione delle due lingne italiana e slava. In quanto alla prima di queste tendenze noi abbiamo fatto un grande progresso, perchè sono certo che il popolo non volle mai saperne di annessione. Con noi si unì pure il partito serbo, il quale non voleva mai parimenti, mai saperne di annessione. A noi consta che lo stesso partito croato si è frazionato; ci sono fra esso di quelli che vogliono ed altri che non vogliono l'annessione.

Buzolić. Biele vrane.

Predsjednik. Molim, neutjecite se u rieč.

Vidović. Sia pure una diceria; dunque non consta, perchè non ne abbiamo avuta una manifestazione in questa Dieta.

Quanto all'equiparazione delle due lingue io riconosco, come ognuno deve riconoscere, che gli Slavi sono in grandissima maggioranza nella nostra provincia: riconosco che questa lingua è parlata nella maggior parte della Dalmazia, e chiunque non volesse riconoscere, sarebbe cieco e sordo. Ma egualmente cieco e sordo è colui che non riconosce l'esistenza della lingua italiana, che udiamo parlare dall'infimo stato sociale fino al più alto. Essa non è una lingua importata ma indigena, che ha tutti i diritti come la lingua slava.

Voi dite che il nostro partito sia in decadenza, perchè ci vedete in soli sei: mettetevi una mano sulla coscienza, o signori, e se la metta pure il Governo, e ne saprete subito la causa. Non vi parlerò di fatti concreti perchè mi sono proposto di non portar irritazione!

Il nostro partito è vivo, vitale, e credo sussisterà sempre finchè amor di patria non sarà una vana parola. Voi aveste una prova della sua forza e della sua vitalità nelle ultime elezioni, in cui qualcuno di voi a grande stento riuscì eletto (*S desnice: Ma eletto*). Io mi permetterò di richiamare tutta la vostra attenzione ad un pensiero, ad un'idea di giustizia che si va svolgendo. Voi capite, e taluno di voi credo lo saprà meglio di me. che i più grandi, i più famosi e i più patriottici pubblicisti cercarono di mettere in opera un meccanismo elettorale che possa dare alla minoranza una rappresentanza proporzionata, giacchè qualunque coscienza onesta si ribella al pensiero che la minoranza, la quale si sappia di poco inferiore alla maggioranza, debba essere completamente eliminata.

Io non voglio citarvi fatti; mi son proposto di non eccitare la suscettibilità di nessuno e perciò vi addurò il seguente esempio. Ammettiamo che in un collegio vi sieno cento elettori divisi in due partiti, bianco e nero. Per caso cinquanta sono disposti a votare pel candidato bianco e cinquanta pel nero. Per un accidente qualunque un bianco manca alla votazione, per cui succede che il candidato nero viene eletto; oppure succede che votano tutti e che la sorte favorisca il nero.

Ditemi in coscienza vostra, o signori, questo deputato così eletto, potrà egli votare senza aver alcun riguardo a quella minoranza che egli sa essere uguale, o quasi uguale all'accidentale maggioranza che lo portò al seggio? Io non lo credo,

e ritengo che nessuno, il quale alberghi nel suo cuore un sentimento di onestà mi risponderà diversamente. Ma io voglio ammettere che in un collegio ci sieno soltanto 25 voti a disposizione di un partito; ebbene anche questi 25 non sono una quantità incalcolabile. La differenza del numero non conta quanto è valutabile, ma il principio di giustizia resta. Io credo che voi, se ho avuto la fortuna di esprimermi bene, dopo queste mie parole rifletterete a questo principio di giustizia e avrete più tranquilla la coscienza votando e agendo in modo non contrario a quella minoranza che fu di ostacolo alla vostra elezione. Non volete per ciò? Ebbene, allora voi dovete vedere in noi i rappresentanti dell'intero partito autonomo in Dalmazia, di quel partito che è sparso da Arbe fino a Budua (*S desne: Fino a Spizza*); sia pure fino a Spizza, dico in noi cinque o sei che siamo stati eletti, senza parlare di quello che per diritto siede in questa Camera.

Il nostro partito merita da voi non solo rispetto, ma anche riguardo, o signori; ma voi invece avete decretato l'ostracismo alla lingua italiana, voi l'avete espulsa dalle scuole, dai cômuni, dalla Giunta, dalla Dieta e che so io. Credetemi, o signori, che con ciò, malgrado le espressioni tenere ed affettuose dell'onorevole Ljubić, voi avete dato prova di odio inestinguibile, di somma ingiustizia non solo, ma senza dubbio anche di grande impotenza. Eppure in oggi malgrado i vostri decreti, i vostri conchiusi, le vostre deliberazioni che avete emesso o fatto emettere, malgrado le leggi, le ordinanze ecc. la lingua italiana si parla e si scrive in Dalmazia, come si parlava e si scriveva 30 anni fà (*S desnice: Štogod manje*). Voi avete dato artificialmente apparenza slava.... (*S desnice prigovori*). Ma che cosa è questo che ad ogni istante si debba venir interrotti? Io credo che i signori dovrebbero avere del riguardo, perchè è la prima volta che parlo, e mostrarmi quel compatimento che noi abbiamo mostrato verso uno di voi il quale parlava per la prima volta.

Si, artificialmente voi avete dato apparenza prettamente slava alle nostre scuole, alla Dieta, ai consigli comunali, ma non avete potuto impedire che questa lingua si parli, e si parli persino nelle vostre famiglie, dal vostro servidorame. Provatevi di proibire ai vostri figli di parlarla, ed essi vi disubbidiranno: provatevi d'impedire ai vostri servi d'apprenderla, ed essi vi risponderanno che a questi patti non servono; provate di cacciarla dalla vostra bocca, ed essa vi ritornerà spontanea: quando varcate le soglie di quest'aula essa sgorga spontanea dalla vostra bocca. Assicuratevi, o signori, la lingua e la coltura italiana sono faro che non si spegne, torre che non crolla. Per quanti sforzi voi farete, per quanti conchiusi voi prenderete, la torre resterà ed il faro non si spegnerà. Con noi sta schierata la balda gioventù studiosa, che freme al vedere le vostre ingiustizie, quella gioventù che anela al momento di strappare dalle vostre mani la santa bandiera di Dalmazia, non già per gettarla nel fango, come vorreste voi, ma per portarla più in alto.

Predsjednik. Ima rieč vladin izvestitelj vitez Peričić.

Vladin izviestitelj Peričić. Častni zastupnik Borčić, da opravda postupak Sabora glede proračuna za pučku možku školu u Trogiru, upotrebio je onu latinsku „Vis vi repellitur", što naški glasi, „sila se silom odbija." U koliko je častni predgovornik htio prišiti da Vladinu silu valja silom odbiti, ja prosvjedujem odlučno proti tom izrazu kao neopravdanom. Vladina sila osniva se jedino na zakonu i na izvršivanju istoga.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Žmirić imade rieč.

D.r Žmirić. Eccelsa Dieta! Gli oratori che mi precedettero trassero i loro argomenti

più dal cuore e dalle rispettive tendenze che non sia stato dalla nostra legislazione in proposito dei due idiomi usati in paese e delle due civiltà. Anch'io apprezzo molto gli argomenti che vengono dal cuore, ma al di sopra del cuore sta il potere supremo, sta la volontà del Sovrano, stanno le leggi. Io, abituato tutta la mia vita a studiare le leggi, mi son fatto un dovere anche in questa circostanza e riguardo questa nostra fatale questione della divisione che esiste fra noi, ho voluto vedere come stiamo di leggi in proposito di questo argomento, perchè ho osservato che esso viene trattato semplicemente da un lato. C'è chi paragona una questione, una discussione di qualsiasi genere, ad un vortice. Noi vediamo nel vortice cerchi massimi, minori, minimi e finalmente il centro: permettete che vi dica che voi, e forse anche quelli del mio partito, vi siete attenuti ai cerchi massimi, e raramente si è visto uno dirigersi verso il centro. Questo centro non deve essere per noi assolutamente che la legge. Nei miei studi coscienziosi, accurati ed imparziali ho dovuto poggiare la mia attenzione sul Sovrano Diploma del 20 ottobre 1860.

Io comincierò dunque da questo, poi verrò toccando brevemente altri diplomi e patenti imperiali che gli succedettero.

Signori! inchinatevi anticipatamente, non a me, ma alla volontà Sovrana, espressa in questo diploma e in questa patente. Nel diploma del 20 ottobre 1860, che sarebbe la prima legge che offre la base alla nostra vita politica e parlamentare (io lo tengo quì, e se qualcuno mettesse in dubbio le mie parole io voglio leggerglielo, ma temerei con ciò di attediarvi) .... dunque la prima parola che incontriamo sarebbe questa: (*čita*).

Naturalmente Sua Maestà il nostro venerato Monarca ha cominciato dal proclamare l'integrità dell'impero e aggiunge ch'egli vuole l'ingrandimento e la prosperità del medesimo. Ma ci mette subito in seguito le seguenti parole: (*čita*). Egli dice integrità, ma con riguardo ai diritti e ai privilegi dei regni e paesi. Notate, o signori, queste due parole. Egli parla non solo dei regni, ma anche dei paesi, vale a dire di una frazione speciale di essi.

Un momento dopo dice che vuole la concordia e l'unità. Ma non contento di ciò egli sancisce il diritto storico di questi regni e paesi e si occupa pure della loro indole.

Voi tutti sapete, o signori, quanto speciale sia questa parola indole (in tedesco Eigenschaft): essa significa spirito, tradizioni, civiltà, letteratura, insomma tutto quello per cui noi esistiamo nello Stato.

Ritorno alla parte virtuale del nostro codice politico (dico nostro, ma è di tutto l'impero). Comincia a imporsi la volontà del Sovrano. Egli dice: Tutti i miei successori nel salire al trono pubblicheranno questo mio diploma del 1860; esso verrà inserito non solo fra le mie leggi di Casa, di Corte e di Stato, ma anche nelle mie leggi provinciali. L'Eccelsa Dieta ha questo diploma?

Non occorre che le chieda ciò, perchè esso fu stampato nell'anno 1860. Alla fine di questo diploma dice: In fede di che (è il Sovrano che impegna la propria fede di cavaliere per l'adempimento della propria volontà) questo diploma (sono parole testuali dell'imperatore) vogliamo noi stessi seguire e mantenere, e coll'aiuto dell'Onnipotente lo seguiremo e lo manteremo, ma obblighiamo eziandio i nostri successori a seguirlo e a mantenerlo inviolabilmente nel salire al trono, e le difenderemo con tutto il nostro potere sovrano contro ogni attacco.

Sopravvenne il nostro statuto provinciale; non parlerò degli altri perchè a noi importa più di tutto il nostro.

Nel nostro statuto al § 16, là dove si

parla del diritto più essenziale che possiede la Dieta, è detto: voi eserciterete il potere legislatorio a senso del diploma del 20 ottobre 1860. E la legge fondamentale del 21 decembre 1867.... Ora comincio a ricordarmi di più, perchè il diploma è un momento anteriore. Nel diploma del 1860 il Sovrano parla del giuramento dinnanzi alle *mie Camere* di osservare le leggi fondamentali e *del giuramento* di governare secondo le leggi. Da questa base fondamentale siamo passati ad altra base fondamentale ma più specializzata.

Voi tutti conoscete il § 19 della legge 21 decembre 1867, perchè oratori e giornalisti non fanno che citarlo e ripeterlo; nondimeno permettetemi che vi dica brevemente qualche cosa.

Il § 19 di questa legge parla dei diritti generali dei cittadini e stabilisce che tutte le nazioni dello Stato hanno eguali diritti: credo che vi converrete anche voi: (*čita*); dimodochè questa legge del 1867 contempla il cittadino in tre posizioni principali: nella vita pubblica, ossia sociale; nella scuola, ossia nell'istruzione e nelle sue relazioni coi dicasteri imperiali regi e di altro genere e cattegoria.

Se permettete io aggiungerò una quarta posizione, quella cioè del cittadino nella Dieta Provinciale e dinnanzi alla Giunta, per cui avremo una quadruplice posizione del cittadino.

Cominciando dalla vita pubblica devo confessare che la nostra società è rimasta ancora vergine rimpetto a queste diverse influenze contrarie in proposito di lingua e di civiltà. Ma bisogna pure che conveniate meco che i frontali delle botteghe e degli opifici, che gli affissi di qualunque genere sono scritti in italiano; che il linguaggio del commercio, della navigazione, delle sale di conversazione, dei ridotti, dei teatri è l'italiano; che la parola di Dio che viene proferita dal pergamo (*S desnice: u Zadru*) e quella di valenti nostri scrittori è italiana. Non nego che ci sieno dei valenti scrittori slavi: ce ne furono e ce ne sono. Non si attendano da me nè esagerazioni nè ostilità; dunque secondo me tutto ciò che passa sotto il nome di società parla e pensa italianamente. Ma voi, o signori, come osservò l'onorevole Vidović, voi stessi avete bisogno dell'italiano tutto il giorno e nelle stesse arringhe tenute in questo sacro recinto.

Io mi sono preso la cura in una delle passate sedute di registrare tutti gl'italianismi che uscirono dalla vostra bocca e ve li potrei leggere, ma non lo faccio. Ciò non toglie però che io li continui ad annotare.

Quello che finalmente succede tra voi nei vostri comitati, nelle riunioni sociali e pubbliche, ve lo ha detto l'onorevole Vidović, per cui credo, e non vi offendiate minimamente, che spesse volte direte fra voi: *„ad quid perditio haec?“*

Signori, vi dirò pochissime parole della scuola, che sarebbe la prima posizione del cittadino, dopo aver parlato della vita pubblica e sociale.

Qui pure permettetemi che vi ricordi, che nel vasto Impero Austriaco abbiamo università tedesche, slave e abbiamo una meschina facoltà legale paralella italiana ad Innsbruck. Nell'anno 1848, in quell'entusiasmo e amore per la libertà ed eguaglianza di tutti i cittadini dello Stato, che ci veniva anche spontaneamente dall'alto, un bel giorno il Ministero di Vienna offre di concedere a Zara una facoltà legale italiana, purchè la città pensasse di mantenerla con propri fondi. In questo modo in tre anni si sarebbero potuti compiere gli studi giuridici, pei quali all'Università occorrono quattro anni. Zara rispose subito di gran cuore, offrendo a tale scopo gl'ingenti capitali derivanti dalla fondazione di S. Demetrio.

Si è fatto un lungo rapporto; il Governo

ha approvato di gran cuore questa proposta, ma ci ha messo un ostacolo, perchè la lingua d'istruzione avrebbe dovuto essere l'italiana. Non se ne parlò più, perchè alla nostra proposta successe sepolcrale silenzio, ed anzi si può dire che il Governo cerchi di destinare quei fondi ad altri scopi.

Anche Trieste domandò l'istituzione, se non di un'università completa, almeno di una facoltà legale in lingua italiana; però non ottenne mai nulla. Passando ora dagl'istituti alle scuole medie e popolari, domando io come stiamo sotto questo aspetto? Ricorderò, o signori, che ci sono stati negati 10.000 fiorini che vi abbiamo chiesto per fondare una scuola media, un ginnasio od una scuola di commercio. Le scuole medie e popolari sono quasi tutte slave. Abbiamo due scuole nautiche in italiano; ma anche quì c'è una flagrante contraddizione, perchè la scuola nautica, che è figlia della scuola reale, ha una lingua differente dalla madre. Eppure è così! La scuola reale superiore di Spalato è slava.

Se volessi continuare potrei aggiungere che sopra 500.000 abitanti soli 51,000 sanno scrivere e leggere o leggere soltanto; dunque approssimativamente la nona parte dell'intera popolazione.

Veniamo ai pubblici uffici. Io credo che se aveste studiato le norme risguardanti i pubblici uffici, vi sareste convinti che non vi possa essere un caos maggiore in proposito. L'ordinanza del 1869 non parla nulla sulla questione della lingua; l'ordinanza del 1872, dettata cumulativamente dal Ministero della giustizia e dell'interno è la sola legge che abbiamo. Questa ordinanza presenta certe massime importanti, ma essa non contempla che i contatti coi tribunali e coi dicasteri politici: dei contatti col ministero della guerra, del commercio, dell'agricoltura, della difesa del paese, delle finanze — *nec verbum* — e voi sapete che le Autorità di Finanza ogni giorno, ogni ora vengono in contatto col popolo. Non occorre che aggiunga che della Dieta e della Giunta non si parla neppure.

Oltre a ciò in questa ordinanza del 1872 vi sono vari falsi punti di partenza, in cui spero converrete anche voi.

Intanto in Dalmazia noi sentiamo parlare l'italiano e lo slavo; credo che converrete che tutti in Dalmazia parlano entrambi le lingue o meglio o peggio (*S desnice: Nije istina; ni 5 %*). Mi permetto di dire: tutti in generale; io p. es. parlo l'italiano ma sono costretto a parlar lo slavo coi miei lavoranti, coi coloni e colla servitù, e deploro vivamente di non saperlo parlare come io vorrei, perchè io non ho pregiudizi ma rispetto tutti i diritti. Ai miei tempi purtroppo non veniva studiato, nemmeno mai me l'hanno insegnato. Finiti i miei studi a Padova, venni a Zara, dove si scriveva e si parlava solo in italiano, e se ho appreso qualcosa è stato per mia speciale diligenza.

Dunque converrete meco che non è vera questa ripartizione di parlar l'italiano e parlar slavo.

La legge, dove tratta della partita giudiziaria, dice che il giudice risponderà nella lingua in cui è concepito l'esibito, e poi soggiunge: ignorando la lingua del medesimo si usa la lingua ufficiale, che è l'italiana; la slava o la tedesca .....

Predsjednik. Molim gosp. D.ra Žmirića, da se mnogo neodalečuje od predmeta; neka ostane na stvari.

D.r Žmirić. Parlo della questione della legislazione .... scusi .... si è parlato tanto in questo argomento .... io ho detto che toccherò lo stato della legislazione; io sono sempre nel mio programma e mi stupisco che mi s'interrompa ....

Predsjednik. Sada je na dnevnom redu obća razprava o proračunu učionskom za god. 1890, i toga se držite.

D.r Žmirić. Mi pare di non aver annoiato; ho detto che parlerò della legislazione e della lingua....

Gli altri hanno parlato anche generalmente.

Predsjednik. I gosp. Vidović odalečio se je od predmeta; ali sam ja imao obzira zato, što je danas prvi put govorio.

D.r Žmirić. Jeri anche mi ha preso la parola; non posso convenire d'essermi dilungato, sì d'esser sortito dall'argomento. Dunque mi permette di continuare?

Predsjednik. Ja vas molim, gospodine, da se držite predmeta. — O tom govorite slobodno.

D.r Žmirić. Veniamo alle assunzioni verbali. Voi sapete in che cosa consistano. La legge dice che il giudice assumerà il protocollo nella lingua in cui parla la persona assunta. Dunque p. es. uno di voi, o signori, che abbia affezione alla lingaa slava, entra e dice: Buon giorno; basta, egli sarà assunto in italiano. Se dice: *Dobra večer*, sarà assunto in slavo.

Nel processo penale poi se gli accusati sono più di uno e parlano differenti lingue, ognuno sarà assunto in quella che si parla, ma giustizia vuole ch'egli conosca anche quello che dissero gli altri di cui non comprende il linguaggio.

Nella procedura contenziosa il Beniamino era sempre l'impetito: egli non aveva bisogno d'intendere nulla e quindi nemmeno di provare nulla. Adesso invece il Beniamino è l'attore. Quanlunque atto, qualunque decreto, la sentenza stessa viene emanata nella lingua da lui adoperata.

Predsjednik. (*Zvoni*). O školama je danas govor, nije o zakonarstvu.

D.r Žmirić. Capisco che Ella desidera ch'io termini. Se mi è lecito io mi appello all'Eccelsa Dieta, perch'essa decida se devo continuare o terminare.

Ho diritto d'appellarmi all'Eccelsa Dieta.

Predsjednik. Molim vas, gospodine, ja sam dužan da vršim dužnost kao predsjednik.

D.r Žmirić. Dunque troncherò, giacchè il signor Presidente lo vuole, questa partita dello stato della legislazione attuale e mi limiterò a dire che fra queste circostanze, parte delle quali ho già accennato e parte mi restava ad accennare, noi siamo ridotti al punto che in mancanza di una legge esplicita tutti sono divenuti legislatori in materia di lingua: ministri, luogotenenti, giunta, tribunale d'appello, ordinariati, capitanati distrettuali, uffici postali e telegrafici, amministrazioni comunali, gendarmi, capivilla, parrochi e persino i *čauš*. Così viene trattata questa povera lingua, o signori, nella patria dei Dominis, dei Zamagna, dei Gondola, dei Tommaseo, dei Seismit-Doda, di . . . . e di tanti altri che sono delle vere illustrazioni sul terreno di questa povera lingua; essa deve fare la parte di abbietta e cenciosa Cenerentola.

Si ammirano i monumenti, si contemplano i tempî, gli acquedotti, i sepolcri lasciati da Roma e da Venezia, che sono vestigia preziose, ma peraltro muti e freddi ricordi, povere pietre della nostra civiltà; e d'altra parte permettete che vi dica, voi non tendete ad altro che a strapparci il sacro deposito intelettuale e morale della lingua e del progresso civile.

Eppure ed il Monarca, e i Ministri, e noi stessi giuriamo di osservare, di rispettare, di ubbidire alle leggi del paese, e specialmente alle leggi fondamentali, di cu v'ho parlato in principio.

Voi avete veduto ciò che si è fatto per germanizzare Trieste, l'Istria, il Tirolo italiano, e Gorizia: ma con tutti gli sforzi

fatti per riescire nell' intento queste provincie si affermarono sempre più italiane.

Stendiamoci una volta fraternamente la mano, ed uniamoci tutti in questa santa ed incruenta crociata della civiltà e del progresso. Che giova la vostra opposizione, se il diritto storico della Dalmazia parla così chiaro? Prendete in mano i 24 statuti comunali, compresi quelli di Ragusa, e vi trovate — all' infuori forse di uno solo, delle Bocche di Cattaro, — nell' epoche più remote il latino, poscia un cattivo italiano, e finalmente un italiano corretto.

Come si fa dunque a cancellare una civiltà che dura da secoli e secoli?

Cessiamo una volta dall' odio e dalle contumelie reciproche; non permettiamo che altri approfitti delle nostre discordie e pensiamo che più o meno i padroni siamo noi.

Uniamoci dunque una volta in questa desiderata opera di conciliazione e di pace e poniamo tutti i nostri sforzi sotto l' egida sovrana, che ha per motto „*Viribus unitis.*“

Buzolić. Pitam rieč.

Predsjednik. Moram primjetiti, da ste vi o predmetu dva puta govorili, i nesmijem Vam dati rieč po treći put.

Buzolić. U ime talijanskih stvari nisam govorio.

Predsjednik. Molim, u obćoj razpravi govorili ste već dva puta.

Buzolić. Pridržajem se rieč, kada bude o tome govor.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi? — Nitko. — Gosp. zast. Bielanović javio se je za rieč. On je govorio jednom.

Bielanović. Gospodo zastupnici! Ja sam mislio, da ću vrlo kratko govoriti o predmetu koji nas od nekoji dan zabavlja. Ja sam mislio, da su predlozi moji vrlo jasni; jer sam za nje neoborive i najstavnije podatke prinio. Ja sam mislio da ću vas bar s razlozima, ako ne uvjeriti, bar toliko umiriti, da ćete vi jednom na desnici popustiti zahtijevom, koji se uzalud sa ove naše strane podižu; ali po odgovorim, koji su meni namienjeni bili, vidim gospodo moja, da se nalazim u položaju poštovanoga gospodina popa Ljubića, ili da vam još bolje kažem, da se mi obadva nalazimo u položaju popa bosanskoga u priči, koju ću vam sada kazati. Popovi bosanski, gospodo moja, koji su imali škola toliko koliko i mi u gornjim krajevim, nisu mogli biti mnogo izučeni. Takav jedan sveštenik na Božić, kada se u pravoslavnoj crkvi u jutro služba čini, došao je u crkvu i stavio jednu bilježku u evangjelje, računajuć u svojoj glavi, da će svršiti kada dodje do ove bilježke. Slučajno mu bilježka propala, a moj pop čitaj pa čitaj, neima bilježke, neima kraja, i kada je već dodijalo slušateljima, reče pop: Draga moja braćo, hodite vi ručati, od mene Bog zna što će biti. — Ja sam prinužden danas kazati, da se moram češće na moje bilježke obazirati; i ako umorim gospodu, ja ću govoriti, jer mislim, da sam dužan govoriti, pošto sam donio predloge. Nije ni to lako, jer mi se čini, da mi većina riečima daje pravo, a da će mi na glasovanju dati krivo. Priznaje mi se, da sam na pravom putu, ali će mi se suditi, kao da sam na krivome.

Poštovani zast. Buzolić primjetio mi je, još od neki dan, da nisam izvadio nikakav zaključak o napredku, o uspijehu našijeh školâ. To ja podpuno odobravam našem poštovanom zastupniku Buzoliću. Nisam imao vremena, da sve podatke sakupim, i da o tome govorim. Svakako bi bilo to od velike koristi i trebalo bi, da mi jednom iznesemo pravu i čistu sliku našeg školskog stanja, i time bi može biti lakše uvidjeli, koliko imade pogriješaka u našoj školskoj osnovi. Držim ipak da uspjeh nije prema

trošku, a u ostalom svakako pristajem na Ljubićevu opazku o osnovi školskoj i o potrebi praktičnijeh škola.

Što se tiče moje prve tužbe, mislim, da ona nije bila pobijena. Nije bila pobijena u nekidašnjoj sjednic, a nije bila pobijena ni dan danas. Poštovani predgovornik, koji je danas najprvi ustao u pitanju školskog proračuna, rekao je, da sam ja iznio jedan fakat istinit; ali da prigovor nije temeljit. Ja mislim, kada se iznosi fakat istinit, i kada se na istinitom faktu jedan zaključak izvodi, da je taj zaključak temeljit. Taj zaključak drugo nije bio ništa, nego prigovor svoj našoj upravi školskoj. Poštovani predgovornik g. Borčić nije dakle dosljedan, jer priznaje fakt, koji sam iztakao, a nepriznaje temeljitost tužbe. Brojevima sam dokazao, kako su škole nepravo podieljene, Ja vam neću ponavljati brojeve nekidašnje, iz kojih ste mogli uvidjeti, da imade u nekim krajevima školâ kako zakon propisuje, dočim u drugim krajevima neima niti cigle škole; kao što je to u občini Skradinskoj samo jedna škola, dočim u Tiešanskoj imade šest škola. To su fakta nepobitna. Ako i je g. Borčić naveo da imade u nekim krajevima Primorja mjesta, koja neimadu škole, nemože to protegnuti na cielo Primorje, koje je školami obdareno, i nedokazuje time, da nisam imao pravo u svemu što sam neki dan govorio.

Poštovani Vladin predstojnik Peričić stao je ovdje iznositi neke razloge, s kojih neima školâ u gornjim krajevima, i htio je ovdje razjasniti, zašto se nemogu tamo osnovati škole. Od tih razloga bio bi jedan u tome, što u gornjim krajevima neima školskih sgrada. Ja sam prije toga odgovora izn'o neki dan podatke, koji su mogli vas uvjeriti, da ova obrana nije osnovana. Ja mislim, da jasnijeg dokaza nemože biti od onog, kojeg sam neki dan naveo. Kazao sam naime, da je u selu Plavnu pogodjena bila kuća za školu, i poslali su već učitelja tamo; kada na jednom poslaše učitelja opet na drugo mjesto, da dotična kuća ne valja za školu. Tu vlada prima školu, a poslje joj opet zamjera i iznosi nove prigovore. Sada ja nekažem da nebi trebalo proširiti školu, i potrošiti mnogo dok bude odgovarala svim zahtjevom; ali ako to bude, onda nećemo nikada imati škola. Jer kada bi mi zahtjevali, da škole budu uredjene po svim propisim, obzirom na prostranost, svietlost i ostalo, onda bi se imale mnoge škole zatvoriti, koje danas postoje. U tom pogledu dozvolite gospodo, da vam kažem jedan primjer. Ja sam na Bečkom sveučilištu pohadjao kao djak jednu sobu, koja više naliči jednoj konobi nego sali. U toj sobi trebalo je od jeseni do proljeća paliti svieće, u toj sobi sa tri prozora; u toj sobi mogla je jedva polovica upisanijeh djaka stati, ipak nije palo nikome na um da zatvori Bečko sveučilište. Ako je tako moglo biti na onom svjetskom universitetu, u Beču, sa milionom stanovnika, koji siplje milione u državnu kasu, možemo i mi biti skromniji i zadovoljavati se sa onijem što imamo. Oni su se držali poslovice narodne, da je bobova slama vrlo hrdjava, ali da su još gora prazna jasla. — Mogao bi vam najljepši primjer iznieti, kada bi vas sjetio na ovaj prostor gdje sada sjedite. Vi vidite da ova sabornica neodgovara niti zdravlju, niti ugledu našem i naše zemlje, i da bi ljepše bilo proći kamo u hlad i razgovarati se, nego li se peći u ovoj sali; ali što ćemo, kada je naš fond zemaljski takav, da nemožemo zahtievati drugačije, i nitko nema srdca da predloži, da se sazidje nova sgrada za našu sabornicu. — Gospodo! Ja mislim da sam pobio sve one prigovore, koji su se na tužbu moju podigli. Ja mislim, da sam vam dokazao, da se te škole mogu providiti. Mislim, da naša mjesta ako su i razstrkana, ipak su glavnije kuće tako blizu, da se može naći dovoljan broj učenika za te škole. Mislim dakle, da odgovori nisu ni najmanje osnovani, koji su se s desne strane protivni podigli. S toga držim da ćete vi uslišati i poduprieti moj predlog što se tiče školâ. Vi ste čuli, da je gosp. zast. Perić rekao, da sam ja, što se tiče toga pitanja, progovorio iz njegove duše.

Mi kao narodni dalmatinski zastupnici, ne zastupnici pojedinih mjesta, pozvani smo da pravicu dielimo i da u obzir uzmemo potrebe svega našega naroda ukupno, ne samo naših mjesta, koja su nas ovamo u Sabor poslala. Vi ćete time, kada priznate moju pravednu tužbu, učiniti djelo od pravice. U to ime, gospodo moja, ja vam preporučam moj prvi predlog, i nadam se, da ćete ga usvojiti. Mislim najposlije, gospodo moja, da je isti poštovani zast. Perić, koji je ustao moj predlog da pobije, ipak na posliedku priznao nuždu mojega predloga. Gosp. Perić naveo je neke uzroke zbog kojih u gornjim krajevim neima dovoljno školâ. Ja s moje strane neću pobijati njegove razloge, nego mi je kazati, da ću ga drage volje u svako doba, kada iznese svoje razloge u drugoj prilici u smislu svojih opazaka, poduprieti, i složiti moj glas, nebi li se prije izvršila naša zadaća, koja nas evo ovdje najposlije zajedno dovela na jedan isti zaključak. Dakle, gospodo moja, ja mislim, da se mogu nadati na vašu podporu u koliko se tiče prvog mog predloga.

Govoriti mi je još u kratko, pošto sam dužan oboriti i odbiti prigovore na drugi moj predlog. — Gospodo moja! Kazati ću vam, da ovaj moj predlog nije bio pobijan, nego naprotiv, da su se nekako tražili neki dokazi, koji nikako nestoje u savezu sa ovim mojim predlogom. Skočio je protiva meni najprije poštovani zast. Perić. Nije više rekao, da sam iz njegove duše progovorio, nego je poštovani zast. Perić otvorio vas gnjev svoj na mene, kao da sam ja htio koga u Saboru vriedjati. Poštovani zast. Perić rekao je: Ćirilica je naša kao i vaša; zašto ju vi sada prisvajate? — Još je dodao g. zastupnik: Ćirilicu nije izmislio sveti Ćirilo nego sveti Kliment. — Ja nisam rekao da je naša ćirilica niti ju dielim od vas, jer znam da je ćirilica slavenska, dakle i hrvatska; ali mi je samo to konstatirati, da se je uzdržala samo kod Srba, Rusa i Bugara. U ostalom ja nisam svog mnienja izricao, nego samo spomenuo, što kaže „Književna Smotra“, da je latinstvo ćirilicu proćeralo od Hrvata, i preporuča, da se ćirilica opet primi; jer da bi daleko bili u prosvjeti danas Srbi i Hrvati da se je prije 20, 30 godina primila ćirilica. O postanku ćirilice nisam niti progovorio, i to je baš ono što se je meni prigovorilo. Tu je gosp. predgovornik upao u pogriešku, koju je meni htieo prišiti; jer je on htjeo ovaj Sabor pretvoriti u akademiju, ne ja; a zaista bi bio ovaj Sabor pretvoren u akademiju, kada bi htio govoriti o postanku ćirilice. Svaki od nas može kod kuće čitati duge razprave o izumitelju ćirilice, a ako knjige neima neka ju uzajmi. Sva dakle diskusija koja se je vodila o tome, netiče se našega Sabora, van se to tiče, kako se u školama uči ćirilica, i o tomu imam pravo govoriti kao zastupnik. Mi imamo zakon koji nalaže, da se ćirilica mora učiti u školama ili prve ili potonje godine, ili obratno kako u kojoj školi; ali mi je poznato, da se taj zakon podpuno neizvršava. Čuo sam, što je i moj predgovornik čuo, da se na istoj preparandiji ženskoj u Dubrovniku neući ćirilica onako, kaošto bi ju trebalo učiti. Čuo sam da ima učenikâ, koji neznadu čitati ni pisati kako treba ćirilicom. To čujem i dan danas, i podpuno sam uvjeren, da tako biva, i da tako mora biti, jer se u ovoj preparandiji nemože učiti ćirilica. U istom pogledu držati mi se je točno reda, da neizlazim iz predmeta, da negovorim o akademiji, nego da se držim predmeta o kojemu je govor, i iznosim tužbu, koja je sa svime osnovana.

Protiv moga predloga u pogledu ćirilice ustao je poštovani vladin predstavnik, i rekao je, da neki pedagogički obziri nalažu, da se ćirilica neštampa izmješana latinicom u školskijem knjigama. Držim da se u ovom slučaju poštovani vladin predstavnik drži one poslovice, koja kaže: U kakvom si kolu, onako i pjevaj. — Ja držim, da je to kategorički imperativ za gospodu, koja sjede za vladinim stolom. Ja mogu uvažiti položaj poštovanoga predstavnika vlade; ali nemogu nikako zato dopustiti, da su svi razlozi osnovani koji se tiču ćirilice.

Sjećam se kako je jedan zastupnik na carevinskom vieću, D.r Lovre Monti rekao, da u niemačkom riečniku nema rieči razlog, i po tome nisu Niemci pristupačni razlozima. Ja sam se te njegove rieči sjetio, i htio vam kazati, da i vi danas promislite, da li imade zdravoga razuma u onoj odluci visokog ministarstva, koje je odredilo, da se ćirilica s latinicom nemieša u školskim knjigama. Kaže se, da to nemože biti radi pedagogičnih razlogâ. Kakvi su to pedagogički razlozi? Ja nisam učenjak, ali mislim po zdravom razumu, ako je taj pedagogički razlog za knjige, tada bi i za škole morao biti i tada neka se odredi, da se u jednoj istoj školi nemože u isto doba predavati ćirilica i latinica, te bi trebalo podieliti škole na dvie strane, u jednoj da budu oni, koji će čitati i pisati ćirilicom a u drugoj oni, koji će čitati i pisati latinicom. Ako je ćirilica prepona u učenju, trebalo bi je izključiti. To nije, jer je mala razlika u slovima, a jezik je jedan. Pošto ćirilicu treba učiti sa latinicom, to baš radi didaktičnijeh pedagogičnijeh razloga trebalo bi, da se sastavci u čitankama izmiešaju, kako bi se učenici navikli na obadvaja slova, i to bi trebalo dakle učiniti radi samog uspjeha djece.

To vam, gospodo, spominjem na potvrdu prvog diela moga drugoga zaključka, kojeg sam imao slobodu predložiti visokomu Saboru. Ja cu samo odgovoriti nekoliko rieči na drugi dio ovog mog predloga. Neću više niti govoriti, gospodo, niti spominjati ob onom pravopisu kojeg sam htio preporučiti s mojim predlogom, jer sam opazio da bi time mnogo gospode razdražio, kada bi o tome govorio, recimo o mojem bezimenom pravopisu. O tome su govorila jutros dva govornika, i to vrlo malo. Poštovani zast. Borčić pozvao se je na ono, što je kazao poštovani zastupnik Perić, a isto tako učinio je i drugi govornik poštovani pop Ljubić. On je rekao: častni Perić je tolikom vještinom riešio fonetično pitanje, da ja baš o tom nemam što progovoriti. — Kada se dakle gg. predgovornici pozivlju na taj autoritet, i ja ću samo nekoliko rieči o tom progovoriti. Poštovani zast. Perić počeo je odma svoj govor o predmetu, iztičući razliku izmedju pretjerane i umjerene fonetike, i iztičući nam neku definiciju o pitanju fonetičkom i etimoložkom. Ja o tome neću govoriti ni najmanje radi onog prigovora, koji se proti meni neumjestno podiže; jer kada bih stao razglabati o umjerenoj i neumjerenoj fonetici, kada bi stao tražiti definicije, tada bi ovaj Sabor pretvorio u akademiju, što neću, jer ovo nije akademija, kako mi je rekao poštovani zast. Perić. Poštovani zast. Perić a snjime zajedno i poštovani zast. Buzolić spomenuli su mi, kako je pravopis fonetički prije postao medju Hrvatima, i na to ja neodgovaram. Gospodo! I to pripada akademiji, a nepripada ovome Saboru. Ja bi samo toliko mogao spomenuti, da je žalostno, kada se to pitanje poteže medju Hrvatima, dočim je to pitanje riešeno već davna medju Srbima. — Poštovani zast. Perić naveo je neke primjere o prećeranoj fonetici. Spomenuo je, kako se negdje izgovara „ofca“ a piše „ovca“ i t. d. Ja sam se na ove rieči zastavio, kada vidim, da se daje velika važnost tome, i time odvadja naše pitanje s pravoga puta i onamo kamo nebi imalo da ide. Ako ima nekih krajeva, gdje se neizgovara kako treba, i ako ima ljudi, koji neznadu pisati kako treba, to nije još dokaz, da je jedan pravopis nevaljan. Svi nemožemo biti izučeni. Ako svi negovore talijanski čisto i bistro kako treba, i mi naš jezik negovorimo, zato nemožemo reći, da niti naš jezik niti talijanski nevalja, i tudje pogrieške nemogu se upisivati u pravopis. Ovdje najposlije nije govora o pravopisu umjereno fonetičkom ili prećeranom fonetičkom, nego o samom jednom fonetičkom pravopisu, o kojem su svi naši učenjaci srbski i hrvatski pisali. To je pitanje riešila jugoslavenska akademija u Zagrebu, a kada je ta akademija riešila to pitanje onda mislim, da poštovani zastupnik Perić i šnjime zajedno sva ostala gospoda predgovornici nemogu kazati, da to pitanje nije riešeno. To je pitanje već riešeno, i mislim, da poštovani zast. Perić neće očeki-

vali da mu to pitanje rieši talijanska akademija „Accademia della Crusca“. — Gosp. zast. Zore, koji je oborio glavu, kao čovjek umoran, zaista umoren od velikog razpravljanja (*Smijeh*), jer se razpravlja pitanje riešeno, rekao vam je u nekoliko rieči, da su to pitanje riešili Miklošić, Daničič i Jagić, te se mi samo imamo poklanjati, kada ti svi ljudi šute. Nisam došao ovamo lekcije davati zemaljskome Odboru, kao što mi prigovaraju gg. zastupnici Ljubić i Perić, nego sam kao narodni zastupnik došao ovdje, da vam izrečem mnienje stručenjakâ, jer je u tome pitanju to naš vrhovni sud. Kada se zemaljski Odbor protivi tim stručnjarima i njihovom sudu u tom pogledu, to ja imadem pravo i dužnost kao narodni zastupnik kazati zemaljskome Odboru, da se on neupliće u pitanje naučenjakâ; jer zemaljski Odbor nije akademija, niti je pozvan da riešava pitanja naučenjaka. Po spisima svojima koje nam daje zemaljski Odbor, dokazuje nama, da nemože riešiti naučno pitanje, ili jezično, jer se ti spisi protive našem pravom čistom pravopisu. To nekažem u ime moga autoriteta, nego pozivajući se na vašu hrvatsku književnost, pozivajuć se na vaš Zagreb, kojim se toliko ponosite, i pravo imate.

Ja neznam, gospodo, kakav je još razlog iznešen protiv moga predloga. Meni se čini da nije iznešen nikakav razlog i nemože se iznieti protiv jasnih dokaza. Gospodo zastupnici, ako se nevaram, spomenuli su bana Kuhen Hedervarya, i poštovani zast. Perić rekao je, da nemožemo prihvaćati ono što on je odlučo, i što je odlučila zemaljska vlada bosanska, jer da tobože vlada bosanska nastoji da ugodi nekome. Ja mislim, gospodo, da vlada bosanska neide baš za tim da ugadja kome. Ja se siećam da je nekidan jedan vaš hrvatski vladin list, „Narodne novine“, kao dokaz dobre uprave u onim zemljama pisao, kako su upravom nezadovoljni Srbi, Hrvati, Muhamedanci i drugi. Ja mislim, da se bosanska vlada nije povela da kome ugadja, niti banu Kuhen Hedervaryu, nego se je pokorila zahtjevim nauke, koja je izrekla već svoju posebnu rieč, proti kojoj nema više govora. Ja se moram čuditi, kako se s takvimi razlozima brane zastupnici, i kako ti zastupnici bacaju prigovore protiv činovnicima, banovima, namjestnicima i velikim županima, samo onima, koji se nalaze s one druge strane Velebita. Ja mislim, gospodo, da u ovom slučaju mi nemožemo nikako hvaliti ono što su gg. zastupnici proti njima napomenuli; jer mi najposlije moramo biti pravedni. Ako ste, gospodo, kao tobožnji neki razlog naveli proti fonetici, jer ju ban Kuhen Hedervary hoće ili jer šnjome piše „Smotra Dalmatinska“, mi ako smo u najžešćoj opoziciji, ipak nemožemo toliko ciepiedlačiti i do tog zaključka dolaziti. Mi moramo priznati, da koji put vlada i vladini listovi mogu pogoditi pravi put, po poslovici da i sliepa kokoš koji put nadje zrno. Ja dakle nemogu priznati i odobriti ono, što gospoda s desne strane kažu, da bi mi morali biti protiva fonetici zato, što tom fonetikom „Smotra Dalmatinska“ hrdjavo piše. — Ja sam svoje predloge dovoljno obrazložio, te vam ih najtoplije preporučam na vaše uvaženje.

(*Tečajem govora ustupio Predsjednik svoju stolicu Podpredsjedniku*).

Podpredsjednik. Častni zast. D.r Bajamonti javio se je za rieč. — Gosp. zast. D.r Bajamonti imade rieč.

D.r Bajamonti. Sono debitore di alcune risposte agli onorevoli Borčić e Ljubić, e mi sento in dovere di soddisfarle. Io nella discussione, di cui ci occupiamo in questo momento, non intendevo, come dissi ieri, di prendere la parola, perchè, prendendola, avrei dovuto dir molto, e perciò preferii di non dir nulla.

Ma poichè nell' ultimo momento riscontrai un accanimento straordinario nello stanziare il mite importo per la scuola di Traù, non potei più tacere sopra tale fatto, che altamente deploro.

L' on. Borčić osserva che il mio attacco

era vigoroso e violento, e che poi sono disceso quasi a pregare in nome della minoranza. Non negherò; ma se fui vivace nel primo istante, ciò era naturale, perchè doveva dar sfogo al giusto risentimento da cui era compreso; datovi sfogo però venni incontro io pure, come fece l'onorevole D.r Žmirić, con argomenti i più convincenti per mostrarvi la seria volontà della conciliazione, senza la quale non si potranno ottenere soddisfacenti risultati nell'amministrazione della Dalmazia.

L'on. Borčić disse che la maggioranza negò lo stanziamento dell'importo per la scuola italiana di Traù, perchè essa era illegale, e che avendo il Ministero cominciato questa lotta, la Dieta deve sostenerla. Io non mi fermerò a lungo su di questa questione, della quale ebbe a parlare l'anteriore oratore, l'on. Benevenia, ma riassumendola brevemente toglierò alcune frasi contenute nella stessa relazione della Giunta. La questione è così concreta e chiara che non avrebbe bisogno di molte parole. La Dieta crede di poter cancellare questo importo, preventivato pel mantenimento della scuola di Trau. La Giunta con decreto evasivo partecipò tale deliberazione al Consiglio Scolastico Provinciale, e questo lo riferisce al Ministero. Il Ministero si ritiene aggravato da questa reiezione e produce reclamo al Tribunale dell'Impero, che rimette la questione alla Giunta e le chiede le deduzioni.

La Giunta fa le sue deduzioni e credo che il D.r Klaić abbia difesa la questione presso il Tribunale dell'Impero, il quale ad ultima conclusione emette una sentenza favorevole alla disposizione presa dal Ministero. La decisione venne abbassata alla Giunta, ma questa si rifiuta di somministrare la somma pel mantenimento della scuola. La Luogotenenza la rimette all'osservanza del deciso della suprema Autorità amministrativa ed anzi minaccia di adoperare mezzi esecutivi. Il Presidente della Giunta sostiene che (*Ne razumi se*) . . . .

Finalmente la Giunta si rivolge al Ministero e fa un concreto e vigoroso ricorso, e.... quì resta sospesa la questione, perchè a tale ricorso ancora non si ebbe alcuna risposta. Credo tuttavia di non ingannarmi asserendo, — e sarà forse giunta anche a Vostra conoscenza la voce che corre, — che il Ministero abbia ordinato il sequestro delle vostre rendite onde soddisfare il vostro dovere. Con tutto ciò l'on. D.r Ivčević sostiene però che la scuola era illegalmente istituita. Io ho scorso gli atti della Giunta, ma non trovo niente che accenni a questa illegalità.

Mi consta che Traù ha dovuto insistere ed ha ottenuto che sia istituita una scuola paralella italiana, e il Ministero riconosciuti gli estremi voluti dalla legge o l'equità della domanda, l'ha concessa.

Ned è giusto quanto disse l'on. Borčić, che coll'accogliere l'importo che si tratta, si compromette il decoro e l'indipendenza della Dieta e si dà causa vinta al Ministero, il quale vuole violare la legge.

Egli dice che i ragazzi di Traù non vengono istruiti nella lingua del popolo. Su di ciò non faccio alcuna osservazione, riportandomi invece alle parole che già dissi a proposito di questa scuola. Ma seppure non vi fossero italiani a Traù, il solo fatto del *volere* l'istruzione in quella lingua, era un motivo più che valido perchè si dovesse rendere loro giustizia di fronte a quel § 19 chiaro, e perciò sola salvaguardia di noi poveri *paria* (*Ne razumi se*) . . . ha differenza; è molto grazioso! L'on. Borčić ha detto *ugled* . . . . che patriottismo da parte vostra! Voi udite da me raramente una voce di lode in difesa delle autorità pubbliche: pure quando il governo fa una cosa retta e giusta, io non esito un momento a proclamarlo, e prova ne sia che quando testè l'on. Borčić venne eletto nel collegio di Spalato, io ho proclamato che la sua elezione non si doveva attribuire ad irregolarità e ad ingerenze del Governo, ma all'apatia antipatriottica dei miei concittadini,

che spero vorranno in appresso cancellare tale vergogna con un'azione energica, patriottica e leale. L'on. Borčić non vorrebbe riconoscere la competenza del Ministero. Egli è il direttore di un istituto medio e perciò dovrebbe conoscere le leggi che regolano la materia scolastica, e sapere che l'ultima disposizione in proposito spetta al Ministero, e che quando tali disposizioni vengono pronunciate in base a leggi positive e categoriche, create dalla stessa Dieta, a questa non resta altro che chinare il capo ed ottemperarvi. Coll'ottemperarvi la Dieta non avvilirebbe ma rispetterebbe sè stessa, quell'autorità cioè da cui emana la legge scolastica.

Un'altra graziosa osservazione venne fatta dalla parte avversaria. Il D.r Bulat ha detto che il ricorrere al § 19 delle leggi fondamentali è indizio di oscuratismo e non di progresso. Dunque l'appellarsi alla legge, quando si riscontrino le ingiustizie che vengono emesse, quando si vede l'intransigenza nel negare ciò che spetta di diritto, è segno di oscurantismo? Ma basta leggere il § 19 per convenirvi che esso è la più bella emanazione legislativa che si possa immaginare, la più saggia estrinsecazione della giustizia amministrativa. Quando si scende a simili osservazioni, permettetemi che vi dica, non è possibile più alcuna discussione. Allora sulle porte della sala dietale si inscrivano le parole: *Sic volo, sic jubeo; stat pro ratione voluntas* — sostituendo in questo modo alla forza del diritto il diritto della forza. Signori miei, strambazzando sì fatte enormità e ponendole in pratica, noi andremo diritti all'anarchia! In questo caso l'onore sarà tutto vostro, perchè voi in questo modo date a vedere che in voi non c'è amore per i vostri fratelli, non c'è nessun riguardo al diritto, alla legge, molto meno a quelle convenienze e a quella equità che non vanno certo trascurata in consorci civili.

L'on. Borčić mi ha dato del mentitore quando dissi che Traù è una città italiana. Se fui attaccato così brutalmente e vigliaccamente nella parte più sacra e più cara che abbia un uomo di cuore (che è l'onore) non mi sorprende affatto; respingo soltanto l'insana parola, non altro.

Ma che Traù sia stata sempre fino ad oggi e per tradizione e per coltura e per nazionalità città italiana, lo provano, non foss'altro i nomi di tanti illustri famiglie: dei Garagnin, degli Andreis, dei Nutrizio, dei Rossignoli e per tutte basterebbe pronunciare i nomi dell' *Ursino* e del *Lucio*. Parlano i suoi monumenti, i quali ne palesano l'impronta italiana, nè con una frase, o signori, o con un tratto di penna si può distruggere una nazione, nè annientare l'opera di tanti secoli.

Mi ricordo che il governatore Wagner, il quale conosceva assai bene la storia e le condizioni della Dalmazia, aveva dichiarato solennemente in uno de' suoi atti più importanti, che la lingua italiana in Dalmazia è lingua aborigine. Se la lingua italiana è dunque aborigine non la si distrugge, nè la si distruggerà mai in Dalmazia, nè per capriccio di parte, nè per mistificazioni inconsulte e sleali.

Mi corre obbligo di rispondere anche all'on. Ljubić, e lasciando da parte molte delle parole da lui dette, verrò subito alla questione che per me è suprema e dalla quale dipende il nostro avvenire. L'on. Ljubić dice: Noi non vi combattiamo, anzi vi amiamo! Signori, permettete che faccia un breve confronto, onde far emergere l'amore che il Ljubić dice d'avere per noi.

Era nostra ferma intenzione di procurare una conciliazione, un accordo, e per lo meno un *modus vivendi*; e la costituzione della nuova Dieta con tanti elementi nuovi ci dava a sperare una non difficile riuscita.

Ma come si corrispose alle nostre intenzioni ed ai nostri tentativi? Nel primo giorno vengono discusse le elezioni. L'elezione del D.r Klaić è disapprovata e combattuta per l'ammasso di irregolarità e il-

legalità onde fu accompagnata, dall'on. D.r Podić con un discorso brillante per forma e ricco di dati e di fatti. La mia elezione e quella dell'on. Pugliesi presentarono un solo quesito di minor importanza, alla cui soluzione venivano in appoggio d'altronde le abitudini del passato e l'invito luogotenenziale.

Ebbene, l'elezione dell'on. Klaić viene accolta ad unanimità di voti, senza esser neppur passata ad un comitato; le nostre così semplici, corrette ed evidenti si rimettono ad un comitato per esame. Il giorno dopo viene presentata una legge per l'istituzione di una scuola di sordo-muti. L'on. Klaić domanda l'urgenza, che viene tosto accordata; io pure presentai una mozione e d'importanza ben maggiore, quella della lingua, chiedendone l'urgenza, ma essa viene esclusa. E questo è l'amore a cui accenna l'on. Ljubić? questo il rispetto che dobbiamo ai sacri diritti?

E per accennare ad altri fatti ancora ricorderò l'interpellanza da me presentata nella passata sessione, interpellanza cortesissima, gentilissima, sull'indebita ingerenza dei deputati nella pubblica amministrazione, ma svolgendo le categoriche disposizioni del regolamento interno mi fu negata la lettura. In questa sessione invece si presenta un'interpellanza libello contro di me e fu ammessa senza che nessuno e nemmeno il sig. presidente pensasse a sopprimerla. Ed a questo proposito non posso a meno di deplorare vivamente che il Commissario governativo nel rispondermi non abbia riconosciuto il suo dovere, giacchè per dovere e per coscienza l'atto doveva essere respinto come presentato in luogo incompetente.

Infine la mia proposta per l'uso della lingua italiana in alcuni atti di grande importanza per noi e che quindi era di sì vivo interesse per un intiero partito, nella penultima seduta era portata all'ordine del giorno come ultimo argomento; nella seduta successiva fu nuovamente proposta nell'ordine del giorno, essendovisi intercalati argomenti di minor importanza; infine fu portata il terzo giorno, dopo una seduta che dalle 9 del mattino si era protratta senza interruzione fino dopo le 5 pomeridiane e a tagliar corto uno dei vostri tentò di porci il bavaglio, proclamando inutile affatto ogni discorso, ogni sforzo fatto o da farsi da parte nostra.

E questi sono i tratti d'amore! Nè credo che sia un tratto d'amore il voler distruggere la sola scuola popolare che ci resti fuor di Zara, e potrebbe mantenersi con mezzi propri. Io mi permetto di accennare, che quando assunsi la direzione del Comune di Spalato, io italianissimo ho istituito ben 7 scuole slave e ciò feci perchè riconobbi che la lingua del popolo pel quale venivano aperte quelle scuole, sia la slava, ed io per tal modo voleva rendergli giustizia; ciò prova che quando abbiamo avuta un'ingerenza sulla cosa pubblica, non abbiamo cercato di porre sotto i piedi i diritti del popolo, di cui anche oggi possediamo l'amore e la fiducia, perchè esso sa con quanto affetto il partito, cui ho l'onore di appartenere, ne desidera il bene e sia disposto a promuovere e promuove quanto gli può essere utile. — Questo è amore, non quello che voi ci dimostrate. Non è amore il convertire la Dieta in una *Bocca del Leone;* non è amore il distruggere ogni vestigio di civiltà italiana, che resterà mai sempre inalberata alle coste, come garanzia del nostro avvenire, come faro della nostra coltura. Non è amore lo sconoscere i nostri diritti; — non è amore in poche parole il negarci sempre tutto. Noi in ogni circostanza abbiamo rispettati i vostri diritti e le vostre aspirazioni. — Voi vi chiamate croati e noi vi riconosciamo come tali, ma perchè voi ci negate perfino l'esistenza?

Il partito avversario dice d'avere a capo del suo programma l'annessione alla Croazia; esso ha la maggioranza in Dieta: ebbene, giacchè nella maggioranza non vi sono screzi, pronunciatevi questa volta per l'annessione, che voi dite essere la sintesi delle vostre aspirazioni. Fate un plebiscito,

e così finirà questa disgraziata questione che pende da 30 anni insoluta. Noi lo desideriamo vivamente, giacchè siamo sicuri che il suo risultato sarebbe per noi, non solo soddisfacente, ma brillante. (*Žamor i negodovanje. — Predsjednik zauzimlje svoju stolicu*). Invece di farci soffrire da tanti anni continua agitazione, fate una volta un'opera patriottica. Noi staremo imperteriti ad attenderne la soluzione, dacchè non vogliamo l'oppressione, ma giustizia per tutti e garantiti i diritti di tutti; i vostri come i diritti della nostra civiltà, di noi e dei nostri figli i diritti insomma di tutti, compresi gl'italiani.

Buzolić. Talijanci su onamo Preko mora.

(*Nastaje živa prepirka izmedju Buzolića, Trigari i Bajamonti. Nemir u sabornici; na triemovih vika*).

Predsjednik. (*Zvoni i opominje na mir*). — Gosp. zast. D.r Klaić ima rieč.

D.r Klaić. Ja imam reći dva slova na ime zemaljskog Odbora poštovanom zastupniku Bielanoviću glede pitanja pravopisa.

On je više puta predbacio zemaljskom Odboru što se je uplićao u pitanja za koja da nije kompetentan. Ja ću reći Bielanoviću, da se zemaljski Odbor u pitanje pravopisa nije ni najmanje uplićao, niti je komu na pamet palo, da pita za to zemaljski Odbor; a da je tko pitao, bilo mu odgovoreno, da to nisu njegovi poslovi, i da se on nema baviti o pravopisu. Istina je, da su izaslanici zemaljskog Odbora u školskom vieću članovi, i ja sam se kao takav, kada se je pitanje potaklo, kako da se tiskaju pučke knjige, protivio da se tiskaju pravopisom fonetičkim; jer u tom pitanju nismo čuli iz kompetentnih ustiu da da li je ta stvar shodna sa pedagogičnog gledišta. Rekao sam, da je neumjestno pravopis mienjati u knjigam školskim; jer bi to bilo za djecu pometnja i škodljivo bi bilo za školski napredak. — Drugi je uzrok, što sam iz iste razprave koja se je vodila u školskome vieću, mogao razumieti po riečima izušćenim, da nam za to pitanje sliedi velika dužnost. Zašto? — Nisam mogao razumjeti. Kako pravopis može uplivati na razvoj jezika, i kako se može od pitanja, kao što je pravopis, činiti ogromno neko pitanje? Iz razprave sam vidio, da ta ista gospoda nisu medjusobno na čistu. Bilo je govoreno o umjerenom i prećeranom fonetičkom pravopisu. Kada se još nezna, što je taj pravopis fonetički, kada se to nezna, kako knjige uvadjati bez da se nezna stvar siegurno, kašto se mora znati kada se djeci daju u ruke? To je bilo moje mnienje, i to je mnienje usvojilo ministarstvo, neoslanjajući se jedino na moje mnenje, nego je u tome pitanju saslušalo velike vještake u poznavanju slavenskih jezika. — Ovdje ću nadodati gosp. Bielanoviću osobito, da ako on želi, da ovo pitanje bude sretno riešeno na obće zadovoljstvo, najbolje bi bilo ostaviti ga učenom svietu, a nečiniti od njega političko pitanje, i nemješati političke strasti u ovo pitanje; jer političke strasti, naravska stvar, nemogu biti kadre da takovo slično pitanje riešavaju, i zato baš, kada se slično pitanje u Saboru donese, kako je zemaljski Odbor kompetentan tako je isto i Sabor. (*Dobro!*) Zato ću ja i moji politički sumišljenici glasovati proti drugomu predlogu gosp. zast. Bielanovića.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Podić imade rieč.

D.r Podić. Fra i tanti oratori i quali parlarono finora delle condizioni da cui dipende in gran parte il benessere della nostra provincia, io aveva stimato che la mia parola sarebbe stata del tutto superflua; ma fui trascinato a parlare dall'onorevole Borčić, il quale in chiusa al suo discorso mi onorò col rivolgermi la parola, dicendomi come io durante il viaggio da Ragusa a Zara avrei promesso di parlare nella presente sessione dietale in slavo.

Ciò è vero. Però durante il viaggio ebbi occasione di udire da lui medesimo e da

altri onorevoli della maggioranza parlare di preferenza l'italiano; subito nei primi giorni mi persuasi che, ad eccezione di pochi che conoscono profondamente la lingua slava, due terzi della maggioranza non conosce affatto la lingua suddetta, mentre invece parlano e scrivono correttamente l'italiano; da ultimo e nei caffè e nei passeggi e nei pubblici ritrovi notai che si parlava l'italiano; talchè credetti anche di far un atto di deferenza verso qaesta gentile città, coll'abbandonare l'idea di parlare nel dolce accento meridionale, incomprensibile a buona parte di voi, parlando invece la lingua che voi volete bandire.

Perchè dunque l'onorevole Borčić mi rimprovera d'aver parlato in italiano anzichè in slavo?

Disse l'onorevole Borčić ch'io sono serbo. Poichè egli lo vuole farò il mio programma, la mia professione di fede. Non dirò come molti onorevoli: Sono croato, sono croato convinto.

Sono figlio slavo di genitori slavi ed amo la mia lingua, la parlo e la scrivo, la lingua del Gondola e degl' illustri Ragusei. Però amo ed onoro altamente assieme alla mia anche la lingua italiana, che mi fu nutrice, la lingna della nostra civiltà e della nostra coltura, e combatterò sempre con tutte le mie forze per la conservazione di entrambe le lingue.

Quanto voi più odierete la lingua italiana e la sua coltura, altrettanto noi l'ameremo, perchè alla lingua ed alla coltura italianu deve Ragusa la sua gloria nel campo delle lettere. I migliori autori di opere slave devono esser grati unicamente alla linguu italiana; e quì siede tra noi l'onorevole prof. Zore, il quale si sarà convinto come nell' *Osman* dell' immortale Gondola s'introdusse l'idea della Gerusalemme del Tasso. Ma oltre di questa vi sono moltissime altre opere ispirate e improntate d'italianismo. E con tutto questo era forse in quell'epoca fiorente meno la slava, coltivata forse con meno amore la sua madrelingua? Ambedue le lingue vivevano nella più perfetta armonia e l'italiana serviva di sviluppo alla slava. A quei tempi, se anche si scrivevano in italiano i patri statuti e le leggi, videro d'altronde la luce le migliori opere slave. Soffermate, o signori la vostra attenzione alle opere di Gagliuffi, Zlatarić, Banjina, Gundulić e tanti altri; volgetevi alle opere immortali di Medo Pučić e poi vi persuaderete della verità delle mie parole. Ma ai tempi nostri, quando si vuole dare l'ostracismo alla lingua che ci giovò tanto, dove sono questi valenti scrittori nella slava? Pur troppo non ve n'è alcuno, ad eccezione di qualche linguista, che scrisse qualche grammatica in questi ultimi tempi.

Io sostengo pertanto che solo colui che non conosce la letternlura può essere ingrato alla coltura italiana; e che il Raguseo le sia grato, lo dimostra l'opera del più valente pedagogo della provincia, il signor Vincenzo Adamović, il quale dichiarò solennemente che Ragusa deve molto al preesistito ginnasio dei Gesuiti.

Io comprendo bene: voi volete distruggere questa lingua; ma voi lo dite colle parole, mentre sono certo che in cuor vostro pensate altrimenti. Perchè negare la istruzione italiana alla scuola di Traù, se quaranta famiglie la domandano, se le leggi la concessero, leggi superiori a noi e che noi primi debbiamo rispettare, che abbiamo concorso in parte alla loro creazioue? Il vostro procedere non è liberale, tanto più che non potete proclamar così leggermente essere Traù città croata. Lasciate che essa si dichiari in proposito! Questa è generosità, questa è giustizia!

Ma voi già avete deciso; e sia pure! Pensate però che se arriverete a distruggere la lingua italiana, il che io temo, forse potreste a suo tempo essere distrutti da un'altra più potente favella. (*Odobravanje na lievoj*).

Predsjednik. Gosp. zast. Borčić imade rieč.

Borčić. Visoki Sabore! Pobijati nakićene fraze D.ra Bajamontia nevriedi ni truda, ni vremena, te ću se ograničiti samo na neke stvarne izpravke. Zastupnik trgovačke komore Zadarske ukorio me je, da bih ja, kao ravnatelj jednog zavoda, imao znati, da zadnja rieč pripada ministarstvu i da se istoj moram pokoriti. Na to mu odvraćam, da ja sjedim u ovoj visokoj kući kao zastupnik naroda, a ne kao ravnatelj kakva zavoda, te ćutim se dužnim dignuti svoj glas i proti istom ministarstvu, kad se njegove presude neslažu sa interesim naroda ni sa pravicom. Zadnja rieč nespada ministarstvu, da li drugom mnogo uzvišenijem faktoru, zakonu, propisim kojega mora da se ma koja oblast pokori. U pitanju Trogirske škole zakon nestoji sa strane ministarstva, da li sa naše, sa strane ovog visokog Sabora. Nemože dakle biti govora o zakonu, nego o nasilju, a budemo li istom podleći, podložit ćemo se sudbini. D.r Bajamonti htio bi naći u mojoj izreci: „uzalud je pozivati se na § 19 temeljnoga zakona; samo čovjek, komu nije poznata svrha pučke obuke, samo onaj koji hoće tminu mjesto svjetlosti, može se na propis onoga paragrafa pozivati,“ — neko protuslovje. Opetujem što sam rekao i uztrajem u mojoj izjavi, jer što kaže taj blaženi § 19? On kaže, da svako pleme ima pravo odgajati se u svojem jeziku. Kad D.r Bajamonti dakle hoće da taj paragraf uporabi na Trogirske Hrvate, nije to dokaz da on nezna zadatak pučke škole, nije dokaz da on ljubi natražnjaštvo? — Velika je nesmisao, a još gore i neznanstvo, uztvrditi i na dalje, kao što to on čini, da je Trogir po jeziku, po narodnosti, po spomenicim talijanski grad, i osim toga pozivati se na historiju. — Svakomu dapače je poznato, pa i istom D.ru Bajamontiu mora da je, da većina naroda Trogirskoga pripada težačkoj i zanatlijskoj ruci, i da negovori drugim jezikom do hrvatskoga. Isti gradjani govore izključivo hrvatski, a evo moje glave, ako nadje samo šest obitelji, koje govore u kući talijanski. Pošto dakle jezik i običaji su hrvatski, i narodnost onoga pučanstva mora biti hrvatska. To nam potvrdjuju isti provedituri mletački u svojim izvještajim na skupnovladu mletačku. — Spomenici Trogirski djelo su uma i ruke hrvatske, a nipošto plod mletačke umjetnosti. — D.r Bajamonti imenovao je neka obiteljska imena, kao n. p. Lucia, Andreisa, Nutrizia i t. d. koja bi bila dokazom talijanštine Trogirske. Valaj li slabo poznaje historiju naše zemlje! Ta imena nisu drugo nego potalijančena hrvatska imena Lučić, Fantić, Babić. — Takovih talijanskih imena ima ih na stotine i stotine po raznim mjestim naše Dalmacije. — Na primjer Rossignoli u Trogiru, Giovannizio u Splitu zvali su se skoro do konca prošloga vieka Slavići i odnosno Ivaniševići. A naš slavni zemljak neumrli Tommaseo, nekaže da je Dalmacija slavenska zemlja, nekaže da je: „mano destra del gran corpo che le sta a tergo“? D.r Bajamonti govori o prosvjeti talijanskoj u Dubrovniku, koju bi bila uvela skupnovlada mletačka, i o nekoj tobožnjoj talijanskoj kulturi; ali ni to nema temelja. Ako je jole provirio u historiju morao bi znati D.r Bajamonti, da za cielo vrieme vladanja mletačkoga, nije bilo cigle državne škole u zemlji. Ali ću mu još navesti nepobitna svjedoka, komu mora da vjeruje, a taj nije nitko drugi do najglasovitijeg talijanskog državnika Cavoura, koji će mu dokazati da mletačka skupuovlada nije izvan svoje kuće nigdje ni prosvjete, ni slobode navela. Evo što Cavour u jednom od svojih govora kaže: „Nella storia del medio evo si può forse trovare un esempio che dimostri aver le grandi nostre repubbliche italiane portata la civiltà o la libertà, oltre i confini d'Italia? Vediamo la repubblica genovese estendere il loro dominio al di là dei mari, la vediamo far conquiste, ma dove la vediamo stabilire ordini liberi?“ Ovi nazori izjavljeni u parlamentu pjemontežkom, nisu bili od nikoga pobijeni. Vjeruje li sada D.r Bajamonti istinitosti mojih rieči? Hoće li se i nadalje pozivati na historiju? Sliedi dakle da se za vladanja skupnovlade mletačke, koje je trajalo od god.

1420 pa ćak do mira Campoformio, nesmie govoriti o *civiltà italiana in Dalmazia.* Tko je stvorio talijanštinu u Dalmaciji, to su vlade austrijske, koje su stale da iznarode dalmatinski puk uvedenjem talijanskih škola. D.r Bajamonti govori dalje o nekoj talijanskoj kulturi, dočim bi morao znati da nebiva specifično talijanske kulture, kao što nema ni specifično niemačke, ni francuzke, ni engležke kulture. — Može se govoriti o književnoj narodnoj kulturi, ali prava kultura, znanstvena kultura, na ime ona koja nije drugo nego ukupnost sveobćeg raznog znanja, kojim se odlikuje izobražen čovjek, ta ima kozmopolitični značaj. Znanost bo nije blago jednoga samoga naroda, da li sviju naroda; obreti nepripadaju jedino onom narodu, gdje su bili izumljeni, nego cielom čovječanstvu. Na potvrdu da u Dalmaciji biva Talijanâ, zastupnik trgovačke komore Zadarske poziva se na auktoritet jednog Wagnera. U zao čas ga je spomenuo, jer to ime ostati će prokleto kod hrvatskog i srbskog naroda ove zemlje; to će ime biti crnim slovim zabilježeno u historiji našega naroda. — Još ću nekoliko rieči zastupniku D.r Podiću. Razlozi što je naveo, zašto u ovoj sabornici govori talijanski mjesto u svojem materinskom jeziku, veoma su smiješni. — Kad on Srbin ljubi više talijanski jezik nego li svoj, pa nek mu bude, to je pitanje gusta i čuvstva. A da to još bolje zapečati, potvara nas da smo mrzitelji talijanskog jezika. Ovog puta nije pogodio. Mi štujemo i njegujemo talijanski jezik, kao što dolikuje jeziku razvijenom, mi ga štujemo kao faktor našeg izobraženja! Toliko je to istina, da po našoj volji, a protiv propisim zakona, talijanski se jezik uči u našim primorskim pučkim školam. — U srednjim zavodim broj sati namienjenih učenju ovoga jezika, veći je od onog odredjenog za učenje narodnog. Nastojanje učitelja je takovo, da u zadnjoj godini realke ili gimnazije, učenici poznavaju taj jezik podpuno. Osim toga niesmo li mi pratili talijanski narodni pokret sa najvećom sućuti, niesmo li javno svoju radost izkazivali pri oživotvorenju najsvetije želje onog naroda, njegova sjedinjenja? Nemože dakle biti govora o kakvoj mržnji; nego što mi netrpimo i nećemo trpjeti, to je, da u našoj zemlji talijanski jezik priuzdrži prevlast nad našim narodnim jezikom. Vrlo grieši zast. Podić kad hoće da dokaže koliko je talijanski jezik uplivisao na razvoj izobrazbe u samome Dubrovniku. — Ista se nesmisao izrekla i pred dvie godine, pak je sjajno bila pobijena od častnih zastupnika D.ra Cingrie i profesura Zore. Dubrovački književni velikani u kojem su se jeziku proslavili, ako li ne u našem? Nek mi častni D.r Podić iznese jedno samo ime koje bi disalo talijanskim duhom, jedno samo djelo koje bi bilo napisano od onih velikih Dubrovčana, što su vjekovito ime ostavili u historiji naše književnosti. Toliko D.r Bajamonti koliko D.r Podić predbacise nami, da smo se odalečili od svoga programa, da netežimo više za sjedinjenje sa Hrvatskom. U velike li se varaju! Mi nismo nikada bili vrtljivci, mi se niesmo kao drugi krstili Pelasgim, Latinim, pa ćak i Magjarim, nego smo ostali svedjer što smo pri početku naše narodne borbe bili, Hrvati *(Dobro!)* Program naš je uvjek jedan te isti, a glavni članak istog jest sjedinjenje sa našom prekovelebitskom braćom. To i danas izpovjedamo, a to ćemo u prigodnom času i potražiti, e da se jednoč ta naša najglavnija želja oživotvori. — Zaposjednućem Bosne i Hercegovine nastale su druge okolnosti, koje kad zakonito budu riešene, dovesti će te zemlje do prispojenja s našom državom. A tada ja se čvrsto nadam, da će Dalmacija skupa sa Hrvatskom, Bosnom i Hercegovinom sačinjavati u carevini jedno samo političko tielo. *(Odobravanje).* — Još ću jednu, pa dovršujem. D.r Podić dospio je svoj govor naglasiv, da on govori talijanski jezik radi načela liberalizma. — Kad on drži više do tobožnjeg liberalizma, nego li do narodnog čuvstva, te prvom žrtvuje svoje najmilije osjećaje, svoj narodni ponos; u slast mu! *La è questione di gusto (Dobro!)*

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Bajamonti. Domando la parola per un fatto personale.

Predsjednik. Ali molim vas, da se ograničite baš na to.

D.r Bajamonti. Era mia intenzione di chiedere la chiusa della discussione. L'on. Borčić però ha accennato com' io nel passato avessi detto una volta che ero, o ero per essere slavo. Non so se l'on. Borčić abbia avuto presente, dicendo ciò, ma è probabile, una delle mie frasi che pronunziai in quest'aula, che ebbe l'onore di una lunga confutazione e fece il giro della provincia; frase detta da me nel sostenere il tema di *doversi sviluppare la nazionalità slava mediante la civiltà italiana* e fu rilevata dal mio buon amico D.n Giov. Danilo. La frase è questa: *slavi anche domani, croati mai* ed esprimeva la mia avversione per la unione croata, la mia simpatia per i fratelli slavi. — L'on. Borčić credo non mi conosca: ho dato a vedere che io pur *lascierei* questa mia patria, se dalla grande maggioranza, lealmente e liberamente, senza passioni, si esigesse che noi andassimo *preko mora*, purchè ciò avesse a dare prosperità, civiltà e ricchezza alla patria nostra.

Io amo tanto il mio paese che quando credessi che con ciò esso andrebbe ad esser felice e soddisfatto, non esiterei a fare il sacrifizio, non già di andare *u more*, ma altrove *preko mora*, ricercando quelle condizioni, che quì non potrei più avere.

Ho detto in quella occasione che le maggioranze devono avere speciali riguardi alle minoranze, e l'illustre *Terenzio Mamiani* ci ha appreso che nel fare le nazioni conviene andar con molta prudenza e giustizia e preparando prima il terreno, acciocchè quando è in pronto la fusione, possa aver luogo senza danni e senza recriminazioni, che non creano, nè mantengono certo l'affetto. — Slavi anche domani: noi però resteremo sempre italiani, fidenti che gli slavi, aperto l'animo a propositi più miti che non sieno i vostri, non ci negherebbero l'istruzione nella nostra lingna e le nostre scuole; ma inneggierebbero a quel principio di scrupolosa equità, che sta scritto nel nostro programma: parificazione di diritti e di doveri. *Croati mai*, perchè voi tendete all'egemonia o piuttosto, come lo ha detto in quest'aula uno de' vostri astri maggiori, alla nostra distruzione; perchè, mentre credo che allo slavo sia destinata una bella giornata e riservato uno splendido avvenire, invece se persistete a voler esser soli, non vedo che schiavitù e miseria.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi?

Perić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Perić imade rieč.

Perić. Pri razpravi o pravopisu neki rekoše, da nisam na pravom putu, ali tvrdnju dokazim nepotvrdiše, te se meni na to nije ni osvrtati. Častni Bielanović nije me jamačno dobro čuo u nekim navodim. Častni Ljubić i Borčić obrazložili su svoje stanovište o nerazmjernu broju elementarnih škola izmedju brdskih i primorskih krajeva, ali svi dokazi i razlaganja ubah me neuvjeriše; toga radi ostajem u ovom pitanju uz Bielanovića i glasovat ću za njegov predlog. Iza ovog nastade razprava živa nija, ali u drugom pravcu. Sa strane talijanske mnogo nam se prigovora, dapače izrično kore nas, što tako neharno odbijamo podržavanje taljanskog odsjeka u Trogiru, što nemamo malo više obzira na onu narodnost, koja nam je kulturi i umnom razvitku u velike pomogla. Kad bi to zbilja slučaj i bio, čemu takvi prigovor? U razvoju duševnom cielog ljudskog pokolenja vazda se je neuk od čovjeka učio, a narod se u narod ogleda, a tko se od drugoga čemu nenauči, taj si svojoj sreći nigda tvrd temelj neudari. Taljanci ugledaše se u Latince, Latinci u Grke, Grci u Phoiničane i t. d. Po ovom, da tako rečem, internacionalnom pravu, ako se je Hrvat u svojoj knjizi osvrnuo na Taljane, nevidim za što, da bi to mogao biti razlog, da i u kući svojoj taljanštini dopusti udomaćit se. Talianskoj kulturi u toliko možemo biti harni, u koliko nam je pomogla na književnom polju; ali Taljanci za tu kulturu ponajviše nami bi imali biti zahvalni.

Dok smo se mi klali s divljim čaporima Mongolskim i Tatarskim, dok smo se mi prigonili po poljanam, razbojim i kreševu u nakrst ciele naše domovine, dok su naši praotci mačem u ruci odbijali dušmanina, koji je prietio kulturi cielog zapada, dotle su Taljanci i cieli zapad u miru i pokoju mogli raditi na polju duševnog razvitka; a da nebi nas, bojim se, da bi danas odža urlikao i u zadnjem kutu evropejskog zapada, da bi ohola balija na pomamnu vrancu utrkrivao se po drevnom *foru* velikog Rima. U Dalmaciji, da nebude, kojom srećom, nigda bilo taljanskog gospodstva, danas bi mi za sto godina naprednuji bili. Stara grješnica Jadranskog mora na sve moguće načine tražila je da u narodu uguši svaki narodni osjećaj, demoralizirala ga namamljivanjem i mitom, ubijala u njem svaki narodni ponos, stotina zaprieka stavljala narodnom pregnuću, na sve moguće načine izcrpljivala našu fizičnu i moralnu snagu, kitila nas liepim imenom *morlacco, sciavo*, uzdigla klobuk nad kapu toliko, da maloj šačici došlaca, nekolicini prekomorske gospodčadi, ponosni moj narod u najpotištenijem stanju morao je izmećariti. Je li, gospodo taljanaši, za to da vam budemo harni? Častni Podić braneć taljanštinu naveo je nešto i o Dubrovačkoj književnosti, koja na svom postanku da ima zahvaliti Taljancim. Tu se neslažemo. Dubrovčani, neznam, je li bi više imali zahvaliti Bogu, da nigda nisu vidili Talije, jer pod slobodnom upravom, kao što su se ponajviše svojim jezikom služili, bili bi i svojom glavom zamišljali, pak bi mi danas imali liepu ljepotu naših izvornih djela. Opazit ću i to, da Dubrovačani za liepu svoju knjigu drugim čimbenicim više duguju nego li kulturi taljanskoj. Po osvojenju Carigrada bizantinski književnici bježeći u Taliju upoznaše darovitu mladost dubrovačku klasicizmom, koji pretežnom mjerom u svim njihovim spisim odsieva; povrh toga slobodan, imućan a nada sve trgovački grad, usljed svoje po svim poznatim primorskim krajevim razvijene trgovine, dodje u dotičaj s prosvjetljenim narodim, upozna njihov život, uredbe i nauke, te se tim umjede i okoristiti. Dubrovčani duguju klasicizmu; a ne, kako reče častni Podić, Taljancim za svoju onako bujno razvijenu knjigu. Još nekoliko rieči taljanašim, koji nam dovikuju, kako i mi sami Hrvati od neko doba malaksalismo i skoro odustali od svog prvašnjeg programa. Gospodo, to bi značilo na sebi počiniti politično samoubojstvo, a vi se pogolemo varate, ako mislite, da bi se sviestan Hrvat mogao naći, a da sam sebi rine nož u srdce. Prvi članak našeg političnog vjerovanja jest sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom na temelju našeg državnog prava. U tom je nami zajamčena budućnost, to je uslov naših moralnih i materijalnih probitaka, to nam jamči naš politički obstanak, za tim će težiti Hrvat dok je i jednoga živa *(Dobro!)*, ali samo u zajednici Austro-Ugarske monarkije i pod žezlom Habsburgskog doma.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

Vidović. Domando la parola.

Predsjednik. G. zast. Vidović imade rieč.

Vidović. I nostri elettori sono dalmati e dalmati della miglior specie. Nelle ultime elezioni .....

Predsjednik. Molim vas, gospodine, da se držite predmeta, od kojega ste se prvi put, kada sam vam dopustio, mnogo odalečili. Sada se razpravlja već evo druga sjednica školski proračun za god. 1890, pak se držite toga predmeta a ne govorite o predmetu izbora. Do malo vremena razpravljati će se izbor zastupnikâ trgovačke i obrtničke komore Zadarske i Dubrovačke, i tada ćete imati vremena govoriti, a sada molim, da se držite školskog proračuna za god. 1890, da se dovrši već jednom ova razprava.

Vidović. Giacchè non mi si permette di parlare, rinunzio alla parola.

Predsjednik. O predmetu slobodno vam govoriti.

D.r Bajamonti. Propongo la chiusura della discussione generale.

Predsjednik. G. zast. D.r Bajamonti predlaže, da se zatvori razprava. Dakle ona gospoda, koja pristaju na to da se zatvori razprava, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

D.r Klaić. Pitam rieč za lični čin.

Predsjednik. G. zast. D.r Klaić ima rieč za lični čin.

D.r Klaić. Opaziti mi je, da je gosp. D.r Podić krivo izvješćen, da sam se ja protivio sdruženju sa Hrvatskom.

Bielanović. Molim rieč za lični čin.

Predsjednik. G. zast. Bielanović ima rieč za lični čin.

Bielanović. Pošto je gosp. zast. Dr. Klaić upravio na mene jedan prigovor, kao da bi ja miešao političke strasti u ovo naše najprvo pitanje školsko, opaziti mi je, da ja nisam u ovo pitanje miešao politiku, nego sam govorio o školami i knjigami. Sa moje strane nemiešaju se političke strasti u pitanje strogo znanstveno, i meni političke strasti nisu dale povoda baviti se pravopisom; jer našoj stranki nije pravopis program, nego protivnoj stranki, koja na drugoj strani sjedi.

Buzolić. Molim rieč za lični čin.

Predsjednik. G. zast. Buzolić ima rieč za lični čin.

Buzolić. Ja sam malo prije rekao: Preko mora. Te moje rieči neki častni drugovi nisu shvatili, kada su mislili da onì idju preko more. Moja je namjera bila ova, kada sam te rieči izustio, da je ovo zemlja hrvatska, kako ja i moji drugovi misle, a ne talijanska zemlja, da je talijanska zemlja preko mora, a ne da Trigari i njegovi drugovi idju preko mora. Ovo je bio smjer mojih rieči, koje sam ja u tome smislu izrekao.

Predsjednik. G. zast. D.r Cingria, kao izviestitelj financijalnog Odbora, imade rieč.

D.r Cingria. Mislim, da je današnja razprava toliko protegnuta, da je svakomu već dosadila, pak ću zato gledati, da budem što kraći. Već je navadno godina i godina što sjedim u ovom našem saboru, da se u razpravu školskog proračuna upliću svakojaka pitanja, tako, da na svrhi dodje do toga, da se o svemu govori a o proračunu ni rieči. Tako se je i ovog puta sgodilo, da se je o svemu govorilo, samo ne o računìm, a time je olakšan položaj izviestitelju, koji je ovdje da račune brani, a kada računi nisu napadnuti, nebi imao naravski kao izviestitelj što braniti, već bi ponašanje ukupnog sabora imao smatrati kao odobrenje rada Odbora kojemu pripadam, i u ime kojega ovdje izvješćujem. Ipak, pošto su se razna gospoda upustila u razne razprave, biti će dopušćeno i meni, da iztaknem što god, što se baš strogo netiče računa po mojem mišljenju, ali vriedi da bude ovdje iztaknuto. Dvie su poglavite točke, može se reći, koje zapremiše vas rad Sabora u pretresivanju školskog proračuna. To je pitanje Trogirsko, koje je tobože uzvitlalo na velike Evropu. Pitanjem ukinuća jednog odsjeka školskog u Trogiru u talijanskom jeziku uzvitlala se je i podiglo tako silnu prašina, rekao bi, da je evropejsko pitanje za nas postalo ovdje! Drugo je pitanje, školske sgrade i školske knjige, vrhu kojih je potaknuo razpravu častni zast. Bielanović sa njegovim predlozima. Što se tiče ovizijeh posljednjih, ja ću se ograničiti na to, da rečem, da se timi kao nestrukovnjak nemogu meritorno baviti, niti ocieniti što je o tom sa raznih strana bilo rečeno. Ali ipak, gospodo moja, moram reći, da bi imali dojduće godine, kada bi trebalo, za izviestitelja školskog proračuna imenovati filologa, koji će nam razložiti i sboriti o školskim knjigami, koji će nam moći sboriti o fonetici, o etimologiji, o ćirilici i o latinici, i pokazati koju stečevinu na tom polju. Nego na svaki način mogao sam to uvidjeti, da pitanje ovo nije još sazrielo, da bi moglo jedno političko tielo, kao što

je naš Sabor punim znanjem svoju presudu o njemu izreći. Doznao sam to, da baš nije sve ono gotov novac što se je u tom pitanju radilo, da se tu hoće vremena, dok se provede. Ja bi se ograničio samo na to, da mi je dužnost kazati još jedno moje osvjedočenje. Ja mislim da je posve težko i za sadašnjost i za budućnost, da se to pitanje posve znanstvene naravi pretvori u faktor političke agitacije, što bi bi bilo sažaliti; jer mislim, da time znanost neće crpiti nikakve koristi, dapače da će imati možda i mnogo štete. Nego za negubiti vremena s tim pitanjem, recimo ono, što smo čuli baš ovdje od jednog mog sugradjanina i zastupnika kompetentnoga u ovom pitanju kao filologa, gosp. Zorca, da pustimo neko doba, da znanost vrši u ovome poslu svoju zadaću. Ja isto opetujem njegove rieči, i negovorim samo znanost da vrši u neko vrieme svoju zadaću u ovome pitanju, nego neka se i razložitost vrši. S time sam ja na čistu s filologijom, ako i nisam rekao baš sve što bi trebalo reći. — Sada bi dolazilo Trogirsko pitanje. Ali prije nego se počmem baviti s time, dopušćeno će mi biti, da učinim častnom zastupniku Bielanoviću neku stvarnu opazku ob onome, što je on kod ove razprave naveo, da je naime oskudica školâ u zagorju. To je fakt jedan, koji nemože nitko poricati. To proizlazi iz onog izvješća, koji nam je Odbor Zemaljski prikazao; ali mislim, da tu prigovori njegovi do svrhe nebi bili posve možda opravdani. On je najprije rekao, da smo mi poslje 10 godina obteretili školski proračun sa 80.000 f. a školâ smo novih samo okolo 30 osnovali, i iz toga se izvodi posljedica da nije opravdano ovo povišenje sa uspiehom. Opaziti ću častnom zast. Bielanoviću, da mislim da se on ovdje vara kada scieni, da je obterećen naš školski proračun sbog toga, što se je broj škola povisio. To nije tako obterećen za zasnovanje novih škola, nego je obterećen tako vaš školski proračun zbog petogodišnjih doplata učiteljima, i najmovinâ za školske sgrade, što se u strahovitoj mjeri uzvisuje tako, da ćemo mi u nepregledivi stepen u tom pravcu doći. Da je ovo ovako, pročitati ću, s dozvolom našega Predsjednika, samo malo redaka iz izvješća zemaljskog Odbora, iz kojega se vidi, da nije glavni uzrok obterećenju proračuna osnovanje novih školâ, nego plaće i beriva učiteljskog osoblja. (*čita*): Plaće i beriva učitelja izniela su:

god. 1878	. .	f. 136.413
„ 1888	. .	„ 189.548
više	. . . . .	f. 53.135

Taj višak potrebštine ima se poglavito tomu pripisati, što sam rekao, da su pridošli doplatci kvinkvenalni.

Meni se čini, da nisu osnovane ni osvade častnog zast. Bielanovića upravljene na školsku Vlast za ono, što se stanova tiče. Ja znam da imade mjesta, gdje se velika najmovina za sgrade traži, akoprem te sgrade prije toga za godine i godine nisu ništa nosile, i da tu u poslu ovizijeh sgrada imade neka lukavština, te se zato nemože reći, da se školska pokrajinska vlast neponaša dobro, ako odbije kad god prećeranost te lukavštine. — Ja znam, da onaj koji novu kuću za školu sagradi uz podporu iz školskog fonda, dobar posao učini, jer je dosta kad kada ta podpora da sagradi kuću, koja stoji napred u njegovom vlastničtvu. Ipak sa praktičnog položaja smatram, da bi bio predlog častnog zast. Bielanovića nekako opravdan, i osobno mu se možda nebi protivio; ali ipak kao član Odbora ja nemogu nanj pristati, a to, kako sam već rekao, sbog onih razloga, koje sam malo prije naveo.

Predjimo sada na Trogirsko pitanje. U toj razpravi o Trogirskom pitanju baš su učestvovali častni vladin Povjerenik, i častni zastupnici s one strane visoke Kuće Benevenia i D.r Bajamonti. Ja ću gospodi samo koju opazku na ovom polju reći. S ove strane bilo je odgovoreno i može biti preko više nego li je bila potreba za pobiti čine i razmatranja navedena sa protivne strane ove Visoke Kuće, obazrievši se najprvo na neku izreku gosp. vladina Povjerenika. — Prvi dan, kada je započela ova razprava već na početku zapitao je

gosp. vladin Povjerenik rieč, i učinio je jednu izjavu. Izjavio se je sa vladine strane, rekao nam je naime, da je zaključak Odbora glede talijanskog školskog odsjeka u Trogiru protivan zakonu, i protivan je onoj presudi, što ju je izdalo carevinsko Sudište. Da je protivan zakonu onaj zaključak, dopustiti će mi častni gosp. predgovornik da ja to zaniječem. Zakonu nije protivan, dapače se sa istim posve slaže. Kako je već bilo iztaknuto u današnjoj raspravi, naš školski pokrajinski zakon nepozna školski odsjek sa različitim jezikom, nego onim koji je naukovni u onoj školi. Odredba ministarstva uvela je tu novotariju kod nas. Ta novotarija nije ni najmanje osnovana na zakonu, dapače se zakonu protivi. S toga gledišta postupajuć bio bi posve opravdan postupak Sabora za ono, što je dotičnu svotu za uzdržavanje te nezakonitosti izbrisao iz proračuna. Nego govori se: kada je jednom ta svota u proračunu bila uvrštena, da ju Sabor nije bio vlastan izbrisati, nego odobriti, i da Saboru, kako je rekao častni zast. Benevenia, ništa drugo neostaje nego glasovati proračun kakav je prikazan od školske pokrajinske vlasti. Kada bi se to moglo zgoditi, dopustite da rečem, da bi to bilo posve smiešno, i Sabor bi bio u smiešnom nekako položaju.

Častni zast. Benevenia, za opravdati nekako svoj način mišljenja, govorio je, da Sabor nije vlastan zatvoriti jednu školu. To će svaki pripoznati, da takovo pravo može pripadati upravljajućoj školskoj vlasti; ali Sabor je vlastan da glasuje dotičnu svotu za uzdržavanje te škole, kao što je vlastan, ako misli da se je gdje god kakva nezakonitost dogodila, za presieći put toj nezakonitosti da nadalje netraje, i zaniekati dotičnu svotu; što je baš Sabor u tom pitanju učinio, i time je vršio svoje konstitucionalno pravo. Sabor je vlastan po zakonu ustavnom pretresivati proračun, a kada proračun pretresiva, vlastan ga je ili odobriti, ili ga djelomice odobriti, djelomice neodobriti, brisajuć dotične svote ako mu se tako svidja. Kada Sabor tako vrši svoje pravo, upravljajuća vlast, ako joj nije ugodno, može vršiti svoje pravo — Kada se dogodi sukob izmedju zakonodavnog tiela i ministarstva, mi znamo što se dogadja: ili se razpusti komora, ili ono ministarstvo dade ostavku. To se može sgoditi u velikim zemljama, u zemljama gdje je veliko representativno tielo, u zemljama, gdje ministarstvo dohodi da brani svoje osnove i račune svojim redom; ali u nas nema toga ništa na žalost, i ministarstvu nepreostaje ništa drugo za izaći iz toga škripca, nego opozvati svoju naredbu. Stojeći pravo Sabora, da glasuje proračun, i zanieće svotu od malo više jedne hiljade fiorina radi toga, da se nemože uzdržati jedna nezakonitost, neće ni ministarstvo Bečko jako boliti glava, i neće doći do toga da razpusti Sabor. Mislim, da bi najbolje bilo, što bi moglo učiniti, da uvidi svoju pogriešku, opozovne svoju naredbu, i da odsele u napred štuje zakon sa njegove strane, akoprem se nama ovdje predbacuje da ga mi neštujemo; ali dočim sam ja tvrdo uvjeren da se je u konkretnom slučaju baš protivno dogodilo. Po ustima svojih organa govori gosp. ministar: vi ste povriedili zakon. Tko da sudi tu razpravu medju saborom dalmatinskim, koji je zakon stvorio, i medju Bečkim ministarstvom? Mislim, da ako je tko vlastan u ovom slučaju interpretirati autentičnost zakona, da će to biti Sabor dalmatinski, koji ga je stvorio, a nikada ministarstvo prama Saboru. — Opaziti mi je još na to, što je rečeno sa strane vladine, da je naime odluka saborska protivna presudi carevinskog Sudišta. Meni je to čudo, da izmedju Sabora jedne pokrajine, koji ima zakonodavnu vlast, kojemu po zakonu pripada pravo da glasuje proračun, da ga odobri, ili da ga zabaci, dodje carevinsko Sudište, pak izreče jednu odsodu! Istina je, nije odsuda izrečena protiva Saboru direktno, jer bi to bila nelogičnost, ali je odsuda izrečena na temelju pokrajinskog zakona, i odsuda što govori? Govori, da je pokrajinska učionska blagajna dalmatinska dužna podati potrebita sredstva za uzdržanje onog nezakonitog odsjeka talijanskog u Trogiru. Radi toga je Odbor vaš scienio, da se nema popustiti,

i da se nema povući natrag, nego da baš u dostojanstvu Sabora stoji, da bude sve ono što je bilo lani glede Trogirske škole učinjeno, i ovog puta ponovljeno.

Da rečem dvie rieči častnom zastupniku D.ru Bajamontiu. On je u jučerašnjoj sjednici, kada se je bavio ovizijem predmetom, započeo je svoj govor predbacujuć nama, dapače nama na desnici, nama većini Sabora, nekakvu kivnost protiva njima.

Ja mislim, da se iz svega onoga što je rekao dosada, dokazuje, da nisu opravdane te njegove rieči ni najmanje. Mi nismo kivni na nikoga. Mi branimo zakon. Mi branimo naše pravo i pravo naše narodnosti proti narodnosti talijanskoj, koja nam se nameće. — Govori častni zast. D.r Bajamonti: poklonite se zakonu fundamentalnom. Mi se baš pokoravamo zakonu, kada postupamo Trogirskom školom onako, kako postupamo; jer je Trogirska škola, kako je sada osnovana, proti zakonu. Mi smo na obranu zakona ustali, i izbrisali dotičnu svotu, a da ta nezakonitost više napried netraje. On se pozivlje na onaj famozni § 19 fundamentalnog zakona. Ali što taj § govori? Taj § govori, da svaka narodnost dapače imade pravo na obuku u svojemu jeziku. To je istina; ali naš zakon pokrajinski, koji je na temelju tog istog zakona občenitog osnovan, kaže, da gdje god ima 40 djece sposobne za pohadjanje škole, koja pripadaju jednoj te istoj narodnosti, mora se ustrojiti dotična škola.

Pitanje je, zgadja li se to u Trogiru? U Trogiru se tako isto nedogadja. Ja se nisam tamo očevidno osvjedočio, niti sam pitao, nego ja sam čuo sa vladine stolice, baš u Trogiru taj uvjet neobstoji, i radi toga u Trogiru nemože biti ustanovljena talijanska škola, i nikako pako taj talijanski odsjek.

Još je rekao jedno častni D.r Bajamonti, na koje će mi dopustiti, da mu nešto odvratim. On se je pozvao na ono vrieme, kada je njegova stranka bila u većini, kada je vlast bila u rukami one stranke, kojoj on pripada. Mi se dobro siećamo! Ja sam bio onda diete, mogu reći, mladić, gospodine, ali prizori dalmatinskoga Sabora dobro su mi poznati, kada je prognat iz Sabora pokojni Pavlinović. Zašto to? Zato, zašto se je usudio govoriti proti Lapenni, i to je bio njegov veliki grieh. Ako se sjećate, vi ste ga prognali zato i njegov izbor uništili. To je samo jedan od onizijeh dogadjajâ, koji su se onda zbili, i koji bi vam morao zapriečiti, ako ništa drugo, da se na prošlost nepozivljete; jer mi možemo dosta pritajati, ali na neki način nećemo nikada zaboraviti. Vi nam predbacujete, da nas vlada podupire; ali ja pitam vas, kada je bila vaša stranka u većini, kakvimi je sve sredstvi podupirala vas vlada Mamule, Roznera i Lapenne? Još se sjećate i nije se zaboravila u Dubrovniku iztraga Vragolova, od koje se još znadu muke, koje ste vi skupa sa vladom izvodili. Nego ostavimo te stvari na stran. Na ovo mjesto došli smo mi do većine ne podporom vlade, nego dapače proti vladi (*Odobravanje*). A nema ni 6 godina jošće da smo se proti vladi morali boriti, i došli ovdje do većine. Nego razmatrajuć stvar sa pravog gledišta reći mi je na posliedku, gospodo, bez da se upaštam u kakve savjete, jer nebi htio svjetovati drugoga a nada sve protivnika političkog, i tako se izlagati, da su subjektivnim čudnim našim postupanjem ne samo u našoj pokrajini Dalmaciji narodna misao napreduje nego i u susjednoj Istri. Posljednji izbori u Istri znate kako su izpali, i proći će još nekoliko godina pak mislim, da će i u saboru Istarskom biti narodna većina. To zahtjeva prirodni tek stvari. Ja scienim, da biste se jednom u samom vašem interesu mogli opametiti i promisliti, da treba nešto promieniti u vašemu ponošanju. Malo prije vam se je na neki način predbacilo, ja vam neću predbaciti, nego konštatovati taj čin, da je vašoj strančici utočišće samo još u skrajnoj tvrdjavici u gradu Zadru. Izvan Zadra autonomaša u Dalmaciji već nema, niti ga neima zastupnikom u ovom Saboru. Ako je to tako onda mislim, da bi trebalo, da

vi kao političko zreli ljudi ozbiljno razmišljate o tome dogadjaju, i o posljedicima, koje bi se iz toga mogle u neko vrieme poroditi, jer je čudna stvar, da glavni grad pokrajine hoće sam da prkosi svoj pokrajini. Ja sam u jednoj drugoj prigodi u sličnoj debati rekao, da Dalmacija Zadar lako može pregoriti, a Zadar bez Dalmaciji što bi bio, neka promisle oni na koje to spada. Protivite se našemu jeziku, ali pazite da to nebude na škodu vašim sinovim, koji neće kod nas moći po vrieme naći službe bez znanja našeg narodnog jezika. Vi znate, kako sada vlada nešto strožije postupa, da činovnici njezini budu poznavali jezik naš zemaljski, pak se bojim na neki način, da ćete vi s vašim postupkom otegotit put vašim sinovim; jer izkustvo uči, da ih imade i sada, koji nemogu proći napred u njihovoj karieri; zašto nepoznaju naš zemaljski narodni jezik. Vi se tužite kada vidite da dolaze na činovnička mjesta kojekakvi stranci, donekle imate i razloga, tužim se i ja svami, to se razumi, da bi zaželiti bilo, da budu sva mjesta zapremljena po sinovim ove zemlje; ali postupak kojeg vi sliedite, protivi se tomu. Dopustite da vam iskreno rečem, da je za vas i za vašu stranku u nedalekom vremenu predviditi težkih posljedicâ. *(Dobro)*!

Dužan sam još svrnuti se na jednu stvar, koja je bila nekako nuzgredice iznešena u ovoj razpravi, a to je nekakva zahvalnost koju bi mi imali imati glede talijanske kulture. Kada je to bilo izrečeno, opazio sam, da je nada sve častnom zast. Bajamontiu srce raslo i činilo mu se je da su one rieči sadržavale u sebi nešto tako mudra i velika, da se svaka hvala uzpela do stepena, koji su zasluživali. Ipak imam čast ovdje reći, da Dubrovnik nema radi česa da zahvali talijanskoj kulturi, koja u tom gradu nije igrala nikakve odlučne uloge, niti je bila za njega blagodatna, kako je to bilo već ovdje rečeno. Za ono doba vladala je u Dubrovniku u kulturi Dubrovačkoj obća kultura, koja je bila u Evropi, i ta se je uvadjala i razvijala sredstvom ne talijanskoga jezika, nego latinskoga jezika, koji je u ono doba bio obći znanstveni i kulturni jezik u Evropi. To sam htio samo nuzgredice iztaknuti, kako ja i moji sugradjani nemamo razloga da budemo zahvalni toj tako rečenoj talijanskoj kulturi. S time ću ja svršiti i zahvaliti visokom Saboru, da je nakon velike i dugačke razprave, koja je svakog iznemogla, blagohotno pram meni postupao. *(Odobravanje)*.

Predsjednik. Dakle financijalni Odbor predlaže, da izvješće zemaljskog Odbora o proračunu pokrajinske učionske zaklade za god. 1890 bude uzeto za podlogu posebne razprave, naravski sa preinakom po školskomu Odboru učinjenom.

Ona Gospoda, koja pristaju na to, neka ustanu (*Većina*). Primljeno. — Molim gosp. izviestitelja D.ra Cingriu, da čita potrebštine.

D.r Cingria (*čita naslov I*).

Predsjednik. Razprava je o I. naslovu otvorena. Pitali tko rieč? — *(Nitko)*. — Razprava je zatvorena.

Ona gospoda, koja primaju potrebštine naslov I. u iznosu od fior. 700, neka ustanu. (*Većina*). Naslov I. je primljen. — Naslov II.

D.r Cingria (*čita naslov II)*.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieči o naslovu II?

Šarić. Imam predložiti jedan zaključak.

Predsjednik. Molim, u svoje vrieme, kada bude glasovan ovaj proračun, dati ću vam rieč.

(*Bez razprave su primljeni nasl. II-VII Potrebštinâ, paušalni odbitak, te ukupna svota od fior. 292,670:50. Isto tako naslovi I-IV Pokrića, sa doprineskom pokrajinskim od fior, 145.199:50*).

Predsjednik. Prije nego stavim na glasovanje zaključak financijalnoga Odbora, dajem rieč gosp. zast. Šariću.

Šarić. Visoki Sabore! Još godine 1883 pronašlo je pokrajinsko učionsko Vieće u dogovoru sa zemaljskim Odborom. usljed skupoće živeža uredjenjem Neretve, izvanrednu godišnju pripomoć dati učitelju u Opuzenu, iznosom od fior. 120, a godine 1886 pri zavedenju ženske učionice istoj učiteljici iznosom od fior. 72, koje svote bijahu uvrštene u proračun zemaljske zaklade, kao što su uvrštene i za dojduću god. 1890. — Naznačene pripomoći bijahu udieljene dotle, dok su trajale radje oko uredjenja Neretve, te je pokrajinsko učionsko Vieće dotičnom ucitelju i učiteljici pripomoć sa svime diglo. Te plaće, što jih tamo beru učitelj i učiteljica sa svime su hrdjave u zdravom mjestu, a kamo li ne na Neretvi gdje zrak nije najbolji. — Prije godine 1883 bijaše učiona u Opuzenu ili mnogo vremena zatvorena, ili su se mienjali svake godine učitelji, naravski, zašto je učitelj s malom plaćom što ju je tamo potezao, išao u drugo mjesto, gdje nije bilo groznice, i gdje mu nije trebalo trošiti svoju plaću u ljekarije. — Skupoća živeža kao prije traje i sada, i to radi boljeg prometa na Neretvi, te nema nade, da će te ciene pasti; a bojati se je, da će ukinućem pripomoći ostati varoš Opuzen bez učitelja i učiteljice, što bi štete prouzrokovalo. Uzimajuć u obzir navedene razloge, častim se sliedeći zaključak predložiti: Pozivlje se pokrajinsko učionske Vieće, da sa zdravstvenih razloga dade vanrednu pripomoć učitelju i učiteljici u Opuzenu.

Predsjednik. Dakle ovdje imamo zaključak financijalnog Odbora, zatim dva predloga g. zast. Bielanovića, pa četvrti zaključak g. zast. Šarića, koji je poduprt dovoljnim brojem podpisa.

Bielanović. Molim za rieč.

Predsjednik. Ako tko želi razpravljat ob ovom zaključku gosp. zast. Šarića, otvaram razpravu. — Gosp. zast. Bielanović imade rieč.

Bielanović. Pozivajući se na pravilnik, mislim, da taj zaključak nije umjestan. Pošto je razprava zaključena, nemože se govoriti o tome, nego o predlogu našeg Odbora i samo o onim predlozim, koji su tečajem razprave podnešeni. Mislim svakako da je nezakonito, ako bi se taj predlog u ovaj čas unio u našu razpravu. Poštovanom je zastupniku bilo drugom prilikom iznesti svoj predlog, a ne sâda nakon svršetka razprave, i stoga držim da je to nezakonito.

Predsjednik. Ja moram opaziti gosp. predgovorniku, da se je gosp. zast. Šarić javio za rieč u posebnoj razpravi pri naslovu II, i ja sam mu baš radi toga, da se ne dangubi i da se do kraja dovrši razprava, rekao, da ću mu dati rieč poslie kada se svrši glasovanje proračuna školskog, na što je pristao g. Zastupnik, i sada, kada se je svršilo glasovanje proračuna, dao sam mu rieč. Svakomu je naravski ob ovom zaključku slobodno pitati rieč, i svoje eventualne primjetbe staviti. Mislim dakle da nema u tome nikakve povriede našega poslovnika, niti pravilnika.

Šarić. Molim gosp. Predsjednika, pošto sam redovito podnio zaključak, da ga stavi na glasovanje. — Ja sam se bio prijavio u početku razprave za rieč, da ga podnesem.

Predsjednik. To sam i potvrdio, i zato sam otvorio razpravu o zaključku g. zast. Šarića.

Bielanović. Molim za rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Bielanović imade rieč.

Bielanović. U koliko se siećam nitko se nije prijavio za rieč o tom zaključku tečajem razprave. Mi smo samo čuli, da je razprava zaključena, a nismo čuli tečajem razprave da bi bila ob ovom zaključku otvorena; jer bih i ja bio govorio o

tom zaključku i svratio bih se bio na naše škole i one u Neretvi i ostala druga pitanja. Pošto je pako već jednom razprava zatvorena, nama nepreostaje sada ništa drugo raditi, nego glasovati one predloga koji su već podnešeni.

Predsjednik. Po načelu iztaknutu po g. zast. Bielanoviću dala bi se tako tumačiti stvar, da u posebnoj razpravi nije nijednomu zastupniku slobodno prikazati zaključaka ili predloga. To absolutno ne stoji; jer tko imade pravo iznieti zaključak ili predlog u obćoj razpravi, ima to pravo tim više u posebnoj razpravi. Zato nema ništa protivna, i odgovara sa svime našemu poslovniku, kada sam taj zaključak stavio na glasovanje.

Pošto se nitko nije prijavio za rieč, ja ću po redu, kako su prikazani, staviti na glasovanje zaključke i predloge. — Sada stavljam na glasovanje zaključak Financijalnoga Odbora, koji glasi: Daje se nalog zemaljskomu Odboru, da pokrajinskim sredstvim providi za pučku obuku djetce u Trogiru.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj zaključak Financijalnog Odbora, neka ustanu (*Većina).* Primljeno.

Stavljam na glasovanje prvi predlog g. zast. Bielanovića, koji glasi: Neka visoki Sabor preporuči Vladi, da pri podizanju novijeh škola uzme u obzir gornje zapuštene krajeve, kako bi škole jednako bile podieljene po svoj Dalmaciji.

Bielanović. Molim za rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Bielanović imade rieč.

Bielanović. Molim da se glasuje poimence.

Predsjednik. Gosp. zast. Bielanović pita, da se ob ovom predlogu glasuje poimence. Dakle ona gospoda, koja pristaju na ovaj predleg, odgovoriti će „da“; a koja protivno „ne“. (*Odgovaraju „da“: D.r Bajamonti, Biankini, Bielovučić, Bielanović, Borčić, Brajković, D.r Bulat, Buzolić, D.r Cingria, Duboković, Fontana, D.r Giorgji, D.r Ivčević, D.r Karaman, D.r Klaić, Korlaet, Kulišić, Machiedo, D.r Paštrović, Perić, D.r Podić, D.r Pugliesi, Šarić, Simic, D.r Spalatin, Šupuk, Tartaglia, Trigari, Vidović, D.r Zafron, Zore, Žuro i D.r Žmirić; odgovaraju „ne“: Ljubić i Vranković*).

Primljen je ovaj predlog sa 33 glasa proti 2.

Bielanović. Predlažem isto glasovanje drugog mog predloga.

Predsjednik. Sliedi glasovanje poimence drugog predloga gosp. zast. Bielanovića, koji glasi: Neka Vis. Sabor izrazi želju Vladi, da se knjige štampaju fonetičkijem pravopisom; drugo: neka se sastavci u knjigama štampaju smiešano, biva sastavak latinicom, pa odma ćirilicom — ili obratno — i tako dalje do kraja.

Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, odgovoriti će „da“; a koja protivno „ne“.

D.r Giorgi. Ja bih predložio, da se taj predlog razdieli na dvoje, i da se glasuje posebice za prvi, a posebice za drugi dio predloga.

Predsjednik. Prvi bi dio predloga bio: Neka Visoki Sabor izrazi želju Vladi, da se knjige štampaju fonetičkim pravopisom; a drugi bi bio: neka se sastavci u knjigama štampaju smiešano, biva sastanak latinicom i t. d.

Stavljam na glasovanje prvi dio drugog predloga gosp. zast. Bielanovića, koji glasi: Neka visoki Sabor izrazi želju Vladi, da se knjige štampaju fonetičkim pravopisom.

Ona Gospoda, koja pristaju na to, odgovoriti će „da“; a koja protivno „ne“.

(*Odgovaraju „da“ : D.r Bajamonti, Bielanovič, Brajković, D.r Giorgi, Kulišić, D.r Podic, D.r Pugliesi, Šarić, Simić, Vidović, D.r Zafron, Zore, D.r Žmirič i Vojnović; odgovaraju „ne“ : Biankini, Bielovučić, Borčić, D.r Bulat, Buzolić, D.r Cingria, Duboković, Fontana, D.r Ivčević, D.r Karaman, D.r Klaić, Korlaet, Ljubić, Machiedo, D.r Paštrović, Perić, D.r Spalatin, Šupuk, Fontana, Trigari, Vrankovič i Žuro*).

Prvi je dio predloga Bielanovića pao. Drugi dio predloga glasi: Neka se sastavci u knjigama štampaju smiešano, biva sastavak latinicom, pa odma ćirilicom — ili obratno — i takò dalje do kraja.

Želite li, da se i ob ovom predlogu glasuje poimence?

Bielanović. Želim.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj drugi dio predloga, odgovoriti će „da“; a koja protivno „ne“. (*Odgovaraju „da“: D.r Bajamonti, Bielanović, D.r Cingria, Duboković, Giorgi, Kulišić, Perić, D.r Podić, Pugliesi, Simić, Šupuk, Vidović, D.r Zafron, Zore, D.r Žmirić i Vojnović; odgovaraju ne: Biankini, Bielovučić, Borčić, Brajković, D.r Bulat, Buzolić, Fontana, D.r Ivčević, D.r Karaman, D.r Klaić, Korlaet, Ljubić, Machiedo, D.r Paštrović, Šarić, D.r Spalatin, Tartaglia, Vrankovič i Žuro*).

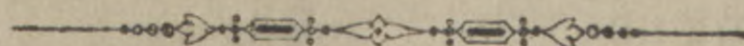
I ovaj je drugi dio predloga odbijen sa 19 glasova proti 16.

Imam još zadnji zaključak gosp. zast. Šarića, koji glasi: Pozivlje se pokrajinsko učionsko Vieće, da sa zdravstvenih razloga dade vanrednu pripomoć učitelju i učiteljici u Opuzenu.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj zaključak, neka ustanu (*Većina*). Primljeno.

Dojduća sjednica biti će u ponedjljak u 9 sati u jutro produženjem istoga dnevnoga reda. Današnju sjednicu zatvaram.

(*Svršetak sjednice u 2 s. 25 č. po p.*)

VII. Sjednica dneva 5. Kolovoza 1889.

Sadržaj: Upit. — Navještaj molbenica. — Prvo i drugo čitanje predloga D.ra Bulata i D.ra Klaića o željeznicah dalmatinskih. — Prvo i drugo čitanje predloga Vidovića, o preinaci § 39 obćinskog izbornog pravilnika. — Obća i posebna razprava o predračunu pokrajinske poljodjelske zaklade za god. 1890. — Prvo čitanje predloga Trigari o preinaci § 4 pokrajinskog zakona 19 veljače 1873. — Prvo čitanje zakonske osnove o sutjecaju zanimanika na obranu od peronospore. — Prvo čitanje predloga D.ra Žmirića o ukinuću tako rečenog usilnog slanika. — Prvo čitanje predloga D.ra Žmirića o zakonu na razjasnjenje § 3 zakona 10 lipnja 1887 glede težačkih truda u Dalmaciji. — Prvo i drugo čitanje predloga Vukotića o ukinuću zakona 26 svibnja 1889, kojim je obustavljeno djelovanje porotničkih sudova za okoliš okružnoga suda Kotorskog do 24 lipnja 1890. — Prvo i drugo čitanje predloga D.ra Bajamontia o proglašenju ili čitanju u oba jezika dnevnih redova, zakonskih osnova i izvješća na Sabor.

(Početak sjednice u 9 s. 15 č. pr. p.)

Predsjednik: **Gjorgje** knez **Vojnović.**

Tajnici: **Tome Brajković** i D.r **Ante Spalatin.**

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva **Alfons** plem. **Pavić**, savjetnik c. kr. Namjestništva **Karlo Maria Truxa**, c. kr. pokrajinski školski nadzornik **Josip** vitez **Peričić**, i c. k. kotarski poglavar **Nikola Nardelli.**

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 28. — Broj je zakonit.

Molim gosp. Tajnika, da čita zapisnik posljednje sjednice.

Brajković *(čita).*

Predsjednik. Pitali tko rieč o zapisniku posljednje sjednice? — Nitko. — Ona Gospoda, koja odobravaju zapisnik posljednje sjednice, neka ustanu (*Većina*). Zapisnik posljednje sjednice je odobren.

Prije današnje sjednice primio sam jedan upit, kojega mi je predao g. zast. Vukotić. — Molim da ga čita.

Vukotić *(čita):*

Na upit zastupnika Nika Stefanovića i družine, upravljen na Vladu u Saborskoj sjednici dneva 20 decembra 1886 odnosno prekinute radnje državne ceste od Budve preko Paštrovića, Spiča na Crnogorsku granicu, Vladin Povjerenik u istoj sjednici odgovorio je sliedeće:

„Godine 1870 bi sagradjeno nekoliko komada puta izmedju Budve i sela Pržaa pravcem u Sušćepan, ali radje bijahu obustavljenje po naredbi Ministarstva, jer je predračunana svota ne samo potrošena nego i mnogo premašena bila, a Namjestništvo je tu skoro naredilo da se potanko osnova glede sve crte od Budve preko Kastelastve na granicu obuzimajuć prostora izradjena sastavi, te će ju podnieti Ministarstvu na odobrenje.“

Usljed tog odgovora i osvjedočenja sa strane podpisatih da je prijeka nužda put Budva-Spič napraviti, podpisati stavljaju sliedeće upite na Vladina Povjerenika:

I. Jeli Visoka Vlada uvjerena o priekoj potrebi produljenja započete ceste Budva-Spič-Crnogorska granica.

II. Jeli već odobrena dotična teknička osnova sa strane Visokog C. K. Ministarstva.

III. Kada će od prilike radnje ceste započeti.

Gjuro Vukotić. — V. Simić. — Tartaglia — Vojnović.

Predsjednik. Ima rieč Vladin povjerenik plemić Pavić.

Vladin povjerenik Pavić. Ja ću imati čast na ovaj upit odgovoriti u jednoj od dojdućih sjednica.

Predsjednik. Primio sam dvie molbenice. — Molim gosp. Tajnika, da u kratko priobći sadržaj njihov.

D.r Špalatin (*čita*): B.r 120 Nikola M. Franjol, za povišenje pripomoći. — B.r 124. Sukošanci proti lugarim.

Predsjednik. Ove prošnje biti će izručene Molbeničkom Odboru.

Prelazim na dnevni red. — Prva točka dnevnoga reda jest sliedeća: Prvo čitanje predloga zastupnika D.ra Bulata, o spojenju Dalmatinske željeznice sa onim carevine, i o spojenju Sarajeva sa Splitom.

Pitali tko rieč u prvom čitanju?

D.r Bulat. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bulat imade rieč.

D.r Bulat. Visoki Sabore! Predlog koji sam ja prikazao ima dvi točke. Prva se odnaša za spojenje dalmatinske željeznice sa željezničkom mrežom monarhije, a druga za spojenje Sarajeva ravno sa morem u Splitu. Glede prve točke iztaknuti mi je, da je Dalmacija jedina zemlja koja nije spojena sa mrežom monarhije, a to nije pravedno. — Usljed zakona 14 svibnja 1871 bila je gradjena željeznica Split-Siverić sa ogrankom Perković-Šibenik, koja ima 105 kilometarâ, i bi otvorena godine 1877. Stopro nakon šest godinâ, usljed dugih napora zastupnika dalmatinskih na carevinskom Vieću, bi prikazan zakon za produljenje do Knina, a ovi ogranak bi otvoren prometu godine 1888, tako da smo čekali 11 godina za 20 kilometara željeznice, dočim u ovo vrieme za druge državne željeznice bilo je potrošeno preko 50 miljunâ. Sabor je opetovano izrazio želju da se spojenje izvede. Carevinsko vieće je ponovilo resolucije godine 1881, 1883, 1887, u smislu da se gradi crta Knin-Novi. U istom smislu prikazale su molbu na carevinskom vieću u ožujku 1888 obćina Splita i trgovačka Komora, a Odbor predložio resoluciju, koja bi primljena od Komore na 10 travnja 1889. Ovom resolucijom pozvana je Vlada, da se dogovori za ovo spojenje sa zanimanim državnim činbenicima i da početkom jesenskog zasjedanja godine 1889 izviesti o predmetu, i do potrebe prikaže konkretne predloge. Nego bečka vlada, pram svim ovim resolucijam nije nikad čisto odgovorila, a samo u sjednici 17 svibnja 1888, vladin povjerenik odgovarajući govoru D.ra Klaića, rekao je da se vlada bavi ob ovom predmetu. — Obzirom na ovu izjavu, i na resolucije carevinskog Vieća, zastupnici naše zemlje na carevinskom Vieću prikazali su u ožujku ove godine upit Ministru trgovine, pitajući, što misli učiniti u smislu resolucije godine 1883 i 1887, i jeli vlada započela radnje za osnovu. Carevinsko Vieće bilo je zatvoreno, a Vlada nije dala odgovor. — Zatim u sjednici financijalnog odbora u austrijanskoj delegaciji, zastupnik Bilinski, koji se bijaše zauzeo za posal u željezničkom odboru, zapita o predmetu ministra Kallaya, koji odgovori da nije ovlašten na ovo pitanje odgovoriti. — Nego nazad malo vremena, čulo se da neki mjernici poslati od Bosanske vlade, započeše neke izvide za crtu koja bi imala, preko Savske dobine, spojiti Knin sa Priedorom. — Prama ovim okolnostim, mislim ja da je prieka potreba da novi Sabor izrazi vladi želju za spojenje, budeli preko Unske, budeli preko Savske doline. — A vlada valja da ovoj želji jedan put se skloni, jer bez opetovati sve razloge, koji su bili u različitim prigodam navedeni, spojenje stoji u interesu samih državnih financija. U sadašnju željeznicu uloženo je 13 miljuna, koji na razlog od 3 % imali bi dati - dohodak od fi. 390.000. Ali ne samo glavnica nedaje nikakva do-

hodka, nego svake godine ima deficita u upravi. Godine 1884 taj deficit je bio preko fior. 67.000, godine 1885 od preko 70.000, a godine 1886 od preko 47.000. Godine 1888 deficit se smanjio do fior. 37.732, ali željeznica neće nikad postati aktivna, dok nebude spojena sa željezničkom mrežom monarhije. — Druga točka predloga smjera na direktno spojenje sa Bosnom. — U ovom pogledu, bilo se je prije tražilo spojenje Splita sa Mostarom, ali obzirom na sadašnje stanje stvari, mislim ja da valja iztaknuti želju u smislu da se Split ravno spoji sa Sarajevom. U sjednici financijalnog odbora austrijanskih delegacija gori naznačenoj, referent je naglasio potrebu da se Sarajevo spoji sa kojom dalmatinskom lukom, i rekao, da u tu svrhu bio bi najprikladniji Split. Na to je ministar Kallay odgovorio da Metkovići nisu baš sgodna luka, i da bi Split bio mnogo prikladniji za izvoz i uvoz Bosne i Hercegovine, ali da se sada nemože odlučiti, koja će se uprav crta za budućnost izabrati, i nadodavši da će to biti predmetom pomnjive študije. — Ja mislim da je sada baš vrieme da Sabor iztakne svoju želju u smislu mojega predloga, te sam uvjeren da će se ministar Kallay zauzeti za ovu crtu. Time neće biti samo okorišćen grad Split, već će ciela Dalmacija, s jedne strane, a Bosna s druge. S toga preporučam visokom Saboru moj predlog i molim da primi i ovu drugu točku predloga, a s formalnog gledišta predlažem, da se predje odmah na drugo čitanje.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

Trigari. Domando la parola.

Predsjednik. G. zast. vitez Trigari imade rieč.

Trigari. Sono pienamente d'accordo coll'on. Bulat circa alla sua proposta di esprimere al Governo di Sua Maestà la domanda della congiunzione della linea Spalato-Serajevo, perchè credo che ne deriverebbero dei grandi vantaggi non solo a Spalato, ma a tutta la provincia. Io pure ho presentato una mia proposta che si esprima il voto al Governo per la linea Knin-Očestovo-Zara, la quale non sta in eguale relazione con quella di Knin-Novi. Riguardo alla linea Zara-Očestovo-Knin, noi siamo in possesso della legge 30 aprile 1873, legge sanzionata da Sua Maestá, e non resta che a domandarne l'esecuzione, mentre per la linea Knin-Novi devono ancora esser presi i concerti fra i vari Ministeri e la legge relativa deve essere discussa nei diversi parlamenti. Io credo pertanto che sarebbe una cosa giusta che l'on. Bulat sostituisca la mia proposta a quella da lui fatta. Io credo che terminata la linea Spalato-Serajevo, coi tronchi ferroviari Sebenico-Dernis e Knin-Dernis, non resterebbe altro che la linea Zara-Knin-Očestovo. Il territorio che sarebbe attraversato da questa ferrovia, è senza dubbio uno dei più importanti di tutta la Dalmazia, tanto per la popolazione che lo abita, che per la produzione che si ritrae; anzi la produzione ne è così abbondante, specialmente nel circondario di Zara, ch' essa supera di gran lunga il bisogno del consumo. Si cerchi adunque di dare uno sfogo a questa popolazione onde non costringerla a crescere e a morire nel medesimo luogo, assieme ai suoi prodotti. Tanto è fertile e fruttifero il terreno che voi vedete che nei mercati le frutta e gli erbaggi si devono vendere a qualunque prezzo, solo per non gittarli. A Zara p. es. i fagiuoli si vendono a 1 soldo e mezzo al chilogr. e il motivo ne è che noi non abbiamo ferrovie e quindi non possiamo spedir altrove i nostri prodotti. Da Napoli parte giornalmente per Vienna un treno celere recando frutta ed erbaggi d'ogni sorta: perchè, domando io, dobbiamo cedere noi in confronto ad uno stato estero, noi che pure paghiamo le imposte? Io credo che il Governo dovrebbe finalmente pensare al suo dovere di metterci in congiunzione colle altre popolazioei civili. Per questo motivo io avrei desiderato che il mio voto venisse presentato separato da quello proposto dall' on. Bulat. Io convengo circa l'unione della ferrovia Knin-Novi, ma credo

che avendo noi una legge già sanzionata nel 1873, non ci resterebbe altro che chiedere l'esecuzione della linea Knin-Očestovo-Zara.

Più volte mi sono presentato all'Augusto Trono e sempre mi venne detto, che appena sarà compiuta questa legge, si darà principio alla costruzione della linea summentovata.

Per questo io vorrei pregare che si volesse mettere separatamente questo mio voto, che non è assolutamente in relazione con quello proposto dall'on. Bulat, pel motivo che noi abbiamo una legge positiva e noi dobbiamo fidarci nel volere Sovrano, il quale non permetterà che una legge riesca infruttuosa.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. G. zast. D.r Bajamonti imade rieč.

D.r Bajamonti. L'on. deputato che mi sta di fronte ebbe serie parole di doglianza nell'accennare allo stato in cui si trova in provincia la questione ferroviaria. Egli ha deplorato che in 11, 12 anni non si sono fatti che 12 chilom. e che neppur una parte del progetto sia stata compiuta. Io rilevo con compiacenza questa sua doglianza e trovo da deplorare soltanto che, mentre la influenza dei deputati sia riuscita in cose di minor importanza, non sia riuscita in questa via che sta a cuore di tutti. Io spero che la loro azione si raccoglierà tutta verso questo argomento, che è di suprema necessità per noi. Vi risparmierò una lunga discussione, perchè sulla questione ferroviaria si è detto tanto qui ed altrove che non dubito si disconoscerà la sua alta importanza.

Venendo al concreto, appoggio caldamente la proposta del deputato della città di Zara, sia in merito, sia nella divisione da esso domandata. La proposta dell'on. Bulat contiene due parti: una per la ferrovia Knin-Novi e l'altra pel tronco Knin-Zara. Però questi due progetti, come eminentemente rilevò l'on. deputato Trigari, presentano delle condizioni assai diverse fra loro. Relativamente al tronco Knin-Očestovo-Zara, abbiamo la legge del 30 aprile 1873, approvata senza alcun dubbio e sorretta dalla motivazione del Ministero, quando si trattò di portarla innanzi alle Camere con tali motivi che oggi non potrebbero essere disconosciuti. Se i primi due rami di quella linea, cioè quelli di Knin-Sebenico e Knin-Spalato sono stati compiuti, giustizia e ragione vuole che anche quello di Knin-Zara sia effettuato. Zara è la capitale della provincia: basterebbe enunziare questo solo fatto per usarle del riguardo. Essa raccoglie tutti i dicasteri relativi all'amministrazione pubblica, essa contiene i dicasteri del comando militare, essa presenta tutte le comodità possibili, specialmente dopo l'ampliamento della città e la costruzione della riva nuova coi superbi edifizi che vi sorgono, talchè qualunque altra città, fosse pure la capitale dell'impero, potrebbe onorarsene.

La proposta di questo terzo tronco ferroviario, fu motivata dal Ministero: io allora sedeva nel parlamento, e ho mostrato come sotto l'aspetto politico, strategico e commerciale esso sarebbe di grandissima importanza. Zara è il centro del comando militare, il quale potrebbe pure aver bisogno di un acquartieramento di truppe. Ebbene, esso ha tali stabilimenti a sua disposizione, che senza pure ricorrere alle molestie dei ricoveri privati, potrebbe collocarvi 20, 25 mila uomini. Dal lato politico, strategico, non c'è dubbio che la campagna del suo distretto è di grande importanza. Senonchè ben altre ragioni suffragano la necessità di completare questo progetto. Zara ha un porto pienamente sicuro, il quale potrebbe essere completato colla valle di Maistro, che per la sua posizione e la sua ampiezza sarebbe assai atto al commercio; e dall'altra parte ha un canale circondato da isole, che gli fanno

corona, canale che intero può essere un porto.

Boccardo, distinto economista italiano dice, che per valutare l'importanza d'un paese o di una città, deve guardarsi che cosa essi abbiano dietro le spalle. Ebbene: il territorio che dovrebbe essere attraversato dal ramo ferroviario in parola è un magnifico altipiano, importante per la sua agricoltura e la sua pastorizia. Questo territorio dà distinti prodotti agricoli, e se si volesse metterlo in condizione di dar loro sfogo, ne potrebbe produrre 100 volte di più. La pastorizia è pure con molto affetto trattata e, se non erro, di 1.200.000 capi di bestiame che contiene tutta la provincia, questo solo territorio ne conta dai 360 ai 400 mila.

Dell'intera popolazione di tutta la Dalmazia, circa 130 abitanti appartengono a questo territorio. Se vogliamo badare al movimento marittimo, vediamo che anche da questa parte la provincia meriterebbe speciale riguardo. I bastimenti che entrano annualmente nel suo porto ascendono a mille circa, con 160 mila tonnellate. Le industrie pure non vi difettano, e particolarmente da qualche anno esse vanno progredendo abbastanza rilevantemente. Zara può contare molte fabbriche di rosolio, quelle di Salghetti-Drioli, Luxardo, Kaligarić ed altre ancora; può annoverare *mulini* costruiti in questi ultimi tempi; fabbriche di vetro, di cera, ed altre di minore importanza. Il territorio poi è bagnato dal fiume *Krka*, che per l'abbondanza delle sue acque potrebbe costituire un'eminente forza motrice, sicchè sotto qualunque di questi punti la proposta viene eminentemente raccomandata; e poichè essa si trova in condizioni differenti, io appoggio tanto più la proposta dell'onor. deputato Trigari, perchè dalla prima proposta Bulat ne vengano fatte due; tanto più che egli stesso accenna che la linea Zara-Knin o eventualmente Knin-Očestovo-Zara verrebbe condotta verso *Novi* o *Priedor*.

Quanto alla seconda proposta, iniziatore di questa idea e propugnatore in ogni emergenza già da 24 anni, della suprema necessità di questa linea Spalato-Sarajevo, io credo che dopo l'arringa brillante tenuta dall'on. Bakotić nella decorsa sessione dietale, non farei che ripetere me stesso e gli argomenti dell'on. Bakotić. Io appoggio dunque caldamente questo progetto, felice che questa mia idea possa un giorno attuarsi e lieto ch'essa sia già entrata nel campo della discussione. Se un giorno sarà effettuata l'unione di questa provincia col resto della monarchia, particolarmente questa ferrovia farà risorgere altri vantaggi materiali e morali che andiamo perdendo.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Klaić. Pitam ja.

Predsjednik. G. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Častni zastupnik Trigari poduprt od častnog zast. D.ra Bajamontia predlaže, da se u posebnom jednom zaključku vladi izrazi želja, da se vrši zakon zemaljskih željezničâ od god. 1873. To počiva na jednom nesporazumljenju; jer kada bi se taj predlog neposredno od Sabora primio, to bi se stvar, mjesto da se pospieši, otegla i evo razloga, gospodo. Zakon željeznički od god. 1873 glasi ovako: ovlaštena je c. k. vlada, da može koncesionirati jednome družtvu željeznicu od Knina do Splita sa ogrančima do Šibenika i do Zadra; ali drugi članci ovoga zakona sadržavaju uvjete toga koncesioniranja. Tu je rečeno, pod kojom maksimalnom cienom moraju biti izdane obveznice za stvoriti glavnicu ovoj željeznici; ustanovljen je maksimum, koji će vlada dati ovoj željeznici unapred, i danas ako se nadje družtvo koje bi se prikazalo ministru, da će graditi pod ovim uvjetima željeznicu, bila bi isti čas gradjena. Ali odma iza glasovanja zakona od god. 1873 bio se je stvorio u Dalmaciji jedan konsorcij, na čelu kojega stala je tvrdka talijanska iz Turina, i proputovao je prugu jedan gla-

soviti talijanski inžinjir Borelli; iza kako je proučio stvar, došao je do zaključka, da pod ovim uvjetima u zakonu sadržanim, nebi moglo nikako privatno družtvo ovu željeznicu sagraditi. Dakle, gospodo moja, zvati vladu da vrši zakon, značilo bi, pozivati vladu da vrši on što do nje nestoji; jer ako ima uvjeta koji se zahtjevaju, željeznica će se graditi sjutra, i u takvih okolnosti ostati će ovaj zakon mrtvo slovo i izvesti se neće nikada. Nego, kako u svim zemljami gdje su u početku željeznice pasivne, gdje željeznice nepokrivaju niti troškove uprave, neostaje drugo, nego da se gradi na trošak državni. To je vlada uvidila, te je zakonom od god. 1874 ustanačeno, da je vlada ovlašćena ne samo koncesionirati željeznicu od Siverić-Splita sa ogrankom do Šibenika, nego je i ovlaštena sagraditi ju na državne troškove. Kada se je taj zakon razpravljao u carevinskom vieću, slobodan sam bio iznieti jedan izpravak, da se ne samo onaj ogranak, nego ciela pruga, kako se sadržaje u zakonu od god. 1873, gradi na državne troškove; ali naravski taj moj izpravak bio je odbijen, i zato s mojim izpravakom u ono doba nisam našao susretna prijateljstva D.ra Bajamontia. Grad Zadar s harnosti prikazao mi je onda pouzdanicu. Drago mi je, da dan današnji D.r Bajamonti živo zagovara, da bude i grad Zadar i Dalmacija spojena s željezničkom mrežom. S moje strane drago mi je, da se ipak može doći do sporazumka. Zato mi nismo u našim željama, koli ovdje toli u Beču, nikada spominjali zakon, zašto smo znali, da je neizvediv, nego smo vazda pozivali vladu, da na državne troškove gradi kod nas željeznicu, i zato je u našem predlogu, da se na državne troškove gradi. Zato mislim, da je najbolje držati se našeg starog zaključka ako se ima doći do uspieha, a doći će se do uspieha nekog jedino ovizijem putem. Što se tiče okorišćenja proizvodâ naše zemlje, o čemu su gospoda govorili, to se naravski nemože pomisliti bez da se nesagradi ciela pruga. Glavna je stvar da željeznica dalmatinska nebude Sack-Bahn, što vele Niemci, nego da se može, kada željeznica bude, poći po cielom svietu napred željeznicom, ne samo prošetati se najdalje do Knina. Zato bih molio častnog predlagatelja Trigaria, da odustane od njegovog predloga neposrednog, nego neka se pridruži našemu predlogu; jer je to jedini put, kojim se može doći do uspieha, ako se misli doći do uspieha. Pozivajuć pako vladu, da vrši zakon od god. 1873, reći će vlada: to je meni nemoguće, nego dajte družtvo, koje je pripravno pod uvjetima u tom zakonu sadržanim graditi željeznicu, ja sam pripravna na temelju zakona onoga dati subvenciju, na koju sam vezana.

D.r Bulat. Pitam rieč.

Predsjednik. Prije nego dadem rieč gospod. zast. i podpredsjedniku sabora D.ru Bulatu, moram primjetiti, da mi već pretresamo predlog gosp. zast. viteza Trigaria, te radi kratkoće vremena, da se vis. Sabor nepovrati na predmet isti, smatram otvorenom razpravu u prvom čitanju predloga koli g. zast. D.ra Bulata, toli gosp. zast. viteza Trigaria, ako nema prigovora sa strane visokog Sabora. — Gosp. zast. D.r Bulat imade rieč.

D.r Bulat. Ja mislim, da se najprvo stavi na glasovanje moj formalni predlog, da se predje odma na drugo čitanje mojega predloga i predloga častnog zast. Trigari-a.

Predsjednik. Ona gospoda, koja pristaju na ovaj formalni predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Dakle prelazimo na drugo čitanje.

Gosp. zast. Dr. Bulat imade rieč.

D.r Bulat. Samo ću nekoliko rieči reći, jer mi nepreostaje drugo nego opetovati ono što je gosp. predgovornik rekao glede predloga načelnika Zadarskog, koji bi želio, da razluči od mog predloga njegov predlog, po kojemu se ima vlada pozvati na vršenje zakona od god. 1873, da se sagradi ogranak željeznice Očestovo-Zadar.

Na to mu je odgovorio častni zast. D.r Klaić, da to absolutno nije moguće. Ja ću biti tako slobodan pročitati čl. I. zakona od god. 1873, na koji se častni zastupnik Trigari naslanja. Članak I. zakona od god. 1873 glasi: (*čita talijanski*). — Ovaj zakon nije bio temeljem za da se gradi željeznica koja sada obstoji, nego je sadašnja željeznica bila gradjena usljed zakona od 6 Travnja 1874 godine, koji je stavio izvan krieposti zakon od god. 1873, te stoga mislim, da nije moguće da se naslonimo na taj zakon. Ako hoćemo da se gradi taj ogranak Očestovo-Zadar, ili Knin-Novi i Split-Sarajevo, valju na temelju zakona od god. 1874, ter želju vladi izraziti u smislu mojega predloga, a ne u smislu predloga častnog zast. Trigaria. Ja bih s moje strane molio, da se odustane od tog predloga da se razdieli moj predlog, i želim svakako, da bude moj predlog stavljen na glasovanje baš onako, kako sam ga ja stavio.

Trigari. Domando la parola.

Predsjednik. G. zast. vitez Trigari imade rieč.

Trigari. Mi stupisco che l'on. Klaić, il quale rappresentò il distretto di Zara con speciale interesse nella questione relativa alla costruzione di questa ferrovia, abbia trovato oggi tante altre leggi, le quali non hanno nulla da fare colla legge del 1873. Io non credo che col richiamarsi alla legge del 1873 s'incontrerebbero delle difficoltà per la sua esecuzione, nè posso ammettere che quella legge fosse stata derogata da quelle successive del 1874 e 1883, giacchè una tal cosa sarebbe stata espressa chiaramente. La legge del 1873 stabilisce la costruzione di tutte le ferrate dalmate ed autorizza il Governo a farle costruire mediante concessione. Colla legge del 1874 che contiene un solo articolo, il Governo veniva autorizzato a costruire a spese dello Stato il tronco Siverić-Spalato, colla diramazione fino a Sebenico, ma non si parla menomamente che la legge del 1873 sia posta fuori di vigore. Anche riguardo al tronco Siverić-Knin quella legge contiene eguali disposizioni.

Quelle leggi quindi non sono altro che una modificazione nella forma della costruzione, vale a dire esse sostituirono alla concessione autorizzata la costruzione a spese dello Stato. Nel rimanente la legge del 1873 resta nel suo pieno vigore Quindi io credo che col richiamarsi alla legge del 1873 non si pregiudica punto la questione, ma la si pone invece sopra un campo positivo, giacchè la legge del 1873 è stata sanzionata da Sua Maestà ed il tronco Zara-Knin è espressamente compreso fra la rete ferroviaria dalmata. Anzi il Consiglio dell'Impero con una posteriore risoluzione raccomanda che tutti questi tronchi sieno posti in esecuzione contemporaneamente. Se la legge del 1873 autorizza il lavoro mediante concessione, e se questa concessione non riesce, il Ministero potrà fare ciò che fece per gli altri due tronchi: esso chiederà l'autorizzazione di far il lavoro a spese dello Stato. Se ciò fu fatto per gli altri due tronchi, domando io, perchè non si dovrebbe fare pel tronco di Zara, cioè per un territorio della provincia che comprende il terzo della popolazione? Io non voglio credere che la mia proposta sia osteggiata per mire secondarie; ma è certo che il voler sostenere la proposta formulata dall'on. Bulat mi pare abbia molto di tendenzioso. Pel tronco Zara-Knin esiste una legge bell' e fatta, mentre per la linea Knin-Novi si deve ancora creare una legge e forse andare incontro a chissà quanti ostacoli. I voti della Dieta non sono altro che desideri, ma la legge sovrana sta assai sopra di essi.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu?

D.r Klaić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. D.r Klaić ima rieč.

D.r Klaić. Častni Trigari ljuti se bez potrebe. Ja sam malo prije rekao tko je za-

govarao da se na državne troškove gradi Zadarska željeznica. To sam bio ja. — Ja sam bio učinio predlog, da se u zakonu od god. 1874 stavi izpravak, da se negradi na državne troškove samo željeznica Siverić-Split sa ogrankom do Šibenika, nego i ciela pruga kako se sadržaje u zak. od god. 1873, pa i ogranak do Zadra. — Zakon svaki o željeznicami imade točno naznačiti prugu koja da se gradi, i valja točno naznačiti način kako da se gradi. Zakon od god. 1873, kako sam rekao, i sada opetujem da razbistrim pojmove, ovlašćuje vladu, da može družtvu, koje se javi graditi željeznicu na svoje troškove, dati koncesiju i subvenciju koja je u zakonu ustanačena; ali da je ovaj zakon uztvrdio, da se imade željeznica graditi ili na državne troškove ili privatnim putem, to nije istina. Zakon od god. 1874 nemože drugo sadržavati, nego ono što je u njemu, i točno je u njemu označeno, koja se želježnica ima graditi na državne troškove. U svih resolucijâ koje su se do sada stvarale, vazda je napomenut bio ogranak Očestovo-Zadar, i vazda se je pozivala vlada, da se željeznica gradi na državne troške, tako će se isto učiniti i s ovom resolucijam. Pozivati se pako na zakon od god. 1873 nepomaže, nego kvari stvar, zašto u to zahtjeva privatno družtvo, koje nemože graditi željeznicu pod uvjetim u zakonu stavljenim, i zašto subvencija nije dovoljna. Zato opetujem gosp. Trigari-u, da on, mjesto ljutiti se i u meni nalaziti protivnika ovog ogranka, kojemu sam bio zagovorateljem, bude s nami, i da ostavi svoj predlog, koji će stvar samo pokvariti.

Bielanović. Molim za rieč.

Predsjednik. G. zastup. Bielanović imade rieč.

Bielanović. Bilo bi komično reći, da ću glasovati za predloge, koji se sada razpravljaju. Ja sam mislio, gospodi zastupnicima izraziti zadovoljstvo, da su prihvatili ovom željeznicom zahtjev koji je više puta bio ovdje već prije izrečen. — Ja mislim, gospodo, govoriti o spojenju Dalmacije, ili srca Dalmacije grada Splita s Bosnom. Mislim o onoj pruzi, koja je prošlog sabora nalazila branitelja u našem poštovanom drugu zastupniku Bakotiću. — Vrlo je liepo, koristno i potrebno, što je većina prihvatila ovaj zahtjev, koji je prošloga sabora bio s ove strane iztaknut. Liepo je gospodo; jer će se ovdje i u Beču čuti, da to nije želja jedne stranke, nego da je to želja sve Dalmacije. Liepo je, gospodo moja, jer se možemo uzdati, da će poštovani zastupnici saborske većine i u drugim prilikam i na boljem mjestu od ovoga braniti ovu prugu željezničku, koja je jedino spasonosna da podigne naše blagostanje. To je, rekao sam, želja sve Dalmacije, i možemo reći, vapaj naš. Ne samo da bi mogli podignuti glas, nego izreći naše ogorčenje, što Dalmacija nije spojena jednom željeznicom, i što Dalmacija nema željeznice. Onaj mali odlomak, što ga imamo od Knina do Splita i Šibenika, to se nemože ni računati, da je jedna željeznica. Ja neću govoriti o predloženoj pruzi koju je iztaknuo gosp. predlagać, i još ću se manje upuštati u one razloge, koji traže spojenje dalmatinske pruge Unskom dolinom ili Sanskom dolinom, niti ću izticati one političke i strategične razloge, koji to spojenje preporučavaju. Ako država misli da se može proći bez željeznice, ako država misli, da to spojenje bez koristi njezine može biti, budi joj prosto; ali joj nije nikako prosto, da mi neimamo naravsku prugu, koja bi podigla naše blagostanje, i učinila, da Dalmacija postane ono što je njekada bila, kada je imala naravske pute, koji su Dalmaciju sastavljali sa iztokom. Ja neću govoriti ob ovom, i nije potrebno da govorim; jer mislim, da se spojenje Dalmacije s Bosnom u svakomu pogledu prikazuje kao naš izvor, po kojem može Dalmacija procvasti, i naravski, da ćemo svi za to glasovati, te bi sva gospoda morala tražiti spojenje, ne samo Sarajeva, nego sve Bosne sa Dalmacijem. — Ja mislim, da bi mi tražiti morali spojenje s velikim trgovačkim trakom, što je Dunav, gdje dolazi trgovina tako rekuć polovice Europe, gdje se ve-

liki trgovački tovari iz jednoga do drugoga kraja i u velike prediele prenašaju. Mislim, to je naša zadaća i potreba, da se naime Dalmacija spoji središćem Bosne, da nas jedna pruga veže sa svom Bosnom do Dunava, i u tom smislu ja sam slobodan preporučiti jedan moj dodatak na ovaj predlog g. zast. Bulata, koji se neka izpravi i popuni ovako: „preporuča se spojenje željezničko Splita za željeznicami uzduž Dunava, preko Sarajeva.“

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Bakotić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bakotić imade rieč.

D.r Bakotić. Visoki Sabore! Meni je osobito milo, da se u nazočnom zasjedanju sa svih strana ovog Visokog Sabora izražava i preporuča najtoplije želja visokoj Vladi, da jednom bude i Dalmacija sklopljena nuždnimi uvjetima u borbi za život ekonomički i trgovački, to je, što su željeznice. Nas dieli, gospodo zastupnici, ogromni prostor od onih krajeva odkle bi naši trgovci, naši obrtnici mogli crpiti izvor njihovog blagostanja, od Bosne i onog velikog diela Bosne koji ostaje od Sarajeva do Save, od tako zvanog Posavja. Da dopru do našeg primorja, hoće se mnogo i mnogo dana, hoće će se mnogo i mnogo dangube, a željeznica bi projurila taj ogromni prostor u veoma malom vremenu. Odtuda gospodo vidite, da bi bio veliki probitak ne samo što bi se umanjili troškovi i time oduška dalo proizvodima, nego bi se mnogo više čeljadi moglo baviti sa prometom, sa obrtnošću i trgovinom. Da se nadalje nebavim time, jer vam je svima poznato kao i meni, ja ću samo reći, i navesti jedan razlog, po kojemu bi Vlada bila osobito dužna, gospodo zastupnici, da gradi željeznice za ovu našu zapušćenu zemlju. Svi drugi krajevi Austro-Ugarske monarhije doprinašaju istina Bog kao i mi u novcu i krvi strahoviti porez državni; ali i u Dalmaciji kao i u Istri i u primorju hrvatskom imade još nešto drugo, što nema ni u Štajerskoj, ni u gornjoj i dolnjoj Austriji, ni u Salcburgu, ni u Tirolu, ni u nijednoj sličnoj drugoj pokrajini Cislajtanije. Država Austro-Ugarska crpi svoje mornare jedino iz naših krajeva. Što su mornari, a što li mornarica, svaki od vas zna. Tko štiti trgovinu Bečlija ili onih koji živu u Pešti najvećim luksusom? To štite djeca koja su rodjena na primorju, na istarskom primorju, djeca koja su rodjena na hrvatskom primorju. Ta naša djeca izlažu se svaki dan najgrdjim i najvećim opasnostim života, da prenašaju trgovinu na velikim brodovim Lloyda, ili zaštitavajuć trgovinu na ratnim brodovim državnim. Mislim, da takva osobita izvanredna zasluga ove pokrajine imala bi naći ne samo kakvu osobitu nagradu, nego bi se imale izračunati, u novcu bez nikakove naplate, ovakove zasluge. — Imam čast ponoviti, da nema nikakov dio Austro-Ugarske monarhije, nego jedino ovo primorje, koje je opasano jadranskim morem. Kada bi se s toga gledišća iztaknulo i preporučilo, i Vladi u Pešti i zajedničkoj u Beču, stvar potakla, mislim, da bi se ljudi, koji sjede kao ministri kod te Vlade, imali sramovati; jer najbezobzirnije postupaju s našom zemljom, zapuštavajuć ju na svaki način. Ti ljudi kažu, da su nosioci kulture. U čemu sastoji ta njihova kultura? Da sakupljaju u Dalmaciji sijaset policijanta, i da se ti policijanti s poštenim ljudima bave više nego s fukarom.

Predsjednik. (*Zvoni*) Molim vas, te su rieči uvrieditelјne za vladu.

D.r Bakotić. Ja sam govorio o osobitim ljudima.

Predsjednik. Vi ste rekli, da bi se ministri imali sramovati.

D.r Bakotić. Ja vam mogu spomenuti na vladinoj klupi gosp. Truxu, koji je lani rekao u Splitu pri jednoj razpravi, koju je samo jedan policijant mogao izmisliti, da

je to takva stvar, koja je sramota za svu Dalmaciju.

Vladin povjerenik Pavić. Ja prosvjedujem proti uvriediteljnim riečima gosp. zast. Bakotića.

D.r Bakotić. Protestirajte koliko hoćete, ja vam kažem, da sam to čuo javno govoriti.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Bakotić. Molim, ja imam još svršiti, vi ste me zaustavili.

Predsjednik. Izvolite.

D.r Bakotić. Imajuć obzir na važnost, kao što je spomenuo častni drug Bielanović, da bi se pruga, koja bi počimala od Splitske luke, protegla ne samo do Sarajeva nego i preko Sarajeva do Save, pak preko Save doprla do rieke Dunava, od kuda bi se iznašale mnoge i mnoge stvari, koje su vam već dobro poznate, kao što vam je poznato, koliko je blagostanje u pogledu poljodjelstva tih prediela. — Mislim Visoki Sabore, da se obzirom na te okolnosti sam po sebi preporučuje izpravak mog častnog druga i prijatelja Sava Bielanovića, da na to pristane i sam častni predlagatelj zast. D.r Bulat, i da s druge strane častna gospoda večine prihvate taj izpravak, koji nemože zaista nanieti štete, nego bi mogao nanieti koristi našoj zemlji, pokazavši upravo Vladi, koji pravac željeznice može biti najkoristniji za našu siromašnu žalibože u ekonomičkom pogledu zemlju. Završujući ovime, preporučujem najvruće svima vama izpravak mog prijatelja častnog zastupnika Bielanovića.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

Ljubić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Ljubić imade rieč.

Ljubić. Ima više godina da sjedim u Saboru, svake sam godine čuo govoriti o željeznici, a ja nikad nisam progovorio, jer sam puštao da o tom blaženom pitanju, da mu nerečem drugačije, razpravljaju vještaci. No već nemogu ni ja da mučim, to je pitanje došlo do grla, prieti zadaviti ovu jadnu zemlju, ovaj siromašni narod. Dandanas je dužan progovoriti i vještak i nevještak, dužni zastupnici naroda, dužan iz ogorčane duše progovoriti cio narod; ako mu vapaj nebude uslišan, neka proklinje. Jest, ogorčena mu je duša, kad pogleda po svietu i vidi da se Crnci voze željeznicom, da željeznicom turaju u sviet proizvode svoje zemlje; vidi da Turkmeni i Mongoli iz Azije obće sa Europom, ne više na krilatim konjima nego na parnom vozu; čuje da će brzo i Eskimezi po milosti Rusije dočuti u njihovom vječitom mrazu zvižd parovoza — a jedini Hrvat dalmatinski osudjen da živi pretrgnut od ostaloga svieta, osudjen da u bezcienu udaje svoje trude, jer nema željeznice kojom da ih na svietska tržišta ponese. Pa zar da on prosi kakvu milost? Kakva vam milost! Pravica, najprostija pravica nalaga vladi svetu dužnost da napokon i ovu pokrajinu željeznicom priveže posestrinam svojim, priveže monarkiji. Zar da Hrvat dalmatinski neplaća danjke, kesom i životom, kao i ostali državljani u Austriji? Zar da plaća nižom mjerom? Plaća jednakom mjerom. akoli izplaća manje nego druge zemlje, krivo je njegovo siromaštvo, a njegovu je siromaštvu kriva vlada. Dakako, da je kriva; jer dok ostali narodi lete a mi puzemo, valja da ostalim izostanemo, da ginemo i da poginemo. I ono Bosne hoće da nam odvrate, da nam odtrgnu. Bog je stvorio Bosnu sa Dalmacijom, stvorio ju u jednom komadu; Bosna je kuća a Dalmacija prag, Bosna polje a Dalmacija obruč i obala tomu polju; Bosna Dalmaciji i hrana i obrana. Pa što se od Bosne radi? Proti narodnom pravu i proti pravici, proti koristi same Bosne, ona se povlači na svaku ruku, privlači se na sve strane, samo joj nedadu da okrene prirodnim putem, onim putem što joj je Bog namienio. S ovih

razloga svom se dušom i ja pridružujem jednome i drugomu predlogu D.ra Bulata. Nego me je stid moljakati, kao da prosim čiju milostinju. Znao bih ja i što drugo predložiti i znao bih predložiti Saboru, da svome Odboru naloži neka po Francozkoj, po Ruskoj traži družtva, koja da i Dalmaciji grade željeznice; pa bi se lasno i našla, nego bi njim osnove zapele, pomrsili bi njim osnove i paragrafim i čim drugim. S toga mi nepreostaje, nego ogorčenosti u duši i stidom na obrazu, još jednom moljakati i prositi.

Buzolić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Buzolić imade rieč.

Buzolić. Visoki Sabore! Kao nestrukovnjak, rado slušam što o predmetu, kojim se bavimo, govore strukovnjaci. Nemislim ipak suvišnim reć i svoju o tomu poslu, i ako ne u ime suštine stvari, a to o jednoj nuzgrednoj točki iste. Častni Bajamonti spomenuo je i povode ili uzroke političke i strategičke naravi, koje bi imale nukati ministarstvo na to, da radi o uživotvorenju željezničkih pruga, koje bi imale prispojiti Dalmatinsko naše primorje sa željezničkom mrežom države. Častnom Bielanoviću, nasuprot, je deveta, da li je s političkih i strategičkih obzira probitačno po državu da se to pripojenje izvede. Ja bih se u tome radje složio s Bajamontijem, te bih htio da se izričito iztaknu i ti razlozi političke i strategičke naravi, i ako ne s drugoga uzroka, a to da se uvidi zasljepljenost mjerodavnih čimbenika, koji dotle zanemaraju, dapače prkose moralne i ekonomičke probitke naše zemlje, da zapostavljaju i same interese monarhije, kad se ovi slažu s interesima naše pokrajine. Ni mene s te strane nebi boljela glava, kad bi obziri političke vojničke naravi monarhije nebi se sudarali sa narodnim. Al to je uprav ovdje slučaj. Jer kako da mi ostanemo ravnodušni, gledajuć ovo naše primorje sasma odciepljeno i razstavljeno od svoga naravnog i narodnog zapleća? Da danas, sutra, zaprieti ovom našem primorju ma s koje strane česova pogibio, kakvoj se pripomoći možemo nadati s toga našega zapleća od strane naše po krvi braće, onkraj Velebita i Dinare, kad nas s njima nevežu željezničke pruge bud sjevero-zapadnim, bud sjevero-iztočnim smjerom, ako ne baš i jednim i drugim skupa? I s tih dakle, državnih i narodnostnih obzira, ja sam toga mnienja, da iz skupa raznih motivacija nebi se imali zapustiti s vida niti političko-strategički razlozi; koji bi mjerodavne krugove imali ponukati na spojenje naše pokrajine sa željezničkom mrežom cjelokupne države i sa onim zaposjednutih zemalja.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bajamonti imade rieč.

D.r Bajamonti Quando un quarto di secolo fa io pel primo gettava l'idea delle ferrovie in Dalmazia, mi ricordo adesso benissimo che la *Nue freie Presse,* uno dei più importanti organi della stampa di Vienna, ha accolto con sorriso questa idea ed ha detto in un articolo di fondo, che un giorno per accennare ad una cosa impossibile ci solea dire fare *castelli in aria*, ma che ora si dirà: *fare ferrovie in Dalmazia.*

Il distinto D.r Voinović, fratello dell'illustrissimo signor presidente, mi diceva che le idee seppure sieno utopie, quando entrano nel campo dello studio, vanno a poco maturandosi e passano da ultimo nel campo del positivo, della realizzazione.

Vi potete immaginare con quanto piacere io abbia udito in Dieta la proposta della costrszione di una ferrovia Dalmata e oso speraro che la mia idea col tempo verrà realizzata ed il primo tronco che possediamo lo può provare. Circa la que-

stione che ci sta dinnanzi mi ricorre alla memoria un detto del compianto avvocato Rossignoli, che nelle cose praticamente va fatto un passo alla volta.

Il D.r Klaić, se bene ho compreso, ha fatto accenno alla sua azione a favore della linea Knin-Očestovo-Zara, ha fatto accenno all' azione da lui esercitata a Vienna. Mi consta che in quell' occasione Zara gli abbia inviato un magnifico indirizzo, firmato da più di 100 nomi di persone appartenenti a diversi ceti sociali e specialmente al ceto dei commercianti.

Di fronte ad una questione così importante per Zara io credo che noi dobbiamo andare con piedi di piombo. La legge del 1873, dice l' on. Klaić, è impossibile: essa è stata pregiudicata e non resta altro che seppelirla e recitarle il Requiem aeternam.

Io non ummetto che ciò sia: ammetto pure che la legge del 1874 possa per un istante imporsi a quella del 1873. Anche in questo caso a noi tornerebbe conto di battere la stessa via e le asserzioni dettate dall' illustre podestà di Zara credo che calzino così bene a cappello da render inutile l' aggiungervi parole.

Egli ha detto: poichè non c'è modo di ottenere le costruzioni delle ferrovie di Knin-Očestovo-Zara sulla base della legge del 1873 mediante concessione, non resta altro che chiederla a spese dello Stato. Ebbene, perchè non potremmo insistere verso il Governo? Ma il mescolare questo ramo assieme colla proposta per la linea Knin-Novi mi pare poco consulto, giacchè nelle cose conviene sempre mirare al successo pratico, e perciò io sosteneva sempre la costruzione contemporanea dei primi tronchi onde non si perdesse anche quello che si poteva avere.

Questo ramo ha per sè il suffragio d' una legge positiva, che non è stata abolita dalla legge del 1874, perchè in questo caso la legge del 1874 avrebbe contenuto nel II articolo: con ciò resta eliminata la legge del 1873. Io credo pertanto che la questione non sia punto pregiudicata.

In tesi generale ho creduto di rilevare l' importanza di Zara, como posta sulla parte settentr. della provincia. Essa dista solo 8 ore da Ancona e 16 appena da Venezia, nel cui territorio con poca spesa si potrebbero importare moltissimi prodotti. Sotto questo aspetto credo che la linea Knin-Očestovo-Zara sarebbe desiderabile venisse eseguita, tanto più che difficoltà tecniche non vi esistono. In questo solo modo il commercio che comincia sorgere potrebbe essere sviluppato potentemente. Se si insistesse su questa proposta, se si insistesse su questa formola proposta dall' on. Bulat anche in genere, si avrebbe una questione che soddisferebbe il nostro decoro, giacchè si potrebbe dire: stiamo fermi nel bene con energia e costanza. Io appoggio la proposta dell' on. Bulat circa la linea Spalato-Sarajevo e lo ringrazio d' aver diviso la mia idea, giacchè credo che quando gl' interessi dello Stato possano conciliarsi cogl' interessi dei privati, non ci sia nessuna ragione di non appoggiare la nostra proposta. Chiuderò coll' appoggiare parimenti la proposta dell' on. Bielanović che la linea Sarajevo sia prolungata fino al Danubio.

Quanto alla prima linea Zara sino Spalato sono felice che l' on. Bulat l' abbia tratta sul tappeto ed in ciò l' appoggierò caldamente.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

Borčić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Borčić imade rieč.

Borčić. Najprvo izjavljam visokom Saboru, da podpuno podupirem razloge navedene od častnog zast. D.ra Bulata, što se tiče glede prvog i drugog predloga. Nisam bio uzec

rieč u ovoj razpravi, jer sam mislio, da je dosta s jedne strane istaknuta potreba izvedenja, koli jedne toli druge željeznice; nego pošto sam vidio da se je s druge strane učestvovalo razpravi i vidio iznositi neke pojmove koji se nesudaruju obćimi interesi ciele pokrajine, držao sam ipak za shodno da i ja što rečem. Meni je istom najprije milo ovdje izpovjedati, da se je donekle poslje toliko godina osviestio gosp. D.r Bajamonti, da pripoznaje zasluge i u ovom pogledu našeg vrlog druga gosp. D.ra Klaića. — Kada je prigodom razprave u carevinskom Vieću D.r Klaić podigao rieč na korist ove grane Zadar-Očestovo-Knin, rieč, koja je zaslužila pohvalu cielog ovog pučanstva, jedini je D.r Bajamonti u Splitu bio proti D.r Klaiću i nazvao ga neprijateljem Splita stoga, što je branio tu gradnju. Danas on sa svime protivno izpovjeda, danas tu zaslugu izpovjeda ako kasno ipak častno, i drago mi je, da se je osviestio. On je nama zastupnicima na carevinskom vieću u prvom svom govoru rekao, da smo mi, mjesto što smo tamo izgubili vrieme u trice, oko ovoga nastojali i više napora učinili, da bi se ovo dalo bilo polučti. Neznam, jeli D.r Bajamonti sliedio tekom radnje naše; sliedio tekom razprave u carevinskom vieću? Jer da je sliedio, nebi došao do onoga zaključka nego bi se uvjerio, da su dalmatinski zastupnici na carevinskom vieću radili sve što je moguće za ovo pitanje toli koristno za našu pokrajinu. Bio bi se uvjerio da su pristupili i do previšnjeg priestolja i do osoba najuglednijih, i bio bi se s druge strane uvjerio, akoprem je cielo carevinsko Vieće, neizključiv niti ljevicu, glasovalo s nami za resoluciju, koju je častni D.r Bulat iztaknuo, da se je uzprkosio tomu drugi faktor, i stavljale su se zaprieke koje nemožemo na brzu ruku odstraniti. Zastupnici su dakle dalmatinski vršili podpuno svoju patriotičku dužnost u podpunom smislu rieči. — Što se tiče prvog predloga častnog D.ra Bulata, navodi častnog zastupnika grada Zadra i navodi D.ra Bajamontia teže jedino to, da se prije zapostave interesi obći prema mjestnim interesom. Ja u tom pogledu neću govoriti, nego ću iztaknuti, da je položaj tako rekuć jasan, kao što je to rekao častni D.r Klaić, te nema sumnje niti dvojbe da se neće koristiti nego škoditi onim predlogom častnog zast. Trigaria, koji se pozivlje na zakon od god. 1873, koji zakon nema posla sa zakonom od god. 1874, i mi na tom temelju valja da razvijemo svoj rad. S toga u interesu ciele pokrajine i ovoga grada zagovaram prvi predlog častnoga D.ra Bulata, a zagovaram i drugi predlog, nu ne onako kako to častni Bielanović hoće, jer nas vodi na daleko izvedenje, htio bih da razpoložemo s drugom državom, a to nestoji u našoj moći. Mi valja da pustimo druge države, i da se ograničimo na ono što je moguće, i da idemo baš kako je gosp. D.r Bajamonti iztaknuo, korak za korakom u ovoj stvari, pak ćemo do mala doći do izvedenja naše zamisli, a ne da idemo na jedan mah ono zahtjevati što častni zast. Bielanović hoće. S toga ću i za drugi predlog glasovati onako, kako ga je stavio častni zast. D.r Bulat.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Bajamonti. Domando la parola per un fatto personale.

Predsjednik. Ima rieč za lični čin gosp. zast. D.r Bajamonti.

D.r Bajamonti. È una brutta abitudine, e mi pare poco parlamentare, di attendere che un oratore abbia esaurito due parlate prima di prendere la parola. Io faccio semplicemente questa osservazione e non dico altro per non toccare la suscettibilità del signor Presidente. Io non faccio l'apologia dell'azione dei nostri deputati a Vienna, perchè se ciò facessi ne direi tante che il campanello del sig. Presidente non basterebbe, ma ci vorrebbe un campanone. Mi

soffermo alla parola dell' on. Borčić, quando disse che io una volta ho combattuto la proposta della linea Knin–Zara. Non è vero, assolutamente non è vero. Io soltanto mi era mostrato dolente che si volesse che di un tratto vengano messe in esecuzione tutti i tre progetti, perchè temeva che tale insistenza potesse per avventura nuocere all' altro progetto ; ma mi ricordo che quando il conte Cosimo de Begna aveva presentata una mozione in questo senso, io fui il secondo a firmarla. Che la Dieta si sia convertita in *una bocca di Leone* è assai doloroso, ma non credo che sia delicato il continuare in questo sistema, nè che ciò torni ad onore degli oratori. Giorni fa, abusandosi della confidenza, venne rimproverata all' on. D.r Podić la promessa fatta di parlare in slavo nella Dieta: io ho detto, quando tutti pensassero come l' on. Podić, —*(nerazumi se)*. . . . .

Finalmente l' on. Borčić sollevò questioni e mistificando i fatti tenderebbe mettere il disacordo tra me e l' on. deputato Trigari. Ripeto che io non ho combattuto mai la linea Zara–Očestovo. Se in tutta la Dalmazia vi è un uomo antimunicipale, lo sono io. Quuando un altissimo funzionario insisteva verso di me energicamente e caldamente affinchè influissi che la capitale della provincia venisse trasportata a Spalato, io gli dissi: abbiamo troppi motivi di discordie fra di noi; vivo me, un tal progetto non troverà il più lontano appoggio: Spalato ha da cercare il suo avvenire in un altro campo, e noi saremo lieti che questa nobile città rimanga la capitale. In un' altra occasione interpellato a Vienna se fosse necessario a Ragusa l' istituzione di una scuola nautica, io dissi: Si tolga a Spalato, ma si dia a Ragusa. Lo dissi, sotto il vincolo della parola d' onore. Un uomo che si comporta in questo modo non può essere tacciato di municipalismo.

Predsjednik. Razprava je zatvorena. Žele li govoriti gg. predlagatelji.

D.r Bulat. Ja ću malo rieči nadodati, jer mi se čini, da je predmet izcrpljen. Najprvo imam reći gosp. zast. Bielanoviću, koji je opazio nešto glede alternative, koju sam stavio u predlogu glede crte ili Knin-Novi, ili Knin-Priedor. Ako sam to učinio, učinio sam to baš s razloga toga, da se nebi mislilo, da se Sabor hoće držati prve crte, dočim spojenje put Priedora, možda bi zapalo jeftinije, premda valja poći iz Knina preko Crne Gore, a zatim preko Sanske doline. — Ja pristajem dodatku g. zast. Bielanovića, nu mislim da nebi bio nuždan; jer željeznica kad bi išla do Sarajeva, ili bolje do Visoke, 32 kilometra na sjeveru Sarajeva, bila bi spojena sa Dunavom. — Iz Visoke idje se do Broda, a tu je Sava; iz Broda do Delja, a tu je Dunav, iz Delja do Osieka, a tu je Drava. — Pristati ću sasvim tim dodatku gosp. zast. Bielanovića, jer će tako predlog biti primljen jednoglasno, i tako, kako je rekao g. predgovornik, viditi će se u Beču, da je u ovom predmetu ciela Dalmacija složna. — Reči mi je gosp. zast. trgovačke i obrtničke komore Zadarske, koji veli, da je on god. 1862 i 1864 prvi osnovao ovu željeznicu, da je istina, kako sam baš vidio u nekom izvješću što ga je on prikazao carevinskom Vieću, da je on rečene god. 1862 dobio prvu dozvolu, što Niemci zovu „Vorconcession“ za graditi željeznicu do turske medje i poslje do Biograda, i da je god. 1864 dobio isti „Vorconcession“ za graditi želježnicu od Zadra do Knina, preko Bosne do Osjeka; ali ove Vorconcessije ostale su naravski „pia desideria“, jer nije bilo prigode da se izvede drugi državopravni položaj, stoga smo došli do izvedenja ovih predlogâ, pošto je sada položaj drugačiji, i sada možemo biti sigurni, kada budemo jednoglasno iztaknuli našu želju, da će biti kod dotičnih čimbenikâ uvažena. Nije pako točno što je gosp. predgovornik rekao, da se je večina protivila ovomu predlogu; jer kada je god. 1886 čast ni zast. trgovačke i obrtničke komore Zadarske podnio predlog, da se gradi željeznica Split-Livno-Sarajevo, i kada je taj predlog došao na dnevni red,

ja sam ga podupirao i popunio u smislu, da se predlog gosp. zast. D.ra Bajamontia izruči Odboru zemaljskom, s nalogom, neka preporuči Vladi osnovu, a u isto doba neka ponovi želju da se dalmatinska željeznica spoji sa carevinom kod Novoga, i da se gradi ogranak Knin-Očestovo-Zadar, što je i Visoki Sabor primio. Dakle od god. 1886, kada se je u Saboru prikazalo pitanje, mi smo uvjek za time išli, da se ne samo ova željeznica gradi, nego i ogranak Očestovo-Zadar. S toga ono nestoji, što je rekao častni predgovornik, da se može tumačiti naša neka tajna namjera kada mi nebi primili predlog častnog zast. Trigaria; jer naša prošlost dokazuje, da smo mi uvjek podupirali želju grada Zadra. — Sada mi je još dvie rieči reći glede jedne fraze, što je izišla častnom zast. trgovačke komore Zadarske. On je govorio o „Bocca del Leone“. U koliko je meni poznato, ovo je bilo mjesto u Mletcim, gdje su se bacale tajne osvade za vrieme mletačke republike. Ali ova prispodoba nestoji.

Sve što je bilo od god. 1877 u „Narodnom Listu“ proti postupku D.ra Bajamontia u stvari „Associazione Dalmatica“ rečeno, podpisivao sam ja s mojim imenom. Mi kao većina opetovali smo u Saboru god. 1881 ove iste naše tegobe, pak smo napokon i ove godine prikazali ovaj upit, što ga on zove osvada, javno u Saboru, očitim faktima, koji je bio javno ovdje u Saboru i čitan. Mi smo se naslonili na akta, na spise, koji se nalaze kod Vlade. To, gospodo, nije „Bocca del Leone“, nego je to figura retorična, koja misli pokriti tamne operacije s frazami. Taj upit nije osvada, nego jedan čin kojim sam ja vršio i ciela većina samnom javno jedno nepobitno pravo na zaštitu javnih interesa. (*Dobro!*) Mi smo jednu pravu opravdanu tužbu učinili, i čekati ćemo da Vlada izpuni svoju dužnost prama narodnom zastupstvu, koje je javno stalo ovo pitati! (*Odobravanje*).

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. Za lični čin?

D.r Bajamonti. Naturale, per un fatto personale.

Predsjednik. G. zast. D.r Bajamonti imade rieč za lični čin.

D.r Bajamonti. Il D.r Bulat ha rilevato una mia frase generica, ed ha creduto di farlo in relazione coll'interpellanza da lui presentata e colla quale non dubito ch'egli abbia tratto in errore i suoi colleghi. Ci tengo a quella frase, e poichè egli crede d'aver compresa quell'allusione, ci tengo doppiamente. Io so bene, come disse l'on. Bulat, che la bocca del leone era il luogo dove si gettavano le denunzie secrete: ma se ciò non avvenne nel nostro caso, avvenne qualcosa di consimile. Quì il D.r Bulat, per dar sfogo al suo rancore, al suo odio implacabile, abusando del suo carattere e coprendosi dell'irresponsabilità, compromise il Governo, recò onta alla dignità della Camera, tentando di rovinare la fama di un uomo onesto.

Ma credetemi, o signori, che se un solo fatto, una sola virgola della sua interpellanza fosse vera, egli non avrebbe esitato a salire le scale della Procura di Stato a Spalato per far la sua denunzia concreta. Quel giorno avvenne certamente una grande enormità, che non trova riscontro negli annali parlamentari della provincia, nè altrove. Al D.r Bulat per riabilitarsi non resta che una sola via: appena venuto a Spalato deve presentare quell'interpellanza tal' e quale alla Procura di Stato. Se non lo fa, io, e tutti gli onesti con me, dovrei ritenere quell'atto una vera delazione, una calunnia senza nome!

Predsjednik. (*Zvoni*). Molim, ja vas pozivljem na red. — Da niste svršili, bio bih vam oduzeo rieč. — G. zast. vitez Trigari imade rieč.

Trigari. Sulla mozione da me proposta non avrei nulla a dire dopo le osservazioni fatte dall'onor. D.r Bajamonti: io sostengo soltanto e mi faccio forte sempre della legge che servì per le ferrovie: altra legge non c'è, come disse pure l'on. Klaić. Se il legislatore avesse voluto abrogare la legge del 1873, avrebbe detto chiaramente che essa resta fuori di vigore, come ha osservato l'on. D.r Bajamonti.

Io ho compreso che voi non volete appoggiare la mia proposta, che infine dei conti a voi non ridonda di alcun danno. Noi domandiamo la ferrovia Zara-Knin, precisamente nello stesso modo con cui avete chiesto quella di Spalato-Siverić. In base a qual legge voi l'avete chiesta? In base alla legge del 1873. Questa legge non è stata mai modificata da alcuna novella posteriore, soltanto con quella del 1874 si dice che lo Stato sosterrà le spese per la costruzione, quindi solo la forma ne è modificata. Voi mi direte che è male fondata: noi subiremo la pena e saremo responsabili verso la nazione. Io dico piuttosto all'on. D.r Klaić, e glielo dico francamente, perchè lo ritengo uomo d'onore, che ciò è tendenzioso, che tende a portare la ferrovia Knin-Zara alle calende greche, perchè quando si domandò la ferrovia Knin-Siverić era dovere di domandare contemporaneamente l'esecuzione di quella legge per tutti i tre tronchi. La forma che il D.r Klaić vuole mettere è tendenziosa. Noi abbiamo una legge positiva, sancita da Sua Maestà: voi non potete col vostro voto togliere la legge; fate che la legge sia obrogata e la cosa cangierà d'aspetto.

D.r Bulat. Pitam rieč za lični čin.

Predsjednik. Rieč imade gosp. zast. D.r Bulat za lični čin. Ali molim gosp. zastupnika, da se ograniči na to u malo rieči.

D.r Bulat. Ja ću se tako ograničiti, da ću najprvo iztaknuti rieči D.ra Bajamonti-a, pak mu na to odgovoriti. — Častni je D.r Bajamonti rekao, da sam ja „tratto in errore i colleghi." — To nije istina, jer svakomu su bila poznata djela „Associazione dalmatica" po onom što je bilo štampano. — Častni D.r Bajamonti kaže, da on mantiene izreku „bocca del leone", jer da Sabor nije bio competentan — puka fraza, kojom hoće da sebe pokrije. — Sabor je bio nadležno mjesto, jer svaki zastupnik može upitati vladu o stvarim koje spadaju njezinoj nadležnosti. — A da je vlada nadležna u predmetu, dokazano je po tom, što je ona razpustila radi nezakonitosti i zloporaba družtvo „Associazione dalmatica;" te svakom zaštupniku slobodno je upitati ju kako je poslje razpusta postupala, i kako namjerava postupati unaprjed. Kaže predgovornik, da kad bi istina bila što je navedeno u upitu, da bih ja doista prikazao tužbu državnom odvjetniku. — To ja nisam učinio, jer nisam htio, niti je moj običaj da to činim. — Ja sam od god. 1877, kaošto sam rekao, toliko puta pisao po novinam, s mojim podpisom, o zloporabam, koje nisu nego djelomice navedene u upitu. — Da je g. D.r Bajamonti mogao dokazati, da je ono kleveta, on je mogao podignuti tužbu protiva meni; ali ja bih mu dokazao i na sudu da je sve istina živa. — Isti je g. zast. D.r Žmirić pripoznao, da činjenice navedene u upitu sačinjavaju kaznena djela. Kod vlade su dokazi da su one činjenice istinite. — Sada dakle neka ona vrši svoju.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje prv i predloženi zaključak po g. zast. D.ru Bulatu, koji glasi: Sabor dalmatinski potvrdjuje staru želju ciele ove zemlje, da se nebi više odgadjalo spojenje dalmatinske željeznice sa željezničkom mrežom carevine, i da se ovo spojenje izvede gradjenjem nove crte iz Knina do Novog ili iz Knina do Priedora, i da se gradi ogranak Očestovo-Zadar.

G. zast. D.r Bulat izrazio se je, da on

neće nikako da se razdieli prvi predloženi zaključak. G. zast. vitez Trigari hoće, da se odieli njegov predlog; to on ima pravo kao predlagatelj učiniti, i ja ću staviti na glasovanje predlog g. zast. viteza Trigari-a.

Trigari. Questa votazione formale non credo che vada bene: prima dovrebbe andare la mia proposta, ma tutte e due assieme non possono andare. È inutile signor Presidente: la maggioranza può essere a favore della prima parte della proposta Knin-Novi o può votare per la II parte, cioè per la proposta Zara-Knin-Očestovo. Come si farà se la secouda non viene accettata?

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. G. zast. D.r Bajamonti imade rieč o redu glasovanja.

D.r Bajamonti. Anch'io credo che la proposta dell'on. Trigari debba avere la priorità nella votazione, perchè è meno complessa. In pratica naturalmente ciò non ha alcun effetto, perchè quelli che voteranno contro la proposta Bulat voteranno per quella dell'on. Trigari.

D.r Bulat. Pitam rieč o redu glasovanja.

Predsjednik. G. zast. D.r Bulat imade rieč o redu glasovanja.

D.r Bulat. Ja sam htio opaziti, da sam ja prije predlog stavio nego g. zast. Trigari, te je gosp. Predsjednik dopustio da se ob ovom predlogu razprava vodi zajedno s mojim, to uvjek moj predlog kao prije stavljeni prednost ima; stoga mislim, da se imade najprvi staviti na glasovanje.

D.r Klaić. Pitam rieč o redu glasovanja.

Predsjednik. Neka učinim i ja s moje strane primjetbu. — Ja mislim, iza primjetbe što je bila učinjena po gg. zastupnicima vitezu Trigariu, D.ru Bajamonti-u i D.ru Bulatu, baš ovaj prvi zaključak razdieliti, i na taj bi se način po mome mnienju najprvo glasovalo ob ovom: Sabor dalmatinski potvrdjuje i t. d. sve do rieči „Priedora," pak onda bi se glasovalo o predlogu gosp. zast. viteza Trigari-u. Ako nebi predlog gosp. zast. viteza Trigari-a primljen bio, onda bi se glasovalo o posljednjoj točki prvog zaključka predloženog po g. zast. D.ru Bulatu, t. j., da se gradi ogranak Očestovo-Zadar. Ima rieč g. zast. D.r Klaić.

D.r Klaić. Ja sam htio upravo ono reći što je g. Predsjednik napomenuo, te se time podpuno složem.

D.r Bulat. Ja molim, da se glasuje poimence.

Predsjednik. Dobro! — Pošto § 38 našeg zemaljskog reda kaže, da je glasovanje u pravilu ustmeno; ali kada zastupnik jedan želi da se glasuje poimence, moram na to pristati. Ja mislim da nebi trebalo o prvoj točki zaključka prvog poimence glasovati, ako smo svi složni, i dosta bi bilo da se konštatuje broj glasova.

D.r Bulat. Ja želim, da se konštatuje broj glasova samo u tu svrhu, da vidi c. k. vlada da smo svi složni.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje prvi dio predloženog prvog zaključka gosp. zast. D.ra Bulata, koji glasi: Sabor dalmatinski potvrdjuje staru želju ciele ove zemlje, da se nebi više odgadjalo spojenje dalmatinske željeznice sa željezničkom mrežom carevine, i da se ovo spojenje izvede gradjenjem nove crte iz Knina do Novog ili do Priedora.

Ona gospoda, koja na ovo pristaju, neka ustanu. (*Ustaju svi*). Primljeno jednoglasno.

Sada stavljam predlog gosp. zast. viteza Trigari-a, koji glasi: „Neka izvoli Visoki Sabor uzdignuti želju Vladi Njegova Veličanstva, neka bi se odmah odlučila gradnja željezničkog ogranka Zadar-Knin (Očestovo) u smislu zakona 30 travnja 1873, i to ne čekajuć dok se postigne sporazumak sa Vladom Ugarskom za prosliedjenje i privezu dalmatinske željeznice na zemljištu spojenu Kruni Ugarskoj“.

Ja ću pozivati gg. Zastupnike onim redom, kako su u imeniku upisani. Oni, koji su za predlog ovaj, odgovoriti će „da“; a oni koji su proti njemu „ne“.

(*Odgovaraju* „da“: *D.r Bajamonti, D.r Bakotić, Bielanović, Fontana, Gondola, D.r Podić, D.r Pugljesi, Šimić, D.r Žmirić, Trigari, Vidović i Vukotić; odgovaraju* „ne,“ : *Biankini, Bielovučić, Borčić, Brajković, D.r Bulat, Buzolić, D.r Cingria, Duboković, Giorgi, D.r Ivčević, D.r Karaman, D.r Klaić, Korlaet, Ljubić, D.r Machiedo, Perić, Šarić, D.r Spalatin, Tartaglia, Vranković, Zafron, Zore i Žuro*).

Predlog je ovaj odbijen sa 23 glasa proti 12.

Sada stavljan na glasovanje posljednju točku prvog zaključka predloženog po gosp. zast. D.ru Bulatu, koja glasi: I da se gradi ogranak Očestovo-Zadar.

D.r Bulat. Molim, da se i ovdje konštatuje samo broj glasova.

Predsjednik. Dakle ona gospoda, koja pristaju na ovo, neka ustanu. (*Ustaju svi*). Primljeno jednoglasno.

Sada stavljam na glasovanje drugi zaključak predloženi po gosp. zast. D.ru Bulatu, koji glasi: Sabor dalmatinski moli c. k. vladu, da obzirom na namjere izražene od c. k. Ministra zajedničkih financija u financijalnome Odboru austrijske delegacije ove godine, izvoli sporazumiti se sa zanimanim činbenicim u svrhu da što prije Sarajevo bude spojeno ravno sa Splitom.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj zaključak, neka ustanu. (*Ustaju svi*). Primljeno je jednoglasno.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda.

D.r Bakotić. Molim pet minuta odmora, da bi počinuli.

Predsjednik. Ja sam najviše u posiu, pak moram sliediti razpravu, jer drugačije nećemo nikada svršiti.

Sliedeća točka dnevnoga reda jest: Prvo čitanje predloga zast. D.ra Klaića, da se željeznica Sarajevo-Mostar-Metkovići produži do Dubrovnika.

Ima rieč g. zast. D.r Klaić.

D.r Klaić. Častna gospodo! Do godine, malo više, biti će dokončana željeznička pruga, koja presjece cielu Bosnu od Broda-Sarajeva pa do Mostara-Metkovića. — Odma kada je ova pruga kao prvi dio bila u početku od vojničke vlasti sagradjena, kada se je počela produljiti napred prama jugu, odma su se čuli razni glasovi, da treba svakako ovu prugu do mora produljiti. O tomu je bilo govoreno u carevinskom vieću, i glasovala se je u ovome smislu resolucija, da se ta pruga pruži k moru, jer se razumi, da nemože koristiti ova pruga, koja izlazka nema. Istina je, da Metkovići nisu daleko od mora; ali leži na rieci, koja velikimi zimskimi kišami nabrekne, i čini svaku plovitbu Neretvom nemoguću, te nemogu nikada veliki brodovi imati pristupa Metkovićim, i zato se u Metkovićim velika

trgovina, kako se kaže, svietska trgovina mučno može razviti. Da se to poluči, jedino je sredstvo, ako pregledamo na kartu, produljenje željezničke pruge do Dubrovnika, naime do luke Dubrovačke-Gruža; koja pruža sve pogodnosti koje se mogu pomisliti za postati trgovačkom lukom, kao u vrieme kada je Dubrovačka trgovina cvala i njegovo blagostanje raslo. Ovo su shvatili rodoljubi Dubrovački, te se je, kako je poznato, odmah izza zapreme Bosne i Hercegovine od strane Austrije Odbor u Dubrovniku sastavio osnovom, kako bi se željeznička pruga iz Dubrovnika do Mostara dovela. Prometne okolnosti Bosne i Hercegovine po sebi traže, da ona pruga ide do mora, i da bi za to najprikladnije mjesto bilo Dubrovnik. — Gospodo! što se izvoza iz Bosne tiče, kako je vama poznato, Bosna obiluje drvljem, obiluje blagom, željezom i manganom, obiluje svakovrstnim voćem. Ovi bi svi proizvodi uzalud tražili tržišće u Austro-Ugarskoj monarkiji, jer Austro-Ugarska monarkija takodjer obiluje ovizima proizvodima. Ako se bogatstvo Bosne ima postepeno dignuti, i da veliki njezini proizvodi nadju izvoza u daleki sviet, naravska stvar, da bi kod mora Jadranskog morala točka biti, gdje bi bilo raztovarišće te trgovine. Sve što se više na jugu bude tražila luka za izvoz, sve će to više biti koristnije, jer će, naravski, brodovi biti zaštićeni od oluja, koje se razvijaju u gornjoj strani Jadranskoga mora, i biti će im utočišće siegurno luka Dubrovačka, koja je pristupna u svako doba godine, jer tamo drugih oluja nema osim izvanrednog juga, koji tamo zavlada. Dakle vidite iz svega što sam rekao sada, kako će naravno iztovarišće za izvoz iz Bosne biti Dubrovnik, možda za nedaleko vrieme i postojeći zaliev Boko-Kotorski, koji je takodjer naravski, kako je poznato. Što se paka tiče uvozne trgovine Bosne i Hercegovine, kako je poznato da su te zemlje siromašne na obrtnim proizvodim, trebati će uvoziti svu koliku obrtninu. Pošto su ove zemlje spojene carinarskim zemljišćem Austro-Ugarske monarkije, sliedi naravski, da imadu proizvode kupovati na tržišćim ove monarkije. Ovom željeznicom pružena je prigoda, da Bosna može svoju potrebu u ovom pogledu primiti putem željeznice; ali mješovito, biva morem i kopnom. Ja sam lani izračunao, da bi, što se tiče južne Bosne i ciele Hercegovine, doista bila mnogo jeftinija mješovita pruga, od Trsta naime i Rieke pa dalje parobrodim, negoli vazda željeznička pruga, koja bi izlazila iz središća trgovine, kao što Beča i drugih gradova na sjeveru monarkije. Metkovići, naravska stvar, igrao bi u ovom pogledu važnu ulogu, a igrao ju je i prije, jer i dan današnji prima južna Bosna potrebe svoje preko Metkovića. Kada bi pako željeznička pruga doprla do Gružke luke, to bi imao koristi ne samo vas onaj dio, nego i isto Sarajevo, služiti se morem, pak iz Metkovića željezničkom prugom. Što se tiče gornje Hercegovine, to je luka Dubrovačka jedino naravno mjesto, preko kojeg bi mogla primati svoje potrebe i izvažati svoje proizvode, kaošto to i dan danas biva, jer u Dubrovniku postoji družtvo, koje ima dva parobroda, i veći dio radje nalazi u uvozu robe u Hercegovinu. Bez da se upušćam u ono što se tiče traciranja željeznice, naravska stvar, ako se provede pruga do Dubrovnika, morati će ići preko Trebinja i drugog kojeg mjesta. Osim što je produljenje ove pruge sa svime opravdano sa ekonomičkog i trgovačkog gledišća, to je i sa političkog i vojničkog gledišća takodjer opravdano, u koje se razmatranje neću upušćati, i ostaje, naravska stvar, onima ljudima, koji su u tome nadležni, osobito što se tiče vojničkog gledišća. Gospodo, ako se spominjete uloge, koju je igrala u prošlo vrieme Bosna i Hercegovina, naravski se razumi, da bi ta pruga koja bi k moru išla vojničku važnost imala. Ali ima još jedan razlog, koji govori za gradnju ove pruge, a to je razlog čuvstva. Istina, da kod željeznicâ neodlučuju razlozi čuvstva. Vi znate, da se mala država Dubrovačka nije svojevoljno odrekla svoje nezavisnosti, da su ju Francezi silom, bez da je ikoga izazvala, zapremili i mogu nadodati i oplačkali. Sliedila je obsada, sliedio je rat, koji grad i okolicu upropastio tako, da se još

i danas spominju onih nesretnih danâ. Poslje, kada je francezko carstvo bilo srušeno, kada se je sastao Bečki Kongres god. 1815, da se nove uredbe dadu Evropi, onda je bez posredovanja ičijeg država Dubrovačka prešla u vlast austrijsku. Monarkija austrijska mnogo je koristi crpila od ove zapreme. Sve liepe državne sgrade, koje su resile onaj mali grad, sve su te sgrade došle u vlastničtvo austrijske vlade; samo da spomenem dvor carinare i tako zvani „collegium ragusinum.“ Dan današnji občina Dubrovačka mora da plaća najam za nautičku školu, a srednja škola koja u Dubrovniku postoji, gimnazija, nastanjena je u na pola razorenom magazinu, koji se s velikom mukom drži da se nesruši; dočim liepe sgrade, koje su za nauku djece sagradili naši pradjedovi, predjoše u državnu svojinu, i u njim su danas smješteni državni uredi. Novci bivše države Dubrovačke, koji su se na miljune brojili i uložili na Banke izvan domovine, ti novci upadoše u Franceske ruke, i bili su iza godine 1815 izplaćeni austrijskoj vladi. Dakle i tu je vlada austrijska od drzavnih sredstvâ male stare državc korist crpila. Jeli pako država austrijska za mali grad, odkada ga ima, što učinila, da mu blagostanje unapredi, i da ga bar djelomice povrati u ono stanje, u kojem se je nalazio, kada je na silu zapremljen bio? Neću potanko iztraživati, nego ću jedino opaziti za biti kratak, da u zadnje doba, od kada je mornarica propala, i od kada je ono malo kukavne zemlje što ima, intensivnom kulturom iztrošeno, grad Dubrovnik i okolica ekonomički nazadovaše. Tomu je najbolji dokaz izseljivanje. Svake se godine množija izseljiva, zašto ondje nemože da žive. Gospodo moja! Izza ovoga što sam rekao mislim, da je vladi austrijskoj sveta dužnost, da štogod učini da pruži priliku ovomu gradu, da nepostane do malo godina ruševina; jer ako sliede okolnosti, to vidim — ja ponajmanje nisam pesimista, dapače veliki optimista — da oni veliki zidovi što su jedini spomenici gradjevne umjetnosti, izgledati će kaošto danas Marostika mletačka, ili kao zidovi staroga Hvara. — Jedino, što se može za Dubrovnik učiniti, to je, nastojati da se može Dubrovnik okoristiti svojim liepim položajem, svojom liepom lukom, naime, da uvodi u svoju luku, neću reći vas, nego jedan dio prometa. To bi bilo, da vlada nastoji, da se ova pruga, koju sam spomenuo, dovede do Gruža, i koja nije dugačka, pak neće stajati niti toliko troškova, o kojim računim neću govoriti sada, kada se zaključci stvaraju. Sa malo dobre volje može biti to učinjeno. Ja niti neprecenjivam zaključke, koje naš Sabor stvara. Ja sam i lani rekao, da se željeznice s razlozima negrade. Ali sam predlog podnio za pružiti visokom Saboru priliku, da izkažem zanimanje prama mojoj otačbini, gradu Dubrovniku, koji je u poviesti ove zemlje svedjer služio na diku cieloj Dalmaciji. Nadam se, gospodo, da će i vlada poduprieti ovo pitanje, jer znam, da naš vriedni Namjestnik žive i umire za ovo produljenje i da se za spojenje pruge zauzima. Poduprimo mi našim glasom njegovo zauzimanje, i tko zna da nam neće uspieh u nedaleko doba sliediti. Zato preporučujuć živo visokom Saboru moj zaključak, predlažem, da se predje odma na drugo čitanje. (*Odobrovanje*).

Predsjednik. G. zast. D.r Klaić predlaže, da se odma predje na drugo čitanje njegovog predloga. — Pitali tko rieč ob ovom formalnom predlogu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona gospoda, koja pristaju na ovaj formalni predlog, neka ustaju. (*Većina*). — Primljeno.

Otvaram razpravu u drugom čitanju.

Najprvo se javio za rieč zast. D.r Podić, o za njim su se javili za rieč gg. zastupnici D.r Pugliesi, D.r Giorgi, Vukotić, Šarić i D.ra Cingria. Rieč imade g. zast. D.r Podić.

D.r Podić. Applaudo di tutto cuore al patriottismo dell'on. D.r Klaić e dichiaro che

voterò anch' io per questa ferrovia Mostar-Ragusa, che ritengo importantissima onde risvegliare il commercio addormentato della nostra città. Quello che dissero gli onorevoli Signori riguardo alle ferrovie dalmate, di cui finora si è parlato, vale anche per questa ferrovia non solo, ma io credo che essa dovrebbe esser costruita prima di tutte le altre.

Il comune di Ragusa, qualche anno addietro, domandò l'autorizzazione per lo studio di una ferrovia che congiungesse Ragusa colla Bosnia. Questo studio costò al comune 36.000 fior., e ancora non ne vediamo alcun utile. Sarebbe quindi un atto di giustizia verso Ragusa, che si sobbarcò a sì enormi spese, il prolungare almeno fino a quella città la ferrovia di Metković, onde ravvivare così il commercio e la marina di Ragusa, che una volta erano fiorenti, ed ora invece si trovano in decadenza. Chi non si ricorda come progredivano le due società di navigazione, quella di Orebić e di Ragusa? Esse non esistono più. Forse mi si dirà, che il progredimento dei vapori vi avrà contribuito: io credo piuttosto che il motivo ne siano state le gravi imposte a cui furono sobbarcate. Per diminuire l'immenso danno che Ragusa andò con ciò a subire, io mi lusingo che il Governo appoggierà questa proposta.

Predsjednik. Rieč imade g. zast. D.r Pugliesi.

D.r Pugliesi. Na predlogu gosp. zast. D.ra Klaića, da se produži željeznica, nema mog podpisa. Istina, da se po §. 24 našeg Saborskog poslovnika zahtjeva, da četiri zastupnika podpišu predlog, i da su predlog taj podpisali samo četvorica, koje poslovnik neobhodno ište, nebi rekao rieči. Nego mi se čini, da je više gospode, koja su podpisala taj predlog, te da se neprotumači krivo moj izostatak i nereče, da sam kao zastupnik trgovačko-obrtničke komore Dubrovačke protivan tome predlogu, izjavljujem, da sam za taj predlog, i da mi je žao što nisam znao za taj predlog prije nego je postavljen na dnevni red.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Giorgi imade rieč.

D.r Giorgi. I ja sam podpisao predlog moga prijatelja i sugradjana D.ra Klaića. Ali da tko nemisli da se ja nadam velike koristi od ove pruge za grad Dubrovnik, reći mi je, premda se u trgovačke poslove mnogo nerazumim, da je promet i trgovina s Bosnom bliže Splitu i Metkovićim, negoli Dubrovniku, kojemu malo može ostati za prugu njegovu, i da ta pruga neće proizvesti, da se Dubrovnik podigne na blagostanje. Ali na svaki način bi štogod koristila ta pruga i bila bi od nekog uhara, stoga sam i podpisao pomenuti predlog D.ra Klaića. — Nego ja sam promišljao i osim toga da je sa svime štetna željeznica Splitska, štetna po mojem mnienju interesom Dubrovnika. Nije mi došlo na pamet, da stanem na put interesom Splita i s njime Metkovića; ali ja mislim, da bi se mogao naći drugi način za okoristiti Dubrovnik, i bez da se učini šteta drugim mjestima. U tom pogledu treba se spomenuti poviesti grada Dubrovnika, i načina, kako se je trgovina u Dubrovniku izvodila, i kojim je putem hodila. Dubrovnik je trgovao dosta sa Bosnom, Srbijom i sa gornjim mjestima, ali ne putem ovizim kojim će sada po prilici poći željeznica. Tu je bio jedan kraći put, koji vodi iz Dubrovnika u Foču, te se je dopiralo do Srbske granice, i tu dalje proizvodilo se je svakog blaga božjeg, zlata, srebra, željeza i svega. Ja se još spominjem za mog mladog doba, da je do 300, 400 natovarenih konja išlo tim putem iz Foče na Dubrovački pazar, donoseć kožâ, vune i drugih stvari; ali se je od nekog vremena taj put poremetio, možebiti zato, što se je otvorio drugi put trgovini, i sada više u Dubrovniku nema niti koža niti vune, niti drugih proizvoda bosanskih i srbskih, kako je to prije bilo. Zato ja scie-

nim, da prva misao mora biti, Dubrovčanom po mogućnosti otvoriti jedan put iz Dubrovnika na Foču. O tome sam još više osvjedočen po riečima Nj. P. bivšeg namjestnika Rodića. Razgovarajući se jednom ovdje u Zadru s N. P. Rodićem, koji se je razumio u te poslove i poznavao interese Dalmacije, zapita me on: što se radi u Dubrovniku? — i kada mu ja odgovorih, da se misli i razgovara o gradji željeznice, reče mi on: oprostite, gospodine, meni se čini da će dosta Neretvom vode proći dokle to bude; ali da što bude i da se koristi, valja da se prokrči put do Foče; Foča leži na velikom briežnom putu gvozdenom koji ide u iztok i kada bi se toj prugi približilo, dosta bi se koristilo Dubrovniku. To mnienje N. P. Rodića zapamtio sam si ja, i sada mi je došla prigoda, da ja ovo iztaknem i predložim — nemislim iskati da se sagradi željeznica iz Dubrovnika do Foče, nego ću biti čedniji — da se sagradi kolni put iz Dubrovnika do Foče, koji bi veliku korist donio prometu Dubrovačkom. Mislim da bi taj put i u pogledu strategičnom koristan bio; jer bi u potrebi, kada su drugi putevi zapriečeni, to bio pravi put za doći vojski koja bi imala dalje hoditi, i dovesti joj potrebitu hranu i ostala. S toga se usudjujem moliti, da Visoki Sabor, osim ovoga predloga g. zast. D.ra Klaića, primi i sliedeći predlog: Neka Visoki Sabor izvjavi u svom zahtjevu na c. k. Vladu, da se ova pobrine kroz zajedničko Ministarstvo kod zemaljske Vlade za Bosnu i Hercegovinu, neka se čim prije sagradi cesta medju Dubrovnikom i Fočom.

Predsjednik. Gosp. zast. Vukotić imade rieč.

Vukotić. Ja po nekim znakovim predvidjam, da će i Boka Kotorska biti spojena odnosnom željezničkom prugom; ali ipak neznajući, kojim bi putem ta željeznica bila spojena sa Bokom Kotorskom, i budući sam uvjeren, da bi za narod i za potrebe naroda najshodnija bila ona pruga, koja bi idući od Metkovića na Dubrovnik bila spojena sa Kotorom, ja bih predložio, da bi se predlogu gosp. zast. D.ra Klaića imalo dodati, da ta pruga željeznička od Metkovića prodje preko Dubrovnika i da se spoji sa Kotorom. Ja mislim, da i gosp. zast. D.r Klaić neće imati ništa proti ovom mojem predlogu, jer ovaj ide u prilog Dubrovniku; dočim kada bi se uzelo samo obzir na strategične svrhe, moglo bi se dogoditi, da bude željeznica od Metkovića direktno spojena sa Bokom Kotorskom i izostavljen Dubrovnik.

Predsjednik. Gosp. zast. Šarić imade rieč.

Šarić. Sasvim tim, da bi mogli predlozi častnih zastupnika D.ra Bulata i D.ra Klaića donekle štetovati mom izbornom kotaru i zavičaju, to ću ipak, pošto se radi o obćim interesim ciele pokrajine, glasovati koli za predlog častnog zast. D.ra Bulata toli i za predlog častnog zast. D.ra Klaića.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Cingria imade rieč.

D.r Cingria. Mučno je govoriti o stvari željezničkoj, kad nisi strukovnjak i nemaš potrebitog znanja. Toliko mučnije je meni, nakon sjajnog govora mog prijatelja Klaića. Kad je on opisao jadno sadašnje stanje mog rodnog grada, duboko me je ganuo, pak ustresen rasparao sam i onaj komad papira, na kom sam bio neke bilježke učinio, jer sam uvidio, da uzet rieč poslje njega, bila bi smjelost. Ali pošto vidjoh, da ju i drugi uzimaju, cienim, da će biti dopušteno i meni, proćeranom Dubrovčaninu, da štogod rečem. Podkriepljuje me to, što sam tekom ove razprave čuo svega i svašta, pak mislim da će mi biti oprošteno, ako mi sbog neznanstva što krupna pobjegne. Metnimo da gornja strana pokrajine bude

spojena sa željezničkom prugom Monarhije, a da sama južna Dalmacija ostane bez ikakve željezničke sveze; pak pomislite na težki i nepravedni položaj koji bi nam se tim stvorio. Ta strana naše zemlje tako ostranjena, još bi niže pala. Nemogu da nerečem da svaka druga država, osim Austro-Ugarske, kad bi bila zapremila zemlje što nam izza ledja ostaju, bila bi ih spojila sa našom; jer to bi bila njezina neobhodna dužnost. Mislim da bi Bečka Vlada već to bila i učinila; pak ako nije, to se mora prepisati uplivu Magjarâ i onoj prevlasti koju vrše u Monarhiji. Njima sve daje sjene, svega se straše, pak se svom snagom opiru da drugi postigne ono, što oni za se traže i što već imaju. (*Dobro!*) I dobra politika svjetovala bi Vladu da ovu željeznicu što prije izvede, jer je nuždna sa vojničkog pogleda. U času kad bi neprijateljska sila zaposjednula naše more — što se lako može dogoditi radi ograničenosti austrijske flote — svaka sveza sa južnom Dalmacijom bila bi tako otegoćena, da mal ne mogla bi se smatrati pretrgnutom. Nepravedno bi ipak bilo u obće da naša zemlja ostane odvojena od ostalog svieta, sačinjajuć jedinu iznimku u prostranom carstvu medju svim ostalim. Prošlost naša, na koju se pozvao D.r Klaić, prosvjeduje proti toj nepravdi. A neka dotični krugovi promisle na ono što rekoh sa vojničkog gledišta, da se poslje nebudu kajali kad im već nebude na vrieme. Protivnost svaka treba da prestane, ma bila sa koje strane, jer je skrajno vrieme da se počme već mjeriti svakomu istom mjerom, i da sva plemena prostrane carevine postanu jednaka i glede prava, kako su jednaka u teretima, jer svi skupa krv i novac daju u istom razmjerju.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Gosp. zast. D.r Klaić kao predlagatelj ima rieč.

D.r Klaić. Budi mi dopušteno nešto reći častnom zast. D.ru Pugljesi, koji se je na neki način našao uvriedjen, da njemu moj predlog nije podnešen na podpis. Gospodo moja! Valja da nekoji znadu, da ja pripadam jednom stanovitom klubu uredjenom, koji ima svoje štatute, koji propisuju, da razni predlozi pojedinih zastupnika pripadajućih tome klubu imaju prvo biti iznešeni pred taj klub, i od članova kluba biti podpisani. Kad bi se predlozi dali podpisati i zastupnikom koji nisu članovi toga kluba, griešilo bi se time proti ustanovam našega kluba, i ja se nesjećam da bi se ikada tražio bio podpis drugih zastupnika, osim onih, koji su članovi toga kluba, i zato se niti dodpis častnog zast. D.ra Pugliesia mije tražio, o kojemu sam uvjeren, u koliko čujem, da će i on biti za ovaj predlog. — Što se tiče predloga častnog zast. Vukotića, naravska stvar da nemam ništa protivna. Ja sam rekao u mome govoru danas, da ta željeznička pruga kada dodje, mora doći i u Boku Kotorsku, i zato ću ja za njegov dodatak glasovati uvjek.

Predsjednik. Stavljam dakle na glasovanje predlog gosp. zast. D.ra Klaića, koji glasi sa dodatkom gosp. zast. Vukotića:

Pozivlje se c. k. Vlada da odmah shodne odredbe preduzme i potrebite dogovore zavede, kako bi se što prije postojeća bosansko-hercegovačka željeznica Sarajevo-Mostar-Metkovići produžila do Dubrovnika a odavle do Kotora.

D.r Pugljesi. Molim da se glasuje poimence.

Predsjednik. Pošto je sva prilika, da će Visoki Sabor ovaj predlog jednoglasno primiti, to ću ja konštatirati da je jednoglasno primljen.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Ustaju svi*).

Primljen je jednoglasno ovaj predlog.

Sada stavljam na glasovanje predlog g. zast. plemića D.ra Giorgi, koji glasi: Neka Visoki Sabor izjavi u svom zahtjevu na c. k. Vladu, da se ona pobrine kroz zajedničko ministarsivo kod zemaljske Vlade za Bosnu i Hercegovinu, neka se čim prije sagradi cesta medju Dubrovnikom i Fočom.

Ona Gospoda, koja primaju i ovaj predlog, neka ustanu. (*Ustaju svi*). Primljeno takodjer jednoglâsno.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: Prvo čitanje predloga zastupnika Vidovića, da se preinači § 39 obćinskog izbornog pravilnika za Dalmaciju.

Ima rieč gosp. zast. Vidović.

Vidović. Un antico legislatore, interrogato perchè avesse escluso dal suo codice penale il crimine di parricidio, credo, rispose, non esser ciò necessario, perchè non puossi immaginare che ci sieno delle belve umane le quali portino la mano contro i propri genitori. Il nostro legislatore certamente avrebbe risposto che non poteva immaginarsi la possibiltà che si trovassero delle persone le quali accettassero il posto di podestà essendo analfabeti. Io credo che entrambi i legislatori piegavano all'ottimismo, giacchè abbiamo visto che ci sono e che ci furono dei parricidi, abbiamo visto purtroppo che in Dalmazia ci sono dei podestà analfabeti. Questo ottimismo però è giustificabile da parte dei legislatori, ma non trovo così giustificabile come dopo tanti anni d'esperienza, nè da parte della Giunta, nè da parte del Governo, che pure si trova in contattti così spessi ed intimi coi podestà, non sia stata fatta la proposta che ho l'onore di sostenere, cioè che il § 39 del regolamento comunale sia modificato nel senso che debba esser escluso dalla carica di podestà colui che non sa leggere e scrivere.

Allorchè il partito croato s'impossessò dei comuni, avvenne ciò che necessariamente doveva avvenire, vale a dire che i seggi dei podestà furono coperti da persone analfabete. Da molti anni si va gridando che la Dalmazia è redenta e si proclamò altamente che la legge scolastica e l'istituzione di scuole produssero rapidi effetti. Questi effetti sono dubbi, perchè abbiamo in Dalmazia 90 % di persone analfabete; eppure dopo tutte queste grida e proclami noi vediamo che le cariche di podestà sono coperte da persone che non sanno nè leggere nè scrivere. Ognuno conoscerà quell'inciso della legge che dice esser ai podestà affidate mansioni gravissime, importanti, di natura delicata e difficile; ora un podestà analfabeta è assolutamente nell'impossibiltà di adempiere queste mansioni e per conseguenza un tale podesta è costretto di rivolgersi ai propri colleghi, oppure di cedere l'amministrazione a persone salariate. Quanto ciò sia di disonore non solo ai singoli luoghi ma all'intiera provincia, credo sia superfluo aggiungere delle parole per dimostrarlo, come credo sia superfluo di accennare all'assoluta necessità di modificare il regolamento comunale dal § 51 al 64.

Io raccomando pertanto la mia proposta e ne domando l'urgenza, pregando che sia tosto passata in seconda lettura.

Predsjednik. Gosp. zast. Vidović predlaže formalno, da se još danas predje na drugo čitanje njegovog predloga.

Ona Gospoda, koja pristaju na to, neka ustanu. (*Većina*). Ovaj je predlog primljen. Otvaram razpravu u drugom čitanju. — Pitali tko rieč?

Ljubić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Ljubić imade rieč.

Ljubić. Ja ću malo rieči baš upravo zato, što sam čuo s one strane prošlih dana žaliti, što se lako preinačuju zakoni stari. — I ja sam od onih, koji su protivni ovim preinakam, i baš onda kada se je govorilo o obćinskom zakonu htio sam napomenuti, da je zemaljski Odbor bio razpisao, usljed poziva Saborskog, okružnicu god. 1885 ako se dobro spominjem, gdje su pozvane obćine, da bi učinile predloge koji jim se shodni čine i prikažu kao potrebiti za preinaku obćinskog zakona; i kada je zemaljski Odbor pokupio razna mnienja i o istim izvjestio na široko Visoki Sabor, visoki je Sabor primio to na znanje, nenahodeć preinaka činiti. Svakako da je našao zemaljski Odbor prigodu iz izkustva za preinake, učinio bi te preinake i Visoki bi Sabor primio te preinake. — Za današnji predlog častnog gosp. Vidovića nebih mogao suglasovati. Prije svega rekao bih, da se onako paragraf, kako je sastavljen, nebi mogao niti primiti s razloga, što nije rekao, da dojedan član upraviteljstva obćinskog nebi imao biti biran, ako nezna čitati i pisati; jer neznam sam, što bi to vriedilo kada je načelnik bolestan ili inače zapriečen, kada bi ga u tom slučaju imao zamjeniti prvi prisjednik? Ako ovaj nezna čitati i pisati, kako će nacelnika zamjeniti? A to što se sbilo prvom prisjedniku može se sbiti i drugom, kada bi ovaj bio mjesto prvog prisjednika i mjesto načelnika, da nezna čitati ni pisati, i došlo bi se tako do trećeg, četvrtog, petog i šestog. Valjalo bi dakle ovu preinaku i na obćinske prisjednike protegnuti; ali ja nenahodim u tom pogledu potrebitu preinaku. Prije svega nenahodim potrebitu preinaku radi toga, jer se u nas ti slučajevi vrlo riedko dogadjaju, manje nego po drugim pokrajinam, koje se hvale da su prosvjetne, izobražene i napredne. Ja sam čitao što je izvjestio jednom prigodom Saboru jedan zastupnik na Saboru Bečkom, a to je D.r Kopp, kojega je ime vama poznato, jer se je o njemu dosta trubilo, i dosta klapalo, i po tom sam izvješću vidio, da u samoj bečkoj pokrajini, doljnoj Austriji, koja bi se imala smatrati, ako i ne najzobraženijom zemljom carevine, ima do pet načelnikâ nepismenih. Ako se tamo trpi pet načelnikâ nepismenih, može i u nas jedan ili dva, jer ih više od toliko nema. — Još nešto imam nadodati onomu što se navodi, da smeta ta nesposobnost dobroj upravi obćinâ. Ja po malom izkustvu što ga imam, znam, da u onih obćina, gdje neznadu načelnici čitati i pisati, uprava idje dobro i bolje nego pod nekim vrlo izučenim. Iz ovih razloga, o kojih neću dalje govoriti, očitujem, da ću glasovati protiva predlogu častnog zastupnika Vidovića i predlažem, da se preko toga predloga predje na dnevni red.

Vukotić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Vukotić imade rieč.

Vukotić. Ni ja nemogu glasovati za predlog častnog zast. Vidovića, jer bi čast povriedio Boki Kotorskoj, koju imam čast ovdje zastupati. Kada ima Boka Kotorska, kako je rekao gosp. zast. Bielanović, 27 % pismenih ljudi, dakle sretnija nego ostali kotari u Dalmaciji, čini mi se, da bi sniženi bili ostali kotari u Dalmaciji, gdje je pismenih ljudi na manjem broju. Nego iz drugog pogleda nepristajem uz taj predlog, što nisam uvjeren, da uprava obćinska pod pismenim ljudima teče bolje nego pod nepismenim. Tu bi trebalo razlikovati pismenost; jer ako ljudi pismeni, koji znadu čitati i pisati, neimadu dovoljnog znanja, mogu konstatirati, da uprava gore hodi pod njihovim načelničtvom nego pod drugim koji neznadu čitati i pisati, i o tom sam po izkustvu osvjedočen, Drugo je to što bi se dogodilo u nekim obćinam, da bi se ljudi koji neznadu čitati i pisati, a uživaju dobar glas radi svojeg poštenja, stavljali na stran, te bi se tražili prosti obćinari samo zato, što znadu svoje ime podpisati; premda bi oni nepismeni a pošteni mogli za obće dobro više učiniti, nego ovi. Radi

istog razloga kojeg je častni zast. Ljubić naveo, da bi se, kada bi se zakon preinačio, preinaka ova ne samo na občinskog načelnika protegnuti imala, nego na dojednog člana občinskog upraviteljstva, koji bi redom zamienjivali onoga koji bi zapriečen bio, došlo bi se u nekim občinam do nemogućnosti naći toga člana. Ja ću dakle glasovati proti predlogu gosp. zast. Vidovića, iz razloga koje sam naveo.

D.r Žmirić. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Žmirić imade rieč.

D.r Žmirić. Io voterò per la proposta del mio egregio collega ed amico signor Vidović, e lo farò tanto più inquantochè pare persino impossibile, avuto riguardo alle leggi vigenti, che finora noi abbiamo avuto, non solo dei podestà, ma anche degli assessori che non abbiano saputo apporre la loro firma. È detto nella legge comunale che tutte le emanazioni dell' Autorità comunale, tutti i documenti obbligatori, infine tutti gli atti con cui il comune si mette in relazione colle autorità, devono essere firmati dal podestà e da un assessore. Vi sono poi dei casi speciali in cui essa esige la controfirma di due assessori. Come dunque è avvenuto sin quì che i comuni sieno entrati in molteplici relazioni colle Autorità, se i podestà non sapevano apporre la loro firma? Gli assessori possono essere nella necessità di supplire i podestà, ecco quindi il bisogno assoluto che anch' essi sappiano scrivere. L' on. signor Vidović ha usato la parola analfabeta, parola assai vaga, la quale presa nel senso più stretto indica una persona che non sappia scrivere il proprio nome. Tutti però convennero che anche se uno sappia scrivere il proprio nome e cognome ciò non basta assolutamente e non potremo quindi chiamarlo letterato, tanto più che per apprender a scrivere il proprio nome basteranno pochi momenti e qualunque persona che abbia la mano sana può in brevissimo tempo apprendere a firmarsi.

Ma c' è una difficoltà, difficoltà che si è presentata riguardo i giurati, per i quali è chiaramente prescritto che non abbiano ad essere analfabeti, difficoltà che non fu mai risolta, perchè vediamo giurati che non sanno neppure firmarsi, fungere nei dibattimenti. Io quindi crederei opportuno di aggiungere alla proposta dell' on. Vidović che anche gli assessori sieno letterati, cioè che la loro coltura non sia limitata alla possibiltà di firmare. È una tesi molto difficile. Come si fa a provare che uno abbia un grado di erudizione sufficiente per coprire il posto di podestà o d' assossore? È una questione a cui è difficile rispondere e credo che nessuna legge vi abbia ancora risposto. Io quindi mi limiterò a proporre che invece di analfabeti ...

Predsjednik. Molim vas gospodine, to sve spada u posebnu razpravu.

D.r Žmirić. Credo si tratti soltanto di completare ... non ho intenzione di andare a lungo ... va benissimo, soltanto per cortesia prego di poter completare la frase. Siccome non si può fare un esame ad uno prima di nominarlo podestà od assessore, nè esigere da esso attestati scolastici, così io proporrò a suo tempo che alla carica di podestà e d' assessore sieno elette soltanto quelle persone che per i loro precedenti e per la loro condizione sociale abbiano per se la presunzione di poter soddisfare gl' incarichi inerenti a tali uffici.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Bakotić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bakotić imade rieč.

D.r Bakotić. Visoki Sabore! Ja mislim, da je pitanje koje je potaknuo častni zast. Vidović za svoj predlog, pitanje naravsko. Ja sam čuo, kako je gosp. zast. Vidović opravdao svoj predlog, a čuo sam s druge strane prigovore, koji su učinjeni od više gospode zastupnika. Ako se neravam, visoki Sabore, naći će se može biti i medju zastupnicima na carevinskom vieću osoba, koje neznaju n. pr. čitati niti pisati. Koliko mi je poznato, imade država, na primjer u Belgiji, ako se nevaram, gdje je ustanovljeno, da nemože biti zastupnik jedan koji nezna čitati i pisati. Opet je za mene jedan prigovor, koji je bio učinjen u ovom visokom Saboru, veoma važan. Reklo se je, da bi se moglo dogoditi, da u nekim občinam nebi bilo moguće sastaviti občinsko upraviteljstvo, dotično imenovati načelnikom osobu, koja bi mogla više povjerenje uživati sa strane naroda, ili osoba tako odlična, koja i zaslužuje takovo odlikovanje. To za mene, Visoki Sabore, s jedne strane nebi bilo ni najmanje čudno; jer se može liepo dogoditi i u 19 vieku, u zemljam gdje je nastava malo napredovala, da imade tako umnih, tako razboritih osoba, koje su, ako i neznadu čitati i pisati, — kao što nije znao čitati i pisati veliki Karlo Franački, Karlo Magno — najsposobnije za upravljati stvarim svoje občine, navlastito ako ta občina nema tako ogromnog pučanstva. Nu, kao što je spomenuo častni zastupnik Ljubić, od traga nekoliko godina potaknuto je pitanje u ovom visokom Saboru, nebi li shodno bilo, da se preinači občinski red, te da se razvidi, nebi li nuždno bilo, da se neke njegove ustanove preinače. Primjetio je na to častni zast. Ljubić, da usljed takovog naloga, kojeg je visoki Sabor učinio svom zemaljskom Odboru, zemaljski Odbor bio bi se obratio na občine u Dalmaciji s jednim razpisom, i pitao različita mnienja od dotičnih občina. Koliko se mogu ja u ovaj mah sjetiti, odtraga jedno dvie godine, zemaljski je Odbor prikazao bio Saboru one spise, odgovore, i čini mi se, ako se nevaram, da su bile izcrpljene, reasumirane neke točke o dotičnom mnienju koje su izrekle občine u pogledu ove ili one ustanove občinskog reda. Mislim, da bi praktičnije bilo pustiti zemaljskom Odboru, kada bi sve ono u podpunoj cjelini saobćio gospodi zastupnicima, jer tada bi mogli najtočnije doznati, kakva su mnienja dotičnih občina u Dalmaciji u pogledu preinaka ustanovâ občinskog reda. To nije bilo učinjeno, i ako je istina ono što kaže častni zast. Ljubić, kao što jest, da usljed onog saobćenja od strane zemaljskog Odbora, ipak visoki Sabor nije u tom obziru našao, da dade ikakov nalog svome zemaljskome Odboru. Ja mislim, visoki Sabore, da je usljed svega prenavedenoga stvar još, recimo, pod nekakvim izpitovanjem. Mislim, da bi nuždno bilo, da zemaljski Odbor one spise, odgovore, koje je primio od dotičnih občina, dade štampati i dade razdieliti izmedju zastupnika, ako nebi bilo moguće još tečajem sadašnjega zasjedanja, to bar na mnogo vremena prije, nego bi Sabor dojduće godine odprt mogao biti. Neka bi se na taj način moglo proučiti mnienje osoba koje se nalaze sada ili su se nalazile dvie godine otraga na upravi občinâ u Dalmaciji. Zadatak će biti onda moj i pojedinih zastupnika, da se bave promišljanjem toga tako važnoga, tako bitnoga pitanja, kao što je način, na koji upravljati občine, kao što je način, na koji njihove zastupnike birati, što se tiče uslova i sposobnosti koje bi morali imati dotičnici, koji bi bili predstavnici občinski. Pogledom na to, visoki Sabore, ja bih podnio jedan odgoditeljni izpravak na predlog častnog zast. Vidovića, i molio visoki Sabor, da izvoli odrediti, da i ovaj predmet predje zemaljskom Odboru za dotično izučavanje u pogledu pitanja o eventualnim preinakam ustanova obstojećeg občinskog reda.

Predsjednik. G. zast. Buzolić imade rieč.

Buzolić. Visoki Sabore! Nemože se zaniekati, da predlog Vidovića nije donekle razložit, a recimo i slobodouman. S tih obzira rado bih pristao uz taj predlog. Nego i naj-

ljepšim i najuzoritijim ustanovam, neuklonive zaprjeke u praktičnom životu stoje na putu. Mi smo, gospodo moja, otrag malo dana čuli, kako u Boki Kotorskoj surazmjerno prama zagorju i nutrašnjim stranam naše pokrajine, pučkih je učiona u mnogo višem broju uvedeno, nego drugdje; a ipak eto smo sada čuli od častnog zastupnika Boke Kotorske, da, uz sve to, broj je nepismenih ljudi, u pojedinim obćinam, toli znatan, da tu osnova Vidovića nebi se dala izvesti. Si hoc in viridi, quid non in arido? Ja uprav nebih znao kazati, koliko je još obćina u našem zagorju i u nutrašnjim stranam naše Krunovine, u kojim se sve do danas nije mogla podignuti niti cigla jedna učiona; ali znam da je to slučaj u obćini Lećevici. Tu dakle §. 39 obćinskog izbornog pravilnika za Dalmaciju, kad bi se preinačio po predlogu častnog Vidovića, bio bi sasma neizvediv. Ter već s toga mi nebismo smjeli sad uz taj predlog pristati. Nesvrgnimo pak s uma, da i u tom, kao i mnogom drugom sličnom smjeru, pismenim bi ljudem išlo prvenstvo naprama nepismenim samo u toliko, u koliko se drži, da onaj, koji posjeduje tehničnu vještinu čitanja i pisanja, dobio je s njom skupa i surazmjerni umni i ćudoredni uzgoj, što ga daje pučka učiona. Ali izkustvo nas uči, da to takodjer nebiva, te, da osobito u onim mjestim gdje su preveć riedki oni koji znadu čitati i pisati, sgadja se, oli barem može da se sgodi, da uprav s razloga ćudorednih, a i narodstnih i političkih, ti ljudi kadgod neuživaju u pučanstvu onoliko povjerenja, koliko ga uživaju drugi, koji, i ako slučajno i nebi znali čitati i pisati, ali ipak s njihova poštenja, s njihova značaja, s njihova rodoljubja, zaslužuju više nego li oni prvi povjerenstvo svojih suobćinara. Ja sam dakle zato, da se, prama današnjim faktičnim okolnostim našim, za sada predje na dnevni red preko predloga častnoga zastupnika Vidovića.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Giorgi. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. plemić Giorgi imade rieč.

D.r Giorgi. Ova razprava o preinaci obćinskog zakona bar dielomico spominje ono doba, kada sam bio u prvom zasjedanju ove visoke Kuće. Tada se razpravljalo o obćinskom zakonu, i jedan je bio predlog narodne stranke, drugi većine autonomaške. Narodne stranke predlog, kako je bila u manjini, nije mogao prodrieti, nego je ostao. Onom je prigodom narodna stranka kao svedj od svoga postanka težila na to, da bi se uzdigao seoski stališ pored ostalih, to jest, ne da se seljanin pretvori u gradjanina, ni poljodjelac u činovnika ili advokata, već da po mogućnosti njemu se otvori u njegovu zavičaju tako blagostanje, da se može razviti, te svojeumno razpolagati svojim interesima, te mjesto izseljivati se, goniti zanat za svoju korist i cielo družtvo. Nego čudo mi je, kako se narodna stranka, kada je postala većinom, nije spomenula tizijeh mnienja izvornih, i kako nije prokušala promisliti to, da bili se moglo ustvariti u sadašnje vrieme ono, što je onda težila; ali ona toga nije učinila. Meni se čini posve razložito, proučiti predlog tadašnji, jer ako se što zaboravilo, u njem imali bi raznih stvari. U tom Odboru sudjelovali su nezaboravni naš Juro Pulić i uz njega, ako i nije bio sa svim narodnjak, ali je bio pošten i pravi plemič, pokojni knez Boreli, koji je bio kako se spominjem upravo izviestitelj. Dakle mislim, imadu biti po koje dobre stvari ondje, i bilo bi dobro, da bude izkopano iz praha i malo proučeno. S toga predlažem, da bude dat nalog zemaljskom Odboru, da prouči taj prijašnji predlog manjine, i da pregleda, bili se mogle kakve preinake izvesti u sadašnjem. Dapače moj predlog glasi ovako: (*hoće da čita*).

Predsjednik. Moram primjetiti što se tiče ovog predloga, da mu je mjesto onda, kada se bude pretresivao rad zemaljskog Odbora.

D.r Giorgi. Ja sam mislio .....

Predsjednik. .... i onda gosp. zast. plemić Giorgi može iznieti taj predlog kojega ću staviti na glasovanje. Sada je sa svime neumjestan. — To je jedan tako samostalni predlog, kojeg nemogu nikako danas na glasovanje staviti.

D.r Giorgi. Ovaj predlog sa svime naliči onomu predlogu gosp. zast. D.ra Bakotića.

Predsjednik. Nije. — Gosp. zast. D.r Bakotić stavio je odgoditeljni izpravak, koji je podpuno osnovan na našem poslovniku. Njegov je predlog taj, da se predlog g. zast. Vidovića, mjesto da se danas o njemu razpravlja, preda Odboru zemaljskom da ga proučava. To je odgoditeljni predlog, koji se odnosi na predlog stojeći u razpravi, i vazda ću ga i najprvo staviti na glasovanje, pa onda predlog gosp. zast. Ljubića, da se predje na dnevni red.

Pitali još tko rieč?

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. G. zast. D.r Bajamonti imade rieč.

D.r Bajamonti. Io appoggio naturalmente la proposta dell'onorevole Vidović, e l'appoggio di gran cuore, perchè davvero non so comprendere come si possa tollerare ciò ch'è un'onta per la nostra provincia. L'illustre giureconsulto Herbst, allorchè nel parlamento si discuteva sulla soppressione di una legge giudiziale, si espresse che da quì a 10, 11 anni si sarebbe sorpreso come si aveva una legge sull'arresto civile. Io credo che ciò si dovrà dire anche relativamente a quella legge che ora noi deploriamo. Le cose dette dall'on. Vidović mi dispensano dall'aggiungere molte parole; tuttavia ritengo di far sentire anche la mia debole voce onde propugnare questa proposta.

Ai podestà sono affidate mansioni delicatissime, di natura tale che esigono e senno e coltura e prudenza ed altre doti che non voglio accennare. Se in un luogo non si trova una persona sola la quale conosca un poco di lettere e sia in grado di assumere la direzione dei pubblici affari, allora vuol dire che questo luogo non è degno di reggersi da sè, di avere un Comune, ma di formare soltanto un convocato villico.

L'on. D.r Giorgi mi fa risovvenire una cosa: io mi ricordo assai bene di aver sostenuta una lunga discussione col D.r Vojnović relativamente al progetto di un regolamento comunale.

Egli avrebbe voluto che in ogni frazione censuaria vi fosse un Comune: noi ci siamo opposti e, per trovare un accordo, siamo venuti ad una via di mezzo, e abbiamo costituiti i convocati villici. I convocati villici hanno sufficienti mezzi per destare il patriottismo.

Ma nel 1889 tenere come capo di un Comune un uomo analfabeta, il quale è costretto di ricorrere ad un farabutto qualunque onde disimpegnare le proprie mansioni, è cosa che compromette gl'interessi della provincia e che noi dobbiamo assolutamente evitare. Per cui io direi che dovressimo andare incontro anche più in lá ed escludere anche gli assessori analfabeti: ma per oggi mi astengo dal far proposte su questo argomento. Però appoggio caldamente quella dell'on. Vidović.

L'on. Bulat dice che la legge comunale è ispirata a nobili principî: sì, ma ora essa si è resa una legge retriva .... ed è perciò che io ho manifestato la mia opinione sulla necessità di rivedere tutto il regolamento comunale, cosa che si sarebbe dovuto fare un momento prima.

Nel caso, infine, che la proposta dell'on. Vidović non venisse accettata, mi atterrei a quella dell'on. Bakotić.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu?

D.r Podić. Domando la parola.

Predsjednik. G. zast. D.r Podić imade rieč.

D.r Podić. Io non parlerò sulla proposta dell' on. deputato Vidović, essendo stata appoggiata abbastanza da lui medesimo, dal D.r Bajamonti e dal D.r Bakotić: parlerò dell' uso invalso in alcuni comuni di adoperare il timbro invece della firma del podestà, uso che è affatto contrario alle leggi giudiziali, perchè il timbro non può mai sostituire la firma. Fatalmente questo timbro esiste in parecchi comuni, e mi ricordo d'averlo veduto anche presso il comune di Ragusavecchia. Succede naturalmente che questo timbro resta nelle mani del segretario o dell' assessore, e che questi possono quindi usarne a loro talento. Siccome mi è stato detto che l' Eccelsa Giunta aveva preso delle misure per togliere questo abuso, così in base al § 26, faccio alla Giunta la seguente interpellanza: se le consti che nei comuni, dove i podestà sono analfabeti, sia invalso l' abuso di adoperare il timbro in luogo della firma, se e che cosa abbia fatto per impedir tale abuso.

Predsjednik. Molim, ja vas pozivljem na poslovnik. Vi možete vazda učiniti upit, budi na Odbor zemaljski budi na predsjednika, ali ne kroz jednu razpravu, koja se prekidat nemože. Kada se svrši razprava, onda vam je slobodno upit staviti, ja ću vam dati rieč.

Pitali još tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Gosp. zast. Vidović imade rieč kao predlagatelj.

Vidović. Devo rispondere in primo luogo all' on. Ljubić, e poi agli onorevoli D.r Žmirić e Vukotić, i quali tutti e tre osservarono che la mia proposta doveva comprendere non solo i podestà ma anche gli altri amministratori del comune. A questo io trovo facile la risposta. Non ho compreso nella mia proposta gli amministratori, perchè ho preso in considerazione le condizioni di cultura, specialmente nei luoghi più piccoli. All' onor. Buzolić risponderò che il saper leggere e scrivere non esclude la moralità, anzi io ritengo che la presunzione di moralità dovrebbe stare a favore di quelle persone che hanno della coltura, essendochè la scuola, a mio modo di vedere, deve essere il luogo ed il mezzo non solo per apprendere a leggere e a scrivere, ma anche per essere educati nella moralità. Non nego, anzi ho prove, che in alcuni luoghi piccoli ci sono delle persone fornite di bellissime doti intellettuali, le quali coprono con molto onore il posto di podestà, e fra queste annovero un amico. La mia proposta tende solo a garantire che gl' interessi comunali vengano affidati a podestà degni della generale fiducia, e non a promuovere il numero di coloro che per eccessivo patriottismo, per leggerezza o per ambizione assumono questa carica importante, quantunque non posseggano le attitudini necessarie.

Poc' anzi avevo accennato che molte altre disposizioni del regolamento comunale avrebbero bisogno di essere riformate, e quantunque fossi stato quasi provocato a leggerle, pure mi asterrò per non annoiare questi signori. Però io resto fermo nella mia proposta, e vi resto fermo precisamente nell' interesse di una saggia e ben organizzata amministrazione, imperocchè podestà analfabeti, come dissi nella mia prima parlata, si trovano in gravissimo imbarazzo. Può darsi che essi sieno circondati da persone oneste, ma può darsi benissimo che abbiano a lato persone che li rovinano e portino loro del danno. Basta il dire che il podestà, come capo d' ufficio, deve prendere cognizione di tutti gli atti, per concludere quanto sia necessario ch' esso sap-

pia leggere e scrivere. Io credo che dopo quello che dissi a sostegno della mia proposta, sia superfluo aggiungere altre parole.

Predsjednik. Ima prednost predlog g. zast. D.ra Bakotića, koji je poduprt sa dovoljnim brojem podpisa. — Odgoditeljni predlog g. zast. D.ra Bakotića glasi: Neka visoki Sabor izvoli zaključiti, da predlog zast. Vidovića predje zemaljskom Odboru za dotično izučavanje u pogledu pitanja a eventualnim preinakam ustanova obstojećeg obćinskog reda.

Ona gospoda, koja primaju ovaj odgoditeljni predlog, neka ustanu. (*Manjina*). Predlog nije primljen.

Stavljam na glasovanje predlog g. zast. Ljubića, koji glasi: Da se preko predloga zastupnika Vidovića predje na dnevni red.

Ona gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prije nego predjem na sliedeću točku dnevnoga reda, dajem rieč gosp. zast. D.ru Podiću za upit na zemaljski Odbor.

D.r Podić. Io aggiungerò, a quanto ho detto poc' anzi, che giusto quando avevo finito di parlare, un onorevole legale aveva esternata la sua opinione, che qualsiasi segno di mano per esser valido, debba esser confermato dalla firma di due testimonî, e che quindi anche il timbro, che non è altro che un segno di mano, deve sottostare a questa stessa condizione. È certo, che nè le leggi giudiziali, nè le amministrative prevedono il caso che il timbro possa esser sostituito ad una firma autentica. Ed è perciò che l'uso, se è illegale, dev' essere tolto. Io concreto pertanto la mia interpellanza all'Eccelsa Giunta, in questo modo: se l'Eccelsa Giunta abbia emanato delle disposizioni per impedire l'uso del timbro, e se ciò non fosse avvenuto, quali misure essa intende di prendere in proposito.

Predsjednik. Odbor će zemaljski imati čast odgovoriti.

D.r Klaić. Mogu odmah odgovoriti.

Predsjednik. Izvjestitelj zemaljskog Odbora, g. zast. Dr. Klaić imade rieč, da odgovori na upit zastupnika Podića.

D.r Klaić. Odboru zemaljskom nije poznato za takovu naredbu, kojom bi ikad bio zabranio porabu muhra kod obćina, pošto nije pozvan da se u te stvari pača. Ono što govori častni D.r Podić, imade vriednost za spise koji su zakonite vriednosti; ali se tu neradi o spisim, koji imadu kakvu zakonitu vriednost, no o prostu dopisivanju izmedju obćine i dotičnih vlasti, te tomu nesmeta uporaba muhra, kad se nezna podpisati. S toga zemaljski Odbor niti je dao, niti misli dati kakvu naredbu proti uporabi muhra.

Predsjednik. Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: Izvješće financijalnog Odbora o predračunu pokrajinske poljodjelske zaklade za god. 1890.

Izvjestitelj financijalnog Odbora, gosp. zast. D.r Bulat, molim da čita izvješće.

D.r Bulat (*čita*):

Visoki Sabore!

Proračun pokrajinske poljodjelske Zaklade za god. 1890 ima obični oblik i naslanja se na faktični izpadak god. 1888.

Potrebština je od fi. 16720, za fi. 4940 pokrivena sa zavodnim prihodim, a za ostalu svotu od fi. 11780 sa globam od šamarskih prekršaja.

Ova zadnja stavka dala je povoda financijalnom Odboru, da se bavi o pitanju kozjadi,

od kojih narod, u nekim predielim, a osobito u Zagorju, crpi najveće a gdjegod i jedino sredstvo svojeg žitka, i nije mu moguće drugoga blaga uzgajati.

Netom dakle financijalni Odbor predlaže da bude odobren proračun, smatra svojom dužnosti predložiti resoluciju u smislu da bude preporučeno c. k. Vladi, da pri uporabi zakona 19 veljače 1873 o činih škodljivih šumam, budu uzete u obzir obćenite okolnosti pojedinih mjesta i potrebe pastirstva, te konkretira svoje predloge kako sliedi:

1. Neka visoki Sabor izvoli uzeti proračun pokrajinske poljodjelske zaklade za godinu 1890, predstavljen od Zemaljskog Odbora izvještajem 18 srpnja 1889 Br. 21, podlogom posebne razprave, i primili sve dotične stavke pri posebnom glasovanju.

2. Neka visoki Sabor izvoli prihvatiti sliedeći zaključak:

„Preporučuje se c. k. Vladi, da kad bi se imali izdati zabrana paše kozam, na temelju § 4 pokr. Zakona 19 veljače 1873 o činih škodljivih šumam; ili kad bi stranke, jali Obćine, pitale da se zabrana ukine u smislu § 3 istog Zakona; budu uzete u obzir obće ekonomične okolnosti dotičnih mjesta; napose pak bude promotreno da u nekim predielim narod iz kozjadi crpi jedino ili poglavito sredstvo svojeg žitka, a da mu nije moguće drugoga blaga ondje uzgajati.

Zadar, 27 srpnja 1889.

Predstojnik - Izvieštitelj

Bulat.

Predsjednik. Otvaram obću razpravu o proračunu zemaljske poljodjelske zaklade za god. 1890.

Ima riec vladin izviestitelj g. savjetnik Truxa.

Vladin izviestitelj Truxa. Visoki Sabore! Glede želje izražene od financijalnog Odbora u predmetu uporabe zakonskih propisa o paši koza, čast mi je prije svega opaziti, da politička vlast pri opredieljenju mjesta zabranjenih paši koza točno postupa po §. 3 i 4, pokrajinskog zakona od 19 veljače 1873, saslušavši svedjer seoske zborove i obćinska upraviteljstva, kojim je time pružena sva prilika da se izjave i obzirom na obće ekonomične okolnosti. Usljed toga u zadnje doba nije bio uložen na namjestničtvo skoro nijedan utok proti dotičnim zabranam izdanim od političkih vlasti prve molbe, i kada bi prikazano osnovanih predstavaka pojedinih odlomaka ili obćina, Vlada je dala potanko izvidit stanje stvari, i gdje je to i gdje potrebiti obzir na podignuće šumarstva dopustio, bilo je željam pučanstva udovoljeao. — Mogu dapače uvjeriti visoki Sabor, da u vise takovih slučajeva, pošlo je za rukom u zadnje doba konačno riešiti predmet sudjelovanjem svih zanimanih čimbenika u podpunom sporazumljenju izmedju vladinih i obćinskih vlasti. — A isto tako vlada će postupati i u buduće, uvaživši ekonomične okolnosti pojedinih odlomaka, u koliko će to dopustit osnovani šumski zahtjevi, te se [nada, da i obćine, uvidivši veliku korist šumarstva, doći će u susret odnosnom nastojanju vlade.

Predsjednik. Pitali tko rieč u obćoj razpravi?

D.r Zafron. Pitam rieč.

Predsjednik. Rieč imade gosp. zast. D.r Zafron.

D.r Zafron. Godine 1885, podnili su neki Korčulanski obćinari molbu, da bi im se presušilo polje Donjeg Blata. Usljed zaključka visokog Sabora, da se odluči konačno ovo pitanje, zemaljski je Odbor bio za-

molio visoko Namjestničtvo, da bi po svojem mjerniku dalo razvidit rečeno polje, bili se iz tehničkog gledišta rečene radnje mogle izvesti. Pošto mi je poznato, da je mjernik predao izvješće, i pošto je u tome izvješću naznačeno, kako bi se mogle izvesti ove radnje, i pošto su ove radnje za nas od velike važnosti ne samo radi boljega zdravlja, već i radi koristi posjednikâ polja onoga, zato mi je čast predložiti: Neka visoki Sabor preporuči zemaljskom Odboru, da čim prije uzeme u konačni pretres prošnju posjednikâ općine Korčule radi presušenja Donjega Blata, i da doskoči razmjerno novčanim sredstvom dotičnim potrebam.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi.

Vukotić. Ja pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Vukotić imade rieč.

Vukotić. Kaošto sam god. 1883 u ovoj sabornici podigao glas protiva postupanju vlade u izdavanju odsuda za branjevine, gdje je paša bila zabranjena, tako danas ustajem kao tajnik obćine Grbaljske i najsvečanije izjavljujem, da je sve ono, što je vladin povjerenik od branjevina izgovorio, živa istina. — Istina je visoki Sabore, da vlada kroz ovo godinu dana najblažije postupa u izdavanju odsudâ odnosnih branjevina, i strogo se drži propisa § 3 zakona od god. 1873.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi.

Tartaglia. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. plemić Tartaglia imade rieč.

Tartaglia. Namjeravao sam pitati rieč prigodom školske razprave, da nešto govorim o odnošajim i o važnosti pučkih učiona, ili još bolje pučkih učitelja prama poljodjelstvu; ali kad tamo, razprava je okrenula sasviem drugim putem i drugom strujom, tako da, medju onim znanstvenim govorima, nešto o poljodjelstvu govoriti, bilo bi postalo baš ono što Taljanci kažu: „una nota stuonata.“ Stisnuh ja dakle uzice i peklje svoje jadne torbe i ostavih da se izprazne one pune svakog dara božjeg, fonetike, etimologije, Trogirske škole, zakonodastva i t. d. Uzimljem rieč danas pri obćoj poljodjelskoj razpravi da baš o poljodjelstvu nešto govorim; ali svasviem u kratko i bez čitanja knjigâ. Moram izjaviti odmah, da ja neću nikakav konkretni predlog učiniti, zašto bi ih mnogo bilo; nego da ću onako, kako se kaže „a volo d'uccello“ nešto o poljedjelstvu govoriti i ovom prigodom neke potrebe iztaknuti i neke želje izraziti, koje ipak mogu biti podupirane od mojih častnih kolegâ. Neću konkretnih predloga učiniti ni s daljeg razloga, to jest, što budući da je ovo prvi put što govorim u ovoj visokoj Kući, tako smatram ja za me ovo prvo zasjedanje, ono što se kod učiteljstva kaže pripravnim tečajem. Za svaku hoće se vježbe. — Evo me dakle na predmet. — Puk koji stanuje u Dalmaciji, poljodjelski je puk, jer tko težak, tko gospodar, mal da ne svak imade ili svoj vinograd, ili svoju podvornicu, ili svoj dočić. Oni isti koji idu sreću si tražiti preko oceanskih valova, ipak kad se kući povraćaju rado zaboravljaju jedra za staru ralicu. Moglo bi se zar po tomu zaključiti, da poljodjelstvo u Dalmaciji napreduje. — Istina živa, u ovim zadnjim godinam, oni predieli pokrajine koji su vinogradim posadjeni, ućerali su više novaca nego li prije, ali to je slučajno; i tko bi se u to pouzdao i za budućnost, bio bi kano putnik u mračnoj noći, koji bi se pouzdao u jadnu svjetlost malenih svitnjaka. Francuzka eto malo po malo svoje vinograde izpravlja navrćanjem na amerikanske trsove, tako da će ona u malo godina se povratiti prvom plodjenju i njoj neće više

trebovati našeg vina; ali kad dodje, gospodo, taj za nas kobni dan, budite uvjereni, da će mnogo težaka i nekoliko gospodarâ gladovati kod pune bačve dalmatinskog vina. — Niti ćemo se tješiti time, da ako se vino prve godine neprodade, prodati će se druge ili treće, jer naše vino radi neracionalnog načina pravljenja, ako se do Male Gospe neprodade, eto ti kvasine. — Kod oranicâ koje sačinjavaju pretežnu težitbu, okolnosti su još gore, jer radi nedostašice gnojiva, radi izkrivljene mjembene osnove, radi pučkih presuda i t. d. plodom se zemlji više oduzimlje nego li se njoj povraća, tako da plodjenje nazaduje i nazaduje i nazadovati će sve to više. — Ovo je, gospodo, bez prigovora sadašnje stanje poljodjelstva u našoj pokrajini. — Imade, istina je, nekih iznimaka, kano ulje u Dubrovačkom kotaru i buhač u raznim mjestima; ali to su iznimke, dočim ja u obće govorim. — Treba je sada viditi što je i što bi se moglo uraditi da poljodjelstvo izbjegne kobnu budućnost, koja mu prieti. — Najprvo i najvažnije sredstvo bila bi glavnica, t. j. kad bi poljodjelci mogli novaca si pribavljati laganim dobitkom, i ove glavnice u poljska poboljšanja uložiti; ali novac u našoj pokrajini je preskup, a kamata svoj ubilački micelium sve to bolje razprostranjuje, gore nego li onaj peronospere po zelenom listu. — Bili su se poljodjelci pouzdali, da ustanovljenjem gruntovnih knjiga u Dalmaciji, kojim se posjegurava vlastitost, biti će im lahko novaca dobiti kod Bečkih novčanih zavoda, i u poljodjelska poboljšanja ih uložiti; ali ni to se obistinilo nije, jer cc. kk. Bečki zavodi, poslje nego su bile zemljištne knjige u Dalmaciji uvedene, odlučiše, ponipošto i pod nikakvim uvjetima nadavati novacâ u Dalmaciji. — To se protivi pravilim istih zavoda, to se protivi pravici, jer takav zaključak nevriedi nego za samu Dalmaciju medju svim drugim pokrajinam monarhije. — I ovdje baš bi mi došla prva preporuka kraljevskoj Vladi, koja bi bila u smislu, da bi vlada u korist poljodjelstva u Dalmaciji uznastojala svakim sredstvom da bi novčani Bečki zavodi ukinuli naznačenu neopravdanu iznimku na Dalmaciji, i da bi i u Dalmaciji dali novca pod istim uvjetim kano po ostalim pokrajinam monarhije. — Oživotvorenje pokrajinskog veresijskog zavoda na korist poljodjelstva, bilo bi drugo sredstvo kojim bi se moglo poboljšati naše poljodjelstvo; ali i ovaj zakon, netom je iz torbe izvirio, duboki ga san uhvati i nezna se još kad će se probuditi. — I ovdje bi mi došla druga preporuka visokom zemaljskom Odboru, da uznastoji što prije odstraniti potežkoće za ustanovljenje pokrajinskog veresijskog zavoda na korist poljodjelstva. — Ovo s novčanog gledišta. — Nu nek vidimo što bi se moglo učiniti s drugog gledišta. Poboljšavanje bi se dalo postignuti i postepenim poboljšavanjem istih poljskih radnja, koje se sada obavljaju, ali načinom da bi one bile razboritije i racionalnije izvedene. — Nu ovo se nedade postignuti nego podučavanjem. Tko je pozvan da tako spasonosni kruh najprije po našim selim dieli, to su naši vriedni pučki učitelji; ali treba viditi dali podučavanje što oni isti primaju odgovora takoj velikoj zadaći. — Naši pučki učitelji izlaze iz Arbanaškog učiteljišta. Vidimo dakle je li u ovom učiteljištu toliko vremena poljodjelstvu odredjeno koliko bi za to bilo nužno. — Kod onog učiteljišta imade najprije pripravni tečaj, u kojem se predaje 12 predmeta, ali ovdje neima mjesta poljodjelstvu; dočim na guslanje i pjevanje odredjena su četiri sata na nedjelju. — Prvi redoviti tečaj imade 15 predmeta, ali ni ovdje neima mjesta za poljodjelstvo, dočim guslanju i pjevanju odredjena su 3 sata na nedjelju. — U drugom redovitom tečaju predava se 18 predmeta, a ovdje tobože imademo jedan satić na nedjelju za poljodjelstvo, a tri za guslanje i pjevanje. — U trećem tečaju predava se 20 predmeta, medju kojim za poljodjelstvo su tri nedjeljna sata, a za guslanje i pjevanje su druga tri. — U kratko, kad bi se teoretičkom podučavanju poljodjelstva pridružila i vježba u vrtu, imali bismo čudnovati fakat da, u ovom učiteljištu vrieme za pjevanje i guslanje odredjeno, nadmašuje odredjeno za poljodjelstvo. Ja se baš čudim što nije još nare-

djeno da bi se i tancanje uvelo kano obvezni predmet u ovom učiteljištu, nebi li se tako, i naše narodno kolo u kakav ugarski čardaš pretvorilo. Nemogu pak nikako dokučiti kakva korist može biti učiteljim i učenicama od guslanja i pjevanja. Ja držim da je bolje ostaviti da još na dugo naši seljani starodavne gusle gudaju, pjevajuć naše mile hrvatske i srbske pjesme. — Ovdje dakle bi mi došlo na ruku da visokoj vladi i visokom školskem vieću treću preporuku upravim, to jest, da bi oni uznastojali da podučavanje u arbanaškom učiteljištu bude odsele bolje udešeno prama poljodjelskim potrebam pokrajine i da bi se ukinulo podučavanje gudanja i pjevanja i one sate odredilo za bolje podučavanje poljodjelstva. — Kod svake pučke učione valjalo bi da bude i učionski vrtal; nu ja držim da ih mnogo imade, koje nisu takvim vrtlim providjene. — Nu i gdje vrtla imade, ja držim da u ovim vrtlim težanje nije udešeno baš načinom da mogu poljodjelstvu koristiti. — U obće se u njima teži nešto povrtlarine, ali ako čovjek nežive o samom kruhu, ipak ne žive ni o samom kupusu i salati. — Znadem vrlo dobro, da iznimaka imade, kano n. p. u Vrlici; ali ja govorim u obće. U ovom predmetu želio bih baš jednu poljodjelsku želju izraziti. — Velikim uspjehom uvedeni su sada po francuzkim, njemačkim, taljanskim poljodjelskim školam tako zvana prispodobna zemljišta, po kojima se dade doći do poznavanja kakva počela zemlji trebaju, pa mineralnim ili umjetnim gnojevim daju se zemljam baš ona počela što njim fale za dobro plodjenje. U svakom i najmanjem vrtlu taki pokušaji dadu se učiniti. Nespada ovdje razpravljati kako se imadu činiti, ali to bi važno bilo kad bi se učitelji u tomu naučili kod arbanaškog učiteljšta. — Ovo bi mi bila baš četvrta moja preporuka. — U pokrajini imamo četiri škole u kojima se poljodjelstvo uči. — To je dobro, ali nije dobro što su sve ove škole na primorju, a da u Zagori, gdje je velika težitba neima nikakva. — Istina da mi se može primjetiti, da i ono što trebuje za Zagoru, može se podučavati u primorskim školam. — Ali to nije sasvim istinito, jer drugi uspieh postizava podučavanje, naime praktično podučavanje, kad se dade baš na licu mjesta. — Da tko postane dobrim mornarom ja držim da će biti daleko bolje ako se o moroplavju bude podučavao na uzbunjenom moru, nego papirskim brodićem u zdjeli punoj vode. — Tako isto jedna je stvar ako se učeniku pokaže na učiteljskom stolu malen plug dug 10 centimetarâ, i kaže mu se ovo je crtalo, ovo je lemiš, ovo je plaz i t. d., a druga je ako ga učitelj na polju uči kako se plug upravlja i s njim radi. — I evo me tako i do pete preporuke, to jest da bi su u Zagori osnovala jedna praktična škola poljodjelska. U koliko se tiče poljodjelske škole u Gružu, imao bih samo jednu opazku i jednu preporuku učiniti. Pitomci da budu primljeni u onaj zavod, moraju imati najmanje 14 godinâ i izadju od 16; slabi će se uspieh postignuti, jer izadju iz zavoda da im nije ni pamet zrela, ni tielo razvijeno, tako da se nemogu upotrebiti ni kano radnici ni kano upravitelji jednog imanja. — Vojnička služba počimlje sada od 21 godine, — pa ja držim da bi probitačnije bile kad bi se oni primili u zavod od 18 godina, tako da bi izašli od 20, to jest ljudi. — Ovo bi bila moja šesta preporuka. — Mogao bih još, gospodo, nešto govoriti o tako zvanom pokrajinskom poljodjelskom vieću, koje kako je sada osnovano, nemože dati nikakve koristi; ali to bi me odviše zadržalo. Oprostite, gospodo, ako sam ovim jednim predmetom svu vašu ustrpljivost izcrpio; ali budite uvjereni da druge namjere nisam imao do poboljšanja jadnog stanja našeg poljodjelstva. (*Dobro!*).

Buzolić. Molim rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Buzolić imade rieč.

Buzolić. Nakon blizu šest sati toli naporna rada, u ovoj današnjoj sjednici, bilo bi

staviti na kušnju ustrpljivost visoke ove Kuće, kad bi svaki govornik stao svestrasno razpravljati svaku pojedinu točku, koju je častni plemić Tartaglia iztaknuo u svome sgodnom i liepo obrazloženom govoru. Ja ću se dakle, samo osvrnuti na onaj dio, koji se odnaša na neke preinake, koje bi predgovornik želio, da se uvedu u c. k. učiteljištu u Arbanasim, cujus pars magna fui. Ja se neslažem sa predgovornikom u tom, da se u zavodu ukine obučavanje u glasbi, poimence pjevanja i gudalice. Jedno od glavnih načela uzgoja jest zaista to, da uzgoj bude svestran; biva, da se pri odgajanju pitomacâ i učenikâ, nezapušta nijedna duševna ni tjelesna naravna njihova sposobnost. To načelo zahtjeva, dakle, da se surazmjerno uzgaja i sluh i glas. Taj dio uzgoja doprinaša, uz to, i razvitak estetičnoga čuvstva: a potreba je takodjer, u praktičnom životu, pri svakovrstnim svečanostim, da se glasbom u obće, a pjevanjem napose, uzbudjuju razna, sgodna plemenita čuvstva. Djeca pak napose imaju potrebu u učioni, da se pjevanjem sgodnih pjesama odmaraju od težkog duhovnog napora, i da im se duh obodri i razveseli, kako to prepisuju učionski prepisi i obukovne osnove za pučke učione. Nego se niti meni nesvidja, kao što ni častnom predgovorniku, da se pitomci pripravnog tečaja i prvog razreda mužkog učiteljišta nevježbaju u poljodjelstvu. Već je i za pučke učione propisano, da se djeca, što naročitim primjerim, crpljenim iz poljodjelskog života, to poljodjelskim vježbama u učionskom vrtu, poučavaju, i ako ne teoretično, u raznim strukam poljodjelstva. Kad dakle pitomci iz pučke i gradjanske učione prelaze u učiteljište, bilo bi proti stavnoj didaktici, da se oni na jednu ili dvie godine obučavaju u poljodjelstvu; jer bi se tako prekinula nit te strane njihove naobrazbe, ter bi zaboravili i ono malo praktičnog poljodjelskog znanja, što su donieli sobom iz predtečnih zavoda. Ali je priznati, da, kako je dosad udešena naukovna osnova u tom učiteljištu, težko je, da se u tomu obziru uvedu kakove poboljšice. Pitomci i učitelji, odnosno profesuri, preobterećeni su satim predavanju. Tu je čak do šest, a kadkad, i do sedam sati obučavanja na dan. Učitelj poljodjelstva, dok je bio izravnjen vježbovnim učiteljem, bio je obvezan, uz vježbanja u vrtlu, na 25 sati predavanja na tjedan, a to u raznim i nepoljodjelskim strukam; a odkad je postao izravnjem profesurim, na 20 sati na tjedan; a kamo drugi vanredni sati, kojim, sbogu posebnih okolnosti zavoda, bio bi takodjer obvezan? Uz takove neprilike i pitomacâ, i učitelja poljodjelstva, nije se čuditi, ako se u toj struci niesu činila čudesa. Nu i tim i mnogim drugim nezgodam najuspiešnije bi se predusrelo povišenjem razredâ u učiteljištu. Kako pak sada stoje stvari, moglo bi se samo preporučiti, da se u pripravnomu tečaju i u prvomu razredu učiteljišta, sati posvećeni glasbi porazdiele surazmjerno na glasbu i na obuku i vježbu u poljodjelstvu.

Predsjednik. Pitali još tko rieč? — Nitko. — Obća je razprava zatvorena.

Gosp. Izvjestitelj ima rieč.

D.r Bulat. Ja ću malo rieči reći. Najprvo mi je opaziti na ono, što je častni zast. Vlade rekao, da je po tumačenju onoga, što je on rekao, Vlada sklona da uvaži želju izjavljenu o zaključku predloženom od financijalnog Odbora. Glede zaključka gosp. zast. D.ra Zafrona predlažem, da se primi, pošto po obavjestim izviestitelja zemaljskoga Odbora, neće se tim prejudicirati radnje, koje se sada izvadjaju. Što se tiče željâ izraženih od častnog zast. Tartaglie, to ja podpuno odobravam njegove nazore, nego samo opažam, da ovom prigodom valja mi odbiti opazku neki dan učinjenu sa lieve strane Sabora, da upisivanje težačkih prava, u zemljištnike, smeta kreditu gospodarâ zemlje. — To nije, jer ako su upisana prava težaka, ovo je samo glede težačkih prava, a predgovorniku istom je poznato, da sam ja razbistrio u malo redakâ stvar tako, da u Beču, da su htjeli, mogli su

razumjeti. — Ali ja mislim, da su po sriedi drugi uzroci s kojih bečki zavodi neće da davaju novacâ u Dalmaciji. — Glede pokrajinskog veresijskog zavoda, reći mi je da je dotična zakonska osnova kod vlade i da će bit potvrdjena. Svakako kad bude moguće ustrojiti svoj pokrajinski zavod, neće nam biti potreba od Bečkih banaka. — Glede ostalih želja častnog zastupnika Tartaglie, nadam se, da će ih zemaljski Odbor, koji će biti do malo dana odabran, uzeti u obzir, a i da će eventualne predloge prikazati Saboru u dojdućem zasjedanju, tako da se može poboljšati poljodjelstvo u našoj zemlji.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje predlog financijalnog Odbora koji glasi:

D.r Bulat. (*čita*): Neka Sabor izvoli uzeti proračun pokrajinske poljodjelske zaklade za god. 1890 predstavljen od zemaljskog Odbora, podlogom posebne razprave, i primiti sve dotične stavske pri posebnom glasovanju.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na posebnu razpravu. — Potrebština.

D.r Bulat. (*čita dojednu točku potrebštinâ*).

Predsjednik. Razprava je posebna otvorena. — Pitali tko rieč o potrebštinah, na točki 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, sa ukupnim iznosom od fior. 16720?

Perić. Pitam ja.

Predsjednik. Gosp. zast. Perić Imade rieč.

Perić. Za podporu poljodjelskom zavodu u Gružu neću glasovati i evo zašto. Po zdravu razumu i učiteljskom izkustvu sudeć, taj zavod neodgovara svrsi za koju je podignut. To je zavod navlaš praktične naravi, ali zato nema potrebitih uslova. U takovom zavodu pretežnija mora da je intuitivna obuka nego li teoretična. Tuj bi se gojenci morali podučavati, kako se ore i kopa, kako se kosi i ženje, sadi i razsadjiva, potapa i navrće, kreše i podkresava, u rieč, kako se radi i obradjiva, uz to, kako se odgaja vô, konj, stoka sitnog zuba i racionalno sir pravi. Za tu svrhu navod bi morao imati svoj liep vinogradić, komadić podvornice, liepu livadicu, vrtlić za razno povrće, kojeg vola, konja, nešto marve sitnog zuba i svu liepu spravu za sirenje. A što ima ovaj zavod? Liepu sgradju, i komadić zemlje. A što velju zemlje? Vrljuže, gdje kad upeče za dugo zviezdan, siekalina i ošljobad nemože napredovat, a sve jednom da loza i maslina odole; tri kravice, nešto starih hrbina, i Bog te dragi veselio! Zemaljski Odbor sam uvidja, kako svrsi neodgovara, jer je slabo pohadjan, to jest u drugom razredu ima 13 učenika a u prvom tek 6; dakle nadpolovično nazadavanje. Ali isti Odbor to pripisiva slabu razpoloženju obćinâ plaćat obećane podpore. Meni se čini, da Odbor nije točno izvješćen, jer znam, gdje su obćine moljakale roditelje nudeć podporu, ali roditelji, neće kô neće da šalju, a Bog ti ga se zna s kog razloga. Vriednost i korist svakog zavoda poznaje se i mjeri po broju pohadjaša; tuj je u nazadku, znak, dakle da zavod neodgovara svrsi. No reče mi se s dotične strane da je iz Beča naročit strukovnjak poslat, a taj da je dao najljepše svjodočanstvo. To je živa istina, no bih želio znati, je li taj strukovnjak poznavao jezik naukovni zavoda; ako je, uvažavam izvješće, ako nije, želio bih znati kako se teoretična obuka ocieniti može, a kad nerazumiješ što se učenika pita, i što odgovara? Ovo bi bilo dosta za obrazloženje mog stanovišta, ali ima tuj i još nešto. Koliko sam mislio i promišljao, uprava tog zavoda, neuvidi mi se takova,

kako bi morala biti. Tu je jedan kuratorium izabrat od konsorcijuma, koji bi morao držati po pravilniku sjednice; ali ih, cienim, odavno nije držao, dakle grieši protiv svom pravilniku, a k tomu zavod nenadzire onom pomnjom, kojom bi morao. Dopisim po listovim malu važnost dajem, no o tom sam zavodu mnogo toga čitao i cifram tvrdnje podkriepljene vidio; a na te cifre napadnuti, po mom mnienju, cifram i dokaznicam morao je odgovoriti; takovi računi samo tim se načinom podmirivaju. — Ali ja nisam, žalibože, nikakova odgovora čitao. Po ovom svemu sudeć, dok se god taj zavod neobskrbi svim potrebovštinam, da uzmogne svojoj zadaći odgovoriti, dokle se neuredi tako, da uzmognemo viditi ploda ovog pokrajinskog troška, dotle savjest mi nedopušta, da glasujem pa bilo za probijenu paru.

Gondola. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. barun Gondola imade rieč.

Gondola. Ja sam pitao rieč samo da izpravim neke krive izreke mog častnog predgovornika, iz kojih vidim, da je bio jako slabo obavješten o odnošajim Gružkog zavoda. — On nama najprvo pripovjeda, da taj zavod nema jedno prikladno zemljište. Gospodo! Ja se neću nego obratiti na gospodu u Saboru, koja su vidjela taj zavod, da taj zavod imade dosta zemljišta a možebiti i preveliko zemljište za svrhu koju obnaša. Taj zavod ima ne samo — čini mi se da predgovornik nezna — svoj vinograd, maslinjak, pašnjak, oranice, nego imade i voćnjak i toliko drugih stvari, o čemu bi imao biti osvjedočen predgovornik; pa onda prepoviedati, da svega toga nema. — Gosp. predgovornik kaže, da bi tu imala biti zastupana marva, imalo bi tu biti govedâ i druge stoke. Čini mi se, da nezna gosp. predgovornik, da toga svega ima. On govori, da bi trebalo, da se tu djeca nemogu praktičnoizvježbati. Ali, gospodo moja, praksa je najprva i najglavnija struka, skojom se ta djeca bave. — Još jednu stvar samo da opazim gosp. predgovorniku. — On govori da je taj zavod vladan od jednog kuratoriuma, a taj kuratorium da je imenovan od nekakveg konsorcijuma, i tu mi je reći dvie rieči. Zavod Gružki i uprava pripada jednom konsorcijumu; ali je ravnan od jednog kuratorija koji nije imenovan od konsorcijuma, nego su imenovana samo dva člana od konsorcijuma, dva člana od zemaljskoga Odbora, a dva člana od Vlade. — Što se tiče sjednicâ, sjednice su redovite; ali ipak kada nema predmeta, može biti mjesec dana kada se te sjednice nedrže, nu samo kada se ima zašto sakupiti, mogu uvjećiti gosp. predgovornika. da se sakupe, i da se drži sjednica. — Što se tiče nekakvih sramotnih napadanja u listovim, dopustiti će mi gosp. predgovornik, da se ja radi svoga dostojanstva na ono ni osvrćem. (*Sa lieve: Bravo! Bravo!)*

Vladin izviestitelj Nardelli. Pitam rieč.

Predsjednik. Ima rieč vladin izvjestitelj kotarski poglavar gosp. Nardelli.

Vladin izviestitelj Nardelli. Častni je gosp. Perić primjetio da poljodjelska škola u Gružu ne odgovara svrsi. — Pošto se radi o pitanju velevažnom za pokrajinu, najme o jednoj naročitoj školi za poljodjelstvo u ovoj pokrajini, koja je u tom pogledu toliko nazad, moram opaziti, da bi velika šteta bila, bez temeljita razloga uništiti što se je tolikim trudom, naporom i troškom ustrojilo. — Svak tko je posjetio poljodjelsku školu u Gružu, morao je izpovjediti da je ista u svakom pogledu dobro uredjena, i ja sam uvjeren da i sam gosp. govornik, da je imao prigode istu vidjeti, da nebi bio današnjeg mnenja. — Škola i uprava iste bile su lani pregledane od naročitog ministarstvenog odaslanika, koji

je školu u podpunom redu našao a upravu posve korektnu. — Jedno što se mora žaliti jest, da ova škola na korist poljodjelstva u pokrajini nije još bolje pohadjana, a to nijo do zavoda nego do maloga podupiranja koje isto nalazi. — Nije točno što je gosp. Perić rekao, da je kuratorij imenovan od konsorcija. U kuratorij ulaze odaslanici Vlade, zemaljskog Odbora i konsorcija. Ako je u listovima čitao cifara proti zavodu, biti će čitao da su te cifre na temelju nepobitnih podataka bile u drugim listovim baš ciframa pobijene. Ja moram radi toga živo preporučiti visokom Saboru, da izvoli i ove godine dozvoliti rečenoj školi običnu podporu i to tim više jer je Visoko Ministarstvo za poljodjelstvo dozvolilo znatnih podpora za rečenu školu, samo uz uvjet da i zemaljsko zastupstvo za istu isto učini, te kad bi izostala zemaljska podpora moglo bi Visoko Ministarstvo uzkratiti i državnu, te tako prouzrokovati zatvor škole. Sbog toga još jednom preporučam da se dozvoli podpora.

Perić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Perić imade rieč.

Perić. Vladin povjerenik nije me pobio, pošto nije dokazao, da je dotični izviestitelj poznavao jezik naukovni zavoda, a gosp. predgovornik kojeg nemam čast poznavati, nije dokazao, da zavod ima sve ono, što mu treba, da odgovori svojoj naravi, ponajviše praktičnoj. Dvie lihe vinograda, tri kravice, nekoliko ratilâ, Bog zna u kakvu stanju, nije dovoljan navod da obori moju tvrdnju. — Što se tiče pako polazka tog poljodjelskog zavoda, to ga je pohadjalo lani trinajstero a ljetos samo šestero djece. — Vidi se dakle iz svega, da taj zavod neodgovara svojoj svrsi i ja ostajem pri svojoj. — Kažite mi kakav razlog, pak ću ja odgovoriti.

Vukotić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Vukotić imade rieč.

Vukotić. Razlaganje gosp. zast. Perića, mog inače dobrog prijatelja, sieća na priču vuka i janjeta. Vuk i janje bili se oprijateljili jednog dana kad je vuk sitan bio. Vuk janjetu zadade vjeru da mu je slobodno s njim u družtvu biti bez da se boji životu. Nakon malo dana vuk ogladni i neimajući što jesti okrene se janjetu s ovim riečima: Ti si se janje počelo samnom rugati, ja se nikad niesam nadao to od tebe dočekati! Jagnje na to umiljato odgovori: Kakvo ruganje napominješ mi gospodine vuče, a strah me je i u oči pogledat te a kamoli da bih ti se rugalo; nego ja vidju, da je tebi na um palo izjesti me. — Čini mi se tim putem častni zast. Perić — izrično nekaže, nego je mislio — da bi želio Gružki zavod prenesti iz Gruža u Sinj. Neću pobijati, da bi takav zavod u onoj okolici mogao bolji biti, nego li u Gružu, za podučavanje i izvježbanje djece u poljodjelstvu. Ako je on toga mnienja, i ako tako misli, mogao je to izrično kazati, i izrično kazati da će zato glasovati proti pripomoći, koja se svake godine odredjuje Gružkomu zavodu. — Mi neimamo nego taj zavod, gdje se djeca praktično podučavaju u poljodjelstvu, da mogu, kada se kući povrate, podučavati seljake u toj struci toliko važnoj. Mislim da je dužnost ne samo da se neuzkrati pripomoć, nego dapače da se povisi ta svota, i ustanove neka stipendija, koja bi mogla pomnožiti broj pitomaca; jer sbilja naš težak žive slabo u ekonomičkom pogledu, i nemože se misliti, da su u stanju občine podporu davati, koje su raznovrstnim dugovi obterećene. S toga izjavljujem, da ću glasovati za podporu, koja je Gružkomu zavodu dozvoljena, i uz to ću jedan predlog učiniti, da bi zemaljski Odbor povisio broj podporâ, da bi ustanovio nekoliko podporâ za najsiromašnije mladiće stališa toga, koji bi se želili u tom zavodu podučavati.

Gondola. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. barun Gondola ima riečъ.

Gondola. Ja ću samo u kratko opaziti gosp. predgovorniku s one strane, kojega niti ja nepoznam, možebiti manje nego li on mene. Ja sam htio samo reći dvie rieči na ono, gdje on ište dokaza, da se u onom zavedu pitomci baš izobražavaju. Najbolji su dokazi tomu prošli izpiti, koji su bili sa svime sjajni, i žao mi je da jim nije gosp. predgovornik prisustvovao. — Što se tiče broja učenika, neka obrati samo brojeve ako će biti istina što je u tom pogledu rekao; jer ih ove godine nije bilo 6 van lani, s kojih razloga, možebiti on bolje zna nego ja. Ove se je godine broj učenika toga zavoda povećao i došlo ih je 12 *(Sa lieve: Bravo! — Dobro!)*

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu?

Biankini. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Biankini imade rieč.

Biankini. Ja sam bio odlučio ob ovom predmetu negovoriti, pošto cienim da nije još shodno vrieme. Ali je predgovornik rekao, „da se na sramotne napadaje nekih novina neće osvrćati". Tomu sam dužan odvratiti, da napadaji onih nekih novina nisu sramotni, nego istiniti i temeljiti. Komu su oni napadaji težki, imao je proti njima postupati, kô što je običaj i dužnost u poštenom svietu, naime, tužiti novine sudu, i dokazati svoju nevinost. To se nije učinilo, te barun Gondola nema prava ovdje govoriti o sramotnim napadajim novina. Naprotiv svak ima pravo one napadaje držati istinitim i temeljitim, kô što sam ih ja uvjek držao i još danas držim.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Izvjestitelj financijalnog Odbora gosp. z.ast D.r Bulat imade rieč.

D.r Bulat. Na opazku učinjenu poljodjelskoj učioni u Gružu razvila se je ciela razprava, tako da nije na takav način moguće sudjelovati niti za jedan niti za drugi stanoviti položaj, nego mi je do toga, da iztaknem dvie stvari. U koliko mogu pamtiti, prijašnji je Sabor glasovao doprinose za poljodjelsku školu u Gružu za pet godinâ, te mislim da je sadašnji Sabor obvezan glasovati ovu stavku, tim što je bila sklopljena osobita pogodba. S druge je strane vladin povjerenik sam rekao, da poljodjelska škola u Gružu nije još dala ploda, ali nije nam kazao zašto nije dala ploda. — Čekajmo dakle da izadje rok od pet godina, pa onda ćemo viditi, jeli škola dala ploda i vriedili podpore zemlje. Sabor će se tad vladati prama okolnostim, kako će mu se bolje svidjati, a za sada neka pristane na predlog kako ga je učinio financijalni Odbor na temelju podataka zemaljskoga Odbora.

Predsjednik. Pošto je bilo prigovoreno šestoj točki potrebština, tako stavljam na glasovanje šestu točku potrebština: „pripomoć poljodjelskoj učioni u Gružu sa fior. 1700".

Gondola. Pitam poimence glasovanje.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovu točku 6. potrebština: pripomoć poljodjelskoj učioni u Gružu u iznosu od fior. 1700, odgovoriti će „*da*," a koji su protivni „*ne*".

(*Odgovaraju* „da": *D.r Bajamonti, D.r Bakotić, Bielanović, Borčić, Brajković, D.r Bulat, Buzolić, D.r Cingria, Duboković, Fontana, D.r Giorgi, Gondola, Dr. Ivče-*

vić, D.r Karaman, D.r Klaic, Ljubić, D.r Macchiedo, D.r Pastrović, D.r Podić, D.r Pugliesi, Šarić, Simić, Dr. Žmirić, D.r Spalatin, Supuk, Tartaglia, Vidović, Vranković, Vukotić, D.r Zafron, Zore i Žuro; *odgovaraju* „ne“: *Biankini i Perić.)*

Ova je točka primljena sa 32 glasa proti 2.

Sada stavljam na glasovanje 1, 2, 3, 4, 5, 7 i 8 točku potrebština onako, kako je to bilo pročitaro po gosp. izviestitelju.

Ona Gospoda, koja primaju 1, 2, 3, 4, 5, 7 i 8 točku potrebština onako, kako je to bilo pročitano po gosp. izvjestitelju, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. — Pokriće.

D.r Bulat (*čita 1, 2 i 3 točku pokrića).*

Predsjednik. Pitali tko rieč o pokriću?— Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju 1, 2 i 3 točku pokrića u ukupnom iznosu od fior. 11780, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ona Gospoda, koja primeju ukupnu svotu potrebštine i pokrića pokrajinske poljodjelske zaklade za god. 1890, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Stavljama na glasovanje zaključak financijalnoga Odbora, koji glasi: Preporučuje se vladi da kad bi se imala izdati zabrana paše kozâ na temelju § 4 pokrajinskog zakona 19 veljače 1873 o činim škodljivim šumam, ili kad bi stranke jali občina pitale da se zabrana ukine u smislu § 3 istog zakona, budu uzete u obzir obće ekonomične okolnosti dotičnih mjesta; napose pak bude promotreno da u nekim predielim narod iz kozjadi crpi jedino ili poglavito sredstvo svojeg žitka, a da mu nije moguće drugoga blaga ondje uzgajati.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj zaključak, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Sada stavljam na glasovanje predlog g. zast. D.r Zafrona, koji je dovoljnim brojem podpisa poduprt, i glasi: Neka visoki Sabor preporuči zemaljskom Odboru, da čim prije uzme u konačni pretres prošnju posjednikâ občine Korčule radi prosušenja Donjega Blata, i da doskoči razmjerno novčanim sredstvim dotičnim potrebam.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. — I time je svršena ova točka dnevnoga reda. Sad bi bilo: prvo čitanje predloga zastupnika viteza Trigaria za preinaku §. 4 zemaljskog zakona 10 veljače 1873.

Ovu ću točku preskočiti zato, jer sam vitezu Trigari, koji me je pitao prije nego je otišao, hoćeli se ova točka još da nas razpravljati, odgovorio, da neće.

D.r Klaić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Ja bih taj predlog g. zast. Trigaria stavio na dnevni red; jer mislim predložiti, da se predlog taj preda poljodjelskom Odboru, i time se nebi ništa prejudiciralo. Tako mislim predložiti i glede zakonske osnove o peronospori.

Predsjednik. Daklen obzirom na ovo što je rekao g. zast. D.r Klaić, prelazim na ovu točku dnevnoga reda; prvo čitanje predloga zastupnika viteza Trigaria za preinaku §. 4 zemaljskog zakona 10 veljače 1873.

K.r Klaić. Predlažem, da se ovaj predlog preda poljodjelskom Odboru od 5 lica, koji bi se odmah birao.

Predsjednik. Razprava je otvorena ob o-

vom formalnom predlogu? — Pitali tko riec? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja pristaju na to, neka izvole ustati. (*Većina*). Primljeno. — Izvolite napisati cedulje za izbor poljodjelskog Odbora. Dokle budu sve cedulje predane, izostavljajuć za sada riešenje molbenica, prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: prvo čitanje zakonske osnove o sutjecaju zanimanika, da se izkoreni peronospora.

D.r Klaić. Pošto je koli zakonska osnova toli izvješće razdieljeno zastupnicima i netreba čitanja, stoga predlažem, neka se i ovo izruči istom poljodjelskom Odboru.

Predsjednik. G. zast. D.r Klaić predlaže formalno, da se i ova zakonska osnova izruči istom poljodjelskomu Odboru. — Pitali tko riec ob ovom predlogu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja pristaju na to, da se i ova zakonska osnova izruči Odboru poljodjelskom, neka ustanu. (*Većina*). — Primljeno.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: prvo čitanje predloga D.ra Žmirića o ukinuću tako zvanog usilnog ulaka na teret dužnika izravnog poreza i pristojbina.

G. zast. D.r Žmirić, kao predlagatelj, imade rieč.

D.r Žmirić. Mi permetta che, come feci riguardo alla colonia, io prelegga la motivazione della mia proposta.

Predsjednik. Ja nemogu nikako dopustiti bez dozvole vis. Sabora.

D.r Žmirić. Io prego l' Eccelsa Dieta di permettermi di leggere invece di dire a voce.

Predsjednik. Ja sam jednom iznimno dozvolio čitanje, ali sada ne pristajem bez privole Sabora.

D.r Bulat. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. D.r Bulat imade rieč.

D.r Bulat. Necienim shodno čitanje tim više, pošto je predlog častnog zastupnika D.ra Žmirića bio tiskan po novinam, te je svakom zastupniku poznato što smjera na obrazloženje predloga reći. On to može u malo rieči obrazložiti.

Predsjednik. Ima rieč g. zast. D.r Žmirić, da obrazloži ustmeno svoj predlog.

D.r Žmirić. Tutti i signori conoscono certo approssimativamente ciò che passa sotto la denominazione di messo di costringimento per l' esazione esecutiva delle imposte dirette e delle competenze. Io lo credo un avvanzo medioevale: non mi sono curato di ricercarne le origini, perchè la sua bruttura è manifesta, senza bisogno di andarla a cercare. Comparisce nei domicili, nelle famiglie, ordinariamente un soldato, se non un soldato, un cursore dell' ufficio Imposte, finalmente se non è nè un soldato nè un cursore, si presenta un concittadino alla persona dell' esecutato, con quanto omaggio della fratellanza, io lascio pensare a voi. Quest' uomo, specialmente se soldato, esercita una specie di terrorismo nelle famiglie, ove ci sono donne, bambini, i quali restano spaventati dalla comparsa di questo ospite pienamente agguerrito con armi e bagagli. Questo ospite ordinariamente se non gli piace di restare in casa dell' esecutato, vi lascia un distintivo della sua presenza, vale a dire o il fucile o il bonetto o il giacò. Molti di voi, credo, avranno veduto alle 9 ore del mattino, girare l'usciere delle imposte a capo di un drappello di soldati, i quali vengono da lui distribuiti

alle porte delle botteghe e per le abitazioni, con quanto decoro dei disgraziati esecutati, voi vi potete immaginare. Nelle case poi questi soldati si prendono il piacere d'affacciarsi alle finestre, e quelli che li vedono si domandano l'un l'altro quanti furono i disgraziati che quel giorno hanno subìto quella specie di tortura. Ma c'è di più. Se il soldato o il Comando militare domandano che gli sia somministrato il vitto in natura, bisogna che la famiglia glielo somministri, dimodochè le donne di casa devono passargli il pranzo ed anche spiumacciargli il letto. Se la famiglia si rifiuta, succede un' esecuzione mobiliare fatta a precipizio, vale a dire si mette mano sugli oggetti di casa, sui mobili del debitore, ed il sopravvanzo che eventualmente rimane, non viene passato a lui, ma viene devoluto a favore degl'Invalidi di Baden. Se interrogate qualche signor funzionario, esso vi dirà, che questo è un mezzo esecutivo; ma, come ben vedete, esso è piuttosto un mezzo di terrore, un mezzo per umiliare il debitore e costringerlo così a pagare; ma assolutamente non è un mezzo esecutivo: esso è la rovina delle famiglie, per le spese e i danni che naturalmente porta con sè. Perciò io propongo che la Dieta si compiaccia a domandare l'abolizione di questo mezzo d'intimidazione, che da nessuna legge esecutiva è ammesso, e che è per le sole città, mentre le campagne ne vanno esenti. Propongo quindi che l'eccelsa Dieta voglia votare per l'abolizione di questo messo.

D.r Klaić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić Pošto je pitanje ovo od neke važnosti, i vriedilo bi da se malo promisli i dogovori, s toga predlažem, da ovaj predlog častnog zast. D.ra Žmirića bude predan na izvješće Odboru od sedmorice, koji je izabran za njegov predlog o kmetskim odnošajim.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Klaić predlaže, da bude i ovaj predlog častnog zast. D.ra Žmirića predan istom posebnom Odboru sedmorice, koji je biran za proučenje pitanja o kmetskim odnošajim u Dalmaciji.

D.r Žmirić. Domando la parola.

Predsjednik. G. zast. D.r Žmirić imade rieč.

D.r Žmirić. Mi pare che la presente proposta non abbia alcuna relazione colla colonia: si tratta di un mezzo d'intimidazione, non d'una ipoteca. Del resto non ho niente in contrario alla proposta del D.r Klaić.

D.r Klaić. Častni zast. D.r Žmirić ima donekle pravo, što govori; ali kako mi neobilujemo strukovnim osobam, Odbor bi se imenovao, recimo za zakonske poslove, juristične poslove — prošlih smo godina svedjer imenovali juristično - upravni Odbor, koji se u obće bavi zakonim i naredbam. Eto zašto predlažem da taj predlog ide onome Odboru; a drugi je razlog, što su možebiti u tom Odboru iste osobe koje su vješte.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Klaić predlaže, da ovaj predlog bude predan istome onome Odboru sedmorice, koji je već biran za proučenje kmetskih odnošaja.

Ona Gospoda, koja pristaju na to, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

D.r Bajamonti. Io domando la chiusura della seduta: sono già sei ore che stiamo qui, e non credo che ci si voglia far ammalare.

Predsjednik. Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: prvo čitanje predloga D.ra Žmirića o zakonu na razjašnjenje § 3 zakona 10 lipnja 1887 glede težačkih truda u Dalmaciji.

G. zast. D.r Žmirić imade rieč kao predlagatelj.

D.r Žmiirić. Una delle incertezze, delle lacune, dirò anzi degli errori innestatisi nella pratica giudiziaria, sarebbe quello dell'esecuzione delle migliorie del colono, indipendentemente dalla sostanza del fondo, sostanza che appartiene al proprietario, sebbene anche i miglioramenti per legge accrescano al proprietario del fondo.

Finalmente dopo tanti anni abbiamo la legge del 1887, la quale col § 3, vieta espressamente di vendere le pertinenze di realità o di edifizi; e pertinenze, per chi ben considera, trattandosi di fondi, sono i così detti miglioramenti colonici, vale a dire, gl'impianti, i muri di cinta che il colono fa erigere sul fondo. Il proprietario, in caso di scioglimento del rapporto colonico, è tenuto, è vero, d'indennizzare il colono dell'aumento del valore che il fondo ebbe dal suo lavoro, ma ciò non fa cangiare la natura di pertinenza. Questo § 3 che avrebbe dovuto servire di regola in tutti i casi, è però così concepito, mancante, così imperfetto, che sembra che parli soltanto delle così dette pertinenze mobiliari e non delle immobiliari.

Pertinenze mobiliari sono quegli oggetti mobili che vengono destinati costantemente all'uso di un fondo: i frutti finchè sono pendenti, si considerano come pertinenze, appena staccati, diventano cose mobili; gli strumenti che servono alla coltura del fondo, gl'innafiatoi, i secchi, i vasi per estinguere gl'incendi e persino gli animali, finchè sono permanentemente destinati all' uso di un fondo, sono considerati come pertinenze del fondo stesso. Dunque secondo me, questa disposizione di legge si occupa soltanto di queste pertinenze mobiliari, e potrebbe lasciar sussistere il dubbio, che di quelle pertinenze che non sono mobilizzabili, di quelle che sono attaccate al fondo, essa non si occupi menomamente.

Io non ho fatto altro che proporre, onde si faccia uno schiarimento a questa legge, allo scopo di togliere gl'inconvenienti che derivano al proprietario dal fatto, che le migliorie coloniche si esecutano e si vendono giornalmente all' asta pubblica. Voi sapete che il rapporto di colonia è basato sulla reciproca fiducia. Io concedo un fondo a colonia ad un uomo onesto e laborioso: egli ha dei debiti, ed il suo creditore per appagarsi, ottiene l'esecuzione delle migliorie coloniche. Succede spesso che mentre voi credete di avere ancora come lavoratore quest' uomo onesto, un bel giorno vi svegliate e sentite che le migliorie furono aggiudicate ad un signore della città, il quale vi si presenta in *frack* ed in guanti. Egli, stando alla lettera della legge, è diventato vostro colono, ma non potendo egli lavorare la terra colle proprie mani, bisogna che chiami un subcolono. Quindi il proprietario ha da fare con due coloni anzichè con uno. Lascio a voi immaginare i danni che possono succedere da questo stato di cose, danni che ricadono quasi sempre sul proprietario. Per questo io raccomando all'Eccelsa Dieta di accettare la mia proposta, la quale, convengo io pure, che debba esser passata allo stesso comitato al quale venne rimessa la mia proposta sulla colonia.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Klaić. Pitam ja.

Predsjednik. G. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Ja predlažem, da ovaj predlog ide onom istom Odboru sedmorice.

Predsjednik. G. zast. D.r Klaić predlaže, da i ovaj predlog zast. D.ra g. Żmirića bude izručen Odboru one iste sedmorice.

Ona Gospoda, koja pristaju na to, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Predsjednik. Sliedeća točka dnevnoga reda jest: prvo čitanje predloga Gjure Vukotića o ukinuću zakona 26 maja 1889, kojim je obustavljeno djelovanje porotničkih sudova za okoliš okružnoga suda Kotorskog do 24 junija 1890. G. zast. Vukotić, kao predlagatelj, imade rieč.

Vukotić. Visoki Sabore! Da razjasnim moj predlog reći ću nekoliko rieči, više radi običaja negoli s namjerom da Visoki Sabor sklonim da predlog usvoji, pošto sam tvrdo osvjedočen da bi ga jednako usvojio kad ja ni cigle rieči ne bih o njemu progovorio, jer je po sriedi čast zemlje koju skupa zastupamo, a opose i korist Boke Kotorske u ime koje govorim. Biti ću veoma kratak i umjeren, jer narav samog pitanja od mene to zahtjeva. Ima već punih osam godina da Boka-Kotorska stenje pod iznimnim stanjem. U tom škripcu sbio se je dogadjaj što se u godini 1881 jedan dielak Bokežkog pučanstva opro bio uvedenju domobranske službe i prebjegao u susjednu Crnugoru. Usljed te oporbe vlada našla je za shodno namjestiti u Boki vojničke sudove i istodobno obustaviti djelovanje porotnih sudova. Vojnički sudovi bili su ukinuti godine 1885, dočim djelovanje porotničkih sudova još nije uzpostavljeno. Posljednjim zakonom 26 maja 1889 obustava porotnih sudova za okružje Boko-Kotorsko produljeno je na godinu dana, počamši danom 24 junija 1889. U motivaciji kojom je ministarstvo zakonsku osnovu carevinskom vieću na potvrdjenje sprovelo izrličito je izloženo, da se zakon o daljnjoj obustavi porotnih sudova ukazuje potrebit s razloga, što se još u Boki nije povratilo 796 bjegunaca, medju kojima nalazi se 190, neki pod istragom a neki pod obtužbom.

Visoki Sabore! Ako se s jedne strane uzme u obzir fakat da se je kroz prošlih 8 godina golemi broj bjegunaca u Boku povratio i da su samo ostali u Crnojgori oni nad kojima visi težka obtužba i istraga za različita zločinstva, a s druge uvaži okolnost da bjegunci većim dielom nemaju u Boki nikakvog imetka, jer im kuće prilikom pobune izgorješe a zemlje im docnije propadoše na javnoj dražbi za carske poreze, ratne oštete i druge privatne dugove, visoki Sabor uvjerit će se da bjegunci mučno će se, ikad pri ovakvim okolnostima u Boku povratiti, ako se na njih ne smiluje oglašeno milosrdje vitežkog Vladara, u koje Bokežko pučanstvo i bjegunci jedinu nadu polažu. Po mom mnienju pomenuti zakon za bjegunce nema nikakve praktične vriednosti, dočim za mirno Bokežko pučanstvo ima goleme štete, kako u moralnom tako i u materijalnom pogledu. U Boki Kotorskoj nezbija se nikakvih čina, koji bi sadašnje izvanredno stanje opravdali. Novačenje ide svake godine redovito a zločinstvâ dogadja se tako neznatan broj, da se u tom pogledu možemo uzporediti sa najprednijim krajevima u cieloj Europi, o čem statistički podatci mogu svakoga najbolje uvjeriti.

Radi navedenih razloga i s drugog poglavitog što je moj predlog u podpunom suglasju sa § 3 pomenutog zakona, koji ću sad pročitati i koji glasi: Daje se vladi nalog da onaj zakon stavi van krieposti i prije roka ustanovljena u § 1 — preporučujem visokom Saboru da bi predlog izvolio bez razprave usvojiti i predlažem da se odma predje na drugo čitanje.

Predsjednik. G. zast. Vukotić predlaže, da se odma predje na drugo čitanje.

Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustane. (*Većina*). Primljeno.

Ona Gospoda, koja primaju predlog zastupnika Vukotića, koji glasi: Neka visoki Sabor izrazi Vladi željo, da se ukine za-

kon 26 svibnja 1889, kojim je obustavljeno djelovanje porotničkog suda Kotorskoga do dana 24 lipnja 1890, pošto je u smislu § 3 istog zakona u svako doba vlastno staviti zakon izvan krieposti, neka ustanu. (*Ustaju svi*). Primljeno jednoglasno.

D.r Bajamonti. Domando la parola per una interpellanza al sig. Presidente.

Predsjednik. G. zast. D.r Bajamonti ima rieč za upit na Predsjednika.

D.r Bajamonti. Vorrei fare un' interpellanza al sig. Presidente. Io trovo che al numero 10 dell' ordine del giorno di quest' oggi si avrebbero dovuto trattare diverse petizioni ed invece non ne ho inteso riportare alcuna. Credo bensì che stia nel potere del signor Presidente lo stabilire l' ordine del giorno, ma non credo che stia in esso quello di alterarlo. Un' altra volta è stata trattata questa questione in Dieta sotto la presidenza del defunto D.r Petrović, e la Dieta unanimemente si è concretata, che una volta emesso l' ordine del giorno esso non possa più venir alterato. Ciò che succede quest' oggi, che dopo 6 ore passate, si continui la discussione con questa temperatura tropicale, malgrado che alle 2 ore si debba chiuderla, è un fatto inaudito. Io desidererei sapere, quale motivo abbia determinato il signor Presidente a togliere dall' ordine del giorno le petizioni.

Predsjednik. G. zast. D.r Bajamonti stavio je dva upita na me. Prvim upitom, želi znati zašto sam preskočio jednu točku dnevnoga reda, t. j. riešenje molbenica. Na ovaj upit imam čast odgovoriti, da možebiti nije g. D.r Bajamonti prisutan bio, kada sam ja prelazeć na sliedeću točku dnevnoga reda naročito naglasio, da izostavljam onu točku dnevnoga reda, naime riešenje molbenicâ, i to sam bez prigovora sa privolom cieloga Sabora učinio. — Na drugi upit odgovaram, da nikada nestavljam na glasovanje predlog, da se zatvori sjednica. To je pravo predsjednika, niti može biti predmetom glasovanja. Nakon ovoga odgovora, prelazim na poslednju točku dnevnoga reda, koja glasi: Prvo čitanje predloga D.ra Ante Bajamonti o proglašenju i čitanju u oba jezika zemlje redova, zakonskih osnova i izvješća na Sabor.

D.r Bajamonti. Io prego il signor Presidente che questo argomento sia portato nella prossima seduta. Dopo 6 ore di discussione mi trovo così accasciato di forze, che assolutamente non potrei continuare. Mi appello alla Dieta, se il signor Presidente si rifiuta di ottemperare al mio desiderio.

Predsjednik. Ja sam jur rekao, da sjednicu neću zatvoriti, dok se ne izcrpi dnevni red. Gosp. zast. D.r Bajamonti imade rieč, da govori o svom predlogu.

D.r Bajamonti. Io prego intanto che il signor Presidente mi favorisca la proposta, perchè la sua motivazione non fu preletta nel giorno della sua presentazione.

Predsjednik. Čitanje obrazloženja predloga nije dopušteno.

D.r Klaić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Ja ću biti iskren i otvoreno kažem gosp. D.r Bajamonti-u, da on brani svoj ovaj predlog uzalud, zašto smo mi odlučili bez razprave odbiti ovaj predlog, koji dira u zaključak ovoga Sabora, u svečani i najvažniji zaključak kojega je visoki Sabor učinio, kada je godine 1883 pro-

glasio službenim jezikom ovoga Sabora hrvatski ili srbski. Pri tom zaključku, koji daje Saboru pravi narodni značaj, ostajemo mi nepomično, i nema govornika na ovom svietu, niti razlogâ koji bi nas sklonili, da mi ovaj zaključak porečemo. Zato bih ja molio gosp. Bajamonti-a, da od onog svog predloga odustane, zašto razprava koju povesti smjera, nema nikakve praktične svrhe. — Kada je taj predlog danas na dnevnom redu, neka se o njemu glasuje, i ovo što sam rekao, neka služi kao meritorno u pogledu toga predloga, proti kojemu ćemo mi glasovati.

Predsjednik. Pitali tko rieč?

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. G. zast. D.r Bajamonti imade rieč.

D.r Bajamonti. La mia proposta non fu letta mai.

Predsjednik. Ja vam ponavljam, da obrazloženja nesmiju se čitati, kao što sam to i gosp. zast. D.ru Žmiriću primjetio. Ustmeno možete obrazložiti koliko hoćete.

D.r Bajamonti. Desidererei almeno che questa proposta sia inserita nei resoconti stenografici.

Predsjednik. Molim stante, da vam na to odgovorim. Dozvoljeno je zastupnicima, ne samo u Bečkom, nego u dojednom zemaljskom Saboru predloziti da i pismeno obrazloženje bude tiskano u stenografičkom izvješću. Tako i vi možete zahtjevati da bude tiskano vaše obrazloženje, i ako visoki Sabor pristane na predlog biti će objelodanjeno.

D.r Bajamonti. Naturalmente dinanzi alla forza non c'è il caso di resistere.

Predsjednik. Nije ovo sila nego zakon....

D.r Bajamonti. E così conviene piegare il capo, conviene subire la violenza che ci viene imposta e salire il Calvario con quella franchezza, con quella forza di sagrifizio che son proprie dei veri patrioti. La minoranza ha fatto una proposta ispirata ad equità e giustizia, ed appoggiata a ragioni che la giustificano pienamente. La nostra proposta è stata pubblicata nei giornali, per cui spero che di quelle ragioni si sarà presa conoscenza. D'altronde di fronte alle dichiarazioni categoriche dell'on. D.r Klaić, la quale è stata fatta è vero da un solo individuo, tuttavia io credo che la posizione sia pregiudicata e non mi soffermerò certamente a lunghe discussioni: non per accennare alle nostre origini, ai nostri sacrosanti diritti, all'uso secolare della nostra lingua; non all'eccellenza della nostra civiltà, non alle gratitudini che voi stessi dovete a questa lingua; non alle tante ragioni di equità che dovrebbero consigliarvi di accettare la nostra proposta, non alle ragioni di moralità, non ai nostri contributi che paghiamo per sostenere le spese della pubblica amministrazione; non alle nostre illustrazioni nelle lettere e nelle scienze, non agli splendidi nostri monumenti, di cui ogni pietra è una gloria, non alla gioventù che nei due atenei di Graz e di Vienna reclama i nostri diritti nazionali. Non lo farò perchè appunto la questione è pregiudicata; non lo farò perchè nei due tre anni decorsi e anche nella presente sessione, io ed i miei amici abbiamo detto tanto sulla questione della lingua italiana, che non farei che ripetere le cose già dette ed annoiare così me e voi stessi.

Non vi sono sordi peggiori di coloro che non vogliono intendere e dopo la dichiarazione dell'on. Klaić la questione per me è perduta.

Tuttavia ne toccherò soltanto un lato, cioè la necessità assoluta di accordarci quanto chiediamo. Noi giungiamo qui in Dieta appena essa viene aperta e tosto ci vengono communicati progetti di legge, conti, proposte in una lingua che non conosciamo, per cui siamo costretti a ricorrere all'aiuto di terze persone, onde abbiano la bontà di interpretarcele; anzi spesse volte succede che anche queste stesse persone, che pur conoscono la lingua, si trovino in imbarazzo. Se le leggi fossero compilate in italiano, la fatica sarebbe per noi assai minore. Io farò appello al vostro criterio e vi domanderò se noi della minoranza non siamo posti in queste condizioni e quali ne debbano esser le conseguenze. In questa sessione dietale avvennero due fatti, che non sarebbero certamente avvenuti se noi avessimo compreso la lingua.

Il primo è quello dell'interpellanza, per la quale la Dieta era incompetente e l'altro una proposta pell'aumento dell'addizionali sul dazio consumo a fior. 150 %. Io non ero quì, giacchè se ci fossi stato, avrei fatto il mio dovere. Nessuno protestò contro la prima, perchè nessuno comprese di che cosa realmente si trattasse, e quanto alla seconda, se io l'avessi compresa, l'avrei certamente combattuto. Noi non faciamo una questione di vanità: nò, l'assoluta necessità c'impone di fare questa proposta, e quindi la maggioranza non dovrebbe scendere nel campo dei puerili dispetti, delle ingiuste vessazioni, ma dovrebbe venir incontro ad un giusto desiderio della minoranza, se non fosse altro, in nome di quella conciliazione tanto desiderata da noi tutti.

L'on. Cingria, quando in una delle ultime sedute io parlava del modo leale ed affettuoso con cui abbiamo sempre trattate la presente maggioranza, ci volle provare che quando noi costituivamo la maggioranza abbiamo esclusi alcuni deputati del partito avversario. Ebbene, in tutto il tempo che il partito autonomo fu in maggiornnza, escluse un solo deputato, il Pavlinović (*S desne: Dva*). Sì avete ragione due, il Pavlinović e l'Ivičević. La esclusione di quest'ultimo fu un errore, che io pure ho commesso e me ne dolgo; ma quella del Pavlinović credo sia dipenduta dal fatto che la Dieta aveva provato il sentimento della propria dignità e del proprio decoro, come oggi non lo sente la Dieta. Il Pavlinović era disceso ad una vera catilinaria contro il Lapenna, colla quale offendeva altamente la delicatezza di quest'uomo, e poichè la sua elezione era zeppa di errori e di mistificazioni, esso venne escluso. Ma voi avete fatto ben più di noi: voi avete discacciato il vescovo Pavlović di Makarska, avete scacciato lo Smerkinić di Curzola e il Radman di Spalato.

Nel 1870 avete commesso quella grave enormità, che resterà celebre nella nostra cronaca provinciale, voi avete scacciato dal collegio dei maggiori censiti i tre deputati che avevano ottenuta la maggioranza di voti, e precisamente il D.r Rossignoli, il D.r Antonio Radman ed un terzo di cui non ricordo il nome, non solo, ma con un'arditezza unica, stuprando la legge, vi siete dichiarati sovrani e avete chiamato tre dei vostri ad occupare i loro seggi, senza esser stati eletti.

In fatto di lingua mi è grato di poter ricordare le splendide discussioni che furono tenute in quest'aula: per citarvi una sola, vi rimando al rapporto stenografico di quella seduta in cui si trattò dell'introduzione della lingua slava nelle scuole e in cui sostennero le discussioni il Pulić ed il Giovanizio.

Noi siamo venuti incontro alla vostra domanda, e voi dovreste fare altrettanto verso di noi. Se non volete concedere

quello che chiediamo a titolo di giustizia, datecelo almeno a titolo di elemosina. Con questi tre, quattro atti che vi chiediamo sarebbe tanto facilitato il compito da parte vostra. Ci viene permesso di portare tutte le nostre ragioni in italiano; e per qual motivo ci si nega di alcuni atti in questa lingua? Noi vi abbiamo messo dinanzi i nostri diritti, e quando ciò non servì a nulla, vi abbiamo pregato; sì vi abbiamo pregato. La storia non vorrà credere che fra fratelli della stessa terra si abbia dovuto pregare per ottenere un bricciolo solo.

A voi lasceremo tutta la compiacenza del potere, la cornucopia dell'abbondanza e della generosità governativa, e la gozzoviglia politica e nazionale; ma non ci negate quello che vi chiediamo a titolo di grazia, di elemosina.

D.r Žmirić. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Žmirić imade rieč.

D.r Žmirić. Se io ho bene inteso le parole dell'on. D.r Klaić, io le interpreterei come una specie d'intimazione fatta a noi firmatari della proposta Bajamonti; con altre parole egli avrebbe detto: parlate o non parlate, per noi è tutto lo stesso. Ciò renderebbe adunque inutile la Dieta provinciale; si può immediatamente lacerare lo statuto del nostro cavalleresco Sovrano, che ci concesse la rappresentanza provinciale. Io mi sono permesso di pregare l'on. D.r Klaić mediante una cedola d'indicarmi la deliberazione con cui si sarebbe conchiusa l'esclusività della lingua slava, ed il D.r Klaić mi ha indicato la sessione del 1883. Io credo perfettamente alla parola di lui che questo conchiuso contempli unicamente l'uso della lingua che dev'essere parlata in Dieta. Se dico male l'on. Klaić mi corregerà: non è così? Ma io vedo che anche nelle altre sessioni è permesso di parlare l'italiano; non saprei dunque qual significato abbia questo conchiuso dal momento che ognuno può prendere la parola indifferentemente in quella delle due lingue che più gli aggrada. Il D.r Klaić mi ha aperto gli occhi. Quel conchiuso si riferiva unicamente all'uso della lingua slava negli ordini del giorno.

Resti pure la cosa così. Io però leggo nel primo regolamento interno che voi vi siete imposto ma che pure è stato derogato, io leggo al N.o 41 (*čita*). È naturale che ciò non sia stato per nulla affatto adempiuto, perchè questo regolamento è stato abrogato. Si ha però una novella anche conchiusa dalla Dieta; questa novella è del 1886, quindi di tre anni posteriore al conchiuso della Dieta, con cui la versione italiana veniva contemplata come un nostro diritto. Ebbene il N.o 2 di questa novella suona precisamente così: (*čita*). Dice „votato", ma ognuno che sia ragionevole deve comprendere che nella votazione c'entra anche la discussione.

Io faccio appello al vostro cuore, alla vostra collegialità e ditemi se noi abbiamo ottemperato alla novella del 1866, che non è stata mai abrogata. Abbiamo l'altro regolamento interno che abrogò il primo: ma in questo della questione delle lingue non si fa neppur menzione, per cui resterebbe ancor sempre in vigore questo conchiuso del 1866, con cui venne stabilito che gli ordini del giorno, i progetti di legge ecc. insomma tutte le emanazioni della Dieta debbano esser comunicate nella veste italiana. Ora io domando alla vostra lealtà, a quella lealtà la quale si fa dire a uno del vostro popolo: „dajem ti vjeru" — non gli permette di tradire neppure se ci va della testa, io vi domando a voi che vi vantate di esser i rappresentanti di questa gloriosa nazione slava, io domando che mi rispondiate con lealtà se avete mantenuto i patti.

D.r Bulat. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bulat imade rieč.

D.r Bulat. Samo mi je dvie rieči reći častnom predgovorniku, koji misli da je proučio sve zakone i naše zaključke glede predmeta o kojemu se razpravlja. Zaključkom saborskim od 27 Julija 1883, kojim se je datumom služio malo prije i gosp. D.r Klaić, ukinuti su svi dotadašnji zaključci. (D.r Bajamonti *prekida*). Ja nisam vas prekidao; molim da slušate. — Mi stojimo pri našem zadnjem zaključku od god. 1883, po kojemu je službeni jezik Sabora i zemaljskog Odbora hrvatski iliti srbski. Ovo je sadržaj zadnjeg saborskog zaključka, na koji se je naslonuo častni zast. D.r Klaić kada je očitovao, da ćemo glasovati proti predlogu. Mi dakle izpunjavamo zakon, kada se služimo tim jezikom, a ne da ga neizpunjavamo, kako je rekao gosp. predgovornik. Glede onoga što je rekao prvi predgovornik, da nije častno govoriti nego u svoje osobito ime, svakomu je poznato, da sva pitanja dolaze u klubu našem, pa je u ovom pitanju gosp. zast. D.r Klaić kao predstojnik kluba bio ovlašten govoriti u ime većine.

D.r Klaić. Pitam rieč.

Prjedsjednik. Rieč imade gosp. zast. D.r Klaić.

D.r Klaić. Još ću razjasniti stvar, da mi idemo preko saborskog zaključka od god. 1883 baš obzirom na faktične postojeće okolnosti. Poznato je obodvojici gg. predgovornika, da se svakoj zakonskoj osnovi, koja je podnešena od zemaljskog Odbora u službenom jeziku, dodaje i prevod u talijanskom jeziku, što nebi bili u dužnosti činiti usljed prenavedenog zaključka; ali se to čini glavno samo zato, da svaki, gdje se ima glasovati o jednom zakonu, točno razumi o čemu se radi. Tada se, ako je zakonskoj osnovi dodano kakovo obrazloženje, i to se obrazloženje daje u obadva jezika iz onoga razloga što sam rekao. Dnevni red što dolazi u narodnom jeziku, kao i izvješća zemaljskog Odbora, koja popraćuju dotične predloge. i računi koji sadržavaju brojeve i nekoliko rieči, to je sve tako kratko i bistro da svaki može razumiti.

U ostalom ja sam uvjeren da i gospoda protivne stranke razume hrvatski jezik, akoprem negovore, i znam da dosta razume; jer vidim, da odgovaraju kako ide i to u brzini govora, a kada čitaju razume i bolje. Nije moguće da gospoda koja svaki čas govore s Dalmatinci, nerazume hrvatski; akoli nerazume, valja da živu u Dalmaciji u oblaku, u zraku jer to je naravno, da u Dalmaciji nije moguće da tko nerazumi hrvatski jezik, i ako ga možda nezna pravilno govoriti.

To govorim onoj Gospodi one stranke, koja su danas govorila. — Što se tiče druge Gospode od stranke iste, to gosp. Vidović govori hrvatski kao i talijanski; gosp. D.r Podić takodjer i gosp. Trigari znadu ga preliepo; gosp. Benevenia, on je mladji čovjek baš poriekla tudjinskog, i možebiti da ga manje zna; ali su tome krivi birači, kada pri takvim okolnostim šalju takve ljude u Sabor. Ovo budi rečeno na razjašnjenje. — Mi smo s ovim našim zaključkom htjeli samo zemlji našoj obilježje narodno sačuvati. Ovdje smo mi i u Saboru i u zemaljskom Odboru hvala Bogu gospodari, pak smo to mogli učiniti kaošto smo i učinili, da barem ovdje vlada naš jezik kao službeni. — Pri tomu mi ostajemo, i nećemo u ovom pogledu ništa mienjati. — Ja predlažem, da se predje na drugo čitanje, i da se poimence glasuje. (*Odobravanje*).

P r e d s j e d n i k. G. zast. D.r Klaić predlaže, da se predje na druge čitanje. — Pitali tko rieč ob ovom formalnom predlogu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja pristaju na to, da se predje na drugo čitanje predloga g. zast. D.r Bajamonti-a, neka ustanu. (*Većina*) — Primljeno.

Otvorena je razpravu u drugom čitanju ovoga predloga. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Dakle je razprava zatvorena. — Predlagatelj g. zast. D.r Bajamonti imade rieč.

D.r B a j a m o n t i. L'on. D.r Klaić fa l' onore ad alcuni di noi di ritenere i più avvanzati nella conoscenza della lingua slava di quello che lo siano in realtà. Signori, vi assicuro che vorrei conoscere meglio di voi la lingua del popolo, che amo e i di cui diritti ho sempre propugnati. Un' altra cosa è afferrare così per via qualche frase, e come voi avete veduto, ho dovuto lasciar inevase molte osservazioni dell' on. Buzolić e di altri ancora, perchè non le ho comprese. Se gli atti che voi presentate, fossero ancora scritti nella lingua che parla il popolo, noi forse li comprenderemmo; ma invece la lingua ne è del tutto artificiale, in modo che spesso non la comprendono nemmeno coloro che pur ne sono maestri, come accade spesso all' on. Podić, il quale deve di quando in quando farsi spiegare qualche brano o qualche frase. Quindi ragione di più per compatirci se noi non la comprendiamo. Alla mia età così avvanzata, non si può certo pretendere che la si studi, e deploro soltanto che in gioventù non me l' hanno fatta apprendere.

Ma ditemi in nome di Dio, qual danno risentirebbe la provincia se si traducessero in lingua italiana queste poche leggi, ordine del giorno, proposte? Tutt' al più una spesa di 200, 300 fior.; e se noi lasciamo che ne spendiate centinaia di migliaia, non è giusto che ci neghiate questo misero importo.

La deliberazione che voi dite presa dalla Dieta nel 1883, non può aver vigore, perchè non esiste un protocollo regolare sulle sedute in cui tale deliberazione si vorrebbe presa, essendo stata chiusa la Dieta senza che venisse firmato il protocollo.

Signori! voi potete pur dire che voi avete il deliberato del vostro club: ma a favore della nostra proposta sta il diritto, la convenienza, la necessità, la legalità. Ma voi avete detto già il vostro nò, e questo deve prevalere.

Sta bene. Subiremo anche questo nuovo atto di violenza!

D.r Ž m i r i ć. Solo una parola.

P r e d s j e d n i k. Razprava je zatvorena i nemože se više govoriti. — Prelazim na glasovanje poimence o predlogu gosp. zast. D.ra Bajamonti-a i družine, koji glasi: Neka visoki Sabor zaključi, da se proglašuju ili čitaju u oba jezika zemlje dnevni redovi, zakonske osnove i izvješća na Sabor.

Ona Gospoda, koja će glasovati za predlog odgovoriti će *„da“* a koji su protivni *„ne.“*

(*Odgovaraju* „ne“: *D.r Bakotić, Biankini, Bielanović, Borčić, Brajković, D.r Bulat, Buzolić, D.r Cingria, Duboković, Fontana, D.r Giorgi, D.r Ivčević, D.r Karaman, D.r Klaić, Korlaet, Ljubić, D.r Machiedo, D.r Pastrović, Perič, D.r Pugliesi, Šarić, Simić, D.r Spalatin, Šupuk, Tartaglia, Vranković, Vukotić, D.r Zafron, Zore, Žuro i Vojnović; odgovaraju* „da“: *D.r Bajamonti, D.r Podić, D.r Žmiric i Vidović*).

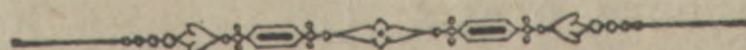
Predlog je ovaj odbijen sa 31 proti 4 glasa.

Imam čast priobćiti visokom Saboru, da su u današnjoj sjednici izabrani u poljodjelski Odbor sliedeća gg. zastupnici: D.r Bulat, Korlaet, Kulišić, Tartaglia i Trigari. — Molim izabrane zastupnike da bi sada ustanovili Odbor.

Javljam visokom Saboru, da sam dao osamdnevni dopust zastupniku Benevenia.

Današnju sjednicu zatvaram, a dojduća će sjednica biti prekosjutra u 9 sati jutra. Dnevni red primiti ćete kući.

(*Svršetak sjednice u 3 s. 35 č. po p.*).

VIII. Sjednica dneva 7. Kolovoza 1889.

Sadržaj: Navještaj molbenicâ. — Upiti i Odgovori. — Izbor prisjednikâ Zemaljskog Odbora. — Obća i posebna razprava vladine zakonske osnove o zavodim za odgajanje i poučavanje gluho-nieme i sliepe djece. – Izvješće Zemaljskog Odbora o imenovanju D.ra Lalića Ljekarom pomoćnikom Šibenske bolnice i ludnice, i odmjerenje plaće. — Razprava o predlogu zast. Bielanovića o podpori za učenje praviti tunjevinu. — Isto o predlogu zast. D.ra Klaića, o uredjenju Dubrovačkog Arkiva. — Obća i posebna razprava o proračunu pokrajinske zaklade za godinu 1890.

(Početak sjednice u 9 s. 25 č. pr. p.).

Predsjednik: **Gjorgje** knez **Vojnović.**

Tajnici: **Tome Brajković** i D.r **Ante Spalatin.**

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva **Alfons** plem. **Pavić**, savjetnik c. kr. Namjestništva **Karlo Maria Truxa**, c. kr. pokrajinski školski nadzornik **Josip** vitez **Peričić**, i c. k. kotarski poglavar **Nikola Nardelli.**

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 25. — Broj je zakonit.

Molim gosp. Tajnika, da čita zapisnik posljednje sjednice.

Brajković (*čita*).

Predsjednik. Pitali tko rieč o zapisniku?

D.r Bakotić. Pitam ja.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bakotić imade rieč.

D.r Bakotić. U onoj točki zapisnika, koja se odnosi na predlog gosp. zast. Vidovića, stoji pisano, da je medju ostalim i zastupnik Bakotić govorio za predlog Vidovića. Nije točno, što se ondje kaže; jer ja upravo za predlog, na korist predloga Vidovića, nisam govorio, nego sam govorio o predlogu. Želim da se zapisnik izpravi u tom smislu, da je u pogledu te točke govorio zastupnik Bakotić o predmetu, ne za predmet.

Ljubić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Ljubić imade rieč.

Ljubić. Istina je baš, da izravno nije govovorio častni zast. Bakotić u prilog onomu predlogu; ali je govorio da se ono pitanje ima proučiti; a svakako proti tomu nije govorio. Pošto zapisnik mora da kaže, tko je govorio *za* ili *proti*, nebi se znalo inače kako upisati neke govornike, nego samo da su govorili. Zato mi se čini da i po poslovniku moglo bi ostati onako u zapisniku.

D.r Bakotić. Ja mislim da je jedna stvar zagovarati jedan predlog a druga je stvar govoriti o predmetu toga predloga. Po načinu kako je to upisano u zapisniku, reklo bi se, da sam upravo zagovarao taj predlog, a to nisam. Stoga želim u tom smislu da bude izpravljen zapisnik.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bakotić govorio je u obćoj razpravi, i koliko pamtim

govorio je u obće, te se nemože reći, da je govorio za predlog gosp. zast. Vidovića. Mislim, da njegova primjetba i popravak odgovara istini, i ako nema visoki Sabor što protivno, ja ću naložiti da se izpravi zapisnik u tom smislu. *(Nitko se nejavlja)*.

Dakle ona Gospoda, koja odobravaju zapisnik posljednje sjednice sa ovim izpravkom gosp. zast. D.ra Bakotića, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Primio sam prije dvie molbenice. — Molim gosp. Tajnika, da pročita u kratko sadržaj njihov.

Brajković *(čita)*: Broj. 126.

Stjepana Dujšina, za oproštenje duga od fior. 42 prama učiteljskom zavodu.

Bri 727.

Samostana Franjevaca Karinskih za pripomoć u popravu čatrnje.

Predsjednik. Ove prošnje biti će izručene molbeničkom Odboru.

Prije današnje sjednice predao mi je g. zast. D.r Bakotić tri upita. — Molim da čita prvi upit.

D.r Bakotić (*čita*):

Upit na Vladu Njegova Veličanstva.

Po opstojećim zakonskim propisima ima stanoviti broj Apotekâ; izuzetkom udovice apotekara i njegove maloljetnje djece, svaki oni koji ima i vodi jednu Apoteku mora da je usposobljeni, izučeni apotekar, a uz to i koncesioniranje prava da drži i vodi Apoteku slijedi putem javnoga natječaja.

Nema javnoga natječaja za slučaj da usposobljeni Apotekar pribavi sebi, koju od jur opstojećih Apoteka; u tom slučaju nadležna oblast uoblaštena je da udijeli dotičnu koncesiju bez predhidućeg javnog natječaja.

Nu po glasovima koji se višekrat raznose, pribavljale bi sebi Apoteku i osobe takove koje po svojemu zvanju i zanimanju nijesu usposobljeni Apotekari, te da vode takove Apoteke postavljali bi usposobljene Apotekare.

Pravo imati i voditi jednu Apoteku nije stvarno nego lično; nu ako bi prije pomenuti glasovi bili istiniti, moglo bi se lako dogoditi da imućni koji kapitalista sebi pribavi i sve Apoteke postojeće u jednomu gradu.

Broj je Apoteka u Dalmaciji dosta malen, dočim broj onih koji se usposobljavaju kao Apotekari dosta je velik, to jest onih koji moraju da imaju opravdanu nadu da će se moći s vremenom i njima pružiti prilika da u jednom ili drugom mjestu pribave sebi svoju osobitu Apoteku.

Takova pak njihova nada postala bi pusta i jalova, kadno opstojeći propisi zakonski u pogledu Apoteka nebi od strane nadležne vlasti bili pravedno uporavljeni.

Usljed prerečenoga potpisani stavljaju slijedeći upit na Vladu njegova Veličanstva:

1. Je li istina da u Dalmaciji biva slučajeva da osobe neusposobljene kao apotekari pribavljaju sebi Apoteku, te i bez predhidućeg javnog natječaja dobivaju koncesiju da vode takove Apoteke za druge inače usposobljene apotekare.

2. Je li istina da biva slučajeva da i usposobljeni apotekari, koji jur imaju svoju Apoteku, pribavljaju sebi i druge, te da takove vode, dobivaju koncesiju za inače usposobljenog apotekera bez predhidućeg javnog natječaja?

3. Jesu li udovice jednog apotekara ili njihova maloljetna djeca, kroz svoje zakonite zastupnike, ovlašteni ustupiti drugome svoje pravo da vode Apoteku, bez ikakvog javnog natječaja za koncesioniranje takova prava?

4. Misli li Vlada shodne naputke, osnovane naime na pravednu tumačenju zakona, upraviti na c. k. kotarska Poglavarstva, eda se u naprijed prepriječe gore istaknute nepravilnosti u pogledu koncesioniranja prava držanja i vodjenja Apoteke, ako bi prerečene nepravilnosti istinite bile?

D.r Bakotić — D.r Pugliesi — Simić — Bielanović — G. Vukotić.

Predsjednik. Molim g. D.ra Bakotića, da čita i drugi upit.

D.r Bakotić (*čita*):

Upit na Vladu Njegova Veličanstva.

U drugoj Saborskoj sjednici, gospodin vladin Povjerenik izjavio je da, odnosno na izjavu Zastupnika Bielanovića glede postupanja pojedinijeh činovnika prigodom izbora, presjedništvenom odlukom 10 Maja t. g. Br. 1453 bilo je naregjeno kotarskim poglavarima: „neka strogo, pod njihovu osobnu odgovornost paze, da se kroz cijeli izborni postupak zakon u svakom pogledu tačno obslužuje . . . . i . da slobodno glasovanje bude svuda sasvim zajamčeno.“

Potpisani, dočim najprije izjavljuju da ne namjeravaju upuštati se u ma koje lično pitanje u pogledu dotičnijeh kandidata, opažaju da, po glasovima koje su u javnost došli, prigodom izbora zastupnika grada Dubrovnika, ondašnji c. k. kotarski Poglavar bio bi ne samo svojijem potčinjenijem činovnicima, nego i prestojnicima ostalijeh c. k. Ureda u gradu Dubrovniku na takav način preporučio kandidaturu jednoga od dvaju gospode kandidata, da takova preporuka imala bi se smatrati u potpunoj oprjeci sa nalogom — slobodnog glasovanja — o kojem je riječ u gore spomenutoj izjavi gospodina vladinog Povjerenika.

Kad bi takova preporuka c. k. kotarskog Poglavara u stvari bila istinita, ne može se lako povjerovati da bi c. k. kotarski Poglavar u Dubrovniku udesio takovo svoje ponašanje na svoju osobnu odgovornost naprama svojijem starješinama. Nastaje dakle sumnja da — u tadašnjem otsustvu, iz Zadra i Dalmacije, samoga Gospodina Namjesnika — činovnik kojemu je pripadalo ravnanje namjestništvenog predsjedništva, mogao bi bio i posebnu koju odluku uputiti na c. k. kotarskog Poglavara u Dubrovnik, ili pak bez ikakve protokolirane odluke i tajnim načinom narediti onakovo postupanje c. k. kotarskom Poglavaru u Dubrovniku, ponašanje kojega bilo bi u očevidnoj oprjeći sa glasom one odluke spomenute u gore rečenoj izjavi vladinog povjerenika.

U takovoj sumnji, i uslijed istaknutog protuslovja izmegju odluke 10 Maja 1889, Br. 1453, i ponašanja c. k. kotarskog Poglavara u Dubrovniku prigodom izbora zastupnika grada Dubrovnika, potpisani stavljaju slijedeći upit na Vladu Njegova Veličanstva:

1. Jeli istina da bi c. k. kotarski Poglavar u Dubrovniku, prigodom izbora zastupnika za grad Dubrovnik ne samo svojim potčinjenim činovnicima, nego i prestojnicima ostalijeh c. k. Ureda u Dubrovniku živo preporučivao da glasuju za jednoga mješte za drugog od dvaju kandidata?

2. Kad bi to bila istina, jeli c. k. Namiesništveno Presjedništvo u tadašnjem otsustvu iz Zadra i Dalmacije samoga Gospodina Namjesnika osobitom odlukom, ili drugim kojim načinom, naredilo takovo ponašanje c. k. kotarskom Poglavaru u Dubrovniku?

D.r Bakotić — Simić — Bielanović — G. Vukotić.

Predsjednik. Predao mi je takodjer jedan upit g. zast. Biankini. — Molim da ga čita.

Biankini (*čita*):

Upit na Vladu N. V.

Lani na 6 Srpnja zatvoreno je tiesno od Kukljice u svrhu da bude produbljeno i pročišćeno za lakši prolaz brodova.

Ta radja imala se obaviti kroz dva tri mjeseca dana.

Nezna se s kojih uzroka, radja nije svršena ni do danas, i tiesno sliedi biti zatvoreno na veliku škodu stanovnika svih donjih sela Debelog otoka, Rave i Iža, koji hoće li do Zadra za prodaju svojih proizvoda i za nabavu živeža, moraju poći brodom okolo Ugljana, velikom dangubom, a zimi i pogibelji.

S toga nam je dužnost upitati c. k. Vladu:

1. Zašto se toliko oteže radjam na Kukljičkom tiesnu?

2. Jeli c. k. Vlada voljna svoj upliv uložiti eda rečena radja bude najdalje svršena do konca dojdućeg listopada, eda dojduće zime stanovnici doljnjih otoka zadarskih nebudu izloženi dugom i pogibeljnom putu?

Zadar, 7 Kolovoza 1889.

J. Biankini — Josip Paštrović — Ivčević — Duboković — Klaić — Brajković.

Predsjednik. Molim gosp. D.ra Bakotića, da čita i treći svoj upit.

D.r Bakotić (*čita*):

Upit na Vladu Njegova Veličanstva.

Sablazni koje se čestokrat zbivaju pri općinskijem i političkijem izborima u Dalmaciji moraju biti dobro poznati i c. k. Vladi: izvrtanje izbornijeh listina, faktično prepriječenje uvida njihova sadržaja, odbijanje glasova pri samome izboru pod izgovorom osobne neistovjetnosti dotičnijeh birača, a obično biva sve to samo zato da se održe na dotičnijem općinskijem ili zastupničkijem častima oni koji su i do tada te časti zauzimali.

Nije potreba izrično istaknuti kako se tijem zlouporabama kvari u narodu javna ćudorednost i kako se ta dapače na ćudorednost prostire, tako da višekrat izborno djelovanje izgleda kao produkt najlukavije ili bezobrazne hitrine i prevare; ali treba istaknuti da je Vladi u zadatak taj da ona pomnjivo bdije na pravedno, a ne na iskrivljeno uporavljanje zakona.

Istaknuti sablažnjivi izborni slučajevi dokazuju najjasnije da opstojeći izborni zakoni moraju u sebi imati bitnijeh mana, netom je moguće da se takovi sablažnjivi slučajevi zbivaju.

Pri takom ponovljenom iskustvu, Vladina je dužnost da pomnjivo prouči zakonske načine, kojijem bi se moglo na put stati i kraj učiniti rečenijem izbornijem sablaznim, te da ustavnim putem predloži i dotični zakon.

Države iskusnije u takijem pitanjima pronašle su da je dobro ustanoviti tako zvane stalne listine, i stroge kazne odrediti za one koji namjerno pokvaruju izborno djelovanje.

Mislimo da bi već vrijeme bilo da i u Dalmaciji bude u tome prevažnome pitanju štogod ustavnim putem učinjeno, i s toga stavljamo slijedeća pitanja:

1. Je li Vladi poznato da se čestokrat upravo zakonske sablazni dogagjaju pri izbornom djelovanju?

Z. Namjerava li c. k. Vlada na svrhu iznijeti i kada shodne zakonske predloge na ustavno pretresanje da se tijem putem u buduće takova šta preprijeći?

D.r Bakotić — D.r Pugliesi — Simić Bielanović — Vukotić.

Predsjednik. Ima rieč vladin povjerenik plemić Pavić.

Vladin povjerenik Pavić. Ja ću imati čast odgovoriti na ove upite u jednoj od dojdućih sjednica.

Moram već danas opaziti na upit g. zast. D.ra Bakotića i družine, da kotarski poglavar u Dubrovniku nije primio o izboru nikakvog drugog naputka, osim da strogo postupa po zakonu.

U Saborskoj sjednici 5 Augusta, častni Gospodin zastupnik Vukotić i družina upravili su na Vladu sliedeći upit:

1. Jeli visoka Vlada uvjerena o priekoj potrebi produljenja započete ceste Budva-Spič-Crnogorska granica?

2. Jeli već odobrena dotična tehnička osnova sa strane visokog c. k. Ministarstva?

3. Kada će od prilike radnje ceste započeti?

Na ovaj upit, čast mi je odgovoriti kako sliedi:

Vlada podpuno je uvjerena o potrebi da se kolna cesta nastavi od Budve preko Paštrovića i Spiča do crnogorske granice pokraj Bara, te bijaše naredjeno izradjivanje dotičnih osnova.

Pošto se ova radnja nije mogla izvršiti željenom hitrinom, obzirom na mali broj tehničkog osoblja, bijaše dodieljena c. k. kotarskom Poglavarstvu u Kotoru još jedna tehnička sila.

Kotarsko Poglavarstvo u Kotoru izradit će sad osnove za kolne ceste od Veriga do Prčanja, i od Budve preko Pastrovića do crnogorske granice barske, što većom hitrinom, te će se onda ove osnove podastriti Visokom Ministarstvu na odobrenje.

Predsjednik. Prelazim na dnevni red. — Prva točka dnevnoga reda jest: Izbor prisjednika zemaljskog Odbora.

§. 12 zemaljskog reda glasi: Jednoga Prisjednika za Odbor zemaljski izabiraju poslanici, izabrani po izborničkom razredu onih, koji najviše poreza plaćaju (§ 3, I.); jednoga poslanici, izabrani po izborničkom razredu gradova i komora trgovačkih i obrtničkih (§. 3, II); jednoga poslanici, izabrani po izborničkom razredu občina seoskih (§. 3, III); i jednoga svakolika zemaljska skupština izsred Sabora zemaljskoga.

Najprvo nam je dakle preći na izbor jednog Prisjednika zemaljskog Odbora, kojeg će birati zastupnici izabrani po izborničkom razredu onih, koji najviše poreza plaćaju.

Gg. zastupnici izabrani u izbornim kotarim veleporeznika prisutni su sliedeći: D.r Cingria, D.r Giorgi, D.r Macchiedo, Tartaglia, Vojnović i Zore. — Molim gg. zastupnike da bi izvolili napisati ime prisjednika Odbora zemaljskog, kojeg bi oni želili birati. Ja ću zvati jednoga po jednoga da pristupi ovdje i lično preda cedulju. (*Obavlja se*).

Predano je 6 cedulja, i g. je zast. Simić Vladimir, izabran jednoglasno prisjednikom zemaljskog Odbora.

Sada molim gg. zastupnike, da bi izvolili napisati i predati cedulje za izbor zamjenika. (*Obavlja se*).

Predano je takodjer 6 cedulja i gosp. je zast. Brajković Toma, izabran zamjenikom prisjedniku zemaljskog Odbora od zastupnika veleporeznika.

Sada prelazim na izbor jednog prisjednika Zemaljskog Odbora, kojega će birati zastupnici izabrani po izborničkom razredu gradova i komora trgovačkih i obrtničkih.

Gg. zastupnici izabrani po izborničkom razredu gradova i komora trgovačkih i obrtničkih prisutni su sliedeći: Borčić, Brajković, D.r Karaman, Ljubić, D.r Spalatin, Šupuk i D.r Zafron.

Molim gg. zastupnike, da bi izvolili napisati cedulje i ovdje predati. (*Obavlja se*).

Predano je 7 cedulja, i gosp. zast. D.r Ivčević Vicko, izabran je jednoglasno prisjednikom Zemaljskog Odbora od zastupnika izabranih od gradova i trgovačkih i obrtničkih komora. — Sada molim da bi izvolili napisati i predati cedulje za izbor zamjenika. (*Obavlja se*).

Predano je 7 cedulja, i sa 6 glasova izabran je gosp. zast. Borčić Lovro zamjenikom.

Prelazim sada na izbor jednoga prisjednika Zemaljskog Odbora, kojega će birati zastupnici vanjskih občina.

Od gospode zastupnika izabranih po kotarim vanjskih občina prisutni su sliedeći: Biankini, Bielovučić, D.r Bulat, Buzolić, Duboković, Fontana, D.r Ivčević, D.r Klaić, Korlaet, Perić, Šarić, Simić, Vranković i Žuro.

Molim gg. zastupnike, da bi izvolili napisati cedulje i ovdje predati. (*Obavlja se*).

Predano je 14 cedulja, i izabran je sa 13 glasova častni zast. Vranković Ivan, prisjednikom Zemaljskog Odbora od zastupnikâ izabranih u vanjskih občina, dočim je jedan glas dobio g. zast. Fontana.

Molim sada, da bi izvolili napisati i predati cedulje za izbor zamjenika. (*Obavlja se*).

Predano je takodjer 14 cedulja i izabran je zamjenikom plemić Fontana Ivankrstitelj.

Sada prelazim na izbor, jednoga prisjednika, kojeg će birati cieli Sabor. (*Obavlja se izbor*).

Predano je 27 cedulja, i dobio 26 glasova g. zast. Dr. Klaić Mihovio, a jedan glas g. zast. Buzolić. — Izabraa je dakle Dr. Miho Klaić, prisjednikom Zemaljskog Odbora od cieloga Sabora.

Sada molim, izvolite napisati i predati cedulje za izbor zamjenika. (*Obavlja se*).

Predano je takodjer 27 cedulja, i dobio je 26 glasova g. zast. Buzolić D.n Stjepan, a jedan glas g. zast. D.r Pastrović. Izabran je dakle zamjenikom g. zast. Buzolić.

Time je svršena prva točka dnevnoga reda.

Prelazim na drugu točku dnevnoga reda, koja glasi: Drugo čitanje vladine zakonske osnove o zavodim za odgajanje i poučavanje gluhonieme i sliepe djece.

Molim g. izviestitelja školskog Odbora, neka čita izvješće.

Vukotić (*čita*):

Visoki Sabore.

Odbor školski, odabran u Saborskoj sjednici dneva 24 Julia t. g., sastao se na 30 istog mjeseca da prouči Vladinu zakonsku osnovu o zasnovanju Zavodâ za odgajanje i poučavanje gluhonieme i sliepe djece.

Iza pomnjiva prosudjivanja pojedinih paragrafa, Odbor jednoglasno pristao je na osnovu kako je sa strane Visoke Vlade sastavljena i zaključio da se Visokom Saboru podastre osnova sa sliedećim predlogom:

Neka Visoki Sabor izvoli usvojiti zakonsku osnovu o zavedenju zavoda za odgajanje i poučavanje gluhonieme i sliepe djece, bez ikakve promjene.

Zadar, 1 Augusta 1889.

Predsjednik: S. Buzolić.

Izviestitelj: G. Vukotić.

Predsjednik. Obće je razprava otvorena. Pitali tko rieč u obćoj razpravi? — Nitko.

Vukotić. Predlažem da se predje na posebnu razpravu.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje predlog izviestitelja školskog Odbora da se predje na posebnu razpravu ove zakonske osnove.

Ona gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na posebnu razpravu. — §. 1.

Vukotić (*čita*):

§. 1. Poučavanje i odgajanje gluhonieme i sliepe djece ima sliediti putem zavodâ za odgajanje gluhoniemih ili sliepih, ili putem razreda pučkih učiona za gluhonieme i sliepe, ili putem osobitih ustanova kod pučkih učiona, odredjenih za djecu zdravih sjetila.

Ovi zavodi i uredjenje pripadaju pučkim učionam i podloženi su propisim o istim, u koliko nije drugčije odredjeno u ovom zakonu.

Predsjednik. Razprava je o §. 1 otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona gospoda, koja primaju § 1 onako, kako je sada pročitan bio, neka ustanu. (*Većina*). §. 1 je primljen. — § 2.

Vukotić (*čita*):

§. 2. Zavodi za odgajanje gluhoniemih ili sliepih mogu biti ustrojeni uz sliedeće uvjete:

a) Pravila i naukovna osnova, kano i svaka promjena istih treba da dobiju odobrenje ministra za bogoštovje i nastavu.

b) Kano upravitelji i učitelji (učiteljice) mogu biti namještene trajno samo one osobe, koje dokažu sposobnost učiteljsku, barem za obćenite pučke učione i uz to osobitu za poučavanje gluhonieme, odnosno sliepe djece.

U koliko bi se imalo sudjelovati za ustrojenje i uzdržanje takih zavoda pokrajinskim, kotarskim i obćinskim sredstvim, odredjuje od slučaja do slučaja jedan pokrajinski zakon.

Pokrajinskoj učionskoj vlasti pripada neposredno nadziranje zavoda za odgajanje gluhoniemih i sliepih.

Predsjednik. Pitali tko rieč o § 2? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona gospoda, koja primaju § 2 onako, kako je sada pročitan, neka ustanu. (*Većina*). §. 2 je primljen. — § 3.

Vukotić (*čita*):

§. 3. Ako se nahodi u jednom učionskom okolišu barem 12 gluhonieme ili 12 sliepe djece obvezane na pohadjanje učione, koja niesu poučavana u jednom zavodu za odgajanje gluhoniemih odnosno sliepih, pokrajinsko učionsko vieće ima ustrojiti u savezu sa jednom ili po potrebi sa više javnih obćenitih pučkih učiona osobite razrede pučkih učiona za gluhonieme ili sliepe.

U jednom razredu pučkih učiona za gluhonieme, odnosno sliepe, nesmije biti preko 20 djece.

Stalno namješteni učitelji (učiteljice) ovih razreda imaju dokazati sposobnost ne samo za obćenite pučke učione, nego i osobitu sposobnost za poučavanje gluhonieme odnosno sliepe djece.

Predsjednik. Pitali tko rieč o § 3? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona gospoda, koja primaju §. 3 onako, kako je sada pročitan, neka ustanu. (*Većina*). § 3 je primljen. — § 4.

Vukotić (*čita*):

§ 4. Po mjestnim okolovštinama takvi razredi pučkih učionica za gluhonieme i sliepe, pokrajinsko školsko vieće može, u dogovoru sa Zemaljskim Odborom zavesti skupa za djecu dvaju ili više školskih okoliša.

Predsjednik. Pitali tko rieč o § 4? — Nitko. — Sliedi čitanje. — Molim vas, čitajte dalje.

Vukotić (*čita*):

§ 5. Razredi pučkih učiona za gluhonieme ili sliepe pedloženi su najprije mjestnom i kotarskom učionskom vieću pučke učione, s kojom su oni spojeni.

Predsjednik. Pitali tko rieč o §. 5? — Nitko. — Sliedi posebno čitanje §. 6.

Vukotić (*čita*):

§ 6. Glede pohadjanja učiona i pravnih odnošaja učitelja, kano i glede troška za razrede pučkih učiona za gluhonieme i sliepe i sredstava za predmirenje istoga troška, imadu biti uporabljeni zakoni obstojeći za javne obćenite pučke učione.

Ako su taki razredi zajednički za više učionskih okoliša (§. 4), odredjuje pokrajinsko učionsko vieće, dogovorno za zemaljskim Odborom, kako se ima podmiriti dotični trošak.

Predsjednik. Pitali tko rieč o § 6? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona gospoda, koja primaju §§ 4, 5 i 6, onako, kako su sada pročitani bili, neka ustanu. (*Većina*). §§. 4, 5 i 6 jesu primljeni. — § 7.

Vukotić (*čita*):

§ 7. Nadjeli se u jednom učionskom okolišu manje od 12 gluhonieme ili 12 sliepe djece obvezane na pohadjanje učione, koja niesu podučavana ni u jednom zavodu za odgajanje gluhoniemih, odnosno sliepih (§ 2), ni u jednom razredu pučkih učiona za gluhonieme, dotično sliepe, (§§. 3, 4), ova djeca, osim što imadu učestvovati poučavanju skupa sa djecom zdravih sjetila, u koliko njihova shvatljivost može doseći, imadu kod dotične obćenite pučke učione primiti nauk, primjeran za gluhoniemu odnosno sliepu djecu, a to najmanje za 4 sata na nedelju.

Ovlaštenje za poučavanje i odobrenje nastavne osnove udieljuje pokrajinsko školsko vieće na predlog kotarskog školskog vieća.

Učitelji, koji poučavaju u ovoj nauci i dokažu da imaju osobitu svjedočbu sposobnosti za poučavanje gluhonieme dotično sliepe djece, primaju godišnju nagradu u iznosu od fior. 25; dotični učitelji, koji ne dokažu, da imaju tu osobitu svjedočbu sposobnosti, primaju godišnju nagradu od fior. 20, za svaki sat poučavanja na nedjelju u ovim posebnim odsjecim učenika. — Ove nagrade imadu se podmiriti iz sredstava, odredjenih za plaće učitelja javnih obćenitih pučkih učiona.

Predsjednik. Pitali tko rieč o § 7? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — §. 8.

Vukotić (*čita*):

§. 8. Ovaj zakon postaje kriepostan početkom one učionske godine koja nastaje iza njegova proglašenja.

Mojemu ministru za bogoštovje i nastavu naložena je izvršba ovoga zakona.

Predsjednik. Pitali tko rieč o §. 8? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona gospoda, koja primaju §§. 7 i 8 onako, kako su bili sada pročitani, neka ustanu. (*Većina*). §§. 7 i 8 su primljeni.— Molim vas, čitajte naslov i uvod ove zakonske osnove.

Vukotić (*čita*):

Žakon

dneva . . . . kriepostan za kraljevinu Dalmaciju o zavodim za odgajanje i poučavanje gluhonieme i sliepe djece.

Privolom Sabora Moje Kraljevine Dalmacije, naredjujem kako sliedi:

Predsjednik. Pitali tko rieč o naslovu i uvodu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona gospoda, koja primaju naslov i uvod ove zakonske osnove onako, kako je to bilo sada pročitano, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. — Ova je zakonska osnova primljena u drugom čitanju.

Želili štogod gosp. izviestitelj formalna predložiti?

Vukotić. Predlažem da se predje na treće čitanje.

Predsjednik. Gosp. izviestitelj Vukotić predlaže da se predje na treće čitanje. — Pitali tko rieč ob ovom formalnom predlogu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja pristaju na to, da se predje na treće čitanje ove zakonske osnove, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ona Gospoda, koja primaju ovu zakonsku osnovu u trećem čitanju onako, kako je bila glasovana i primljena u drugom čitanju, neka ustanu. (*Većina*).

Ova je zakonska osnova primljena i u trećem čitanju.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: Izvješće zemaljskog Odbora o imenovanju D.ra Lalića liekarom-pomoćnikom Šibenske bolnice i ludnice, i odmjerenja plaće.

Izviestitelj zemaljskog Odbora častni Vranković, molim da čita izvješće.

Vranković (*čita*):

B.r 1842.

Visoki Sabore,

Usljed smrti liekara-pomoćnika kod pokr. Bolnice u Šibeniku, nastala je potreba da se ono mjesto pokrije. Nego je bez uspjeha ostao natječaj otvoren, u koliko za ono mjesto nije se natjecatelja pojavilo.

Usljed privatnih dogovora, pošto se je Odbor uvjerio o sposobnosti i vriednosti D.ra Nikole Bar. Lalića, občinskog liekara u Zlarinu, imenovao ga je liekarom-pomoćnikom Bolnice i Ludnice, povisujuć mu plaću od fior. 600, opredieljenih pomoćnicima zaključkom Visokog Sabora god. 1881, na fior. 1000 godišnjih.

Ovakovo povišenje opravdano je tim, da su novoimenovanome bili povjereni i nalozi pomoćnika kod Ludnice. Dvostruka služba, naravno, nosi sobom i višu nagradu, a dosta bi bilo napomenuti broj ludjaka — obično preko 80 — za opravdati potrebu, da se imenuje za taj odiel valjana osoba, koja da bude pri ruci sadašnjemu pervencu Ludnice, i bude mogla zamieniti ga, kad je s kojeg mu drago razloga zapriečen. U opetovanom

dopisivanju sa Odborom, i Vlada je tražila da se imenuje pomoćnik i za Ludnicu.

Svakako Odbor je povišenje plaće udielio, pod osobitim uvjetom, da ga Sabor odobri.

S ovih razloga, i obzirom na veliku oskudicu ljekarskog osoblja, i na sposobnost novoimenovanog liekara, vrlo dobro preporučena,

Odbor Zemaljski ima čast predložiti Visokome Saboru:

Neka izvoli odobriti imenovanje D.ra Nikole Barona Lalića liekarom-pomoćnikom Bolnice i Ludnice u Šibeniku, sa godišnjom plaćom od fior. 1000.

Zadar, 24 travnja 1889.

Predsjednik
Vojnović.

Izviestitelj
Vranković.

Predsjednik. Razprava je otvorena o predlogu zemaljskoga Odbora. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog zemaljskog Odbora, koji glasi: Neka visoki Sabor izvoli odobriti imenovanje D.ra Lalića liekarom-pomoćnikom bolnice i ludnice u Šibeniku sa godišnjom plaćom od fiorinâ 1000.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*) Predlog je primljen.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda, koja glasi: Prvo čitanje predloga zastupnika Bielanovića da se udieli zemaljska podpora za izučenje načina kojim da se pripravlja tunjevina.

Gosp. zast. Bielanović kao predlagatelj imade rieč.

Bielanović. Ja mislim, gospodo zastupnici, da će ovaj moj predlog naći podpore u ovom vis. Saboru, koju zaslužuje, i da će biti primljen; ipak mi je potrebno nekoliko rieči reći. Gospodo! mi smo, koliko mi se čini, dosta potrebnih stvari pretresli, koje se tiču koristi zemlje, a mislim više puta i nepotrebnih; neću reći ob ovom Saboru, nego o prošlom Saboru. Mi se nismo ni najmanje obazrieli na naš radnički narod, onaj narod koji obradjuje zemlju; koji težko namiruje državne zahtjeve, a težko i pretežko zahtjeve obćenite. Dočim taj narod iznosi te žrtve, nismo ništa uradili za one izvore iz kojih on crpi ta sredstva. Zapušteno je težačtvo, zapušteno je mnogo ribanje. U tom pogledu, gospodo, ja vam iskreno kažem, našao sam jednu točku, mislim onaj naš poljodjelski zavod u Gružu, gdje se pripravljaju mladići za naš napredak poljodjelski. Pohodio sam taj zavod, obašao sam ga sa svih krajeva, i mogu kazati, da sam podpuno zadovoljan iz njega izašao. Vidio sam tu, da se mladići uče svim znanstvenim pripravam koje su nuždne jednom izobraženom težaku. Prema tome sam vidio, što me najviše zadovoljilo, da se praktično uči poljodjelstvo, gnojenje, zasadjivanje, pripravljanje vina i t. d. Kažem vam, da sam zadovoljan izašao i mogu reći, da je ovo pravo sjemenište iz kojega će niknuti napredak našega naroda. Jedna želja ostade u meni ta, da se ti zavodi razprostrane po Dalmaciji, kako bi se u njima s malim troškom i praktično narod učio, i narod odtrgnuo od nesretnog puta kojim je pošao, hodeć samo u one zavode, u kojima se pripravlja samo činovnik i plaćenik. Sva naša mladež ide iz nižih škola u srednje pak na sveučilište; odatle niču činovnici i plaćenici. Oni koji nemogu dospjeti do vrhunca, do velikih škola, idu u pisare u razne urede, dolaze i do najnižeg stepena, idu u poslužitelje u razne urede, u žandare i financijere. U takvom stanju stvari nemože biti pravog narodnog napredka. — Baš kažem, da mi kao narodni zastupnici moramo žalostnim srcem gledati, kako naš narod nazaduje u svakom pogledu, mjesto da napreduje. Pravo stanje

naše zemlje najbolje se opaža na ovim ostrvim za koje sam podnio ovaj predlog. Da su sretna ta ostrva, nemože se kazati; jer je naša zemlja u svakom pogledu nesretna i zapuštena, a naravski i Rab i Pag nemogu sretni biti, pošto pripadaju toj zemlji. Najbolje vam pokazuje stanje ovih ostrva okolnost, da su zapuštena i svaki šnjima maćuhinski postupa, kaošto je to u našoj zemlji, samo je priroda njihova mati, jer jim je priroda dala liepo more, bogato more, koje okružuje te ostrve i nosi bogastvo; ali ga na žalost nemogu upotrebiti na svoju korist. Ne samo da je tu izobilje svakovrstne ribe, nego se na hiljade komada lovi tunjevine. Što da rade? Da prodadu za nisku cienu, nemogu; da darivaju, nemogu; nepreostaje jim drugo nego da bogastvo, koje jim se samo nudi, moraju bacati u more. Odtuda očita potreba, da bismo našli sredstva, kako bi se taj narod uputio u pripravljanje ove ribe, da bi mogla služiti za izvoz. U tom je pogledu baš ovih dana izašlo jedno liepo izvješće u listu „Rivista della marina mercantile“, u kojem se izvještaju kaže, da u Dalmaciji ima prilike, kada se u nekoliko dana ili malo nedjelja uhvati dvie do tri hiljade tunjeva, da narod nezna što da rudi od tunjevine, jer ju nezna pripraviti za izvoz. Isti izvještaj govori, kako na primjer u drugoj zemlji, u Siciliji, postoji zavod, gdje se pripravljenje uči, i kaže način, vrelo, liek i sredstva za pripravljanje i izvažanje. U tom pogledu treba učiniti jedan korak, treba učiniti početak. Početak će se učiniti, ako se nekoliko mladića iz onih ostrva pošalje u takav zavod, gdje bi izučili način, kako se ova tunjevina za izvoz pripravlja, da bi mi od ovog prirodnog bogastva mogli crpiti onu korist, koju se sama po sebi pruža. U to ime preporučam visokom Saboru ovaj moj predlog i predlažem da se odma predje na drugo čitanje.

Predsjednik. Gosp. zast. Bielanović predlaže, da se predje na drugo čitanje njegovog predloga. — Pitali tko rieč?

D.r Klaić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Ja se u načelu slažem sa predlogom gosp. zast. Bielanovića; ali u formalnom pogledu nemogu da primim. — Radi se o tom, da se sa ostrva Raba i Paga pošalje nekoliko mladića, da se nauče kako se pripravlja tunjevina, i jedan iznos opredieli, koji je, ako se nevaram, opredielio gosp. predgovornik na fior. 800. — Najprije mi je opaziti, da ribanje tunjevine nije samo u Rabu i Pagu, nego je i u drugim krajevim naše zemlje. Množtvo tunjevine uhvata se još pri zalievu Splita, Kaštela, Omiša, Makarske, Novigrada nedaleko Zadra, gdje je na glasu ribanje tunjevine. Ako bi se nekoliko mladića poslalo, da se uče pripravljati tunjevinu, to bi se imali poslati mladići ne samo iz Raba i Paga, nego i iz drugih krajeva zemlje, gdje se ovom obrtnošću bave.

S druge strane već danas opredieliti stanovitu svotu u ovu svrhu nije moguće, jer se još nezna, gdje bi se ti mladići imali poslati, koliko će zapasti ti mladići za izučavanje. Za to sve morala bi se imati potrebita obaviest prije za opredieliti mjesto kamo bi se ti mladići imali poslati, za opredieliti mladiće koji bi se poslali, i za opredieliti svotu koja bi bila potrebita. Zato bi učinio na predlog častnog Bielanovića sliedeći protupredlog, t. j. nadodajući predlog, da se ovaj predlog preda zemaljskom Odboru, neka ga prouči, i dobije potrebite podatke, pa izviesti Sabor u dojdućem zasjedanju.

Još mi je dvie rieči reći u obće onomu, što je častni Bielanović rekao u početku svojega govora. On je na neki način prekorio Sabor, ovaj nemože još, nego prijašnje Sabore, da se nisu bavili o dobrostanju naroda koji privridjuje, o kojemu sve visi, koji nosi terete državne i pri-

bavlja hranu. Istina je, i neda se tajiti, da su se svi sabori od god. 1871 do zadnjeg s ekonomičkimi predmeti manje ili više bavili.

Spomenuti mi je najprije sve sto su Sabori učinili za pučku obuku. Čuli smo pri razpravi proračuna učionske zaklade, kako je isti Bielanović spomenuo velike troškove koje zemlja podnosi i troši, što je učinjeno naravski zato, za da se školami puk, koji težake daje, naobrazi, da bar nauči čitati, pisati i što god računati, da postane u svom zanatu valjan. To je zaista učinjeno. — Spomenuti mi je osim pučkih učiona, da su se zaveli na tri četiri mjesta naučni tečaji, obrtni, pomorski, poljodjelski, koji su takodjer tomu namienjeni, da u raznim strukam zanata dadu potrebitu poduku. Spominjem zakon koji je stvoren, da se zavede zemljišno-vjeresijski zavod u zemlji, koji bi zavod imao u prvom redu namienjen biti da dodje u pripomoć težačkom stališu, i da ga izbavi od krvopijâ koji mu krv piju, što su kamatnici. Spominjem zakon za poboljišanje zemalia, da se oslobode zemlje od vode. Spominjem zakon koji je u izvedenju, zakon o uredjenju Krke. Taj je zakon namjeujen, da liepe doline spasi od vode i pruži narodu da se zemljištem okoristi. Još bi možebiti štogod imao spomenuti, ali mi sada nedolazi na pamet. — Spominjem mladiće, koji su vani na troškovim zemaljskim, da se nauče u pletenju košara. Sada se je u Kninu počela razvijati obrtnina u pletenju košara. — Spominjem mladiće koji se podučavaju za kovače, i kada se nauče postati će jedni od najvrstnijih zanatlija koje u zemlji imamo. — Spominjem takodjer zakladu koja nosi ime N. V. Frane Josipa, koja je stvorena prošlog zasjedanja, i koja je opredieljena za obrtničku nauku. — Neću dalje govoriti, zašto, naravska stvar nisam pripravan. — Dakle mislim da prekor, koji je učinio zast. Bielanović prošlim Saborom, nije posve opravdan. Možebiti, da se je moglo više učiniti, neću tajiti; ali se je svakako nešto učinilo. — Preporučam visokom Saboru moj popuniteljni predlog.

Predsjednik. Pitali još tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena. — Ima rieč gosp. zast. Bielanović kao predlagatelj.

Bielanović. Što se tiče obćenitog diela mog govora, mislim, da me nije dobro shvatio poštovani zastupnik D.r Klaić.

Koliko se tiče naših školâ, opaziti mi je, da ja nisam žalio troškove koji se tiču školâ, nego sam rekao, da se moraju ti troškovi blagosivljati, ako donose željeni plod. Ne samo to da sam rekao, nego sam rekao, da bi se ti troškovi imali umnožiti, ako želite da se umnože škole onako kako sam želio i predlagao. Nego pokraj toga, meni se čini, da naše osnovne škole nisu onako praktično uredjene, kako bi od njih naš narod stvarnu korist imao. U tom pogledu ne samo da sam izrekao takvo mnenje, nego sam čuo s desne strane ovoga Sabora, baš od poštovanog zastupnika Ljubića, koji je ovdje u Saboru kazivao, kako bi dobro bilo preinačiti naše škole, tako da od njih narod postizava jednu veću korist. — Što se tiče ostalog, ako sam rekao da je Sabor mnogo nepotrebnih predmeta pretresao, ja sam rekao, da je Sabor valjanih i dobrih stvari uradio. Nego po svemu onomu, što je malo prije poštovani zastupnik D.r Klaić rekao, može se vidjeti, da smo mi tek u početku od mnogo zakona, koji su ovdje u ovoj sabornici glasovani. Još su tek u začetku i valja očekivati kada će se u djelo privesti ti zakoni i kakvu korist donieti. — Što se tiče posebnog pitanja, mislim, da razlozi poštovanog zast. D.ra Klaića nepobijaju razloge mojega predloga.

Istina je da se riba lovi — sasvim naravski, pošto je more — od Raba do Špiča; ali je istina, da je najbogatiji lov u ovim krajevim, koje sam napomenuo. Zato sam podnio predlog, da se dva mladića iz ovoga

kraja, sa ostrvâ Raba i Paga, dadu u tu nauku, koji bi mladići, kada bi se vratili iz svieta, podučavali ostale u pripravljanju ribe, što bi bila blagodat ne samo za one ostrve Raba i Paga, nego i za ostalu Dalmaciju. — Što je rekao gosp. D.r Klaić o Novigradu, meni je vrlo dobro poznato. Pošto je Novigrad blizu onih ostrva, to bi se Novigradu najprvo učinila blagodat s ovim mojim predlogom. Ja dakle ostajem pri svom predlogu. Ako visoki Sabor nebi htio uvažiti moj predlog, i ako bi htio uvažiti zaista predlog gosp. D.ra Klaića, koji predlog nebi bio koristan onako kao moj predlog, koji traži da se odma o tome odluči pošto je potreba, bolje je da se primi predlog poštovanog zast. D.ra Klaića, nego da se predje na dnevni red preko ovog pitanja.

D.r Klaić. Pitam rieč za faktični izpravak.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Klaić imade rieč za faktični izpravak.

D.r Klaić. Ja se pozivljem na stenografičke bilježke. Ja nisam rekao da gosp. zast. Bielanović žali troškove za škole, nego sam rekao, da je spomenuo velike troškove koje zemlja nosi za škole. — Što se tiče moga predloga, to je on opravdan s pogleda redovitijega postupanja u tom poslu. Kada zemaljski Odbor dobije potrebite obaviesti, koje sam prije spomenuo, moći će sam podieliti i potrebitu podporu, koja je potrebita za poslati te mladiće na tu nauku, i ne samo da se ograniči na mladiće iz tih mjestâ, nego da se obazre i na druga mjesta gdje se tunjevina lovi.

U ostalom predlog moj nije protivan onomu g. zast. Bielanovića, već postizava istu svrhu shodnijim putem, i ja ga visokomu Saboru preporučam.

Predsjednik. Gosp. zast. Bielanović imade posljednju rieč.

Bielanović. Nemam više što da rečem.

Predsjednik. Predlog gosp. zast. D.ra Klaića ima prednost kao odgoditeljni predlog, i zato ću ga staviti najprvo na glasovanje.

Predlog gosp. zast. D.ra Klaića glasi: Predlog gosp. zast. Bielanovića, glede zemaljske podpore za izučenje načina kojim da se pripravlja tunjevina, predaje se zemaljskom Odboru, nalogom da nuždne obaviesti nabavi, do potrebe u djelokrugu svoje nadležnosti shodno odredi, a svakako Saboru izviesti u dojdućem zasjedanju.

Ona gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina).* Primljeno. — Time pada predlog gosp. zast. Bielanovića.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: Prvo čitanje predloga zastupnika D.ra Klaića, da se uredi Dubrovački Arkiv.

Gosp. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Vama je svima poznato, u koliko je zanimiva poviest bivše male Dubrovačke države, za vrieme osobito pri svršetku srednjega vieka, kada su tmine neznanstva bile zavladale, a ona je prikazivala svietu sjajnu luč napredka i prosvjete. Na žalost ta poviest nije pisana onako, kako bi se poviest imala pisati, i podatci glede te poviesti nalaze se u starom arkivu bivše republike. Taj arkiv, koji se nalazi u Dubrovniku u dvoru, zapušten je na žalostan način. U tom arkivu ima gradiva ne samo za poviest Dubrovačku, nego i za poviest svih jugoslavenskih zemalja, kako svjedoče komadi, koji su kad kada obielodanjeni; ali to na žalost u malom broju. Jedan dio arkiva, osobito što se odnosi odnošaja republike sa državom prejasne habsburžke kuće, to je bilo sahranjeno u dvorskom arkivu u Beču, a ostato leži tu bez ikakvog kataloga. U tom mjestu prizemnom, gdje se to smetnulo, nema ormara,

nema osobite osobe koja bi ga čuvala, nego je povjereno kotarskom poglavarstvu u Dubrovniku, koji naravska stvar, nema za tu svrhu osoblja, nego služi drugo osoblje koje je dodano za vršenje drugoga posla. Mislim, da bi dužnost vlade bila, taj arkiv jednom u red staviti, ako za ništa drugo, to bar obzirom na prošlost i historiju države koja se sklopila s državom austrijskom, i koja naravski s njom dieli udes. — Mislim da trošak koji bi za to bio, nebi bio velik. Moglo bi se povjeriti uz jednu priličnu nagradu jednoj osobi učenoj u Dubrovniku, koju nebi bilo težko naći, koja je vješta u poviesti, da ravna stvari, da gleda, kako te stvari u red staviti. S druge strane nije veliki trošak nabaviti nekoliko ormara i dodati čuvara, koji bi, ako i nije učen, slušao što bi arkivar kazao. Zato sam i stavio ovaj predlog, što nije nego želja i poziv na vladu, da se postara, da se arkiv u red stavi, da neizginu djela, a mnoga su izginula od tog arkiva, i da ovi podatci, koji su dosta važni za historiju Dubrovačku i susjednih nam zemalja, ostanu sahranjeni, te predlažem, da se predje odma na drugo čitanje.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Klaić predlaže, da se odma predje na drugo čitanje ovog predloga.

Ona gospoda, koja pristaju na to, neka ustanu (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na drugo čitanje. — Pitali tko rieč u drugom čitanju?

Zore. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Zore imade rieč.

Zore. Ja se slažem s onim što kaže gosp. zast. D.r Klaić o arkivu nekadašnje Dubrovačke republike. Neću nego nadopuniti neku stvar, što nije izkazao častni zast. D.r Klaić. Vrana su biela spisi nekadašnje Dubrovačke republike od 14 vieka do pada republike. Tu su dopisi iz različitih poznatih krajeva svieta, gdje su Dubrovački zastupnici bivali i koji su dopisivali odatle vladi Dubrovačkoj. Osim toga imade tu naredaba shodnih što se tiče pomorstva. Osim toga nalaze se tu i stvari sudbene struke, i razprave sudbene koje dokazuju, da se je kod suda onda razpravljalo narodnim jezikom.

Taj arkiv tako je sastavljen, da su tu unutrašnje odredbe „reformationes“, pak „commissioni di levante e ponente“, pak pomorske naredbe i sve sudbene razprave bile su razlučene na nekoliko dielâ. Ono što se odnosilo na našu monarhiju, to je prenešeno u Beč, kako je rekao častni D.r Klaić; što se je ticalo pomorskog upravljanja, to jo prešlo bilo na pomorsku Vladu, dapače na lučki kapitanat u Dubrovniku, odatle neznam koliko je prešlo u Trst. Ono što se sudbene struke tiče, prešlo je na sud Dubrovački. Kako je to sve držano, rekao je častni Klaić. Nego zadaća Vlade bi bila, da opet sakupi, ako nemože iz Beča, bar ono što se nalazi amo tamo, pri sudu Dubrovačkom i što se nalazi pri političkoj oblasti u Dubrovniku, u jedan arkiv, i uredi posao tako, da odgovara učenom svietu. Tu ne samo da imade, što je rekao častni Klaić, poviest naših južnih zemalja, kao što su to medju ostalim i „monumenta serbica“, nego ima tu materijala za poviest različitih državâ europejskih, nada sve imade tu podataka za francuzku, španjolsku i tursku. Zato mi vidimo, da dan danas lete u Dubrovnik mnogi učenjaci iz različitih strana tih državâ i zemaljâ, da uče, crpe sve ono, što je potrebito za njihovu poviest. Ja sam bio u prigodi nekoliko puta, kada su mi bili preporučeni neki ljudi tudjinci, s kojima sam se ja razgovarao, i oni se upravo čude, kako naša Vlada još nije pomislila na to, da uredi onu pismohranu, koja je pravo blago za poviest. Pravo je blago u prvom redu za jezik naš, a u drugom redu nada

sve za historiju Dubrovnika, u savezu sa historijom susjednih zemalja. Zato ja sasvim srdcem prijanjam uz predlog častnoga Klaića i molim visoki Sabor, da primi taj predlog i preporuku vladi N. F. da uredi tu stvar.

Predsjednik. Pitali još tko rieč ob ovom predmetu?

D.r Pugliesi. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Pugliesi imade rieč.

D.r Pugliesi. Istu izjavu koju sam ja u prekjučerašnjoj sjednici učinio glede produljenja željeznice do Dubrovnika, činim i danas, da sam i ja za ovaj predlog, i žao mi je da ga nisam vidio prije nego je stavljen na dnevni red, jer bih ga i ja bio podpisao.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u drugom čitanju? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Želili posebnu rieč gosp. predlagatelj D.r Klaić?

D.r Klaić. Ne.

Predsjednik. Dakle stavljam na glasovanje predlog gosp. zast. D.ra Klaića i drugova, koji glasi: Pozivlje se c. k. Vlada, neka što skorije preuzme potrebite odredbe, kako bi se napram zahtjevima učenoga svieta uredio Dubrovački arkiv.

Ona gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Ustaju svi*). Primljeno jednoglasno.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda, koja glasi: Izvješće Financijalnog Odbora o predračunu pokrajinske zaklade za godinu 1890.

Izviestitelj financijalnog Odbora g. zast. D.r Bulat, molim da čita izvješće.

D.r Bulat. (*čita*):

Visoki Sabore,

Financijalni Odbor časti se izvjestiti o proračunu Zemaljske Zaklade za god. 1890, podnešenu ovom visokom Saboru izvještajem 16 srpnja t. g. B.r 24 Zemaljskog Odbora.

Potrebština veća je prama onoj za god. 1889, ali razlozi ovog povišenja točno su naznačeni od Zemaljskog Odbora, te Financijalni Odbor nije mogao nijednu stavku obaliti. Samo je opazili da pošto u saborskoj sjednici 3 tek. kolovoza, usljed ukinuća pučke škole u Trogiru, bila je obaljena svota od školskog proračuna na način da pokrajinski doprinesak učionskoj zakladi obaljen je na fiorina 144.220;
dočim je bio uvršten u proračun
sa fiorina 146.147
Te je tako manji za fiorina . 1927

S ovoga razloga Financijalni Odbor predlaže, da bude popravljen pokrajinski proračun pri naslovu XII. S druge strane Financijalni Odbor pronašao je da se primi predlog sadržan u izvještaju Zemaljskog Odbora, prikazanom Saboru na 30 srpnja t. g. izručenom Financijalnom Odboru, t. j. „da bude usta„novljeno mjesto drugog liečnika prvenca kod „Zemaljske Bolnice u Zadru, uz plaću i prava „odredjena saborskim zaključkom pri zasje„danju god. 1885; nalogom Zemaljskom Od„boru da to mjesto odma pokrije kroz obi„čajni natječaj“.

Razlozi navedeni od Zemaljskog Odbora u ovom pogledu podpuno su temeljiti, jer od god. 1886 broj bolestnika tako se povisio, da valja svakako namjestiti drugog liečnika

prvenca, koji da dieli službu sa postojećim prvencem.

Radi toga, a vidjevši da po obstojećim propisima plaća prvencu ima biti od f. 1100, Financijalni Odbor predlaže da pod naslovom IX.ⁱᵐ „Bolnice“, točka I. „Bolestnici“, bude povišena od fior. 108.839 na fior. 109.939. Glede troškova pod ovim naslovom, opaža Financijalni Odbor, da usljed podataka dobivenih od Zemaljskog Odbora, bilo je u izvješću prošaste godine naglašeno da će Zemaljski Odbor predložiti za zgraditi u Splitu i u Šibeniku *pavilone* za izoliranje u slučaju kužnih bolesti. Nego glede Splitske bolnice nije sada uvrštena nikakva svota u predračunu za god. 1890, s razloga što Zemaljski Odbor misli na drugi način providiti ovoj potrebi, te su u ovom smislu već upućeni predgovori sa Upraviteljstvom bolnice.

Ukupna *Potrebština* usljed učinjenih promjena iznosi po predlogu Financijalnog Odbora . . . . fior. 476.312

Za pokriće ove svote imamo osobitih dohodaka za „ 94.258

Te valja pokriti pokrajinskim nametima manjak od fior. 382.054

Predlaže Zemaljski Odbor da se nametne 1 novčić više, to jest 35 % na izravne poreze; 100 % prireza na potrošarinu, i običnu uvozarinu na pivo i žeste.

Pristojbina na koju je preliminiran prirez izravnim porezom jest sliedeća:

Zemljarine .	fior.	304.000
Kućarine . .	„	238.000
Obrtarine .	„	73.000
Dohodarine .	„	45.000
	fior.	660.000

Pokrajinski prirezi biti će dakle za godinu 1890 sliedeći:

a) prireza izravnim porezom 35 % na fior. 660.000	fior.	231.000
b) prireza potrošarini 100 %, kao za god. 1889, ...	„	130.000
c) uvozarine kao za god. 1889	„	18.779
Svega	fior.	379.779
Nadodavši svotu od pokrajinskih dohodaka za . .	fior.	94.258
Imamo svega za pokriće .	fior.	474.237
A potrebština iznosi . .	fior.	476.312
Te ostaje manjak od .	fior.	2.075

koji valja da bude pokriven blagajničkim ostatcima.

Financijalni Odbor časti se dakle predložiti:

I. da Visoki Sabor izvoli uzeti podlogom posebnoj razpravi proračun Zemaljske Zaklade popraćen izvješćem 18 srpnja t. g. B.r 24 Zemaljskoga Odbora;

II. da usljed posebnog glasovanja Visoki Sabor izvoli zaključiti:

1. Potrebština Zemaljske Zaklade za god. 1890 proračunana je na fior. 476.312, a osobiti dohodci ustanovljeni su na fiorina 94.258.

2. Na podmiru iztičućeg manjka od fior. 382.054, udareni su sliedeći pokrajinski nameti:

a) prireza 35 % izravnim porezom zemljarine, kućarine, obrtarine, dohodarine, (pristojbina vanredna i redovita);

b) prireza 100 % potrošarini po cieniku dodanu Zakonu 18 svibnja 1875 (Z. Z. L. B.r 51) na sve stvari, izuzam točke 3, 4, 6.

c) posebne odredbine na uvoz u sva mjesta podložna potrošarini:

na pivo . . . . fior. 0:90
na žeste neosladjene „ 3:—
„ „ osladjene „ 4:50
od svake metričke cente (Z. Zak. 17 studenoga 1880 B.r 62);

3. Svota od fior. 2075 nepokrivena u proračunu, pokriti će se blagajničkim ostatcima.

Napokon, obzirom na predlog sadržan u izvještaju 30 srpnja t. g. B.r 104 Zemaljskoga Odbora. financijalni Odbor predlaže sliedeći zaključak:

„Ustanovljeno je mjesto drugog liečnika prvenca kod Zemaljske Bolnice u Zadru, uz plaću i prava odredjena Saborskim zaključkom pri zasjedanju god. 1885; i nalaga se Zemaljskom Odboru da to mjesto odma pokrije kroz običajni natječaj“.

Od Financijalnog Odbora Saborskog

Zadar, 4 kolovova 1889.

Predstojnik-izviestitelj
Bulat.

Predsjednik. Otvaram obću razpravu o proračunu zemaljske zaklade za godinu 1890. — Pitali tko rieč u obćoj razpravi?

Triguri. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zast. vitez Trigari imade rieč.

Trigari. Eccelsa Dieta! Signori deputati! Io feci parte del comitato finanziario e mi ricordo di avere votato per l'accettazione della maggior parte delle poste che tendono a coprire il preventivo del fondo provinciale. Mi sono fermato coi miei colleghi formanti il comitato onde eliminare alcune cifre, giacchè era mia intenzione di ridurre l'aumento e portare il preventivo con una diminuzione. Ma purtroppo cio fu impossibile, perchè la mia voce non fu intesa. Si determina prima e da quì non si decampa; tutti votano unanimi e nessuno pensa all'interesse del paese. Io credo invece che l'economia sia la principale cosa. Si dice che le spese sono necessarie. Questo va bene; ma mi pare che bisogna pensare non solo a ciò che si presenta necessario, ma anche riflettere a quello che si può spendere. Comprendo anch'io che ci sono molti bisogni in provincia; ma quando i mezzi per sopperirvi non bastano, conviene limitarsi. Le imposte provinciali sono già in tale aumento che davvero non so dove andremo a finire in questo modo. Anche questo anno il preventivo presenta un aumento considerevole ed io mi sono opposto appunto a diverse poste. Tutti mi hanno detto: non si può! Ma se non si può, non si faccia. L'economia è la prima cosa e convien quindi limitarsi. Io mi sono opposto per esempio ad una posta per la quale da molti anni non si è speso un soldo, vale a dire a quella posta che contiene 800 fior. per le spese straordinarie della Gendarmeria. Abbiamo interpellato il contabile della Giunta, il quale ci disse che questa somma mai fu spesa. Per non accennare a tante altre dirò, che per il Vorspann sono preventivati 6000 fior. Mi ricordo d'aver un'altra volta insistito affinchè questo importo di 6000 fior. venisse eliminato. I comuni i quali sono tenuti a somministrare ai militari un attiraglio di due o di quattro cavalli, quando ne vengono richiesti, per liberarsi da ogni seccatura preferiscono di rilasciare degli attestati sull'impossibiltà di dare questo attiraglio e devono in quella vece pagare all'erario una data tangente. Questa spesa potrebbe assai facilmente venir risparmiata: basterebbe che tutti i comuni assicurassero mediante contratti la somministrazione dell'attiraglio, la qual cosa trovò l'approva-

zione dell' on. D.r Klaić, il quale fece presente ai comuni la convenienza di questo sistema.

Il solo comune di Zara somministra l' attiraglio, mentre tutti gli altri, come mi assicurò il contabile della Luogotenenza, continuano sempre a firmare i certificati; e come fece Žara potrebbero fare anche gli altri comuni. Questo sarebbe un risparmio non indifferente, perchè si tratta della somma di 6000 fior. Ma vi è qualcosa di più: vi è quella posta relativa alla *ruota* dei trovatelli, per la quale è preventivata la forte somma di 46.000 fiorini. È un istituto lodevole, che vediamo in tutte le città civili; ma io crede che in Dalmazia vi si spenda troppo e che si potrebbero avere dei risparmi rilevanti. Io farò osservare all' Eccelsa Dieta che tutta questa partita presenta molto disordine.

I trovatelli, i quali sono mantenuti dal fondo provinciale, sono divisi a seconda dell' età in quattro categorie: per la prima si pagano fior. 3:60 al mese, per la seconda 2:75, per la terza 2:10, per la quarta 1:5. I pagamenti vengono fatti dai relativi istituti e le quietanze vengono rimesse alla contabilità per la liquidazione. Però il ragioniere liquida senza aver alcuna base, perchè non ha un prospetto, un libro maestro, dal quale risulti il numero dei trovatelli e la classe a cui appartengono. Mancandogli questi dati naturalmente il ragioniere non puo controllare l' esattezza dei conteggi e degli assegni. Molti trovatelli passano da una in un' altra categoria; ma ciò alla contabilità non consta.

Tutto questo, come ben si vede, è sommamente inesatto. Inoltre coll' eliminare la prima categoria si potrebbe avere un risparmio, giacchè è certo che con 2 fiorini al mese si potrebbe provvedere all' allevamento dei trovatelli. Io lo so per esperienza: in molti villaggi del comune di Zara, vengono allevati del bambini orfani e si pagano soltanto 2 fiorini. Se però anche non si volesse eliminare la prima classe si potrebbero ridurre gl' importi che vengono pagati per tutte le quattro classi. Qualora peraltro l' amministrazione dell' istituto ritenesse di non poter essa provvedere all' allevamento dei trovatelli, ne affidi la cura ai comuni, i quali certamente vi provvederanno con molto risparmio: ai comuni vengono affidate tante altre cose e potrebbe quindi venir affidata loro anche questa.

Devo rilevare un' altra cosa. Mentre da per tutto si paga per le quattro categorie il prezzo che sopra ho indicato, a Cattaro abbiamo un aumento considerevole.

A Cattaro per la prima categoria si pagano, invece di fior. 3.60, fior. 6; per la seconda invece di fior. 2.75 fior. 5; per la terza invece di fior. 2.10 fior. 4; per la quarta invece di fior. 1.5 fior. 3. Vedono, o signori, che c' è una grande sproporzione: io non so a qual causa vada attribuita, ma è certo che a parità di circostanze i prezzi dovrebbero essere uguali dovunque.

Ho voluto accennare in tesi generale a queste inesattezze e mi riservo di fare delle proposte determinate nella discussione speciale del preventivo. Con ciò credo di aver terminato.

Biankini. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. Biankini imade rieč.

Biankini. Visoki Sabore! Častna gospodo Zastupnici! — Prebirajuć razne stavke proračuna kraljevine Dalmacije za godinu 1890, cienim da nijednomu od vas neće se bit srdce razigralo. Meni doisto razigralo se nije. Proračun naš, vjerna je slika našeg kukavnog položaja u ovoj državi — slika je nevolje naše. Velikim žrtvam naroda, mi jedva možemo doškočiti, u našem proračunu, najneobhodnijim zahtjevin prosvjete

i čovjekoljublja; a za stotinu drugih, bolna srdca, moramo čekati sretnija vremena, kad će se na stalnom, na racionalnom temelju poboljišati naši ekonomični odnošaji; kad će c. k. vlada doći u susret naporim zemlje, da se otme ovom iznimnom stanju; kad će, u jednu rieč, c. k. vlada štogod osbiljna učiniti za blagostanje ove kraljevine, koju je ona dosada — recimo istinu — vrlo neharno zanemarila. Po najzabitnijim azijatskim pustaram, dapače i po samom Kongu, razliega se danas zvižd željezničkog parostroja, navješćujuć i poludivjim narodim zoru napredka, i noseć njim blago europejske uljudbe. A mi u srdcu Europe, kojoj spasismo prosvjetu izpred turske nemani, mi kraljevski narod, od starine nosioci kršćanske prosvjete na Istok; mi u državi prosvjetljenoj i naprednoj kô što je Austrija — još u XIX.m vieku čekamo Mojsiju, da nas oslobodi od ove pustošne osamljenosti, koja nam je teža od kojeg mu drago drugog robstva, jer nas duševno i ekonomično ubija. Naravno, usljed te osamljenosti, naša trgovina, po sebi čedna, propada; propadaju nam, osim Splita, svi ubavi gradići pri moru i varošići pri granici, gdje je jednom bilo živa prometa sa Bosnom-Hercegovinom, jer naši nesudjeni gospodari, Niemci i Magjari, poslie zaposjednuća, proti naravnom pravcu, navratiše obćila k Beču i Pešti; — propada nam, dapače, nam propade i trgovačka mornarica, koju nam je jednom zavidio i sam mogući Karlo V, i koja broji neumrle svoje slave od prvih junačkih ratova, za narodnu neodvislost proti poblepnom Mlečiću, do Lepanta i do Visa. I propade nam to zlatno naše perje, ali ne u junačkoj borbi proti pari, koja ovog vieka neumoljivo osvaja sviet, već kukavno zgrješeno gvozdenom rukom c. k. poreznih činovnika! Poviest bivših pomorskih družtva na Pelješcu i u Dubrovniku, nek kaže, jeli ovo grozna istina.

Predsjednik. Molim vas držite se predmeta. Sad se radi o pokrajinskom proračunu. Govorite dakle o proračunu.

Biankini. Što kažem spada baš u proračun. Pri razpravi proručuna može se govoriti o kojem mu drago predmetu, u koliko se odnosi na upravu zemlje. Gospodin Predsjednik, koji je bio ovog zasjedanja toliko velikodušan prama svim govornicim s jedne i s druge strane ove visoke Kuće, neće, nadam se, meni uzkratiti onu slobodu govora, koja me po zakonu idje. Ponzdano, dakle, sliedim dalje.

I kao da nam, gospodo zastupnici, nije dostatan taj težki udarac, visoka vlada namienjuje nam sad i drugi. Po nekidašnjem upitu častnog Vrankovića razabrali ste, da se i našoj ribaštini spravlja c. k. porezna *ghigliotina* ....

Predsjednik. Prostite, gospodine, vi upotrebljavate rieči sasvim neparlamentarne. Zovem vas na red! *Ghigliotina* nije parlumentarna rieč. Molim vas nenapadati na porezne činovnike, jer vam neću dopustiti dalje govoriti.

Biankini. Cienim da je *ghigliotina* najparlamentarnija rieč na svietu. Rabio sam baš, retoričkom figurom, rieči „porezna je ghiljotina,“ da neimenujem porezne činovnike, jer oni nisu glava nego ruka vlade. U ostalom, pozivljem se do potrebe na sud visokog Sabora. Ja nenapadam na nikoga, već iznašam sgoljne čine i sliedim.

Našoj ribaštini sada prieti ona ista huda sudbina, koja nam snadje trgovačku mornaricu.

Naši nevoljni ribari u Dalmaciji moraju danas plaćati i obrtarinu i dohodarinu, premda te poreze neplaćaju ribari u susjednoj Istri, a što je još čudnije, neplaćaju ih ni u Istri ni u Dalmaciji ribari Čozoti, koji neprestance ribaju po našem moru.

Jeli to pravedno? Promiče li se na taj način naše narodno blagostanje? Ja neznam imali igdje na svietu što slična, da domaći ljudi moraju plaćati na svojoj kući težke poreze za obrte, na koje tudji podanici, u tudjoj kući, neplaćaju ni probijene pare!— Podjelimo ovako naprjed, doći će vrieme, kad će nam se narediti, da plaćamo i kakav osobiti porez, na izključivu korist onih tudjinaca, koji budu dolazili amo, da nam milostivo otimlju zalogaj kruha iz naših usta!

Dok se tako batale naravni izvori narodnog gospodarstva, zaludu tražimo kakve naknade, ma gdje na drugoj strani.

U svoj Dalmaciji mi nemamo ni jedne velike tvornice, mi nemamo cigle industrijalne učione; premda imamo vodâ, čijom snagom moglo bi se čudesa praviti na polju obrtnome; premda imamo surovinâ, koje su najprikladnije za velike industrijalne podhvate, a koje tudjincim moramo davati u bezcienje, da ih opet za skupe pare od njih nabavljamo.

Ovim tužnim, al istinitim nabrajanjem, mogao bih, gospodo zastupnici, puno na daleko zaseći; mogao bih vam spomenuti, kako je ljuta aždaja, kamata, izjela i dušu našem narodu po nekim kotarim, a da vlada nije za to ni prsta makla; mogao bih vam pripoviedati, kako je vlada u zadnjem trgovačko-pomorskom ugovoru sa Italijom žrtvovala i naše malo obalno brodovlje, tobože iz obzira visoke politike; mogao bih vam kazati, kako se je ovih zadnjih godina seljenje za Amerike strašno umnožilo; mogao bih vam još mnogo šta kazati, a da se jasno uvidi, kako je čudan i nevoljan naš položaj u ovoj državi, kojoj smo mi Hrvati uvjek iskreno bili privrženi, i za koju od viekovâ lievamo našu krv po svim europejskim razbojštim; kojoj i danas doprinašamo naše žrtve u novcu i u krvi i u većoj mjeri krvi, nego drugi narodi, a u kojoj smo ipak zapušteni i zanemareni, kao što nije nijedan drugi narod! Ali vi ste o tomu, gospodo zastupnici, odavna uvjereni, te uz ovaku sparinu, ja neću stavljat na kušnju vašu ustrpljivost.

Prelazim dakle na proračun, a tko ima uši da sluša, neka čuje.

Osobito mi je zapelo oko u V. stavku ovog proračuna, koja glasi: 1. ustamba oružništva; 2. vojništvo. Ali mi je najprije izjaviti, da me nikakva neprijaznost prama častnom oružničkom tielu nepotiče da govorim ob ovom predmetu. Ja dapače visoko štujem ljude, koji su u svaki čas spravni hrabro pogledati u lice smrtnoj nemani, da sačuvaju poredak ljudskog družtva. Ako uz sve to štovanje, moram ipak govoriti, a, valjda, i koju gorku spomenuti, na to me jedino sili moja zastupnička dužnost, koja stoji nad svakim obzirom.

Pod stavkom „ustamba," sbrojivši dugovinu na teret pokrajinskoj zakladi, da podmiri pripregovinu što je predplatilo c. k. vojništvo i oružništvo — nam je za dojduću godinu proračunati fiorinâ 38,623.

To je doisto znatna svota, ako se promisli, da za sve puteve u Dalmaciji, kojih toliko i toliko trebamo, mi jedva možemo proračunati za dojduću godinu 13.000 fiorina; a za vodovodne radje, koje su nam ipak nuždne, kao božji zrak za disanje, jedva jedvice kukavne dvie hiljade fiorinâ.

Ali nije kud kamo; zakoni su zakoni, i treba pokorit njim se. Ele, čudni li su, u istinu, ti naši ustavni zakoni! Po njima, narodi mogu bit i bez željeznicâ, i bez kolnih cesta, i bez seoskih puteljka, i bez vodâ, i bez sijaset drugih potreba; ali bez ogromnih troškova za bezbrojno množtvo vojnikâ i žandarâ, nesmiedu biti.

Da vidimo kako smo mi sa žandarim. Tima, rek bi, da u Dalmaciji neoskudjujemo. Imamo ih od prilike 650, izmedju kojih 110 zapovjednikâ postajâ, 13 kotarskih stražmeštara, i 4 računarska.

Ja neznam trebali baš ovoj mirnoj zemlji toliko oružanih ljudi, i nebili se i tu dalo barem štogod suvišna prištediti. Svakako, pošto je sjegurnost osobâ i imanjâ prvi razlog državnom obstanku, ja se na to pitanje neću dalje osvrćati.

Ali sa drugog pogleda meni se je danas osvrnuti na častno oružničko tielo u Dalmaciji, sa pogleda puno važnijeg u sadašnjim našim obstojnostim, sa pogleda, naime, prezrenog prava našeg narodnog jezika.

Častna gospodo zastupnici! Kô da nas neka huda kob goni, ma gdje povirilo pitanje našeg jezika, mi moramo vazda udarati na ljute muke. I kao da nam nije dosta mletačke baštine, sve državne ustanove, svi vladini organi, kad se radi o pravu našega jezika, nema sumnje, vazda su protiva nama.

Kad o tom razmišljam, gospodo zastupnici, iskreno vam kažem, bez ikakve retoričke fraze, da mi se saviest buni, i da me groza hvata. Pitanje narodnoga jezika, to je za nas Hrvate u Dalmaciji krvava košulja! Inostranac, koji bi htio nepristrano i pomnjivo proučiti sve miene, kroz koje je u nas dosada prošlo ovo nesretno pitanje narodnog jezika, imao bi se što čuditi našem Jobskom ustrpljenju i našoj janjećoj ćudi; ali bi, u isto vrieme, imao u rukam ne samo najrečitiji dokument vladine neharnosti prama nami, nego i njezine velike dvoličnosti i kratkovidnosti....

Predsjednik. Molim vas nenapadati na vladu, inače morat ću vam oduzeti rieč.

Biankini. Ja nenapadam na nikoga, već konstatujem gole čine. Bilo vrieme, to nedavno bilo, kad su sami kraljski doglavnici u Beču kazivali, da je pitanje jezika u Dalmaciji sazrelo za konačno riešenje, i da ga oni hoće već riešiti jednim hitcem. Bilo vrieme, to nedavno bilo, kad smo mi lakovjerni Hrvati čekali čas po čas carsku resoluciju, kojem bi naš jezik bio napokon proglašen uredovnim u svoj državnoj upravi u Dalmaciji. Onda bilo sad se spominjalo! — *Der Mohr hat seine Schuldigkeit gethan; der Mohr kann gehen!*

Gospodo zastupnici! Poslie četvrt vieka naporne ustavne borbe, velikodušna priegora i svakovrstnih žrtava, gdje smo mi danas s narodnim jezikom? — Ni u ciglom državnom uredu u Dalmaciji, da je naš narodni jezik uredovnim! Svugda po c. k. uredim talijanština još banuje, kô u mletačko doba, kô da smo mi Hrvati bezpravan narod, kô da smo narod niže ruke, il narod osvojen od N. V. kralja Humberta! I još naša potalijančena braća, s lieve strane ove visoke Kuće, imadu srdca tužiti se na nepravdu i na milosti, koje vlada tobože siplje na nas Hrvate! Dà, imate pravo tužiti se!!! Vi ste neznatna manjina i u zemlji i u Saboru, a vaš omiljeli jezik talijanski, c. k. vlada ipak na silu nam nameće kroz sve svoje urede! Imate pravo tužiti se!!! Jedva 5 % naroda govori u Dalmaciji talijanski, a za nas je cio burokratički stroj navijen po talijansku, dok za ostalih 95 % koji govore hrvatski, c. k. vlada još nije ni ciglog ureda ponarodila! Imate pravo tužit se!!! Dok vaši potalijančeni sumišljenici u Istri nedopuštaju Hrvatim, u Porečkom Saboru, ni pisnuti hrvatski, i dok ondje c. k. vlada nije još nikad u Saboru izrekla ni rieči hrvatski — vami je u ovoj visokoj Kući slobodno do mile volje svojom talijanštinom razmećati se, i čuti je sa vladinih usta, na svaki vaš mig. I tomu ja nezamjeram. Budi vam prosto i unaprjed! Ali nebudi prosto c. k. vladi i u ovom jedinom narodnom hramu, gdje volja puka odlučuje, i gdje je hrvatski značaj ove zemlje nepobitno dokazan — namećat nam na silu, i bez potrebe, kroz usta kraljskog namjestnika, svoju službenu talijanštinu, dopokon pri svetčanom činu otvora svakog zasjedanja! To svetčano izticanje talijanštine pred narodnim zastupstvom vriedja u nas čuvstvo jedinstva narodnoga, jer nas bez potrebe prikazuje

svietu kao nekakve polutane. Neostavili se vlada i čim prije tog suvišnog običaja, ja mislim da neće mnogo vremena proći, a da će c. k. namjestnik praznim klupam čitati svoje talijanske govore....

Predsjednik. Ja vas još jedan put molim držati se predmeta i govoriti o proračunu, inače bit ću prisiljen oduzeti vam rieč.

Biankini. Molim vas, još jedanput, ustrpite se, i vidit ćete, kako sve ovo spada u proračun.

Vratimo se na c. k. urede. Istina je, za nas Hrvate izdano je nekoliko naredbâ, po kojim nam se dopušta služiti se svojim jezikom u c. k. uredim. Ali pitam ja: koji zakon na svietu mogao bi prisiliti naše ljude, da govore talijanski u uredim, kad tog jezika neznadu? Naredbe o hrvatskom jeziku, koje nediraju ni iz daleka u uredovni jezik talijanski, smiešne su. Te naredbe, i nove i stare — koje u ostalom većim dielom bivaju mrtvim slovom — prama razvijenoj narodnoj sviesti, prama hrvatskom uredovanju svih autonomnih vlasti u Dalmaciji, kod kojih volja naroda sudi, nisu već danas nego krvava uvrjeda našem narodnom ponosu! Te nas naredbe siećaju, da smo mi još helote u svoj našoj domovini, i da za nas Hrvate nema ovdje pravice!

Pa kô da nam jedan jaram tudjeg jezika nije dostatan, nameće nam se križom i drugi. Ako igdje po državnim uredim talijanština popušta, nezamienjuje ju hrvaština, kô što bi pravedno bilo, već sgoljna niemština. Otrag 10-15 godina, njemački spisi kod političkih vlasti u Dalmamaciji bili su sasvim riedki, kao biele vrane. Danas, tko niemački nezna, nema tu konaka. Naša mladež, hoćeli u urede, mora glodjati tvrdu niemačku kost, il ostavljat svoja mjesta inostranim činovnicim.

Gospodo zastupnici! Nebio vam ja zlogukim prorokom, ali u istinu vam kažem, potrajuli stvari ovom strujom, i nenadjemolî kakvo zakonito sredstvo, ma bilo i najskrajnije, da se energično opremo niemačkoj bujici, koja nam sve to više prieti — jednog liepog dana mi ćemo se svi probuditi s uredovnim niemačkim jezikom u Dalmaciji, i sa Zadarskom gimnazijom ponijemčenom.

Crne kape zli biljezi! Ako ti biljezi nevaraju, a dao Bog da nas prevare, u Dalmaciji hoće visoka gospoda da izvadjaju pokušaje niemčenja, kô što se izvadjaju u Istri i u Bosni-Hercegovini. U tu svrhu, od nekoliko vremena, dolaze nam na buljuke njemački pionieri po c. k. uredim; u tu svrhu vojnička uprava — zaboravljajuć da vojska, osobito u Austriji, ima stat nad svim političkim strujam, i da o njoj nema nitko ni pisnuti, kô ni o Cezarovoj ženi — vojnička uprava, gospodo, zavela je u Zadru pučku niemačku školu, i mužku i žensku. Dà, prividno te škole zasnovane su za vojnike, al u istinu za poniemčenje našeg pomladka. Jer, može li se osbiljno nazivati vojničkom, škola u kojoj od preko 90 mužke djece, nema ih nego samo 12 od vojničkih roditelja? Moželi se ozbiljno nazivati vojničkom škola, u kojoj od preko 40 ženske djece, vojničkoj ruci pripada ih jedva 7? Ja kažem da ovake škole nebi imale nositi nadpis: *K. K. Militär-Schule,* već *K. K. Germanisirungs-Schule!*

I tako, dok se mi znojimo na jednom kraju narodne njive, da ju obradimo, da po njoj izčupamo škodno bilje, ili da ga pripitomimo — na drugom kraju duh tminâ preko noći sije dračje i korovlje. I sve se to radi podmuklo, al neumoljivo; opipno, al tvrdokorno prama opredieljenom cilju; ustrojno, al bez buke, bez treske, da se naša uspavana narodna sviest neprene, da uvriedjeni narodni ponos neplane. A uz to dragocieno vrieme narodnog râda prolazi u nepovrât, i naša njiva ostaje neobradjena, dok drugi narodi, sretniji od nas, odavna ženju zlatno klasje napredka i slobode.

A c. k. vlada? Oh! c. k. vlada nas Hrvate uvjek uvjerava o visokoj svojoj naklonosti; braću Srbe susreta sirenskim posmjehom na ustnicam, a za braću potalijančene Hrvate ima vazda u ustim veliko saće meda. I mi svi uz to pred njom sliedimo, pomladjenim žarom. naše medjusobne gladijatorske borbe, a nek se vrši ona: *Dum singuli pugnant, omnes vincuntur!*

Eto, u 7-8 godinâ, tiše, tiše, već nam poniemčiše i svu žandarmariju u Dalmaciji, a da se ni sjetili nismo.

Čujte! Godine 1882 bio je žandarskim zapovjednikom u ovoj zemlji gospodin Rom, čovjek vrlo strog u službi, ali duševan i pravedan, i s toga u obće štovan i ljubljen. Pod njim žandari u Dalmaciji morali su poznavati hrvatski jezik. Nebili ga dovoljno poznavali, promaknuću nisu se mogli nadati. Pod njim, i prije njega, valjani žandari, i neznajuć ni rieči niemačke, dobivali su zaslužene časti. Godine 1879 nadzornik žandarmarije gospodin Giesel, došao je iz Beča u Zadar, u službene pohode, i našao je u podčastničkoj školi za žandare nekog našeg Hrvata Prizmića, koji nije znao ni rieči niemački, al je ipak bio preporučen za promaknuće od ondašnjeg kotarskog poglavara, a sadašnjeg vladinog savjetnika plemića Bodisavljevića. U Zadru obaviestiše nadzornika Giesela, kako Prizmić nezna ni rieči niemački, a ima bit promaknut. A znate što je javno i bez ustezanja odgovorio gospodin nadzornik? „Nemari! Dosta je, da je Prizmić valjan za službu, a niemački jezik za službu mu nevriedi!“

Danas već tako nebiva. Danas, tko dobro i slovnički nezna niemački jezik, nemože ni da udje u podčastničku školu, nit da postane zapovjednikom postaje u Dalmaciji, premda — pamtite dobro, gospodo, — premda nijedan zakon o žandarmariji nepropisuje, da niemački mora bit uredovnim jezikom. Naprotiv, § 23 oružničkog zakona, na slovu *f* kaže, da svak tko hoće da služi u žandarmariji „ima znat jezike one zemlje, ili onoga kraja, u kojem će imat služiti kao oružnik.“

Pored onog jasnog i pozitivnog zakonskog propisa, čujte gospodo zastupnici, što se u Dalmaciji sbiva. Od blizu 650 žandarâ što imamo u našoj krunovini, jedva polovica ih znade hrvatski, a ostali neznadu ni pisnuti našim jezikom, il ga poznavaju sasvim nedovoljno za javnu službu.

Koliko po ovom neznanju narodnog jezika trpi ugled častnog oružničkog tiela, koliko trpi javna služba, koliko trpe škode i sami naši seljani, to je lako dokučiti. — Iznit ću ipak samo neke čine, da stvar bude očevidnija.

Lani, zapovjednik žandarske postaje u Smilčiću izjavio je pred c. k. sudom u Zadru, da hrvatski nezna ni rieči. Isto je izjavio pred c. k. Sudom u glasovitoj razpravi Rabis, zamjenik okružnog stražmeštra u Zadru. — Na 23 rujna lanjske godine, M. Janković iz Perušića, dolazio je po vino u Šibensku okolicu. U državnoj zgradi na Podpragu, u šali reče nekom cestaru Iveti, da je dosta ličkih bačvica odnio. Stražmeštar Cerara, Niemac, neznajuć hrvatski, pomisli da je to veliki zločin, te uhvati Jankovića i predade ga sudu u Obrovcu, a kola i konje nekom krčmaru takodjer u Obrovcu. Sudac, nakon malo sati, sasluša obtuženika. i odmah ga, naravno, pusti na slobodu. Ali promislite koju štetu je Janković pretrpio hraneći konje u krčmi, izostajuć iza družtva itd. — Na 1 siečnja t. g. M. Rutalj iz Radačâ vozio je vino iz Dalmacije, i namjeri se i on u Podpragu na stražmeštra Ceraru. I njega Cerara, s nepoznavanja jezika, u nesporazumljenju uhvati i odprati sudu u Obrovac. Sud, naravno, nehtje ga primiti u zatvor, nego ga odmah pusti na slobodu. Na 2 siečnja okrenulo hrdjavo vrieme, Rutalj nemogao već preko Velebita, te morade ostaviti kola su 8 hektolitarâ vina u Dalmaciji, dočim je mogao liepim vremenom doći kući. — I ovakih čina, mogao bih vam, gospodo zastupnici, još mnogo na-

brojiti. A mogao bih vam kazati i tragikomički slučaj, kad je tu nedavno neki zapovjednik postaje, s neznanja narodnog hrvatskog jezika, nehotice uvriedio stidnost naše Kotarkinje, koja mu, dakako, nije ostala dužna! Evo do kakvih posljedica dolaze c. k. ljudi s neznavanja hrvatskog jezika u Dalmaciji!

Naveo sam naumice samo ove čine, jer su bili razglašeni po javnim novinam, a vladina „Smotra“ nije ih oprovrgla, te se imadu držati kao nepobitno istiniti. Jer kako znate, gospodo zastupnici, vladina „Smotra“, od nekoliko vremena, ima plemenitu zadaću, da vrši neku vrst cenzure vrh svih novina u Dalmaciji, i da se donekle takmi i sa samim c. k. državnim odvjetnikom gospodinom Čipikom.

A to u istinu nije mala stvar, kad se znade, da gospodin Čipiko, svaki put kad sjedne da po svojoj službenoj dužnosti čita naše novine, uz obične svoje naočale, koje uvjek nosi, za to svetčano čitanje natakne ih još dva para neke osobite vrsti, u kojim ima moći od pomoći, tako, da kroz nje znade čitati i ono što nije tiskano, i što nijedan od običnih smrtnika nebi mogao dokučiti.

Po tomu, naravno, kô što je i drugi put u ovom visokom Saboru iztaknuto, u Dalmaciji sloboda štampe odavna je prazna rieč, i mi novinari moramo naumice izbjegavati razpravu svakog iole škakljivog pitanja, a pisati o kiši i suši, o liepom i ružnom vremenu, samo da nam novine nepadaju skupom žrtvom trojstrukih naočala gospodina državnog odvjetnika Čipika.

Ipak, kadkad se dogadja, doisto ne često, da i *bonus dormitat Homerus.* Ili se pokvare naočali gospodina Čipika, ili po klimatičkim mienam, izgube svoju vanrednu moć — to stoji, da kadgod podje za rukom i našim novinam proturiti po koju golu istinu, kakvu je svuda u svietu slobodno kazati. Ali u 200 čas, jer njim je tada udariti na nove muke. Baš sa Šile u Karidu.

Vladina „Smotra“, sa svog tripoda na poljani S. Simuna u Zadru, razkokota ti se na jadne novinare kao kakva nervozna usjedjelica . . .

Predsjednik. Upozorujem vas, da je na dnevnom redu proračun, i da neupotrebljujete neparlamentarne rieči. Ja sam obećao štititi slobodu rieči, ali do granica pristojnosti.

Biankini. Moram odvratiti gospodinu predsjedniku, da u mom govoru nema dosada nijedne neparlamentarne rieči. Ako se komu moja slobodna rieč nedopada, ja kriv tomu nisam. Pozivljem se na visoki Sabor, nek sudi jesam li iz daleka povriedio granice pristojnosti.

Predsjednik. Samo u slučaju kad bi vam se uzkratila sloboda rieči, vi biste imali pravo pozivati se na visoki Sabor.

Biankini. Ja cienim da je u svakom pitanju visoki Sabor sudija, jer Sabor stoji i nad samim predsjednikom.

Predsjednik. Ja vas za ovu izreku pozivljem na red.

Biankini. Slobodno vam!

Predsjednik. Jesteli svršili vaš govor?

Biankini. Nisam, niti ću svršiti do noći, ako me budete svaki čas ovako prekidali. Molim dopustite mi onu slobodu rieči, koju ste dosada svakomu dopuštali.

Predsjednik. Dakle govorite.

Biankini. Ostali smo pri vladinoj nevjesti, pri „Smotri“. Nitko razborit nece zaniekati vladi pravo, da i ona imade svoje glasilo, i da se istim služi za širenje svojih nazora. Ali ako vlada svojim glasilom bude težila samo za tim, da uguši i onemogući svaku kritiku o njezinu djelovanju; ako se to glasilo vladino bude uplićalo u osobne razmirice; ako bude zlorabilo svoj povlašćeni položaj proti državljanom; ako bude uzimalo javno u zaštitu ljude, koje je sama vlada privatno priznala za nepoštene, i o čijem nepoštenju ima dokaza u ruci — takvo vladino glasilo nemože bit na čast vladi, i postaje novim kamenom smnutnje u zemlji. Ja bih vam mogao, gospodo, pripoviedati — da se uvjerite koliko je ćutljiva prama javnoj kritici vladina nevjesta — kako su nedavno neke novine bile javno obtužene od „Smotre“, da ruju i podkopavaju vladin ugled u narodu, samo za to, što su najboljom namjerom primjetile, da bi valjalo dieliti težacim modru galicu, na obranu peronospore, drugim načinom, nego li ju vlada dieli. Mogao bih vam pričati slučaj, kad su u nekoj novinarskoj prepirci stanovite novine, uvjerene o svom dobrom pravu, htjele do skrajnosti braniti svoje stanovište prama ljudim „Smotre“, pa ih javno pozivale da se razmirica rieši pred c. k. sudom. Ali što mislite, da se je dogodilo? „Smotrini“ ljudi nisu imali srdca doć do suda, a državno odvjetništvo zapljenilo je novine, koje su taj postupak žigosale, kako valja. I tim je prepirka svršila!

Pa kô da svega toga nije nam dosta u slavu slobode štampe, za novine dalmatinske imamo još jednu cenzuru: zemaljsku vladu u Sarajevu. *Omne trinum est perfectum!* Ali je barem ondje postupak jednostavniji. Jednog liepog dana, bez ikakve prepirke, bez predhodne pisanije, kad se i nenadate, poslužnik c. k. pošte nosi vam na uredništvo veliku košaru noviná, i baca vam ih tu, kô da bi bacio vreću slame, ili vreću krumpirâ.

Zaludu pitate što je ta novost. Zaludu čekate da će vam bilo koja vlast javiti su dvie brazde pisamca, zašto vam c. k. pošta vraća te novine, u koje vi ulagate glavnicu umnih i novčanih sila, za koje vi državi plaćate poreze, plaćate financijalni pečat, plaćate biljegovinu itd. — Od nikud ni rieči, već možete bit sretni, ako poslie toliko vremena nadjete na kakvoj pašici povraćenih novina napisano: *Post-debit entnommen.* — Ovako se, gospodo, nepostupa ni u ...... Neću reći ni gdje se ovako nepostupa, da nas nezagluši zvonce gospodina Predsjednika. Ali bit će mi dopušteno kazati, da se nijedna vlast, bila ta austrijska, hrvatska, magjarska, il bosanska nesmie oteti prama državljanim onim obzirim pristojnosti, kojim se u izobraženom svietu ni proste službinje neotimlju.

Častna gospodo zastupnici! Ovo su čini, koji zaslužuju naše ozbiljno razmatranje, i koji u pravnoj državi nebi se imali sgadjati. Slobodni gradjani oštećuju se od državne uprave na hiljade fiorinâ; prekida se duševna sveza sa susjednom jednokrvnom braćom — sveza koja se nije prekidala ni u ono krvavo doba, kad je nad Sarajevom sumorno sjao polumjesec; dižu se nasipi osamljenosti izmedju zemlje i zemlje — a da vi neznate ni zašto, a da vam ma koja vlast pruži komad službenog spisa, po kojem biste mogli tražiti pravicu, ili barem doznat u čem ste krivi. Ovo je despotizam najgore vrsti, proti kojemu ja moram ovdje što odlučnije prosvjedovati!

Sad prihvatimo niti o narodnom jeziku, i vratimo se opet na žandarmariju.

Nepoznavanje hrvatskog jezika kod žandarmarije ne samo dovodi do sablažnjivih čina, koje sam malo prije spomenuo, i koje vladina „Smotra“ nije pobila, već ruši i samu unutarnju dišiplinu tog uglednog sbora.

Po §.u 110 naputka službenog za oružnike „dužnost je svakog zapovjednika postaje obučavati oružnike, koji su mu podredjeni, te nastojati o tom, da se oružnici, koji su mu podredjeni, upoznadu čim prije sa svojom službom i s propisim, koji se na nju odnose, i da ih potanko prouče".

Po ovom §.u zapovjednik postaje dužan je svaki dan tumačiti žandarim kazneni zakon, ministarske naredbe itd. Ali se sve to na većem dielu postajâ u Dalmaciji nevrši, s jednostavnog razloga što zapovjednik postaje nezna nego niemački, a stanoviti dio žandarâ niemački nerazumi. Kako će pri tim obstojnostim mladi žandari napredovati? Kako će svoju službu vršiti, bez podučavanja po zakonu naredjena? Kakvu će ljubav nositi žandar prama svom starešini na postaji, kad ga on nepodučava, kô što bi bio dužan, te mu prieči svako dalje promaknuće? Kako će se mladi žandar priučiti poštovanju zakona i strogosti dišipline, kad vidi da njegov starešina svaki dan krši § 110?

I doisto mi znamo, da nepouzdanje, mržnje i svakojake zadjevice niesu riedke po nekim žandarskim postajam u Dalmaciji, gdje stanoviti zapovjednici, najblažijom izrekom, nazivlju naše ljude: *Schäbige Morlaken!* — A kad njim ti jadni naši Hrvati pokorno odbiju nezasluženu uvrjedu, ili pri žaru liepe naše južne ćudi, vrate šilo za ognjilo, znadu dotični zapovjednici, niemci, naći načina, il da ih kazne, il da ih odstrane. Metodu, rek bi, naučiše od „Neue freie Presse" Bečke, i od njezinih slavoždrskih drugarica. Opišu ih starešinam kao *Grosskroaten,* ili kao *Panslavisten,* a to je dosta. Jadni naši *Morlaken* u malo danâ spravljeni su za Pokrački dekret!

Častna gospodo zastupnici! Sve ovo nebi se u nas dogadjalo, da se poštuju prava narodnog jezika, kako prepisuje sam oružnicki zakon u jur spomenutom § 23, i da c. k. vlada Zadarska pazi, kô što je njezina dužnost, imaduli zahtjevane sposobnosti oni žandari, koji se promiču na više stepene časti.

Bez preporuke i privole političke vlasti, nijedan žandar nemože bit promaknut. Kako je dakle c. k. vlada mogla dopustiti, da u Dalmaciji bude promaknuto toliko zapovjednikâ postajâ i kotarskih stražmeštara, premda neznadu ni rieči hrvatskog jezika?

Izpitim u žandarskoj školi za podčastnike prisustvuju, kao članovi povjerenstva, dva člana c. k. namjestništva. Zašto se oni tu neosvjedočiše, znaduli dotični pitomci hrvatski jezik, kô što ih zakon duži?

Evo nam, gospodo zastupnici, novog dokaza, što vriede i kako se vrše u Dalmaciji zakoni i naredbe u prilog hrvatskom jeziku!

Ali čujte još jednu. U Tirolu, i dobrim dielom u Istri, službeni je jezik žandarmarije talijanski. U Dalmaciji žandarmarija mora dopisivati sa svojim starešinom niemački, a samo iznimno nekim zapovjednicim, rodom iz Tirola, dopošteno je dopisivati još talijanski. — Od 110 zapovjednikâ postajâ u Dalmaciji, ima ih jedva dvadesetak naše krvi i našeg jezika, ali nijednomu nije dopušteno uredovati hrvatskim jezikom. *Quod licet bovi, non licet ovi!*

Pošto ovo stanje stvari pri c. k. žandarmariji u Dalmaciji neodgovara ni zakonim tog uglednog sbora, ni pravu narodnomu, ni svrham javne službe, ja bih sada imao naviestiti shodan zaključak, nek se pozovne c. k. vlada na poštovanje zakona, i iznieti ga pak na glasovanje, u posebnoj razpravi, pri stavci troška za žandarmariju.

Ali toga, gospodo, ja neću učiniti; i to s jednostavnog razloga, što me je višegodišnje gorko izkustvo naučilo, da svi naši zaključci o narodnom jeziku pred c. k. vladom ostaju mrtvim slovom, jer se ona na nje neobzire. Ja sam došao do tvrdog

uvjerenja, da naša pokrajinska vlada, uz svu naklonost koju na riečim kaže narodu našemu, nevrši u pitanju jezika svoju dužnost, onom osbiljnošću, koju imamo pravo od nje zahtjevati. Ja sam tvrdo uvjeren, da Zadarska vlada, ni pred savjetnicim krune, ni pred samom svietlom krunom, neupire u pitanju narodnog jezika onom otvoritošću i odlučnošću, na koje ju pravedna naša stvar uoblašćuje, na koju ju naše stanje, naši vapaji, pa i sama državna korist potiču. Ja sam tvrdo uvjeren, da vitežki naš kralj — u čiju pravicu mi Hrvati još jedino polažemo naše nade — nebi dopustio da se i nadalje ovako gaze najelementarija naša prava, kad bi o svakoj bio svestrano obaviešćen.

S toga, cienim, da je došlo vrieme, kad se mi moramo osbiljno misliti, odgovarali dostojanstvu narodnog zastupnika, da i dalje sliedi ovim bezplodnim putem. Težka je naša odgovornost pred narodom. Narod ima pravo pitati nas, zašto mi podupiremo ovu vladu, koja za njegove pravice nema nego rieči, praznih rieči!

Častna gospodo zastupnici! Ja mogu donekle razumiti, zašto nam c. k. vlada negradi još komad željeznice. Za željeznicu hoće se miljunâ, a mi nismo ni Niemci ni Magjari, kojim su u ovoj državi izključivo sudjeni svi medeni kolači. Ja donekle mogu razumiti, zašto vlada neda da se po našem državnom pravu i po kraljevoj prisežbi sdružimo sa prekovelebitskom našom braćom; mogu donekle razumiti, zašto hoće da ostajemo ovako kao grana otrgnuta od svog panja; zašto u bratsko naše kolo neće da dozove i jednokrvnu našu braću iz Bosne-Hercegovine, da svi složno i mirno radimo o svom napredku, o svojoj sreći, i da budemo najčvršća obrana državi. I još mnogo šta čudna i nepravedna mogu razumiti. To su plodovi mudre politike austrijske. Ali da nam c. k. Vlada neda ni naš materinski jezik u kući našoj; da ona hoće da joj uprava, u ovoj hrvatskoj zemlji, bude i talijanska i niemačka, a samo ne hrvatska; da nas ona i na ovom našem pragu hoće na silu tudjiti, dieliti i ciepati po onoj *divide et impera*, ovjekovječujuć naše domaće borbe, kvareć nam značaj i jedinstvo naroda — to je stvar koja mi nikako nemože u glavu, i koja mi rodoljubno srdce do sdvojnosti ogorčava!

Častna gospodo zastupnici! Dok vlada nerieši konačno barem ovo naše pitanje o jeziku, ja cienim da joj mi nemamo već dati ni časa mira; cienim da moramo upotrebit i sva skrajna ustavna sredstva, a da ju napokon sklonimo nek nas rieši od ovog duševnog robstva. Za to riešenje njoj netreba ni osnovâ, ni miljunâ, već čas pravice i potez pera.

Jezik je glavno obilježje narodnosti. Ostane li i dalje neriešeno ovo pitanje jezika u Dalmaciji, mi ćemo narodu našemu podpisati smrtnu osudu.

Velikom našem pjesniku Preradoviću hrvatska vila nadahnula je divnih i istinitih stihova o jeziku. Opetujuć vam ovdje neke, mislim da ću najbolje zaključiti ovaj govor, jer u njima stoji vjerovanje naroda našega i svakog pravog otačbenika:

„Po jeziku te sviet poznaje živa,
Na njem ti se budućnost osnîva.
Ljubi, rode, jezik iznad svega.
U njem živi, umri za njega!“

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

Vladin izvjestitelj Nardelli. Pitam rieč.

Predsjednik. Vladin izviestitelj kotarski poglavar gosp. Nardelli imade rieč.

Vladin izviestitelj Nardelli. Častni je zastupnik Biankini izgovorio veliku Filipiku o svemu i svačemu. Odgovorit ću samo na glavnije.

Nije moja namjera da ovdje nabrojim sve što je vlada učinila za Dalmaciju, ali ću samo opaziti, da pod današnjom vladom Dalmacija se nalazi samo nekoliko desetina godina, a desetine godina u povjesti razvitka naroda nijesu ništa. Ipak ja mislim, da će gospodin Biankini moje mnenje dieliti, da je pokrajina od početka ovog stoljeća, do danas mnogo, i više nego ikada napredovala.

Ja držim dakle da je njegov prigovor neumjestan.

Gospodin je Biankini napao na porezne činovnike. Ja moram odbiti izraze koje je rabio gospodin Biankini proti istim, jer oni pobiru samo one namete, koji su ustavno ustanovljeni.

Častni je gospodin Biankini takodjer prigovorio da je broj žandara prevelik prama pučanstvu. Najprvo mogao bi gospodinu zastupniku odgovoriti, da ustanovljenje toga broja spada stanovito onoj vlasti, koja je odgovorna za javnu siegurnost.

Kompetentni faktori paze na to, da se neprekoraci najnuždniji broj postaja. Sadašnji broj 105 postaja sa 631 žandara, t. j. jedan žandar na 764 stanovnika, obzirom na potežkoće službe u Dalmaciji, prikazuje se za sad neobhodno potrebit. Da vlada ukida suvišne postaje, može služiti dokazom i to da je ove godine u Boki ukinuta bila jedna postaja.

O konkretnom slučaju žandara Prislića meni nije ništa poznato.

Gleda se u koliko je moguće, da žandari poznaju jezike kraja u kojem služe, ali ako ih nema u zemlji sposobnih, mora ih se naravno iz drugih krajeva dobaviti u svrhu da služba netrpi.

Moram prosvjedovati proti tvrdnji, da starešine žandarske sa dalmatinskim žandarim nepravedno postupaju.

Žandari mogu dopisivati ne samo talijanski nego i srbsko-hrvatski. Ako se gospodin Biankini hoće do Namjestništva potruditi, ja mogu mu pokazati na hrpe izvješća žandara sastavljenih u srbsko-hrvatskom jeziku.

Što se tiče prigovora u pogledu jezika, moram opaziti, da je po postojećim odredbam svakoj stranci slobodno u uredim ustmeno i pismeno služiti se srbsko-hrvatskim jezikom. Vlada je uvjek strogo pazila, da se te odredbe vrše, te ako su u pojedinim slučajevima bile povriedjene, odredilo se je odma što je potrebito.

Nije istina da vlada uvadja niemački jezik. O germanizaciji u Dalmaciji govoriti, to je nesmisao.

Mora se od činovnika zahtjevati poznavanje niemačkog jezika, jer je isti potrebit za dopisivanje s centralnim vlastima.

Škola vojnička doista je osnovana za vojnike. Ako ostali gradjani žele svoju djecu slati, to im nitko nemože zapriečiti. Javne učione postoje u Zadru u obadva jezika, pa je svakome prosto svoju djecu slati u onu učionu, koja mu se svidja.

Napokon odbijam prigovore proti govoru gospodina Namjestnika. Još ostaje „Smotra“. Pošto je to novinarska polemika, a ja nijesam žurnalista ni odgovorni urednik „Smotre“, neću se upuštati u nikakvi odgovor.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Bakotić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bakotić imade rieč.

D.r Bakotić. Zapitao sam rieč za faktični ispravak u pogledu neke izjave častnog

zast. Biankina. On, u koliko sam razabrao, reče izmedju ostalim stvarim, da bi vlada u susret Srbima sirenskim načinom dolazila. To za prvi put čujem. U tom pogledu meni nije nikakva ni najmanja stvar poznata, van mi je dapače protivno poznato. Otraga nije dugo vremena slavio je vas srpski narod spomenu Kosovske bitke. Izmedju ostalih koji su želili da slave taj znameniti, taj historički znameniti dogodjaj, bilo je družtvo nekolicine u Kaštelskom primorju, i vlada je njima zabranila, da bi oni mogli svetkovati taj spomen tog znamenitog historičkog doba. To mi dokazuje, da su stvari protivne nego što je uztvrdio častni zastupnik Biankini.

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bajamonti imade rieč u obćoj razpravi.

D.r Bajamonti. Dopo l'imperioso monitorio fatto nella seduta di jer l'altro da un deputato della destra, io mi era chiuso nel mio modesto silenzio ed aveva deciso di non prender la parola nella discussione, sebbene l'argomento che vi si tratta sia tanto importante. Ma le esagerazioni dell'on. deputato Biankini mi trassero sul terreno della lotta e credo mio dovere e dovere della minoranza di dire alcune parole, che naturalmente non si potranno riferire a tutto quello che ha detto l'on. Biankini, essendochè il suo discorso era troppo lungo e complicato perchè vi si possa rispondere ad ogni cosa.

Assai bene ha osservato il Commissario governativo che l'on. Biankini ha parlato di tutto e di qualcosa altro ancora. Egli si è permesso in questa discussione di rivolgere la parola a me, discostandosi assai dall'argomento. Io invece dirò alcune cose che a mio parere interessano più da vicino dal punto di vista da cui partiamo.

In merito del preventivo non parlerò anche perchè il mio collega l'on. deputato Trigari ha parlato eminentemente bene, accennando a vari rispurmi che si dovrebbero fare. Anch'io nella discussione speciale rileverò parecchi risparmi che sarebbero necessari e molte spese inutili che potrebbero esser tolte.

Il preventivo di quest'anno si può sintetizzare con questa frase: *crescit eundo*. Il preventivo del fondo provinciale da 200.000 fior. in pochi anni è portato a quasi 500.000 fior., e in questi tre ultimi anni vi è un aumento di circa 40.000 fior.; cioè nel 1888 di fior. 22.000, nel corrente anno di fior. 8000, e pel 1890 si prepara un aumento di fior. 14.000. Non c'è male! Da quì la necessità di nuovi barzelli, di nuovi aumenti. Ma di tutto ciò mi occuperò forse nella discussione particolare. Solleticò assai il mio scilinguagnolo una frase dell'on. Biankini, sulla quale vale la pena che mi soffermi: egli accennò alla decadenza della Dalmazia. Ma prima di parlare di ciò mi è utile rilevare qualche altra osservazione da lui fatta.

Egli si scagliò con frasi rigorose, con impertinenze, con insulti contro il Governo della provincia e contro persone stimabili a cui allude. Circa ai lagni ch'egli faceva contro il Governo, io per contropposto non farò l'apologista, ma è pur giustizia rilevare che da noi della minoranza non fu mai dimenticato, che se anche nell'amministrazione politica non possiamo gridare osanna al governo, tuttavia dello sviluppo materiale non è il caso di dolersi. Se non si ottennero risultati brillanti, la cagione vuol essere attribuita alla vostra azione poco efficace e patriottica, al favoritismo che domina ogni cosa, che paralizza buon volere e risultati, all'indebita ingerenza dei deputati nella pubblica amministrazione. La mia interpellanza presentata l'anno scorso su questo proposito può dire quanto male faccia la loro continua ingerenza nella pubblica amministrazione..

Il governo deve governare sorretto da un partito, è vero; ma, come disse un eminente statista, il vecchio Depretis, esso deve governare non pel partito ma sopra i partiti, cioè non deve preponderare nè da un lato nè dall' altro, ma trattar tutti con eguale giustizia.

È davvero assai strano che mentre da noi della minoranza non ci fu il menomo attacco contro il Governo in questa sessione, le voci di biasimo, i lagni, gl' insulti gli vengono gettati dalla maggioranza, la quale gode larghi favori, la quale viene soddisfatta in tutto e per tutto.

(*Žamor u sabornici. — D.r Paštrović: To su prostački insulti!*)

Predsjednik. Molim gosp. Paštrovića da neupada u rieč govorniku.

D.r Bajamonti. È inutile il vostro zittire! Sì, lo dico fra tutte le vostre interruzioni, fra i vostri urli. — (*Borčić nešto kaže*) — O il signor Borčić è il presidente della seduta? Ma se pure vorrete rigettare la benevolenza governativa, non potrete negare almeno ciò, che noi non ne siamo i Beniamini, perchè la storia di quest' ultimo decennio è così piena di atti i quali ne fanno fede, che se volessi trattenermi quì, dovrei occupare intere giornate. Non parlerò del monitorio fattoci dall' on. Biankini; mi soffermerò alcun poco sull' affare della lingua.

Se bene ho compreso, mi pare che l' on. Biankini sia caduto in contraddizione su questo argomento. Da principio egli dice che la lingua italiana deve scomparire assolutamente, completamente, e che si deve distruggere persino quella corta comunicazione che fa il Luogotenente in lingua italiana all' apertura della sessione. Persino questo ci viene invidiato! E poi poco appresso, quando parla della lingua tedesca, fa appello alla conciliazione, dice che ci dovressimo unire, che ci dovressimo intendere, che dovressimo unire la nostra azione comune contro di essa. Ciò che è successo in quest' ultima sessione dimostra da quale spirito di conciliazione voi siete animati. Io però credo che fra i due litiganti il terzo godrà. Non c' è che a deplorarsi che la lingua tedesca non venga estesa per tutto l' impero, giacchè io credo che in mezzo a questa lotta linguistica ed all' esclusivismo che si pretende per ogni lingua, una lingua dello Stato sia assolutamente necessaria. Se voi fate tanto per avere unicamente la vostra lingua croata, se voi violando ogni principio di giustizia, calpestando ogni idea di diritto, volete dare l' ostracismo alla lingua italiana, non sarà lo Stato in diritto di favorire e di difendere una lingua comune, per poter estendere le proprie relazioni con tutte le provincie? Io benedirò il momento in cui la proposta Coronini potrà vedere l' aula parlamentare e in cui sarà sciolta questa questione con giustizia e nell' interesse di tutti.

L' onor. Biankini trasportò persino la discussione sulla questione della stampa e parlò delle condizioni infelicissime in cui essa si trova in Dalmazia.

Sarà com' egli dice; le doglianze ch' egli fa saranno vere; ma se le sue doglianze sono vere, tanto più vere non sono quelle che uscirono dalla minoranza e particolarmente da colui che ha l' onore di parlarvi in questo momento? Spalato ha tante enormità, che subisce continuamente; deve subire anche l' infamia di un libello che è pagato coi denari degli autonomi e che non tende ad altro che ad offendere e calunniare le persone oneste. Non nel desiderio di aggredire, ma in quello di difendere, io aveva ideato di far rivivere un fogliolino, soppresso fra circostanze troppo note, *La Difesa.* Io non ho chiesto che una macchina tipografica per difendere il nostro onore, non una tipografia, e mi fu negata, perchè non era tipografo, perchè non avevo le attitudini necessarie. Ma perchè dunque una tale licenza fu concessa a

tanti altri, alla Woditzka, al Zannoni, al Bulat, nessuno dei quali è tipografo? Essi hanno ottenuto non solo una macchina ma una stamperia. Anche questo abbiamo subito e subiremo ancora qualcosa: ma badi l'on. Biankini che la frase a cui si è lasciato trasportare: „Il Moro ha fatto il suo dovere, se ne vada", non tocchi a voi, per le vostre intemperanze, per le vostre esigenze sempre crescenti, le quali non possono condurre a quello stato normale e a quella concordia che dovrebbero stare nel pensiero di tutti. Un deputato al parlamento inglese in questi ultimi giorni ha detto, che il cozzo della Russia colla Germania potrebbe essere allontanato e forse anche scongiurato, ma coll'Austria sarà inevitabile.

È una questione che agita e tiene perplesso l'animo di tutti, e temo che senza una grande conflagrazione non se ne possa uscire, per quanto alto sia il senno dell'attuale regime di governo.

Badate, o signori, che un cataclisma non travolga il vostro partito, il quale basa la propria azione su tutto, eccettochè sul diritto. Io non so se allora voi potreste trattarci con quella crudezza colla quale oggi ci trattate.

L'on. Biankini ha fatto anche cenno all'annessione colla Croazia. Noi la respingiamo, perchè tutto sta contro di essa e credo altresì che assai pochi la bramano. Se la Dalmazia dovesse un giorno cangiare la sua condizione politica, le nostre aspirazioni sarebbero dirette, non all'annessione alla Croazia, ma a quella immediata all'Ungheria, perchè così gl'interessi del nostro partito sarebbero meglio tutelati. Ma noi vogliamo rimanere come stiamo; non ci spingete a passi che non vogliamo e siate prudenti. Se avete il menomo dubbio, si proceda ad un plebiscito generale e allora avrete una sicura manifestazione della provincia.

Ciò premesso, verrò a parlare della decadenza della Dalmazia, tanto lamentata dall'on. Biankini. Si, anch'io lo dico; la Dalmazia è decaduta: la nostra Dalmazia, che avrebbe potuto fiorire, purtroppo a poco a poco va incontro alla decadenza. Ma io non sono d'avviso che le cause vadano attribuite a ciò che disse l'on. Biankini; no, la cagione della nostra decadenza giace in voi stessi, nel vostro programma, che elevò a sistema l'ingiustizia, che ritrodusse la demoralizzazione nella Dieta, nella Giunta, nella pubblica amministrazione, nei comuni, dapertutto insomma. E perchè non sembri ch'io abbia azzardate queste espressioni, mi permetterò di scendere a pochissimi dettagli.

Cosa avete fatto dei comuni? quale sviluppo avete loro dato? Se gettate uno sguardo, vedrete regnare ovunque l'anarchia, lo spreco, la violenza. Spalato, Cittavecchia, Traù, Almissa, Sebenico ne fanno buona testimonianza e tanti altri comuni ancora. Dovunque, salve poche nobili eccezioni, essi sono costituiti da gente inetta, spregiudicata.

Dovunque le addizionali sono portate al 100 o al 150 %; i *budget* sono duplicati o triplicati, in una parola le finanze sono rovinate e l'avvenire è compromesso.

Là dove una volta sedevano uomini illustri, vediamo ora uomini di parte, persone analfabete, opportunisti. Invece che ad una buona amministrazione, si pensa all'agitazione contro distinte personalità; alla santità delle leggi si sostituì l'arbitrio, al diritto la violenza, alla giustizia il tornaconto partigiano o personale; dovunque, in una parola, invece della pace cittadina abbiamo la guerra civile.

Se gettiamo uno sguardo alla gestione della Giunta non abbiamo neppur lì di che confortarci. Anche questo anno ci sta dinnanzi un rapporto, ricco di molte pagine, ma di pochi fatti. Sulla gestione della Giunta non mi occuperò gran fatto, perchè mi riservo di farlo quando sarà portata

all'ordine del giorno la relativa relazione: pure due parole dirò in proposito. L'on. Klaić enumerò all'on. Bielanović quanto fece la Giunta. Sarà tutto vero, non ammetto dubbio: ma facciamo prima un confronto. Quanto costò alla nostra provincia questa Giunta che ci amministra con tanto patriottismo, con tanto senno? Io me ne sono occupato e ho trovato ch'essa in 20 anni costò 2 milioni e mezzo, nè più nè meno. Le cose dette dall'on. Klaić sono santissime, bellissime, giustissime, ma messe in relazione con queste enormi spese mi rammentano le vostre ingiustizie, le vostre imparzialità.

Veniamo alla Dieta.

Cosa fece la Dieta in quest'ultimi giorni? Non ripeterò le cose che voi sapete, non accennerò all'elezione dell'on. Klaić, accolta tosto, malgrado le molte illegalità, nè alla mia e a quella dell'on. Pugliesi, rimesse al comitato; non vi parlerò dell'urgenza negataci per la proposta importante sull'uso della lingua italiana nella Dieta, nè di tante altre cose di cui siete stati testimoni. Mi soffermerò ad un solo fatto, a quella mozione che si riferiva alla lingua e che la minoranza aveva presentata pochi giorni prima. Cosa avvenne? Essa venne portata all'ordine del giorno di una seduta, ma quale ultimo argomento; ma in quel giorno non venne discussa. Nell'ordine del giorno della seduta successiva essa vi figura di nuovo, ma come ultimo argomento, giacchè per spingerla indietro si trovò bene di introdurvi una mezza dozzina di altri argomenti di assai minore importanza, fra questi il rapporto sulle petizioni, le quali ordinariamente sono l'ultimo argomento che viene pertrattato. Ma che cosa si è fatto? Quando venne la seduta in cui la minoranza poteva finalmente difendere i suoi diritti, da un momento all'altro vengono messi da parte i rapporti sulle petizioni e vista la possibilità di portare sul terreno questa nostra mozione, si passa sopra di essi, alterando così l'ordine del giorno. Vengono le tre ore pomeridiane. Io domando la chiusura della seduta perchè da sei ore stavamo quì; ma ci venne negata. Si esauriscono altri due argomenti. Jo dimando di nuovo la chiusura, ma venne rifiutata: si va innanzi coll'ordine del giorno. Finalmente si apre la discussione sulla nostra mozione, la quale doveva richiamare la vostra attenzione, e le tocca il turno alle 3 ore e mezza. Dopo 6 ore e mezza mi appello a voi se non eravate stanchi! Io, malaticcio come sono ed indisposto, ho pregato che mi si usasse del riguardo e che la mozione venisse discussa in un'altra seduta. Oibo! per noi non c'è compassione. Sorge il D.r Klaić e in tuono d'imposizione ci dice: Voi potete perorare quanto volete, ma le vostre parole non cangeranno la sorte che è destinata alla vostra mozione, noi in *club* abbiamo deciso di respingerla e perciò voi non otterrete nulla. Così alla minoranza si mette il bavaglio. E l'on. D.r Bulat sorge lui pure e conferma le sue parole. Sfiniti ed accasciati dopo 6 ore e mezza di seduta noi abbiamo dovuto difendere la nostra proposta con quell'esito che sapete.

Se noi domandiamo la parola, si vuol sapere di che cosa vogliamo parlare; se ci scappa qualche frase poco corretta, ci vien tolta la parola. Da parte vostra si può parlare di ciò che si vuole, quanto si vuole, magari attentare alla riputazione di uomini onesti, tutto va bene, tutto è permesso. Io so che l'attuale Dieta è ricomposta, che nuovi elementi vennero a sedere là dove erano vecchi parlamentari e sperava che da questo fatto tornerebbe qualche vantaggio per la nostra conciliazione. Fù un'illusione, perchè il primo passo palesò una solidarietà fra la Dieta passata e la nuova.

Dirò due parole relative alla Dieta presente e passata.

Quale fu l'azione della Dieta in tanti anni che siede in quest'aula? Se noi prendessimo tutte le leggi che vennero approvate e quelle che non ottennero l'approvazione

Sovrana, vedremmo che tra le approvate vi sono di quelle inutili alla provincia, e quelle che tendono a sviluppare lo statuto comunale mostrano uno spirito retrivo. Non credo d'ingannarmi se dico che la metà delle leggi fu approvata e l'altra metà fu gettata nel cesto.

Se facessi il conto di ciò che costò la Dieta e dei risultati che si ebbero, direi tante cose che provocherei nuove chiamate all'ordine. Per esser breve sorpasso quest'argomento e vado nel campo ove trovo il clero. Dirò poche parole per non offendere certe suscettibilità. Ma ditemi, o signori, qual'è oggi la condotta del parroco curato e qual'era allorchè venne aperta questa Dieta? Il parroco del villaggio era un vero gioiello, era l'angelo della pace, il ristoratore d'ogni dolore, il paciere che teneva alto il prestigio della parola religiosa. Ai nostri tempi invece lo vediamo sostituito da agitatori i più scalmenati, da uomini per i quali culto, sacramento e stola sono ormai strumenti di partito, da uomini che invece della pace portano la discordia nelle famiglie. Che il nostro clero sia demoralizzato lo provano cento fatti, ma io ne citerò uno solo. Ricorderò soltanto che poco tempo fa un prete veniva accusato come autore morale dell'omicidio d'un altro prete, mentre portava il viatico ad un moribondo. Nè la demoralizzazione si mantenne soltanto nel basso clero, ma purtroppo avene anche in alte sfere. Per saltare su questo argomento che scotta, accennerò ad un solo fatto, alla questione interminabile della confraternita di S. Croce, la quale da 7, 8 anni subisce in sede ecclesiastica tutte le possibili vessazioni, quantunque le autorità amministrative e il tribunale dell'impero le abbiano dato pienamente ragione. Ora la questione si discute presso la suprema aula ecclesiastica. Cosa non si è fatto di quegli onesti cittadini che la compongono! E quante spese non si fece loro sopportare! E per colpa di chi? Di chi pel primo avrebbe dovuto sorreggerla e garantirla.

Se volgiamo uno sguardo all'amministrazione pubblica, non troviamo neppure quì da confortarsi. Ma non tocco quest'argomanto, perchè ho fede che non sia lungi il giorno della resipiscenza e della giustizia. Potrei enumerarvi una lunga serie d'ingiustizie e di soprusi fattici subire dalle autorità: ma mi limiterò ad accennarvi ad uno solo, a quello della fontana monumentale di Spalato. Dinanzi a nove sentenze emanate da diverse Autorità amministrative e dai tribunali in tutte le istanze, non ci fu possibile di ottenere che la cosa giudicata avesse piena esecuzione. E sapete per qual motivo? Per l'indebita vostra ingerenza nell'amministrazione pubblica, cosa che io non potrò mai abbastanza rimproverare e biasimare.

Ecco come stanno le cose, ecco che le ragioni della decadenza vanno attribuite a voi, alla vostra azione ingiusta.

Per concretarmi e conchiudere: A voi che menate vanto di gettare sul lastrico il glorioso nome dalmato, per assumere quello straniero di croato; a voi che proclamate con inaudita impertinenza la vostra ferrea disciplina, che alla discussione della Dieta sopraponete le discussioni del vostro *club;* a voi che vi lasciate trascinare da un uomo fatale, che finirà per ingoiare l'intero vostro partito, perchè egli tende a imporsi a tutto ed a tutti, pensando al giorno in cui potrà dire: *„l' etât c' est moi"*; a voi a cui invano si è fatto richiamo in nome della giustizia, dell'equità, dell'imparzialità; a voi che con tanta ingiustizia avete respinto tutte le nostre proposte, negandoci persino quello che ci venne dato dalla natura, la nostra lingua; a voi che siete stati sempre crudeli, che ci trattate non da fratelli, ma da paria; a voi in nome dei miei elettori, non potendo altrimenti manifestarvi il nostro più giusto risentimento ed il nostro più alto biasimo, unico mezzo che ormai ci resta, io nego affatto la mia fidncia, non accordandovi i mezzi con cui possiate proseguire un'amministrazione demaralizzatrice ed ingiusta.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi?

Vladin izviestitelj Truxa. Pitam rieč.

Predsjednik. Vladin izviestitelj savjetnik gosp. Truxa imade rieč.

(Predsjednik tečajem govora ustupa svoje mjesto Podpredsjedniku).

Vladin izviestitelj Truxa. Devo rilevare alcune espressioni rimarcate da me nel discorso dell' on. D.r Bajamonti. Circa la pretesa ingerenza dei deputati nella sfera d'attribuzione degli organi amministrativi, devo osservare che le autorità governative ed i funzionari dello Stato hanno l'obbligo di ascoltare qualunque persona privata che a loro si rivolge, e quindi è naturale ch' essi non possono respingere un deputato od altra persona rivestita di pubblico mandato, senza alcuna differenza di partito. E se in base alla legge si può ottenere un accordo fra le autorità amministrative ed autonome, ciò sta certamente nell' interesse della pubblica amministrazione. Ma un' ingerenza indebita nelle decisioni governative è assolutamente esclusa, perchè le decisioni vengono emanate unicamente in base alla legge. — Al D.r Bajamonti venne negata la concessione tipografica per il solo motivo che gli mancava il requisito legale dell' idoneità personale, richiesto dalla novella sull' industria. Gli altri casi addotti dall' on. D.r Bajamonti e che si riferiscono alla tipografia Woditzka e Zannoni si fondano sopra un' altra disposizione di legge, secondo la quale la vedova o gli eredi minori hanno diritto di continuare l' esercizio industriale in forza della prima concessione. Se quindi le sue parole *enormità* ed *infamia* si riferiscono al Governo, io devo assolutamente protestare. — Quanto alla fontana monumentale osserverò che il Ministero d' agricoltura annullò le anteriori sentenze per incompetenza ed ordinò contemporaneamente che nel caso potessero venire toccati gl' interessi pubblici, venisse avviata la procedura in base alla legge sulle acque, ciò che diffatti fu eseguito.

D.r Bakotić. Pitam rieč.

Podpredsjednik. Gosp. zast. D.r Bakotić imade rieč.

D.r Bakotić. I ovaj put u Saboru zamolio sam rieč, da izpravim jednu izjavu častnog zast. D.ra Bajamontia. Ja mislim da je ta izjava imala biti nehotice iz usta iztekla, zato najviše njega molim, da izvoli imati obzir.

Visoki Sabore! Zaisto ja sam najveći prijatelj slobodne rieči i najslobodnije razprave u kojem mu drago predmetu, koji dolazi na pretresivanje pred ovaj visoki Sabor. Ali, gospodo moja, svakomu svoja mnienja, svakomu je prosto iznieti svoje osobite nazore o kakvom mu drago predmetu. Ja se neću upuštati u meritorne izjave častnog zast. D.ra Bajamontia, u predmetu na priliku medjunarodnom, pošto mi nismo delegacije i ovdje nesjedi ministar Kalnoky, da sam ga mogao slušati i od njega zarjašnjenja dobiti; ali častni Bajamonti dotakao se je naših stvari, te je sa svime nuždno, da smo mi na čistu u tom pogledu. Manjina, kašto vidite gospodo, nesastoji se samo od one stranke kojoj pripada častni zastupnik Bajamonti. Ovdje u manjini ima autonomaška stranka, imade i srbska stranka. Častni zastupnik D.r Bajamonti znade veoma dobro od davnih davninâ, da se niti Srbi nikada slagali nisu, niti se mogu složiti s autonomaškom strankom u pogledu uporabe jezika talijanskog u Dalmaciji, još manje u pogledu niemštine, uvadjanja niemštine u Dalmaciji. On će veoma lako znati, da srbska stranka u Dalmaciji nebi nikada priegorjela, da se Dalmacija neposredno Magjariji izruči. Kako velim, njemu je slobodno svoje mnenje

izjaviti; ali mi je do toga, da smo u pogledu dotičnih stranka na čistu, zašto to sve predpostavlja stranku jednu zato, što častni zast. Bajamonti kada govori, mislim sa svime nehotice običava upotrebljavati rieč „minoranza“. Po tom bi se mislilo, da i naša stranka jednako dieli nazore koje je izrekao častni Bajamonti, dočim imade toliko i toliko pitanjâ, u kojima se mi s autonomaškom strankom ni najmanje neslažemo. To sam imao reći za razjašnjenje, da se znade, da u manjini sjede Srbi kaošto i autonomaši.

Predsjednik. Pitali tko rieč?

Bielanović. Molim za rieč.

Podpredsjednik. Gosp. zast. Bielanović imade rieč.

Bielanović. Gospodo zastupnici! Ja ću vam ovdje najprije izjaviti, kako su me osobito potresle rieči poštovanog zastupnika Biankina i druga u novinam, mislim one rieči, koje su izgovorene u obranu novinarske slobode. Mi smo, gospodo, više puta i u više prilikâ govorili, kako se novine progone, ove i one strane. Gospodo! mi smo toliko tužbâ ovdje iznieli. Mi smo donieli primjer, gospodo, da se u Dalmaciji i u Zadru istom postupa onako, kaošto se nigdje u nikakvom kraju ove države nepostupa. Dakle, gospodo moja, ovom prilikom ja ću izjaviti, kako mi je milo, da se je i s one strane podigao glas, podigla tužba nebili se vidilo, da smo u tum pogledu mi svi jednodušni.

Poštovani zast. Biankini, koliko sam opazio, bavio se je s jednom točkom našega proračuna, i to s onom točkom, koja se tiče žandara. Drago mi je bilo, gospodo, da je za tu točku zapeo moj poštovani drug u novinam i moj kolega u Saboru Biankini, o kojoj sam ja govorio njekoliko puta za prošlih sabora, i u ovome jednu primjetbu iznosim, kojom najviše mislim pitati visoki Sabor, dali je pravedno podieljena žandarmarija potrebna u onom broju u kojem danas postoji, jer se brojevim pokoravam; ali je svakako u Boki više žandarâ nego u ikojem kraju Dalmacije, dočim je iz Boke još najmanje ljudi u državnim tamnicam. Prema tomu, pošto je javna nutrašnja siegurnost u Boki najbolja, mislim, da bi se u Boki mogle sniziti kasarne. Ako pako radi siegurnosti države na granici, drži država mnoge kasarne, ja sam već jednom primjetio, i čini mi se, ja sam primjetio i sa svime umjestno, da država iz svoje sobstvene listnice to uzdržava, a ne da ih navaljuje na teret zemlje. Mislim, da je to opazka, koju sam na ovu točku učiniti mislio. Što se tiče ostaloga, što je u pogledu žandarmarije poštovani Biankini rekao, u mnogom pogledu tomu neću rieči progovoriti, nego ću svakako izjaviti moje sažaljenje, da žandari, koji čuvaju red ove zemlje, nepoznaju jezik ove zemlje. — Što se tiče ostalog govora poštovanog zastupnika Biankina, neću doći ovim redom i dužiti, nego mi je izjaviti, gospodo, da ću još jednu opazku učiniti i da ću doći baš, držeći se govora poštovanog zastupnika Biankina, do jednog zaključka sa svime protivna nego li je došao poštovani zast. Biankini. Osobito su mi zapale za uho rieči, da vlada i vladini ljudi idu braći Srbima sirenskim posmjehom na susret. Odgovorit ću vam i poštovanom drugu Biankininu s jednim primjerom, kako ide na susret vlada Srbima, i kakav je taj posmjeh, koji nam šalje. Ja sam vidio, da se vladini ljudi smiju i vama i nama, te poričem da je to smijeh sirenski, nego je taj posmjeh satira. Naša narodna svečanost zabranjuje se, kaošto vam je dokazao poštovani moj drug Bakotić. Zabranjuje nam se Kosovo slaviti. Ako mi Srbi slavimo svetog Cirila i Metoda, zabranjuje nam se zato, što Srbi slave. Ako slavimo pokrštenje naroda, zabranjuje se. Najposlie se i ćirilica zabranjuje jedino zato, što ju Srbi braae. Evo gospodo, kako Vlada ide na susret nama, a da ne-

spominjem sva sredstva, koja se proti nama služe; kako srbski zastupnici izlaze na izborim, mislim da i vi znate koji sjedite s desne strane ove visoke Kuće. — Meni je najviše upalo to, što smo neki dan vidili i čuli, baš prilikom kada smo mi podigli tužbu na vladine činovnike, da se s one strane dižu na obranu činovnikâ, nego da zastupnici s desne strane izrazuju svoje povjerenje u vladu. Čudim se, kako se to od časa mienja, da se od neki dan, kada smo se mi na vladu tužili, dolazi nama danas u susret s one strane, i viče na vladu i na vladine činovnike. Tko uzdržava te vladine činovnike, tko glasuje sve te terete koji se navaljuju na zemlju, negoli vi? Od kada je zavladala niemština, odkada niemački činovnici na ovu zemlju navaljuju, i od kada ovdje niemačka škola imade? Sve to od toga časa, od kada je hrvatska stranka došla na upravu ove zemlje. S tih razloga pošto se danas tiče proračuna, s istih razloga koje je iztaknuo poštovani Biankini, ja ću doći do protivna zaključka nego je zaključak, na koji će doći poštovani Biankini. Danas, gospodo, radi se o proračunu zemaljskom, kojeg ćemo mi povjeriti zemaljskom Odboru na upravu. Treba dakle da se toga držimo, i treba da uzmemo u obzir, kako će se upravljati, i kakvi su oni ljudi koji stoje na upravi ove zemlje, i koji u toliko i toliko vrlo važnim prilikam ne samo izjavljuju povjerenje vladi, nego uvjek tako rekuć sliepo slušaju vladu, slušaju tako kaošto se najmilija braća slušaju. Nego opazio sam jednu vrlo sgodnu izreku poštovanog zast. Biankina. Poštovani Biankini izrekao je ovdje jednu niemačku poslovicu: „Der Mohr hat seine Schuldigkeit gethan, der Mohr kann gehen.“ Meni se čini, da poštovani zast. Biankini nije dobro razumio tu poslovicu i smjer te poslovice. Ja sam sasvim u protivnom smislu razumio. Meni se čini, da se netiče ta poslovica zastupnikâ koji na ovoj strani ovdje sjede, nego se ta poslovica tiče većine, one većine, koja u svemu podupire vladu, i koja je dan danas došla u Sabor, da se tuži na visoku vladu. Radi one poslovice koju je poštovani zast. Biankini naveo, ja vam izjavljujem, da ću glasovati proti proračunu, da se slažem s njim u mnogo rieči, ali da neću glasovati kaošto će on glasovati.

Podpredsjednik. Pitali tko rieč?

D.r Klaić. Pitam ja.

Podpredsjednik. Gosp. zast. D.r Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Najprvo mi je izpraviti neke izreke — koje moram reći da su čudnovate — koli Bielanovića toli Bajamontia, koji se obaraju na zemaljsku upravu, kažuć, da je zemlja nazadovala od kad je naša stranka nadošla na upravu zemlje, i koji bi htjeli našu stranku pozvati na odgovornost za mnoge stvari uprave zemlje. Stranka, koja je u većini u ovom Saboru, imenuje zemaljski Odbor, koji je, istina, upravna vlast ove zemlje; ali je ta upravna vlast njegova ograničena na neke predmete koji su točno u zakonu ustanovljeni, i koji sačinjavaju jedan mali dio uprave zemlje. U tom dielu uprave može se zvati zemaljski Odbor odgovornim, i dok njegovo djelovanje nije na štetu nego na korist zemlje, imao bi se votirati proračun, a ne bez ikakva opravdana razloga svaljivati krivnju i gdje je nema i izjavljivati da će glasovati proti proračunu, kaošto su to učinili i Bajamonti i Bielanović, bez ikakva opravdana razloga, samo iz opozicije i borbe, a čine ne navadjaju nikakve razloge. — Sada mi je preći na govor Bajamontia. Početi ću s onime što je dovršio. On je rekao nama, da smo mi postali žrtvom čovjeka, koji hoće sve i svaku da u svoje šake uhiti, i koje si je preduzeo geslo. Ljudevita XIV u Francuzkoj: „l'etat c'est moi.“ Na to mi je odgovoriti da u našoj stranci nema diktature, da se sve slobodno razpravlja i zaključuje, i da se zaključku

većine svaki podvrgava bez razlike, što valja da vlada u svakoj dobro uredjenoj stranki; ali nečini ni najmanje, da mi onu osobu, na koju smjera Bajamonti, visoko štujemo ne samo radi njezinih neprocienivih zasluga učinjenih našoj stranci, nego i radi njezinog uma i znanja, i zato stranka rado sluša njegove savjete, ako ih vazda i neprima. (*Tako je! Tako je!*)

Častni zastupnik Bajamonti govorio je o sili u prošloj sjednici glede predloga koji je podnio, — koji je odbačen velikom većinom glasova i dielom gospode, koja glasuju danas proti proračunu — da se opet uvede u Sabor pisanija u talijanskom jeziku. Mi smo to odbili zato, zašto nismo smatrali ozbiljnim njegov predlog, kad od godine 1883, dakle za vrieme od šest godina, odkada taj zakon stoji u kriepošti, i odkada je prama tomu preinačen naš nutrnji pravilnik, nije nikada tome prigovorio, i sada se je tekar nakon šest godina stopro sjetio, da taj predlog iznese, da budu promjene učinjene.

Što sam rekao prekjučer to i danas kažem, da u najglavnijim stvarima, kašto su sve zakonske osnove, dolazi to i dandanas takodjer i u talijanskom jeziku, a što se tiče dnevnog reda i birokratičkih izvješćâ suhoparnih, čime se popraćuje na Sabor, nije potrebno, da i u drugom jeziku talijanskom dolazi, zašto je to lako razumieti; a i ono što dolazi u talijanskom jeziku, nismo dužni činiti, nego se to čini samo iz pristojnosti prama manjini. Onaj predlog nije ništa drugo nego prigoda, da gosp. Bajamonti može ovdje po svom običaju izpaliti svoje obične fraze, akoprem zna, da mi u takvom načelnom pitanju nećemo popustiti. Sada dolazi gosp. Bajamonti da se sustavi na izreci gosp. Biankinia, koju je uhvatio po zraku, da je naša zemlja u nazadku i da ide k propasti, te hoće da dokaže, kako tomu nazadku, koji da i mi pripoznajemo, mi smo krivi. Ako sam shvatio, gosp. je Biankini govorio o obćilim, o savezu Dalmacije željeznicom, i rekao da ako nam se to neda, da zemlja neće nikada imati pravog napredka. Mislim, da je o tome svaki uvjeren, da su obćila, sveza željeznicom u Europi postala nuždna kao kruh i da mi bez saveza i obćila ćemo poći na se. Nije istina, da je pako naša zemlja u absolutnom nazadku, kako mnogi misle, nego mislim da mogu tvrditi, da je pače danas u boljemu stanju nego li je ikada bila. Možebiti ima krajeva. koji nazaduju, a to su neki pojedini južni krajevi, a lasno je navesti zašto; zato, jer je glavni izvor prob'tka propao, propala je mornarica.

Jeli imala mornarica propasti, kako je propala, i jeli se moglo to predusresti da je bilo više odvažnosti, za mene je to pitanje. Vidimo da u drugom kraju obale, u Lošinju, koji jedino od mornarice žive, nisu propali, da sada napreduju i došlo je vrieme da brodovi dobivaju, da svoje brodove obraćaju iz jedra na parobrode. Naš Rat i Pelješac, gdje su stari primorci, nisu propali, nego napreduju, i vidimo da priličue posle čine svojim brodvoljem; što se nemože u Boki jer je mornarica sa svime propala, i naravska je posljedica, da su neki krajevi u nazadku. Ali, gospodo, što se ostale Dalmacije tiče, nije nikada boljeg blagostanja bilo, nego je sada. Imamo cielih predielâ gdje siromaštva nema. Imade prediela, gdje ljudi obiluju novcem, tako rekuć da neznadu što da čine od novca. — Svi statistični podatci, po kojim se sudi, naravska stvar, o stanju jedne zemlje, svi ti podatci govore u prilog ovoj tvrdnji. Uzmite budget naš, račune naše, vi ćete naći da svi porezi potrošni osobito od godine do godine rastu — potrošni porezi na sol, duhan, biljegovinu, pristojbinu, porez na kućarinu, porez na obrtarinu, porez na dohodarinu; o zemljarini negovorim, jer ostaje na istoj, kako je zakonom utanačeno. Svi su porezi od dohodakâ u višku svake godine, a ovo će reći, kada porezi od dohodaka rastu, da imade narod mnogo da troši i da se razvija. U moralnom pogledu uzmite, gospodo, statistiku kaznenu, vi ćete vidjeti, izuzam nesretni zadarski kotar, u kojem se zločini na žalost nesma-

njuju, da se u svim ostalim kotarim smanjuju zločini i prekršaji, a to će reći, da narod moralniji postaje. Vidjeti ćemo u brojačini koja će se izvesti, kako stoji sa pisanjem i čitanjem. Do sada je postotak 11 % koji znade pisati i čitati, što je na žalost malen broj; ali je vidjeti i u tom pogledu znatan napredak. Tvrdnja, da je zemlja naša u nazadku nije utemeljena, dapače je protivna istini. Uzmite naš izkaz nasih uvoza i izvoza, kada su bili toliki uvozi toliko izvozi, pak ćete vidjeti, da su se ovo zadnjih godina znatno povećali. Priznajem, da su izvanredne okolnosti tomu dopriniele, ali svakako to stoji, da nazadka nema ni najmanje, pak sve kȁda bi i bilo, što podnipošto nije, nebi se moglo reći, da smo mi krivi tomu nazadku. Koji je naš djelokrug, što stoji u našim rukam?

Što kaže gosp. Bajamonti: uprava je u vašim rukam, — u našim je rukam zaisto jako malo. Ako savjetom svojim možemo pripomoći, naravska stvar, činimo, što je dužnost naša. Ali svakako ja kažem, da si mi u tom pogledu neprisvajamo napredak koji postoji, da je to naša zasluga; ipak mogu tvrditi, da smo, koliko smo god mogli, tomu doprinieli. — Gosp. je Bajamonti rekao: što je vaše djelovanje u Saboru? Vi ste stvorili zakone u Saboru, od kojih niti polovica nije odobrena. Vidi se, da nečita novine i izvješća zemaljskog Odbora na Sabor; jer kad bi to čitao vidio bi, da nijedan zakon naš kojeg smo mi donieli nije odbačen a limine. Nisu naravski bili svi sankcionirani od vlade zato i zato, što ćete vidjeti kad se bude razpravljalo. Ovdje naravski u Saboru mi nemamo odgovorne vlade pred sobom, kojoj se nemože nikako uvjek zakon donieti onako točno kako ona misli, i dogodi se mnogo puta, da se radi jedne nepravilno rabljene rieči zanieče odobrenje zakonu, koji se vrati na promjenu, na popravak, i kada se popravi prama zahtjevanom, bude tada sankcioniran. Svi naši zakoni koje smo mi dosada donieli, ili su svi sankcionirani ili onih koji nisu, visi u Beču sankcioniranje; ali zakon nije nijedan bio odbijen. — Kaže gosp. Bajamonti, da je zemaljski Odbor u ovo zadnjih 20 godina zapao zemlju dva miljuna i pol fiorina. Zašto nije rekao 30 godina, jer već do 30 godina zemaljski Odbor upravlja zemljom. Ja ga pitam, gdje je našao ta dva miljuna i pol? Naši troškovi upravni, a to je: za sabor, zemaljski Odbor, računovodstvo, blagajnu, tiskanje spisâ i druge nuzgredice — zapadaju na godinu od prilike 29.000 fiorina, što pomnožite sa 20, koje je pomnoženjo lasno učiniti, naći ćete, da čini 580.000 fiorina, dakle malo više od pol miljuna fiorina. Gosp. je Bajamonti odmah tu svotu povisio na tri puta više i naravno i ovdje je htio izpaliti jednu od svojih običnih fraza.

Gospodo! Rekao je gosp. Bajamonti s druge strane: Što ste učinili od vaših občinâ? Gospodo! Jedan od glavnih predmeta, koji pažnju obraćaju na zemaljskom Odboru, jesu občine. Zemaljski Odbor na sve moguće načine nastoji, da občine dovede u red, on strogo pazi, da sve točno i u svoje vrieme sastavljaju i glasuju proračun i konačni račun, a nečini li to koja, pozivlje ju na red. To se nemože reći od vremena autonomaške većine; ali za dandanašnjeg zemaljskog Odbora dosta je provedeno. Ja sam došao na zemaljski Odbor ima tome 20 godina, i kada sam došao nije se znalo u tom pogledu ni tko pije ni tko plaća, nije bilo nikakvog reda, dočim dan danas u tom pogledu, kada izumemo nekoje občine, podpuni red vlada. Dandanas občine čine redovito svoje proračune, koje zemaljski Odbor prosudi i odobri ako je u redu, ako nije vrati natrag, i to se učini u redu. G. Bajamonti rekao je, da u svih občina vlada danas nered gradjanski rat. Odgovor je na ovo najbolji izbori za ovaj Sabor zadnji.

U 84 vanjske občine u Dalmaciji izveli su se izbori izbiranjem birača, u 81 občini izabrani su bili birači jednoglasno, u 3 občine bilo je borbe, a jedina je občina bila, gdje je bilo živahne borbe a to je Cavtatska občina, koje birači nisu bili u moju korist. A čijom je krivnjom bilo tu

nesporazama? Krivnjom čovjeka, ljudi, koji diele političko mnienje gosp. Bajamontia. Tu se je umjetno radilo, bilo je tu tudjih novaca i tudjih ljudi, koji su tu borbu posijali i zaveli i opotrebljavala su se tu svaka nezakonita i nemoralna sredstva. Neka nebude sjutra toga, neka nebude sjutra tudjih novaca, tudjih osoba i tudjih interesa, i u ovoj bi obćini bio izbor jednoglasan i u moju korist! Ovo neka bude rečeno g. Bajamontiu, koji je rekao, da je moj izbor jedna nakaza bila. Sve druge dubrovačke obćine za me su jednoglasno glasovale, pa i da darujem protivnicim ono 20 glasova obćine Cavtatske, isto bi imao absolutnu većinu glasova. Ovo su fakta, koja bi gosp. Bajamonti morao znati, a ne svaki put govoriti, kako je nakazan moj izbor, kako sam došao kroz prozor u ovaj Sabor, što nisam, nego redovito kroz slobodnu volju naroda, koji je glasovao za me, i koji je izbor vas Sabor potvrdio!

Istina je, da obćinski prirezi rastu svake godine, zašto i tereti rastu. Nisu samo tereti njihove uprave, nego su tereti povjerenog djelokruga, koje sve to više država nameće njima, i za koje valja da nose troškove. Mi smo nazad nekoliko godina učinili jedan statistični podatak, t. j., pitali smo sve obćine do po njihovim zapisnicim naznače koliko je spisâ što njima dolaze i koji spadaju u njihov djelokrug, a koliko je spisâ koji spadaju u povjereni djelokrug. Sve su obcine učinile to i izpadak je bio taj, da su dvie trećine posala povjerenog djelokruga a jedna trećina njihovog djelokruga, i za to naravski moraju imati obćine poslovače. S druge strane napreduje zemlja, napreduju obćine, ne samo velike nego i manje. Ja se spominjem, da je na tako zvanoj plokati u Dubrovniku šest feralića gorilo s malim stinjem, gdje se nije vidilo ni pò koraka, a dandanas ih je preko 40 velikih. U Zadru, odprije u svakoj ulici bilo je po jedan dva fenjera, a dan danas se nalazi za nekoliko koračaji fenjer Mnogo bi i tu bilo još za želiti, da Zadar odgovara glavnom gradu, jer se zna što ne čini razsvjeta. Znate nadalje, kada glasujemo ovdje proračun školski, da su i tu obćine znatnim doprineskom obterećene, a kako broj učiona raste, naravski da rastu i prama tomu i troškovi obćinski, kojim se obćine nemogu izvinuti nego ih moraju nositi. Što se tiče bolničkih troškova, premda odredbina neraste, nego je spala zadnjih godinâ, ipak troškovi rastu, jer se rado šalju bolestnici u pokrajinske bolnice, dobro uredjene, gdje ih čeka izvrstna njega. To nije sada kako je bilo prije 15 godina, da se nisu slali rado bolestnici na te bolnice, i svaki je bježao. Eto drugog naslova koji nosi da se povisuju obćinski troškovi. Spomenuti mi je obćinu Splitsku. Obćina je Splitska povisiti morala svoj prirez, i povisila ga je strašno. Koji je uzrok tomu? Uzrok je tomu isti gosp. Bajamonti, koji je sagradio vodovod strašnim troškovim, koje naravski obćina mora da plati. Ti troškovi, da je bila uprava bolja, manji bi izpali, i toliko bi manji bili obćinski troškovi. Ne samo da valja obćini izplatiti dug, nego joj valja popraviti i dopuniti ono, što je bilo prije učinjeno. Ovo je uzrok radi koga troškovi obćinski rastu, a nije naša zla uprava, niti što je rekao, gradjanski rat. U Dalmaciji u svim mjestim vidimo danas najbolji red. Kako je bilo god. 1884 u Dalmaciji? Spomenuti ću samo obćinu Splitsku. Godine 1883 1884 bio sam tamo i vidio sam, kako su se gospoda autonomaške stranke približavala u najljepšem odnošaju medjusobnom. Došla je godina 1885, došli su izbori na carevinsko vieće, i došao je zloduh u Dalmaciju, koji je sve uzbunio, i posijao se otrov, ogorčenost i razdraženost u naš mirni narod. U Zadru stvorio takov nemoguć položaj, takovo nesnosno stanje, za više mjeseci, da su mnogi od naših htjeli seliti, jer je stanje u Zadru bilo nemoguće! U Šibeniku liepi mir i sloga pretvorila se u rat, i srećom da je onaj grad vraćen na staru stazu! One uzbunitelje u zemlji neka ište gosp. Bajamonti na našoj strani, nego medju njegovim prijateljim; ti su uzbunitelji, rušitelji i bunitelji javnog mira i poredka u Dalmaciji. Završiti ću. Čestitam iz svega srdca gosp. Bajamontiu, da se je ovdje izjavio za nje–

mački državni jezik, kaošto i čestitam Scharschmithu i drugovim centralistim, koji su u neniemačkoj zemlji našli u gosp. Bajamontiu svoga druga! Ja s moje strane vazda držim, da su oni, koji hoće da Dalmaciju potalijanče, ništa drugo nego saveznici onih koji Austriju hoće da poniemče. Neka pripozna značaj ove zemlje, pak će viditi da će se doći, kako u drugim stvarim, do sporazumljenja. Što govori, da mi hoćemo ostracizam talijanskom jeziku, to nije istina. Mi se branimo i ustajemo zato, da nam jezik talijanski negospoduje u našoj zemlji, nego da gospoduje i vlada jezik većine naroda. Inače mi talijanski jezik gojimo i učimo. Mi talijanski jezik štujemo, jer smo zaključili, da je svakom slobodno u svim granam javne uprave u talijanskom jeziku iznositi podneske. Najbolji dokaz, da nećemo ostracizam talijanskom jeziku, jest to, što smo zaključili, da u svim našim pučkim učionam mora se talijanski jezik učiti, izuzam zagorskih krajeva, gdje nije potrebno toga, i taj se zaključak sve do dana današnjega vrši.

Mi smo nastojali da bude u srednjim školam talijanski jezik obveznim predmetom, i dan današnji u tim zavodim ima djece koja bolje pišu talijanski, nego kada je bio talijanski jezik naukovni. Opet da kažem, da od naše strane nema mrznje niti ostracizma talijanskom jeziku, da mi hoćemo tu pravo naše i ništa drugo. Čudim se g. Bajamontiu koji se proglasuje liberalcem, da nevidi zahtjev modernog vremena, da svaki narod hoće u svojem jeziku da se upravlja, uči djecu i odgaja, i htio bi još danas da se uzdrže stari sredovječni odnošaji, kako su bili prije u našoj zemlji!

Još se je jedne točke sjetio častni Bajamonti, a to je, naše svećenstvo. Dà, svećenstvo je njemu trn u oku, zašto svećenstvo drži uz narod, uz većinu, zašto svećenstvo vasda narodnu stvar živahno podupire. Kad je god koji svećenik pripadao stranki D.ra Bajamontia, on nije imao rieči za pohvaliti ga, bio je *distinto*, *illustre*, izgledan, revan i uzoran i što li ja znam; ako nije s njime, tad postaje intrigant, komešač, nećuredan, i sve zlo, malo da ne razbojnik; jer se razbojniku može takva šta kazati. Uzporedili se nazad 40 godina svećenstvo današnje, to se vidi da je svećenstvo u velikom napredku, i u nauci, i u znanju, i u istoj moralnosti. To može posvjedočiti svaki koji je više starijih doba. Stvar nije ovdje navadjati osobe; — ako hoće častni Bajamonti da navodim osobe, ja sam spravan u svako doba.

Gospodo! Nesmije se svećenstvo napadati, zašto nezaslužuje napada. To nepotiče iz ništa drugog nego iz stranačke strasti, zašto nije snjime svećenstvo, a da je s njime, bilo bi u velike hvaljeno.

Gosp. Bajamonti rekao je, da izlazi u Splitu jedan list, koji on naziva „libello“, koji da nepristojno napada. Ja neznam, jesteli imali pri ruci taj list i listove što su izlazili prije, i bili prije, kako je javno mnienje držalo, da su u njima izražena mnienja častnog Bajamontia. Nije li bilo tu svakojakih pogrda, napadaja, potvora, i neznam što se može reći, proti našim osobam, poglavitim našim ljudim i protiva našoj stranci? Dakle, gospodo, ako je taj drugi list odbijao, kaošto odbija i dandanašnji te napadaje živahnim riečima, to je pravo obrane. Mi nismo prvi u Dalmaciji osnovali političke listove, nego su ti bili osnovani prije nas, naravski, protiva nama. Kada smo se mi pojavili na pozorištu javnoga života, uzmite u ruke i čitajte listove od god. 1861-1863, viditi ćete, kako se je tu govorilo od naših nastojanjâ i nesporazumljâ, i mi smo bili usilovani stvoriti list za braniti se od tih napadajâ, kako dan danas tako vazda i dandanašnji u ostancim te štampe. Ako je u našim listovim gdje god preko mjere rečeno, krivi su vaši napadaji, koje je trebalo odbiti. Vi, koji govorite da ste baštenici stare kulture, vi ste morali izgleda dati nama kako se postupa i uljudno pisati, tada bi se i uljudno odgovaralo.

Ako se je kod nas kad i kad prećeralo

i išlo preko mjere, opet kažem, da na vas pada sva krivnja. — Sada mi je preći na veliku politiku, o kojoj ja neću govoriti; jer o velikoj polici, kako je spomenuo častni D.r Bakotić, nije ovdje umjestno govoriti, nego ću samo spomenuti sjedinjenje naroda u Dalmaciji. Ogromna stranka naroda u Dalmaciji zove se dandanašnji hrvatska i ljudi zovu se Hrvati. Neka pita gosp. Bajamonti njegove sugradjane koji mu stanuju oko njegove kuće u Splitu, reći će mu svaki, da je Hrvat i da hrvatski govori. Dakle gospodo, kada težimo za sjedinjenjem sa našom braćom preko Velebita, težimo za sjedinjenjem naroda, da se hrvatski narod skupi, a to je težnja naravna.

Dan današnji zavladala je na žalost u Europi sila, uzprkos ligâ i saveza. Nauka velikog Darvina, koja je iz naravoslovnog polja prenešena na moralno polje, nauka, da u tako zvanoj životinjskoj konkurenciji ostaje dobit jačemu, da jači za održati se, na neki način mora drugog progutati, postala je danas glavnim načelom u medjunarodnoj politici u Europi. Čitajte njemačkog historika, koji opjeva slave Hohenzollernove kuće i njezinog velikog uspjeha, koji je, govoreć o maloj slavnoj Holandiji, rekao: neće se Njemačka, ako bude potrebno za život i obstanak, osvrtati na malu Holandiju i njezinu državnu existenciju. — Onomadne kad se je iz Niemačke parnica zaplela s malenom republikom Švajcarskom, pisale su jedne novine koje su izašle u njemačkom carstvu: što se treba pregovarati s malim narodićem? razdielimo Svajcarsku; jedan dio neka bude Niemačkoj, jedan dio dajmo Talijanskoj, onaj pako jedan mali dio Francuzkoj. Nazad 40 godišta u Europi nebi se našao nijedan publicista za ovu stvar; danas se to javno kaže i piše, zašto u medjunarodnoj politici jedina sila odlučuje. Mali narodi, koji su zabrinuti za svoj obstanak, i koji mogu biti progutani, naravski da teže kako da se sjedine, da išću daljnu braću. I to je razlog da težimo mi ovdje Hrvati s ovu stranu Velebita da se sjedinimo s našom jednokrvnom braćom s one strane Velebita, i da se borimo proti zajedničkom neprijatelju. Mi Hrvati dalmatinski sa Hrvatim preko Velebita sačinjavamo jedan narod; mi valja da se sjedinimo u zajednicu, jer to zahtjevaju naši najbitniji interesi, i kad prispije sgodan čas, to će se sjedinjenje obistiniti. Istina je, da u ovoj sabornici, koji se zovu manjina srbska, dandanas nisu zato, zašto oni kažu: mi Srbi nemamo tamo posla.

Ipak ću dovesti u pamet, da su i oni vazda adrese, koje smo mi u smislu sjedinjenja pisali godine 1870 i 1871, glasovali, i da su program našeg kluba, u kojem je to sjedinjenje naglašeno bilo, god. 1876 i oni podpisali, a sada govore: što će nam sjedinjenje? Sjedinjenje sa Hrvatskom i danas je glavna točka programa našega kluba. Uhvam se, da neće veliko vrieme proći, da će oni uvidjeti ovdje s nami, da će u jedinstvo s narodom hrvatskim, kojemu su toliko blizu, moći bolje obraniti svoju narodnost, nego u ovom neizvjestnom stanju kaošto je dan danas u Dalmaciji, i u ovoj neizvjestnoj politici. — Oprostite, da sam se od predmeta odalečio, a sada mi je doći na proračun.

Tu je držao gosp. Trigari govor, u kojem sam razumio, što nije lasno shvatiti, prvo, da bi se moglo zaštediti u Voršpanu; a drugo, pri Nahodim; navodeć o Voršpanu: to netreba plaćati, zašto mi to dajemo. Vidi se, da gospodin Trigari, polag onoga, kako je govorio u jučerašnjoj sjednici o Voršpanu, nezna što je ovaj Voršpan. Dužnost je obćine, da vojničkoj vlasti, kada traži taj Voršpan, pripregu, dade jedna kola sa dva konja, a u naredbi je opredieljeno, da je ta vojnička vlast, koja traži pripregu, po zakonu dužna platiti obćini taj 7 novčića za svakog konja i za svaki kilometar; od tih 7 novčića pada 2 $^1/_2$ novčića na teret države, a 4 $^1/_2$ novčića na teret pokrajine. Kada dodje na ured obćinski oficir i pita pripregu, kočija se dade u Zadru dan danas, više nego treba; on plati po toliko kilometara iz Zadra do Benkovca, i ako je kočija na

dva konja, izračuna koliko to pripada po zakonu, i plati. Oficir pošalje račun na ministarstvo, bilo ratno bilo domobransko, koje ministarstvo pošalje nama taj račun da ga podmirimo. Dakle ta kvita občine zadarske ipak dodje na zemaljski Odbor pak i njegovim prijateljima računarskog odiela, koji likvidiraju i mi platimo. Ondje gdje nema kočije, dodje oficir u občinu, recimo u občinu Risansku, te ište kola. Od kuda kola? Dodje u občinu Budvansku pa ište kola. Od kuda kola? Tada on izračuna duplo, na mjesto 7 novčića, 14 novčića, i tu dolazi teret, naravno viši na zemlju. Mnoge obćine, valja reći, za neimati dosadjivanja, netraže kočije, nego kažu: mi nemamo kočije, i podpišu; a on stavi u račun duplu kompetenciju, i valja zemlji platiti. Mi smo preporučivali občinam da toga nečine, i prietili občinam, da mi to nećemo platiti, nego da ćemo to njima na teret staviti; sve je bilo uzalud. U proračunu zemaljske pokrajinske zaklade za god. 1888 iznio je taj trošak za priprege fior. 6056, prekoračen je bio za fior. 56. Što je Trigari bio učinio? Učinio je predlog na zemaljski Odbor za pogodbu. Da se to učini, zemaljski se Odbor obratio na občine u tom pogledu, ali nijedna nije pristala; ili su kočije skupe ili ih nema.

Rekao je gosp. Trigari: može se i na nahodim prištediti; 38.000 fiorina imamo tu trošiti, koje mora narod podnieti. On je mogao u tom pogledu konkretan predlog učiniti. I prije je već bio predlog učinio, da se ukine na nahodim; nego se hoće način za primanje i odgojivanje nahodâ. On je rekao, kada bi se postupalo po načinu kako ga je on predložio, da bi se smanjili troškovi zemaljske zaklade. To je pitanje. One godine osvjedočio se je visoki Sabor, da je u mnogim pokrajinam austrijskim bio ukinut način koji je sada, ali je došlo do nepovoljnih posliedica, tako da se sada u glavnom gradu Beču razpravlja, hoćeli se opet uvesti. To nije pitanje riešeno sa dvie rieči, nego je to važno pitanje. Neka opet gosp. Trigari konkretan predlog stavi zemaljskom Odboru, koji će proučiti, jer ima materjala, i biti će riešeno. Kako stvari sada stoje, da bi se moglo ukinuti, naravno nije moguće. Govori častni Trigari: kako su ovi cjenici, zašto je od svake klase drugačije? — Zašto se nije obaviestio kako stvar stoji?

Čini mi se, da je tražio obaviest kod računovodstva, i da mu se je reklo: mi likvidujemo, ali neznamo kako stoji stvar. Ako je ovo osbiljno izrečeno, rekao bi častnom Trigariu, da savjetnik računovodstva c. k. namjestničtva, koji vodi računovodstvo, naš jedan činovnik, da likvidira nešto, bez da zna kako stvar stoji i kako likvidira, ako tako vrši svoju službu, to hoće reći, da savjetnik od namjetničtva nezna svoju nadležnost; zašto onaj naš računovodja ima svaki račun koji nepozna poslati natrag, da se dodadu računu izprave koje su potrebite, za da se može likvidirati, jer kada je najmanje ilikvidentan račun, nemože se poslati na likvidaciju. On toga nije mogao reći. Ja štujem u veliko savjetnika našega računovodstva za moći pomisliti da on to nije mogao reći; ali svakako zemaljski Odbor neće pustiti, kada mu dopuste poslovi, pitati ga, jeli to rekao, da on liquidira bez da zna što liquidira, pak će se vidjeti, što je istina.

Rekao je nadalje gosp. Trigari, da imade u proračunu vanredna troška 500 fiorina za žandare, i da mu je činovnik od računovodstva rekao, da nezna gdje idu tih 500 fiorina koje je proračun učinio. Činovnika od računovodstva ili nije shvatio gosp. Trigari, ili on to nije rekao. Svakako pozvati ćemo ga i tu na odgovornost, jeli moguće, da je on rekao, da on isti nezna gdje idu tih 500 fiorina, što će biti objelodanjeno, da se zna što je istina.

Pošto niti gosp. D.r Bajamonti, niti gosp. Trigari, niti gosp. Bielanović neiznesoše ništa meritorna proti ovom proračunu, niti nebijaše nikakov ozbiljni razlog iznešen proti proračunu, da bi se moglo manje trošiti, pak pošto s druge strane mislim,

da visoki Sabor noma nikakva uzroka, da bi ustao proti proračunu, ja se uhvam da će visoki Sabor primiti proračun zemaljske zaklade za god. 1890 kako je podnešen od zemaljskog Odbora, podlogom specijalne debate.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

Buzolić. Pitam ja. *(Ustaje i Trigari)*.

Predsjednik *(prama Buzoliću)*. Molim vas, da pustite nek malo opočine brzopisac, te sada neka govori vitez Trigari.

Trigari. Devo rispondere soltanto alle parole dell'on. D.r Klaić, il quale volle fare alcune obbiezioni alle osservazioni da me fatte su fatti concreti. La questione più importante che a me interessa di sapere si è il modo col quale il ragioniere eseguisce la liquidazione delle quittanze dei trovatelli.

È un fatto da me stesso constatato, che alla Contabilità mancano le basi per poter liquidare le quittanze dei trovatelli, giacchè manca un prospetto dei trovatelli che si trovano in allevamento coll'indicazione della categoria cui appartengono. D'altro canto è un fatto pur incontestabile, che il contabile interpellato in seduta del comitato sull'importo di fior. 500 stanziato per la gendarmeria, non ha saputa giustificare questa spesa, e se ciò sia vero mi appello all'on. D.r Bulat.

Quanto al *Vorspann* poi è bensì vero che il fondo provinciale deve pagare una parte delle spese necessarie, ma la differenza stà in ciò, che se il comune somministra il Vorspann, si paga la competenza di due cavalli, se invece il comune attesta esser impossibile una tale somministrazione, allora conviene pagare una doppia competenza. Io stesso sò per esperienza che i comuni molte volte per togliersi d'ogni imbarazzo e d'ogni molestia, rilasciano tali certificati, e da ciò deriva un inutile aggravio del fondo provinciale.

Io per ora non voglio fare delle proposte nella discussione generale, giacchè mi riservo di farle nella discussione speciale del budget, sebbene già sin d'ora ne conosca l'inutilità, essendo certo che saranno respinte. [1])

Predsjednik. Gosp. zast. Buzolić imade rieč.

Buzolić. Na ono što je častni zastupnik D.r Klaić naveo na uztuk neosnovanih svakovrstnih osvada i napadaja gosp. D.ra Bajamontia, suvišno bi bilo šta dodati; toli su jezgroviti i temeljiti razlozi i navodi, kojima je častni D.r Klaić pobio častnog D.ra Bajamontia. Ja ću ništanemanje ustati na obranu novih zastupnika, kojim je hrvatski narod u Dalmaciji, prilikom novih izbora, udielio svoje povjerenje, i poslao ih u ovu visoku Kuću, eda stoje o bok starih pobornika svojih prava i starih branioca svojih svetinja. No zadovoljiti ću se sa malo rieći, obzirom na kasno doba, i na jur izcrpljenu ustrpljivost ove visoke Kuće. — Ako se je čemu čuditi, što mi novi zastupnici, koji zasjedosmo uz ovu desnicu, slažemo se i djelujemo suglasno sa našim starijim drugovim, to se je samo

[1]) Do ovog govora svi su se talijanski govori tiskali po bilježkam brzopisca Ante Kronje. On je poslom razvlačio i gradivo na više navrataka dostavio, dok napokon, izza opetovanih poziva, ponutkovanja i prietnja, pismom 26 Travnja 1890 iz bosanskoga Gradačca javlja: „da ono gradivo što ostaje neće više moć dogotoviti i opremiti". Usljed toga, da se dotiska analično izvješće Saborsko god. 1889, nemože se inače već ostale govore talijanske pretiskati iz „Objavitelja dalmatinskoga" i onoliko koliko se u istom nadje.

čuditi čudu častnog Bajamontia. Izmedju nas novajlija — velim nas, jer znam da se u tomu svi slažemo — i naših starijih drugova, može, dakako, biti u kojoj nuzgrednoj točki različita mišljenja; jer koliko ljudi toliko ćudi; ali u samoj jezgri stvari i u bitnosti nema, niti može da bude razlikosti polag one: in necessariis unitas, in dubiis libertas. Neka dakle gosp. Bajamonti s njegovim drugovim zna, da mi, i glede dosadanjeg djelovanja zemaljskog Odbora, i glede smjera naših hrvatskih obćina, i glede zaslugâ hrvatskoga svećenstva, kako se podpuno sudaramo s našim starijim sudrugovim, tako osudjujemo protivni pravac naših protivnika. Budi nam ovdje dozvoljeno, na osobiti način izjaviti naše negodovanje i naše živo i pravedno ogorčenje naprama neosnovanim i nepravednim napadajim gosp. Bajamontia na naše svećenstvo. Gosp. je Bajamonti punu vreću svakovrstnih nezasložnih uvrieda izasuo proti našemu svećenstvu, i to u tolikoj mjeri, da bi se te uvriede mogle označiti s poznatim stihom Dantovim: „Rufian baratti e simili lordure.“ A na čemu on osniva sve te uvriede i napadaje? Jedan cigli čin, koji ipak nije nikakav čin.

On je naveo jednu prostu sramotnu potvoru proti jednom ciglom svećeniku, koji da je tobože bio sukrivcem ubojstva jednog svog brata svećenika. Ali gosp. Bajamonti zna vrlo dobro, da to nije nego jedna gola i bezstidna potvora; jer porotnički sud Splitski, kako se je dokazalo jasno i bjelodano iz teka dotične razprave, nije imao ni potrebe da ga pravorekom svojim proglasi nevinim, pošto isto državno odvjetništvo našlo se prisiljenim da povuče natrag obtužbu. — Ali i kad bismo dopustili, da je ta tužba osnovana bila, što nije, šta bi odtuda mogao gosp. Bajamonti zaključiti? Da u toliko i toliko godinâ narodne borbe, izmedju tolikih i tolikih svećenika ciele pokrajine, našao se jedan cigli, koji bi bio krivac jednog groznog nedjela. Pa, jeli razložito, jeli pravedno koriti cielo hrvatsko svećenstvo sbogu tobožnje krivnje jednog ciglog svećenika? U Parizu dogodilo se, otrag nekoliko godinâ, da je jedan svećenik usmrtio na otaru samog nadbiskupa Parižkog. Zar je zato kriviti cielo francuzko, toli ugledno svećenstvo? Zar je i ta svećenička nakaza jedan Hrvat?

D.r Klaić. Pitam rieč za faktični izpravak.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Klaić imade rieč za faktični izpravak.

D.r Klaić. Valja mi izpraviti gosp. Trigaria, koji kaže da pokrajina nije voršpana platila. Biti će istina, da nije; ali je to vanredni slučaj kada se kočija daje; dočim za obaviti voršpan 4 $^1/_2$ novč. za konja plaća se vazda. Što se tiče druge stvari, ostajem pri onomu što sam rekao. Meni se čini nesigurno, da tako reče činovnik računovodstva. To su kvite od onih koji primaju djecu mulad na hranu, pa da računovodstvo plaća, t. j. likvidira te kvite bez da zna kojoj kategoriji da pripada, težko je vjerovati. Mi znamo, da te kategorije još stare postoje po zakonu, koji nije premienjen, i da se po zakonu ima postupati, te nije vjerojatno da oni te kvite likvidiraju bez da znadu, kako stoje stvari. Računovodstvo ako tako postupa, bez točnog imati dokaza da tako izplaćuje, ili nezna dužnost svoju, ili nije dobro gosp. Trigari shvatio dotičnog činovnika.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi?

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Bajamonti imade rieč.

D.r Bajamonti. Devo dichiarare che quando dissi che avrei rivolto gli sguardi all' Ungheria, ho parlato in nome proprio, non di tutta la minoranza. Desidero l' alleanza dei serbi cogli autonomi. Serbi ed italiani hanno in Dalmazia una patriottica missione. È vero. pella Giunta vennero spesi solo 250.000 fiorini; ma è pure qualcosa! (*Parla di nuovo della fontana monumentale e dell' uomo fatale che rovinerà la maggioranza*). Osservo che non esiste il protocollo della seduta dietale in cui venne preso il conchiuso sulla lingua interna della Dieta; è rimasto senza firme; anche dal lato delle legalità quel conchiuso non ha efficacia. Al Klaić è piaciuto che Biankini abbia parlato di decadenza; è un fatto che ci ha accennato; ed era nostro dovere il rilevarlo. Circa all' approvazione delle leggi sarò in inganno. Non so che siano approvate quelle sul credito fondiario e sul Krka (*Confronta il budget del Comune di Zara con quello di Spalato; poi segue a parlare dell' acquedotto di Spalato).* Rispetto il principio di nazionalità; ma questo deve essere mezzo non fine; non voglio favorire il principio di nazionalità a spese della civiltà, della libertà, del progresso.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

Biankini. Ja pitam rieč.

Predsjednik. Gospodin zastupnik Biankini imade rieč.

Biankini. Visoki Sabore! Meni je danas izkazana osobita čast u ovoj visokoj Kući, čast kakva se riedko komu izkazuje. Ustadoše da mi odgovore, ne jedan, nego dva vladina povjerenika, naime: pravi vladin povjerenik gospodin Nardelli, pa počastni vladin povjerenik D.r Bajamonti. Tronut s tolike dobrote, ja sam sada u neprilici, kojemu od dvaju vladinih povjerenika da prije odgovorim. No, pošto *noblesse oblige,* odgovorit ću najprije počastnomu vladinomu povjereniku, D.ru Bajamontiu, i to samo na kratko, u koliko se je neizravno na moj govor osvrnuo.

Opazit ću prije svega, da počastni vladin povjerenik, ili nije doisto shvatio, ili se pričinja da nije shvatio moje rieči. On je kazao, da sam se ja oborio *con insulti* na vladu i na dalmatinske gradove. To nije istina, i to mi cio visoki Sabor može zasvjedočiti. Ja sam objektivno iznio golih fakata, i valjda krupnih fakata, bez ikakve pizme ma bilo proti komu. Ni cigle uvriede, ni samo jedne nekorektne izreke proti vladi, proti dalmatinskim gradovim, počastni vladin povjerenik D.r Bajamonti neće naći u mom govoru, ako se potrudi pročitat ga u brzopisnim izvješćim.

Nije sretnija ni ona druga počastnog vladinog povjerenika, kojom bi htio iz mojih rieči crpiti kapital proti zemaljskoj upravi i hrvatskoj većini, prikazajuć, kô da su one krive nevoljam, koje sam nabrojio. Da me je htio shvatiti D.r Bajamonti, mogao je razumiti, da sam ja govorio o pojedinim granam narodnog kućanstva, i da sam te specifično naveo. Spomenuo sam nestašicu željezničke sveze, propast trgovačke mornarice, zakrklu trgovinu sa Bosnom-Hrcegevinom, nove namete na ribaštinu, itd. Sto ga u sve to ulazi hrvatska većina i zemaljski Odbor? Dà, ulaze ga u toliko, u koliko i Odbor i većina nezanemariše i nezanemaruju nijedno sredstvo da i tu obrane i promaknu narodne interese; ali krivnja nije njihova, ako ih neslušа, tko bi bio dužan slušati ih.

Počastni vladin povjerenik D.r Bajamonti rekao je ipak, da vlada na većinu siplje sve političke blagodati. Na to mu najbolje odgovaraju temeljite tužbe, koje sam danas iztakao u ovoj visokoj Kući, a na to odgovara i sam D.r Bajamonti, kad nas uvjerava da se on i njegovi drugovi u Cislajtaniji dobro nalaze.

Na ostale njegove opazke suvišno je da

se osvrnem, pošto su me predtekli drugi govornici sa ove strane visoke Kuće.

Jednu sam samo još dužan počastnom vladinom povjereniku D.ru Bajamontiu, a ta je vruća čestitka na novoj i nenadnoj njegovoj ljubavi za niemački jezik, koji eto on radostno prima kao državni jezik i za Dalmaciju. D.r Bajamonti praktičan je čovjek, i on će imat svoje dobre razloge da žrtvuje danas svoju talijanštinu pred vladinim nogam. Budi mu u dobar čas, uz našu želju da vlada obilato nagradi nove rodoljubne žrtve svog počastnog povjerenika D.ra Bajamontia!

Red mi je sada dvie rieči odvratiti na opazke pravog c. k. vladinog povjerenika gospodina Nardellia.

On je mûkom mimoišao glavne točke moga govora, a osvrnuo se je samo na nuzgredne. Spomenuo je najprije da sadašnja vlada obstoji od 10 godina u Dalmaciji, i da ona odgovara samo za ovo vrieme. Ja nisam tražio krštenicu ni vlade ni ljudi koji su sada na političkoj upravi u Zadru, nit sam pred očima imao ma bilo koju osobu. Osobam čast i poštenje, ali je vlada, vlada. Austrija upravlja Dalmacijom od preko 70 godina, i za sve ono što se je u Dalmaciji zanemarilo, il zlo učinilo, u ovo vrieme, odgovara njezina vlada, bez obzira na razne dobe i ljude.

Veći dio svog govora gospodin Vladin povierenik posvetio je zadaći da dokaže, da broj žandara nije velik u Dalmaciji. To je bilo suvišno, jer se ja nisam tužio na broj žandarâ, već sam izričito rekao, da neznam trebaju li nam baš toliki žandari, *ali da se na to pitanje neću osvrćati.*

Osvrnuo sam se poglavito na nevršenje zakona, o jeziku kod c. k. žandarmarije, i na primanje inostranih žandara, koji jezika hrvatskoga nepoznaju. Gospodin vladin povjerenik mi je odvratio da žandari dopisuju sa vlastim hrvatski i da na vladi ima tih spisa; ali je uz to priznao da se uzimlju žandari iz vana, koji naravno našeg jezika nepoznaju, jer da nema dostatno našicâ. Kako ti žandari iz vana, koji našeg jezika nepoznaju, a ima ih preko polovice, dopisuju sa vlastim hrvatski, znat će gospodin vladin povjerenik.

Domaćih žandara neće ni bit u nas, dok niemački jezik bude obvezan kod žandarmarîje, proti § 23 oružničkog zakona. Nek se vrši zakon, i bit će domaćih žandara.

Vladin povjerenik rekao je još, da nam trgovačku mornaricu nisu umeli porezni činovnici. Proti tomu stoji razpust velikih naših pomorskih družtva na Orebićim i u Dubrovniku, kojih nam je za uvjek nestalo.

Glede niemačkog jezika u uredim, i niemačkih škola u Zadru nebi mogao već opetovati što sam prije rekao, pošto vladin povjerenik, na žalost, nije nego potvrdio moje navode.

P r e d s j e d n i k. Pitali još tko rieč?

D.r S p a l a t i n. Pitam rieč.

P r e d s j e d n i k. Gosp. zast. D.r Spalatin imade rieč.

D.r S p a l a t i n. Častni zast. D.r Bajamonti, u početku svoga govora, navalio je na občine koje su zastupane od hrvatske stranke, koja jedina ima pravo zastupati ih; pa imenujuć Split, Trogir, Šibenik, Starigrad, rekao je, da su „salve poche eccezioni“ upravljane „da uomini inetti“, da su obterećene svakovrstnim porezim, da su demoralizirane i što ti ja znam. — Nisam imao namjeru da odgovorim na takove obične njegove neistine, ne toga radi, jer sam mislio, da je moju občinu medju „salve poche eccezioni“ možda ubrojio, dali zašto je častni predgovornik na posljedku dodao, da su to občine sve, pri kojim „si sciupa,

si scialacqua il denaro, predomina lo spreco„ da su „demoralizzate“ i zove ih „infelici, infelicissime, disgraziate, disgraziatissime.“ — Meni kojemu je čast biti načelnikom Starogagrada, red je opaziti častnome D.ru Bajamontiu, da je on vrlo zlo obavješćen od svojih prijatelja o upravljanju tih obćina, a navlastito one, koju mi je čast predstavljati. Častni D.r Bajamonti mora da znade, da porezi nisu bili poništa povišeni, nego samo za Starigrad od 7 %, tako da od 83 skočiše na 90 % i to po nagovoru vlade, koja je svakako htjela, da budu namještena dva lugara, — čemu smo se mi svakako protivili — i da tako tim bude pokriven novi trošak.

U upravi nijedne obćine koju je on napomenuo, a koje su danas zastupane od narodne stranke i pošteno upravljane, neće on naći, što je nama bilo konštatovati u upravljanju istih obćina, dok su bile u rukam njegovih političnih prijatelja. — Kad smo mi pretresali konačne račune razpuštene obćine Starogagrada, padoše nam u ruke namirnice, gospodo moja, novca utjerana iz obćinske blagajne pod naslovom: „per perditempi nel comune“; — namirnice za utjerani novac pod naslovom „putbine da N. N. može doći dati svoj glas na različite izbore“; namirnice za novac prije utjeran itd.

Magao bih navesti mnogo drugih sličnih primjera. Ovo su, gospodo moja, fakta dokumentirana, koja se nemogu zaniekati, i koja nisu drugo nego svjedočanstvo nesretnog upravljanja naše obćine, kad je bila zastupana po prijateljim častnog Bajamontia. To je „sciupare i scialacquare il denaro,“ to je „demoralizzare!“ Kad se tako obćinom upravlja, onda su obćine dakako „infelici, infelicissime, disgraziate, disgraziatissime.“ Kod nas se je razsvjetljenje grada pomnožalo, putevi su nutrnji i vanjski popravljeni, policija je uredjena. Mogao bih navesti i drugih čina, nego je uzalud častnom Bajamontiu istinu dokazivati, te ću svršiti odazivljuć se na ono, što je njemu opazio častni zast. Buzolić, koji mu je odgovorio u ime novih zastupnika, koji su stupili u hrvatski klub i dodat ću, da se podpuno slažem sa njegovom izjavom.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi? — Nitko. — Obća je razprava zatvorena.

Izviestitelj financijalnog Odbora imade rieč.

D.r Bulat. I da nebi bila moja dužnost govoriti i zaglaviti razpravu glede stvari koje su navedene u ovoj razpravi i koje spadaju u razpravu, bio bih usilovan pitati rieč da odgovorim na neke potankosti koje su izrečene sa lieve strane ove visoke Kuće. Nego prije svega dužnost mi je kao izviestitelju financijalnog Odbora odgovoriti na neke primjetbe učinjene proti ovom proračunu.

Rekao je častni odbornik Trigari, da financijalni Odbor nije htjeo pretresati proračun, nego da smo došli tamo namjerom da se primi proračun bez obzira na obće interese. On je rekao: „si deve accettare il preventivo itd.„ Na ove rieči častnog odbornika Trigaria dužnost mi je prosvjedovati u ime cielog financijalnog Odbora, jer nije istina, da se nije proračun pretresao. Nije istina, da smo mi htjeli sliepo primiti proračun. Gosp. Trigari htjeo je, da se potanko u Odboru proračun razpravlja. Tu su bili činovnici računovodstva, ja sam svedjer pitao, i tu se je potanko stavka po stavku razpravljala, te se je došlo do ovoga izvješća, koje sam ja pročitao. On je rekao s početka: ja se protivim povišenju novčića na prirez. Ja sam rekao: hajdmo potanko, pak će se viditi, koja je potreboća, pak će se viditi kako pokriti. Kada smo tako stavku po stavku prorešetali, on nije ništa drugo nego dvie opazke učinio. Jednu je opazku učinio na točku *c*). „Ini troškovi (poprave) 500 fior.“ što je

uvršteno u rubriki oružničtva, pod imenom i naslovom V. „Ustamba oružničtva“. Tada je gosp. Trigari zapitao prisutnog savjetnika od računovodstva: zašto ovi troškovi služe? On reče: za dvie godine nije bilo ništa potrebno u ime inih troškova. Ali je većina financijalnog Odbora opazila, ako nije prošaste godine upotrebljena ova svota, da to nije valjani razlog brisati svotu, jer je potreba da svota u god, 1890 ostane, i ja sam opazio, ako se ti novci nepotroše, da ih neće nitko odnieti. Drugu je opazku u tom Odboru učinio glede Voršpana. Meni nije bilo moguće da ga razumim, nego pokle je častni D.r Klaić stvar razjasnio, mogao sam razumiti. Kako je častni D.r Klaić stvar razjasnio, čini mi se, da prigovor častnog Trigaria nema temelja nikakva. Mi ga razumili nismo, jer nije bilo što, da ga razumimo u govoru što ga je on držao u financijalnom Odboru glede nahodâ, govoreć, da bi valjalo stvoriti novi zakon. Na to smo mu odgovorili, da taj zakon, koji je bio osnovan nazad nekoliko godina, ako bi i došao pred ovaj visoki Sabor, da ga on nebi podnipošto primio. Taj zakon proučen je bio od Sabora prije nekoliko godina, poslat je bio natrag zemaljskomu Odboru, koji je visokom Saboru drugi put podnio izvješće, i Sabor nije našao za shodno da ga primi. Taj zakon treba pomno proučiti i stvarno, podnipošto ne na onaj način kako je zakon sastavljen u vrieme kada je prisjedao kod zemaljskog Odbora častni D.r Ivanić.

Taj zakon nebi Sabor primio niti sa financijalnog gledišta, jer za ovu jadnu djecu treba misliti. Ako se nebi pokrajina brinula za ovu djecu, palo bi to na teret dotične občine, i što bi se s jedne strane štedilo, to bi s druge strane občine trošile, te bi bile tako obterećene, da nebi bile u stanju to podnositi. Kao načelnik jedne od najvećih občina u Dalmaciji ja bih se protivio zakonu, da se ne bi digli tako prirezi. Rekao je častni Trigari, da bi se na dva načina stvar mogla urediti, ili sniziti pristojbu, paušalizirati, davati občinam da se zauzimlju za nahode, ili sniziti tarifu koja obstoji. Na to mi je opaziti što se tiče sniženja tarife, da će možebiti isti zemaljski Odbor proučiti pitanje i da će gledati, ako je moguće obzirom na postojeće okolnosti to učiniti; ali po onom kako sam se ja obaviestio, čini mi se, da nije moguće. Da se poda paušalna svota občinam, da se za nahode brinu, ja bih bio sasvim protivan, te mislim, da neće niti zemaljski Odbor primiti ovo načelo, niti da će on ovo načelo braniti u svojim izvješćim.

Glede računâ govorio je u obće zastupnik trgovačke i obrtničke komore Zadarske gosp. D.r Bajamonti. Meni je na to kao izvjestitelju financijalnog Odbora učiniti jednu opazku na ono, što on kaže: „crescit eundo“. On je iztaknuo, za pobijati proračun, da se je proračun prema onom od prošastih godina povisio za 40.000 fiorina. Tomu je razlog jasan, zašto je proračun za ovu svotu poskočio. Poskočio je za ovu svotu zato, jer je uvršteno u proračun za zajmove od g. 1883 i 1886 ništa manje nego 36.000 fiorina. Ako se odbije 36.000 fior. od 40.000 fior. što on kaže, to povišenje proračuna nije više nego za 4.000 fiorina, ništa više.

Bavio se je on i Splitskim stvarim, te napodao na list, koji je organ občine. Na to mu je, baš što se tiče načina polemike, tko je tomu kriv, odgovorio častni zastupnik D.r Klaić, a ja ću malo rieči reći: „chi semina vento raccoglie tempesta“. Ja ću se samo baviti o tom, što se tiče občine. Občina daje ovom listu godišnju podporu, redovito glasovanu od občine u svrhu podpore, da izvješćuje občinske sjednice i sve one viesti koje nalazi občinsko upraviteljstvo da su potrebite u interesu občine. Ovoj zadaći list podpuno odgovara. Ako koji put polemika ovog lista nije po ćudi gosp. D.ru Bajamontiu, nije moja krivnja, jer odgovara sam urednik. Akoli je urednik prekoračio gdikoju naredbu ili što drugo, on nije nego sliedio primjer naših protivnikâ, koji ne samo da isto prekoračuju, nego neistine kažu: dočim mi fakta navadjamo, koja svagdje s dokumentim doka-

žemo. — Rekao je gosp. D.r Bajamonti, da su demoralizirane obćine, medju ostalim navadja i Splitsku obćinu. On kaže: le communi sono composte di gente inetta e partigiana, sono prostituite.“ Prije svega kao načelnik grada Splita dužnost mi je prosvjedovati u ime cielog obćinskog vieća na ove rieči obćinskog viećnika Bajamontia, koji je rekao da je obćinsko zastupstvo „gente inetta, partigiana e prostituta,“ i na to mi je samo reći, da ova uvrieda nemože doseći do većine naših obćinskih viećnika u Splitu, da viećnici, koji imadu čast sjediti u obćinskom vieću Splitskom, zastupaju upravo narod, čemu je najjasniji dokaz izpadak zadnjih obćinskih izbora koji su sliedili godine 1887. Tu smo predobili jednoglasno u vanjskim obćinam koje su po krajini. Mi smo u drugom izbornom tielu imali ogromnu većinu; u trećem izbornom tielu imala je stranka protivna, kojoj gosp. D.r Bajamonti pripada, 10 glasova više od nas, te se tako može prikazati u obćinskom viecu. Nego najbolji dokaz, da obćinu zastupa upravo narod, stoji u tome, da je u zadnjem političkom izboru sliedio izbor za vanjske obćine jednoglasno, i da su sva sela stupila na izbor, kako nisu nikada prije došla. Isti zastupnik trgovačke i obrtničke komore Zadarske pripoznao je neki dan da „la riuscita di Borčić non si deve ad illegalità;“ a poslie nadostavi: „ed ora aggiungo di proposito che è dovuta all' apatia dei miei concittadini.“ Izbor je bio jednoglasan ili bolje rekuć većinom glasova, bez da bude po sriedi nijedna nezakonitost.

Što će to reći? To će reći, da ono, što častni zastupnik trgov. i obrtničke komore Zadarske kaže, da je apatia, nije ništa drugo nego naravska posljedica naše stranke u Splitu. To neznači ništa drugo, nego da je narodna sviest, ili bolje rekuć, hrvatska sviest u Splitu razvijena, i to znači, da je Split čisto hrvatski grad. Kaže se da mi upravljamo da se nemože gore. Častni Bajamonti imao je prigodu prisutan biti ne u jednoj nego u više sjednica, pak se je mogao osvjedočiti kako se upravlja i kako ide sve čisto i bistro. To je sve štampano, i svaki je mogao prosuditi kako stvar stoji. Kako se dakle upravlja, sudilo je nas javno mnenje, sudili su nas birači, stoga nebi bilo potrebito baviti se ovdje ovim stvarim; nego mi je samo dvie tri okolnosti da navedem kako nije nipošto istina, što je navedeno sa strane gosp. D.ra Bajamontia. On naravski, da uzviši svog prijatelja Trigaria, učinio je prispodobu izmedju troška grada Zadra i troška grada Splita, pak je rekao, da proračun grada Splita iznaša 176.000 fior., dočim onaj grada Zadra samo 50.000 fior. To nije istina. Ovdje imamo službenih podataka iz kojih proizlazi, da je god. 1887 bilo u proračunu grada Splita 134.000 fior., od kojih ako se odbije 11·400 fior. kao izvanrednih, koji se nemogu u proračun staviti, ostaje u proračunu za tu godinu 122.600 fior. God. 1888 bio je proračun od 125.000 fiorina, odbivši od ovih izvanrednih 14.000 fiorina ostaje 111.000 fior. Ovdje je štampano u izvješću zemaljskog Odbora, da je god. 1882-4 obćine Splitske potrebština bila od 116.570 fior. Nije dakle istina kako je rekao, da je proračun tih godina bio 176.000. Možebiti da je mislio, da taj 1 da je 7; nije nego 116 hiljada i nekoliko stotina. Da vidimo kako stvar stoji prema Zadru, o kojem kaže, da je glavni grad, a da svakako malo troši i izlazi. Srednji trošak obćine grada Zadra iznaša 105.000 na godinu, dočim je u Splitu bilo 116.000 fior., dakle razlika samo, ako se nevaram, od 11.000 fior. što se troši u Splitu više nego u Zadru. Ja sam slučajno neki dan zapitao častnog načelnika Zadarskog: koliko se ovdje troši za razvjetu, i po onomu što mi on reče troši se 5000 fior.; u Splitu više, 10.000. Kada se još tomu doda 5000 fior. što svake godine u Splitu dajemo za realku—štipendije i druge stvari—pa fior. 3000 doprineska vladi za zvonik, eto vam 13.000 fior. i mi 2000 fior. više trošimo negoli grad Zadar. Uzmite sada pučanstvo i prostorije grada itd. pak ćete se uvjeriti, da mi netrošimo ništa više negoli grad Zadar. Bez da učinim prispodobu, kako se troši ovdje i kako se tamo troši, navesti sam htio samo ovo za dokaz, da je posve

protivno istini što je navedeno s one strane. Dalje se o tome neću baviti, jer će se kroz malo dana u Splitu sastaviti občinsko vieće i držati razprava, i viditi će se na čisto kako stoji stvar. Glede zajma odma mogu reći, da smo sklopili zajam od 400.000 fior. za izvesti javne radje, koje su radi velike koristi nuždne i potrebite, i javne radje koje je gosp. D.r Bajamonti, kada je bio na čelu uprave, obećao izvesti, i nije mu pošlo za rukom da ih izvede; javne radje koje su potrebne i skojimi su, mislim, i naši protivnici zadovoljni. Tu je bilo po sriedi i drugo: Možebiti da se nebi iz koje neljubavi drugog pospiešile stvari, da nisu pravedne. Neka bude uvjeren, da se od ovih novacâ, koje smo od zajma primili, čisto i bistro znade koliko je uništo a koliko je izdato, i da neće nitko niti novčića staviti u svoju kesu u ime *imprese* ili što drugo. Mi smo sklopili zajam na način, da bi bilo mučno komu drugomu to izvesti, a osobito onima od prvašnje uprave. Mi smo naše obveznice prodali za 98 %, i sada valja da plaćamo od dobitka 5 % za amortizaciju. U vrieme D.ra Bajamontia znateli što je bilo? Htjeli su dignuti zajam, nisu mogli, dali su obveznice u zalog, pak su platili 13 %. Evo razlike, kakva je bila uprava onda a kakva je sada. U ostalom, kada će se potruditi do viećnice Splitske čuti će on krupnijih drugih stvari. Ondje je nadležno mjesto, ovdje nije.

Sada mi je sliediti govornika što je on rekao. On nije štedio ni naše poštovano rodoljubno svećenstvo. Na to mu je baš liepo odgovorio prijatelj Buzolić i naveo fakta positivna.

Meni je dužnost navesti kao načelniku Splitske občine, da je istina, da je državno odvjetničtvo odredilo obtužbu proti popu, o kojemu je govorio; nego ću opetovati, što mu je rekao častni D.r Klaić, da on kaže, ako je pop autonomaš, da je valjan i pošten, a ako nije, da je nevaljan i nepošten i svako zlo mu kaže. Što hoćete gorega? Ja poznam jednog svećenika u Splitu, imenovati ću ga, jer će ga svaki znati, to je Ante Katić; on je bio protivnik g. Bajamontia dok je bio načelnik, bio je s nami u metingu, pa što su zla onda pisali u protivničkim listovim o tom popu, i govorili u kavanam! A sada je, kada je protiva nama, pošteni i valjani svećenik. Što hoćete? Evo jedan te isti čovjek dok je snama, grdjen je, a kada je s njime, pošten je i dobar!

Eto kako prosudjuje ljude talijanska manjina.

Glede monumentalne česme — to je stvar delikatna o kojoj se je razpravljalo lani — rekao je g. Bajamonti, da mi uzprkos 7-9 odsuda nismo mogli doći do česme. To je istina; ali nevidim da je bila šteta. Možebiti da je bilo bolje da se je to proteglo, jer se je došlo do nagodbe, koja je bolja negoli odsuda, na temelju koje odsude bi mi dobili čezmu, ali bi mu imali dati vodu, što je bilo težko. Stoga mislim, da smo mi time, što smo otezali, veliku zaslugu učinili gradu. Kaže g. Bajamonti, da je bio po sriedi *un ricatto*. Kod nas nije bio *ricatto*, nego, smo mi bili oni koji su *ricatirani*. Mi smo bili usilovani, plaćati za doći do nagodbe, i to je s naše strane *ricatto*. Kaže se: zapustila se je čezma, ima dva mjeseca da ne idje voda; dok je bilo u rukom Bajamonta, sve je išlo u redu. Na to ću odgovoriti. Kada smo mi primili monumentalnu česmu, dakako u najvećem neredu, morali smo ju držati zatvorenu dok se popravi; zato ni sjemenište koje je dalo za vodovod 2000 fior. nije moglo, dotle dok se česma nepopravi, imati vode. Mi nismo imali valjana čovjeka da popravi stroj te blažene česme, te smo čekali dok dodje iz Trsta makiništa, da stavi cievi u red, cievi, koje su bile u takvom stanju da nije moguće opisati. Kako su sve radnje što je D.r Bajamonti izveo bile naopako izvedene, tako je isto bio i vodovod izveden i sve stvari što je on izvadjao.

Sada mi je jošte govoriti o jednom pi-

tanju, što držim da je najvažnije u ovoj razpravi bilo. Razpravljalo se je o našem jeziku, bilo je nešto rečeno o sjedinjenju i o niemačkom jeziku. Na to mi se sve valja svetčano izjaviti, da se mi svi zastupnici većine držimo našeg starog barjaka, sjedinjenja s Hrvatskom, da mi od toga načela nikada odustati nećemo, da mi mislimo moći ovu stvar izvesti i dati izraza ovomu načelu i na drugi način, a za sada držimo do toga, jer smo mi Hrvati kako je Split hrvatski grad. Častni predgovornik D.r Bajamonti rekao je, da su u Splitu dvie narodnosti, da su u gradu Talijani a u predgradjim Slavjani. Kako je moguće pomisliti, da su u jednom te istom gradu dvie narodnosti! To ne stoji, da su u gradu Splitu Talijani, već je Split hrvatski grad. Da bi išao g. Bajamonti oko svoje kuće u Splitu, pak bi čuo kako se govori, a da zapita, kojim jezikom govore, odgovorili bi mu: hrvatskim; nebi slavjanskim, ni ilirskim. Pri tomu što sam rekao, da je Split hrvatski grad, ostajemo mi koji s Hrvatskom hoćemo sjedinjenje, bilo ili nebilo drago gospodi koja sjede na lievici, osobito gospodi talijanašem. — Glede našeg jezika u javnim poslim držimo se uvjek saborskog zaključka od 7 Srpnja 1881 i na temelju toga zaključka držimo se i ove godine, i izrazili smo želju vladi Nj. V., kojoj je, ako hoće viditi dobrobit i kakav pravi interes države, jedini put pristati na našu želju, i mi ćemo oživotvoriti ovo na što težimo.

Što se tiče državnog jezika, to je stvar koja nespada u ovaj Sabor, ova stvar spada na carevinsko vieće. Neka bude uvjeren, na carevinskom vieću, na kojem i ja sjedim, zvao se predlagatelj Coronini ili Wurmbrand, da ćemo mi zastupnici iz Dalmacije proti ovom „Staatssprache“ glasovati. Naravski, g. D.r Bajamonti voli niemački nego hrvatski naš narodni jezik, jer mrzi jezik narodni u ime kojeg god jezika. Što kaže da ljubi, vidi se iz toga, kada je nazad malo vremena bila sjednica mjestnog školskog vieća u Splitu, u kojoj se je imalo pretresati, imali nastavni jezik kod naših pučkih školâ biti hrvatski mjesto talijanskog. Znate li što su predložili prijatelji častnog D.ra Bajamontia? Da bude nastavni jezik niemački. (*Veselost*).

Predsjednik. Stavljam na glasovanje predlog financijalnog Odbora, da se predje na posebnu razpravu predračuna pokrajinskoga.

Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

D.r Bajamonti. Domando la parola per un fatto personale. (*Diže se i Trigari*).

Predsjednik. G. zast. D.r Bajamonti imade rieč za lični čin. Molim vas, da se ograničite na stvar. Poslje će imati rieč vitez Trigari.

D.r Bajamonti (*govori za lični čin*).

Predsjednik. G. zast. vitez Trigari imade rieč.

Trigari (*govori za lični čin*).

Borčić. Pitam rieč za lični čin i za stvarni izpravak.

Predsjednik. G. zast. Borčić imade rieč za lični čin i za stvarni izpravak.

Borčić. D.r Bajamonti naglasio je, da je pri mojemu izboru 170 činovnika bilo. To moram odbiti. Pri mojem izboru nije bilo više nego 30 činovnika, i to su činovnici, koji su izključivo naše hrvatske stranke, niti nijedan nije protivne stranke došao, ili

ako je došao, glasovao je proti meni. Mogu konštatirati, da je, netom što je izbor zaključen bio, došlo 20 za mene glasovati, a 100 smo glasova imali još na razpoloženje, i da je bilo do potrebe, nebi bila ona neznatna većina, kaošto je bila, nego kada bi uprli, bilo bi 300 glasova mjesto 160.

D.r Bulat. Pitam rieč za lični čin.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Bulat imade rieč za lični čin.

D.r Bulat. Rekao je g. D.r Bajamonti, da je neki manovar učinilo izborno povjerenstvo. To nije istina. Nije istina da je bilo 1000 birača talijanaških pri izboru trećeg tiela u Splitu. Izbor povjerenstva obavio se je zakonito. Jedan hrvatski birač predložio je četiri imena za povjerenstvo. Ja, kao načelnik, pozvao sam drugu stranku da učini koji predlog. Nitko nije htio protupredloga učiniti, te sam ja pozvao birače da glasuju, hoćeli primiti taj predlog, a većina ga je primila. Hrvatska stranka je imala 446 glasovâ, te, kad bi istinita bila tvrdnja Bajamontia, valjalo je da je bilo prisutnih 1446 ljudi, a u prostoriji opredieljenoj biračim nije moguće da stane toliko svieta, van da u zraku; o tome se može i g. Bajamonti osvjedočiti; a da ih je i bilo 1000 od protivne stranke prisutnih, to bi se bili javili. Nije istina, da mi je g. savjetnik Truxa rekao: „Basta“, niti da je štogod meni opazio glede postupka povjerenstva. Bajamonti je naveo onu latinsku: „tempora mutantur,“ te meni predbacio, da sam bio „italianissimo“ i „irredentista.“ *(D.r Bajamonti:* Irredentista, no: italianissimo, come me). Dà. Tada nije bila poznata rieč „irredentista,“ jer slučaj o kojem govori Bajamonti, dogodio se je godine 1859. Nije baš delikatno što je došao pripovjedati, da sam ja bio u zatvoru godine 1859, kao „italianissimo.“ Opaziti mi je ipak, da tadanja moja mnienja bila su opravdana tim, što sam učio u Italiji, gdje sam naučio, što je narodno načelo. A kad se je poslje carske povelje godine 1860 razvio ustavni život kod nas, ja sam bio za isto načelo, te sam svedjer pripadao stranki kojoj sada pripadam, i znao sam žrtvovati svoje samoljubje, jer dočim u Saboru govorim slabo hrvatski, mogao bih talijanski govoriti puno bolje od mnogih od talijanske manjine.

Glede gosp. Trigaria opaziti mi je, da sam ja čitao izvješće Zemaljskog Odbora, koje možebiti nije čitao gosp. Trigari, pak sam prispodobio one cifre, koje naznačuju, koliko troši obćina Splitska a koliko obćina Zadarska, te sam učinio ovo razliku: U Splitu se troši 11.000 for. više nego u Zadru, i na to sam opazio, da se 13.000 fior. troši na druge svrhe, na koje se u Zadru niti cigla krajcara netroši, te sam došao do zaključka, da manje troši obćina Splitska po podatcim nego li isti grad Zadar.

Predsjednik. Prelazim na posebnu razpravu. — Potrebštine, naslov I. „Troškovi uprave.“

D.r Bulat. Molim, gospodine Predsjedniče, ako mi dopustite još reći častnom Bajamontiu, koji je rekao, da se nije glede njegovog izbora ništa učinilo. *(Nema prigovora)*. To nije istina. U jučerašnjoj sjednici kojoj je prisustvovao g. D.r Cingria, kao izviestitelj rekao je g. D.r Cingria da nije gotovo izvješće, nego da će biti gotovo večeras u šest sati. Obzirom na ovu okolnost, da kad bi dalje raspravljali to nebi mogao držat večeras sjednicu ovaj Odbor, molio bi gosp. predsjednika, da bi izvolio zatvoriti sjednicu, a mi ćemo tada držati Odborsku sjednicu u 8 sati.

Predsjednik. Ja nemogu nikako na to pristati, kao ni na predlog gosp. zast. D.ra Bajamontia. Tako sliedi posobna razprava.

D.r Bulat (*čita Potrebštine; nasl. I. „Troškovi uprave“*).

Predsjednik. Razprava je otvorena o naslovu I. potrebština, „Troškovi uprave.“— Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju naslov I. „Troškovi uprave“ u svoti od fi. 33,593, neka ustanu. (*Većina*). Naslov I. je primljen. — Naslov II.

D.r Bulat (*čita nasl. II*).

Predsjednik. Razprava je otvorena o naslovu II. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju naslov II. „Navrćanje boginja“ u svoti od fior. 3000, neka ustanu. (*Većina*). Naslov II. je primljen. — Nasl. III.

D.r Bulat (*čita nasl. III.*)

Predsjednik. Razprava je otvorena o naslovu III. — Pitali tko rieč? — Nitko.— Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju naslov III. „Zaprate“ u svoti od fior. 1400, neka ustanu. (*Većina*). Naslov III. je primljen.— Nasl. IV.

D.r Bulat (*čita nasl. IV.*)

Predsjednik. Razprava je otvorena o naslovu IV. — Pitali tko rieč? — Nitko.— Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju naslov IV. „Kazničari“ u svoti od fior. 200, neka ustanu. (*Većina*). Naslov IV. je primljen.— Naslov V.

D.r Bulat (*čita nasl. V.*)

Predsjednik. Razprava je otvorena o naslovu V. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju naslov V. „Ustamba“ u svoti od fior. 32.023, neka ustanu. (*Većina*). Naslov V. je primljen. — Naslov VI.

D.r Bulat (*čita nasl. VI*).

Predsjednik. Razprava je otvorena o naslovu VI. — Pitali tko rieč? — Nitko.— Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju naslov VI „Priprega“ u svoti od fior. 6000, neka ustanu. (*Većina*). Naslov VI. je primljen.— Naslov VII.

D.r Bulat (*čita nasl. VII*).

Predsjednik. Razprava je otvorena o naslovu VII. — Pitaii tko rieč?

D.r Zafron. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Zafron imade rieč.

D.r Zafron. Ponoviti ću predlog što sam ga učinio predlanjskog zasjedanja, a to je

predlog koji se tiče našeg puta preko otoka Korčule, koji je put nama od velike potrebe. Svakako je naša požuda ta, da znamo kako će se trasirali taj put, i potrebno je, da dotične općine znadu, hoće li to biti po starom nacrtu ili po novom. Zato mi je čast preporučiti visokom Saboru ovaj zaključak: „Neka visoki Sabor preporuči Zemaljskom Odboru da čim prije odašalje jednoga mjernika, da tracira predielni put na otoku Korčuli, da bi tim načinom mogli po nacrtu započet gradnju istoga.

Vukotić. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Vukotić imade rieč.

Vukotić. Pri ovom naslovu iznieti mi je visokom Saboru jedan moj predlog, koji bi glasio: „Neka visoki Sabor naloži Zemaljskom Odboru, da pri razdieljivanju podporâ za popravke občinskih puteva, uzme u osobiti obzir put od sela Škaljarâ do mjesta Trojice, za koji će občina Kotorska pitati pripomoć.“ Ja bih vama, gospodo, ob ovom govorio, ali pošto je kasno i dosadno je visokom Saboru razlaganje slušati, neću već preporučiti visokom Saboru, da bi izvolio ovu želju u obzir uzeti i podporu podieliti občini Kotorskoj za put, kojim svakog tjedna 7000 duša prolazi.

D.r Podić. Domando la parola.

Predsjednik. G. zast. D.r Podić imade rieč.

D.r Podić. Devo lamentarmi del comune di Ragusavecchia, il quale ha abbandonato le strade principali, e ciò dopo di aver ricevuto dalla Giunta fiorini 300 di sovvegno, che non ha ancora spesi. Propongo che la Giunta decida che il comune venga obbligato a spendere quei fior. 300 pel ristauro della strada comunale.

Zore. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Zore imade rieč.

Zore. Poznato je gospodi zastupnicima, kako onaj put veže glavnu cestu, što vodi iz Dubrovnika u Boku. Put Konavoski, jedini taj put koji veže glavnu cestu od Cavtata, nevalja, tako da mi nemožemo bez pogibelji života u kolima doći u Cavtat. Taj je put imao glavnu svezu učiniti, da može diligencia pristupiti, t. j. kola poštarska, koja nemogu doći nikako u Cavtat zato, što nevalja put. Opet za stvar samu u sebi nije nekako niti sgodno, da oni koji žele putovati do Konavlja ili Dubrovnika nemogu znati da ima mjesta u kolim poštarskim, tako da Cavtat nije svezan sa cestom od Dubrovnika. Zato preporučam Zemaljskom Odboru, da se taj put ponapravi ili da se drugačije priteče u pomoć za da bude svrha postignuta.

Duboković. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. Duboković imade rieč.

Duboković. Ako niste još, častna gospodo, proputovali po onim trim otocim Hvaru Braču i Visu, pak vidili u kakvom se stanju nalaze putevi tih triu otokâ, to ćete čuti govoriti od mog velepoštovanog susjeda Buzolića. To nisu putevi nego su tragovi nekih oputina, po kojim jedva i za volju i nevolju idu ljudi, mazge i tovorna životinja, kojimi se putevi s koli i s konji nemože nikako putovati. Občinam nam našim, koje su obterećene s tolikim troškovim, nemoguće je samo svojim sredstvim preduzeti gradnju tih putevâ, mogu jedino popraviti suputice

ali preduzeti gradnju nemogu nikako. Nemogu zaista od strane vlade naše za tu svrhu očekivati nikakvu pomoć, a zašto, mogu reći razlog. Kada je jednom prigodom visoka vlada putem svoga poglavarstva potakla občinu Ješansku da stane graditi put iz Ješe do Starogagrada, i kada je Ješanska občina odmah odgovorila vladi, da će drage volje preduzeti gradnju puta do svoje medje bez troškova, bez podpore sa strane vlade i pokrajine, pod uvjetom samo, da vlada uzme na se troškove, koji bi iznašali za izplatu zemljišta, polag kojega će se put krčiti, vlada na tu izjavu nije ni rieči odgovorila, i po tom sudim, da se nikakvoj pomoći od vlade nemože nadati. U tu svrhu, pošto vlada nemože nama pomoći, pošto na otocim Hvaru i Visu u zakonu nije ustanovljen nikakav predielni put, i pošto će Brački put, u koliko čujem, trebati dosta vremena dok se dogotovi, imam čast zamoliti visoki Sabor, da izvoli uvažiti i glasovati sliedeći predlog: Neka visoki Sabor preporuči zemaljskom Odboru, da u podieljivanju podporâ iz zemaljske zaklade za puteve, bude imao osobiti obzir na otoke Hvara, Brača i Visa.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Spalatin. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zast. D.r Spalatin imade rieč.

D.r Spalatin. Neimam ništa drugo reći, nego da je sve ono istinito, što je častni zastupnik Duboković naveo, i samo pridružujem njegovoj molbi moju molbu, da bi visoki Sabor blagoizvolio glasovati za njegov predlog, kojeg ću i ja podupirati.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o naslovu VII?

D.r Klaić. Pitam ja.

Predsjednik. Gosp. zast. Dr. Klaić imade rieč.

D.r Klaić. Svi oni predlozi koje smo čuli, kada se uzme obća strana govorâ s kojimi su bili popraćeni, teže za tim, da se ima obzira na puteve. U svim predielim zemlje svi posebni zaključci, imenito što se puteva tiče, idu preko nadležnosti Sabora. To su poslovi čisto upravni, vrhu kojih sliedi riešenje jedino onda, kada su podatci svi pri ruci. Stoga dužnost Sabor nema, a da on glasuje zaključak, koji obvezuje stvoriti stvar za koju fali podatakâ. Ja sam protivan svim predlozim, u koliko imade nešto, da se daje Odboru Zemaljskom nalog ili se preporuča, da se putevi grade. To je suvišno, zašto kada se proračun glasuje, glasuje se u tome proračunu i svota za podpore, i po tome će reći, da je dužan Odbor Zemaljski podupirati gradnju putevâ koliko to sredstva dopuštaju. Zato ću ja glasovati proti svim učinjenim predlogom, izuzam predloga častnog zast. D.ra Zafrona, da se pošalje mjernik tamo da se vidi u koliko je izvedivo. U izvješću Zemaljskog Odbora rečeno je naročito, i moli se vis. Sabor da se to neponavlja. Mi nemamo nego jednog mjernika, i taj je zabavljen sada gradnjom bolnice, i on se mora time baviti, a drugog troška nemožemo činiti, zašto nije fajde povećavati troškove na ovu svrhu. Mjernik će doći tamo kada vrieme dopusti, i za taj zaključak nema sasvime nikakve obveze glasovati. Za ostale zaključke, gdje se positivno govori, da se gradi put i da se daje podpora, neću glasovati; jer je to stvar upravna, koja se nemože na brzu ruku samo sa dvie rieči glasovati, nego je to predmet koji valja proučiti, zašto se radi o trošku.

D.r Bulat. Pitam rieč.

Predsjednik. G. zast. D.r Bulat imade rieč.

D.r Bulat. Ja cienim da bi se dala urediti stvar tako, da se svi predlozi u tom smislu dostave Zemaljskom Odboru time, neka vrši Zemaljski Odbor svoju.

D.r Klaić. Ali je gosp. D.r Podić rekao u svom predlogu: *di ordinare* Odboru. Drugo je dati nalog, a drugo je poslati Odboru, i kada bi se poslali ovi nalozi Zemaljskom Odbor, moglo bi se jednoga po jednoga poslati a ne sve skupa. Ja sam protivan ovim predlogom, jer nisu kadri ništa postići, nego poremetiti pitanje povjerenja. Ako ste uvjereni da se dobro upravlja, i ako imate povjerenja u svoj Odbor, možete biti uvjereni, da će on učiniti što bude mogao i glede putevâ, a ako niste, imenujte druge ljude u Odbor. Ali davati naloge bez podataka, to je upravo ono isto što se govori: glava dolje, noge gore.

D.r Podić. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Podić imade rieč.

D.r Podić. Riformo la mia proposta e la riduco ad una semplice raccomandazione.

Predsjednik. Na ono što je rekao gosp. Dr. Podić primjetiti mi je, da je njegov predlog umjestan baš onda, kada se bude pretresao rad Zemaljskog Odbora.

Pitali još tko rieč? (*Niiko se nejavlja*). Kada nitko nepita rieč, razprava je zatvorena. Rieč imade gosp. izviestitelj.

D.r Bulat. Ja se podpuno slažem sa izviestiteljem Zemaljskog Odbora, da nije moguće naloge davati; jer je svota od fi. 4000 opredieljena kao pripomoć obćinam za puteve, i ako nama nije poznato koliko se zahtjeva, nemožemo stvarati zaključke koji su neprilični Zemaljskom Odboru. Ja mislim, da bi svi zastupnici uputili obćine na posebni korak na Zemaljski Odbor, a Zemaljski Odbor viditi će u koliko su temeljiti i dostatni podatci. S toga kao izviestitelj finaacijalnog Odbora nemogu na te predloge pristati, izvan onoga gosp. zastupnika Zafrona.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje naslov VII. „Putevi,“ u ukupnom iznosu od fior. 13,000.

Ona Gospoda, koja primaju ovu svotu iznosom od fior. 13,000, neka ustanu. (*Većina*). Naslov VII. je primljen.

Stavljam na glasovanje predlog gospodina zastupnika D.ra Zafrona, koji glasi: Neka visoki Sabor preporuči Zemaljskom Odboru, da čim prije odašalje jednoga mjernika da trasira predielni put na otoku Korčuli, da bi tim načinom mogli po nacrtu započet gradnju istoga.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Ovaj je predlog primljen.

Stavljam na glasovanje drugi predlog gosp. zast. Vukotića, koji glasi: Neka visoki Sabor naloži Zemaljskom Odboru, da pri razdieljivanju podporâ za popravke obćinskih puteva, uzme u osobiti obzir put od sela Škaljarâ do mjesta Trojice, za koji će obćina Kotorska pitati pripomoć.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Manjina*). Ovaj je predlog odbijen.

Stavljam na glasovanje dva predloga gosp. zast. D.ra Podića. Jedan glasi: Neka

visoki Sabor preporuči Zemaljskom Odboru, da pri dieljenju pripomoći za puteve, uzme u osobiti obzir put koji prolazi preko selijâ Mrčeva-Cilipi put Komaja.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Manjina*). Ovaj je predlog odbijen.

Drugi predlog glasi: Neka visoki Sabor preporuči Zemaljskom Odboru neka strogo bdije nad občinam Cavtatskom, da bi koliko prije popravila put, koji iz sredine Konavala vodi na Mrcine do stare granice Graba u Hercegovini, za koji je put primila već pripomoć od fior. 300.

Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Manjina*). I ovaj je predlog odbijen.

Stavljam na glasovanje predlog gosp. zast. Dubokovića, koji glasi: Neka visoki Sabor preporuči Zemaljskom Odboru, da u podieljivanju podporâ iz zemaljske zaklade za puteve, bude imao osobiti obzir na otoke Hvara, Brača i Visa.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Manjina*). Predlog je ovaj odbijen.

Prolazim na VIII. naslov „Vode“.

D.r Bulat (*čita VIII. naslov*).

Predsjednik. Razprava je otvorena o naslovu VIII. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju naslov VIII. „Vode“ u iznosu od fior. 2000, neka ustanu. (*Većina*). Naslov VIII. je primljen. — Naslov IX.

D.r Bulat (*čita naslov IX*).

Predsjednik. Razprava je otvorena o naslovu IX. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju naslov IX, „Bolnice“ u ukupnoj svoti od fior. 184.018 neka ustanu. (*Većina*). Naslov IX. je primljen. — Naslov X.

D.r Bulat (*čita nasl. X*).

Predsjednik. Razprava je otvorena o naslovu X. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju naslov X „Podpore umjetnosti i zanatom“ u iznosu od fior. 600, neka ustanu. (*Većina*). Naslov X. je primljen. — Naslov XI.

D.r Bulat (*čita nasl. XI.*)

Predsjednik. Razprava je otvorena o naslovu XI. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju naslov XI. u iznosu od fior. 400, neka ustanu. (*Većina*). Naslov XI. je primljen. — Naslov XII.

D.r Bulat (*čita nasl. XII*).

Predsjednik. Razprava je otvorena o naslovu XII. — Pitali tko rieč? — Nitko.— Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju naslov XII. „Učione“ o ukupnoj svoti od fior. 162.598, neka ustanu. *(Većina)*. Naslov XII. je primljen. — Naslov XIII.

D.r Bulat *(čita nasl. XIII.)*

Predsjednik. Razprava je otvorena o naslovu XIII. — Pitali tko rieč? — Nitko.— Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju naslov XIII. „Pokrajinski dug“ u ukupnoj svoti od fior. 36.080, neka ustanu. *(Većina)*. I ovaj je naslov primljen. — Svega potrebština.

D.r Bulat *(čita svega potrebština)*.

Predsjednik. Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju cielokupnu svotu potrebština u iznosu od fi. 476.312, neka ustanu. *(Većina)*. Cielokupna je potrebština primljena. — Pokriće. — Čitajte sve naslove.

D.r Bulat *(čita pokrića naslove: I, II, III, IV, V, VI, VII i VIII)*.

Predsjednik. Razprava je otvorena o pokriću. — Pitali tko rieči? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju naslove I, II, III, IV, V, VI, VII i VIII pokrića onako, kako bilo sada pročitano, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeni su svi naslovi pokrića. — Svega pokrića.

D.r Bulat *(čita svega pokrića)*.

Predsjednik. Pitali tko rieč? — Nitko.

Ona Gospoda, koja primaju ukupnu svotu pokrića u iznosu od fior. 474.237, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

D.r Bulat *(čita resoluciju)*.

Predsjednik. Pitali tko rieč ob ovoj resoluciji? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje resoluciju financijalnog Odbora, koju ću opet čitati: Ustanovljeno je mjesto drugog liečnika kod zemaljske bolnice u Zadru, uz plaću i prava odredjena saborskim zaključkom pri zasjedanju godine 1885; i nalaga se Zemaljskomu Odboru, da to mjesto odmah pokrije kroz običajni natječaj.

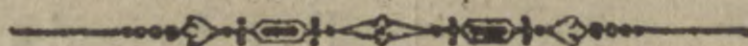
Ona Gospoda, koja primaju i ovaj zaključak, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

Ona Gospoda, koja primaju proračun pokrajinske zaklade za godinu 1890 u cielosti onako, kako je bio već glasovan i primljen u posebnoj razpravi, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

Bila bi još dva predmeta današnjeg dnevnog reda; ali pošto je već kasno, ja zatvaram sjednicu.

Gospoda zastupnici primiti će dnevni red i biti će javljen dan dojduće sjednice.

(Svršetak sjednice u 4 s. 15 č. po p.).

IX. Sjednica dneva 9. Kolovoza 1889.

Sadržaj: Upiti. — Izvješće Zemaljskog Odbora o doplatama za pripregu u slučaju rata. — Izvješće Saborskog Odbora o ovjerovljenju izbora zastupnika Zadarske trgovačke Komore. — Izvješće Saborskog Odbora o ovjerovljenju izbora zastupnika trgovačke Komore Dubrovnika i Kotora. — Drugo čitanje predloga zastupnika D.ra Žmirića o uredjenju zakonom kmetskih odnošaja u Dalmaciji i težačkih u bivšem okružju Dubrovačkom. — Drugo čitanje predloga zastupnika D.ra Žmirića o zakonu na razjasnjenje § 3 zakona 10 lipnja 1887 glede težačkih truda u Dalmaciji. — Riešenje molbenica. — Odgovori Zemaljskog Odbora na upite. — Drugo čitanje predloga zastupnika D.ra Žmirića o ukinuću tako rečenog usilnog slanika. — Obća i posebna razprava o zakonskoj osnovi o sutjecaju zanimanika na prepriečenje peronospore. — Drugo čitanje predloga zastupnika Trigaria da se preinači § 4 pokrajinskog zakona 19 veljače 1873. — Razprava o izvješću posebnog Saborskog Odbora o radu Zemaljskog Odbora.

(Početak sjednice u 9 s. 20 č. pr. p.).

Predsjednik: **Gjorgje** knez **Vojnović**.

Tajnici: **Mate Šarić** i **Virgjil** pop **Perić**.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva **Alfons** plem. **Pavić**; savjetnik c. kr. Namjestništva **Karlo Maria Truxa**, i c. k. kotarski poglavar **Nikola Nardelli**.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 27. — Broj je zakonit.

Molim gosp. Tajnika, da čita zapisnik posljednje sjednice.

Brajković (*čita*).

Predsjednik. Pitali tko rieč o zapisniku? Nitko. — Ja samo s moje strane imam primjetiti, da sam dva puta na red pozvao g. zastupnika Biankinia.

Ona Gospoda, koja odobravaju zapisnik posljednje sjednice sa primjetbom koju sam sada učinio, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Pošto je danas deveta sjednica, pozivljem Tajnike trećeg razporeda gg. zastupnika Šarića i Perića, da bi zauzeli tajničko mjesto. (*Pristupaju za tajničkim stolom Šarić i Perić*).

Prije današnje sjednice primio sam nekoliko upita.

Gosp. zastupnik Korlaet predao mi je jedan upit. — Molim da ga čita.

Korlaet (*čita*):

Upit
na Vladu Njegova Veličanstva.

Župnička je kuća na Dicmu u tako nevoljnu stanju, da nemože biti goremu, a za dokaz budi dosta spomenuti samo, da je ista bila kulina turska, koju su izglodali i izrovali zub vremena i njegove nepogode, te, osim što je nezgodna, vlažna, zlo obranjena i udaljena od središta, pogibeljno je u njoj prebivati, budući je jako trošna. Seljani su radi toga od mnogo godina tražili, da bi svomu župniku pribavili pristojniji stan i na sgodnijem mjestu, pak su u tu svrhu u više navrata držali svoje sborove, podnosili tužbe i obraćali se na Visoku c. k. Vladu molbom, eda bi dala sagraditi novo župničku kuću na Dicmu. Visoka je Vlada sbilja, uvaživši, da su pra-

vedne tužbe, što se podižu i da je opravdana želja Dicmanjanâ, na to napokon i pristala. Al se je medjutim stvar otegnula i proteklo je skoro 12 godina, a da se nije ništa učinilo, prem se seljani obvezali, da će dati sve, što se je od njih tražilo. Godine 1886 bude najposlie dan nalog, da se drži sastanak i utanači, gdje da se spomenuta kuća gradi. I to bude u redu obavljeno, te uz dotični nacrt budu svi spisi poduešeni Visokomu c. k. Namjestništvu za potrebite daljnje korake. Od to doba pak ob ovom pitanju nema više ni glasa ni glasnika, a medjutim sgrada to većma propada i župniku prieti svakim danom to veća pogibelj, da mu se ili krov nad glavom ne sruši, ili da mu koji nagli i žestoki vjetar ne obrati na jednom kuću u gomilu kamenja, a Bože daj, da se pri tom ne bude imala oplakivati i koja žrtva. U ovom bi slučaju pet sela, naime Prisoje, Kraj, Osoje, Šušci i Sićani s preko 1800 duša ostalo bez svoga dušabrižnika, komu se ne bi mogao naći stan, jer — kao na selu — kuće se ne grade za unajmljenje već za vlastitu porabu pojedinacâ.

Pri ovakom dakle stanju stvari podpisani upravljaju na Visoku c. k. Vladu slieđeći upit:

1. Što je uzrokom, da je pitanje o gradnji župničke kuće na Dicmu zaspalo od god. 1886 do danas;

2. Ako Visoka c. k. Vlada nema ništa protivna da se ta kuća gradi, kad misli po prilici radnju započeti.

Zadar 8 Kolovoza 1889.

Korlaet — Žuro — Perić — Tartaglia.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Bakotić predao mi je takodjer jedan upit. — Molim da ga čita.

D.r Bakotić (*čita*):

Upit
na Vladu Njegova Veličanstva.

Poznato je da potok Čikola, zbog toga što mu tok vode nije uredjen, a imenito što mu korito nije udešeno, prema veličini i brzini vode, izlijeva svoje vode u Drniško Petrovopolje, te uslijed toga, ne samo što nastaje čestokrat velika šteta za zemlje i za usjeve, nego takove vode pretvaraju ono krasno polje u baretinu, a od tuda nastaju opasne grozince za stanovnike varoša Drniša.

Stanovnici varoša Drniša, do sada uzalud očekuju da bi Vlada preduzela shodne mjere da se uredi Čikola, i tim da se odkloni velika šteta njihovu polju, i vazda obstojeća opasnost za njihovo zdravlje.

A da bi se i ta veoma važna stvar za stanovnike Drniša jednom na čisto izvela, te da bi i njima u tome pravedno pomoglo se, podpisani stavljaju sliedeći upit:

1. Jeli Vladi poznato da vode koje se izlievaju zbog neudesnog korita iz potoka Čikole, nanose velike štete Drniškom Petrovupolju i prouzrokuju opasne groznice za stanovnike varoša Drniša?

2. Ako je to Vladi poznato, namjeravali c. k. Vlada preduzeti shodne mjere za uredjenje potoka Čikole eda se ukloni šteta u polju i opasnost u zdravlju stanovnikâ varoša Drniša?

D.r Bakotić — V. Simić — G. Vukotić
D.r Pugliesi — Bielanović.

Predsjednik. Treći mi je upit predao g. zastupnik Ljubić. — Molim da ga čita.

Ljubić (*čita*):

Upit na Vladu Njegova Veličanstva.

Ni u velikom središtu pučanstva, ni u glavi velikih ljudi, nego u malom selu Pri-

morja Makarskoga, u glavi ljudî iz naroda, zače se misao podignuti ponizni spomenik Fra Andriji Kačiću. Nije to kakav prevratnik, nije to kakav reformator; nije, nego prosti Franjevac, koji je ljubio vjeru i narod, a imao u sebi i božanstvenu iskru pjesništva, te u pučkoj pjesmi pripoviedio poviest naroda, krvavu poviest, rat za vjeru i za domovinu sa nekrstom. Pukao glas o zamišljaju spomenika Fra Andriji i narod pohrlio da doprinese svoj novčić u taj spomenik narodne harnosti. Pohrlio je narod, jer nema žive duše od Dunava do Jadranskoga mora, koja da nepoznaje „starca Milovana“, nema kolibe gdi da nenadješ „Pjesmaricu“. — Brzo se je novac sakupio, brzo je umjetna ruka slikovala Kačića. Bogoljubni fratar na hartiji bilježi što iz predaje čuje, što mu se iz pjesničke duše izlieva. Taj pučki pjesnik, taj pjesnički povjestničar, stoji popet na kamenu, narešenu sagom, nakićenom grbovima zemaljâ, čije je junačka djela opjevao. — Spomenik se iz zemlje diže; mali grad Makarska spravlja svetčanost, spravlja pristojan doček gostovom, koji će prilетiti na narodno veselje. Do koji će dan prvi naš narodni spomenik, spomenik Fra Andrije Kačića sunce ugledati. — Neće! Pružila se na kamen ruka političkog poglavara, neda spomeniku rasti, prieti mu zakopati ga prije nego je sunce ugledao. — Smućeni narodni zastupnici, na ime smućena naroda, pitaju Vladu N. V.:

1. Znali Vlada koje se zaprieke hitaju podignuću u Makarskoj spomenika Fra Andriji Kačiću?

2. Mislili Vlada te zaprieke što hitnije ukloniti?

Ljubić — Duboković — Korlaet — Klaić — Šarić — Perić — Šupuk — Brajković — Žuro — Bulat — Paštrović — Ivčević — Borčić — Spalatin — Tartaglia — Biankini — Macchiedo — Bielovučić — Vranković — Zafron — Buzolić — Cingria — Giorgi — Karaman.

Predsjednik. Četvrti mi je upit predao g. zastupnik Bielanović. — Molim da ga čita.

Bielanović (*čita*):

Интерпелација на Ц. К. Владу.

Године 1887 Книнска Опћина обратила се школској власти са молбом, да се у селу Отону отвори пучка школа и понудила јој за школу новоозидану кућу.

Одговорено је, да је Земаљско Школско Вијеће у својој сједници 3 маја 1888 у начелу ријешило, да се у Отону отвори школа, али да ће се склопити погодба за кућу тек онда, кад буде учитеља на расположењу.

Ове године нестало је посљедње препоне, јер су изашла из препарандије два учитеља из Книнске крајине, Новаковић и Кнежевић, који су вољни заузети учитељско мјесто у Отону, а у томе и патјечај је био отворен.

Али погодба са Опћином за кућу још није углављена, те се бојати, да се ни ове школске године неће отворити школа, на велику штету самога села, на штету исте Опћине Книнске, која је за ту кућу потрошила фор. 3000.

Пошто је дакле начелно ријешено, да се у Отону отвори школа, пошто кућа чека готова, а има учитељскијех снага, потписани питају Владу Н. Величанства:

1. Има ли каква нова препона, која стоји на путу отвору пучке школе у селу Отону?

2. Ако је нема, мисли ли школска власт склопити погодбу са Опћином Книнском за кућу и настојати, да се школа отвори одма почетком школске године?

С. Бјелановић — Бакотић — Симић — Пуљези — Вукотић.

Predsjednik. Predao mi je jedan upit g. zastupnik D.r Bajamonti. — Molim da ga čita.

D.r Bajamonti (*čita*):

Interpellanza
al Governo ed alla Giunta sulla devastazione del bosco *Kabal*, alla vigilia delle elezioni dietali del corrente anno 1889.

Kabal è il nome di un promontorio, lungo dalle cinque alle sei miglia piccole, intersecato di seni e di valli e costituente il braccio di bora del vallone di Cittavecchia; è circondato quindi per tutti i lati dal mare, eccetto che da levante, dove sorge un antico e lungo muraglione a secco, da un mare all'altro, cioè dal mare di Cittavecchia a quello del canale della Brazza, con in mezzo un'apertura che ne forma il varco di accesso.

Tutta codesta superficie, sin forse dalla sua formazione, vergine di coltura, al tempo dei veneti e del municipio forense, era coperta di bosco ad alto fusto, con foltissime macchie di querceti e di pineti sparsi quà e là.

Ma, con le prime Podestarie del secolo, la religione dei boschi cominciò poco a poco ad andarsene, causa forse gli stessi Podestà che, d'accordo col contadino, mettevano a ruba il patrimonio del Comune e ingrossavano il proprio; subentrati i Sindacati, ogni pudore era svanito e sforzi isolati, di tempre eccezionali di Pretori, non riuscivano a nulla; cosicchè, con la nuova legge comunale, alla ricostituzione delle seconde Podestarie, gran parte dei terreni coltivati erano passati nei registri fra gli „Usurpi", e il bosco in Kabal, non regolato da alcuna disciplina nè freno, era ridotto a misera cosa.

Toccava all' Amministrazione autonoma d'introdurre i primi ripari. Vietava ogni ingerenza nei pini, nei ginepri ed altre piante; limitava l'uso del pascolo; allontanava le capre; non permetteva tagli di forcine; e ristringeva il diritto di uso a una barca di frascaglia per famiglia ad anno, previa licenza e pagamento di tassa; pure a tassa e licenza sottoponeva i fornai del paese.

Disposizioni che sollevavano le ire della massa popolare, ma che, ora più ora meno, venivano fatte osservare; e il bosco ricominciava a rimettersi. Era però la *bestia nera* codesto Kabal in tempi di elezioni; i croati vi soffiavano entro, ed eglino soli da prima; si attribuivano agli amministratori mire men nobili, quella niente meno di sottrarlo ad ogni uso del pubblico e pian piano di ripartirlo prima, per appropriarselo indi.

Insinuazioni e sobillazioni che naturalmente avevano la forza, ora di rendere meno energica l'azione di sorveglianza e repressione, ed ora di paralizzarla affatto; ma, saliti al potere i disciolti, eglino dissero in coscienza al proprio dovere:

„Il Kabal bisogna regolarlo efficacemente, bisogna redimerlo, bisogna, se occorre, dividerlo".

Seguirono urli, proteste, reclami; ma non ci si badava sul cammino del dovere; però quegli urli, quelle proteste, quei reclami trovavano echi colà donde sarebbero dovute partire voci d'incoraggiamento ai disciolti.

Sì, una voce era uscita: Governo e Giunta comandavano:

„Istituite le Guardie boschive".

Ma i disciolti capirono; tennero duro al punto della sorveglianza, e, in quanto all'istituzione, avversata dal popolo e temuta assai più che l'istessa divisione, studiarono diplomazia.

Del 1882, alle elezioni dietali quel comando si ripetè a due voci:

„Istituite le Guardie".

E indi silenzio assoluto sino al 1885; elezioni parlamentari.

„Istituite le Guardie" si tuona anche nel 1885 e anche a due voci.

Ma i disciolti continuano nella pratica appresa sui rapporti diplomatici della Turchia.

E il 7 Maggio scoppia il fulmine; nel relativo decreto si legge:

„Osservato che l'Amministrazione Co-„munale di Cittavecchia, in ripetuti incontri, „ha procurato, con continue tergiversazioni. „di far insorgere tutte le possibili difficoltà „nell'esecuzione degl'incarichi ricevuti dalla „prepostagli (sic!) Autorità politica distret-„tuale, inceppando il pronto e regolare di-„sbrigo degli affari incombenti al Comune...., „l'Eccelsa Luogotenenza ha trovato di decre-„tare lo scioglimento".

Il Comune dunque sarebbe stato disciolto anche pel motivo che tergiversava nella nomina delle Guardie boschive. Eppure, sul tavolo Capitanale stavano, se pur da poco, le domande dei concorrenti col rapporto del Comune; eppure dovettero passarci altri due anni, e appena del 1887 si potevano veder nominate le Guardie boschive, e queste nelle persone di due Croati, guardie che non facevano nè fanno alcunchè; e allorchè ci vanno alla caccia, hanno ed ebbero occhi per gente autonoma, e bende fitte per gente croata; fatti documentabili con pezze processuali; non un croato s'ebbe condanna sinora o molestia.

E la vegetazione boschiva in Kabal ritornò a trovarsi in condizioni assai peggiori di prima, assai peggio di quando ebbero a cessare i Sindacati.

Ma non bastava codesto; indette le elezioni dietali di quest'anno, si sparse la voce che era lecito a tutti di far raccolta, salva licenza, di mille forcelle per fiorino. E, detto fatto, l'invasione fu generale; tutto Giugno e tutto Luglio vi si tagliò alacremente, di giorno e di notte; ed oggi siamo ad una tosatura, ad una devastazione vandalica, fuori di qualche albero di pino, rispettato solo nel più alto pennacchio, non c'è, si può dire, più traccia di bosco.

E tutto questo perchè? — a scopo di mero richiamo elettorale; a scopo di accaparrarsi qualche miserabile, di miserabile, voto di più.

In presenza dell'esposto, si domanda:

1. Sanno nulla il Governo e Giunta di codeste devastazioni boschive?

2. Se sanno, a qual effetto le Guardie boschive e i denari spesi per esse?

3. Se non sanno, intendono di procedere contro l'attuale Rappresentanza di Cittavecchia in coerenza al processo stato tenuto con la disciolta e passare indi all'ultimo estremo sino allo scioglimento, e ciò nell'interesse di tutelare efficacemente un ramo così importante della pubblica economia come lo è quello delle foreste e a impedire che, al ripetersi di date elezioni, la massa reclami la devastazione dell'ottantanove o si ritiri sul Monte Sacro?

A. D.r Bajamonti — Trigari — D.r Žmirić — D.r Podić.

Predsjednik. Pošto je ovaj upit upravljen ne samo na Vladu nego i na Zemaljski Odbor, to u ime Zemaljskog Odbora imam čast odgovoriti, da ovaj predmet nepripada u nadležnost Zemaljskog Odbora, niti mu je o poslu što poznato.

Posljednji mi je upit predao g. zastupnik Bielanović. — Molim da ga čita:

Bielanović (*čita*):

Upit
na Vladu Njegova Veličanstva.

Ima tomu već godina dana da na stolu c. kr. Vlade leže utoci proti izboru dvojice prisjeda Občine Dubrovačke i da čekaju, reklo bi se uzaludno, onog koji će ih riešiti.

Da takovo stanje stvari i poremećuje tok posala i občinsku upravu lako bi mogla domislit se i c. kr. Vlada, te ona ista tražit da se ti utoci rieše i u upravi uzpostavi red.

Podpisani, željni znati namjere c. k. Vlade, stavljaju sliedeći upit:

Namjerava li i kad c. kr. Vlada riešiti utoke prikazane proti izboru dvojice prisjeda Občine Dubrovačke?

Bielanović — D.r Bakotić — Pugliesi — V. Simić — Vukotić.

Predsjednik. Ima rieč vladin Povjerenik podpredsjednik namjestničtva plemić Pavić.

Vladin povjerenik Pavić. Ja ću imati čast odgovoriti na ove upite u jednoj od dojdućih sjednica.

Predsjednik. Prije današnje sjednice predao mi je takodjer jedan upit g. zastupnik D.r Bajamonti na Zemaljski Odbor. — Molim da ga čita.

D.r Bajamonti (*čita*):

Interpellanza alla Giunta provinciale.

Nella tornata ordinaria dei 16-18 giugno dell'anno decorso del Consiglio comunale di Spalato, venne accolta a maggioranza di voti la proposta dell'Amministrazione comunale per un prestito di fior. 400,000, ammortizzabili in 50 anni.

Contro tale deliberato, dalla grande maggioranza di Spalato, venne interposto il ricorso coperto da centinaia di firme. che fu pubblicato nel supplemento N. 58 del *Dalmata* dell'anno decorso.

Tale ricorso venne respinto, ma l'approvazione del prestito fu condizionata all'obbligo di liquidare ed estinguere, anzi tutto, i debiti del Comune.

Nella questione del teatro, in seguito ad altro ricorso, l'inclita Giunta provinciale ingiunse al Comune di non dar mano al teatro se prima esso non avesse a propria disposizione tutti i fondi occorrenti.

Corre voce che l'Amministrazione comunale di Spalato stia trattando per la vendita di tutta la sua vistosissima proprietà nell'isola di Solta ed a condizioni oltre ogni dire sfavorevoli e sproporzionate alla grande entità di quel vasto possesso.

In questi ultimi tempi, infine, il Comune ebbe a vincere la causa contro l'i. r. Fisco militare per la rivendicazione del palazzo comunale, in seguito a che il Comune stesso va a percepire un vistoso capitale per le rendite godute per 40 o 50 anni dall'i. r. Fisco militare.

Ciò premesso i sottoscritti, nell'interesse di una delle principali città della provincia, chiedono all'inclita Giunta provinciale:

1. Se sia stato effettuato il prestito di fior. 400,000 dal Comune di Spalato, presso quale istituto ed a quali condizioni.

2. Se, nel caso il prestito fosse stato effettuato, l'Amministrazione comunale di Spalato abbia ottemperato alla condizione con la quale venne approvato il prestito stesso, quella cioè, di liquidare ed estinguere prima di ogni altra cosa tutti i debiti oggi esistenti.

3. Se consti all'inclita Giunta della progettata vendita di tutta la proprietà del Comune di Spalato sull'isola di Solta, e, se vera la voce che corre, quale sarà la condotta che essa si propone di fronte ad un fatto, che va a compromettere altamente l'interesse economico di Spalato.

4. Quali provvedimenti intende di prendere, onde garantire la popolazione di Spalato nella questione del teatro in senso alle deliberazioni da Essa prese, che il lavoro cioè non abbia ad essere assunto dal Comune, se non nel solo caso che siano coperti tutti i mezzi occorrenti senza il concorso pecuniario

e, ciò ch' è più, senza danno del Comune.

5. Quali provvedimenti l'inclita Giunta pensi di attivare, onde il vistoso capitale che il Comune di Spalato va a ritrarre dall' i. r. Fisco militare non venga comunque distratto, ma rimanga a far parte integrante del patrimonio comunale.

D.r Bajamonti — D.r Žmirić — Cav. Trigari — D.r Podić — Notaio Vidović.

Predsjednik. Odbor Zemaljski odgovoriti će na ove upite tekom današnje sjednice. Prelazim na dnevni red.

Prva točka dnevnoga reda jest sliedeća: Izvješće Zemaljskog Odbora o doplatama za pripregu u slučaju rata.

Izviestitelj Zemaljskog Odbora gosp. zastupnik D.r Klaić, molim da čita izvješće.

D.r Klaić (*čita*):

Br. 3451.

Visoki Sabore,

Dopisom 16 siečnja 1888 Br. 1277 Nj. Pr. Gosp. Namjestnik, po nalogu Gosp. Ministra za obranu zemlje, pozvao je Zemaljski Odbor neka se izjavi da li bi spreman bio doznačiti pripretžne doplate iz pokrajinske zaklade za vrieme rata, isto kako ih doznačuje za vrieme mira.

Zemaljski Odbor držeći da je barem sumljiva dužnost te doplate — o čem je najbolji dokaz isti upit Gosp. Ministra — odgovorio je da se ne drži vlastnim to učiniti, pošto to spada u nadležnost Sabora. Tom prigodom naglasio je Odbor nuždu da se ovaj predmet — sada uredjen starim i svrsi neodgovarajućim naredbama — novim zakonom utanači.

Usljed tog pisma, Gosp. Ministar, preko Nj. Pr. Gosp. Namjestnika, pozvao je Zemaljski Odbor da izvoli Saboru predložiti stvar na pretresanje i odluku. U svome odpisu Gosp. Ministar izričito tvrdi da u slučajnome podavanju priprega u vrieme rata, vriede isti propisi postojeći za vrieme mira, i da se pokrajinske doplate imadu stegnuti izključivo na pripregu; dočim sva ostala prevozila, koja bi se stavila na razpoloženje vojske po drugim načelima nego li je priprega, *bezuvjetno* ostaju od toga izključena. Dodao je paka Gosp. Ministar da on isti pripoznaje potrebu novoga uredjenja pripretžnine, i da je taj posao već u pretresu, i u kratko vrieme da će biti podnešen na ustavno razpravljanje.

Obzirom na okolnost da kad bi se zaniekala privola tražena od Ministarstva, u slučajno vrieme rata podavaoci priprege ostali bi oštećeni, jer nebi jim bila doznačena pokrajinska doplata; i na drugu okolnost da sve ostale Kraljevine i Zemlje zastupane u Carevinskome Viećn pristale su na ministarski zahtjev, Zemaljski Odbor ima čast predložiti:

„Neka Visoki Sabor zaključi da pokrajinske doplate za pripregu, kako su uredjene postojećim zakonskim propisima za vrieme mira imadu se doznačivati u istu svrhu i za vrieme rata".

Zadar, 8 kolovoza 1889.

Predsjednik

Vojnović.

Izviestitelj

Klaić.

Predlažem, da se predje odmah na drugo čitanje.

Predsjednik. Izviestitelj Zemaljskog Odbora predlaže, da se odmah predje na drugo

čitanje. — Pitali tko rieč ob ovom predlogu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

Otvaram razpravu u drugom čitanju. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Zemaljskog Odbora, koji glasi: Neka Sabor zaključi da pokrajinske doplate za pripregu, kako su uredjene postojećim zakonskim propisim za vrieme mira, imadu se doznačiti u istu svrhu i za vrieme rata.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

Prelazim na drugu točku dnevnoga reda, koja glasi: Izvješće Saborskog Odbora o ovjerovljenju izbora zastupnika Zadarske trgovačke i obrtničke Komore.

Izviestitelj posebnog Odbora gosp. zastupnik D.r Cingrija, molim da čita izvješće.

D.r Cingrija (*čita*):

Visoki Sabore,

Odbor, pošto je razvidio spise o izboru trgovačko-obrtničke Komore Zadarske, opazio je, da formalna pogrješka, koja se često kod Komorskih izbora ponavlja, i u ovom slučaju se dogodila.

Kako dotični zapisnik 5 julija t. g. kaže, glasovalo se sa ceduljama, to jest *tajno*, dok obstojeći izborni red izričito propisuje da se mora glasovati ustmeno, to jest *javno*.

Nije sumnje da toli zamašna pogrješka, ako i samo formalne naravi, bila bi dostatna da se izbor bude ništetnim smatrati, a to tim više, što se dogodila unatoč opetovanim opomenam, učinjenim prigodom prošlih izbora, proti takom postupanju.

Nego uzimajući u obzir da protivnog Kandidata nije bilo, i da svi deset prisutnih članova, koji su kod izbora sudjelovali glasovali su za istu osobu, što po mnienju Odborovu izključuje svaku sumnju da bi izpadak bio drugčiji, da se je javno glasovalo, Odbor neće zahtjevati da se izbor uništi. Ali da se ista pogrješka unaprieda kod izbora trgovačkih Komora ne ponovi, i vidjevši da nema točnih zakonskih propisa glede postupka pri istim izborim, Odbor isti donosi na glasovanje doli naznačene saborske zaključke.

Usljed navedenih razloga predlaže se:

1. Da se D.r Ante Bajamonti primi kao zastupnik trgovačko-obrtničke Komore Zadarske;

2. Da se primi sliedeći zaključak:

a) Sabor Dalmatinski pozivlje c. k. Vladu nek uznastoji da pri izborim zastupnika za trgovačko-obrtničke Komore budu obsluženi propisi § 41 izbornog reda, po kojemu glasovanje ima se obavljati ustmeno;

b) Daje nalog Zemaljskom Odboru da u dojdućem zasjedanju podnese Saboru zakonsku osnovu, u kojoj da bude točno naznačen postupak, kojega se treba držati pri izborim zastupnika trgovačko-obrtničkih Komora.

Zadar, 7 kolovoza 1889.

Predsjednik

Bulat.

Izviestitelj

Cingria.

Predsjednik. Razprava je otvorena o izboru zastupnika trgovačke i obrtničke Komore Zadarske. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje razne predloge posebnog Odbora. — Molim da jednoga po jednoga čitati izvolite.

D.r Cingrija (*čita točku 1*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

D.r Cingrija (*čita zaključak* a).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj prvi dio zaključka posebnog Sab. Odbora, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

D.r Cingrija (*čita zaključak* b).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj drugi dio zaključka posebnog Sab. Odbora, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na treću točku dnevnoga reda, koja glasi: Izvješće Saborskog Odbora o ovjerovljenju izbora zastupnika trgovačke i obrtničke Komore Dubrovnika i Kotora.

Izviestitelj Saborskog Odbora, gosp. zastupnik D.r Ivčević, molim da čita izvješće.

D.r Ivčević (*čita*):

Visoki Sabore,

Uvaživ da pri izboru trgovačko-obrtničke Komore Dubrovačke i Kotorske, obavljenu dne 5 srpnja t. g., Gosp. D.r Antun Pugliesi zadobio je 10 glasova, dočim ih je Jerko plemić Natali zadobio devet, a jedan se je birač uztegao od glasovanja;

Uvaživ da se nije pojavila nikakva nepravilnost, koja bi posljedicom mogla imati ništavost izbora;

Ovjeroviteljni Odbor predlaže neka visoki Sabor izvoli primiti Gospodina D.ra Antuna Pugliesi zastupnikom trgovačko-obrtničke Komore Dubrovačke i Kotorske.

U Zadru, 7 kolovoza 1889.

Predsjednik

Bulat.

Izviestitelj

Ivčević.

Predsjednik. Pitali tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Predlog Saborskog Odbora glasi:

D.r Ivčević (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na četvrtu točku dnevnoga reda, koja glasi: Drugo čitanje predloga zastupnika D.ra Žmirića o uredjenju zakonom kmetskih odnošaja u Dalmaciji i težačkih u bivšem okružju Dubrovačkom.

Izviestitelj Odbora sedmorice, Gosp. zastupnik D.r Ivčević, molim da pročita izvješće.

D.r **Ivčević** (*čita*):

Visoki Sabore!

Pri sjednici 25 min. mj. častnì D.r Žmirić i drugovi podnieli su predlog:

„Nek izvoli Visoki Sabor odlučiti da se „osobitomu Odboru povjeri nek prouči, pod „svakim vidom, odnošaje kmetskog družtva po„stojeće u cieloj kraljevini; i one težaštva „obstojećeg jošte na kopnu i na otocim bivše „skupnovlade Dubrovačke, pa da sastavi i „što skorije iznese zakonsku osnovu, koja bi „se podvrgla ustavnome postupku, bilo pred „samim Saborom, bilo pred Carevinskim Vie„ćem.“

Predlog ovakove vrsti nije nov u našem ustavnom životu.

Još prvih godina djelovanja dalmatinskoga Sabora bi sličan predlog prikazan a i pravilnik izradjen po tadašnjemu Zemaljskomu Odboru, ali u desetome zasjedanju, u sjednici od 21 Rujna 1871, Sabor je, poslje razprave, u kojoj je učestvovalo više zastupnika bez razlike stranaka, preko predloga prešlo na dnevni red.

Ipak Odbor imenovan pri sjednici 25 min. mjeseca da vieća o Žmirićevom predlogu nije propustio da ga podvrgne potanjem pretresanju, a evo što je u ovom pogledu pronašao da promotri.

Predlog smjera na to da naročiti Odbor, proučivši kmetske odnošaje što obstoje u pokrajini, izradi zakonsku osnovu, koja da bude podvrgnuta ustavnome pretresanju, jali u Saboru, jali na Carevinskom Viećuu.

Sabor nebi bio nadležan glasovati o sličnom zakonu nego u slučaju kad bi isti zasjecao u samo poljodjelstvo, grana ova zakonodavstva, koja je po ustavnim zakonim povjerena Saborovoj nadležnosti. Kad bi nasuprot osnova imala precî preko te granice, a rediti pitanja, koja se tiču privatnoga prava, tad bi ista pripala nadležnosti Carevinskog Vieća.

U prvom slučaju, neprikazuje se nužda da se kakav zakon stvori, pošto oni obstojeći, a poglavito zakon 13 veljače 1882 o obrani poljskog imanja, sadržavaju potrebita providjenja.

Namjeravali predlagatelj da se sastavi zakon, s kojim bi se imali izdati propisi privatnog prava, o kojim Sabor nije nadležan, prestala bi i nužda da se ob istome Sabor bavi.

Nego da se pitanju neizbjegne, prikazani predlog bi i s ovog gledišta pretresan.

Sam predlagatelj priznaje u obrazloženju, kojim je predlog popraćen, da naši kmetski odnošaji nisu dobro poznati van Pokrajine. S toga nečini se shodno da mi izazivljemo za uredjenje istih jedan zakon, pri čijemu sastavljenju bi imali sudjelovati čimbenici možda ne dobro obavješćeni.

Lahko bi mogla nastati pometnja pojmova a uroditi težkim posljedicam.

Nego i negledajuć na to, stvar je u sebi takve naravi da je pogibno u nju dirati.

Sastavljenje jednog pravilnika naišlo bi na velike potežkoće i pogibelji, jer ako prem kmetski odnošaji imadu kod nas nekih obćih znakovâ, ipak se razilaze u pojedinim predielim u važnim točkami. Podvrći sve te odnošaje jednome te istome kalupu nebi se smjelo, pošto bi se time uvriedila postojeća prava; a upustiti se u sastavljenje raznih pravilnika iliti u istome pravilniku izdati različita pravila za pojedine prediele, osim što bi bilo skopčano sa velikim potežkoćam, protivilo bi se načelu jedinstva u zakonodavstvu, koga se zanimani čimbenici strogo drže.

Kmestvo oslanja se na pogodbi, bilo pismenoj, bilo ustmenoj, ili muče sklopljenoj, takvim djelim, koja po razsudjenju svih okolnosti nedaju nikakova razumnoga uzroka da se o njih dvoji.

Pogodbom dotične stranke kroje same sebi svoje pravo, a nemaju nikakve granice

van one koje zakon nalaga obzirom na obće dobro.

Pravni odnošaji izmedju vlastnika i težaka razvili su se slobodno na temelju prespomenutih pogodba.

Zaiskani zakon, kim bi se imali urediti ti odnošaji, lako bi mogao preći na polje jur obstojećih prava i povriediti ih.

S druge strane, kad se o pogodbami radi, nije zaista gori onaj sustav, koji pušta više slobode strankam a cilj i posljedica naumljenom pravilniku bile bi te da se sloboda ograniči.
Slučaje, koji nisu u pogodbami predvidjeni, riešava sudac po obstojećim zakonim, a kad se po istim nedadu riešiti, onda ih presudi po analogiji, a na koncu po načelih prava naravskoga.

Istina bo praksa nije kod nas uviek bila stalna u pogledu nekih kmetskih pitanja, ali to se u svim strukam civilnog prava dogadja, a s druge strane praksa je sada stalnija, ter i s toga uzroka neprikazuje se nužda da se novi zakon stvori; tim više što bi pri uporavi novog zakona one potežkoće i neizvjestnosti nastale, na koje svaki novi zakon naidje u početku njegova djelovanja.

Odvraćaju li svi ovi razlozi sa sastavljenja novog zakona o kmetskoj pogodbi, nadodat je još jednoga velike važnosti, koji na isti zaključak vodi, a to je okolnost da se po zakonu 10 veljače 1881, komad V. Pokraj. Zak. prava, koja mogu pripadati kmetu ili težaku, imadu upisati u zemljišne knjige.

Tim su najbitnija prava toli vlastnika koli težaka ili kmeta na tvrdi način zajamčena, a gdjeno i nije bilo pismenih pogodba, prestaje svaka neizvjetnost. — Jur su se otvorile zemljišne knjige u 315 poreznih obćina, a razmišljali se da se u obće radja osnivanja zemljišnika prije započme u važnijim poreznim obćinam, to se ima zaključiti da je radja preko polovice dovršena, a nadat se je da će kroz ne dugo vrieme biti dokončana.

Tim će se znatno i pravni odnošaji izmedju vlastnika i težaka ili kmeta utvrditi, a ako se dosele nije našlo shodno da se zakon ob ovom predmetu stvori, odsele ta shodnost sve to više izčezava.

Iztakne li se o kmetskim odnošajim kakvo pitanje, moglo bi se izazvati neopravdanih zahtieva, nada i bojazni, a pošto predlog nebi se mogao sa navedenih razloga ostvariti, svidja se shodno da se tim neugodnim posljedicam izbjegne.

To sve predpostaviv Odbor sedmorice predlaže:

„Neka Visoki Sabor izvoli preko pred„loga Častnoga D.ra Žmirića i drugova, o iz„danju zakona o kmetskoj pogodbi, preći na „dnevni red.“

Zadar, 6 kolovoza 1889.

Predsjednik

Machiedo.

Izviestitelj

Ivčević.

Predsjednik. Otvorena je razprava o predmetu. — Pitali tko rieči?

D.r Žmirić. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Žmirić imade rieč.

D.r Žmirić. È deciso di dare sepoltura al mio progetto. Le ragioni adotte non mi persuadono. Parlerò su di ciò che ho potuto comprendere coll' aiuto dell' on. Podič. Il dire che in un' altra sessione si passò all' ordine del giorno su una simile proposta,

non è un motivo valutabile. Nè ha maggior valore il motivo che a Vienna non si conoscono bene i nostri rapporti di colonia. Ma il § 1103 C. C. definisce il nesso colonico vigente in Dalmazia. Dunque a Vienna ben lo conoscono. D' altronde colà vi sono uomini di vaglia che studierebbero le cose; il progetto poi sarebbe fatto qui e motivato.— A Vienna accoglierebbero o in tutto, o in parte.— Che colà lo sapranno studiare, lo provano i quesiti minuti proposti dai due ministeri in proposito. — La ragione che nel 1881 venne stabilito di iscrivere i coloni nei libri fondiari, non significa nulla. Con ciò non si sciolgono le quistioni dei rapporti. — Nessuna delle ragioni addotte mi sembra buona. — Cosa vuol dire passare all' ordine del giorno?— Non so. Cancellare un progetto o lasciarlo pendente?— Se è quest' ultimo, non ho nulla in contrario. — Riconosco la scarsezza di tempo però per poter esaurire un tale argomento; ma se il comitato non ebbe a propria disposizione molto tempo, ciò non toglie che i membri del comitato continuino a studiare; così che alla nuova sessione possano presentare il risultato dei loro studi. — Ma se fosse il contrario, se si trattasse rinunciare perfino alla memoria di questa proposta, io con tutte le mie forze protesterei. Non voglio credere che siasi così deliberato in avversione per me: io non posso destare la gelosia di alcuno; non fui nè preside nè relatore del comitato. Presi parte qual membro alla prima seduta e pareva si desse peso alla mia proposta; nè v' intervenni più. La sicurezza legale è assai più necessaria della materiale. (*Accenna a fatti di sangue seguiti nel contado di Zara*; *alla responsabilità che ne deriva alla Dieta dal respingere la sua proposta. — Rifà l' istoriato degli studi che vennero fatti sull' argomento*). Non posso trovare alcuna eccezione alla proposta che faccio, di seguitare a studiare l' argomento. Questo invio all' ordine del giorno, fatto così alla leggera, mi fa pensare all' epigrafe scolpita sulla porta dell' inferno Dantesco: „lasciate ogni speranza voi che entrate;" ma, trattandosi della chiesa di Sant' Antonio, vi starebbe meglio l' altro verso Dantesco: „così si vuole, dove si puote, e più non domandare". In mano della maggioranza appassirebbero anche le rose di Gerico; se re Zvonimiro sorgesse dalla tomba per raccomandare la proposta Žmirić, gli si risponderebbe: Non possiamo. Quindi canto alla mia proposta il *Requiem aeternam*.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu?

D.r Bakotić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Bakotić imade rieč.

D.r Bakotić. Visoki Sabore! Ja se neću ni najmanje upuštati u meritorno razlaganje ovoga predloga častnog zastupnika Žmirića, dapače ja ću samo toliko opaziti, da se ja u mnogim stvarim s njegovimi nazori ni najmanje neslažem. Najprvo se šnjime neslažem što iz početka kaže, da u gradjanskom zakoniku imade prepis §. 1103, koji tu najjasnije opredieljuje ustanove, kakvi su odnošaji težačtva u Dalmaciji. Opaziti ću Dr.u Žmiriću ono, što mu je svakako veoma poznato, ali je valjda nehotice zaboravio u svojemu govoru, t. j., da je gradjanski zakonik bio pretresan, pak je bio i proglašen u monarkiji Austrijskoj u ono vrieme, kada još Dalmacija nije spadala monarkiji austrijskoj, a častnom zastupniku D.ru Žmiriću veoma je dobro poznato, i to samo ono, ako se nevaram, da su odnošaji težačtva u Dalmaciji nešto sa svime osobita, da takva slična što nema u nijednoj drugoj pokrajini monarkije austrijske. Ja ću se samo danas ustaviti na okolnost, da je po mojem mnenju taj predmet sam po sebi veoma važan. Ja znadem, i veoma mi je milo, da tako unapred naslieduje, da izmedju vlastelinstva i težakâ vladaju najbolji odnošaji, i to je želiti da tako unapred vazda bude.

Nu, Gospodo, spomenuo je častni Dr.

Žmirić, ne samo ono što je natuknuo u današnjem govoru, nego u obrazloženju njegovog predloga, kojeg sam ja pri Zemaljskom Odboru jučer pročitao, da ovaj upitni predmet imade množiju gradiva, da to gradivo počimlje još od vremena Napoleona I., da je to pitanje proučeno bilo od onog veoma znamenitog čovjeka, od Dandola, koji je bio ovdje u Dalmaciji za vrieme vladavine francuzke, da kašnje vlada Austrijska bavila bi se bila tim pitanjem. — Ja mislim, da se te okolnosti imadu uzeti u obzir, te da bi se to pitanje imalo proučiti svestrano, i da se vidi, jeli nijeli nužda da bi se stvorili jasniji propisi upravo u pogledu težačkih odnošaja u Dalmaciji. Danomice čujem, da se pozivlju na stare običaje, da se pozivlju na stare štatute dalmatinskih gradova tolikokrat u sudovim u sličnim parnicam. Znadem s druge strane, da je težko više puta pribaviti sebi jedan primjerak dotičnog štatuta, jer nekolicina nisu još niti štampani bili, nego se nahode u prepisu ili kod suda u Zadru ili kod kojeg vlastelina. Gospodo moja! Koliko ja mogu pamtiti, nazad nekoliko godina u državi talijanskoj proučavalo se to veliko pitanje, i meni je upalo u oko, koliko sijaset materijala mora da se tu sakupi. Tu imade knjigâ povrh knjigâ u pogledu svake talijanske pokrajine, ali Talijanci, kao svaki pametni i praktični narod, to samo po svojem izkustvu nauče, najviše u javnom pitanju, od najpraktičnijeg naroda u Europi, a to su Englezi. Italija nestvara zakone, kako se na žalost više krat kod nas običaje; to jest, ako vlada njezina iznese kakav zakon, ona ga prije dade proučiti svojemu referentu, koji uči taj zakon, uči dotične socijalne družtvene odnošaje u svojoj mirnoj sobici, nema pred očima nego talijanske knjižurine i svoju pamet, i sistematično se radi. Kod nas se tako neradi, a sada osobito ne kod Zemaljskog Odbora. Naš Zemaljski Odbor predloži zakon, predloži preinačenje zakona, pak opet preinačenje, kaošto doplate petogodišnje učiteljske, i taj zakon u praksi nije moguće jasno shvatiti, niti je tumačenje njegovo jednako kod školskog vieća, kod ministarstva, a vidite sada kod upravnog sudišta u Beču. Na taj način po mojemu nazoru nestvaraju se dobri zakoni, nego moraju se uplesti mnogo štetnih posljedicâ u pogledu tumačenja zakona.— Prije nego se stvori jedan važni zakon, ja mislim, da se stvar imade svestrano najtočnije proučiti. Evo, kada bi se u predmetu težačtva imao stvoriti zakon, to bi po mojemu mišljenju najshodniji bio način, za proučenje ovoga pitanja, osim da se prouči vas onaj materijal koji je napomenuo častni Žmirić, koji se nalazi u različitim knjigam, i osim da se prouče gradski štatuti u Dalmaciji, mislim da bi se imalo učiniti ono, što se već obće poznatom riečju *anketa* nazivlje, t. j. imalo bi se poslati izaslanstvo, koje bi od grada do grada, od kotara do kotara, imalo u tom obziru najtočnije izpitati ne samo vlastnike, kaošto mislim da je mnienje častnog zastupnika D.ra Žmirića, nego i težake; te poslje, kada bi se sakupio, vas taj materijal dao štampati, da bi se tada tek nakon svih proučavanjâ sastavio jedan posebni Odbor, koji bi učinio dotični predlog. Po mojemu mnienju, Gospodo zastupnici, mislim, da se nema odbiti predlog častnog Žmirića, pošto on smjera, da bi se ta stvar proučila, razvidila, i da se, poslje proučenja i razvidjenja te stvari, odluči, jeli nuždno nije li nuždno stvoriti zakon, koji bi se odnosio na ta pitanja. Častni zastupnik D.r Žmirić kaže: neznam što znači to, preći na dnevni red, t. j. dali bi se to pitanje moglo u drugom zasjedanju razpravljati, ili će to reći, da se o pitanju neće glasovati? To je svakome poznato, da je smisao te izreke: preći na dnevni red, ta, da se zakopa predmet, da nema više govora o predmetu o kojemu bi dotično učinjen kakav predlog. Ja dakle, Gospodo zastupnici, s moje strane mislim, da bi sasvim razborito i pametno bilo, da se i ovaj predmet prouči. Dakako, kako sam iztaknuo, nemože se stvar proučiti u jedan ili dva mjeseca, već se hoće za to više vremena, valjda jedna, dvie, tri, i šest godina, i svakako će doći vrieme, da će se moći o tome imati jasna pojma, najme o nuždi, jeli ili nijeli, da se kakov zakon stvori, i da mi

neimamo što u tom pogledu prigovoriti samim sebi. Mislim da je nuždno, da se taj predmet svestrano prouči i razvidi na najpraktičniji način. S toga, visoki Sabore, ja predlažem, da bi se na predlog gosp. zastupnika D.ra Žmirića obratilo na Zemaljski Odbor, da on prouči svestrano to pitanje i u svoje vrieme da iznese sve gradivo od takvog proučavanja, i da o tome kašnje odluči visoki Sabor, što se ima činiti.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu?

D.r Žmirić. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Žmirić imade rieč.

D.r Žmirić. (*Ringrazia il preopinante*).

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Izviestitelj posebnog Odbora sedmorice imade rieč.

D.r Ivčević. Častni D.r Žmirić rekao je najprije, da smo se mi pozvali na jedan *praecedens*, t. j. na činjenicu, da je u ovom predmetu predlog bio još prije podnešen da se o njemu razpravlja u ovom visokom Saboru i da je Sabor preko toga predloga prešao na dnevni red, i navodi častni Žmirić da ovo nije dobar razlog za preći preko njegovog predloga na dnevni red. Odgovoriti mi je častnom predgovorniku, da se to u našem izvješću samo s povjestničkog gledišta navadja, da je ovaj predlog još jednom podnešen i odbijen bio, ali odma se zatim kaže: (*čita*). Dakle Odbor se nije pozvao na ovaj *praecedens* i radi toga nije odbio predlog častnog D.ra Žmirića, nego se je pozvao na ovu činjenicu, da se prije još bavilo u Dalmaciji s ovim pitanjem i našao je nuždno da ga odbije. Ovo sada napomenuto neka služi kao odgovor častnom D.ru Žmiriću na zadnju njegovu izreku, t. j. da smo mi predložili dnevni red ovomu predlogu iz neke mržnje proti njemu ili proti njegovoj stranci. Dobro je on govorio iz početka kao osoba, ali u svršetku svoga govora govorio je on kao da zastupa cielokupnu svoju stranku. U tom pogledu odgovoriti ću častnom zastupniku D.ru Žmiriću, kada se je u ovom visokom Saboru razpravljalo o predmetu, da se izdade pravilnik za uredjenje kmetskih odnošaja, da su uzeli rieč s ove strane Kuće i s one strane Kuće. Uzeo je s ove strane Kuće pokojni Pavlinović rieč i D.r Lovre Monti, dočim su sa strane sumišljenika gosp. D.ra Žmirića bili uzeli rieč sada pokojni bilježnik Ponte i umirovljeni prizivni savjetnik Gligo, i ovi su posljednji govornici različite stranke pobijali odriešito predlog, da se izdade pravilnik za uredjenje kmetskih odnošaja. Svi znamo, da su častni bilježnik Ponte i prizivni savjetnik Gligo tvrdi autonomaši bili, i još umirovljeni sada prizivni savjetnik Gligo, i danas toj stranci pripada, kašto i to se zna, da su bili vlastnici, i da imadu kao Gligo mnogo imetka, i da su bili oštroumni pravnici, ipak su odriešito ustali protiva predlogu da se izdade novi pravilnik, s kojim bi se imali urediti kmetski odnošaji u pokrajini. To znači, da mi danas, ako smo preuzeli isto stanovište, nismo to učinili sa kakvog političkog gledišta, nego smo to učinili sa gledišta samo onoga, sa kojega se slični predlozi imadu pretresati, a da nije imao pravo častni D.r Žmirić, kada je on u ime stranke nama predbacio, da smo mi htjeli zakopati predlog, kao da bi se radilo o stranačkoj mržnji proti njemu i njegovoj stranki. Naveo je častni D.r Žmirić, da se i u Beču sasvim dobro poznaju kmetski odnošaji u pokrajini, ali žao mi je što mu moram spomenuti, da on izjavljajuć ovu stvar pada u veliko protuslovje sa onim, što je on izrekao u svojem obrazloženju. On je naime

tada rekao: (*čita talijanski*). Ako dakle častni D.r Žmirić hoće danas, da su u Beču sasvim dobro poznati ovi odnošaji, tomu se protivi ono, što je bio u obrazloženju svojega predloga rekao. Nego razlog, koji je naveo, nemože nikoga uvjeriti, da su u Bečkim krugovim bistri pojmovi u ovom pogledu. Naveo je § 1103 gradjanskog zakonika, i na to mu je liepo odgovorio častni D.r Bakotić. Meni je nadodati samo to, da ovaj § kaže: „Ako vlastnik svoje dobro uz uvjet prepusti, da primaoc gospodarstvo vodi, i predavaocu jedan na cielo uživanje odnoseći se dio, n. p. jednu trećinu oli polovicu plodova dati ima.“ Ovaj je § mislio već na one pogodbe uz koje daje gospodar težaku zemlju jur obradjenu, jur izkrčenu, da ju radi uz uvjet mita od $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ ili $\frac{1}{5}$, kako su oni već ugovorili; ali se je imalo predvidjeti, da gospodar daje težaku štogod, da svojim trudom izkrči, obradi, zasadi, i da ledinu obrati u liepi vinograd, na to se § 1103 gradj. zakonika možda neobzire. Razlog taj dakle, da su u Bečkim krugovim dobro poznati naši kmetski odnošaji, jer da je u gradjanskom zakoniku upisan § 1103, po mojemu mnienju nevriedi. Mi smo imali prigodu viditi, kada se je razpravljao zakon o kmetskim odnošajim u Dubrovniku, i tada se siećam, koje pojmove imadu Bečki krugovi. Tada je puno muke i truda stajalo, dokazati da oni odnošaji nisu bili označeni kao odnošaji feudalne naravi. Toj pogibelji hoćemo mi izbjegnuti, koja bi više prietila vlastnicim nego li sadašnji težački odnošaji. Navesti mi je još častnom D.ru Žmiriću, da vriedi razlog one shodnosti za neizdanje zakona za uredjenje kmetskih odnošaja, razlog naime, da su sada zasnovane zemljišne knjige u 315 poreznih obćina, i da radja sve to više napreduje. Veli on, da se u kmetskim knjigam neupisuje nego samo to, da kmet radi zemlju i daje pogodjeno mito. To nje točno; jer se u zemljišnim knjigam neupisuje samo ono što je naveo častni D.r Žmirić, već se upisuje i koliko ima trajati pogodba; upisuje se, imali preći na nasljednike pogodba; upisuje se, u kojem se razmjerju dohodak ima dieliti; upisuje se, pravo koje pripada težaku u pogledu poboljšicâ, koje razmjerje ima biti, i svi uvjeti pogodbe upisani su u zemljišnim knjigam. To je najbolji dokaz, da nije treba izdati novi zakon s kojim bi se ti odnošaji imali urediti; jer dočim se prigodom osnovanja zemljišnih knjiga jednako koli za gospodara toli za kmeta staraju da svi važniji uvjeti, koji se tiču njihovih odnošaja u pogledu one izvjestne zemlje na kojoj težak radi, da svi ti uvjeti budu upisani, neznam zašto bi mi imali tu po sriedi doći i izdati novi pravilnik, koji bi imao ograničiti njihovu slobodu, ili koji bi htio njima nametnuti nešto.

Što se je prigovorilo, da su se sbog neizviestnosti ovih odnošaja dogodili krvavi zločini, ja imam čast odgovoriti častnom D.ru Žmiriću, da zločinim koje je on spomenuo nije bio uzrok što nebijaše pravilnika, nego da je drugi sasvime uzrok bio. Valja tražiti taj uzrok u odnošajim koji su možda obstojali izmedju gospodara i kmeta, ne u nestašici pravilnika; jer da je pravilnik uzrokom bio, mogli bi se slični zločini i danas dogoditi. Veli častni D.r Žmirić, da vlada sada velika neizvjestnost, da smo mi imali zakon u ovom pogledu, da smo mi imali jednoč štatuta, koji su ovo pitanje u pojedinim gradovim i predielim naše pokrajine uredili, i da se na ove štatute i običaje, koji su postojali prije, sada sudac nesmije obazirati. Na to mi je čast odgovoriti, da po mojem skromnom mnienju on nema pravo. Istina, da § 10 gradjanskog zakonika kaže: „Na običaje može se samo u onim slučajevim, u kojima se zakon na nje pozivlje, obzir uzeti“, a da § 11 gradjanskog zakonika kaže: „Samo ona štatuta pojedinih pokrajina i zemaljâ imadu moć zakona, koja su nakon proglašenja ovoga zakonika od zakonodavca naročito potvrdjena.“ Ali, ako običaji i ako štatuta, kao ustanove neimadu posve moć zakona, ipak mogu postati obvezatnimi, kada se stranke stavljaju na stanovište, koje zauzimlje običaj, ili koje su zauzele ustanove ili štatuti, jer § 863 gradjanskog zakonika kaže: „Svoja volja može se očitovati ne samo izrično s riečim i obće primljenim izrazim,

nego se takodjer mučke može očitovati s takvim činim, koji prosudjenjem svih okolnosti, neostavljaju nikakva razumnog razloga, dvojiti o njima.“ Ako dakle gospodar i težak sklope jednu pogodbu kmetsku ili težačku, ili ako neustanove uvjete koji valja da bude obsluživani, samo se po sebi razumi polag § 863 gradjanskog zakonika, da se oni stavljaju na temelju običajâ postojećih i na temelju štatutâ, da oni primaju one nazore, one uvjete koji u dotičnoj zemlji obstoje po običajim ili po štatutim. Evo dakle, kako dan danas mogu imati kriepost koli običaji toli štatuta. To su mnogo puta priliku imali izreći sudišta i vrhovno sudište u Beču, i nije temeljito, što navadja častni D.r Žmirić da se u buduće nebi mogli pozvati na običaje i štatute, kad nebi imali pravilnika, koji bi ovo pitanje uredio; jer stranke mogu primiti štatute i običaje, i naravski da ta štatuta i ti običaji postaju tako kao da bi imali kriepost zakona, i što stranke medjusobno odluče, to je za njih obvezatno kao da bi ih zakonom obvezao.

Častni zastupnik Žmirić pomenuo je jošte, da je gradjanski zakonik u Italiji osobitim poglavjem izdao pravila o kmetskim pogodbam. Na to mi je odgovoriti častnom D.ru Žmiriću, da se ta pravila u talijanskom gradjanskom zakoniku razilaze puno od naših kmetskih pogodba, i da se nesmije jedno drugomu uzporediti. *Mezzadria,* ono što predvidja talijanski zakonik, to je pogodba, s kojom gospodar daje jur izkrčenu, izradjenu zemlju jednomu težaku, da ju nadalje obradjuje uz uvjet, da ima odgovarati mu polovicu ploda. Ovdje težak nema uložiti nego svoj trud, nema uložiti svoju glavnicu za izkrčiti zemlju, nema uložiti ogromni trud koji je potrebit da izkrči zemlju. On tu potrebu nema; dapače gospodar daje blago koje je potrebno za obradjivanje zemlje, gospodar plaća silni porez, bilo državni, bilo pokrajinski, bilo občinski. *Mezzadria* je dakle sasvim različita od naše kmetske pogodbe. Mislim dakle, da se na to nije imao pravo pozvati častni zastupnik D.r Žmirić. Ja mislim, da sam na sve njegove prigovore jur odgovorio, i da se neimam više obazirati na zadnji prigovor što ga je on proti nama podigao, kojim je htio, da bude kao jedan ukor proti nama, i koji je sasvime neumjestan bio. — Mi nismo iz osobnih razlogâ predložili, da se preko predloga predje na dnevni red. Mi smo to predložili, jer smo stalno uvjereni, da ovaj predlog nije umjestan, i da tim predlogom nebi ništa više postigli, da bi možda postigli ne dobre nego hrdjave posljedice. Mi s toga objektivnoga sasvime uzroka predlažemo, da se predje preko toga predloga na dnevni red, i da ni malo nestoji njegova tvrdnja, da mi tako postupamo kao da imamo osobnu mržnju proti njemu, ili njegovoj stranki, ili proti kojemu individuumu, kojega on nije izrično rekao. Častnom D.ru Žmiriću odgovoriti mi je još, da to nije tomu najbolji dokaz; jer smo mi jedan njegov predlog primili, koji nam se je činio umjestnim da se može primiti, predlog najme onaj, da bude ukinut usilni poslanik za poreze u Dalmaciji. Mi smo sasvime dakle objektivno postupali, to se razumije. To je uvrieda, koju valja da sa svom energijom odbijemo, uvrieda našoj većini, kada se veli, da mi u ovako važnom pitanju postupamo samo iz osobnih uzrokâ, i da se nismo obazrieli, kako se imamo dužnost obazriti, na interese naše zemlje. (*Odobravanje*).

D.r Žmirić. Domando la parola.

Predsjednik. Vi možete imati rieč samo za lični čin ili stvarni izpravak.

D.r Žmirić. Domando la parola per una rettifica di fatto.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Žmirić imade rieč za stvarni izpravak. — Ali molim vas u kratko.

D.r Žmirić. Nego la contraddizione rilevata dal preopinante fra le mie parole d'oggi e

la motivazione della proposta. In questa accennavo al modo in cui allora si interpretavano le nostre cose a Vienna; ma ora le circostanze son mutate, e la quistione ne può capitare in mani di persone meglio informate delle nostre condizioni. La contrarietà di Ponte e Gligo per un progetto analogo, non si spiega altrimenti che col: *quot capita tot sententiae;* potrei citare molti giudici e presidenti di tribunale che erano di parere contrario. I fatti di sangue da me riferiti, avevano per ultimo movente la questione colonica. La Mensa arcivescovile di Zara ebbe bisogno di una compagnia di soldati e di un vapore dell'i. r. marina per tutelare i propri interessi a San Cassiano. Le differenze fra la mezzadria e la colonia nostra non sono così rilevanti; io ci ho fatto studi dettagliati. La mia proposta non è egoistica, nè dettata da vanità; io dico semplicemente: studiamo. — *(Predsjednik dva puta zove govornika na predmet).*

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Ivčević imade rieč kao izviestitelj.

D.r Ivčević. Častnom D.ru Žmiriću se u svakoj sjednici dogodi nesgoda da se ljuti bez uzroka. On je u ovom zasjedanja do danas u svakoj sjednici u kojoj je govorio, u početku mirno i liepo govorio, ali kada mu se je štogod odgovorilo, ljutio se je uvjek. Ja se nisam ljutio nikada a nisam dao povoda, da se on ljuti i da proti nama skače. Ako nerazumi, nije naša krivnja. (*D.r Žmirić: Razumim dobro!*) Meni se čini, po onom, kako je danas govorio, da je to autonomaško pitanje, jer se je iztaknuo kao predstavitelj ciele stranke i u ime stranke je govorio. Kada smo mi predložili, da se predje na dnevni red preko toga predloga, rekao je, da mi hoćemo to učiniti i da nismo čuli što predlagaju. Nije to istina, i mi to odbijamo od sebe. Mi nismo uzeli stvar s političkog gledišta, jer kada smo se stavili na pravo stanovište, nemože se reći, da se ta stvar razpravlja sa političkog gledišta. Ako smo mi zaključili predlog da se predje na dnevni red preko njegovog predloga, nemože se iz toga izvesti, da smo mi imali obzira ikakvoga na političku stranu, nego smo imali obzira na samu stvar.

Napomenuo je jošte, častni D.r Žmirić, odgovarajuć na moju opazku, da su i ljudi njegove stranke sasvim odriešito odbijali radnju svakog zakona, koji bi imao urediti kmetske odnošaje u pokrajini, odgovarajuć na taj prigovor rekao je: „*quot capita, tot sententiae*,“ da ima u njegovoj stranki ljudi, pa koji na jedan drugi način misle, to će dopustiti, da i mi možemo imati i različito mnienje od njega. Ako misli da je od potrebe, da se ima zakon graditi za urediti kmetske odnošaje, ako priznaje da ima u njegovoj stranki vještih pravnika koji nepriznavaju načelo, dopustiti će i nama da i mi nepriznajemo, i da smo mi uvjereni, da neima mjesta novomu zakonu. Stoga dakle, kada mi predlažemo, da se predje na dnevni red preko njegovog predloga i pozivljemo se na različito mnienje, što donekle njemu može u prilog biti, to je dokaz, da mi sasvim zakonito postupamo kada to načelo nepriznajemo.

Velika je nedosljednost častnog D.ra Žmirića koji je spomenuo neke žalostne čine, koji su se nazad mnogo godina dogodili u kotaru Zadarskom, i rekao je, da su se ti zločini pripisivali strasti i prećeranosti vlastnika u tjeranju duga. Neznam, zbog kojih su se uzroka ti žalostni čini dogodili; nu ako sam priznaje, da je to javno mnienje pripisivalo strasti i prećeranosti vlastnika, neznam, kako je tomu pomoći izdanjem pravilnika? Tomu se nemože pomoći, jer je osobna stvar, a pravnici nemogu preinačiti ljude, koji, ako su dobri ostaju dobri, ako su prećerani i hrdjavi, ostaju prećerani i hrdjavi; tu u njihovim osobnim odnošajim zakon nemože ništa promieniti. Imam spomenuti častnom D.ru Žmiriću, da se u nijednom drugom kotaru u

pokrajini nije ništa slična dogodilo. Ako je on pako napomenuo, da su nazad nekoliko godina kmeti nadbiskupske stolice zaniekali dati dohodak i da je bilo od potrebe poslati tamo jedan odiel vojske, odgovoriti mi je častnom D.ru Žmiriću, da neznam kako će tomu priskočiti zakon o uredjenju kmetskih odnošajâ; jer da bi taj zakon i izdan bio, mogle bi nastati iste okolnosti, mogli bi kmeti zaniekati dohodak, te bi morala nastati ista nužda, koju je spomenuo častni D.r Žmirić. Što je on naveo u pogledu študijâ, što je on u ovomu pitanju učinio, nitko mu to neporiče. Svi smo mi uvjereni, da je on učio i dosta učio; ali to nije dobar razlog koji se je uvesti mogao u ovu razpravu. Ovaj razlog, nedokazuje ništa. Mi ostavljamo dragovoljno njemu njegovu učenost, a mi se vladamo po našoj pameti i po našoj savjesti.

Što se tiče pako predloga častnog zastupnika D.ra Bakotića, mislim, da s onih razlogâ što smo mi naveli u našemu predlogu, da s onih razlogâ predlog častnog D.ra Bakotića nema se primiti. — Ja znam, da su kmetski odnošaji dosta uredjeni, i da će se pogotovo urediti sa upisivanjem pravâ koli gospodara toli kmeta, težaka, u zemljišne knjige, te nepostoji nužda, da se Zemaljskom Odboru dade nalog, da on izašalje kojeg naročitog povjerenika, da u cieloj pokrajini prouči odnošaje kako su postojali odprije i kako obstoje dan danas. Stoga ja molim, neka visoki Sabor izvoli odbiti i predlog častnog zastupnika D.ra Bakotića.

Predsjednik. Stavljam najprvo na glasovanje odgoditeljni predlog gosp. zastupnika D.ra Bakotića, a kada nebi bio primljen ovaj predlog, onda ću staviti na glasovanje predlog posebnog Odbora sedmorice.

Predlog D.ra Bakotića glasi: da predlog D.ra Žmirića bude izručen Zemaljskom Odboru da on svestrano prouči predmet; i da u svoje vrieme iznese sve gradivo od takvog proučavanja, i da o tome kašnje odluči visoki Sabor, što se ima činiti.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Manjina*). Ovaj je predlog odbijen.

Stavljam sada na glasovanje predlog od sedmorice, koji glasi: Da se preko predloga D.ra Žmirića predje na dnevni red.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Ovaj je predlog primljen većinom glasova.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda, koja glasi: Drugo čitanje predloga D.ra Žmirića o zakonu na razjasnjenje § 3 zakona 10 junija 1887 glede težačkih truda u Dalmaciji.

Izviestitelj posebnog Saborskog Odbora, gosp. zastupnik D.r Ivčević, molim neka čita izviešće.

D.r Ivčević (*čita*):

Visoki Sabore,

Pri sjednici 5 tek. mjeseca bi izručen na pretresanje Odboru sedmorice predlog častnoga D.ra Žmirića i drugova, koji glasi:

„Neka izvoli Visoki Sabor u smislu § „19 sl. *a, b,* pokrajinskog Ustava potaknut „da se stvori osobiti zakon, na razjasnenje „§ 3 obćeg zakona 10 Lipnja 1887 uporabiv toli u postupku za privatne naslove, koli „u onom za naslov izravnih poreza i pristojbina i svake druge državne vjerovnine.“

U komu bi se smislu novim zakonom imao razjasniti prespomenuti § 3 obćeg zakona 10 Lipnja 1887 predlog ne naznačuje, ter s formalnog gledišta moglo bi mu se prigovoriti.

Nego iz obrazloženja kojim je predlog popraćen razabire se da isti cilja na proglašenje jednog zakona, kojim da se § 3 zakona 10 Lipnja 1887 Br. 74 nadopuni ili

razjasni, u smislu da pripadnost o kojoj se govori u navedenomu § trećemu sadržava i kmetske iliti težačke poboljšice, to jest da se na ove poboljšice ne smie voditi ovrha.

Uvaživ da je zakon samo od dvie godine stupio u život a da se ima pustit sudbenim vlastim da ga tumače i uporave skladno sa ostalim zakonim, koji bi mogli stati u doticaju s njime;

Uvaživ da ovi predlog stoji u tiesnom savezu sa predlogom o izdanju zakona o kmetskim pravnim odnošajim, dapače sačinjava dio istoga;

Uvaživ da je Odbor predložio da se preko predloga u pogledu kmetske pogodbe predje na dnevni red;

Odbor sedmorice predlaže: da se preko predloga častnoga D.ra Žmirića i drugova o razjašnjenju zakonodavnim putem § trećega zakona 10 Lipnja 1887 Br. 74 Dr. 3 L. predje na dnevni red.

Zadar 7 Kolovoza 1889.

Predsjednik

Machiedo.

Izviestitelj

Ivčević.

Predsjednik. Razprava je o predmetu u drugom čitanju otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog posebnog Saborskog Odbora, koji glasi: — Molim vas čitajte.

D.r Ivčević (*čita*): Neka izvoli visoki Sabor preći na dnevni red preko predloga D.ra Žmirića i drugova o razjasnenju zakonodavnim putem § 3 zakona 10 lipnja 1887 Br. 74.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog Odbora sedmorice, kako je sada bio pročitan, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: Riešenje molbenica.

Izviestitelj Molbeničkog Odbora, gosp. zastupnik Ljubić, molim da čita izvješća i predloge.

Ljubić Broj. 5 Emilija udovica Blagoroda Kovačića prosi mirovinu.

Ovo je udovica bivšeg liečničkog pomoćnika bolnice Šibenske koji je preminuo, a nije služio ni pune tri godine, pa i to ne svedjer u stalnoj službi — nešto privremeno nešto stalno — dakle po zakonu nema nikakva prava na mirovinu.

Obzirom na to, i obzirom, da je jur Odbor Zemaljski udielio fi. 100 pripomoći rečenoj udovici; Molbenički Odbor predlaga: Neka se preko prošnje Emilije Kovačića, kojom prosi mirovinu, predje na dnevni red.

Predsjednik. Razprava je otvorena o predlogu Molbeničkog Odbora. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 13, Odbor za šumarsko-poljodjelsku izložbu god. 1890 u Beču, prosi podporu.

Pošto se zna da će iz Dalmacije biti ljudi, koji će proizvode naše zemlje slati na šumarsko - poljodjelsku izložbu u Beču, ali se danas nezna kolika bi mogla biti potreba podpore; Molbenički Odbor predlaga: Neka se izruči Zemaljskom Odboru prošnja Odbora za šumarsko - poljodjelsku izložbu god. 1890 u Beču, da doznači podporu prama okolnostim, iz poljodjelske zaklade.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Br. 14. Pripomoćno družtvo učenika prava na sveučilištu Bečkom prosi pripomoć.

Pošto to pripomoćno družtvo pripomaga i gdjekojeg dalmatinskog učenika, po običaju kako svake godine, Molbenički Odbor predlaga: Neka se doznači fior. 20 pripomoći družtvu od pripomoći učenikom prava na sveučilištu Bečkom.

Predsjednik. Razprava je otvorena o predmetu. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 15. Pripomoćno družtvo učenikâ više poljodjelske učione u Beču prosi pripomoć.

S uzroka, s kojeg je Molbenički Odbor predjašnjem družtvu predložio pripomoć, predlaga i ovomu kako obično svake godine: Neka se doznači fior. 20 pripomoći.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 16. Učenik slikarstva u Monakovu, Fra Celestin Medović, iz Dubrovnika, prosi pripomoć.

Ovaj fratar, koji nema svojih sredstvâ, niti može dobiti kakvu pripomoć, naravski, od samostana komu pripada, prosi, da bi mu se udielila kakva pripomoć iz Zemaljske zaklade.

Obzirom na okolnost navedenu, i na to, što je ipak do sada dokazana vanredna sposobnost prositelja; Molbenički Odbor

predlaga: Neka se udieli fior. 200 pripomoći Fra Celestinu Medoviću učeniku slikarstva u Monakovu.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Želili tko govoriti? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 55. Ante Valeš učitelj, prosi vanrednu pripomoć.

Na ovoga učitelja bila je napala težka bolest, radi koje je bio prisiljen uteći se u Bolnicu pokrajinsku, i tu više dana ostati, te je morao potrošiti za liečenje preko fior. 100; prosi, da bi mu se obzirom na njegovu plaću, da rečem malu plaću, i veliku potrebu, udielila kakva pripomoć.

Pošto je visoki Sabor doznačio u pokrajinskom školskom računu svotu za pripomoć učiteljem, koji su u službi, Molbenički Odbor predlaga: Neka se sa preporukom ustupi pokrajinskom učionskom vieću prošnja učitelja Ante Valeša za vanrednu pripomoć.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 50. Pop Jovo Bućina grčko-iztočni paroh Dubrovački, koji služi kao dušobrižnik u Bolnici i prima fior. 40 nagrade iz pokrajinske zaklade, pita, da mu se povisi nagrada.

Obzirom na malu službu, koju obavlja u toj Bolnici, Molbenički Odbor sudeć, da mu je dovoljna nagrada od godišnjih fior. 40, jednoglasno predlaga: Neka se predje na dnevni red preko prošnje popa Jove Bućine za povišenje nagrade za dušobrižničku službu kod Bolnice Dubrovačke.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o predmetu?

Pugliesi. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Pugliesi imade rieč.

D.r Pugliesi. Razlog, koji je naveo častni izviestitelj Molbeničkog Odbora, nije baš kakav se meni čini da se odluči kašto je Odbor jednoglasno zaključio. Ja sam netom, kada mi je obznanjeno da je prošnja odbijena, pitao čeljade koje može biti izvješteno, radi čega je taj zaključak uzet, i bijaše mi odgovoreno, da je uzet baš oslanjajuć se na nagradu koju primaju ostali dušobrižnici pravoslavni po bolnicam dalmatinskim, i naglasio mi je baš nagradu koju prima pravoslavni dušobrižnik u bolnici Zadarskoj. Ja sam propitao baš za nagradu dušobrižnika u bolnici Zadarskoj i zapitao baš, koji je broj bolestnika pravoslavnih, koji su baš u toj bolnici, te mi je

bilo odgovoreno, da je u bolnici Zadarskoj srednji broj pravoslavnih nemoćnikâ 12 %, i da je nagrada pravoslavnog dušobrižnika godišnjih fior. 120. Isti oni razlozi, koji su baš navedeni za dušobrižnika pravoslavne bolnice Zadarske, mogli bi se upotrebiti za dušobrižnika pravoslavnog u bolnici Dubrovačkoj, u kojoj je srednji broj godišnjih bolestnika 6 %, te bi po tom razmjerju dušobrižnik Dubrovački morao imati godišnjih fior. 60 nagrade, što nema nego fior. 40. Kada je bila samo stara bolnica, dušobrižniku koli katoličkom toli pravoslavnom bilo je lako pristupiti u bolnicu u svako vrieme, i u svako je doba mogao vršiti svoju službu. Nova je bolnica dosta od grada odaljena, a jer je ta bolnica veća i bolje uredjena nego stara, naravno, da je svake godine uzrasao broj bolestnika, koli jednog toli drugog vjerozakona, te će broj razmjerni biti sada povišen od 6 % na 7 i 8 %. K tomu nije baš lasan pristup u tu bolnicu, pošto je, kašto sam rekao, odaljena od grada i dušobrižniku je dosta težko, bilo ljeti bilo zimi, pri hrdjavom vremenu doći u tu bolnicu. Uvažavajuć razloge koje navadja parok u svojoj molbi, ja bih stavio ovaj predlog, da visoki Sabor izvoli primiti cielu molbu i povisiti nagradu paroka Jove Bućine od fior. 40 na 60.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Gosp. izviestitelj Molbeničkog Odbora imade rieč.

Ljubić. Prije svega ću napomenuti častnom predgovorniku, da su dušobrižnici u obće dužni služiti mukte svoje bolestnike i siromahe. Ipak ustanovile se godišnje plaće ili nagrade dušobrižnicim kod Bolnicâ pokrajinskih, jer se tu radi o većoj službi, te nije pravo ostavit je bez nagrade. — Što se tiče Dubrovačkog dušobrižnika katoličkoga u Bolnici, opazit mi je, da on ne obavlja samo dušobrižništvo glede bolestnikâ, nego obavlja i crkvenu službu za Milosrdnice, a to mu nosi dosta vremena i daje truda; tako da je taj čovjek dužan svedjerno stanovati u bolnici.

Inače je sa grčko - iztočnim dušobrižnikom. Ovaj nema nego bolestnike svoje vjeroizpoviedi, pa na temelju podataka istog častnog predgovornika bilo bi dokazano, da je on bolje nagradjen surazmjerno nego je Zadarski. Častni D.r Pugliesi kaže: 6 % bolestnika imade u bolnici Dubrovačkoj vjeroispoviedi grčko - iztočne, a u bolnici Zadarskoj ima 12 %. Jeli pravo to razmjerje, nebih uprav znao; no ja primam kao istinito, ono razmjerje, te kažem: ako se izračuna po broju bolestnika koji pristupaju koli u Zadarsku toli Dubrovačku Bolnicu, vidit će se, da se dušobrižniku Dubrovačke Bolnice daje fior. 40 godišnje nagrade za 36 bolestnika, a da dušobrižniku Bolnice Zadarske fior. 120 za 226 bolestnika. Neka mi reče, imali tu razmjerja? Dakle, mjesto da dokaže da mu je krivo, meni se čini da je častni predgovornik dokazao, da mu je obilato odmjerena nagrada. S toga upirem, da se primi predlog Molbeničkog Odbora: neka se predje na dnevni red preko prošnje popa Jove Bućine za povišenje nagrade za dušobrižničku službu kod Bolnice Dubrovačke.

Predsjednik. Naravno, ovaj predlog Molbeničkog Odbora ima prednost. Kad nebi primljen bio ovaj, onda bi došao na glasovanje predlog gosp. zastupnika D.ra Pugliesi, t. j., da se povisi od fior. 40 na fior. 60 godišnja nagrada parohu Jovi Bućini, obzirom na broj pravoslavnih nemoćnika i na odaljenost bolnice od grada Dubrovnika.

Sada stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Ovaj

je predlog primljen, i time pada predlog gosp. zastupnika D.ra Pugliesi. — Sliedi riešenje molbenicâ.

Ljubić. Broj 57. Umirovljeni učitelj Frane Maroević prosi povišenje mirovine.

Izvire iz spisâ dodanih prošnji, da je ovomu čovjeku odmjerena sasvim po zakonu njegova mirovina; nego dokazuje, da mu nisu bile uračunane u tu mirovinu sve godine njegove službe, biva jedna petogodišnjica da mu je izpuštena.

Pošto Molbenički Odbor nenahodi dovoljno poduprtu prošnju takove milosti, predlaga većinom glasova: Neka se predje na dnevni red preko prošnje Frane Maroevića učitelja za povišenje mirovine.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. *Većina)*. Predlog je primljen.

Ljubić. Broj 58. Pokojnog učitelja Ante Budrovića kćer Julija, prosi pripomoć.

Ova nesretnica zaslužuje milosrdja, jer ju snašla nesreća, da joj je u jednom parobrodu konop preko nogu prešao i slomio nogu, tako da je imala težku bolest, težku muku i težke troškove. S toga Molbenički Odbor predlaga: Neka se Juliji kćeri pokojnog učitelja Ante Budrovića udieli fior. 36 pripomoći.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 59. Ane Plakuta, takodjer kćer pokojnog jednoga učitelja, pita pripomoć.

Ovo je kćer, ali stara kćer od blizu 70 godina, koja bira nevoljicu godišnju od fior. 60. Nu obzirom na njezino siromaštvo, i obzirom da joj starost nedopušta, da može svojimi rukami izbiti sebi kakov dobitak, Molbenički Odbor predlaga: Neka se Ani Plakuti udieli fior. 30 pripomoći.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 60. Diana Gnado učiteljica u miru, prosi povišenje mirovine.

Mirovina je od godišnjih fior. 123. Ob-

zirom da je jur godine 1880 visoki Sabor, baš uvaživ razlog, što joj pokrajinsko učionske vieće nije po zakonu odmjerilo mirovinu veću nego je bilo od godišnjih fior. 99 i 93 novčića, povisio tu mirovinu za fior. 23 i 7 novčića, Molbenički Odbor nemože sada novo povišenje predlagati. Nego iz svih svjedočanstvâ proiztiče kako je prositeljica u nevoljnom stanju ekonomičnom, i da je stara, s toga Molbenički Odbor predlaga: Neka se umirovljenoj učiteljici Diani Gnalo udieli vanredna pripomoć od fior. 30.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

Ljubić. Broj 61. Laura udovica D.ra Nikole Samohoda prosi pripomoć.

Ovo je, možda ćete se spominjati, Gospodo zastupnici, udovica jednog liečnika obćinskog, koja mirovinu ne uživa, a nebi je mogla dobiti već od Obćine kod koje je pokojnik služio a ne iz pokrajinske zaklade. Obzirom na to, da kad bi se prihvatilo to načelo, da se iz pokrajinske zaklade udieljuju činovnikom obćinskim pripomoći, valjalo bi osobitu rubriku namjestiti, i to ne malu rubriku; Molbenički Odbor predlaga: Neka se predje na dnevni red preko prošnje Laure udovice D.ra Nikole Samohoda za pripomoć.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. *(Većina)*. Primljeno.

Ljubić. Broj 64. Kninsko starinarsko Družtvo prosi podporu.

Netreba da visokom Saboru tumačim i na dugo pripoviedam o čemu se bavi ovo starinarsko družtvo Kninsko. Zna svaki, da se bavi izkopavanjem starina u Kninskom polju, i zna se, da je visoki Sabor ovomu družtvu, obzirom na korist njegovu za znanost u obće a osobito za narodnu domaću poviest i do sada udieljivao pomoć; obzirom, da sve to više raste rad ovoga Družtvu u Kninu, Molbenički Odbor predlaga, neka mu se doznači iz pokrajinske zaklade fior. 500 podpore za god. 1890. — Nepredlaga se dakle povišenje, nego predlaga stara pripomoć.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč?

D.r Bakotić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Bakotić imade rieč.

D.r Bakotić. Visoki Sabore! Po svojem zanimanju, inače po svojim naucim, nisam nadležan da izrazim ikakovo mnienje o arheologičkom pitanju. Neću se ni najmanje upuštati u vriednost i nevriednost historič-

kog iztraživanja Kninskog starinarskog družtva u pogledu izkapanja kojim se ono bavi. O tom može znanost svoju reći. Nu, visoki Sabore, kada no ja govorim, da mi u našoj Dalmaciji imamo veoma prešnijh potreboća nego stati da izkopavamo i starinske spomenike, bilo iz koje mu drago dobi; kada promislim, da ti spomenici neće zaista izginuti ako ostanu ležeć izpod zemlje još nekoliko desetak godina, kao što su dosada ležali; ako promislim s druge strane, da imade u našim mnogim predielim na otocim da neimadu pitke zdrave vode; ako promislim, da imade u nas mnogo mjesta da neimadu sgodu putovati; ako promislim, tolike razne potreboće živućeg naroda, da bi se mogao u životu uzdržati, ja mislim, da je obzirom na sve potreboće rasipati novac kada se na jedan naukovni luksus izdaje svake godine 500 for. Kninskom starinarskom Družtvu. Čudnovat je, i to će doći na dnevni red, čudnovat je sasvim kriterijum u obće riešavanja dotičnih molbenicâ. Izmedju molbenicâ, koje će doći na riešavanje pri današnjoj sjednici dolazi i jedna molbenica najubožnijih fratara kojih imade u Dalmaciji, najme molbenica samostana jednog Zadarskog, da mu u pomoć priteče ovaj visoki Sabor da se uzdrži jedno znamenito umjetničko djelo.

Nekaže samostan taj: dajte meni iz zemaljskih novaca sve potrebite troškove, nego jednu malenkost, pošto je sa svoje strana vlada dala najveći dio.

Kako je riešio tu molbenicu Molbenički Odbor? Odbio je tu molbenicu, kašto kada bi se radilo o fratrim u Ostrogonu ili o tolikim dominikanskim fratrima koji velika vlastelinstva imadu u Dalmaciji. Ali kada to prose nevoljni fratri, koji imadu svoj samostan na bedemu Zadarskom, i živu jedino od milostinje koju im narod pruža, te kada se o takvim ljudima radi i o važnom historičkom djelu, mislim, da bi bila nas sviuh dužnost, da njima u pomoć pritečemo. Nu takvu je molbu Molbenički Odbor odbio, dočim je ovom starinarskom družtvu ništa manje nego 500 for. doznačio. Ta se izkopavanja mogu preduzeti, kada bi mi bili u najboljem materijalnom stanju. To bi i meni milo bilo da se preduzme i učini, kada bi mogli pokriti sve naše najpreče potrebe koje ima naš narod; ali mi nismo u tom stanju, da možemo badava trošiti novce za takve svrhe, koje zasada nisu nego luksus. S toga uzroka ja predlažem visokom Saboru, da se preko molbe starinarskog družtva predje na dnevni red.

Predsjednik. Pitali još tko rieč? — Nitko. Razprava je zatvorena.

Gosp. izviestitelj Molbeničkog Odbora imade rieč.

Ljubić. Častni predgovornik D.r Bakotić kaže, da neće te izkopine prosudjivati, jer da se necieni pozvanim prosudjivati vriednost starinâ koje se kopaju u Kninskoj okolici. Niti ja vještak nisam, niti bih ja smio to prosudjivati; nego čujem, kako su čala i druga gospoda ovog visokog Sabora, kako su procienjivane ove izkopine od pravih vještakâ, da su vriedne da se kopaju iz zemlje, da se sahrane, i da se uči na njima povjest naroda svoga. — Što kaže, da neće poginuti u zemlji, i to je pitanje; jer bi mogle doći takve okolnosti, da te izkopine mjesto da budu u rukam rodoljubnih ljudî, koji će ih sahraniti, da neupadnu u tudje ruke, koji će ih uništiti. Neradi se, da se te starine neizvrgnu vremenu, da se pokvare u zemlji; nego se o tom radi, da se one iznesu na vidjelo, da po njima učimo našu poviest, da po njima učimo, što smo bili, što bi imali biti danas i kakva nas budućnost čeka. Nije to kakav luksus, nego je to prava potreba svakog svjestnog naroda. Što je napomenuo častni D.r Bakotić druge neke potrebe naroda, za koje bi valjalo misliti, ja ću na to odgovoriti, da se ovime nezapuštaju druge potrebe, i da se i drugim potrebam bez obzira na ovu svotu providja, i ustanovljuju sredstva, da bi se i tim potrebam doskočilo. — Glede

razlikosti mnienja Molbeničkog Odbora u ovom pitanju i u pitanju pripomoći za crkveni kor franjevaca samostana u Zadru o tom ću odgovoriti, kada ovo pitanje dodje na dnevni red. Iz uzrokâ koje sam rekao, preporučam visokom Saboru, da primi predlog Molbeničkog Odbora, t. j.: Neka se Starinarskom družtvu u Kninu doznači iz pokrajinske zaklade fior. 500 podpore za god. 1890.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje predlog gosp. zastupnika D.ra Bakotića, koji glasi: da se preko molbe Starinarskog družtva Kninskog predje na dnevni red.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Manjina*). Ovaj je predlog odbijen.

Stavljam sada na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je ovaj primljen. — Sliedi riešenje molbenica.

Ljubić. Broj 65. Ivan Krstitelj Novak umirovljeni učitelj prosi podporu u naukovne svrhe.

Molbenički Odbor priznavajuć rado znanost i marljivost ovoga učitelja, nu s druge ne videći iz njegovih nauka te obće velike koristi za pokrajinu, predlaga: Neka se predje na dnevni red preko prošnje umirovljenog učitelja Krstitelja Novaka za podporu u naukovne svrhe.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 66. Marta udovica Petra Šarića prosi godišnju pripomoć.

Visoki je Sabor čuo do sada govoriti ob ovom nesretnom učitelju, koji je od milosti mirovinu dobivao. Odpušten je bio iz službe jer je bio sašao s pameti; nije imao pravo na mirovinu, jer nije služio godine zakonom propisane, niti je izpite propisane bio učinio; ipak visoki Sabor, obzirom na njegovu službu od blizu 10 godina i na njegovo ubožtvo, doznačio mu je bio milostinju od fior. 120. Taj je čovjek preminuo i ostavio nevoljnu udovicu sa brojnom sirotčadi, bez dobitka, imetka i ostavštine. Obzirom na to, Molbenički Odbor predlaga: Neka se Marti udovici Petra Šarića doznači mjesečne milostinje fior. 3 (tri).

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 67. Kata umirovljena udovica učitelja Špire Pavlovića prosi pripomoć.

Ova udovica imade svoju redovitu mirovinu od fior. 10 i 55 novč. mjesečnih. Obzirom na to i obzirom da nema nikakvih osobitih navodâ i okolnosti koje bi zaslužile osobitog obzira; Molbenički Odbor predlaga: Neka se predje na dnevni red preko prošnje Kate umirovljene udovice učitelja Špire Pavlovića za pripomoć.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj. 69. Sveučilištno družtvo učenikom filosofije u Beču prosi pripomoć.

Ovo je jedno od onih sličnih družtvâ, kojima se je do sada pripomoć udieljivala, i koja pripomaga takodjer u potrebi i našim zemljakom učenikom u Beču; zato Molbenički Odbor predlaga: Neka se udieli fior. 20 pripomoći družtvu od pripomoći učenikom filosofije u Beču.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 72. Starešinstvo samostana s. Frane u Zadru za pripomoc fior. 400 u popravu kora crkvenoga.

Iz molbenice iztiče, da se radi, kako je gospodi poznato, o sačuvanju jednog znamenitog umjetničkog djela, kojemu prieti pogibelj, i potrebu ima da se popravi. Pitaju pripomoć od fior. 400, što bi još preko onoga što daje država, i što isti samostan razpoloživa ima, potrebno bilo a da se dovrši popravak.

Molbenički Odbor, premda priznaje znamenitost toga djela, videć i znajuć, kako za svoje crkve svaki grad, svako selo misli; videć kako na primjer Obćina Splitska na hiljade pripomoći daje u popravu svog starinskog zvonika, a ne prosi pripomoći iz pokrajinske zaklade; stoga Molbenički Odbor većinom glasova predlaže: Neka se predje na dnevni red preko prošnje Starešinstva Samostana s. Frane u Zadru za pripomoć fior. 400 u popravu kora crkvenoga.

Predsjednik. Otvorena je razprava o predmetu. — Pitali tko rieč?

D.r Bakotić. Pitam ja.

Predsjednik. Častni zastupnik D.r Bakotić imade rieč.

D.r Bakotić. Visoki Sabore! Kaošto sam malo prije napomenuo, i kaošto je potvrdio i sam gosp. izviestitelj Molbeničkog Odbora, radi se o jednom umjetničkom zna-

menitom djelu, radi se o tome, da je skrajna nužda da se to popravi i da se sačuva i daljem naraštaju. Priznao je dalje i sam gosp. izviestitelj to, da je potreban taj novac od 400 fior. Franjevačkom samostanu, da može dotične popravke izvesti; ali je iznio osobito prigovor taj, da se po drugim mjestim starajn sami gradovi za uzdržanje tih svetih starinâ, ili recimo, tog crkvenog kora. Neznam, što je u jednom i drugom gradu u ovom pogledu. Za mene je jedino pitanje važno, što se radi ob ovom veoma znamenitom umjetničkom djelu. S druge strane priznato je od svakog, da je rečeni Franjevački Samostan veoma ubog, i da nije u stanju podmiriti ovu svotu, koja mu je još potrebna za popravak toga kora. Osim one hiljade forlnti što mu je Vlada doznačila, treba još u tu svrhu 400 for. Polazeć s toga gledišta, visoki Sabore, da se mi nemamo osvrtati na to, dali gradovi imadu u tom obziru kakvu dužnost, mislim, pozitivnu dužnost nema nijedan grad, i to bi bilo prepušteno veledušnosti grada Zadra, ako za tu svrhu ne samo stotine nego i hiljade dade. U to se nepačam ni najmanje. — Za mene je to, da bi griehota bila, da se ovakovo krasno umjetničko djelo utamani stoga, što nebi tako maleno sredstvo Franjevci dobili od zemlje, da bi time mogli dovršiti te najnuždnije popravke. S toga, visoki Sabore, ja molim, da bude uvažena molba Franjevaca Samostana u Zadru, da naša pokrajina priteče njima u pomoć sa fior. 400, kao što oni pitaju.

Trigari. Domando la parola.

Predsjednik. Častni zastupnik Trigari imade rieč.

Trigari (*talijanski govoreć, predlaga fl. 200 pripomoći*).

Predsjednik. Molim napišite predlog.

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. Častni zastupnik D.r Bajamonti imade rieč.

D.r Bajamonti (*zagovara uslišanje prošnje*).

Predsjednik. Želili još tko govoriti o predmetu?

D.r Bakotić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Bakotić imade rieč.

D.r Bakotić. Visoki Sabore! Po mojem mnienju bilo bi veoma nevoljno, kada bismo tek iz izkopina Kninskog starinarskog družtva doznali, što smo. Mi znamo što smo. U tom pogledu neće nam ni najmanje pomoći pusti novac što ga mi bacamo iz naše pokrajinske zaklade. Ali ja mislim, da je nuždno, i da je naša dužnost, da mi damo pripomoć od 400 fior., da se uzdrži i sahrani ovo umjetničko djelo, i da bude kašnjem naraštaju na korist. S toga ostajem podpuno pri mojemu predlogu, da se naime udieli samostanu Franjevačkom u Zadru 400 for. pripomoći.

Predsjednik. Želili još tko govoriti o predmetu?

Buzolić. Ja želim.

Predsjednik. Častni zastupnik Buzolić imade rieč.

Buzolić. Visoki Sabore! Ja sam bio član Molbeničkog Odbora, kojemu je ova mol-

benica bila pročitana kao i sve ostale što su do sada bile, i o kojoj je odlučeno, da se preko nje predje na dnevni red. Ja sam bio upravo jedan od manjine, cigli jedan od manjine proti odnosnoj odluci Odborovoj, a bio sam od manjine zato, što polazim sa temelja, da se, gdje god je moguće, koliko god je moguće, umjetnine u našoj zemlji štite protiva zubu vremena i da se uzčuvaju, i zato sam ja bio, da se udieli podpora naznačena Kninskom starinarskom družtvu, kaošto sam bio i zato, da se i ovomu Samostanu Franjevačkom u Zadru udieli jedna primoć, ne sva koju pita, zašto ja dielim podpuno uvjerenje častnog zastupnika Ljubića, da je u prvom redu pozvan na to dotični grad, nevelju od dužnosti, nego upravo, kako kaže gosp. Trigari, od pristojnosti, od harnosti i od naravite težnje svakog grada, da se uzdrže svetinje starinske u njemu. Iz toga je obzira u najprvom redu dotični grad pozvan, da tomu doprinese. Ali ja mislim, da je u tom smjeru grad Zadar toliko velikodušan, da je toliko zanešen za umjetnine, a osobito pako da bi bio za ovu umjetninu, koja je čak u 14. vieku zamišljena, i vazda kao umjetnina prvog reda pripoznata bila i od strukovnjaka prvog reda, da bi bio u stanju, i kada nebi bilo drugih sredstvâ, svu pripomoć doprinieti. Ele, pošto se ovdje radi o jednom umjetničkom djelu, koje, i sbog svoje davnine, i sbog svoje dragocienosti, zaslužuje u velike da se uzdrži na ures ne samo dotičnog Samostana i grada i občine Zadra, nego i ciele pokrajine, to mislim, da bi tu visoka ova Kuća, kao zastupništvo ciele pokrajine, imala i ona priteći u pomoć, ako i manjom svotom, već i s toga da dokaže narodu, da i njoj stoje na srdcu svetinje ove zemlje, da se i ona skrbi za uzčuvanje i njegovanje umjetničkih dragocienosti..

U tu svrhu ja bih se zadovoljio, kao što sam to predlagao i u Molbeničkom Odboru, da visoki Sabor udieli od svoje strane pripomoć ako ništa od fior. 100; te s toga i činim, i predajem pismeno taj predlog na glasovanje. A uzdam se tim više da će visoki Sabor na to pristati, iza kako je jur, većinom, pristao za predloženu pripomoć na korist starinarskoga družtva u Kninu.

(*Tečajem govora ustupi Predsjednik svoje mjesto Podpredsjedniku*).

Podpredsjednik. Želili još tko govoriti o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ljubić. A što ću reći, kada smo svi složni? — Što sam ja prvi rekao, ponovio je i gosp. D.r Bakotić, i gosp. Trigari, i gosp. D.r Bajamonti, i gosp. Buzolić, da je kor liepa stvar, da zaslužuje da se sahrani, i da se mora sahraniti. U tome smo svi složni. Nego obrazložeć predlog Molbeničkog Odbora, ja sam kazao da je dotični grad, u ovom slučaju Zadar, dužan zauzeti se za sačuvanje kora u crkvi na njegovim miriznam; a to ne po propisu kakva zakona, nego iz prirodne dužnosti koja nalaga svakom gradjaninu da čuva svoja umjetnička djela, svoje svetinje starinske. To svaki drugi grad čini, kaošto to čine Split i Šibenik, koji za svoje spomenike doprinose ove godine 5-6000 fiorina. Nemogu pomisliti, da bi u tome zaostala občina Zadarska, koja nije u ubožnom stanju, jer pobire više nego ikoji grad u pokrajini; nemogu pomisliti to, jer bi grad Zadar, kao glavni grad, morao dati izgleda u svemu tako i u ovoj stvari; nemogu pomisliti, da bi ta občina zapustila svoje umjetničko djelo, i pustila da se popravi milostinjom pokrajine! Kada bi vidili, da Zadar zapušta kor svog Samostana Franjevaca na bedemu, mislim, da bi visoki Sabor, na novu prošnju starešina Samostana, pružio ruku pomoćnicu. Dok toga izgleda nema, Molbenički Odbor ostaje pri svojemu predlogu, da se predje na dnevni red preko ove prošnje.

Podpredsjednik. Prvi je predlog Molbeničkog Odbora, da se predje na dnevni red preko prošnje. Uz to su predana još

tri predloga, koja su dovoljnim brojem podpisana i to: predlog D.ra Bakotića, predlog gosp. Trigaria i predlog gosp. Buzolića.

Namjeravam staviti na glasovanje najprije predlog Molbeničkog Odbora, i to u smislu § 32 Poslovnika (*čita*). Po tom svakako prednost ima predlog za dnevni red. Ako bi ovaj predlog pao, stavio bih na glasovanje predlog gosp. D.ra Bakotiča; kada bi i ovaj pao, stavio bih na glasovanje predlog gosp. Trigaria, a kada bi i ovaj propao, stavio bih na glasovanje predlog gosp. Buzolića. — Ako ima tko prigovora redu glasovanja, neka se javi. — Nitko.

Ja ću sada staviti na glasovanje, kako sam namjeravao, najprvo predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi . . . . .

D.r Bajamonti (*talijanski prigovara redu glasovanja*).

Podpredsjednik. Ja sam navjestio visokom Saboru, kako namjeravam postupati glasovanjem i to sam učinio po propisu § 50 saborskog poslovnika. Zapitao sam, imali tko što da prigovori, i pošto se nije nitko javio, htio sam preuzeti glasovanje, predlogom počimljuć Molbeničkog Odbora, prednijim po mojemu mnienju. Nu, pošto gosp. zastupnik D.r Bajamonti, čini prigovora, otvaram razpravu o redu glasovanja.

D.r Klaić. Pitam rieč.

Podpredsjednik. Ima rieč gosp. zastupnik D.r Klaić o redu glasovanja.

D.r Klaić. § 49 saborskog poslovnika glasi: „Glasovanje različitih predloga ima se udesiti na način da izraženo bude pravo mnenje većine Sabore. Odgodni predlozi i dnevni red imadu prednost.“

Podpredsjednik. Ja mislim, da je podpuno opravdao častni Klaić red glasovanja.

Ima rieč gosp. izviestitelj.

Ljubić. Ja sam protivan izriečito predlogu gosp. D.ra Bajamontia; jer ako je tko voljan da se što god dade, neće glasovati za dnevni red, ostati će sjedeć, a ustati će kad bude za jedan od drugih triu predloga. Tko pa neće da se išta dade, taj će ustati i glasovati za predloženi dnevni red; pa budeli većina odlučila, da se predje na dnevni red, t. j. da se ništa neda, prestaje potreba da se stave na glasovanje drugi predlozi. Svakako dnevni red, po našem Saborskom poslovniku, imade prednost.

Podpredsjednik. Pošto ni ja nepristajem na prigovore gosp. zastupnika D.ra Bajamontia, to neka u smislu § 50 Saborskog poslovnika odluči visoki Sabor o redu glasovanja.

Ona Gospoda, koja pristaju na onaj red glasovanja, koji sam ja naviestio, neka izvole ustati. (*Većina*). Primljeno.

Dakle stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Podpredsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka izvole ustati. (*Većina*). Ovaj je predlog primljen većinom glasova, te padaju svi ostali.

Sada sliede druge molbenice.

Ljubić. Broj 73. Stjepan Zakarija gradjanski učitelj, prosi oprost fior. 162:12 dužnih učiteljištu Arbanaškom.

Neradi se tu, Gospodo zastupnici, o kakvom dugu ovoga učitelja prama pokrajinskoj zakladi, nego o dugu prama drugoj zakladi, t. j. prama upravi učiteljišta Arbanaškog. Obzirom na to, i obzirom, da se nema Visoki Sabor pačati u tudju upravu, niti znajuć u kakvim je okolnostim taj dug učinjen; Molbenički Odbor predlaga: Neka se predje na dnevni red preko prošnje učitelja Stjepana Zakarije za oprost fi. 162:12 dužnih učiteljištu Arbanaškom.

Podpredsjednik. Razprava je otvorena o predmetu. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Podpredsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka izvole ustati. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Ovdje su dva predloga financijalnog Odbor; ali pošto je odsutan gosp. izviestitelj Borčić, ja ću pročitati izvješća.

Br. 74. Dum Grgo Tambaća dušobrižnik u Bolnici Šibenskoj, traži da mu se povîsi plaća od 400 na 500 fiorina.

Nemože se zaniekati, da razlozi od prositelja navedeni nisu donekle temeljiti, nego obzirom na ostale dušobrižnike namještene u ostalim Zemaljskim Bolnicam i nalazeće se u istim prilikam, kojim, kada bi se primila podnešena molba, moralo bi se obzirom pravice takodjer povisiti plaće. Uvaživ da današnje financijalno stanje Zemaljske Zaklade, ne dopušta ma koje povišenje plaće istim; financijalni Odbor predlaže: da se preko prošnje Dum Grge Tambače predje na dnevni red.

Podpredsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog financijalnog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Podpredsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka izvole ustati. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 81. Obćina Selačka pita da se uvrsti u proračun za godinu 1890 fior. 1000 za dogradjenje puta do luke „Radovanja."

S razloga što se za godinu 1890 predvidja manjak, koji se ima podmiriti iz blagajničkih preticaka; uvaživ da, kada bi se primila podnešena prošnja manjak bi poskočio za hiljadu fiorina, koji bi se takodjer imao pokriti iz blagajničkih priticaka; uvaživ da se nesmije smanjiti dalje blagajničke pretičke, jer bi se lasno moglo poremetiti ravnovesje u upravi pokrajinske zaklade; obzirom da je već u proračunu uvršteno fior. 4000 za gradnju i popravak predielnih puteva, a druga fior. 4700 za uzdržanje predielnih puteva, i fior. 6000 u ime pripomoći Obćinama; obzirom dalje da je Obćini Selačkoj već i u drugim prigodam bila u tu svrhu doznačena prilična pripomoć; nego smatrajuć ipak da je dogotovljenje rečenog puta koristno i potrebno; financijalni Odbor predlaže: da se prošnja Obćine Selačke izruči Zemaljskom Odboru.

Podpredsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč?

D.r Bakotić. Pitam ja.

Podpredsjednik. Rieč imade gosp. zastupstupnik D.r Bakotić.

D.r Bakotić. Visoki Sabore! Istina bog, predlog Molbeničkog Odbora neprejudicira konačno riešenje ove molbe. Rečeno je, da se molba izruči Zemaljskom Odboru, da bude uzet obzir na nju. Pošto je u obće ovo pitanje koristno, dužni smo na čistu biti. Ja mislim, da svi oni razlozi koje je naveo častni gosp. izviestitelj, neimadu toliko snage, da bi mogli vriediti kao odlučujući razlozi za Zemaljski Odbor. — Ako je istina, da je u proračunu Zemaljskom naznačena svota od 4000 fior. za gradnju puteva, i naznačena druga svota za pripomoć Občinam, nezna se, kojim Občinam, i kako će se ti novci kašnje razdieliti, i dali će se sviditi Zemaljskom Odboru, da tu svotu porazdieli drugim mjestima mjesto da u obzir uzme Občinu Selačku. — Poznato je Visokom Saboru, kolika je nevolja puteva na otoku Braču. Ja neću poreći, da je veoma težko sagradjivati puteve na otoku Braču. Ako se ja nevaram, Sabor u sve ovo vrieme od kada je nastala ustavna êra, u pogledu puteva za otok Brač veoma je malo učinio ili valjda ništa. Poznato je s druge strane, da ne samo otok Brač da ima veliki broj stanovnika, nego da ti stanovnici uživaju dosta dobro blagostanje, da izmedju njih imade veoma imućnih ljudî, da imade ljudî, koji se bave trgovinom, obrtnošću, najmarljivije. To sam napomenuo samo zato, da se može od tuda doći do naravnog zaključka, da otok Brač dotično stanovnici njegovi daju veliki kvantum poreza našoj pokrajini, te da bi pravedno bilo, da pokrajina priteče u pomoć njima u pogledu velikih potrebâ.

Poznato je, da je u Občini Selačkoj glavno selo Selce, i u tom selu bave se ljudî obrtnošću, kopanjem kamenja; kopaju kamen, ali pa neimadu priličnog puta kolskog do mora, da bi mogli izvažati izradjeno kamenje na kolima, kaošto je to u cielom svietu, nego moraju naprtiti komad po komad na njihove mazge i velikim troškom iznašati, te im u trgovačkoj konkurenciji pravi veliku štetu taj put. Najposlje kaže izviestitelj, da su doznačene bile prilične pripomoći Občini Selačkoj u ime toga puta. Ja sam čitao izmedju spisa koji su izloženi, da je i drugom prilikom Občina Selačka molila visoki Sabor, da joj priteče u pomoć svotom od 1200 fior., da si sagradi put; ali po Zemaljskom Odboru niti po Saboru nije odobrena bila ta svota; čini mi se, da je Zemaljski Odbor po nalogu Sabora doznačio 200 for. u ime te gradnje. Mislim, da nije praktično da se na taj način doznačuju podpore. 200 for. to je ništa za izvedenje toga posla. Da Odbor Zemaljski i Sabor budu doznačili svu svotu koju su ti ljudi molili, da im se doznači, mogao bi se put izvesti, dočim s malom svotom nemogu nego komad radnje izvesti, a taj komad nije na korist Občine, niti samoga sela, niti obrtnosti, koja imade dosta znamenitu važnost u tom selu. S toga uzroka, visoki Sabore, ja bih to nadodao, predložio, da bude iz onih novaca, o kojima se spominje u proračunu Zemaljskom kod puteva, bude doznačena Občini Selačkoj svota od 1000 for. za graditi put do obale morske iz sela Selaca.

Podpredsjednik. Pitali još tko rieč?

Buzolić. Pitam ja.

Podpredsjednik. Gosp. zastupnik Buzolić imade rieč.

Buzolić. Kao zastupnik triu bratskih otoka nemogu nego da zahvalim od srdca častnom predgovorniku, koji je tako liepo obrazložio predlog svoj, da se naime u pomoć priteče Selačkoj Občini za dograditi put od toga mjesta do mora.

Suvišno je da ponavljam njegove razloge, samo mi je ovdje izjaviti, da ako nisam prvi o tom predmetu rieč uzeo, to nije bilo s toga, što nisam imao nakanu da o

predmetu govorim, nego je moja nakana bila, da o tome govorim onda, kada bude govor o gradjenju predielnih puteva, Brača u obće, i to kada bude na dnevnom redu rad Zemaljskog Odbora, te sam mislio u tu svrhu jedan predlog staviti, koji nebi nipošto po mom mnenju prejudicirao ovoj odluci koju predlaže financijalni Odbor odnosno na to pitanje Selačke Občine. Zato sada već nemogu, nego zahvaliti častnom predgovorniku, a pridržajem si pravo na svoje vrieme da govorim o pitanju.

Podpredsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu?

D.r Klaić. Pitam ja.

D.r Klaić. Izpraviti mi je častnog Bakotića u pogledu onoga što je rekao glede podpora na Braču. Koliko se je prošlih godina novaca dalo u svrhu puteva na otoku Braču, najbolje svjedoči izvješća na Sabor podnešena. Što se tiče Občine Selačke, mislim, da se je u malo godina dalo 1200 fior. za gradnju baš onoga puta, o kojem je rekao, da je potrebit, t. j. za kolni put do mora, preko kojega Selčani prevoze njihov proizvod, kamenje. S tog baš uzroka važnog za trgovinu Zemaljski je Odbor više godina zasebice davao podporu. Za taj put nije se dalo onoliko koliko su pitali, ali oni su s onom svotom bili zadovoljni; naravska stvar, neimadu u selu radnika da bi se to u malo vremena učinilo, nego kada bi više mnogo radnika iz drugih strana onamo zapalo. Dakle, Gospodo, ja kažem, da je onaj nadostavak koji je stavio Financijalni Odbor u svom predlogu, da se izruči upitna prošnja Občine Selačke Zemaljskom Odboru s preporukom, sasvime suvišan, jer je činjenica, da smo toliko godina u tu svrhu davali, a to hoće reći, da Zemaljski Odbor podpuno priznaje opravdanost, da se ti putevi sagrade; a s druge strane valja Zemaljskom Odboru i obzir uzeti na sve ostale Občine, i da stoji u granici proračuna, koju granicu nesmije prekoraciti; akoprem ju je jedne godine 1887 prekoracio, kada je bila hrdjava godina i sa mnogih se strana tražila pripomoć da se putevi grade za pružiti sredstvo narodu da si pribavi komad kruha. S tizijeh razloga navedenih pristajem na predlog Financijalnog Odbora bez one rieči „s preporukom;“ a molim visoki Sabor, da odbije predlog učinjeni po gosp. zastupniku D.ru Bakotiću, s toga razloga, s kojega je u sjednici zadnjoj odbio predloge častnih zastupnika, Vukotića, Dubokovića i Podića, zašto s ovim predlozim, koji vežu ruke Zemaljskom Odboru, izlazi Sabor iz svoje kompetencije; jer su ovo poslovi upravni o kojim valja hladnokrvno odlučiti, obzirom na sve okolnosti u zemlji, i nemože se za ljubav jedne Občine drugim krivo učiniti.

D.r Bakotić. Pitam rieč.

Podpredsjednik. Gosp. zastupnik D.r Bakotić imade rieč.

D.r Bakotić. Ja sam htio to opaziti, da u izloženim spisim na Zemaljskom Odboru nisam vidio nego samo jedan put da bi bio Zemaljski Odbor Občini Selačkoj u tu svrhu dao podporu, i to iznosom od 200 for., a ne 1200 for.; toga nisam mogao naći. Nije potrebno da opetujem i duljim, nego mi je samo to reći, da neće ni najmanje prejudicirati načelu, koje imade voditi Zemaljski Odbor, da se drži u granici glede svote po visokom Saboru opredieljene, ako bi rečeno bilo, da bi se imalo u pogledu ovog puta od istih novacâ doznačiti svota, koju pita Občina Selačka. Stoga, visoki Sabore, ja preporučam na uvaženje moj predlog.

D.r Klaić. Pitam rieč za faktični izpravak.

Podpredsjednik. Ima rieč gosp. zastupnik D.r Klaić za faktični izpravak.

D.r Klaić. Opaziti mi je, da je Obćina Selačka postajala prije dvie godine pod imenom Obćine Pučišće, i da je Obćini Pučišće za ovaj put bilo udieljeno ono što sam ja rekao.

Podpredsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ima rieč gosp. izviestitelj.

Ljubić. Meni je najlakše nadodati štogod kada smo svi složni glede ovog puta. Svi priznajemo, da je ovaj put koristan, i ne samo da je koristan nego da je i potrebit; samo je učinjeno razlikâ o načinu, kako da se uvaži. Financijalni Odbor smatra neuplićati svoje prste u poslove Zemaljskog Odbora. Odbor Zemaljski predlaže a visoki Sabor glasuje svote, da pripomogne i ovoj i onoj potrebi. Odbor Zemaljski jedini je u stanju da ima pred očima sve potreboće, dakle naravito nemožemo ovdje u Saboru odlučiti o jednoj prošnji neznajuć druge potrebe, jer te potrebe nisu nama poznate. Vidim, da gosp. izviestitelj Odbora Zemaljskog daje prednost ovome predlogu prema svim predlozim koji su jučer slični učinjeni bili, i da prima na neki način milošću osobitom. Zato, što Zemaljski Odbor kaže, da je za toliko godina davao pripomoć za one puteve, pokazuje se sklonim i ove godine dati. S onih razloga, koje je iznio gosp. Dr. Klaić, mislim, da nije od potrebe dodati rieč još „s preporukom“, nego naprosto, da se Zemaljskom Odboru izruči, te kao izviestitelj pristajem na njegov predlog, da se zadnja rieč izpusti.

(*Tečajem govora stupio je Predsjednik na svoje mjesto*).

Predsjednik. Predlog gosp. zastupnika D.ra Bakotića, koji je dovoljnim brojem podpisa poduprt i konkretan je predlog, stavljam prvog na glasovanje, i glasi: da se Obćini Selačkoj doznači fiorina 1000 pripomoći za gradnju puta do Radovanja.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Manjina*). Predlog je ovaj odbijen.

Stavljam sada na glasovanje predlog Financijalnog Odbora, t. j. da se prošnja Obćine Selačke izruči Zemaljskom Odboru.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Ovaj je predlog primljen.

Ljubić. Broj 82. Ludovik Seifert i Paterij Benić, poslužnici Zemaljskog Odbora, prose povišenje stanarske naknade.

Ove sluge dobivaju godišnju stanarsku naknadu od fior. 50, a pitaju, obzirom na mjestne okolnosti i na njihove ekonomične domaće okolnosti, da im se stanarska naknada povisi. Molbenički Odbor odlučio je, većinom glasova, predložiti, kako predlaga: da se stanarska naknada povisi prositeljem od fior. 50 na fior. 60 godišnjih.

Predsjednik. Razprava je otvorena o predmetu. — Pitali tko rieč?

Trigari. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zastupnik vitez Trigari imade rieč.

Trigari (*talijanski predlaga neka se povisi naknada na fior. 120*).

Predsjednik. Pitali još tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Gosp. izviestitelj imade rieč.

Ljubić. Dva puta se je dogodilo, da sam se našao složan sgosp. predgovornikom, ali se ovoga puta neslažem šnjim, ne samo u svoti nego ni u razlozim.— Častni Trigari kaže: što je to 60 fior. stanarine? Ali Odborovi sluge nedobivaju samu naknadu stanarsku. Oni beru svoju redovitu plaću, pa osim te primaju i stanarsku naknadu. Imam častnom Trigarim reći i to, da je Molbenički Odbor, kada je predložio ovo malo povišenje, znao, da sluge Zemaljskog Odbora primaju na godinu obilatu pripomoć. Obzirom na sve to, većina Molbeničkog Odbora nije našla potrebito povisiti njima stanarsku naknadu nego za 10 fiorina. Stoga preporučam, da se primi predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi: Neka se stanarska naknada povisi prositeljem na godišnjih fior. 60 (šestdeset).

Predsjednik. Pošto je predlog gosp. zastupnika viteza Trigaria za višju svotu, staviti ću ga prvog na glasovanje, a ako se taj predlog neprimi, onda ću staviti na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora za manju svotu.

Gosp. zastupnik vitez Trigari predlaže, da bude prositeljem povišena stanarska naknada od fior. 50 na fior. 120 godišnjih.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Manjina*). Ovaj je predlog odbijen.

Stavljam sada na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, da se stanarska naknada prositeljem povisi od fior. 50 na fior. 60 godišnjih.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustann. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 84. Razni stanovnici selâ općine Biogradske i Benkovačke prose, da bude proglašen predielnim put Babindub — Vrana — Dolac Šibenski.

Molbenički Odbor, predlaga: Neka se predje na dnevni red preko prošnje, kojom se traži da bude proglašen predielnim put Babindub — Vrana — Dolac Šibenski, i to s razloga, što rečeni put nema nijednog od uslova u zakonu naznačenih a da bude ovaj put proglašen predielnim, i što ovaj put nebi bio od koristi nego pojedinim selima koja se uz taj put nahode.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj. 87. Pripomoćno družtvo za obskrbu bolestnih učenika na sveučilištu Bečkom prosi pripomoć.

Molbenički Odbor predlaga: neka se udieli fior. 20 pripomoći družtvu za obskrbu bolestnih učenika na sveučilištu Bečkom.

Predsjednik. Razprava je o predmetu o-

tvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 91. Dominika udovica pokojnog bolničara Bilana, prosi pripomoć.

Pokojni muž ove prositeljice služio je u Bolnici Šibenskoj kao bolničar; imao je u starosti obskrbu; preminuo je i ostavio ovu ubožnu udovicu, koja nema prava na nikakvu oskrbu. Obzirom na njezino ubožtvo i starost; Molbenički Odbor predlaga: Neka se doznači fior. 25 milostinje Dominiki udovici Bilanovoj.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 92. Ante Budišin bivši učitelj, prosi mirovinu.

Po spisim, koji su dodani ovoj Molbenici, vidi se, da je predavao jedno 15-16 godina, mu bez uvjetâ koje zakon propisuje, te nije mogao dobiti niti stalnost nikada u učiteljstvu, i bio je umirovljen bez ikakva prava na mirovinu. Molbenički Odbor nezna prosuditi, koje su zasluge bile toga učitelja, niti znade pravi uzrok, radi kojega nije mogao postignuti tu stalnost, pošto je izpit usposobljenja imao.

Radi svih tih razloga Molbenički Odbor predlaga: Neka se izruči Zemaljskom Odbor prošnja Ante Budišina za mirovinu, da se obaviesti i Saboru izviesti.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj. 93. Stanovnici otoka Pasmana prose ustanovljenje osobite Občine.

Da se ustanovi osobita Občina u Pasmanu valja dobiti raznih podataka, valja saslušati pojedine odlomke, valja čuti Občinsko vieće i o tome onda odlučiti. Radi svih tih razloga nije u stanju Molbenički Odbor da zadovolji prošnji, te predlaga: Neka se izruči Zemaljskomu Odboru da prouči prošnju stanovnikâ otoka Pasmana za ustanovljenje osobite Občine i spravi slučajne predloge.

Predsjednik. Razprava je otvorena o predmetu. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 94. Marija Radić-Lušić, prosi povišenje mirovine.

Ona ima fior. 120 godišnje mirovine doznačene joj po zakonu; nenavodi nikakva osobitog uzroka, radi kojega bi visoki Sabor uzeo njezinu prošnju na uvaženje; stoga Molbenički Odbor predlaga: Neka se predje na dnevni red preko prošnje Marije Radić-Lušića za povišenje mirovine.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 101. Ana udovica učitelja Frane Bassighetti prosi godišnju pripomoć.

Ovo je, kako se iz spisâ vidi, udovica nekog učitelja, koji nije redovito bio položio svoj izpit, niti je vršio onu redovitu službu po kojoj bi imao on pravo na mirovinu, i tako i njegova udovica. Nu iz spisa svakako videć, da je to bio čovjek, koji je služio u pučkoj obuki, nepredlaga Molbenički Odbor, da se odbije ova molbenica, nego predlaga: Neka se izruči Zemaljskomu Odboru prošnja Ane Bassighetti za godišnju pripomoć, da se o predmetu obaviesti i Saboru izviesti.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 106. Mate Sušić, bolničar bolnice Splitske, prosi vanrednu pripomoć.

Pošto se radi o bolničaru koji dan danas služi i podvržen je oblasti Zemaljskog Odbora, koji samo može procieniti njegove zasluge i viditi imali temelja ova njegova prošnja; zato Molbenički Odbor predlaga: Neka se prošnja bolničara Mate Sušića za vanrednu pripomoć izruči Zemaljskom Odboru.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

... Julij Kolarsky, šumarski ...a mu se doznači pripomoć ...godine što imade bezplatnu ...ežbenik šumarski.

...visoki Sabor doznačio Odboru ... svote odredjene za slične pri... ...n će biti u stanju da se bolje ... okolovštinam koje zaslužuju ob... ...voga prositelja; Molbenički Odbor ... Neka se izruči na riešenje Ze... ...nu Odboru prošnja Julija Kolarskyega ...omoć.

...jednik. Razprava je o predmetu o...ena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — ...prava je zatvorena.

... Stavljam na glasovanje predlog Molbe...ničkog Odbora, koji glasi:

...Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 109. Ivan Jeričević prosi kao skrbnik, da se njegovim sirotam povisi godišnja pripomoć.

Moram napomenuti visokom Saboru, da ova nesretna sirotčad nisu imala do godine 1888, do lani, nego 86 fiorina godišnje pripomoći, pa je lani od milosti visoki Sabor povisio tu pripomoć do 130 fiorina, dakle za 44 fiorina više. Vidiv, da se te sirote ove godine nenahode u gorem stanju, jer su u godinam pomakle, jer je, kako se vidi iz prošnje, jedno diete do 15 godina ...ero, te poslužbom može i samo po sebi ...biti; Molbenički Odbor predlaga: ...na dnevni red preko pro...bine sirotam Ivana

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o predmetu?

D.r Zafron. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Zafron imade rieč.

D.r Zafron. Priznajem, da te sirote imadu milostinju koja im se daje i koju uživaju, ali da je ta milostinja za četvero djece posve malena. Istina je, da jedno diete ima 15 godina, ali svi ostali neimadu nego malo godina, neimadu ništa svoga niti od nikoga ništa, niti imadu prigodu štogod dobiti. Meni se čini za ovaj put, dok i oni postignu veću starost, dok narastu, da bi im se imala udieliti jedna milostinja a za sada od godišnjih 20 fiorina, toliko, da im služi za pripomoć.

Predsjednik. Pitali još tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ima rieč gosp. izvjestitelj.

Ljubić. Sa zlogâ što sam prije rekao nebih mogao pristati na predlog častnog D.ra Zafrona, jer im je za ovu godinu odredjeno povišenje od 44 fiorina, što će za koju godinu prestati, naravski, jer će prestati onaj uzrok radi kojega pripomoć dobivaju. Istina je, da se mora imati obzira na sirote, nu visoki je Sabor sa svoje strane imao dovoljno obzira. Neka drugi zavodi mjestni, koji su na to pozvani da se obaziru na siromahe, podupiru te sirote. Zato ostajem pri predlogu Molbeničkog Odbora, koji visoki Sabor neka primi, a neka neprimi drugi predlog gosp. zastupnika D.ra Zafrona, da se za jedan put dade pripomoć od 20 fiorina.

Predsjednik. Predlog Molbeničkog Odbora imade naravno prednost.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. — Time je odbijen predlog gosp. zastupnika D.ra Zafrona. — Sliedi riešenje molbenicā.

Ljubić. Broj 110. Občina Sutivanjska prosi da se uvede potrošarina na Humcu Donjemu.

Iz prošnje se nerazabira dali je Občina shvatila pitanje i položaj Donjega Humca napram ovoj potrošarini. Za razjasniti pitanje i viditi jeli osnovano da se predloži uvedenje nameta novoga, kojega do sada nije bilo, Molbenički Odbor nije mogao dobiti obaviesti, te predlaga: Neka se prošnja Občine Sutivanjske za uvedenje potrošarine na Humcu Donjem ustupi Zemaljskomu Odboru, neka potraži potrebita razjašnjenja i prama okolnostim u svom djelokrugu postupa.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 1 1. Občina Rabska prosi pripomoć od fior. 300 za nasade stabala uz svoje puteve.

Obzirom, što bi se tu radilo ob obćih pošumljenja svrha; obzirom, da je Zemaljski Odbor imao sličnu prošnju od Občine Rabske, a nije mogao odlučiti još, jer nema osnove glede radje koje bi se imale izvesti na otoku Rabu, a kada je dobije, obetao je pripomoć i pripomoći će; radi toga Molbenički Odbor predlaga: Neka se ustupi Zemaljskom Odboru prošnja Občine Rabske za pripomoć u nasade stabala uz puteve.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč?

Bielanović. Molim za rieč.

Predsjednik. Gosp. zastupnik Bielanović imade rieč.

Bielanović. Opazio sam, da pri odpremanju Molbenica na Zemaljski Odbor, naš Molbenički Odbor upotrebljava različitu formulu. Neke Molbenice odprema s velikom preporukom, neke s malom, neke bez ikakve preporuke. Ja mislim, da ovaj izraz nije bez nekog uzroka. Svakako, kada Odbor Molbenički predlaže i kada Sabor glasuje u tom smislu, to mora da ima neko značenje.

Pošto s onih razloga, koje je malo prije spomenuo poštovani izviestitelj, netiče se ovaj posao samo Občine Rabske, nego je poduzeće za sva selija, predlažem jedan dodatak, koji će mislim isti poštovani izviestitelj primiti, da se ova Molbenica ustupi Zemaljskom Odboru s velikom preporukom.

Predsjednik. Pitali još tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ima rieč gospodin izviestitelj.

Ljubić. Na ovaj dodatak što ga je predložio častni Bielanović, nemogu pristati s uzroka, što je malo prije na jedan predlog financijalnog Odbora, koji je bio umetnuo rieč „preporukom“, usljed opazke častnoga D.ra Klaića, kao izviestitelja Zemaljskog Odbora, digla se je, i visoki je Sabor da se digne pristao. Ne mislim da bi Visoki Sabor niti sada za ovaj dodatak bio, pošto se radi o stvari koja možda nema veće važnosti od prve; Molbenički pa Odbor upravo u svojim donešenim predlozim glede nijedne prošnje nije učinio preporuke, nego na prosto predložio, neka se izruči; tako i sada predlaga prostu izručbu.

Bielanović. Molim rieč za stvarni ispravak.

Predsjednik. Rieč imade gosp. Bielanović za stvarni izpravak.

Bielanović. S uzroka glasovanja malo prije nebih bio predložio ni ovaj dodatak kada bi se ticalo svih Molbenica. Nego u onom slučaju malo prije pitalo se je samo ob onoj Molbenici a nije se pitalo niti zaključilo u obće o svim Molbenicam, koje su došle na Sabor. Ja sam opazio, da se upotrebljava različita preporuka i zato sam htio dodatak ovaj učiniti.

Ljubić. I meni je koju reći za stvarni izpravak. Opetujem da se nijedna prošnja u nijednoj sjednici ove godine nije do danas preporučila; i da je onoj samo prošnji Obćine Selačke, bio predložio Financijalni Odbor preporuku, pa je isti Odbor primio da se izpusti preporuka i visoki je Sabor pristao da se izpusti.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, najprvo sa dodatkom gosp. zastupnika Bielanovića, t. j. da se ova Molbenica Obćine Rabske izruči Zemaljskom Odboru sa velikom preporukom, kako je to predložio gosp. zastupnik Bielanović.

Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predloženi dodatak, neka ustanu. (*Manjina*). Ovaj je dodatak odbijen.

Sada stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 113. Mande Diminić prosi milostinju Ivanici Perušića.

Pošto se ovdi nebi radilo već o pomoći siroti siromašici, a na to su pozvani da se brinu mjestni zavodi dobrotvorni; zato Molbenički Odbor predlaga: Neka se predje na dnevni red preko prošnje Mande Diminića za milostinju Ivanici Perušića.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 114. Družtvo od pripomoći „Asyl-Verein“ kod sveučilišta Bečkoga prosi pripomoć.

I ovo društvo pita običnu pripomoć, a Molbenički Odbor predlaga: Neka se udieli fior. 20 pripomoći Asyl-Vereinu kod sveučilištu Bečkoga.

Predsjednik. Razprava je o predmetu u drugom čitanju otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 115. Adela Brusinova prosi povišenje milostinje.

Molbenički Odbor nenahodi nikakva uzroka uvaživa, radi kojeg bi se ovoj prositeljici povisila milostinja; zato predlaga: Neka se predje na dnevni red preko prošnje Adele Brusinove za povišenje milostinje.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč o predmetu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je primljen.

Ljubić. Broj 116. Hrvatsko pripomoćno družtvo u Beču prosi pripomoć.

Kako ste čuli, častna Gospodo, mi smo kao Molbenički Odbor predložili i visoki je Sabor doznačio pripomoć četvorici - petorici sličnih družtva u Beču, t. j. družtva niemačkih, koja pripomažu i ostale učenike, te nebi mogao ni ovom družtvu uzkratiti pripomoć. Ovdje se radi o jednom hrvatskom družtvu, koje zaista neupravlja prošnju u Gradac, Salcburg ili Linc, nego na svoje zemljake, i traži pripomoć, što ovaj visoki Sabor nije nikud uzkratio. Obzirom da ovo družtvo neprima pripomoći iz drugih zemalja, Molbenički Odbor predlaga: Neka se udieli fior. 100 pripomoći hrvatskom pripomoćnom družtvu u Beču.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 117. Božidar Kalogjera, umirovljeni učitelj, prosi povišenje mirovine.

Pošto je ovom prositelju odmjerena mirovina po zakonu, i pošto bi, kada bi se tako od milosti svakome povisivale mirovine, najbolje bilo jednim zakonom ustanoviti veće mirovine; radi toga Molbenički Odbor predlaga: Neka se predje na dnevni red preko prošnje Božidara Kalogjera za povišenje mirovine.

Predsjednik. Razprava je otvorena o pred-

metu — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 120. Seljani i starešine Imoskih sela Studenacâ, Ričicâ i Proložca prose, da se digne zabrana paše kozam na bosanskim pašnjacim, te preduzmu shodna što skorija providjenja.

Ovi prositelji tuže se što je od neko doba zabranjena paša kozam na pašnjacim bosanskim. i mole, da bi se Visoki Sabor zauzeo eda se zabrana digne. Molbenički Odbor neznajuć kako stvar stoji, i neimajuć vremena da se bolje obaviesti, predlaga; Neka se ustupi Zemaljskomu Odboru prošnja seljana Studenacâ, Ričicâ i Proložca da se digne zabrana paše kozam na bosanskim pašnjacim, te preduzmu shodna što skorija providjenja.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljen je predlog.

Ljubić. Broj 123. Mikula Franjola prosi povišenje godišnje pripomoći što ju bere iz zaklade „Iznemogli vojnici.“

Dakle ovu milostinju dobiva prositelj iz zaklade, iz koje nedieli pripomoći Zemaljski Odbor nego visoko Namjestničtvo. Nego povrh toga obzirom, da bere najveću milostinju, koja se iz te zaklade udieljuje, godišnjih 60 fiorina, Molbenički Odbor nebi ustupio ovu prošnju Zemaljskom Odboru niti sa najmanjom preporukom; nego predlaže: Neka se predje na dnevni red preko prošnje Mikule Franjole za povišenje pripomoći iz zaklade „Iznemogli vojnici.“

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda. koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 126. Stjepan Dujšin učitelj prosi za oprost duga Arbanaškomu Učiteljištu.

Evo drugog sada učitelja, koji prosi oprost duga Arbanaškom Učiteljištu. Što sam, kao izviestitelj o prvoj sličnoj molbi naveo, ponavljam i ovdje: Da se neradi o dugu prama kakvoj pokrajinskoj zakladi, kojom bi pokrajinsko zastupstvo upravljalo, te vlastno bilo odlučivati hoćeli ili nećeli koga od duga oprostiti; radšta Molbenički Odbor predlaga: Neka se predje na dnevni red preko prošnje Stjepana Dujšina za oprost duga Arbanaškomu Učiteljištu.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ljubić. Broj 127. Samostan Franjevaca Karinskih prosi pripomoć u popravu čatrnje.

Kako se iz prošnje vidi, ovo je čatrnja Franjevačkog Samostana, koja bi služila i putnicima koji uz Karin prolaze. Ova je čatrnja sada pokvarena i treba popravkâ. Molbenički Odbor, naravno, nije mogao prosuditi, niti u kojem je odnošaju ova čatrnja sa obćinstvom, niti koliko bi novaca trebalo za popravak, niti tko će ostale novce osigurati, koji bi potrebni bili a da se popravi čatrnja; predlaže dakle: Neka se ustupi Zemaljskomu Odboru prošnja Samostana Franjevaca Karinskih za pripomoć u popravu čatrnje.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Predlog je primljen.

Ljubić. Broj 129. Seljani Sukošana kod Zadra podnieli su tužbu proti lugaru.

Pošto niti Molbenički Odbor, niti Visoki Sabor neimadu nikakve disciplinarne vlasti nad lugarim, koji imadu svoju oblast političku i šumarsku; Molbenički Odbor predlaga: Neka se predje na dnevni red preko tužbe seljana Sukošana proti lugaru.

Predsjednik. Razprava je o predmetu otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog Molbeničkog Odbora, koji glasi:

Ljubić (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljen je i ovaj predlog, i time je svršeno riešenje molbenicâ.

Ima rieč izviestitelj Odbora Zemaljskog, da odgovorina upite častnog zastupnika D.ra Bajamontia u današnjoj sjednici stavljene.

Vranković. U ime Zemaljskog Odbora odgovoriti mi je na upite prikazane po gosp. zastupniku D.ru Bajamontiu i družini sliedeće: Na 1. i: Odboru nije iz uredovnih spisa poznato, da je obćina Splitska došla do zaključka zajma. U dotičnoj dozvoli bilo je rečeno samo sklopiti zajam uz dobit od 5 % i utrnuće glavnice u 49 godina. Drugo Odboru nije ništa poznato. — Na 2. i: I Odbor se je sa svoje strane zauzeo da bi se došlo do pogodbe sa obćinom Šoltanskom, glede prodaje dobarâ obćine Splitske, a to da se uklone mnoge neprilike, skopčane s tim posjedom. Odboru je poznato da su se dotična povjerenstva obćinska jedne i druge strane, sporazumila glede ciene u iznosu od fiorinâ 300.000.

Pogodba još nije prikazana Zemaljskomu Odboru, koji nije u stanju da razabere dotične okolnosti. — Na 3. i: Nijedan korak nije Odbor preduzeo o gradnji kazališta, jer nije bila prikazana nikakva tužba. Na 4. i: Nije Odbor ni glede glavnice od vojničkog erara ništa preduzeo, jer nema nikakvih podataka.

Predsjednik. Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: Drugo čitaje predloga zastupnika D.ra Žmirića o ukinuću tako rečenog usilnog slanika.

Izviestitelj posebnog Odbora sedmorice, gosp. zastupnik D.r Ivčević, molim da čita dotično izvješće.

D.r Ivčević (*čita*):

Visoki Sabore,

Pri sjednici 5 tekućeg mjeseca bi izručen na pretresanje Odboru sedmorice predlog častnoga D.ra Žmirića i drugova, koji glasi:

„Neka se prisilni Slanik u ovršnom postupku za utjeravanje izravnih poreza i pristojbina sasvim ukine zakonodavnim putem, a nek se postupa načinom upraviteljnim i sudbenim, kao što se postupa radi kojeg mu drago drugog vjerovnog naslova privatnika, obćinâ i države“.

Pošto je predlog opravdan, Odbor ga preporučuje Visokom Saboru, ter predlaže da se izjavi želja Vladi Njegova Veličanstva, da se zakonodavnim putem ukine ustanova prisilnog slanika u ovršnom postupku za utjeravanje izravnih poreza i pristojbina.

Zadar, 6 kolovoza 1889.

Predsjednik
Machiedo.

Izviestitelj
Ivčević.

Predsjednik. Razprava je otvorena. — Pitali tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Stavljam na glasovanje predlog posebnog Odbora sedmorice, koji glasi: Da se izrazi želja Vladi, da se zakonodavnim putem ukine ustanova prisilnog ulaka u ovršnom postupku za utjeravanje izravnih poreza i pristojbina.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljen je predlog.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: Drugo čitanje zakonske osnove o sutjecaju zanimanikâ da se izkoreni peronospera.

Izviestitelj Poljodjelskog Odbora, zastupnik plemić Tartaglia, molim da čita izvješće.

Tartaglia (*čita*):

Visoki Sabore,

Obzirom na važne razloge sadržane u raznim spisima toli obćinskog Splitskog upraviteljstva, koli visokog Odbora, da se predloženi zakon o peronospori podnese na odobrenje visokog Sabora, — Odboru, kojega je ova visoka Kuća imenovala da stvar prouči, čast je izviestiti kako sliedi:

Visoko Ministarstvo dopisom 22 srpnja t. g. Br. 10838, sadržanim u štov. odpisu preuzvišenog Namjestništva 27 srpnja 1889 Br. 15621, odvraća Zemaljski Odbor od naumljene zakonske osnove, ali navedenim razlozim dalo bi se ipak nešto prigovoriti. Dakako, treba pripoznati da svaka bolest, koja od nametnika proizlazi, budu li ovi živuće ili rastlinske naravi, nedadu se lako izkorenuti,

jer dosta da živuća moć bude sačuvana u zimskom jaju philloxere, ili rinkytes betuleti-e (zavijača); dosta da ostane živa koja zoospora oidium tukeri-a, ili koja zoospora peronospore, da, strašnom moću razplodjivanja što one nametnice u sebi sadržavaju, u malo se dana razprostru ubitačnom brzinom. Toga radi, svi liekovi, što se proti takim neprijateljim rabe, dadu se prosuditi profilatičke naravi, jer nijedan nije baš ubitačan za svako jaje ili za svaku glivu, koje mogu lako liečenju izbjegnuti. Nu treba opaziti da profilatička sredstva liečenja dvovrstnim načinom djeluju — t. j. prvo što oni obustavljaju sadašnji napredak bolesti, drugo što opetovanim njihovim rabljenjem umanjiva se sve to većma broj takih nametnika, načinom da u nekoliko godina bude napokon njihovo razplodjenje uništeno. Zato, i ako ne baš točno, kaže se, zakon za izkorenuće philoxere, zakon za izkorenuće zavijače it.d., pa zato se nazvao i predloženi zakon o peronospori: zakon o sutjecaju zanimanika, da se izkoreni peronospora. — Nu, ako je c. k. Ministarstvu baš do imena, da se svrha zakona bolje iztakne, Odbor predlaže da naslov zakona glasi: „Zakon o sutjecaju zanimanika na obranu od peronospore.“

Ne slaže se pak nipošto Odbor sa drugim nazorima preuz. Ministarstva. Kaže Ministarstvo da rabljenjem liečenja je svakom posjedniku vinograda moguće svoj vinograd obraniti proti glivi; a baš i onda kad njegovi susjedi propuštaju to učiniti. Tomu mnenju se protivi dosadašnje izkustvo. Najprije, jer ona sredstva, koja su koristna za pojedinoga, moraju biti koristna i za obćinstvo, tako da isto visoko Ministarstvo preporučuje da se svaki upliv uloži, da bi se posjednici svrnuli na rabljenje lieka. Ako je dakle time i od visokog Ministarstva pripoznata korist lieka, toli za pojedine koli za obćinstvo, i da treba svaki upliv uložiti da bi se u obće liek rabio — biti će zaista daleko koristnije ako, mjesto upliva rieči i preporuka, postavi se upliv zakona.

S druge strane paka izkustvo se protivi nazorima vis. Ministarstva. Ako je jedan gospodar usljed liečenja prepričio sadašnji razvitak peronospore u svom vinogradu, to mu ništa ne služi, ako i susjedi njegovi to isto niesu učinili, jer u svaki čas njegov je vinograd izložen pogibelji da, budi kišom, budi vjetrom, budi kako mu drago, miliuni sporâ budu na nj nanešeni iz susjednog vinograda, i tako da on svu radnju i svu postignutu korist izgubi.

Treba dakako uvažiti i obstojeće okolnosti medju težacim i gospodarim u Dalmaciji, i sačuvati gospodare od neukosti težaka, i težake od prećeranih zahtjeva gospodara. Ovaj predmet mogao bi postati uzrokom mnogim parnicam, što treba svakako izbjegnuti. Kad bude zakon krepostan, svak će poznavat svoju dužnost i svak će dokučiti posljed'ce svoje nemarnosti. Odbor mora još opaziti da pokrajinsko poljodjelsko Vieće, koje zastupa poljodjelske interese pokrajine, pristalo je i preporučilo je Ministarstvu odobrenje zakona, koji se u toliko više preporučuje, u ko'iko je, po novinam, u istom smislu Šv.'carska dotične odredbe izdala.

Radi navedenih razloga Odbor predlaže visokoj ovoj Kući da uzme podlogom razprave i da glasuje zakon kako je od Visokog Odbora predložen, naznačenom preinakom u naslovu.

Zadar, 7 kolovoza 1889.

Predsjednik

Bulat.

Izviestitelj

Tartaglia.

Predsjednik. Obća je razprava ob ovoj zakonskoj osnovi otvorena. — Pitali tko rieč?

D.r Žmirić. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Žmirić imade rieč.

D.r Žmirić. Ritengo che il miglior Governo è quello che meno s' ingerisce negli interessi privati; il vino poi non è di prima necessità come il pane. Ritorno sulla necessità di fissare meglio i rapporti fra proprietari e coloni. Con la proposta legge i podestà diventano tanti giudici civili. Propongo che la legge venga rimandata al Comitato.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi?

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Bajamonti imade rieč.

D.r Bajamonti. Appoggio la proposta dell' onorevole D.r Žmirić. I comuni non mi ispirano fiducia, e potrebbero benissimo fornire invece che del solfato di rame, di quello di ferro; il che cagionerebbe la rovina delle campagne. Propongo che su questa proposta si passi all' ordine del giorno.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Bulat. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Bulat imade rieč.

D.r Bulat. Pošto se razpravlja izvješće ovog poljodjelskog Odbora o zakonskoj osnovi proti peronospori, red je i meni nekoliko rieči progovoriti na prigovore podnešene sa strane častnih predgovornika. Govori se da se Vlada što manje imade uplićati u ovakve posebne poslove, da to valja prepustiti posebnicim neka paze na svoje interese. Na to mi je opaziti jednom i drugom gosp. predgovorniku, da se osnova ova zakonska naslanja na načelo obćeg interesa, i smjera na to da pojedinci budu obvezani liečiti okužene vinograde. To do nekoje mjere vlasti, t. j. Vlada i autonomna vlast imadu dužnost, da se brinu za obću korist, i ako se vidi, da jedna stvar u obćem interesu stoji, valja da zakonodavno tielo sastavi zakone, koji će doći u pomoć javnim interesim.

Ako bi mogao ja dati jedan naslov ovomu zakonu, ja bi ga nazvao zakonom redarstveno - poljodjelske naravi, t. j. zakon, koji smjera na to da preventivnim načinom odvrati pogibelj okuženja vinograda u slučaju kada bi se peronospora u kojem mjestu pojavila. — Opaziti mi je nadalje častnom D.ru Žmiriću koji kaže, da mi imamo dosta propisâ u gradjanskom zakoniku glede odnošaja izmedju seljaka i gospodara u slučaju, kada bi uzsliedila ta bolest štetna u zemlji; na to mi je lasno opaziti, da gradjanski zakonik nemože predvidjati sve slučajeve, i da od slučaja do slučaja imade sudac suditi glede odnošaja izmedju gospodara i težaka u ovom predmetu. Nego namjera ovog zakona nije bila takve naravi. Ovaj zakon teži na to, da, kada bi se peronospora pojavila občinsko upraviteljstvo može odlučiti, dali u obsegu kojeg odlomka, ili u kojem dielu istoga, vlastnici i kmetovi imadu se zauzeti za liečenje vinograda svoga, i ovo je zadaća občinskog upraviteljstva.

Mi vidimo, da i glede ljudskih bolesti, o kojim je govorio častni predgovornik, obstoje zakoni, koji na to smjeraju, da budu štićeni obći interesi. Ja ću navesti na primjer zakon o navrćanju ospicâ, po kojemu je svaki obvezan kada dotična vlast to odredi. Ja ću mu naznačiti, da u slučaju Kolere, ne samo, kako on misli, da nema pravo Vlada ili Vlast uplićati se u ove poslove, nego propis imamo, po kojemu valja

isolirati bolest i bolestnike okužene, i koje sve mjere jednom riečju valja preduzeti, da se stane na put tome, da se nebi bolest dalje i više razširila. — Kaže častni Dr. Žmirić, da se nepredvidja slučaj koji bi mogao nastati izmedju gospodara i težaka, da bi bila data na kiriju zemlja težaku, a ovaj težak bi dao drugom težaku. Na ovo mi je opaziti, da u zakonu stoji, da se posjednici imadu zauzeti za liečenje vinograda; budeli taj posjednik gospodar, budeli težak, i obćinsko će upraviteljstvo samo gledati, tko je posjednik, tko drži vinograd, i onomu će narediti, neka lieči vinograd. Da se nebi bolest u dotičnom predielu razširila, ovo je namjera zakona. Ja mislim dakle, kada zakon kaže, da obćinsko upraviteljstvo odlučuje, dali u obsegu kojeg odlomka, ili u kojem dielu istoga, gdje bi se ukazala peronospora, vlastnici i kmetovi imadu se zauzeti kroz opredieljeni rok i načinom jednako ustanovljenim, da to sieguruo nije drugi nego koji posjeduje vinograd, i to je čisto jasno. Ja mislim, da mi možemo mirnom dušom glasovati taj zakon, i nadam se, da će dobiti i previšnje odobrenje.

Sada mi se je odvratiti na ono, što je rekao gosp. Dr. Bajamonti. On je iztaknuo, što je baš istina, da su se naši težaci — mislim, da je govorio osobito o Splitskim težacim — zauzeli i da je svaki nastojan da se ova nesretna bolest odstrani, i da se je svaki savjeta držao kojeg je u tom pogledu sa kompetentne strane primio. Nego je on, što se tiče načina liečenja pripoznao: „che gli esperimenti hanno corrisposto.“ On se boji s druge strane, da se nebi mjesto jednog lieka drugi liek upotrebljavao, da bi mjesto modre galice mogli neki rabiti sumporno željezo. To proti toj bolesti neće nitko svjetovati. Toga se neka neboji, i može biti uvjeren, da se tu nece eksperimentirati, nego da će se svi držati onih liekova, koji su već pripoznati da su dobri. Nego kaže on, da stanje obćinâ u Dalmaciji nije takovo, da bi bilo pouzdanja, i da bi se svaka obćina jednako za ovo zauzela, te da se ovaj zakon nebi slušao, već da bi se šnjime stvorio novi način komešanja, „sfoghi di rancori, e dispetti“. Ja nevjerujem, da bi se što slična moglo učiniti. Meni je dužnost reći kao načelniku grada Splita, mjesta gdje je najvažniji proizvod vino, i gdje se najviše žive u Dalmaciji od vinogradâ, da je u ovom nesretnom slučaju bila podpuna sloga izmedju težaka i gospodara, izmedju posjednika, koji su jednoj i drugoj stranci pripadali. To je bila ljepota viditi, kako su se vlastnici i težaci svake nedjelje sastajali, i kako su naši vlastnici s težacim hrvatski govorili; kako su težaci od gospodarâ svjeta primali, i kako su poslje liečili vinograde, te mislim, da ovo djelovanje obćinâ u ovim slučajevim, mjesto da će biti štetno, kako se kaže, biti će koristno obćinam, i mislim, da će ovaj zakon temeljem biti, da se može sloga i sporazumljenje u raznim mjestim uzpostaviti izmedju onih osobâ, koje različitoj stranci pripadaju, i kojim je na srdcu dobrobit svojih obćina. Dogodio se je slučaj, da je tko god došao na obćinu u Splitu pitati pomoć i pritužiti se; ali obćinsko upraviteljstvo nije moglo nikoga usilovati, jer nije bilo zato zakona, a kada zakon bude, moći će se upraviteljstvu obćinskom pritužiti, koje će po zakonu postupati, pak će moći i savjetovati, te će se doći savjetom do toga, da će se raditi ono, što bude potrebno za liečenje. Sa svih dakle razloga i obzirom na moralni upliv, što može ovaj zakon imati u našim odnošajim, preporučam visokom Saboru, da ga izvoli primiti onako, kako je predložen po poljodjelskom Odboru.

Predsjednik. Pitali još tko rieč u obćoj razpravi? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Rieč imade gosp. Izviestitelj.

Tartaglia. Nakon krasnog govora častnog zastupnika D.ra Bulata kojim je pobjedonošno odbio razloge iztaknute od častnih zastupnika D.ra Žmirića i D.ra Bajamontia

proti ovoj zakonskoj osnovi, meni kao izviestitelju malo što ostaje da kažem. — Nu ipak moram samo iztaknuti neke netočnosti u njihovim govorim sadržane. Častni Dr. Žmirić kaže, da je vavjek bolje ako se vlada u sličnim prilikam nepača. Neznam, ako častni predgovornik pod imenom Vlade razumi, kako je to običajno, c. k. Vladu, jer mi je tada opaziti mu, da on nije predloženi zakon dobro shvatio, pošto, u ovoj osnovi, o kraljevskoj Vladi, nije ni govora; niti je njoj ikakva uloga odredjena. Častni je D.r Žmirić na dugo govorio o „danni elementari,“ ali nije nikomu palo na um nazvati peronosporu elementarnom nesrećom. — O odnošajim u ovom poslu medju težakom i gospodarom, dobro mu je odvratio častni D.r Bulat, i o tomu nije mi ništa nadodati. Kaže častni D.r Bajamonti „che il metodo curativo non è efficace, ma soltanto il preventivo.“ I ovdje imade netočnosti. — Da je preventivno liečenje najbolje, o tomu nije govora, ali to neizključuje da liečenje može postati koristno, ako se i kasnije obavlja u onim prigodam kada, ili za jedan ili za drugi razlog preventivno se škrapanje izostavilo. — Prvo sačuva od bolesti, drugo lieči bolest. Tko hoće da se o tomu uvjeri, neka se potrudi do Splitskih vinograda gdje škrapanje, akoprem i kasno započeto, ipak je pomoglo da se razvitak bolesti obustavi. Ono što je rekao častni D.r Bajamonti o rabljenju željeznog sulfata mjesto kuprenog sulfata tako je čudnovato i prećerano, da mu se na to baš nemože ni odgovoriti. Kaže častni predgovornik da „i comuni non ispirano fiducia“ za izvršivanje zakona. Nema se nikakovih dokaza da u obće občinska opraviteljstva u pokrajini nezaslužuju povjerenja, dočim su njima povjereni daleko važniji poslovi nego li je peronospora, koji su ipak marljivo i pošteno obavljeni. — Nemogu vjerovati da nepovjerenje častnog D.ra Bajamontia proizlazi s toga što, mal da ne sva občinska zastupstva u Dalmaciji spadaju narodnoj stranci, jer bi to bila žestoka uvrjeda svim občinam i mal da ne svim zastupnicim (*Dobro!*). Za navedene razloge, molim Sabor da primi ovu zakonsku osnovu, i predlažem da se preduzme odmah drugo čitanje.

D.r Bajamonti. Domando solo una parola per un fatto personale.

Predsjednik. Ima rieč gosp. zastupnik D.r Bajamonti za lični čin.

D.r Bajamonti Una persona di fiducia chiamata appositamente dal Tirolo, da me e da alcuni miei amici, assicurocci essere il rimedio rameico un mezzo preventivo e non curativo. Il solfato di ferro si sà distrugge l'effetto del solfato di rame, e appunto per ciò non mi meraviglierei che i comuni per vendetta ne distribuissero ai propri nemici politici. Se ne sono vedute tante! Come si attaccano uomini onesti, si può anche rovinare un vigneto. (*Buka i negodovanje*).

Predsjednik. Imamo dva predloga. (*D.r Bajamonti hoće da govori. — Predsjednik zvoni*).

D.r Bulat. Pitam rieč za faktični izpravak.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Bulat imade rieč za faktični izpravak.

D.r Bulat. Za faktični izpravak moram odgovoriti gosp. predgovorniku da nije ono novost što pripovjeda, da nije bilo potrebno da se vještak iz Tirola pozivlje, jer se je vlada pohvalno brinula i poslala učitelje u Dalmaciji po svim predielim, gdje se je bila pojavila bolest, što je bilo javljeno svim posjednikom, koji su naučili toliko, koliko je dosta bilo da znadu, kako se lieči peronospora kod nas. Što kaže gosp. predgovornik, da se može samo kao preventivni liek upotrebiti modra voda, to nije točno; jer je fakat ovaj. Kod nas u Splitu

kada se je pojavila ova bolest na žestoki način u vrieme sv. Antuna, to je bilo kao velika nesreća u gradu; kao kod svake kužne bolesti, u gradu je sve tužno bilo, i svaki je savjeta pitao kod obćinskog upraviteljstva, i svaki se je zauzeo da ide svoj vinograd škropiti; poslje nekoliko vremena bolesti je nestalo, nije išla napred, lišće koje se je škropilo bolestno ostalo je gdje i prije, nova se bolest nije pojavila, tako, da je ovo lišće imalo svoju ulogu naravnu, da štiti grozdje a s druge strane da ga pokriva, da nebude od sunca opareno. To je bilo prvi put i razstalo se je mirno. Kada se je ta bolest pojavila drugi put, pojavio se je plod, pojavila se je rosa i velika vrućina, i zato se je, da peronospora neide napred, škropilo i po četiri puta u nekim vinogradim. To je stvar gdje se valja vladati polag okolnostî. Nije rečeno, da se samo iz početka škropi, nego je to iz početka kao preventivni liek, a svakako dojdnće godine valja škropiti i liečiti sa „solfato di rame". Ima predielâ u Francuzkoj, gdje se je pojavila bolest 15 puta u godini, i svaki put se je škropilo, što znači, da taj liek nije preventivan nego represivan. Gosp. D.r Bajamonti kaže, da bi se iz nepouzdanja moglo rabiti mjesto „solfato di rame," „solfato di ferro," što tamani vinograde. Kada sam ga čuo spominjati o sulfatu, ja sam mislio da se je prevario u imenu, i nisam mogao misliti, da jedan ozbiljni zastupnik narodni, ako i je izabran od 10 glasova, ipak može na obćinsko upraviteljstvo sumnjati, da bi prodavalo jedan liek, koji bi tamanio vinograde. Ovu insinuaciju častnog zastupnika trgovačke i obrtničke Komore Zadarske imadem odbiti, ne samo u ime obćine Splitske, nego u ime svih obćina. On može biti uvjeren, da se kod nas u Splitu postupa ne samo uvjek pošteno, nego i uzorno, da su sve ostale obćine naš primjer sliedile, i svuda se je radilo u interesu naroda, kako u svemu tako i u ovom, bez ikakve druge namjere! (*Dobro!*)

Predsjednik. Imamo predlog gosp. zastupnika D.ra Žmirića, koji na to ide, da se zakonska osnova Odboru povrati. Ovo je odgoditeljni predlog, koji bi imao prednost; nu pošto ga nitko nije poduprao, to molim neka ustanu ona Gospoda koja podupiru ovaj predlog. (*Ustaje dovoljan broj*).

Stavljam na glasovanje predlog gosp. zastupnika D.ra Žmirića koji je dovoljno poduprt, t. j. da se ova zakonska osnova vrati Odboru poljodjelskom na novo proučavanje.

Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Manjina*). Ovaj je predlog odbijen.

Stavljam na glasovanje predlog gosp. zastupnika D.ra Bajamontia, da se predje na dnevni red preko ove zakonske osnove.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Manjina*). Predlog je ovaj odbijen.

Stavljam sada na glasovanje predlog poljodjelskog Odbora, da se predje na posebnu razpravu.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. — Prelazim dakle na posebnu razpravu. — Molim gosp. Izviestitelja, da čita § 1.

Tartaglia (*čita. V.i Prilog na str. 204. — Bez razprave je primljen u drugom čitanju cio zakon*).

Tartaglia. Predlažem, da bi se odmah prešlo na treće čitanje.

Predsjednik. Izviestitelj poljodjelskog Od-

bora predlaže, da se odmah predje na treće čitanje.

Pitali tko rieč ob ovom formalnom predlogu? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Ona Gospoda, koja primaju u trećem čitanju ovu zakonsku osnovu onako, kako je bila glasovana i primljena u drugom čitanju, neka ustanu. (*Većina*). Ova je zakonska osnova primljena i u trećem čitanju.

Prelazim na sliedeću točku dnevnoga reda: Drugo čitanje predloga zastupnika Trigaria da se preinači § 4 pokr. zak. 19 veljače 1873.

Izviestitelj poljodjelskog Odbora častni zastupnik Tartaglia, molim da čita izvješće.

Tartaglia (*čita*):

Visoki Sabore,

Odbor imenovan od Visokog Sabora u sjednici 5 kolovoza da prouči predlog prikazan u sjednici 27 srpnja o. g. od zastupnika Trigara i družine, proučio je pitanje, te došao do zaključka da predloži Visokom Saboru obrazloženi dnevni red.

Razlozi, koji su naveli Odbor do ovog zaključka, u istom su zaključku navedeni, te ne treba drugoga obrazloženja.

Čast je s toga Odboru predložiti sliedeći

Zaključak:

Vidivši da u saborskoj sjednici 5 kolovoza t. g. bio je primljen sliedeći zaključak: „Preporučuje se C. K. Vladi, da kad bi se imala izdati zabrana paše kozam, na temelju § 4 pokr. zakona 19 veljače 1873 o činih škodljivih šumam; ili kad bi stranke, jali Obćine, pitale da se zabrana ukine u smislu § 3 istog zakona; budu uzete u obzir obće ekonomične okolnosti dotičnih mjesta; napose pak bude promotreno da u nekim predielim narod iz kozjadi crpi jedino ili poglavito sredstvo svojeg žitka, a da mu nije moguće drugoga blaga ondje uzgajati;“

Vidivši izjave dane ovom prigodom od Vladina povjerenika u istoj saborskoj sjednici, i ponovljene dne 8 kolovoza u poljodjelskom Odboru, gdje su iztaknuti nazori: da je Vlada, kad se je prikazao koji praktični slučaj, dala izviditi potanko stanje stvari, i da je po mogućnosti željam pučanstva bilo zadovoljeno, pak da će i unapried uvažiti ekonomičke okolnosti pojedinih odlomaka;

Vidivši da zakon, što ga je Sabor glasovao god. 1885, koji je u tjesnijoj mjeri na isto ciljao, nije dobio previšnjeg odobrenja;

Vidivši da po izjavi Vladina povjerenika u sjednici Odbora, isti predlog po svoj prilici imao bi istu sudbinu, u koliko mu se protive §§ 4, 10 šumskog zakona god. 1852;

Vidivši da ukinućem posljednje točke § 4, na koje smjera predložena zakonska osnova, nebi se imalo nikakva praktična uspjeha, pošto se radi o poslu uredjenom po šumskom zakonu, i mogu se uporabiti §§ 106-107 Obćinskog Pravilnika;

Sabor Dalmatinski:

„ponavljajuć preporuku glasovanu u sjednici 5 kolovoza tek. god., usljed predloga Financijalnog Odbora, prelazi preko predloga podnešena od zastupnika Trigari-a na dnevni red.

Zadar, 7 kolovoza 1889.

Predstojnik
Bulat.

Izviestitelj
Tartaglia.

P r e d s j e d n i k. Razprava je o predmetu otvorena. — Želili zastupnik vitez Trigari govoriti?

T r i g a r i. I boschi decadono; ma la mannaia vi fa più danno che le capre. L'imboschimento è una bella cosa, ma coi boschi non si mangia. Adesso abbiamo 100.000 capre di meno in provincia; al tempo di Dandolo ce n' erano 800.000. Fa penosa impressione il veder preventivati 11.000 fiorini di multe forestali che verranno pagate da poveri contadini. Vorrei che la designazione delle località vietate al pascolo, non stia in arbitrio degli impiegati forestali; raccomando che con un paragrafo della legge venga posto in chiaro la facoltà delle singole autorità, perchè non vorrei che l'autorità comunale entri in collisione colle autorità politiche e forestali.

P r e d s j e d n i k. Pitali tko rieč?

Vladin izviestitelj T r u x a. Pitam rieč.

P r e d s j e d n i k. Vladin izviestitelj gosp. Truxa imade rieč.

Vladin izviestitelj Truxa. (*Pobija neke prigovore gosp. Trigari*). In quanto all'applicazione della vigente legge sulle capre, mi richiamo alle dichiarazioni date in occasione della risoluzione proposta dal comitato finanziario, mentre non potrei raccomandare la modificazione del § 4, che sarebbe contraria alle disposizioni di legge, che attribuiscono la polizia forestale alla competenza dell' autorità politica.

P r e d s j e d n i k. Pitali još tko rieč?

V u k o t i ć. Pitam rieč.

P r e d s j e d n i k. Gosp. zastupnik Vukotić imade rieč.

V u k o t i ć. Častnom zastupniku Trigariu na njegovom temeljitom razlaganju odnosno § 4 pokrajinskog zakona 19 februara 1873 moram osobito zahvaliti sa dva razloga: prvo, što se tu radi o sredstvu žitka za narod dalmatinski, koji se bavi stočarstvom; drugo, što je mene u ovom poslu izmienio kao zastupnika onog diela naroda Boko-Kotorske, koji se bavi stočarstvom. Ali pogledom na ono, što je rekao u sjednici poljodjelskog Odbora gosp. vladin povjerenik, da Vlada u posljednje doba § 4 pokrajinskog zakona 19 februara 1873 tumači u sasvime drugom smislu nego li je odtraga nekoliko godina tumačila, i obzirom na to, što se sbilja uvažuju želje dotičnih obćinâ, i daje mjesta u tom pogledu sporazumu sa seoskim sborovim, mislim, da netreba ovaj § preinačiti, tim više, što je neki dan u saborskoj sjednici bio glasovan i primljen zaključak Financijalnog Odbora, kojim se izrično preporučuje visokoj Vladi, da bi i u buduće postupala u smislu kao što je gosp. vladin povjerenik u nekidašnjoj sjednici izrazio.

P r e d s j e d n i k. Pitali još tko rieč?

T r i g a r i. Domando la parola.

P r e d s j e d n i k. Gosp. zastupnik vitez Trigari imade rieč.

T r i g a r i. Convengo sulla necessità di vietare alcuni tratti al pascolo delle capre; ma vorrei che questo divieto fosse temporario e non eterno. La statistica ci prova che le capre hanno diminuito, ma non hanno aumentato le pecore. Mi duole che non ci sia l' on. Kulišić, che avrebbe chiarito meglio la cosa. Ho fiducia nelle dichiarazioni del referente governativo.

Predsjednik. Pitali još tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Izviestitelj poljodjelskog Odbora, plemić Tartaglia, imade rieč.

Tartaglia. Meni je u kratko odgovoriti, zašto mi nebi bilo moguće da mogu sliediti gosp. zastupnika Trigaria u velikom oceanu po kojem je do sada plovio. Ja držim, da se svaka nova zakonska osnova i svaki novi predlog, čim bi se pitalo preinačenje kojeg obstojećeg zakona, moraju smatrati za to, da to bude po mogućnosti primljeno, i da postane koristno, što je najprva stvar za čime se imade težiti. Ja cienim, da se podpisatelji ovog predloga nisu o predmetu dosta obavjestili i nisu izpitali jedali je taj predmet bio pretresan i do sada u Saboru, kakvi su predlozi do sada bili učinjeni, kakav su uspieh postigli itd. Da su častni predlagatelji to učinili, došli bi do uvjerenja, da još u zasjedanju god. 1885 bio je visoki Sabor prihvatio zaključak, da kad bi politička vlast, u smislu § 4 po sebi izdavala kakvu naredbu za zabranu pašâ, da bi to imala učiniti dogovorno sa Zemaljskim Odborom. — Nu ni ova sama preinaka nedobi visoko odobrenje. Po sadašnjem predlogu gospodina Trigaria i družine pita se daleko više nego li se onda pitalo, jer ukinućem zadnje točke § 4 bilo bi izbrisano svako sudjelovanje vladino u ovom poslu. Time se pita daleko više negoli se pitalo onda, i ako ono nije bilo primljeno od strane Vlade, to će biti još manje ovo. Obrazloženi dnevni red kako ga je Odbor sastavio, sadržaje u sebi sve naše potrebe i želje, i imati će kod Vlade daleko veće uvaženje nego, kad bi Sabor i primio predlog gosp. Trigaria i družine.

Toga radi, molim visoki Sabor, da izvoli primiti obrazloženi predlog poljodjelskog Odbora.

Predsjednik. Stavljam na glasovanje predlog poljodjelskog Odbora, koji glasi:

Tartaglia (*čita*).

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

Prelazim na posljednju točku dnevnoga reda, koja glasi: Izvješće posebnog Saborskog Odbora o radu Zemaljskog Odbora.

Izviestitelj Odbora gosp. zastupnik D.r Ivčević, molim da čita izvješće.

D.r Ivčević (*čita*):

Visoki Sabore!

Odbor petorice izabran za pregled rada Odbora Zemaljskoga za doba od 15 lipnja 1888 do 30 lipnja 1889 časti se izviestiti Visokom Saboru o primljenom nalogu.

Iz revnoga i izcrpivoga izvješća prikazana po Zem. Odboru o svom djelovanju kroz spomenuto doba, pa iz razbroja i predračuna pretresanih i glasovanih u Vis. Saboru, rado se razabire da je financijalna uprava vodjena točno, da glavnice raznih zaklada povjerenih zemaljskoj upravi rastu, da je razmjerje medju ukupnim i upravnim troškovima sasvim zadovoljno, pošto upravni troškovi zadnje godine iznosili su 6.$_3$ %, dočim malo su manji u nekim velikim i bogatim pokrajinam, a znatno viši u većem dielu svih ostalih zemalja. Rado je takodjer Odbor razabrao, da je dosele povišenje pokrajinskih troškova išlo uporedno sa povišenjem porezne snage pokrajine.

Nego potrebštine zemaljske uprave niesu se mogle ove godine pokriti, a da se ne poveća za 1 % prirez na izravne poreze.

Uzrok tomu bilo je povišenje školskoga proračuna, koji svake godine novih novčanih žrtava zemlji nalaga.

U koliko su te žrtve neizbježiva posljedica oživotvorenja školskih zakona, a dotično razprostranjenja pučke pouke, nema kud kamo: dokle zakoni obstoje, a narodno zastupstvo hoće da se brine za narodnu pouku, valja te žrtve i podnositi.

Nego toli iz izvještaja Zem. Odbora, koli iz izjave vladina povjerenika pri razpravi školskog proračuna moglo se je razabrati da je trošak za stanarine znatno poskočio zbog neumjerenih zahtjeva najmodavatelja, a da bi se u ovoj grani možda moglo štogod prištediti, kad bi se putem zakona občinam naložilo da se za školsku kuću skrbe uz primjerni najam.

Ovo je pitanje velike važnosti i vriedno da Zemaljski Odbor istomu svoju osobitu pažnju obrati. Iz izvještaja rada Zemaljskog Odbora proiztiče suviše da je znatno poskočio i trošak mirovinske učiteljske zaklade, jer dočim je isti god. 1878 iznašao 11,998 for., god. 1888 povisio se je do 24,726 f., to jest porastao je za punih f. 12,728. Ovaj povišak stoji u razmjerju sa vanrednim brojem učitelja umirovljenih kroz ovo zadnjih 10 godina.

Pošto vanrednost toga broja, a i nerazmjerje sa brojem učitelja, koji su bili umirovljeni do konca 1878, daju povoda sumnji da se lako dozvoljuje učiteljima mirovina, to se ima nastojati da umirovljenja ne sliede nego u slučajim prieke nužde i kad su strogo izpunjeni svi zakonski uvjeti.

S toga Odbor cieni nuždno da u ovom pogledu Sabor izjavi dotičnu želju Vladi Njegova Veličanstva.

Toliko što se tiče uticaja kod Vlade Njegova Veličanstva u pogledu pitanja, koja zasjecaju u blagostanje pokrajine, koliko pri vršenju svoje nadležnosti kao autonomna vlast, Zemaljski je Odbor i kroz ovo vrieme revno svoju dužnost vršio.

Žalit je da Ministarstvo trgovine odbilo je pravedni Odborov zahtjev, da bi se ribari dalmatinski oprostili od obrtarine.

Izjava Ministarstva, priobćena spisom 7 lipnja t. g. Br. 4756 pomorske Vlade u Trstu, ne može zadovoljiti.

Veli Ministarstvo da je blagodat oproštenja obrtarine udieljena previšnjom Resolucijom 18 veljače 1818 samim ribarim austro-ilirskoga primorja, a da pošto je u Dalmaciju kasnije obrtarina uvedena, a od iste niesu ribari oprošteni, a pošto svaka iznimka valja da bude tiesnom smislu tumačena, ne smiedu se i dalmatinski ribari oprostiti od obrtarine.

Nego ako je ovo razlaganje pravo u koliko smjera na to, da dokaže da u okviru postojećih zakona nema mjesta potraženom oproštenju obrtarine, nije pravo u koliko neće da dira u sadašnje stanje zakonodavstva.

Pošto su ribari austro-ilirskog primorja oprošteni od obrtarine, pošto su i oni državljani aust.-ugarske Monarkije, povlastica, što oni uživaju valja da bude protegnuta zakonodavnim putem i na ribare dalmatinske, hoće li se, kako pravica iziskuje, jednako prema jednom te istom obrtničkom staležu postupati.

Ako je s ovog gledišta sasvim opravdana težnja da i dalmatinski ribari budu oprošteni od obrtarine, to biva tim više da su okolnosti ribanja povoljnije u Istri, negoli u Dalmaciji, da istarski ribari imadu velika tržišta na kojim da ribu razprodaju, i da se mogu okoristiti i željeznicom, ter da oni crpe većih koristi od njihova obrta, negoli dalmatinski ribari.

S toga Odbor cieni nuždnim da Vis. Sabor izjavi Vladi Njegova Veličanstva želju da zakonodavnim putem bude i na dalmatinske ribare protegnut oprost od obrtarine.

Žaliti je takodjer što Ministarstvo trgovine nije uvažilo prošnju Zem. Odbora, da u pogledu poreza na brodove budu poprimljene i u ovoj polovici Carevine odredbe izdane po Ugarskoj Vladi.

I ovdje Ministarstvo razlaže da se po obstojećim zakonim ne mogu oprostiti od poreza jedrenjače; a tomu nema prigovora. Nego je Ministarstvo preskočilo pitanje imali se izdati zakon, kojim bi se brodovi oprostili od obrtarine i dohodarine, dok se brodarstvo malo ne podigne. Netom je Ugarska Vlada brodovim ugarsko-hrvatskog primorja ovu blagodat udielila, načelo jednakosti državljanâ istoga staleža u pogledu poreza iziskuje da se ista blagodat i na brodove austrijskog primorja protegne, a ako se to neda postići uporabom postojećeg zakona, da se novi zakon stvori.

Hvale vriedno je nastojanje Odborovo da se uredi lov spužava, a rado se je razabralo da je pomorska Vlada u Trstu, koja se toli zauzimlje za svako pitanje koje se pomorstva tiče, pristala na nazore Odborove i da se je ovo pitanje uredilo načinom, koji štiti ovu struku obrta, a obazire se i na interese poljodjelstva.

Osobitom zadovoljštinom razabrao je Odbor da naše zakonodavstvo u pogledu javne dobrotvornosti, i izvrstno stanje u kom su naši Dobrotvorni Zavodi, zaslužiše da se na nje osvrnu i inokrajci.

Takodjer radostno se razabire iz izvještaja Zemaljskog Odbora, da se uprava javnih Dobrotvornosti u obće vodi točno i da se na vrieme prikazuju računi. Zanimljivi su podatci o blagajničkome stanju dobrotvornih Zavoda i o njihovoj imovini, a takodjer i povjestnički podatci o začetku i razvoju istih.

Čim podatci o današnjem stanju pokazuju da je čovjekoljubje našega naroda u dobrotvorne svrhe znatne svote uložilo, povjestnički podatci ustanovljuju da se još od starih vremena naš narod starao za siromahe. Ali ako su dobrotvorni zavodi dobro uredjeni, a njihova uprava dobro vodjena, hvale zaslužuje doista i Zem. Odbor, koji je uviek strogo pazio da se dotični zakonski propisi obslužuju.

U pogledu Obćinâ Zem. je Odbor i kroz ovu zadnju godinu vršio revno svoju dužnost, pazeći da se svojina i dobra obćinska sačuvaju, a izdavajuć shodne naredbe, kako bi kad slučaj zahtjevao, da se ta svrha dostigne.

Pri riešenju dotičnih molba, ili utoka, Odbor se je zakona držao. Nije opravdana žalba 26 srpnja Br. 70 nekih obćinara u Blatu, što je Odbor odbio utok proti kupovini zemljišta, da se na njemu sagrade obćinski dom, učiona i crkva, pošto je kupovina opravdana, a uz cienu primjernu, a kad bi se bila odgodila do ustoličenja novog obćinskog zastupstva, nebi se bila sklopila, jer dotle prodavaoc nije htio čekati. Kroz ovo doba neke obćine dobile su odobrenje Zem. Odbora za sklopljenje stanovitih dugova. Pošto je shodnost ovih zajmova bila opravdana, a uvjeti istih prilični, a postupak po zakonu obavljen, Odbor nije mogao dozvolu uzkratiti.

U pogledu pitanja imali se izdati zakon da dioba obćinskih dobara bude obvezna, Odbor stoji na stanovištu izraženu lanjskog zasjedanja, da se ta obveza ne uvede.

Što se puteva tiče, ugodno je iztaknuti da predielni put od Vodica do Bribirskih Mostina nije skupo zapao. U koliko su naša slaba sredstva dopuštala, išlo se štogod napried u ovoj grani, pošto je do sada izradjeno 264.5 kilometara predielnih puteva.

Rado je Odbor razabrao da će se državna cesta od Omiša do Zadvarja kroz Cetinsku dolinu, toli važna za onaj prediel, dograditi.

Nego ta cesta nebi mogla doskočiti potrebam Splitskih Poljica, ter činiti suvišnim put što bi se kroz ista imao sgraditi.

U dobrim godinam mogu proizvesti Žrnovica do 5000 barila, Srinjine do 3000, Sitno do 3000, Tugari do 7000, Gata do 2000, Čista i Ostrovica do 1000, Zvečanje do 1000, Kostanje sa odlomcim do 2000: skupa 24.000 barila vina.

Iz nestašice kolovoza, oni seljani prisiljeni su vino prenositi do mora na konjma.

Kakva bi razlika bila, kad bi mogli prenieti vino na kolima, samo po sebi se kaže.

Kad bi se Ministarstvu velika važnost ovog puta za promet i trgovinu u Splitskim Poljicam iztaknula, možda bi ono udielilo kakvu pomoć za gradjenje istoga, ako prem je dosle do 2 puta zaniekalo doprinesak iz državnih sredstava.

S toga cieni Odbor da pored nepovoljna uspjeha do sada učinjenih koraka, nebi se ipak, obzirom na gorinavedene okolnosti, imalo propustiti još jedan put obratiti se Visokom Ministarstvu.

Nadodat je jošte da bi put mogao imati i vojničke važnosti, pošto bi spojio Split sa Imotskom, dočim se sada iz Splita mora preko Sinja u Imotsku ići, a da je svakako s ovog gledišta put važan za spojenje onih prediela.

U pogledu voda radostno je da će se više radnja za uredjenje istih preduzeti i da nastojanju Odbora Visoko Ministarstvo dolazi u susret sa obilatim podporam iz državnih sredstava.

Što se pošumljenja tiče, ugodno je da se koji znatni napredak učinio, a ovdje je red priznati da se je Vlada revno zauzela. Ipak, kako u svemu, valja se i ovdje čuvati prećeranosti.

Ako će pošumljenje mnogo doprinieti blagostanju pokrajine, ima ipak nekih prediela, gdje bi krčenje zemalja probitačnije bilo, ter je zaslužno nastojanje Odbora Zemaljskoga da skloni Vladu neka popustljiva bude, gdje krčenje stoji u interesu gojitbe loze.

Pošto iz navedenoga proiztiče da je Zemaljska Uprava revno i točno vodjena, Odbor ima čast predložiti Vis. Saboru sliedeći zaključak:

„Sabor Dalmatinski priznanjem odobrava rad Zemaljskog Odbora od 15 lipnja 1888 do 30 lipnja 1889.“

Na dalje podpisani Odbor predlaže Visok. Saboru neka izvoli udieliti Zem. Odboru sliedeće naloge:

I. Da ponovi Vladi Njegova Veličanstva želju ovoga Sabora, da se uvede hrvatski ili srbski jezik, kao uredovni u cc. kk. urede u Dalmaciji.

II. Da izrazi Vladi Njegova Veličanstva želju Dalmatinskog Sabora da oprost od obrtarine, koji uživaju ribari austro-ilirskog primorja usljed previšnje Resolucije 18 veljače 1818, bude zakonodavnim putem protegnut i na dalmatinske ribare.

III. Da izrazi Vladi Njeg. Veličanstva želju Dalmatinskog Sabora da oprost od obrtarine i dohodarine, koji usljed naredbe Ugarske Vlade uživaju brodovi ugarsko-hrvatskog primorja, bude protegnut zakonodavnim putem i na brodove austrijanske.

IV. Da izrazi Vladi Njeg. Veličanstva želju Dalmatinskog Sabora, da se umirovljenja učiteljima ne dozvoljuju, nego kad bi strogo izpunjeni bili svi zakonski propisi.

V. Da ponovi Vladi Njeg. Veličanstva želju Dalmatinskog Sabora, da se udieli nova svota iz državnih sredstava za liečenje škrljeva.

VI. Da izrazi Vladi Njeg. Veličanstva želju Dalmatinskog Sabora, da se gojitba duhana u svim prikladnim mjestima pokrajine dozvoli.

VII. Da se opet zauzme kod Vlade, eda bi, pogledom na važnost predielnoga puta kroz Splitska Poljica za proizvod vina, izvolila udieliti jednu novčanu podporu za njegovo dogradjenje.

VIII. Da izrazi Vladi Njeg. Veličanstva želju Dalmatinskog Sabora, da pri hvale vriednom njezinom nastojanju da se pošumljenje zemlje razširi, ne pusti s vida nuždu dozvole krčenja u nekim predielim prikladnijim za gojitbu loze, negoli za pošumljenje.

Odbor za pregled rada Zemaljskog Odbora.

Zadar, 8 kolovoza 1889.

Predsjednik

D.r Karaman.

Izviestitelj

Ivčević.

Predsjednik. Otvorena je razprava o djelovanju Odbora Zemaljskog za doba od 15 lipnja 1888 do 30 lipnja 1889 i o predlozim Saborskog Odbora, koji je imao pregledati rad Odbora Zemaljskog. — Pitali tko rieč?

Bielanović. Molim za rieč.

Predsjednik. Gosp. zastupnik Bielanović imade rieč.

Bielanović. Ja sam namjeravao iznieti jednu interpelaciju na Zemaljski Odbor; ali pošto ova interpelacija stoji u savezu sa izvještajem Zemaljskog Odbora o njegovom radu i našeg naročitog Odbora, ja sam ostavio tu interpelaciju za ovu točku dnevnoga reda, kako bi služila za razjašnjenje jednog predloga, koji ću imati čast iznieti visokom Saboru. — U izvještaju Zemaljskog Odbora, kod one točke koja se bavi s obćinam, kod obćine Opuzenske glase prve rieči: „I tamo su bili riešeni razni obični utoci i providjeno proti čestom grabežu obćinskoga“. Dalje na kraju ovoga izvješća stoji: „Umetnuo se je Odbor, eda bi poravnao razmiricu medju obćinom i Državnom upravom glede konačne diobe blatija, čim bi se i najlašnje zapriečio daljni grabež obćinskoga“. Ovdje vidim najprije da je priznato, da se samo na Neretvi grabe obćinska imanja. Ja sam čuo — neznam kako je moj izvještaj istinit, valja da je najbolji Zemaljskog Odbora — da je mnogo i mnogo tužbâ podignuto na Zemaljski Odbor proti otimačini obćinskih dobara, i da je Zemaljski Odbor sve odbio. Tako mi je kazano, da je došao jedan utok radi otimačine obćinskog imanja na mjestu koje se zove Glogovačka Jaruga; čuo sam, da je došao utok proti otimačini obćinskog dobra na mjestu Soline; čuo sam, da je došao utok radi otimačine obćinskog dobra na mjestu koje se zove Strinik. Dotični su tužitelji naveli fakta i dokazali, a da je Odbor Zemaljski istim odgovorio, da te tužbe i ti utoci neimadu nikakva temelja. Neznam kako stvar stoji, što će najbolje znati razjasniti Zemaljski Odbor koji u svom izvješću priznaje grabež obćinskoga dobra. Meni je pako poznato, da se taj grabež nedogadja samo na Neretvi, nego i kod drugih obćiná, da najme u većem i manjem razmjerju pojedini ljudi raznose ova obćinska imanja, da si

pašnjake prisvajaju, da malo po malo nestane občinskog imetka na štetu občinara i na štetu poštenih ljudî, koji se svime time neslažu. U to ime, molim Zemaljski Odbor, da mi najprije razjasni, što je učinjeno i kako stoji stvar na Neretvi, i u obće da mi kaže, kako je sa občinskim pašnjacim u Dalmaciji, i da li imade tužaba, i što je uradio Zemaljski Odbor.

Predsjednik. Izviestitelj Zemaljskog Odbora, gosp. zastupnik Vranković imade rieč.

Vranković. Odgovoriti mi je na ime Zemaljskog Odbora, da od občine Opuzenske često dolaze tužbe radi prisvajanja občinskog dobra, ali da te tužbe Odbor Zemaljski nemože riešiti prije nego li se obrati u tom pogledu na občinu i dobije potrebite i istinite podatke. Tako u mnogim prigodam občinsko upraviteljstvo kaže, da neimadu temelja osvade, onda naravno neima mjesta drugom daljnjem postupku; a u mnogim slučajevim občinsko upraviteljstvo razvidi stvar, izašalje povjerenstvo na lice mjesta i učini što je potrebito. Ja potanko nemogu reći o pojedinim slučajevim koji su napomenjeni, nego mogu uztvrditi, da se je Odbor Zemaljski u svakom slučaju, kada bi na njega tužbe došle, svojski zauzeo, da učini po zakonu sve što je moguće. Mora se na žalost reći, da se po Dalmaciji dogadja to, da se občinska dobra grabe; ali Odbor Zemaljski naloži dotičnim občinam kako imadu postupati i kaže, kako će se te pravde uspiehom povesti, i Zemaljski je Odbor još toliko puta savjetovao občinam, da bi najbolje sredstvo bilo za ukloniti taj grabež, dioba občinskih dobara, zašto neće to da prestane.

D.r Bakotić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Bakotić imade rieč.

D.r Bakotić. Znadem da bi bila prilika, da se uzmu u svestrani pretres sve mane naše samouprave pokrajinske, ali hitnja, kojom je ove godine saborsko zasjedanje sazvano, nije dopustio, da bih ja takvo proučavanje mogao sebi pribaviti, i sada dotične opazke učiniti. Nu prije nego li se ovaj Sabor zatvori nemogu na ino, nego da sa svoje strane učinim dvie preporuke Zemaljskom Odboru. Prva preporuka odnosi se na zaključak ovog visokog Sabora, što je za nas važno preважno i po mojem mnienju u materijalnom smislu najvažnije pitanje, da se osobitom postojanošću i osobitim zanimanjem Zemaljski Odbor izvoli kod dotičnih nadležnih faktorâ zauzimati, da bi jednom sagradjene bile željeznice u Dalmaciji. Druga preporuka koju bi imao učiniti evo je ova. Ja mislim, da je u svakom narodu kao i u svakoj pojedinoj kući najpreča nužda, da se znade na čemu je; da znade, u čemu mu imetak ponajviše sastoji; da znade, koji važni faktori uplivisu ponajviše na imetak; najme, da se učini nekakov inventar moralni, administrativno - družtveno - moralni; to je ono, što se danas zove statistika. U koliko mi je poznato, mi neimamo u Dalmaciji podpune statistike. Imamo podatakâ čestokrat u izvjesću Zemaljskog Odbora u jednoj ili drugoj struci, ali nemamo podpuno ono što je nuždno da znamo i to bi Zemaljski Odbor mogao tečajem jedne ili dvie godine izraditi i nama u porabu dati, da možemo prosuditi tolike stvari, da možemo razumno viditi, jeli nuždan kakav zakon ili nije, jeli nuždno kakav izpravak zahtjevati ili ne; jeli nuždno preporuku izraziti vladi ili ne. Bez dotičnih podatakâ mi letimo po zraku, jer nemamo ništa, na što se može osloniti, da se vidi, kako stvari faktično stoje, bez česa se nemože imati bistri pojam od dotičnog predmetu. Ja bih želio da Zemaljski Odbor uzme na se i ovu zadaću, najme, da izradi ne samo statistiku koja bi se odnosila na našu pokrajinsku samoupravu, na naše pokrajinske učitelje i pohadjanje učiona, ne samo na poreze i prireze koji se plaćaju pokrajini i občinam, nego u obće da bi u toj statistici bilo iznešeno sve ono što se u

takvu knjigu imade unesti, najme, stanje odnoseće se na poljodjelstvo, na pučanstvo, na urede razne, na sve poreze bilo izravne bilo neizravne, koji se plaćaju državi, pokrajini i občinam, na uredovno osoblje tih raznih ureda u Dalmaciji, jednom riečju, da mi znademo u jedan put čisto i bistro sve te važne faktore, koji nam nisu čisti i bistri. S toga stavljam tu drugu preporuku i nadam se, da će takova preporuka biti uvažena od ovog visokog Sabora.

Šarić. Na upit častnog zastupnika Bielanovića upravljeni na Zemaljski Odbor o grabljenju obćinskog dobra u obćini Opuzenskoj, dužnost mi je kao upravitelju iste obćine izjaviti, da od nazad šest godina, od kada sam ja upravitelj te obćine, i od kada su stavljeni medjaši izmedju državne uprave i obćine, nije bio niti cigli pedalj obćinskog zemljišta ugrabljen.

Vukotić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zastupnik Vukotić imade rieč.

Vukotić. Visoki Sabore! U pokrajinskom zakonu 16 aprila 1874 bilo je proglašeno 12 predielnih puteva u pokrajini Dalmaciji. Medju predielnimi putevi nalazi se jedan u Boki, koji bi imao proći iz Rose — Gjurašević — Lješević — Kovači preko obćina: Luštica, Krtoli i Grbalj i spojiti se sa državnom cestom. Godine 1884 podigao sam ja glas u ovoj Sabornici, i preporučio, da bi se tekničnе radnje na tom predielnom putu izvele. Sa svim time, da je visoki Sabor to zaključio, ipak do dana današnjega nije sa strane Zemaljskog Odbora ništa na tom predielnom putu učinjeno. Pošto je taj put veoma potrebit i pošto prolazi preko tri obćine, koje broje okolo 8000 duša, i pošto onuda, kuda bi se imao protegnuti put, nema ništa do kamenja, ja ću visokom Saboru iznieti na glasovanje jedan moj zaključak kao nalog Zemaljskom Odboru i taj bi glasio: Neka visoki Sabor izvoli naložiti svomu stalnomu Odboru, da što prije odpravi na lice mjesta tekničnog mjernika, da izvrši prve teknične radnje na predielnom putu Rosa — Gjurašević — Lješević — Kovači, koji prolazi preko obćina Luštica, Krtoli i Grbalj do državne ceste.

Sada prelazim na drugo pitanje. Iz izvješća Zemaljskog Odbora razabire se, da je gojitba duhana podpuno uspjela u kotarim Imoskom i Vrhgorskom. Razabire se još, da bi Zemaljski Odbor rado primio zaključak Sabora, koji bi mu naložio, da se kod visoke vlade zauzme, da gojitba duhana bude u drugim kotarim udjelotvorena. Pošto je Boku tako Bog nadario najljepšim poljima i to u občinam: Grbalj, Paštrovići, Krtoli, da je sva prilika da bi u tim poljima duhan mogao uspieti, to bi se time narodu velika korist učinila, jer bi se duhan mogao zamieniti s onim što slabo uspieva, osobito u sušnoj godini, ja bih predložio visokom Saboru jedan drugi predlog kao nalog Zemaljskom Odboru, i taj bi glasio: Neka bi visoki Sabor naložio svom stalnom Odboru, da se svojski zauzme kod vlade, da u Boki Kotorskoj, imenito u obćinam Grbalj, Paštrovići, Krtoli bude dozvoljeno duhan saditi.

Još mi je predložiti jedan zaključak. Odnosno na odgovor gosp. vladina povjerenika u saborskoj sjednici od 2 t. m. glede pripomoći sa strane vlade za gradnju bolnice u Boki Kotorskoj, uvidja se, da se to obećanje mnogo oteže; zato s razloga, što je pripoznata sa strane visoke Vlade velika nužda, da se bolnica podigne u Boki; i obzirom na to, što je nekoliko bolnicâ u pokrajini podignuto, i sama Boka Kotorska oskudjiva na bolnici, dočim bolnica u Dubrovniku neslužі radi dalečine, što se može uviditi iz statističnih podatakâ polag broja bolničara koji u tu bolnicu iz Boke dolaze, ja bih predložio jedan treći zaključak koji se odnosi na bolnicu, i taj bi glasio: Neka

visoki Sabor naloži svomu stalnomu Odboru, da odnosno na vladin odgovor u saborskoj sjednici dneva 2 tekućega mjeseca kolovoza, započme ozbiljne pregovore sa vladom, kako bi se što prije došlo na čisto s doprineskom obećanim za gradnju bolnice u Boki Kotorskoj.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

Buzolić. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zastupnik Buzolić imade rieč.

Buzolić. Kao što sam jur obećao, uzimljem rieč, da zagovaram, ovoga puta, barem najnuždnije potrebe otoka Brača, a to su njegovi predielni putevi.

Zahvaljujem častnomu zastupniku D.ru Bakotiću, što je uzeo u zaštitu molbu Selačke obćine za dogradjenje puta do mora, i pa premda žalim, što nije podpuno uvažena ta molba, ipak sam tvrdo uvjeren, da će Zemaljski Odbor ovoga puta obilatijom i izdašnijom podporom priteći u pomoć zaslužnoj obćini Selačkoj, da se dotični put nastavše godine sasma dogotovi. Sadanja, novoustrojena obćina Selačka bit će izradila toga puta, koji je dio predielnog Bračkog puta, i to držeć se točno osnove, oko 1500 klafterâ. Svaki klafter može se proračunati na fiorina 10; ter, po tomu, na taj je put, do sada, potrošeno ćak do 15000 fiorinâ; kojoj ogromnoj svoti zemaljska zaklada nije dopriniela nego ukupno fi. 1600, i to u sedam, osam li navratakâ, t. j. od godine 1877 do 1887. Pošto se ovom prigodom Zemaljski Odbor prizvao na povjerenje Sabora, ja niti nesumnjim, da će on u punoj mjeri, dakako po mogućnosti, uvažiti pravedne želje Selačke obćine. Otok je Brač, visoka Kućo, najprostraniji, najnapučeniji, najplodniji od svih otoka u Dalmaciji. On obsiže ćak 396 □ kilometarâ, i broji 20, manje, više znamenitih varoša i sela, sa preko 20.000 stanovnikâ. Na njemu raste izvrstno vino — dosta je spomenuti njegovu vugavu — koja se izvaža ćak do Atlantičkog okeana: sbogu oskudice vode neuspiva žito; ali uspievaju masline, smokve, badeni itd. Brač je takodjer na glasu sa svojih kamenoloma, iz kojih se kopa izvrstan mramor. Ali: „Ora incomincian le dolenti note!“ Kako je, u jednu ruku, cieli otok brežuljast i brdovit — samo brdo S. Vid kod Bola visoko je 786 m. —tako su mu, u drugu ruku, putevi, ako se takovimi smiju nazvati, toli krševiti, uzki i vratolomni, da su ne samo neprovozni, nego, većim dielom, mal da ne i samim mazgam neprohodni. Ta kako da se prama tim nepovoljnim okolnostim razvija trgovina, obrt i promet, osobito izmedju nutrnjih mjesta otoka? Neka su mjesta na obalam te imaju i dobre luke, kao Postira, S. Ivan, Milna, Bol itd.; al je i izmedju istih tih mjesta saobštaj nemogućan za ružnih vremena, i zimi u obće. Odtuda neobhodna potreba, da se naprave prohodni i provozni putevi. Nego, što se u tu svrhu dosele učinilo, ako se izuzme gori navedeni dio puta od Selacâ do mora, koji se ima za najviše zahvaliti vanrednoj požrtvovnosti i žilavosti goripohvaljene novoustrojene obćine, odnosno obćinskog odlomka Selačkoga? — Priznala se važnost i potreba rečenog puta još godine 1871, kad no je Zemaljski Odbor bio povjerio mjerniku D.r Nikoli Nižetiću da napravi dotičnu osnovu, te u tu svrhu potrošio šest ili sedam stotinâ fiorinâ. Nu tom svotom ni trećina osnove nebi izvedena. Doprlo se stoprv negdje do Postirâ. Zakonom 14 svibnja 1874 bi upisan put na Braču u red predielnih puteva, koji počima od S. Martina, pa prolazi preko Selacâ, Pučišća, Postira, Supetra i Mircâ i dospieva kod Milne, sa ograncima: od Bola preko Nerežišća do Supetra, i od Mirca do Sutivana — milja 41. — Bivši častni zastupnik Tomo Didolić, sadašnji zaslužni i rodoljubivi načelnik Selački, dne 12 srpnja 1883 podnio je bio na Sabor sliedeći predlog: 1) da Zemaljski

Odbor dade što skorije napraviti osnovu predielnog puta na Braču, a prije svega ogranak sa Bola na Supetar; 2) da u dieljenju podporâ bude imao obzira na osobite potrebe za predielne puteve obćina Bračkih. — Nego predlog taj nije mogao biti razpravljen, s naglog i nenadnog zatvora Sabora one godine. Ali kroz zasjedanje godine 1884 bio je taj predlog predan Odboru uz preporuku da ga uvaži. Pri svrhi zasjedanja godine 1885 Sabor dao je bio nalog Zemaljskom Odboru, neka kroz godinu 1886 čini izvršiti nacrt predielnog puta. A kašnje to je isto bilo ponovljeno u dva navratka, na predlog tadašnjeg častnog zastupnika D.ra Mišetića. Pa uz sve te preporuke i naloge, što se je dosele postiglo? Niti samo da se je dovršio jur od toliko godinâ započeti nacrt toga blaženoga puta! Reći će se: treba da se prije dovrše oni putevi, koji su zakonom odredjeni predielnimi, još prije nego li je takovim odredjen put na Braču. Ele, u koliko sam barem mogao dokučiti, od kojekakvih desetak takovih puteva, izim jednog oli dva, svi bi ostali bili jur dovršeni, i dočim za ovaj Bračk i još ni sami nacrt podpuno izveden nije! A ipak mislim, da po onomu što jur navedoh, nijedan drugi put nije toli opetovano, i toli kategorično od cielog Sabora bio ne samo preporučen, već i naložen. — Skrajna je dakle potreba, neizbježiva je nužda da se jednom štogod ozbiljno učini i za otok Brač i to zahtjeva i samo dostojanstvo ove visoke Kuće. Ovde je zanajprije iztaknoti onaj dio puta koji spaja Bol sa Supetrom i što je istodobno poštarski, ter presjeca Brač u svoj njegovoj dužini. Taj je put, jur sasma neprohodan, navlastito pri uzlazu iz Bola na šljeme gori pomenutog Vidovog brda, tako zvanom „Stazom,“ koja je odavna na glasu sa svoje vratolomnosti. Rečena „Staza“ prolazi većim dielom podnu strmenite doline, pa, postavši točilom obilate vode koja se sa prostranih obronaka pobočnih gora silovito u nju slieva, nemože da odoli rušećoj se sili, nego mora da se pretvara u pustu krševitu gomilu, tako da je samo još riedko gdje spaziti traga slaboj ljudskoj radnji. Po toj goloj litici, po tom vrljavom kršu na strmenitom tlu putovati pogibelno je preko mjere, a bojati se svaki čas groznih neprilika. Iz svih dosele navedenih razloga, ja molim, svu ovu visoku Kuću, bez obzira na stranke, da blagoizvoli, da se tim neprejudicira dokončanju Selačkog puta, primiti sliedeći zaključak: Neka Zemaljski Odbor kroz dojduću godinu dade svakako izvesti jur zakonom odredjenu, opetovano od Sabora istomu Odboru preporučenu, ter davno već započetu osnovu predielnog puta na Braču, a prije svega ogranka od Bola do Supetra.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Cingrija. Pitam rieč.

Rieč imade gosp. zastupnik Dr. Cingrija.

D.r Cingrija. Prigodom pretresivanja izvješća o radu Zemaljskog Odbora bila je prošlih godina više puta iztaknuta preporuka da Rieka dubrovačka bude premošćena do c. k. ceste koja iz druge strane Rieke vodi.

Ja s moje strane nisam iztaknuo, da se taj nalog dade Zemaljskom Odboru, pošto bi trošak za zahtjevani most pregolem bio, i možda bi više od 100.000 fior. iznosio. Nego ipak s uzroka, da bude prelazak preko Rieke zgodniji, preporučam sa moje strane ovoga puta jedan zaključak, t. j. neka se zauzme Zemaljski Odbor kod c. k. Vlade, da se put, već nacrtan godine 1860, iz Batakovine produlji do Sustjepana u Rieci Dubrovačkoj, a na drugoj strani, od kuće Vekarića do obale Mokošić. — Kada bi se to učinilo, mislim da nebi bio veći trošak od jedno 8—10.000 fior., što nije velika stvar, a ipak bi bio u onom mjestu dosta olakšan prelaz preko te Rieke, koji je naravno u zimsko doba pogibeljan, i nema

kad kada nikakva doticaja sa cestom koja se s druge strane nalazi, pošto oluja zapriečuje da catara može prelaziti.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

D.r Podić. Domando la parola.

Predsjednik. Rieč imade gosp. zastupnik D.r Podić.

D.r Podić. Raccomando la mia prima proposta, che venga ordinato al comune di Ragusavecchia di fare il proprio dovere, impiegando il danaro ricevuto dalla Giunta provinciale per la riparazione delle strade.

Predsjednik. Pitali još tko rieč?

Bielanović. Molim za rieč.

Predsjednik. Gosp. zastupnik Bielanović imade rieč.

Bielanović. Moj poštovani drug D.r Bakotić primjetio je, kakovom je hitnjom ovaj Sabor sazvan i radi toga nisu mogli zastupnici proačiti niti rad Zemaljskog Odbora, jer su u jedan mah našli toliko osnova i izvješće o radu Zemaljskog Odbora. Držim, Gospodo, da je na kraju ova primjetba sasvime umjestna, i da mi možemo i da smo mi dužni ovo reći. Ja sam čuo, kako je vladin povjerenik, ako se nevaram Truxa, rekao, da zazov Sabora spada na vlast Krune. Čini mi se, da je ponovljen ovaj odgovor sa strane većine, da je to isto rekao poštovani zastupnik Klaić. Mi kao štovatelji ustavnosti vrlo liepo znamo, da se Kruna nesmije voditi u razpravu, da Kruna stoji iznad stranaka, i nesmije nitko nipošto podići rieč proti povlastici Krune. Znamo, da u ovom slučaju Kruna nepostupa bez saslušanja svojih savjetnika. Pošto smo pako uvjereni, da i u ovom slučaju pada odgovornost na savjetnike, možda pada odgovornost na savjetnike koji su bliže nama nego Kruni, ja s moje strane ponavljam istu tužbu i žalim, što Sabor nije bio sazvan kaošto se Sabori sazivaju, nego je u obće bio mobiliziran. Ja sam razmišljao, Gospodo, kakav je to uzrok bio koji bi uplivisao na ovo hitno sazvanje Sabora? Kakav je uzrok, da je Sabor sazvan tako brzo, da nije ostalo onoliko vremena koliko je najnuždnije za utoke proti izborom? Ako se nevaram, svakako se je u meni podigla jedna sumnja čitajuć izvještaj službeni koji je u Beč otišao o radu našeg Sabora. U tom izvještaju kaže se, kako nije podignut nikakav utok, osim jednoga zastupniku trgovačke i obrtničke Komore Dubrovačke D.ru Pugliesi. Taj izvještaj čitao sam u službenom listu ovdje u Zadru. Ja sam posumnjao, da je time namjera neka, da se pokaže kako stvari idu u Dalmacijj dobro; kako su sve tužbe opozicije neosnovane; neka se svietu pokaže, da nereda neima u Dalmaciji kod izborâ, i ako nereda imade, pada odgovornost na opoziciju i osobito srbsku stranku! U stvari nije tako. Vi ste čuli da su utoci bili, i da su tužbe koje su se podizale, bile osnovane! Vi ste čuli interpelaciju s naše strane kojom smo pitali Vladu, što misli preduzeti proti neredom i zloporabam koji se dogadjaju pri izborim! Mi na koncu rada do ovog časa neznamo, što misli Vlada preduzeti. Neznamo, kakav će odgovor dati; ali možemo pogoditi odgovor, koji obično glasi, da utoci nisu bili, da tužbe nisu bile osnovane, da neznam ovo i neznam ono u stvari. Mi smo, u koliko mi je poznato, imali i ovih dana izbornih nereda i zloporaba, mislim kod izbora občinskih, koji su se jur držali ovdje blizu Zadra u občini Biogradskoj. Tu je otjerano nekoliko stotina biračâ, koji su imali pravo glasovanja; tu su ljudi občinski parali izprave koje su birači donieli na dokaz istovjetnosti svoje, i ostala su se sredstva upotrebljavala, koja se u ovim slučajevima upotrebljavaju. Razgovarao sam se o tome

sa jednim vidjenim čovjekom i to s jednim Hrvatom, kojemu sam pripovjedao što se je na izboru dogodilo, i kakve su tu zloporabe bile, na što mi on odgovori: sve imaš pravo, dogodilo se je ovo dogodilo se je ono, ali jedno si zaboravio; evo što se može dogoditi: ove listnice izborne izložene su, ali se kaže, da jedne listnice u občini omrknu a druge listnice osvanu; jer se može prosto izvaditi nekoliko listova iz te listnice, pak druge listove umetnuti, gdje imade drugih birača nego su upisani u onoj prvoj listnici. — Pitati ćete, kako stoji s ovime u savezu rad Zemaljskog Odbora? Ja ću vam kazati iskreno, da se sa mnogih strana slušaju tužbe na Zemaljski Odbor, da Zemaljski Odbor ide tome na ruku, da Zemaljski Odbor šalje ljude, da na taj način pripravljaju i udešivaju izbore. Svakako pako ja mislim, da bi se jednom Zemaljski Odbor morao trgnuti; da bi Zemaljski Odbor morao progovoriti u ovom poslu, i kazati što će uraditi, da se ovakva šta neponavlja na štetu i sramotu naše zemlje.

Ovo je sve uvod, i ovo sve ja kažem nuzgredno. Ja sam htio kazati, kako nismo mogli svestrano proučiti rad Zemaljskog Odbora. Htio sam navesti okolnost, pošto smo već šest i pol sati u ovoj sabornici, i pošto neobična vrućina vlada danas, i pošto je sabornica vruća i tjesna i vlada zapara, mi smo umorni, mi nismo u stanju da se obširno bavimo o radu Zemaljskog Odbora. Zato ako je moguće da se presieče ova razprava, da se može odmoriti i obširnije govoriti o radu Zemaljskog Odbora. Svakako pako molim, da se neuzme kao znak pristajanja na onu pohvalu i na odobrenje, koje naš naročiti Saborski Odbor izriče za rad Zemaljskog Odbora. — Ja sam radi ovih uzroka, Gospodo, zamolio za rieč, da progovorim proti jednoj preporuki, koja se nalazi u izvještaju našeg naročitog Odbora. Ja sam bio sinoć na Odboru Zemaljskom oko 7 sati večeri i pitao sam izvještaj o radu Zemaljskog Odbora, kako da prama njemu mogu moje opazke udesiti, pak mi je bilo kazano, da još nije prepisan ovaj izvještaj. Ja nemogu govoriti ob ovom izvještaju, nego kažem, da sam učinio jednu primjetbu na preporuku koja se izriče, i na koju nemogu nikako pristati. To stoji u odnošaju sa interpelacijom, koju sam malo prije podigao na Zemaljski Odbor. Na to mi je odgovorio poštovani Vranković; ali je taj odgovor obćenit, koji nije izcrpio moje pitanje. Čuo sam odgovoriti i gosp. zastupnika Šarića, koji je ovdje govorio kao član obćinskog upraviteljstva, i on je nama zadao poštenu rieč, da odkada je na upravi obcine Opuzenske nekoliko godina, da ni jedan pedalj obćinskog imanja nije propao. Protiv toga držim da glasi izvještaj Zemaljskog Odbora, jer se u njemu vidi, da je zaista bilo tužaba, i priznaje, da bi se ovomu imalo jednom stati na put.

Zato, kako sam vam rekao, Gospodo, ja znam, da se na sve strane otimlju ova obćinska dobra. Ja sam neke godine u ovom Saboru podnio predlog, da bi u tim parnicam same občine sudile, i stale na put svom silom tome otimanju. Ako je i našao moj predlog odaziva od nekolicine zastupnika u istoj većini, ipak je moj predlog pao. Opet vidim, da ta nevolja postoji i dandanas, neznam, dali kod svih obćinâ; ali u koliko ja znam, to poznajem mnoge obćine, gdje se zaista nemilice nosi obćinsko imanje, i tih obćinskih imanja će nestati, ako se mi jedan put na to neobazriemo, ili ako Zemaljski Odbor neopomene obćine, neustegne to otimanje, ili u skrajnom slučaju neiznese osobitu zakonsku osnovu. Na ovo pitanje u izvještaju našeg naročitog Odbora kaže se, da bi se mogla dozvoliti krčenja obćinskih pašnjaka mjesto pošumljivanja. Ja mislim, da je to vrlo hrdjava preporuka, i imala bi velikih i nemilih posljedica, kada bi ju visoki Sabor uvažio. Zašto da se dozvoli krčenje obćinskih pašnjaka za sadjenje vinogradâ? Ako su potrebiti vinogradi, potrebiti su pašnjaci i gora, i odatle veća potreba najposlje recimo i za kućanstvo i za sve ono, što bi kadro bilo podići ekonomično stanje. Ta se preporuka nemože nipošto primiti, jer bi u njoj primili jednu nepravicu, jer bi se na-

čelo izreklo, da se občinska imanja mogu razmetati. Obzirom na sve te okolnosti ja sam slobodan iznieti visokom Saboru ovaj nalog Zemaljskom Odboru: Neka Zemaljski Odbor strogo pazi, da se občinska dobra nikako ni pod nikakvim uvjetom neraznose, nego brane po postojećim zakonskim propisima: Neka Zemaljski Odbor izpita kako u tom pogledu prolazi občinska svojina, a kad bi se uvjerio, da zaista propada, neka opomene občine. Najposlje ako postojeći propisi nisu dovoljni za obranu občinskih imetaka, neka Zemaljski Odbor sastavi zakonsku osnovu i iznese ju u dojdućem zasjedanju, koja bi popunila tu oskudicu.

Predsjednik. Ima rieč gosp. vladin povjerenik plemić Pavić.

Vladin Povjerenik Pavić. Glede sazova Sabora čast mi je opetovano izjaviti, kako je to bilo već u saborskoj od 24 prošlog mjeseca izjavljeno, da je to prerogativa Krune. S toga prosvjedujem proti sumnjam na Vladu nabacenim od častnog zastupnika Bielanovića.

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Bajamonti imade rieč.

D.r Bajamonti. Deploro che le sedute tirino tanto in lungo, così che s' è stanchi di ascoltare e di parlare. Non sono d'accordo coll'on. Bakotić nella proposta di raccomandare alla Giunta provinciale di prestarsi per la ferrata; questo è compito dei deputati a Vienna, che non ci fanno nulla. Sono d'accordo con Bakotić sulla necessità della statistica, ch' egli stesso raccomanda. Appoggio la proposta di Buzolić circa le strade della Brazza, e raccomando la costruzione del ponte sull'Ombla, caldeggiato dall'on. Cingrija; ma tutte queste raccomandazioni valgono poco. Mi sta molto a cuore quanto raccomandò e giustamente osservò Bielanović. Con tutte le dichiarazioni del commissario governativo, non posso fare a meno di non chiamare il Ministero responsabile pel modo con cui venne convocata la Dieta. In questo modo si coprono le enormità elettorali, per cui particolarmente si distinguono le elezioni di Cittavecchia.

Quì si discute l'operato della Giunta provinciale. Io ho sfogliato il rapporto della Giunta che comprende ben 82 pagine; ma dopo di averle percorse, se ne può concentrare il contenuto in due parole: *Verba, verba, praetereaque nihil.* Passando in rassegna i vari titoli che cosa si trova? Sotto il titolo *legislazione* nulla; della *lingua* non parlo, perchè non ne vogliono sentir parola; sull'*industria e commercio* si trova qualche nota scambiata, ma nessun fatto concreto; sulla *Beneficenza*, per aumentare il numero delle pagine, vennero aggiunti alcuni dati storici; ma la dimostrazione non è chiara; le Beneficenze vengono confuse colle case di ricovero. Lascio agli altri ciò che riguarda l'*Opera pia* di Ragusa; quanto ai comuni, non c'è alcun atto degno di lode.

(*Govori o občini Splitskoj; pretresa joj upravu, troškove, kazaliste, zajam, prodaju Soltanskih dobara, i proriče propad občine. Prispodablja troškove občine Splitske sa onimi občine Zadarske i kaže da bi se ona imala ugledati u ovu*).

Quanto alle *Scuole* mi richiamo a quanto disse Bielanović. Quanto al *Fondo provinciale*, sono stato rimproverato per l'espressione: *crescit eundo*, pure le cifre del rapporto confermano le mie parole. Non si bada a risparmi; l'addizionale provinciale sulle imposte dirette nel 1870 era del 25 % e fino al 1889 è aumentato fino al 35 %; e per giunta il dazio consumo dei comuni viene sequestrato. È inutile che diciate che le spese amministrative ascendono appena

el 6 %, mentre nelle altre provincie si spende assai di più. Vengo alle *Strade*. L'on. Podić disse come vanno le cose a Ragusavecchia. Ciò che si spende sotto questo titolo, viene gettato in mare; ossia viene distribuito ai privilegiati. Sugli altri titoli non parlerò; da tutti desumo che l'amministrazione comunale è condotta in modo partigiano. Gli *Ospitali* costano assai più che noi non possiamo spendere; sebbene siano bene amministrati, pure vi sono lagni. Gli edifici sono grandiosi, ma siamo andati indietro anzichè avanzare: perchè si spende troppo, e non si bada molto all'amministrazione.

La Giunta provinciale dovrebbe essere moderatrice e invece non adempie il suo còmpito morale. Biankini dimostrò la decadenza della Dalmazia; di questa decadenza è causa la Giunta provinciale. In questo modo non si fa del bene alla Dalmazia; sarebbe tempo che questo stato di cose finisca. La minoranza non vi creerà ostacoli; se ci porgerete la mano, noi transigeremo.

Buzolić. Pitam rieč za lični čin.

Predsjednik. Gosp. zastupnik Buzolić imade rieč za lični čin. — Molim, da se samo na lični čin ograničite.

Buzolić. Častni predgovornik Bajamonti spomenuo se je u svom govoru i mene, navodeć moju preporuku za izvedenje predielnog puta na Braču. Ako je častni Bajamonti htio uzeti tu moju preporuku kao negodovanje slavnom Odboru Zemaljskom, ja mu čisto kažem, da on mene nije shvatio. Ako me pako nije shvatio, nemam ništa što da primjetim, dali, da moje rieči nisu smjerale na ništa drugo, nego da što čvršće preporučim živu želju, da se otoku Braču u tome nešto pomogne, zašto je veoma nuždno. — Kaošto gosp. Bajamonti nije ovo shvatio, tako nije htio shvatiti ni onu moju izreku: „preko mora“, što ju je spomenuo, već ju je uzeo u nekom drugom smislu. Ja sam najme htio time reći, da su oni Talijanci, koji ovdje šuruju, preko mora. To sam rekao, kaošto sam izjavio da sam rekao: Za čudo što je to gosp. Bajamonti sada napomenuo, kada je na moje rieči gosp. Trigariu, koji je stao vikati, odgovorio: „ma il signor Trigari non ha compreso.“

D.r Bulat. Pitam rieč.

Predsjednik. Ima rieč gosp. zastupnik D.r Bulat.

D.r Bulat. Gosp. predgovornik D.r Bajamonti rekao je, kada je počeo govoriti, da smo mi ovdje već od 9 sati jutra i da mu je mučno; ali je i meni mučnije, jer sada ima 8 sati da smo ovdje. Ja ću se ograničiti na ono malo, što se tiče uprave obćine Splitske, odnosno na izvješće Zemaljskog Odbora.

Najprije mi je opaziti gosp. predgovorniku Bajamontiu, da nije istina da je on za njegove uprave ostavio duga samo za fiorina 114.000, dočim po uredovnim podatcim do dana razpusta dug bio je od fior. 142.000. Ako gosp. Bajamonti hoće potanko razpravljati ob ovom predmetu, neka dodje u viećnicu Splitsku pa ću mu ja dokazati, kako sam mu već toliko puta dokazao, kakova je bila njegova uprava i kakova je današnja. — Nije istina da izvješće Zemaljskog Odbora predstavlja pitanje o obćinskom zajmu drugčije, nego je bilo predstavljeno u obćinskom vieću. Po zaključku obćinskog vieća bio je zajam učinjen, da se podmire stari dugovi, koji nisu potekli od današnje uprave, i da se izvedu neke radnje od prave potrebe, baš kako je iztaknuto u izvješću Zemaljskog Odbora. — Dug prama „Prager Industrie-Gesellschaft“ od fiorina 31.000, i dug tvor-

nici plina koji je na 31 prosinca 1887 bio od fiorinâ 41.151 spadaju upravi Bajamontia. Ovi dugovi bili su izplaćeni netom je zajam bio finaliziran, to jest prošastog mjeseca, jer premda obveznica izdana dnevom 1 siečnja 1889, ipak nije se mogla stvar dovršiti nego do 1 lipnja. I potreba da se uzpostavi blagajnička zaklada, za koju je bila računana svota, koja se ima pokriti novcem zajma, potekla je iz uprave Bajamontia, jer kad je bila razpuštena občina, on je prodao občinsko vino Šolte i potegao novce, koji su imali služiti na pokriće trošaka dojduće godine. — Kad se u občinskom vieću pretresalo o zajmu, predlog postavljen od D.ra Bajamontia, da bude imenovan Odbor koji bi proučio pitanje, bio je odbačen od većine, jer nije imao temelja, no ciljao je samo na to, da se podmiri dug Bajamontiu. — Većina nije na to pristala, jer je visila pravda, a sada je pravda dovršena, pa premda osude neodgovaraju pravici, ipak občina će izpuniti svoju dužnost pripoznavši formalno pravo, koje proizlazi iz presudâ; ali time stvar neće biti dovršena. — Ako je Zemaljski Odbor odbio utok Bajamontia i družine, odbio ga je, jer nije bio opravdan. Poglaviti prigovor, koji je i danas naveo Bajamonti, da se nije moglo imati obzira na glasove viećnikâ odabranih u selima, neima nikakve vriednosti, jer ako se pri občinskim izborim občina dieli na odsjeke, svi odabrani viećnici imadu isto pravo kao zakoniti zastupnici ciele občine. — Sa teorijom D.ra Bajamontia moglo bi se i prigovoriti da ja, koji sam bio odabran občinskim viećnikom u Podstrani, nisam mogao biti odabran načelnikom; a to nije se ni isti Bajamonti ikad usudio uztvrditi. Kaže D.r Bajamonti da protiva uvjetu stavljenom od Zemaljskog Odbora, već su se počele nove radnje izvadjati, a dugovi nisu plaćeni. Ali dugovi ovjerovljeni bili su podpuno izplaćeni, a dvi radnje velike važnosti, naime ribarnica i klaonica stopro počele su poslije toga, usljed redovite dražbe. — Kaže Bajamonti: „la posizione di Spalato è grave; verrà il giorno della bancarotta.“ Tako isto je on govorio u sabornici nazad nekoliko godinâ o pokrajini, ali „bancarotta“ je ostala blizu njega, a nije pokrajina propala, kako neće ni občina Splitska propasti, dok bude današnje uprave. — Glede kazališta kaže Bajamonti, da je bio po sriedi „il solito rancore.“ — On misli u svojoj glavi, da nitko drugi nesmije graditi kazalište u Splitu nego on, ali tako nije. Da je potrebno u Splitu imati kazalište, to je pripoznato od svakog i od samog Bajamontia, koji se je ob ovom predmetu sa mnom na dugo razgovarao, kada je vidio da gradjanstvo želi da se gradi kazalište. Bez obzira na ijednu stranku poslat je bio poziv svim občinskim viećnikom i mnogim gradjanom neka podpišu hoćeli koju ložu primiti, i na to su bili svi skloni, a Bajamonti je učinio da su neki protestirali. Došla je stvar u občinsko vieće, koje je odlučilo o tome u prvoj sjednici od 11 siečnja t. g. 1889 kada mu je bio prikazan nacrt, te je občinsko upraviteljstvo opredielilo mjesto, gdje se ima kazalište graditi, i proti ovoj odluci uložio je Bajamonti utok. Došlo je do druge sjednice, u kojoj je občinsko upraviteljstvo utok prikazalo, i u kojoj je označeno, pod kojimi se uvjeti imade kazalište graditi te utanačeno, da će se to kazalište početi graditi, kada občinsko upraviteljstvo 130.000 fiorinâ sakupi, i pod ovim uvjetom bio je zaključak občinskog vieća potvrdjen od Zemaljskog Odbora. Tada je bio gosp. Bajamonti odsutan i poslao je občini brzojavnu ponudu za gradnju kazališta, a to isti dan sjednice dne 29 siečnja 1889 – ali kada je već sjednica bila zatvorena – gdje nudja, da će on graditi kazalište po istoj osnovi i darovati občini 30.000 fior. kao zakladu za zanatlijsku školu. Ja sam mogao, gledeć na prenavedeno, ovu brzojavku staviti *ad acta*; ali obzirom na okolnost da sve bude na čistu, urečena je bila sjednica občinskog vieća, u kojoj je bila prikazana vieću brzojavka Bajamontia hoće li neće li primiti njegovu ponudu. Ova brzojavka, Gospodo, bila je prava zagonetka. On je ponudio naime, da će on uz iste uvjete uz koje občina preduzimlje sagraditi prostranije i udobnije kazalište i ustanoviti na spomen zakladu od 30.000 fiorinâ za jednu zana-

tlijsku školu, na korist zanatlijske i težačke ruke. Pošto se je vidilo, da ova ponuda nije bila ozbiljna, i pošto su svi od većine znali, što će reći primiti darovštinu od D.ra Bajamontia, i pošto nam je poznato, do česa je došla „Associazione Dalmatica“ usljed njegove darovštine, zaključilo je obćinsko vieće odbiti ponudu D.ra Bajamontia, i jedan viećnik koji je u toj javnoj sjednici o predmetu govorio, zaključio je svoj govor s riečima: „timeo Danaos et dona ferentes.“ Mi nismo imali uvjerenja, da će D.r Bajamonti izvršiti ponudu, ili da će ustanoviti školu zanatlijsku, dočim je nama poznato, da je sakupio novce za „istituto feminile“ a da nije ništa učinio, i sada obćina valja da ga tuži za onaj novac što ga je on kao načelnik sakupio za ovaj ženski zavod. Ovo su razlozi koji su naveli obćinsko vieće, da neprimi ponudu D.ra Bajamontia u kojega nije imalo povjerenja. Pošto je to „questione di fiducia“, Zemaljski Odbor mislim da nebi mogao uništiti u tom pogledu zaključak obćinskog vieća, jer Zemaljski Odbor nije vlastan nametati obćinskom zastupstvu povjerenje, niti ga usilovati da primi dar kad neće. Ovakav je slučaj bio u Beču, da je neki ostavio zakladu, i obćinsko je vieće reklo, da ju neće primiti, te je kotarska vlast to potvrdila. — Što se tiče Šolte odgovoriti mi je gosp. Bajamontiu, koji kaže, da ju mi hoćemo prodati, da se je ovo pitanje pojavilo još onda dok je on bio načelnikom, te je stvar bila pretresana i kod pokrajinske Vlade i kod Ministarstva, kako je to odgovorio Zemaljski Odbor na interpelaciju gosp. Bajamontia. Isti je Odbor Zemaljski svjetovao kako i bečka Vlada, da se dodje do nagodbe. Tu su zapleteni odnošaji. Tu su odnošaji takve naravi, da se svake godine može pojaviti uzrok, da se ide u velike pravde, kako su to bile bez koristi obćini samo za umiriti sviet, što je dobro poznato gosp. Bajamontiu. Tu su odnošaji tako delikatne naravi, da je svaki uvjeren, toli kod vlade koli kod Zemaljskog Odbora, da je najbolje, da se dodje do poštene nagodbe. Stvar je bila podnešena obćinskom vieću na razpravu, te je vieće još godine 1884 imenovalo Odbor, koji se je imao dogovorati sa sličnim Odborom Šoltanskim. Poslje novih izborâ godine 1887, bio je imenovan novi Odbor, koji je na dugo stvar razpravljao, te se sa Šoltanskim Odborom sporazumio da bi se došlo do nagodbe, kojom bi obćina prodala dotičnim težacim sve zemlje, za ukupnu svotu od fiorinâ 300.000. Do malo će biti stvar podnešena obćinskomu vieću na konačni zaključak. Cienim, da je najbolje djelo, koje će obćinsko zastupstvo učiniti, ovo, da zaključi prodati Šoltu, i učiniti, da se odkupe težaci od Šolte; jer obzirom na postojeće okolnosti, stoji u interesu obćine, da se stvar tako konačno rieši. Unišla glavnica ostati će netaknuta, kao patrimonialna glavnica, dok bi se prikazala prigoda da bude drugčije koristno uložena. — Što kaže Bajamonti, da bi Šolta mogla dati do fiorinâ 100.000 dohodka, kad bi sve zemlje bile izkrčene i zasadjene lozam, to nestoji, jer se zato hoće ljudi pošto se nekrči po zraku, i htielo bi se dvostruko pučanstvo na Šolti, da se sve prokrči i nasadi, a polag obstojećih okolnosti nebi mogla obćina niti usilovati da se krči. Možete promisliti, koje bi posljedice nastale iz toga, pak bi došli do uvjerenja, kao što sam ja došao, da je najbolje, što se može učiniti, predložiti obćinskom vieću, da se do toga odkupa dodje. To će se i učiniti, i obćinsko će vieće sa svoje strane odlučiti što je bolje. Ob ovoj stvari radi se već blizu 7-8 godina, i valja doći do kraja. U prvoj sjednici obćinskoga vieća biti će ovo pretresano i slobodno je gosp. Bajamontiu doći pak kazati svoje nazore. Dok je gosp. Bajamonti bio načelnikom, bio se je dogovorio za prodaju i namjeravao je prodati sve za fi. 100.000, to jest za trećinu sadašnje predložene ciene, a to je bilo jednu godinu prije negoli je obćinsko zastupstvo Splitsko razpušteno bilo, a da je to bilo učinjeno nebi bilo novaca i nestalo bi Šolte. Ja sam uvjeren, kašto sam rekao, da kad bi obćinsko zastupstvo primilo predlog Odbora, to bi bilo najbolje njegovo djelo, jer bi tako bila odstranjena svaka neprilika, a obćini bi bio osjeguran stalni dohodak. Glavnica nebi

mogla nestati, jer bi mogla biti uložena na primjer u založnice budućeg pokrajinskog veresijskog zavoda, a te založnice nebi se mogle prodati, kako su pod upravom Bajamontia bile prodane bez dozvole zastupstva „Cartelle del monte Lombardo-veneto“ i državne obveznice. U ostalom je uvjek dobro za občinu, da ima razpoloživih novaca, a za to će služiti ova patrimonialna glavnica. Gosp. Bajamonti kaže, da je financijalno stanje občine Splitske loše, i da bi mogli vjerovnici sekvestrirati tu glavnicu. Na to mi je odgovoriti, da bi se isto tako mogla sekvestrirati i Šolta kad bi tako bilo kako on kaže; ali tomu nije tako. Što se tiče občinskih troškova Bajamonti je naveo brojeva do mile volje, ali ga ja neću u tome sliediti, pošto nemogu sada konštatovati, jeli po sriedi koja krupna kako ona, što je nekidan pri razpravi o proračunu, govoreći o pokrajinskim troškovim, pogriešio račun samo za dva miljuna. Nadležno mjesto za razpravu ob ovom predmetu jest občinsko vieće, a tu je opetovano bilo iztaknuto, da valja gledati ne koliko se troši, nego kako se troši. U prispodobi, izmedju troška občine Zadarske i Splitske, ja sam pri razpravi o proračunu iztakao u obće, da občina Splitska za nekoliko stavaka troši fiorina 13.000 više. Kako se pako u Splitu troši, o tomu je samo kamenje dokazom: „Saxa loquuntur“. Odgovoriti mi je samo u kratko, gosp. Bajamontiu, da nije istina, da su sada prirezi višji, nego li su bili kada je on bio na upravi i da je sada povisila namete narodna občina. Pod Bajamontom prirezi potrošarini, bili su skočili do 200 %, dočim se sada plaća samo 100 %. Prirez izravnim porezom bio je u istini od 88 %, a sada je od 100 %. — Ali to nedokazuje da je ovaj namet težji, i da se više sada utjerava. Kao primjer navesti ću, da zadnje godine uprave Bajamontia državna pristojbina od kućarine bila je od fiorina 30.000, dočim prve godine narodne uprave, bila je od fiorina 19.000, tako da je Bajamontova uprava sa 88 % imala fior. 26.000, dočim narodna uprava sa 100 % nije imala nego fiorinâ 19.000. — Kako se je pak trošilo pod upravom gosp. Bajamontia, mogao bi dosta podataka navesti, nu neću se upustiti u potankosti, koje nespadaju u današnju razpravu. Sada mi je red doći do stvari, koja stoji u odnošaju sa izvješćem saborskog Odbora o radu Zemaljskog Odbora. Kako vam je poznato, naše se občine dosta dobro upravljaju; ali koji put nemogu doskočiti svim potreboćam. Vi ste čuli kod razprave o pokrajinskom proračunu iztaknuti nestašicu školâ. Koliko se je puta kod občinâ prikazala nužda da se gradi škola, da se gradi kazarna, da se gradi občinski dom, ili da se gradi mala bolnica za kužne bolesti; ali občine svojimi sredstvi nemogu to učiniti. — Bilo bi potrebno da Zemaljski Odbor prouči, kako bi se moglo doći u pomoć občinam kad bi imale sklopiti koji zajam, osobito za izvedenje radnjâ javne koristi. — Občine nemogu naći kod vanjskih zavoda novce u zajam za malu svotu, dočim pokrajina mogla bi sklopiti osobiti zajam, za ustanovljenje pokrajinske zaklade, koja bi občinam došla u pomoć. Stoga predlažem sliedeći zaključak: „Sabor dalmatinski nalaže Zemaljskome Odboru, da prouči pitanje o osnovanju osobite pokrajinske zaklade, iz koje bi se imalo davati zajmova dalmatinskim občinam, osobito za izvedenje radnja javne koristi; i da podnese u dojdućem zasjedanju dotično izvješće.“ Ovo je jedna želja. — Druga se želja odnaša na ribanje tunjevine, koja sačinjava važni prihod. — Kako je bilo meni javljeno, u nekim mjestima od nekoliko godinâ, a osobito u Rabu, ovo je ribanje sasvim propalo. Uzrok tomu, po mnienju vještaka, imao bi se prepisati tomu, da dno mora nije više pokriveno travom kako prije, te po želji zanimanika predlažem sliedeći zaključak: „Preporučuje se Zemaljskom Odboru, neka se obrati c. k. Vladi molbom, da kako se postupa u Francuzkoj i hrvatskom Primorju bude i kod nas odredjeno da se posije trave *oipomecs*, u morskim predielim Paga, Raba, Novigrada, Kaštela, Vranjice i svuda po Dalmaciji gdje se tunjevina lovi.“

Šarić. Pitam riec.

Predsjednik. Ima rieč gospodin zastupnik Šarić.

Šarić. Visoki Sabore! Želja izražena po visokom Saboru u lanjskom zasjedanju, da bi Vlada dala utvrditi lievu obalu Neretve, da bi mogla služiti kolnim putem, bi preporučena po Zemaljskom Odboru N. P. Namjestniku, i toplo preporučena, nu kako razabiram iz izvješća Zemaljskog Odbora, nije dobila nikakvog odaziva. Još pri uredjenju Neretve obstojao je kolni put od Opuzena do Norinske kule; ali žalibože toga puta nema. Za uredjenja obale rieke Neretve mislilo je pučanstvo občinâ, da će Vlada tu obalu urediti tako, da bude uredjen kolni put koji je prije bio; ali se te nade pučanstva i občina izjaloviše. Toliko se je više moglo nadati tomu, zašto je Ministarstvo trgovine dalo narediti gvozdeni most na maloj rieci kod Opuzena, koji nema smisla bez kolnog puta, a već kotarsko poglavarstvo zabranjuje voziti se na obali, tako da ciela okolica time gubi, a najviše Opuzen. Uhvajući se, da će visoki Sabor uvažiti razloge, častim se predložiti sliedeći zaključak: „Visoki Sabor nalaže Zemaljskomu Odboru da najtoplije preporuči Vladi, da bi što skorije dala utvrditi obalu Neretve od Opuzena do kule Norinske, na način da mogla bude služiti kolnim putem.“

D.r Zafron. Pitam rieč.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Zafron imade rieč.

D.r Zafron. Visoki Sabore! Ja bih stavio preporuku, koja je bila iztaknuta već u ovom visokom Saboru, t. j. svraćanje parobrodâ, i ono je pitanje bilo potaknuto od trgovačke i obrtničke Komore Dubrovačke; ali do sada nismo žalibože dobili odgovora. Poslje smo čitali, da bi bila uprava Lloyda odgovorila, da nije moguće, da isti parobrodi tiču Korčulu i Veluluku; tako da onaj parobrod koji se svraća u Veluluku i Lastovo taj se Korčule nedotakne, a koji dodju pod grad Korčulu, ti nedopru ni do Lastova ni do Veleluke i tim je vele nezgodno i za pučanstvo i za javnu službu uredjeno. Ali pošto sam vidio, da se oni parobrodi od ove iste pruge iz Lastova svraćaju na Trstenik, tada sam uvjeren, da bi i ovomu mogla zadovoljiti uprava Lloyda, kada bi joj se u pomoć došlo iz državne zaklade. Obzirom na to, da je Korčula mjesto glavno kotara i da nije spojena nijednim drugim mjestom kotara, niti sa Velelukom, Lastovom i Trpnjom, premda je to od velike važnosti, zato predlažem ovu istu preporuku, kako je bila lanjske godine od Odbora za pregledbu rada Odbora Zemaljskoga, t. j.: „Neka visoki Sabor vruće preporuči opet Zemaljskomu Odboru, da se zauzme da Lloydov parobrod, koji se svraća u Veluluku pristane na Korčuli, ili onaj koji se svraća na Korčulu pristane u Velojluci.“ — Imadem još jednu preporuku predložiti koja se tiče sela Račišća.

Nazad nekoliko godina prosilo je ovo selo, da mu se razširi malo, koliko je potrebno, ona župnička crkva. Selo Račišće napreduje koli po moru toli po kopnu, i stanovnici koji su bili u malom broju sada broje oko 600 duša, zato stara crkva neodgovara više potrebi i onoj potrebi što ju pita; zato mi je čast predložiti: „Neka visoki Sabor preporuči Zemaljskomu Odboru da se zauzme kod Vlade da čim prije dade izvršiti radnje što se tiče župničke crkve Račišća na otoku Korčuli.“

Ljubić. Pitam rieč.

Predsjednik. Ima rieč gosp. zastupnik Ljubić.

Ljubić. Eto i mene sa malim predlogom. Mogao bi častni Bajamonti reći, kada se čine predlozi, da je svjedočanstvo da se

neradi, da Odbor Zemaljski neradi, da poboljša stanje zemlje. Ali ja kažem, da potrebâ ima i biti će uvjek, i kakav god Odbor Zemaljski bio, potrebe neće nestati iz zemlje. I ja ću preporučiti svoju malu otačbinu; ako i malašna, ima i ona pravo da žive; i za nju su dužne brinuti se država i pokrajina. Makarska i njezino Primorje nečeznu za velikim stvarim; legli su pod visokom Biokovom, te nesanjaju o kakvoj željeznici. Kako sanjati da u Dalmaciji prodre parovoz kroz planinske hridi, kad eno nemože da se spusti ni preko ravnicâ i dolinâ? Ali nam se nesmje uzkratiti barem komad kolnoga puta, od mora do bosanske granice, toliko da živemo; da neginemo od nevolje. Eno sagradjena cesta od Makarske do Šestanovaca; nu nepružili se do Aržanova, ona će pusta ostati, pusti novac u nju, maldane uzalud potrošen. Lani je Sabor zapoznao pravednu želju onog pučanstva, po njegovu zastupniku izkazanu, da bi još jedno 60.000 pregorila država i dogradnjom ceste od Šestanovca do Aržanova otvorila vrelo hrane Makarskoj, Primorju i susjednim stranam otoka Brača i Hvara. Ipak se nežure da što takova osnuju, te ja spominjuć se nauke: molbom dosadi — i ove godine ponovit ću lanjsku želju: neka Zemaljski Odbor ponovi nastojanje, da bi Vlada o državnom trošku gradila put Šestanovac-Aržano. — Nego opet ni ono komad ceste do Šestanovca neće biti sasvim uzaludno, pružili nam se prilike da se okoristimo. Onaj komad veže Imosku sa Makarskom krajinom; veže ove dvie stare posestrime, koje su kroz vjekove dielile sudbinu, zajedno se od nekrsta branile, medju sobom svoje proizvode izmienjivale. Makarska je Imoskoj najbliže pristanište na moru, tu je Imoskoj najlašnje saći da se u sviet turi. Eto puta, dajte, Gospodo, brzovoza. Potražiše ga jur, ali u Beču nisu shvatili što se traži. Po tuskorašnjem odgovoru Ministarstva ono misli, kao da Makarani traže nek se pretrgne brzovoz Splitsko-Sinjsko-Imoski. Kakvo vam pretrgnuće! Makarani niti su nenavidni, niti ludi; netraže oni da se drugomu otme, pa njima dade; budi svakome što tko ima, samo dajte, da se i mi možemo privezat staroj pruzi, da i mi mogli budemo k pobratimu Imoćaninu i on k nami. Iz svega se vidi da iz Zadra nisu Beču čisto stvar kazali; te sam ja uvjeren, kad bude stvar liepo iztumačena, neće ni Ministarstvo zanikati pravicu; stoga predlažem: Neka bi Zemaljski Odbor nastojao, da se zavede poštarski brzovoz iz Makarske sa privezom onomu što vodi u Imotski. — Sada ću ja s brda na more, pače ću na jezero, na malo Bačinsko jezero. Ni ova mi želja neleti na visoko; netražim ni uredjenje kakve rieke, ni presušenje prostranih blatija; netražim milijunâ. Povrh Bačine u gornjem Primorju pukla medju brdim liepa dola, koja bi mogla i Bačinu i još koga uza nju nahraniti kruhom. Nego iz virova pukla voda, te dolu prevrnula u jezero; dajte oduška vodi, pa će ona pustiti težaku polje, da ga ore i sije. Srećom to je jezero odmah povrh mora, dieli ih kosa malo metara visoka; uložiti 7-8000 u dinamitu, i eto stekoste narodu liepo polje od 4 kilometra duljine, a polovicu širine. Nijeli grjehota i sramota da to leži pod mrtvom vodom! S toga predlagam: Neka bi Zemaljski Odbor uznastojao, da se napravi osnova i po njoj izradi presušenje Bačinskog jezera. - Tako pravedne i umjerene želje za stalno će narodni zastupnici svom dušom podupriti.

D.r Klaić. Pitam rieč kao izviestitelj Zemaljskog Odbora.

Predsjednik. Rieč imade gosp. zastupnik D.r Klaić kao izviestitelj Zemaljskog Odbora.

D.r Klaić. Mene su današnji govornici oslobodili potrebe govora, jer u riečim tih govornika, koje smo čuli, nije ni najmanji prikor sadržan prema radu Zemaljskog Odbora. — Mi smo čuli dosta rieči, ali činjenicâ nikakovih; zato nemam upravo ničemu da odgovorim. Ja ću samo opaziti, što se tiče jednog predloga Odbora za pre-

gledanje rada Zemaljskog Odbora, da mi se ona želja, što se tiče poreza na brodove, nečini shodno sastavljena. Ondje se kaže, da se izrazi želja N. V. da po primjeru ugarske Vlade oprosti brodove od obrtarine i dohodarine. Ovo nije točno, jer ugarska Vlada nije oprostila taj porez obrtarine i dohodarine brodovim. Ona je samo obustavila bila taj porez u vrieme kada su bili crni dani za našu mornaricu, a čim se lanjske zime probudila mornarica i bolje vrieme nastalo, ugarska Vlada ne samo da pobire taj porez nego je naknadno naredila da se pobire sve što je zaostalo, i kada se ovdje na primjer ugarske Vlade pozivlje, to je jako loš primjer. S druge strane zaključiti, da se Vlada N. V. liši dohodka od dohodarine i obrtarine, to je želja čudnovata! Zašto pitati, da se jedna ciela kategorija obrtnička izključi od poreza, dočim je drugoj težak? To mi se čini neumjestno. Zato mjesto one točke, koju Odbor za pregledanje rada Odbora Zemaljskoga u tom pogledu predlaže, predlažem ja ovu: „da se izrazi Vladi želja, neka što prije budu podnešene na ustavno pretresanje odredbe potrebite, da se priteče u pomoć propadajućoj mornarici.“ — Za razjasniti ovaj predlog, valja mi opaziti, da su nazad dvie tri godine bile držane od strane mornarice *enquetes* u Trstu i na Rieci, pak su te obadve *enquetes* sastavile velike spomenice, i poslale ih centralnim Vladam, koje će prama izpadcim skupne komisije predložiti zakonodavnim tielima jedne i druge strane monarhije neke mjere koje se budu shodne vidile pomoći mornarici, osobito na jedra, koja nazaduje. Rek bi, da ta komisija nije na čistu. Medju mjeram od ovih komisija, koli na Rieci toli u Trstu, ima i ta, da se ublaži porez, i nekim kategorijam brodova sasvime da se odpusti. U ovom mojem predlogu sadržano je *implicite* da se brodovom na jedra odpusti porez, i zato preporučam ovaj moj predlog, da se primi.

Kada sam pri rieči, oprostite da se moram povratiti na predmet viećanja prekjučerašnjeg. Vi ste čuli prigovor od strane zastupnika grada Zadra glede držanja računâ kod računarstva. Ja sam rekao, da te tvrdnje potiču iz nesporazumljenja, i da on nije imao dobro shvatiti dotičnog činovnika. Ne u interesu Zemaljskog Odbora nego u interesu činovnika računarstva, u interesu savjestnoga vodjenja računâ valjalo je potvrditi, da je ipak bilo nesporazumljenje. Što je on rekao glede kvitâ kod nahodâ, evo izkaznice od tih kvitâ. (*Ima u ruci dotične tiskanice, i pokazuje ih*). Ove sve kvite kupe se u mjesečnu izkaznicu, i izpadak ove mjesečne izkaznice stavlja se u dnevnik dotičnih mjesečnih troškova, i ovo dolazi svaki mjesec. Na svrhi godine dužno je ravnateljstvo nahodišta sastaviti svoju godišnju izkaznicu. Evo vam tiskanice. Ovdje je ime dotičnog nahoda, mjesto gdje stanuje, dan kada se je rodio, dan kada je bio predan dotičnoj dojlji; proračunano je napred u koji razred spada, i na svrhi su naznačene izplate u svakomu mjesecu, koje valja da sudaraju sa ovim izkaznicam od mjesečnih izplatâ. Na taj način, kada ova godišnja izkaznica dodje računarstvu, ono zna sve točno kako stoji na svrhi godine. Kada je bilo rečeno, da računarstvo nezna, koliko je nahoda, ni to nije točno rečeno. Dakako da to nezna siegurno kada se danas pita; nemože svaki dan brzojavljati računarstvo koje su se promjene dogodile; ali svrhom svakoga godišta ima podpuna očevidnost kod računarstva. Tu nije da su ti računi pomršeni, da nema očevidnosti. Iza ovih godišnjih računa podpuna je očevidnost na koncu svake godine, i na početku svake godine kada dodju računi. Ovo opetujem, držao sam rieč ne u interesu našem, nego u interesu činovnika računarstva.

Predsjednik. Pitali još tko rieč? — Nitko. — Razprava je zatvorena.

Želi li govoriti gosp. izviestitelj saborskog Odbora?

D.r Ivčević. Želim rieč.

Predsjednik. Gosp. izviestitelj imade rieč?

D.r Ivčević. Ja ću pristati na predlog gosp. zastupnika D.ra Klaića, koji kaže, da neobstoji ta predpostava, da je ugarska Vlada oprostila brodove od dohodarine i obrtarine. Pošto je predlog Odborski bio osnovan na toj predpostavi, htjelo se je s tim predlogom doskočiti nejednakom načinu postupanja u tom pogledu s brodovim jedne i druge strane monarhije.

Glede opazke gosp. D.ra Bajamontia u pogledu rada Odbora Zemaljskoga, čini mi se da nemam ništa odgovoriti. Po njegovom govoru bio bi kriv Zemaljski Odbor što se nije dogradila željeznica, što se nije načinila statistika, što je dužnost Vlade činiti, a ne Zemaljskog Odbora. Bio bi kriv, što se nije dogradio put na Braču, a kada bi se radilo o trošku, gleda gosp. Bajamonti a da troškovi ne rastu; kako će se graditi put da troškovi ne rastu? Častni D.r Bajamonti krivi Zemaljski Odbor, da veresijski zavod nije odobren od Vlade, kao da Zemaljski Odbor može u Beču prisiliti Ministarstvo da prikaže N. V. zakon i usilovati N. V. da ga primi. Častni D.r Bajamonti ukorio je Zemaljski Odbor, što je jedan zakon bio povraćen iz Beča, kao da je tomu Zemaljski Odbor kriv. Častni D.r Bajamonti ukorio je Zemaljski Odbor, da je on one novce, koje je zemlja dala za putne svrhe, upotrebio u stranačke svrhe, što nije s ničim dokazao Zemaljskom Odboru on, koji može proći u dotična mjesta i viditi u koju se svrhu novci potrošili. Častni D.r Bajamonti rekao je, da se za bolnice troši mnogo više nego je od potrebe, ali on nije bio u stanju prikazati točku gdje se to bez potrebe troši. Puno je častni D.r Bajamonti rekao, da bi se mogli smanjiti troškovi, ali nije naznačio u kojim točkam. Častni D.r Bajamonti tuži se, da su troškovi povišeni u ovo 10 godina, a nije se obazrio na okolnost, koja je sa svime dokazana, da su u ovo 10 godina bolnice sagradjene i troškovi poskočili. Jednom riečju, častni D.r Bajamonti nije ništa konkretna naveo, i baš to, što je on prigovorio Zemaljskom Odboru, da Zemaljski Odbor nije ništa naveo u svome izvješću, nego prazne rieči: „verba, verba, praetereaque nihil“, ima se njemu reći. — Još mi je spomenuti samo jednu stvar. Častni D.r Bajamonti ukorio je Zemaljski Odbor, da nije načinio statistiku Dalmacije. To je prigovor učinjen od gosp. D.ra Bakotića sa strane one manjine, kojoj hoće gosp. D.r Bajamonti učiniti komplimenat, jer bi rada da se oni š njime slože, koji je prigovor glede statistike on samo odobrio, a ja sam u početku već odgovorio, da je to zadaća Vlade. Spomenuti ću još nedosljednost častnog D.ra Bajamontia. Kada se je radilo o tablicam, što su u izvješću Zemaljskog Odbora navedene, u kojim se tablicam dokazuje imovno stanje dobrotvornih zavoda i njihovo blagajničko stanje, onda je gosp. D.r Bajamonti skočio: što će meni ove tablice? ove tablice nisu nama potrebne i nevriede ništa; ali je častni D.r Bajamonti morao promisliti, da baš one tablice sačinjavaju dio statistike, radi koje je Zemaljskom Odboru prigovoreno, što ju nije načinio i on taj prigovor odobrio. Ja sam ovim svršio, jer neću da dodijavam visokom Saboru. — Što se tiče drugih prigovora, nemam ništa više opaziti, nego samo na jedan prigovor častnog Bielanovića, koji je ustao proti jednoj točki našega predloga, i htio je da tu vidi, kao da bi mi poticali na grabež obćinskih dobara. Neznam, kako to častni Bielanović shvaća. Mi nismo to naumili, što on misli, nego reći Vladi, da bude blažija, kada se radi o krčevini, da dozvoli krčenje u nekim predielima, prikladnijim za gojitbu loze nego li za pošumljivanje. Ako se obćinsko dobro imade krčiti, to će se obćina skrbiti da joj se neugrabi komad zemlje, i dobivati će dohodak od izkrčene zemlje. Ja mislim da ovo nemože nikoga voditi na grabež obćinskog dobra, nego je ono preporuka vladi, koja stoji u interesu naše zemlje.

D.r Bajamonti. Domando la parola per un fatto personale.

Predsjednik. Ima rieč gosp. zastupnik D.r Bajamonti za lični čin.

D.r Bajamonti. (*Odgovara D.ru Bulatu na razna pitanja osobna, i na druga koja se tiču občine Splitske. Krivi D.ra Bulata, što je propalo družtvo za gradnju opeka*).

D.r Bulat. Pitam rieč za lični čin.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Bulat imade rieč za lični čin.

D.r Bulat. Sudbina je ove razprave, da je uvjek po sriedi najprvo občina Splitska, sve od godine 1881 od kada je bilo razpušteno občinsko zastupstvo Splitsko, kojemu je bio na glavi D.r Bajamonti, koji od onda nemože da se dade miru, i uvjek dolazi ovdje na predmet, koji nespada na nadležnost Sabora, nego u občinsku nadležnost, te mu nebih imao ništa na to ni odgovoriti. Svakako mi je dužnost, da mu odgovorim, da sve ono, što je naveo za lični čin, nije istina. Nije istina, da je onaj ženski zavod privatne naravi i da novci sakupljeni nisu sačinjavali občinski fond. Čitajte što je pisao Zemaljski Odbor i što je namjestničtvo pisalo na predlog da se imade odmah razpustiti občinsko zastupstvo, pak ćete se uvjeriti, da nije istina, što vi kažete. Sada je stvar kod Suda i sudac će suditi kako bude. Nije istina, da sam ja tužbu podigao, ja sam redovito priziv učinio proti osudi okružnog Suda Splitskog i naveo uzroke po kojima sam mislio, da je ništavna osuda. Što se tiče „Associazione Dalmatica“, što više, nije D.r Bajamonti ni prigovorio tomu, što sam ja rekao, da je bilo sakupljeno 600.000 fiorinâ, i da je ciela glavnica izčeznula, a da nijedan dioničar nije niti novčića vidio. Prispodoba sa družtvom „Società di mattoni“ nestoji. Ovo je bilo obrtničko poduzeće, koje je pretrpilo toliko nesreća. Nije istina da sam ja ikada bio članom upraviteljstva toga družtva. Ustanovljenje ovoga družtva poteklo je od dva čovjeka, koja nisu na ovom svietu. Prvi tehnik, ravnatelj, učinio je velikih pogrješaka, drugi je izgubio ruku; makinista je izgubio život, a sve je prouzrokovalo propad poduzeća. Kaže gosp. D.r Bajamonti, da je tu pučka banka po sriedi bila, i da je imala štete, te da je s toga udarca jedva životarila. To nije istina. Banka naša odkada postoji, iznašala je redovitu bilancu i davala je svake godine dividende, i od reserve je davala jedan dio glavnice dioničarom ovoga družtva. Sve što sam god rekao, naveo sam fakta, a gosp. D.r Bajamonti ništa drugo nije naveo nego prazne rieči i klevete. Evo razlike izmedju mene i njega.

Predsjednik. Prelazim na glasovanje.

Molim gosp. izviestitelja, da čita sve po redu, najprvo zaključak, onda naloge predložene po Saborskom Odboru za pregledanje rada Odbora Zemaljskog.

D.r Ivčević (*čita*):

Sabor Dalmatinski priznanjem odobrava rad Zemaljskoga Odbora od 15 lipnja 1888 do 30 lipnja 1889.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj zaključak, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. — Sada dolaze različiti predloženi nalozi Zemaljskom Odboru.

D.r Ivčević (*čita*):

Da ponovi Vladi Njegova Veličanstva želju ovoga Sabora, da se uvede hrvatski ililiti srb-

ski jezik, kao uredovni u cc. kk. urede u Dalmaciji.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predloženi nalog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

D.r Ivčević (*čita*):

Da izrazi Vladi Njegova Veličanstva želju Sabora Dalmatinskoga da oprost od obrtarine, koji uživaju ribari austro-ilirskoga primorja usljed previšnje Resolucije 18 veljače 1818, bude zakonodavnim putem protegnut i na dalmatinske ribare.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predloženi nalog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. — Sada dolazi treći nalog glede obrtarine i dohodarine na brodove, kojega je preinačio izviestitelj Zemaljskog Odbora gosp. zastupnik D.r Klaić Mihovio, i koji bi po tom glasio: da izrazi Vladi N. V. želju, neka što prije budu podnešene na ustavno pretresanje odredbe potrebite, da se priteče u pomoć propadajućoj mornarici."

Ona Gospoda. koja primaju ovaj nalog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

D.r Ivčević (*čita*):

Da izrazi Vladi Njegova Veličanstva želju Dalmatinskoga Sabora, da se umirovljenja učiteljim ne dozvole, nego kad bi strogo izpunjeni bili svi zakonski propisi.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj nalog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

D.r Ivčević (*čita*):

Da ponovi Vladi Njegova Veličanstva želju Sabora Dalmatinskoga, da se udieli nova svota iz državnih sredstava za liečenje škrljeva.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj nalog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno.

D.r Ivčević (*čita*):

Da se opet zauzme kod Vlade, eda bi, pogledom na važnost predielnog puta kroz Poljica Splitska za proizvod vina, izvolila udieliti jednu novčanu podporu za njegovo dogradjenje.

Predsjednik. Ona Gospoda. koja pristaju na ovaj nalog, neka ustanu. (*Većina*). — Primljeno.

D.r Ivčević (*čita*):

Da izrazi Vladi Njegova Veličanstva želju Sabora Dalmatinskoga, da se gojitba duhana u svim prikladnim mjestima pokrajine dozvoli.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj nalog, neka ustanu. (*Većina*). — Primljeno.

D.r Ivčević (*čita*):

Da izrazi Vladi Njegova Veličanstva želju Dalmatinskoga Sabora, da pri hvale vriednom njezinu nastojanju da se pošumljenje zemlje razširi, ne pusti s vida nuždu dozvole krčenja u nekim predielim prikladnijim za gojitbu loze, negoli za pošumljenje.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj nalog, neka ustanu. (*Većina*). Primljen je i ovaj nalog.

Sada imamo raznih predloga pojedine gg. zastupnika. — Ja ću moliti gosp. zastupnika Ljubića, da bi jednog po jednog čitao, kako su bili predloženi. — Najprvo imamo dva predloga gosp. zastupnika D.ra Bakotića. — Prvi predlog glasi:

Ljubić (*čita*):

Da se Zemaljski Odbor osobito i postojano zauzme za izvedenje gradnje željeznicâ u Dalmaciji.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). — Primljeno. — Drugi predlog glasi:

Ljubić (*čita*):

Da Zemaljski Odbor izradi potpuniti Statistiku naše Pokrajine.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Manjina*). — Drugi je predlog pao.

Sada imamo tri predloga gosp. zastupnika Vukotića. — Prvi predlog glasi:

Ljubić (*čita*):

Neka Visoki Sabor izvoli naložiti svomu stalnomu Odboru da što prije odpravi na lice mjesta tekničkoga mjernika, da izvrši prve tekničke radje na predielnom putu od Rosa na Gjurašević - Lješević do državne ceste kod Kovača.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Manjina*). Ovaj je predlog pao. — Drugi predlog glasi:

Ljubić (*čita*):

Neka Visoki Sabor izvoli naložiti svomu stalnomu Odboru da se svojski zauzme izraditi kod Vlade Njegova Veličanstva, da u Boki Kotorskoj bude dozvoljeno duhan saditi.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. — Treći predlog glasi:

Ljubić (*čita*):

Neka Visoki Sabor izvoli naložiti svom stalnom Odboru da odnosno na Vladin odgogovor u Saborskoj sjednici dneva 2 tekućega Augusta započme ozbilne pregovore s Visokom Vladom, kako bi se što prije došlo na čisto s doprineskom obećanim za gradnju bolnice u Boki Kotorskoj.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja primaju ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljen je i ovaj predlog. — Sada je predlog gosp. zastupnika Buzolića, koji glasi:

Ljubić (*čita*):

Neka Zemaljski Odbor u dojdućoj godini barem dade izvesti jur zakonom odredjenu i opetovano po Saboru istomu Odboru preporučenu ter davno započetu osnovu predielnog puta na Braču, a prije svega ogranka od Bola do Supetra.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju

na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. — Sada je predlog gosp. zastupnika D.ra Cingrije, koji glasi:

Neka se zauzme Visoki Odbor Zemaljski pred c. k. Vladom da se put, već nacrtan 1860, iz Batakovine produlji do Sustjepana u Rieci Dubrovačkoj, a na drugoj strani od kuće Vakorića do obale Mokošice.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. -- Sada je predlog gosp. zastupnika Bielanovića, koji glasi:

Ljubić (*čita*):

Neka Zemaljski Odbor strogo pazi, da se občinska dobra nikako i pod nikavijem uvjetom ne raznose, nego brane po postojećijem zakonskijem propisima. Neka Zemaljski Odbor izpita kako u tom pogledu prolazi občinska svojina, a kad bi se uvjerio, da zaista propada, neka opomene občine. Najposlije ako postojeći propisi nijesu dovoljni za obranu občinskijeh imetaka, neka Zemaljski Odbor sastavi zakonsku osnovu i iznese je u dojdućem zasjedanju, koja bi popunila tu oskodicu.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. -- Sada su dva predloga gosp. zastupnika D.ra Bulata. -- Prvi predlog glasi:

Ljubić (*čita*):

Sabor Dalmatinski nalaže Zemaljskomu Odboru, da prouči pitanje o osnovanju osobite pokrajinske zaklade iz koje bi se imali davati zajmi dalmatinskim Občinama, osobito za izvedenje radnjâ javne koristi i da podnese u dojdućem zasjedanju dotično izvješće.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. -- Drugi predlog glasi:

Ljubić (*čita*):

Preporučuje se Zemaljskom Odboru, neka se obrati na c. k. Vladu molbom, da, kako se postupa u Francuzkoj i Hrvatskom primorju, bude i kod nas odredjeno, da se posije trave *oipomecs* za pašu tunja, u morskim predielima Paga, Raba, Novigrada, Kaštela, Vranjica i svuda po Dalmacije, gdje se tunjevina lovi.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljen je i ovaj predlog. -- Sada dolazi predlog gosp. zastupnika Šurića, koji glasi:

Ljubić (*čita*):

Sabor nalaže Odboru Zemaljskomu da najtoplije preporuči Vladi N. V. da bi što skorije dala utvrditi lievu obalu Neretve od Opuzena do Kule Norinske; na način da mogla bude služiti kolnim putem.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. -- Sada imamo dva predloga gosp. zastupnika D.ra Zafrona. -- Prvi predlog glasi:

Ljubić (*čita*):

Neka Visoki Sabor vruće preporuči opet Zemaljskom Odboru da se zauzme da Lloydov parobrod koji se svraća u Veluluku pristane na Korčuli, ili oni koji se svraća u Korčulu pristane u Velojluci.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. — Drugi predlog glasi:

Ljubić (*čita*):

Neka Visoki Sabor preporuči Zemaljskom Odboru da se zauzme kod Vis. Vlade da čim prije dade izvršiti radnje što se tiče župničke crkve Račišća na otoku Korčuli.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljen je i ovaj predlog. — Sada imamo tri predloga gosp. zastupnika Ljubića. — Prvi predlog glasi:

Ljubić (*čita*):

Neka Zemaljski Odbor ponovi nastojanja, da bi Vlada o državnom trošku gradila put Šestanovac-Aržano.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. — Drugi predlog glasi:

Ljubić (*čita*):

Neka bi Zemaljski Odbor uznastojao, da se zavede poštarski brzovoz iz Makarske, sa privezom onomu što vodi u Imoski.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljeno. — Treći predlog glasi:

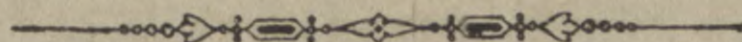
Ljubić (*čita*):

Neka bi Zemaljski Odbor uznastojao, da se napravi osnova i po njoj izradi presušenje Bačinskog jezera.

Predsjednik. Ona Gospoda, koja pristaju na ovaj predlog, neka ustanu. (*Većina*). Primljen je i ovaj predlog, i time je izcrpljen dnevni red današnje sjednice.

Javljam, da ćemo sjutra u 10 sati imati zaključnu sjednicu. — Sjednica je zatvorena.

(*Svršetak sjednice u 6 s. 15 č. po p*)

X. Sjednica dneva 10. Kolovoza 1889.

Sadržaj: Odgovori vladini na upite. — Završni govor Predsjednika.

(Početak sjednice u 10 s. 10 č. pr. p.).

Predsjednik: **Gjorgje** knez **Vojnović**.

Tajnici: **Mate Šarić** i **Virgjil** pop **Perić**.

Vladini povjerenici: Podpredsjednik Namjestništva **Alfons** plem. **Pavić**; savjetnik c. kr. Namjestništva **Karlo Maria Truxa**, i c. k. kotarski poglavar **Nikola Nardelli**.

Predsjednik. Sjednica je otvorena. — Ima nas 27. — Broj je zakonit.

Molim gosp. Tajnika, da čita zapisnik posljednje sjednice.

Perić (*čita*).

Predsjednik. Pitali tko rieč o zapisniku? — Nitko.

Ona Gospoda, koja odobravaju zapisnik jučerašnje sjednice, neka ustanu. (*Većina*). Zapisnik je odobren.

Prije nego sam jučer zatvorio sjednicu, javio sam visokom Saboru, da će danas biti zaključna sjednica. Kako je običaj i kako je visokom Saboru poznato, pri zaključnoj sjednici jedini je predmet ovjerovljenje zapisnika posljednje sjednice; ništa drugo. Nego prije današnje sjednice, predao mi je častni zastupnik D.r Bajamonti dva upita. Kako je upite predao, mogao je predati i predlogâ. Što bi se dogodilo? Odgodio bi se tim zatvor zasjedanja, što nikako nemože da bude. Obzirom na to, kao i na propise našeg *poslovnika*, i na običaj kojeg smo se do sada držali, ja mu nemogu dopustiti da upite pročita, a njemu slobodno pozvati se na Sabor, ako nije tim zadovoljan.

D.r Bajamonti. Domando la parola.

Predsjednik. Gosp. zastupnik D.r Bajamonti imade rieč.

D.r Bajamonti. Il Presidente non ha diritto di impedire che le interpellanze sieno presentate. Protesto contro di ciò, come contro un nuovo atto di violenza.

Predsjednik. Ovdje nema „violenza“, nego je zakonitost po sriedi, a za rieč izuštenu dužan sam pozvati gosp. D.ra Bajamontia na red.

D.r Bajamonti. Bravo!

Predsjednik. Rieč imade Vladin povjerenik plemić Pavić.

Vladin povjerenik Pavić (*čita*):

U Saborskoj sjednici dne 7 augusta častni Gospodin zastupnik Bakotić i družina upraviše sliedeći upit na Vladu:

1. Jeli istina da u Dalmaciji biva slučajeva, da osobe neusposobljene kao apotekari pribavljaju sebi apoteku, te i bez predidućeg javnog natječaja dobivaju koncesiju da vode takove Apoteke za druge inače usposobljene apotekare?

2. Jeli istina da biva slučajeva, da i usposobljeni Apotekari, koji jur imaju svoju Apoteku pribavljaju sebi i druge, te da takove vode dobivajuć koncesiju za inače usposobljenog Apotekara bez predidućeg javnog natječaja?

3. Jesu li udovice jednog Apotekara ili njihova maloljetna djeca kroz svoje zakonite zastupnike ovlašteni ustupiti drugome svoje pravo da vode Apoteku bez ikakvog javnog natječaja za koncesioniranje takova prava?

4. Mislili Vlada shodne naputke, osnovane naime na pravednom tumačenju zakona, upraviti na c. k. kotarska poglavarstva, eda se unapried preprieče gore iztaknute nepravilnosti u pogledu koncesioniranja prava držanja i vodjenja Apoteke, ako bi prerečene nepravilnosti istinite bile?

Odgovarajući na ovaj upit moram prije svega iztaknuti, da nije moguće konkretno izraziti se o svijem pojedinijem točkama tek navedenog upita i to s razloga, što u istome upitu nije sadržano konkretnijeh podataka.

Nu mogu izjaviti po uredovnijem spisima, da se u ovo posljednje vrieme nalaze u razpravljanju dva slučaja, koji su mjerodavni za sudstvo u ljekarničkim stvarima; od ovijeh visi jedan slučaj kod upravnog sudbenog dvora u Beču a što se tiče drugog slučaja još se čine iztraživanja.

Nije moguće danas izjaviti, po kakvom će se načelu prava konačno odlučivati u ovim slučajevim.

U obće mogu naglasiti, da pravo imati i voditi jednu apoteku nije stvarno već lično, kao što proizlazi iz dotičnijeh zakonskijeh propisa, te da to pravo ne može dostignuti već onaj koji može dokazati svoje usposobljenje za apotekara, dočim za udovicu i za maloljetne nasliednike preminuvšeg apotekara vriede propisi § 56 obrtne novice.

Po ovome načelu postupati će se dakako u svijem slučajevim, na koje se odnašaju pojedine točke upita, te izdati će se do prigode shodnijeh naputaka i c. k. kotarskim poglavarstvima.

Častni Gospodin zastupnik Biankini i družina upraviše na Vladu u sjednici 7 augusta sliedeći upit:

1. Zašto se toliko oteže radjom na Kukljičkom tiesnu?

2. Jeli c. k. Vlada voljna svoj upliv uložiti, eda rečena radja bude najdalje svršena do konca dojdućeg listopada, eda dojduće zime stanovnici daljnjih otoka Zadarskih ne budu izloženi dugom i pogibeljnom putu?

Na taj upit čast mi je odgovoriti:

Dovršenje radja kod tiesna od Kukljice nije moglo sliediti jer je opetovano prodrlo more u dio kanala koji je bio prosušen, te tako na štetu zakupnika, koji je radnju još prošle godine htio dovršiti, moralo se dovršenje odgoditi.

Premda je još potrebita svota mogla biti uvrštena tek u proračun za godinu 1890, ipak će Pomorska Vlada po mogućnosti uplivisati na zakupnika, eda radnja, barem za manje ladje, bude dovršena koncem oktobra t. g.

U Saborskoj sjednici 7 augusta častni Gospodin zastupnik Bakotić i družina upravili su na Vladu sliedeći upit:

1. Jeli Vladi poznato, da se čestokrat upravo zakonske sablazni dogadjaju pri izbornom djelovanju?

2. Namjeravali c. k. Vlada na svrhu iznieti i kada zakonske predloge na ustavno pretresanje, da se tijem putem u buduće takova šta preprieči?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti kako sliedi:

Zaista opazilo se je kadkad pri izborim nepodobština.

Ovim se neprilikam stoji najkrepčije na put u koliko je političkim vlastim u okviru postojećih zakona doznačeno uticanje u izborni postupak.

O pitanju eventualnog preinačenja izbornog zakonodavstva, Zemaljska Vlada nije ovlašćena da poda obveznih izjavâ.

Častna Gospoda zastupnici Korlaet i družina zapitaše Vladu u sjednici dneva 9 augusta:

I. Što je uzrokom, da je pitanje o gradnji župničke kuće na Dicmu zaspalo od godine 1886 do danas;

II. Ako visoka Vlada nema ništa protivna da se ta kuća gradi, kad misli po prilici radnju započeti?

Na taj upit čast mi je odgovoriti, da pošto svake godine stiže mnogo više molba za gradjenje župničkih kuća i crkava nego je dozvoljena dotacija, Namjestništvo, za ne početi graditi što je manje potrebito, prije nego se zadovolji priekim potrebama, stavilo se je u dogovore sa Prečastnim biskupskim Naredništvima, eda ustanovi red za takove gradnje.

Sa dopisom 29 srpnja 1887 Splitsko Naredništvo dostavilo je Namjestništvu izkaz mnogobrojnih gradnja, koje su žurno potrebite, ali izmedju tih nebijaše uvrštena župnička kuća u donjem Dicmu. Toga radi se je obustavila svaka predhodna radnja glede te kuće.

Namjestništvo će ipak narediti, da se stvar još jednom izvidi, te po dospjetku tih izvida bit će preduzeto što treba.

Častni Gospodin zastupnik D.r Bakotić i družina upraviše na Vladu u sjednici 9 augusta sliedeći upit:

1. Jeli Vladi poznato da vode, koje se izlievaju zbog neudesnog korita iz potoka Čikole nanose velike štete Drniškom Petrovupolju i prouzrokuju opasne groznice za stanovnike varoša Drniša?

2. Ako je Vladi poznato, namjeravali c. k. Vlada preduzeti shodne mjere za uredjenje potoka Čikole, eda se ukloni šteta u polju i opasnost u zdravlju stanovnika varoša Drniša?

Na taj upit čast mi je odgovoriti:

Za ukloniti štete prouzročene od vodâ, koje se izlievaju iz potoka Čikole, bi od Vlade započeto već u godini 1882 uredjenje raznih bujica u gornjem području Čikole, te

pošumljenje istog područja, koje se radnje neprestano vode, te će se iste nastaviti do njihovog dovršenja.

U Saborskoj sjednici od 9 kolovoza, častni Gospodin zastupnik Ljubić i družina upitaše Vladu:

1. Znali Vlada koje se zaprieke hitaju podignuću u Makarskoj spomenika Fra Andriji Kačiću;

2. Mislili Vlada te zaprieke što hitnije ukloniti?

Na ovaj upit čast mi je odgovoriti što sliedi:

Vlada, koja je u svoje vrieme dopustila, da se kupe milodari za podignuće Kačićeva spomenika, nema u načelu ni najmanje protivnosti, da se pomenutome pjesniku spomenik podigne.

Pošto se je Odbor za podignuće spomenika samo ovo posljednih dana obratio na političku Vlast, a nije bio sve potrebite podatke pružio, isti su se naknadno sa svom pospješnošću potražili, te netom stignu, izdati će se konačno riešenje.

Častni Gospodin zastupnik Bielanović i družina upraviše na Vladu u sjednici 9 augusta, sliedeći upit:

I. Imali kakva nova prepona, koja stoji na putu otvoru pučke škole u selu Otonu?

II. Ako je nema, mislili školska Vlast sklopiti pogodbu sa obćinom Kninskom za kuću i nastojati, da se škola otvori odmah početkom školske godine?

Na taj upit čast mi je odgovoriti:

Izvješćem 7 srpnja ove godine kotarsko je učionsko vieće Kninsko proslиedilo podnesak ondješnje obćine, kojim pitaše da budu otvorene njeke učione medju kojima i Otonska iztičući, da za istu bila bi razpoloživa jedna kuća vlastitosti obćinske.

Pošto u rečenom podnesku nije, osim iznosa zahtjevane najmovine, bio naznačen niti položaj kuće, broj i prostranost pomješća, niti uvjeti unajmljenja, školska je pokrajinska vlast odpisom 27 srpnja t. g. vratila kotarskom Vieću Kninskom rečeni podnesak nalogom, da podastre konkretni predlog glede uvjeta unajmljenja, da sporazumno sa obćinom sastavi osnovu dotične najmovne pogodbe i da istoj pridruži nacrt ponudjene kuće.

Pokrajinsko će učionsko Vieće naravno nastojati da pitanje bude što prije riešeno.

Nella seduta dietale del 9 corr. mese, gli onorevoli Signori deputati D.r Bajamonti e Comp. interpellarono il Governo:

I. Sanno nulla il Governo e Giunta di devastazioni boschive del bosco Kabal?

II. Se sanno, a quale effetto le guardie boschive e i denari spesi per esse?

III. Se non sanno, intendono di procedere contro l'attuale Rappresentanza di Cittavecchia in coerenza al processo stato tenuto con

la disciolta e passare indi all'ultimo estremo sino allo scioglimento e ciò nell'interesse di tutelare efficacemente un ramo così importante della pubblica economia, come lo è quello delle foreste e a impedire che, al ripetersi di date elezioni, la massa reclami la devastazione dell'ottantanove o si ritiri sul monte Sacro?

A tale interpellanza ho l'onore di rispondere come segue:

Nulla consta alla Luogotenenza sino a questo momento di una devastazione del bosco comunale Kabal, che sarebbe avvenuta nei mesi di giugno e luglio anno corrente.

Si deve però supporre, che un fatto simile sarà stato certamente denunziato all'Autorità politica distrettuale competente in prima istanza, e che questa avrà senz'altro proceduto in base alla legge contro gli eventuali colpevoli.

Ad ogni modo la Luogotenenza chiederà rapporto in proposito.

Častni Gospodin zastupnik Bielanović i družina upraviše na Vladu u sjednici 9 augusta sliedeći upit:

Namjerava li i kad c. k. Vlada riešiti utoke prikazane proti izboru dvojice prisjeda občine Dubrovačke?

Na taj upit čast mi je odgovoriti:

U predmetu usporedjenja dvaju novoizabranih prisjednika občine Dubrovačke vise dva utoka, jedan uložen na Namjestnistvo proti odluci izdatoj od c. k. kotarskog Poglavara u smislu § 106 občinskoga pravilnika, koji ne može bit riešen, jer stoji u tiesnoj svezi sa drugim utokom što ima bit podvrgnut občinskom Vieću na pretres.

Pošto uzprkos opetovanim požurnicam občinsko Vieće nije još pretresalo o predmetu, kotarski Poglavar naložio je ovih dana občinskom Upraviteljstvu da sazove Vieće izričito radi riešenja ovog posla.

Netom će Namjestničtvu bit podastrto popunjeno spisje, privesti će se kraju pitanje.

U sjednici 7 t. m. častni Gospodin zastupnik D.r Bakotić i družina postavili su na Vladu Njegova Veličanstva sliedeći upit:

1. Jeli istina da bi c. k. kotarski Poglavar u Dubrovniku prigodom izbora zastupnika za grad Dubrovnik, ne samo svojim podčinjenim činovnicima nego i prestojnicima ostalijeh c. k. Ureda u Dubrovniku živo preporučivao da glasuju za jednoga mješte za drugoga?

2. Ako bi to bila istina, jeli c. k. Namjestništveno presjedništvo — u tadašnjem odsustvu iz Zadra i Dalmacije samoga gospodina Namjestnika — osobitom odlukom ili drugim načinom naredilo takovo ponašanje c. k. kotarskom poglavaru u Dubrovniku?

Na ovaj upit čast mi je usljed izričitog ovlašćenja sa strane Njegove Preuzvišenosti Gospodina Namjestnika odgovoriti što sliedi:

Pitanje postavljeno od Gospode upitnika dira u izključiv djelokrug Namjestnika, koji nije dužan odgovarati o unutrnjim naredbam, koje bi našao shodno dati podredjenim činovnicima. Ako se ovaj put ipak daje odgovora

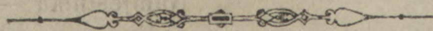
na postavljen upit, to biva jedino s razloga, što se na neki način hoće da baci sjena na političku upravu. Radi toga Njegova Preuzvišenost Gospodin Namjestnik uoblastio me je, da pozivom na već učinjenu izjavu sa strane vladina povjerenika Gospodina Namjestništvenog Podpredsjednika pl. Pavića, prigodom verifikacije izbora zastupnika gradova Kotora, Perasta i Ercegnovoga, najodlučnije nadodam, da u odsutstvu Gospodina Namjestnika, ni otvoreno ni tajno bio je podat ikakav nalog kotarskom Poglavaru u Dubrovniku da se zauzimlje za jednog ili za drugog kandidata prigodom izbora.

Glede prigovora podignutih proti kotarskom Poglavaru u Dubrovniku, a to ne prigodom verifikacije izbora zastupnika grada Dubrovnika, nego naknadno u pomenutoj interpelaciji, ostaje izključivo pridržano Gospodinu Namjestniku potrebite izvide odrediti, eventualno po istim što je shodno odrediti.

Predsjednik. Visoki Sabore! Častna Gospodo Zastupnici! Pošto smo mi svršili našu zadaću i ništa nije ostalo neriešena, to mi je u smislu § 10 Zemaljskog reda zatvoriti ovo Saborsko zasjedanje. — Ako je bilo moguće u kratko vrieme tako točno razpraviti važne predmete, to je doista, Gospodo, Vaša zasluga; stoga Vam izražujem moju najveću blagodarnost. — Dočim proglašujem XXV.o zasjedanje Sabora Dalmatinskog zatvoreno, podižem trokratno „Živio“ N. V. našem premilostivom Caru i Kralju Franji Josipu I. Živio! Živio! Živio!

Zastupnici. Živio! Živio! Živio!

(*Svršetak sjednice u 10 s. 50 č. pr. p.*).

DALMATINSKO POKRAJINSKO ZASTUPSTVO

ZASJEDANJE XXV. GODINE 1889.

PREDSIEDNIK

VOJNOVIĆ GIORGJE knez UŽIČKI

Povelitelj carskog Reda Frane Josipa (sa Zviezdom), Veliki častnik kr. Srbskog Takovskog Reda, II.i Red knjaževskog Reda Danila I. (sa Zviezdom), častnik k. Talijanskog Reda Krune, Zastupnik na Carevinskom Vieću.

PODPREDSJEDNIK

BULAT D.r GAJETAN

Vitez reda željezne Krune III.u stepena, Načelnik Splitski, Zastupnik na Carevinskom Vieću.

ZASTUPNICI PO PRAVU.

N. P. prab. *Maupas Petar Dujam*, Vitez I.a car. Reda željezne Krune, Tajni Savjetnik Nj. Veličanstva, Pomoćnik Svete Stolice, plemeniti Gradjanin Rimski, Član po pravu Gospodske Kuće u Beču, Nadbiskup Prvostolnice Zadarske, Prvostolnik dalmatinski.

Visokopreosvešteni Gospodin *Stjepan Knežević*, Povelitelj Carskog Reda Frane Jozipa, Vitez II. carsk. Reda željezne Krune, D.r bogoštovja, pravoslavni episkop diecese dalmatinsko-istarske.

VELEPOREZNICI.

ZADAR.

Benevenia Lovre, gimn. profesur.
Podić Dr Baldo, pravnik.
Vidović Nikola, bilježnik.
Žmirić D.r Ante, dvorski savjetnik, umirovljeni Financijalni Odvjetnik.

SPLIT.

Cingria D.r Petar, Odvjetnik.
Machiedo D.r Ivan-Krstitelj, Vitez Carskog Reda Frane Jozipa, Odvjetnik.
Tartaglia pl. Petar, Povelitelj kr. Srbskog Takovskoga Reda.

DUBROVNIK.

Giorgi pl. *D.r Marin,* Odvjetnik.
Zore Luka, c. k. gimnazijalni Profesur.

KOTOR.

Vojnović Gjorgje knez *Užički,* V.i gori.

Gradova.

ZADAR.

Trigari Nikola, Vitez III.a car. Reda željezne Krune, Povelitelj Papinskog Reda Sv. Silvestra, Načelnik Zadarski.

ŠIBENIK.

Ante Šupuk, Vitez Carskog Reda Frane Jozipa, Povelitelj Papinskog Reda Sv. Silvestra, zastupnik na Carevinskom Vieću.

SPLIT.

Borčić Lovre, Ravnatelj Realke, Zastupnik na Carevinskom Viećn.

MAKARSKA.

Ljubić pop *Kažimir,* Tajnik Zemaljskoga Odbora.

DUBROVNIK.

Gondola bar. *Franc,* Član Gospodske Kuće, c. k. Komornik, Vitez III.a Reda željezne Krune i Jeruzolimskog Reda.

KORČULA.

Zaffron D.r Jozip. Odvjetnik.

HVAR I STARIGRAD.

Spalatin D.r Ante, Liečnik, Načelnik Starogradski.

KOTOR, PERAST I ERCEGNOVI.

Brajković Tomo, Gimn. profesur.

Trgovačko-obrtničkih Komora.

ZADAR.

Bajamonti D.r Ante, Vitez III.a Reda željezne Krune.

SPLIT.

Karaman D.r Srećko, Odvjetnik.

DUBROVNIK I KOTOR.

Pugliesi D.r Ante, Pravnik.

Vanjskih Obćina.

ZADAR-RAB-PAG.

Biankini pop *Juraj*, Urednik „Narodnog Lista“.
Paštrović D.r Jozip, Odvjetnik.

SIBENIK-SKRADIN.

Fontana pl. *Ivokrstitelj*, Odvjetnik, Vitez talijanske Krune.
Vranković Ivan, Vitez reda željezne Krune III.a stepena, c. k. Bilježnik.

BENKOVAC-OBROVAC-KISTANJE.

Simić Vladimir, Vitez reda Frane Jozipa.

DRNIŠ-KNIN-VRLIKA.

Bakotić D.r Injacij, Odvjetnik.
Bielanović Sava, Urednik „Srbskog Glasa“.
Kulišić Jozip, Načelnik Obćine Vrličke.

SPLIT-TROGIR-OMIŠ.

Bulat D.r Gajetan, V.i gori.
Ivčević D.r Vicko, Odvjetnik.

HVAR-VIS-BRAČ.

Buzolić pop *Stjepan*, Umirovljeni ravnatelj Učiteljišta.
Duboković Nikola, Vitez Carskog Reda Frane Jozipa, Načelnik Ješe.

SINJ.

Korlaet Božo, Učitelj pri Učiteljištu.
Žuro Marko, Posjednik.

IMOSKI.

Perić pop *Virgjil*, Gimn. profesur, zastupnik na Carevinskom Viećo.

VRHGORAC-MAKARSKA-METKOVIĆI.

Šarić Mate, Posjednik.

DUBROVNIK-CAVTAT.

Klaić D.r Miho, Uč. pok. umirovljeni Nadzornik, zastupnik na carevinskom Viećo.

KORČULA-STON-OREBIĆ.

Bielovučić Stjepan, Janjinski Načelnik.

KOTOR-ERCEGNOVI-RISAN-BUDVA.

Gojković Špiro, Posjednik, Načelnik Ercegnovski.
Vukotić Gjuro, Umirovljeni učitelj.

ZEMALJSKI ODBOR.

Predsjednik:

Vojnović Gjorgje, knez Užički.

Prisjednici:

Ivčević D.r Vicko.

Klaić D.r Miho.

Simić Vladimir.

Vranković Ivan.

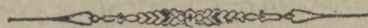
Zamjenici:

Borčić Lovro.

Buzolić pop *Stjepan.*

Brajković Tomo.

Fontana Ivokrstitelj.

KAZALO.

